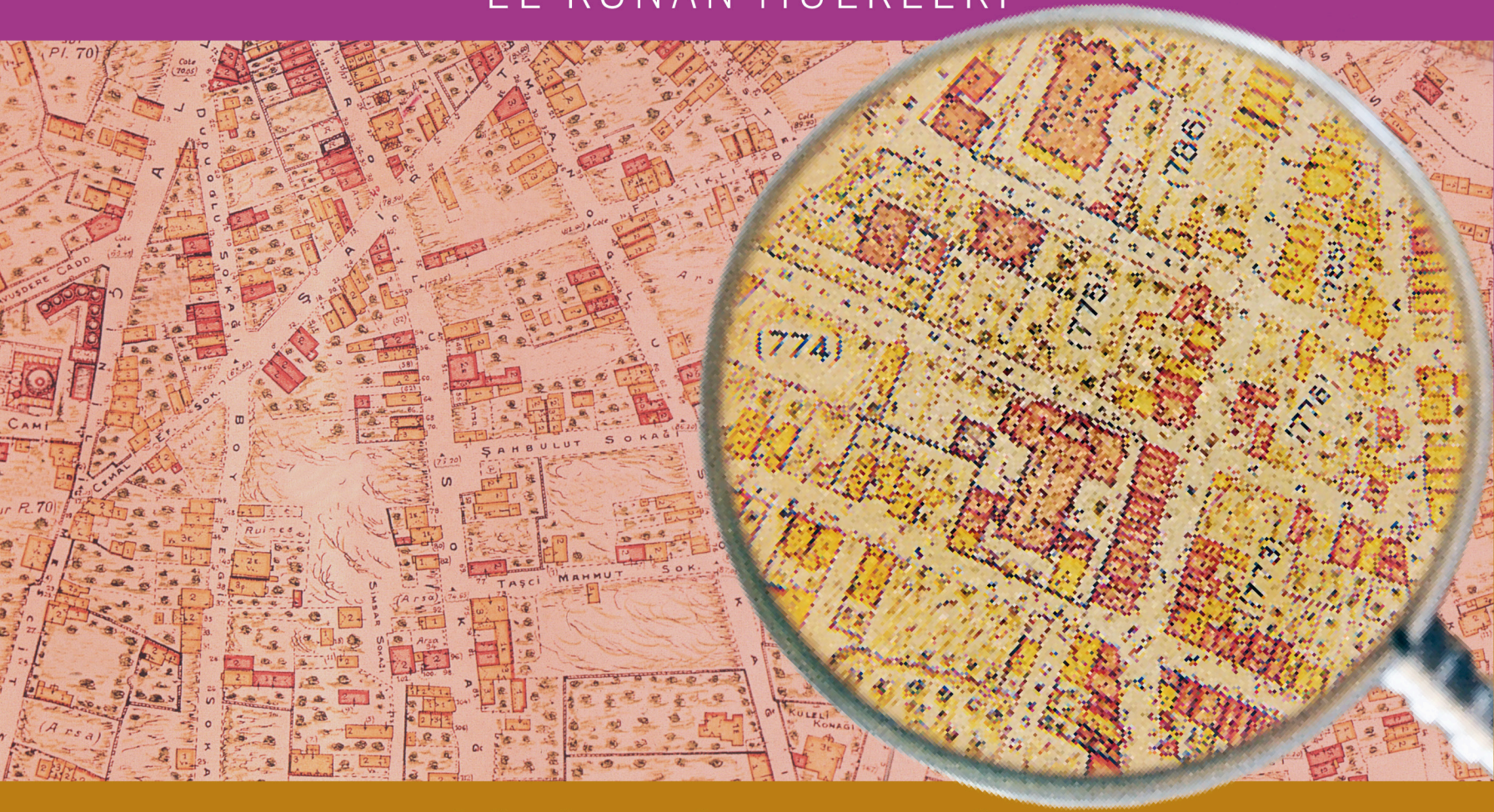

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ
EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES
OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

KILAVUZ

Kitapta sözü edilen el konmuş mülkler, birbirlerinden kolayca ayırt edilebilmeleri için, farklı birer 'Taşınmaz Kodu' (TK) ile numaralandırılmış; metinde ve haritalarda bu kodlara referans verilmiştir.

Araştırma kapsamında tespit edilen, el konmuş mülklerin tümü, kitabın 'Ekler' bölümünde yer alan tabloda, taşınmaz kodları, adres bilgileri, güncel kadastro verilerindeki ada/ parsel numaralarıyla birlikte listelenmiştir. Bu mülklerden yerleri tespit edilebilenler, tarihsel ve güncel haritalar üzerinde taşınmaz kodlarıyla işaretlenmiştir. Haritalar semtlere göre gruplandırılmış ve bu grupları göstermek için bir harita indeksi oluşturulmuştur (bkz. Sayfa 195).

El konan ve mülkiyet sorunu yaşayan taşınmazlar, güncel mülkiyetinin kimde (Hazine'de, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, üçüncü şahıslarda, asıl sahibi olan vakıfta vb.) olduğuna göre sınıflandırılmış, her gruba ayrı bir renk verilmiş, bu renkler haritalarda ve grafiklerde de kullanılmıştır. Sunulan grafikler, haritalarda kullanılan sınıflandırmaya göre, taşınmazın bağlı olduğu vakıf ve bulunduğu ilçe için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Vakıfların yaşadığı kaybın istatistiki boyutunun net bir şekilde görülebilmesi için, tablolarda, mülkiyet sorunu yaşayan ve yaşamayan mülklerin oranı birlikte verilmiştir.

Kitapta yer verilen fotoğrafların ve diğer görsel malzemelerin alındığı kaynaklar, 'Kaynakça' bölümünde listelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin sonları ve Cumhuriyet dönemi boyunca Ermenilere ve diğer azınlık topluluklarına ait vakıflarla ilgili mevzuat ve uygulamaların kısa bir tarihçesi, 'Ekler' bölümünde 'Kronoloji' başlığı altında verilmiştir.

Türkiye'de vakıflar hukukunda sıklıkla kullanılan, birçoğu bu kitapta da geçen bazı terim ve kavramların açıklamaları, 'Ekler' bölümündeki sözlükte yer almaktadır.

kısaltmalar

AB: Avrupa Birliği

VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

READER'S GUIDE

The seized properties mentioned in the book have been numerized with an 'Immovable Asset Code' (TK) to make it easier to distinguish them; and this code is used to reference them both in the text and in the maps.

Every single one of the seized properties that have been identified within the scope of the study have been listed in the table in the 'Appendices' section of the book with their immovable asset codes, address information, and block/ lot numbers in current cadastral data. The properties that could be located have been marked on both historical and current maps with their immovable asset codes. Maps have been grouped by neighbourhood and a map index has been created to show these groups (see Page 195).

Immovable assets that have been seized and encountered ownership problems, have been classified according to who or which institution holds the current ownership (Treasury, Directorate General of Foundations, third parties, the foundation which is the genuine owner, etc.), each group has been assigned a separate colour, and this colour code has also been used in maps and graphs. Separate graphs have been prepared, according to the classification used for the maps, for the foundation the immovable asset is attached to, and for the borough the immovable asset is located in. To clearly present the statistical scale of the loss suffered by foundations, the ratio of the properties that have encountered ownership problems and those that have not has been presented together in graphs.

Sources for the photographs and other visual materials used in the book are listed in the 'Bibliography' section.

A short history of legislation and practices regarding foundations that belong to Armenians and other minority communities including the late period of the Ottoman State and the Republican period is included under the heading 'Chronology' in the 'Appendices' section.

abbreviations

EU: European Union

DGF: Directorate General of Foundations

ECHR: European Court of Human Rights

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

©Hrant Dink Vakfı Yayınları
Halaskargazi Cad. Sebat Apt.
No. 74/1 Osmanbey, Şişli
34371 İstanbul
(90) 212 240 33 65
(90) 212 240 33 94

2012 BEYANNAMESİ
İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ EL KONAN MÜLKLERİ
2012 DECLARATION
THE SEIZED PROPERTIES OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

Proje Ekibi
Project Team
MEHMET POLATEL
NORA MILDANOĞLU
ÖZGÜR LEMAN EREN
MEHMET ATILGAN

Yayıma Hazırlayan
Editor
ALTUĞ YILMAZ

Çeviri
Translation
ELİF KALAYCIOĞLU
NAZİM HİKMET RICHARD DİKBAŞ

Kitap Tasarımı
Book Design
SERA DİNK

Grafik Uygulama
Graphics Application
LORA BAYTAR

Kapak Fotoğrafı
Cover Photograph
BERGE ARABIAN
(Pervititch Haritası)

Renk Ayrımı ve Baskı
Color Separation and Printing
MAS MATBAACILIK A.Ş.
Hamidiye Mahallesi
Soğuksu Caddesi No:3
Kağıthane – İstanbul
0212 294 10 00

1. Baskı, İstanbul, Kasım 2012
1st Edition, Istanbul, November 2012

ISBN 978-605-86570-0-7

Bu proje Avrupa Birliği ve Açık Toplum Vakfı'nın katkılarıyla gerçekleşmiştir.
Bu yayında dile getirilen görüş ve düşünceler Hrant Dink Vakfı'na aittir
ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği ve Açık Toplum Vakfı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

This project is funded by the European Union and the Open Society Foundation.
The contents of this publication are the sole responsibility of the Hrant Dink Foundation
and can in no way be taken to reflect the views of the European Union and the Open Society Foundation.

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ
EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES
OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

MEHMET POLATEL NORA MILDANOĞLU ÖZGÜR LEMAN EREN MEHMET ATILGAN

Hrant Dink Vakfı, Hrant Dink'in 2007'de gazetesi Agos'un önünde katledilmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması, onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dini, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, Vakfın temel ilkesidir.

Vakıf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış ve empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

Hrant Dink Foundation was established after the assassination of Hrant Dink in front of his newspaper Agos on January 19, 2007, in order to avoid similar pains and to continue Hrant Dink's legacy, his language and heart and his dream of a world that is more free and just. Democracy and human rights for everyone regardless of their ethnic, religious or cultural origin or gender is the Foundation's main principle.

The foundation works for a Turkey and a world, where freedom of expression is limitless and all differences are allowed, lived, appreciated and multiplied and conscience outweighs in the way we look at today and the past. As the Hrant Dink Foundation 'our cause worth living' is a future where a culture of dialogue, peace and empathy prevails.

*Bu kitapta anlatılan, taştan, betondan yapıların,
el konan binaların değil, etten kemikten insanların hikâyesidir.
Burada sözü edilen kurumlar, genci ihtiyarı, kadını erkeği,
zengini fakiriyle, bu topraklarda yaşayan insanların birlikte var ettikleri değerlerdi.
Haksızlığa konu olan mülkler, ibadethanelere, okullara, yetimhanelere, huzurevlerine,
yardım kuruluşlarına, bütün bir topluma can veren maddi kaynaklardı. Türkiye Ermenilerinin
toplumsal yaşantısı ve kültürü, bu ekonomik zemin üzerinde yükseliyordu.
Yok edilen bu yaşantının ve kültürün izleri, 'neden' ve 'nasıl' sorularıyla birlikte bu kitapta kayda geçsin;
benzer adaletsizlikler yarınlara taşınmasın diye...*

*It is not the story of structures made of stone or concrete, of seized buildings
that is told in this book, but the story of human beings, made of flesh and blood.
The institutions mentioned here were resources created through the concerted efforts of a people
who lived on these lands – young and old, women and men, rich and poor.
The properties subject to wrongdoing were material assets that provided a vital life force into temples,
schools, orphanages, retirement homes, aid agencies, and ultimately, an entire community.
They formed the economic bedrock upon which the social life and culture of Armenians in Turkey was built.
May this book record the remaining traces of this life and culture that has been destroyed,
providing responses to questions like 'why' and 'how';
so that similar injustices do not take place in the future...*

Hayatını adaletsizlik ve ayrımcılıkla mücadele ederek geçiren Avukat Diran Bakar, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve tüm yurttaşların eşitliği için emek veren bir hak savunucusuydu. Azınlık vakıflarının el konan mülkleri hakkında pek çok vakfi temsilen yürüttüğü davalarla, devlet kaynaklı haksızlıkların giderilmesi için çalıştı. Baskıcı uygulamalar nedeniyle hakkını aramaktan çekinen, sessizleşen Ermeni toplumu içinde güçlü bir direnç noktası oluşturarak yeni bir yurttaş profili çizdi ve ufuk açıcı bir rol oynadı.

1938'de İstanbul Beykoz'da doğan Bakar, ilk, orta ve lise eğitimi Pangaltı Mihitryan Ermeni Okulu'nda tamamladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1963'te askere gitti. Askerliği sırasında askeri hâkim olarak atandı ve Cumhuriyet tarihinde bu görevi yürüten ilk gayrimüslim oldu.

DİRAN BAKAR

(1938-2009)

Gençliğinde hâkim veya savcı olmayı hayal eden Bakar, daha sonra bu hayalinden vazgeçmek zorunda kaldı. Bir söyleşide, bunun nedenini şöyle açıklamıştı: "İki sebebi var. Birincisi, tayin etmeyeceklerdi. Başvursam belki tayin ederlerdi ama tayin etmezler diye başvurmam. İkincisi, 'Bana itimat etmeyen birilerine karşı nasıl hâkimlik yaparım?' dedim. Anadolu'nun şurasına bu-

rasına gidip görev yapacaksın, 'Gâvur hâkim geldi' diyecekler. Bunu düşündüm."

Bakar, azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarını her fırsatta dile getirerek, zaman içinde edindiği geniş deneyimi ve bilgi birikimini paylaşarak, bu tür sorunlardan haberdar olmayan kişilerin dikkatini çekti ve bu konuda mücadele edenlere yol gösterdi.

Agos'un kuruluşunda ilk adımları birlikte attığı Hrant Dink'e 2002'de verdiği bir röportajda dile getirdiği, "36 Beynamesi'ne yıllarımı vererek onunla boğuştu, o nedenle en ufak bir iyileştirmeyi dahi olumlu karşılıyorum" sözleri, Bakar'ın sorunun çözümüyle ilgili iyimserliğini ve bitmeyen enerjisini yansıtıyor.

Diran Bakar'ın, Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunlarıyla ilgili olarak yürüttüğü davaların dosyaları, dava dilekçelerinde bıkmadan dile getirdiği hak arayışı gerekçeleri ve sorunu çözüme kavuşturma mücadelesinde gösterdiği hassasiyet, bu çalışmada yolumuzu aydınlattı ve soruna yaklaşımımızı büyük ölçüde belirledi. Bakar'ın, ailesi tarafından Hrant Dink Vakfı'na bağışlanan binlerce belgeden oluşan arşivinin tasnif çalışmaları halen sürüyor. Vakfımızın bünyesinde yer alacak olan, gelecekte tüm araştırmacılara açık bir kaynak olarak hizmet verecek.

Diran Bakar'ı saygıyla anıyor ve çalışmamızı kendisine ithaf etmeyi bir borç biliyoruz.

Advocate Diran Bakar, who struggled against injustice and discrimination all his life, was a champion of rights who worked for the democratization of Turkey and the equality of all its citizens. With the lawsuits he brought on behalf of numerous minority foundations regarding their appropriated properties, he strived towards the alleviation of injustices that stemmed from acts carried out by the state. In the Armenian community, which had come to shy away from standing up for its rights and had become increasingly silent because of oppressive policies, he formed a strong point of resistance; thus embodying the profile of a new type of citizen and playing a pioneering role.

Bakar was born in Beykoz, Istanbul, in 1938; and he completed his primary, secondary and high-school education at the Pangaltı Mihitryan Armenian School. After graduating from the Istanbul University Faculty of Law, he enlisted in the army in 1963. He was appointed military judge during his military service, becoming the first non-Muslim citizen in the history of the Republic to be appointed to the post.

Bakar dreamed of becoming a judge or a prosecutor in his youth, however, he later had to give up that dream. In one interview, he explained the reasons for this as follows: "There are two reasons. First, they would not have appointed me. If I had applied they might have appointed me, but I did not apply because I thought that they would not. And the second reason was, I asked myself, 'How can I act as a judge over people who have no trust in me?' Imagine travelling across Anatolia to discharge your duties, and the people saying, 'The infidel judge is here'. That was the concern that occurred to me."

By speaking out at every opportunity about the ownership problems of minority foundations and sharing his broad experience and extensive knowledge gained over time, Bakar attracted the attention of people who were not aware of this kind of problem, and showed the path forward to those who put up a struggle in this field.

In an interview he gave in 2002 to Hrant Dink, with whom they took the first steps in the founding of Agos, he stated, "I have grappled with the '36 Declaration for years, therefore I welcome even the slightest improvement," reflecting his optimism for a solution to the problem, and also his boundless energy.

The files of the cases Diran Bakar defended concerning the ownership problems of Armenian foundations, the bases for the arguments he tirelessly put forward in his statements of claim in search of justice and the sensitivity he displayed in his struggle to find a solution to the problem, illuminated our path during this work and greatly determined our approach to the issue. The classification work on Bakar's archive, which was donated by his family to the Hrant Dink Foundation, is ongoing. The Diran Bakar Archive will take its place within the body of our foundation, and will serve as an open source for all researchers in the future.

We commemorate Diran Bakar with great respect and consider it our natural duty to dedicate this work to his memory.

İÇİNDEKİLER

INDEX

- 12** İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI LİSTESİ
LIST OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL
- 16** HARİTALAR LİSTESİ
LIST OF MAPS
- 20** SUNUŞ
FOREWORD
Prof. Dr. Hüseyin Hatemi
- 22** GİRİŞ
INTRODUCTION
- 26** İMPARATORLUK'TAN CUMHURİYET'E
FROM EMPIRE TO REPUBLIC
- 28** Osmanlı hukukunda vakıf sistemi ve gayrimüslimler
The *vaqf* (foundations) system in Ottoman law and non-Muslims
- 48** Lozan'dan bugüne azınlık vakıfları
Minority foundations from the Treaty of Lausanne to date
- 84** Batı Trakya'daki Müslüman azınlık vakıflarının mülkiyet sorunları
Ownership problems of Muslim minority foundations in Western Thrace
- 106** EL KOYMA HİKÂYELERİ
STORIES OF UNLAWFUL PROPERTY SEIZURE
- 108** Bir mahalleden tek hamlede silinmek: Kalfayan Yetimhanesi binası
Wiped out from a district in a single stroke: The Kalfayan Orphanage building
- 118** Kendi mülkünde kiracı: Bomonti Mihitryan İlkokulu
Forced to pay rent in its own property: The Bomonti Mihitryan Primary School
- 124** Ortaköy'de el konan bir eğitim kurumu: Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi
An educational institution seized in Ortaköy: The Andonyan Armenian Catholic Monastery and School
- 132** Uzun soluklu bir hukuk mücadelesi: Yedikule Surp Pırgiç Hastanesi ve İGS binası davası
A relentless legal battle: Yedikule Surp Pırgiç Hospital and the landmark case of the IGS building
- 144** Mazbutaya alınmış bir vakıf: Kasımpaşa Surp Hagop Kilisesi Vakfı
A foundation declared defunct: The Kasımpaşa Surp Hagop Church Foundation
- 150** Yok edilen 'Atlantis Uygarlığı': Tuzla Ermeni Çocuk Kampı
The destroyed 'Civilization of Atlantis': Armenian Children's Camp of Tuzla

174	ENVANTER: İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI VE EL KONAN MÜLKLERİ THE INVENTORY: ISTANBUL ARMENIAN FOUNDATIONS AND THEIR SEIZED PROPERTIES
176	Yönteme dair On methodology
182	İstanbul'daki Ermeni kurumlarına ve mülklerine genel bakış General overview of the Armenian institutions in Istanbul and their properties
182	Şehrin mekânsal ve demografik değişimi ekseninde Ermeniler Armenians in view of spatial and demographic change in the city
182	Kiliseler, okullar, hastaneler ve mezarlıklar Churches, schools, hospitals and cemeteries
192	Mülkiyet sorunuyla ilgili genel istatistikler General statistics about the ownership problem
196	İlçelere göre Ermeni vakıfları ve mülkleri Armenian foundations and their assets in Istanbul according to boroughs
196	Adalar (Princes' Islands)
206	Bakırköy
212	Beşiktaş
224	Beykoz
226	Beyoğlu
260	Eyüp
266	Fatih
302	Kadıköy
308	Kartal - Çekmeköy
312	Sarıyer
332	Şişli
344	Üsküdar
364	Zeytinburnu
376	SONUÇ: TESPİTLER VE ÖNERİLER CONCLUSION: ANALYSIS AND PROPOSALS
382	EKLER APPENDICES
384	EL KONAN MÜLKLER TABLOSU TABLE OF SEIZED PROPERTIES
408	KRONOLOJİ: GAYRİMÜSLİM VAKIFLARA DAİR HUKUKİ DÜZENLEMELER CHRONOLOGY: LEGAL REGULATIONS ABOUT NON-MUSLIM FOUNDATIONS
412	VAKIF TERİMLERİ
414	NOTLAR NOTES (424)
436	KAYNAKÇALAR BIBLIOGRAPHIES (442)
458	DİZİN INDEX (470)

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI LİSTESİ

LIST OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

Bu listede Apostolik, Katolik ve Protestan Ermenilerine ait toplam 53 vakıf ve bunlara ek olarak tespit edilen 1 adet mazbut vakıf vardır.

In this list, there are 53 Apostolic, Catholic and Evangelist Armenian Foundations and 1 foundation identified to be declared defunct.

Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	206
Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Armenian Church and School Foundation	207
Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi, Khorenyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	266
Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church, Khorenyan School and Cemetery Foundation	267
Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı	212
Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation	213
Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı	224
Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation	223
Beyoğlu Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı	226
Beyoğlu Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Nuns' Monastery and School Foundation	227
Beyoğlu Aynalıçeşme Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı	234
Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church Foundation	235
Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı	256
Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Foundation	257
Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu)	236
Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitaryan School and Monastery Foundation (Bomonti Armenian Catholic Primary School)	237
Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Ermeni Kilisesi Vakfı	238
Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Armenian Church Foundation	239
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı	312
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation	315

Büyükdere Surp Hripsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı	316
Büyükdere Surp Hripsimyants Armenian Church Foundation	321
Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı	334
Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation	335
Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	260
Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, Arakelyan School and Cemetery Foundation	261
Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi Vakfı	264
Eyüp Surp Yeğya Armenian Church Foundation	265
Feriköy Surp Vartanants Ermeni Kilisesi Vakfı	332
Feriköy Surp Vartanants Armenian Church Foundation	333
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı	246
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation	247
Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı	272
Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation	273
Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı	274
Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church Foundation	275
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı	252
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation	253
Hasköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	254
Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church and School Foundation	255
Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	304
Kadıköy Surp Takavor Armenian Church, Aramyan Uncuyan School and Cemetery Foundation	305
Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi Vakfı	344
Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Armenian Church Foundation	345
Karaköy Surp Pırgiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	256
Karaköy Surp Pırgiç Armenian Catholic Church Foundation	257
Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	308
Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation	309
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı	198
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation	199

Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	278
Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Armenian Catholic Church Foundation	275
Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	278
Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation	275
Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi Vakfı	288
Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Armenian Church Foundation	289
Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı	290
Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation	291
Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	296
Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation	295
Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı	220
Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Armenian Church Foundation	221
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı	344
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation	347
Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı	298
Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church Foundation	297
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	214
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Armenian Church and School Foundation	213
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	218
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation	221
Pangaltı Ermeni Katolik Mihitaryan Manastır ve Mektebi Vakfı	334
Pangaltı Armenian Catholic Mihitaryan Monastery and School Foundation	335
Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı	320
Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation	321
Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı	338
Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation	339
Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	298
Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation	299
Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı	350
Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation	355

Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı	356
Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation	359
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı	346
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation	351
Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı	364
Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation	365
Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi ve Hayganuşyan Okulu Vakfı	302
Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Armenian Church and Hayganuşyan School Foundation	301
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi Vakfı	328
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Armenian Church Foundation	329
Yeşilköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	208
Yeşilköy Surp Isdepanos Armenian Church, School and Cemetery Foundation	209
APELOĞLU ANDON VAKFI HAYRATINDAN SAYILAN KİLİSE VAKIFLARI CHURCH FOUNDATIONS ENLISTED AS HAYRATS OF APELOĞLU ANDON FOUNDATION	
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	236
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation	235
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	238
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation	237
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	196
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Armenian Catholic Church Foundation	197
Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	316
Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation	317
Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	308
Kadıköy Surp Levon Armenian Catholic Church Foundation	309
Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	326
Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church Foundation	327
Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	328
Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Armenian Catholic Church Foundation	333
MAZBUT VAKIF FOUNDATION DECLARED DEFUNCT	
Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi Vakfı	144
Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church Foundation	145

HARİTALAR LİSTESİ

LIST OF MAPS

Harita 1. İstanbul'un kentsel gelişimi ve Ermeni vakıf mülklerinin konumları Map 1. The urban development of Istanbul and the locations of the properties of the Armenian foundations	184
Harita 2. İstanbul'daki Ermeni kiliseleri Map 2. Armenian churches in Istanbul	187
Harita 3. İstanbul'daki Ermeni okulları ve hastaneleri Map 3. Armenian schools and hospitals in Istanbul	188
Harita 4. İstanbul'daki Ermeni mezarlıkları Map 4. Armenian cemeteries in Istanbul	191
Harita 5. Mülklerin gösterildiği haritaların İstanbul genelindeki konumu, harita indeksi Map 5. The position of the maps indicating the location of properties on a general map of Istanbul, map index	195
Harita 6. Ermeni vakıflarının Büyükkada'daki mülkleri Map 6. The properties of the Armenian foundations on Büyükkada	202
Harita 7. Ermeni vakıflarının Kınalıada'daki mülkleri Map 7. The properties of the Armenian foundations on Kınalıada	205
Harita 8. Ermeni vakıflarının Bakırköy'deki mülkleri Map 8. The properties of the Armenian foundations in Bakırköy	210
Harita 9. Yeşilköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın Yeşilköy'deki mülkleri Map 9. The properties of the Yeşilköy Surp İsdepanos Armenian Church, School and Cemetery Foundation in Yeşilköy	211
Harita 10. Ermeni vakıflarının Beşiktaş'taki mülkleri Map 10. The properties of the Armenian foundations in Beşiktaş	216
Harita 11. Ermeni vakıflarının Ortaköy'deki mülkleri Map 11. The properties of the Armenian foundations in Ortaköy	217
Harita 12. Ermeni vakıflarının Kuruçeşme ve Arnavutköy'deki mülkleri Map 12. The properties of the Armenian foundations in Kuruçeşme and Arnavutköy	222
Harita 13. Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Beykoz'daki mülkleri Map 13. The properties of the Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation in Beykoz	225

Harita 14. Ermeni vakıflarının Beyoğlu'nun merkezindeki mülkleri Map 14. The properties of the Armenian foundations in the centre of Beyoğlu	228
Harita 15. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Tünel bölgesindeki mülkleri Map 15. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Tünel area	229
Harita 16. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Karaköy bölgesindeki mülkleri Map 16. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Karaköy area	232
Harita 17. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Sütlüce'deki mülkleri Map 17. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Sütlüce area	250
Harita 18. Ermeni vakıflarının Silahtarağa ve Karaağaç'taki mülkleri Map 18. The properties of the Armenian foundations in Silahtarağa and Karaağaç	251
Harita 19. Ermeni vakıflarının Beyoğlu'ndaki Keçeci Piri, Camiikebir ve Kasımpaşa semtlerindeki mülkleri Map 19. The properties of the Armenian foundations in the Keçeci Piri, Camiikebir and Kasımpaşa districts of Beyoğlu	258
Harita 20. Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Eyüp-İslambey'deki mülkleri Map 20. The properties of the Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation in the Islambey neighbourhood of Eyüp	262
Harita 21. Ermeni vakıflarının Eyüp-Nişanca'daki mülkleri Map 21. The properties of the Armenian foundations in Eyüp-Nişanca	263
Harita 22. Ermeni vakıflarının Fatih-Balat'taki mülkleri Map 22. The properties of the Armenian foundations in Fatih-Balat	270
Harita 23. Ermeni vakıflarının Fatih-Topkapı'daki mülkleri Map 23. The properties of the Armenian foundations in Fatih-Topkapı	271
Harita 24. Ermeni vakıflarının Kumkapı ve Gedikpaşa'daki mülkleri Map 24. The properties of the Armenian foundations in Kumkapı and Gedikpaşa	276
Harita 25. Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Tuzla'daki el konan çocuk Kampı Map 25. The seized Tuzla Children's Camp of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation	277
Harita 26. Zemini Sulu Manastır Vakfı'na ait olan bölgenin tahmini gösterimi Map 26. Approximate depiction of the area that is owned by the Sulu Manastır Foundation	280
Harita 27. Ermeni vakıflarının Kocamustafapaşa'daki mülkleri Map 27. The properties of the Armenian foundations in Kocamustafapaşa	281
Harita 28. Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın Seyyid Ömer Mahallesi'nde, 'Altımermer' olarak bilinen semtteki mülkleri Map 28. The properties of the Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation in the 'Altımermer' district of the Seyyid Ömer neighbourhood	284

Harita 29. Ermeni vakıflarının Fatih ilçesinde Unkapanı ve Zeyrek civarındaki mülkleri Map 29. The properties of the Armenian foundations in Unkapanı and Zeyrek in Fatih	285
Harita 30. Ermeni vakıflarının Kapalıçarşı ve civarındaki mülkleri Map 30. The properties of the Armenian foundations in the Grand Bazaar and the surrounding area	287
Harita 31. Ermeni vakıflarının Eminönü'ndeki mülkleri Map 31. The properties of the Armenian foundations in Eminönü	294
Harita 32. Ermeni vakıflarının Kadıköy'deki mülkleri Map 32. The properties of the Armenian foundations in Kadıköy	306
Harita 33. Ermeni vakıflarının Kadıköy'ün üç farklı bölgesindeki mülkleri Map 33. The properties of the Armenian foundations in three different areas of Kadıköy	307
Harita 34. Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Kartal'daki mülkleri Map 34. The properties of the Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation in Kartal	310
Harita 35. Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Çekmeköy-Alemdağ'daki mülkleri Map 35. The properties of the Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation in Çekmeköy-Alemdağ	311
Harita 36. Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Sarıyer-Boyacıköy'deki mülkleri Map 36. The properties of the Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation in Sarıyer-Boyacıköy	318
Harita 37. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Büyükdere'deki mülkleri Map 37. The properties of the Armenian foundations in Büyükdere	319
Harita 38. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Büyükdere, Yeni Mahalle'deki mülkleri Map 38. The properties of the Armenian foundations in Sarıyer-Büyükdere, Yeni Mahalle	322
Harita 39. Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Sarıyer-Rumelihisarı'ndaki mülkleri Map 39. The properties of the Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation in Sarıyer-Rumelihisarı	323
Harita 40. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Tarabya'daki mülkleri Map 40. The properties of the Armenian foundations in Sarıyer-Tarabya	324
Harita 41. Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Yeniköy ve İstinye'deki mülkleri Map 41. The properties of the Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation in Yeniköy and İstinye	325
Harita 42. Ermeni vakıflarının Yeniköy'deki mülkleri Map 42. The properties of the Armenian foundations in Yeniköy	330

Harita 43. Ermeni vakıflarının Şişli-Pangaltı ve Kurtuluş'taki mülkleri Map 43. The properties of the Armenian foundations in Şişli-Pangaltı and Kurtuluş	331
Harita 44. Ermeni vakıflarının Şişli'deki mülkleri Map 44. The properties of the Armenian foundations in Şişli	341
Harita 45. Ermeni vakıflarının Kandilli'deki mülkleri Map 45. The properties of the Armenian foundations in Kandilli	342
Harita 46. Ermeni vakıflarının Kuzguncuk ve İcadiye'deki mülkleri Map 46. The properties of the Armenian foundations in Kuzguncuk and İcadiye	348
Harita 47. 'Vankın Bağı' olarak anılan bölgenin, çeşitli kaynaklarda geçen sınırlarının tahmini gösterimi Map 47. The approximate borders as mentioned in various sources of the area referred to as 'Vankın Bağı' (Vineyard of the Monastery)	349
Harita 48. Ermeni vakıflarının Üsküdar-Selamsız'daki mülkleri Map 48. The properties of the Armenian foundations in Üsküdar-Selamsız	360
Harita 49. Ermeni vakıflarının Üsküdar merkezdeki mülkleri Map 49. The properties of the Armenian foundations in the centre of Üsküdar	361
Harita 50. Ermeni vakıflarının Üsküdar'ın dört farklı bölgesindeki mülkleri Map 50. The properties of the Armenian foundations in four different areas of Üsküdar	362
Harita 51. Ermeni vakıflarının Zeytinburnu'ndaki mülkleri Map 51. The properties of the Armenian foundations in Zeytinburnu	363

SUNUŞ

Evrensel Tabii Hukuk ilkelerinin temel kaynağı, Yaradılış'ın hikmeti olan sevgidir. Her insana, hiç istisnasız, 'eşit insan onuru' verilmiştir. Bu insan onuruna bağlı olarak, istisnasız her insanın adalet devleti (Hukuk Devleti) içinde yaşaması, hem ihtiyacı, hem de insan hakkıdır.

Devlet Düzeni, bireye 'inancına göre yaşama özgürlüğü'nü, insan haklarını daha üst seviyelerde gerçekleştirebilmek için bir araya gelme, kişi topluluğu veya vakıf türünden tüzel kişilik kurma özgürlüğünü tanımalı, bu hak ve özgürlüklerin tek sınırlama gerekçesi de, Dürüstlük İlkesi'nin alt ilkesi olan 'kimseye zarar vermeme' ilkesi olmalıdır.

Osmanlı döneminde Hıristiyanlara ve Musevilere, bu özgürlükler 'ideal' düzeyde olmasa bile çağına göre nispeten daha iyi bir düzeyde tanınmıştır. Ancak, 20. yüzyıl başlarında, faşist uygulamaların Batı'da da yoğunluk kazanmasına yol açacak şoven emperyalist düşünce, maalesef çok acı sonuçlar doğurmuştur. Birinci Dünya Savaşı, Mütareke ve Milli Mücadele'den sonra Lozan Antlaşması "Müslüman olmayan vatandaşlar"ın müktesep hakları ve ileride eşit vatandaş sayılmaları için yeterli bir düzenleme getirmiş ise de, faşist akımlar Batı'da güçlendiği için Cumhuriyet döneminin yönetimini dolaylı olarak etkilemiş ve Lozan Antlaşması'na tam uygun olduğu söylenemeyecek olan bir uygulama, 1935 Vakıflar Kanunu'ndan da önce kendini göstermeye başlamış, Vakıflar Kanunu da 'cemaat vakıfları'nı bir tür vesayet altına almıştır. Doğrudan vakıf konusuyla ilgili olmasa bile, bu dönemin acı bir hatırası da Varlık Vergisi uygulamasıdır.

Demokrat Parti iktidarında başlangıçta ve hukuken iyiye doğru bir gelişme görülmüş ise de, 6-7 Eylül olayları maalesef bu döneme gölgesini düşürmüştür.

1960'tan sonraki dönemde, bu alanda, demokratik Hukuk Devleti ilkeleriyle bağdaşmayan kötü bir uygulama yerleşerek, 'cemaat vakıflarının taşınmaz edinme ehliyetleri' –hukuken asla savunulamaz biçimde– vakfiyeleriyle, vakfiyeleri olmadığı için yine hukuk dışı bir varsayım kabul edilerek, 1936 beyannameleriyle sınırlı sayılmış; ayrıntılarını bu incelemede göreceğimiz gibi, sonuçta taşınmaz edinme ehliyetleri yok sayılmıştır. Oysa, bu uygulama ve temelindeki düşünce de, Medeni Hukuk'un tüzel kişilerin hak ehliyetini düzenleyen kurallarına tamamen aykırıdır.

'Avrupa'ya uyum kanunları'nın öncesinde, hukuken bütünü akıl almaz ve inanılmaz bir uygulama başlatılmış; bu

yanlış içtihatla, cemaat vakıfları tarafından miras, vasiyet, satın alma veya bağışlama dolayısıyla kazanılan taşınmazlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından dava açılarak, bunlar da cemaat vakıflarının elinden alınmıştır.

Uyum kanunları da bu haksızlıklara çözüm getirmediği gibi, cemaat vakıflarının taşınmaz edinmelerini, bazılarının resmen var olup olmadıkları dahi tereddütlü olan güvenlik kuruluşlarının iznine bağlamıştır.

AK Parti iktidarı döneminde çıkarılan yeni Vakıflar Kanunu, ilerisi için nispeten iyi düzenlemeler getirmiş ise de, eski dönemlerin yol açtığı haksızlıkları telafi etmeyip, 'oldu-bitti' saymıştır.

Nihayet 2011'de bir kanun hükmünde kararname ile Vakıflar Kanunu'na getirilen Ek 11. madde, gasp edilen taşınmazların iadesi veya hiç değilse giderim ödenmesi bakımından yine nispeten ileri bir adım olmuştur.

Ancak, Lozan Antlaşması'nın özü ve Tapu Kanunu'nun 3. maddesi gereğince 'kanuni tahvil' yoluyla 'cemaat vakfı' sayılmaları gereken Katolik vakıflarının 'yabancı' sayılmaları ve vakıf tüzel kişiliğinden yoksun 'tarikat' oldukları için de tüzel kişilikten yoksun olduklarının iddia edilmesi dolayısıyla, Katolik vakıflarının maruz kaldığı ve vahim boyutlara varmış olan haksızlıklar telafi edilmiş değildir.

Heybeliada Ruhban Okulu sorunu, patrikhanelerin tüzel kişiliği sorunu gibi sorunlar devam etmektedir.

Sunuşunu yazmaktan 'hazz' aldığım bu inceleme, umarım ki Hukuk Devleti hedefine yolculuğun sürdürülmesini teşvik edecektir.

Bütün emeği geçenlere "Sa'yniz meşkûr olsun!" derken, özellikle 'sevgili Hrant'ımızın kızı, sevgili Delal Dink Koptaş'ı, yine sevgili Ar. Gör. Mehmet Polatel'i ve tüm araştırma ekibini tebrik ediyorum.

PROF. DR. HÜSEYİN HATEMİ

FOREWORD

Love, the profound mystery of Creation, lies at the source of the universal principles of natural law. Without exception, every human being is bestowed with human dignity. And this human dignity means that every human being, again without exception, needs and is entitled to as a human right, to live in a state governed by justice (a state governed by the rule of law).

The Organization of the State should afford the individual the right ‘to live according to his or her beliefs’, the right to assembly in order to actualize his or her human rights at more advanced levels; and the right to establish legal personalities such as associations or foundations; and the only grounds for any restriction over these rights and freedoms can be the principle of ‘not harming others’, a sub-principle of the Principle of Honesty.

In the Ottoman period, these freedoms were afforded to Christians and Jews; perhaps not at an ‘ideal’ level, but at a level higher than the average for the period. However, chauvinist-imperialist ideology, which would trigger the rise of fascism in the West in the first half of the 20th century, unfortunately led to some very painful outcomes. Following World War I, the Truce Period and the National Struggle, although the Treaty of Lausanne did actually introduce sufficient legislation for the acquired rights of “non-Muslim citizens” to be preserved, and for them to be recognized as equal citizens; the resurgence of fascist movements in the West indirectly influenced the administration of the Republican era, and a practice that cannot said to be in full compliance with the Treaty of Lausanne began to reveal itself even before the 1935 Foundations Law, which meant that ‘community foundations were placed under a form of state stranglehold. Although not directly related to the issue of foundations, Varlık Vergisi, the so-called wealth tax that was levied most severely on non-Muslim citizens, is another painful memory of this period.

Although the rule of the Democrat Party displayed an improvement in legal matters at first, unfortunately, the events of September 6-7 1955 cast a dark shadow over this period.

In the period following the 1960 military coup d’état, a malignant practice incompatible with the principles of a State of Law took precedence; and the ‘competency of community foundations to acquire immovable assets’ was –in a legally unacceptable manner– restricted to their charters. And

since they had no charters, a further unlawful assumption was made to falsely present their 1936 Declarations as their charter documents; and ultimately, as laid out in detail in this study, their competency to acquire immovable assets was annulled. Yet both this practice, and its grounds, are absolutely incompatible with the legislation of the Civil Code that regulates the rights of legal personalities.

Later practices, implemented before European Union accession regulations came into effect, proved even more incredible and incomprehensible. The immovable assets that had been acquired via bequeathal, will, purchase or donation were, with the adoption of an erroneous case law, confiscated from community foundations via lawsuits filed by the Directorate General of Foundations.

Accession laws did not provide a solution for these injustices either, and even worse, they subjected the acquisition of immovable assets by community foundations to the permission of a number of security institutions, some of which probably do not even officially exist.

Although the new Foundations Law that came into effect while the Justice and Development Party was in power introduced relatively positive legislation for the future; it failed to atone for the injustices of past periods, and regarded them as *faits accomplis*.

The Collateral Article 11 added to the Foundations Law with a decree law in 2011, finally proved a relatively progressive step towards the return of wrongfully seized immovable assets, or at least the payment of compensation.

Despite the fact that, both according to the essence of the Treaty of Lausanne and Article 3 of the Deed Law, they should be considered ‘community foundations’ by way of ‘legal conversion’; Catholic foundations have been treated as “aliens” and the claim has been made that they are bereft of legal personality because they are “religious orders” without a foundation’s legal personality. The injustices suffered by Catholic foundations that have reached acute levels have not been restituted as of yet.

Problems related to the Theological School of Halki/Heybeliada [which remains closed] and the legal personality [status] of patriarchates have not been solved.

I hope that this study, the introduction of which I have taken great pleasure in writing, will encourage the sustainment of the journey towards the aim of establishing a proper State of Law.

I would like to say “May your efforts meet with abundant success!” to everyone who has contributed to the project; and particularly congratulate dear Delal Dink Koptaş the daughter of our ‘beloved Hrant’, and also dear Research Assistant Mehmet Polatel, and the entire research team.

PROF. DR. HÜSEYİN HATEMİ

GİRİŞ

İstanbul'daki Ermeni vakıflarının devlet uygulamaları nedeniyle yaşadığı mülkiyet sorunlarını ele alan bu çalışma, Hrant Dink Vakfı'nın, Mart 2011 ile Ekim 2012 arasında yürüttüğü bir araştırmanın ürünüdür. Elinizdeki kitap, sorunu tarihsel ve hukuki yönleriyle ele alıp, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının el konan taşınmazlarının kapsamlı bir envanterini çıkararak, istatistiksel analizler sunarak ve meselenin insani-sosyal boyutunu ortaya koyarak, onlarca yıldır yaşanan hak gaspının resmini çizmeyi amaçlıyor. Bu yolla, Türkiye toplumunun, sorunun sadece 'mal-mülk talebi' olmadığını, kültürel varlığın sürdürülebilirliği sorunu olduğunu anlamasını ve ülkede demokratik hakların tesisi yönünde katkı sunmayı hedefliyor.

Bu çalışmada, sorunu, tüm Türkiye'yi ve ülkedeki tüm azınlık toplumlarını kapsayacak şekilde incelemek mümkün olmadı. Bilindiği gibi, söz konusu sorun ne sadece İstanbul'la, ne de Ermenilerle sınırlıdır. Resmin tamamını görebilmek için tüm Türkiye coğrafyasını ve azınlık gruplarını kapsayacak çalışmalara ihtiyaç olduğu aşikârdır. Ancak, buradan çıkan sonuçların, Türkiye'deki azınlık toplumlarının hepsinin karşı karşıya kaldığı durumu büyük ölçüde yansıttığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Osmanlı döneminden günümüze kadar varlıklarını sürdüren cemaat vakıfları, gayrimüslim toplumların dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan kilise, sinagog, okul ve hastanelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için büyük önem taşır. Devletin maddi destek vermediği bu vakıfların hayratlarının yegâne geçim kaynağı, sahip oldukları mülklerin akarlarıdır. Yıllardır yaşanan sorunlar, kaybedilen veya kullanılmayan mülkler sebebiyle, vakıfların tamamına yakını, faaliyetlerini bütçe açığıyla sürdürüyor. Bu açıklar, azınlık topluluklarının kendi bünyeleri içinde toplamaya çalıştıkları bağışlarla kapatılıyor. Genel kanının aksine, azınlık vakıfları taşınmaz zengini değildir. Tasarrufunda hiçbir taşınmaz bulunmayan Ermeni vakıfları da vardır. Genellikle Ermeni nüfusu az ya da zaman içinde azalmış olan semtlerde bulunan bu vakıfların, ayakta kalabilmeleri için, diğer vakıflar tarafından desteklenmesi bir mecburiyet haline gelmiştir. Fakat unutulmamalı ki, bir vakfın diğer bir vakfa yardımda bulunması bile, ancak 2008'de yapılan yasal değişiklikten sonra mümkün olmuştur.

Ermeni toplumu, geçmişin acı deneyimleri ve bir kısmı halen devam eden ayrımcı politikaları nedeniyle, elinde

kalanları da kaybetme korkusuyla, karşılaştığı sorunları dile getirmekten çekinir hale gelmiş ve gittikçe sessizleşmiştir. Kültürel ve sosyal varlığın devam edebilmesi için büyük önem taşıyan Ermeni vakıflarının yaşadıkları mülkiyet sorununun boyutunu ortaya koymanın, hem Türkiye Ermenilerini, birer vatandaş olarak sorunlarını tartışmaya ve hak talebinde bulunmaya teşvik edeceğine, hem de konuyla ilgili yeterince bilgi sahibi olmayan Türkiye kamuoyunda bu konuda bir duyarlılık oluşturacağına inanıyoruz.

Araştırmamızda başlangıç noktamız Hrant Dink'in, Agos'un, Avukat Diran Bakar'ın ve Ermeni vakıflarının arşivleri oldu. Bu arşivlerde yer alan binlerce belge dijital ortama aktarıldı. Tasnifleme çalışmaları halen devam ediyor. Başta, 2001 yılında İstanbul Ermeni Patrikliği bünyesinde kurulan Ortak Emlak Komisyonu'nun çalışmaları olmak üzere, önceki araştırmalardan, tarihi haritalar ve kitaplardan da yararlanarak, konu hakkında araştırma yapanların kullanabileceği, –bu kitabın envanter bölümünün de temelini oluşturan– bir veritabanı hazırladık.

Hak talebinde bulunabilmenin öncelikli koşullarından biri, bilginin varlığıdır. Yaşanan sorun hakkında tam anlamıyla bilgi sahibi olmadan sağlıklı bir hak arayışı yürütülmesi mümkün değildir. Çalışmamız sırasında bilgiye erişimde türlü zorluklar ve engellerle karşılaştık. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında cevap almaya çalıştığımız soruların bazıları, ilgili devlet kurumları tarafından kısmen cevaplandı; bazı konularda ise cevap alınamadı. Bu alanda çalışmak isteyenler için devlet arşivlerinin açık olduğunu söylemek henüz mümkün değil. Sırf bu engelleyici tutum bile, kamu kurumlarının meseleye hâlâ bir 'devlet güvenliği' perspektifiyle baktığını gösteriyor.

Diğer taraftan, yaşadıkları mülkiyet sorunlarını gündeme getirmek istediğimiz vakıf yönetimlerinin de sadece bir kısmı arşivlerini açtılar. İletişime geçtiğimiz bazı yöneticiler, mülkiyet sorunu yaşamış veya yaşamamış, hiçbir taşınmazla ilgili bilgi paylaşımında bulunmadı. Bu durum, şüphesiz, bilginin iktidar sağlayan bir unsura dönüşmesi ve yöneticilerin, görevlerinin gereğini unutarak, topluma hesap verme sorumluluğundan kaçmalarıyla yakından ilgilidir.

Son yüzyılda, birbirini takip eden vakıf yönetimleri arasında sağlıklı bir bilgi akışı olmaması da zaman içinde bilginin kaybolmasıyla sonuçlanmıştır. En sık karşılaşılan durumlardan biri, geçmiş yıllarda el konan vakıf taşınmazlarına ait en basit adres bilgilerinin dahi mevcut vakıf yönetimlerinde bulunmamasıdır. El konan taşınmazların hukuki yollarla geri alınamayacağına dair güçlü kanı, söz konusu taşınmazlara ait bilgilerin aktarılmasını vakıf yöneticilerinin gözünde gereksiz kılmıştır. Vakıf yönetimleri arasında bilgi akışını engelleyen bir diğer etken ise, rakip bir yönetim kurulunun seçimiyle göreve gelmesi sonucu, önceki yönetimin elindeki bilgileri yeni yönetimle paylaşmamasıdır. Arşivlemeye gereken önemin verilmemesi, belgelerin kopyalanmadan üçüncü

INTRODUCTION

This study, which focuses on the property ownership problems Armenian foundations in Istanbul have encountered because of state practices, is the product of a research project the Hrant Dink Foundation carried out from March 2011 to October 2012. The book you are holding aims to treat the issue in both its historical and legal aspects, and to form an overview of the subjugation of rights that has been continuing for decades, by producing a comprehensive inventory of the seized immovable assets of Armenian foundations in Istanbul, presenting statistical analyses, and revealing the human-social aspects of the problem. In this way, the target of the project is to make it clear to the society of Turkey that the problem is not only about a 'demand for properties' but an issue of the sustainability of cultural existence; and to contribute towards the establishment of democratic rights in this country.

It was not possible, within the scope of this project, to take up the problem in a manner that would include Turkey as a whole, and all the minority communities in the country. As is well known, the problem in question is neither restricted to Istanbul, nor to Armenians. It is clear that projects covering the entire geographical span of Turkey and all its minority groups are necessary to see the full picture. However, it would not be a mistake to say that the results of this work more or less reflect the circumstances all the minority communities in Turkey face.

Community foundations have managed to sustain their existence from the Ottoman period to the present day, and they carry great importance in perpetuating the activities of churches, synagogues, schools and hospitals; all institutions that have been established to meet the religious, cultural and social needs of non-Muslim communities. The state does not provide any support to these foundations, and the only income of their *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] is the revenue generated by the *akars* [real estate properties generating income] they own. Because of problems that have been encountered for years, and properties that have been lost, or cannot be used, almost all foundations today continue their activities with budget deficits. These deficits are met with donations minority communities try to collect from their own members. Contrary to popular belief, minority foundations are not wealthy in terms of their immovable assets. There are Armenian foundations that have no immovable assets. It has become obligatory for such foundations, often found in neighbourhoods where the Armenian population is low, or has declined over time, to be supported by other foundations in order to survive. Yet it should not be forgotten that it is only after a legal amendment implemented in 2008 that one foundation has been allowed to help another.

The Armenian community, because of the painful experiences of the past, and discriminatory policies, a number of which continue today, and with the fear of losing the remaining little it has managed to hold on to, has grown increasingly silent, and reluctant to speak about the problems it has faced. We believe that in presenting the scale of the ownership problem faced by Armenian foundations, which bear great importance in sustaining the cultural and social existence of the Armenian community, we will not only encourage Armenians of Turkey to discuss their problems as citizens and demand their rights, but will also create the opportunity for a sensitivity to develop in public opinion, which is lacking in an adequate level of information on the topic.

Our departure point for the research was the archives of Hrant Dink, Agos, Advocate Diran Bakar and Armenian foundations. Thousands of documents from these archives have now been converted to a digital medium. With previous research work, historical maps and books, and first and foremost the work of the Communal Estate Commission that was formed within the body of the Istanbul Armenian Patriarchate in 2001, we have prepared a database that researchers on the topic can consult. This database formed the basis of the inventory section of the book.

One of the fundamental prerequisites for demanding rights is the existence of information. It is impossible to carry out a healthy process of demanding rights without possessing exact and precise knowledge about the ongoing problem. We encountered various challenges during our work in accessing information. Some questions we asked within the scope of the Law on the Knowledge Acquisition Right were only partially answered; while in the case of some others, it was impossible to get any answer at all. It would therefore be wrong to suggest that, at this point in time, state archives are freely available for scrutiny by those who would like to carry out research in this field. This prohibitive stance alone reveals that public institutions still view the subject from a 'state security' perspective.

On the other hand, only some of the foundation administrations whose ownership problems we wanted to highlight allowed us to access their archives. Whether they had experienced ownership problems or not, some administrators we contacted refused to share information regarding any of their immovable assets. This is no doubt closely associated with the way information can gradually turn into an instrument of power, and administrators may, as memory of their responsibilities grows dim, shun their accountability towards their community.

During the last century, the lack of a healthy exchange of information between consecutive foundation administrations has also resulted in a loss of information. One of the most frequently encountered situations was the current foundation administrations not having records of even the most basic address information for the foundation's immovable assets seized in previous years. The strong conviction that seized properties would not be retrieved through legal recourse, rendered it unnecessary in the eyes of foundation administrators to retain and relay information of such immovable assets. Another factor that prevented the flow of information between foundation administrations was the refusal of outgoing administrations to share the information they possessed when a rival administrative council was elected.

kişilere verilmesi ve arşivlerin bir kısmının yanması da, taşınmazlara ilişkin bilgilerin kaybolmasına neden olmuştur. Her şeye rağmen, çeşitli kaynaklardan elde ettiğimiz verileri bir araya getiren bu çalışma, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının mülkiyet durumu hakkında, mevcut koşullar altında olabilecek en ayrıntılı bilançoğu çıkartmaktadır. Burada ortaya konan tablonun, sözünü ettiğimiz bilgi akışına ve Türkiye toplumunun şeffaflaşmasına katkıda bulunacağını umuyoruz.

Kitabın ilk bölümünde, azınlık vakıflarının gayrimüslimlerin yaşantısındaki yerini, tarihçelerini, tüzel kişilik tartışmalarının yanı sıra, devletin siyasi gelişmelere paralel olarak attığı çeşitli adımları, örnek yargı kararları ve uygulamalarıyla ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde son dönemde yapılan iyileştirmeleri ve mevcut eksiklikleri tartıştık.

Pek çok mahkeme kararının gerekçesinde de görüldüğü gibi, Türkiye'de vakıf mülklerine yönelik ayrımcı politikalar çoğu zaman Yunanistan'daki Müslümanların durumu ve mütakabiliyet ilkesi öne sürülerek meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamız kapsamında, Batı Trakya'daki Müslüman vakıfları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini ziyaret ettik; bu görüşmeler sonucunda elde ettiğimiz bilgilere de ayrı bir başlık altında yer verdik. Bu bölüm, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıklar gibi, Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların da vatandaşı oldukları ülkede iç güvenlik açısından potansiyel tehdit oluşturan 'yabancılar' olarak algılandıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Batı Trakya'daki Müslüman vakıflarının yaşadıkları sorunlarla ilgili bilgi edinmek, hem ülkemizdeki azınlık vakıflarının sorunlarını daha iyi anlamayı sağlayacaktır, hem de benzer mağduriyetler yaşayan ancak milliyetçi ideolojiler elinde birbirlerine karşı koz olarak kullanılan, Türkiye'deki ve Batı Trakya'daki azınlıkların, sürdürdükleri insan hakları mücadelesinde ortaklaşmalarının ve dayanışmalarının kapılarını açacaktır.

İkinci bölümde, yaşanmış beş el koyma olayını derinlemesine inceledik. Bunlar, Boğaziçi Köprüsü'nün yapım aşamasında Halıcıoğlu Mahallesi'nden Kalfayan kurumlarının tümüyle yok oluşu; kendi satın aldıkları mülkte halen kiracı olarak eğitime devam eden Bomonti Mihitryan İlkokulu'nun hikâyesi; Ermeni toplumunda nadir rastlanan hukuk mücadelelerine bir örnek olarak İstiklal Caddesi'ndeki bir binanın geri alınma süreci; mazbutaya alınarak tasarrufu tamamıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiş olan Kasımpaşa Surp Hagop Kilisesi Vakfı ve Ortaköy'de kederine terk edilmiş tarihi Andonyan Manastırı'nın hikâyesidir. Türkiye kamuoyunda, Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunu dendiğinde akla ilk gelen örnek olan Tuzla Çocuk Kampı'na el konmasının hikâyesine de bu bölümde yer verdik.

Kitabın üçüncü ve son bölümünde ise, İstanbul'daki, Apostolik, Katolik ve Protestan Ermeni toplumlarına ait toplam 53 vakfın kısa tarihçeleri ve tespit edebildiğimiz el konan mülkleri hakkında detaylı bilgi ve istatistikler yer alıyor. Bu

bölümde, vakıfların hayrat ve akarları da, ilçe ve kimi zaman da semtler bazında hazırlanan haritalar üzerinde gösterildi.

İstanbul'daki Ermeni vakıflarının yaşadığı mülkiyet sorununa ilişkin, mevcut en kapsamlı çalışma ve envanteri içermekle birlikte, bu kitabın konuyla ilgili son noktayı koyduğunu söylemek mümkün değildir. Arşivler gün ışığına çıkıp bilgiler paylaşıldıkça tablo netleşecektir. Ayrıca, burada bahsi geçen taşınmazlardan pek çoğunun iadesi için vakıfların açtığı davalar devam etmekte, dolayısıyla bahsi geçen taşınmazların mülkiyet durumları sürekli olarak değişmektedir. Çalışmamızı yürüttüğümüz döneme denk gelen Ağustos 2011'de yürürlüğe giren 651 sayılı kanun hükmünde kararname kapsamında, azınlık vakıfları, el konan taşınmazlarının iadesi için başvurularında bulunmuştur. Başvuruların bazıları Eylül 2012 itibarıyla henüz sonuçlanmamıştır. Yürütülen çalışmanın için hazırlanan internet sitesinde (www.istanbulermenivakiflari.org), bu konudaki gelişmeler paralelinde, düzenli olarak güncellemeler yapılacaktır. Bu sitede, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunu yaşamış tüm mülkleri bir harita üzerinde, hikâyeleri ve haklarında ki somut bilgilerle birlikte sunulacaktır. Azınlık vakıflarının mülkiyet sorunları tamamen çözülmediği, vakıfların hukuk mücadelesi devam ettiği ve gayrimüslimlere karşı olan zihniyet değişmediği sürece, konuyla ilgili son noktayı koymak mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla, bu çalışma, bu yolda atılan adımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Devlet, azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarının çözümüne yönelik olarak, son dönemlerde yetersiz de olsa bazı adımlar atmış, bunun sonucunda el konan taşınmazların bir kısmı vakıflara iade edilmiştir ve bazılarının da kısa vadede iade edilmesi beklenmektedir. Bu süreçte, Ermeni toplumunu da yeni sorumluluklar bekliyor. Taşınmazların yöneticiler tarafından korunması ve doğru değerlendirilmesi; vakıflar arasında koordinasyon sağlanması ve tüm vakıfların, dolayısıyla tüm Ermeni toplumunun dini, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması; vakıfların buldukları semtlerde tüm semt sakinlerinin yararının gözetilerek sosyal projeler geliştirilmesi; yönetimleri kontrol edecek demokratik ve bağımsız denetim mekanizmalarının kurulması; vakıfların birer sivil toplum kuruluşu anlayışıyla şeffaf, hesap verebilir kurumlar olarak çalışması, söz konusu kurumların 'vakıf' amacına uygun bir şekilde işlemesi anlamına gelecek, böylece Türkiye'de Ermeni kültürünün ve yaşantısının devamlılığı sağlam bir güvenceye kavuşacaktır.

Son olarak, mesele sadece mülklerin iadesi meselesi değil, tarihimizin bu boyutunun anlaşılması ve bundan sonraki nesillere aktarılması meselesidir. Bu ülkenin kadim halklarını ötekileştiren, onları halen eşit vatandaş olarak görmeyen zihniyetle yüzleşmedikçe, Türkiye'nin demokratikleşme çabaları güdük kalacaktır. Bu çalışmanın, bu yüzleşme ve dönüşüme katkı sunması dileğiyle...

Lack of care shown to archiving, documents being lent out to third parties without copies being made and destruction of archives in fires are further reasons for the loss of information on immovable assets. Nonetheless, this work that has been produced by combining the data we accumulated from various sources represents the most detailed account possible under current conditions of the property ownership status of Armenian foundations in Istanbul. We hope that the picture presented here will contribute to the aforementioned flow of information and an increase in transparency in society in Turkey.

In the first part of the book we have tried to describe the significance of minority foundations in the daily life of non-Muslims, their history and discussions over their legal personality, and also the various steps the state has taken in parallel to political developments, with references to model legal decisions and implementations. We have also discussed the recent improvements made as part of the accession process to the European Union and shortcomings that remain.

As seen in the legal basis of many court decisions, there have often been attempts to legitimize discriminatory policies aimed at foundation properties in Turkey by making reference to the condition of Muslims in Greece and the reciprocity principle. Within the scope of our project, we visited representatives of Muslim foundations and non-governmental organizations in Western Thrace; the information we gathered at these meetings has been included under a separate heading. This section clearly reveals that, just like the non-Muslim minorities in Turkey, the Muslim minorities in Greece are perceived as ‘aliens’ that represent a potential internal security threat to the country they are citizens of. Gaining information regarding the problems experienced by Muslim foundations in Western Thrace will not only help us understand the problems of minority foundations in our country, but also create opportunities for the minorities of Turkey and Western Thrace, who suffer similar victimizations yet at the same time are used by nationalist ideologies on both sides as bargaining chips against each other, to collaborate and join together in solidarity in their struggle for human rights.

In the second section we carried out in-depth examinations of five cases of immovable asset seizure. These are the complete eradication of the Kalfayan institutions from the Halıcıoğlu Neighbourhood during the construction process of the Bosphorus Bridge; the story of the Bomonti Mihitryan Primary School which continues to provide education from the building they had once purchased, and currently occupy as leaseholders; the process of claiming back a building on İstiklal Street as an example of the kind of legal struggle rarely encountered in the Armenian community; the Kasımpaşa Surp Hagop Church Foundation that was declared defunct and fully placed under the management of the Directorate General of Foundations; and the story of the Andonyan Monastery in Ortaköy that has been abandoned to its fate. We also included the story of the seizure of the Tuzla Children’s Camp, the first example that springs to everyone’s mind in Turkey when the ownership problem of Armenian foundations is mentioned.

In the third and final section of the book we present the brief histories of a total of 53 foundations of the Apostolic, Catholic and Protestant Armenian communities in Istanbul and detailed

information and statistics about the seized properties belonging to them that we have managed to identify. In this section, the *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries etc.] and *akars* [real estate properties generating income] of the foundations have also been shown on maps prepared on a borough, and in some instances, neighbourhood basis.

Although it does contain the most comprehensive study and inventory at present on the property ownership problem encountered by Armenian foundations in Istanbul, it is not possible to claim that this book is the final word on the topic. The picture will come into clearer focus as the archives are opened and further information is shared. In addition, the lawsuits filed by foundations for the return of many immovable assets mentioned here are in progress; therefore, the ownership status of these immovable assets is constantly changing. Within the scope of the decree law no.651 that came into effect in August 2011, a time when our research on the project was ongoing, minority foundations have applied for the return of their seized immovable assets. A number of applications have not been finalized as of September 2012. The website www.istanbularmenianfoundations.org will be regularly updated in line with developments. At this site, all properties belonging to Armenian foundations in Istanbul in relation to which ownership problems have been encountered will be presented on a map, complete with their stories and solid facts. It will not be possible to lay this matter to rest as long as the ownership problems of minority foundations are not solved completely, the legal struggles of foundations continues, and the mindset against non-Muslims does not change. Therefore, this work can be viewed as a step along this path.

Though they are still wanting, in recent times the state has taken some steps towards the solution of the ownership problems of minority foundations, and as a result of this, a number of seized immovable assets have been returned to foundations, and a further number are expected to be returned in the near future. New responsibilities await the Armenian community during this process. The protection and correct use of the immovable assets by administrators; the fulfilment of the religious, social and cultural needs of all foundations, and thus the entire Armenian community through inter-foundational coordination; the development of social projects by pursuing the benefit of all residents in the neighbourhoods where the foundations are located; the establishment of democratic and independent supervision mechanisms that will audit foundation administrations; and the operation of foundations as transparent and accountable institutions with the vision of a non-governmental institution, will also mean that these institutions will function in accordance with the true purpose of a ‘foundation’ and thus, the sustainability of Armenian culture and life in Turkey will have found strong reassurance.

In conclusion, the issue is not only an issue of returning properties; it is an issue of understanding this aspect of our history and transmitting this understanding to future generations. As long as it fails to face up to the mindset that alienates the ancient peoples of this country and refuses to see them as equal citizens, Turkey’s efforts towards democratization will fall short. With the hope and wish that this work will contribute to this facing of the facts, and to transformation...

İMPARATORLUK'TAN
CUMHURİYET'E

FROM EMPIRE
TO REPUBLIC

OSMANLI HUKUKUNDA VAKIF SİSTEMİ VE GAYRİMÜSLİMLER

Osmanlı İmparatorluğu'nda, vakıflar büyük önem taşıyan kurumlardı. Sözlük anlamı durdurma, hareketten alıkoyma, hareketsiz bırakma olan 'vakf' kelimesi, genel olarak, belirli bir amaca tahsis edilmiş mal topluluklarını ifade etmek için kullanılır. İslam hukuku açısından kabul gören tanım ise, insanlara fayda sağlamak için, bir malı Allah'ın mülkü sayarak onun daimi bir şekilde satılmasını ve satın alınmasını engellemek ve vakfeden kimsenin arzu ettiği cihete veya hizmete tahsis etmektir. Burada önemli olan nokta, vakfedilen taşınır ya da taşınmaz malın çıplak mülkiyetinin Allah'ın emri olacağı, dokunulmazlığı olduğu ve İslam hukukunun kabul ettiği her türlü hizmet için kullanılabilirdir. Vakfedilen malın üzerindeki mülkiyet hakkı başka bir mal varlığına devredilemez. Bu çerçevede, vakfeden kimseye vâkif, vakfedilen mala 'mevkûf' ve 'mahall-i vakf' denir.¹

Osmanlı döneminde, vakıflar üç aşamalı bir süreçle kurulurdu. İlk olarak, vakfın fikir tasarımı gerçekleştirilir, sonra seçilen hizmete göre 'müessesat-ı hayriye' (hayır kurumları) adı verilen hizmet binaları inşa edilir ve gelir kaynakları belirlenirdi. Son aşamada ise, kurulan vakfın işleyişini belirleyen şartları gösteren resmi bir belge olan vakfiye, şer'i mahkeme tarafından kayıt altına alınır. Hayır sahipleri tarafından yaptırılan ibadethane, mektep, medrese, imaret, tekke, kütüphane, fakirhane, misafirhane, köprü, hastane, çeşme, mezarlık gibi hayır kurumlarının yanı sıra, aile vakıfları gibi, farklı amaçlar için kurulan vakıflar da bulunuyordu.²

Bir vakfın kuruluşunda, 'kurbet kasdı' ve bir hizmete tahsis edilme, en önemli hususlardandır. 'Kurbet'in kelime anlamı Tanrı'ya yakınlıktır. Vakıflar bağlamında 'kurbet kasdı' ise, vakfedenin arzu ettiği hayır ve yaptığı tasarruf aracılığıyla Tanrı'ya yakınlaşmasıdır. Önemli olan, vakfın kim tarafından kurulduğu değil, amacının ne olduğu ve 'kurbet'in hem vakfedenin inancında hem de İslami hükümlere uygun olarak mevcut olup olmadığıdır. Örneğin, Müslüman olmayan birinin cami için yaptığı vakıf dinen geçerli olmaz, çünkü tahsis edilen hizmet İslami hükümlere göre kurbeti sağlarken, vakfeden kişinin inancında kurbeti sağlamaz. Aynı şekilde, bir gayrimüslimin, kendi inancına uygun olarak kilise adına yapacağı bir vakıf da geçerli olmaz, çünkü İslam şeriatına göre kurbet şartını sağlamaz.³

İlkesel olarak, vakıf ile vakıftan yararlanacak olanın (mevkûf-un aleyh) dinen bir olmaları şart olmadığı için, Osmanlı döneminde hem gayrimüslimler vakıf kurabilirlerdi, hem de gayrimüslim ihtiyaç sahiplerine yardım etmek üzere

vakıf kurulabilirdi. Normal koşullarda, gayrimüslimlerin hastane, okul, çeşme gibi hayri ve sosyal amaçlar doğrultusunda, kendi cemaatlerindeki yoksullara yardım etmek amacıyla vakıf kurmalarının önünde bir engel bulunmaması gerekiyordu. Çünkü, hangi dine mensup olursa olsun, yoksullara yardım sadaka sayılıyor ve kurbet şartı gerçekleşiyordu. Ancak, yeni bir kilise vakfı kurulduğunda, kendi inançlarının kilise kurmanın kurbet olduğu, fakat 'doğru inançtan sapmış' oldukları için kurbet kasdının gerçekleşmediğine karar verilip, şer'i mahkemeler tarafından vakfın tescilinin reddedilme olasılığı yüksekti. İslam dışındaki bir inancın propagandasının yapılması gibi, kiliselere, havralara, bunların onarım ve inşasına veya İncil ve Tevrat'ın basım ve dağıtımına yönelik vakıflar kurulması da kabul edilmez, bu vakıflar geçerli sayılmazdı.⁴

Şer'i mahkemelerde tescil edilmelerindeki sıkıntılardan ötürü, faaliyetlerine günümüze kadar devam eden ve kilise, havra, manastır, okul, hastane gibi kurumların yönetimini üstlenen gayrimüslim vakıfları, Osmanlı döneminde padişah fermanlarıyla kurulmuşlardır; bu yönleriyle İslami vakıflardan ayrılırlar.⁵

Bir başka deyişle, gayrimüslimlerin dini ihtiyaçlarını gerçekleştirmek amacıyla kurmak zorunda oldukları "kilise, manastır veya mezarlık gibi dini yerlerin kendilerine tahsis edilmesi veya bu yerlerin gayrimenkullere sahip olabilmeleri, ancak padişahın böyle bir eylemi uygun görmesi ve toprağı veya taşınmazı bu tür hizmetlere tahsis etmesiyle mümkün olabilmekteydi."⁶ İkinci olarak, Osmanlı hukukunda, imparatorluk kontrolüne geçen bölgelerdeki mevcut Hıristiyan ve Musevi kurumlarına da dokunulmazdı. Bu tür kurumların varlıkları yeni fermanlarla tanınır ya da eskiden verilmiş olan fermanlarla sağlanan kazanılmış haklar korunurdu.⁷ Böylece, padişahın izniyle, örneğin bir tarım arazisinin geliri doğrudan bir hayır kurumuna tahsis edilebilirdi.⁸

BEYKOZ SURP NİĞOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİNİN AVLUSUNDA EPİSKOPOS, MUGANNI HEYETİ VE CEMAAT ÜYELERİ (1901)

ARCHBISHOP, CHOIR AND MEMBERS OF THE CONGREGATION IN THE COURTYARD OF THE BEYKOZ SURP NİĞOĞAYOS ARMENIAN CHURCH (1901)

THE VAQF (FOUNDATIONS) SYSTEM IN OTTOMAN LAW AND NON-MUSLIMS

Foundations were institutions of great importance in the Ottoman Empire. The literal meaning of the root of the word *vakf*, is to stop, prevent from moving, leave immobile, and the word was used generally to refer to groups of property that have been designated for a special purpose. Islamic law defines foundation as designating a certain commodity as God's property, permanently preventing its sale and purchase in order to benefit humans. The property is designated to the reason or service desired by the dedicating person. The important point here is that the naked moveable or immovable property that has been dedicated belongs to God's orders, it is untouchable and can be used for any service deemed acceptable by Islamic law. The right of ownership of the donated property cannot be transferred to a different commodity. Within this framework, the person who dedicates (*vakfetmek*) it is called *vâkıf*, the dedicated property *mevkuf* or *mahall-i vakf*.¹

During the Ottoman period, the foundations were established through a three-stage process. First, the ideational design of the foundation was undertaken. Next, the service buildings called charitable institutions (*müessesat-ı hayriye*) were built in accordance with the chosen service and the sources of income were determined. In the final stage, the *vakfiye*, the founding deed of the pious foundation, an official document enlisting its conditions, was registered by the courts that operated according to Sharia law. In addition to places of worship, schools, madrasas, soup kitchens, dervish lodges, libraries, poor shelters, guest houses, bridges, hospitals, foundations and cemeteries built by charitable persons, there were also foundations established for different purposes, such as family foundations.²

In the establishment of a foundation, the goal of the person dedicating the property as a financial worship (*kurbet kasdı*), and dedication to a certain service are amongst the most important elements. *Kurbet* literally means closeness to God. Within the context of foundations, *kurbet kasdı* is the closeness that the person dedicating the property establishes with God through the desired good and the saving made. The identity of the person who establishes the foundation is not important; what matters is the aim and that *kurbet* is present in both the belief of the dedicating person and that it is in line with Islamic orders. For instance, a dedication made by a non-Muslim for a mosque is not valid within the scope of religion, because the service to which the property is dedicated falls within the scope of *kurbet* only according to

Islamic orders, but not according to the dedicating person's faith. In the same vein, a dedication that a non-Muslim makes to a church is not valid, because it does not fulfill the condition of *kurbet* according to the Islamic law.³

In principle, the foundation and those benefiting from the foundation (*mevkufunaleyh* in singular) did not have to share the same faith. Therefore, during the Ottoman period, non-Muslims could establish foundations and foundations could be established to benefit non-Muslims in need. Under normal circumstances, there should not have been obstacles to non-Muslims establishing hospitals, schools and fountains with charitable and social aims in order to help the poor in their own communities. Regardless of their religious belief, helping the poor was considered as alms giving and fulfilled the condition of *kurbet*. However, when a new church foundation was established, it was highly likely that the Sharia courts would reject its registration based on a decision that while establishing a church was *kurbet* within the framework of their faith, since they "diverted from the true faith," the aim of *kurbet* was not realized. In addition to propagating for a faith other than Islam, churches, synagogues, their construction and repair, or foundations to publish and disseminate the Bible and the Torah were not accepted, and the foundations were not granted registration.⁴

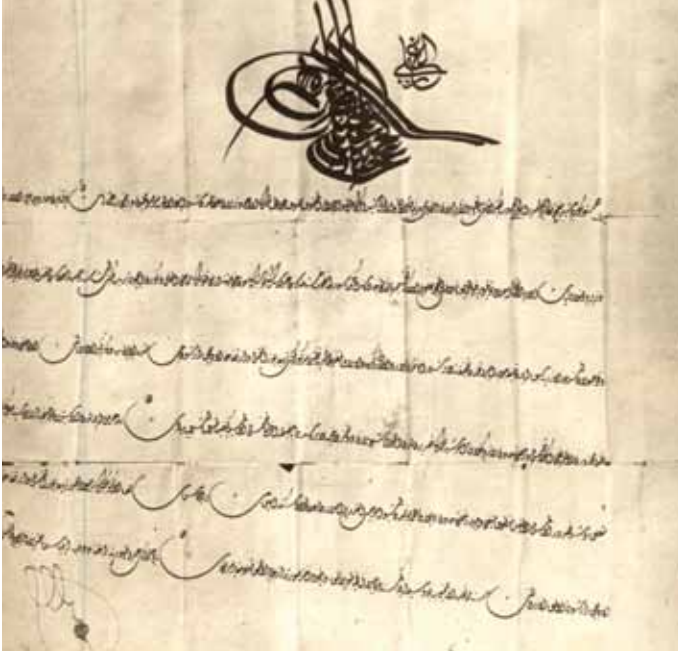
Due to the problems they experienced in by the Sharia courts, non-Muslim foundations that are still in existence today and who were in charge of the administration of institutions such as churches, synagogues, schools and hospitals, were established by the Sultan's edict. In this regard, they stand apart from Muslim foundations.⁵

In other words, "the allocation of religious places such as churches, monasteries and cemeteries or the ability of these places to acquire immovable property," which were necessary for the non-Muslims to be able to fulfill their religious obligations, "could only be possible if the Sultan saw such an act as appropriate or if he allocated land or immovable property to such service."⁶ Secondly, Ottoman law did not

GALATASARAY'DAKİ SURP YERRORTUTYUN KİLİSESİNİN ÖNÜNDE II. MEŞRUTİYET'İN İLANI İÇİN YAPILAN KUTLAMA (1908)

CELEBRATION FOR THE DECLARATION OF THE 2ND CONSTITUTIONAL REGIME IN FRONT OF THE SURP YERRORTUTYUN CHURCH IN GALATASARAY (1908)

PANGALTI'NDA BİR KATOLİK ERMENİ OKULUNUN İNŞASI İÇİN II. ABDÜLHAMİD TARAFINDAN VERİLEN FERMAN

FIRMAN [ROYAL DECREE] ISSUED BY ABDÜLHAMİD II FOR THE CONSTRUCTION OF A CATHOLIC ARMENIAN SCHOOL IN PANGALTI

İslami vakıflardan farklı olarak, gayrimüslim vakıflarında hem vakfiye yoktur, hem de vakfeden kişi belli değildir; bunlar, sadece belli bir amaca tahsis edilen mal varlığının bulunduğu anonim kuruluşlardır.⁹ Vakfiyelere sahip olmayan gayrimüslim vakıflarının Osmanlı Devleti içerisindeki hukuki statülerini, padişah fermanları sağlıyordu. Hüseyin Hatemi, vakfiyelerin faydasının pratik olduğunu belirtir; vakfiyeler ispat bakımından kolaylık sağlar, vakıfların sürekliliklerini koruması bakımından önemlidir, fakat olmazsa olmaz şart değildir ve tek başına yeterli sayılamaz. Vakıflar için yazılı delil aranmaz, şahitlik yeterli sayılırdı.¹⁰ Mithat Sertoğlu da vakıfların geçerli olması için yazılı olma halinin şart olmadığını ve İslam hukuku çerçevesinde, bir vakfın sözlü olarak kurulabileceğini belirtir. Vakfın varlığını kanıtlamak gerektiğinde, geçerli ilk delil, vakfın kuruluşuna tanık olanların ifadeleridir. Bunların olmaması durumunda sırasıyla vakfiye ve mevcudiyeti ispat edebilecek, tapu kaydı veya devlet arşivlerinden herhangi bir belge yeterli olur. Vakfın varlığına dair bir delil olduktan sonra, ayrıca vakfiyenin aranmasına gerek yoktur.¹¹ Sertoğlu'nun yorumuna katılan Nuray Ekşi de, vakfiyelere sahip olmayan cemaat vakıflarının geçersiz olmayacağını dile getirir. Vakfiyenin kurucu unsur olmaması nedeniyle, bir cemaat vakfının varlığını ispat edebilecek önemli arşiv belgesi, o vakfı kuran padişah fermanıdır.¹²

Gayrimüslim vakıflarına yasal statü veren ve onlara ilişkin yasal düzenlemelerin başlangıcını oluşturan fermanlarda, "kilise, manastır, mektep ve hastane yapılacak olan yerler ile bunların müstemilatı, uzunluğu, genişliği ve yüksekliği"nin ayrıntılı olarak belirtildiği görülür. Fermanlarda, kilisede neler yapılacağı da yazılır: ilahi söylemek, İncil okumak, asa

tutmak, buhur sallamak vb.¹³ Kınalıada'da Ermeni kilisesinin yapımına izin veren irâde-i seniyye (padişah emri) bu durumu örneklemesi açıdan önemlidir. Belgede, patriğin, episkopos ve papazların evleri dışında, gürültü etmeden İncil okumaları, perde ve kandil asıp mum yakmaları, iskemle koyup buhur sallamaları ve ellerinde değnek tutmaları gibi ritüelleri icra etmelerine kimselerin müdahale etmemesi belirtilir. Kınalıada'daki Ermenilerin kiliseleri olmadığından çocuklarını vaftiz etmek, hastaları için İncil okumak ve ayinler için papazların gitmesi zor olacağından, adada ikamet etmelerine kimselerin müdahale etmemesi emri verilir.¹⁴

Nazif Öztürk, Osmanlı döneminde, gayrimüslimlerin kilise, okul, hastane gibi yapılar yaptırmak ya da mevcut bir binayı onarmak istediklerinde, ihtiyacı göstermek şartıyla gerekçeli başvuru yaptıklarını, başvurunun ilgili kurumlarca incelendiğini ve bölgeye gönderilen müfettişler tarafından, bu yönde bir ihtiyaç olup olmadığının tespit edildiğini belirtir. Hazırlanacak olan projede, inşa edilecek binanın kaç metre-kare olacağı, kaç odası ve salonu olacağı, kapı ve penceresinin bulunup bulunmayacağı dahi belirtilmek zorundaydı. İnşaat sırasında kurallara uyulup uyulmadığının takibi için denetimler yapılırdı. Bu koşullar altında, Osmanlı Devleti bu binaların yapımına izin verirdi.¹⁵

FERMAN VE VAKFİYE ÖRNEKLERİ

Bir başka örnekte, Büyükkada'daki Katolik Ermenilerin adada ayin yapacak kiliseleri olmadığı için sıkıntı yaşamaları ve kilise talep etmeleri üzerine 1857'de bir ferman verilir. Fermanda, edindikleri arsa üzerine bir kilisenin inşasına izin istenildiği ve her sınıftan tebaanın güven ve huzur içinde olmasının adaletin gereği olduğundan kilisenin söz konusu yerde inşasına ve açılmasına izin verildiği belirtilir. Padişah, çıkabilecek sorunların önünü almak için, görevlilere, kilisenin inşa edilmesine hiç kimsenin engel olmamasını ve muhalefet etmemesini emreder.¹⁶

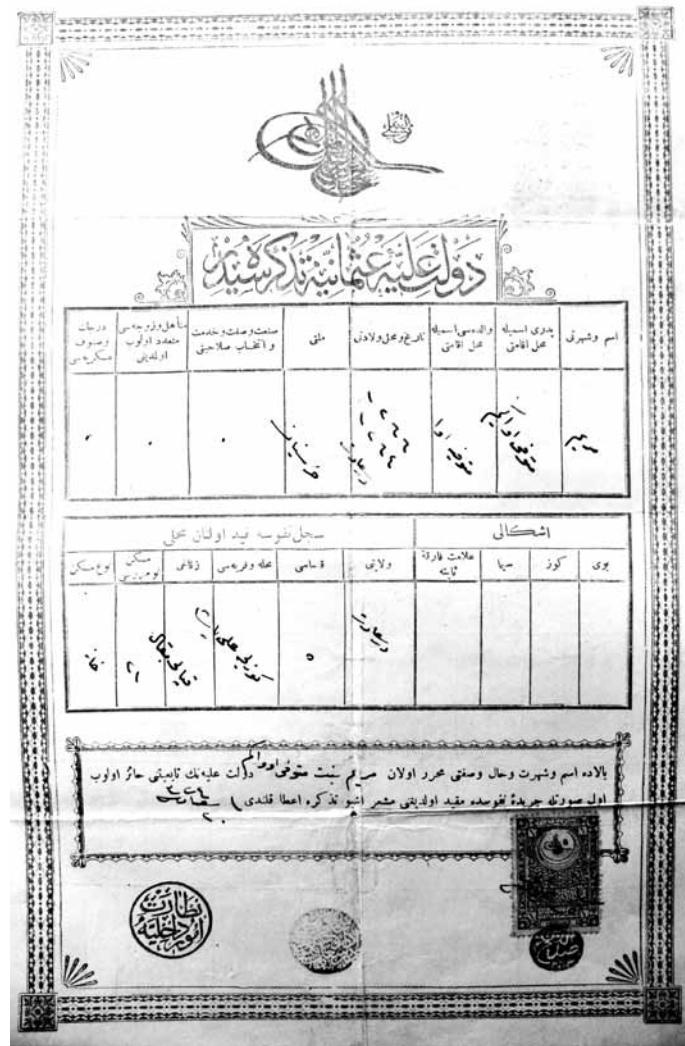
Büyükdere'de bulunan ve halen ibadete açık olan Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi'nin tamiriyle ilgili, 1884 tarihli bir fermanla, kilisenin harap olmasından dolayı yıkılıp yerine yeni bir kilise binasının inşa edilmesi için izin istendiği, ve gereken iznin verildiği yazılır. Fermanda, yeni binanın bütün ölçüleri ayrıntılı olarak belirtilir ve fermanın sonunda, bu ölçülerden hiçbir şekilde ödün verilmemesi emredilir.¹⁷

Bir diğer örnek ise, sahip olduğu bir gayrimenkulü kilisenin ihtiyaçları için vakfeden, dönemin Ermeni Patriği Mağakya Ormanyan'a ait vakfiyedir. Ormanyan, Kadıköy'de Osman Ağa Mahallesi Haydarpaşa Caddesi'nde yer alan kırk altı numaradaki evini vakfederek şartlarını sıralar. Şartları arasında evinin müteveli eliyle kiraya verilmesi, elde edilen gelirle ilk olarak evin onarımının yapılması, kalan parayla da Üsküdar'daki Selamiali Mahallesi'ndeki Surp Haç Ermeni Kilisesi'nin yağ, mum ve diğer ihtiyaçlarının giderilmesi ve kalan kısmın da fakirlere yardım için harcanması vardır.

intervene in the existing Christian or Jewish institutions in regions that fell under the control of the empire. The existence of such institutions were recognized with new edicts or old edicts were used to protect already existing rights.⁷ Accordingly, with the permission of the Sultan, the income from an agricultural field could be directly allocated to a charitable institution.⁸

Non-Muslim foundations are set apart from Muslim foundations first by the lack of *vakfiye*, the deed establishing a pious foundation. Secondly, the person dedicating the property is unknown and the foundations are anonymous institutions with properties dedicated to a specific aim.⁹ The legal status in the Ottoman Empire of non-Muslim foundations that lacked *vakfiyes* was provided by the Sultan's edicts. Hatemi argues that the *vakfiyes* serve a practical aim, they facilitate proof, and they are important to protect the continuity of the foundations, however they are not a *sine qua non* of foundations and cannot be considered adequate on their own. Written proof was not sought for foundations and witnesses were considered adequate.¹⁰ Mithat Sertoğlu also stresses that for a foundation to be considered legitimate, written proof is not necessary and that within the scope of Islamic law, a foundation can be established by oral testimony. In order to prove the existence of the foundation, the first valid evidence is the account of those who witnessed its establishment. In the absence of such witnesses, title deeds or any document from the state archives that can prove the *vakfiye* and the existence of the foundation will be enough. When there is proof of the foundation's existence, it is not necessary to undertake a separate search for the *vakfiye*.¹¹ Nuray Ekşi concurs with Sertoğlu's interpretation and states that community foundations which lack *vakfiyes* cannot be considered illegitimate. Since the *vakfiye* is not a founding element, the most important archival document that can prove the existence of a community foundation is the Sultan's edict establishing the foundation.¹²

The edicts which give legal status to non-Muslim foundations and constitute the beginning of their legal regulation regarding foundations set out in detail "the places where churches, monasteries, schools and hospitals will be built and their equipment, length, width and height." The edicts also set forth the activities that will be carried out in the church: the singing of hymns, the reading of the Bible, the holding of a scepter, the swinging of incense etc.¹³ The Sultan's order allowing for the construction of the Armenian church in Kinaliada is an important example of such circumstances. The document states that no one should intervene in the Patriarch, bishop and priests conducting religious ceremonies such as reading the Bible outside their homes, without causing disturbance, hanging curtains and kerosene lamps and burning candles, placing chairs and swinging incense, and holding a scepter. Because Armenians in Kinaliada did not have a church, it was recognized that the

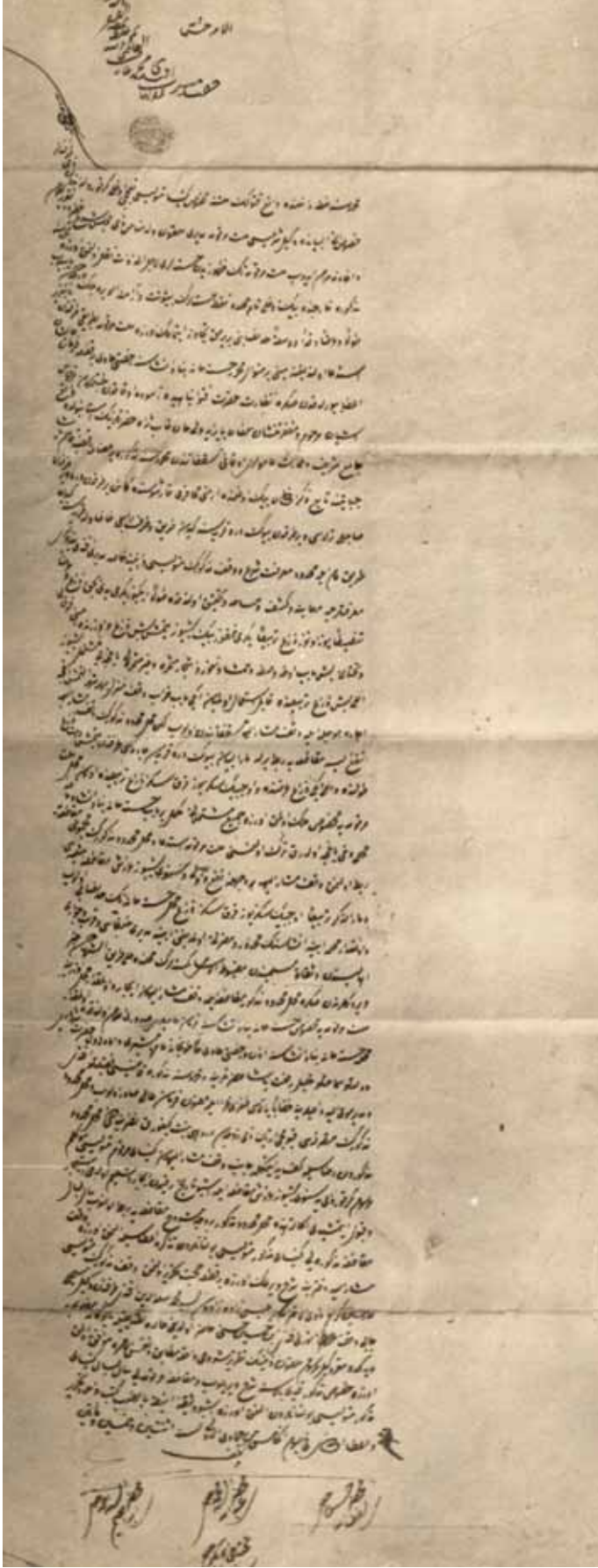

'MERYEM BİNTİ OVAKİM' ADINA DÜZENLENMİŞ, 8 EKİM 1906 TARİHLİ NÜFUS TEZKERESİ

BIRTH CERTIFICATE DRAWN UP IN THE NAME OF 'MERYEM BİNTİ OVAKİM' [MERYEM, DAUGHTER OF OVAKİM] DATED 8 OCTOBER 1906

priests' commuting to the island for the baptism of children, the reading of the Bible for the sick and for ceremonies would face difficulty, and accordingly ordered that no one intervene in their residence on the island.¹⁴

Nazif Öztürk explains that during the Ottoman period, when non-Muslims wanted to construct a building or repair an already existing building for a religious, social or health matter, such as a church, school or a hospital, they made a reasoned application showing the need, that the application was investigated by the relevant institutions and an inspector sent to the region to determine whether there was such a need. The project to be developed had to clarify how many squaremeters the building would cover, the number of rooms and living rooms and even whether it would have a door and windows. Investigations were carried out during the construction to see if the rules were abided by. It was under these conditions that the Ottoman state allowed for the construction of these buildings.¹⁵

SURP AGOP HASTANESİNİN İNŞA EDİLECEĞİ YERİN VERGİYE BAĞLANMASINA DAİR BELGE

DOCUMENT ON THE IMPOSITION OF A LEVY ON THE LAND WHERE THE SURP AGOP HOSPITAL WAS TO BE BUILT

Her vakfiyede olduğu gibi, Ormanyan, koyduğu şartların gerçekleşmediği ya da ortadan kalktığı durumda, gelir ve ücretlerin mutlaka Ermeni okullarındaki fakirlere verilmesi ve vakfın mütevelliliğinin İstanbul Ermeni Patrikliği'ne devredilmesi yönündeki isteğini de yazarak vakfın devamını sağlamayı amaçlar.¹⁸

Halen Ermeni Patrikliği'ne bağlı olarak faaliyet gösteren ve vakfiyeye sahip nadir gayrimüslim vakıflarından olan Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı'nın 20 Şubat 1895 tarihli vakfiyesi, önde gelen Ermeni sarraflardan Sarkis Gümüşyan'ın oğlu Ohannes Efendi'ye aittir. Ohannes Efendi'nin ayrıntılı olarak yazdığı şartlardan bazıları şöyledir: Hayatta olduğu süre içerisinde kendi aracılığıyla on bin adet yüzlük mecdi altınının faize konması ve elde edilen gelirin senede üç adet yüzlük mecdi altınının Kayseri'de bulunan babası Sarkis Gümüşyan adına yapılmış okulun yoksul öğrencilerinin ihtiyaçları için harcanması; öldüğünde ise var olan miktarın yarısı ile İstanbul Patrikliği tarafından mülk satın alınması ve kiraya verilerek senelik gelirin faize konması; kira gelirinin yüzde onu ile Yerevan'daki Surp Eçmiadzın Kilisesi Manastırı'nın yoksul öğrencilerinin ihtiyaçlarının, diğer yüzde on ile Kudüs Manastırı'ndaki yetimlerin ihtiyaçlarının, yüzde beşi ile Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nin ihtiyaçlarının karşılanması ve yüzde on beşi ile her sene Ermeni okullarında okutulmak üzere bilim, sanayi ve görgüye dair ders kitaplarının basılarak yoksul öğrencilere ücretsiz dağıtılması. Vakfın mütevellisi olarak kendini, ölümünden sonra ise Patriklik makamını belirtir. Hatta Patrikliğin bulunmadığı durum dahi göz önüne alınarak, Yerevan ve Kudüs Ermeni patriklerini sırasıyla müteveli tayin eder. Bunların olmayışı durumunda ise vakfın mutlaka Ermeni fakir çocuklarına bırakılmasını yazarak hayır amacının sonsuza kadar devamını hükmeder.¹⁹

1913 TARİHLİ KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME VE VAKIF MÜLKLERİNİN TAPUDA TESCİLİ

Osmanlı döneminde, tüzel kişilerin kendi adlarına tapu tescil hakkı yoktu. Bu durum, varlıklarını, kiliselerde toplanan bağışlarla veya hayırseverlerin bağışladıkları taşınmazlardan elde ettikleri gelirlerle devam ettiren gayrimüslim vakıfları için de geçerliydi. Hibe edilen taşınmazların tapuda cemaat kurumları adına tescil edilememesi nedeniyle, sahip oldukları taşınmazları 'muvazaa' adı verilen yöntemle tapuya tescil ettirdiler.²⁰

Taşınmazları muvazaa yoluyla kaydetmenin iki şekli vardır. Birincisi, 'nam-ı müstear' adına kaydedilmeleridir. Cemaat kurumları, taşınmazlarını, tapuya cemaat içerisinde güvenilir kişiler, kilise görevlileri, yöneticiler veya din adamları, yani gerçek kişiler adına kaydedebiliyordu. Diğer yöntemde ise, mülkler 'nam-ı mevhum' adına kaydedilir. Bu yöntemde, azizler veya azizelerin adına, sanki bu kişiler halen cemaat içinde yaşıyorlarmış gibi kaydedilir. Örneğin, Meryem

EXAMPLES OF EDICTS AND VAKFIYES

An edict was issued in 1857 when the Catholic Armenians in Büyükkada, who did not have a church for religious ceremonies and suffered hardship as a result, demanded a church. The edict states that permission was sought for the building of a church on an acquired land and that the building and opening of the church on the said land was allowed for since justice required all classes of subjects to live in security and contentment. To preempt possible problems, the Sultan orders the officials that no one obstruct and oppose the construction of the church.¹⁶

A 1884 edict on the repair of the Surp Boğos Armenian Catholic Church in Büyükdere, which is still open for worship, states that the church was run-down and permission was asked for its demolition and the construction of a new church in its place, and that the necessary permission was granted. The edict sets out in detail all the measurements of the building and ends with the order that these measurements should not be compromised in any way.¹⁷

Another example is the *vakfiye* belonging to the contemporary Armenian Patriarch Mağakya Ormanyan who had dedicated an immovable property for the needs of the church. Ormanyan dedicates his house, at the address Kadıköy, Osman Ağa neighbourhood, Haydarpaşa Street, no: 46 and enlists his conditions. Among his conditions are that the house be rented through a trustee, that the acquired income be used first for the house's repair, that the remaining income be used to fulfill the candle, wax and other needs of the Surp Haç Armenian Church in Üsküdar's Selamiali neighbourhood, and be spent to help the poor. As in the case with all *vakfiyes*, to ensure the continuity of the foundation, Ormanyan writes that if the conditions are not fulfilled or are no longer the case, the income must be given to the poor in Armenian schools and the trusteeship of the foundation should be transferred to the Istanbul Armenian patriarchate.¹⁸

The Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Foundation, which still functions in affiliation with the Armenian Patriarchate, is one of the few non-Muslim foundations with a *vakfiye*. Its *vakfiye* dated 20 February 1895 belongs to the established Armenian book trader Ohannes Efendi, son of Sarkis Gümüşyan. Some of the conditions which Gümüşyan set out in detail are as follows: For as long as he is alive, through him 10 thousand 100-unit golds of the highest quality should be invested with returns and from the income three 100-unit golds of the highest quality be spent for the needs of the poor students attending the school in Kayseri named after his father Sarkis Gümüşyan; and following his death half of the existing amount be spent by the Istanbul Patriarchate to buy property to be rented, that 10 percent of the rent income be spent for the needs of the poor students at the Surp Echmiadzin Church Monastery in Yerevan, another 10 percent be spent for the needs of the orphans at the

76. İSTANBUL ERMENİ PATRİĞİ I. MAĞAKYA ORMANYAN (1841-1918)

THE 76TH ARMENIAN PATRIARCH OF ISTANBUL, MAĞAKYA ORMANYAN I (1841-1918)

Jerusalem Monastery, 5 percent be spent to meet the needs of the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital and 15 percent be spent to publish science, industry and etiquette books that will be disseminated free of charge to poor students. He designates himself as the foundation's trustee for as long as he is alive, and the patriarchate for after his death. He even takes into account the possibility of the Patriarchate's non-existence and designates the patriarchs of Yerevan and Jerusalem as the trustees respectively. In the case where none of these exist, he writes for the definite bequeathing of the foundation to poor Armenian children and for the indefinite continuation of the charitable aim.¹⁹

1913 DECREE LAW AND THE REGISTRATION OF FOUNDATION PROPERTIES AT THE LAND REGISTRY

In the Ottoman Empire, legal personalities did not have the right to have title needs in their name. This was the case for non-Muslim foundations whose livelihood depended on income gained from donations made in the churches or immovable property donated by charitable persons. Since donated properties could not be registered under the name of community institutions in the title deed, the foundations registered their immovable properties through a method described as 'law collusion' (*muvazaa*)^{20, 21}

Ana'ya atfen 'Meryem binti Hovagim', Cebrail'e atfen 'Asadur veledi Gabriel', İsa Mesih'e atfen 'Kristosdur veledi Osep', Aziz Garabed'e atfen 'Garabed veledi Zakar' adına mülkler kaydedilebiliyordu.²¹ Dini açıdan bakılınca "Yüzlerce, binlerce yıl evvel yaşamış olan bu kişilerin malik olarak gösterilmesinin anlamı açıktır. Zira o dini tesis o azize adanmıştır. Hukuki yönde anlamı ise o yerin özel mülkiyetle ilgisi olmayan gerçek bir vakıf olarak kurulmuş bulunmasıdır."²²

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, tüzel kişilerin mülklerini kendi adlarına kaydetme haklarının sağlanması yönünde girişimlerde bulunuldu, tasarı hazırlandı, ancak siyasi gelişmeler sebebiyle bu düzenleme yürürlüğe giremedi. Balkan Savaşları'ndan sonra hükümet bahsi geçen tasarımı muvakkat kanun (kanun hükmünde kararname) olarak yürürlüğe koydu.²³ 'Eşhas-ı Hükmiyenin Emval-i Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanun-i Muvakkat' (Tüzel Kişilerin Gayrimenkullerinin Kullanımına Dair Kanun Hükmünde Kararname) ile tüzel kişilerin, taşınmaz mallarını tapuda kendi adlarıyla kaydetmesine olanak tanındı. Bu konuyla ilgili çalışmaların çoğunluğunda "1912 Kararnamesi" olarak geçen kararname, 1 Mart 1913'te (Rumi 16 Şubat 1328) kabul edilmiş, 6 Mart 1913'te (Rumi 21 Şubat 1328) Takvim-i Vakâyi'de yayımlanmış²⁴ olması nedeniyle, bu çalışmada "1913 Kararnamesi" şeklinde anılacaktır.

Kararnamenin²⁵ birinci maddesine göre, ilk olarak hükümet ve belediye daireleri, ikinci olarak –özel hukuka uygun olmak şartıyla– dernekler, bazı şartlar dahilinde ticaret, sanat ve inşaat şirketleri; ikinci maddesine göre, ziraat şirketleri de gayrimenkul mallarını kendi adlarına tescil edebileceklerdi. Getirilen en önemli koşul, bu kurumların Osmanlı tabiiyetinde (vatandaşlık) olmasıydı. Bir diğer ifadeyle, yabancılara ait şirketler, dernekler ya da vakıflar, mallarını tapuda kendi adlarına tescil ettirme hakkına sahip değildi.

Üçüncü maddede ise "Osmanlı cemaat ve müessesesat-ı hayriyesi"nin (Osmanlı cemaat ve hayır kurumları), akar ve vergilere tabi olmak üzere ancak kasaba ve köyler dahilinde taşınmazlarını kendi adlarına tescil ettirebilecekleri yazar. Bu maddeden cemaat vakıfları da yararlanır ve "Osmanlı cemaat ve müessesesat-ı hayriyesi" olarak değerlendirilerek mallarını tapuda tescil etme hakkını elde eder. Kararnameye cemaat kurumlarının eklenmesinin nedeni, kanunun genel gerekçesinde cemaat ve hayır kurumlarının tasarruflarında olan gayrimenkullerin nam-ı müstear olarak kayıtlı olmasından dolayı hükümet ile gayrimüslim kurumları arasında çekişmelerin eksik olmaması, bu tür çekişmelere sebebiyet verilmemesi için fiilen mevcut olan bu durumun kanuna uygun hale getirilmesinin gerekli görülmesi olarak açıklanmıştır.²⁶

Kanun hükmünde kararnamenin üçüncü maddesine eklenen, hayır kurumlarının mal edinmelerine dair bazı koşulların sıralandığı geçici fıkranın gerekçesinde bu durum şöyle detaylandırılır: "Bu kanunun emri kesin olacağı halde geçmişe dönük olamayacağından ve halbuki adı geçen

kurumlarına şimdiye kadar nam-ı müstear ile tasarruf olunan taşınmazların gerek tasarrufu gerek mirasçısı olmadığı için malın devlete kalması görüşlerinden bir takım anlaşmazlıklar meydana gelmiş ve bunlardan devlet için hiçbir ekonomik fayda elde edilemediği halde taraflarca ardı arkası kesilmez çekişmelerin olmasından ötürü bu anlaşmazlık ve çekişmelerin tamamen ortadan kaldırılması ve giderilmesi için onların dahi bir geçici süre içinde başvuru yapmak şartıyla kurumlar adına düzeltilmesi hakkında bir fıkra hazırlanmıştır."²⁷

Geçici fıkrada, Osmanlı cemaat ve hayır kurumları adına şimdiye kadar nam-ı müstear ile kasaba ve köyler dahilinde tasarruf edilen gayrimenkullerin kanunun yayımlanma tarihinden itibaren altı ay içinde başvuru yapıldığı takdirde kurumlar adına düzeltileceği, bu sürede, düzeltme yapılması için tapu idarelerine dilekçeyle başvurusu yapılmayan veya dava açılması için gerekli bir durum meydana gelip de yetkili mahkemede dava açılmayan yerlerin kurumlara aidiyetinin kabul edilmeyeceği belirtilir.²⁸

Bu fıkra ile, cemaat ve kurumların gayrimenkul tasarrufuna altı temel şart getirilir. Birincisi, Osmanlı vatandaşlığında olma zorunluluğudur. "Osmanlı cemaat ve müessesesat-ı hayriyesi" tanımıyla, yabancı hayır kurumları kapsam dışı bırakılır. İkincisi, gayrimenkullerin şehir ve kasaba dahilinde olması zorunluluğudur; kurumların şehir ve kasaba dışındaki ziraat arazisine sahip olmalarına izin verilmez. Üçüncü şart, her türlü verginin cemaat kurumu tarafından ödenmesi; dördüncüsü, taşınmazların akar niteliğinde olmasıdır. Beşinci şart, taşınmazların, nam-ı müstear ile cemaat kurumunun tasarrufunda bulunmasıdır. Yani yasa, gerçek kişiler adına kaydedilmiş taşınmazların kurumlar adına kaydedilmesine izin verir; 'nam-ı mevhum' olarak, yüzyıllar önce yaşamış olan azizler ya da azizeler adına yapılan kayıtları kapsamına almaz. Son şart ise, yasanın yürürlüğe giriş tarihini takip eden altı ay içinde, söz konusu taşınmazların tescil başvurularının yapılmasıdır. Hükümetin Meclis-i Mebusan'a verdiği öneride, söz konusu süre iki yıl iken, Meclis tarafından süre altı aya indirilir.²⁹ Ancak altı aylık süre, cemaat kurumlarının sahip oldukları taşınmazlara dair defter hazırlamaları için yeterli değildi. Bu yöndeki talepleri değerlendiren hükümet ise, var olan altı aylık süreyi, 24 Eylül 1913 ve 10 Mart 1914 tarihlerindeki kararnameleri ile iki kez altı aylığına uzatır.³⁰ Böylece, cemaat ve kurumların taşınmazlarını kendi adlarına kaydetmeleri için toplam bir buçuk yıl süre tanınmış olur.³¹

1913 BEYANNAMELERİ

Bütün Osmanlı cemaat ve hayır kurumları, 1913 Kararnamesi çerçevesinde sahip oldukları mülklere dair cetveller tanzim ederler. Yasanın dördüncü maddesine göre, kurumların nam-ı müstear adına tescil edilmiş olan taşınmazlarının kendi adlarına tapuda kaydedilmesini sağlayacak bu cetvelleri hazırlama sorumluluğu cemaat

There are two ways in which immovable property can be registered through the *muvazaa* method. The first is their registration through ‘*nam-ı müstear*,’ where the name of the trustee is hidden and the registration is made in someone else’s name who acts on behalf of the trustee. Non-Muslim institutions could register their immovable property under the name of trusted persons within the community, church officials, management or clergy, in other words real persons. The second method is the registration of property under the name of ‘*nam-ı mevhum*’ [registered in the name of revered religious figures]. In this method, the properties are registered under the name of saints, as if these persons still lived within the community. For instance, the following registrations were made: in reference to Saint Mary, ‘Mary daughter of Hovagim,’ in reference to Asadur, ‘Asadur son of Gabriel,’ and in reference to Christ ‘Kristostur, offspring of Osep,’ and in reference to Saint Garabed, property was registered under the name of ‘Zakar, offspring of Garabed.’²² Within the framework of religion, “the meaning of showing these persons who lived hundreds and thousands years ago as possessors of property is clear. The religious place has been dedicated to that saint. From a legal perspective, the meaning is that the place has been established as a true foundation that is distinct from private property.”²³

Following the declaration of the Second Constitutional regime, initiatives were undertaken to grant legal personalities their right to register property, a draft law was prepared but political turmoil prevented it from entering into force. After the Balkan Wars, the government enacted the said draft as a decree of law.²⁴ “Decree Law on Legal Personalities Use of Immovable Property” (*Eşhas-ı Hükmiyenin Emval-i Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanun-i Muvakkat*) made it possible for legal personalities to register their properties under their own name in the title deeds. The decree referred to as the “1912 Decree” in most works on the subject, was adopted on 1 March 1913 (16 February 1328 on the solar calendar) and published in *Takvim-i Vakâyi*²⁵ on 6 March 1913 (21 February 1328 on the solar calendar).²⁶ Thus, it will be referred to as the “1913 Decree” throughout this work.

According to Article 1 of the decree,²⁷ primarily government and municipality offices and secondarily –in line with private law– within the scope of certain conditions, trade, art and construction companies, and according to Article 2 of the decree, agricultural companies would be able to register immovable properties under their own name. The most important condition was that the entities were within Ottoman subjecthood. In other words, companies, associations or foundations that belonged to foreigners did not have the right to register property under their names in the title deeds.

Article 3 of the decree states that “Ottoman community and charitable institutions” can register immovable property under their own name only within towns and villages and subject to income and other taxes. Non-Muslim foundations

benefit from this article and gain the right to register their property by being considered “Ottoman community and charitable institutions.” The preamble of the law explains the inclusion of non-Muslim institutions in the decree as the continued tensions between the government and non-Muslim institutions that arose out of the ‘*nam-ı müstear*’ [registered on the name of someone other than the trustee] registration in properties dedicated to non-Muslim and charitable institutions, and the necessity to render a *de facto* situation legal to prevent such tensions.²⁸

The provisional paragraph added to Article 3 of the decree, which lists some of the conditions regulating the property acquisition of charitable institutions, details the reasoning as follows: “The order of this law is definite but cannot be applied retrospectively. The immovable properties that were under the possession of the said institutions through being registered under other people’s names *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] have no possessors or inheritors. Their subsequent possession by the state has resulted in certain disagreements and while these incur no economic benefit for the state, the parties have entered into endless conflict. To eradicate this disagreement and tension completely, and ameliorate it for

BEYOĞLU'NDAKİ, İSTANBUL KATOLİK ERMENİLERİ PATRİĞİ İSDEPANOS BEDROS AZARYAN'IN (1826-1899) CENAZE ALAYI (20 MAYIS 1899)

THE FUNERAL PROCESSION IN BEYOĞLU, OF İSDEPANOS BEDROS AZARYAN (1826-1899), PATRIARCH OF THE CATHOLIC ARMENIANS OF İSTANBUL (20 MAY 1899)

the institutions, a paragraph has been prepared so that even they can temporarily apply.”²⁹

The provisional paragraph states that if an application is made within six months of the law’s enactment, the immovable properties that were in the possession of Ottoman community and charitable institutions through being registered under other person’s names will be correctly registered under the names of the institutions. It adds that if an application with a petition is not made to the title deed registries for correction, or if the situation necessitates a court case but a case is not opened in the relevant courts within six months, the ownership of these properties by the institutions will not be accepted thereafter.³⁰

This paragraph brings six fundamental conditions for the immovable property possession of the community and institutions. The first condition is being an Ottoman citizen. The definition of “Ottoman community and charitable institutions” leaves foreign charitable institutions outside its scope. The second condition is that the immovable assets are located within city and town boundaries, the institutions are not allowed to possess agricultural land outside cities and towns. The third condition is that all taxes are paid by the community institution and the fourth is that the immovable assets are *akars* [real estate properties generating income]. The fifth condition is that the immovable assets are in the non-Muslim institution’s possession through being registered in someone else’s name. In other words, the law allows for immovable assets to be registered under real person’s names to be registered in the name of institutions, but leaves out of its scope ‘*nam-ı mevhum*’ registrations, made under the names of saints that lived hundreds of years ago. The last condition is that the registration application be made within six months following the entry of the law into the force. In the proposal that the government submitted to the Parliament, the application period was two years, which was reduced to six months by the Parliament.³¹ Six months were not long enough for non-Muslim foundations to prepare the documentation of the immovable assets they possessed. Having evaluated the resulting demands, the government extends the the deadline twice, and each time for six months with the decrees of 24 September 1913 and 10 March 1914.³² Thereby, the community and the institutions are granted a total of a year and a half for registering their immovable assets under their own names.³³

1913 DECLARATIONS

Within the scope of the 1913 Decree, all Ottoman community and charitable institutions drew up statements concerning the properties they own. According to Article 4 of the law, drawing up these statements, which would enable them to register under their own name the immovable assets that were registered under other persons, was the responsibility of community leaders, in other words the Patriarchate and the

Mülkiyet Türü	Mülkiyet Sahibi	Mülkiyet No.	Mülkiyet Alanı	Mülkiyet Değeri	Mülkiyet Durumu
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	11	11	11	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	12	12	12	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	13	13	13	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	14	14	14	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	15	15	15	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	16	16	16	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	17	17	17	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	18	18	18	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	19	19	19	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	20	20	20	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	21	21	21	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	22	22	22	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	23	23	23	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	24	24	24	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	25	25	25	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	26	26	26	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	27	27	27	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	28	28	28	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	29	29	29	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	30	30	30	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	31	31	31	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	32	32	32	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	33	33	33	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	34	34	34	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	35	35	35	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	36	36	36	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	37	37	37	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	38	38	38	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	39	39	39	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	40	40	40	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	41	41	41	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	42	42	42	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	43	43	43	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	44	44	44	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	45	45	45	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	46	46	46	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	47	47	47	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	48	48	48	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	49	49	49	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	50	50	50	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	51	51	51	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	52	52	52	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	53	53	53	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	54	54	54	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	55	55	55	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	56	56	56	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	57	57	57	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	58	58	58	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	59	59	59	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	60	60	60	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	61	61	61	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	62	62	62	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	63	63	63	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	64	64	64	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	65	65	65	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	66	66	66	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	67	67	67	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	68	68	68	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	69	69	69	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	70	70	70	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	71	71	71	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	72	72	72	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	73	73	73	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	74	74	74	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	75	75	75	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	76	76	76	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	77	77	77	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	78	78	78	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	79	79	79	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	80	80	80	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	81	81	81	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	82	82	82	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	83	83	83	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	84	84	84	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	85	85	85	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	86	86	86	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	87	87	87	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	88	88	88	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	89	89	89	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	90	90	90	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	91	91	91	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	92	92	92	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	93	93	93	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	94	94	94	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	95	95	95	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	96	96	96	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	97	97	97	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	98	98	98	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	99	99	99	X
Ev	Yeni Köy Ermeni Kilisesi	100	100	100	X

YENİKÖY ERMENİ KİLİSESİ'NİN TÜZEL KİŞİLİK CETVELİ (1913)

THE LEGAL PERSONALITY LIST OF THE YENİKÖY ARMENIAN CHURCH (1913)

Chief Rabbinate. The Patriarchates and the Chief Rabbinate prepared statements regarding their immovable properties as required by the law and delivered them to the Department of Property Records (*Defter-i Hakani Emaneti*) – the Ottoman period equivalent of the title deed registry. In other words, the institution that was the head of the community drew up statements for charitable institutions such as churches, schools, monasteries, synagogues, cemeteries and hospitals, which were under its responsibility but which had their own local administrative councils, and submitted these collectively to the Department of Property Records. The relevant institutions would not be able to claim property rights in the future over immovable assets not included in this statement.³⁴

The statements would begin with the name of the institution and subsequently enlist all the immovable assets under in its possession. The kind of property (household, shop, land, school, cemetery etc.), its location (neighbourhood, street and property number), the name under which it was registered and the date of the indenture that is the date of the property’s possession were stated. At the bottom was the stamp of the Patriarchate or the Chief Rabbinate.

For example, the statement drawn up by the Istanbul Armenian Patriarchate entitled ‘The *akars* [real estate properties generating income] of Surp Nigoğos Church located in Topkapı’ enlists 21 properties. The oldest of these is

altta da, belgenin, düzeltme kaydının yapılması için sunulduğu belirtilir. Bunun dışındaki Ermeni Katolik Kurumları ise cetvelleri ayrı ayrı verirler. Bu kurumları Beyoğlu Surp Ğazar Mihitryan Mektep ve Manastırı, Beyoğlu Surp Yerrortutyun Kilisesi, Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Kilisesi, Karaköy Surp Pırgiç Kilisesi, Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Pangaltı Mihitryan Manastır ve Mektebi ve Surp Agop Hastanesi'dir.

Bazı durumlarda, aynı kuruma ait birkaç cetvel verilir. Örneğin, Ermeni Patrikliği'ne bağlı Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi adına iki ayrı cetvel sunulur, bir mülk için de ayrıca başvuru yapılır. Patriklik, ilk olarak, on adet taşınmazın (yedi hane, bir arsa, bir dükkân, bir bahçe gediği) yer aldığı bir cetvel verir. Daha sonra, 27 Şubat 1914 tarihinde, yedi taşınmazın belirtildiği bir başka cetvel sunar; bu listede mezarlık da vardır. Son olarak da, ikinci cetvelde de yer alan Eyüp'te İslam Bey mahallesinde 13 ve 15 numaralı mülk ve gedik bostan ile ilgili ayrı bir başvuru yapılır. Bu başvuru, kilise akarlarından olan ve tapuda 'Ohannes veledi Arakel' adına kaydedilen mülk ve bostanın tapuda kilise adına tescil edilmesini amaçlar.

Açık bir şekilde görüldüğü gibi, 1913 Kararnamesi kapsamında verilen beyannamelerin tek bir amacı vardır, o da cemaat vakıflarının eskiden beri tasarruflarında olan ama 'nam-ı müstear' yoluyla tapuya tescil ettirdikleri taşınmazlarının kendi adlarına tescil edilmesidir. Dolayısıyla, 1970'li yılların başlarından itibaren yargı kararlarında dile getirilen, bu beyannamelerin vakfiye niteliği taşıdığı yönündeki iddia gerçektir.³³

"FİRARI" HALKIN "TERK EDİLMİŞ" MÜLKLERİ: EMVAL-İ METRUK

Gayrimüslim vakıflarını, 1913 Kararnamesi'nden sonra etkileyen diğer bir süreç ise Birinci Dünya Savaşı ile birlikte

başladı. Savaşın başlaması ve soykırım süreci Osmanlı topraklarındaki Ermeni nüfusunu azalttı ve Ermenilerden geriye çok sayıda mal kaldı. Bu sorun, cemaate ait hayır kurumlarını ve Ermeni şahıslara ait vakıfları da doğrudan etkiledi. Cemaate ait mülkler bu süreç içerisinde tasfiye edildi ve devletin idaresine geçti. Cumhuriyet döneminde, özellikle 1940'larda, kadastro kayıtlarına, nam-ı müstear ile kayıtlı taşınmazların Tasfiye Kanunları kapsamında Hazine'nin malı olduğuna dair şerhler konmuş olması, bu konunun vakıfları doğrudan etkilediğinin de bir göstergesidir. Nam-ı müstear ve nam-ı mevhum kayıtlar "firari ve mütegayyib eşhastan" (kaçak ve kaybolmuş kimseler) addedilerek, vakıflara ait taşınmazlar Hazine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğuna geçer. Cumhuriyetin başlangıcından itibaren tartışılan mazbut vakıflar meselesi de bununla ilişkilidir. Gayrimüslimlerin sürülmesi ve öldürülmesiyle boşaltılan bütün vilayetlerde, köylerde ve kasabalarda bulunan cemaat mülklerine, önce tasfiye kanunlarıncı el konur, ardından cemaatin olmaması gerekçesiyle, bunlar 'mazbut vakıf' statüsüne getirilir, yani yönetimi devlet tarafından yürütülen vakıflar halini alır. Bu nedenlerle, 'emval-i metruke'³⁹ (terk edilmiş mallar) olarak adlandırılan meselenin analizi cemaat vakıflarının mülkiyet sorunlarını anlamak açısından önemli ve tamamlayıcı bir noktada durmaktadır. 'Emval-i metruke'ye dair geniş bir hukuki mevzuat bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında, bunların hepsinden tek tek bahsetmek mümkün olmadığından, sadece konumuzla ilgili olan yasalar ve kararlara değinilecektir.⁴⁰

27 Mayıs 1915'te alınan tehcir kararında ne Ermenilere, ne de onların geride bıraktığı mülklere dair bir hüküm vardır.⁴¹ Fakat 30 Mayıs 1915 tarihli Meclis-i Vükela mazbatasında (bugünkü Bakanlar Kurulu kararı), Ermenilerin sürgün edilmesine dair hükümlerin yanında, geride bıraktıkları mallara dair de çeşitli kararlar bulunur. Kararda, "terk ettikleri

GAYRİMÜSLİM VAKIFLARIN TÜZEL KİŞİLİĞİ

Osmanlı bağlamında 'tüzel kişilik' (eşhas-ı hükmiye veya hükmi şahsiyet) kavramının var olup olmadığı, tartışmalı bir meseledir. İslam hukuku çerçevesinde 'tüzel kişilik'in açık bir kavram ve terimle tanımlanmaması, özellikle mülkiyet hakkı konusunda ihtilaflara yol açar. Osmanlı'da bu kavramın olmadığını söyleyenlerin büyük çoğunluğu, bu görüşü, kavramın İslam hukukunda kullanımının olmamasına dayandırır.³⁴ Ancak, M. Akif Aydın, İslam hukuku çerçevesinde her dönem belirli mal ve şahıs topluluklarının olduğunu, bunların farklı bir kişiliğe sahipmiş gibi kabul edildiklerini belirtir. Ayrıca, "adı konmamış, ayrı bir kavram olarak telaffuz edilmemiş olsa bile, İslam hukukunda belirli mal ve şahıs topluluklarının onları oluşturan kişilerden ayrı bir şahsiyetleri olduğu kabul edilmiştir" der. Vakıfların, tüzel kişi olarak değerlendirilmesi mümkün olan en önemli kuruluş olduğunu belirten Aydın'a göre, vakıflar, vakfı kuranların irade beyanıyla ve onların sağladığı mal ile kurulmakla birlikte, kurulduğu andan itibaren kurucusunun mal varlığından ayrılmakta, hak ve borçlara sahipliği yönünden tamamen ayrı bir yapı olarak değerlendirilmektedir.³⁵

Bu görüş çerçevesinde, Osmanlı döneminde tüzel kişi niteliği taşıyan kurumların olduğu ve ayrı bir kişilik olarak işlem gördüğü söylenebilir. Buna en güzel örnek, vakıflardır. Ancak, Osmanlı döneminde, tüzel kişilik kavramı ilk olarak 1870 tarihli Ticaret Kanunu'nda kullanılır. Bu kanunla şirketlere, 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile de dernek, vakıf gibi ticari olmayan kuruluşlara tüzel kişilik hakkı tanınır.³⁶

Cemaat vakıflarının tüzel kişiliklerini ne zaman kazandıkları konusunda da benzer bir tartışma bulunur. İslami vakıflar gibi cemaat vakıflarının da bir amaca tahsis edilmiş mal toplulukları olduğu, varlıklarını ve kişiliklerini bu tür taşınmazlardan aldıkları için Osmanlı döneminde tüzel kişiliğe sahip oldukları söylenebilir. Necla Giritlioğlu, cemaat vakıflarının tüzel kişiliklerinin, 1913 Kararnamesi'nden önce var olduğunu, zaten aynı kanunun 3. maddesinde bunların "teamüli" yani süregelen vakıflar olduklarının belirtildiğini, bunların tüzel kişiliklerinin ortaya çıkabilmesi için mahkeme siciline ya da başka bir sicile tescil edilmelerinin gerekmediğini dile getirir. İsmet Sungurbey de, TBMM'nin 2 Temmuz 1956 tarihli bir kararından³⁷ hareketle, 1913 Kararnamesi'nden önce de gayrimüslim cemaat vakıflarının tüzel kişiliği, dolayısıyla gayrimenkuller üzerinde tasarruf hakkı bulunduğunu, bu gayrimenkullerin fiili tasarruf ve kullanım haklarının cemaat tüzel kişiliğine ait olduğunu vurgular.³⁸

the cemetery that was acquired in 1839 and is listed in number 13 on the statement. The address includes only the district and the street name (Davutpaşa Street in Topkapı). The newest is the fifty percent share of a household land that was acquired in 1879 and that is enlisted as the 11th item. A full address is given for this item: “Topkapı Takyeci Neighbourhood, Davutpaşa Street, Number 27.” The list includes income generating properties such as clubs, shops, rooms, lands and coffee shops as well as properties that are within the possession of the church but do not qualify as *akars* [real estate properties generating income] (two schools and a cemetery). The bottom of the document carries the official stamp of the Armenian Patriarchate.

The Armenian Catholic Patriarchate collectively listed the immovable assets of six institutions under its responsibility in one statement and presented the statement with the signature of the Patriarchate’s Provisional Council’s President on 20 August 1913. The statement lists the name of the district, neighbourhood, and street where the immovable assets is located, its type, date, “the name under which it is still registered,” “its indenture number” and the “the legal entity it belongs to.” Whereas the law only allowed for immovable assets registered under other person’s names, among the 33 properties enlisted in the statement, there are some registered under saints. 23 of the properties are registered under the name of Marim, daughter of Evakim. This statement demonstrates that most of the properties under the responsibility of the Armenian Catholic Patriarchate are registered under the names of deceased persons and the 1913 Decree would not be beneficial in solving their property rights’ problems. Under the statement, the properties are matched one by one with the possessing institutions. These are the Armenian Catholic Patriarchate (Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Church), Anarad Hıçutyun School for Nuns, Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church, Yeniköy

Armenian Catholic Surp Hovhannes Church, Büyükdere Armenian Catholic Surp Boğos Church and Kadıköy Armenian Catholic Surp Levon Church. At the bottom, it is stated that the document is submitted for correctionary registration. The other Armenian Catholic institutions submitted separate statements. These are Beyoğlu Surp Ğazar Mihitaryan School and Monastery, Beyoğlu Surp Yerrortutyun Church, Büyükdere Surp Asdvadzadzin Verapokhum Church, Karaköy Surp Pırğıç Church, Ortaköy Surp Krikor Lusavorıç Church, Pangaltı Mihitaryan Monastery and School and Surp Agop Hospital.

In some instances, more than one statement is submitted on behalf of a single institution. Two statements were submitted for the Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, under the responsibility of the Armenian Patriarchate, and a separate application was made for another property. The Patriarchate first submitted a statement with ten immovable assets (seven houses, a land, a shop, and a garden *gedik*³⁵). Later, on 27 February 1914, another statement was submitted with seven immovable assets, including a cemetery. Lastly, a separate application was made for properties number 13 and 15 and a *gedik* (orchard) in Eyüp’s İslam Bey neighbourhood, included in the second statement. This application was aimed at registering under the church’s name the property that was amongst the *akars* [real estate properties generating income] of the church and was registered under the name ‘Ohannes, offspring of Arakil’ on the title deed.

As evident from these examples, the declarations submitted within the scope of the 1913 Decree share the common aim of registering under the names of non-Muslim institutions immovable assets that had been in their possession for a long time but were registered under other persons’ names. Therefore, the claim that the declarations bear the characteristics of a *vakfiye*, that is put forth in legal decisions since the early 1970s, is assets not true.³⁶

THE LEGAL PERSONALITY OF NON-MUSLIM FOUNDATIONS

Whether the concept of legal personality (*eşhas-ı hükmiye* or *hükmi şahsiyet*) existed in the Ottoman context is still a matter of debate. The lack of a clear concept and terminological definition of ‘legal personality’ within the scope of Islamic law creates disagreement, especially on the issue of property rights. The majority of those who argue for the concept’s absence in the Ottoman context base their argument on its lack in Islamic law.³⁷ To the contrary, M. Akif Aydın argues that within the framework of Islamic jurisprudence, there were groups of property and people in all periods, and that these were accepted as having a separate identity. He adds that “there may not be a separate name for it, or a concept, but Islamic jurisprudence has acknowledged that groups of property or people have an identity separate from the individuals that make up the group.” For Aydın, the foundations are the most likely institutions to be evaluated as having a legal personality. While they are established with the explicitly stated will of the founding persons and the property dedicated by them, from the moment of their establishment, foundations are separated from the assets of the founder and they are considered separate structures with regards to having rights and debts.³⁸

Within the scope of this perspective, one can argue that there were institutions with legal personality during the Ottoman period and that they were regulated as separate entities. Foundations are the most appropriate example for this. However, as a concept ‘legal personality’ is used for the first time in the Trade Law dated 1870. This law grants companies the right to have legal personality and the Law of Communities dated 1909 extends the right to non-commercial institutions such as associations and foundations.³⁹

A similar debate surrounds the question of when non-Muslim foundations gained a legal personality. One can argue that, like the Muslim foundations, the non-Muslim foundations also had groups of properties dedicated to a certain aim and since their existence and identity was based upon these immovable assets, they had a legal personality in the Ottoman period. Necla Giritlioğlu explains that the legal personalities of non-Muslim foundations preceded the 1913 Decree, and that Article 3 of the same decree identifies these as already existing foundations, precluding the necessity of a court record or other record registration for their legal personality to be demonstrated. Based on a 2 July 1956 decision⁴⁰ of the Grand National Assembly of Turkey, İsmet Sungurbey argues that non-Muslim foundations had a legal personality and therefore the right of possessing immovable assets prior to the 1913 Decree and that the right of active possession and use belongs to the legal personality of the foundations.⁴¹

İSTANBUL'DAKİ CAMİLER, MESCİTLER, KİLİSELER, SİNAGOGLAR VE MEZARLIKLARIN GÖSTERİLDİĞİ BİR HARİTA (1923)

A MAP SHOWING THE MOSQUES, MESJIDS, CHURCHES, SYNAGOGUES AND CEMETERIES IN ISTANBUL (1923)

memlekette kalan mal ve eşyalarının veya bedellerinin kendilerine” uygun şekilde iade edileceği belirtilir. Ancak hemen ardından, Ermenilerden boşaltılacak köylere, muhacir ve aşiretlerin yerleştirilmesiyle emlak ve arazinin, değeri saptanarak kendilerine dağıtılacağı belirtilir. Muhacirlere dağıtılacaklar dışında kalan “zeytinlik, dutluk, bağ ve portakallıklarla dükkân, han, fabrika ve depo gibi akaratın” açık artırma ile satılacağı veya kiralanacağı, toplam bedelin de Ermeniler adına emaneten mal sandıklarına bırakılacağı yazılır. Kısacası, Ermenilerin mallarının veya bedellerinin sahiplerine iade edileceği, muhacir ve aşiretlerin Ermenilerden boşalan yerlere yerleştirilecekleri ve bunun bedellerinin sahiplerine verileceği, ve son olarak muhacirlere dağıtılanların dışında kalan malların satışa çıkartılacağı veya kiraya verileceği açıkça belirtilir.⁴² Ancak bu bilgiler yerel idareciler tarafından tam olarak anlaşılmaz. Tehcir edilen Ermenilerin mallarına ne olacağı ve nasıl idare edileceği net değildir. Bu nedenle, 10 Haziran 1915 tarihinde yerel idarecilere bir talimname (yönetmelik) gönderilir.⁴³ 34 maddeden oluşan bu yönetmelikte, Ermenilerin mallarının nasıl idare edileceği ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Emval-i metruke idare

komisyonları kurulacak, Ermenilere ait mülklerin idaresinden bunlar sorumlu olacaktır. Yönetmelikte, söz konusu mülklerin ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınacağı, taşınabilir malların korunacağı, ancak bozulabilir olanların ve hayvanların komisyonlar tarafından müzayede yolu ile satılacağı açık bir şekilde belirtilir. Satılan ya da kiraya verilen emlak ve arazi hakkında cinsi, kiracısı, satın alanı gibi bilgilerin olduğu ayrıntılı cetveller düzenlenecektir. Yönetmelikte, ayrıca, muhacirlerin nasıl yerleştirileceklerine, ne tür binaların onlara verileceğine dair bilgiler de vardır. Sahiplerine iade edilecek olan mülklerin nasıl geri verileceği ise belirsizdir.⁴⁴ Ancak, Ermenilerin mülklerinin idaresine dair hususlar açık bir şekilde belirtilir.

‘Emval-i metruke’ye dair ilk yasa, 26 Eylül 1915’te çıkar.⁴⁵ Bu muvakkat kanunun (kanun hükmünde kararname) birinci maddesine göre, başka yerlere nakledilen gerçek ve tüzel kişilerin terk etmiş oldukları mallar, alacaklar ve borçlar, bu husus için kurulacak olan komisyonların her şahıs için ayrı ayrı hazırlayacakları tutanaklar üzerine mahkemeler tarafından tasfiye edilecektir. Görüldüğü gibi, yalnızca gerçek kişilere değil, tüzel kişilere ait mallar da tasfiye edilecektir. İkinci maddede

THE “DESERTED” PROPERTIES OF THE FUGITIVE POPULATION: ABANDONED PROPERTIES

Another process after the 1913 Decree that impacted the non-Muslim foundations started with the outbreak of World War I. The outbreak of the war and the process of genocide resulted in a decrease of the Armenian population within the boundaries of the Ottoman Empire and the problem of properties left behind by Armenians. This had a direct impact on the charitable institutions of the community and foundations belonging to Armenian individuals. The properties belonging to the community were liquidated in the process and came under the control of the state. During the Republican period, and especially in the 1940s, laws aimed at liquidating immovable properties registered under other persons names but caveats on title registries making them the property of the Treasury, which further demonstrates the direct impact of the issue on foundations. Registrations under other persons’ and under deceased persons’ names were treated as belonging to “fugitive and lost persons” and the immovable assets belonging to the foundations were put under the control of the Treasury or the Directorate General of Foundations. The issue of ‘*defunct*’ foundations that has been debated since the establishment of the Republic is another related matter. First, in accordance with liquidation laws, the properties of non-Muslim foundations were confiscated in all the provinces, villages and towns that were emptied out by the exile and killing of non-Muslims. Secondly, with the reasoning that the relevant community no longer exists, the management of the foundations were taken over by the state. In other words, they were given the status of ‘*defunct*.’ The analysis of the issue of ‘abandoned properties’ (*emval-i metruke*⁴²) stands at a crucial and complimentary point in understanding the property issues of non-Muslim foundations. A wide array of legislation exists on abandoned properties. Since it is impossible to mention each one in detail within the scope of this work, only the laws and decisions of direct relevance to our focus will be included.⁴³

The deportation decision taken on 27 May 1915 does not include provisions on Armenians or the properties they left behind.⁴⁴ However, the decision of the Cabinet of Ministers dated 30 May 1915 includes both provisions on the exile of Armenians and the properties they left behind. The decision states that “the properties and possessions they leave behind in the hometowns they desert, or compensation equal their value” will be appropriately returned to them. Yet, immediately afterwards, it is stated that immigrants and tribes will be settled in the villages from which Armenians are evicted, and the value of the property and the land will be determined and distributed to them. “*Akars* [real estate properties generating income] such as olive gardens, mulberry groves, vineyards, orange groves, commercial buildings, factories and warehouses” that are not distributed to the immigrants will be put up for auction or rented, and the sum total will be deposited

at government offices⁴⁵ in custody of Armenians. In short, it is stated outright that the Armenians would be returned either their properties or the value of the properties, that immigrants and tribes would be settled in the evicted villages, and lastly that the properties that would not be distributed to Muslim immigrants would be up for sale or rental.⁴⁶ However, this information was not fully understood by the administrators. The fate and management of the properties of deported Armenians is not clear. Thus, a regulation is sent to local administrators on 10 June 1915.⁴⁷ In 34 articles the regulation sets out in detail how the properties of the Armenians would be managed. Administrative commissions would be established for abandoned properties and they would be responsible with the management of properties belonging to Armenians. The regulation states clearly that the properties would be recorded in detail, the movable properties would be protected and only the perishable ones and animals would be sold in auctions by the commissions. For properties or land sold or rented, detailed statements would be drawn up with information including the kind of property, the tenant, or the buyer. The regulation includes further information on how the immigrants would be settled and the kinds of buildings that would be allocated to them. How the properties would be returned to their owners is left unclear.⁴⁸ However, the regulations on the management of Armenian properties is set out in detail.

The first law on ‘abandoned properties’ was passed on 26 September 1915.⁴⁹ According to Article 1 of this decree law, the properties, their debts and credits, abandoned by real or legal personalities moved elsewhere would be liquidated by courts based on individual statements to be prepared by commissions established specifically for this purpose. In other words, it was not only the properties of individuals but also those of legal personalities that would be liquidated. Article 2 states that the income-generating foundations⁵⁰ possessed by real and legal personalities at the time of their transportation would be registered under the Treasury of Foundations, whereas other properties would be registered under the Treasury of Finance. Both kinds of properties would be rated by the relevant treasuries and the amount remaining after their liquidation would be given to their owners. In other words, properties belonging to foundations would be registered under the Treasury of Foundations and others under the Treasury of Finance. Article 9 states that income-generating foundations and other properties that would be legally registered under the Treasury of Foundations and Treasury of Finance would be distributed free of charge to immigrants.

An explicit provision on the properties of community and charitable institutions is in a preamble dated 8 November 1915.⁵¹ The first article of the preamble states that a day after the communication of the preamble, commissions will be established in all boroughs under the presidency of the highest ranking government official responsible for properties and comprising officials from the tax, title deed and census offices

ise, söz konusu gerçek ve tüzel kişilerin nakilleri sırasında elerinde bulundukları, gelir getiren vakıfların (“icareteynli müsakkafat-ı vakfiyye ve müstagallat-ı vakfiyye”) Evkaf (Vakıflar) Hazinesi adına, diğer gayrimenkul mallarının ise Maliye Hazinesi adına kaydedilerek her iki tür gayrimenkulün söz konusu hazineler tarafından verilecek bedellerinden tasfiye sonrası kalacak miktarın sahiplerine verileceği hükmü getirilir. Böylece, vakıflara ait mülkler Vakıflar Hazinesi, diğerleri ise Maliye Hazinesi adına kaydedilecektir. Dokuzuncu maddede, yasaya uygun olarak Vakıflar ve Maliye Hazineleri adına kayıt altına alınacak gelir getiren vakıflar ile diğer gayrimenkul mallar, muhacirlere ücretsiz olarak dağıtılacaktır.

Cemaat ve hayır kurumlarının mülklerine dair açık bir hüküm ise, 8 Kasım 1915 tarihinde çıkan nizamnamede (tüzük) yer alır.⁴⁶ Tüzüğün birinci maddesinde, nakil olunan kişilere ait gayrimenkullerin bulunduğu her kazada, tüzüğün tebliğinden bir gün sonra en büyük mülkiye memuru tarafından o yerin en büyük mal memurunun başkanlığında vergi, tapu, nüfus idarelerinden ve mevcut ise vakıflar dairesinden bir memurun olduğu heyetlerin kurulacağı belirtilir. Heyetlerin görevi ise, Ermenilerin nakillerinden önceki on beş günlük süre içerisinde veya nakil emrinin bildirilmesinden sonraki on beş günde yaptıkları bütün mülk devir işlemlerinin tapu dairesinden üç gün içinde bir cetvelini çıkarıp tasfiye komisyonuna teslim etmeleridir. İkinci maddeye göre, heyetler, birinci maddede belirtilen işlemi yaptıktan sonra, vergi ve tapu kayıtlarına başvurarak mahalle veya köy köy nakledilen gerçek şahıslar ve 1913 Kararnamesi'ne uygun olarak mülk edinme hakkına sahip olan cemaat ve hayır kurumları gibi tüzel kişiliklere ait gelir getiren tüm vakıflar ile diğer gayrimenkuller için ayrı ayrı ve acele olarak ikişer nüsha defter düzenlerler.

Ayrıca, her defterde, gayrimenkullerin bulunduğu sokak veya mevkinin, kapı numaralarının, kayıt numarası ve kıymetinin, hisseli ise miktarının, mevcut durumu ve sahiplerinin isimlerinin yer alacağı belirtilir. Böylece gerçek ve tüzel kişilere ait mülklerle ilgili ayrıntılı bilgi toplanması hedeflenir. Yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz 1913 tarihli kanun hükmünde kararnameye de işaret etmesi, konunun cemaat vakıflarının mülkiyet sorunuyla ilişkili olduğunu açık bir şekilde gösterir. Yine tüzükte, 26 Eylül 1915 tarihli emval-i metruke yasasında görevleri sıralanan komisyonların kurulacağı belirtilir. Bu komisyonların, tüzükte sıralanan görevlerinden biri de, nakledilen şahıslara ait olup hükümet tarafından koruma altına alınmış olan nakit paralara, eşyalara ve bütün mallara el koymaktır.⁴⁷

Bu yasalar ve kararlar kapsamında, Ermenilerin, hem gerçek hem de tüzel kişilerine ait mülklerine devlet tarafından el kondu. Bu mülkler muhacirlere dağıtıldı, devletin karakol, hükümet konağı gibi çeşitli ihtiyaçları için kullanıldı ve özellikle Müslüman/Türk bir sermaye grubu yaratmak için, girişimcilere verildi ya da çok düşük fiyatlarla satıldı. Savaştan sonra ise İttihatçı hükümet düştü ve ‘İstanbul hükümetleri’ olarak adlandırılan yeni bir sürece girildi. Bu süreçte,

söz konusu ‘emval-i metruke’ hakkında da kararlar alındı. 8 Ocak 1920’de, Ermenilerin el konmuş mallarının sahiplerine iade edilmesini öngören ve 26 Eylül 1915 tarihli emval-i metruke yasasını yürürlükten kaldıran bir kararname yayımlandı.⁴⁸ Bu kararname, yaşanan hukuksuzluğun giderilmesi açısından önemli bir adımdı, ancak Ankara’da gelişen muhalefet bu süreci sekteye uğrattı. Ankara hükümeti, emval-i metruke konusunda çeşitli kararlar aldı. Burada bunlardan yalnızca önemli olanlarına değinebileceğiz.

İlk olarak, İstanbul hükümetinin, Ermeni mallarının iadesini öngören kararnamesi, 14 Eylül 1922 tarihinde, Heyet-i Umumiye kararıyla reddedildi.⁴⁹ Daha sonra, Ankara hükümeti, İttihat Terakki hükümeti tarafından 26 Eylül 1915’te çıkarılan emval-i metruke yasasını, bazı maddelerini değiştirerek, 15 Nisan 1923’te yeniden yürürlüğe soktu. Örneğin, yukarıda bahsettiğimiz, nakledilenlere ait mülklerin muhacirlere ücretsiz dağıtımını öngören dokuzuncu madde, bu yeni yasada yer almadı.⁵⁰ Daha sonra, Lozan Antlaşması’yla birlikte, emval-i metrukeye nasıl el konacağı belirsiz kaldı. Alınan bazı kararlarda, Lozan Antlaşması’ndan sonra terk edilmiş malların emval-i metruke yasalarına göre işlem görüp görmeyeceği açık değildi. 13 Haziran 1927’de, bir kararname uyarınca talimatname yayımlandı ve konu netleştirildi. Talimatnamenin birinci maddesine göre, Lozan Antlaşması’nın yürürlüğe girdiği 6 Ağustos 1924’ten sonra emval-i metrukeye el konması gerekir. İkinci maddeye göre, hükümetin, ilgili mülkün terk edilmiş olduğuna dair resmen bilgi sahibi olması 6 Ağustos 1924 tarihinden önce ise, muamele gerçekleşir. Üçüncü maddeye göre, hükümete bu bilgi bu tarihten sonra ulaşırsa ise, ve sahibi malın bulunduğu yerde ise iade edilir, mal muhacire verildiyse kıymeti sahibine verilir, mal satılmış ise bedeli satış dairelerinden alınabilir. Dördüncü maddede ise kaçak ve kayıp olmamış, fakat başka yerde mülke sahip olanların dahi mallarına el konmaması, eğer el konduysa iadesinin zorunlu olacağı belirtilir.⁵¹

İttihatçı yasayı bazı değişikliklerle yürürlüğe sokan 15 Nisan 1923 tarihli emval-i metruke yasası, 27 Ekim 1988 tarihinde yürürlükten kaldırıldı.⁵² Tam 73 yıl yürürlükte kalan ve tasfiye amacı güden yasa, başlangıçta söylediğimiz gibi, cemaat vakıflarına ait mülklere de el konmasında rol oynadı. Ancak, 29 Haziran 2001’de Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı tarafından yayımlanan bir genelge, emval-i metrukeye dair hükümlerin halen geçerliliğini koruduğunu gösteriyor. Genelgede, mübadil (değiştirilen), mütegayyip (kaybolmuş), mufarakat (terk eden) ve firari (kaçak) nitelikteki kişilerin mallarının devlete geçtiği belirtilerek şu ifadeye yer verilir: “Bahsedilen nitelikte kişilere ait kayıtlar farklı tarihlerdeki kanun ve kararnameler gereği işleme tabi kayıt niteliğini kaybetmiştir. Tescil işlemleri tamamlanmamış olsa dahi tescilsiz iktisap şeklinde devletin uhdesine geçen bu gayrimenkullerin eski malik ve mirasçıları Medeni Kanununun 928inci maddesine

as well as the chamber for foundations. The commissions would be tasked with drawing up a statement of all the property transfers they undertake in the 15 days before the deportation of the Armenians or within the 15 days after the communication of the deportation order. The statement would be drawn up in three days and submitted to the liquidation commission. According to Article 2 of the preamble, after carrying out the task set out in the first article, the commissions would consult tax and title deed registries in order to expeditiously and separately prepare two copies of registries for all income generating foundations and other properties belonging to individuals or legal personalities, such as community and charitable institutions deemed eligible to own property in accordance with the 1913 Decree. This would be done for each neighbourhood and village from which deportations occurred.

Additionally, each register would include information on the street or neighbourhood of the property, the door number, registration number and value, if it has shares their amount, the current condition and the names of the owners. The aim is to collect detailed information on properties belonging to real and legal personalities. Its reference to the 1913 Decree, which we have examined in detail, clearly demonstrates that the issue is related to the property problem of non-Muslim foundations. The same preamble states that commissions will be established in accordance with the tasks set out in the abandoned properties law dated 26 September 1915. One of the tasks of these commissions enlisted in the preamble is the confiscation of cash, belongings and all properties that belonged to the transferred individuals and subsequently fell under the protection of the government.⁵²

Within the framework of these laws and decisions, the state confiscated the properties of Armenians that belonged to both real and legal personalities. The properties were distributed to the immigrants, used to meet the state's needs such as police or military headquarters, and government offices, and handed out or sold at very low prices to entrepreneurs in order to create a Muslim/Turkish group of capital-owners. The Unionist government was dissolved after the war and a new period of 'Istanbul governments' began. This new period included decisions on the abandoned properties. In 8 January 1920, a new decree was passed, which foresaw the return of confiscated Armenian properties to their owners and which overruled the law of abandoned properties dated 26 September 1915.⁵³ The decree constituted an important step in ameliorating the unlawfulness of the previous practice, however the opposition developing in Ankara brought the development to a halt. The Ankara government took various decisions on abandoned properties, and we will deal with the significant ones amongst the decisions here.

First the decree of the Istanbul government on the return of Armenian properties was rejected with a 14 September 1922 decision of the General Assembly (Heyet-i Umumiye).⁵⁴

The Ankara government proceeded to re-enter into force the law on abandoned properties (26 September 1915) with amendments on 15 April 1923. The new law did not include the free distribution to Turkish immigrants of properties that belonged to the transferred persons.⁵⁵ With the signing of the Treaty of Lausanne, it remained unclear how the abandoned properties would be confiscated did not state whether the abandoned properties would be processed within the framework of the abandoned properties law. On 13 June 1927, a regulation was published in accordance with a decree and the matter was clarified. According to the first article of the regulation, the abandoned properties needed to be confiscated with the entry into force of the Treaty of Lausanne on 6 August 1924. According to the regulation's second article, if the government had official knowledge prior to 6 August 1924 that the property was abandoned, the process would take place. According to the third article, if the government had received the information after this date and if the owner is in the same place with the property, the property would be returned. If it had been given to immigrants, its value would be paid to the owner and if the property had been sold, its worth could be obtained from the government office responsible with the sale. The fourth article states that the properties of those who are not fugitive or lost persons and who have property in a different location should not be confiscated, and if confiscated the return of the properties to the owners would be compulsory.⁵⁶

The law on abandoned properties dated 15 April 1923, which put into force the Unionist law with some amendments, was repealed on 27 October 1988.⁵⁷ Having stayed in force for 73 years and aimed at liquidating properties, the law played a role in the confiscation of non-Muslim foundations' properties. However, a regulation passed by the Directorate General of Land Registry and Cadastral Department of Foreign Affairs demonstrates that the provisions on abandoned properties are still in force. The regulation states that the properties of exchanged, lost, fugitive (*firari*) and abandoning individuals (*mütegayyip*) become state property and adds the following: "Registrations belonging to persons with said characteristics have ceased to be registrations subject to procedure as a result of laws and decrees passed at different dates. While their process of registration may not be completed, these properties have fallen under the responsibility of the state through unregistered acquisition. Their former possessors and heirs cannot be considered 'relevant persons' within the scope of Article 928 of the Civil Code and none of their registration-related applications should be accepted, including the handing out of registration documentation." The regulation emphasizes that none of the demands brought by these people to registry offices should be met.⁵⁸

The effect of this ongoing process on non-Muslim foundations is clear. Since it was partially exempted of deportations, Istanbul was not fully effected by the process.

göre 'ilgili kişi' sayılmayacaklarından tapu kaydı verilmesi dahil, hiçbir tapu işlem talebinin kabul edilmemesi gerekir." Genelgede, bu kişilerin tapu dairelerine götürecekleri hiçbir talebin karşılanmaması gerektiği vurgulanır.⁵³

Günümüze kadar devam eden bu sürecin cemaat vakıflarına olan etkisi de açıktır. İstanbul, tehirden kısmen muaf olmasından ötürü bu süreçten sınırlı düzeyde etkilendi. Özellikle 1940'lı yıllarda başlayan kadastro çalışmaları sırasında, kiliselere ya da cemaat kurumlarına ait taşınmazlar, tapuda nam-ı müstear ve nam-ı mevhum yoluyla kayıtlı oldukları için, kaçak ya da kaybolmuş kimselerden sayıldılar ve tasfiye kanunları gereğince, Hazine'nin uhdesine geçtiler. İstanbul dışında ise durum daha da vahimdir. Ermenilerin kalmadığı bölgelerde cemaate ait bütün mülkler, özelliklerine göre, ya Hazine'ye ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçti. Yaptığımız araştırma sırasında karşılaştığımız bu durumu, var olan hukuki mevzuat da doğrulamaktadır. Dolayısıyla, cemaat vakıfları meselesi tartışılırken soykırım sürecinin göz ardı edilmemesi gerekir. Cemaat vakıflarının mülklerinin iade edilmesinin tartışıldığı bir bağlamda, hikâyenin bütününe anlaşılabilirliği için, 'emval-i metruke' meselesinden de mutlaka bahsedilmelidir.

Sonuç olarak, Osmanlı döneminde gayrimüslimler tarafından padişah fermanlarıyla kurulan cemaat kurumları, 1913 Kararnamesiyle, nam-ı müstear olarak tasarruflarında olan gayrimenkullerini tapuda kendi adlarına tescil etme hakkı elde etti. Söz konusu kararnamenin tek bir amacı vardı, o da gayrimüslimlere ait kurumların eskiden beri sahip oldukları ama nam-ı müstear olarak kaydedilen mülklerin tapuda kendileri adına tescil edilmesidir. Cumhuriyet dönemi içerisinde, yargı kararlarında dillendirilen, bu beyannamelerin vakfiye niteliği taşıdığı gibi yorumlar, kanun koyucunun niyeti yanlış olarak yorumlamaktır. Birinci Dünya Savaşı ve ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması sürecinde hem bu kararname tam olarak uygulanmadı, hem de soykırım süreci ile birlikte, cemaate ait, özellikle İstanbul dışındaki mülklerin büyük bir kısmı devlete geçti. Nam-ı mevhumların, bu kararname kapsamında değerlendirilmemesi de uygulamanın baştan beri sorunlu olduğunu gösterir. Bu süreç içerisinde, cemaat kurumları, 'nam-ı müstear' ve 'nam-ı mevhum' adıyla ellerinde tuttıkları taşınmazlarını kısmen de olsa korumaya devam etti. Cemaat vakıflarının mülkiyet sorunu, Cumhuriyet'in devraldığı miras içinde yer aldı.

ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

Ermeni Katolik toplumu ayrı bir millet olarak 1830'da tanınır. Daha önce yetkili iki kurum mevcuttu. Bunlardan biri 8 Aralık 1740 tarihinde kurulan Kilikya Ermeni Katolik Gatoğigosluğu'dur. İlk Gatoğigos olan Monsenyör Apraham Ardzivyan'a Patriklik yetkisinin simgesi olan 'Pallium' verilir. Kilikya'da kurulan, gatoğigosluğun sınırları dışında yaşayan Ermeni Katolikler, ayrı bir ruhani reis yönetimine girmek yönünde talepte bulunurlar. Fakat Papalık makamı, kilise hiyerarşisinin bölünme tehlikesinden endişe ettiği için bu talebi kabul etmez. Bunun yerine, 9 Temmuz 1759'da İstanbul Latin Patriklik vekili nazarında Ermeni Katoliklerinden sorumlu bir vekillik kurulur. Böylece, Kilikya ve İstanbul Ermeni Katolik toplumlari için doğrudan Papalığa bağlı iki farklı kurum meydana getirilir.

Ancak, Ermeni Katoliklerin Latin kiliselerine gitmeleri toplum içerisinde bazı huzursuzluklara neden olur. Özellikle Katolik olmayan Ermeniler bu konudaki rahatsızlıklarını belirtirler. Bu huzursuzlukların ardından Papa VIII. Pius, Avusturya İmparatorluğu ve Fransa aracılığıyla Osmanlı'ya başvurarak Ermeni Katolik toplumu için bağımsız bir ruhani makamın kurulmasını talep eder. Yapılan girişimlerin ardından 6 Ocak 1830 tarihinde Sultan II. Mahmud padişah emri ile Ermeni Katolik toplumunu ayrı bir millet olarak tanır. İradede, İstanbul'da bir Patriklik ve Başepiskoposluk kurulması, sürgün edilen Ermeni Katoliklerin geriye dönmesi, hak ve mallarının iadesi, kilise inşa etme özgürlüğü ve diğer cemaatlere tanınan imtiyazların Ermeni Katolik din görevlilerine de tanınması kabul edilir.

Tanınmanın ardından, Papa VIII. Pius, 6 Eylül 1830'da İstanbul Eyalet Başepiskoposluğu'nun kurulmasına karar verir. 90 sivil ve altı rahibin oluşturduğu Cemaat Genel Meclisi tarafından ilk ruhani reis, yani patrik seçilen Rahip Andon Nurican, ilk eyalet başepiskoposu olur. Kilikya Gatoğigosluğu'nun yetki alanına giren konular dışında, Osmanlı'da yaşayan tüm Ermeni Katolikler yeni Başepiskoposluğun yetkisine tabi olur. Ancak Andon Nurican, Avusturya İmparatorluğu tebaasından olduğu için Osmanlı Devleti onun patrikliğini tanımaz. Osmanlı hükümeti, İstanbul'da yaşayan birinin patrik seçilmesini emreder. Böylece, 18/31 Aralık 1830'da yeni bir seçim yapılır ve Rahip Hagopos Çukuryan patrikliğe seçilir. 5 Ocak 1831 tarihinde patrikliği onaylanır ve diğer cemaatlerin patriklerine tanınan imtiyazlar Ermeni Katolik Patriği'ne de tanınır.

Katolik Ermeni Patrikliği ile, Ortodoks Rum ve Apostolik Ermeni Patrikliği arasında yapı olarak fark vardır. Patriğin genel olarak görevi toplumu hükümet nezdinde temsil etmek ve dünyevi meseleleri resmi daireler aracılığıyla çözüme kavuşturmaktır. Osmanlı Katolik Ermenilerinde iki başlı bir yönetim vardır. Biri eyalet başepiskoposu, diğeri de patriktir. Bunun nedeni de, Papa'nın Katolik toplumu üzerindeki rolünden kaynaklıdır. Osmanlı, Papa'nın tek lider olması ve Roma'nın da siyasi iradeye sahip olmasından ötürü Katolik toplumunun doğrudan Papa'ya bağlanmasını önlemek adına Patriklik makamını kurarak tedbir alır. İki kurum arasındaki fark, eyalet başepiskoposluğunun halk tarafından seçilip Papa tarafından onaylanması söz konusu iken Patriğin halk tarafından seçilip Osmanlı hükümeti tarafından onaylanmasıdır.

1867'de ise Kilikya Gatoğigosluğu ve İstanbul makamları tek çatı altında birleştirilir ve Andon Hasun bu makama seçilir. 1928 yılına kadar da Eyalet Başepiskoposluğu Gatoğigos-Patrik makamı olarak tanınır ve faaliyet gösterir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte İstanbul Katolik Ermeni Kilisesi'nin örgütlenme biçimi de değişir. 1928'de Roma'da toplanan Ermeni Katolik Episkoposlar Konferansı sonucunda, gatoğigosluk, Kilikya Gatoğigosluğu olarak yeniden kurulur ve Lübnan'a taşınır. İstanbul'da bulunan makam ise Ermeni Katolik Kilisesi hiyerarşisi içinde tekrardan Başepiskoposluğa dönüştürülür. Halihazırda, Türkiye'de tek Ermeni Katolik Başepiskoposluğu bulunur.⁵⁴

However, especially when cadastral survey work began in the 1940s, immovable assets belonging to churches or community institutions that were registered under other persons' or deceased persons' names were considered as fugitive or lost persons and fell under the responsibility of the Treasury in accordance with liquidation laws. The situation was even graver in other locations. In regions where the Armenian community no longer existed, all the properties belonging to the community fell under the control of either the Treasury or the Directorate General of Foundations, depending on their characteristics. The existing legislation confirms this situation that we encountered during our research. Therefore, when the issue of non-Muslim foundations is discussed, the process of the genocide should not be overlooked. In a context where the return of non-Muslim foundations' properties are debated, abandoned properties must be included in the debate.

To conclude, the non-Muslim community's institutions that were established with Sultan's decrees in the Ottoman period gained the right to register properties in their own name, which had theretofore been under their possession through registrations made as '*nam-ı müstear*' [registered

on the name of someone other than the trustee], with the 1913 Decree Law. The singular aim of the decree was to allow non-Muslim institutions to register under their own names the properties that had long been in their possession but registered in other persons' names. The Republican period interpretation, present in legal decisions, that these declarations were of the nature of a *vakfiye*, are distinct from and misinterpretations of the aim of the law makers. With the World War I and the demise of the Ottoman Empire in its aftermath, the decree was not fully implemented. The process of the genocide meant that most of the properties belonging to the Armenian community, and especially those that lay outside of Istanbul, fell under the ownership of the state. The exclusion of properties registered under deceased persons' names from the decree shows that the implementation was flawed from the outset. Throughout this process, non-Muslim institutions continued to retain, albeit partially, the immovable assets that were under their possession through registration in other persons' or deceased persons' names. The property problem of non-Muslim foundations was part of the Ottoman legacy that the Republic inherited.

ARMENIAN CATHOLIC CHURCH

The Armenian Catholic Church was recognized as a separate *millet* in 1830. Prior to the official recognition of the Catholic Armenian society by the Ottoman state, two authorized institutions existed. One of these was the Armenian Catholicate of the Great House of Cilicia. The first Catholicos Monseigneur Apraham Ardzivyan was given a 'Pallium,' symbolizing the authority of a Patriarchate. Catholic Armenians that lived outside the borders of the Catholicate established in Cilicia demanded to be led by different spiritual leader. Fearing a divide in the church hierarchy, the Papacy refused the demand. Instead, a guardianship responsible for Armenian Catholics was established under the oversight of the Istanbul Latin Patriarchate in 9 July 1759. As a result, two separate institutions directly responsible to the Papacy were born for the Catholic Armenian societies of Cilicia and Istanbul.

However, the attendance of Armenian Catholics to Latin church resulted in tensions within the community. Non-Catholic Armenians articulated their discomfort regarding the issue. Subsequently, Pope Pius VIII applied to the Ottoman Empire through the Austrian Empire and France to demand the establishment of an independent spiritual authority for the Catholic Armenian communities. Following these attempts, on 6 January 1830, Sultan Mahmud II recognized the Armenian Catholics as a separate *millet* with an edict. The edict included the establishment of a Patriarchate and Archbishopric in Istanbul, the return of exiled Catholic Armenians, the reinstatement of rights and property, the freedom to build churches and the granting to Catholic Armenian clergy privileges identical to the clergy of other communities.

After the recognition, Pope Pius VIII decided on the establishment of the Istanbul Regional Archbishopric on 6 September 1830. Father Andon Nurican, who was chosen as the new spiritual leader, or patriarch, by a Community General Assembly, comprising 90 civilians and six priests, became the first Regional Archbishop. All Catholic Armenians living in the Ottoman Empire were subject to the authority of new Archbishopric, except for matters that fall under the jurisdiction of the Cilician Catholicos. However, because Andon Nurican was a subject of the Austrian Empire, the Ottoman Empire did not recognize his status as patriarch. The Ottoman government ordered for an Istanbul resident to be chosen as the patriarch. A new election was held on 18/31 December 1830 and Father Hagopos Çukuryan was elected Patriarch. The Sultan approved of the Patriarchate with an imperial decree (*berat*) published on 5 January 1831, and the Catholic Armenian Patriarch was granted with the privileges enjoyed by other patriarchs.

The Catholic Armenian Patriarchate is structurally different from the Greek Orthodox and the Armenian Apostolic Patriarchates. The general task of the Patriarch was to represent the community at the level of the government and resolve worldly matters through state offices. The Catholic Armenians under Ottoman rule had a two-headed system of management. One of the heads was the Regional Archbishop and the other one was the Patriarch. This structure arose out of the role of the Pope in Catholic society. Since the Pope is the only leader and Rome has political authority, to prevent Catholic society from falling under direct authority of the Pope, the Ottoman state established the institution of the Patriarchate as a precaution. The difference between the two institutions is that the Regional Archbishop was elected by the people and approved by the Pope, whereas the Patriarch was elected by the people and approved by the Ottoman government.

In 1867, the Cilician Catholicate and the Istanbul institutions were combined under one roof and Andon Hasun was elected for the position. Until 1928, the position was named the Regional Archbishop Catholicos-Patriarch and carried out its activities with this title. With the establishment of the Republic, the organizational structure of the Istanbul Catholic Armenian Church also changed. The Armenian Catholic Archbishopric conference held in Rome in 1928 reestablished the Cilician Catholicos and moved it to Lebanon. The position in Istanbul once again became an archbishopric within the hierarchy of the Armenian Catholic church. Currently, in Turkey, there is only one Armenian Catholic Archbishopric.⁵⁹

'YABANCI' VAKIFLARA DAİR BİR NOT

Osmanlı döneminde, yabancıların, vakıflar gibi tüzel kişilikler kurmasına izin verilirdi; vakfedenin tebaadan olması gibi bir zorunluluk yoktu. Ancak, teoride, vatandaşlığa sahip olmayan fakat İslam ülkesinde yaşayanlar tarafından kurulan vakıfların, buldukları ülkenin yasaları kapsamında değerlendirilmesi gerekirken, uygulamada farklılıklar ortaya çıkıyordu. Özellikle siyasi nedenlerle, devletler kendi vatandaşlığında olmayanların taşınmaz edinmesine sıcak bakmıyor, vatandaş olmayanlar da kendi devletlerinin koruması altında olmaya daha olumlu bakıyorlardı. Osmanlı Devleti'nde de bu yönde bir uygulama gelişti ve Osmanlı vatandaşı olmayanlar hem vakıf kurdular, hem de 'yabancı' sıfatını korudular.

Osmanlı vatandaşlığında olmayanların mülk edinmelerine ilişkin sınırlamalar vardı. Yabancılar ait dini, ilmi ve hayri kurumlar gibi tüzel kişilerin oluşturulmasına ve fermanlarla mal edinmelerine izin veriliyordu ama diğer tüzel kişiler gibi kayden mal edinmeleri mümkün değildi. Bu yabancı kuruluşlar, vatandaş oldukları devletin kanunlarına göre kurulur ve kendi devletlerinin kanunlarına göre tüzel kişilik ve hak ehliyetine sahip olurlardı. Osmanlı sisteminde sahip oldukları taşınmazları kendi adlarına kaydettiremedikleri için nam-ı müstear veya nam-ı mevhum gibi yollarla tapuda tescil ettirirlerdi.⁵⁵

10 Haziran 1867 tarihinde 'Tebaayı Ecnebiyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkındaki Kanun' (Yabancı Uyrukluların Taşınmaz Kullanımı Hakkındaki Kanun) ile, yabancı gerçek kişilere, bazı şartlar çerçevesinde mal edinme yolu açılır ama tüzel kişilere bu imkân verilmez. 1901 yılında Osmanlı Devleti ile Fransa arasında yapılan bir antlaşma ile, Fransa vatandaşlığında olan ve Osmanlı Devleti'nde faaliyette bulunan okullar, hastaneler, hayır ve din kurumları tanınır. Toplam 245 okul, 360 kilise, hastane ve manastırın dahil olduğu bir liste Osmanlı Devleti tarafından onanır ve bu kurumların binalarının onarılmasına, genişletilmesine ve yenilerinin yapılmasına izin verilir.⁵⁶ Bu kurumlar, tanınmalarına rağmen, mülklerini tapuda kendi adlarına kaydedemeyecekleri için, nam-ı müstear veya nam-ı mevhum gibi yollarla ellerinde bulundurmaya devam ederler.

Osmanlı vatandaşlığında olmayan bu kurumlar, 1913 Kararnamesi'nden de yararlanamazlar, beyanname vermezler ve fiilen türlü tasarruflarda bulunmaya devam ederler. Daha sonra, 20 Ekim 1921'de, Fransa ile TBMM hükümeti arasında bir anlaşma imzalanır. Bu anlaşmanın kurumlarla ilgili kısmında, "Fransız kültür ve sağlık kurumlarıyla hayır kurumlarının Türkiye'de var olmaya devam edecekleri" belirtilir. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından önce, 30 Temmuz 1922'de Bakanlar Kurulu tarafından, 'Amerikan Yakın Doğu Heyeti ve Misyoner Şirketleri'ne ait okulların, yasalara uygun oldukça kapatılmamasına karar verilir.⁵⁷

Lozan Barış Konferansı'nda da bu kurumlar tartışma konusu olur. 'Din ve eğitim kurumlarıyla hastanelere uygulanacak rejim konusunu incelemekle görevli alt komitenin 18 Mayıs 1923 tarihli raporunda bu konuya değinilir. "30 Ekim 1914'den önce Türkiye'de var oldukları tanınmış" ifadesiyle, Türkiye'nin bu kurumları kapatmayacağı ve taşınmazlarına el koymayacağı taahhüt edilir. 19 Mayıs 1923'te bu karar kabul edilir. Taraflar arasında, kararların kabul edildiğine dair mektup alışverişi olur. Türkiye'yi temsilen İsmet İnönü tarafından İngiliz, Fransız ve İtalya delegelerine hitaben yazılan bu mektuplar, ikamet mukavelesine eklenir. Örneğin, İnönü'nün İngiltere'ye gönderdiği mektupta, 30 Ekim 1914 tarihinden önce mevcut olan ve Büyük Britanya'ya ait dini, sağlık, eğitim ve hayır amaçlı kurumların varlığının tanınacağı açıkça belirtilir.⁵⁸

Bu durum, 22 Aralık 1934 tarihinde kabul edilen 2644 sayılı Tapu Kanunu'nda da kabul edilir. Kanunun üçüncü maddesine göre, varlıkları Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından tanınmış olan, yabancılar ait dini, ilmi, hayri kurumların fermanlara ve Hükümet kararlarına göre sahip oldukları gayrimenkuller, söz konusu belgelerin sınırları dışına çıkmamak ve hükümetin izni alınmak şartıyla kurumların tüzel kişilikleri adına kaydedilebilir.⁵⁹ Kanunun gerekçesinde de fermanlara ve verilen emirlere göre kurulmuş olan, hem şahıslar hem de kurumlar adına kayıtlı bulunan dini, ilmi, hayri yabancı kurumların muvazaalı yollarla şahıslar adına kaydedilmiş olanların kurumlar adına tescil edilmesi için üçüncü maddenin⁶⁰ düzenlendiği belirtilir.⁶¹ Söz konusu üçüncü maddedeki "hükümetin izni alınmak şartı ile" ifadesi, kurucu nitelikte bir izin değildir. Burada kastedilen izin, kurumun kazanılmış statüsünün tanınmasına yönelik bir ifade olarak yorumlanamaz. Kanun koyucunun bu ifade ile amaçladığı, eğer bir somut olay ile karşılaşırsa, hükümet bu taşınmazların ferman veya hükümet kararlarıyla elde edilip edilmediğini araştırarak, şartlara uygun bir şekilde taşınmaza sahip olunduğu tespit edildikten sonra da izin verecektir. Bu izni bir ruhsat olarak değerlendirmek, yasa koyucunun niyetinden sapmaktır. Bu durumda, yasa koyucunun, söz konusu kurumların kazanılmış statülerinin tanındığına dair beyanı anlamsız kalır.⁶²

Yukarıda aktarılan Lozan Antlaşması'nın imzalanması sırasında yabancılar ait kurumların kazanılmış statülerinin yazılı beyan kapsamındaki mektuplar yoluyla tanındığı ve halen yürürlükte olan Tapu Kanunu'nun ilgili maddesindeki hükme rağmen, 1960 yılından itibaren, fermanlarla kurulan "yabancılar ait dini, ilmi, hayri müesseselerin" tüzel kişilikleri tanınmamış ve sahip oldukları, hayır amaçlı ve akar niteliğindeki mülklere el konmuştur. Türkiye'de, tüzel kişiliği kanunen tanınan bir kurumun yabancılar tarafından kurulması bu duruma engel oluşturmaz ve kazanılmış hak ortadan kalmaz.⁶³ İstanbul Dominiken Rahipleri Cemiyeti'nin sahip olduğu mülkün hikâyesi, bu duruma dair somut bir örnek oluşturuyor. Davası halen devam eden mülk, Bakırköy Sakızağacı mahallesindedir. 1858 Arazi Kanunnamesi'nden önce Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı tahsisatına ait olan taşınmaz, kanunnamenin "hayrat haline gelmeyen miri arazi tahsislerini" ortadan kaldırmasının ardından, 1866'da, Sultan Abdülaziz'in emriyle, Fransa'nın himayesindeki cemiyete devredilir. 1884'te ise Sultan Abdülhamid'in fermanı ile inşaat yapılmasına izin verilir. Lozan Antlaşması sonrasında elde edilen kazanılmış hak ile, cemiyet, taşınmazı elinde tutmaya devam eder. 11 Ekim 1960'ta, İstanbul Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğü tarafından Bakırköy 2. Mıntıka Tapu Sicil Muhafızlığı'na gönderilen yazıda, söz konusu kurumun tüzel kişiliğinin tanınmış olduğu belirtilir; aynı kuruma ait 16 Şubat 1954 tarihli yazıda da aynı 'tanıma' yer alır. Bu kararlara ve mevcut yasalara rağmen, taşınmazın 'malik' hanesi tapuda açık bırakılır. Bunun üzerine, cemiyet dava açar. Dava için, İstanbul Valiliği Defterdarlık Avrupa Yakası Milli Emlak Dairesi Başkanlığı adına Milli Emlak Denetmen Yardımcısı Özcan Balıkcı tarafından hazırlanan, 20 Ocak 2010 tarihli raporda, cemiyetin "Türkiye'de taşınmaz edinmeye ehliyeti olmadığı ve taşınmazın da Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı adına tescil edilmesi gerektiği" vurgulanır. Daha sonra, davaya müdahil olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 23 Şubat 2011 tarihli dilekçesinde "davacının cemaat vakfı olmayıp dolayısıyla tüzel kişiliği olmadığı" ileri sürülür. Dava halen devam etmektedir.⁶⁴

Sonuç olarak, Osmanlı döneminde kurulan ve fermanlarla gayrimenkul edinen din, eğitim, sağlık ve hayır kurumları, faaliyetlerine 30 Ekim 1914 tarihinden önce başlamış olmaları şartıyla, Türkiye'deki gayrimenkullerini kendi adlarına tapuda tescil edebilirler, fakat bu kurumların yeni gayrimenkul edinmelerine izin yoktur. Ayrıca, Lozan Antlaşması kapsamında yalnızca İtalya, Fransa ve İngiltere bu haklardan yararlanır. Öteki devletlere mensup olanların, 30 Ekim 1914 tarihinden önce faaliyette olsalar dahi, gayrimenkullerini kendi adlarına tescil etme hakları yoktur.

A NOTE ON 'FOREIGN' FOUNDATIONS

During the Ottoman reign, aliens were allowed to have legal personalities such as foundations and the person dedicating the property did not have to be an Ottoman subject. Whereas in theory, foundations established by those who did not have citizenship but who resided in a Muslim country should be evaluated within the scope of that country's laws, discrepancies appeared in implementation. Especially due to political reasons, states did not look positively upon the acquisition of immovable assets by non-citizens, and non-citizens preferred being under the protection of their own state. A similar implementation developed in the Ottoman Empire as well, and non-citizens both established foundations and kept their status as 'aliens.'

There were limitations on the ability of non-citizens to acquire property. Religious, scientific and charitable institutions belonging to foreigners were allowed to become legal personalities and acquire property through edicts but they could not acquire registered property like other legal personalities. These foreign institutions were established according to the laws of the state to which they belonged, and their legal personalities and rights arose out of the laws of their own states. In the Ottoman system they could not register immovable properties under their own names, so they registered their immovable assets in title deeds under 'nam-ı müstear' [registered on the name of someone other than the trustee] or 'nam-ı mevhum' [registered in the name of revered religious figures].⁶⁰

Law on Aliens' Use of Immovable Properties [Tebaayı Ecnebiyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkındaki Kanun] dated 10 June 1867 gives foreign subjects the right to acquire property under certain conditions, but the right is not granted to legal personalities. An agreement concluded between the Ottoman authorities and France in 1901 results in the recognition of schools, hospitals, charitable and religious institutions belonging to French citizens and carrying out activities within Ottoman lands. A list of 245 schools, 360 churches, hospitals and monasteries approved by the Ottoman state and permission was given for their expansion as well as the building of new institutions.⁶¹ Despite their official recognition, these institutions could not register property under their own names in the title deed, so they continued to possess property through registration in other or deceased persons' names.

Not falling within Ottoman subjecthood, these institutions could not benefit from the 1913 Decree, did not submit statements and continue to actively possess property. An agreement was concluded between France and the Grand National Assembly of Turkey on 20 October 1921. In the part concerning institutions, the agreement states that "French culture and health institutions as well as charitable institutions will continue to exist in Turkey." Before the signing of the Treaty of Lausanne, on 30 July 1922, the Cabinet of Ministers decided that as long as they were within the scope of existing laws, schools belonging to the American Near Eastern Council and Missionary Companies should not be shut down.⁶²

These institutions became an issue of debate during the Lausanne Peace Conference as well. The sub-committee responsible with investigating the system to be implemented in religious and educational establishments and in hospitals deals with the issue in its report dated 18 May 1923. The wording of "their existence in Turkey prior to 30 October 1914 has been recognized" is used to guarantee that Turkey would not close the institutions down and confiscate their immovable properties. The decision was accepted on 19 May 1923. The parties exchanged letters testifying to the acceptance of the decisions. These letters, written by İsmet İnönü on behalf of Turkey and addressing the British, French and Italian delegation members, are added to the residence contracts. In the letter that İnönü sent to Great Britain, it was openly stated that the existence of religious, health, educational and charitable institutions belonging to Great Britain and established prior to 30 October 1914 would be recognized.⁶³

The existing situation was accepted with the Law on Title deeds, no. 2644 dated 22 December 1934. Article 3 of the Law stated that immovable assets belonging to religious, scientific and charitable institutions belonging to foreigners and recognized by the government of the Republic of Turkey, could be registered under the legal personalities of the institutions, if they were owned in line with edicts and government decisions, without crossing the boundaries of the said documents and with the permission of the government.⁶⁴ The reasoning of the law also states that properties that belong to religious, educational, and charitable foreign institutions and that were registered under other persons' names would be registered under the legal personalities of foundations that were established in accordance with edicts and orders. The registration process was to be regulated by Article 3 of the Law.⁶⁵ The governmental permission in Article 3 was not a founding permission.⁶⁶ As such, the permission cannot be interpreted as an expression of the recognition of the institution's already gained status. Instead the lawmaker intends this expression to lead to, in the case of a concrete situation, a governmental research into whether the properties were acquired with an edict or a government decision, and give the permission after concluding that the immovable property was acquired in an appropriate manner. Interpreting this permission as a license would be diverging from the intent of the lawmaker. Within such an interpretation, the lawmaker's declaration that the already existing status of the institutions are recognized becomes meaningless.⁶⁷

Despite the recognition of the status of institutions belonging to foreign persons during the signing of Treaty of the Lausanne through letters comprising written declaration and the relevant article of the Law on Title Deeds, which is still in force, starting with 1960 the legal personalities of "religious, scientific and charitable institutions belonging to foreigners" and established through edicts stopped being recognized. Their charitable properties and properties that qualify *akars* [real estate properties generating income] were confiscated. In Turkey, the establishment by a foreigner of an institution with a legally recognized legal personality does not present an obstacle to this status and the existing right is not overruled.⁶⁸ The story of the property belonging to the Istanbul Dominican Priests' Society constitutes a concrete example of this situation. The property, the subject of an ongoing courtcase, is located in Bakırköy District's Sakızağacı neighbourhood. The immovable asset, which belonged to Bezmiâlem Valide Sultan Foundation prior to the 1858 Land Decree, was turned over to the society under French mandate when the said decree abolished "the allocation of lands that were not used as *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries]" and with the orders of Sultan Abdülaziz in 1866. A 1884 edict of Sultan Abdülhamid allowed for construction on the land. With the rights vested in the aftermath of the Treaty of Lausanne, the society continued to possess the immovable asset. In a letter sent by the Istanbul Province Directorate of Legal Affairs to Bakırköy 2nd Region Title Deed Guardianship on 11 October 1960, it is stated that the legal personality of the said institution is recognized. A letter belonging to the same institution and dated 16 February 1954 also included the same 'recognition.' Despite this decision and the existing laws, the 'owner' section on the title deed is left blank. The society filed a courtcase as a result. The report prepared by Deputy Property Inspector Özcan Balıkcı on behalf of Istanbul Governorship Provincial Treasury Directorate of National Property Office for the European Side and dated 20 January 2010, emphasizes that the society "does not have the license to acquire immovable assets in Turkey and the immovable asset should be registered under the name of Bezmiâlem Valide Foundation." In a petition dated 23 February 2011, and written by the Directorate General of Foundations, which is party to the case, it is claimed that "the plaintiff is not a community (non-Muslim) foundation and therefore does not have a legal personality." The case continues.⁶⁹

To conclude, religious, educational, health and charitable institutions that were established during the Ottoman period and that acquired property with sultans' edicts can register properties under their own name with the condition that they were established prior to 30 October 1914. However, these institutions do not have permission to acquire new property. Furthermore, within the scope of the Treaty of Lausanne, it is only Italy, France and Great Britain that can benefit from this right. Those belonging to other states do not have the right to register properties in their own name, even if they had been functioning before 30 October 1914.

LOZAN'DAN BUGÜNE AZINLIK VAKIFLARI

Türkiye’de azınlıkların yasal statüsü, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu belgelerinden biri olan Lozan Antlaşması (1923) ile düzenlenmiştir. Lozan Antlaşması, Osmanlı döneminde Müslüman vatandaşların sahip oldukları dini hak ve özgürlüklerin gayrimüslim vatandaşlara da tanınması ilkesini benimsemiştir. Antlaşmada azınlık kavramının tanımını yapılmaya da, Cumhuriyet dönemindeki uygulamalar, gayrimüslim azınlıkları Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatlerine indirgemıştır. Antlaşmanın ‘Siyasal Hükümler’ başlıklı birinci bölümünün ‘Azınlıkların Korunması’ başlıklı üçüncü kesimi (37-45. maddeler), aynı zamanda Cumhuriyet döneminde azınlık kurumlarını ilgilendiren ilk düzenlemeleri de içermektedir.

Lozan Antlaşması’nın 40.-41. ve 42.(3) maddeleriyle gayrimüslim azınlıkların dinsel, sosyal ve eğitim kurumları kurma ve idare etme hakları tanınmış, devletin bu hakların kullanılmasında her türlü kolaylığı sağlayacağı belirtilmiştir. Söz konusu hakların dokunmazlığı, ‘yasal üstünlük’ ilkesi (37. madde) ile de güvence altına alınmıştır.

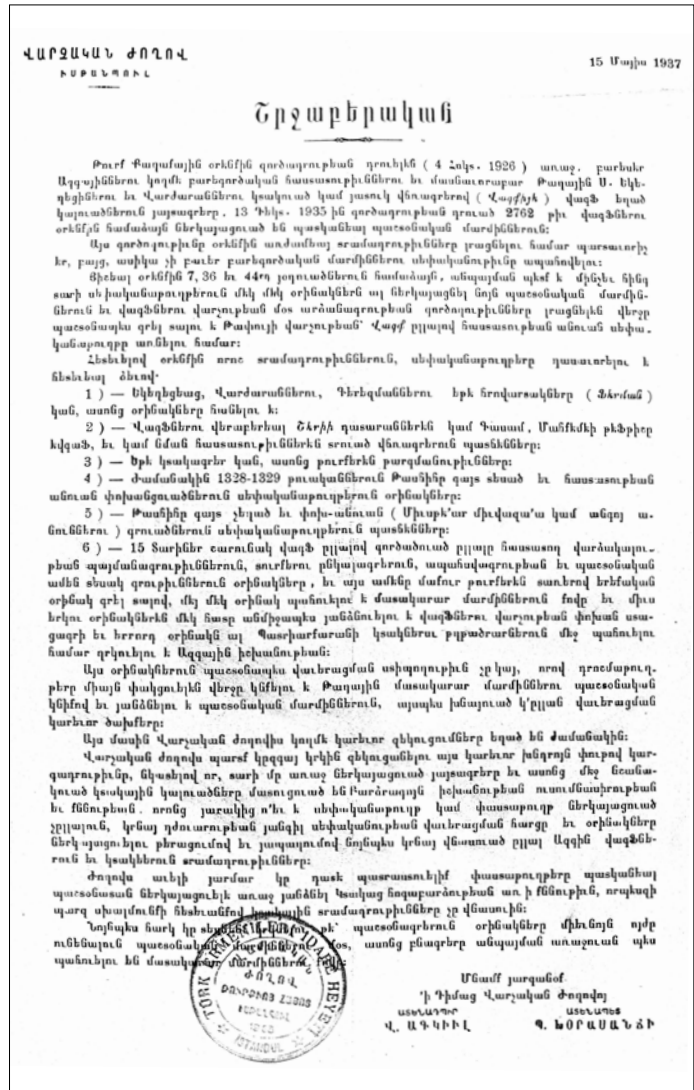
Lozan Antlaşması’nın 42. maddesinin 1. ve 2. fıkralarındaki hükümlerin antlaşmada yer almasının nedeni, antlaşmanın imzalandığı tarihte şeri hükümler geçerli olduğundan gayrimüslim azınlıkları ilgilendiren kişisel hükümlerin (ahkâm-ı şahsiye) şeriatı göre düzenlenemeyecek oluşudur. Ermeni, Rum ve Yahudi cemaat temsilcileri 1925 yılında Adliye Vekâleti’ne (Adalet Bakanlığı) verdikleri birer dilekçede, laiklik ilkelerini temel alan Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesinden sonra 2. fıkrada sözü geçen özel komisyonun kurulmasına gerek kalmayacağı görüşünü dile getirerek, 2. fıkradan feragat ettiklerini belirtmişlerdir.⁶⁵

BİR DEVLETLEŞTİRME OPERASYONU OLARAK 1935 VAKIFLAR KANUNU

1926’da İsviçre Hukuku’ndan uyarlanarak kabul edilen Medeni Kanun, tüzel kişilikler kapsamında şirketlerin yanı sıra, dernekler ve tesislere yer vermiştir. Vakıflar herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın tesisler kapsamında değerlendirilmiştir. Öte yandan, 864 sayılı Kanun-u Medeni’nin Sureti Meriyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun’un ‘Vakıflar’ başlıklı 8. maddesi, Medeni Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulan vakıfları ve cemaatlere ait hayır kurumlarını ilgilendiren uygulamaların ayrı bir kanunla düzenlenmesini öngörmüştür.⁸⁰ Söz konusu yasanın hazırlanmasına yönelik

çalışmalar on yıl kadar sürmüştür, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ancak 1935 yılında çıkarılabilmıştır.⁸¹

Vakıflar Kanunu’nun 1. maddesi uyarınca Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar, mazbut ve mülhak olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Aynı maddede doğrudan doğruya Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce yönetilmesi öngörülen vakıflar, mazbut vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün denetiminde mütevellileri ya da seçilmiş heyetleri tarafından yönetilmesi öngörülen vakıflar ise mülhak vakıflar olarak tanımlanmıştır. 1. maddeye göre, mazbut vakıflar, önceki tasfiye kararları da dahil olmak üzere, kanunun yürürlüğe girmesinden önce zaptedilmiş olan (VGM kurulduktan sonra mal varlığı bu müdürlüğe geçen) vakıfların yanı sıra, daha önce idaresi VGM’ye geçmiş, mütevelliliği bir makama şartlı verilmiş, kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış ve mütevelliliği vakfedenlerin çocuklarından başkalarına verilmiş olan vakıfları kapsamaktadır. Aynı madde

ISTANBUL ERMENI PATRIKLİĞİ İDARE HEYETİ'NİN VAKIFLAR KANUNU HAKKINDA BİLGİ VERMEK AMACIYLA ERMENİ VAKIFLARINA GÖNDERDİĞİ GENELGE (15 MAYIS 1935)

A MEMORANDUM SENT OUT BY THE ISTANBUL ARMENIAN PATRIARCHATE TO INFORM ADMINISTRATION COUNCIL ARMENIAN FOUNDATIONS ON THE FOUNDATIONS LAW (15 MAY 1935)

MINORITY FOUNDATIONS FROM THE TREATY OF LAUSANNE TO DATE

The legal status of non-Muslim minorities in Turkey is regulated with the Treaty of Lausanne (1923), one of the founding documents of the Republic of Turkey. The Treaty of Lausanne is based on the principle that non-Muslim citizens should have the same religious rights and freedoms enjoyed by Muslim citizens in the Ottoman period. The Treaty does not provide a definition of minorities, however the practices of the Republican period have reduced non-Muslim minorities to the Armenian, Greek Orthodox and Jewish communities. The Treaty's first section 'Political Provisions' dedicates its third section to 'The Protection of Minorities' (Articles 37 to 45) and thereby includes the first regulation for the minority institutions in the Republican period.

Articles 40, 41 and 42(3) of the Treaty recognize the right of non-Muslim minorities to establish and manage religious, social and educational institutions and articulate that the state will facilitate the use of these rights in any way it can. The immunity of said rights is guaranteed with the principle of legal supremacy (Article 37).

The provisions in the 1st and 2nd paragraphs of Article 42 are included in the treaty since sharia laws were in force at the time of the signing of the treaty and personal provisions regarding non-Muslim minorities could not be regulated with sharia. Representatives of the Armenian, Greek Orthodox and Jewish communities presented a petition to the Ministry of Justice in 1925 stating that the acceptance of the Turkish Civil Code, which took the principles of secularism as its basis, rendered the special commission set forth in the second paragraph irrelevant and they were therefore willing to relinquish the said paragraph.⁷⁰

THE 1935 LAW ON FOUNDATIONS AS A STATIZING OPERATION

The Civil Code, which was adapted from Switzerland and accepted in 1926, includes foundations and facilities alongside corporations within the scope of legal personalities. Foundations are regulated under facilities without being subjected to a legal separation. On the other hand, The Law on the Exemplary Enforcement and Form of Implementation of the Civil Code (Law no. 864) devotes Article 8 to foundations and states that foundations and charitable institutions belonging to these communities established before the entry into force of the Civil Code should be regulated

with a separate law.⁸⁵ It took almost a decade for the said law to be prepared and the Law on Foundations (no.2762) was adopted as late as 1935.⁸⁶

In line with Article 1 of the Law on Foundations, foundations established prior to the adoption of the Civil Code were divided into the two categories of defunct [*mazbut*] and appendant (*mülhak*). The same Article defines as defunct, foundations that will be directly managed by the Directorate General of Foundations and as appendant, foundations that will be managed by trustees or elected commissions under the supervision of the Directorate General of Foundations. According to Article 1, the category of defunct foundations includes, not only foundations that were confiscated after the effectuation of the Law, (foundations the properties of which passed into the use of the DGF after this directorate was established) including previous rulings for liquidation, but also those foundations the administration of which had been given to the DGF at a previous date, the trusteeship had been conditionally assigned to another authority, that no longer provided charitable services in the legal or actual sense, and the trusteeship of which had been assigned to persons other than the children of their founders. The same article placed non-Muslim foundations under the category of appendant foundations. Non-Muslim foundations which had been defined as Ottoman Community and Charitable Institutions with the 1913 Decree were called "foundations" for the first time with Paragraph 4 of the same article.⁸⁷ The reasoning of the law registers that these foundations are institutions founded by the Greek Orthodox, Armenian and Jewish communities.⁸⁸

In the draft law prepared on 31 August 1929 by the Swiss jurist Hans Leeman invited to Turkey within the scope of preparatory efforts for the Law on Foundations, it was foreseen that the foundations established to benefit minorities would be abolished with the entry of the law into force and that their properties would fall under the control of the state, to be managed according to the purpose to which they were dedicated.⁸⁹ The draft law provides as reason for the state confiscation of minority foundations and their properties in this manner, the state confiscation of other foundations with similar aims around the same time. It was claimed that applying the same procedures to minority foundations was necessitated by the principles of justice and equality.⁹⁰ Indeed, from the entry into force of the Civil Code in 1926 until the adoption of the Law on Foundations in 1935, a significant portion of social services and properties formerly belonging to Muslim foundations were transferred to public legal personalities in a process of liquidation.⁹¹ In its essence, the Law on Foundations, which can be understood as a revolutionary law, was aimed at primarily at the Muslim segments', and in the long run all extra-state social segments', including non-Muslim foundations', economic resources to

cemaat vakıflarını mülhak vakıflar kapsamına almıştır. 1913 kararnamesinin “Osmanlı cemaat ve müessesat-ı hayriyesi” şeklinde tanımladığı cemaat kurumları, 1. maddenin 4. fıkrasında ilk kez “vakıf” olarak adlandırılmıştır.⁸² Kanunun gerekçesinde ise bu vakıfların Rum, Ermeni ve Yahudi cemaatlerinin oluşturduğu kurumlar oldukları kaydedilmiştir.⁸³

Vakıflar Kanunu'nun hazırlık çalışmaları kapsamında Türkiye'ye davet edilen İsviçreli hukukçu Hans Leeman tarafından hazırlanan 31 Ağustos 1929 tarihli taslakta, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren azınlıklar yararına kurulmuş olan vakıfların kaldırılarak mallarının tahsis edildikleri amaca göre yöneteceği belirtilen devlete geçmesi öngörülmüştür.⁸⁴ Aynı taslakta, azınlık vakıfları ve mallarının bu şekilde zaptına gerekçe olarak devletin son zamanlarda aynı maksadı taşıyan öteki vakıflara el koymuş olması gösterilmiş, azınlıkların vakıflarına da aynı işlemde bulunmanın adalet ve eşitlik gereği olacağı ileri sürülmüştür.⁸⁵ Gerçekten de Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği 1926 yılından Vakıflar Kanunu'nun kabul edildiği 1935'e kadar, Müslüman vakıflarının daha önce gördükleri sosyal hizmetlerin ve mal varlıklarının önemli bir bölümü kamu tüzel kişiliklerine aktararak bir tasfiye sürecine girilmiştir.⁸⁶ Esas itibarıyla bir devrim kanunu olarak nitelenebilecek olan Vakıflar Kanunu'nun, öncelikli olarak İslami kesimin, uzun vadede ise cemaat vakıfları da dahil olmak üzere bütün geleneksel devlet dışı toplumsal unsurların sahip oldukları ekonomik kaynakların devlet lehine el değiştirmesini amaçladığı söylenebilir. Nitekim Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesi, Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş olan neredeyse bütün İslami vakıfları mazbut vakıflar kapsamına almak suretiyle zapt ederek doğrudan doğruya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmelerini hükme bağlamıştır. Öte yandan, cemaat vakıflarının da İslami vakıflar gibi mazbut vakıflar kapsamına alınmasını öngören tasarı

hükümlerinden Danıştay'ın bu tür bir düzenlemenin Lozan Antlaşması'na aykırı olduğuna dair istişari görüş bildirmesi üzerine vazgeçilmiştir.⁸⁷

Buna rağmen, 1935'te yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu'nda, uygulamada cemaat vakıflarının mazbutaya alınmasına ve böylece taşınmazlarına el konmasına olanak sağlayan düzenlemeler de yer almıştır. Kanun, on yıldan beri yönetimi kimseye verilmemiş (Madde 39), süresi içinde kısmen veya tamamen kütüğe kaydettirilmemiş (Madde 36) ve mütevellisi olması gereken kişilerin hepsi vefat etmiş olan (Madde 21) vakıfların mazbut vakıflar kapsamına alınmasını öngörmüştür.

Özellikle 1950'lerden sonra, cemaat vakıflarına ait ibadethanelerin yakınında ikamet eden cemaat mensuplarının taşınmaları sonucunda, o bölgede ibadet edecek ya da vakıfları yönetecek kişilerin kalmadığı ya da çok azaldığı durumlara sıklıkla rastlanır.⁸⁸ Uygulamada VGM, genellikle, Vakıflar Kanunu'nun yukarıda atıfta bulunulan 1. maddesinin 'D' bendinde “kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış” olarak nitelendirilen bu tür vakıfları mazbutaya almıştır. VGM mazbutaya alınan vakıfların hayri hizmetinin kalıp kalmadığına, yasal düzenlemeler ya da mahkeme kararlarına dayanmaksızın, bütünüyle keyfi bir biçimde karar vermektedir.⁸⁹

Vakıflar Kanunu'nda, hayri hizmeti kalmayan vakıflara ilişkin düzenlemeler 1. maddenin 'D' bendi ile sınırlı değildir. Aynı kanunun 10. maddesi, bu tür vakıfların ya da mal varlıklarının, yönetim kurullarının teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile benzer amaçlara hizmet eden diğer vakıflara tahsis edilebilmesini öngörmektedir. Ancak uygulamada, cemaat vakıflarının taşınmazları, VGM tarafından vakfın amaçları doğrultusunda değerlendirilmeleri bir yana, sahipsiz bırakılıp çürümeye terk edilmiştir. Oysa genellikle ibadethane

LOZAN ANTLAŞMASI'NIN CEMAAT VAKIFLARINI İLGİLENDİREN MADDELERİ⁶⁶

Madde 37: Türkiye, 38inci Maddeden 44üncü Maddeye kadar olan Maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir kanunun, hiçbir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmelik (tüzük) ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 40: Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41: Genel [kamusal] eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilk okullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.

Madde 42(3): Türk Hükümeti söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve diğer dinsel kurumlara her türlü korumayı sağlamayı yükümlenir. Aynı azınlıkların bugünkü durumda Türkiye'de mevcut olan vakıflarına ve dini ve hayri kurumlarına her türlü kolaylık ve müsaade gösterilecek ve Türk Hükümeti yeni din ve hayır kurumlarının kurulması için bu gibi özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

be transferred to the possession of the state. In fact, Article 1 of the Law on Foundations renders almost all Muslim foundations established prior to the adoption of the Civil Code defunct and thereby places them under direct management of the Directorate General of Foundations, and therefore state control. On the other hand, the draft provision that foresaw the inclusion of non-Muslim foundations under defunct foundations in the same manner was scrapped based on the consultative opinion of the Council of the State that such a regulation would contradict the Treaty of Lausanne.⁹²

However, the Law on Foundations that entered into force in 1935, did feature regulations that enabled, in practice, the rendering defunct of community foundations, and thus the seizure of their immovable assets. According to the Law, foundations that had not elected an administration in the last ten years (Article 39), foundations that had not been partially or fully entered in the registrar within the designated deadline (Article 36) and foundations of which all the trustees had deceased (Article 21) were to be included within the scope of defunct foundations.

Especially after the 1950s, with community members residing in the proximity of the temples that belonged to the community foundations moving out, it was often the case that there were either none or very few people left that carried out their religious duties in that area, or could assume administrative positions of their foundations.⁹³ In practice, the Directorate General of Foundations often declared such foundations defunct, which were described as “no longer having any legal or actual charitable service” in the abovementioned Clause D of Article 1 of the Law on Foundations. The Directorate General of Foundations decides whether foundations that are declared defunct still

provide charitable services in a completely arbitrary fashion, with no recourse to legal regulations or court rulings.⁹⁴

Regulations on foundations that no longer provide charitable services in the Law on Foundations are not restricted to Clause D of Article 1. Article 10 of the same law enables the allocation of such foundations or their assets to other foundations that serve similar purposes based on a proposal of their administrative board and the decree of the Cabinet of Ministers. However, in practice, instead of being used in line with the purposes of the foundations they belonged to, the immovable assets of community foundations were left to rot in a derelict state by the Directorate General of Foundations; although all conditions are available for the implementation of Article 10 regarding these places which are mostly temples.⁹⁵

Article 44 of Law no.2762 on Foundations states that tax registers in the possession of the said foundation and rent contracts of at least the last 15 years and registers and bookkeeping that were submitted to the title deeds office after the 1913 Decree will be registered under the foundation logs.

1936 DECLARATIONS

In addition to Article 44 of the Law on Foundations, which regulates a certain procedure of administrative registration, the temporary Article 1-A of the same law demands a property declaration that has eradicated the right of non-Muslim foundations to acquire property since the mid-1960s, and paved the way for the state confiscation of their immovable assets through an openly unlawful and discriminatory series of higher court decisions.⁹⁶ According to this article, “all trustees or board of trustees that have not to date presented their accounts to the foundations’

ARTICLES OF THE TREATY OF LAUSANNE OF RELEVANCE TO NON-MUSLIM FOUNDATIONS⁷¹

Article 37: Turkey accepts that the provisions encapsulated by Articles 38 to 44 will be recognized as fundamental laws and no law, preamble or official procedure will be in violation or contradiction to these articles and that no law, preamble or official transaction will have superiority over said articles.

Article 40: Minority Turkish nationals, who are not Muslims, will benefit from the same procedures and guarantees as other Turkish nationals with regards to both law and implementation. They will have equal rights especially with regards to establishing, managing, and monitoring all kinds of charitable, religious, social and educational institutions with their own funding, using their language freely in these institutions and carrying out religious ceremonies without restrictions.

Article 41: With regards to public education, the Turkish government will undertake necessary facilitation steps to ensure that in provinces and districts where significant proportions of the non-Muslim citizens live, the children of these Turkish citizens can receive education in their mother tongue in primary schools. This provision does not prevent the Turkish government from making the learning of Turkish language compulsory in said schools.

In provinces and districts with significant proportions of non-Muslim Turkish citizens, the said minorities will benefit from an allocation of state funds, municipal funds or other budgets for education, religious or charitable works in line with respect for rights.

Article 42(3): The Turkish state undertakes the provision of protection for the churches, synagogues, cemeteries and other religious institutions belonging to the said minorities. The already existing foundations, religious and charitable institutions of the same minorities in today’s Turkey will be granted with permission and ease and the Turkish government will guarantee all the conveniences granted to these special institutions towards the establishment of new religious and charitable institutions.

PATRİKLİĞİN YASAL STATÜ SORUNU

Osmanlı döneminde azınlık topluluklarının bağlı bulunduğu, çok hukukluluk temeline dayanan millet sistemi, bu toplulukların kendi dini, medeni ve şahsi hukuklarına göre hareket etmelerine olanak sağlamıştır. Devlet, azınlıkların ibadetlerine ve cemaat yapılanmalarına genel olarak müdahale etmemiş, ancak her azınlık topluluğuna birer dini lider atayarak, bu liderler tarafından yönetilmelerini öngörmüştür. Azınlık topluluklarının devlet ile ilişkileri bu dini liderler aracılığıyla yürütülmüştür.

1860'lı yıllarda, Tanzimat dönemi dinamiklerinin bir sonucu olarak, Osmanlı milletlerinin yasal statülerini düzenlemek amacıyla, her biri için, anayasa niteliğinde birer nizamname hazırlanır. Bu kapsamda 1862'de Rum Milleti Nizamnamesi, 1863'te Ermeni Milleti Nizamnamesi, 1865'te ise Hahambaşılık Nizamnamesi yürürlüğe girer. Bu nizamnamelerde öncelikli olarak cemaatlerin dini liderlerinin görevleri, milli, ruhani ve cismani meclislerinin seçimleri ile ilgili düzenlemeler yer alır. Seçilen kişilerin oluşturduğu ruhani meclis dini, cismani (laik) meclis ise kurumsal, şahsi ve ailevi konular ile ilgilenir. Patrikler de bu meclisler tarafından seçilip, onaylanmak üzere padişaha arz edilir. Ruhani ve cismani meclisler, aynı zamanda, oluşturdukları komisyonlar⁶⁷ aracılığıyla diğer kurumları yönetir ve denetler.⁶⁸

Cumhuriyet döneminde ise azınlıkların yasal statüsü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu belgelerinden biri olan Lozan Antlaşması (1923) ile düzenlenmiştir. Antlaşmanın millet sistemini ve çok hukukluluğu ortadan kaldıran hükümlerinin dışında, bugüne kadar azınlık topluluklarının devlet tarafından atanan dini liderleri konumundaki patrikler ve hahambaşılar ile ruhani ve cismani meclislerin seçimlerine ilişkin konular hakkında herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ermeni toplumunu temsil eden cismani meclis, 1934'e kadar varlığını sürdürmüş, bu tarihten sonra 'İdare Heyeti' adını almış, 1939'da ise kendini lağvetmek zorunda kalmıştır.⁶⁹ Böylelikle Ermeni toplumuna ait her kurum bağımsız olarak yönetilmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde çıkarılan nizamnameler milletlerin yönetim esasını oluştururken, Cumhuriyet'le birlikte bir hukuki boşluk doğmuştur. Genel görüş, bu düzenlemelerin artık yürürlükte olmadığı yönündedir. Nitekim günümüzde patrik, hahambaşı ve vakıf yönetim kurulları seçimleri başta olmak üzere, azınlıklara ilişkin birçok husus İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün emir ve talimatlarına göre düzenlenmektedir.

Hahambaşı ve patriklerin seçimi ve bu kişilerin temsil ettiği mercilerle ilgili diğer hukuki düzenlemelerin yokluğunda, yaygın görüş, patriklik kurumunun tüzel kişiliğe sahip olmadığı yönündedir.⁷⁰ Tüzel kişiliğin tanınmaması, patrikliğin kişiye özgü bir merci olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Bunun doğrudan bir sonucu olarak patriklik gelir elde edememekte, mülk edinmemekte, banka hesabı açamamakta ve yargıya başvuramamaktadır. Bu durum, gündelik hayata dair de birçok sıkıntının yaşanmasına yol açmaktadır. Örneğin Patriklik binasına gelen faturalar patrikliğin değil patriğin adına düzenlenmekte, patriklikte görev yapan danışmanlar patriğin özel danışmanları olarak kabul edilmektedir.⁷¹ Patriklik binasının ve kilisesinin tamiri özel izne bağlıdır. Patriklik, bir iç yayın organı olan Lraper basın bülteni dışında resmi yayın yapamamaktadır.

Patrikliğin yasal statüsündeki belirsizlik, idari ve mali sorunların yanı sıra dini özgürlüklerin kullanımıyla ilgili birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Buna örnek olarak, patrik seçimlerine yapılan devlet müdahaleleri ve patrikliğin denetiminde bir yüksek eğitim kurumunda ruhban eğitiminin yapılmasına izin verilmemesi gösterilebilir. Özdoğan ve Kılıçdağı'nın özetlediği gibi, "... devlet kurum olarak patriklik makamını değil, kişi olarak patriği tanımaktadır. Ancak temsil gücüne ihtiyaç duyulduğunda (...), patriğin kişiliğinde patriklik makamı muhatap alınmaktadır."⁷²

Öte yandan, Patrikliğin ya da Hahambaşılığın tüzel kişiliğinin tanınması konusunda, idari kurumlar ve yargı farklı dönemlerde farklı görüşler dile getirmişlerdir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu kurumların vakıf statüsü bulunmadığından, kendi görev tanımının dışında olduklarını ifade etmektedir. İçişleri Bakanlığı ve İstanbul Valiliği Emniyet Müdürlüğü de bu kurumların tüzel kişiliğini tanımayan idari kurumlar arasındadır.⁷³

Yargının, Hahambaşılığın tüzel kişiliğe ya da yasal statüye sahip olup olmadığına ilişkin farklı kararları mevcuttur. Yargıtay, 2000 yılında verdiği bir kararda, Hahambaşılık Nizamnamesi'ne göre, Hahambaşılık ile ruhani ve umumi meclislerin cemaat adına dava açma hak ve yetkilerinin bulunmadığını vurgulamıştır.⁷⁴ 1957 yılında verdiği bir başka kararda, İzmir 2. Asliye Hukuk Hâkimliği'nin ilamı ile "Musevi Cemiyeti İzmir Hahambaşılığı"nın cemaat sıfatının tanınmış olduğu görüşünü dile getirmiştir.⁷⁵ Edirne 1. Asliye Hukuk Mahkemesi, 1998'de, dava konusu taşınmazın tapu kaydının "Edirne Musevi cemaati" adına yapılmasına karar vermiş, bu karar Yargıtay tarafından da onanmıştır.⁷⁶ Hahambaşılığın tüzel kişiliğinin tanındığı bu tür yargı kararlarının, idari bakımdan neredeyse aynı konumda olan patriklikler için de geçerli olması gerekmektedir. Nitekim Rum Patrikliği'ni ilgilendiren ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) intikal eden bir davada AİHM'in 2010 yılında verdiği karar,⁷⁷ patrikliğin tüzel kişiliğinin tanındığı şeklinde yorumlanmıştır.⁷⁸

Ermeni Patrikliği'nin tüzel kişiliğinin tanınması açısından da kaçınılmaz sonuçları olan bu yargı kararlarına rağmen, bugüne kadar patrikliğin yasal statüsünü netleştiren herhangi bir hukuki düzenlemenin yapılmamış olması, bütün azınlık toplumları gibi Ermeni toplumunun da acil çözüm bekleyen bir sorundur. Gerek Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporlarında, gerek Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi raporlarında Yahudi Hahambaşılığı'nın ve Hıristiyan dini önderliklerinin tüzel kişiliğinin tanınmaması, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların korunmasıyla ilgili eleştiriler ve öneriler arasında temel bir hak ihlali olarak öne çıkmaktadır.⁷⁹

THE PROBLEM REGARDING THE LEGAL STATUS OF THE PATRIARCHATE

The *millet* system that minority communities were part of during the Ottoman period had on a multi-jurisdictional basis and allowed these communities to act according to their own religious, civil and private jurisdiction. The state generally did not intervene in the religious affairs and community organization of minorities, but by appointing a religious leader to each minority community, arbitrated that they were administered by these leaders. The relationship between minority communities and the state was coordinated by these religious leaders.

In the 1860s, as a consequence of the dynamics of the Tanzimat [Reorganization] period, a code of practice that carried the scope and powers of a constitution was prepared for each community to organize the legal statuses of Ottoman millets. Within the scope of this initiative, the Code of Practice for the Greek Millet came into effect in 1862, the Code of Practice for the Armenian Millet in 1863 and the the Code of Practice for the Chief Rabbinate in 1865. These codes of practice feature, first and foremost, the duties of the religious leaders of the communities, and regulations concerning the election of their “national, spiritual and secular” assemblies. The elected spiritual assembly attended to religious matters, while the secular assembly attended to institutional, individual and familial matters. Patriarchs were also elected by these assemblies and the election would be then presented to the approval of the sultan. The spiritual and secular assemblies, through the commissions they formed,⁷² also administered and audited other institutions.⁷³

The legal status of minorities in the Republican period was organized with the Treaty of Lausanne (1923), one of the founding documents of the Republic of Turkey. Apart from the provisions of the treaty that abolish the millet system and the multi-jurisdictional structure, no legal regulation has been implemented as of yet regarding patriarchs and chief rabbis, that are state-appointed religious leaders of minority communities, or on issues related to the elections of spiritual and secular assemblies. The secular assembly representing the Armenian community sustained its existence until 1934, when it was renamed the ‘Administrative Council’, and in 1939 was forced to abolish itself.⁷⁴ Thus, every institution belonging to the Armenian community began to administer itself independently. Codes of practice formed the administrative basis of millets during the Ottoman period, yet a legal vacuum appeared with the founding of the Republic. The general opinion is that these regulations no longer have any effect. As a matter of fact, many issues related to minorities, first and foremost among them the elections of patriarchs, chief rabbis and foundation administrative boards, are organized according to the order and directives of the Interior Ministry and the Security Directorate General.

In the absence of legal regulations concerning the election of chief rabbis and patriarchs, and the authority these people represent, the commonly-held view is that the institution of the patriarchate does not hold a legal personality.⁷⁵ The fact that its legal personality is not recognized leads to the patriarchate being viewed as a seat of authority that belongs to a single person. As a direct result of this, the patriarchate cannot generate revenue, acquire property, open a bank account or take legal action. This also leads to many difficulties in everyday life. For instance, invoices sent to the Patriarchate building are drawn up not in the name of the Patriarchate, but the Patriarch in person, and the consultants working at the Patriarchate are considered private consultants of the Patriarch.⁷⁶ The renovation of the Patriarchate building and church require special permission. The Patriarchate is not allowed to issue any official publication apart from the press bulletin *Traper* which is an internal medium.

The unclear legal status of the Patriarch leads not only to administrative and financial problems, but also to many problems related to the use of religious freedoms. Examples include state intervention in patriarchal elections, and the refusal to permit the training of clergymen under the supervision of the patriarchate at a higher education institution. As summarized by Özdoğan and Kılıçdağı, “...the state does not recognize the authority of the patriarchate as an institution, but the patriarch as a person. However, when its representative power is sought (...), it addresses the authority of the patriarchate in the person of the patriarch.”⁷⁷

On the other hand, administrative institutions and the judiciary have voiced varying views at different times regarding the recognition of the legal personalities of the patriarchate or the chief rabbinate. The Directorate General of Foundations states that the institutions of the patriarchate and chief rabbinate are outside their terms of reference since they do not hold foundation status. The Interior Ministry and the Security Directorate General are also among administrative institutions that do not recognize the legal personality of these institutions.⁷⁸

Courts have produced discrepant rulings regarding whether the chief rabbinate holds legal personality, or carries legal status. In a verdict in the year 2000, the Supreme Court of Appeals ruled that, according to the Chief Rabbinate Code of Practice, the chief rabbinate, or the spiritual and secular assemblies did not have the right or authority to file lawsuits on behalf of the community.⁷⁹ A verdict dated 1957 issued by the İzmir 2nd Civil Court of First Instance stated the opinion that the community status of the ‘İzmir Chief Rabbinate of the Jewish Community’ had been recognized.⁸⁰ The Edirne 1st Civil Court of First Instance ruled in 1998 in favour of the registration of a disputed immovable asset in the name of the “Edirne Jewish community”, and this verdict was ratified by the Supreme Court of Appeals.⁸¹ This kind of legal ruling that recognizes the legal personality of the chief rabbinate should also be valid for patriarchates that occupy a similar position in the administrative sense. Thus, a verdict issued in 2010 by the European Court of Human Rights, in a lawsuit concerning the Greek Patriarchate that was given to the ECHR,⁸² was interpreted as a recognition of the legal personality of the patriarchate.⁸³

The fact that no legal regulation has yet been introduced to clarify the legal status of the patriarchate despite all these legal rulings that also have inevitable consequences in view of the recognition of the legal personality of the Armenian Patriarchate, is a problem of the Armenian community, as well as all minority communities, that awaits an urgent solution. The failure to recognize the legal personalities of the Jewish Chief Rabbinate and Christian religious leaderships in both the progress reports of the European Commission and the reports of the Venice Commission and the Parliamentary Assembly of the Council of Europe stands out as a fundamental breach of rights among criticisms and proposals regarding the protection of non-Muslim minorities in Turkey.⁸⁴

2762 sayılı Vakıflar kanununun muvakkat Hey'etleri tarafından veril		maddesi mucibince mütevelliler veya mütevellisi lâzımgelen Beyanname	
Yeni Vakıf, Vakıfın İdarisi ve Şartları		Mülâhazat	
No	İşin İçeriği	Yazın No	Yazın İçeriği
1	Vakıfın adı ve amacı	100	Yeni Vakıfın Adı ve Amacı
2	Vakıfın sınırları ve sınırları	101	Vakıfın Sınırları ve Sınırları
3	Mütevelliler veya mütevellisi tarafından tasarruf edilmiş vakıfların listesi	102	Mütevelliler veya mütevellisi tarafından tasarruf edilmiş vakıfların listesi
4	Vakıfın gelirleri ve giderleri	103	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
5	Vakıfın gelirleri ve giderleri	104	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
6	Vakıfın gelirleri ve giderleri	105	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
7	Vakıfın gelirleri ve giderleri	106	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
8	Vakıfın gelirleri ve giderleri	107	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
9	Vakıfın gelirleri ve giderleri	108	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
10	Vakıfın gelirleri ve giderleri	109	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
11	Vakıfın gelirleri ve giderleri	110	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
12	Vakıfın gelirleri ve giderleri	111	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
13	Vakıfın gelirleri ve giderleri	112	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
14	Vakıfın gelirleri ve giderleri	113	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
15	Vakıfın gelirleri ve giderleri	114	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
16	Vakıfın gelirleri ve giderleri	115	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
17	Vakıfın gelirleri ve giderleri	116	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
18	Vakıfın gelirleri ve giderleri	117	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
19	Vakıfın gelirleri ve giderleri	118	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
20	Vakıfın gelirleri ve giderleri	119	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
21	Vakıfın gelirleri ve giderleri	120	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
22	Vakıfın gelirleri ve giderleri	121	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
23	Vakıfın gelirleri ve giderleri	122	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
24	Vakıfın gelirleri ve giderleri	123	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
25	Vakıfın gelirleri ve giderleri	124	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
26	Vakıfın gelirleri ve giderleri	125	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
27	Vakıfın gelirleri ve giderleri	126	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
28	Vakıfın gelirleri ve giderleri	127	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
29	Vakıfın gelirleri ve giderleri	128	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
30	Vakıfın gelirleri ve giderleri	129	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
31	Vakıfın gelirleri ve giderleri	130	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
32	Vakıfın gelirleri ve giderleri	131	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
33	Vakıfın gelirleri ve giderleri	132	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
34	Vakıfın gelirleri ve giderleri	133	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
35	Vakıfın gelirleri ve giderleri	134	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
36	Vakıfın gelirleri ve giderleri	135	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
37	Vakıfın gelirleri ve giderleri	136	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
38	Vakıfın gelirleri ve giderleri	137	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
39	Vakıfın gelirleri ve giderleri	138	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
40	Vakıfın gelirleri ve giderleri	139	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
41	Vakıfın gelirleri ve giderleri	140	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
42	Vakıfın gelirleri ve giderleri	141	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
43	Vakıfın gelirleri ve giderleri	142	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
44	Vakıfın gelirleri ve giderleri	143	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
45	Vakıfın gelirleri ve giderleri	144	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
46	Vakıfın gelirleri ve giderleri	145	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
47	Vakıfın gelirleri ve giderleri	146	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
48	Vakıfın gelirleri ve giderleri	147	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
49	Vakıfın gelirleri ve giderleri	148	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
50	Vakıfın gelirleri ve giderleri	149	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
51	Vakıfın gelirleri ve giderleri	150	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
52	Vakıfın gelirleri ve giderleri	151	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
53	Vakıfın gelirleri ve giderleri	152	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
54	Vakıfın gelirleri ve giderleri	153	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
55	Vakıfın gelirleri ve giderleri	154	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
56	Vakıfın gelirleri ve giderleri	155	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
57	Vakıfın gelirleri ve giderleri	156	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
58	Vakıfın gelirleri ve giderleri	157	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
59	Vakıfın gelirleri ve giderleri	158	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
60	Vakıfın gelirleri ve giderleri	159	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
61	Vakıfın gelirleri ve giderleri	160	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
62	Vakıfın gelirleri ve giderleri	161	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
63	Vakıfın gelirleri ve giderleri	162	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
64	Vakıfın gelirleri ve giderleri	163	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
65	Vakıfın gelirleri ve giderleri	164	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
66	Vakıfın gelirleri ve giderleri	165	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
67	Vakıfın gelirleri ve giderleri	166	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
68	Vakıfın gelirleri ve giderleri	167	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
69	Vakıfın gelirleri ve giderleri	168	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
70	Vakıfın gelirleri ve giderleri	169	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
71	Vakıfın gelirleri ve giderleri	170	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
72	Vakıfın gelirleri ve giderleri	171	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
73	Vakıfın gelirleri ve giderleri	172	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
74	Vakıfın gelirleri ve giderleri	173	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
75	Vakıfın gelirleri ve giderleri	174	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
76	Vakıfın gelirleri ve giderleri	175	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
77	Vakıfın gelirleri ve giderleri	176	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
78	Vakıfın gelirleri ve giderleri	177	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
79	Vakıfın gelirleri ve giderleri	178	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
80	Vakıfın gelirleri ve giderleri	179	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
81	Vakıfın gelirleri ve giderleri	180	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
82	Vakıfın gelirleri ve giderleri	181	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
83	Vakıfın gelirleri ve giderleri	182	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
84	Vakıfın gelirleri ve giderleri	183	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
85	Vakıfın gelirleri ve giderleri	184	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
86	Vakıfın gelirleri ve giderleri	185	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
87	Vakıfın gelirleri ve giderleri	186	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
88	Vakıfın gelirleri ve giderleri	187	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
89	Vakıfın gelirleri ve giderleri	188	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
90	Vakıfın gelirleri ve giderleri	189	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
91	Vakıfın gelirleri ve giderleri	190	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
92	Vakıfın gelirleri ve giderleri	191	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
93	Vakıfın gelirleri ve giderleri	192	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
94	Vakıfın gelirleri ve giderleri	193	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
95	Vakıfın gelirleri ve giderleri	194	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
96	Vakıfın gelirleri ve giderleri	195	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
97	Vakıfın gelirleri ve giderleri	196	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
98	Vakıfın gelirleri ve giderleri	197	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
99	Vakıfın gelirleri ve giderleri	198	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
100	Vakıfın gelirleri ve giderleri	199	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri
101	Vakıfın gelirleri ve giderleri	200	Vakıfın Gelirleri ve Giderleri

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ VE HAYGANUŞYAN OKULU VAKFINİN 1936 BEYANNAMESİ

THE 1936 DECLARATION OF THE YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH AND THE HAYGANUŞYAN SCHOOL FOUNDATION

olan bu yerlerle ilgili 10. maddenin uygulanması için bütün şartlar mevcuttur.⁹⁰

2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesi, en az 15 yıl öncesinden itibaren, ilgili vakıf adına tasarruf edildikleri vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve 1913 Kararnamesi'nin yürürlüğe girmesinden sonra tapuya verilmiş defterler ve ilgili kurumların hesap defterleri ile buna benzer belgelerle anlaşılacak olan yerlerin vakıf kütüğüne kaydedileceğini hükme bağlamıştır.

1936 BEYANNAMESİ

Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesi ile bu şekilde düzenlenen idari tescil prosedürünün yanı sıra, aynı kanunun geçici 1-A maddesi uyarınca cemaat vakıflarının, 1960'lı yıllardan itibaren gayrimenkul edinme haklarını ortadan kaldıracak ve sahip oldukları taşınmazlara devlet tarafından el konmasının önünü açacak olan, düpedüz hukuk dışı ve ayrımcı bir dizi üst mahkeme kararına zemin oluşturan bir mal beyanında bulunmaları talep edilmiştir.⁹¹ Bu maddeye göre "şimdiye kadar vakıflar idaresine hesap vermemiş olan bütün mütevelliler veya mütevellisi heyetleri, bu kanunun hükümleri yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde

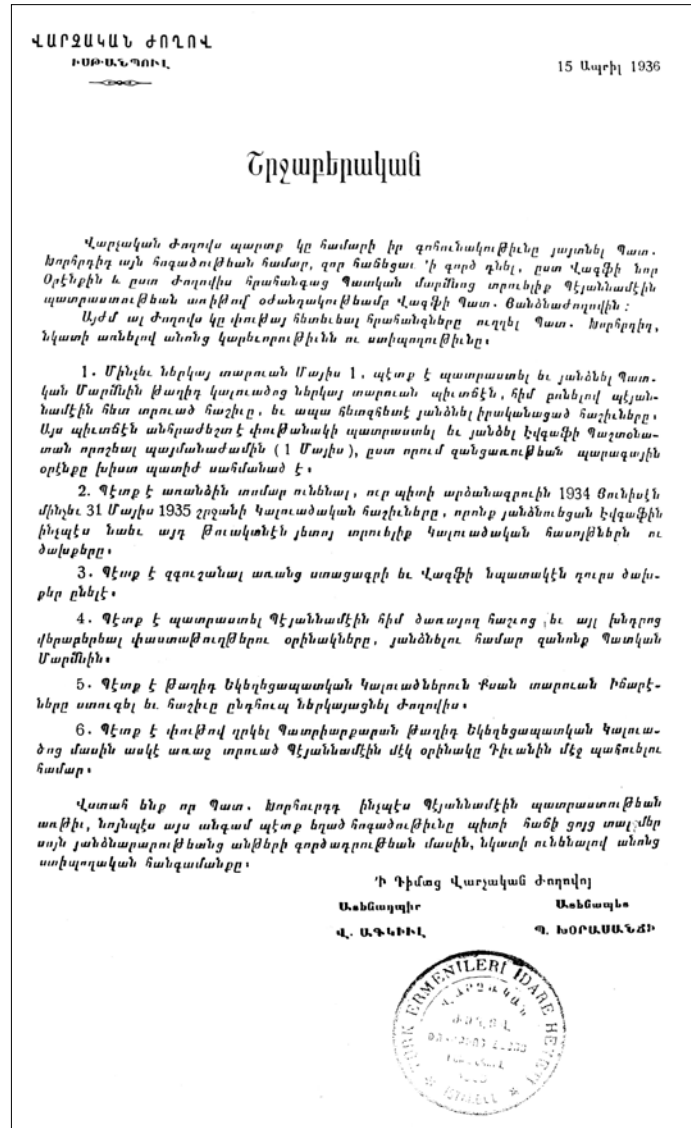
yönettikleri vakıfların kapsamlarını, gelir kaynaklarını, bunların ödeme ve tahsis edildikleri yerleri, son yılın gelirleri ile harcamalarını, miktarlarını, cinslerini, mütevelliliğin kaynağı olan kararın veya seçiminin dayanağı olan yetkili mercii ve süresini gösteren bir beyanname düzenlemeye ve bağlı buldukları vakıflar idaresine vermeye mecburdurlar."

Uygulamada '1936 Beyannamesi' olarak anılan bu beyannamelede, vakıf mütevellisi tarafından yanıtlanmak üzere, sekiz başlık altında (1) vakfın isim ve şöhreti, (2) kimin tarafından idare edildiği, (3) mütevellisi ya da mütevellisi heyetinin seçilme tarihi, (4) idare edilen hayratın türleri ve bulunduğu mevkiler, (5) vakfiyesi ya da bu nitelikteki belgelerinin olup olmadığı, varsa bunların tarihi ve kayıtlı ve tescilli olup olmadıkları, (6) bu belgelere göre mütevelliliğin şartları, (7) gelir kaynaklarının vakfedilme yolları ve harcandığı yerler, (8) idare edilen vakıfların ne gibi şeylerden ibaret olduğu ve bulunduğu mevkiler gibi bölümlere yer verilmiştir. Beyannamenin sonunda ise vakıf mütevellisi tarafından imzalanmak üzere, "idare ettiğim vakfın elimdeki belgelere göre idare şekli, şartları, kaç tane vakfın bulunduğu, bu vakıfların yerleri, numaraları, yıllık kira bedelleri, hayratın adı, bulunduğu yer, hizmetlilerine ödenen maaşların ve verilen erzakların

administration should within three months after the entry into force of this law’s provisions prepare a declaration presenting the scope of their foundation, its sources of income, their locations of payment and dedication, the income and spending of the previous year, its amount, kind, the decision on which the trusteeship is based or the authorized entity on which the elections are based, and its duration. The declaration must be submitted to the foundations’ administration to which they are tied.”

These declarations known as ‘1936 Declarations’ in practice include under eight headings the following information to be presented by the foundation’s trustee: 1) the name and title of the foundation 2) administrator of the foundation 3) the date of election of the trustee or the board of trustees 4) the kind and location of the hayrat [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] dedicated to a pious aim 5) whether a document establishing the foundation (vakfiye) exists, and if it exists the date and whether it is registered and approved 6) conditions of trusteeship as set out in these documents 7) the ways in which the sources of income were donated to the foundation and the income is spent 8) the scope of the administered income-generating property (akar) and its location. At the end of the declaration, the following guarantee is included to be signed by the foundation’s trustee: “I have personally prepared and submitted to the Foundations’ Administration this declaration which leaves nothing out, shows completely and in detail and according to the documents in possession the means and conditions of administration, the number of akars [real estate properties generating income] in possession, the location of these properties, their numbers, their yearly rent amounts, the name of hayrats [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], their locations, the salaries paid to service persons, the amount of provisions provided, and the yearly budget set aside for other costs, tax, repair and other spending belonging to the foundation I administer.”⁹⁷

As the previous sections have examined, non-Muslim foundations were often established with sultan’s edicts and therefore lacked vakfiyes. Therefore, section 5 of the declaration, which asked whether the foundations had vakfiyes or founding documents of a similar character was filled out by majority of the foundations with the response, “The foundation has no vakfiye.” Section 6 on the conditions of trusteeship set out in these documents were filled out with the phrase “The bases of trusteeship are customary” that points to long-standing administrative practices.⁹⁸ On the other hand, as an exception, Section 5 of the Yedikule Surp Pirgiç Hospital Foundation’s 1936 Declaration states that there are two vakfiyes belonging to the foundation and dated 24 March 1905 and 8 June 1907, that the immovable assets possessed by the foundation will not be limited to those identified in the declaration and that the foundation will acquire properties

ISTANBUL ERMENI PATRIKLİĞİ İDARE HEYETİ TARAFINDAN, ERMENI VAKIFLARINI 1935 VAKIFLAR KANUNU KONUSUNDA YÖNLENDİRMEK VE BİLGİLENDİRMEK AMACIYLA HAZIRLANMIŞ BİR GENELGE (15 NİSAN 1936)

A MEMORANDUM PREPARED BY THE ISTANBUL ARMENIAN PATRIARCHATE ADMINISTRATION COUNCIL TO GUIDE AND INFORM ARMENIAN FOUNDATIONS ON THE 1935 FOUNDATIONS LAW (15 APRIL 1936)

in the future as well. The Armenian Catholic Archbishopric in Beyoğlu also chose not to prepare an individual and independent 1936 Declaration. Instead, it presented to the Directorate General of Foundations as a single document the declarations of the Surp Asdvadzadzin and Surp Yerrortutyun churches in Beyoğlu, Surp Levon Church in Kadiköy, Surp Hovhannes Church in Yeniköy, Surp Andon Church in Tarabya, Surp Boğos Church in Büyükdere, Surp Hovsep Church in Kandilli and Surp Asdvadzadzin Church in Büyükdada.⁹⁹ The presentation of the declaration as a single document constitutes the reason for the ongoing legal personality and property holding problems of these eight foundations. (see The Apeloğlu Andon Foundation Issue, p. 201)

The vagueness of some of the wording of Provisional Article 1-A of the Law on Foundations regulating the necessary

T. C.
Maliye Bakanlığı
İstanbul Defterdarlığı
Milli Emlak Müdürlüğü
Servis: 1
5010-7166

1101 1950
20
448.4

Sarıyer Kadastro Müdürlüğüne

İlçesi : Sarıyer
Mahallesi : İstinye
Sokağı : Eski: Değirmen Yeni: Su dolalı
Kapı numarası : Eski: 11 Yeni: 11
Ada numarası : 231
Parsel numarası : 5
Cinsi : Asa
Gayrimenkulün ilgilisi : İsteyan Kızı Bağdik

C. 22/3/1950 gün ve 465 numaralı yazınıza:
Yukarıda kaydı yazılı gayrimenkul şimdiye kadar Hazinece el konulduğuna dair bir kayda raslanmamıştır.

Söz geçen mülkün icareli emlakten bulunmasına ve malsahibinin de Tasfiye kanunlarına göre hukuki durumu incelenecek kimselerden bulunmasına göre keyfiyetin ait olduğu Vakıflar Müdürlüğünden sorulması rica olunur.

Defterdar

M. E. M. Nümune: 15

KADASTRO ÇALIŞMALARINDA GAYRİMÜSLİMLERE AIT TAŞINMAZLAR ÜZERİNDE TASFİYE KANUNLARININ UYGULANMASINA DAİR BİR ÖRNEK: DEFTERDARLIK TARAFINDAN SARIYER KADASTRO MÜDÜRLÜĞÜ'NE GÖNDERİLMİŞ, "İSTEPAN KIZI BAĞDIK" E AIT BİR ARSAYLA İLGİLİ YAZI (1 OCAK 1950)

AN EXAMPLE OF HOW EVACUATION LAWS WERE APPLIED TO IMMOVABLE ASSETS BELONGING TO NON-MUSLIMS DURING CADASTRAL SURVEY WORK: OFFICIAL DOCUMENT SENT BY THE INTERNAL REVENUE OFFICE TO THE SARIYER CADASTRAL DIRECTORATE REGARDING A LAND LOT BELONGING TO "BAĞDIK, DAUGHTER OF İSTEPAN" (1 JANUARY 1950)

miktarı, diğer masraflar için ayrılan yıllık para, vergi, tamiyat ve diğer harcamaların yukarıda hariç bir şey kalmamak üzere tamamen ve ayrıntılarıyla gösterilmiş olduğundan bu beyannamayı tarafımdan tanzim ederek Evkaf İdaresi'ne verdim" şeklinde bir taahhüt bulunmaktadır.⁹²

Gayrimüslimlere ait vakıflar, daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere genellikle padişah fermanıyla kuruldukları için vakfiyeleri olmadığından, vakıfların büyük çoğunluğu beynamedeki vakfiyeleri ya da bu nitelikteki belgelerinin olup olmadığını belirtmeleri gereken 5. bölümü "vakfiyesi yoktur" şeklinde doldurmuş, bu belgelere göre mütevelliliğin şartları şeklindeki 6. bölümde ise, kuruluşlarından beri olagelmiş idari uygulamalara işaret edecek şekilde "Tevliyetin şurutu teamülü veçhiledir" ibaresine yer vermişlerdir.⁹³ Öte yandan, istisnai bir durum olarak Yedikule Surp Pırgıç Hastanesi Vakfı'nın 1936 Beyannamesi'nin 5. bölümünde, vakfın 24 Mart 1905 ve 8 Haziran 1907 tarihli iki adet vakfiyesinin bulunduğu ve vakfın tasarrufunda bulunan taşınmazların

beynamede belirtilenlerle sınırlı kalmayacağı, gelecekte de mülk edinmeye devam edeceği anlamına gelen bir ibare bulunmaktadır. Beyoğlu'nda bulunan Ermeni Katolik Başepiskoposluğu da 1936 Beyannamesi'ni, müstakil ve bağımsız bir biçimde hazırlamak yerine, Beyoğlu'ndaki Surp Asdvadzadin ve Surp Yerrortutyun, Kadıköy'deki Surp Levon, Yeniköy'deki Surp Hovhannes, Tarabya'daki Surp Andon, Büyükdere'deki Surp Boğos, Kandilli'deki Surp Hovsep ve Büyükada'daki Surp Asdvadzadin kiliseleriyle ilgili bilgileri tek bir belgeyle Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne sunmuştur.⁹⁴ Beyannamenin tek belgeyle sunulması bu sekiz vakıfla ilgili sürmekte olan tüzel kişilik ve mülkiyet sorunlarının gerekçesini oluşturmaktadır (bkz. Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu, s. 200).

Beyannamelerde bulunması talep edilen bilgilere yer veren Vakıflar Kanunu'nun geçici 1-A maddesinde yer alan bazı ifadelerin belirsizliği, verilen sürenin kısalığı ve gayrimüslimlere ait vakıfların devlet kurumlarıyla yaşadıkları sorunların doğrudan bir sonucu olarak, beyannamelerin hazırlanmasında bir standart sağlanamamıştır.

1936 Beyannamelerinin farklı vakıflar tarafından farklı şekillerde verilmesinden kaynaklanan sorunlara bir örnek, hayrat kapsamında olan kilise, okul, hastane, mezarlık ya da çeşme gibi yerlere bazı vakıfların hazırladığı beyannamelerde yer verilmemesi ya da buldukları konumların bu beyannamelerde açıkça belirtilmemesidir. 1936 beyannamelerinde genellikle vakıflara ait gelir getiren mülklerin (akar) buldukları cadde ya da sokakların adlarına ve kapı numaralarına yer verilmiş, hayrat kapsamındaki yerlerin konumları ise sadece gelir getiren mülkler arasında gösterildiyse ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir. Bazı beyannamelerde ise hayrat kapsamındaki yerlere ya yalnızca "vakfın ismi ve şöhreti" başlığı altında yer verilmiş, ya da hiç atıfta bulunulmamıştır. Bunun sonucu olarak birçok vakıf, fiili olarak tasarruflarında bulunan hayratın, 1936 Beyannamelerinde bulunmadığı ya da yerleri ayrıntılı bir biçimde belirtilmediği için ellerinden çıkmasına engel olamamıştır. Örneğin Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'na ait olan ve kiliseyle eş zamanlı olarak 1840'lı yıllarda inşa edilen çeşme, vakfın 1936 Beyanname'sinde yer almadığı için, sadece 1936 Beyanname'sinde yer alan mezarlık ve çeşmelerin vakıflara iadesini öngören Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararnameden yararlanması zor görünmektedir.

1936 Beyannameleriyle ilgili bir diğer sorun ise taşınmazların adresleriyle ilgilidir. Pek çok durumda sokak ismi ve kapı numarasına kadar detaylar verilmiş, ancak bazı durumlarda mevkii belirtmek o günün koşullarında taşınmazı tanımlamak için yeterli olmuştur. Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın 1913'te verilen eşhas-ı hükmiye cetvelinde Davutpaşa Caddesi üzerinde bulunduğu belirtilen mezarlığı, vakfın akarları arasındadır. 1936 Beyannamesi'nde ise hayrat kapsamında

information to be provided in the declarations, the short amount of time allocated and the problems experienced by non-Muslim foundations in their engagement with public offices have had the direct result of a lack of standardization in the preparation of the declarations.

An example of the problems arising from the different ways in which foundations prepared the 1936 declarations is that some foundations did not include *hayrats* [charitable properties] like churches, schools, hospitals, cemeteries or foundations in their declarations, or did not specify their location. Most of the 1936 declarations specify the street names and door numbers of the *akars* [real estate properties generating income] belonging to the foundations and the locations of *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] are included only if they are specified as part of income-generating properties. In some declarations, *hayrats* were included under the section “the name and record of the foundation,” or they were not included at all. As a result, many foundations were not able to stop the confiscation of *hayrats* in their possession, if they were not included in the 1936 Declaration, or if their location was not specified. For instance, the fountain in possession of the Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church, School and Cemetery Foundation that was built at the same time as the church in 1840 was not included in the foundation’s 1936 declaration. Thus, it is excluded from the scope of the August 2011 Decree Law that foresees the return of cemeteries and fountains in the 1936 Declaration to the foundations.

Another problem with the 1936 declarations concerns the address of the immovable assets. In many instances, detailed address information including the name of the street and the door number was given. However, under certain contemporary circumstances, it was deemed sufficient to identify the immovable by specifying the neighbourhood only. The cemetery of the Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation on Davutpaşa Boulevard was listed among the *akars* [real estate properties generating income] of the foundation in the List of Legal Personalities prepared in 1913. 1936 Declaration, the cemetery was included within *hayrats*. For years when there was no access to state archives, it impossible to determine the exact location of the cemetery on the boulevard, which is completely built up with in industrial facilities today. (see Topkapı Davutpaşa Armenian Cemetery, p. 299)

It is only natural that the trustees of the foundations could not foresee that the 1936 declarations would be used, almost 40 years later as the main instrument of illegally confiscating their properties, and that these declarations would illegally be treated as *vakfiyes*. Some foundations did not include all the *hayrats* and properties in their possession in the declarations and others made certain

5/466

22 131 050

Müd. No: 34-1/113
Muhallefi: Tölemez
Eski Su Dolabı
Sokakı: Yeni Değirmen
Kapu no: Eski: 13 Yeni: 13 Eski: 13
Cinsi: Ahşap ev
Nev'i: 1/5 hisse: Ali Paşa Vakıfı için
Malikleri: Anna (1/5 hisse maliki)
Beruhite tarihi: 29. Haziran 1829. No: 108 mu. 30493
İkamet adresleri: Malum değildir

İstanbul Defterdarlığına

Yukarıda evsafı yazılı gayrimenkul tarih numaralı gösterilen tapu kaydına göre dayanılarak isimleri yazılı gahırlar namına kadastrolanmıştır. Tasfiye kanunları gereğince durumları incelemek bu gayrimenkule hazinece vaz'iyet edilip edilmediğinin bildiri inmesine müdahalelerinizi saygılarımla rica ederim.

Bağıştağ - Akaretlerde
Sarıyer Kadastro Müdürü
İsmail Onat

TASFİYE KANUNLARI KAPSAMINDA GAYRİMÜSLİMLERE AİT TAŞINMAZLARIN AYRI BİR İNCELEMeye TABİ TUTULDUĞUNU GÖSTEREN BİR BAŞKA ÖRNEK: SARIYER KADASTRO MÜDÜRÜ'NÜN DEFTERDARLIĞA YOLLADIĞI, "ANNA" ADLI KİŞİNİN ADINA KAYITLI EVLE İLGİLİ YAZI (22 MART 1950)

ANOTHER EXAMPLE SHOWING THAT IMMOVABLE ASSETS BELONGING TO NON-MUSLIMS WERE SUBJECTED TO A SEPARATE INVESTIGATION WITHIN THE SCOPE OF EVACUATION LAWS: OFFICIAL DOCUMENT SENT BY THE SARIYER CADASTRAL DIRECTOR TO THE INTERNAL REVENUE OFFICE ON THE HOUSE REGISTERED UNDER THE NAME OF A PERSON CALLED "ANNA" (22 MARCH 1950)

mistakes in filling out the information. The inadequacy of the documents and information kept under primitive conditions for years, the impossibility of transferring experience amongst administrators within the diminishing non-Muslim community are amongst the reasons resulting in declarations that were far from being complete or devoid of mistakes.

THE COURT OF APPEALS' 1942 DECISION TO COMBINE JURISPRUDENCE

It has often not been possible to administratively register immovable properties and many foundations have had to file court cases to register their immovable assets.¹⁰⁰ In this process, the cases concerning the properties that the foundations have had to register under other or deceased person's names due to a lack of title deed registration during the Ottoman Empire began to be resolved to the detriment of foundations. Some chambers of the Court of Appeals opined that for foundations to be able to register under their own name those properties that were previously recorded

gösterilmiştir. Mezarlığın, bugün bütünüyle sanayi tesislerinin bulunduğu caddenin tam olarak neresinde konumlandığını tespit etmek devlet kurumlarının arşivlerine girmeden yıllarca mümkün olamamıştır. (bkz. Topkapı Davutpaşa Ermeni Mezarlığı, s. 300)

Vakıf yöneticileri, 1936 Beyannamelerinin kırk yıla yakın bir süre sonra mal varlıklarına bütünüyle hukuk dışı bir biçimde el konmasının başlıca aracı haline getireceğini, ve bu belgelerin hukuksuzca vakfiye muamelesi göreceğini haklı olarak kestirememişlerdir. Bazı vakıflar, tasarruflarında bulunan bütün hayrat ve mülklere beyannamelerinde yer vermemişler, bazıları ise beyannamede talep edilen bilgileri doldururken bir takım hatalar yapmışlardır. Yıllardır ilkel koşullar altında tutulan belge ve bilgilerin eksikliği, sayıları yıllar içinde azalan gayrimüslim toplumların yöneticilerinin tecrübe aktarımının mümkün olmaması gibi sebeplerle verilen beyannameler eksiksiz ve hatasız olmaktan çok uzaktır.

YARGITAY'IN 1942 TARİHLİ İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARI

Taşınmazların tescil işlemleri uygulamada genellikle idari yoldan yapılmamış ve birçok vakıf taşınmazlarını tescil ettirebilmek için dava açmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte özellikle, daha önce de tartışıldığı üzere Osmanlı döneminde tüzel kişilerin kendi adlarına tapu tescil hakkı olmaması sebebiyle çoğunlukla bir nam-ı müstear ya da nam-ı mevhum adına kaydedilen taşınmazlar için açılan davalar, vakıfların aleyhine sonuçlanmaya başlamıştır.⁹⁵ Bazı Yargıtay daireleri zamanında bu yöntemle vakıflar lehine kayıt altına alınmış olan taşınmazların vakıflar adına tescil edilebilmesi için tapularında malik olarak görünen kişilerin ya da bu kişilerin mirasçılarının onayının gerektiğine dair görüş bildirmişlerdir. Bu yöndeki kararlar çoğalınca Yargıtay, 2 Aralık 1942 tarih ve 3/25 sayılı içtihadı birleştirme kararı ile 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesine göre bu tür taşınmazların tapu tescilinin vakif adına idari yoldan yapılabilmesi için kayıt sahibinin takririne/onayına ihtiyaç olduğu, aksi takdirde mahkemeye başvurulmasının gerekeceği yönünde bir sonuca varmıştır.⁹⁶

Giritlioğlu'nun deyişiyle bu "son derece garip" karar ile "fiilen tasarruf edilemeyen taşınmazların gayrimüslim vakıfları adına tescil edilebilmesi için yaklaşık 2000 sene önce ölmüş olan Hıristiyan azizlerinin mezardan kalkıp gelerek 'Bu taşınmazın cemaat vakfı adına tesciline muvafakat ediyorum' [onay veriyorum] demesi zorunluluğu getirilmiştir."⁹⁷ Kararın çıkmasıyla birlikte zamanında adlarına tescil yapılan "azizler ya da melekler gaip olduğu ya da mirasçıları bulunmadığı" gerekçesiyle bu taşınmazlardan bazılarının kayyum tayin edilmiş, önceden vakfın gelirleri arasında yer alan kiralar bu kayyumlar tarafından tahsil edilmeye başlanmıştır.⁹⁸ Yine bu taşınmazların bir kısmının 1940'lı yıllarda yapılan kadastro tahriri sırasında 'malik' hanesi açık bırakılmış ve tapu tescilleri uzun süre

yapılmamış, bir kısmının kadastro tespiti ise Hazine ya da Vakıflar İdaresi lehine yapılmıştır.⁹⁹ Söz konusu karar ve beraberinde getirdiği uygulamalar, Türkiye'de üst yargının açıkça Osmanlı hukuk sistemine özgü fiili ancak meşru ve yaygın bir tescil yöntemini anlamazdan gelerek, taşınmazların ait oldukları gayrimüslim vakıflarından koparılmasında bir sakınca görmediğini göstermektedir.

'TEK MÜTEVELLİ' DÖNEMİ

Azınlık vakıflarının, genel olarak kendi cemaatleri tarafından seçilecek heyetleri tarafından yönetileceğini öngören Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesinin, vakıflara yönetimlerinde göreceli bir özgürlük tanıdığı söylenebilir.¹⁰⁰ Ancak, azınlık vakıfları bu tür bir özgürlükten tam anlamıyla yararlanma olanağı bulamadan, 28 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3513 sayılı kanun ile Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesinin 2. fıkrasındaki "seçilmiş heyetler" ibaresi kaldırılarak, yalnızca "mütevellileri tarafından yönetilir" şeklinde değiştirilmiştir.¹⁰¹ Lozan Antlaşması'nın azınlıkların korunmasıyla ilgili hükümlerini ihlal eden bu değişikliği, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa ve dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Türkiye'de de iyice popülerlik kazanan faşist ideolojilerin etkisinde Müslüman olmayan Türkiye vatandaşlarına dayatılan Yirmi Kura Askerlik ve Varlık Vergisi gibi ayrımcı uygulamalarla birlikte değerlendirmek gerekir.¹⁰² Bu değişiklikten sonra gayrimüslimlere ait vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce atanan mütevelliler tarafından yönetilmeye başlamışlardır. 1940'lı yılları kapsayan bu 'tek mütevelli' dönemi, 31 Mayıs 1949 tarih ve 5404 sayılı kanun ile yapılan ikinci bir değişiklikte sona ermiştir. Bu kanun ile Vakıflar Kanunu'nun 3513 sayılı kanun ile değiştirilmiş 1. maddesi "cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi ve heyetler tarafından idare edilir, ilgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teftiş edilir ve denetlenirler" şeklinde yeniden düzenlenmiştir.¹⁰³ 5404 sayılı kanunun gerekçesinde gayrimüslimlere ait vakıfların kuruluş ve yönetimlerinin diğer vakıflara benzemediği, gelir kaynaklarının ayrı olduğu ve mütevellilerin görevden alınması halinde, vakıflar teşkilatının bu vakıflara bağlı okul, kilise, yetimhane, hastane, ayazma ve mezarlık gibi hayratı yönetmeye elverişli bulunmadığından ötürü, kendileri tarafından yönetilmelerinin daha uygun olacağı açık ve net bir biçimde dile getirilmiştir.¹⁰⁴ 5404 sayılı kanun ile Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesinde yapılan değişikliklerin doğal bir sonucu olarak, cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar mülhak vakıflar kapsamında çıkarılmış, bu vakıflar mülhak ve mazbut vakıflardan farklı üçüncü bir vakıf türü olarak düzenlenmişlerdir. Ayrıca yine 5404 sayılı kanun ile Vakıflar Kanunu'nun 24. maddesine dayanılarak, gayrimüslimlere ait vakıflardan 'kontrol hakkı' olarak alınan paraların tahsilatı, söz konusu madde kaldırılarak durdurulmuştur.¹⁰⁵ Böylelikle bu vakıflar daha geniş bir özerklik kazanmışlardır.¹⁰⁶

on behalf of the foundations, the persons designated as possessors on the title deeds or their inheritors had to give permission. As decisions to that effect increased in number the Court of Appeals decided to combine the jurisprudence dated 2 December 1942 no 3/25 and concluded that according to Article 44 of the Law on Foundations, the administrative title deed registration of such immovable assets in the foundation's name required the permission/approval of the registration's possessor and that otherwise it would be necessary to appeal to the courts.¹⁰¹

In the words of Giritlioğlu (2001, 30), this “extremely bizarre” decision “made it compulsory for Christian saints that died almost 2000 years ago to rise from their graves and say ‘I approve the registration of this immovable asset in the foundation’s name’ to be able to register under non-Muslim foundations the immovable assets that had been actively in their possession.”¹⁰² With the entry into force of the decision, and due to the “missing status of the saints or angels or their lack of inheritors,” caretakers were assigned to some of the immovable assets, and rents that were previously amongst the income of the foundations began to be collected by these caretakers.¹⁰³ During the cadastre census of these immovable assets carried out in 1940, the owner section was left unmarked in certain instances resulting in a long delay in their title deed registration and the registration of some of the properties on behalf of the Treasury or the Foundations’ Administration.¹⁰⁴ The said decision and the accompanying implementation shows that the higher courts in Turkey see no harm in openly refusing to understand a method of registration that was unique to the Ottoman legal system, *de facto* yet legitimate and widespread, and thereby seize the properties from the non-Muslim foundations that own them.

THE ‘SINGLE TRUSTEE’ PERIOD

Article 1 of the Law on Foundations, which states that minority foundations will be managed by boards that will be elected by their own communities, can be understood as providing foundations with comparative freedom in their administration.¹⁰⁵ However, before minority foundations could fully benefit from this freedom, Law no.3515 adopted on 28 June 1938 removed the phrase “elected boards” from the second paragraph of the first article of the Law on Foundations and replaced it with “administered by trustees.”¹⁰⁶ This change, which violates the Treaty of Lausanne’s provisions on the protection of minorities should be evaluated in conjunction with fascist ideologies that became popular in many regions of the world and in Europe prior to World War II, including Turkey, and which resulted in other discriminatory implementations such as “Yirmi Kura Askerlik”¹⁰⁷ and the “Wealth Levy Tax” for non-Muslim citizens of Turkey.¹⁰⁸ After this amendment, non-Muslim foundations began to be

managed by trustees appointed by the Directorate General of Foundations. The period of ‘single trustee’ comprising the 1940s ended with a second amendment made with Law no.5404 dated 31 May 1949. With this law, Article 1 of the Law on Foundations, which had previously been amended with Law no.3512, was re-formulated as “foundations belonging to the communities and the tradesmen are administered by persons and commissions elected by them, and inspected and monitored by the relevant authorities and the Directorate General of Foundations.”¹⁰⁹ The preamble of Law no. 5404 states openly and clearly that the founding and administration of non-Muslim foundations are dissimilar to those of other foundations, that they have separate sources of income and that in the case of removing trustees from their position, the foundations’ governance organization is unsuited to manage the *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] in possession of these foundations such as schools, churches, orphanages, holy springs and churches and it is therefore better for them to be self-governed.¹¹⁰ As a natural consequence of the changes made to Article 1 of the Law on Foundations with Law no. 5404, foundations belonging to the communities and tradesmen were removed from the scope of appendant foundations, and regulated as a third category separate from both defunct and appendant foundations. Moreover, based on Law no. 5404, Article 24 of the Law on Foundations, in accordance with the money under the rubric of “right to control” was collected from non-Muslim foundations, was repealed putting an end to the collection of such fees.¹¹¹ As a result, non-Muslim foundations gained more autonomy.¹¹²

THE JUDICIARY-EXECUTIVE DISAGREEMENT: THE 1956 EXPOSITORY STATUTE AND IMPLEMENTATION

In time, discomfort caused by practices that rendered Article 44 of the Law no. 2762 on Foundations unworkable increased substantially, and on 2 July 1956, The Public Commission of the Grand National Assembly of Turkey used the authority vested in it with the 1924 Constitution to interpret laws, and overruled the 1942 decision to combine jurisprudence. In summary, the interpretation decision articulated that with Article 44, immovable assets registered under other and deceased persons’ were accepted as belonging to non-Muslim foundations through active possession and use and that an approval of the possessors was not necessary to register these properties on title deeds of the foundations.¹¹³ This interpretation decision of the Parliament’s Public Commission underlined that non-Muslim foundations possessed complete legal personality to possess property, and as a natural consequence of that they could acquire property via bequeaths and donations. It thereby clarified multiple interpretations at the administrative and legal levels on non-Muslim foundations and presented certain fundamental

T. C.
T. K. G. M.
MINTAKASI
KADASTRO MÜDÜRLÜĞÜ

Yapı Zemin Değeri ve Değeri mülküne
Beyanname - 2012/1936 tarihinde verilen beyanname
kayıtlı yazılı ve 2012 yılında mevcut
olan birim, ipotek ve diğer haklar ap-
teği içermiştir.

34-1
475
676

KADASTRO
Beyanname ve kayıt varakası^[1]
En son mahalle tahdidine göre

İli	Hissesi	Mahalle veya semt	Sokak veya mevkil
Mahalle	Yazın	Mahalle	Sokak Ağa

Vergi kayıtlarına göre

Mevki veya sokak	Vergi genel No.	Kapı No.	Gayrimenkulün vergile yazılı alanı	İradı	Kıymeti
Yazın sokak	22-23	17 17	Ahşop E	90.00	
		21 21	Ahşop G	90.00	
		23 23			

Kadastro tesbitine göre

Faika No.	Ada No.	Parçel No.	Köşük Sahife No.
56	231	2	21

Tescil edilmiştir.

Yazın Mahalle eden Mahalle eden Mahalle eden Mahalle eden

Müfettiş veya Kontrol memurları tarafından teftiş neticesinde imza yapı.

[1] 2013 Sayılı Kanun, Madde: 10, 20, Fikri B Madde 26
Nispetname - 16 - B - 17
18 - C - 31,33

Beyanname

Vaflı: Ahşop sokak alan Kabağın Kilise.

Miktarı: Gösterilen belgelerde yazılı olan Kadastro ölçüsünde bulunan
2195.00 m² 1/16

Hissesi	Malikın adı ve soyadı	Babası adı	Tabiiyeti	Kanunî ikametgâhı

Yukarıda vaflı yazılı gayrimenkul mal yan taraftaki sitede tarih ve numaraları yazılı ilik belgelere istinaden malikler hanesinde adlarımız ve hisselerimiz yazılı bizlerin mülkiyetinde bulunup bizler adına tahdidli kayıt ve tescilli iştiriz.

2762 sayılı vakıflar kanunu maddesiyle anadelen göre 2012/1936 tarihinde verilen beyanname ve kayıt kilise için küt dipo surp. Ahşop sokak Kabağın Kilisesi namına ve 20/19367 tarihli leri taliminde müstevalardan olarak gösterilen mektup ve ruhsat evinin dahi yine aynı kilise namına Kadastro lamasını talep ederim.

Beyanname Vakıflar Direktörlüğü Yazın Kabağın Kilisesi idare müdürü Gökçe Güneş

İştirilen belgelerin

Tarih	No.	Not
2012		Ferman

Tapu senedi teva kaydı
Gösterilmiştir.
Gösterilmiştir.

Varaset ilhımı lüzum olmayan intikallerde varialer ve hiç belge olmayan hallerde iktisap sebepleri beyannameyle ilâre olmasacaktır.

SARIYER KADASTRO MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN HAZIRLADIĞI, YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ'NE DAİR 'KADASTRO BEYANNAMESİ' (27 ARALIK 1950)

THE 'CADASTRAL DECLARATION' ON THE YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH PREPARED BY THE SARIYER CADASTRAL DIRECTORATE (27 DECEMBER 1950)

YARGI - YÜRÜTME UYUŞMAZLIĞI: 1956 TEFSİR KARARI VE UYGULAMALAR

2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesini işleyemez hale getiren uygulamalardan duyulan rahatsızlıklar zamanla artmış, nihayet TBMM Umumi Heyeti, 2 Temmuz 1956 tarihinde, 1924 Anayasası'nın kendisine verdiği kanunları yorumlama yetkisini kullanarak aldığı bir tefsir kararıyla, 1942 tarihli içtihadı birleştirme kararını kaldırmıştır. Tefsir kararı özetle, 44. madde ile, nam-ı müstear ve nam-ı mevhumlar adına kaydedilmiş taşınmazların fiili tasarruf ve kullanımının gayrimüslim vakıflarına ait olduğunun kabul edildiğini ve bu vakıflar lehine tapu tescillerinin yapılması için, bu taşınmazların maliki görünen kişilerin onayına ihtiyaç olmadığını dile getirmiştir.¹⁰⁷ TBMM Umumi Heyeti'nin bu tefsir kararı, söz konusu vakıfların tüzel kişiliği haiz ve gayrimenkul üzerinde tasarruf ehliyetlerinin tam olduğunu, bunun doğal bir sonucu olarak vasiyet ya da bağış yoluyla gayrimenkul edinebileceklerinin altını çizerek, gayrimüslim vakıflarıyla ilgili gerek yargısal, gerek idari düzeyde çeşitlilik arz eden yorumlara açıklık getirmiş, takip eden karar ve uygulamalar açısından

genel olarak yol gösterici nitelikte olan bazı temel ilkeleri ortaya koymuştur.¹⁰⁸

Tefsir kararının etkileri 1960'ların sonlarına kadar alınan mahkeme kararlarına yansımış, bu dönemde gayrimüslimlere ait vakıfların mülk edinme hakkını ilgilendiren Yargıtay ve Danıştay kararları neredeyse istisnasız bir biçimde tefsir kararında vurgulanan ilkeler ışığında verilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 23 Ekim 1963 tarihinde oybirliğiyle verdiği 7/41 E. 100 K. sayılı kararında, davacı Aya Dimitri, Aya Tanaş ve Aya Lefter Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı'nın 1913 Kararnamesi'nde de yer alan dava konusu taşınmazının tapuda kayıtlı olmasa da zilyetlikle edinilmesinin mümkün olduğunu, davacının vakıf olmasının zilyetlikle taşınmaz edinmeye engel teşkil etmediğini hükme bağlamıştır. Kararda vakıf hükmi şahsiyetlerinin de cins, yaş, hısımlık gibi ancak insana has olanlardan başka bütün haklardan yararlanabilecekleri, zilyetlikle (fiili tasarrufla) mülk edinmenin insanlara has bir hak olmadığı belirtilmiştir.¹⁰⁹ Yine Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 21 Aralık 1964 tarihinde aldığı bir kararla, davacı Musevi cemaatinin, 2762 sayılı Vakıflar

Komisyona İncelemeleri ve Kararı

Değer baha		Harç		Kadastro resmi		İl hissesi		Emanet'er		Tutarı		GAYRI MENKULÜN		HARCI	
L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.
				5	32					4	32	Hissesi	MALİKLERİ	L.	K.
<p><i>İnceledi: 231 Ada 2 parselinde tahdit edilmiş 1288 toprak parçası budunmuş kanuna muvafık olarak tasarrufları yapılmış ve bu parselin sınırları ve ölçüleri 2712 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Bu parselin sınırları ve ölçüleri 2712 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Bu parselin sınırları ve ölçüleri 2712 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Bu parselin sınırları ve ölçüleri 2712 sayılı kanunla değiştirilmiştir.</i></p>															
<p>2618 sayılı kanunun 25 maddesine istinaden 26.12.1950 tarihinden 27.12.1950 tarihine kadar edilmiş keşî kutiyet olmuştur. Yapılan iki aylık askî ilâmnın yapılmış tebliğ itiraz edilmemiş olması sebebiyle komisyonun tevli-edilmişdir.</p> <p style="text-align: center;">27.12.1950</p>															
Komisyon Başkanı				T. Üyesi				Üye				Üye			
İsmail emet				Najit F.				Ali Karahan				Ali Karahan			
<i>[Signature]</i>				<i>[Signature]</i>				<i>[Signature]</i>				<i>[Signature]</i>			

Mülkiyet Tablosu

MÜLKİYETİN GAYRİ AYNI HARLAR VE ŞERHLER	
<p>Sol ehittede yazılı bulunan gayrimenkul mahlî ilâk belgeleri ve hımdudut gayrimenkullerinin tasarruf olan genel halleri incelenerek hasıl olan kanun dairesinde aşağıda imzaları bulunan ilâkiler muvafak olarak arz üzerinde hudutları 611/1950 tabliğinde tahdit edilmiştir. [1] Buna göre tasarruf krokisi tanzim edilmiş ve işin eden noktalar röperlenmiştir. Bu gayrimenkulün mülkiyeti ilâk belgeler muvafık [2] mülkiyet hanesinde adları yazılı kimselerin olduğu kanaatle komisyonca sunuldu.</p> <p style="text-align: right;">15.12.50</p>	<p><i>İlgili parsel başlığı 1249 Tânis Ferman gereğince kütüpe işin tasarrufları er-... müessesesi müessesesi yüksek tasarrufları er-... bu ilâkiler muvafık olarak komisyonca tahdit edilmiş ve tasarrufları er-... vevâk ilâkiler edilmek üzere komisyonca tahdit edilmiş ve tasarrufları er-... komisyonca tahdit edilmiş ve tasarrufları er-...</i></p>
<p>P. T. MEMURU. F. MEMURU. VUKUF İDARESİ BAŞI. DİĞER ALAKALILAR.</p> <p><i>[Signatures]</i></p>	
<p>Lüzumlu olan hallerde [1] ve [2] ifaretli olan yerlerden çıktırı şekline ilâkiler aşağıda boş bırakılan altın yazılı ayrıca imza edilecektir.</p>	

SARIYER KADASTRO MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN HAZIRLADIĞI, YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ'NE DAİR 'KADASTRO BEYANNAMESİ' (27 ARALIK 1950)
 THE 'CADASTRAL DECLARATION' ON THE YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH PREPARED BY THE SARIYER CADASTRAL DIRECTORATE (27 DECEMBER 1950)

principles that acted as a model in the subsequent decisions and practice.¹¹⁴

The impact of the expository statute was reflected in court decisions until the end of the 1960s, as the decisions of the Council of State and the Court of Appeals at this period were taken according to the principles emphasized in the expository statute almost without exception. In a unanimous decision of the Court of Appeals Legal Council dated 23 October 1963 no. 7/41 E. 100 K., it was decided that even though the immovable asset subject to the lawsuit was not included in the title deed registry, the plaintiff Aya Dimitri, Aya Tanas and Aya Lefter Greek Orthodox Foundations could have obtained the said property, identified in the 1913 Decree, through ownership arising out of use and that the status of the plaintiff as a foundation did not present an obstacle to this manner of acquiring property. The decision stated that foundations could benefit from all rights excluding those belonging solely to humans, such as gender, age and relative ties, and that ownership rights arising out of use was not a right unique to humans.¹¹⁵ The 8th Legal Chamber of the Court

of Appeals decided in a ruling dated 21 December 1964 that the plaintiff Jewish community was a community foundation, because it was administered by an elected board and under the monitoring of the Foundations' Administration as foreseen by Article no. 5404 (1949) that amended Law no. 2762 on Foundations. The decision confirmed that the foundation therefore had the capacity to sue.¹¹⁶

In a different decision dated 2 March 1970, the 12th Chamber of Council of the State concluded on behalf of the plaintiff foundation in a court case filed by the Surp Agop Armenian Hospital Foundation when the Directorate General of Foundations did not allow it to build a commercial building on a land in its possession through the income generated by the sale of a building known as Muleruj (the complex on İstiklal Street that includes the Fitaş cinema theaters) and from other sources. In its 18 October 1968 decision rejecting the permission request of the foundation, the Directorate General of Foundations claimed that based on Article 1 of Law no. 2762 on Foundations, as amended by

Kanunu'nda değişiklik yapan 1949 tarih ve 5404 sayılı kanun uyarınca Vakıflar İdaresi'nin denetimi altında, seçilmiş bir yönetim kurulunca idare edilmesinden ötürü, tüzel kişiliği haiz bir cemaat vakfı olduğunu ve dolayısıyla dava ehliyetinin bulunduğunu teyit etmiştir.¹¹⁰

2 Mart 1970 tarihli bir başka kararda ise, Danıştay 12. Dairesi, Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı'nın, sahibi olduğu Mulenruj adı ile anılan (bugün İstiklal Caddesi'ndeki Fitaş Sinemaları'nın bulunduğu parsel) binanın satışından ve diğer kaynaklardan elde ettiği gelirlerle, maliki bulunduğu bir başka arsa üzerinde bir han inşa etmesine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izin vermemesi üzerine açtığı davada, davacı vakfı haklı bulmuştur. VGM vakfın izin talebinin reddine ilişkin 18 Ekim 1968 tarihli kararında, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 5404 sayılı kanun ile değiştirilen 1. maddesine göre, gayrimüslim vakıflarını yönetmek üzere seçilmiş olan kişi ya da kurulların, ancak söz konusu vakfın vakfiyesinde ya da beyannamesinde yer alan taşınmazları idare edebileceklerini, Mulenruj binasının satışından elde edilecek gelirin vakfın amacına uygun olarak hayrata harcanmasının zorunlu olduğunu, mevcut gelire ek olarak vakfı borçlandırmak suretiyle han inşasına izin verilemeyeceğini öne sürmüştür. Danıştay, oyçokluğuyla söz konusu düzenlemenin vakıf yöneticilerinin "sadece mevcudu idareye yetkili bulunduğu ve yeni bir yapı inşa edemeyecekleri yolunda bir anlam çıkarılmaya imkân olmadığı gibi, gerek Vakıflar Kanunu'nda gerekse diğer mevzuatta gayrimüslim vakıflarının yeni akar inşa edemeyeceklerine dair menedici başkaca bir hüküm de bulunmadığından, bir hükmi şahsiyet olması itibarıyla... davacı vakfın kanun tarafından men edilmemiş bütün tasarrufları yapmaya yetkili olduğunu" belirterek, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakfın izin talebinin reddine ilişkin işleminin iptaline karar vermiştir.¹¹¹ Ancak 12. Daire üyelerinden Orhan Özdeş'in verdiği bir azlık oyu, 1970'lerde Yargıtay içtihatlarıyla genel uygulama haline gelen ve gayrimüslimlere ait vakıfların korkulu rüyasına dönüşen yargı kararlarının adeta üst yargıdaki ilk tezahürü niteliğindedir. Özdeş kararında şöyle demektedir:

"Türk vakıflarının kuruluş şekline tabi bulunmayan ve ayrı bir kategori teşkil eden cemaatlere mahsus vakıflar hakkında Türk vakıflarına has hükümlerin mutlak olarak tatbiki mevzu bahis olamaz. ...Davacı [vakfın] fermanla kurulmuş olması itibarıyla her türlü hizmet ve muamelelerinde bu ferman hükümlerinin esas alınması zaruridir. İncelenen fermana ise adı geçen vakfın... yeni gelir menbaları tesisine cevaz verebilecek bir hüküm ve kayda rastlanmamıştır. Böyle olunca... davacı vakfın yeni akarlar tesisine yetkili bulunduğu iddia edilemez."

Özdeş'in bu görüşü, Müslüman olmayan Türkiye vatandaşları tarafından, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, bütünüyle Türkiye kanunlarına göre kurulmaları ve yönetilmeleri itibarıyla Türkiye uyruklu olan gayrimüslim

vakıfları ile "Türk vakıfları" arasında yapay bir ayırım yaparak, Lozan Antlaşmasıyla ilgili hükümlerine ve Anayasa'nın 10. maddesinde garanti altına alınan eşitlik ilkesine aykırıdır.¹¹² Söz konusu hukuk dışı ve ayrımcı yaklaşımın dallanıp budaklanmış hali, kendini 1971'de Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin verdiği ve 1974'te Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun onadığı kararda gösterecektir.

Gayrimüslimlere ait vakıfların hak ve özgürlüklerinin TBMM'nin 1956'da verdiği tefsir kararıyla netlik kazandırdığı hukuki düzenlemelerle büyük ölçüde güvence altına alınsa da, özellikle idari uygulamalar bağlamında sık sık sekteye uğramıştır. Bu vakıfların ilgili kurumlardan talep ettikleri belgelerin verilmemesi, sahip oldukları taşınmazların tapu tescillerinin yıllarca geciktirilmesi ve bazı durumlarda Hazine ya da Vakıflar İdaresi lehine yapılması, mülkiyet hakları açısından karşılaştıkları sorunların başında gelmektedir. Yeniköy Küd Dupo Surp Asdvadadzni Kilisesi Vakfı'nın gerek 1913, gerek 1936 beyannamelerinde yer alan, ancak 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesi uyarınca vakıf adına yapılan tescil başvurusunun sonuçlanmadığı bir taşınmaz için yaptığı kadastro tahdit ve tespit talebine ilişkin olarak Kadastro Komisyonu'nun 5 Haziran 1950 tarihinde verdiği bir inceleme kararında, azınlıklara ait taşınmazlarla ilgili Dışişleri Bakanlığı'nca inceleme yapılmakta olduğundan, inceleme sonuçlanana kadar söz konusu taşınmazın 'malik' hanesinin açık bırakılması gerektiği belirtmiştir.¹¹³ Lozan Antlaşması ve 1924 Anayasası ışığında, Türkiye vatandaşı oldukları şüphe götürmeyen azınlıklara ait taşınmazların Dışişleri Bakanlığı'nca inceleme konusu edilmeleri, devletin azınlıkları ve vakıflarını özünde yabancı olarak algıladığının bir göstergesidir.¹¹⁴

Yine İstanbul Vali Yardımcısı Hadi Sağnak tarafından İstanbul Tapu Grup Sicil Müdürlüğü'ne yazılmış gizli bir belgede ("İçişleri Bakanlığı'ndan alınan 13 Ekim 1967 gün ve Emniyet Genel Müdürlüğü S.I.124815 sayılı çok gizli işaretili yazıları"na atıfla) Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı, Kalfayan Ermeni Kız Yetimhanesi Vakfı'na, Vahan Dikiciyan tarafından vasiyet yoluyla hibe edilen taşınmazların tescil edilmemesi istenmiştir. Sağnak'ın atıfta bulunduğu yazıda, İstanbul 13. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin kesinleşen 1966 tarihli vasiyetin uygulanması yönündeki kararına rağmen, gayrimüslimlere ait vakıfların –tüzel kişilikleri olmadığından– kendilerine hibe edilmek istenen taşınmazları kabul edemeyeceklerinin dile getirilmiş olması da ayrıca dikkat çekicidir.¹¹⁵ Yürütmeye bağlı idari bir kurum tarafından verilen bu gizli belge, vakıfların mülk edinme hakları söz konusu olduğunda, yasama tarafından oluşturulmuş ve sonrasında yine yasama tarafından gözden geçirilmiş vakıflar mevzuatının bütünüyle gözardı edilerek, yargı kararlarının uygulanmasına yürütmeye bağlı bir başka idari kurum tarafından engel olunabildiğini göstermektedir. Bu durum Türkiye anayasa hukukunun temelini oluşturan

Law no. 5404, persons or commissions elected to manage non-Muslim foundations are authorized to only manage the immovable assets identified in the *vakfiye* or declaration of the said foundations that in line with the aims of the foundation it was necessary to spend the proceeds of the sale of the Muleruj building for *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], and that the building of a commercial building that would take place through the foundation becoming indebted could not be permitted. With a majority of votes, the Council of State decided that “it is impossible to interpret from the said regulation that the foundation management is only authorized to manage the existing properties and that they cannot construct new buildings, furthermore since there is no provision in either the Law on Foundations or the other regulation preventing non-Muslim foundations from constructing new *akars* [real estate properties generating income], as a legal entity... the plaintiff foundation can undertake all manners of possession not prohibited by law,” and overruled the procedure concerning the Directorate General of Foundations’ rejection of the foundation’s demand.¹¹⁷ However, the minority vote cast by Orhan Özdeş, a member of the 12th chamber, is the first manifestation of legal decisions that have become the general practice and the nightmare of non-Muslim foundations in higher courts. In his decision, Özdeş argues the following:

“Non-Muslim foundations that are not subject to the establishment method of Turkish foundations and therefore constitute a different category cannot be subject to a complete application of provisions unique to Turkish foundations. As the plaintiff [foundation] has been established with a sultan’s edict, it is necessary that the provisions of the edict are considered as essential in all of its services and transactions. In the edict investigated, there are no provisions or records that could approve of the said foundations installation of new sources of income. As a result it cannot be claimed that the plaintiff foundation is authorized to enact new *akars* [real estate properties generating income].”

By creating an artificial distinction between foundations that have been established by non-Muslim citizens of Turkey, within the boundaries of the Republic of Turkey and in accordance with laws of Turkey, in both their establishment and management, and “Turkish foundations,” Özdeş’s opinion violates the Treaty of Lausanne’s provision on the protection of minorities and the principle of equality guaranteed with Article 10 of the Constitution.¹¹⁸ The thriving version of this unlawful and discriminatory approach will manifest itself in a decision given by the 2nd Legal Chamber of the Court of Appeals and approved by the Court of Appeals’ Legal Commission in 1974.

Rights and freedoms of non-Muslim foundations were guaranteed to a significant extent through legal regulations

arising out of the clarification of the Grand National Assembly’s 1956 Expository Statute. However, these have faced frequent obstacles within the context of administrative implementation. Foremost amongst the property rights problems encountered by these foundations is the inability to obtain the documents they demand from relevant public offices, obtain long delays of multiple years in the title deed registration of their immovable assets and in certain situations registrations to the benefit of the Treasury or the Foundations’ Administration. Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Church Foundation made a cadastre identification demand for an immovable property which was registered in both the 1913 and 1936 declarations but for which the registration demand based on Article 44 of the Law no 2762 on Foundations was not concluded. The Cadastral Commission’s 5 June 1950 investigation decision regarding the demand, stated that since the Ministry of Foreign Affairs was undertaking an investigation on immovable assets belonging to minorities, and that the owner section of the said property should remain unmarked until the said investigation was concluded.¹¹⁹ Minorities, who are without a doubt legal Turkish citizens in the light of both the Treaty of Lausanne and the 1924 Constitution, were made subject of an investigation at the Ministry of Foreign Affairs, demonstrating that the state perceives minorities and their foundations.¹²⁰

Again, a classified documentation written by Istanbul Deputy Governor Hadi Sağnak to the Istanbul Land Registry Office demanded (in reference to “top secret memoranda received from the Ministry of Interior dated 13 October 1967 and from the Security Directorate General no. S.I. 124815”) that immovable properties bequeathed to the Yedikule Surp Pirgiç Armenian Hospital Foundation and Kalfayan Armenian Girls’ Orphanage by will should not be registered. It is also worth noting that the memorandum referred to by Sağnak expresses the view that non-Muslim foundations may not receive immovable properties donated to them – because they do not have legal personalities– despite the ratified verdict of the Istanbul 13th Lower Civil Court dated 1966 ruling that the will should be implemented.¹²¹ This classified document, submitted by an administrative institution under the responsibility of the executive shows that in the case of property acquisition rights of non-Muslim foundations, the legislation on foundations which has been formulated and amended by the legislative authority can be completely overlooked and a different administrative institution, affiliated with the executive authority, can obstruct the implementation of legal decisions. This is not only in violation with the principle of separation of powers, it is also an open and clear violation of the provision “No institution, authority, position or person can give orders or directives to the courts and the judges regarding the use of legal authority; or send memoranda or give advice and suggestions” set

kuvvetler ayrılığı ilkesiyle hiçbir şekilde bağdaşmadığı gibi, Anayasa'yla güvence altına alınan, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesini de açık ve net bir biçimde ihlal etmektedir.

KONSENSUS: KAYIP VAKFİYELER BULUNDU!

1960'lı yılların ortalarından itibaren, Vakıflar Genel Müdürlüğü, gayrimüslim vakıflarından, tasarruflarında bulunan gayrimenkullere yasal olarak sahip olduklarını kanıtlamaları için vakıf senedi talep etmeye başlamıştır. 'Vakfiye' ya da 'vakıfname' olarak da anılan vakıf senetleri, birer tüzel kişilik olarak vakıfların hak ehliyetini belirleyen kuruluş sözleşmeleridir. Ancak gayrimüslim vakıfları kanun niteliğindeki padişah fermanlarıyla kurulduklarından, vakıf senetleri bulunmamaktadır. Genel Müdürlük bu durumun bilincinde olduğu ya da olması gerektiği halde, gayrimüslim vakıflarının 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 1A maddesine göre 1936 yılında verdikleri beyannamelerin vakıf senedi yerine geçtiği sonucuna varmıştır.¹¹⁶ Oysa 1936 Beyannamesi'nde istenilen bilgilerden hiçbiri gayrimüslim vakıflarının mülk edinme hakkıyla ilgili olmadığından, özü itibarıyla vakıfların sahip oldukları mülklerin bildiriminden ibaret olan bu beyannamelerin vakıf senedi olarak kabul edilmesi hukuken mümkün değildir.¹¹⁷

Gayrimüslim vakıfları, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kendilerinden taşınmazları üzerindeki mülkiyet haklarını kanıtlayabilmeleri için vakıf senedi talep etme uygulamasını, Vakıflar Kanunu, Anayasa ve Lozan Antlaşması'na aykırı olduğu gerekçesiyle yargıya taşımışlardır. Balıklı Rum Hastanesi Vakfı'nın kendilerine vasiyet edilen bir taşınmazla ilgili Hazine aleyhine açtığı dava, aynı zamanda uygulamaya ilişkin Yargıtay'a intikal eden ilk dava olmuştur. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 6 Temmuz 1971 tarihinde oybirliğiyle verdiği kararda¹¹⁸, vakıf senetleri bulunmayan gayrimüslim vakıflarının 1936 beyannamelerinin vakıf senedi olarak kabul edilmesini ve beyannamelerinde bağış kabul edeceklerine dair açıklık bulunmayan gayrimüslim vakıflarının gerek doğrudan doğruya, gerek vasiyet yoluyla gayrimenkul edinmeyeceklerini hükme bağlamıştır. Böylelikle Yargıtay, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün söz konusu hukuk dışı uygulamasına gereken hukuksuz dayanağı sağlamıştır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin bu kararına karşı çıkan hukukçuların başında gelen Prof. Dr. İsmet Sungurbey'in, bilirkişi tayin edildiği ve Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'nın el konan mülklerini ilgilendiren iki davada, Kadıköy Asliye 1. Hukuk Mahkemesi'ne 1997 yılında sunduğu raporda dile getirdiği şu görüşü, 1936 beyannamelerinin neden vakıf senedi sayılamayacağını şüphe götürmez bir biçimde ortaya koymaktadır:

“Cemaat vakıflarınca Defter-i Hakani idarelerine verilen beyannameler, bu vakıfların yalnızca tasarruflarında bulunan taşınmazların kendi adlarına tapuya tescili için

bildirimden ibaret olup vakıfname niteliğinde değildir. Bunun gibi 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun Muvakkat Maddesinin (A) bendine göre 'vakıfların mahiyetlerini, varidat menbalarını ve bunların sarf ve tahsis mahallerini, geçmiş son senenin varidat ve masraflarının miktar ve nevilerini... gösterir beyanname'lerin de, çok eskiden kurulmuş olup zaten tüzel kişiliğe sahip bulunan cemaat vakıflarının kuruluş belgesi demek olan vakıfnameleri niteliğinde olmadığı meydandadır. Bundan dolayıdır ki, gerek 16 Şubat 1328 tarihli Kanunun 3'üncü maddesine ek 'Fıkra-i Muvakkate'sinde, gerekse 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun muvakkat maddesinin (A) bendinde, bu beyannamede cemaat vakıflarının satış, bağış ya da vasiyet yoluyla taşınmaz mal edinebilip edinemeyeceği hususunun açıkça belirtilmesi hiçbir suretle gerekli görülmemiştir. Bu yüzden, bu beyannamelerde vakfın bağış ya da vasiyet yoluyla taşınmaz edinebileceği yolunda bir hükme yer verilmiş olmasına kural olarak ihtimal dahi verilemez. Bu gerçek karşısında, cemaat vakıflarının hak ehliyetinin böyle muhal bir şarta bağlanmasının, 'Hiç kimse muhal ile mükellef tutulamaz' ilkesine açıkça ters düştüğü, amiyane tabiriyle 'olmayacak duaya amin' demek kabilinden olduğu gibi, cemaat vakıflarını Medeni Kanun'un 46'ncı maddesi uyarınca yasadan ötürü sahip oldukları genel hak ehliyetinden yoksun bırakmaktan başka bir şey olmadığı meydandadır.”¹¹⁹

Gayrimüslim vakıflarının 1936'da ya da daha önce verdikleri beyannamelerin vakıf senedi kabul edilemeyeceği hususu Sungurbey'in de açıkladığı gibi son derece açık ve net olduğu halde, bazı akademisyenler ısrarla ve mesnetsiz bir biçimde bu gerçeğe karşı çıkmaktadırlar. Örneğin Nazif Öztürk, “Vakfiyeleri olsun veya olmasın, doldurulan bu beyannameler bir bakıma azınlık vakıflarının vakfiyesi sayılmıştır. Bu beyannamede gösterilen mallar vakfın mal varlığı olarak kabul edilmiş, burada belirtilen hizmet alanları da daha sonra gösterecekleri faaliyetler için amaç olarak benimsenmiştir. Durumun böyle olduğu, istek ve uygulamalara bağlı olarak zaman içerisinde verilen yüksek yargı kararlarıyla daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır” diyerek, söz konusu beyannamelerin yasa koyucular tarafından, daha 2762 sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca talep edildikleri 1936 yılı itibarıyla vakıf senedi olarak kabul edildiklerini ima etmektedir.¹²⁰ Yine Mustafa Alkan, “Lozan Antlaşması'na uygun olarak azınlıklardan 1936'da vakfiye yerine geçmek üzere bütün taşınır veya taşınmazları için... 1936 Beyannamesi istenmişti” sözleriyle, Öztürk'ün görüşünü, beyannamelerin vakıf senedi olarak kabul edilmesinin Lozan Antlaşması'na uygun olduğunu iddia ederek bir adım ileri götürmektedir.¹²¹ 1970'lere kadar bu görüşlere dayanak oluşturabilecek herhangi bir düzenleme ya da hükümden bahsetmek kesinlikle mümkün olmadığından, bu yaklaşımların ardında iyi niyet aramak imkânsızdır.

out in paragraph 2 of Article 138 of the Constitution, under the section ‘The Independence of the Courts’.

CONSENSUS: THE LOST VAKFIYES ARE FOUND!

From the mid-1960s onwards, the Directorate General of Foundations began to demand from the non-Muslim foundations their founding charters as proof of their legal ownership of the properties in their possession. Called *vakfiye* or *vakifname*, the founding charters are foundational contracts that determine the foundation’s license as legal personalities. However, since non-Muslim foundations were established with sultan’s edicts that possess legal character, they do not have the said charters. While the Directorate General is or should be aware of this, it has concluded that the declarations submitted by non-Muslim foundations in 1936 and as required by the provisional Article 1A of the Law no. 2762 on Foundations constitute founding charters.¹²² However, none of the information requested with the 1936 declaration concerned the right of non-Muslim foundations to acquire property and were limited to the statement of the already existing possessions of these foundations, it is legally not possible to refer to these declarations as charters.¹²³

Non-Muslim foundations have taken to court the Directorate General’s practice of demanding founding charters from them as proof of possession rights on the grounds that it is in violation of the Law on Foundations, the Constitution and the Treaty of Lausanne. The court case filed by the Balıklı Rum Hospital Foundation against the Treasury concerning an immovable asset that was bequeathed to the foundation was the first of its kind that was referred to the Court of Appeals. In an unanimous decision¹²⁴ of the Court of Appeals 2nd Legal Chamber, given on 6 July 1971, it was ruled that for non-Muslim foundations that lacked founding charters, the 1936 declarations should be considered as charters and that non-Muslim foundations that did not openly declare that they would accept donations cannot acquire property either directly or through bequeaths. In doing so, the Court of Appeals provided the necessary unlawful basis for the Directorate General’s unlawful practice.

Prof. İsmet Sungurbey, one of the legal professionals most vocally opposed to the said decision of the 2nd Legal Chamber of the Court of Appeals was designated as an expert on two cases concerning the confiscated properties of the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation. In a report he submitted to the Kadıköy 1st Civil Court of First Instance, where the case was held, in 1997, Sungurbey put forth the following argument, demonstrating beyond doubt why the 1936 declarations cannot be considered founding charters:

“The declarations submitted by the foundations to the Official Registries are limited to a statement by the foundations on the immovable assets in their possession

for their registration under their own names in the title deeds. They do not constitute founding charters. According to the Provisional Article of the Law no. 2762 on Foundations’ paragraph A, ‘the declarations showing the type, income flows, their areas of use and allocation, the amount and kind of income and expenses of the last year’ are not founding for non-Muslim foundations, which were established a long time ago and which already possess a legal personality. Therefore, in both the ‘Provisional Paragraph’ added to Article 3 of the Law dated 16 February 1328 and Paragraph A of the Provisional Article of Law no 2762 on Foundations did not regard it as necessary to openly state in this declaration whether non-Muslim foundations could acquire immovable properties through sale, donation, or bequeaths. Therefore, it is not possible for these declarations to include a provision that the foundation can acquire immovable assets through donations or bequeaths even as a rule. Faced with this state of affairs, binding the non-Muslim foundations use of their right on such an impossible condition is in open contradiction with the principle that “no one can be rendered responsible with the impossible.” It is clear that this practice is nothing other than depriving the non-Muslim foundations from the rights given to them with law by Article 46 of the Civil Code.”¹²⁵

Even though it is very clear, as articulated by Sungurbey as well, that the Declarations given by non-Muslim foundations in 1936 or before cannot be considered as founding charters, some academics persistently and without a basis object to this fact. For instance, Nazif Öztürk has argued that, “Whether they have founding documents or not, in a sense the filled out declarations have been evaluated as *vakfiye* of minority foundations. The properties identified in the declaration have been accepted as the assets of the foundation, and the areas of activity have been considered as the aims for subsequent activities to be carried out. This eventuality has become clearer over the years with high court decisions passed over time based both on demands and practices.”¹²⁶ This implies that since the said declarations were demanded by law makers in line with Law no. 2762 on Foundations in 1936, they have been considered as founding charters. Mustafa Alkan similarly argues that “The 1936 Declaration was demanded in line with the Treaty of Lausanne in 1936 for all the movable and immovable properties and as a substitute of a *vakfiye*,” thereby claiming that the acceptance of the declarations as founding charters was in line with the Treaty of Lausanne taking Öztürk’s argument a step further.¹²⁷ Since it is absolutely impossible to speak of any regulation or ruling that could provide basis for such views until the 1970s, it is also impossible to assume they were voiced with good intentions.

İSTANBUL ERMENİ PATRIKHANESİ (1914)

THE ISTANBUL ARMENIAN PATRIARCHATE (1914)

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin söz konusu kararındaki hukuksuzluk, 1936 beyannamelerinin vakfiye olarak kabul edilmesiyle sınırlı kalmamıştır. Kararda Türkiye üst yargısında hâkim olan ayrımcılığın tescili niteliğindeki şu bölüm ayrıca dikkat çekicidir:

“Görülüyor ki, Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin gayrimenkul iktisapları men edilmiştir. Zira hükmü şahısların fertlere nazaran daha güçlü olmaları itibarıyla bunların iktisaplarının tahdit edilmemesi halinde Devlet'in çeşitli tehlikelere maruz kalacağı ve türlü mahsurlar doğacağı muhakkaktır. Nitekim bu noktai nazardan hareket edilerek 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 35. maddesi ile (kanuni hükümler yerinde kalmak ve karşılıklı olmak şartıyla yabancı hakiki şahısların Türkiye'de gayrimenkul mallara temellük ve tevarüsü) mümkün kılınmış olduğu halde tüzel kişiler bu imkândan mahrum kılınmışlardır.”¹²²

Bu hükümle, Türkiye uyruklu oldukları şüphe götürmeyen gayrimüslim vakıfları ve Müslüman olmayan cemaat mensupları bir kez daha ‘yabancı’ addedilmiş, gayrimüslim vakıfları Türkiye vatandaşı olmayan kişilerin kurup yönettiği ve ayrı hukuki düzenlemelere tabi olan yabancı vakıflarla bir tutulmuştur. 2. Daire'nin geliştirdiği bu ayrımcı içtihat, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların iç güvenlik

açısından bir “tehdit unsuru” olarak algılandığını belgelemiştir.¹²³ Mevcut hukuki mevzuatı bütünüyle hiçe sayan kararın alınmasında kuşkusuz Türkiye ile Yunanistan arasında 1960'larda baş gösteren Kıbrıs krizinin neden olduğu siyasi çalkantıların büyük etkisi olmuştur. Devlet, dış politikada Yunanistan'a üstünlük sağlayabilmek adına Türkiye'deki Rum cemaatini ve zamanla bütün azınlıkları araçsallaştırmış,¹²⁴ Türkiye üst yargısı da gayrimüslim vakıflarının haklarını ilgilendiren davaları karara bağlarken devletin bu ‘hassasiyetleri’ne göre hareket etmiştir. Diran Bakar'a göre, söz konusu kararı alan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Esat Şener yerel mahkemedeki davada Balıklı Rum Hastanesi Vakfı'nın vasiyet yoluyla mülk edinebileceğine karar veren 3. Sulh Hukuk Hâkimi Kemal Denizci'ye bir mektup yazarak, davayı tekrar ele alırken Kıbrıs krizinden ötürü oluşan gergin siyasi ortamı göz önünde bulundurması yönünde telkinde bulunmuş, ancak Denizci kararında direnmiştir. Dava bunun üzerine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na intikal etmiş, Genel Kurul'un 8 Mayıs 1974 tarihinde yine oybirliğiyle onadığı 2. Hukuk Dairesi kararı emsal içtihat haline gelmiştir.¹²⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun gayrimüslim vakıflarının tüzel kişiliği haiz olarak zilyetlikle bile mülk edinebileceklerine ilişkin daha önce söz edilen 1963 tarihli kararı ile bu kararı arasında, aradan geçen 11 yılda hukuki

The unlawfulness of the said decision of the Court of Appeals 2nd Legal Chamber's decision is not limited to the consideration of the 1936 declarations as *vakfiyes*. The following part of the decision is especially striking as confirmation of the discriminatory stance dominant in the higher echelons of the judicial system in Turkey:

"It has been observed that the legal personalities established by persons who are not Turks have been banned from acquiring property. It is in fact certain that since legal personalities are stronger than individuals, if their property acquisition is not banned, the state will be subject to various dangers and multiple problems would arise. In fact, based on this perspective, legal personalities have been left deprived of this ability despite the allowance made by Article 35 of Law no.2644 on Title Deeds (the acquisition and inheritance of immovable properties by foreign real persons in Turkey within the framework of legal provisions and the principle of reciprocity.)"¹²⁸

With this provision, once again non-Muslim foundations and individuals belonging to non-Muslim communities, who are without a doubt Turkish nationals were rendered 'foreigners', and non-Muslim foundations were placed on par with foreign foundations that are established and managed by citizens of other countries and that are subject to different legal regulations. The discriminatory precedent set by the 2nd Chamber has documented that non-Muslim minorities in Turkey are perceived as "a threat" to internal security.¹²⁹ The decision that completely overlooked existing body of legislation, was undoubtedly influenced to a great extent by the political turmoil between Turkey and Greece in the 1960s around the Cyprus crisis. In order to gain supremacy over Greece in foreign policy, the state instrumentalized the Greek Orthodox minority in Turkey and eventually all minority groups.¹³⁰ In ruling on cases regarding the rights of non-Muslim foundations, the higher courts in Turkey acted in line with the 'sensitivities' of the state. According to Bakar (2001, 13-14), Court of Appeals 2nd Legal Chamber's Head Esat Şener wrote a letter to Judge Kemal Denizci who had ruled in the case in the local court that Balıklı Rum Hospital Foundation could acquire property via bequeathals, urging him to consider the tense political environment arising out of the Cyprus crisis in his re-evaluation of the case, but Denizci insisted on his decision. Consequently, the case was referred to the General Council of the Court of Appeals and the decision of the 2nd Legal Chamber, which the Council unanimously approved on 8 May 1974, became a precedent.¹³¹ In the 11 years that passed between the Council's 1963 decision that based on their legal personality, non-Muslim foundations could acquire property rights arising even out of use and this decision, there were no changes to the legislation. Hence, the existing contradiction can only be explained by increasing political pressure on high courts.¹³²

'1936 DECLARATION' PRACTICES AND A PERIOD OF CONFISCATIONS

The most serious harm to the property rights of non-Muslim foundations was surely created by the precedent setting decision of the Court of Appeals' General Council and the accompanying '1936 Declaration' practices.¹³³ From the decision of the General Council to 2002, when Law no. 4771 amending the Law no. 2762 on Foundations was adopted, the majority of the immovable assets acquired by non-Muslim foundations since 1936 were confiscated through a series of court decisions. Immovable assets acquired through donation, will, lottery or purchase were returned to their former owners, and in the cases where the former owners were dead to their inheritors without any regard for the means of acquisition. If the former owners had died without inheritors, or the inheritors could not be found, the immovable assets were assigned to the Directorate General of Foundations, National Estate or the Treasury, free of cost.¹³⁴ As the property rights of non-Muslim foundations were violated in a completely illegal and arbitrary manner, the principle of staying true to the wishes of those who donated or bequeathed property to these foundations was also betrayed and the property rights of these persons were violated with regards to the laws and universal legal norms.¹³⁵ In cases filed under "recovery of the old registration," the defense of the foundation lawyers that the claimant Directorate General of Foundations did not have a legal benefit, or the license for active animosity was rejected on the grounds that it was necessary to reestablish public order that was disrupted during the property acquisition of non-Muslim foundations.¹³⁶ Aside from these, the rejection of the right of foundations to open counter cases in the post-1974 process shows, in the words of Maḥçupyan, that "the bureaucracy was not bothered by the unlawfulness becoming public."¹³⁷

On the other hand, as emphasized previously, the Yedikule Surp Purgıç Hospital Foundation occupies a unique place through its possession of two *vakfiyes* and the clear declaration in both these founding documents and the 1936 declaration that the foundation will continue to acquire property in line with its aims. Despite these, the precedent setting decision of the General Council of the Court of Appeals has made it possible for many court cases to be filed against the foundation and the confiscation of its multiple properties. This situation comes to the fore as a unique confiscation of rights, which is in contradiction even with the unlawful interpretation of the General Council in the decision.

The confiscation of the property rights of non-Muslim foundations with the 1936 Declaration practices also made it impossible for non-Muslim minorities to dissolve existing foundations and establish new foundations with the necessary founding documents.¹³⁸ This was due to an article added to the Civil Code in the 1960s, which prohibits the

mevzuatta herhangi bir değişiklik olmamasına rağmen görülen çelişki, ancak üst yargı üzerindeki artan siyasi baskı ile açıklanabilir.¹²⁶

'1936 BEYANNAMESİ' UYGULAMALARI VE BİR EL KOYMA DÖNEMİ

Gayrimüslim vakıflarının mülkiyet haklarına şüphesiz en büyük darbeyi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bu emsal kararı ve beraberinde getirdiği '1936 Beyannamesi' uygulamaları vurmuştur.¹²⁷ Genel Kurul kararından 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda bazı değişiklikler yapan 4771 sayılı kanunun kabul edildiği 2002 yılına kadar art arda açılan davalarla, gayrimüslim vakıflarının 1936 yılından itibaren edindikleri taşınmazlarının büyük çoğunluğu ellerinden alınmıştır. Bağış, vasiyet, piyango ya da satın alma gibi yollarla edinilen taşınmazlar, edinme yolu fark etmeksizin, vakıflara bedeli ödenmeden eski sahiplerine, eski sahipleri ölmüşse onların mirasçılarına iade edilmiştir. Eski sahipler mirasçısız ölmüş ya da mirasçıları bulunamamışsa, taşınmazlar yine bedelsiz olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Emlak ya da Hazine'ye devredilmiştir.¹²⁸ Gayrimüslim vakıflarının mülkiyet hakları bütünüyle hukuksuz ve keyfi bir biçimde ortadan kaldırılırken, bu vakıflara taşınmaz mal bağışlayan ya da vasiyet edenlerin arzularına sadık kalınması ilkesi de çiğnenmiş, bu kişilerin mülkiyet hakları kanunlara ve evrensel hukuk normlarına aykırı olarak ihlal edilmiştir.¹²⁹ "Eski kaydın ihyası" adı altında açılan davalarda, vakıf avukatlarının davacı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hukuki yararı olmadığı ya da aktif husumet ehliyeti olmadığına dair yaptıkları savunmalar, gayrimüslim vakıflarının mülk edinmesi ile bozulduğu iddia edilen kamu düzeninin yeniden sağlanması gerekçesiyle reddedilmiştir.¹³⁰ Bunların dışında, gayrimüslim vakıflarının 1974 sonrasındaki süreçte karşı dava açma haklarının da bir süre kabul edilmemesi, Mahçupyan'ın ifadesiyle "hukuksuzluğun aleni hale gelmesinin bürokrasiyi rahatsız etmediğini" göstermektedir.¹³¹

Öte yandan, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun emsal kararı doğrultusunda, vakfiyesi olmayan birçok vakfın yanı sıra, gayrimüslim vakıflarının birçoğundan farklı olarak iki ayrı vakfiyesi bulunan ve gerek vakfiyelerinde gerekse 1936 Beyannamesi'nde vakfın amacına uygun olarak mülk edineceği belirtilmiş olmasına rağmen, Yedikule Surp Pırgiç Hastanesi Vakfı'nın da açılan davalarla birçok mülküne el konmuştur. Bu durum Genel Kurul'un kararda ortaya attığı hukuk dışı yorumla bile çelişen, eşi benzeri görülmemiş bir hak gaspı olarak öne çıkmaktadır.

Gayrimüslim vakıflarının mülkiyet haklarının 1936 Beyannamesi uygulamasıyla gasp edilmesi üzerine, Müslüman olmayan azınlıklar mülkiyet sorunlarının üstesinden gelebilmek için mevcut vakıflarını lağvedip, vakıf senedi olacak şekilde yeni vakıflar kurma yoluna da başvuramışlardır.¹³² Bunun nedeni, 1960'lı yıllarda Medeni Kanun'a

eklenen bir hükümlerle, cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla yeni vakıfların kurulmasının yasaklanmış olmasıdır. 1967 yılında kabul edilen 903 sayılı kanun¹³³ ile 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'na eklenen 74. maddenin 2. Fıkrası "Kanuna, ahlâka ve âdaba veya milli çıkarlara aykırı olan veya siyasi düşünce veya belli bir ırk veya azınlık mensuplarını desteklemek amacı ile kurulmuş olan vakıfların tesciline karar verilemez" şeklinde düzenlenmiştir. Medeni Kanun'a yapılan bu eklemeye devletin gayrimüslim vakıflarına yönelik ayrımcı ve hukuk dışı uygulamalarının giderek yaygınlaştığı bir ortamda, Müslüman olmayan azınlıkların ibadet, eğitim ve sağlık gibi hayati ihtiyaçlarını karşılamak üzere, mevcut sınırlı kaynaklarına alternatif örgütlenmelerin oluşturulmasına engel olunmuştur. Benzer bir engel Avrupa Birliği uyum yasaları kapsamında 2002'de yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun'da da yer almıştır. 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu'nun¹³⁴ 101. maddesinin 4. fıkrasında "Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasanın temel ilkelerine, hukuka, ahlaka, milli birliğe ve milli menfaatlere aykırı veya belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz" denmektedir.

Bazı yazarlar bu hükümlerin öznelerinin belirsizliğinden hareketle, getirilen yasağın vakfın amacına yönelik olduğunu dile getirerek, Müslüman olmayanların yeni vakıflar kurmasının değil, Müslüman ya da Müslüman olmayan tüm Türkiye vatandaşlarının "cemaat mensuplarını desteklemek" amacıyla yeni vakıf kurmalarının yasaklandığını öne sürmüşlerdir.¹³⁵ Bu doğru bir hukuki yorum olmakla birlikte, yasal düzenlemelerden kaynaklanan sorun, "cemaat mensuplarını desteklemek" kapsamına giren faaliyetlerin uygulamada nasıl yorumlandığı üzerinden şekillenmiştir. Örneğin Yargıtay 14. Hukuk Dairesi'nin 1981 yılında aldığı bir kararda¹³⁶ Bahailerin mabet yapması cemaat mensuplarını desteklemek kapsamında değerlendirilerek engellenmişken, halen cami yapmak amacıyla birçok vakıf kurulabilmektedir.¹³⁷

Bu hükümler ve uygulamalar Müslüman olmayan azınlıkların Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan yasal reformlara rağmen, halen gerçek anlamda örgütlenme hakkına sahip olmadıkları anlamına gelmektedir.¹³⁸ Demokratik hukuk devletlerinde yeri olmayan bu tür bir sınırlama, Baskın Oran'ın da altını çizdiği gibi, aslında Lozan Antlaşması'nın 40. ve 42. maddelerinde yer alan ve Müslüman olmayan azınlıkların "her türlü kurumlar" ve "yeni vakıflar" kurabilme haklarını güvence altına alan hükümlerle çelişmektedir.¹³⁹ Kurban ve Hatemi de "Müslüman Türkiye vatandaşları yeni vakıf kurabilirken aynı hakkın Müslüman olmayan vatandaşlara tanınmamasının", Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümlerinin yanı sıra, Anayasa'nın 33. maddesi ile güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 'Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü' başlıklı 11. maddesine açıkça aykırı olduğu görüşündedirler.¹⁴⁰

establishment of new foundations to support community members. Law no. 903¹³⁹ adopted in 1967 and the second paragraph of Article 74 added to the Civil Code (no. 743) states that, “The registration of foundations that are in violation of law, morality, tradition or national interests, or that were established to support a political belief, a certain race or members of a minority will not be approved.” With this amendment to the Civil Code, in an atmosphere where the discriminatory and unlawful implementations targeting non-Muslim foundations were becoming increasingly widespread, the alternative organization of non-Muslim minorities to meet their vital needs of prayer, education and health was thwarted. A similar obstruction was posed by in the Civil Code that entered into force in 2002 within the framework of the European Union accession process. Paragraph 4, Article 10 of the new Turkish Civil Code (no. 4721¹⁴⁰) states that “Foundations cannot be established in violation of the characteristics of the Republic as set out in the constitution and the founding principles of the constitution, law, morality, national unity and national interests or to support a certain race or members of a certain community.”

Based on the vagueness of the subjects of these provisions, some authors have argued that the prohibition is directed at the aim of the foundation, and therefore not to the establishment of new foundations by non-Muslims, but rather that it prohibits the establishment of new foundations “to support community members” by all citizens of Turkey, Muslims and non-Muslims alike.¹⁴¹ While this legal interpretation is correct, the problem with the regulation results from the interpretation of activities that fall within the scope of “supporting community members” in practice. For instance, in the 1981 decision¹⁴² of the 14th Legal Chamber of the Court of Appeals, the building of a house of worship by Bahais was interpreted as supporting community members and prevented, whereas many foundations are still established for the building of mosques.¹⁴³

These provisions and implementations demonstrate that despite the legal reforms that accompanied the process of the European Union accession process, non-Muslim minorities still lack the freedom of association in a genuine manner.¹⁴⁴ Such limitations that have no place in democratic states are in contradiction with Articles 40 and 42 of the Treaty of Lausanne that guarantee the rights of non-Muslim minorities to establish “any kind of institution” and “new foundations,” as pointed out by Baskın Oran.¹⁴⁵ Kurban and Hatemi are of the opinion that “not granting the same right to non-Muslim citizens while Muslim citizens of Turkey can establish new foundations” is not only in violation of the relevant articles of the Treaty of Lausanne but also in contradiction with the freedom of association, as guaranteed by Article 33 of the Constitution and Article 11 of the European

Convention on Human Rights (ECHR) on “the freedom to establish foundations and hold meetings.”¹⁴⁶

The confiscated properties of non-Muslim foundations are not limited to those acquired after the 1936 Declaration. Many foundation properties that were registered under other, or deceased persons’ names were confiscated by the state and the court cases brought the foundations for the return of these properties were often rejected because the title registrations had become definitive and because of the statute of limitations in raising an objection regarding the return of the properties.¹⁴⁷ However, protected under the Civil Code, the right to own property cannot be violated on the basis of a “statute of limitations” in a democratic state of law.¹⁴⁸

Another problem that needs to be considered with regards to the 1936 Declaration is the state’s confiscation of properties through court decisions, that stem from of the conscious refusal to carry out the title deed registrations of the foundations, or to delay such processes. A note sent by the Deputy Director of the Directorate General of Foundations on 22 October 1991 to Beyoğlu 1st Primary Court regarding a court case on an immovable property belonging to the Balıklı Greek Orthodox Hospital and marked “Top Secret” is demonstrative of the underlying mentality. The note reads as follows:

“... After a series of meetings held with the Ministry of Foreign Affairs and the resulting administrative decisions, it is seen as necessary with regards to national interests and mutual relations of the two countries that the decision for the cancellation of the title deed is not carried out. The principle of reciprocity that is present in the Treaty of Lausanne with regards to minorities and the arbitrary processes that the Greeks will subject the properties of Turks in Western Thrace to have been taken into consideration. I hereby submit my request that the notes are not shared with the parties but are kept secret by your court.”

As a result, the ownership of a property is taken away from the owner foundation with a definitive court decision, however the decision is not carried out in the title registration in an attempt to conceal it from the public, international institutions and foreign governments. The secret communication of this request to the court by an administrative office under the authority of the prime ministerial office is in violation of the doctrine of separation of powers that constitutes the basis of Turkish constitutional law. In particular, it is in complete violation of the second paragraph of Article 138 of the constitution entitled ‘The Independence of Courts’. According to Bakar, the Turkish government is aware that the implementation on the confiscation of immovable assets of non-Muslim foundations is in violation of Protocol no.1 of the ECHR and the relevant provisions of the Treaty of Lausanne. Therefore, to conceal the violations from the international

BEŞİKTAŞ MAKRUHYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (1990'LAR)

THE BEŞİKTAŞ MAKRUHYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL (1990S)

Gayrimüslim vakıflarının el konan mülkleri 1936 Beyannamesi'nden sonra edinilenlerle sınırlı kalmamış, özellikle beyannamede yer alan ve tapuda nam-ı müstear ya da nam-ı mevhum adına kayıtlı olan birçok vakıf mülküne de devlet tarafından el konmuş, bu mülklerin iadesi için vakıfların açtığı davalar genellikle kadastro tutanaklarının kesinleşmesi ve bu tutanaklara itiraz süresinin (hak düşürücü süre) geçmesi nedeniyle reddedilmiştir.¹⁴¹ Oysa Medeni Kanun ile güvence altına alınan aynı hak olan mülkiyet hakkının “hak düşürücü süre” gerekçesiyle bu şekilde ihlal edilmesi demokratik bir hukuk devletinde mümkün değildir.¹⁴²

1936 Beyannamesi uygulamalarından bağımsız düşünilemeyecek bir başka sorun ise, mahkeme kararlarıyla devlet kurumları tarafından el konan mülklerin, bu kurumlar adına tapu tescil işlemlerinin bilinçli olarak yapılmaması ya da bekletilmesinden kaynaklanmaktadır. Mahkeme kararı ile Balıklı Rum Hastanesi'ne ait olan tapusu iptal edilen bir taşınmazla ilgili bir davada, Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı Ali Zengin tarafından 22 Ekim 1991 tarihinde Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne yollanan “çok gizli” kaşeli bir

yazı, bu uygulamanın ardındaki zihniyeti tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Yazıda şöyle denmektedir:

“...Tapu iptaline ilişkin alınan kararların infaz edilmesine ülke menfaatleri ve uluslararası ikili ilişkilerimiz bakımından Dışişleri Bakanlığı ile yapılan bir seri toplantılar sonucunda alınan idari kararlar çerçevesinde lüzum görülmüştür. Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili bölümünün hükümlerinde yer alan mütekalibiyet esası ve Batı Trakya'daki Türklerin mal varlığı üzerinde Yunan tarafından yapılacak keyfi işler göz önünde bulundurulmuştur. İşbu yazıların taraflara tebliğ edilmemesini, mahkemenizde saklı tutulmasını takdirlerinize arz ederim.”

Böylelikle bir taşınmazın mülkiyeti, sahibi olan vakfın elinden kesinleşmiş bir mahkeme kararı ile alınmakta, ancak bu karar tapuda infaz edilmeyerek kamuoyundan, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı hükümetlerden gizlenmeye çalışılmaktadır. Bunun Başbakanlığa bağlı idari bir kurum tarafından mahkemeye gizli bir yazı yoluyla bildirilmesi, Türk anayasa hukukunun temelini oluşturan ‘kuvvetler ayrılığı’ ilkesine ve özel olarak Anayasa'nın ‘Mahkemelerin Bağımsızlığı’ başlıklı 138. maddesinin 2. fıkrasına tamamen aykırıdır. Bakar'agöre, gayrimüslim vakıflarının taşınmazlarına el konmasıyla ilgili uygulamanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 no'lu Protokolü ve Lozan Antlaşması'nın ilgili maddelerini ihlal ettiğinin bilincinde olan Türk hükümeti, bu ihlalleri uluslararası kamuoyundan saklamak adına, kesinleşmiş mahkeme kararlarının uygulanmasına engel olan bu çok gizli emirlerin çıkartılmasını sağlamıştır.

Gayrimüslim vakıflarının mülkiyet sorunları aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde de rahatsızlığa neden olmuştur. 1981 yılında Ankara'ya gelen NATO Müttefik Kuvvetleri Komutanı Bernard Rogers, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşü konusunu görüşmek üzere dönemin cumhurbaşkanı Kenan Evren'le bir araya gelir. Ancak Rogers, Evren ile yaptığı görüşmede, Rum vakıflarının mülklerine açılan davalarla el konması uygulamalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Bunun üzerine Evren'in emriyle Başbakan Bülent Ulusu, 3 Kasım 1981 tarih ve 57779 sayılı ve “gizli” dereceli bir genelge çıkartarak, gayrimüslim vakıflarının mülklerine el koymak üzere açılan davaların durdurulmasını, alınan kararların uygulanmamasını ve gelecekte benzer davaların açılmamasını talep eder.¹⁴³ Genelgenin hükümlerine bir süre için uyulsa da 1980'lerin sonlarından itibaren dava süreci yeniden başlamış, bu kez davalar ağırlıklı olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü yerine Hazine tarafından açılmaya başlanmıştır.¹⁴⁴ Uzun yıllar azınlık vakıflarının avukatlığını yapan Murat Cano, konuyla ilgili olarak 1998 yılında Hürriyet gazetesine verdiği bir röportajda “Şimdi bu genelge hâlâ yürürlükte ama genelgeye rağmen idari birimler dava açmaya devam ediyor. Peki bu ülkeyi Bakanlar Kurulu idare etmiyor mu? İradesi yok mu?” diye sorarak, yargı ve yürütme arasındaki tutarsızlığa ve uygulamadaki keyfiliğe dikkat çekmektedir.¹⁴⁵

community, the government has produced these confidential orders that prevent court decisions from being implemented.

The property problems of non-Muslim foundations have also been a cause of concern in Turkey's international relations. NATO's former commander-in-chief Bernard Rogers who visited Ankara in 1981 met with then-president Kenan Evren to discuss the issue of Greece's return to NATO's military wing. However, in the said meeting, Rogers communicated to Evren his discomfort regarding the confiscation of Greek Orthodox foundations' properties through court cases. As a result, with the orders of Evren, Prime Minister Bülent Ulusu produced a "confidential" circular dated 3 November 1981 and numbered 57779, which demanded the freezing of court cases opened to confiscate the properties of non-Muslim foundations, the non-implementation of finalized decisions and for similar cases not to be opened in the future.¹⁴⁹ The provisions of the circular were observed for a certain period, however starting with the end of the 1980s, a second series of court cases began where the plaintiff is predominantly the Treasury rather than the Directorate General of Foundations.¹⁵⁰ Murat Cano, who acted as a lawyer for minority foundations for many years, gave an interview to *Hürriyet* daily newspaper in 1998, where he asked: "This circular is still in force, yet despite the circular, administrative offices continue to go to courts. Does the cabinet not run this country? Do they have authority?" His question points to the inconsistency between the executive and judiciary authorities, as well as the arbitrary nature of implementations.¹⁵¹

NO PROPERTY, NO MONEY, NO PERMISSION

Non-Muslim foundations were not only faced with the usurpation of their property rights in this period. Article 41 of the Treaty of Lausanne states that, "In provinces and districts where non-Muslim minority citizens of Turkey live in significant proportions, the said minorities will benefit from the money allocated to education, religious or charitable affairs in the state, municipality or other budgets or they will participate in it in accordance with the principle of fairness." The limited aid given to non-Muslim foundations from the state budget in line with this provision was cancelled completely towards the end of the 1950s. When non-Muslim foundations were separated from appendant foundations with Article no. 5404 adopted in 1949, the adoption of a new regulation was on the agenda, however it never materialized. The absence of the new regulation meant that with a dictum of the Council of State, non-Muslim foundations were subjected to a regulation that was adopted when they were still considered as appendant foundations, and were treated as such with regards to multiple implementations. This has left them face to face with problems such as long delays in granting the necessary permissions for repair work

over a certain amount for *hayrats* [charitable properties] like churches, schools and hospitals, the blockage of the income they earned from their limited number of immovable assets by the Foundations Bank, and the necessity to obtain permission from the Directorate General of Foundations to hire lawyers in cases concerning their immovable assets, where they were often left facing the same Directorate.¹⁵²

THE ACCESSION PROCESS TO THE EUROPEAN UNION

The increasing violation of the rights of non-Muslim foundations in the aftermath of the Court of Appeals Legal Chamber's 1974 decision was ameliorated to a certain degree through legal reforms after Turkey was declared an official candidate for European Union membership at the 1999 Helsinki Summit.¹⁵³ The first change to the legislation was the "Law on Amendments to Certain Laws," dated 3 August 2002 (no. 4771).¹⁵⁴ Article 4 of this law has added the following paragraphs to the first article of Law no. 2762 on Foundations:

"Non-Muslim foundations can acquire immovable properties and generate income through such properties to meet their religious, charitable, social, educational, health and cultural needs, without regard for their possession of a founding document and with the permission of the Cabinet of Ministers.

Under all conditions, the immovable assets that serve to meet the religious, charitable, social, educational, health and cultural needs of these foundations will be registered under the name of the foundation, if its possession is established through tax records, tenancy agreements and other documents and if the application is made within six months of this law's entry into force. The immovable properties that were donated or bequeathed to the foundations are also subject to the provisions of this article."

The provision "regardless of their possession of a founding document," is a positive development insofar as it overrules the 1936 Declaration's implementation. However, making the right of non-Muslim foundations of acquiring and generating income through immovable assets dependent on the permission of the Cabinet of Ministers, an institution which is difficult to reach and always has a very busy agenda, implies that a right that was previously illegally usurped was now legally limited. According to the Civil Code, a simple authorization document given by the Directorate General of Foundations for a certain amount of time, and renewable upon request is enough for foundations to acquire property and to generate income through it. The regulation that non-Muslim foundations seek the same permission from the Cabinet of Ministers, an institution of much higher standing, is in violation of the Treaty of Lausanne, Article 10 of the 1982 Constitution and the principle of equality as regulated by Article 14 of the ECHR. Oran argues that during the preparation of Law no. 4771, the mentality that perceives minorities as

NE MÜLK, NE PARA, NE İZİN

Gayrimüslim vakıflarının bu dönemde yaşadığı sorunlar mülkiyet haklarının gaspı ile sınırlı kalmamıştır. Lozan Antlaşması'nın 41. maddesinde öngörülen "Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır" hükmü uyarınca, gayrimüslim vakıflarına devlet bütçesinden yapılan sınırlı düzeydeki yardımlar, 1950'li yılların sonlarına doğru bütünüyle kesilmiştir. 1949'da kabul edilen 5404 sayılı kanunla mülhak vakıflardan ayrılmaları üzerine gayrimüslim vakıfları için yeni bir nizamname (yönetmelik) çıkarılması gündeme gelmiş, ancak bu yönetmelik bir türlü çıkarılmamıştır. Yönetmeliğin yokluğunda Danıştay'ın verdiği bir mütalaa üzerine, gayrimüslim vakıfları henüz mülhak vakıflar kapsamındayken çıkarılan bir yönetmeliğe tabi tutulmuş, birçok uygulama açısından mülhak vakıf muamelesi görmüşlerdir. Bunun sonucunda, kilise, okul ve hastane gibi hayratlarında belirli bir miktarı aşan tamiratlar için gereken izinlerin uzun süre verilmemesi, tasarruflarında kalan sınırlı sayıdaki taşınmazdan elde ettikleri gelirlerin Vakıflar Bankası'nda bloke edilmesi ve avukat tutmak için mülkleriyle ilgili davalarda genellikle karşı karşıya geldikleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izninin şart koşulması gibi sorunlarla da baş etmek zorunda kalmışlardır.¹⁴⁶

AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİ

1974 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararından sonra gayrimüslim vakıflarına yönelik giderek artan hak ihlalleri, Türkiye'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği üyeliğine resmen aday ilan edilmesinin ardından girilen hukuk reformlarıyla birlikte bir ölçüde telafi edilmeye çalışılmıştır.¹⁴⁷ Bu süreçte hukuki mevzuatta yapılan ilk değişiklik 3 Ağustos 2002 tarihli ve 4771 sayılı 'Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun' ile olmuştur.¹⁴⁸ Bu kanunun 4. maddesiyle 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 1. maddesine şu fıkralar eklenmiştir:

"Cemaat Vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulunun izniyle dini, hayri, sosyal, eğitimsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilirler.

Bu vakıfların dini, hayri, sosyal, eğitimsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne surette olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallar da bu madde hükümlerine tabidir."

Bu düzenlemenin "vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın" ibaresiyle 1936 Beynamesi uygulamasını bertaraf etmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak gayrimüslim vakıflarının taşınmaz mal edinebilme ve bu mallar üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkının kullanımını Bakanlar Kurulu gibi zor ulaşılan, gündemi sürekli yoğun bir kurumun iznine bağlaması, bütünüyle hukuk dışı bir uygulamayla gasp edilmiş bir hakkın bu kez kanuni düzeyde sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Medeni Kanun'a göre kurulan vakıfların mülk edinmeleri ve bu mülkler üzerinde tasarrufta bulunmaları için Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından belirli bir dönem için verilen ve yenilenebilen basit bir yetki belgesi yeterli olurken, gayrimüslim vakıflarının söz konusu izni Bakanlar Kurulu gibi çok daha üst düzeydeki bir kurumdan almasının öngörülmesi, Lozan Antlaşması'nın yanı sıra 1982 Anayasası'nın 10. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ilkesine aykırıdır. Oran'a göre, 4771 sayılı kanunun hazırlık çalışmaları sırasında Müslüman olmayan azınlıkları yabancı olarak algılayan zihniyet, söz konusu iznin polis ve istihbarat örgütlerinin bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı ve konunun öznesinin yabancılar olduğunu ima edecek biçimde Dışişleri Bakanlığı tarafından verilmesi için çok uğraşmıştır. Ancak bu çabalar İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Nejat Arseven, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ve Dışişleri Bakanlığı'nın girişimleri sonucunda engellenmiştir.¹⁴⁹ Bunların dışında, daha önce açılan davalarla kamu kurum ve kuruluşları tarafından el konan mülklerle ilgili herhangi bir çözüm öngörmemesi, 4771 sayılı kanunun şüphesiz en büyük eksikliği olarak öne çıkmaktadır.¹⁵⁰

4771 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin 4 Ekim 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik¹⁵¹ ise gayrimüslim vakıflarına taşınmaz mal edinebilmeleri ve bu mallar üzerinde tasarrufta bulunabilmeleri için çok ağır şartlar getirmiş, 4771 sayılı kanunun yokluğunda bile yapılabilecek bazı işlemleri daha da zorlaştırmıştır.¹⁵² Yönetmeliğin 5. maddesi, tescil başvurusu için vakıflardan çok sayıda belge talep etmektedir.¹⁵³ 6. madde ise başvuruları incelemek üzere Vakıflar Bölge Müdürlüğü başkanlığında oluşturulacak komisyona, tescili için başvuru mülkün kullanılmak istenen amaca uygunluğu ve vakfın bu mülke ihtiyacı olup olmadığı gibi hususları belirlemek üzere, başvuruların Bakanlar Kurulu'na kadar ulaşmasına engel olabilecek çok geniş yetkiler tanımaktadır. Ayrıca yönetmeliğin uygulanması 9. madde ile 'mütekabiliyet' esasına bağlanmaktadır. Batı Trakya'daki Türk azınlıklara ait vakıflarla ilgili Yunanistan tarafından yapılan düzenlemelerle karşılıklılık oluşturmaya çalışan bu yaklaşım, çağdaş insan hakları ve vatandaşlık hukuku ilkelerine ters düşmekte ve yine Müslüman olmayan Türkiye vatandaşlarının yabancı olarak görülmeye devam edildiğini göstermektedir.¹⁵⁴ Oran'ın dediği gibi, "Türk devleti soydaşı için yurttaşını rehlin almaya kalkmaktadır."¹⁵⁵

foreigners worked hard so that the necessary permission would be granted by the Ministry of Interior, which is in charge of the police and intelligence agencies, as well as the Ministry of Foreign Affairs, in a way that would imply that the subject of the matter are foreigners. However, these efforts were blocked through the initiatives of State Minister on Human Rights Nejat Arseven, The General Secretariat of the European Union and the Ministry of Foreign Affairs.¹⁵⁵ Additionally, the biggest flaw of Law no. 4771 is the absence of a solution proposal concerning properties that were confiscated by public institutions through court cases.¹⁵⁶

The Regulation¹⁵⁷ on the implementation of Law no. 4771 was published in the Official Gazette on 4 October 2002. The regulation imposed severe requirements on the right of non-Muslim foundations to acquire and generate income through immovable properties. In fact, it has rendered more difficult certain procedures that could be carried out in the absence of Law no. 4771.¹⁵⁸ Article 5 of the Regulation demands multiple documents from the foundations as part of their registration application.¹⁵⁹ Article 6, on the other hand grants an expansive authority to a commission that would be established under the District Directorate of Foundations, to determine whether the property that is subject to the registration application is suitable to the stated aim and whether the foundation needs the property. The expansiveness of the authority is a potential impediment to the applications reaching the Cabinet of Ministers. Furthermore, with Article 9, the implementation of the regulation is based on the principle of 'reciprocity'. This principle, which tries to generate mutuality with regards to regulations of Greece concerning the foundations of Turkish minorities in Western Thrace is in contradiction with the contemporary principles of human rights and citizenship law. It also demonstrates the persistence on perceiving Turkish citizens as foreigners.¹⁶⁰ As articulated by Oran, "The Turkish state is attempting to hold its citizen hostage for the benefit of its kin."¹⁶¹

The fourth European Union Accession Criteria package known as the 'Copenhagen Criteria' was adopted on 2 January 2003, and included Law no. 4778,¹⁶² which based the immovable property acquisition of non-Muslim foundations on the permission of the Directorate General of Foundations rather than the Cabinet of Ministers. It may seem at first that the change in the permission-granting authority from the busy and difficult to access Cabinet of Ministers to the Directorate General of Foundations could be a positive development. However, with a new Regulation¹⁶³ that was published in the Official Gazette on 24 January 2003 and which revoked the 4 October 2002 regulation, it was decided that unlike foundations that were established according to the Civil Code, non-Muslim foundation's application to acquire and generate income through property would be concluded "after the opinion of the relevant ministries, public offices

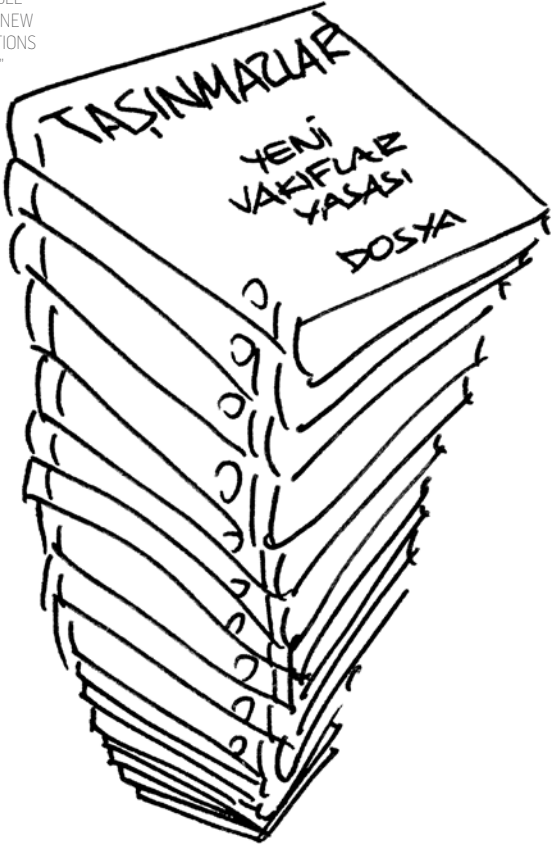
and institutions were consulted as necessary." According to Oran, the said public offices and institutions "are of course once again the police and intelligence agencies."¹⁶⁴ This condition presents a method that is not included in the Law on Foundations and thereby is in conflict with the superior norm of the law, as well as the Constitution and the Treaty of Lausanne.¹⁶⁵ Article 5 of the new regulation repeats the extremely difficult bureaucratic conditions demanded by the old regulation in applications for acquiring and generating income through properties. In addition to these, it grants an impossibly short extension of 2 months for the acquisition of missing documents in applications by the foundations for title deed registrations. The "confidential" note dated 7 April 2003 sent to the relevant public offices by the National Security Council through the Prime Minister's office and bearing the signature of National Security Council's Chief Deputy for the General Secretariat Lieutenant General Fethi Tuncel reads as follows:

"While the 2 months granted for the Directorate General of Foundations to evaluate the applications is highly limited, because it is hard to legally extend this period, it has been decided that the Directorate General of Foundations can use the period more effectively through certain administrative procedures. It will be more appropriate to conclude the applications after the opinions of the ministerial office and institutions are consulted."

That the National Security Council, responsible of the country's security, felt the need to present proposals to the executive via confidential communications on the issue of non-Muslim foundations registration applications openly demonstrates that non-Muslim minorities in Turkey are still seen as a matter of security. On the other hand, what the particular administrative procedures are and which ministerial offices and institutions are implied remains a complete mystery. Oran is of the opinion that the administrative procedures are all kinds of implementations that will render the applications inconclusive, whereas the offices and the institutions are intelligence agencies and the Minorities Auxiliary Commission.¹⁶⁶ Another example of the resistance on part of state institutions to limited improvements on minority rights concerns the 'Draft Law on Community Foundations', authored by Prof. Dr. Hüseyin Hatemi at the request of the contemporary Ministry of Foreign Affairs Deputy European Union General Secretary Ahmet Acet. The draft law was submitted to the ministry but also a request was stated that the Directorate General of Foundations ignore the text.

A relatively positive development was the extension of the application period for 18 months with Law no 4928. However, a comprehensive view of legislation changes undertaken since 2002 within the framework of European Union Accession Criteria demonstrates that the limited property rights given to non-Muslim foundations with there

"IMMOVABLE
ASSETS - NEW
FOUNDATIONS
LAW FILE"

ÇİZİM: SARKIS PAÇACI (2009)

A DRAWING BY SARKIS PAÇACI (2009)

2 Ocak 2003 tarihli ve "Kopenhag Paketi" olarak bilinen 4. Avrupa Birliği Uyum Paketi kapsamında kabul edilen 4778 sayılı kanun¹⁵⁶ ile gayrimüslim vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri Bakanlar Kurulu yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iznine bağlanmıştır. İzin yetkisinin Bakanlar Kurulu gibi ulaşılması güç ve iş yükü yoğun bir kurumdan alınarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmesi ilk bakışta olumlu bir değişiklik gibi görünmekle birlikte, 24 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve 4 Ekim 2002 tarihli yönetmeliği yürürlükten kaldıran yeni bir yönetmelikle¹⁵⁷ Medeni Kanun'a göre kurulan vakıflardan farklı olarak gayrimüslim vakıflarının mülk edinme ve tasarruf etme başvurularının "gerektiğinde ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarının görüşü alınarak" karara bağlanması öngörülmüştür. Oran'a göre burada sözü edilen kurum ve kuruluşlar "tabii ki yine emniyet ve istihbarat kuruluşlarıdır."¹⁵⁸ Ayrıca bu koşul hem Vakıflar Kanunu'nda yer almayan bir usul öngörerek üst norm olan kanuna aykırı düşmekte, hem de Anayasa ve Lozan Antlaşması'yla çelişmektedir.¹⁵⁹ Yeni yönetmeliğin 5. Maddesi eski yönetmelikte yer alan mülk edinme ve tasarruf etme başvuruları için talep edilen son derece zahmetli bürokratik şartları yinelemektedir. Bunların yanı sıra yönetmelik vakıflara tescil başvurularına ilişkin eksikliklerin giderilmesi için iki ay gibi çok kısa bir ek süre tanımıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nun Başbakanlık aracılığıyla ilgili kamu kurumlarına gönderdiği MGK Genel Sekreter Başyardımcısı

Korgeneral Fethi Tuncel imzalı 7 Nisan 2003 tarihli bir "gizli" yazıda şöyle denmektedir:

"Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün müracaatları incelemesi için tanınan 2 aylık süre son derece sınırlı olmakla birlikte, bu sürenin yasal olarak uzatılması zor olduğu için, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bir takım idari uygulamalarla süreyi daha verimli kullanabileceği düşünülmüştür. Müracaatların bakanlık kurum ve kuruluşlarının görüşlerinin alınması ve detaylı olarak incelenmesi neticesinde cevaplandırılması daha uygun olacaktır."

Milli Güvenlik Kurulu gibi ülkenin güvenliğini sağlamakla görevli bir kurumun, gayrimüslim vakıflarının tescil başvuruları gibi bir konuda gizli yazı yoluyla yürütmeye önerilerde bulunma ihtiyacı hissetmesi, Türkiye'de Müslüman olmayan azınlıkların bir güvenlik meselesi olarak algılandığını açıkça ortaya koymaktadır. Öte yandan, birtakım idari uygulamaların ve bakanlık kurum ve kuruluşlarının hangileri olduğu başlı başına bir muammadır. Oran, bu idari uygulamaların başvuruları sonuçsuz bırakacak her türlü işlem, kurum ve kuruluşların ise yine istihbarat örgütleri ve Azınlık Tali Komisyonu¹⁶⁰ olduğu görüşündedir.¹⁶¹ Devlet kurumlarının azınlık hakları konusundaki sınırlı düzeydeki iyileştirme çabalarına direnişine bir diğer örnek, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'nin, dönemin Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Sekreter Yardımcısı Ahmet Acet'in isteği üzerine kaleme aldığı 'Cemaat Vakıflarına İlişkin Kanun Tasarısı'nın bakanlığa sunulmuş olsa da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından dikkate alınmamasının istenmesidir.

4928 sayılı kanun ile başvurular için tanınan sürenin 18 ay süreyle uzatılması nispeten olumlu bir gelişme olmuştur. Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde 2002 yılından beri mevzuatta yapılan değişikliklere bakıldığında, genel olarak kanunlarla gayrimüslim vakıflarına verilen sınırlı düzeydeki mülkiyet haklarının uygulama alanının, çıkarılan yönetmeliklerle iyice daraltıldığı görülmektedir.

Gerek yürütmeye bağlı idari kurumlarda, gerek yargıda on yıllardan beri hâkim olan ve hak ihlallerinin ardında yatan ayrımcı ve statükocu zihniyet, vakıfların uğradıkları kayıpları etkin bir biçimde telafi etmelerine engel olmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden elde edilen Kasım 2003 tarihli verilere göre ilk aşamada yapılan toplam 1532 iade başvurusunun 622'si ilk sahibinin kimliğinden, 910'u da bilgi ve belge eksikliğinden olmak üzere hepsi reddedilmiştir. İkinci başvurular sonunda ise 242 adet mülk vakıflar adına tescil edilmiştir. Bu toplam başvuruların yalnızca %15,79'una tekabül etmektedir. Mayıs 2004'e kadar tescili kabul edilen mülk sayısı ise 286'ya, yani yapılan başvuruların ancak %18,66'sına ulaşabilmiştir. 4771, 4778 ve 4928 sayılı kanunlar uyarınca yapılan başvurular genellikle üç tür mülkiyet sorunu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisi 'malik' hanesi boş olan mülklerin vakıf adına tescili için yapılan başvuruları kapsamaktadır. İkinci tür sorunlar, tapuya vakıfların eski unvan ya da isimleriyle kayıtlı olduğundan tapu sicil müdürlüklerinde

laws authority significantly restricted in practice through the adopted regulations.

The administrative institutions of the executive authority as well as the discriminatory and pro-status quo mentality dominating the judiciary for decades have prevented an effective amelioration of rights violations experienced by the foundations. According to data obtained by the Directorate General of Foundations and dated November 2003, of the initial 1532 applications for return submitted in the first stage, all were rejected – 622 due to the identity of the first owner, and 910 due to lack of information and documents. At the end of the second round of applications, only 242 properties were registered under the names of foundations, which makes up only 15,79 percent of all applications. Until May 2004, the number of properties accepted for registration reached only 286, that is 18,66 percent of all applications. In line with laws 4771, 4778 and 4928, the applications were focused for the most part on three kinds of property problems. The first one comprises applications concerning the registration in the foundation's name of properties with no information in the 'ownership' section. The second category concerns applications for corrections to the ownership section of properties which cannot be subjected to any procedures at offices of title deed registration because they are registered under former titles or names. The third category concerns applications for properties that are in the possession of foundations, but that are registered under other persons' names or the names of public legal personalities and for the registration of these properties in the names of the foundations.¹⁶⁷

ARE THE PROPERTIES BEING RETURNED?

Laws no. 4771, 4778 and 4928 lack regulations on the return of, or compensation for confiscated properties, which constitutes the main problem of non-Muslim foundations. The insufficiency of legal amendments made within the scope of the European Union Accession Process reforms and the difficulties experienced in implementation resulted in a significant increase in applications to the European Court of Human Rights during this period by non-Muslim foundations. As a result and also with the impact of criticisms made by the European Union, in 2004 the government began working on a new law that would regulate all foundations, unlike the previous three laws. However, the lack of sufficient determination on the part of the government towards the amelioration of existing problems and flaws; as well as the oppositional approach of both the CHP and the MHP that upheld the pro-status quo and discriminatory mentality that lay at the roots of the non-Muslim foundations' problems resulted in the draft law to wait in line on the parliament's agenda for a long time, and it was not adopted until November 2006.

The said Law no. 5555 on Foundations was sent back to parliament by the then-president Ahmet Necdet Sezer after

he vetoed all nine articles concerning non-Muslim foundations. The reasons that Sezer provided in his veto of the articles, which included new and significant regulations for non-Muslim foundations despite all their flaws and problematic aspects, reads as follows:

“...granting to community foundations that were previously established new rights and privileges that will enable them to acquire economic and political power, despite a lack of change in their character, removing these from the category of appendant foundations and enabling them through regulations to take part in social life as legal entities and as a new kind of foundation would not be fit the Treaty of Lausanne, the Constitutional principles that demonstrate the founding principles of the Republic of Turkey, Article 10 of the Constitution that prohibits privileges and also national interests and the public good.”¹⁶⁸

The regulations that Sezer interprets as the granting of new rights and privileges are in fact the limited and conditional reconstitution of the very rights foreseen in the Treaty of Lausanne and the prohibition on discrimination in the Constitution, which were violated for decades. The concern he expresses towards the acquisition of economic and political power by non-Muslim foundations demonstrates that even in the highest echelons of the state, non-Muslim minorities are still perceived as an element of threat. A similar mentality manifested itself in some members of the parliament of the opposition parties as the draft law was being discussed in the parliament. In particular, MPs of the Republican People's Party (CHP) defended that the draft law meant a return to the Sèvres Treaty and that it provided a “paradise of foundations” for “foreigners” in Turkey. The then-leader of the party, Deniz Baykal, defended in a similar view to Sezer that Lausanne and the principle of constitutional equality were being violated. Baykal further claimed that the draft law was in violation of the principle of “reciprocity,” which had been used in a completely unlawful interpretation to justify mutual violations of rights by Turkey and Greece regarding minorities. This interpretation, violating international legal norms and universal human rights principles arises out of a complete misreading of Article 45 of the Treaty of Lausanne which states that the rights granted to non-Muslim minorities in Turkey will be granted to the Muslim minority in Greece as a mutual responsibility.¹⁶⁹

Law no. 5737 on Foundations entered into force in February 2008, after President Abdullah Gül who replaced Ahmet Necdet Sezer in August 2007, approved the draft law without any changes to the articles vetoed by Sezer. At this stage, the law met once again with the opposition of the CHP and the MHP, however the application made to the Constitutional Court by these parties for the annulment of the law was rejected by the Court in July 2010.

haklarında herhangi bir işlem yapılamayan mülklerin malik hanesinin düzeltilmesi için gerçekleştirilen başvurulara ilişkindir. Üçüncü olarak ise, vakfın tasarrufunda bulunmasına karşın, nam-ı müstear olarak ya da kamu tüzel kişileri adına tapuya kaydedilmiş mülklerin, vakıflar adına tescili için yapılan başvurular ön plana çıkmaktadır.¹⁶²

MÜLKLER İADE Mİ EDİLİYOR?

4771, 4778 ve 4928 sayılı kanunlarda, gayrimüslim vakıflarının başlıca sorunu olan el konan mülklerin iade ya da tazmin edilmesiyle ilgili herhangi bir düzenleme yer almamıştır. Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında yapılan hukuki reformların yetersiz kalması ve uygulamada yaşanan zorluklar nedeniyle talepleri karşılanmayan gayrimüslim vakıfları tarafından AİHM'e yapılan başvuruların sayısında bu dönemde gözle görülür bir artış olmuştur. Bunun üzerine ve Avrupa Birliği'nden gelen yoğun eleştirilerin de etkisiyle hükümet, 2004 yılında, daha önce çıkarılan üç kanundan farklı olarak bütün vakıfları düzenleyecek yeni bir yasa için hazırlık çalışmalarına başlamıştır. Ancak, gerek hükümetin mevcut sorun ve eksikliklerin giderilmesi için yeterince kararlılık göstermemesi, gerekse CHP ve MHP'nin gayrimüslim vakıflarının sorunlarının temelinde yatan statükocu ve ayrımcı zihniyete sahip çıkan muhalefet anlayışı nedeniyle uzun süre meclis gündeminde kalan yasa tasarısı, Kasım 2006'ya kadar kabul edilememiştir.

Söz konusu 5555 sayılı Vakıflar Kanunu tasarısı, dönemin cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından, hepsi gayrimüslim vakıflarını ilgilendiren dokuz maddesi veto edilerek meclise geri gönderilmiştir. Bütün eksiklikleri ve sorunlarına karşın gayrimüslim vakıfları açısından yeni ve önemli sayılabilecek düzenlemeler içeren bu maddeleri veto etmesinin temel gerekçesini Sezer şu şekilde ifade etmiştir:

“...eskiden kurulmuş cemaat vakıflarına, bu niteliklerini değiştirmemelerine karşın, ekonomik ve siyasal güç elde edecekleri biçimde yeni haklar ve ayrıcalıklar tanınmasını ve bunların mülhak vakıf statüsünden çıkarılarak yeni bir vakıf türü biçiminde yaşayan hukuksal varlıklar olarak sosyal yaşama katılmalarını sağlayacak düzenlemeleri, Lozan Antlaşması'yla, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkelerinin ortaya konduğu anayasal ilkelerle, mevcut hukuk sistemiyle, Anayasa'nın ayrıcalıkları yasaklayan 10. maddesiyle ve ayrıca ulusal çıkarlarla ve kamu yararlarıyla bağdaştırmak olanaklı değildir.”¹⁶³

Sezer'in gerekçede cemaat vakıflarına yeni hak ve ayrıcalıklar tanınması olarak yorumladığı düzenlemeler aslında on yıllardır ihlal edilen ve tam da Lozan Antlaşması ve anayasadaki ayrımcılık yasağının öngördüğü hakların, sınırlı ve koşullu bir biçimde tesis edilmesinden ibarettir. Gayrimüslim vakıflarının ekonomik ve siyasal güç elde edeceklerinden duyduğu kaygı ise, Müslüman olmayan azınlıkların devletin en üst kademelerinde bile hâlâ iç güvenlik açısından bir tehdit unsuru olarak algılandıklarını göstermektedir. Benzer bir

zihniyet, tasarı TBMM'de tartışma aşamasındayken muhalefet partilerine üye bazı milletvekillerinin yaptıkları konuşmalarda da kendini göstermiştir. Özellikle CHP'li milletvekilleri bu yasa tasarısının Sevr Antlaşması'na dönüş anlamına geldiğini ve “yabancılar” Türkiye'de “vakıf cenneti” sunulduğunu savunmuş, CHP lideri Deniz Baykal da Sezer'in görüşüne benzer bir biçimde Lozan'ın ve anayasal eşitlik ilkesinin ihlal edildiğini öne sürmüştür. Baykal ayrıca tasarının, yıllardır bütünüyle hukuk dışı bir yorumla Türkiye ile Yunanistan tarafından azınlıklara yönelik karşılıklı hak ihlallerini haklı göstermek için kullanılan ‘mütekabiliyet’ ilkesine aykırı olduğunu iddia etmiştir. Uluslararası antlaşmalar hukuku ve evrensel insan hakları ilkelerine aykırı olan bu yorum, Lozan Antlaşması'nın Türkiye'de Müslüman olmayan azınlıklara tanınan hakların karşılıklı yükümlülük olarak Yunanistan'daki Müslüman azınlığa da tanınacağını ifade eden 45. maddesinin tamamen ters okunmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁴

5737 sayılı Vakıflar Kanunu Ağustos 2007'de Ahmet Necdet Sezer'in yerine cumhurbaşkanlığı görevine gelen Abdullah Gül'ün tasarısı Sezer'in veto ettiği maddelerde herhangi bir değişiklik yapmadan onaylamasıyla Şubat 2008'de yürürlüğe girmiştir. Yasa bu aşamada bir kez daha CHP ve MHP'nin muhalefetiyle karşılaşmış, ancak bu partilerin yasanın iptali için yaptıkları başvuru Haziran 2010'da Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

5737 sayılı Vakıflar Kanunu, cemaat vakıflarına, mal edinme, malları üzerinde her türlü tasarruflarda bulunma, belirli durum ve şartlarda sonradan edindikleri mal ve hakları daha yararlı olanlarıyla değiştirme veya paraya çevirme (Madde 12); hayrat olarak kullanmadıkları taşınmazları aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis etme veya akara dönüştürme (Madde 16); VGM'ye bildirimde bulunmak kaydıyla yurt içi ve dışındaki kurum ve kuruluşlardan aynı ve nakdi bağış ve yardım alma (Madde 25); ve yine VGM'ye bildirimde bulunarak iktisadi işletme ve şirket kurma (Madde 26) hakkı tanımaktadır. Kanunun getirdiği en önemli yenilik ise, cemaat vakıflarının el konan mülklerinin, yalnızca bir kısmının ve belirli koşullarda da olsa, iadesini ilk kez yasal düzenlemeler kapsamında almasıdır (Geçici Madde 7). Geçici Madde 7 şu şekilde düzenlenmiştir:

“Cemaat vakıflarının;

- 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar;
- 1936 Beyannamesi'nden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edineme gerekçesiyle halen Hazine veya Genel Müdürlük ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar;

tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on sekiz ay

Law no. 5737 on Foundations gives non-Muslim foundations the following rights acquiring property; using the acquired property as they wish; under certain conditions and situations, changing the acquired property and rights with more beneficial ones or converting them into money (Article 12); transferring the immovable properties that they do not use as *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] to another foundation of the same community or converting these properties into *akars* [real estate properties generating income] (Article 16); collecting cash and in-kind donations and aid from domestic and international institutions with the knowledge of the Directorate General of Foundations (Article 25); and once again after notifying the Directorate General of Foundations establishing economic enterprises and companies (Article 26). The most important change brought about by the law is that confiscated properties of the foundations and are included within the scope of the legal regulations for the first time although not all, and under certain conditions. (Provisional Article 7) The Provisional Article 7 is as follows:

“The below properties of the community foundations will be registered under their name by the relevant title deed offices if an application is made with the rights and exemptions in the title deed registrations, and within 18 months of the entry into force of this Law, and after the positive decision of the Parliament;

- a) Immovables that are recorded in the 1936 declarations, still in the possession of the foundations, and registered under other persons' or deceased persons' names in the title deed;
- b) Immovables that were purchased by, donated or bequeathed to the foundations after the 1936 Declaration, but that are registered under the name of the Treasury, Directorate General or the donors or bequeathors in the title deed due to the reasoning of inability to acquire property.”

However, certain vague expressions in the regulation came to the fore as elements that complicated the process of returns. The phrase “still in their possession” in paragraph a of the Article formed an important contradiction. Kurban and Hatemi explain this contradiction as follows:

“In a law claimed to be adopted to enable the ‘return’ of confiscated properties, the condition that the property to be returned be “in the possession” of the foundation demanding the return contradicts the essence of the concept of ‘return.’ No real or legal personality would demand the return of a property in their possession; in other words a property that is confiscated and for which a return demand is made is not in the possession of the demanding party.”¹⁷⁰

Accordingly, it was impossible that immovable properties that were present in the 1936 declarations as registered under other or deceased persons' names and that were subsequently confiscated be in the possession of these foundations by the date of the law's adoption. As these immovable assets had been taken from the foundations and transferred to the state, their possession had also been turned over to the state. Therefore, Paragraph a did not make the return of any of the said immovable assets possible whereas the amelioration of the losses incurred by the foundations required the return of properties that were still in the possession of state institutions and the payment of compensation by the state to the foundations for properties that were handed over to third parties.

Paragraph ‘b’ of the same article also had the potential to narrow the scope of the returns. While the properties of non-Muslim foundations were confiscated as a result of many reasonings or methods, the return included only a part of the properties that these foundations acquired after 1936 through purchase, donations or bequeathals, but which were confiscated in line with the 1974 decision of the General Legal Council of the Court of Appeals and registered under the Treasury, Directorate General of Foundations, donors or the owners of the wills. However, the stories of confiscation were multiple and paragraph b of the article did not bring forth a regulation that would make the return of all these properties possible.¹⁷¹

A regulation published by the Directorate General of Foundations on 13 May 2008 on the implementation of Provisional Article 8 lists the documents that are required for registration applications to be made by non-Muslim foundations. Like the regulations pertaining to the implementation of the other three laws published since 2002, and in consideration of the time that lapsed between the confiscation of the properties to the publication of the regulation, this regulation also asked for multiple documents that were almost impossible to submit. The implementation stands out as extremely unfair, and in total disregard of the fundamental principles of law when one considers that the process of return began with the state's initiative, that all of the said documents are in possession of various state institutions, and still the burden of proof was on the foundations rather than the state.¹⁷² According to the information provided by the Directorate General of Foundations, out of 1410 registration applications made within the framework of the Provisional Article 7 of Law no. 5737, 181 received positive responses, 347 were negatively concluded and 890 were rejected on the grounds of lacking the necessary documents.¹⁷³ That the applications rejected on grounds of insufficient documents comprise almost 65 percent of the total applications is undoubtedly a result of the said unjust and arbitrary practice more than anything else.

çinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescilleri yapılır.”

Ancak bu düzenlemede yer verilen bazı belirsiz ifadeler, iade sürecini zorlaştıran unsurlar olarak öne çıkıyordu. Maddenin 'a' bendinde yer alan “halen tasarruflarında bulunan” ifadesi başlı başına bir çelişkiye sebep oluyordu. Kurban ve Hatemi bu çelişkiyi şöyle açıklamaktadırlar:

“El konulan malların 'iadesi'ni sağlamak amacıyla düzenlendiği öne sürülen bir yasada, iade edilecek malın iadeyi talep eden vakfın “tasarrufunda bulunması”nı şart koşturmak, 'iade' kavramının özüne ters düşmektedir. Herhangi bir gerçek veya tüzel şahıs, kendi tasarrufunda bulunan bir malın iadesini talep etmez; bir başka deyişle, elinden alınan bir malın iadesi talep edilen bir mal, zaten bu talebi yapan şahsın tasarrufunda değildir.”¹⁶⁵

Buna göre, cemaat vakıflarının 1936 beyannamelerinde nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına kayıtlı olduğu halde, bu tarihten sonra el konan taşınmazlarının, kanunun çıkarıldığı tarih itibarıyla bu vakıfların tasarruflarında olması mümkün değildi. Bu taşınmazlar, vakıfların ellerinden alınarak devlete devredildiğinden, tasarrufları da vakıflardan çıkarak devlete geçmişti. Dolayısıyla 'a' bendi, söz konusu taşınmazların herhangi birinin iadesini mümkün kılmamaktaydı. Oysa vakıfların uğradığı kayıpların telafi edilebilmesi için, bu durumdaki taşınmazlardan halen devlet kurumlarının elinde olanların iade edilmesi, üçüncü şahısların eline geçmiş olanlar için de devlet tarafından vakıflara tazminat ödenmesi gerekirdi.

Aynı maddenin 'b' bendi de yine belirsizliğiyle, öngörülen iadelerin kapsamını daraltma potansiyelini barındırıyordu. Cemaat vakıflarının mülklerine birçok farklı gerekçe ya da usulle el konmuşken, bu madde vakıfların yalnızca 1936'dan sonra satın alma, vasiyet ya da bağış yoluyla edindikleri, ancak 1974 tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı uyarınca el konarak Hazine, Vakıflar Genel Müdürlüğü, vasiyet edenler ya da bağışlayanlar adına kaydedilmiş bulunan mülklerinin bir kısmının iadesini öngörüyordu. Oysa el koyma hikâyeleri çok çeşitliydi ve maddenin 'b' bendi de bütün bu mülklerin iadesini mümkün kılacak bir düzenleme getirmiyordu.¹⁶⁶

Geçici Madde 7'nin uygulanması hakkında 13 Mayıs 2008 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan bir genelge, cemaat vakıflarının bu madde uyarınca yapacakları tescil başvuruları için gereken belgeleri sıralamıştır. Bu genelge de 2002 yılından itibaren çıkarılan diğer üç kanunun uygulamasına ilişkin yönetmelikler gibi vakıflardan, mülklerine el konduğu dönemden genelgenin yayımlandığı tarihe kadar geçen süre göz önünde bulundurulduğunda, ibraz etmeleri neredeyse imkânsız olan birçok belge talep etmiştir. İade sürecinin devletin inisiyatifıyla başlatıldığı ve söz konusu belgelerin hepsinin çeşitli devlet kurumlarında bulunduğu düşünüldüğünde, ispat ve belge yükünün devlet yerine cemaat vakıflarında olması, hukukun temel

ilkelerini hiçe sayan, son derece haksız bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.¹⁶⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün verdiği bilgilere göre, 5737 sayılı kanunun geçici 7. maddesi uyarınca, tüm azınlık vakıfları için yapılan 1410 tescil başvurusundan 181'ine olumlu, 347'sine olumsuz cevap verilmiş, 890 başvuru da yeterli belge olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.¹⁶⁸ Belge yetersizliği nedeniyle reddedilen başvuruların toplam başvuruların neredeyse %65'ini oluşturması, kuşkusuz her şeyden çok bürokrasinin yukarıda bahsedilen haksız ve keyfi uygulamalarının bir sonucudur.

TAMAM MI, DEVAM MI?

Cemaat vakıflarının kayıplarının telafisi açısından hiç de tatmin edici olmayan bu tablo, 27 Ağustos 2011'de yürürlüğe giren 651 sayılı kanun hükmünde kararnamenin¹⁶⁹ 17. maddesi ve bu kararnameden iki ay sonra yayımlanan bir uygulama yönetmeliğiyle¹⁷⁰ bir nebze olsun iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak, ihlal edilen mülkiyet haklarının yine kısmen ve sınırlı bir biçimde geri verilmeye çalışılması nedeniyle, bu düzenlemeler de vakıfların mülkiyet sorunlarına kökten bir çözüm getirmedir. Kanun hükmünde kararnamenin 17. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“5737 sayılı kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 11 – Cemaat vakıflarının;

a) 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazları,

b) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamulaştırma, satış ve trampa dışındaki nedenlerle Hazine, Vakıflar Genel Müdürlüğü, belediye ve il özel idaresi adına kayıtlı taşınmazları,

c) 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olup kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çeşmeleri,

tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren oniki ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescil edilir.

Cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edineme gerekçesiyle Hazine veya Genel Müdürlük adına tapuda kayıt edilen taşınmazlardan üçüncü şahıslar adına kayıtlı olanların Maliye Bakanlığınca tespit edilen rayiç değeri Hazine veya Genel Müdürlük tarafından ödenir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.”

Kararnamede, mülklerin iadesinin 1936 Beyannamesi'nde yer alan taşınmazlarla sınırlı tutulması, birçok mülkün iade sürecinin dışında kalması anlamına gelmektedir. Kararnamede, bu beyannamede yer alan ancak daha sonra el konan mülklerin de yalnızca bir kısmı için iade olanağı sağlamaktadır. Avukat Setrak Davuthan, 1936 Beyannamesi'nde yer

IS THIS IT, OR IS THERE MORE TO COME?

An attempt was made to slightly improve this far from satisfactory picture with Decree Law no. 651¹⁷⁴ that entered into force on 27 August 2011 and a regulation for its implementation¹⁷⁵ that entered into force two months after the decree. However, because the attempt was made to return the violated property rights partially and in a limited manner, these regulations did not bring a fundamental solution to the ownership problems of the foundations either. Article 17 of the decree law reads as follows:

“The following provisional article has been added to the Law no. 5737.

PROVISIONAL ARTICLE 11 – The following properties of the community foundations will be registered under their own names by the title deed registries, in accordance with the already existing rights and exemptions, if they apply within 12 months of the entry into force of this law, and after a positive decision of the Parliament:

- a) The immovable properties that are included in the 1936 Declaration, and for which the ownership section is not filled out,
- b) Immovable properties that are included in the 1936 Declaration but are registered under the names of the Treasury, Directorate General of Foundations, municipalities or special provincial administrations due to reasons other than nationalization, sale or exchange,
- c) Cemeteries and fountains that are included in the 1936 Declaration, but are registered under the names of public institutions.

For the immovable assets that were purchased by the foundations, bequeathed or donated to them but that were registered to the Treasury or the Directorate General in the grounds that they could not acquire property, and which were then registered under third parties' names, the market value will be determined by the Ministry of Finance to be paid to the foundations by the Treasury or the Directorate General.

The method and principles concerning the implementation of this article are to be determined with the Regulation.”

The decree limits itself to the return of immovable assets included in the 1936 Declaration, which leaves multiple properties outside the scope of the return process. The decree also makes return possible for only some of the properties that were initially in the declaration and were later confiscated. Davuthan has grouped the properties that were in the 1936 Declaration, and yet outside the scope of the decree in a few categories.¹⁷⁶ These are:

- Immovable assets that were once registered under deceased or other persons' names, but that left the possession of non-Muslim foundations as these foundations were declared defunct and fell under the administration

and representation of the Directorate General of Foundations (i.e. Ayasofya-ı Kebir Foundation),

- Immovables that continue to be registered under other or deceased persons' names in the title deed,
- Immovables that were registered under the Treasury's name during the cadastre and were transferred to third persons and
- Immovables that used to be registered under other or deceased persons' names, when it was determined that the said persons were lost or fugitives, the properties were confiscated by the Treasury and transferred to third persons

The following are the other problems and inadequacies associated with the regulation:

a) It foresees the return of immovable properties that are registered in the 1936 Declarations and for which the ownership data has not been filled out through Paragraph a of the provisional article 11. However, most of the immovable assets of this kind have previously been registered under the names of the foundations within the framework of European Union Accession Process. Therefore, the number of such properties is very small, especially in the case of Armenian foundations. Therefore, paragraph a has not brought an important change or improvement in practice, at least with regard to the Armenian foundations.

b) Paragraph b of provisional article 11 leaves expropriated properties outside the scope of returns. Since properties belonging to non-Muslim foundations were often expropriated without compensation, or with the payment of a symbolic value, this is an important problem. Davuthan points out that foundations can submit applications regarding unlawful expropriations.¹⁷⁷

c) The compensation that will be paid out to non-Muslim foundations is regulated by the second paragraph of section c, provisional article 11. It comprises only the immovable assets that were directly transferred to the Treasury or the Directorate General of Foundations, and then to third parties with a court decision and based on the grounds that the foundation could not acquire property. In many court cases filed by the Treasury or the Directorate General of Foundations, the demand was made for the cancellation of the title deed registration that was under the foundation's name and for its registration under the name of the old owner. In most cases, the court decisions were made to that effect. Since the old owners usually passed away without inheritors, these immovable assets have been registered in the name of the Treasury or the Directorate General of Foundations under the title of final inheritors. Therefore, the decree does not foresee compensation for immovable assets:

- Whose ownership was transferred to the former owners by a court decision,

aldığı halde kararnameyle iadesi öngörülmeven mülkleri birkaç grupta toplamıştır.¹⁷¹ Davuthan'a göre,

- Nam-ı müstear veya nam-ı mevhum isimler kullanılarak tapuda kaydedilmiş olmakla birlikte, bir noktada cemaat vakıflarının tasarruflarından çıkarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idare ve temsili altında bulunan mazbut vakıflar (Ayasofya-ı Kebir Vakfı gibi) adına tapu tescili yapılan taşınmazlar,
- Tapuda halen nam-ı müstear veya nam-ı mevhum isimler adına tescilli olarak kalan taşınmazlar,
- Kadastro sırasında Hazine adına tescil edilip üçüncü şahıslara geçen taşınmazlar ve
- Yine nam-ı müstear ve nam-ı mevhum isimler adına kayıtlı iken o isimlerin yitik ve kaçak olduklarından bahisle Hazine tarafından el konarak üçüncü şahıslara geçen taşınmazların kararnameye göre iadesi mümkün olamayacaktır.

Düzenlemedeki diğer sorun ve eksiklikleri şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

- a) Geçici 11. maddenin 'a' bendi 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazların iadesini öngörse de, özellikle Ermeni cemaat vakıflarına ait olduğu halde malik hanesi açık bırakılmış taşınmazların sayısı, bu durumdaki taşınmazların büyük çoğunluğu Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde daha önce kabul edilen yasalarla vakıflar adına tescil edildiği için, yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla 'a' bendi uygulamada en azından Ermeni cemaat vakıfları açısından önemli bir yenilik ya da iyileştirme getirmemiştir.

AİHM'DEN TÜRKİYE'YE CEZA YAĞIYOR

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden (AİHM), azınlıkların mülkiyet hakkı ile ilgili olarak Türkiye'yi tazminat ödemeye mahkûm eden iki karar daha çıktı.

Yunanlı Fokas kardeşlerin İstanbul'daki yaklaşık 25 milyon euro'luk mirasa sahip çıkmak için açtığı davada, AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mal ve mülkiyet hakkının korunması konusunda 1. protokolün 1. maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğine, oybirliğiyle hükmetti. Agos'a bilgi veren avukat Okan Herşimioğlu, "Bu, niteliği itibarıyla bu yönde alınmış ilk karardır" dedi.

AİHM, ayrıca, Bozcaada Kimisis Teotoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın çeşitli taşınmazlarla ilgili yaptığı sekiz başvurudan beşi için, mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verdi. Şikâyeti konu olan arsa ve gayrimenkuller vakfa iade edilmezse, Türkiye'nin 173 bin euro tazminat ödemesi gerekecek.

AİHMİN, TÜRKİYE CUMHURİYETİ'Nİ AZINLIKLARIN MÜLKİYET HAKKINI İHLAL ETTİĞİ İÇİN TAZMİNATA MAHKÛM EDEN KARARLARI HAKKINDA, AGOS GAZETESİNDE YAYIMLANMIŞ BİR HABER (23 EKİM 2009)

A NEWS REPORT PUBLISHED IN THE AGOS NEWSPAPER ON THE VERDICTS OF THE ECHR SENTENCING THE REPUBLIC OF TURKEY TO PAY COMPENSATION FOR BREACHING THE OWNERSHIP RIGHTS OF MINORITIES (23 OCTOBER 2009)

- b) Geçici 11. maddenin 'b' bendinin kamulaştırmaları iade sürecinin dışında bırakması, cemaat vakıflarına ait mülklerin sıklıkla bedelsiz olarak ya da cüzi bir meblağ karşılığında kamulaştırıldığı dikkate alındığında, önemli bir sorundur. Davuthan, vakıfların yasaya uygun olarak yapılmayan kamulaştırmalar için başvuru yapmaları gerektiğini dile getirmiştir.¹⁷²

- c) Geçici 11. maddenin 'c' bendinin 2. fıkrası ile cemaat vakıflarına ödenmesi öngörülen tazminat, yalnızca mal edinememe gerekçesiyle mülkiyeti cemaat vakfının elinden mahkeme kararıyla çıkıp doğrudan doğruya Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçtikten sonra üçüncü kişilere satılan taşınmazları kapsamaktadır. VGM ve Hazine tarafından açılan birçok davada, dava konusu taşınmazların cemaat vakfı adına olan tapu kaydının iptali ve eski sahipleri adına tescil edilmesi talep edilmiş, mahkeme tarafından verilen kararlar da genellikle bu doğrultuda olmuştur. Eski sahipleri genellikle mirasçısız ölmüş olduğundan, bu taşınmazlar nihai mirasçı sıfatıyla Hazine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edilmiştir. Bu durumda kararname, mahkeme kararlarıyla,

- Eski malik kaydı ihya edilen (mülkiyeti eski sahiplerine geçen) taşınmazlar,
- Eski malik kaydı ihya edildikten sonra mirasçılara kalıp üçüncü kişilere devredilen ya da satılan taşınmazlar için tazminat ödenmesini öngörmemektedir.¹⁷³

Tuzla Çocuk Kampı ve Bomonti Mihitryan İlkokulu binası gibi, uğradığı haksızlıklar daha önce kamuoyunun geniş tepkisini çeken birçok mülk için herhangi bir tazminat verilmemiştir. Eski malik kaydı ihya edildikten sonra, kayıt sahibinin ardında mirasçı bırakmadan ölümüyle Hazine'ye ya da VGM'ye geçen, daha sonra da üçüncü kişilere devredilen ya da satılan taşınmazların tazmin edilip edilmeyeceği ise belirsizdir.¹⁷⁴

Ayrıca bu taşınmazların rayiç değerinin Maliye Bakanlığı'nca tespit edilecek olmasının, geçmişteki uygulamalar dikkate alındığında, taşınmazların gerçek değerini yansıtmayacağı açıktır. Rayiç değerlerinin 5737 sayılı kanunun diğer maddelerinde bağımsız uzmanlar tarafından belirlenmesi öngörülürken, kararnamede Maliye Bakanlığı memurlarına bırakılmış olması, Kararname adına bir gerilemeye tekabül etmektedir.

Bunlara ek olarak Kararname'de, taşınmazların yalnızca rayiç bedeli üzerinden bir tazminat ödenmesinin öngörülmesi, geçmiş dönemlere ilişkin kullanımlarıyla ilgili herhangi bir hak iadesi ya da tazminatın söz konusu olmaması, bir başka eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

- d) Kararname, mezarlıkların ve çeşmelerin tescilini 1936 Beyannamesinde bulunma koşuluna bağlamıştır. Oysa hayrat kapsamında olan mezarlık ve çeşmeler bazı vakıflarca 'mal' kapsamında değerlendirilmemiş ve 1936 Beyannamesi'ne eklenmemiştir. Bu da, söz konusu hayratın vakıflar adına tescil edilmemesi olasılığını

- Whose ownership was transferred to the former owners by a court decision but which were then transferred to third parties or sold.¹⁷⁸

Therefore, compensation was not paid out for many properties, including the Tuzla Children's Camp and the Bomonti Mihitaryan Primary School building, which received extensive public attention as a result of the injustices they had encountered.¹⁷⁹ It is unclear whether compensation will be paid for immovable assets that were first transferred to their former owners, and were then transferred to the Treasury or the DGF upon the death of their former owners, and were then transferred or sold on to third parties.

In light of past practices, it is also clear that the market value to be determined by the Ministry of Finance will not reflect the real value of the immovable assets. Leaving the determination of such value to the officials at the Ministry of Finance is a regressive step brought by the decree in relation to the Law no.5737, which states that the market value will be determined by independent experts.

In addition, that the decree only foresees the payment of compensation based on the market value of immovable properties is another important flaw in the law, vis-a-vis the lack of restitution of rights or payment of compensation due to past inability to use the properties.

d) The decree has made the registration of cemeteries and foundations conditional on their inclusion in the 1936 Declaration. However, as *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], cemeteries and fountains were not evaluated as "property" by some of the foundations, they and were not included 1936 Declaration. This leads to the possibility that the said *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] will not be registered under the name of the foundation. For instance, the fountain that belongs to the Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation cannot benefit from the decree laj since it is not included on the 1936 Declaration of the foundation with the same sequence number.

e) The period of 12 months allocated for applications is insufficient with regards to the multiple bureaucratic processes that the foundations have to go through. More importantly, it is not fair to impose time limitations on the restitution of a fundamental right, such as that of property.

f) The phrase "upon the positive decision of the assembly," renders the restitution of the right dependent on the Foundations' Assembly, however, it is unclear what criteria the Foundations' Assembly will base its decisions on. In light of previous implementations, it seems inevitable that the Assembly will interpret the Decree in a completely literal manner.¹⁸⁰

g) The decree does not bring any changes towards the solution of implementation problems that concern properties that were confiscated from the foundations when the judiciary annulled the bequeathal decisions.

h) There are no regulations pertaining to properties confiscated because a foundation or a religious institution lacked legal personality.

i) A major flaw of the decree is the lack of regulations on foundations declared defunct by the Directorate General of Foundations, and the properties belonging to such foundations, especially considering the high number of foundations and properties confiscated in this manner.¹⁸¹

The regulation on the implementation of Provisional Article 11 was adopted in October 2011.¹⁸² Article 6 of the regulation demands less documentation in comparison to previous regulations and circulars. Accordingly, to be able to apply for the registration of an immovable asset, the foundations need to demonstrate the reasoned decision of the foundation's executive board, the 1936 Declaration that marks the property and all title deed registrations.

Article 15 of the regulation promises for the first time amongst all legislation governing foundations that the relevant state offices and institutions will share the information and documents necessary for the application with the foundations: "Offices of title deed registries will give title deed samples or other documents concerning immovable assets that fall within the scope of this Regulation to foundation officials who demand it, or the official from the regional directorate of foundations." However, foundations that have been struggling with multiple problems for decades often lack sufficient information and records concerning their confiscated properties. While it is a positive development that unlike in the past, the state is helping foundations this time, foundations need active support rather than demand-based sharing of information and documents. After all, state institutions already possess all kinds of information on foundation properties.

PROPERTY RIGHTS OF NON-MUSLIM FOUNDATIONS IN ECHR DECISIONS

Flaws in amended or new legislation, as well as problems that arise during implementation have led non-Muslim foundations to apply to the European Court of Human Rights (ECHR), after they exhausted the remedies provided by domestic law, which fell short of meeting their demands. Applications to the ECHR, which began with 1999, started to be concluded as of 2007. The first verdict of the ECHR on the matter stated that Turkey had violated the property rights of the Fener Greek Orthodox Highschool Foundation. The court sentenced Turkey to return the confiscated property to the foundation, or the payment of 900,000 Euros within three months. The government complied with the sentence by paying the said compensation.¹⁸³ This decision, which certified that the implementation of the 1936 Declaration is illegal, set a precedent for similar cases at the court.¹⁸⁴ In

doğurmaktadır. Örneğin Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olan çeşmenin, vakfın 1936 Beynamesinde ayrı sıra numarasıyla yer almadığı için, kararnameden yararlanamamaktadır.

- e) Başvurular için öngörülen 12 aylık süre, vakıfları bekleyen çok sayıda bürokratik işlem göz önüne alındığında, yetersizdir. Kaldı ki, mülkiyet gibi temel bir hakkın iadesi için süre sınırlaması getirilmesi adil değildir.
- f) Kararname metnindeki "meclisin olumlu kararından sonra" ibaresi ile, hakkın elde edilmesi süreci Vakıflar Meclisi'ne bağlanmaktadır. Ancak Vakıflar Meclisi'nin hangi kriterlere göre karar vereceği belirsizdir. Önceki uygulamalar dikkate alındığında, Meclis'in kararnamayı bütünüyle lafzi (sözlü) bir biçimde yorumlaması kaçınılmazdır.¹⁷⁵
- g) Kararname, vasiyetlerin yargı tarafından iptali sonucunda vakıfların elinden alınan mülkler konusunda uygulamada yaşanan sorunların çözümüne yönelik bir yenilik getirmemektedir.
- h) Bir vakfın veya dini kurumun tüzel kişiliği olmadığı gerekçesiyle el konan mülklerle ilgili herhangi bir düzenlemeye de yer verilmemiştir.
- i) Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından mazbutaya alınan cemaat vakıfları ve bu vakıflara ait mülklerle ilgili herhangi bir düzenleme olmaması da, bu yöntemle el konan vakıf ve vakıf mülklerinin bir hayli fazla olduğu düşünüldüğünde, kararname adına büyük bir eksikliklerdir.¹⁷⁶

Geçici 11. maddenin uygulanmasına ilişkin Ekim 2011'de çıkarılan yönetmeliğin¹⁷⁷ 6. maddesinde, tescil başvurusu için daha önceki yönetmelik ve genelgelere kıyasla daha az belge istenmiştir. Buna göre, vakıfların, bir taşınmazla ilgili tescil başvurusu yapabilmeleri için, gerekçeli vakıf yönetim kurulu kararı, taşınmazın işaretlendiği 1936 Beynamesi ve tüm tapu kayıtlarını ibraz etmeleri gerekmektedir.

Yönetmeliğin 15. maddesi ise, vakıflar mevzuatında ilk kez, devlet kurumlarının, başvurular için gerekli bilgi ve belgeleri vakıflarla paylaşacağına dair bir taahhütte bulunmaktadır: "Tapu sicil müdürlüklerince; bu Yönetmelik kapsamında kalan taşınmazla ilgili tapu kayıt örnekleri veya diğer belgeler, talep eden cemaat vakfı yetkilisine veya vakıflar bölge müdürlüğü görevlisine verilir." Ancak, onyıllardır türlü sorunlarla boğuşan vakıflar, çoğu durumda, el konan mülkleriyle ilgili sağlıklı bir bilgiye ve kayda sahip değildir. Devletin, geçmiştekinin aksine, bu kez vakıflara yardımcı olması olumlu bir adım olsa da, vakıfların talebi halinde bilgi ve belge paylaşmaktan çok daha aktif bir desteğe ihtiyaç olduğu kesindir. Sonuçta devlet kurumları, vakıf mülkleriyle ilgili, her türlü bilgiye zaten sahiptir.

AİHM KARARLARINDA CEMAAT VAKIFLARININ MÜLKİYET HAKLARI

Değiştirilen ve yenilenen mevzuattaki eksiklikler ve uygulamada yaşanan sorunlar, iç hukuk yollarını tüketen

ve talepleri karşılanmayan gayrimüslim vakıflarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmaya yönelmiş, 1999'dan itibaren AİHM'e yapılan bu başvurular 2007'de sonuçlanmaya başlamıştır. AİHM bu süreçte verdiği ilk kararda, Türkiye'nin, Fener Rum Lisesi Vakfı'nın mülkiyet hakkını ihlal ettiğini hükme bağlamıştır. Mahkeme Türkiye'yi el konan mülkü vakfa iade etmeye ya da üç ay içinde yaklaşık 900 bin sterlin ödemeye mahkûm etmiş, hükümet, belirtilen süre içerisinde, öngörülen tazminatı ödeyerek kararı uygulamıştır.¹⁷⁸ 1936 Beynamesi uygulamasının hukuk dışı olduğunu tescil eden bu karar AİHM'e intikal eden benzer davalar açısından emsal oluşturmuştur.¹⁷⁹ Nitekim, Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı'nın hazine tarafından el konan mülklerinden, Beyoğlu'ndaki eski İGS binası ile Kadıköy'deki bir binanın iadesi için 1999'da yaptığı başvuru da 26 Haziran 2007 tarihinde vakıf yönetimi ile hükümet arasında imzalanan bir dostane çözüm bildirgesiyle vakfın lehine sonuçlanmıştır. AİHM'in dostane çözüm koşulu olarak hükümetin vakfa 2 milyon Euro tazminat ödemesi için yaptığı öneriyi geri çeviren hükümet, mülkleri vakfa iade etmeyi tercih etmiştir. Böylelikle ilk kez bir cemaat vakfının el konan mülkleri Türkiye devleti tarafından iade edilmiştir.

Yine Yedikule Surp Pırgıç Hastanesi Vakfı'nın el konan bir başka mülkü için AİHM'e yaptığı başvuru da, 14 Aralık 2007 tarihinde, hükümetin dostane çözüm kapsamında söz konusu mülkü vakfa iade etmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁸⁰ AİHM'in 8 Temmuz 2008'de verdiği bir başka karar uyarınca, Ekümenik Patrikhanesi'nin el konan mülklerinden Büyükkada'daki yetimhane binası Patrikhane'ye iade edilmiş, bina 29 Kasım 2010'da Patrikhane adına tescil edilmiştir.¹⁸¹ Ermeni cemaat vakıflarının AİHM'e yaptıkları başvurularda verilen ilk mahkûmiyet kararında ise, mahkeme, 16 Aralık 2008'de, Yedikule Surp Pırgıç Hastanesi Vakfı'nın el konan Beyoğlu'ndaki bir dairesi üçüncü şahıslara satılmış olduğu için iadesinin mümkün olmadığına, ancak devlet tarafından vakfa 275 bin Euro tazminat ödenmesine hükmetmiştir.¹⁸² AİHM aynı gün sonuçlandırdığı bir başka davada, Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın, el konan, Şişli'deki üç evinin iadesine ve tapuda vakıf adına tesciline karar vermiştir.¹⁸³

Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusu, diğer tüm imparatorluklar gibi, farklı etnik ve dini gruplardan oluşurdu. İmparatorluğunun çöküş süreci, dağınık şekilde yaşayan farklı toplulukların ulus devlet idealince bölünmüş siyasi coğrafyalarda ulusu oluşturan çoğunluktan ayrı azınlık grupları olarak tanımlanmalarını da beraberinde getirdi. Birinci Dünya Savaşı ile tamamlanan bu çöküş sürecinde pek çok çatışma, çarpışma ve trajedi yaşandı. Avrupa'daki siyasi yenden yapılanmanın en çarpıcı göstergelerinden biri Versay Antlaşması'nın ortaya çıkardığı tablodur. Mark Mazower'ın da vurguladığı üzere Versay Antlaşması altmış milyon kişiye kendi devletlerini kurma imkânı verir, ama 25 milyon insanı da azınlığa dönüştürür.¹⁸⁴

BEYOĞLU CADDE-İ KEBİR'DE (BUGÜNKÜ İSTİKLAL CADDESİ) BULUNAN TOKATLIYAN OTELİ (BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ)

THE TOKATLIYAN HOTEL ON GRAND RUE DE PERA (TODAY İSTİKLAL STREET), BEYOĞLU (PRE-WORLD WAR I)

fact, the application that the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation made in 1999 for the return of the former İGS building in Beyoğlu and a building in Kadıköy, which had been confiscated, was concluded in the foundation's favor through a friendly settlement signed by the foundation and the government on 26 June 2007. The government turned down the proposal made by the ECHR that the government pay the foundation 2,000,000 Euros as the precondition for an friendly settlement and chose to return the properties to the foundation. That was, in fact, the first time that any confiscated properties of a foundation were returned by the state of Turkey.

Another application to the ECHR by the Yedikule Surp Pırgıç Hospital Foundation concerning a different confiscated property was concluded when the government returned the property to the foundation within the scope of an friendly settlement on 14 December 2007.¹⁸⁵ In accordance with another ECHR ruling dated 8 July 2008, the Greek Orthodox Patriarchate was returned its confiscated orphanage on Büyükkada and the building was registered under the Patriarchate's name on 29 November 2010.¹⁸⁶ In the first conviction decision concerning the cases filed by the Armenian foundations at the ECHR, the court ruled on 16

December 2008 that the confiscated property belonging to the Yedikule Surp Pırgıç Hospital Foundation was impossible to return since a flat had been sold to third parties, but that the state should pay a compensation of 275,000 Euros to the foundation.¹⁸⁷ In another case that the court concluded on the same day, it ruled for the return and registration under the foundation's name of three apartments in Şişli belonging to the Samatya Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation.¹⁸⁸

Like all other empires, the Ottoman Empire's population comprised different ethnic and religious groups. The period of the Empire's collapse brought with it the definition of groups that did not belong to the majority spread throughout the empire as minority groups. The process of collapse was concluded with World War I, which included many clashes, conflicts and tragedies. One of the most striking demonstrations of the political reconstruction in Europe is the picture that appeared in the aftermath of the Versailles Treaty. As Mark Mazower also emphasizes, the Treaty allowed 60 million people to establish their own states, but transformed another 25 million into minorities.¹⁸⁹

BATI TRAKYA'DAKİ MÜSLÜMAN AZINLIK VAKIFLARININ MÜLKİYET SORUNLARI

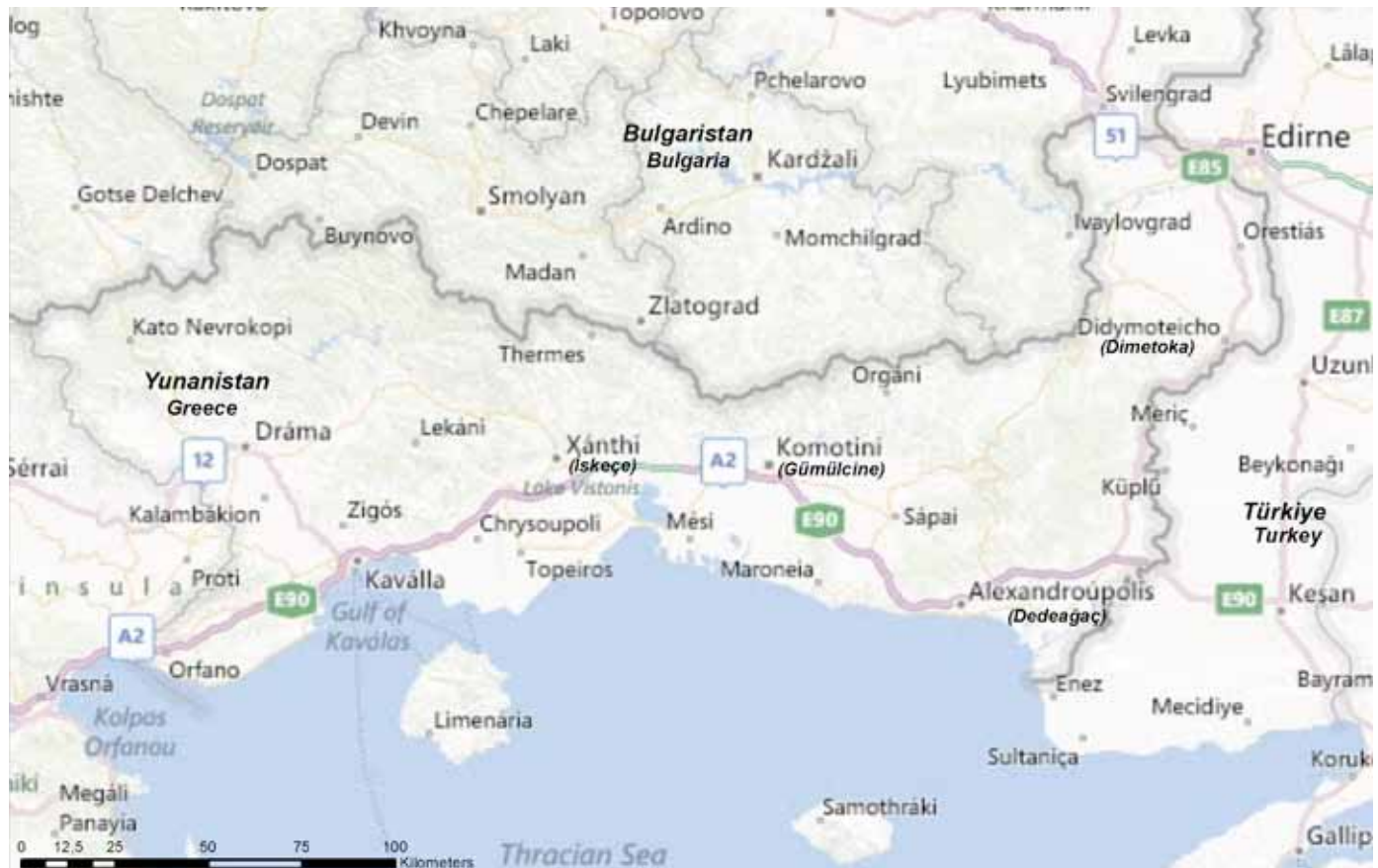
Bu bölümde, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan sınırları içerisinde kalan Batı Trakya'da yaşayan Müslüman azınlığa ait vakıfların mülkiyet sorunları ele alınacaktır. Tıpkı Türkiye'deki gayrimüslim vakıfları gibi, Batı Trakya'daki Müslüman vakıfları, bölgede yaşayan Müslümanların sosyal, dilsel ve kültürel yaşamları açısından önemli roller üstlenir. Cemaate ait olan cami, medrese, okul gibi dini ve eğitsel kurumlar, vakıfların denetiminde faaliyet yürütür. Vakıflara ait akar mülkler bu kurumlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin sürekliliğini sağlamak, cemaat yararına kullanılan vakıf mallarının bakım-onarım işlerini yapmak, cemaat içinde dayanışma ağları kurmak ve sosyal ilişkileri geliştirmek açısından gerekli ve önemlidir. Bu açıdan, vakıflara ait akar mülkler cemaatin can damarını oluşturur.

Yunanistan ile Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla azınlık durumuna düşen gruplara ilişkin

politikalarında mütekabiliyet (karşılıklılık) ilkesi uyarınca hareket ettiler. Birinin azınlık haklarına ilişkin getirdiği sınırlama, diğeri tarafından kendi vatandaşlarına karşı yürürlüğe kondu. Mütekabiliyet ilkesinin azınlık haklarını bir dış etkene göre kısıtlayabilecek bir biçimde yorumlanması, iki ülkede de vakıf mülkleri açısından çok vahim sonuçlar doğurdu. Bir devletin, başka bir devletin edimleri dolayısıyla azınlık haklarını kısıtladığı ve kendi vatandaşlarını cezalandırdığı bir durumda kanun önünde eşitlik ve eşit vatandaşlık gibi ilkelerden bahsetmek mümkün değildir. Mütekabiliyet ilkesinin uygulanışı dolayısıyla Türkiye ile Yunanistan arasında vakıf mallarına yönelik politikalar açısından benzerlikler vardır. Dolayısıyla, Yunanistan'ın Batı Trakya'daki azınlık vakıflarına ilişkin politikalarını ve bu vakıfların işleyişinin tarihsel arka planını ortaya koymak, Türkiye'deki gayrimüslim azınlık vakıflarının sorunlarının daha net anlaşılmasını sağlar. Bir diğer amaç, iki ülkedeki azınlık vakıflarının birbirlerinin sorunlarını yakından tanıyıp, dar milliyetçi kalıpları kırarak, kültürlerini yaşatmak konusunda sürdürdükleri insan hakları mücadelesinde ortaklaşmaları ve dayanışmaları için fırsat sağlamaktır.

TARİHSEL ARKAPLAN

Batı Trakya, 1364 yılından 1878 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında olan bir bölgeydi. Bölge, Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda

OWNERSHIP PROBLEMS OF MUSLIM MINORITY FOUNDATIONS IN WESTERN THRACE

This section focuses on the property problems of Muslim minority foundations in Western Thrace, a region that fell within the borders of Greece after World War I. Much like the non-Muslim foundations in Turkey, the Muslim foundations in Western Thrace take on important roles in the social, linguistic and cultural lives of Muslims who live in the region. Religious and educational institutions such as mosques, madrasas and schools belonging to the community carry out their activities under the supervision of foundations. *Akars* [real estate properties generating income] of the foundations are important and necessary to ensure the continuity of these activities, to carry out the necessary repair and maintenance work of foundation properties used to the benefit of the community, to establish networks of support within the community and to develop social relations. In this sense, the *akars* [real estate properties generating income] of the foundations are the arteries of the community.

Both Greece and Turkey acted within the framework of the principle of reciprocity concerning groups that become minorities with the dissolution of the Ottoman Empire. A limitation of minority rights imposed by one party resulted in the imposition of the same limitation against the citizens of the other party. The interpretation of the principle of reciprocity in a way that allowed for limitations based on external factors resulted in grave conditions for foundation properties in both countries. It is impossible to talk about the existence of principles such as equality before the law or equal citizenship in a framework where a state imposes limits on minority rights and punishes its own citizens for the actions of another state. The implementation of the principle of reciprocity has resulted in similarities in policies concerning foundation properties in Turkey and Greece. The demonstration of the minority foundation policies in Western Thrace and the historical background of the functioning of these foundations therefore enables a clearer understanding of the problems of non-Muslim minority foundations in Turkey. Another purpose of such an exploration is to provide minority foundations in both countries the opportunity to learn about each other's problems in order to overcome the narrow moulds of nationalism and create common ground and solidarity in the human rights struggle they undertake to sustain their cultures.

HISTORICAL BACKGROUND

Western Thrace was under Ottoman rule from 1364 to 1878. The region fell under Bulgarian rule with the Treaty of San Stefano signed after the Ottoman state was defeated in 1877-1878 Russo-Turkish war. With the Treaty of Bucharest signed after the first Balkan Wars, which eventually resulted in a complete withdrawal of the Ottoman State from the region, Western Thrace fell fully under Bulgarian control. In reaction to the bad governance practices of Bulgaria in Western Thrace, the Western Thrace Provisional Government was established on 31 August 1913 under the leadership of Eşref Kuşçubaşı and Süleyman Askeri. However, the regional government came to an end with the İstanbul Treaty signed between the Bulgarian and Ottoman states on 29 September 1913, and Western Thrace once again fell under Bulgarian rule.

After the Treaty of Neuilly-sur-Seine of 1919, Bulgaria lost one third of its territory and Western Thrace was turned over to the Entente Powers, under the responsibility of France. In the process, Greece carried out interventions in the region, taking over the control of Xanthi first, and Komotini soon afterwards. In a referendum carried out in May 1920, the population supported Greek control of the region.¹⁹⁰ Accordingly, Western Thrace fell under Greek control.

The Treaty of Sèvres, dated August 1920, is commonly known as the treaty that dissolved the Ottoman state. In fact, it comprises three different treaties, which regulate the sharing of the Ottoman State; the protection of minorities in Greece; and the official surrender of Western Thrace to Greece.¹⁹¹

In the framework of Turkey-Greece relations, the status of Western Thrace is determined by the Population Exchange Treaty (30 January 1923) and the Treaty of Lausanne (24 July 1923). The Maritsa River is designated as the border between the two countries. With the Population Exchange Treaty, a transfer of populations between Turkey and Greece is carried out, but Turks in Western Thrace and Greek Orthodox citizens of Turkey in Istanbul, Gökçeada [Imbros] and Bozcaada [Tenedos] are left outside the scope of the exchange. Within the scope of the population transfers, 638,253 Greek Orthodox individuals from Anatolia and 348,000 Muslims from Greece are subjected to forced migration.¹⁹²

THE LEGAL STATUS OF THE MINORITY IN WESTERN THRACE

1913 TREATY OF ATHENS AND THE THIRD PROTOCOL

At the end of the Balkan Wars, the control of Western Thrace, including Kavala and Alexandroupoli (Dedeğaç) fell under Bulgarian rule, whereas Greece started to control southern Macedonia and Crete. In the process, the Treaty of Athens, known as the "international document that put Greece under the heaviest responsibilities concerning

yenilmesinin ardından imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'ın yönetimine geçer. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan tamamen çekilmesiyle sonuçlanan Balkan Savaşları'nın ilkinden sonra imzalanan Bükreş Antlaşması ile Batı Trakya tamamen Bulgaristan'ın kontrolüne girer. Bulgaristan'ın Batı Trakya'daki kötü yönetimine tepki olarak, 31 Ağustos 1913 tarihinde Eşref Kuşçubaşı ve Süleyman Askeri öncülüğünde Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi kurulur. Ancak, bu bölgesel hükümet, 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile son bulur ve Batı Trakya'nın yönetimi tekrar Bulgaristan'a geçer.

1919 Neuilly Antlaşması sonucu Bulgaristan, topraklarının üçte birini kaybeder; Batı Trakya, Fransa'nın sorumluluğu altında İtilaf güçlerinin kontrolüne geçer. Bu süreçte Yunanistan, bölgeye müdahalelerde bulunur ve ilk olarak Xanthi'yi (İskeçe) ve sonrasında Komotini'yi (Gümülcine) kontrolü altına alır. Mayıs 1920'de yapılan oylamada, bölge halkı bölgeyi kontrol etmesi yönünde Yunanistan'a destek verir.¹⁸⁵ Batı Trakya'nın kontrolü bu suretle Yunanistan'a geçmiş olur.

Osmanlı Devleti'nin varlığına son veren antlaşma olarak bilinen Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920) üç farklı antlaşmadan oluşur. Bunlar, Osmanlı Devleti'nin paylaşılması, Yunanistan'daki azınlıkların korunmasını ve Batı Trakya'nın resmen Yunanistan'a verilmesini öngören antlaşmalardır.¹⁸⁶

Türkiye ve Yunanistan ilişkileri bağlamında Batı Trakya'nın statüsünü Mübadele Sözleşmesi (30 Ocak 1923) ve Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923) belirler. Meriç Nehri iki ülke arasındaki sınır olarak belirlenir. Mübadele Sözleşmesi ile 1922'de Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus değişimi gerçekleşir; Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada Rumları mübadele uygulamasının dışında bırakılır. Mübadele ile Anadolu'dan 638,253 Rum, Yunanistan'dan ise 348 bin Müslüman çıkarılarak zorunlu göçe tabi tutulur.¹⁸⁷

BATI TRAKYA AZINLIĞININ HUKUKİ STATÜSÜ

1913 ATİNA ANTLAŞMASI VE 3 NUMARALI PROTOKOL

Balkan Savaşları sonucunda Kavala, Dedeağaç ve bütün Trakya Bulgaristan'ın; Selanik, Güney Makedonya ve Girit ise Yunanistan'ın kontrolüne geçer. Bu süreçte Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında 14 Kasım 1913 tarihinde "Müslümanlara vermek zorunda kaldığı azınlık hakları açısından Yunanistan'a en fazla yükümlülük getiren uluslararası metin" olarak nitelendirilen Atina Antlaşması imzalanır.¹⁸⁸

Bu antlaşmanın 2. maddesine göre, Yunanistan sadece Balkan Savaşları ile ele geçirdiği, yani Yunanistan'a

birakılan topraklarda, antlaşmanın belirttiği Müslüman azınlığın haklarını korumaktan sorumlu olacaktır. Fakat Atina Antlaşması'na ek olarak konan 3 numaralı protokolde, antlaşmadaki azınlık haklarının tüm Yunanistan topraklarında geçerli olacağı belirtilir. Böylece Yunanistan'ın bütünü içerisinde Müslüman azınlık bu haklardan yararlanır.

Atina Antlaşması'nda vakıflarla ilgili çeşitli hükümler vardır. Atina Antlaşması'na göre "kır ve kentlerde Osmanlı hukukuna göre özel ve tüzel kişilerce edinilmiş mülkiyet hakları Yunanistan tarafından tanınacaktır. 12. maddeye göre ise her türlü vakıf güvence altına alınacak, cemaat tarafından yönetilecek ve din ve hayır kuruluşları yeterli gelirden yoksun kalacak olurlarsa kendilerine devlet tarafından yardım edilecektir.¹⁸⁹ 3 numaralı protokol, Müslümanlara bazı ek haklar da getirir. Bunlardan en önemlisi, Cemaat-i İslamiye İdarelerinin tüzel kişiliğinin açık bir şekilde tanınmasıdır.

Özetle bu antlaşma, azınlıkların can ve mal güvenliğini tamamen güvence altına almayı, cemaatlerin dini ve hayır kurumlarının tüzel kişiliklerini tanıyarak bunlara özerklik vermeyi öngörür.

10 AĞUSTOS 1920 SEVR ANTLAŞMASI

Yunanistan'daki azınlık haklarıyla ilgili olan Sevr Antlaşması, 10 Ağustos 1920 tarihinde Yunanistan ile Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya arasında imzalanır.¹⁹⁰ Antlaşma, azınlıklara toplumsal ve dinsel alan içerisinde örgütlenme hakkı ve denetleme, kendi dillerinde eğitim yapma, Müslümanlar ile ilgili sorunları İslam âdetlerine göre çözme imkânı verir. Bu antlaşma çerçevesinde azınlıklara ait vakıflar ve diğer kurumların hukuken tanınacağı ve Yunanistan'ın bu kurumlara kolaylık sağlaması gerektiği belirtilir.

24 TEMMUZ 1923 LOZAN ANTLAŞMASI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşması olarak kabul edilen Lozan Barış Antlaşması'nın "Azınlıkların Korunması" başlıklı kısmında, Türkiye'de yaşayan gayrimüslim azınlıkların haklarına ilişkin hükümler bulunur. Bu hükümler, antlaşmanın 37. ile 44. maddeleri arasında sıralanır. 45. maddede "Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır" ibaresi bulunur. Bu madde ile Türkiye, Lozan Antlaşması'nın 37. ve 43. maddeleri arasındaki hükümlere Yunanistan'la karşılıklılık olması şartıyla rıza gösterir.¹⁹¹

Mütekabiliyet olarak adlandırılan ilkenin yasal dayanağı bu hükümdür. Mütekabiliyet ilkesi, iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin durumuna göre dönem dönem azınlıklara tanınmış hakların korunmasına ilişkin sorumlulukların yok sayılmasını meşrulaştırmak için kullanılır. Teoride olumsuz olarak uygulanması öngörülmemişse de, iki ülke, söz konusu maddeyi bu yönde yorumlamayı tercih eder.

ESKİ İSKEÇE'NİN BUGÜNKÜ GÖRÜNÜMÜ (ARALIK 2011)

OLD İSKEÇE (XANTHI) TODAY (DECEMBER 2011)

minority rights it had to grant to Muslims,” was signed on 14 November 1913.¹⁹³

According to Article 2 of the treaty, Greece will be responsible of protecting the rights of Muslim minorities only in lands acquired through the Balkan Wars, in other words the lands that were left to Greece. However, the third protocol attached to the Treaty states that the minority rights set out in the treaty will be implemented in all Greek territories, enabling Muslim minorities in all parts of Greece to benefit from these rights.

The Treaty of Athens included provisions on foundations as well. Accordingly, “property rights acquired in rural and urban areas by private and legal personalities in accordance with Ottoman law will be recognized by Greece.” Article 12 states that all kinds of foundations will be under state guarantee, managed by the community itself and if charitable institutions lack the necessary income the state will subsidize them.¹⁹⁴ The third protocol grants additional rights to Muslims. The most important of these is the open recognition of the legal personalities of Muslim Community Administrations.

To sum up, the Treaty foresees the complete guarantee of the safety of the livelihood and property of minorities, the recognition of the legal personality of religious and charitable institutions, and the granting of subsequent autonomy to these institutions.

10 AUGUST 1920 TREATY OF SEVRES

The Treaty of Sevres, concerning minority rights in Greece was signed by Greece and Great Britain, France, Italy and Japan on 10 August 1920.¹⁹⁵ The Treaty gives minorities the right to organize and supervise in social and religious spheres, native language education, and the possibility of solving problems concerning Muslims based on Islamic traditions. The Treaty states that foundations and other institutions belonging to minorities will be legally recognized, and that Greece has to provide the necessary accommodation for these institutions.

24 JULY 1923 TREATY OF LAUSANNE

The Treaty of Lausanne, the founding treaty of the Republic of Turkey, includes a section on “The Protection

İSKEÇE AZINLIK İLKOKULU'NUN GİRİŞ KAPISI (ARALIK 2011)

THE ENTRANCE OF THE ISKEÇE MINORITY SCHOOL (DECEMBER 2011)

45. maddesiyle Lozan Antlaşması, Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın durumunu belirleyen sistemin temeli haline gelir. Lozan Antlaşması'nın 45. maddesi, Yunanistan'ın imzaladığı Sevr Antlaşması'na benzer hükümler getirir. Yunanistan, antlaşma hükümlerini temel yasa olarak tanıyacağını (37. madde), hiçbir ayırım yapmaksızın herkesin yaşam hakkını ve temel özgürlüklerini koruyacağını (38. madde), Müslümanların tüm medeni ve siyasal haklardan yararlanacağını, yasa önünde diğer vatandaşlarla eşit olacaklarını ve her türlü işlemde kendi dillerini kullanma olanaklarına sahip olacaklarını (39. madde), Müslümanların, masrafları kendi taraflarından karşılanmak kaydıyla hayır kurumu, okul ve benzeri kurumları yönetme ve denetleme haklarına sahip olacaklarını (40. madde), Müslümanların anadillerinde öğrenim görebilmeleri için gerekli önlemlerin alınacağını (41. madde) garanti eder. Antlaşmanın 42. maddesine göre Yunanistan hükümeti Müslümanların halihazırda kurulmuş bulunan ve gelecekte kurulacak vakıflarına ve dini kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlama yükümlülüğünü üstlenir. Antlaşmanın 43. maddesi ise Müslümanların inançlarına aykırı davranışlarda bulunmaya zorlanmayacaklarını belirtir.

CEMAAT-I İSLAMİYE İDARELERİ

Müftülük ve Cemaat-ı İslamiye İdareleri Yunanistan'daki

Müslüman azınlık için en önemli kurumlardır. Bu kurumların temel işlevleri, cemaat mensuplarının dinsel, sosyal, kültürel hattaekonomikvesiyasioluşumlarınayönvermektir. Cemaat-ı İslamiye İdareleri, 19. yüzyılın ortalarında kurulurlar. Bu tür cemaat idarelerinin oluşturulması Osmanlı'nın yönetim anlayışının 19. yüzyılda geçirdiği dönüşümle yakından ilgilidir. Uzaktan yönetimi terk edip tebaanın gündelik hayatına doğrudan sirayet etmeyi amaçlayan yeni yönetim anlayışı ve bunun en önemli mekanizması olan merkezileştirme çabası özellikle vilayet düzenlemelerinde kendini gösterir. İlk cemaat örgütleri Mithat Paşa'nın Tuna valiliği döneminde kurulur. Mithat Paşa, "halkın elinde bulunan vakıfların mütevelliler tarafından gereği gibi yönetilmediğini göreyerek bunları bölgesel idareler altında birleştirme kararı" verir.¹⁹² Buna mukabil, 1881 Uluslararası İstanbul Sözleşmesi'nin 8. maddesiyle Cemaat-ı İslamiye örgütlerinin özerkliği ve hiyerarşisi tanınır, bunlara ait emlak ve hayır kurumlarının idaresine müdahale edilmemesi gerektiği belirtilir. Böylesi bir tarihsellik içerisinde kendine yer bulan Cemaat-ı İslamiye İdareleri, cemaatin temel kaynaklarının koruyucusu ve kollayıcısı konumuna gelirler. Batı Trakya yönetiminin önce Bulgaristan'a, ardından Yunanistan'a geçmesiyle, Osmanlı yönetimi döneminde kurulan bu idarelerin cemaatlerin sosyal, kültürel ve ekonomik varlıklarını korumadaki önemi daha da artar. Cemaat-ı İslamiye İdareleri'nin tüzel kişiliği ilk olarak 1913 Atina Antlaşması ile tanınır. Antlaşmanın 3 numaralı protokolü, bu idareleri kendilerine özgü yönetmelikleri bulunan özerk yapılar olarak tanımlar.¹⁹³

1920 yılında yürürlüğe giren 2345/1920 Sayılı Müftüler ve Baş Müftü İntihabı ile İslâm Cemaatlerine ait Evkaf Varidatının Sureti İdaresine Dair Kanun, Cemaat-ı İslamiye İdareleri'nin hukuksal ve ekonomik çerçevesini belirleyen yasadır. Bu yasa temel olarak iki bölümden oluşur. Birinci bölüm müftülerin ve baş müftünün seçimiyle, ikinci bölüm doğrudan Müslüman cemaatine ait vakıfların yönetimi ve denetimi ile ilgilidir. Birinci bölümün vakıfları ilgilendiren hükmü, Müslüman cemaatinin eğitim ve vakıf işlerini teftiş etme görevinin müftülere verilmesidir (Madde 10). Kanunda bu teftiş göreviyle ilgili özel bir yönetmelik çıkartılacağı belirtilmesine rağmen böyle bir yönetmelik yayımlanmaz. Buna rağmen, 12. madde her müftü dairesinde 7 ila 12 üyeden oluşan bir heyetin kurulmasını öngörür. Bu doğrultuda müftüler, kendi bölgelerinde bu işle ilgilenmek için 7-12 kişiden oluşan komisyonlar kurarlar. Komisyonlar, üyelerden birini başkan olarak seçerler ve hükümet ile eşhassa karşı vakıf ve cemaat gelirlerini korumakla yükümlüdürler. Cemaat-ı İslamiye İdareleri'nin üye sayısı ve seçim usulleri de heyetlerin hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlenir. Müftülüğün olduğu yerde Cemaat-ı İslamiye Heyetleri üç yıllığına seçilirler. Cemaat heyetlerinin kurulmasından hemen sonra, vakıfların müteveli heyetleri son beş yılın kesin hesaplarını vermek ile yükümlüdürler. Ayrıca, bu

İSKEÇE AZINLIK İLKOKULU'NDA ÖĞRENCİLER BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE (ARALIK 2011)

STUDENTS DURING PHYSICAL EDUCATION CLASS AT THE İSKEÇE (XANTHI) MINORITY SCHOOL (DECEMBER 2011)

of Minorities,” with provisions concerning the rights of non-Muslim minorities living in Turkey. These provisions are listed between article 37 and 44 of the treaty. Article 45 states that “the rights granted to non-Muslim minorities in Turkey are the same ones granted to the Muslim minority in Greece.” Turkey consents to articles 37 to 43 of the Treaty of Lausanne on the condition that they are reciprocal to the conditions in Greece.¹⁹⁶

This article is the legal basis of the principle of reciprocity. The principle has been used to legitimize the ignorance shown to responsibilities on the part of both countries concerning rights of minorities in certain periods, depending on the political relations between the two countries. While theoretically the negative use of the principle was not foreseen, both countries have preferred to interpret the said article as such.

With article 45, the Treaty of Lausanne becomes the basis of a system that determines the circumstances of the Muslim minority in Western Thrace. Article 45 of the

treaty brings similar provisions to the Treaty of Sèvres signed by Greece. Greece guarantees that it will recognize the provisions of the treaty as its fundamental law (Article 37), that it will protect the right to life and fundamental freedoms of everyone without discrimination (Article 38), that Muslims will benefit from all civil and political rights, be equal with other citizens before the law, and have the right to use their own language in all procedures (Article 39), that Muslims will have the rights to manage and monitor charitable, educational and similar other institutions with the condition that they pay for their expenses (Article 40), and that the necessary measures will be taken to ensure that Muslims can receive education in their native language (Article 41). With Article 42 of the treaty, the Greek government undertakes the responsibility to provide all the necessary accommodation for already established foundations of Muslims, as well as any foundations to be established in the future.

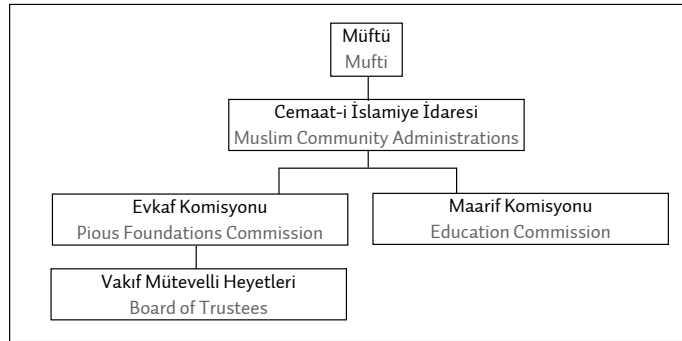
kanunun ayrıntıları ve uygulanmasına dair usullerin kral tarafından düzenlenecek bir irade ile tayin olacağı belirtilir. Ancak, konuyla ilgili ilk irade 1949 yılında yayımlanır.¹⁹⁴

2345/1920 sayılı kanun, vakıf yönetimleri ve cemaate ait dinsel ve ekonomik işlerin yönetimi açısından belirleyici niteliktedir. Kanun, Lozan Antlaşması'ndan önce yürürlüğe girmiş olsa da antlaşma bu kanunu geçersiz kılar.¹⁹⁵

Bu hukuki çerçeve içerisinde, Cemaat-ı İslamiye İdareleri, dini, sosyal, kültürel, eğitsel aktiviteler gerçekleştirirler ve vakıfların yönetimi gibi çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Konumuz itibarıyla, bu idarelerin vakıf yönetimlerine dair faaliyetleri ele alınacaktır.

VAKIFLARIN YÖNETİMİ

Cemaat-ı İslamiye İdareleri, kurulduğu andan itibaren müteveli heyetlerini dışlayan bir yapı olarak değil, onların üzerinde bir üst kurul olarak görev yapar.¹⁹⁶ Maarif ve evkaf olmak üzere iki alt komisyon kurularak, bu komisyonlar ilgili işlerin koordinasyonunu sağlamakla görevlendirilir. Evkaf komisyonunun görevi, özellikle ekonomik açıdan önemli olan vakıfların yönetimini sağlamaktır.¹⁹⁷ Müftünün yasal olarak Cemaat-ı İslamiye idarelerinden sorumlu olduğu düşünüldüğünde vakıflar özelinde şöyle bir hiyerarşik yapıdan söz edilebilir:

Bu denli sıkı bir denetim mekanizması kurulmasının amacı, vakıfların ve vakıf gelirlerinin en yararlı ve verimli şekilde kullanılmasını sağlamak, idareciler tarafından yapılabilecek suiistimalleri engellemektir. Cemaat-ı İslamiye İdareleri'nin diğer bir görevi de vakıflara ait hayrat ve akarların bakım ve onarım işlerini düzenlemektir. Bu süreç içerisinde idarecilerin karşılaştıkları en büyük sorun, vakıflara ait mülklere resmi makamlarca el konmasına ve bu mülklerin işgal edilmesine yönelik girişimlerdir.¹⁹⁸ Mübadele uygulamasına kadarki dönemde birçok savaş ve işgal görmüş olan bu coğrafyada vakıf mallarının korunmasının ne kadar zor olduğu açıktır. Bu süreçte el konan veya yıkılan camiler ile cemaat mensuplarına ait mülkler hayli fazladır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'ın kontrolünde olan Gümülcine'de Müslüman cemaati için önemli olduğu bilinen Gazi Evrenos İmareti kilise haline getirilir.¹⁹⁹ Mübadele

sonucunda Batı Trakya dışındaki Müslüman nüfusun Türkiye'ye sürülmesiyle birlikte, Batı Trakya'daki Cemaat-ı İslamiye İdareleri Yunanistan'a Osmanlı'dan miras olarak kalır. Yukarıda anlattığımız hukuki çerçeve, idarelerin işleyişi hakkında bilgi verse de özellikle Lozan Antlaşması'nın 45. maddesindeki karşılıklılık ilkesinin etkisiyle iki ülke arasındaki ilişkilerin seyri azınlıkların yaşamını doğrudan etkiler.

Yunanistan hükümetinin Türkiye'den gelen Rum mübadilleri Batı Trakya'ya yerleştirmesiyle bölgedeki demografik denge alt üst olur. Mübadillerin yerleştirilmesi süreci, bölgedeki nüfus yapısının değişmesine neden olur ve bölgenin Müslüman karakterinin Rodopi dışındaki yerlerde kaybolmasıyla sonuçlanır.²⁰⁰ Batı Trakya'da, mübadele öncesi %83 olan Müslüman nüfus, mübadeleden hemen sonra %36 oranına düşer.

Türkiye'ye benzer olarak, Yunanistan da tektipleştirme yoluyla homojen bir ulus devlet yaratmayı amaçlar. Mübadele kadar olan süreçte etnik temizlik ve ayrımcılık politikalarıyla Müslümanlara karşı şiddet temelli bir baskı siyaseti yürütülürken, mübadele sonrası Müslüman azınlığın hukuki statüsü kabul edilir ve daha farklı entegrasyon/asimilasyon politikaları yürütülür.²⁰¹ Bu değişimde Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin değişmesinin de etkisi olur. İki ülke arasındaki ilişkiler İkinci Dünya Savaşı'na kadar olumlu yönde seyreder. Venizelos'un başbakan olduğu dönemde bu ikili ilişkiler bölgesel politikaları etkileyecek denli iyileşir. Bu dönemde, Yunanistan'daki Müslüman azınlığın önceki ve sonraki dönemlere kıyasla baskıdan daha uzak yaşadığını söylemek mümkündür.

Mübadele sonrası Batı Trakya'daki Cemaat-ı İslamiye İdareleri Gümülcine, Dedeoğaç ve Dimetoka'da bulunmaktadır. Bu idarelerin işleyişine dair temel çerçeveyi 1920 yılında çıkarılan kanun oluşturur. İdarelerin varlıklarını sürdürmeleri için ihtiyaç duydukları ekonomik kaynaklar ise mübadele öncesi dönemle aynıdır. İdarelerin temel gelir kaynakları vakıflara ait dükkân ve ev kiralari, tarla, bağ ve otlak gelirleri ve cemaatin bağışlarıdır. Bununla bağlantılı olarak idarelerin en önemli görevlerinden biri de Müslüman vakıflarını yönetmek ve onlara ait mülklerin bakım ve onarım işlerini yapmaktır.²⁰²

Müslüman vakıflarının mallarını korumak bu dönemde de zor bir işti. İki ülke ilişkileri iyi yönde seyretse de, bir kısım azınlık mülklerine el konur. Örneğin, Gümülcine'de bulunan Servili Camii 1936 yılında yıktırılır.²⁰³ Ayrıca, Gümülcine'de şu an büyük parkın bulunduğu yer, eski Müslüman mezarlığıdır ve 1933 yılında istimlak edilir.²⁰⁴ 1936-1946 yılları arasındaki dönem Yunanistan iç politikası açısından çok ağır geçer. Metaxas diktatörlüğü, Bulgaristan'ın Nazilerin desteğiyle Batı Trakya'yı işgal etmesi ve sonrasında çıkan iç savaş, yalnızca azınlıklar açısından değil tüm Yunanistan vatandaşları için olumsuz sonuçlar yaratır.

MUSLIM COMMUNITY ADMINISTRATIONS

The Office of the Mufti and the Muslim Community Administrations are the most important institutions for the Muslim minority in Greece. The main function of both are to provide guidance for the religious, social, cultural and even economic and political formation of community members. Muslim Community Administrations were established in the mid-19th century. The formation of such community administrations is in turn closely related to the transformation that the Ottoman understanding of administration underwent in the 19th century. The new understanding of administration wanted to discard government from a distance and aimed at directly infiltrating the daily lives of the subject. The most important mechanism of this new understanding is centralization, which manifests itself most clearly in provincial regulations. The first community organizations were established when Mithat Pasha was the governor of the Danube Province. As governor, Mithat Pasha decided “upon seeing that the foundations under the control of the people are not managed as necessary by the trustees that day should be united under regional administrations.”¹⁹⁷ As a result, the autonomy and hierarchy of the Muslim Community Administration organizations were recognized with Article 8 of the 1881 International Treaty of Istanbul, and it was ruled that no intervention should take place in the management of the real estate and charitable institutions belonging to these. Muslim Community Associations that occupy such a historical place become the protectors of the fundamental resources of the community. As Western Thrace falls first into Bulgarian, and later under Greek control, the importance of these administrations in protecting the social, cultural and economic existence of the communities increased. The legal personality of the Muslim Community Associations was first recognized with the 1913 Treaty of Athens. The Third Protocol of the Treaty defines the administrations as autonomous structures with their own preambles.¹⁹⁸

Law no 2345/1920 on the Election of Muftis and the Head Mufti and the Exemplary Management of the Income Belonging to Charitable Foundations of the Muslim Community, which entered into force in 1920, determines the legal and economic framework of the Muslim Community Administrations. The law comprises two fundamental parts. The first part is concerned with the election of the muftis and the head mufti, whereas the second part is directly concerned with the management and monitoring of foundations belonging to the Muslim community. The first section, however, grants muftis the responsibility of monitoring the educational and foundation-related activities of the Muslim community (article 10). While the law states that a special regulation that sets out the task of such monitoring will be adopted, this has not been the case. Article 12, on the other hand, foresees the establishment

of a commission at each Mufti’s office to comprise 7 to 12 members. Accordingly, muftis establish commissions of 7-12 people in their regions to attend to the task. The commission elects one of its members as a president, and they are responsible of the protection of the foundation and community incomes from the government and the community. The regulations prepared by the commission set out the number of members and election methods for the Muslim Community Administrations. Where a Mufti’s Office exists, members of the Muslim Community Administrations are elected to serve for three years. The board of trustees of the foundations are obliged with presenting a final account of the last five years immediately after the establishment of the community commissions. Moreover, it is set out that the details of the law and its method of implementation will be determined by a order to be regulated by the king. However, the first order on the issue was released as late as in 1949.¹⁹⁹

Law no. 2345/1920 determines the management of foundations as well as the religious and economic activities of the community. While the Law entered into force prior to the Treaty of Lausanne, the Treaty nullifies the law.²⁰⁰

Within this legal framework, the Muslim Community Administrations carry out religious, social, cultural and educational activities as well as the management of foundations. Our focus here is limited to the foundation management activities.

MANAGEMENT OF FOUNDATIONS

From the moment of their establishment, Muslim Community Administrations functioned as a higher council rather than a structure that excluded the board of trustees.²⁰¹ It was given the responsibility to coordinate the functioning of the two lower commissions of ‘education’ and ‘pious foundations’. The pious foundations commission is responsible of the management, especially of foundations of economic importance.²⁰² (For the hierarchical structure the foundations are part of, see the chart on p. 90.)

The establishment of such a strict monitoring mechanism aims to enable the most effective and beneficial use of foundations and foundation incomes and to prevent exploitation by the administrators. The Muslim Community Administrations are also tasked with the repair and maintenance of the *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] and *akars* [real estate properties generating income] of the foundations. The most significant problem encountered by the administrator in this process is the intervention of the public offices aimed at confiscating foundations’ properties or the occupation of such properties.²⁰³ The difficulty of protecting foundations’ properties in a territory which experienced multiple wars and occupations prior to the population exchange is very challenging. The number of mosques that were confiscated or destroyed, as well as the properties of community members are significantly high. For

GÜMÜLCİNE, GAZİ EVRENOS İMARETİ (OCAK 2012)

THE GAZI EVRENOS İMARET [PUBLIC KITCHEN] IN GÜMÜLCİNE (JANUARY 2012)

İki savaş arası dönem ve altı yıllık iç savaş sürecinde iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşmesinin azınlık haklarının korunması yönündeki umutları arttırdığı söylenebilir. Öte yandan, iki ülke tarafından siyaset meselesi yapılmamış olsa da, azınlıklara yönelik bazı baskı ve sınırlamalar devam eder.²⁰⁵ Bu konuda asıl kırılmanın 1950'lerden itibaren, özellikle Kıbrıs meselesiyle yaşandığı söylenebilir.

Bu noktada, Cemaat-ı İslamiye İdareleri hakkındaki hukuki değişikliklerden söz etmek gerekir. 1920 yılında çıkan kanunda belirtilen idarelere dair özel kral iradesi, Yunanistan Kralı Paul I tarafından 16 Haziran 1949 tarihinde verilir.²⁰⁶ Dokuz maddeden oluşan irade, cemaat idarelerinin seçimleri, üye sayıları ve görevleri hakkında hükümler içerir. En

önemli hükmü Cemaat-ı İslamiye İdareleri'nin ismini 'Müslüman Cemaatleri Emvalinin İdaresi' olarak değiştirmesidir. Böylece idarelerin görev alanında eskiye nazaran büyük bir daralma olur. Madde 7'de belirtildiği gibi, heyetlerin görevi sadece cemaate ait servetlerin idaresine indirgenir. Diğer bir deyişle, Müslüman cemaati sosyal ve kültürel olarak temsil etme yetkileri idarelerin elinden alınır. Diğer bir değişiklik ise, 1920'deki kanunda müftülere verilen denetim görevinin, yeni iradeyle umumi valilik ve mahalli mutasarrıflıklara verilmesidir (Madde 9). Bu değişiklik, idare heyetlerinin özerk yapılarının sınırlandırılması anlamına gelir. Düzenleme, valiliklere ve belediyelere vakıfların ekonomik kaynakları üzerinde büyük bir kontrol de sağlar.²⁰⁷ Yine iradeye göre,

instance, during World War I, Komotini (Gümülcine) was under Bulgarian control and the Gazi Evrenos Soup Kitchen, known to be of significance for the Muslim community, was turned into a church.²⁰⁴ When the Muslim population that lived outside of Western Thrace was exiled to Turkey with the population exchange, the Muslim Community Administrations became the legacy of the Ottoman Empire for Greece. While the legal framework we set out above gives important indications as to the functioning of the administrations, the principle of reciprocity set out in Article 45 of the Treaty of Lausanne directly impacts the lives of minorities, in line with the relations between the two countries.

The settlement of Greek Orthodox exchangees in Western Thrace overturned the demographic balance. The process of settlement changed the population make-up of the region and the loss of its Muslim character in regions other than Rhodope.²⁰⁵ In Western Thrace, the Muslim population that was 83 percent prior to the exchange, fell to 36 percent in its aftermath.

Much like Turkey, Greece also aimed to create a homogeneous nation-state by imposing a uniform type for all. The period leading up to the population exchange is one of a violent politics of oppression against Muslims, carried out through ethnic cleansing and discrimination. In the aftermath of the population exchange, the legal status of the Muslim minority was acknowledged and different policies of integration/assimilation were carried out.²⁰⁶ This change was also determined by the transforming relations between Greece and Turkey, which followed a positive path until World War II. During the premiership of Venizelos, the mutual relations did not only improve, but also influenced regional politics. It is possible to observe that during this period the Muslim minority in Greece lived under less oppression in comparison to previous and subsequent periods.

In the aftermath of the population exchange, Muslim Community (Gümülcine) Administrations existed in the Komotini, Alexandroupoli (Dedeagaç) and Didymoteicho (Dimetoka) provinces of Western Thrace. The functioning of these administrations is regulated by the 1920 law, whereas the economic resources required by the administrations to sustain themselves were identical with the pre-exchange period. The fundamental sources of income for the administrations were the rents from shops and homes, fields, orchards and pastures belonging to the foundations, as well as donations from the community. One of the most important tasks of the administrations was therefore to manage Muslim foundations, and carry out the repair and maintenance work for their properties.²⁰⁷

The protection of the properties of Muslim foundations remained a difficult task in this period as well. Despite the

improvement in Turkish-Greek relations, some minority properties were confiscated. For instance, the Servili Mosque in Komotini was demolished by official order in 1936.²⁰⁸ A park stands in the place of an old Muslim cemetery in Komotini, the outcome of a expropriation act in 1933.²⁰⁹ The years between 1936-1946 were those of severe oppression in terms of domestic politics in Greece. The dictatorship of Metaxas, Bulgaria's invasion of Western Thrace with the aid of Nazis and the subsequent civil war bear negative consequences not only for minorities, but for all citizens of Greece.

The period between the two wars and the six-year long civil war resulted in an improvement of mutual relations and subsequently increased hopes of minority rights protection. On the other hand, while it was not made a subject of politics, both countries continued their oppression and limitations targeting minorities.²¹⁰ The real breaking point came in the 1950s, and particularly with the Cyprus issue.

At this point, it is necessary to first talk about legal changes to Muslim Community Administrations. The special order of the king on administrations, set out in the 1920 law was released by the Paul I, King of Greece, on 16 June 1949.²¹¹ Comprising nine articles, the order includes provisions on the elections, member count and responsibilities of community administrations. The most significant provision changes the name of Muslim Community Administrations to the Administration of the Muslim Community Properties, which entails a significant narrowing of responsibilities. As Article 7 sets out, the committees' responsibilities are reduced to the management of fortunes belonging to the community. In other words, administrations are stripped of the task of social and cultural representation of the Muslim community. Another change concerns the transfer of the monitoring duty which was given to muftis with the 1920 law to neighbourhood proprietors (Article 9). This change entails the limitation of the autonomous structure of administrative commissions and gives the governorates and municipalities a great control over the economic resources of the foundations.²¹² The order also sets out the number of administration commission members as 12 in Komotini and Xanthi (İskeçe), and 7 in Alexandroupolis and Dimetoka (Article 1). A new order was issued on 28 September 1949, concerning the methods of election for the administrative commissions.²¹³ Subsequent to the release of the order, the first elections were held on 22 January 1950, and administrative commissions were formed.²¹⁴

THE JUNTA PERIOD

Tanks appeared on the streets of Athens on 21 April 1967, entering Syntagma Square and turning their weapons towards the Parliament building. The coup d'état, one of the darkest pages of Greek history, was carried out by a 'Junta of Colonels'. The junta period lasted until 1974, and

GÜMÜLCİNE, YENİ CAMİ VE 1884'TE II. ABDÜLHAMİD TARAFINDAN İNŞA ETTİRİLEN SAAT KULESİ (2008)

GÜMÜLCİNE, THE NEW MOSQUE AND THE CLOCK TOWER WHICH WAS CONSTRUCTED BY ABDULHAMİD II (2008)

idare heyetleri Gümülcine ve İskeçe'de 12 üye, Dedeğaç ve Dimetoka'da 7 üye olarak belirlenir (Madde 1). 28 Eylül 1949'da ikinci bir irade çıkarılır. Bu irade, idare heyetlerinin seçim usulleri hakkındadır.²⁰⁸ Bu iradenin yayımlanmasından sonra, ilk seçim 22 Ocak 1950'de yapılır ve idare heyetleri oluşturulur.²⁰⁹

CUNTA DÖNEMİ

21 Nisan 1967'de Atina sokaklarında tanklar görülmeye başlanır; tanklar Sintagma Meydanı'na girerler ve silahlarını Parlamento binasına çevirirler. Yunanistan tarihinin en karanlık sayfalarından biri olan askeri darbe, 'Albaylar Cuntası' tarafından gerçekleştirilir. 1974'e kadar süren cunta dönemi, Yunanistan'da anti-demokratik uygulamaların, korku ve baskının hâkim olduğu yıllardır. Cuntanın temel amacı popülist reform projeleri, propaganda ve şiddet yoluyla devlet yönetimini ve toplumu kontrol altında tutmaktır.²¹⁰ Baskıcı politikalar, tüm Yunanistan vatandaşlarını etkisi altına alır, azınlıklar da bu süreçten çok yoğun bir şekilde etkilenirler.²¹¹

Cemaat-ı İslamiye idarelerine ve vakıfların bağımsızlıklarına karşı en büyük müdahale bu dönem içerisinde gerçekleşir. 1950'den itibaren yapılan seçimler 65/1967 sayılı yasa ile iptal edilir, seçilmiş bütün yöneticiler görevlerinden

uzaklaştırılır ve idarecileri, cunta yönetiminin kendisi atama yoluyla belirlemeye başlar. Hükümet kurumlarından kişiler doğrudan bu heyetlerin başına geçerler.²¹² Bu da Cemaat-ı İslamiye idarelerini azınlıklara ait, özerk yapıları sivil girişimler olmaktan çıkararak, devlet kurumları haline dönüştürür. Bu değişikliği takip eden yedi yılda birçok Müslüman vakıf mülkü kamulaştırılır.²¹³

Yine bu dönemde Yunanistan'ın ilk defa azınlıklar konusunda karşılıklılık ilkesine başvurduğu söylenebilir. Yunanistan, Kıbrıs sorunu ile birlikte iki ülke arasındaki gerilimin artmasını, 6-7 Eylül olaylarını ve 1964 yılında İstanbul'daki Rumların pasaportlarının iptal edilerek sürülmesini, kendi azınlıklarına yönelik ayrımcı politikalar yürütmeyi karşılıklılık ilkesi uyarınca "meşrulaştırılan" uygulamalar olarak görmektedir.²¹⁴

Cunta döneminde, Dedeğaç'taki ve Dimetoka'daki Cemaat-ı İslamiye idareleri tümüyle kaldırılır, İskeçe ve Gümülcine'dekiler ise "basit birer cami encümenliği" haline getirilir.²¹⁵

Bu dönemde vakıf malları konusunda büyük kayıplar yaşanır. Devlet, istimlak adı altında vakıflara ait olan dükkân, arazi ve dini yapılara el koyar ve bazı mülkler tarihi değerlerine rağmen yıkılır. Atama yoluyla heyetlerin

became a period where anti-democratic procedures, fear and oppression dominated. The junta rule fundamentally aimed at populist reform projects, and the control of the state and society through propaganda and violence.²¹⁵ The oppressive policies had an impact on all citizens of Greece, and minorities were severely effected.²¹⁶

This period also marks the greatest intervention against the independence of Muslim Community Associations and their independence. The elections that had been carried out since 1950 were annulled with Law no. 65/1967, all elected officials were suspended and the junta rule started appointing the administrators.²¹⁷ This transformed Muslim Community Associations from being autonomous civilian initiatives belonging to minorities into state institutions. The subsequent seven years witnessed the nationalization of multiple properties belonging to Muslim foundations.²¹⁸

The same period witnessed what can be considered Greece's first use of the principle of reciprocity on the issue of minorities. Greece saw the increasing tension between the two countries over Cyprus, the pogroms of 6-7 September, 1955, and the exile of Istanbul's Greek Orthodox population in 1964 with the cancellation of their passports, as events that "legitimized" the implementation of discriminatory politics against its own minorities within the framework of the reciprocity principle.²¹⁹

During the junta years, the Muslim Community Associations in Alexandroupolis and Dimetoka were dissolved and the once in Xanthi and Komotini were reduced to "simple mosque councils."²²⁰

The period is one of great losses for foundation properties. Under the guise of expropriation, the state confiscated shops, fields and religious structures belonging to the foundations and some of these properties were torn down despite their historical value. The persons who were appointed as heads of the foundations did not protect the property rights of the foundations. As Adıyeke articulates, "there are complaints that Şevket Hamdi [installed by the junta rule to the Xanthi Muslim Community Administration] sold certain foundation properties, and especially the fields, at prices below their value."²²¹ Such implementation resulted in significant property losses for foundations in Xanthi.

The confiscation of foundation properties through the use of various mechanisms became a systematic policy in the 1960s, reaching a new level of gravity with the junta period. A report prepared by the Gümülcine Muslim Community Administration investigating the property circumstances of community foundations in the city center of Komotini demonstrates the gravity of the situation.²²² According to the report, a significant proportion of the properties were confiscated beginning with the 1960s and with the citation of multiple reasons including protection from flooding,

urban planning implementation and land integration. The decrease in the amount of land donated by Ali Bey in 1456 to what is known as the Sohtalar Foundation was one such example. In the same manner, the widening and set-building works to prevent the flooding of the Poşpoş (Vosvosis) river in winter months divides into two the fields that are located in the Kulaklıoğlu and Kargılı Sarıca districts. 56 thousand of the 185 thousand squaremeters belonging to the Kulaklıoğlu Sohtalar Foundation is confiscated under the guise of preventing floods. In 1969, 27 shops belonging to foundations on the Filipo and Kapalı Bridges were expropriated. The Hamam Coffee House on Filipo Street was expropriated in 1970, and a house and land belonging to the Serdar Mosque Foundation was confiscated in 1971. A last example is the expropriation of a house and land on the Harilaou Trikoupi Street in 1973. The current location of the university was also confiscated when it was a vegetable garden belonging to the foundation, which entailed the expropriation of 29 acres out of the existing 60.²²³

Since less work has been carried out on foundation properties in Xanthi, it is harder to demonstrate the exact consequences of Greek governmental policies. Our meeting with the Xanthi Muslim Community Association on 1 December 2011 did not lead to clear information on community foundations. It was explained during the meeting that the region currently used as military barracks used to host 6-7 shops belonging to the Xanthi Administration, which were expropriated by the Greek government to build a football field. However, military barracks were built instead. In the works of the administrators we met with, "the expropriations always target the foundation properties."²²⁴ On the other hand, various books and memoirs on the subject demonstrate that the Muslim community's foundation properties in the region were subjected to a significant process of confiscation and destruction. In 1858, Hacı Emin Ağa undertook the building of a clocktower in Xanthi's main square. The clocktower, which still stands, is amongst the expropriated properties. The municipal council of Xanthi decided to tear down the tower in 1942, however, the implementation of the decision was prevented after the complaints from the community and with the intervention of the then-governor Gakis. While the tower did not was torn down, the inscription gets destroyed with hammers and shovels one night.²²⁵ The Pazaryeri Mosque, also built by Hacı Emin Ağa and located next to the clocktower, was arsoned by Bulgarian soldiers in 1943, during World War II. The municipality did not allow for the mosque to be rebuilt after the war, expropriated the land and made it part of the city square.²²⁶ Another lose is the Kü-tüklü Tekke [convent] in the town of Boru, which was built towards the end of the 15th century. The land that the tekke, which is in ruins today, stood on was confiscated from the community and became private property.²²⁷ One of the most

ve vakıfların başına getirilen kişiler ise vakıfların mülkiyet haklarına gereği kadar sahip çıkmazlar. Adıyeye'nin de dile getirdiği gibi, İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresine cunta yönetimi tarafından getirilen "Şevket Hamdi'nin, vakıflara ait bazı mülkleri özellikle de arsaları bedelinin altında sattığına dair şikâyetler" bulunur.²¹⁶ Bütün bunlar İskeçe'de bulunan vakıfların büyük mülk kayıpları yaşamasına neden olur.

Vakıflara ait mülklerin çeşitli mekanizmalar yoluyla cemaatlerin elinden alınması 1960 yılından itibaren sistemli bir politikaya dönüşür. Bu politika, cunta dönemi ile birlikte daha da vahim bir hal alır. Gümülcine Cemaat-ı İslamiye İdaresi'nin hazırlamış olduğu ve Gümülcine şehir merkezindeki cemaat vakıflarına ait kırk mülkün durumunu inceleyen rapor, mülkiyet sorununun ciddiyetini gösterir.²¹⁷ Rapora göre, 1960 yılından itibaren su baskınlarından koruma, şehir planı uygulaması ve toprak bütünlemesi gibi çalışmalar bahane edilerek vakıf mallarının önemli bir kısmına el konur. Örneğin; 1456 yılında Sohtalar Vakfı olarak bilinen ve Ali Bey tarafından vakfedilen arazilerin miktarı yukarıda söz edilen sebeplerden ötürü azaltılır. Aynı şekilde, Poşpoş (Vosvosis) Çayı'nın kış aylarında taşkınlıklara sebep olması için yapılan genişletme ve set yapma çalışmaları, Kulaklıoğlu ve Kargılı Sarıca mevkiinde bulunan arazileri ikiye böler. Kulaklıoğlu Sohtalar Vakfı'na ait 185 bin metrekarelik arazinin 56 bin metrekaresine su taşkınlıkları bahane edilerek el konur. 1969'da Açık Köprü ve Kapalı Köprü üzerinde bulunan 27 adet vakıf dükkânı istimlak edilir. 1970'te Filipo Caddesi'ndeki Hamam Kahvehanesi, 1971'de Serdar Camii Vakfı'na ait ev ve arsa istimlak edilir. Son örnek olarak, Harilau Triakupi Caddesi'nde bulunan ev ve arsa 1973'te istimlak edilir. Yine cunta döneminde, şu an üniversitenin olduğu yer eskiden vakfa ait sebze bahçesiydi. 60 dönümlük olan yerin 29 dönümü istimlak edilir.²¹⁸

İskeçe'deki vakıf mülklerine ilişkin çalışmalar daha az olduğundan, cemaat vakıflarına ilişkin Yunanistan hükümetinin politikalarının ne gibi sonuçlar doğurduğunu ortaya koymak daha zordur. 1 Aralık 2011 tarihinde İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresi ile yaptığımız görüşme sonucunda, kendilerinden cemaat vakıflarına ilişkin net bilgi alamadık. Yaptığımız görüşmede, şu an orduvi olarak kullanılan bölgede İskeçe İdaresi'ne ait altı-yedi adet dükkân vardı. Yunanistan tarafından yeşil saha yapmak amacıyla istimlak edilir. Lakin yeşil saha yerine orduvi inşa edilir. Görüştüğümüz idarecilerin deyimiyle, "istimlakler hep vakıf mallarını vurur."²¹⁹ Öte yandan, çeşitli kitap ve anılarda İskeçe bölgesindeki cemaat mülklerinin de ciddi bir el koyma ve yıkım uygulamasına maruz kaldıkları görülür. 1858'de Hacı Emin Ağa tarafından İskeçe meydanına bir saat kulesi yaptırılır. Halen ayakta duran saat kulesi istimlak edilen mülkler arasındadır. İskeçe Belediye Meclisi, 1942'de kuleyi yıkmaya karar alır, fakat yıkım kararının uygulanması cemaatin şikâyeti ve dönemin Valisi Gakis'in müdahalesi ile önlenir. Ancak saat kulesinin

kitabesi, bir gece, çekiç ve kazmalar ile paramparça edilir.²²⁰ Yine Hacı Emin Ağa tarafından yaptırılan ve İskeçe meydanındaki saat kulesinin hemen yanında bulunan Pazaryeri Camii İkinci Dünya Savaşı sırasında 1943'te Bulgaristan askerleri tarafından yakılır. Belediye caminin savaştan sonra yeniden inşa ve tamir edilmesine izin vermez ve cami arsasını istimlak ederek şehir meydanına dahil eder.²²¹ Diğer bir kayıp da Boru kasabasında bulunan Kütüklü Tekkesi'dir. 15. yüzyılın sonlarında inşa edilir. Günümüzde harap durumda olan tekkenin bulunduğu arazi cemaatin elinden alınır ve özel bir şahsın mülkiyetine geçer.²²² İskeçe'deki Müslüman cemaatini sarsan en büyük olaylardan biri de, 22 Aralık 1972 Cuma günü, cunta yönetimi tarafından Tabakhane (Debbağhâne) Camii'nin yıkılması olur.

Tabakhane Camii, Batı Trakya'nın en eski camilerindedir. Abdurrahim Dede'ye göre, caminin yapım tarihi 1600-1650 yılları arasına denk gelir. Pazaryeri Camii'nin 1943'te yıkılmasından sonra Tabakhane merkez camii konumuna gelir. Fakat 18 Aralık 1972 tarihinde, cemaat idaresine caminin istimlak edildiği ve yıkılacağı bildirilerek on gün içinde boşaltılması istenir. Bu süre zarfında Müftülük, cemaatin önde gelenleri ve cemaat mensupları camiye yıktırmamak için büyük bir mücadeleye girişirler. Bu kişilerden oluşan bir heyet 20 Aralık günü yıkım kararının geri alınması konusunda vali ile görüşse de, görüşmeden olumlu bir sonuç alınmaz. 21 Aralık günü müftülük Atina'daki yetkililere duruma dair bir telgraf çeker. İskeçe'deki idareciler Atina'nın yıkıma engel olabileceğini düşünerek, camiye mümkün olan en kısa sürede yıkmaya karar verirler. Tabakhane Camii, 22 Aralık günü yerine park yapılacağı gerekçesiyle, minaresi, kitabesi ve halılarıyla birlikte yıkılır.²²³ Hâlâ Osmanlı dönemine ait izlerin korunduğu, 'Eski İskeçe' denen bölgede bulunan cami, evler ile birlikte büyük bir istimlak projesinin parçası olur. Şu an caminin bulunduğu yerde bir üniversite kampüsü bulunur. Batı Trakya'da yaptığımız görüşmelerde, isminin yayımlanmasını istemeyen bir kurum temsilcisi, Tabakhane Camii'nin lüks binaların karşısında olduğu ve görüntü kirliliği yarattığı için yıkıldığını belirtti.²²⁴

Mülkiyet kayıpları konusunda akademik ve bilimsel çalışmaların eksikliğinden ötürü Gümülcine ve İskeçe ile Batı Trakya'nın diğer bölgeleri hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Yukarıda aktarılanlar yaşananları göstermekle beraber, resmin tamamının görülebilmesi için bu konuda geniş kapsamlı çalışmaların yapılması gerekir. Halihazırda, İskeçe şehir merkezindeki vakıflardan sorumlu olan İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresi'ne ait 70 civarında dükkân ve ev, dokuz cami ve bir de medrese vardır. Ayrıca, İskeçe'de bulunan iki azınlık okulunun binaları da İdare'nin mülkleri arasındadır.²²⁵ Gümülcine şehir merkezindeki vakıflardan sorumlu olan Gümülcine Cemaat-ı İslamiye İdaresi'ne ait, 655 bin metrekareye tekabül eden 41 adet arazi, 22 cami, sekiz mescit, beş okul, bir medrese, iki yurt binası ve altı mezarlık vardır. Aynı şekilde, kira geliri getiren 149 adet mülkü mevcuttur.²²⁶

debilitating events for the Muslim community in Xanthi was the destruction of the Tabakhane Mosque by the junta rule on 22 December 1972.

Tabakhane used to be one of the oldest mosques in Western Thrace. According to Abdurrahim Dede, the mosque was built sometime between 1600 and 1650, and it had become the central mosque after the destruction of Pazaryeri Mosque in 1943. On 18 December 1943, the community was told that the mosque had been expropriated to be torn down, and they were asked to evacuate within ten days. The Office of the Mufti, community leaders and members undertook a significant struggle to prevent the demolition of the mosque. A commission met with the governor on 20 December for the retraction of the demolishing decision, however the meeting did not bear a positive outcome. On the 21st of December, the Office of the Mufti sent a telegram to the officials in Athens on the matter. Afraid that Athens might obstruct the demolition, the administrators in Xanthi decide to tear down the mosque as soon as possible. On the 22nd of December, the Tabakhane Mosque was torn down with its minaret, epitaph and carpets, claiming that a park would be built in its place.²²⁸ The mosque, located in the region informally called old Xanthi that still bears traces of the Ottoman period, became part of a large-scale expropriation project along with houses. Currently, a university campus stands where the mosque used to be located. An institutional representative who wished to remain anonymous stated that the Tabakhane Mosque was demolished because it was in the way of the view of some luxury apartment blocks.²²⁹ The lack of academic and scientific studies on the loss of property limits the information on Komotini, Xanthi and other parts of Western Thrace. While the above examples convey what happened to a certain extent, a full picture necessitates large-scale studies on the subject. The Xanthi Muslim Community Administration, responsible for the foundations in the city center, currently has under its authority around 70 shops and homes, 9 mosques and a religious school. The buildings of the minority schools in Xanthi are also owned by the Administration.²³⁰ The Komotini Muslim Community Administration, responsible for foundations in Komotini city center, owns 41 titles of land comprising 665 thousand squaremeters, 22 mosques, eight mesjids [prayer rooms], five schools, one religious school, two dormitory buildings and six cemeteries. It also possesses 149 properties that generate rent income.²³¹

The period between the end of the junta rule in 1974 and the subsequent transition to democracy has been debilitating for the minority population in Western Thrace. The junta period, which ended in 1974, bore grave consequences for the minorities in Western Thrace. The majority of properties belonging to Muslim foundations were lost, and the Muslims in Western Thrace were deprived of the right to elect the

1972'DE YUNANISTAN DEVLETİ TARAFINDAN İSTİMLAK EDİLEREK YIKILAN İSKEÇE TABAKHANE CAMII'NİN TAMİR KİTABESİ

THE INSCRIPTION OF REPAIR OF THE İSKEÇE TABAKHANE MOSQUE WHICH WAS CONFISCATED AND TORN DOWN BY GREECE IN 1972

administrators of their own institutions. The process of transition to democracy led the minority population to hope for the restitution of their rights. These hopes were shattered with the continuation of the junta-period procedure of appointments in the democratic period and the failure to return confiscated properties. Many of the minority institution representatives we interviewed in Western Thrace within the scope of this study have emphasized that the junta period continues for minorities.

THE TRANSITION TO DEMOCRACY AND FOUNDATIONS

The power of the junta was shaken by the increased number of oppositional student movements and the economic crisis of 1970. The Cyprus crisis and the military operation of the Turkish Armed Forces brought the junta to an end. The period of junta rule ended on 24 July 1974 and the transition to democracy began under the leadership of Konstantinos Karamanlis.²³²

With the transition to democracy, the Karamanlis government nullified many procedures of the junta period, however the appointments concerning the minority population in Western Thrace were not annulled. Despite the adoption of a new constitution, the usurped election right of the Muslim minority was not restituted. To the contrary, the state was granted greater intervention powers into the administrative organization of Muslim foundations. Law no 1901 on "The Foundations of the Muslim Minority and the Management and Operation of their Properties" adopted in 1980 included provisions that significantly limit the administrative and economic rights of the foundations.²³³ The draft law was adopted during a parliamentary session where the two minority members of the parliament were absent and the only objection was raised by a member of the Greek Communist Party (KKE), and raised intense objections from

1974 yılında cunta döneminin bitmesi ve demokrasiye geçişe kadar olan süreç Batı Trakya azınlık toplumu için büyük oranda sarsıcı olmuştur. 1974'te sona eren cunta dönemi Batı Trakya'daki azınlıklar açısından çok sarsıcı sonuçlar doğurmuştur. Müslüman vakıflarına ait mülklerin önemli bir kısmı kaybedilmiş, Batı Trakya Müslümanları kendi kurumlarının idarecilerini seçme hakkından dahi mahrum bırakılmışlardır. Demokrasiye geçiş süreci, haklarını geri almak açısından azınlık toplumunu ümitlendirmiştir, fakat cunta döneminde getirilen atama usulünün demokratik dönemde devam etmesi ve el konan vakıf mülklerinin iade edilmemesi bu yöndeki umutları kırmıştır. Batı Trakya'da görüşme yaptığımız birçok azınlık kurumu temsilcisi cunta döneminin azınlıklar için halen devam ettiğini vurgulamışlardır.

DEMOKRASİYE GEÇİŞ SÜRECİ VE VAKIFLAR

Cunta'nın iktidarı, muhalif öğrenci hareketlerinin artması ve 1970 yılında ortaya çıkan ekonomik krizle birlikte sarsıldı. Kıbrıs krizi ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs harekâtı ise Cunta'nın sonunun gelmesine neden oldu. 24 Temmuz 1974'te cunta dönemi sonlandı ve Konstantin Karamanlis'in öncülüğünde demokrasiye geçiş süreci başladı.²²⁷

Demokrasiye geçişle birlikte, Karamanlis hükümeti cunta döneminin pek çok uygulamasını iptal etti. Ancak, Batı Trakya azınlık toplumunu ilgilendiren atamalar iptal edilmedi. Yeni bir anayasa yapılmasına rağmen, Müslüman azınlığın cunta döneminde elinden alınan seçim hakkı iade edilmedi. Aksine, devletin cemaat vakıflarının idari yapılarına müdahale yetkisi daha da arttı. 1980 yılında çıkarılan ve 'Müslüman Azınlığın Vakıfları ve Onların Mal Varlıklarının Yönetim ve İşletilmesi' başlığını taşıyan 1091 sayılı kanun, vakıfların idari ve ekonomik haklarını önemli ölçüde sınırlayan düzenlemeleri beraberinde getirdi.²²⁸ Dönemin meclisinde bulunan iki azınlık milletvekilinin yer almadığı ve kanunlaşmasına ilişkin tek itirazın Yunan Komünist Partisi (KKE) üyesi bir milletvekilinden geldiği bir oturumda kabul edilen yasa teklifi, azınlık temsilcilerinin büyük tepkisini çekti.²²⁹ Temsilciler bir araya gelerek, yasayı reddeden ve bir an önce değiştirilmesi için hükümetten talepte bulunan bir metin hazırladılar; bu kanunla mücadelede her türlü yasal yola başvuracaklarını ifade ettiler. Buna Türkiye'nin, Yunanistan hükümetinin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediklerine dair iddiaları ve azınlık temsilcilerinin uluslararası şikâyet mekanizmalarına başvuracakları beyanları da eklenince, Yunanistan yasanın birçok hükmünün yürürlüğe girmesini sağlayacak kararnameleleri çıkarmaktan vazgeçti.²³⁰ Böylece, 1091 sayılı kanun, 1991'e kadar resmi olarak yürürlüğe girmedi.

Bu yasanın 5. maddesine göre, her vakıf için beşer kişiden oluşan bir yönetim kurulu seçilecekti. Ancak bu seçimin yapılabilmesi için, yönetici sayısının iki katı kadar aday çıkmadığı takdirde, bölge valisi aday listesini tamamlayacak

şekilde atama yapacaktı.²³¹ 11. madde, valiye azınlıklara ait birden çok hayır kurumu bulunan yerlerde tek bir yönetim kurulu oluşturma yetkisi tanınmıştı. 16. madde ise valiye vakıfların bütçeleri üzerinde aşırı geniş bir denetim hakkı tanımıştı. Buna göre, vakıflar valinin onayını almadan herhangi bir harcama yapamıyordu ve vali, bütçe gelir ve gider kalemleri üzerinde dilediği tasarrufta bulunabiliyordu. Bölge valisinin vakıflar üzerindeki nüfuzu atamalar yoluyla iyice arttı. Bu koşullar altında azınlık toplumunun yasaya ve devlet kurumlarına gösterdiği tepkiler de arttı.

Yasanın 20. maddesi ise, tek başına vakıfların adeta idam fermanını imzalamaktaydı.²³² Bu maddenin 1. fıkrası, vakıf yöneticilerinin, vakıflara ait olan ya da idaresini üstlendikleri malların hesap dökümünü, "yasanın ilanından itibaren bir yıl içinde buldukları yörelerdeki vergi dairelerine" bildirmek zorunda oldukları hükmünü barındırıyordu.²³³ Basit bir mal beyanından ibaret gibi görünen bu düzenlemenin beraberinde getirdiği uygulama, vakıf yönetimlerinin ekonomik kaynaklarına ağır bir darbe vurmuştur. 500 yıllık Osmanlı hükümlerini boyunca edinilen mülklerin ilkel koşullar altında tutulan kayıtları, savaşlar, işgaller ve göç hareketleri sırasında kısmen yok olmuştu. Yunanistan, kayıtların yokluğunu veya eksikliğini, bu mülklere el koymak için bir gerekçe olarak kullanmıştır. 20. maddenin, sekiz yıl gecikmeli olarak, 15 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte bölge valileri tarafından oluşturulan komisyonlar, vakıflara ait olan taşınmazların tespiti ve belgelenemeyen mülklere el koyma sürecine hız vermişlerdir. Bu uygulamaların dışında, vakıfların sahip oldukları taşınmazlarla ilgili kira arttırma ve ödenmeyen kiralar için dava açma gibi hakları da 1980'li yıllarda ellerinden alınmıştır. Aynı dönemde, azınlık eğitim kurumlarını ve ibadethanelerini yaşatmak amacıyla faaliyet gösteren küçük ölçekli yardım kuruluşları da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.²³⁴

CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ VE SONRASI: 1990'LI YILLAR

8 Nisan 1987 tarihli ve 36 azınlık mensubu tarafından imzalanarak Gümölcine'de dağıtılan bir bildiri, vakıf yöneticileri seçiminin 1920 yılında çıkarılan 2345 sayılı yasanın öngördüğü biçimde yapılması ya da Müslüman azınlık ile kurulacak diyalog sonucunda yeni bir seçim yasanının kabul edilmesi gibi taleplere yer veriyordu.²³⁵ 1980'de kabul edilen ve Müslüman azınlığın şiddetli protestolarıyla karşılaşan 1091 sayılı kanunun uygulamaya geçirilmesini amaçlayan 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 3 Ocak 1991 tarihinde ilan edilmiştir. Kararname, 1091 sayılı kanunda vakıfların idari ve ekonomik haklarını sınırlayan düzenlemeleri yinelemenin yanı sıra, özellikle devletin vakıf yöneticilerinin seçim sürecine müdahalesini kolaylaştırıyordu. Kararnamenin 25. maddesi, vakıf idarelerinin seçimleri gerçekleştirmediği durumlarda, devlete vakıf yöneticilerini atama hakkı tanımaktaydı.

the representatives of minorities.²³⁴ The representatives met and prepared a text that rejected the law and demanded its immediate change from the government, stating that they intended to pursue all legal paths to combat the law. With the addition of the claims that the Greek government was not fulfilling its international obligations and the declaration that the minority representatives intended to pursue international mechanisms of complaint, Greece decided not to release the regulations that would enable the entry of multiple provisions of the law into force.²³⁵ As a result, Law no. 1091 did not officially enter into force until 1991.

According to Article 5 of the Law, an executive board comprising 5 people would be elected for each foundation. However, for the election to be held a list of at least 10 candidates would be necessary. In case this list could not be compiled, the regional governor would make the necessary appointments to the list.²³⁶ Article 11 granted the governor the authority to establish a single executive board in places with multiple charitable institutions. Moreover, Article 16 vested the governor with excessively wide powers of monitoring foundation budgets, such that the foundations could not undertake any spending without the governor's approval and the governor could economize as he wished over the budget and the items of income and spending. The appointments resulted in a further increase of the regional governor's influence over the foundation. Under these conditions, the reactions of the minority community against this law and state institutions intensified.

Article 20 alone constituted a death sentence for the foundations.²³⁷ The first paragraph of this article contained the provision that the trustees of the foundations had to report to "regional tax offices within a year of the law being issued" the inventory of properties belonging to the foundation or those whose management they were responsible for.²³⁸ The implementation accompanying this regulation, seemingly a simple declaration of properties, greatly damaged the economic resources of foundation managements. The records of properties acquired in the 500 years of Ottoman rule were kept under primitive conditions and were partially destroyed during wars, invasions and migrations. Greece used the absence or inadequacy of records as an excuse for confiscating these properties. With the entry into force of Article 20 on 15 January 1989, after a 5 year delay, the commissions put together by regional governors expedited the process of confiscating immovable properties that could not be determined or documented as belonging to the foundations. In addition, the rights of foundations to increase the rent of their properties or file courtcases when their rent was not paid were also confiscated in the 1980s. During the same period, small-scale charity organizations that worked for the sustenance of minority educational establishments and places of worship faced the risk of extinction.²³⁹

THE PRESIDENTIAL DECREE AND ITS AFTERMATH: THE 1990S

A declaration dated 8 April 1987 and signed by 36 members of the minority community was disseminated in Komotini. The declaration included demands for the election of foundation executives to be carried out in line with Law no 2345 adopted in 1920, or a new law to be adopted in dialogues with the Muslim minority.²⁴⁰ Presidential Decree no. 1, which entered into force Law no. 1091 adopted in 1980 and the focus of intense protests from the Muslim minority, was released on 3 January 1991. The decree repeated the provisions of Law no 1091 that limited the administrative and economic rights of the foundations, and made it easier for the state to interfere in the process of electing foundation executives. Article 25 of the decree authorized the state with appointing trustees in cases where the foundation administrations could not carry out the elections. The same article stated that if a trustee quit his or her position, was expelled or died, the regional governor would appoint the first member on the list presented to him. If the list was exhausted or no members accepted the responsibility, the governor would appoint a member of the community that fulfilled the conditions for being elected as a trustee.²⁴¹

Much like Law no 1091, this decree attracted the reaction of the minority community and could not fully enter into force. However, the economic monitoring rights of the general and regional governors on foundations increased after the decree was released, leading to the confiscation of many foundation properties in the same period, and the implementation of certain economic sanctions.²⁴² An official document that was leaked to the press in 1990 and that acted as the source of all subsequent governments' minority policies, demonstrates how minority foundations were perceived within the framework of discriminatory state policies. The document bore the signatures of the country's prominent party leaders including Konstantin Mitsotakis, Andreas Papandreou and Kharilaos Florakis that met under the leadership of Prime Minister Xenophon Zolotas on 31 January 1990, and referred to 'possible dangers' in Western Thrace.²⁴³ These included, "a demographic development in the region to the detriment of the 'Greek element' caused by the high birth rates of the Muslim community," "the establishment of an independent minority party," and "the possibility that the unification and singular management of foundations turning into a strong weapon." The same document listed amongst precautions that should be taken in the face of these dangers, "the settlement of Pontus Greek Orthodox population in the Evros and Rhodope provinces for the protection of the Greek element in Western Thrace," and the "systematic purchase of agricultural lands belonging to Muslims to encourage their move to the cities." Keeping in mind that the majority of the Turkish population in Western Thrace work in the

Yine aynı madde, vakıf yöneticilerinden biri ayrılır, görevden alınır ya da ölür ise, bölge valisinin kendisine sunulan listede en üst sırada yer alan üyeyi görevlendirmesini öngörmekteydi. Liste tükendiği ya da hiçbir üye görevi kabul etmediği takdirde, valinin cemaat içinden yönetici seçilme koşullarına uygun bir kişiyi göreve ataması mümkün olacaktı.²³⁶

1991 tarihli bu kararname de 1091 sayılı kanun gibi azınlık topluluğunun büyük tepkisini çekti ve bütünüyle uygulamaya geçirilemedi. Bununla birlikte, genel ve yerel valilerin vakıflar üzerindeki ekonomik denetim hakları kararnamenin ilanı sonrasında daha da arttı; bu dönemde de birçok vakıf malına el kondu ve çeşitli ekonomik yaptırımlar uygulamaya devam edildi.²³⁷ Aslında 1990 yılında basına sızan ve sonraki dönemde iktidara gelen bütün hükümetlerin azınlık politikalarına kaynaklık eden resmi bir belge, dönemin ayrımcı devlet politikaları bağlamında azınlık vakıflarının nasıl algılandığını çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Başbakan Xenophon Zolotas önderliğinde 31 Ocak 1990 tarihinde bir araya gelen Konstantin Mitsotakis, Andreas Papandreu ve Kharilaos Florakis gibi ülkenin önde gelen parti liderlerinin imzasını taşıyan metinde, Batı Trakya'daki 'muhtemel tehlikelere' atıfta bulunuluyordu.²³⁸ Bunlar arasında, "Müslümanlar arasında doğum oranının yüksek olmasına bağlı olarak, bölgedeki demografik gelişimin "Yunan unsuru"nun zarar göreceği şekilde gerçekleşmesi" ve "bağımsız bir azınlık partisinin kurulmasının" yanı sıra, "vakıfların birleştirilerek tek elden yönetilmesinin güçlü bir silaha dönüşme ihtimaline" de yer veriliyordu. Aynı belgede, bu tehlikelere karşı alınması gereken önlemler arasında, "Batı Trakya'daki Yunan unsurunun korunması adına Evros ve Rodop illerine Pontus Rumlarının yerleştirilmesi" ve "Müslümanların şehirlerde yaşamasının teşvik edilmesi amacıyla Müslümanlara ait tarım arazilerinin sistematik bir biçimde satın alınması" yer almaktaydı. Batı Trakya Türk nüfusunun çoğunluğunun tarımla uğraştığı ve bölgedeki tarım arazilerinin birçoğunun da vakıflara ait olduğu dikkate alınırsa, bu önlemlerin devletin yıllardır süregelen vakıf mallarına el koyma ve vakıflara yönelik diğer idari ve ekonomik yaptırım uygulamalarıyla paralellik arz ettiği görülecektir. Yine aynı belgede, "Gümülcine'deki Türk Konsolosluğu'nun etkinliğini sınırlandırmak amacıyla vakıfların demokratik denetiminin sağlanması" bir diğer önlem olarak yer almakla birlikte, 1990'lı yıllar boyunca Yunanistan hükümetleri vakıflar, okullar ve müftülük gibi önemli azınlık kurumlarının bağımsızlığını sınırlamaya yönelik politikalarını sürdürerek azınlık topluluklarının beklentilerini boşa çıkarmışlardır.²³⁹

Dönemin milletvekili Dr. Sadık Ahmet, 1993 yılında Başbakan Konstantin Mitsotakis'e yazdığı bir mektupta, Mitsotakis'in üç yıl önce söz verdiği gibi, vakıf yöneticilerinin seçimi iş başına gelmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep etmiş, seçimler yapılamadığı sürece vakıfların mal varlıklarının boşa harcanmakta ve giderek yok

olmakta olduğunu vurgulamıştır. Ancak, 2008 yılının Şubat ayında çıkarılan ve 1980 tarihli yasayı yürürlükten kaldıran 3647 sayılı yasadaki yapılan bazı değişikliklerden sonra bile, uygulamada seçim prosedürünün demokratikleşmesi adına kayda değer bir gelişme olmamıştır.²⁴⁰

3647 SAYILI YASADAN BUGÜNE: SON GELİŞMELER

3647 sayılı yasa, vakıf yönetim kurulu seçimlerinin, bölge valisi ile yerel müftü ve imamların denetimi altında yapılacağına dair düzenlemeler getirmekte, ancak bu denetimin nasıl yapılacağını açıklığa kavuşturmamaktadır. Yasaya göre bölge valisi "istisnai olarak" özel bir komiteye bağlı bir vakıflar grubu oluşturma ve seçim düzenleme yetkisine sahiptir. Seçimler yapılmadığı takdirde, vali uygun gördüğü kişileri yönetim kurulu üyeliğine atayabilecektir. Bu düzenlemeler 1980 yılında çıkarılan 1091 sayılı yasa ve 1991 tarihli kararnamenin ilgili hükümleriyle önemli benzerlikler göstermektedir. 3647 sayılı yasanın seçimlerle ilgili düzenlemeleri de azınlığın yoğun tepkisiyle karşılaşmış ve uygulamaya geçirilememiştir. Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka'daki üç vakıf da, halen yasanın kabulünden önce atanmış üyelerden oluşan yönetim kurulları tarafından idare edilmektedir.²⁴¹ Azınlık temsilcileri, gerek seçim süreci, gerekse vakıfların mal varlıkları üzerindeki geniş denetim yetkilerinden ötürü, 3647 sayılı yasanın atanmış müftüleri ilgilendiren hükümlerini de kınamış ve 19 Şubat 2008 tarihli bir basın açıklamasıyla yasayı bütünüyle reddettiklerini ve uygulamayacaklarını ifade etmişlerdir. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de 2010 yılında verdiği bir kararda, azınlık vakıflarının hukuki statüleriyle bağlantılı olan ve neredeyse 50 yıldır bir türlü çözülemeyen sorunları büyük ölçüde düzenleyebilecek 3647 sayılı yasayı bütünüyle uygulamaya geçirmesi konusunda Yunanistan'a çağrıda bulunmuştur.

3647 sayılı yasanın bir diğer eksikliği de vakıfların işleyişi ve idaresi açısından İslam hukukunun geçerliliği ve uygulanabilirliği hususlarında net bir hüküm ortaya koymamasıdır. Diğer düzenlemelerden farklı olarak, yasanın devlet adına bir zihniyet değişikliğine işaret ettiği iddia edilebilecek tek özelliği, daha önceki yasaların ve diğer hukuki belgelerin aksine mütakabiliyet ilkesine atıf yapmamasıdır. Türkiye'de 2008'de çıkarılan Vakıflar Kanunu'nda bu atfın yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu, olumlu bir gelişmedir.²⁴² Bunun dışında, yasanın azınlık hakları açısından getirdiği tek kazanımın, vakıfların açık bir biçimde "özel hukuk kapsamına giren tüzel kişilikler" olarak tanımlanmaları olduğu söylenebilir. Vakıfların tüzel kişiliklerinin yasa yoluyla tanınması, ilk aşaması 2009'da tamamlanan kent merkezlerindeki vakıflara ait taşınmazların tapu tescil sürecine de ivme kazandırmıştır. Gümülcine'de 35 vakıf 150'yi aşkın gayrimenkulünü tescil ettirmiş, İskeçe'deki vakıflar ise yaklaşık 90 adet mülke sahip tek bir tüzel kişilik olarak birleştirilmiştir. Bununla birlikte Dedeagaç, Dimetoka ve Batı Trakya'nın kırsal

agricultural industry and that most of the agricultural fields in the region belong to foundations, it becomes apparent that the precautions are in parallel with the decades-long state policies of confiscating foundation properties and other administrative and economic sanctions targeting foundations. The same document includes as a preemptive measure, “the democratic inspection of the foundations to limit the effectiveness of the Turkish Consulate in Komotini,” however the continuation of Greek governments’ policies towards limiting the independence of important minority institutions such as foundations, schools and the Office of the Mufti throughout the 1990s frustrated the expectations of minority communities.²⁴⁴

In a letter he wrote to Prime Minister Konstantin Mitsotakis in 1993, member of parliament Dr. Sadik Ahmet demanded the introduction of legislation for foundation trustees to be determined by elections, as promised by the Prime Minister in 1990, and emphasized that as long as elections were not held the properties of the foundations lay wasted and perished. However, even with the law no. 3647 that was adopted in February 2008, and that annulled the 1980 law, significant developments towards the democratization of electoral procedures did not take place.²⁴⁵

FROM LAW NO 3647 TO TODAY: LATEST DEVELOPMENTS

Law no 3647 regulated that the elections for the board of trustees of foundations would be carried out under the inspection of the regional governor, local mufti and imams, but did not specify how the inspection would be carried out. According to the law, the regional governor has the authority to put together and regulate a group of foundations under the responsibility of a special committee “in exceptional cases.” In cases where elections cannot be held, the governor can appoint persons he deems appropriate to the position of trustees. These regulations bear similarities with the related provisions of the law no 1091 adopted in 1980 and the 1991 decree. The regulations of law no 3647 on elections met with the intense protest of the minority and could not be implemented. The three foundations in Komotini, Xanthi and Dimetoka are still managed by boards of trustees appointed before the adoption of the law.²⁴⁶ The representatives of minorities voiced their disagreement with the provisions of Law no 3647 on appointed muftis based on the election process and the wide powers of inspection over the properties of foundations. In a press release dated 19 February 2008, they stated their wholesale rejection of the law, adding that they would not be implementing it in practice. In a 2010 decision, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe called upon Greece to implement Law no 3647 that could regulate to a great extent the 50 year long unsolved problems of minorities, largely connected to their legal status.

Another flaw of Law no 3647 is its lack of a clear provision on the validity and applicability of Islamic law on the management and functioning of foundations. The only characteristic of the law, which could be interpreted as signalling a mentality change, is that unlike previous legislation it does not mention the principle of reciprocity. Keeping in mind that the principle is referred to in the 2008 Law on Foundations adopted in Turkey, this is a positive development.²⁴⁷ The only other positive development for minority rights is the recognition of minorities clearly as “legal personalities within the scope of special legislation.” The legal recognition of the legal personality of foundations was expedited in the title deed registration process of foundations in urban centers, completed in 2009. In Komotini, 35 foundations registered over 150 properties, and foundations in Xanthi were brought together as a single legal personality with a possession of almost 90 properties. The title deed registration process of many foundation properties in the rural and mountainous areas of Alexandroupolis, Dimetoka and Western Thrace is progressing at a much slower rate due to the lack of documentation and the difficulty of determining the location of properties. On the other hand, the high levels of transfer tax foreseen for the title deed registration of properties with insufficient documentation demonstrating that they belong to the foundations is a significant strain on foundation budgets. The court cases filed by the Komotini Community Administration at the Bidayet Court since 2008 for the registration of difficult properties has resulted in positive rulings, however the foundation is asked to pay the transfer tax to register the properties in its own name since the cases are based on the right of use of properties for which enough documentation does not exist. The minimum amount of transfer tax is 2,500,000 Euros.

The income tax demanded for real estate properties of the foundations was regularly collected until 1973, however the Treasury stopped accepting the payment of these taxes after the date and made the foundations incur debt. The foundation properties were mortgaged in return for the accumulated debt. Law no. 3554 accepted in 2007 resulted in the cancellation of debts, yet the mortgaged properties continue to be a problem for the foundations. In the notice sent by the Rhodope Provincial Treasury Office to Komotini Foundations Administration on 26 June 2008, it was stated that “The overdue debts for which the notification was previously made have to be paid for the removal of the mortgage, mortgages can be limited after the debts are cancelled in accordance with the law, however this is a lengthy and complicated procedure.” The debt notice of the Treasury Office on 13 May 2010 stated that the Komotini Foundations Administration had a total debt of 1,209,408 Euros, 655,454 of which was overdue taxes, 402,049 Euros were tax and late fees and 151,903 was debt that was not yet overdue.

ve dağlık bölgelerindeki birçok vakıf mülkünün tapu tescil süreci, belge yetersizliği ve yer tespitinin güçlüğü nedeniyle dahayavaş ilerlemektedir. Öteyandan, vakıflara ait olduğuna dair yeterli belge bulunmayan mülklerin tapuda tescil edilebilmeleri için ödenmesi öngörülen yüksek orandaki devir vergileri, vakıf bütçelerini önemli ölçüde zorlamaktadır. Gümülcine Cemaat İdaresi'nin sorunlu mülklerinin tescili için 2008 yılından beri Bidayet Mahkemesi'ne açtığı davalar olumlu sonuçlanmakla birlikte, davalar vakfın elinde yeterli belge bulunmadığı için mülkler üzerinde kullanım hakkı iddiasıyla yürütüldüğünden, vakıftan mülklerin tescili için devir vergisi talep edilmektedir. Öngörülen devir vergisi en az 2,5 milyon Euro'dur.

Vakıfların sahip oldukları gayrimenkuller için talep edilen gelir vergisi 1973 yılına kadar düzenli olarak tahsil edilmiş, ancak bu tarihten sonra Maliye bu vergilerin ödenmesini kabul etmeyerek, vakıfları borçlandırmaya başlamıştır. Biriken borçlara karşılık ise vakıf mallarına ipotek konmuştur. Borçlar 2007 yılında kabul edilen 3554 sayılı yasa ile silinmiş olsa da, ipotekler vakıflar açısından bir sorun oluşturmaya devam etmektedir. Örneğin, Gümülcine Vakıflar İdaresi'ne Rodop Vilayeti Maliye Şubesi tarafından 26 Haziran 2008 tarihinde yapılan tebligatta "İpoteklerin kaldırılması için önceden bildirilmiş vadesi geçmiş borçların ödenmesi gerektiği, ipoteklerin borçların kanun uyarınca silinmesinden sonra sınırlandırılabilirliği, ancak bunun zaman alan ve karışık bir işlem olduğu" bildirilmiştir. 13 Mayıs 2010 tarihinde Maliye Şubesi'nden yapılan borçlar tebligatında, Gümülcine Vakıflar İdaresi'nin toplam borcunun 1.209.408 Euro olduğu, bunun 655.454 Euro'sunun vadesi geçmiş ana vergi borcu, 402.049 Euro'sunun faiz ve gecikme bedelleri tutarı, 151.903 Euro'sunun ise vadesi geçmemiş borç tutarı olduğu belirtilmiştir.

Müslüman azınlık vakıflarının yakın geçmişte yaşadığı mülkiyet sorunları arasında dikkat çeken bir örnek, Gümülcine'ye bağlı Yanıkköy'deki (Nimfea) 'Han Tarlaları' olarak bilinen bir araziyle ilgilidir. Pontus Rumları on yıla yakın bir süredir 'Parharia' etkinlikleri düzenledikleri bu arazide 2009 yılında kilise inşa etmeye başlamışlar, köyün Türk sakinleri bu duruma tepki göstermişlerdir. Bölge Genel Sekreterliği tarafından atanan Gümülcine Müftülüğü, 8 Nisan 2009 tarihli resmi yazışmasında, söz konusu arazinin 1312 (Miladi 1896-1897) yılına ait Osmanlı kayıtlarına göre Yanıkköy Camii Vakfı'na ait olduğunu belirtmiştir.

Araziyle ilgili mülkiyet tartışmaları zamanla büyümüş, Trakya Ormanlar İdaresi'ne bağlı Ormanların Mülkiyetinden Sorumlu Kurul, 29 Temmuz 2009 tarihinde arazide yapılan inceleme sonucunda bir rapor hazırlamıştır. Raporda kilisenin "tamamen otlarla kaplı 70 metrekarelik bir alana, yetkili orman idaresinden izin alınmaksızın ve tamamen yasadışı olarak" inşa edildiği belirtilmiş, öte yandan "998/79 sayılı kanununun 62. maddesi hükümleri uyarınca, anılan arazinin devlet lehine mülkiyet hakkının geçerli" olduğu ve

söz konusu araziye Doğu Makedonya - Trakya Bölge Genel Sekreterliği'nin onayı ile Trakya Ormanlar İdaresi tarafından orman dinlenme tesislerinin yapıldığı ifade edilmiştir. Bölge Genel Sekreterliği anlaşmazlık çözümlene kadar kilise inşaatını durdurduklarını açıklasa da, kilisenin inşasına devam edilmiştir. Bir sonraki aşamada konuyu ele alan Selanik'teki Ormanların Mülkiyetinden Sorumlu Kurul ise, Haziran 2010'daki toplantısında, itilaf konusu olan arazinin ormanlık arazi olması nedeniyle devlete ait olduğu, vakıf yöneticilerinin komisyona sunduğu Osmanlı dönemine ait senet ve tapularda gösterilen yerlerin ise başka bölgelerle ilgili olduğu görüşlerini dile getirmiştir.

Yanıkköy Camii Vakfı Başkanı Sabri Molla Hüseyin, 2012 Şubat ayında yaptığı açıklamada, kilise inşaatının tamamlandığını, en son düzenlenen Parharia etkinlikleri sırasında bu kilisede ayin yapıldığını, kilise alanına ulaşım sağlayabilmek için üzerinden geçilen küçük bir dere üzerine basit bir köprü'nün de inşa edildiğini belirtmiştir. Hüseyin ayrıca, Ormanların Mülkiyetinden Sorumlu Kurul'un Haziran 2010 tarihinde verdiği kararı kabul etmediklerini ifade etmiş ve konuyu bir üst karar mercii olan Atina Mülkiyetleri Temyiz Komisyonu'na götürmeyi arzuladıklarını söylemiştir. Ancak Hüseyin, ekonomik nedenlerle henüz itirazda bulunamadıklarını dile getirmiştir.

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi organlarının Yunanistan üzerinde azınlık sorunlarına ilişkin etkisinin, Türkiye üzerindeki etkisine kıyasla çok daha dolaylı ve sınırlı olduğunun altını çizmek gerekir. Yunanistan'daki azınlıkların örgütlenme hakkı gibi konularda Yunanistan aleyhine pek çok karar veren AİHM'in bağlayıcı denetimi, vakıflarla ilgili sorunlarda henüz geçerli olmamıştır. Azınlık temsilcileri, vakıfları ilgilendiren yasaları tanımamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan belirsizlik ortamında, vakıflarla ilgili sorunlarını AİHM'e taşımaktan kaçınıyor gibi görünmektedirler.²⁴³

Bu bölümde incelenen tarihsel ve hukuki süreçte yaşananlar, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıklar gibi, Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların da vatandaşı oldukları ülkede iç güvenlik açısından potansiyel tehdit oluşturan yabancılar olarak algılandıklarını ortaya koymaktadır. İki ülke de tarih boyunca taraf oldukları uluslararası antlaşmaların ilgili hükümlerine ters düşen bir müteakabiliyet yorumuyla, azınlık mensubu vatandaşlarının en temel haklarını ihlal etmiştir. Bu durumdan Yunanistan'daki Müslüman cemaat vakıfları da nasibini almıştır. Müslüman azınlığa ait vakıflara ait çok sayıda mülke, 1967'deki darbeye yönetimi ele geçiren Cunta döneminde yaygınlaşan haksız uygulamalarla el konmuş, azınlık topluluğunun vakıflar üzerindeki özyönetim hakları, devletin müftüleri ve vakıf yöneticilerini atama yoluyla işbaşına getirmesiyle gasp edilmiştir. Bu uygulamalar 1974'ten sonraki demokratikleşme sürecinde

GÜMÜLCİNE'DE ORTAOKUL VE LİSE DÜZEYİNDE EĞİTİM VEREN TEK MÜSLÜMAN AZINLIK EĞİTİM KURUMU OLAN CELAL BAYAR ORTAOKULU VE LİSESİNDE ÇOCUKLAR (2005)

CHILDREN AT THE CELAL BAYAR SECONDARY AND HIGH SCHOOL, THE ONLY MUSLIM MINORITY SCHOOL IN GÜMÜLCİNE THAT PROVIDES SECONDARY AND HIGH-SCHOOL LEVEL EDUCATION (2005)

An important example of property problems experienced by minority foundations in the near past concerns the fields known as the 'Han Fields', in the Yanıkköy/Nimfea village of Komotini. Pontus Greeks, having organized 'Parharia' events for around a decade here, began to build a church on the land in 2009, drawing protests from the Turkish resident of the village. The office of the Komotini Mufti, appointed by the regional general secretariat, clarified in an official correspondence dated 8 April 2009 that the said fields belong to the Yanıkköy Mosque Foundation, according to Ottoman records from years 1896-1897 (1312 in the Julian calendar).

The argument over the ownership of the field intensified in time and the Commission on Forestry Properties, under the authority of Thrace Forestry Administration, prepared a report after a reconnaissance visit carried out on 29 July 2009. The report diagnoses that the church "is built completely illegally and without the permission of the relevant forestry administration in an area of almost 70 squaremeters completely covered in grass." On the other hand, the report states that "in accordance with the provisions of Article 62 of law no 998/79, the property right in favor of the state is in force for the said field," and that with the permission of the Eastern Macedonia-Thrace Regional General Secretariat, the Thrace Forestry Administration is building a resting area in the said region. Despite the declaration of the Regional

General Secretariat that the building of the church was halted until the resolution of the disagreement, the construction continued. The Council Responsible of Forest Properties, in Thessaloniki, handled the issue at the next stage. In its June 2010 meeting, it opined that because it was a forestry, the said field belonged to the state, and that the places shown on the title deeds and entitlements belonging to the Ottoman period and presented by the foundation trustees concern other regions.

Yanıkköy Mosque Foundation's President Sabri Molla Hüseyin explained in a speech in February 2012 that the church construction was completed, that a ceremony was held in the church during the Parharia activities and that a simple bridge was built over a small river to provide transportation to the church. Hüseyin added that they did not accept the June 2010 decision of the Council Responsible of Forest Properties, and wished to take the matter to the Athens Properties Appeal Commission, but had been unable to do so due to economic hardships.

It must be emphasized that in the case of Greece, the impact of the European Union and its institutions of the European Council is much more indirect and limited vis-a-vis minority problems and in comparison to Turkey. The binding oversight of the ECHR, which has ruled against Greece on issues such as the freedom of association for minorities

1858'DE HACI EMİN AĞA TARAFINDAN İSKEÇE MEYDANI'NA İNŞA EDİLEN VE DAHA SONRA YUNANİSTAN TARAFINDAN İSTİMLAK EDİLEN SAAT KULESİ (ARALIK 2011)

THE CLOCK TOWER CONSTRUCTED IN 1858, IN İSKEÇE SQUARE BY HACI EMİN AĞA THAT WAS LATER EXPROPRIATED BY GREECE (DECEMBER 2011)

de devam etmiş, azınlık vakıflarının uğradığı hak ihlalleri ve mülk kayıpları Yunanistan'ın 1981'de Avrupa Birliği'ne katılmasından sonra bile telafi edilmemiştir. Türkiye'de ise azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarının çözülmesi, Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında gündeme gelen önemli başlıklardan birisi olarak öne çıkmış, sınırlı da olsa bazı olumlu düzenlemelerin yapılabilmesi mümkün olmuştur.

Yunanistan'da çıkarılan kanunlar ve mevzuatta yapılan diğer düzenlemeler mevcut sorunlara herhangi bir çözüm getirmediği için azınlıkların geniş tepkisiyle karşılaşmış ve azınlık temsilcilerinin bu düzenlemelerin bağlayıcılığını reddetmeleri nedeniyle uygulamaya geçirilememiştir. Yasal belirsizlik, kayıtları 500 yıllık Osmanlı hükümlerine boyunca ilkel koşullar altında tutulmuş ve önemli bir kısmı savaşlar, işgaller ve göç hareketleri sırasında yok olmuş vakıf mülklerinin tescil edilmesine engel olmuş, belgelerin eksikliği, Yunanistan devleti tarafından bu mülklere el koymak için bir gerekçe olarak yorumlanmıştır. Türkiye'de ise vakıflara ait mülklerin 1936 Beyannamesi ve öncesinde 1913 tüzeli kişilik cetvelleriyle kısmen de olsa kayıt altına alınmış olması, azınlık vakıflarının bu mülkler üzerinde hak iddia edebilmelerini bütün engellere rağmen nispeten

kolaylaştırmaktadır. Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıklara ait vakıfların, mülkiyet sorunlarıyla ilgili AİHM'e yaptıkları başvuruların birçoğunun olumlu sonuçlandığı düşünülürse, Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların AİHM'e henüz başvurmamış olmasında, yasal belirsizliğin ve kayıtların yetersizliğinin payı büyüktür.

Yunanistan'da Şubat 2008'de kabul edilen 3647 sayılı yasa da gerek vakıf yöneticilerinin seçim sistemi, gerekse mülkiyet sorunlarıyla ilgili kökten çözümler getirmemiş ve yine azınlık temsilcileri tarafından reddedilmiştir. Yasanın çıkarılmasından kısa bir süre sonra Yanıkköy'de yaşanan işgal ve devlet kurumlarının konuyla ilgili tutumları, yapılan sınırlı da olsa olumlu hukuki düzenlemelerin uygulamaya yansımadağını göstermektedir. Öte yandan, yasanın daha önceki düzenlemeler ve aynı yıl Türkiye'de çıkarılan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'ndan farklı olarak mütakabiliyet ilkesine atıfta bulunmaması olumlu bir gelişmedir. İki ülkenin, azınlık haklarını evrensel insan hakları ilkelerine uygun, demokratik bir hukuk sistemine entegre etmeleri, ancak ayrımcılık temelli politikaların belirleyici olduğu hukuki yaklaşımlar ve uygulamaların terk edilmesiyle mümkün olacaktır.

in Greece, has not been effective in the case of foundations. The representatives of minorities seem to be hesitating to carry the issues faced by their foundations to the ECHR in an atmosphere of ambiguity, arising out of their rejection of the foundations legislation.²⁴⁸

The experiences of the legal and historical processes explored in this section demonstrate that much like the non-Muslim minorities in Turkey, the Muslim minorities in Greece are perceived as a foreign threat to internal security by the state, to which they are tied through citizenship. Through a particular interpretation of reciprocity that conflicts with the relevant articles of the international conventions to which they are party, both countries have violated the fundamental rights of their minority citizens. This has been the case for Muslim foundations in Greece as well. Many properties belonging to Muslim foundations were confiscated through unlawful implementations which became widespread during the Junta rule, beginning with a 1967. The self-government rights of the minority community over the foundations was usurped by a process of state appointments of muftis and foundation trustees. These procedures continued in the post-1974 democratization process and the rights violations and property confiscations experienced by the minority foundations were not compensated even after the European Union membership of Greece in 1981. In Turkey, the solution of the property ownership problem of minority foundations came to the fore as one of the important issues in the European Union accession process, and some positive, albeit limited, regulations were adopted.

The newly adopted laws or amendments to the legislation in Greece not only fail to bring a solution to the existing problems, but were also met with widespread protests

from of the minorities, and could not be implemented since representatives of the minority groups rejected the binding nature of the legislation. The legal uncertainty prevented the registration of foundation properties, for which the records were kept under primitive conditions during the 500-year Ottoman reign, and mostly lost during wars, conquests and migration movements. The lack of documentation was interpreted by the Greek government as an excuse to confiscate the properties. In Turkey, the partially existing records for the foundation properties, established through the 1936 Declaration and the preceding 1913 legal personality statement relatively eases the rights claim of minority foundations over their properties, despite all the obstacles. The positive conclusion of most of the applications made by non-Muslim foundations to the ECHR underlines the significance of the legal ambiguity and lack of documentation in the non-application of Muslim minorities in Greece to the ECHR.

Law no. 3647 adopted in Greece in February 2008 did not bring a comprehensive solution to the election system of the foundation executives or to property problems, and was once again rejected by minority representatives. The occupation in Yanıkköy shortly after the adoption of the law and the attitude of state institutions on the matter demonstrates that the limited yet positive legal regulations are not reflected in implementation. On the other hand, as a positive development, unlike the Law no. 5737 on Foundations, adopted in Turkey during the same year, and also unlike previous legislation in Greece, the law does not refer to the principle of reciprocity. The integration of minority rights within a framework of universal human rights and a democratic rule of law in both countries will be possible only when legal approaches and implementations determined by policies resting on discrimination are deserted.

EL KOYMA HİKÂYELERİ

**STORIES OF UNLAWFUL
PROPERTY SEIZURE**

BİR MAHALLEDEN TEK HAMLEDE SİLİNMEK: KALFAYAN YETİMhanESİ BİNASI

Haliç kıyısında, 16. yüzyılda kurulmuş bir semt olan Sütlüce ve hemen güneyindeki Hasköy, tarihsel olarak kozmopolit bir nüfusa sahipti. Bizans döneminde şehrin bu bölgesinde, Galata dışında önemli bir yerleşim olmamıştı. Bir görüşe göre, Sütlüce adının kökeninde bu dönemde buralarda mandıraların bulunması yatar. Semtle ilgili ilk bilgilerden birini aktaran Evliya Çelebi ise bölgedeki bir ayazmanın emziren kadınların sütünü çoğalttığından bahseder. Galata'daki Yahudi Karaim topluluğu, oradaki Latin kolonisinin nüfusunun yoğunlaşması ile bu bölgeye göçer. Böylece Hasköy, kentin en eski Yahudi semtlerinden biri olur. Osmanlı döneminde Rumlar, Ermeniler ve Müslümanlar da bölgeye yerleşir. Şehrin en gözde mesire ve sayfiye yerlerinden birine dönüşen Sütlüce, kıyılardaki yalılar ve gerideki sırtlara yayılan bağlar, bahçeler ve köşkler, güzel bir kasaba görünümündedir.

Semtin en eski kilisesi, Bizans döneminden beri kullanılan bilinen bir ayazmanın üstüne 16. yüzyılda kurulmuş olan Aya Paraskevi Rum Kilisesi'dir. Bu dönemde Sütlüce'de ve Hasköy'de Yahudiler ve Rumlar, Halıcıoğlu'nda ise Ermeniler yoğunluktadır.¹ Ermeniler, bölgeye 17. yüzyılın ilk yıllarında yerleşmeye başlarlar. Çoğu Erzincan'ın Eğin (Kemaliye) ilçesinden İstanbul'a göç etmiş olan, semtin bu ilk Ermeni sakinleri, Sütlüce-Karaağaç'ta tuğla ve kiremit imalathaneleri kurarlar.² 1728'de Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi inşa edilene kadar, ibadet için Balat'a giderler.³ 1823 yılında, kilisenin hemen bitişiğinde Hasköy Nersesyan Okulu açılır.⁴ Hasköy'e yerleşen Protestan Ermeniler ise, o döneme dek kullandıkları ahşap kilise ihtiyacı karşılayamaz olunca, 1859 yılında Hasköy Ermeni mezarlığının karşısındaki bir arazide kâgir bir kilise inşa ederler. 1866 yılında ise, Kalfayan Kız Yetimhanesi kurulur. Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok kilise ve okul gibi Surp İsdepanos Kilisesi ile Nersesyan Okulu da askeri ihtiyaçlara tahsis edilince, Protestan kilisesi semtin Ermeni okulu olarak kullanılmaya başlar.⁵

KALFAYAN YETİMhanESİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

19. yüzyılda Avrupa'yı kasıp kavuran koleradan Osmanlı toprakları da payını fazlasıyla alır. 1865'te yaşanan büyük salgın nedeniyle çok sayıda çocuk yetim ve öksüz kalır. Rahibe Sırpuhi Nişan Kalfayan, bu dönemde, annesi ve babası koleradan ölmüş olan, 2 ile 10 yaş arasında 17 kız çocuğun bakımını üstlenir. Hasköy'deki evinde, hem onları meşgul etmek, hem de geçindirebilmek için, çocuklara el işleri öğretmeye başlar. Bu kişisel çabadan, sonraları İstanbul'un ve

Ermeni toplumunun en köklü eğitim kurumlarından biri olacak olan Kalfayan Yetimhanesi doğacaktır.

Çocukların yaptığı ince oya ve sırma işlerini Kapalıçarşı esnafı aracılığıyla satan Rahibe Kalfayan'ın bu çalışması, bir süre sonra, üst sınıflara mensup Ermeni kadınların dikkatini çeker; Kalfayan, onların yetimhaneye destek vermesini sağlar. Başlangıçta sadece el sanatları eğitimi verilen çocukların başka alanlarda da eğitilmeleri için çaba gösterir. 1866'da toplumun desteği, Episkopos Nerses Varjabetyan ile Patrik Boğos Taktakyan'ın onayı ve katkılarıyla, Kalfayan Yetimhanesi resmen kurulur. Rahibe Kalfayan'ın 1870'te bir dilekçe ile başvurduğu Sultan Abdülaziz, kuruma 50 altın hediye eder; ayrıca, elbiselik kumaş ile, günlük 7,5 okka et ve 15 okka ekmek tahsis edilmesini sağlar. Bu tahsisat Cumhuriyet'in ilanına kadar devam edecektir. Bir süre sonra, Kalfayan'ın evi, yetimhanenin artan nüfusuna dar gelmeye başlar. 1871'de, halkın yardımıyla, Boncuk Sokak'ta, yetimhane için yeni bir bina inşa edilir.

1872'de, Mısırlı Prenses Zeynep Hanım'ın yaptığı bağışla, yetimhanenin Kartal'da bir yazlığı olur. 1873'te, Rahibe Sırpuhi ve öğrencilerinin, dokudukları bir halıyı hediye ettiği Sultan II. Abdülhamid, kuruma 300 altın bağışlar. Bu parayla, yetimhaneye gelir sağlamak amacıyla Silahtar'da bir dükkân satın alınır. İki yıl sonra, maddi destek talebiyle tekrar başvuru II. Abdülhamid, bu kez 50 altın verir.⁶ 1889'da vefat eden Rahibe Kalfayan, vasiyetnamesinde, yetimhanenin faaliyetlerini rahibelerin sorumluluğu altında sürdürmesini arzu ettiğini

RAHİBE SIRPUHİ KALFAYAN (17 ŞUBAT 1822, KARTAL - 4 TEMMUZ 1889, HASKÖY)

SİSTER SIRPUHİ KALFAYAN (KARTAL, FEBRUARY 17, 1822 - HASKÖY, JULY 4, 1889)

WIPED OUT FROM A DISTRICT IN A SINGLE STROKE: THE KALFAYAN ORPHANAGE BUILDING

Founded on the shores of the Golden Horn in the 16th century, Sütlüce and Hasköy to its south have traditionally been diverse neighbourhoods. During the Byzantine era, this edge of the city was largely uninhabited except for the teeming neighbourhood of Galata. Derived from *süt*, or milk, some say the name Sütlüce is a reference to the dairy farms that existed around here. Evliya Çelebi mentions a spring in the area which nursing mothers drank from to increase their milk. With the expansion of the Latin colony in Galata, the Karaim Jewish community moved to Hasköy, making this place the oldest Jewish neighbourhood in Istanbul. During the Ottoman era, Greeks, Armenians and Muslims also moved into the neighbourhood. With its waterfront mansions, vineyards, lush gardens and kiosks, Sütlüce became the city's most popular recreation spot.

The oldest church in Sütlüce is the Aya Paraskevi Greek Church. Erected in the 16th century, the structure was built on a holy spring that has been in use since the time of the Byzantine Empire. During this time, Jews and Greeks lived in Sütlüce and Hasköy, whereas the Armenians, who moved in to the area in the early 17th century, settled in Halıcıoğlu.¹ Mostly immigrants from the town of Eğin (Kemaliye) in Erzincan, the earliest Armenian inhabitants had established brick and tile factories in Sütlüce-Karaağaç.² Until the opening of the Surp Isdepanos Armenian Church in 1728, they commuted to Balat.³ In 1823, the Hasköy Nersesyan School was opened near the church.⁴ When the wooden church building no longer met the needs of the Protestant Armenian community in Hasköy, they built a masonry church across the Hasköy Armenian Cemetery in 1859. Seven years later, the Kalfayan Orphanage for Girls also opened in the vicinity. Like most churches and schools during the First World War, the Surp Isdepanos Church and the Nersesyan School were allocated to military use, making the Protestant church the remaining Armenian school in the district.⁵

THE FOUNDING AND DEVELOPMENT OF THE KALFAYAN ORPHANAGE

The cholera epidemic that raged across Europe in the 19th century had also spread to the Ottoman Empire. The 1865 outbreak left many children orphaned. During this time, Sirpuhi Nişan Kalfayan, a nun, undertook the care of 17 orphaned girls between the ages of 2-10. In order to keep the children busy and help them support themselves, she taught them

handicrafts in her house in Hasköy. The Kalfayan Orphanage, one of the most established Armenian educational institutions in Istanbul, would soon be born out of her personal efforts.

Sister Kalfayan took the children's handmade lace embroideries to the Grand Bazaar, where the merchants there sold them on their behalf. Wealthy Armenian women soon took notice of her efforts, and she convinced them to support the orphanage. Sister Kalfayan sought to diversify the courses offered to the orphans in addition to handicrafts. In 1866, the Kalfayan Orphanage was officially opened with support from Archbishop Nerses Varjabedian, Patriarch Boğos Taktakyan and other members of the Armenian community. In 1870, Sister Kalfayan applied with a petition for the support of Sultan Abdülaziz, and the Sultan pledged to donate 50 gold coins as well as fabrics to make clothes for the orphans. A daily ration of about 10 kilos of meat and 20 kilos of bread would also be delivered to the orphanage until the establishment of the Republic of Turkey in 1923. As the popularity of the institution grew, the number of children Sister Kalfayan cared for also increased. With support from the community, a new building was constructed to accommodate the children on Boncuk Street in 1871.

In 1872, Princess Zeynep of Egypt donated to the orphanage a summer house in Kartal. The following year, Sultan Abdülhamid II gave to the orphanage 300 gold coins upon receiving a handmade carpet sister Sirpuhi and her students had weaved for him. Sister Kalfayan bought a shop

HALICIOĞLU-BONCUK SOKAK'TAKİ KALFAYAN YETİM HANESİ BİNASI

THE KALFAYAN ORPHANAGE ON HALICIOĞLU-BONCUK STREET

belirtir. Aynı yıl, yetimhanenin arazisi içinde Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Şapeli inşa edilerek ibadete açılır.

Yetimhane, Birinci Dünya Savaşı'na kadar, Hasköy ve civarıyla sınırlı bir hizmet verir, ancak 1915'ten sonra İstanbul'daki Ermeni yetimlerin sayısının artmasıyla, tüm Ermeni toplumu tarafından sahiplenilir. 14 Haziran 1928 tarih ve 341 no'lu ruhsatname ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir eğitim kurumuna dönüşen Kalfayan Yetimhanesi, uzun süre Halicioğlu - Boncuk Sokak 10 numaradaki ahşap binasında, sayısız kız çocuğa yuva ve okul olur.

19. yüzyılda sanayi için bir çekim merkezi haline gelen bugünkü Halicioğlu mahallesini de kapsayan semtin sanayileşmesi, 20. yüzyıl başlarında Sütlüce mezbahasının kurulması ve özellikle 1950'lerde, Haliç'in bütününe sanayi alanı olarak belirlenmesiyle hız kazanır.⁷ Haliç'teki kirliliğin de sebebi olan bu hızlı kentleşme sürecinde, eski doku yerini kıyılarda sanayi kuruluşlarına, sırtlarda ise gecekondu ve yoğun yapılaşmaya bırakır.

1960'lı yılların sonlarında, Boğaz geçişi ve bağlantı yolları için yapılacak olan kamulaştırmalardan Sütlüce'nin de etkileneceğini gören Kalfayan Vakfı yönetimi, Karayolları Bölge Müdürlüğü'nden, yetimhane binasının ve arazisinin durumu ile ilgili bilgi ister. 10 Ocak 1969'da vakıf yönetimine gelen cevapta, yetimhanenin Boğaziçi Köprüsü ve çevre yollarının istimlak sahasında kaldığı ve yıkılacağı bildirilir.

'FIRSAT BU FIRSAT': YIKIM VE SONRASINDA YAŞANANLAR⁹

Vakıf yönetimi, Ocak 1969'da istimlak kararı eline ulaştıktan sonra, yetimhanenin nakledilmesi için izin almak üzere ilgili makamlara başvuruda bulunur. Yetimhanenin tekrar inşa edilmesi için, Üsküdar-Altunizade'de bulunan ve uzun süredir yetimler için dönüşümlü olarak yazlık kamp yeri olarak kullanılan arazi uygun görülmüştür. Vakfın tapulu mülkü olan bu araziyi oluşturan, yaklaşık 12,5 dönüm genişliğindeki bitişik iki parsel, yetim çocuklara hizmet verecek bir eğitim ve barınma kompleksi için yeterlidir.

İstimlak kararı ile 100 yıldan daha uzun bir süreden beri bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalacak olan vakıf, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 16 Ocak 1970 tarihinde gelen yazı ile bir darbe daha alır. Bu yazıda, yetim çocukların Üsküdar'da barındırılmasının mümkün olmadığı, şehirdeki başka yetimhanelere dağıtılmaları gerektiği bildirilir. Kalfayan Yetimhanesi, binasını kaybetmenin yanı sıra kapatılma tehlikesiyle de karşı karşıyadır. Bunun üzerine, birkaç gün içinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, nakil için yeniden başvuruda bulunulur. Şubat ayında gelen yanıtta, söz konusu gayrimenkullerin vakfın 1936 beyannamesinde kayıtlı olmaması gerekçe gösterilerek, nakil talebi reddedilir. Altunizade'deki mülkler, 1930'lardan beri nam-ı müstear olarak vakfın kullanımında olmasına rağmen, resmen 1954'te

BOĞAZIÇI KÖPRÜSÜ VE ÇEVRE YOLLARI İNŞAATI

İstanbul'un iki yakasını birleştirecek bir Boğaz geçişi kurulması, özellikle 20. yüzyılda, kentin başlıca meselelerinden biriydi. İstanbul'da, 'modern planlama' çerçevesinde kentsel mekânın yeniden şekillendirilişi 1930'larda başlamış, bu çerçevede 1950'lerde Vatan, Millet, Ordu ve Kemeraltı gibi geniş bulvarlar açılırken, güzergâhlarındaki pek çok tarihi eser istimlak edilmişti. Boğaz'a köprü yapılması için ilk etüt çalışmaları da 1953 yılında başladı. Yapımına 20 Şubat 1970'te başlanan Boğaziçi Köprüsü, 30 Ekim 1973'te, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50. yıldönümü şerefine düzenlenen devlet töreniyle hizmete açıldı. İnşaat çalışmaları 1971'de başlayan Haliç Köprüsü'nün açılışı ise 10 Eylül 1974'te yapıldı. Böylece, Tarihi Yarımada, Vatan ve Millet caddeleri ile çevreyoluna bağlanmış oldu.

1. Boğaz Köprüsü ve çevre yolunun faaliyete geçmesiyle, kent otoyollar tarafından çepeçevre sarılmaya başladı. Bu otoyolların açtığı bölgelerde hızlı ve çarpık bir kentleşme yaşandı. Köyden kente göçün yoğunlaşması ve İstanbul'un kontrol edilemeyen bir şekilde büyümesi, kentin tarihsel kimliğini oluşturan öğelerin tahrip olmasına neden oldu. Çevre yolu inşaatıyla Sütlüce'de yapılan yıkımlar, semtin tarihi evlerinin ve dükkânlarının yanı sıra, Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi, Kalfayan Yetimhanesi ile Surp Asdvadzadzin Şapeli ve Hasköy Nersesyan Okulu'nun binalarını da vurdu. Yıkım sahasının dışında kaldığından, yok olmaktan kılpayı kurtulan Halicioğlu Ermeni Protestan Kilisesi ise, cemaatini kaybettiği için uzun yıllar boş kaldıktan sonra, 1997 yılında sağlık ocağına dönüştürüldü. Böylece Ermeni kurumlarının semtten silinmesi süreci tamamlanmış oldu.

1950'li ve 1960'lı yıllarda hem İstanbul Belediyesi'nde, hem de merkezi hükümette danışmanlık görevlerinde bulunan mimar Turgut Cansever'in aktardığı, Haliç Köprüsü'nün Tarihi Yarımada'ya bağlantısı ile ilgili bir anekdot, dönemin ruhunu çok iyi anlatır: "1958'de köprü'nün çevre yolları yapılmaya başlanmıştı. Haliç geçişi Eyüp Sultan'ın üzerinden veriliyordu. Rami sırtlarından Eyüp Sultan'a iniyor ve bütün türbeleri yok ediyordu. Bu konuda doğrusu savaş verdiğimi söyleyemem. Çünkü Karayolları'nın başındaki iki kişi (isimlerini söyleyemeyeceğim, ama sonra bunlardan biri bakan oldu), bir gün biz Rami sırtlarında kavga ederken, bunlardan biri oraya geldi, bana 'Ne oluyor, anlatın' dedi. Anlattım. Ben çevreyolu yapılacaksa, bunun Eyüp Sultan'ın epey ötesinden, Alibeyköy civarından geçirilmesi gerektiğini söylüyordum; onlar köprüyü Eyüp Sultan'ın doğusundan geçirdiler. Ama Eyüp Sultan'ın bütünüyle yıkılma tehlikesi vardı. İşte Rami'deki kavga bunu önledi. [Bu] genel müdüre Türkiye müteşekkiri olmalı. Eyüp Sultan'ı kurtardı."⁸ Böylelikle, Eyüp Sultan'ın çevresiyle olan ilişkisi zarar görmüş ve bölgedeki tarihi doku bozulmuş olsa da, Eyüp Sultan Camii kurtarılabilmektedir. Eyüp Sultan için gösterilen bu hassasiyeti, 300 yıllık Surp İsdepanos Kilisesi için gösteren bir görevli çıkmamıştır.

1974'te Boğaziçi Köprüsü'nün devamı niteliğindeki Haliç viyadüğünün ve E-5 otoyolunun inşa edilmesiyle Sütlüce'nin mekânsal bütünlüğü bozulur. Semti ikiye bölen otoyol, bölgenin hem mekânsal özelliklerini, hem de sosyal ve kültürel yapısını olumsuz etkilemiştir. 1980'li yılların ortalarında, geç kalınmış bir kentsel müdahale ile, sanayinin şehir merkezinden çıkarılması uygulamaları çerçevesinde, Haliç kıyılarınin gezme, dinlenme ve eğlence amaçlı kamusal yeşil alanlar olarak yeniden düzenlenmesi, semtin ticari bir merkez olarak hareketliliğinin nispeten azalmasına neden olur. Yoğun ve plansız bir yapılaşmaya maruz kalan semt, yarım yüzyıl gibi bir süre içinde, tarihi mezarlıklardaki ağaçlıklar dışında, bütün yeşilliğini kaybetmiştir.

in Silahtar with this money in order to generate income to meet the orphanage's expenses. When she applied to receive more funding two years later, Sultan Abdülhamid II donated 50 more gold coins.⁶ Sister Kalfayan passed away in 1889, and in her will, she left the administration of the orphanage to the nuns. The same year, the Surp Asdvadzadzin (Mother Mary) Chapel was built on the estate, and was opened to service.

Until the First World War, the orphanage served mainly the Hasköy area and its vicinities. Yet, after 1915, more and more orphans began to benefit from its services, ascribing the institution a prominent role within the Istanbul Armenian community. On June 14, 1928, the orphanage came under the direction of the Ministry of Education with licence number 341, and served countless orphaned girls at the wooden building on 10 Boncuk Street for years to come.

At the beginning of the 19th century, Halicioğlu and its vicinities became a major hub for industry. The establishment of the Sütluçe slaughterhouse in the early 20th century, and especially the designation in the 1950s of the Golden Horn area as an industrial zone fundamentally transformed the neighbourhood's character, contributing to the rapid pollution of the Golden Horn.⁷ With mass uncontrolled urbanization spreading in the area, factories and shanty houses (*gecekondu*) soon began to erase the urban texture of the old Golden Horn.

When it became clear in the late 1960s that Sütluçe would be affected from the government's expropriation plans for the construction of the Bosphorus Bridge and its connecting roads, the administration Kalfayan Foundation approached the Regional Directorate of Highways (RDH) to inquire about the orphanage building and its premises. On January 10, 1969, the RDH responded to the query stating that the orphanage building fell within the planned area of expropriation, and would be torn down.

"THE GOLDEN OPPORTUNITY": DEMOLITIONS, AND THEIR AFTERMATH⁹

Upon receiving the expropriation notice in January 1969, the Kalfayan Foundation administration contacted the authorities requesting a permit to transfer the orphanage to a different location. The board was considering building a new complex. The summer camp site for orphans in Üsküdar-Altunizade was deemed suitable for the construction of a new orphanage. A property of the Kalfayan Foundation, the 12,500 squaremeter plot consisting of two adjacent parcels would be enough to build a new education and accommodation complex for orphaned children.

A statement from the Istanbul National Education Directorate (INED) on January 16, 1970 dealt another blow

THE CONSTRUCTION OF THE BOSPHORUS BRIDGE AND ITS CONNECTING ROADS

At the beginning of the 20th century, the question of how to connect the two ends of the Bosphorus constituted a major challenge for the fast-growing metropolis of Istanbul. Reconfiguration of the urban areas according to modern planning techniques began in the 1930s. In line with these developments, many of Istanbul's landmark historical sites were razed to the ground to construct the Vatan, Millet, Ordu and Kemeraltı Boulevards in the 1950s. While preliminary site investigations for the Bosphorus Bridge were conducted in 1953, its construction began on February 20, 1970. Three years later, on October 30, 1973, the bridge was opened with a grand ceremony that coincided with the 50th anniversary of the establishment of the Republic of Turkey. Construction for the Golden Horn Bridge began in 1971, and it was completed on September 10, 1974. Thus, the historic peninsula was connected to the ring road via the Vatan and Millet Boulevards.

With the first Bosphorus Bridge and the beltway now in use, further additional roads circumscribing the city were soon constructed. A wave of unplanned urbanization hit those districts through which the new roads passed. Rural-urban migrations and rapid urban sprawl in Istanbul led to the erosion of the city's historic character. As a result of demolitions in Sütluçe, the Hasköy Surp İsdepanos Armenian Church, the Kalfayan Orphanage, the Surp Asdvadzadzin Chapel and the Hasköy Nersesyan School all disappeared. The Armenian Protestant Church in Halicioğlu barely missed sharing their fate, as it luckily fell outside the construction site. Yet, having lost its community, it remained empty for years, and was later turned into a health clinic in 1997. Today, not a single trace of the centuries-old Armenian institutions remains in the neighbourhood.

An anecdote about the connection of the Golden Horn Bridge to the historic peninsula from Turgut Cansever, an architect and advisor to both the Istanbul Municipality and the government during the 1950s and 1960s, best explains the thinking at the time: "In 1958, construction for the [Bosphorus] Bridge connecting roads had begun. Transit to the Golden Horn would go through [the site of the] Eyüp Sultan [mosque complex]. It would come down from Rami to Eyüp Sultan, destroying all the türbes on the way. I can't say I fought for this. Because, one day, two guys at the top of the [Directorate General of] Highways (I won't give their names one of them later became a minister) saw us fighting in Rami, and said 'Tell me, what's going on.' And, I told him. I was arguing that if there was going to be a beltway, it had to go all the way beyond Eyüp Sultan through Alibeyköy; and they chose to build the bridge east of Eyüp Sultan. But there was the danger of the Eyüp Sultan shrine being completely demolished. But the fight in Rami prevented this from happening. Turkey should be thankful to this director. He saved Eyüp Sultan."⁸ Thus, even if its environs were destroyed and the historical texture of the area was damaged, the Eyüp Sultan Mosque was saved. Yet, there was no official present to preserve the 300-year old Surp İsdepanos Church.

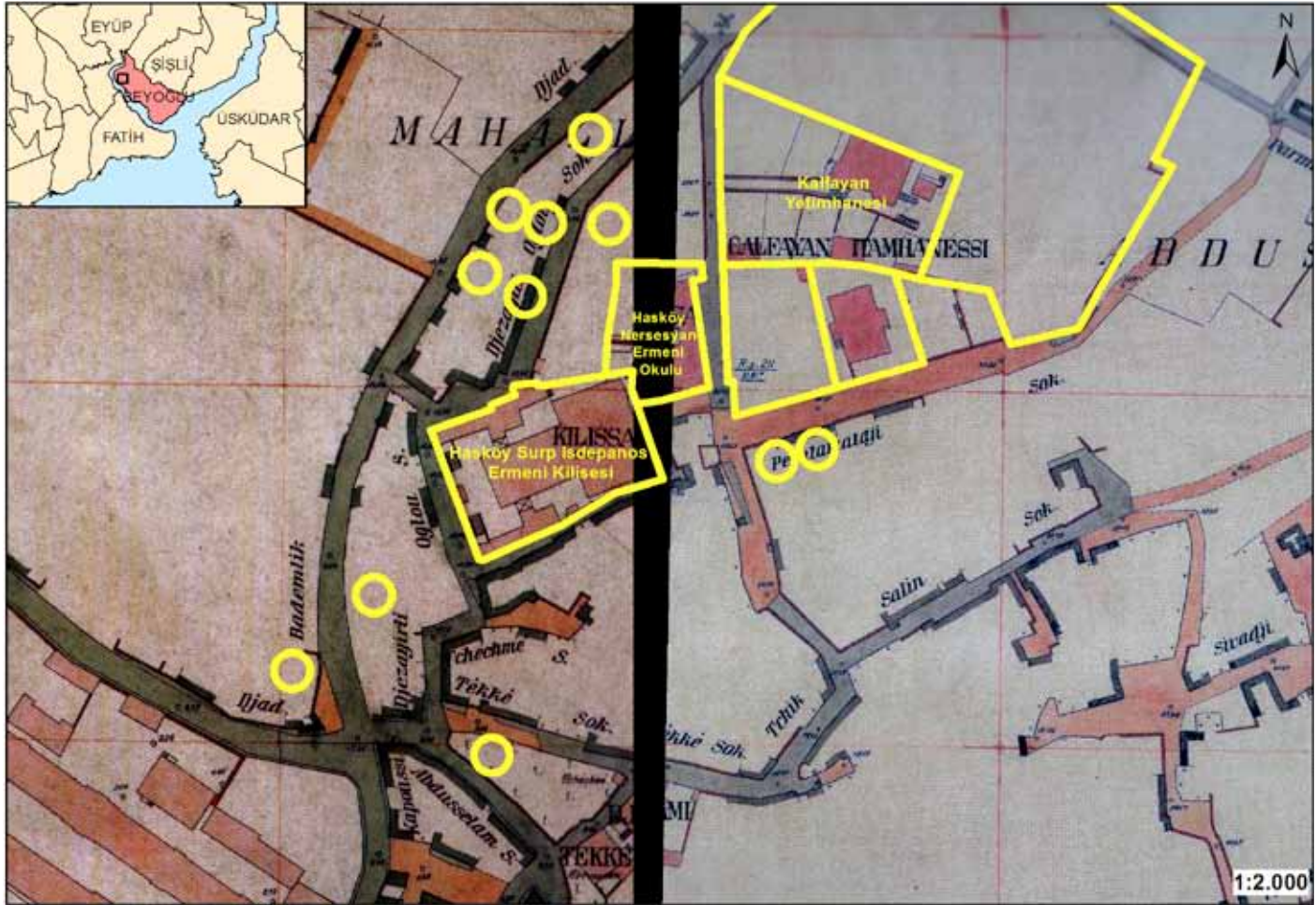
Constructed in 1974, the E-5 highway and the Golden Horn Viaduct, an extension of the Bosphorus Bridge, destroyed the spatial integrity of the Sütluçe district. The newly-built highway gradually ruined the district's sociocultural fabric, and altered its physical features. As part of a long overdue move in the 1980s to establish industrial zones outside the city limits, the Golden Horn coast was redesigned as an entertainment and recreation spot, reducing the volume of commercial activity in the area. Due to massive uncontrolled urban sprawl, the neighbourhood lost all its greenery in less than fifty years; except for the verdant groves in historical cemeteries.

tapuda vakıf adına kaydedilebilmiştir. Devlet, pek çok benzer vakada olduğu gibi, burada da 1936 Beyannamesi'ni bahane olarak kullanır. Bu cevabın geldiği 1969'da, beyannameleri vakıf senedi kabul ederek azınlık vakıflarının mülk edinmesini engelleyen Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 1972 tarihli kararı ve bu kararı onayan 1974 tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararları henüz ortada yoktur. Bu örnekte, beyanname, mülklere el koymak üzere açılacak bir dava yerine, mülkün yetimhane olarak kullanımını engellemenin zeminini oluşturmuştur. Vakıf yönetimi, buna rağmen, Nisan ayında yeni bir dilekçeyle talebini Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne tekrar iletir, ancak gelen cevap öncekinden farklı değildir.

Yetimhanenin varlığını sürdürebilmesi için her yolu deneyen vakıf yöneticileri, Ankara'ya gidip, dönemin Vakıflardan Sorumlu Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'ye, yetimhanenin karşı karşıya kaldığı sorunu anlatırlar ve nihayet olumlu bir sonuç elde ederler. İstanbul Valiliği, 13 Haziran 1970 tarihli bir yazı ile, yetimhanenin Üsküdar'a nakledilebileceğini vakıf yönetimine bildirir. Vakıf yöneticilerinin Ankara'da yaptıkları görüşmeler sırasında tanık oldukları bir konuşma, devlet bürokrasisinin azınlık vakıflarına bakışını açıkça

ortaya koymaktadır: Bakan Hüsamettin Atabeyli, yetimhanenin karşı karşıya kaldığı durumu öğrenince, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden sorumlu müsteşarı yanına çağırıp, sorunun ivedilikle çözülmesi için talimat verir. Müsteşar, Atabeyli'ye, heyetin yanında "Aman bakanım, fırsat bu fırsat, vakfın kapatılması için gerekli koşullar sağlandı bu istimlakle" cevabını verir. Sinirlenen bakan, çözüm talimatını tekrarlayarak görüşmeyi sonlandırır.¹⁰ Bu diyalog, istimlak sonrasında Kalfayan Vakfı'nın mazbutaya alınmasının da planlandığına işaret etmektedir. Nitekim, aynı şekilde istimlak edilerek yıkılan Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi Vakfı için mazbutaya alma kararı çıkarılmış, bu uygulama ancak Danıştay'a yapılan itirazla engellenebilmiştir (bkz. s.254, Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi Vakfı).

Vakfın Ankara'daki bu girişimleri sonucunda, Valilik'ten, nakil için izin alınır. Ancak, 31 Ağustos'ta Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden gelen yazı bu izni doğrulasa da, günümüzde de devam eden başka bir sorunu ortaya çıkarır. Yazıda, herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin, vakfın Üsküdar'daki arazisinde bulunan ahşap binada hiçbir değişiklik yapılamayacağı bildirilmektedir. Yetimhanenin personelle birlikte 140-

'ALMAN MAVİLERİ'NDE, 1915 ÖNCESİNDEKİ HALİYLE HALICIOĞLU (SARI ÇİZGİLER, MAHALLEDEKİ ERMENİ KURUMLARI İLE, SONRAKİ DÖNEMDE EL KONAN HAYRATLARINI VE AKARLARINI GÖSTERMEKTEDİR. SINIRLARI BİLİNMEYEN VEYA YOK OLMUŞ PARSELLER DAİRE ŞEKLİNDE İŞARETLENMİŞTİR)

PRE-1915 HALICIOĞLU IN THE 'GERMAN BLUE MAPS' (ARMENIAN INSTITUTIONS IN HALICIOĞLU, AND THEIR PHILANTHROPIC BUILDINGS AND OTHER PROPERTIES WHICH HAVE BEEN LATER SEIZED ARE MARKED IN YELLOW ON THE MAP. PLOTS THAT HAVE DISAPPEARED OR WHOSE BOUNDARIES COULD NOT BE IDENTIFIED ARE CIRCLED.)

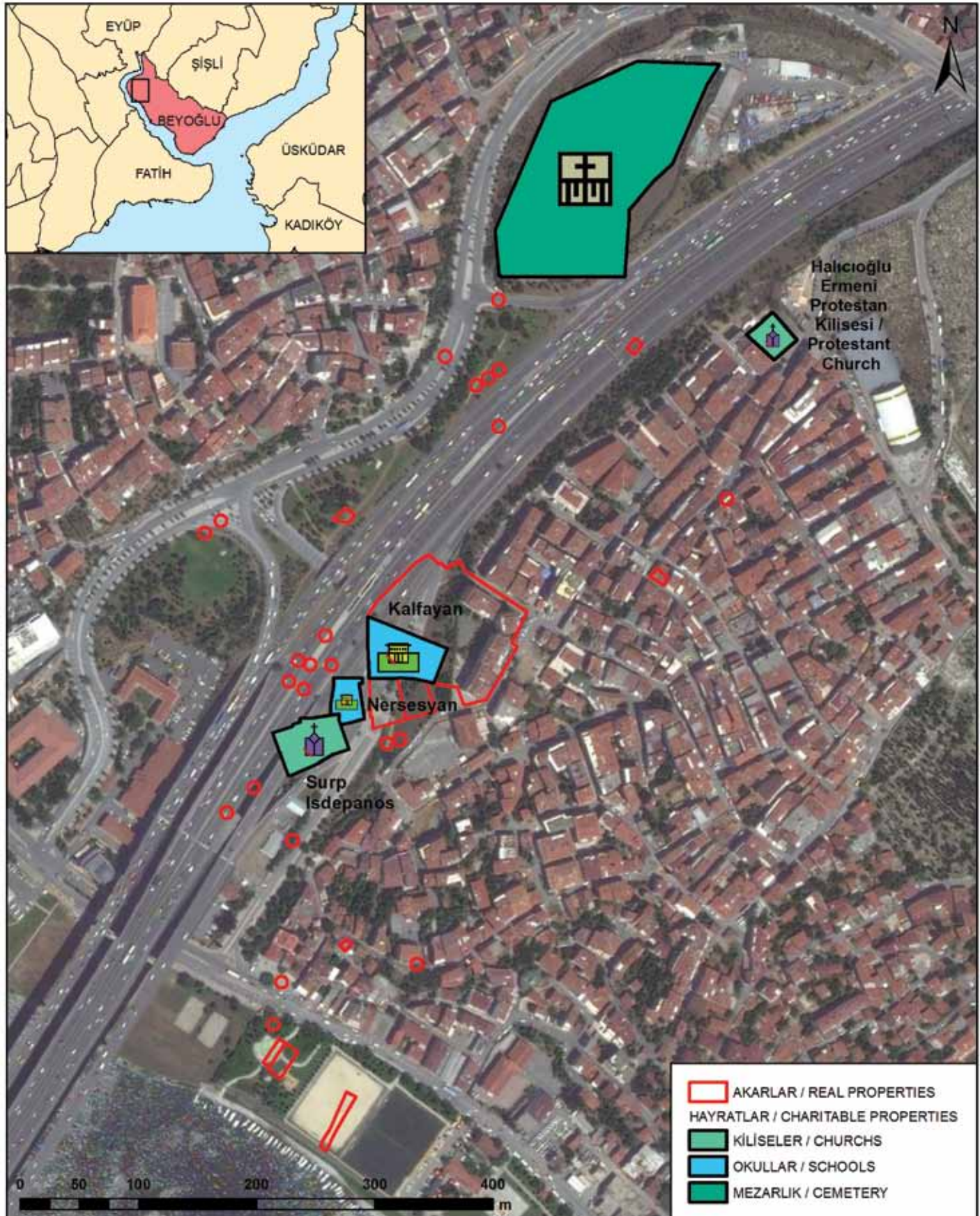

HALICIOĞLU-BONCUK SOKAK'TAKİ KALFAYAN YETİMhanESİ VE SURP ASDVADZADZİN ŞAPELİ'NİN YIKIMDAN HEMEN ÖNCEKİ HALİ (1972)

THE KALFAYAN ORPHANAGE AND THE SURP ASDVADZADZİN CHAPEL ON BONCUK SOKAK IN HALICIOĞLU, RIGHT BEFORE THEY WERE DEMOLISHED (1972)

to the institution, which was forced to change its location because of the planned expropriations. The statement said that it was impossible for the orphans to be accommodated at the Üsküdar site, and that they had to be sent to different institutions in Istanbul. The Kalfayan Orphanage was now facing yet another threat: Losing its building, and being shut down altogether. Within the next few days, the foundation applied to the Directorate General of Foundations (DGF) to relocate. Yet, the response that came in February stated that because the properties were not listed in the foundation's 1936 declaration, the relocation request was rejected. The foundation had been using these properties in Altunizade since the 1930s, yet they had only been officially registered at the land office under the Kalfayan Foundation's name in 1954. Like in many other similar cases, the state used the 1936 Declaration as a pretext. This response came in 1969, that is, three years before the decision from the 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals that prevented minority foundations from acquiring property by treating the declarations as foundation deeds, or the 1974 approval of the decision by the Court's Assembly of Civil Chambers. In this example, the declaration served as a tool to deny the right to use the property as an orphanage, not as a pretext to file a suit to seize the property. Nevertheless, the foundation filed another petition in April stating its request to relocate, yet the response was no different.

As a last resort to save the orphanage, directors of the foundation met in Ankara with Hüsametdin Atabeyli, then the minister responsible of foundations, and finally received a positive response. On June 13, 1970, the Istanbul Governorship issued a permit for the orphanage to relocate to Üsküdar. A conversation which the directors of the foundation overheard in Ankara revealed the officialdom's perspective on minority foundations: Upon hearing about the orphanage's problems, Minister Atabeyli called his undersecretary responsible of the DGF, asking him to immediately resolve the issue. In the presence of the foundation's directors, the undersecretary responded to the minister, saying that this was, "the golden opportunity to shut down the foundation" and that "the expropriation prepared the groundwork" for it. Infuriated, the minister repeated his request to resolve the issue, and ended the meeting.¹⁰ This brief exchange was a signal that following the expropriations, the Kalfayan Foundation would be declared defunct [*mazbut*], meaning that it would be included among seized foundations. As a matter of fact, the Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church that had been expropriated and demolished had also been declared defunct [*mazbut*], and the process could only be stopped when the foundation appealed to the Council of State. (see page 255 for Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church)

HALICIOĞLU'NDAKİ ERMENİ KURUMLARI VE İSTİMLAK YA DA BAŞKA YÖNTEMLERLE EL KONAN AKARLARININ, 1972 DEKİ YIKIMLAR SONRASINDA OLUŞAN GÜNCEL TOPOĞRAFYADAKİ KONUMLARI

LOCATIONS OF THE HALICIOĞLU ARMENIAN INSTITUTIONS AND THEIR PROPERTIES SEIZED THROUGH EXPROPRIATION AND OTHER METHODS, IN THE CONTEMPORARY TOPOGRAPHY SHAPED AFTER THE DEMOLITIONS IN 1972

KALFAYAN YETİM HANESİ'NİN ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETMENLERİ BİR ARADA (1965-1966)

STUDENTS AND TEACHERS OF THE KALFAYAN ORPHANAGE (1965-1966)

After the meeting in Ankara, the Office of the Mayor permitted the foundation to relocate. Yet, a DGF statement delivered on August 31 confirmed the permission, but created a problem that persists today: For no apparent reason, the statement said that no changes could be made to the foundation's wooden building in Üsküdar. The foundation had explicitly stated in all its relocation petitions that it wished to renovate this structure. Yet, the authorities somehow expected about 140-150 people including staff to fit in a four-room building. Thinking that it would be impossible to carry out its activities on a 128,80 cubic meter summer house –the volume of the former complex in Sütluce was 3805,50 cubic meters– the foundation went ahead and began preparing the plans for a new building. From that point on, the foundation entered a laborious process which included writing countless letters and petitions to authorities, detailing the project and its sources of funding. Until the summer of 1972, the foundation had corresponded with all levels at the DGF, as well as the state ministries and the Prime Minister's Office, explaining its cause. Upon a request from the Prime Minister's Office, the foundation even presented a report prepared in cooperation with expert witnesses.

While the board members were dealing with dizzying bureaucratic obstacles, the Regional Directorate of Highways (RDH) sent a letter on December 24, 1971, ordering the

evacuation of the building by June of the following year, which was when the building was scheduled to be taken down. Adding a new layer to the already complicated set of problems at hand, finding a shelter for the orphans became an even more pressing problem. A few months before the scheduled date of the evacuation, the public finally learned about the plight of the Kalfayan Foundation.¹¹

When attempts to resolve the issue through the Office of the Mayor and the National Education Directorate failed, the foundation filed a lawsuit at the 17th Chamber of Council of State in 1970. During this time, the Kalfayan community kept hoping that it could retain the building, but to no avail: In July, 1972, the orphanage was hastily evacuated. Prioritizing the issue of the children's shelter, some of the furniture and documents were left behind during the process. All this time, the Kalfayan community had faith that the demolition would be delayed. The children were temporarily housed at the three-story wooden building in Üsküdar-İcadiye, as by that time the board was still struggling to obtain a permit to begin construction at the Altunizade site. Classrooms were held at makeshift shacks that were later built on the Altunizade property, and the number of available classes had to be reduced to only three. The orphanage was thus forced into a space that was insufficient in providing education and accommodation to its students.

150 arasında değişen nüfusunun dört odadan müteşekkil bir binaya sığması beklenmektedir. Halbuki vakfın nakil izni için verdiği tüm dilekçelerde, söz konusu yerde gerekli ekler ve onarımlar için de izin istenmekteydi. Doğal olarak, vakıf yönetimi, 3805,50 metre küp yapı hacmi olan eski kompleksinde verilen eğitim ve barınma hizmetinin 128,80 metre kare üzerine inşa edilmiş yazlık bir evde gerçekleştirilemeyeceğini düşünerek, gerekli mimari projeyi hazırlar. Vakıf yönetiminin bundan sonraki mücadelesi, gerekli değişiklikler için hazırlanan projelerin ve finansman kaynaklarının açıklandığı dilekçelerle, ilgili makamlara sayısız başvuruda bulunmak olur. 1972'nin yaz aylarına kadar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün en alttan en üste kadar her kademesine, ilgili devlet bakanlığına, Başbakanlığa, mesele defalarca izah edilir; hatta, Başbakanlık'tan gelen talep üzerine, durum, bilirkişi raporları ile de tespit edilerek sunulur.

Vakıf yönetiminin bu yoğun çalışmaları devam ederken, Karayolları Bölge Müdürlüğü, 24 Aralık 1971 tarihli bir yazıyla, yetimhanenin 1972 yılının Haziran ayında yıkılacağını bildirir ve o tarihe kadar boşaltılmasını ister. Böylece, bir sonraki yıl eğitime nerede devam edileceği bilinmezken, yetimlerin açığa kalması tehlikesi başgösterir. 1972'nin bahar aylarında kamuoyu yetimlerin başına gelenlerden nihayet haberdar olur.¹¹

İstanbul Valiliği'ne ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yapılan başvurulardan sonuç alınmayınca, 1970'te Danıştay 17. Daire'de dava açılır. Dava sürerken, yıkım zamanı yaklaşır. Vakıf yönetimi ve yetimhane personeli, son ana kadar umudunu kaybetmese de, 1972 yılının Temmuz ayında bina mecburen boşaltılır. Çocukların nerede barındırılacağı meselesine öncelik verildiğinden, tahliye acele bir şekilde yapılır; o telaş içinde, vakfın kimi belgeleri ve eşyası geride kalır. Yıkımın ertelenmesinin sağlanabileceği umut edilir. Altunizade'deki yazlık binanın yeniden yapılması projesine onay alınmadığı için çocuklar geçici bir süre için, vakfın Üsküdar-İcadiye'de bulunan üç katlı ahşap evine yerleştirilir. Daha sonra Altunizade'deki arsaya yapılan barakalarda eğitim vermeye başlanır, ancak sadece üç sınıfla ders yapılabilir. Böylece yetimhane, hem eğitim hem barınma için hiç yeterli olmayan bir mekâna sıkışmış olur.

Bu arada, Danıştay'da açılan dava, 4 Ekim 1972'de sonuçlanır. Danıştay, istimlakin hayri hizmeti ortadan kaldırmaya çağına karara vermiştir. Bu karara göre, hayri hizmet devam ettiği sürece istimlak bedeli ile hizmetin devamını sağlayacak imkânlar sağlanmalıdır. Dolayısıyla, hayrat binanın yani okulun başka bir yerde inşa edilmesinin gerekli ve hukuka uygun olduğu açıkça ortaya konmuş olur. Buna rağmen, yetimhane vakfının eski binasının hacmini geçmeyen projesi

için gerekli izinler bir türlü alınamaz ve vakıftan, dört odalı, harap bir yapıda okul ve yetimhane hizmetlerine devam etme mucizesini göstermesi beklenir. Binasını yeniden inşa etme umudunu yitiren vakıf da, bu mucizeyi gerçekleştirilmeye çalışır. Milliyetçi Cephe hükümetleri zamanında onarım için bile izin alınamaz; iş sürüncemede bırakılır. Ancak zamanla bazı sınırlı onarımlar yapılabilir.

Yaklaşık olarak 30 yıl boyunca, bu zor şartlarda hizmet veren Kalfayan Okulu, 1999-2000 eğitim-öğretim döneminde, Üsküdar'daki Semerciyan Cemaran İlköğretim Okulu'nun binasını, o okulla ortak olarak kullanmaya başlar. Sonraki yıl Nersesyanyan Yermonyanyan İlköğretim Okulu da bu binaya taşınır. Semerciyan Cemaran ve Nersesyanyan Yermonyanyan okulları resmen kapanmaz ancak her iki okulun da öğrenci sayısı çok azalmış olduğundan, eğitime 'Kalfayan İlköğretim Okulu' adı altında devam edilir. Barınma hizmeti, halen, Altunizade'deki eski yazlık binada verilmektedir. Okulun çok değişken olan öğrenci sayısı, şu anda 60 civarındadır. Karma eğitime geçildikten sonra gündüzlü öğrenci de kabul etmeye başlayan okulda, 2011-2012 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla, 33 yatılı öğrenci bulunuyor. Her yaz belirli bir süre için Kınalıada'daki, Karagözyan Vakfı'na bağlı kampa gönderilen öğrencilerin çoğu, diğer tüm tatillerde de yetimhane bünyesinde kalıyor. Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi'nin yatılı bölümünün 2011'de kapanmasının ardından, Kalfayan Yetimhanesi tüm Türkiye'de, barınmaya muhtaç Ermeni çocukların yararlanabileceği, ilköğretim düzeyindeki tek yatılı Ermeni kurumu olarak kaldı. Kalfayan Okulu karma eğitim vermekle birlikte yatakhanelerinde sadece kız öğrencileri barındırdığı için, erkek ilköğretim öğrencilerinin barınabileceği bir kurum ihtiyacı hissediliyor.

Vakıf, halen kullanılan okul binasında bazı yenilemeler yaparak eğitimi burada sürdürmeyi ve yatakhaneyi İcadiye'deki Nersesyanyan Okulu'nun boşalttığı binaya taşımayı planlıyor.¹² 2001'den beri kullanılmayan bu binanın arazisini oluşturan parsellerden biri Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı'nın, diğer üç parsel ise Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı'nın mülkiyetinde. Her iki vakıf da bu projeye olumlu yaklaştığından, yetimhane, önümüzdeki dönemde, yatakhane için ihtiyaç duyduğu alana nihayet kavuşabilecek. Eğitim ve barınmanın aynı yerde sürdürülmesinin faydası yetimhane yönetimi tarafından bilindiği halde, vakfın ekonomik durumu, bu hayali gerçekleştirmeye olanak tanımıyor. 2016'da, kuruluşunun 150. yıldönümünü kutlayacak olan Kalfayan Yetimhanesi Vakfı, tüm zorluklara rağmen, kuruluş amaçlarına uygun olarak faaliyetlerini sürdürüyor ve ihtiyaç içindeki kız çocuklarını hayata hazırlamaya devam ediyor.

KALFAYAN YETİM HANESİ'NİN 1943-1944 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI MEZUNLARI VE MÜDÜR VERONİĞ KÜDYAN (1944)

THE GRADUATES OF THE KALFAYAN ORPHANAGE IN THE 1943-1944 ACADEMIC YEAR AND DIRECTOR VERONIG KÜDYAN (1944)

Meanwhile, the Council of State ruled on the case on October 4, 1972. The decision stated that the expropriation would not obstruct charitable service, adding that an expropriation price should be paid to the plaintiff to ensure the continuation of the service. The court decision thus highlighted the need to designate a new space for the construction of a new charitable building –the school in this case– and that doing so was completely lawful. Despite the ruling, the foundation was denied a permit to build a new complex identical in size to the old one, so that it could accommodate its staff and students. On the contrary, authorities expected the foundation to miraculously continue its services in a jampacked, dilapidated building. During the era of the Nationalist Front governments, the foundation could not even obtain a permit for repairs. Only in time, certain repairs were done.

After operating under harsh circumstances for almost three decades, the Kalfayan School started sharing classrooms with the Üsküdar Semerciyan Cemaran Primary School in 1999. The Nersesyan Yermonyuan Primary School joined them the following year. These two institutions did not close officially, yet because the number of their respective student populations were dwindling, the school bore the name “Kalfayan Primary School.” The school still provides accommodation in the old wooden building in Altunizade. Currently, it has about 60 students, yet the number varies. After it became a co-ed institution, the

school began accepting day students, and during the 2011-2012 academic year, it had 33 boarding students. In the summers, the students go to the Karagözyan Foundation’s camp on Kinalıada, and stay at the orphanage during other breaks. After the boarding section of the Şişli Karagözyan Orphanage shut down in 2011, the Kalfayan Orphanage became the only remaining primary-level institution with boarding facilities where Armenian children in need can seek accommodation. Despite being a co-ed institution, only female students are allowed to stay in the dormitories. The foundation hopes to provide facilities for its male students in the near future.

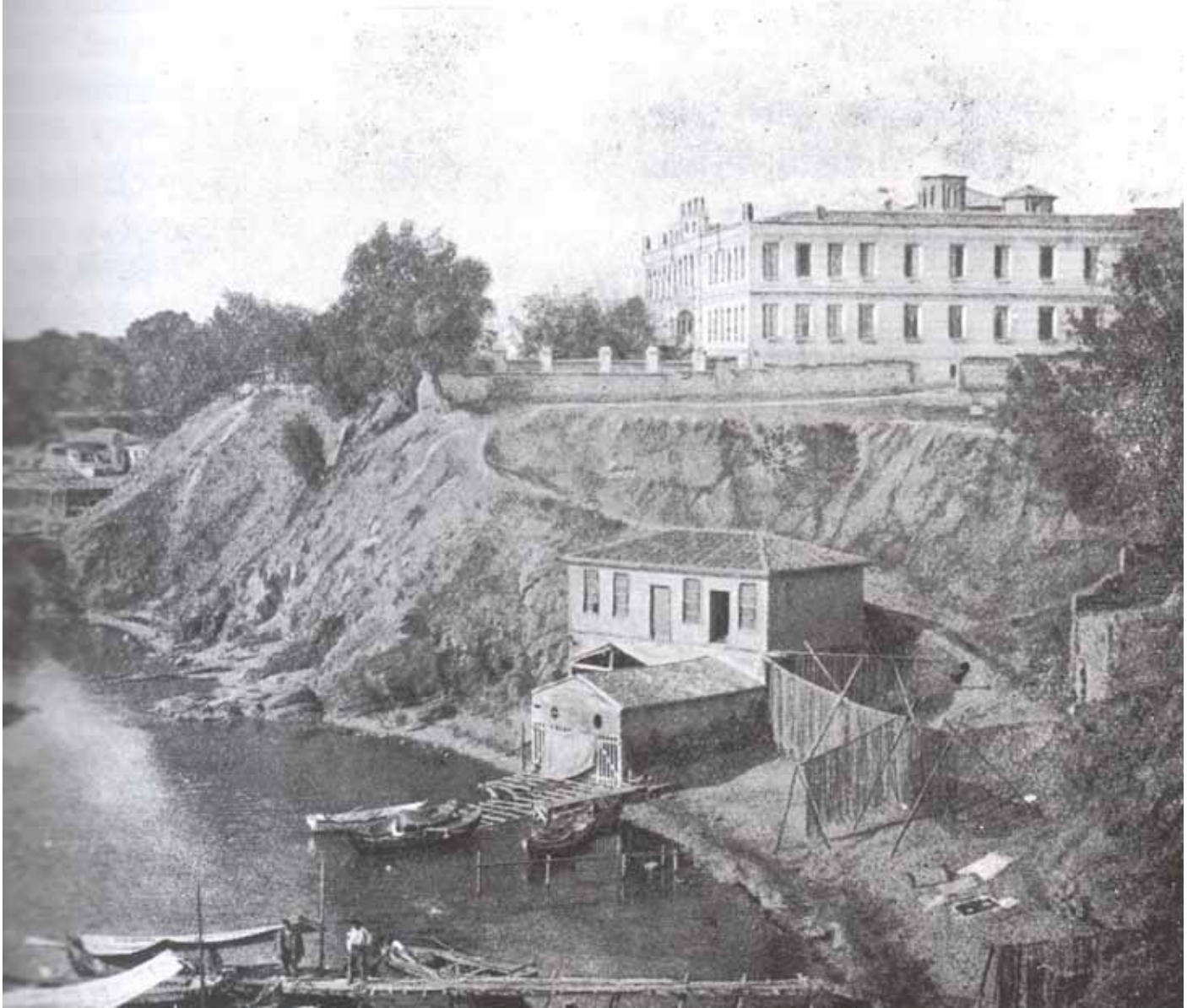
The foundation is planning on holding classes at the new shared building after repairs. The Nersesyan School building in İcadiye, which has not been in use since 2001, is to be used as a dorm.¹² Of the four parcels that constitute the school’s land plot, one belongs to the Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation in Kuzguncuk, and the remaining three to the Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church Foundation. The two foundations support the idea of turning the Nersesyan School into a dorm. The Kalfayan Foundation acknowledges the benefits of having both the classrooms and the dorms in the same place, yet it doesn’t have sufficient financial means to make this possible. The Kalfayan Orphanage Foundation will celebrate its 150th anniversary in 2016. Despite difficulties, it will continue supporting young girls from disadvantaged backgrounds.

KENDİ MÜLKÜNDE KIRACI: BOMONTİ MIHİTARYAN İLKOKULU

Mihitaryan Katolik Rahipler Birliği, Eylül 1701'de, Sivaslı rahip Mihitar (Abbahayr) tarafından kurulur. Mezhepleri nedeniyle baskıya maruz kalan ve İstanbul'da barınamayan Mihitaryanlar, 1702-1715 yılları arasında Mora Yarımadası'nda yerleşmeye başlarlar. Daha sonra, Eylül 1717'de Venedik senatosundan aldıkları sürekli yerleşim izniyle, Venedik'teki San Lazarro Adası'na yerleşirler¹³ ve

burada bir manastır, bir kilise, bir de okul açarlar. Ermeni dili ve kültürü üzerine çalışmalar yapmak üzere bir akademi kurar ve birçok yayın yaparlar. Büyük bir Ermeni edebiyatı kütüphanesi kurarlar. Mihitar'ın ölümünün ardından, yerine Isdepanos Melkonyan geçer. Bunun üzerine Mihitaristler arasında bir ayrışma yaşanır; Venedik'ten ayrılan bir grup rahip 1773'te Trieste'ye gider; 1811'de ise Avusturya İmparatorluğu'nun desteğiyle Viyana'ya yerleşirler ve orada bir manastır kurarlar. Böylece Mihitaryanlar arasında iki farklı yapı oluşur.¹⁴

19. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeniler arasındaki okullaşma sürecine aktif olarak katılan Mihitaryanlar, pek çok şehirde okullar açmışlardır. İstanbul'da da, hem Venedik, hem de Viyana Mihitaryan Birliği tarafından okullar açılır. Venedik'e bağlı olanlar ilkokul, Viyana'ya bağlı olanlar lise düzeyinde eğitim verirler.¹⁵

KADIKÖY-MODA'DAKİ MIHİTARYAN ERMENİ KATOLİK İLKOKULU (BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ)

FORCED TO PAY RENT IN ITS OWN PROPERTY:

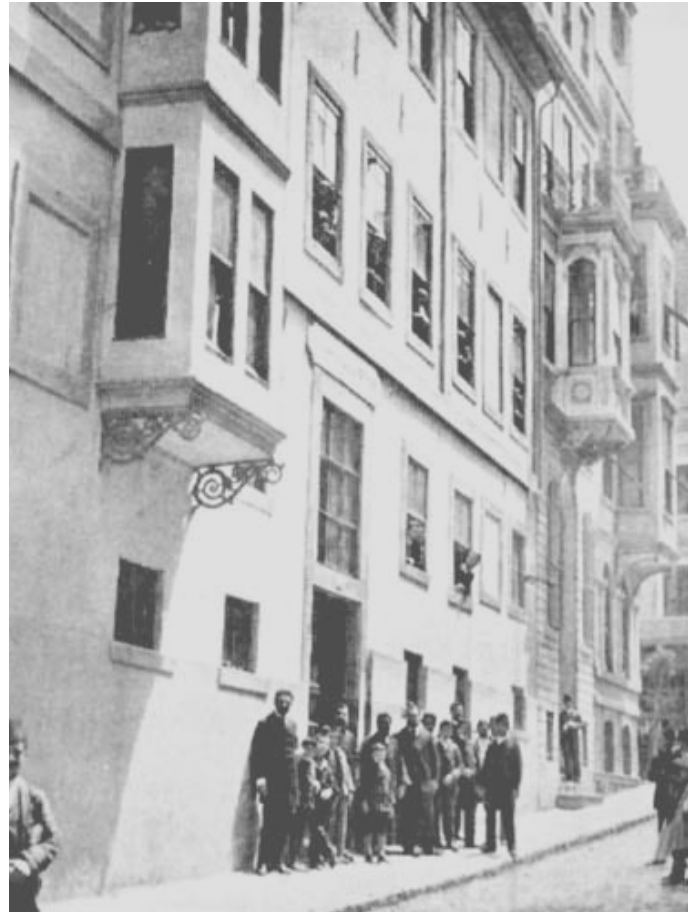
THE BOMONTI MIHITARYAN PRIMARY SCHOOL

The Congregation of the Mechitarist [*Mihitaryan*] Catholic Priests was founded by the Sivas-born priest Mechitar (Abbahayr) in September, 1701. Compelled to leave Istanbul because of their Catholic denomination, the Mechitarists moved to the Morea (Peloponnese Peninsula), and resided there from 1702 to 1715. When the Senate of Venice granted them a permanent residency permit in September, 1717, members of the order settled on the island of San Lazzaro in Venice,¹³ where they opened a monastery, a church and a school. There, they founded an academy for the study of Armenian language and culture, publishing a plethora of works. The Mechitarists also established a remarkably comprehensive library of Armenian literature. After Mechitar's death, Isdepanos Melkonyan filled his position as abbot. Internal divides followed Melkonyan's taking over, resulting in a group of monks leaving Venice for Trieste in 1773. Later in 1811, with support from the Austrian Empire, they settled in Vienna, where they also built a monastery. Thus, two separate branches within the Mechitarist order came into being.¹⁴

Actively participating in the drive within the Ottoman Armenian community to increase the number of educational establishments in the 19th century, the Mechitarists opened schools in several cities. In Istanbul, both the Venice and the Vienna branches of the order founded schools. The Venice branch-affiliated institutions provided elementary education, while the Vienna branch schools provided high-school education.¹⁵

In the 19th century, the Surp Ğazar Armenian Catholic Mechitarist Priests Association, an affiliate of the Venice branch of the order, established three schools in Istanbul. The first one opened in Galata in 1803; yet it was not a full-fledged institution at the time. This school began offering regular classes at the building near the Galata Saint George Latin Church in 1808. The second one, the all-male Mechitarist [*Mihitaryan*] Armenian Primary School, was opened at no. 30 Sakızağacı Avenue in Pera, in 1830. The last school opened in Moda, Kadıköy, in the late 1850s.¹⁶

The school in Sakızağacı was temporarily closed after it was burnt down in a fire in 1870. Meanwhile, its students continued attending classes at a different location, the Mechitarist Armenian School in Moda, Kadıköy.¹⁷ On July 12, 1888, Sultan Abdülhamid II issued a decree to rebuild the school at the same spot in Sakızağacı for the use of Catholic Armenian children.¹⁸

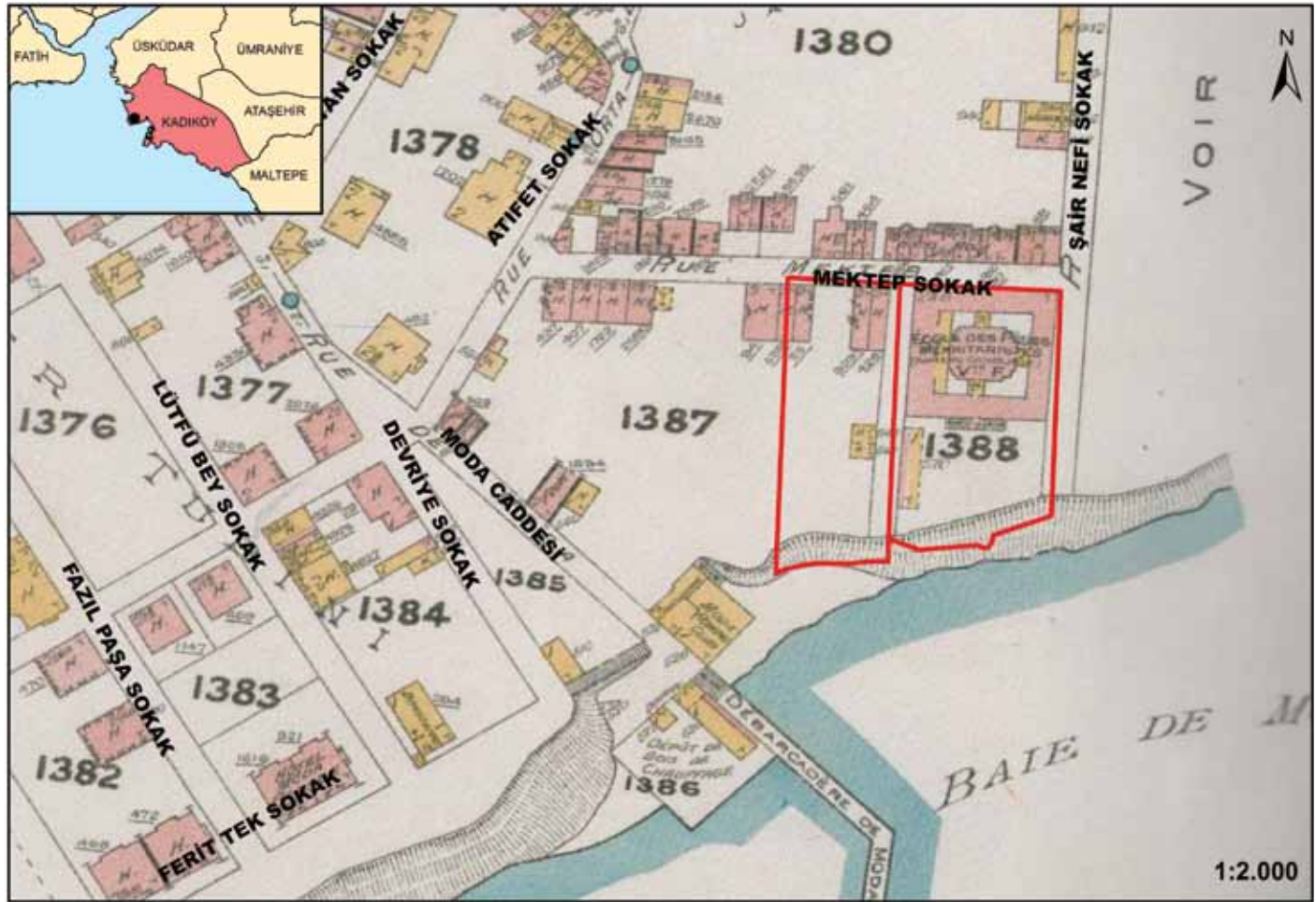
BEYOĞLU-SAKIZAĞACI'NDAKİ MIHİTARYAN ERMENİ KATOLİK OKULU

THE MIHİTARYAN ARMENIAN CATHOLIC SCHOOL IN BEYOĞLU, SAKIZAĞACI

During the First World War, the school in Moda, Kadıköy was allocated to the army; the Second Regiment of the 31st Battalion was based there. On January 21, 1915, blazes consumed the building due to the soldiers' "lighting a fire at the basement to do laundry."¹⁹ The school remained closed after the end of the war.

Affiliated with the Istanbul Catholic Bishops Council and administered by the Foundation of Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitaryan School and Monastery, the school in Sakızağacı moved to Bomonti, Şişli in 1958. With the proceeds from the sale of the plot of the burnt-down school in Moda, the building in Bomonti was bought from Emine Tefika Ayaşlı for 710 thousand lira on June 4, 1958, and the property was registered at the land office on the same day the sale took place. Upon moving to the new building, the name of the school was changed to "Bomonti Private Armenian Catholic School."²⁰

On March 6, 1979, The Directorate General of Foundations (DGF), filed a lawsuit at the Istanbul 2nd Court of First Instance, claiming that the school building is not registered in the 1936 Declaration, and that beyond those listed there, community foundations had no right to acquire property. In its complaint, the DGF demanded that the building's deed be revoked, and the property re-registered under the name

CHARLES GOAD TARAFINDAN 20. YÜZYIL BAŞLARINDA HAZIRLANAN SİGORTA HARİTALARINDA KADIKÖY MİHİTARYAN İLKOKULU VE ARAZİSİ (SAĞDA, 1916'DA YANAN VE 1958'DE VAKIF TARAFINDAN SATILAN OKUL BİNASI; SOLDA, ÜZERİNDE DÖRT AHŞAP BİNANIN BULUNDUĞU, YİNE 1958'DE SATILAN ARAZİ)

THE MİHİTARYAN SCHOOL AND ITS LANDS IN KADIKÖY IN THE INSURANCE MAPS PREPARED BY CHARLES GOAD IN THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY (ON THE RIGHT, THE SCHOOL BUILDING WHICH HAD BURNT DOWN IN 1916 AND SOLD BY THE FOUNDATION IN 1958; ON THE LEFT, THE LAND WITH FOUR WOODEN BUILDINGS, ALSO SOLD IN 1958)

19. yüzyılda, İstanbul'da, Venedik Mihitryan Birliği'ne bağlı Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitarist Rahipleri Cemiyeti tarafından üç okul kurulur. Bunlardan ilki 1808'de Kadıköy'de, ikincisi 10 Ağustos 1828'de Galata'da Saint George Latin Kilisesi'nin yanındaki binada açılır.¹⁶ Üçüncü okul ise 1830'da, Pera Sakızağacı Caddesi 30 numarada, Mihitryan Ermeni Erkekler İlkokulu olarak kurulur.

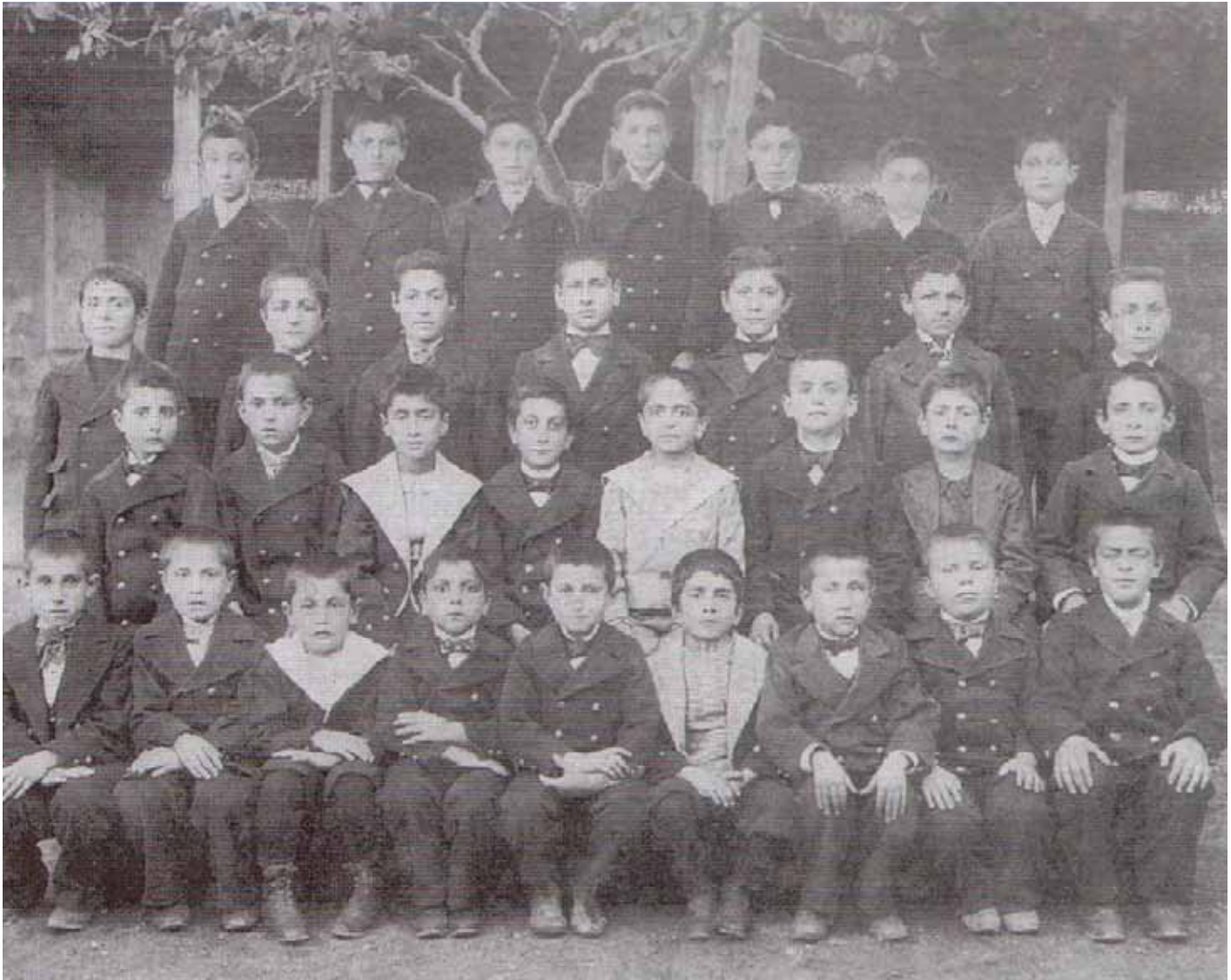
Sakızağacı'ndaki okul, 1870'te çıkan bir yangın sonucunda kül olur. Geçici olarak kapatılan okulun öğrencileri, öğrenimlerini Kadıköy-Moda'da bulunan Mihitryan Ermeni Okulu'nda sürdürürler.¹⁷ 12 Temmuz 1888'de, Sakızağacı'ndaki okulun Katolik Ermeni çocuklara mahsus olarak yeniden yapılması için Sultan Abdülhamid irade verir ve okul aynı yerde yeniden inşa edilir.¹⁸

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Kadıköy-Moda'daki okul orduya tahsis edilir. Otuz birinci alayın ikinci taburu Moda'daki okulda ikamet eder. 21 Ocak 1915'te, okul, askerlerin "çamaşır yıkamak üzere bodrum katında yaktıkları ateş" nedeniyle yanar ve harap hale gelir.¹⁹ Savaşın bitiminden sonra da okulda eğitime devam edilemez.

Sakızağacı'ndaki okul ise, 1958'e kadar Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitryan Mektep ve Manastırı Vakfı

bünyesinde, İstanbul Katolik Ruhani Kurulu'na bağlı olarak burada faaliyet gösterdikten sonra, daha iyi koşullarda eğitim vermek amacıyla Şişli-Bomonti'ye taşınır. Bomonti'de, okulun halen hizmet verdiği bina, Moda'daki, yanan okulun arsasının satılmasıyla elde edilen gelire, 4 Haziran 1958'de Emine Tefrika Ayaşlı'dan 710 bin liraya satın alınmış ve aynı tarihte tapu tescili yapılmıştır. Bu binaya taşındıktan sonra okulun adı 'Özel Bomonti Ermeni Katolik İlkokulu' olarak değiştirilir.²⁰

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), 6 Mart 1979'da, okul binasının 1936 Beyannamesi'nde bulunmadığı ve cemaat vakıflarının bu beyannameden sonra gayrimenkul edinme hakkı olmadığı gerekçesiyle, İstanbul 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde dava açar. VGM dava dilekçesinde binanın tapu kaydının iptal edilmesini ve kaydın binanın eski sahibi ya da eski sahibi hayatta değilse onun mirasçıları adına yeniden yapılmasını (eski kaydın ihyası) talep eder. Davanın sonradan nakledildiği Şişli 2. Asliye Hukuk Mahkemesi, 17 Şubat 1984'te bu talep doğrultusunda bir karar verir ve karar 14 Mart 1985'te Yargıtay tarafından onanır. Vakıf, 29 Haziran 1988'de davanın yeniden görülmesi (iade-i mahkeme) talebinde bulunur, ancak 4 Kasım 1988 tarihli bir kararla bu talep reddedilir.²¹

KADIKÖY MIHİTARYAN İLKOKULU ÖĞRENCİLERİ (1890'LARIN SONLARI)

STUDENTS OF THE KADIKÖY MIHİTARYAN PRIMARY SCHOOL (LATE 1890S)

of its previous owner, or, his/her heirs, if the previous owner were deceased. On February 17, 1984, the Şişli 2nd Court of First Instance, to which the case was later transferred, ruled in favor of the DGF, and the Supreme Court of Appeals affirmed the judgment on March 14, 1985. The foundation requested a retrial, on June 29, 1988; yet, the court turned down the request in early November.²¹

The property's registration was thus renewed under the name of the heirs of the building's previous owner Emine Ayaşlı, as she had passed away by that time. In accordance with Ayaşlı's will, the Ankara Ayaş Municipality received 6/8 of the building's ownership shares. The remainder went to her siblings, who later sold their shares to a construction company named Miltaş. The Ayaş Municipality and Miltaş sued the foundation for unlawful occupation, and demanded the payment of compensation for arrears in rent accumulated during the time the school remained open for education; yet these lawsuits were rejected.²²

The interesting point here is that Ayaşlı's will was

prepared on December 1, 1958, that is, after the school building was sold to the foundation on June 4, 1958 through an entirely lawful transaction. By granting the transfer of a property that was no longer owned by Ayaşlı, the court itself participated in an unprecedented act of unlawfulness.

In the aftermath of the lawsuit, the foundation signed a rental agreement with the Ayaş Municipality in 1998, providing that the school could remain open. Thus, the foundation became a renter in the very own property it had purchased 30 years ago, and began paying rent arrears in installments.²³ Soon, Miltaş, the smaller shareholder, objected to the rental agreement, suing the foundation for *ecrimisil*, or unlawful occupation. The court ruled in favor of Miltaş on February 2, 1999; and the building was evacuated on the same day. The staff moved out all of the furniture; books, desks, documents, the school's piano and even the toys that preschool kids played with sat out in the schoolyard.²⁴ In a rare act of civil disobedience, the Armenian community in Turkey set up tents in the schoolyard, protesting

TAHLİYE EDİLEN BOMONTI MIHİTARYAN İLKOKULU BİNASI VE OKULUN BAHÇESİNE TAŞINAN SİRALARDA DERS YAPAN ÖĞRENCİLER (ŞUBAT 1999)

THE EVACUATED BOMONTI MIHİTARYAN PRIMARY SCHOOL BUILDING AND THE STUDENTS DURING A CLASS HOUR IN THE SCHOOLYARD (FEBRUARY 1999)

Tapu kaydının, okul binasının eski sahibi öldüğü için mirasçıları adına yenilenmesiyle birlikte, binanın mülkiyeti, eski sahibi Emine Ayaşlı'nın mirası gereğince 6/8 oranında Ankara Ayaş Belediyesi'ne, 2/8 Ayaşlı'nın kardeşlerine geçer. Kardeşler hisselerini Miltaş adlı bir inşaat şirketine satarlar. Ayaş Belediyesi ve Miltaş Şirketi, vakıf aleyhinde işgal tazminatı (ecrimisil) davası açarak, okulun binada eğitim verdiği süre boyunca vakıf tarafından kendilerine ödenmeyen kiralar için tazminat talep ederler, ancak bu davalar reddedilir.²²

Burada dikkat çekici olan nokta, Emine Ayaşlı'nın vasiyetnamesinin, 1 Aralık 1958'de, yani okul binasının tamamen hukuki yollarla 4 Haziran 1958'de vakfa satılmasından sonra hazırlanmış olmasıdır. Mahkeme, daha önce Ayaşlı'nın mülkiyetinden çıktığı için vasiyetnamesinde yer alması mümkün olmayan bir mülkün Ayaşlı'nın mirasçılarına devredilmesini sağlayarak, eşi benzeri görülmemiş bir hukuksuzluğa imza atar.

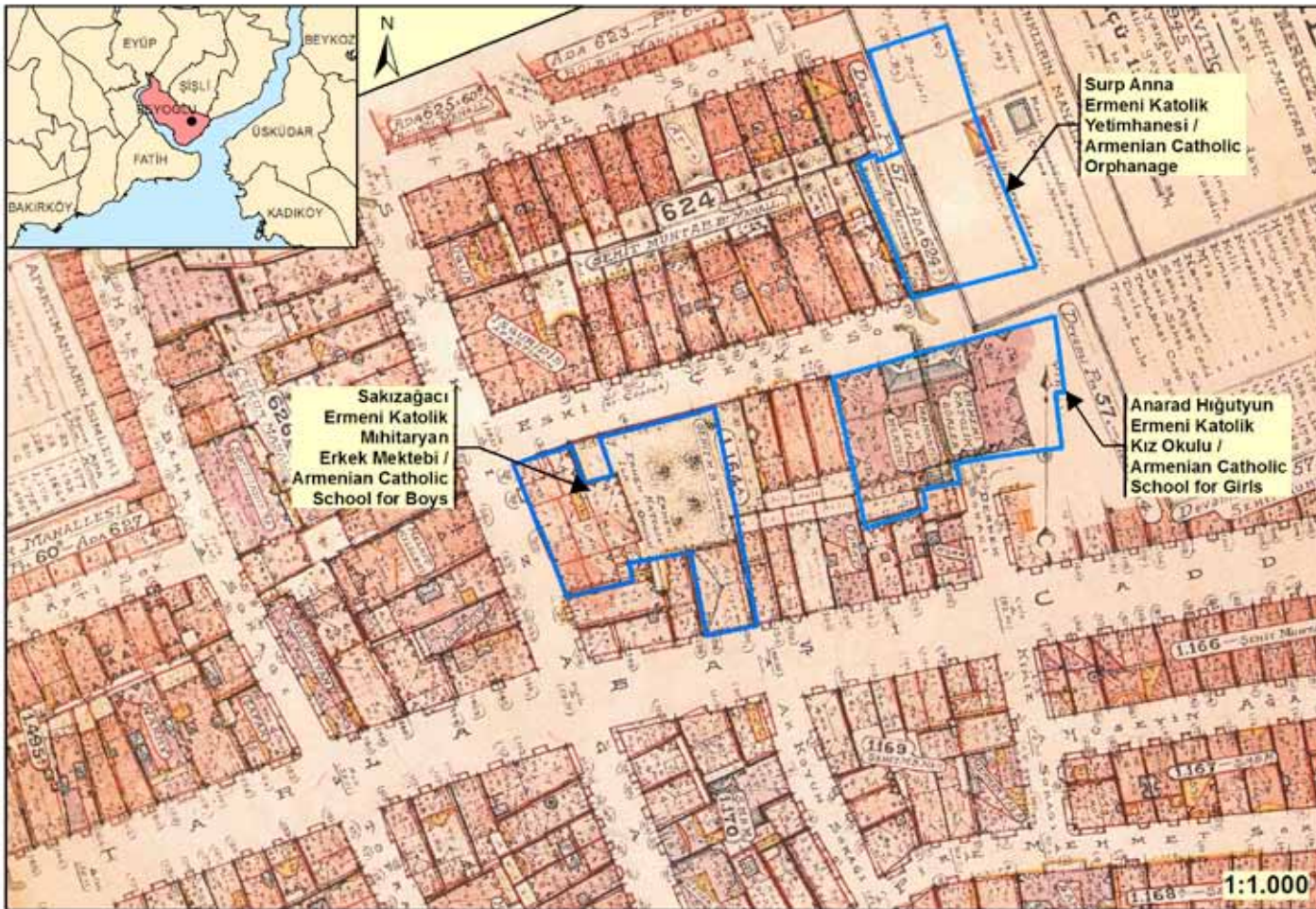
Dava sürecinin sona ermesinin ardından, 1998'de Ayaş Belediyesi ile vakıf yönetimi arasında bir kira sözleşmesi imzalanarak okulda eğitimin devam etmesi sağlanır. Böylelikle, vakıf, 30 yıl önce satın aldığı binada kiracı durumuna düşmüş olur ve geçmiş döneme ait kira borcunu da taksitler halinde ödemeye başlar.²³ Miltaş şirketi, küçük hissedar olarak bu sözleşmeye de itiraz eder ve vakıf aleyhinde işgal tazminatı (ecrimisil) talebiyle dava açar. Mahkeme tarafından 2 Şubat 1999'da alınan tahliye kararı sonucunda, okul aynı gün boşaltılır. Görevliler, binada bulunan kitaplıkları, sıraları, evrakları, ana sınıfı öğrencilerinin oyuncakları ve piyano gibi birçok eşyayı bahçeye taşırlar.²⁴ Öğrenciler kış ortasında okulsuz kalınca, aileler Türkiye Ermenileri arasında nadir rastlanan türden bir sivil itaatsizlik eylemiyle, okulun bahçesinde kamp kurarak durumu protesto eder. Çocukları İstanbul'daki diğer Ermeni okullarında eğitim gören veliler de bu okullarda ders yapılmamasını sağlayarak eyleme destek verirler.²⁵ Medya ve kamuoyunun olaya yoğun ilgi göstermesi üzerine, birkaç gün sonra, dönemin İstanbul valisi Erol Çakır araya girerek, vakıf yönetimi ile Miltaş arasında bir protokol imzalanmasını sağlar. Protokolle, tahliye kararı 1998-99 öğretim yılının sonuna ertelenir ve öğrenciler tekrar dersbaşı yaparlar.²⁶

Haziran 1999'da, Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, Şişli ilçesi sınırları içinde bulunan okul binasının hissedarlarından Ayaş Belediyesi ile anlaşarak okulun tahliye işleminin durdurulmasını sağlar. Şişli Belediyesi, ayrıca binanın Miltaş'a ait olan 2/8'lik hissesini satın alır. Okul binası 23 Haziran 1999'da Ayaş Belediyesi adına Şişli Belediyesi'nin tasarrufuna bırakılır. 1 Ağustos 1999'da yapılan sözleşmede aylık kira bedeli 420 milyon TL olarak belirlenir, kira süresi ise her yıl yenilenmek üzere bir yıl ile sınırlı tutulur.²⁷ 2011-2012 öğretim yılı itibarıyla vakfın Ayaş Belediyesi'ne ödediği aylık kira bedeli 1500 TL'dir.

Okulun 1999'dan beri kendi mülkünde kiracı olmasından kaynaklanan belirsizlik, başka sorunların yanı sıra, velilerin okula çocuklarını göndermekten çekinmelerine ve dolayısıyla okulun öğrenci sayısının gittikçe azalmasına neden olur.²⁸ 1970'li yılların sonlarında, dava sürecinin başlamasından hemen önce, sadece anaokulu bölümünde 52 öğrencinin öğrenim gördüğü okulun 2011-2012 öğretim yılındaki toplam mevcudu 35 öğrenciden ibarettir.²⁹

2008'de kuruluşunun 200. yıldönümünü kutlayan okul, halen kendi mülkünde kiracı durumundadır. Bomonti Mihitryan Okulu Vakfı, kâğıt üzerinde binanın büyük pay sahibi olarak görünen ve yıllardır binayı geri almaya çalışan Ayaş Belediyesi'ne 2011 yazında dava açtı. Bomonti Mihitryan Okulu Vakfı Başkanı Rita Nurnur, vakfın avukatı Hürriyet Azak, Vakıflar Genel Müdürü ile yaptıkları görüşmelerden ve sürmekte olan davanın gidişatından umutlu.³⁰ Davanın, 2012'nin sonuna doğru karara bağlanması bekleniyor.*

* Bu kitabın baskıya girmesinden birkaç gün önce, 1 Kasım 2012'de, İstanbul 13. Asliye Hukuk Mahkemesi, okul binasının vakfa iade edilmesine karar verdi.

JACQUES PERVITICH TARAFINDAN HAZIRLANAN, 1945 TARİHLİ SİGORTA HARİTALARINDA, SAKIZAĞACI'NDAKİ MİHİTARYAN KATOLİK ERKEK İLKOKULU, ANARAD HIĞÜTYUN KIZ OKULU VE SURP ANNA KATOLİK YETİMhanESİ

THE MİHİTARYAN CATHOLIC SCHOOL FOR BOYS, ANARAD HIĞÜTYUN SCHOOL FOR GIRLS AND SURP ANNA CATHOLIC ORPHANAGE IN SAKIZAĞACI AS SEEN IN THE INSURANCE MAPS PREPARED BY JACQUES PERVITICH IN 1945

the evacuation of the building in the thick of winter. In support of the protest, parents whose children attended other Armenian schools in Istanbul called for the suspension of classes.²⁵ Thanks to broad media attention, Erol Çakır, then the mayor of Istanbul, intervened, negotiating an agreement between Miltaş and the foundation to delay the evacuation until the end of the 1998-1999 academic year. Only then did the school's students return to the classrooms.²⁶

In June 1999, Mustafa Sarıgül, the mayor of the Şişli Municipality, reached an agreement with the shareholder Ayaş Municipality to halt the evacuation. The Şişli Municipality also bought the 2/8 of the building's shares from Miltaş. On June 23, 1999, the Şişli Municipality took charge of the school building on behalf of the Ayaş Municipality. An agreement signed on August 1, 1999, stated that the monthly rent would be 420 million Turkish Liras, and that the lease, which would expire in a year, could be renewed.²⁷ For the 2011-2012 academic year, the school's monthly rent was 1500 Turkish Liras.

The prolonged uncertainty with regards to the school's status as a renter in its own home gave rise to another problem; the dwindling school population. With parents' trust shaken in the future of the institution, many of them chose to send their children to different schools.²⁸ To illustrate, there were 52 kids in attendance only in the pre-school division prior to the beginning of the lawsuit in the late 1970s, whereas in the 2011-2012 academic year, the school had a total of 35 students.²⁹

The Bomonti Mihitaryan (Mechitarist) School celebrated its 200th anniversary in 2008. In the summer of 2011, the school filed a lawsuit against the Ayaş Municipality, which has been seeking to fully acquire the building for years, and is still the biggest shareholder on paper. Rita Nurnur, the head of the Bomonti Mihitaryan School Foundation, and Hürriyet Azak, the foundation's lawyer, have been in touch with the General Director of Foundations, and are hopeful about the future of the case.³⁰ The verdict will likely be delivered towards the end of 2012.*

* On November 1st, 2012, just a few days before this book was sent to the printhouse for publication, The 13th Civil Court of First Instance of Istanbul decided to return the school building to the foundation.

ORTAKÖY'DE EL KONAN BİR EĞİTİM KURUMU: ANDONYAN ERMENİ KATOLİK MANASTIRI VE MEKTEBİ

Boğaziçi'nin merkeze yakın bir bölgesinde bulunan Ortaköy semti, coğrafi konumu nedeniyle, tarihi boyunca tercih edilen bir yerleşim yeri olagelmıştır. Bizans döneminde balıkçı kasabası olan Ortaköy'de büyük bir manastır (günümüzde yok olan eski Ayios Fokas Manastırı), pek çok yalı ve köşk bulunmaktaydı. Osmanlı hâkimiyetine kadar Rumlardan ve Yahudilerden oluşan nüfusuna 16. yüzyılda Müslümanların ve Ermenilerin de katılmasıyla farklı inançların bir arada yaşadığı bir semttir.

Ortaköy'de nüfus, şehrin başka tarihi semtlerinin aksine, etnik kimliğe göre farklı mahallelere bölünmüş değildi; Rum, Yahudi, Ermeni ve Türk haneleri semtin çeşitli yerlerine dağılmış durumdaydı. Ermenilerin evleri sahilde ve vadi yamaçlarındaydı. Balyanlar, Dadyanlar, Bezciyanlar, Portakalyanlar gibi ünlü Ermeni aileler Ortaköy'de yaşadılar. Örneğin, Vapur İskelesi Sokağı'nın başındaki Simon Kalfa Apartmanı Balyan ailesine aitti.³¹ Portakal Yokuşu, adını, II. Abdülhamid'in Hazine-i Hassa Nazırlığı'nı (Maliye Bakanlığı) yürüten Mikael Portakal Paşa'dan almıştır.

Ortaköy'de biri Apostolik, biri de Katolik olmak üzere iki Ermeni kilisesi bulunmaktadır. Semtte kurulmuş olan Ermeni okullarından Hırıpsimyants, Nektaryan, Tarkmançats ve Katolik okulları ile, ruhban okulu olarak hizmet veren Andonyan Manastırı'ndan, bugün yalnızca Tarkmançats varlığını sürdürmektedir.

ANDONYAN ERMENİ KATOLİK MANASTIRI VE MEKTEBİ

Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi, Beşiktaş - Mecidiye Mahallesi'ndeki Çevirmeci Sokak'tadır (TK 266, bkz. Harita 11, s. 217). Okul, 'Andonyan Vank³² Ermeni Mektebi' adıyla da tanınır.

Manastır, merkezi Lübnan'da olan Andonyan Birliği tarafından, Katolik Kilisesi'ne rahip yetiştirmek üzere kurulmuştur. Binanın inşa tarihine dair net bir bilgi bulunmamakla birlikte, manastırın 1860'larda faaliyette olduğu bilinmektedir. Her türlü ihtiyacı, arazisinde yetiştirilen ürünlerle karşılanan manastırın bünyesinde bir kütüphane ve matbaa vardı. Kütüphanede yer alan kitapların mühürlerinden, kütüphanenin 1871 yılında kurulduğu anlaşılmaktadır. Manastırın matbaasında kitapların yanı sıra gravürler de basılırdı.³³

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiş olan manastır binası, güncel tapu kayıtlarında "İbrahim Paşa ve Sultan Beyazıt Vakfı'ndan mukataalı bahçeli kâgir ev" olarak tanımlanmıştır.³⁴

24 Haziran 1913 tarihinde Osmanlı makamlarına verilen "Maryam binti Ovakim" (Ovakim [Hovagim] kızı Meryem) imzalı bir muvafakatte, manastır ve arsası, Ortaköy Pişmişoğlu Sokak (günümüzde Çevirmeci Sokak) 60 numarada bulunan, Sultan Beyazıt Veli Hazretleri Vakfı'ndan icareli, 9000 zira yüzölçümlü³⁵ ve daha önce İbrahim Paşa Vakfı'ndan icareli, 1000 zira yüzölçümlü, "bahçeli bir bâb hane ve arsa" olarak geçer. Aynı belgede, imza sahibi olan Ovakim kızı Meryem, manastır ve arsasının, 24 Kasım 1907 tarih ve 284 sıra numaralı tapu senedi ile "vefat etmiş Göceoğlu Agop Efendi'nin zevcesi, İstevan kızı Eliza Hanım" üzerinden kendisine geçtiğini beyan eder. Ayrıca, kendisinin, manastır ve arsasının hukuki tasarrufu ile kesinlikle ilgisi bulunmadığını; söz konusu taşınmazın, merkez manastırları Lübnan'da olan Ermeni Katolik Andonyan Ruhban Tarikatı adına kayıtlı olduğunu belirtir. Manastır ve arsasının 1907 yılındaki tapu kaydının, 1913'e kadar Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaygın olarak görüldüğü üzere, bir azizenin ('Ovakim kızı Meryem' yani Meryem Ana) adına yapılmış olması, vakıfların, kendi adlarına tapu tescil hakkı olmaması nedeniyle taşınmazlarını 'nam-ı mevhum' adına kaydetmelerinin tipik bir örneğidir.³⁶

Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi'nin tapu sicil kaydı, 14 Ekim 1913'te, 32116 fiş ve 1546 işlem sayısı ile yapılır. 26 Haziran 1913 tarihli ve 3780 sayılı resmi bildiri gereğince, 1913 Kararnamesi'nin 3. maddesi kapsamında, 'Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Manastır Mektebi' adıyla, 18 Ekim 1913 tarihinde tapuda tescil edilen okul, Birinci Dünya Savaşı öncesi döneme ait şehir haritasında, Pişmişoğlu Sokak'ta, 'Ermeni Mektebi' olarak gösterilir. (bkz. sayfa 126'daki harita)

Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi'nin hangi tarihte kapandığına dair net bir bilgi yoktur. Vakıflar

ANDONYAN MANASTIRI ARAZİSİNİN BOĞAZIÇI KÖPRÜSÜ'NÜN BAĞLANTI YOLUNDAN BUGÜNKÜ GÖRÜNÜMÜ

A CONTEMPORARY VIEW OF THE ANDONYAN MONASTERY AREA AS SEEN FROM THE BOSPHORUS BRIDGE CONNECTING ROAD

AN EDUCATIONAL INSTITUTION SEIZED IN ORTAKÖY: THE ANDONYAN ARMENIAN CATHOLIC MONASTERY AND SCHOOL

Centrally located by the shores of the Bosphorus, Ortaköy has historically been a popular neighbourhood. The town used to be a fishing village during the Byzantine era, and was home to mansions, kiosks and the now-disappeared Ayios Fokas Monastery. Until the Ottomans took control, the population was mostly Greek and Jewish; and with Muslims and Armenians moving into the neighbourhood in the 16th century, Ortaköy became the meeting point of different faiths.

Unlike other historical districts in the city, Ortaköy was not divided into separate quarters inhabited by different ethnicities. Greek, Jewish, Armenian and Turkish families were spread out across different parts of the neighbourhood. Armenian houses were mostly located by the water, or on the banks. Well known families such as the Balyans, the Bezciyans and the Portakalyans lived in Ortaköy. The Simon Kalfa Building at the mouth of Vapur İskelesi Street belonged to the Balyan family.³¹ The Portakal Hill was named after Mikael Portakal Pasha, who served as Sultan Abdülhamid II's minister of finance.

There are two Armenian churches in Ortaköy; one Apostolic and one Catholic. Of all the Armenian educational institutions in the neighbourhood such as the Hiripsimyants School, the Nektaryan School, the Catholic schools, the clerical school of the Andonyan Monastery, and the Tarkmançats School, only the latter has survived until today.

ANDONYAN ARMENIAN CATHOLIC MONASTERY AND SCHOOL

The Andonyan Armenian Catholic Monastery and School is located on Çevirmeci Street in the Beşiktaş – Mecidiye district. (TK 266, see Map 11 on page 217). The school is also known as 'Andonyan Vank³² Armenian School.'

The monastery was founded by the Lebanon-based Andonyan Union with the aim of training priests for the Catholic Church. The exact date the monastery was built is unknown, yet it was open to service in the 1860s. A self-sustaining institution with its own library and print shop, the monastic community relied on products it raised on its own farmland. Book stamps show that the library was established in 1871. Engravings in addition to books were also made in the printshop.³³

ANDONYAN MANASTIRI'NİN MATBAASINDA BASILMIŞ, SULTANAHMET MEYDANI'NI GÖSTEREN BİR GRAVÜR

A GRAVURE FROM THE PRINTHOUSE OF THE ANDONYAN MONASTERY DEPICTING THE SULTANAHMET SQUARE

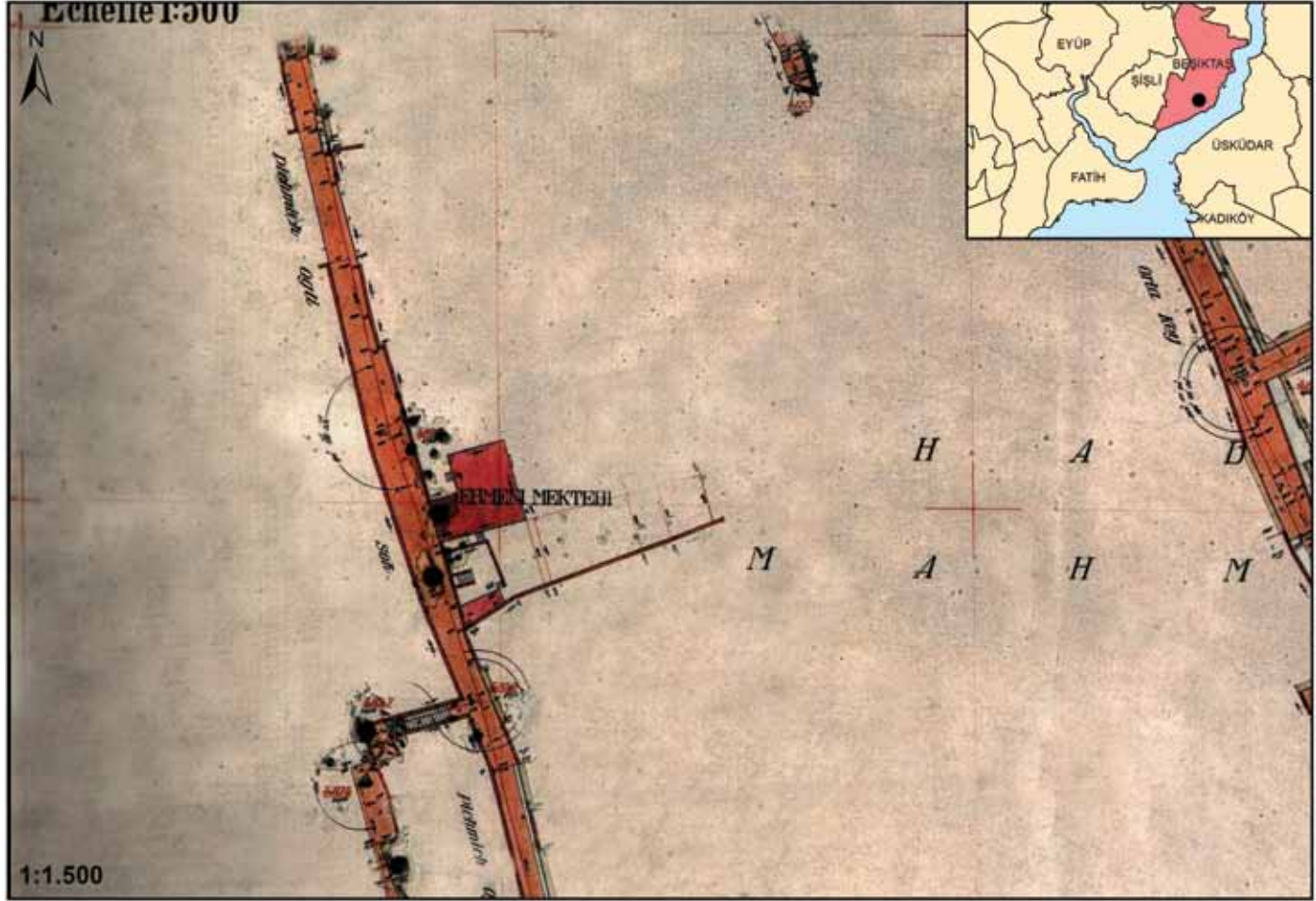

ANDONYAN MANASTIRI'NDE RAHİP ADAYLARI VE MANASTIRIN BAŞRAHİBİ

CANDIDATE PRIESTS AND THE ARCHPRIEST AT THE ANDONYAN MONASTERY

Currently in possession of the Directorate General of Foundations, the monastery is described in contemporary land registers as a "masonry house with garden rented from (*mukataalı*) the İbrahim Pasha and Sultan Beyazıt Foundation."³⁴

In a letter (*muvaafakat*) provided to Ottoman authorities by "Maryam binti Ovakim" (Meryem, daughter of Ovakim [Hovagim]) on June 24, 1913, the monastery and its land were described as follows: "house with garden and land located at 60 Ortaköy Pişmişoğlu Street (known as Çevirmeci Street today), leased from (*icareli*) the Sultan Beyazıt Veli Hazretleri Foundation, 9000 zira (approximately 5167 squaremeters),³⁵ and previously leased (*icareli*) from the Ibrahim Pasha Foundation, 1000 zira (approximately 574 squaremeters)." In the same document, Meryem, daughter of Ovakim, stated that the monastery and its land were transferred to her through the deed no. 284 registered on November 24, 1907, from "Eliza, daughter

1913-14 TARİHLİ ALMAN MAVİLERİ HARİTASINDA ANDONYAN ERMENİ KATOLİK MANASTIRI VE ÇEVRESİ

THE ANDONYAN ARMENIAN CATHOLIC MONASTERY AND ITS VICINITIES ON A 1913-1914 'GERMAN BLUE MAP'

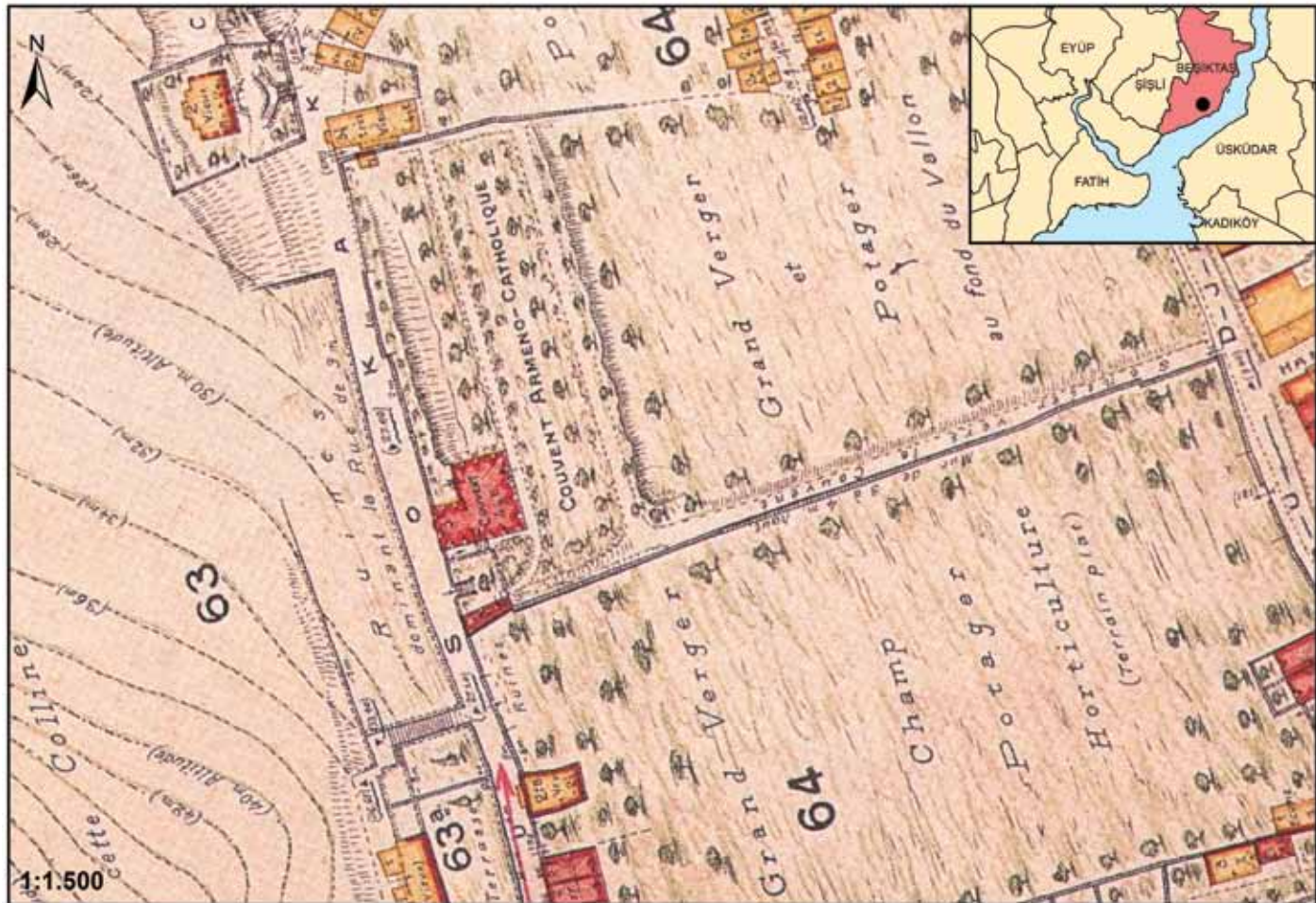
Bölge Müdürlüğü'nün arşivindeki bir dosyada, okul binasına 1920'li yıllarda Anadolu'dan gelen göçmenlerin yerleştirildiğinden söz edilmesi, okulda eğitimin bu dönemde durmuş olduğunu düşündürür.³⁷ Türkiye Ermeni Katolik Cemaati'nin ruhani reisi Başepiskopos Hovhannes Çolakyan'dan alınan bilgiye göre, 1924'te son rahibinin vefat etmesi ile din görevlisi kalmayan manastır, idari açıdan ayrı bir kuruluş olarak kendi vakfına sahiptir ancak 1936 yılında bu vakıf adına beyanname verilmemiştir.³⁸ Öte yandan, manastır arazisi, Katolik vakıflarının 1936 yılında 'Apeloğlu Andon Vakfı'³⁹ adına verdiği ortak beyannameye sıralanan mülk listesinin sonunda, eski adresiyle (Pişmişoğlu Sokak, No: 60) yer alır (bkz. s. 200, 'Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu'). Bu arazi, 1927 tarihli Pervititch haritasında da 'Ermeni Katolik Manastırı' olarak gösterilmiştir. (bkz. sayfa 127'deki harita)

MANASTIR BİNASINA VE ARAZİSİNE EL KONMASI

1940'lı yılların sonunda, okulun bulunduğu bölgede kadaströ çalışmalarını yapılırken, Kadaströ Komisyonu, azınlıklara ait taşınmazlarla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı tarafından inceleme yapılmakta olduğu gerekçesiyle, inceleme sonuçlanana kadar okulun 'malik' hanesinin açık bırakılmasına karar verir.

Komisyon, 23 Şubat 1950 tarihli bu kararda, tapu tescilinin 1913 yılında 'Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Mektebi' adına yapılmış olduğunu belirtirken, "alakalılar" tarafından konuya ilişkin herhangi bir başvuruda bulunulmadığını ve okulun bu adı taşıyan bir vakıf olduğuna ya da tüzel kişilik taşıdığına dair herhangi bir belge ibraz edilmediğini ileri sürer. Böylelikle, tapu kaydı ve Ermeni Katolik toplumunun manastır üzerindeki mülkiyet hakkı 1913 yılında tescil edilmiş olmasına ve 1936'da verilen ortak beyannameye yer almasına rağmen, devletin azınlık kurumlarının mülklerine ilişkin genel politikası gereği, okul hukuken 'maliksiz' bırakılmış olur.⁴⁰ Okulun bulunduğu parselin mülkiyeti, daha sonra -kadaströ çalışması sırasında 'malik' hanesi açık bırakılan birçok diğer vakıf mülkü gibi- Hazine'ye geçer.⁴¹

Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Yönetim Kurulu, 20 Aralık 1966'da Hazine adına Muhakemat Müdürlüğü İstanbul Dairesi'ne bir dava açarak, okulun bulunduğu parselin vakıf adına tespit ve tescil edilmesini talep eder. 1913'teki tapu tescili ve Kadaströ Komisyonu'nun 1950'deki kararının aktarıldığı dava dilekçesinde, davacı vakfın, okul ve arsasını 60 yıldan fazla bir süredir aralıksız ve tartışmasız bir biçimde malik olarak kullandığı vurgulanır. İstanbul 15. Asliye Hukuk Mahkemesi, 12 Nisan 1974

JACQUES PERVITITCH TARAFINDAN HAZIRLANAN 1927 TARİHLİ SİGORTA HARİTASINDA ANDONYAN MANASTIRI, BAĞESİ VE ÇEVREDEKİ BOSTANLAR

THE ANDONYAN MONASTERY, ITS GARDEN AND THE FARMLANDS IN THE VICINITY IN THE INSURANCE MAP PREPARED BY JACQUES PERVITITCH IN 1927

of Istepan and wife of the late Göceoğlu Agop Efendi.” She added that the properties were by no means in her disposition, and that they were registered under the name of the Lebanon-based Armenian Catholic Andonyan Clerical Order. According to the deed issued in 1907, the monastery and the land were registered under the name of a saint (Meryem, daughter of Hovakim, namely, Mother Mary). Because the foundations had no right to register immovable assets under their own names, they would register it under *nam-ı mevhum* [registered in the name of revered religious figures], a practice that was popular in the Ottoman Empire until 1913.³⁶

The Andonyan Armenian Catholic Clergy Monastery was registered on October 14, 1913, with receipt number 32116, and transaction number 1546. In accordance with the official communique no. 3780 and dated June 26, 1913, the school was registered as “The Andonyan Armenian Catholic Clergy Monastery School” on October 18, 1913, in line with the 3rd Article of the 1913 Decree. It was marked as “Armenian School” (Ermeni Mektebi) on Pişmişoğlu Street on a pre-World War I map. (see the map on page 126)

There is no clear information as to when the Andonyan Armenian Catholic Monastery and School was closed. A file from

the archive of the Regional Directorate of Foundations mentions Anatolian immigrants staying in the building in the 1920s. This might also be around the time when the monastery ceased to function.³⁷ According to Archbishop Hovhannes Çolakyan, leader of the Armenian Catholic Community in Turkey, the monastery was left without clergy when the last priest died in 1924, and that despite having its own foundation as a separate establishment, no declaration was presented on behalf of this foundation in 1936 (see p. 201).³⁸ On the other hand, the land of the monastery was listed at the same location (Pişmişoğlu Street, No: 60) at the end of the Catholic foundations’ joint declaration on behalf of the “Apeloğlu Andon Foundation”³⁹ in 1936. This land was marked as “Armenian Catholic Monastery” on the Pervititch map dated 1927. (see the map above)

SEIZURE OF THE MONASTERY BUILDING AND ITS LAND

When the Cadastral Commission was conducting land surveys in the area in the late 1940s, it decided to leave the school’s owner (*malik*) section unmarked, until the Foreign Ministry’s investigation pertaining to minority-owned immovable assets were concluded. On February 23, 1950, the Commission stated that the land was registered in 1913 under

ANDONYAN MANASTIRI KÜTÜPHANESİNİN 1990'LARDAKİ DURUMU

LIBRARY OF THE ANDONIAN MONASTERY IN THE 1990S

tarihinde verdiği kararda,⁴² davalı Hazine vekilinin savunmasında da dile getirdiği üzere, ve bilirkişi raporuna dayanarak, tapu sicil kaydında dava konusu taşınmazın maliki görünen tüzel kişilik olarak “Andonyan nam Ermeni Katolik ruhban tarikatı” ile davacı Ermeni Katolik Surp Asdvadzadzin Vakfı arasında hiçbir maddi ve hukuki ilişki olmadığı gerekçesiyle, davacı vakfın talebini reddeder.

Mahkeme iki vakıf arasında bir bağlantı olmadığına karar vermiş olsa da, Sakızağacı'nda bulunan Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Osmanlı döneminde resmen taşıdığı Ermeni Katolik toplumunun patriklik makamı olma niteliğini ve ruhani reislik görevini Cumhuriyet döneminde fiilen sürdürmüştür ve halen sürdürmektedir. ‘Apeloğlu Andon Vakfı’ adına toplu olarak verilen 1936 Beyannamesi'nde de, mülklerin başepiskopos ve patrik vekili tarafından idare edildiği ve edileceği belirtilmiştir. 1920'lerden itibaren Anadolu'dan göç eden fakir aileleri barındıran Andonyan Manastırı da uzun süre bu kilisenin tasarrufunda kalmış, kütüphanenin anahtarı burada saklanmıştır. Ancak, mülkiyeti geri alınamadığı için, binanın zamanla harabeye dönmesi, çatısının yer yer çökmesi engellenemez. Kütüphanedeki tarihsel değeri olan, bazıları elyazması kitaplar da zamanla yıpranır.

Manastır binası, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 12 Ocak 1995 tarihli ve 7232 sayılı kararı ile ‘korunması gerekli eser’ olarak tescil edilir. Aynı kurul, 14 Haziran 1996'da, 8346 sayılı kararı ile, binanın mimar Zakarya Mildanoğlu tarafından çıkarılan rölövesini onaylar, binayı en üst seviyede (I. Grup) koruma altına alınan tarihi eser olarak tescil eder ve manastırın kültür işlevli bir yapı olarak yenilenmesinin uygun görüldüğünü belirtir.⁴³

Öte yandan, Vakıflar Genel Müdürlüğü, okulun bulunduğu parselin daha önce Sultan Bayezid Veli Hazretleri Vakfiyesi'nde yer aldığı, vakıf tarafından Agop Efendi'ye verildiği ve sahipsiz kalması durumunda vakfa geri verilmesi gerektiği iddiasıyla, Hazine'ye dava açar. İstanbul 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 19 Aralık 2005 tarihinde kesinleşen kararıyla, taşınmazın Hazine'de olan mülkiyet kaydı iptal edilir. 17 Şubat 2006'da düzenlenen tapu senedinde de, bu mahkeme kararı uyarınca, okul binası ve bulunduğu arsa Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edilir.⁴⁴

MANASTIRIN GÜNCEL DURUMU

Manastırın mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçtikten sonra çeşitli şirketler araziyi kiralamak için girişimde bulunur. Ancak manastırın imar planında ‘park alanı’

ANDONYAN MANASTIRI'NIN KÜTÜPHANESİNE AİT BİR KİTABIN İLK SAYFASI VE KÜTÜPHANENİN MÜHRÜ

FIRST PAGE OF A BOOK WRITTEN IN ITALIAN FROM THE LIBRARY OF THE ANDONYAN MONASTERY AND THE SEAL OF THE LIBRARY ON THE RIGHT

the name “Andonyan Armenian Catholic Clergy School,” adding that no “interested parties” had approached the authorities, or presented any documents proving that the school is in fact a legal personality or a foundation carrying the aforementioned name. Thus, despite the existence of a deed, the right of the Armenian Catholic community on the property being registered in 1913, and the joint declaration of 1936, the school was legally rendered “without owner” (*maliksiz*), as a result of the officialdom’s general policy on minority institutions’ properties.⁴⁰ Like most other foundation properties that were similarly categorized, the ownership of the school’s land was transferred to the Treasury.⁴¹

The Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation filed a lawsuit on December 20, 1966 against the Istanbul Chamber of the Directorate of Law on behalf of the Treasury and demanded for the school’s land to be identified and registered under the foundation’s name. In its complaint, the board referred to the deed registration in 1913, and the 1950 decision of the Cadastral Commission, explaining that the foundation had been using the school building and its land as owner (*malik*) for more than 60 years without interruption and beyond controversy. The 15th Civil Court of First Instance in Istanbul rejected the foundation’s complaint on April 12, 1974,⁴² stating that, based on a report from the expert witness, and as mentioned by the defendant’s representative, there was no material or legal relationship between the Armenian Catholic Surp Asdvadzadzin Foundation, the plaintiff, and the “Armenian Catholic clerical order named Andonyan,” the legal personality that is stated as the property’s “owner” in the title deed registry record.

The court decision stated that the two foundations were not related. Yet, since Ottoman times, the Surp

Asdvadzadzin Church in Sakızağacı has carried the title of official patriarchate and spiritual leader of the Armenian Catholic community. In the joint 1936 Declaration issued on behalf of the “Apeloğlu Andon Foundation,” it was stated that the archbishop and deputy patriarch were, and would be, in charge of the administration of properties. The Andonyan Monastery, which had become a shelter for impoverished Anatolian families since the 1920s, remained in possession of the church for a long time, and the library key was kept there. Yet, since its ownership could not be restored, it was inevitable that the building would gradually fall into disrepair. The historically significant books in the library, some of which were manuscripts, were also damaged.

The Istanbul 3rd Regional Board for the Protection of Cultural and Natural Heritage decision no. 7232 and dated January 12, 1995 stated that the monastery was registered as “article requiring preservation.” The board’s decision no. 8346 and dated June 14, 1996 approved architect Zakarya Mildanoğlu’s survey, registered the building as historical artifact requiring highest level of care, and issued its approval for the monastery to be renovated as a structure with a cultural function.⁴³

Meanwhile, the Directorate General of Foundations filed a lawsuit against the Treasury, claiming that the school’s land was previously listed in the Sultan Bayezid Veli Hazretleri Foundation’s deed of trust, that the foundation gave it to Agop Efendi, and that it had to be returned to the foundation when there were no known owners left. The 3rd Civil Court of First Instance in Istanbul ruled to revoke the deed on December 19, 2005. According to the court decision, the school building and its land were registered under the name of the Directorate General of Foundations on February 17, 2006.⁴⁴

ANDONYAN MANASTIRI'NİN KUZAY CEPHESİ (2012)

NORTH WALL OF THE ANDONYAN MONASTERY (2012)

olarak belirlenmesi⁴⁵ ve tarihi eser tescili olması, bu girişimlerin bazılarının önüne keser. Yine de, 2007 yılında, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na, arazi ile ilgili yeniden değerlendirme yapılması için, manastırı kiralamak isteyen özel bir şirket tarafından başvuru yapılır. Konuyu tekrar görüşen kurul, 11 Mart 2008 tarih ve 2922 sayılı kararı ile, önceki koruma kararının geçerli olduğunu belirterek "... söz konusu parsel bütünüünün barındırdığı doğal değerler ve bunlarla birlikte mekânsal açıdan bütünleşmiş eski manastır yapısı ile birlikte oluşturduğu kültürel peyzaj değerleri nedeniyle, ayrıca (...) söz konusu parselde var olduğu görülen anıtsal ağaçlar da dikkate alınarak, parsel bütünüünün I. Derece Doğal Sit Alanı niteliğinde olduğuna, yürürlükte bulunan imar planındaki bu alan ile ilgili fonksiyonun (PARK) geçerli olduğuna" karar verir. Aynı kararda, parselde bulunan sekiz adet ağaç anıt olarak tescil edilir, ağaçların kesimine izin verilmediği belirtilir ve koruma sorumluluğunun Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetiminde, büyükşehir ve ilçe belediyelerinde olduğu vurgulanır.⁴⁶

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2009'da, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan manastırın güncel rölöveleri ve arazinin park alanından

çıkartılmasına ilişkin görüşünü talep eder. Kurulun 3 Ağustos 2009 tarih ve 3828 sayılı kararında, önceki koruma kararları korunur, güncel rölöveler onaylanır, park fonksiyonu ile ilgili davanın belgeleri istenir ve restorasyon projesinin kurula iletilmesi gerektiği belirtilir.⁴⁷

Koruma Kurulu'nun kararından anlaşıldığı gibi, manastır ve bahçesinin park alanı fonksiyonunun değiştirilmesi için, imar planı tadilatı talebi yapılmıştır. Mahalle sakinleri arasında, arazinin bir şirket tarafından, 49 yıllığına Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralandığı konuşulmaktadır.⁴⁸ Şirketin adı ve burasıyla ilgili nasıl bir planı olduğu henüz kamuoyuyla paylaşılmış olmasa da, aynı durumdaki başka arazilerin başına gelenler göz önünde bulundurulursa, bu arazinin akıbeti de kaygı vericidir. Ermeni toplumunun kolektif hakları gasp edilerek el konan ve özel mülkiyetin kullanımına tahsis edilen tarihi eser niteliğindeki Andonyan Manastırının, rant odaklı bir ticaret mekânı haline getirilmeye çalışıldığı aşikârdır. Oysa manastır, gerçek sahiplerinin tasarrufunda, doğal ve kültürel özellikleri bozulmadan geleceğe taşınması gereken bir anıt eserdir.

ANDONYAN MANASTIRI'NIN ANA GİRİŞİ (2012)

MAIN ENTRANCE OF THE ANDONYAN MONASTERY (2012)

THE CURRENT SITUATION OF THE MONASTERY

After the monastery came into the possession of the Directorate General of Foundations, various companies attempted to rent the land. However, some attempts were stifled because the land was designated as a “park” in the zoning plan,⁴⁵ and was registered as a historic landmark. In 2007, a private company interested in renting the monastery applied to the 3rd Istanbul Regional Board for the Protection of Cultural and Natural Heritage demanding the reassessment of the land’s status. In decision no. 2922 dated March 11, 2008, the Board stated that “because of the collective natural value of the land unified with the spatial characteristics of the monastery formed a cultural landscape, and (...) also taking into consideration the existence of monumental trees on the land, [the board has decided that] the land in its entirety is considered as First Degree Natural Protection Area (*I. Derece Doğal Sit Alanı*), and that the existing status of the land (park), as identified in the current zoning plan, still stands.” The Board also registered eight of the trees on the land as “monumental trees”, stating that the cutting of these trees was not permitted, and that the metropolitan municipality and district municipalities under

the supervision of the Directorate General of Foundations were responsible of the area’s protection.”⁴⁶

In 2009, the Directorate General of Foundations asked the 3rd Istanbul Regional Board for the Protection of Cultural and Natural Heritage about its view on the monastery’s contemporary surveys and the possibility of removing the status of the land as “park.” In decision no. 3828 dated August 3, 2009, the Board stated that it maintains its previous stance with regards to the preservation of the land, and that it approved the current surveys. It asked for the documents related to the case pertaining to the “park” status of the land, saying that it was required for the restoration project to be discussed with the board.⁴⁷

As understood from the Protection Board’s decision, a third party requested a zoning map amendment in order to change the park status of the monastery and the garden surrounding it. Rumour goes in the neighbourhood that the Directorate General of Foundations has rented out the land to a private company for 49 years.⁴⁸ Neither the name of the company, nor its plans were made public, yet given what happened in other similar cases, the future of the land of the monastery is a cause for concern. It is obvious that some are hoping to use the historic Andonyan Monastery that was seized through an extortion of the collective rights of the Armenian community and handed over to the use of a private company as a profit-oriented commercial space. However, the monastery is a memorial structure whose cultural and natural values should be preserved for future generations in the hands of its true owners.

UZUN SOLUKLU BİR HUKUK MÜCADELESİ: YEDİKULE SURP PIRGIÇ HASTANESİ VE İGS BİNASI DAVASI

SURP PIRGIÇ HASTANESİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

18. yüzyılda İstanbul'da Ermeni Apostolik toplumuna ait iki hastane vardı. Bunlardan ilki, 1722 yılında Beyoğlu Surp Harutyun Kilisesi bünyesinde, bugünkü Esayan Lisesi'nin avlusunda hizmet vermeye başlayan Beyoğlu Hastanesi; ikincisi ise 1743 tarihli Sultan I. Mahmud fermanıyla, Narlıkapı semtinde, bugünkü Surp Hovhannes Kilisesi'nin bulunduğu yerde, deniz kenarında kurulan Narlıkapı Hastanesi'dir. Düşkünler evi ve bakımevi olarak da kullanılan Beyoğlu Hastanesi, yaklaşık 70 yıl hizmet verdikten sonra Şinorhk Amira⁴⁹ Miricanyan tarafından 1794 yılında tamir ettirilir. Narlıkapı Hastanesi inşaatı 1751'de tamamlanır, başlangıçta 24 yatak kapasitesiyle açılır; daha sonra, kapasite 100-120 kişiye çıkarılır.⁵⁰

19. yüzyılın ilk yarısında, Beyoğlu ve Narlıkapı hastaneleri, Ermeni toplumunun ihtiyaçlarını karşılayamamaya başlar. İki hastane de, hem tıbbi donanım açısından, hem de idari açıdan yetersizdir. Ayrıca, aynı alanda birden fazla kurumun hizmet veriyor olmasının, kaynakların verimli kullanımı açısından yanlış olduğu düşünülür. Narlıkapı Hastanesi'nin zemin katında bulunan ruh hastalıkları bölümünün kötü durumunun, Ermeni Apostolik toplumunun ileri gelenlerini rahatsız etmesinin de, yeni bir hastane kurma kararı alınmasında etkili olduğu bilinmektedir.⁵¹

Ermeni toplumunun ileri gelenlerinden, sarayla yakın ilişkisi olan Kazaz Artin Amira Bezciyan, yeni bir hastane kurulması girişiminde öncü rol oynar. Yeni hastanenin, havasının temiz olması nedeniyle Kınalıada'da kurulması önerisi, ulaşım güçlüğü nedeniyle reddedilir. 5 Ocak 1832'de, Bezciyan'ın evinde yapılan toplantıda, Yedikule ile Kazlıçeşme arasındaki sebze bahçesinde (Leblebicioğlu Bostanı) karar kılınır.⁵² Şehir içinde bir hastane inşa etmek, o dönemlerde çok sık karşılaşılan ve hızla yayılan salgın hastalıklar nedeniyle hem hastalar hem de şehir halkı için tehlikeli olduğundan, şehrin dışında ıssız bir semt olan ve havası daha sağlıklı kabul edilen Yedikule tercih edilir.⁵³ En önemli nedenlerden biri de, Leblebicioğlu Bostanı arazisinin, hastanenin kurulmasında çaba harcayan amiralardan Garabed Arzumanyan'ın oğlu Ohannes Amira'nın elinde olmasıdır.

Bezciyan'ın Sultan II. Mahmud ile yakın ilişkisi sayesinde, hastanenin yapımı için gereken izinler saraydan kolayca alınır. II. Mahmud, 4 Ağustos 1833 tarihli fermanla, hastanenin kurulmasına izin verir. Hastane binasının inşaatına, başmimarlar Garabed Balyan ve Ohannes Serveryan ile kalfa Boğos Odyan'ın sorumluluğunda, 1832 yılında başlanır.⁵⁴ Hastanenin resmi açılışını 31 Mayıs 1834'te, Patrik İsdepanos Ağavni yapar. Açılışın ardından, Narlıkapı ve Beyoğlu hastanelerinde bulunan yaklaşık 200 hasta ve ihtiyar Surp Pırgıç Hastanesi'ne nakledilir.⁵⁵

Surp Pırgıç Hastanesi'nin önemli gelir kaynakları, bağışlar, gayrimenkullerden elde edilen gelirler, saraydan yapılan yardımlar ve hastane bünyesinde faaliyet gösteren atölyelerdeki üretim yoluyla gelir getiren işlerdir. Harutyun Amira Bezciyan ve daha sonra Gülbenkyan ailesi gibi cemaatin ileri gelenlerinin bağışları da hastanenin ayakta kalmasında önemli rol oynar; aynı şekilde yurtdışındaki bazı

YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ

SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL

A RELENTLESS LEGAL BATTLE: YEDIKULE SURP PIRGIÇ HOSPITAL AND THE LANDMARK CASE OF THE IGS BUILDING

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE SURP PIRGIÇ HOSPITAL

In the 18th century, the Armenian Apostolic community in Istanbul owned two hospitals. Opened for service in 1722 and affiliated with the Beyoğlu Surp Harutyun Church, the Beyoğlu Hospital was located at what is now the courtyard of the Esayan High School. The second one, the Narlıkapı Hospital, was opened with a decree from Sultan Mahmud I in 1743 in the seaside Narlıkapı district where the Surp Hovhannes Church stands today. After serving as a homeless shelter and a care center for 70 years, the Beyoğlu Hospital was renovated by a wealthy philanthropist named Şınorhk Amira⁴⁹ Miricanyan in 1794. The construction of the Narlıkapı Hospital was completed in 1751. In its early years, the hospital had a capacity of 24 beds; yet later, this increased to 100-120 beds.⁵⁰

During the first half of the 19th century, the Beyoğlu and Narlıkapı hospitals proved insufficient to meet the needs of the Armenian Apostolic community. Both institutions failed to meet requirements in terms of administration and technical equipment and other medical supplies. The community came to view the running of two similar institutions as a waste of resources. The worrying condition of the psychiatric ward at the basement of the Narlıkapı Hospital also became a source of concern for the community leaders, who soon decided to build a new hospital replacing these two hospitals.⁵¹

During the process of establishing a new hospital, Kazaz Artin Amira Bezciyan, a respected member of the Armenian Apostolic community with close contacts at the Imperial Palace, played a leading role. For the new site of the hospital, influential Armenians first suggested Kınalıada, an island known for its clean air; yet this proposal was rejected due to concerns about transportation. At a meeting that took place at Bezciyan's house on January 5, 1832, an agreement was reached on building the hospital on the Leblebicioğlu farm between Yedikule and Kazlıçeşme.⁵² Yedikule was chosen because of its clean air and suburban location: At a time when epidemics took high tolls, it was uncommon to build hospitals in the city center where population was more dense.⁵³ It should also be noted that the suggested farmland was owned by Ohannes Amira, the son of Garabed Arzumanyan,

1860'LI YILLARIN İLK YARISINDA SURP PIRGIÇ HASTANESİ VE YANINDAKİ SEBZE BAHÇESİ

THE SURP PIRGIÇ HOSPITAL AND THE VEGETABLE FARM NEXT TO IT IN THE FIRST HALF OF THE 1860S

an important member of the Armenian Apostolic community who led the efforts to build a new hospital at the time.

On August 4, 1833, Sultan Mahmud II issued a decree to build the hospital in Yedikule. Thanks to Bezciyan's close ties with the Sultan, the palace quickly provided the necessary permits. The building's construction began in 1832 under the supervision of architects Garabed Balyan, Ohannes Serveryan, and their apprentice Boğos Odyan.⁵⁴ After Patriarch Isdepannos Ağavni officially opened the hospital on May 31, 1834, about 200 patients and seniors from the Narlıkapı and Beyoğlu Hospitals were transferred to the Surp Pırgıç Hospital.⁵⁵

The most important sources of revenue for the Surp Pırgıç Hospital were community donations, income from other properties, donations from the palace, and income generated through the works of various workshops within the hospital. Several international aid organizations as well as prominent members of the community such as Harutyun Amira Bezciyan and later the Gülsenkyan family supported the hospital. Aid organizations were established in several cities of the USA and in Cairo and Alexandria to support the Surp Pırgıç Hospital. Proceeds from the sales of cigarette rolling papers and chairs produced at the in-house workshops would also go to the hospital fund.⁵⁶

The Surp Pırgıç Hospital responded to various needs of the community through its diverse services. In addition to providing health services, the hospital also had a senior's center, a neurology clinic, a mental hospital, an orphanage for boys and girls, a religious education program and a school. The students at the orphanage also received vocational training at the hospital's vegetable farms, barns, candle and print shops. They perfected their skills in various trades such as agriculture, viticulture and gardening, sericulture, animal husbandry, shoemaking, carpentry, chairmaking, tailoring, tinkering and tinsmithery, while contributing to the foundation's economic needs.⁵⁷

In its early years, the hospital was run by a single trustee. From 1848 to 1860, trustees chosen from among a group named "Representatives of the Community" took

HASTANENİN AVLUSUNDA İNŞA EDİLMİŞ OLAN SURP PIRGIÇ KİLİSESİ'NİN BUGÜNKÜ GÖRÜNÜMÜ

A CONTEMPORARY PICTURE OF THE SURP PIRGIÇ CHURCH BUILT AT THE HOSPITAL'S COURTYARD

yardımları da kuruma destek olurlar. ABD'deki birçok kentin yanı sıra, Kahire ve İskenderiye'de de Surp Pırgıç Hastanesi'ne yardım dernekleri kurulur. Hastane bünyesinde yer alan atölyelerde üretilen sigara kâğıdı, sandalye gibi malzemelerin satışı ile de gelir elde edilir.⁵⁶

Osmanlı döneminde, Surp Pırgıç Hastanesi'nin, sağlık hizmetlerinin yanı sıra, ihtiyarhane, asabiye, tımarhane, kız ve erkek yetimhanesi, okul, ruhani eğitim gibi işlevleri bulunuyordu. Bunun yanında, yetimhanedeki öğrencilere vakfın mumhanesinde, basımevinde, bostan ve ahırlarında teorik ve uygulamalı eğitimler verilirdi. Böylelikle, tarımcılık, bağ ve bahçecilik, ipekçilik, ipek dokumacılığı, hayvancılık, ayakkabıcılık, marangozluk, iskemlecilik, tenekecilik, terzilik, tamircilik gibi meslekleri öğrenen yetimler hayata hazırlanırdı; vakfın ekonomik ihtiyaçlarına katkı sunmaları da sağlanırdı.⁵⁷

Hastane ilk kurulduğunda tek bir mütevellî tarafından yönetilir. 1848 ve 1860 yılları arasında ise Halkın Temsilcileri olarak adlandırılan bir grup içerisinde seçilen mütevellîler aracılığıyla sağlanır. 1863'te kabul edilen Ermeni Nizamnamesi uyarınca da, Patrikhane Yüksek Meclisi tarafından atanan mütevellîler aracılığıyla yönetilmeye başlanır. Bu durum, Cumhuriyet ile birlikte değişime uğrar ve 1934 yılından itibaren halk tarafından seçilen yönetim kurulları görev yapmaya başlar.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'dan İstanbul'a gelen yüzlerce Ermeni yetimin bir kısmı Surp Pırgıç Hastanesi Yetimhanesi'ne yerleştirilir. 1926'da yayımlanan Surp Pırgıç Hastanesi 1925 yılı raporuna göre, "ana-babaları, yakınları savaştan ölen kimsesiz çocukların ve köyleri, evleri savaşta yakılan, yıkılanların, yersiz yurtsuz kalanların" başvurdukları ilk yerlerden biri hastane olur.⁵⁸ Hastane aynı zamanda İstanbul'da bulunan göçmen merkezlerinde barınanlara da sağlık hizmeti götürür.

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte hastane, bazı zorunlu kurumsal değişikliklerden geçer. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla⁵⁹ beraber bütün eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı altında toplanmasına karar verilir. Böylece, Surp Pırgıç Hastanesi'ndeki eğitim faaliyetlerine son verilir.⁶⁰

1933'te, Özel Hastaneler Kanunu'yla, belediye ve özel idare hastaneleri dışında kalan bütün hastaneler 'özel hastane' statüsüne alınır.⁶¹ Böylece, Osmanlı döneminden beri kendi toplumlarına hizmet veren bütün gayrimüslim hastaneleri 'özel hastane' olur, fakat vakıf hastanesi özelliği taşımaları nedeniyle, ücretsiz hasta kabul etmelerine izin verilir.⁶² Ayrıca, hastane, azınlık vakfı statüsüne sahip olduğu için, her yıl Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da denetlenir.⁶³

Azınlık vakfı statüsü beraberinde daha büyük bir sorun getirir. Gelir getirici işlerin durdurulmasının yanı sıra hastanenin yaşadığı en büyük darbe, kendi tasarrufunda olan, hizmetlerin devamı ve giderlerinin karşılanması için vakfedilen, padişah fermanı ve hüccet belgeleriyle⁶⁴ kayıt altında olan birçok mülkle ilgili sorun yaşanması ve bu mülklere el konulmasıdır. Öjeni Dındes Roman'ın vasiyet ettiği binanın hikâyesi, bu tür bir el koyma hikâyesidir.

İGS BİNASI'NIN EL KONMA HİKÂYESİ

Öjeni Dındes Roman, 15 Ekim 1943'te Beyoğlu 6. Noterliği'nde düzenlenen vasiyetnamesi ile İstanbul Beyoğlu ilçesi İstiklal Caddesi'nde bulunan mülkünü Yedikule Surp Pırgıç Hastanesi Vakfı'na vasiyet eder. Vakıf, Öjeni Roman'ın 18 Kasım 1954'te vefatından 1955'te İstanbul Valiliği'ne başvurarak söz konusu mülkünü vakıf adına tesciline izin verilmesini talep eder. İstanbul 3. Sulh Hukuk Mahkemesi, 28 Mart 1955 tarihli kararı ile vasiyetin uygulanması için Beyoğlu Tapu Sicil Müdürlüğü'ne bildirimde bulunur.

İstanbul Valiliği, vakfın başvurusu üzerine, 5 Mayıs 1955'te, Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı'nın Vakıflar Kanunu'na göre gayrimenkul edinebileceğine ve söz konusu taşınmazın tapuda tescilinin yapılabileceğine karar verir.⁶⁵ Bina, yasal prosedür tamamlanarak 19 Mayıs 1955'te tapuda vakıf adına tescil edilir. Bu tarihten 1992'ye kadar bina, 37 sene boyunca vakfın tasarrufunda olur. Bu arada vakıf, 1962'de gerekli ruhsatları alarak binayı, İstanbul Giyim Sanayi tarafından mağaza olarak kiralandığı için İGS binası olarak bilinen dokuz katlı bir işhanı haline getirir.

1992'de İstanbul Defterdarlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı adına bir dava açarak mülkün tescil işleminin iptal

over administrative responsibilities. As required by the provisions of the 'Armenian Regulations' of 1860 that was ratified in 1863, trustees appointed by the High Council of the Patriarchate began running the hospital. The practice changed again with the establishment of the Republic, resulting in an elected board taking over administrative responsibilities after 1934.

During the First World War, hundreds of Armenian orphans came to Istanbul from Anatolia, and some of them were sheltered in the Surp Pırgıç Hospital. According to a 1925 annual hospital report that was published the following year, Surp Pırgıç became the go-to place for "those displaced children whose parents and relatives have died in the war, whose houses and villages were burnt down or demolished during the war."⁵⁸ The hospital also provided health care services for those who took refuge at various immigration centers in Istanbul.

After the Republic of Turkey was established, the hospital underwent some mandatory institutional changes. With the 1924 Law of the Unification of Education⁵⁹ requiring the Ministry of Education to be responsible of the administration of all educational institutions in the country, educational functions at the Surp Pırgıç Hospital came to an end.⁶⁰

Through the 1933 Private Hospitals Law, the government came to define a "private hospital" as an institution that was privately-administered, and operated outside the jurisdiction of municipalities.⁶¹ Thus, all non-Muslim hospitals that had served their communities since the Ottoman era became "private hospitals," yet because they were foundations, they were permitted to treat patients free of charge.⁶² Because the hospital had a 'minority foundation' status, the new legislation required that the Directorate General of Foundations inspect the hospital every year.⁶³

The 'minority foundation' status brought larger problems. Besides a halt imposed on the hospital's revenue-generating activities, the biggest blow came when those properties that were registered through the sultan's firman and deed documents,⁶⁴ and were devoted to the hospital to enable the continuation of its services and meet its expenses, were confiscated. The story of the building bequeathed by Öjeni Dindes Roman is one such confiscation story.

CONFISCATION OF THE IGS BUILDING

Through a will certified by the 6th Notary in Beyoğlu on October 15, 1943, Öjeni Dindes Roman bequeathed her property on Istiklal Street to the Yedikule Surp Pırgıç Hospital Foundation. A year after Roman's death on November 18, 1954, the foundation applied to the Office of the Mayor in Istanbul requesting permission for the property to be registered under the foundation's name. Through a verdict dated March 28, 1955 the Istanbul 3rd Lower Civil Court notified the Beyoğlu Land Registry Office to begin the process.

Upon the foundation's application, Istanbul Governorship

1900'LÜ YILLARIN BAŞLARINDA HASTANENİN HARİCİYE BÖLÜMÜ, KADINLAR KOĞUŞU

EXTERNAL MEDICINE WARD, WOMEN'S SECTION IN THE EARLY 1900S

1900'LÜ YILLARIN BAŞINDA HASTANENİN AMELİYATHANESİ

THE SURGERY ROOM OF THE HOSPITAL IN THE EARLY 1900S

decided on May 5, 1955 that according to the Foundations Law, the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation was entitled to acquire property and the property could be issued a deed at the land registry.⁶⁵ With the completion of the legal procedures on May 19, 1955, the building was registered under the name of the foundation. For 37 years, until 1992, the status of the building remained the same. Meanwhile, in 1962, the foundation obtained the required permits to transform the building into a nine-storey commercial complex, and rented it out to Istanbul Giyim Sanayi (İGS), a clothes retailer. The building came to be known as the İGS building.

In 1992, the Istanbul Revenue Office filed a lawsuit on behalf of the Ministry of Finance and Customs demanding that the registration of the property is revoked. In its complaint, the Office of the Mayor claimed that, "the property is not listed in the 1936 Declaration which served as the foundation's deed of trust (*vakfiye*), and those foreign foundations that are legal personalities cannot obtain property directly or through wills if there is lack of clarity in their declarations."

In their response to the complaint on April 7, 1992, foundation lawyers Diran Bakar and Setrak Davuthan stated that the plaintiff has no "legal interest" in filing for the case, and

HASTANENİN KADIN AKLIYE BÖLÜMÜ (1860-1865)

THE WOMEN'S PSYCHIATRY CLINIC (1860-1865)

edilmesini eder. Valilik, iptal isteminin gerekçesinde, vakfın "...1936 yılında verilen ve vakfiye yerine geçen beyanname-sinde dava konusu taşınmaz yer almadığından ve tüzel kişiliği bulunan yabancı [vakıfların] beyannamelerinde açıklık olmayan hallerde gerek doğrudan doğruya gerekse vasiyet-name yolu ile mal [edinemeyeceklerini]" ileri sürer.

Vakıf avukatları Diran Bakar ve Setrak Davuthan, dava dilekçesine 7 Nisan 1992'de verdikleri cevapta, öncelikle davacının söz konusu davayı açmakta "hukuki yararı" olmadığını, bu yüzden davanın reddinin gerektiğini belirtir. Dilekçede, vakfın, 1832'de Osmanlı tebaası olan Ermeni milleti

İGS BİNASINI SURP PIRGIÇ HASTANESİNE MİRAS OLARAK BIRAKAN ÖJENİ DİNDES

ÖJENİ DİNDES, WHO BEQUEATHED THE IGS BUILDING TO THE SURP PIRGIÇ HOSPITAL

tarafından kurulduğu, Cumhuriyet döneminde de ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat ile uyum içinde faaliyet göstermeyi sürdürdüğü, yabancı olmayan bir hayır kurumu olduğu ve 1913'te kabul edilen "Tüzel Kişilerin Gayrimenkullerinin Kullanımına Dair Kanun Hükmünde Kararname" (bkz. 1913 Beyannameleri, s. 34) hükümlerine göre gayrimenkul edildiği vurgulanır. 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nun tüzel kişilerin medeni haklarını kullanma ehliyetini güvence altına alan 46. maddesinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı halde, gayrimüslim vakıflarının medeni haklarını kullanma ehliyetinin sınırlandırılmasının kanuna ve hukuka aykırı olduğu da cevapta dile getirilir.

Bunların dışında, vakfın 1936'da verdiği beyannamenin, kanundan doğan mal bildirme yükümlülüğünden ibaret olduğu, bu beyannamenin vakfiye niteliğinde kabul edilmesinin kanunda bulunmayan ek bir hüküm getirmek ve kanun koyucu yerine geçmek anlamına geldiği, böylelikle de kuvvetler ayrılığı ilkesinin çiğnendiği vurgulanır. Yine dilekçede, İstanbul Valiliği'nin verdiği 255-87 sayılı belgede davalı vakfın tüzel kişiliği ve gayrimenkul edinmeye yetkisi olduğunun belirtildiği, bunun kazanılmış hak olduğu ve 1974'te verilen hatalı bir karar nedeniyle bu hakka dokunmanın hukukla bağdaşmadığı dile getirilir. Tüm bunlardan başka, davalı vakfın vakfiyelerinin mevcut olduğu ve bu vakfiyelere göre gayrimenkul edinebileceği savunularak davanın reddi talep edilir.

Davanın devamı esnasında Valilik, Öjeni Roman'ın mirasçısı olarak geriye kardeşi Yervant Miaseryan kaldığı halde, vasiyet eden Öjeni Roman'ın tek mirasçısı olarak Hazine'nin kaldığına dair Beyoğlu 1. Sulh Hukuk Mahkemesi'nden alınan veraset ilamını sunar.⁶⁶ Vakıf, vasiyet eden Öjeni Roman'ın aynı anne babadan olan kardeşi Yervant Miaseryan'ın mirasçı olduğunu belgelediği halde,⁶⁷ mahkeme tarafından mirasçının Hazine olduğu kabul edilir. Vakıf, Hazine'nin aldığı bu veraset ilamının iptali için Beyoğlu 1. Sulh Hukuk Mahkemesi'nde dava açsa da, mahkeme Yervant Miaseryan'ın Öjeni Roman'la akrabalığını gösterir herhangi bir kayıt ya da belgenin mevcut olmadığı kanaatıyla bu davayı reddeder.⁶⁸ Bu karar, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından 3 Şubat 1997'de onaylanır.⁶⁹

Bu karardan sonra, davaya Öjeni Roman'ın mirasçısının Hazine olduğu kabul edilerek devam edilir. Avukatların 27 Ekim 1997'de mahkemeye sundukları dilekçede, Surp Pırgıç Hastanesi Vakfı'nın 1936 beyannamesinin 4. ve 5. maddelerinde, vakfın tasarrufunda bulunan taşınmazların beyanname belirtilenlerle sınırlı kalmayacağı, gelecekte de mülk edinmeye devam edeceği anlamına gelen bir ibareye yer verildiği dile getirilir. Dilekçede ayrıca, vakfın vakfiyelerinin mevcut olduğu, bu vakfiyelerde mal edineceğine dair açıklık bulunduğu, 1936 Beyannamesi'nde de vakfın vakfiyelerinin bulunduğu açıkça belirtildiği vurgulanır.

Kadıköy Asliye 1. Hukuk Mahkemesi'nde görülen, yine vakfa ait gayrimenkulleri ilgilendiren benzer iki davada bilirkişi

1900'LERİN BAŞINDA SURP PIRGIÇ HASTANESİ BÜNYESİNDEKİ SURP HAGOP YETİM HANESİ'NİN SANDALYE ATÖLYESİ

THE SURP HAGOP ORPHANAGE CHAIRMAKING WORKSHOP IN THE EARLY 1900S

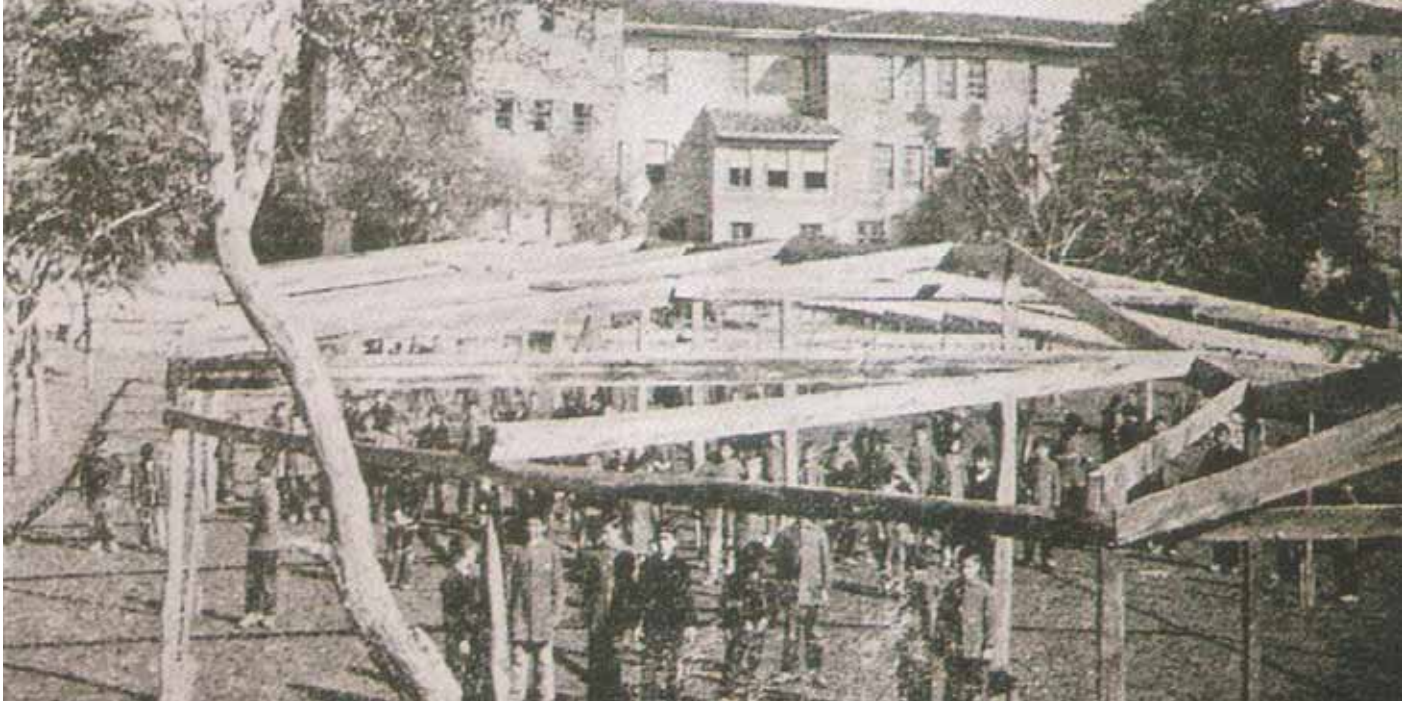
the complaint should therefore be rejected. In their petition, Bakar and Davuthan emphasized that the foundation was established in 1832 by Armenians who were then Ottoman subjects, that it acted in compliance with national and international regulations during the Republican era, that it was a philanthropist organization that was not foreign, and had acquired property according to the provisions of the 'Decree Law Pertaining to the Properties of Legal Personalities' issued in 1913 (see 1913 Declarations, p. 37). The lawyers stated that it was unlawful to hold back non-Muslim foundations from exercising their civil rights, while there had been no amendments made to Article 46 of the Turkish Civil Code which enables legal personalities to exercise their civil rights.

The lawyers also emphasized that the foundation issued a declaration in 1936 due to the legal obligation to state its properties, that the treatment of this declaration as the foundation's deed of trust meant the unwarranted addition of a clause to the law and assumption of an entitlement to act as legislator, and that the principle of separation of powers is thus being violated. The statement reminded that the petition numbered 255-87 issued by the Istanbul Governorship stated that the foundation held legal personality status and thus has the right to own property, and that attempting to infringe the foundation's right due to an erroneous verdict in 1974 would be in breach of law. The lawyers demanded that the lawsuit be withdrawn on the basis that the foundation has deeds of

trust or charter (*vakfiye*) and that it has the right to own property according to these documents.

While the case was going on, the Mayor's Office presented a certificate of inheritance issued by the Beyoğlu 1st Lower Civil Court which stated that the Treasury was Öjeni Roman's only remaining heir, despite her brother Yervant Miaseryan still being alive.⁶⁶ The foundation provided documents that Miaseryan is Roman's only surviving heir,⁶⁷ yet the Court decided that the Treasury was the only inheritor. When the foundation applied to the Beyoğlu 1st Lower Civil Court for the annulment of the certificate of inheritance, the court refused, stating that there were no documents to prove any kind of relationship between Miaseryan and Roman.⁶⁸ The 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals approved the decision on February 3, 1997.⁶⁹

From that point on, the case continued with the assumption that the Treasury is Öjeni Roman's sole inheritor. The petition which the lawyers presented to the court on October 27, 1997, stated that as articulated in the 4th and 5th articles of the 1936 Declaration, the immovable assets of the Surp Pirgiç Hospital Foundation would not be limited to those stated in the declaration, and that the foundation would continue to acquire property in the future. The petition also stated that the foundation had deeds of trust, that it was clear in those deeds that the foundation would acquire property, and that the 1936 Declaration also stated in clarity that the foundation had deeds of trust issued.

1860'LI YILLARIN ORTALARINDA SURP HAGOP YETİM HANESİ BİNASI

THE SURP HAGOP ORPHANAGE BUILDING IN THE MID-1860'S

tain edilen Av. Fuat Bilgin ve Prof. Dr. İsmet Sungurbey tarafından düzenlenen raporlarda da benzer görüşlere yer verilir. Bu raporların mahkemeye sunulmasının ardından, avukatların davalı vakfın 1936'dan sonra da gayrimenkul edinip edinmeyeceğine dair bilirkişi incelemesi yapılması yönünde dile getirdiği talep, Beyoğlu 2. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından reddedilir ve 24 Şubat 1998'de binanın yeniden Öjeni Roman adına kaydedilmesine karar verilir.⁷⁰ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, 20 Ekim 1998'de yerel mahkeme kararını onar, vakfın düzeltme talebi de aynı dairenin 25 Ocak 1999 tarihli kararıyla reddedilir. Öjeni Roman adına yeniden kaydı yapılan mülk, Öjeni Roman'ın mirasçısı olmadığı kabul edildiğinden Hazine'ye devredilir. Eski tarihli veraset ilamları ile mirasçının kardeşi dikkate alınmaz. Böylece iç hukuk yolları tükenir ve mülk Hazine'ye geçer.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ SÜRECİ

İç hukukta sonuç alınamayınca, vakıf, hak kaybının önlenmesi amacı ile 16 Temmuz 1999'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurur. Başvuru 4 Ağustos 1999'da kabul edilir. Başvuru dilekçesinde, Medeni Kanun, Vakıflar Kanunu ve Lozan Antlaşması hükümleri uygulandığı takdirde gayrimüslim vakıflarının gayrimenkul edinme ehliyetiyle ilgili bir kısıtlama olamayacağı vurgulanır; söz konusu mülkle ilgili hukuk mücadelesi anlatılır. Vakıflara ilişkin mevzuatın ulusal mahkemeler tarafından yapılan yorumunun, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan mülkiyet hakkını, bu maddeyle beraber değerlendirilen

Sözleşme'nin 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasasını ve Sözleşme'nin 6. maddesi ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkını ihlal ettiği belirtilerek, gayrimenkulün vakfa iadesi talep edilir.

Türkiye hükümeti, 27 Mayıs 2004'te AİHM'e sunduğu savunmasında, iç hukuk yollarının tüketilmediğini (2002'de çıkarılan kanunlarla gayrimüslim vakıflarının mal edinmesine kolaylık getirildiği), başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını yerine getirmediğini, herhangi bir hak ihlali yapılmadığını, başvuru vakfın söz konusu mülkü hukuksuz olarak edindiğini iddia eder. Vakfın avukatları tarafından 2 Temmuz 2004'te hükümetin iddialarına verilen cevap dilekçesinde, yeni çıkan kanunların uygulamada halen birçok sorun barındırdığı, söz konusu taşınmaz gibi malların iadesi ile ilgili hüküm bulunmadığı ve hak ihlallerinin devam ettiği belirtilir. Dilekçeyi hazırlayan vakıf avukatlarının önemle üstünde durduğu bir nokta, vakfın söz konusu bina için yaptığı tescil başvurusunun, gayrimenkulün tapuda zaten vakıf adına kayıtlı olduğu gerekçesiyle reddedilmiş olmasıdır. Bu durum dilekçede avukatlar tarafından şöyle ele alınmıştır:

“Türk Medeni Kanunu'nun 705. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

‘Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması tescille olur. Miras, mahkeme kararı, cebrî icra, işgal, kamulaştırma hâlleri ile kanunda öngörülen diğer hâllerde, mülkiyet tescilden önce kazanılır. Ancak, bu hâllerde malikin tasarruf işlemleri yapabilmesi, mülkiyetin tapu kütüğüne tescil edilmiş olmasına bağlıdır.’

Lawyer Fuat Bilgin and Prof. Dr. İsmet Sungurbey, who acted as experts in two cases held at the Kadıkoy 1st Civil Court of First Instance with regards to the foundation's properties, stated similar opinions in a report. After this report was presented to the court, the lawyers of the foundation requested that experts should look into whether the foundation was eligible to acquire property after 1936; yet the Beyoğlu 2nd Court of First Instance turned down the request, and decided on February 24, 1998, that the building shall be registered under Öjeni Roman's name.⁷⁰ On October 20, 1998, the First Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals approved the local court's decision, and turned down the foundation's correction request on January 25, 1999. Re-registered under the original owner's name, the property was made over to the Treasury upon the decision that Roman had no surviving heirs. Previous certificates of inheritance and Roman's next of kin were not taken into account. Thus, hopes of settling the issue through the national legal system were exhausted, and the property came under the possession of the Treasury.

PROCESS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

With no settlement reached through legal means in Turkey, the foundation applied to the European Court of Human Rights (ECHR) on July 16, 1999, and learned on August 4, 1999 that its application was accepted. Explaining the previous legal process at the national level, the application stated that as long as the provisions of the Civil Code, the Foundations Law, and the Treaty of Lausanne were put into effect, there would be no limitations on a minority foundation's right to acquire property. The petition also called for the property's return to the foundation, given that the national interpretation of the statute with regards to foundations was in violation of the first article of Annex 1 to the European Human Rights Convention which provides guarantees for the right to own property, Article 14 which provides protection against discrimination, and, Article 6, which protects the right to a fair trial.

In its defense at the court on May 27, 2004, the government of Turkey claimed that legal possibilities at the national level had not been exhausted (the petition stated that a law signed into effect in 2002 facilitated the acquisition of property by minority foundations) that the application had failed to fulfil the admissibility criteria, that no rights were violated, and that the applicant foundation had unlawfully acquired the property. The foundation's lawyers responded to claims on July 2, 2004, stating that the new legislation had shortcomings, and it did not include any provisions for the return of seized property such as the building in question, and that the violations were still continuing. A point which the lawyers stressed was that the foundation's application to register the building was

YETİM ERMENİ ÇOCUKLARIN KALDIĞI BEŞİKTAŞ KAMPINDA DERS ZAMANI (1915 SONRASI)

A CLASSROOM AT THE BEŞİKTAŞ CAMP WHERE ORPHAN ARMENIAN CHILDREN TOOK SHELTER (AFTER 1915)

rejected on the basis that the foundation was already listed as the property owner at the land registry records. The related passage from the petition is as follows:

Article 705 of the Turkish Civil Code states that:

'The possession of an immovable property is only made possible through registration. In the instance of inheritance, court decision, foreclosure, unlawful occupation, expropriation and other instances as defined by the law, a person is considered in possession of the property prior to the registration. In such circumstances, the proprietor's ability to initiate any dispositive transaction is dependent on the property being registered in the book of real estate registers.'

In this case, the Treasury became the possessor of the property through the February 24, 1998, decision of the Beyoğlu 2nd Court of First Instance, and because the Treasury would not sell or hypothecate the property to a creditor, it did not feel the need to register the property under its own name at the land registry. In those cases pertaining to seizure of property from minority foundations such as this one, authorities pay attention to the property remaining as registered under the name of the former possessor and do not implement changes on the deed. Thus, the land registry records continue to state that the property is owned by the foundation, while it is actually taken away from the foundation through a court decision.

Two statements from the Istanbul Regional Directorate of Foundations helped explain the rationale behind this practice. The first of these statements was sent by the Directorate to the the Şişli 1st District Real Estate Registration Office, and was about a property belonging to the Balıklı Rum Hospital whose deed was revoked through a court decision dated May 31, 1991. In this statement, the Regional Directorate stated that due to a directive from

KARAKÖY - ÇEŞME SOKAĞI'NDA, DİNDES AİLESİ TARAFINDAN İNŞA ETTİRİLEN VE ŞU AN SURP PIRGIÇ HASTANESİ'NİN TAPULU MÜLKÜ OLAN ROMAN HAN

'ROMAN HAN' BUILT BY THE DİNDES FAMILY ON ÇEŞME STREET IN KARAKÖY, CURRENTLY A REGISTERED PROPERTY OF THE SURP PIRGIÇ HOSPITAL

Bu durumda Hazine, Beyoğlu 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 24 Şubat 1998 tarihli kararının kesinleşmesiyle taşınmazın maliki olmuştur ve Hazine bu taşınmazı satmak ya da ipotek etmek gibi bir işlem yapmayacağından, taşınmazı tapuda kendi adına tescil etme gereği hissetmemiştir. Aslında bu tür taşınmazların cemaat vakıflarının elinden alınmasını ilgilendiren davalarda, idari makamlar tapuda hiç bir işlem yapmamakta, taşınmazın tapuda eski malik adına kalmasının devam etmesine özen göstermektedirler. Böylece taşınmaz mal kesinleşmiş mahkeme kararı ile cemaat vakfının elinden alınmakta ancak tapudaki kayıt hâlâ cemaat vakfı adına kalmaktadır.

Bu uygulamanın nedeni İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün iki yazısının tetkikinden anlaşılacaktır. Bu yazıların birincisi Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Şişli 1. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'ne yolladığı 31 Mayıs 1991 tarihli kesinleşmiş mahkeme kararı ile, tapusu iptal edilen Balıklı Rum Hastanesi'ne ait bir taşınmazla ilgilidir. Bu yazıda Bölge Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün talimatına göre bu tür kararların infaz edilmeyerek bekletilmesi uygulamasının devam ettiğini belirtmektedir.

İkinci yazı ise "çok gizli" kaşeli olup, Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı Ali Zengin tarafından 22 Ekim 1991'de Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne yollanmıştır. Bu çok gizli yazıda şöyle denilmiştir:

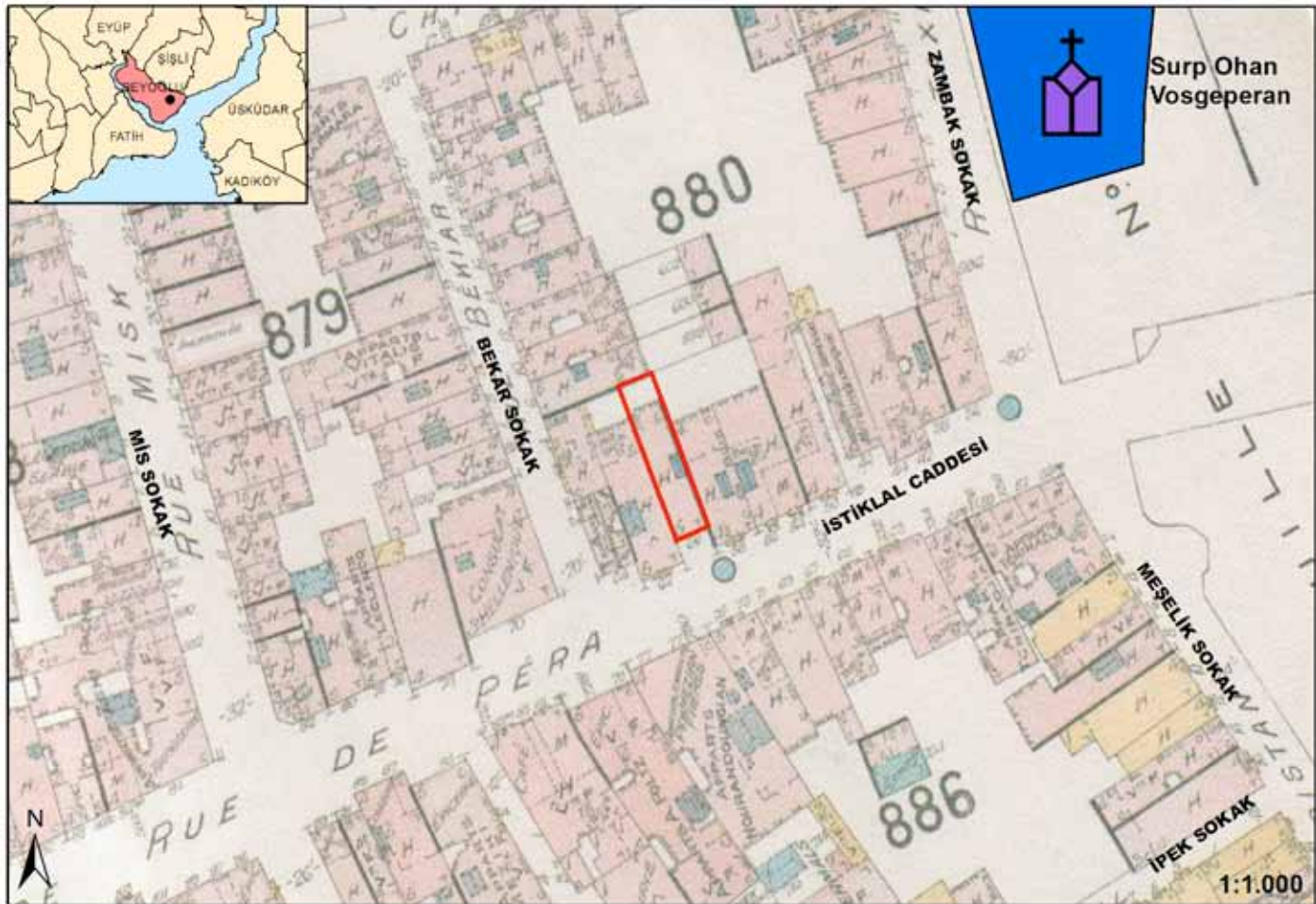
"[T]apu iptaline ilişkin alınan kararların infaz edilmesine ülke menfaatleri ve uluslararası ikili ilişkilerimiz bakımından Dışişleri Bakanlığı ile yapılan bir seri toplantılar sonucunda alınan idari kararlar çerçevesinde lüzum görülmüştür. Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili bölümünün hükümlerinde yer alan mütekelbilik esas ve Batı Trakya'daki Türklerin mal varlığı üzerinde Yunan tarafından yapılacak keyfi işler göz önünde bulundurulmuştur."

Böylece bir taşınmazın mülkiyeti, sahibi olan cemaat vakfının elinden mahkeme kararı ile alınırken bu karar tapuda infaz edilmeyerek kamuoyundan, uluslararası kuruluşlardan, Yunan hükümetinden vs. gizlenmeye çalışılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti de başvurumuzun yukarıda gizli yazıda açıklanan yöntemden yararlanmak suretiyle taşınmazın tapuda müvekkilimiz vakıf adına kayıtlı olduğu nedeniyle reddedilmesini istemektedir. Oysa kesinleşmiş mahkeme kararıyla mülkiyet Hazine'ye geçmiştir."

Bu arada Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 25 Ocak 1999'da kesinleşen kararıyla Hazine'ye devredilmesi hükme bağlanmış olmasına rağmen tapuda halen vakıf adına kayıtlı olan bina, vakıf avukatlarının söz konusu dilekçeyi verdikleri 2 Temmuz 2004'te Hazine adına tescil edilir.

AİHM'deki dava sürerken, 3 Ocak 2005'te, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, İstanbul Valiliği'ne dava konusu taşınmazın 2,5 milyon YTL tahmini bedel üzerinden satışa çıkarılması için talimat verir. 25 Şubat 2005'te vakıf, Beyoğlu Asliye 2. Hukuk Mahkemesi'ne mülkün satışının durdurulması için ihtiyati tedbir kararı çıkarılmasını talep eden bir dilekçe verir. Dilekçede, vakfın gayrimenkul ile ilgili AİHM'e yaptığı başvurunun kabul edildiği ve davanın halen devam ettiği belirtilir; taşınmazın satılması durumunda vakfın onarılmaz zararlara uğrayacağı dile getirilir. Ayrıca, Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde, azınlık vakıflarının mülkiyet haklarının ihlali niteliğindeki kararlar sonucu ellerinden çıkan taşınmazların iadesi için Türkiye hükümetinin yeni yasal düzenlemeler konusunda çalışmaları olduğu vurgulanır.

Beyoğlu Asliye 2. Hukuk Mahkemesi, 28 Şubat 2005'te satış ile ilgili ihtiyati tedbir talebini, gayrimenkulün 2 Temmuz

CHARLES GOAD TARAFINDAN ARALIK 1905 TE HAZIRLANAN SİGORTA HARİTASINDA, İSTİKLAL CADDESİ ÜZERİNDE BULUNAN İGS BİNASI

THE IGS BUILDING ON THE İSTİKLAL STREET ON THE INSURANCE MAP PREPARED BY CHARLES GOAD IN DECEMBER

the Directorate General of Foundations, the execution of such decisions was delayed by maintaining their pending status.

Marked “highly confidential,” the second statement, which the Assistant General Director Ali Zengin sent to the 1. Beyoğlu Civil Court of First Instance on October 22, 1991, stated the following:

‘A series of meetings with the Foreign Ministry about national interests and international bilateral relations played a role in the decision to delay the execution of the revoking of deeds. The reciprocity principle in the minorities section of the Treaty of Lausanne and the arbitrary measures the Greek side could take with regards to Turkish properties in Western Thrace were taken into account.’

Thus, the authorities were trying to conceal from the public, international institutions, the Greek government etc. the motive behind confiscating a property belonging to a community foundation through a court ruling, while delaying the execution of the decision at the land registry. The government of the Republic of Turkey also demands the rejection of our application. However, through a decisive court ruling, the ownership of the property is passed on to the Treasury.²⁷¹

Meanwhile, the building, which was given over to the Treasury through the January 25, 1999 decision of the First Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals despite being registered under the foundation’s name at the land registry, was registered as the Treasury’s property on July 2, 2004, the day the lawyers filed the petition.

While the case was ongoing at the European Court of Human Rights, the National Directorate of Properties issued a directive for the Istanbul Governorship to put the property on the market with an estimated price tag of 2.5 million Turkish liras. On February 25, 2005, the foundation filed a petition at the Beyoğlu Second Court of First Instance demanding the issuance of an interlocutory injunction to stop the sale. The petition stated that the case was still ongoing at the European Court of Human Rights, and that sale of the property would cause irreparable damage to the foundation. The petition also highlighted that as part of the European Union accession process, the Turkish state was at work on a new set of legislations to return those properties seized as a result of court decisions that violated the property rights of the minority foundations.

The Beyoğlu Second Court of First Instance rejected the petition on February 28, 2005 stating that since the

2004'te hazine adına tescil edilmiş olması sebebiyle, "kesinleşmiş mahkeme kararına dayalı taşınmaz üzerindeki tasarruf hakkının ihtiyati tedbir yoluyla durdurulamayacağı" gerekçesiyle reddeder. 1 Mart 2005'te bina 4.160.000 YTL teklifte bulunan Sital Çizgi İnşaat Turizm ve Tekstil A.Ş.'ye geçici olarak ihale edilir.

Milli Emlak Genel Müdürlüğü, 5 Mayıs 2005'te, vakfın dilekçesine cevaben, satış ihalesinin iptal edildiğini bildirir. Vakfın eski yöneticilerinden Melkon Karaköse, iptal kararının vakıf yöneticilerinin dönemin bakanlarından biriyle yaptıkları bir telefon görüşmesinden hemen sonra alındığını kaydetmiştir.⁷²

Vakıf avukatları, 15 Ağustos 2005'te AİHM'e sundukları yazıda, öncelikle gayrimenkulün vakfa iadesini ve tapu kaydının iptaline dair mahkeme kararının kesinleştiği 25 Ocak 1999'dan, 30 Haziran 2005'e kadar vakfın uğradığı kira kaybının ödenmesini talep ederler. Gayrimenkulün iadesi mümkün olmadığı takdirde ise değeri olan 2.476.190.48 Euro'nun ödenmesini isterler.

AİHM, 29 Mayıs 2006'da, taraflara dava konusu malların mevcut durumlarında iadesini ve dava masraflarını ödemeyi içeren bir dostane çözüm önerisinde bulunur. Vakfın talep ettiği kira kayıpları bu öneride yer almaz. Davalı Türkiye Devleti, 17 Haziran 2006'da dava konusu malların mevcut

durumlarında iadesini ve dava masraflarını ödemeyi içeren öneriyi kabul ettiğini bildirir. Bunun üzerine vakıf da 27 Haziran 2006 tarihli yönetim kurulu kararıyla dostane çözümü kabul ettiğini açıklar.

Hükümet, 29 Mart 2007'de AİHM'e sunduğu ve dostane çözümü kabul gerekçelerini ve taahhütlerini içeren beyannamede, davanın temelinin, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 8 Mayıs 1974 tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı üzerinden yorumlanması olduğunu ve bu içtihadın vakfın taşınmaz mal edinmesini engellediğini, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerini sağlayacak düzenlemelerin derhal ve etkin bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli önlemleri alacağını, böylelikle başvurusunun mevcut düzenlemeler çerçevesinde taşınmaz edinmesini sağlayacağını taahhüt ettiğini belirtir. Böylelikle devlet, 30 yılı aşkın bir süredir sahip çıktığı bir üst mahkeme yorumunun hukuka aykırı olduğunu ilk defa resmen kabul eder.

AİHM, 26 Haziran 2007'de, dostane çözümü içeren nihai kararını verir ve taraflara bildirir. 28 Ağustos 2007'de İGS binası, Öjeni Roman'ın vasiyet ettiği gibi, Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı adına tescil edilir. Böylelikle ilk kez bir gayrimüslim vakfının el konan bir mülkü Türkiye devleti tarafından iade edilmiş olur.

property was registered under the Treasury on July 2, 2004, “an interlocutory injunction cannot be applied to the right of disposition of a property which is granted through a decisive court rule.” On March 1, 2005, the building was temporarily let out to Sital Çizgi İnşaat Turizm ve Tekstil A.Ş. for 4,160,000 Turkish liras.

In response to the foundation’s petition, the Directorate General of National Property declared on May 5, 2005 that the tender was cancelled. Melkon Karaköse, a former director of the foundation, said that the decision came immediately after the board members had a telephone conversation with a minister of the then-incumbent government.⁷²

In a statement presented to the European Court of Human Rights on August 15, 2005, the lawyers demanded the restitution of the property, and that the State of Turkey pay compensation for the loss of rent from January 25, 1999, the day the court ruled to revoke the registration of the deed, until June 30, 2005. In case it was not possible to return the property to the foundation, the lawyers ordered the State of Turkey to pay 2.476.190.48 Euros, the building’s actual worth.

On May 29, 2006, the European Court of Human Rights proposed a friendly settlement, with the State of Turkey accepting to return the properties in their present condition and that it agrees to pay for the cost of the proceedings. The Court did not include the compensation incurred in lost rent. The State of Turkey stated on June 17, 2006, that it had

accepted to pay for the cost of the proceedings and pledged to return the property in its present condition. The board of the foundation issued a statement on June 27, 2006, accepting the friendly settlement.

On March 29, 2007, the government presented a statement to the European Court of Human Rights stating its reasons to accept the friendly settlement and its pledges. In that declaration, the government stated that the suit was based on an interpretation of the Foundation Law numbered 2762 through the May 8, 1974 decision of the Supreme Court Assembly of Civil Chambers. According to the government’s statement, this judicial opinion stopped the foundation from acquiring immovable property, the state would immediately take the necessary measures for the community foundations to be able to acquire immovable property, and the applicant would be enabled to acquire immovable property within the framework of existing regulations. Thus the state admitted for the first time that the decision of the upper court which it had stood by for more than 30 years was, in fact, unlawful.

On June 26, 2007, the European Court of Human Rights issued its final decision which included the friendly settlement between the two sides. On August 28, 2007, the IGS building was registered as a property of the Yedikule Surp Pirgiç Armenian Hospital Foundation, as Öjeni Roman had willed. For the first time in its history, the state of Turkey returned a confiscated property of a minority foundation.

MAZBUTAYA ALINMIŞ BİR VAKIF: KASIMPAŞA SURP HAGOP KİLİSESİ VAKFI

Bugün Beyoğlu ilçesinin sınırları içinde bulunan Kasımpaşa, İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biridir. Şehrin Osmanlıların eline geçmesinden hemen sonra, 1455'te, bugün Haliç Tersanesi'nin bulunduğu yere bir tersane kurulur; Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gemiciler ve denizciler yöreye getirilir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde bölgenin imarı ile görevlendirilen Vezir Güzelce Kasım Paşa, semte bugünkü adını veren kişidir.

Kasımpaşa, 17. yüzyılda şehrin en gelişmiş semtlerinden biridir. Evliya Çelebi, bu dönemde, gemi yapımı için bölgeye yerleştirilen zanaat erbabının semtin çeşitli mahallelerine dağıldığını yazar. Ayrıca, Bingazi ve Mısır'dan getirilen gemi ve sal yapımında çalışan işçilerin Zindanarkası'na, demirci Ermenilerin Yeniçeşme Ermeni mahallesine, demir işleyen Çingenelerin Çürüklük tarafına yerleştirildiğini; bağlar, bahçelerle çevrili binlerce hanenin bulunduğu bölgede, Türk ve Müslüman mahallelerinin yanı sıra 10 Rum, bir de Ermeni mahallesi olduğunu, Yahudilerin ise burada dükkânları olsa da evlerinin olmadığını kaydeder.⁷³

Tersanenin arka kısmında 16. yüzyılda kurulan zindan, genellikle savaşlarda esir edilen insanların kapatıldığı ve ağır işlerde çalıştırıldığı bir yerdir. Eremya Çelebi Kömürçyan, esirlerin "en büyük tesellisi"nin buradaki iki kilise olduğunu belirtir.⁷⁴ Kanuni döneminde kaptan paşalar için yaptırılan Divanhane'nin yanında, 1782'de Cezayirli Kaptan Hasan Paşa tarafından Kalyoncular Kışlası inşa ettirilir.⁷⁵ Günümüzde Kuzey Deniz Saha Komutanlığı olarak kullanılan ve Sarkis Balyan tarafından inşa edilen Bahriye Nezareti binası da Divanhane'nin arazisinde yapılır.⁷⁶ Semt, 19. yüzyıl ortalarına kadar yüksek rütbeli denizcilerin, tersane eminlerinin, ulemanın köşkleri, kasırları ve sarayları, camiler, tekkeler ve hamamlarla, hayli gelişir. 19. yüzyılın ikinci yarısında geçirdiği yangınların ardından, orta sınıfın ağırlıkta olduğu bir bölge haline gelir. 20. yüzyıl ortalarına dek, denizcilik tesisleri ile olduğu kadar bostanları ile de meşhur olan Kasımpaşa, bugün, kentin ulaşım ağının ana arterleri arasında yoğun bir trafiğin yaşandığı, nüfusunu büyük ölçüde alt-orta sınıfların oluşturduğu, dört-beş katlı apartmanların düzensiz bir şekilde yer aldığı bir semttir.

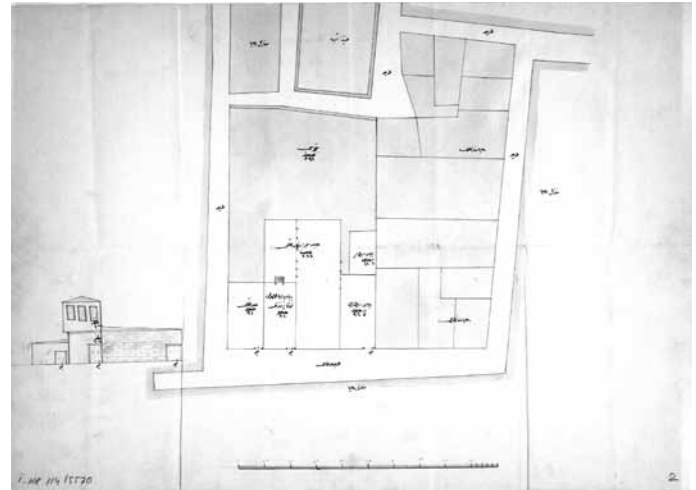
KASIMPAŞA SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ

19. yüzyılda, Kasımpaşa'da Ermeni toplumuna ait bir kilise ve bir okul mevcuttu. Ancak, bu kilise ve okul hakkında bilinenler çok sınırlıdır.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde, Surp Hagop Kilisesi'nin yapımına ve onarımına dair belgeler mevcuttur. Kilisenin onarımıyla ilgili, 9 Ekim 1854 tarihli bir dosyada, kilisenin inşasına dair, 7 Haziran 1797 tarihli bir padişah emri yer almaktadır. Emirde yazan bilgilerden, Kasımpaşa'da bulunan Yahudi mahallesinin bir süre önce Müslüman yerleşimine dönüştüğü anlaşılıyor. Yakınlardaki Kadı Mehmed Efendi Mahallesi'nde ise, Tersane-i Amire'de çalışan işçilerden oluşan 200 nüfuslu bir Ermeni yerleşimi bulunmaktadır. Ermeni işçiler, idareye sundukları dilekçede, İstanbul'un Osmanlı tarafından alınmasından itibaren mahallede kullanımlarına verilmiş bir kiliselerinin olduğunu ifade ederler. Fakat İncil okumak için çevresi taş duvarla örülen bu ahşap küçük kilisenin 1593-94 yıllarında meydana gelen bir yangında bazı yerlerinin harap olduğunu belirtirler. Galata Kadısı Mehmed Emin Molla Efendi'nin yanı sıra hassa mimarları, mahallenin Müslüman ahalisi ve rahiplerin de yer aldığı heyetin yaptığı araştırma sonucunda, kilisenin bazı kısımlarının gerçekten harap durumda olduğu anlaşılır. Semtin Ermeni halkı kilisenin eskisi gibi yeniden inşa edilmesini talep eder. Bu talebin kabul edildiğine dair, Galata Mahkemesi'nden alınmış, 11 Mayıs 1701 tarihli bir kayıt bulunmaktadır. Kilisenin var olduğuna dair bu kayıtlar incelendikten sonra, 7 Haziran 1797'de, kilisenin yeniden inşa edilmesine dair irade verilmesine karar verilir.⁷⁷

Fermanlarda, kilisenin ne zaman yapıldığına dair bilgi bulunmaz, ancak Pars Tuğlacı, 29 Eylül 1810'da yeniden açıldığını belirtir.⁷⁸ Kevork Pamukçyan ise, kilisenin 1811'de yeniden açıldığını ve üzerinde bulunduğu arazinin, tersane ekmekçibaşısı Donabed (Donik) Amira tarafından semt sakinlerine tahsis edildiğini yazar.⁷⁹ Kilise daha sonra, 9 Ekim 1854'te alınan bir izinle, tekrar onarımdan geçirilir.⁸⁰ Misak Amira, askeriye ekmekçibaşısı Hagop Noradunkyan ve Donik Amira'nın maddi katkılarıyla, üç yıl içinde yeniden inşa edilir ve 1 Aralık 1857'de ibadete açılır. 1902'de son kez tamir edilir.

Kasımpaşa Surp Hagop Kilisesi Vakfı, 1913'te, Tapu İdaresi'ne, 1913 kararnameyi çerçevesinde, Patriklik aracılığıyla, mülklerine dair bir eşhas-ı hükmiye (tüzel kişilik)

KASIMPAŞA SURP HAGOP KİLİSESİ'NİN PLANI (1854)

THE FLOOR PLAN OF THE KASIMPAŞA SURP HAGOP CHURCH (1854)

A FOUNDATION DECLARED DEFUNCT: THE KASIMPAŞA SURP HAGOP CHURCH FOUNDATION

Located in the Beyoğlu district, Kasımpaşa is one of Istanbul's oldest neighbourhoods. In 1455, after the Ottoman conquest of the city, a shipyard was established here at the site where the Haliç Shipyard now stands. The shipyard attracted sailors and longshoremen from different parts of Anatolia to Istanbul. Kasımpaşa, the name of the town comes from Güzelce Kasım Pasha, the vizier responsible for preparing the area's zoning plan during the time of Suleiman the Magnificent.

In the 17th century, Kasımpaşa was one of Istanbul's most developed districts. Evliya Çelebi wrote about craftspeople who worked at the Haliç Shipyard and lived in different neighbourhoods of Kasımpaşa. According to his travel notes, workers brought from Benghazi and Egypt to help build ships and rafts lived in Zindanarkası; Armenian ironmangers lived in the Yeniçeşme Armenian quarter, and the Roma were based in Çürüklük. A district full of gardens and vineyards in addition to Turkish and Muslim neighbourhoods, there were also 10 Greek neighbourhoods and one Armenian. Çelebi noted that Jews had shops in the neighbourhood, yet they resided elsewhere.⁷³

There is also a dungeon behind the shipyard built in the 16th century. War hostages were forced into hard labour there. Eremya Çelebi Kömürciyan wrote that the prisoners sought "solace" in the two churches nearby.⁷⁴ In 1782, the Algerian Captain Hasan Pasha erected Kalyoncular Kışlası, or Sailors' Barracks, near the Divanhane, built for captain pashas during Sultan Suleiman's era.⁷⁵ The building of the Navy Ministry, which was designed by architect Sarkis Balyan and is today the North Sea Area Command, was also erected on the land of Divanhane.⁷⁶ Until the mid-19th century, the neighbourhood continued to flourish; high ranking naval officers, shipyard directors, members of the ulema lived in mansions and palaces scattered among mosques, hamams and dervish lodges. Until the 20th century, Kasımpaşa was not only known for the naval facilities based here, but also for its vast farmlands. Today, it has been transformed into a traffic-choked, lower-middle class neighbourhood mostly taken over by urban sprawl.

KASIMPAŞA SURP HAGOP ARMENIAN CHURCH

In the 19th century, the Armenian community owned a church and a school in Kasımpaşa, but today very little is known about them.

There are some documents related to the Surp Hagop

KASIMPAŞA SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ (19. YÜZYIL SONLARI)

KASIMPAŞA SURP HAGOP ARMENIAN CHURCH (LATE 19TH CENTURY)

nevi meşhur	vahalle	sokakı	cinsi malık	numara
Kasımpaşa	Yeni çeşme Ermeni	Kilise	Hane	2
"	"	"	Hane	5
"	"	"	Hane	30
"	"	"	Hane	34
"	"	"	Yektep (Ermeni)	36
"	"	"	Hane nisif hisse	40
Beyoğlu	Kamer hatı	Garbthane	oddesi arsa	47 atik ve 2 cedid
Paşavla	"	"	Sırf mülk arsa	"
Hakrıköy	Zeytinlikde	"	400 sıra arsa	"

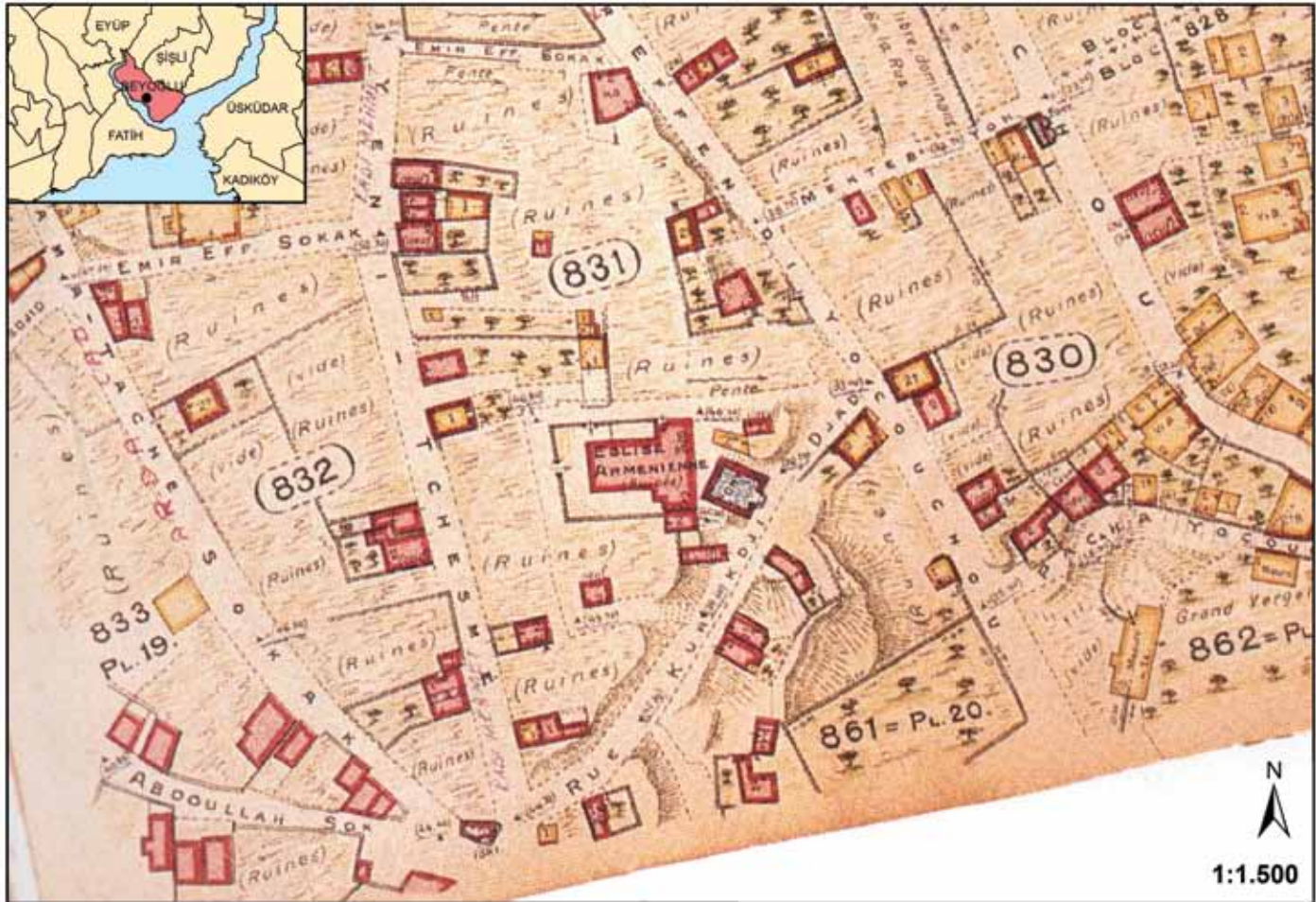
Ermeni patrikhanesi resmî muhuru

15. 4. 1864 Nahiye 200/137 60652 24. 12. 1863

SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ'NİN 1913'TE OSMANLICA OLARAK HAZIRLANMIŞ TÜZEL KİŞİLİK CETVELİNİN TÜRKÇE KOPYASI

THE TURKISH COPY OF THE FOUNDATION'S LEGAL PERSONALITY STATEMENT PREPARED IN OTTOMAN IN 1913

Church at the Directorate General of State Archives. One such document, dated October 9, 1854, is about repairs carried out at the church, and it mentions a decree from the Sultan issued on June 7, 1797. The same document mentions that around that time, Muslims had started to move in to the neighbourhood, which was formerly populated by Jews. 200 Armenian workers of the Tersane-i Amire lived in the Kadı Mehmed Efendi neighbourhood nearby. In a letter written to the administration, Armenian workers stated that a church had been assigned to their service since the Ottoman conquest of Istanbul; however, some parts of this wooden building were damaged in a fire that took place in 1593-1594. An investigation done by a board comprised of Mehmet Emin Molla Efendi, the *kadı* (Muslim judge) of Galata, palace architects, priests and the neighbourhood's Muslim community also confirmed that the church building

JACQUES PERVITITCH TARAFINDAN HAZIRLANAN SİGORTA HARİTALARINDA, 1919 YANGINI SONRASINDA SURP HAGOP KİLİSESİ VE ÇEVRESİ

SURP HAGOP CHURCH AND ITS VICINITIES AFTER THE 1919 FIRE AS SEEN IN THE INSURANCE MAPS PREPARED BY JACQUES PERVITITCH

was partly damaged. The Armenian community demanded the church to be restored, and a document in the archive proves that the Galata Court issued a permit on May 11, 1701, for repairs. The Palace issued a decree on June 7, 1797, to rebuild the church.⁷⁷

The decrees do not mention when the church building was constructed; yet, Pars Tuğlacı notes that it was reopened on September 29, 1810.⁷⁸ According to Kevork Pamukciyan, the church was reopened in 1811, and the land of the church was given to the community by Donabed (Donik) Amira, the head breadmaker of Tersane-i Amire.⁷⁹ Later, the church was repaired again through a permit obtained on October 9, 1854.⁸⁰ After a 3-year long renovation process carried out with the financial support of Misak Amira, Hagop Noradunkyan breadmaker at the army and Donik Amira, the church was reopened on December 1, 1857. In 1902, it was repaired for the last time.

In 1913, the Kasımpaşa Surp Hagop Church Foundation presented a legal personality list (*eşhas-ı hükmiye cetveli*) to the Office of the Land Registry through the Patriarchate, as required by the decree law issued the same year. The church, the location of which was clearly demarcated

on the 'German Blue Maps' of 1913-1914, was completely burnt down in the Great Kasımpaşa fire on May 9, 1919. The Pervititch map of May 1926 clearly demonstrates how the church and its vicinities were damaged (see the map above). The municipality removed the ruins of the church in 1926. The grave of Hagop Ağa (Noradunkyan), the founder of the church, was transferred to the Şişli Armenian Cemetery.⁸¹

On January 8, 1955, the "Central Authority" of the Armenian Community ('Getronagan Varçutyun'), which was previously in charge of administering the Surp Pırgıç Armenian Hospital, the Karagözyan Orphanage and the Kalfayan Orphanage, took over the control of the dilapidated church and its properties. In a letter sent to the Patriarchate, Fahrettin Kerim Gökay, then the mayor of Istanbul, stated that administrative responsibilities of the following properties could also be assigned to the Central Authority: The Kumkapı Armenian Patriarchate, the Surp Haç Tıbrebank Seminary in Üsküdar-Selamsız, the Surp Lusavoriç Church and the Getronagan School in Galata, the Surp Asdvadzadzin Church in Eyüp-İslambey, the Surp Yeğya Church in Eyüp-Nişanca, the Surp Arakelots Church in Kandilli, the Surp Nigoğayos

SURP HAGOP KİLİSESİ'NİN VE SURP MESROBYAN OKULU'NUN GÜNCEL ŞEHİR HARİTASINDAKİ KONUMLARI

SURP HAGOP CHURCH AND SURP MESROBYAN SCHOOL ON A CONTEMPORARY MAP

Merametçyan'ın maddi yardımlarıyla bina onarılır ve okul yeniden öğretime açılır. Fakat 1919'da çıkan büyük yangında kiliseyle birlikte okul da yanar⁸⁵ ve bu tarihten sonra hizmet vermez.

KASIMPAŞA SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın 1913'te Tapu İdaresi'ne verdiği eşhas-ı hükmiye (tüzel kişilik) cetvelinde, kilise dışında, okulla beraber 9 kalem mülk sıralanmıştır. Kilisenin (TK 1103) ve okulun (TK 1123) parsellerinin güncel şehir haritasındaki konumları yukarıdaki haritada görülebilir. Kilise parseli, mazbutaya alınma kararı gereğince, Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetine geçmiştir. Mayıs 2012'de, kitap yayına hazırlanırken bölgeye yapılan gezide, bu parselde dört adet gecekondu vasıflı bina olduğu ve bu binalarda yaşayanların VGM'ye kira ödedikleri öğrenildi. Bu gecekonduların arasında, kilisenin duvarlarına ait kalıntılar olduğu, okul binasının eskiden bulunduğu parselin ise şahıs mülkiyetine geçmiş ve üzerine bir apartman inşa edilmiş olduğu saptandı.

Söz konusu belgede sıralanan mülklerden, Kasımpaşa'daki beş adet evin kapı numaraları, bunların, kilise ve okul ile aynı yapı adasında yer aldıklarına işaret etmektedir; ancak hangisinin hangi parselde denk düştüğü bilinmemektedir. Adadaki tüm parsellerin şahıs mülkiyetinde ve yapılaşmış

olması, bu akarların okul parseli ile aynı akıbeti paylaştığı şeklinde yorumlanabilir. Mazbutaya alınan vakıf mülklerinin korunması, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (VGM) sorumluluğundadır. Bu çalışma kapsamında VGM'ye yapılan bilgi edinme başvurusuna 28 Mayıs 2012'de gelen cevapta, yalnızca vakfın mazbutaya alındığı tarih belirtilmiş, akarları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Cetvelde görülen, Beyoğlu Kamerhatun Mahallesi Şerbethane Sokak'ta yer alan arsanın (TK 988), yanındaki başka mülklerle birleşerek yeni bir parsel oluşturduğu ve şahıs mülkiyetinde olan bu parselde de çok katlı bir bina inşa edilmiş olduğu saptanmıştır (bkz. Harita 14, s. 228). Tatavla'da (Kurtuluş) ve Makriköy'de (Bakırköy) oldukları kaydedilen iki arsa hakkında başka bir bilgi olmadığı için, bunların yerleri tespit edilememiştir.

Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi Vakfı, İstanbul'da mazbutaya alındığı kesin olarak bilinen tek Ermeni vakfıdır. Diğer mazbut vakıflarla ilgili bilgiler sınırlıdır. Ancak Kasımpaşa Vakfı'nın hayrat ve akarlarının durumu, koruma gereğiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından mazbutaya alınan vakıfların nasıl bir yıkım ile karşılaştığını somut bir şekilde gösterir niteliktedir.

Church in Beykoz, the Surp Ohan Vosgeperan Church in Karagümrük, and the Surp Hagop Church in Kasımpaşa.⁸²

Thus, the Central Authority came to run the Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church. However, after the 1960 coup d'état, the status of the Central Authority also changed. In a letter dated October 1960, the Mayor's Office stated that holding an election to determine the members of the Central Authority was disallowed, and that only five of the eleven foundations under the control of the Authority were considered "joint foundations." The Patriarchate and the Karagümrük and Kasımpaşa Churches were removed from the list, and the rest of the foundations continued to function as neighbourhood foundations.⁸³ The Foundations Assembly of decided on May 2, 1973 that the Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church would be declared defunct [*mazbut*], which meant that the Directorate General of Foundations was now in charge of running and representing it.⁸⁴

THE SURP MESROBYAN SCHOOL

In 1859, a co-ed school was opened near the Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church. Except for its name, and that it had remained open for 35 years until it went into a long recess when pressure mounted on the Armenian community during the reign of Sultan Abdülhamid II, little is known about the school. In 1907, the school was reopened after Zenop Bey Merametçiyan, a philanthropist, helped restore the school building. However, the school also burnt down along with the church building in the 1919 fire,⁸⁵ and ceased operation.

PROPERTIES OF THE KASIMPAŞA SURP HAGOP ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

In the legal personality list (*eşhas-ı hükmiye*) chart the foundation presented to the Office of the Land Registry in 1913, the foundation had nine listed properties including the school. The contemporary parcel lots of the church (TK 1103) and the school (TK 1123) can be seen on the map on page 148. The land parcel of the church had passed on to the Directorate General of Foundations, due to the decision to declare the foundation defunct. During field research conducted for this book, the researchers found out that four *gecekondus*, or shacks, had been built on the land where the church had formerly stood, and the tenants here paid rent to the Directorate General of Foundations. Ruins of the church were visible among the shacks, and a building was erected on the school's land lot, which is now a private property.

Of those properties listed in the aforementioned document, door numbers of the five houses in Kasımpaşa indicate that they stood on the same block; yet it is unknown which parcel corresponded to which. These *akars* [real estate properties generating income] may have shared the same fate with the school building, given that all parcels on the block are now privately-owned and built-up. The Directorate Ge-

SURP HAGOP KİLİSESİNİN PARSELİNDE YER ALAN GECEKONDULAR (2012)

SHACKS BUILT ON SURP HAGOP CHURCH'S LAND (2012)

SURP HAGOP KİLİSESİNİN KALINTILARI (2012)

RUINS OF SURP HAGOP CHURCH (2012)

neral of Foundations, which is responsible for the protection of properties belonging to foundations declared defunct, was contacted to obtain information for this project. It replied on May 28, 2012, merely stating the date the foundation had been declared defunct, without specifying the *akars* [real estate properties generating income] it had owned.

Listed on the chart, the parcel on the Şerbethane Street of the Kamerhatun District in Beyoğlu (TK 988) has been merged with other adjacent parcels, now forming a larger plot of land. It is now privately-owned, a multi-storey building stands on it. (see Map 14 on page 228) Since there is no information available on the two other plots of land in Tatavla (Kurtuluş) and Makriköy (Bakırköy), their locations could not be identified.

The Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church Foundation is the only Armenian foundation in Istanbul known to have definitely been declared defunct. Information pertaining to other defunct [*mazbut*] foundations is limited. However, the situation of the Kasımpaşa Foundation's properties says a lot about the worrying fate of the foundations supposedly taken over by the Directorate General of Foundations for protection.

YOK EDİLEN 'ATLANTİS UYGARLIĞI':

TUZLA ERMENİ ÇOCUK KAMPI*

THE DESTROYED 'CIVILIZATION OF ATLANTIS':

ARMENIAN CHILDREN'S CAMP OF TUZLA*

1950'li yıllarda Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi'nin alt katı yetimhane olarak kullanılırdı. Genellikle Anadolu'dan gelen kimsesiz ya da yoksul Ermeni çocuklar için, burası yatakhane olarak düzenlenmişti. Önceleri yetimhanede dört-beş çocuk barınırken, bu sayı kısa sürede altmışlara ulaştı. Yetimhanede barınan çocuklar Gedikpaşa İncirdibi Protestan İlkokulu'nda eğitim görüyorlardı.

In the 1950s, the basement of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church began to be used as a dormitory for the orphanage of the homeless or deprived Armenian children from the inland of Anatolia. The population of the orphanage soon rose from a handful to around sixty. The children of the orphanage were taught at the Gedikpaşa İncirdibi Protestant Primary School.

YAYGIN OLARAK 'JOĞVARAN' ADIYLA ANILAN, GEDİKPAŞA İNCİRDİBİ'NDEKİ ERMENİ PROTESTAN İLKOKULU (1950'LER)

ARMENIAN PROTESTANT PRIMARY SCHOOL IN GEDİKPAŞA İNCİRDİBİ, COMMONLY REFERRED TO AS 'JOGHVARAN' (IN THE 1950S)

* Bu bölüm, *Tuzla Ermeni Çocuk Kampı - Bir El Koyma Öyküsü* adlı kitaptan alınmıştır. (İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, 2000)

This passage is taken from the book *Tuzla Armenian Children's Camp - A Story of Seizure*. (Human Rights Association Istanbul Branch, 2000, trans. by Ayşe Günaysu)

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTETAN İLKOKULU'NUN YERİNDE BUGÜN BİR OTOPARK BULUNUYOR.

TODAY, THERE IS A CAR PARK IN PLACE OF THE GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTETANT PRIMARY SCHOOL.

Kilisenin beton bahçesinde kışın zaman iyi-kötü geçirdi. Ancak gidecek bir yeri olmayan yetim çocuklar için, uzun, sıcak yaz günlerini geçirebilecekleri bu beton bahçeden başka bir mekân yoktu. Kavurucu güneşin altında, o betonun üzerinde koşuşur dururlardı. Yazın köyüne gidebilen çocuklar ise Ermeniceyi unutmuş olarak geri gelir, her ders yılında yeniden başa dönmek gerekirdi. Çocuklar için yazları iyi vakit geçirebilecekleri uygun bir mekân yaratma düşüncesi böyle doğdu.

In winter, time passed quickly in one way or another in the churchyard with a concrete playground. But during summer holidays some of the children had nowhere to go other than that concrete playground. They used to run around there under the red hot sun. Those who had the opportunity to go to their hometown to be with their families were lucky but they lost their practice of Armenian. So the Board of Directors of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church developed the idea of creating a place where the children could spend their summer holiday and also, have a good time.

GEDİKPAŞA'DAKİ ERMENİ PROTETAN KİLİSESİ

THE ARMENIAN PROTETANT CHURCH IN GEDİKPAŞA

GEDİKPAŞA PROTESTAN İLKOKULU'NUN BAHÇESİNDE BİR OYUN ANI. ARKA PLANDA GÖRÜLEN OKUL, O GÜNDEN BUGÜNE TEVFIK KUT İLKOKULU.

PLAYTIME IN THE GARDEN OF THE GEDİKPAŞA PROTESTANT PRIMARY SCHOOL. THE SCHOOL SEEN IN THE BACKGROUND, TEVFIK KUT STATE PRIMARY SCHOOL, IS STILL THERE TODAY.

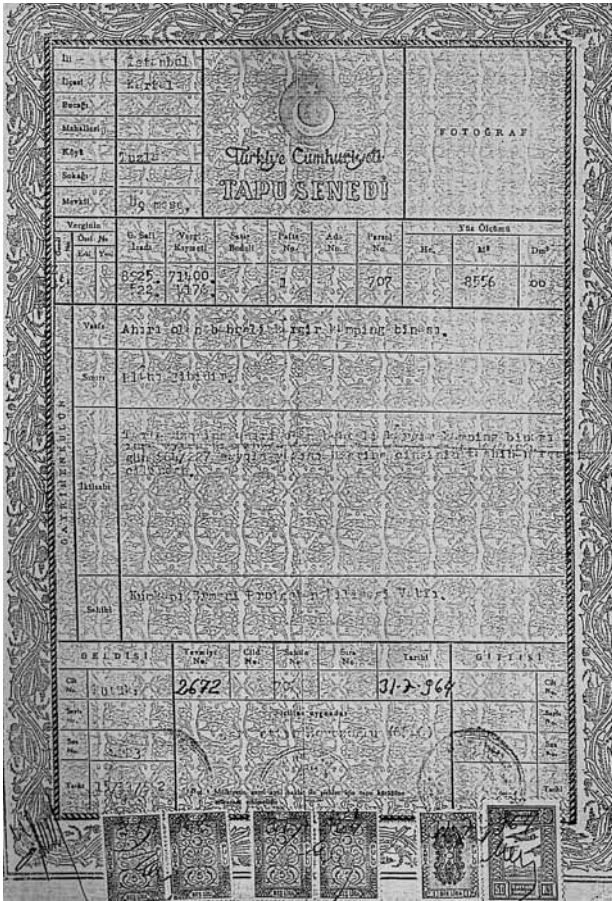
YETİMHA NEDE KALAN ÇOCUKLAR KİLİSE BAHÇESİNDE

CHILDREN OF THE ORPHANA GE IN THE CHURCHYARD

KAMPİ İNŞA EDEN İLK 'AMELE GRUBU'

THE FIRST 'CONSTRUCTION TEAM' THAT BUILT THE CAMP

TUZLA ÇOCUK KAMPİNİN TAPU SENEDİ

THE TITLE DEED OF TUZLA CHILDREN'S CAMP

Kilise vakfının yöneticileri Tuzla'da buldukları bir arazinin kamp için en uygun yer olduğuna görür görmez karar verdiler. Bomboş, yemyeşil bir alandı burası. Deniz ile kamp sahası arasında hiçbir şey yoktu.

1962 yılının Kasım ayında, Tuzlalı Sait Durmaz'dan araziyi satın alarak kilise adına tescil ettirdiler. Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Valiliğin verdiği özel izin belgeleri de tamamıydı. Yani her şey yetkili mercilerin onayı çerçevesinde yapıldı.

They decided that the piece of land they found in Tuzla (a coastal suburb and old settlement on the Asian side of Istanbul) was the one they were looking for. It was the right place for a children's camp. It was green, and uninhabited. Nothing stood between the sea and the camp site.

They purchased the land from Sait Durmaz, a native of Tuzla, in the year 1962, and officially registered it as the property of the church. The certificates documenting the authorization of the Directorate General of Foundations and the Governor's Office were also duly obtained. In other words, every single legal requirement was properly fulfilled in the process of acquisition.

TUZLA'DA BULUNAN ARAZİNİN KAMPIN YAPIMINDAN ÖNCEKİ HALİ

THE LAND FOUND IN TUZLA BEFORE THE CHILDREN'S CAMP WAS BUILT

DENİZ 500 M ÖTEDEYDİ. ÇOCUKLAR TEMEL İÇİN GEREKEN TAŞ VE KUMU EL ARABALARIYLA DENİZ KIYISINA TAŞIDILAR.

THE SEA WAS 500 METRES AWAY. THE CHILDREN CARRIED THE STONES AND SAND THEY NEEDED FOR THE CONSTRUCTION WORK BY HAND BARROWS FROM THE SEASHORE.

8-12 yaşlarında 30 çocuk kampın yapımında çalışmaya başladı. Başlarına bir de kalfa verdiler: Tuzlalı Hasan Kalfa. Çocuklar bütün yaz boyunca 'amelelik' ettiler.

Önce kalacakları çadırların kazıklarını çaktılar. Bildiğimiz beyaz branda çadırlardı bunlar. İkinci işleri bir kuyu kazmak oldu, çünkü inşaat için bol miktarda suya ihtiyaç vardı, tabii bir de tulumabaya. Zaten en büyük işi o tulumba gördü. Herkesin bir su çekme sırası vardı. Tulumbanın kolu bütün yaz hiç durmadı.

Sonra temel kazıldı. Deniz 500 metre ötedeydi. Çocuklar temel için gereken taş ve kumu el arabalarıyla deniz kıyısından taşıdılar. Hepsi arı gibi çalışıyordu.

30 children aged 8 to 12 started constructing the building under the leadership of a foreman, Hasan Kalfa, a foreman from Tuzla. The children did their best as 'construction workers' all through the summer.

First the poles of the tents they would stay in were hammered into the ground. These were ordinary white canvas tents. Their second job was to dig a well, as they needed plenty of water for the construction, and, of course, a water pump. To tell the truth, the old fashioned pump was the hardest worker that summer. There was a rota for the job of pumping water. The arm of the pump never stopped all through the summer.

Then the foundation was excavated. The sea was 500 metres away. The children carried the stones and sand they needed for the construction work from the seashore. They were as busy as bees.

KAMPIN TEMELİ KAZILIRKEN

EXCAVATION FOR THE FOUNDATION OF THE CAMP

HERKES ARI GİBİ ÇALIŞIYORDU

EVERYBODY WAS AS BUSY AS BEES

O YAZ O BOMBOŞ ARAZİYE ÇEŞİT ÇEŞİT AĞAÇLAR DİKTİLER, EN ÇOK DA KAVAK. BAHÇENİN BİR BÖLÜMÜNÜ BOSTAN YAPTIKLAR. DOMATES, FASULYE EKTİLER.

THAT SUMMER THEY PLANTED ALL SORTS OF TREES ON THAT BARE LAND, AND MOST OF ALL, POPLAR TREES. THEY ARRANGED PART OF THE AREA AS A VEGETABLE GARDEN TO GROW TOMATOES AND BEANS.

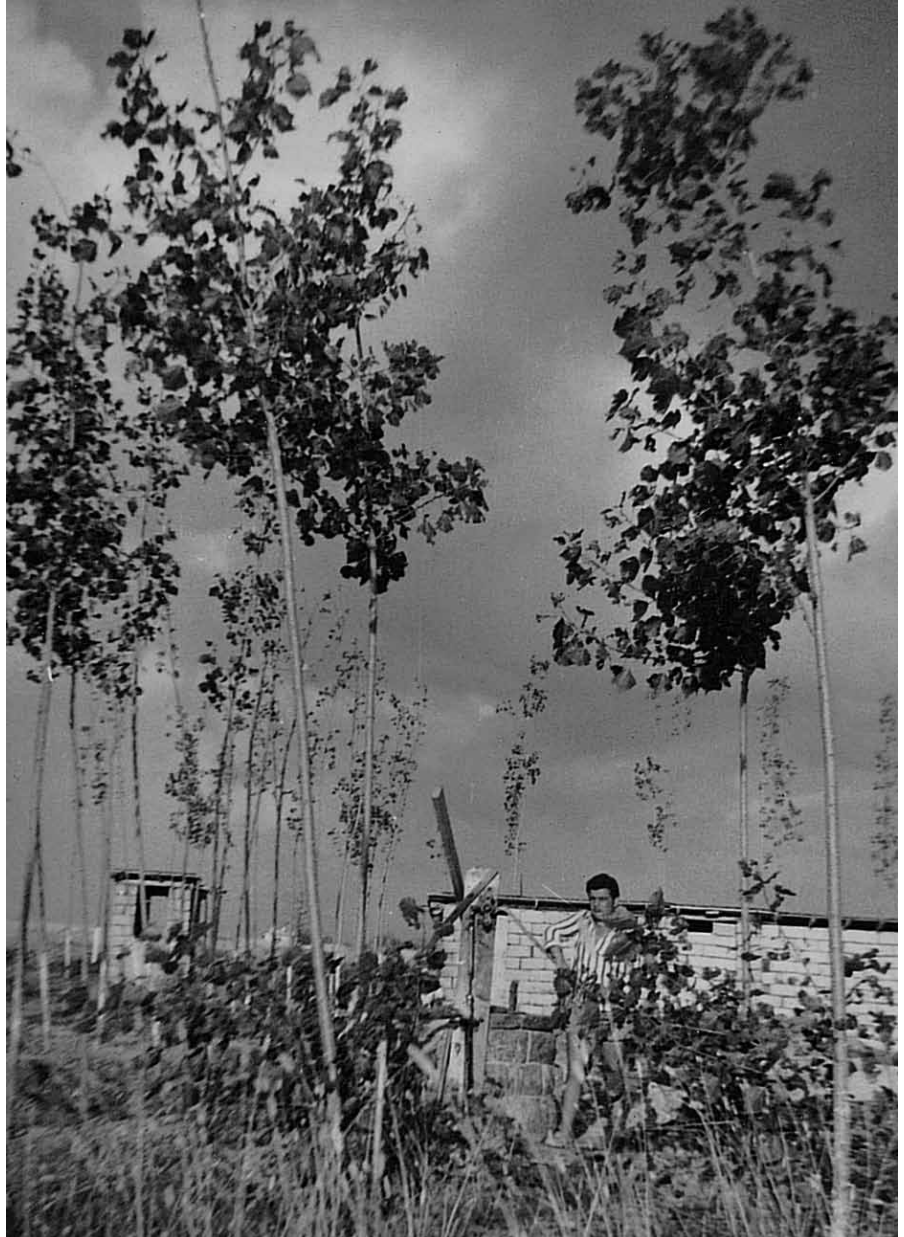
YAZLAR BİRBİRİNİ İZLEDİ. KİŞİ 'DA GEÇİREN
ÇOCUKLAR, YAZIN KENDİ 'TATİL KÖYLERİNİ'
YARATMAYA DEVAM EDİYORLARDI.

ONE SUMMER FOLLOWED ANOTHER. SPENDING
WINTERS AT GEDİKPAŞA, THE CHILDREN WENT
TO TUZLA EVERY SUMMER TO CONTINUE TO
BUILD THEIR 'SUMMER RESORT'.

İNŞAATLA BERABER KAVAKLAR DA BÜYÜYÖRDÜ.
İLK KAT BİTER BİTMEZ ÇADIRLARI TERK EDİP
BİNAYA YERLEŞTİLER.

AS THE CONSTRUCTION PROGRESSED, THE
POPLAR TREES GREW TALLER AND TALLER.
THE CHILDREN LEFT THEIR TENTS AND
SETTLED INSIDE THE CAMP BUILDING
AS SOON AS IT WAS COMPLETED.

ÇOCUKTULAR, ÇOK ÇALIŞIYORLARDI. AMA YİNE DE ARADA BİR EĞLENMEYİ İHMAL ETMEDİLER. ÖNCE BİR TOP SAHASI YAPTILAR. FIRSAT BULDUKÇA DENİZE GİRİYORLARDI. O ZAMANLAR DENİZ ÇOK TEMİZDİ. ÜST KATIN BETONU ATILINCA BİR DE 'JİMNASTİK SALONU'NA KAVUŞMUŞ OLDULAR.

THEY WORKED VERY HARD, BUT BEING CHILDREN, THEY NEVER GAVE UP PLAYING. THEY MADE A FOOTBALL GROUND FOR THEMSELVES. THEY NEVER MISSED A CHANCE TO SWIM. IN THOSE DAYS, THE SEA WAS CRYSTAL CLEAR. NOW THAT THE UPPER FLOOR WAS ALMOST COMPLETED, THEY ENJOYED THE LUXURY OF HAVING A 'GYMNASIUM'.

SONRA O MUTLU GÜN GELDİ. O BOMBOŞ ARAZİNİN KAZILAN, EŞİLEN TOPRAKLARI ÜZERİNDE İŞTE BU BİNA YÜKSELDİ. ARTIK BALKONA DİZİLİP BİR POZ VERMENİN ZAMANI GELMİŞTİ. SAĞ ÖNDE GÖRÜLEN BÖLÜM BÜYÜK BİR SALON OLARAK DÜŞÜNÜLMÜŞTÜ. YEMEKLER BURADA YENECEK, BURADA DERS ÇALIŞILACAK VE EĞLENİLECEKTİ. ARKA BÖLÜMÜN ALT KATINDAKİ ODALAR BELLETMENLERE AYRILMIŞTI. ÜST KATTA YAN YANA KÜÇÜK ODALAR SIRALANMIŞTI: SAĞ TARAF KIZLARA, SOL TARAF OĞLANLARA...

THEN THE 'HAPPY DAY' CAME WHEN THE BUILDING SEEN IN THE PHOTOGRAPH WAS BUILT ON THE LAND WHICH WAS ONCE BARE BUT LATER LABORIOUSLY DUG AND CULTIVATED BY THE CHILDREN THEMSELVES. IT WAS NOW TIME FOR THEM TO STAND IN A ROW ON THE BALCONY FOR A PHOTOGRAPH. THE PART OF THE BUILDING ON THE FOREFRONT WAS PLANNED AS A LARGE HALL, TO EAT, TO STUDY AND TO HAVE FUN. THE ROOMS ON THE GROUND FLOOR AT THE BACK WERE ALLOCATED FOR VOLUNTARY TEACHERS. ON THE UPPER FLOOR THERE WAS A ROW OF SMALL ROOMS, FOR GIRLS ON THE RIGHT AND FOR BOYS ON THE LEFT.

KAMPTA GÜN ERKEN BAŞLARDI. SABAHLARI, 'MORAKUR' KIZLARIN SAÇLARINI ÖRERDİ.

THE DAYS BEGAN EARLY IN THE CAMP. 'MORAKUR' USED TO PLAIT GIRLS' HAIR IN THE MORNING.

BAHÇEDE HEP BİRLİKTE SABAH SPORU YAPILIRDI

MORNING WAS THE TIME TO EXERCISE IN THE GARDEN

DENİZ SONRASI ENSE TIRAŞI

HAIR CUT AFTER A SWIM

MINTIKA TEMİZLİĞİ DE İHMAL EDİLMEZDİ

THEY NEVER FORGOT TO CLEAN THE GROUNDS

YAPACAK İŞ ÇOK; BİRAZDAN SERGİ AÇILIŞI VAR.

THERE IS A LOT TO DO; THE OPENING OF AN EXHIBITION WILL TAKE PLACE SOON.

YEMEK FASLI

LUNCH TIME

TAKIMLARA AYRILIR, OYUNLAR OYNARLARDI. MERAKLISI İÇİN, HÜLYALARA DALIP UÇABİLECEĞİ SALINCAKLAR DA VARDI. BU HÜLYA 21 YIL SÜRDÜ. BU SÜRE İÇİNDE, TUZLA ERMENİ ÇOCUK KAMPINDAN, KİMSESİZ VE YOKSUL 1500 ÇOCUK YARARLANDI.

THEY USED TO FORM TEAMS TO PLAY. THERE WERE ALSO SWINGS TO FLY IN THE AIR AND GET LOST IN A DREAM. THE DREAM LASTED 21 YEARS. DURING THAT PERIOD 1500 CHILDREN ORPHANED AND IMPOVERISHED, BENEFITED FROM THE TUZLA ARMENIAN CHILDREN'S CAMP.

İNŞAAT İÇİN KUYUDAN SU ÇEKEN ÇOCUKLAR

CHILDREN PUMPING WATER FROM THE WELL FOR CONSTRUCTION

KUYU BAŞINDA HEM OYUN, HEM İŞ

PLAY AND WORK AT THE MOUTH OF THE WELL

PİKNİKLER, ÇOCUKLARIN KENDİ ELLERİYLE DİKTİKLERİ AĞAÇLARIN GÖLGESİNDE YAPILIRDI

CHILDREN USED TO PICNIC IN THE SHADOW OF THE TREES THAT THEY HAD PLANTED

HAVUZ YAPMIŞLARDI, İÇİNDE KURBAĞA VE ÖRDEK YÜZDÜRÜLEN, ÇEVRESİNDE 'HAVUZBAŞI HATIRASI' ÇEKTİRİLEN.

THEY BUILT A POOL WITH FROGS AND DUCKS AND TO GATHER AROUND TO HAVE THEMSELVES PHOTOGRAPHED FOR A SOUVENIR.

ÇOCUKLARIN KENDİ ELLERİYLE DİKTİKLERİ AĞAÇLARIN ARASINDAN DENİZE. YÜRÜDÜKLERİ YOLU OTLAR BÜRÜMÜŞTÜ.

THE PATH THE KIDS WALKED TO GO SWIMMING, PASSING AMONG THE TREES THEY HAD PLANTED, HAD RUN TO WEEDS.

NASIL EL KONDU?

23 Şubat 1979'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Kartal 3. Asliye Hukuk Hâkimliği'ne başvurarak, Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı'nın elindeki tapunun iptal edilmesini ve eski sahibine geri verilmesini istedi. Dört yıl süren davanın sonunda, mahkeme, kamp arazisinin vakfın elinden alınıp eski sahibine verilmesine karar verdi. Böylece, Sait Durmaz, 1962 yılında boş olarak sattığı araziye, beş kuruş ödemedi, üstünde kurulu olan kamp tesisleriyle birlikte geri aldı. Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı, yıllar önce her türlü yasal işlemi yerine getirerek satın aldığı malı, sanki çalmış gibi, eski sahibine iade etmek zorunda bırakıldı.

Bin beş yüz çocuğun mutlu günlerinden geriye, terk edilmişliğin, ıssızlığın hüznü, camını çerçevesini yitirmiş bir harabe, paslanmış ranzalar, yaprakları sararmış bir okuma kitabı kalmıştı.

THE STORY OF SEIZURE

The Directorate General of Foundations applied to the Kartal Civil Court on February 23, 1979, for the annulment of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church Foundation's title deed for the land where the Tuzla Camp was built, and for the return of the property to its former owner. At the end of the trial which lasted for four years, the court decided to take the land from the Church Foundation and give it back to the original owner. This was how the land sold 25 years ago, totally bare and undeveloped, was given back to Sait Durmaz, the former owner, free of charge, moreover, cultivated and built-up. The Gedikpaşa Armenian Protestant Church Foundation was thus made to return the land to its previous owner as if they had stolen and not bought it with all legal requirements duly fulfilled.

What remained of the happy days of 1500 children was the sadness of desolation, a ruin with no windows or frames, rusty bunk beds and a school book with pages turned yellow.

10 ARALIK 1996 GÜNÜ, KAMPA EL KONMASINDAN 13 YIL SONRA, İNSAN HAKLARI DERNEĞİ İRKCİLİK VE AYRIMCILIĞA KARŞI KOMİSYON'UN ÜYELERİ TUZLA'YA GİDİP KAMPIN YERİNİ BULDULAR. FOTOĞRAFTA SOL KÖŞEDE GÖRÜLE ALMIŞTI.

ON DECEMBER 10, 1996, THE MEMBERS OF THE COMMITTEE AGAINST RACISM AND DISCRIMINATION PAID A VISIT TO THE CAMP SITE. THE CAMP BUILDING SEEN IN THE LEFT CORNER OF THE PHOTOGRAPH WAS NOW SQUEEZED AMONGST SUMMER HOUSES.

YEMEKHANE 10 ARALIK 1996'DA BU HALDEYDİ

HERE'S HOW THE DINING HALL LOOKED ON DECEMBER 10, 1996.

25 YIL SONRA

Kampa el konması, Yargıtay'ın 1987'de yerel mahkeme kararını onaylaması ile tamamlanmış oldu. Eski sahibine dönen arazi, çok geçmeden başkalarına satıldı. Zaman içinde birkaç kez daha el değiştiren kamp, şu anda terk edilmiş ve harap bir vaziyettedir. Vakfın 2000'li yıllarda ve 27 Ağustos 2011 tarihli kararname kapsamında yaptığı iade başvurularının tümü reddedildi.

25 YEARS LATER

The seizure of the camp was completed when the Supreme Court of Appeals approved the verdict of the local court in 1987. Before long, the land returned to its former owner was sold on to others. Having changed hands a few more times since then, the camp is now in an abandoned and derelict state. All the applications for the return of the property filed by the foundation in the 2000s and within the scope of the decree law dated 27 August 2011 have been rejected.

ÖN CEPHE
FRONT FAÇADE

BÜYÜK SALON
MAIN HALL

BALKON
BALCONY

TULUMBA
PUMP

DUVAR YAZILARI
GRAFFITI

YATAKHANE
DORMITORY

DAVACIYIM EY İNSANLIK!... HRANT DİNK

Aldılar bir sabah biz 13 çocuğu... Gedikpaşa'dan yürüyerek Sirkeci'ye... Oradan vapurla Haydarpaşa'ya... Haydarpaşa'dan trenle Tuzla İstasyonu'na... İstasyondan da bir saat yürüyerek, göl ile denizi kenarlayan geniş ve uçsuz bucaksız düz bir araziye götürdüler.

O zamanın Tuzla'sı bugünkü gibi zenginlerin ve bürokratların villalarıyla dolu bir mekan değil... İnce kumlu, bakir bir deniz kenarı ve denizden kopma bir göl parçası... Uçsuz bucaksız arazide bir iki ev, tek tük incir ve zeytin ağaçları ve hendek kenarlarına serpilmiş dikenli böğürtlen çalıları...

Ve artık... Bir de bizim kurduğumuz Kızılay çadırları...

8 ila 12 yaş arası biz 13 çelimsiz için yazları Gedikpaşa Yetimhanesi'nin beton bahçesine mahkûm olma sona ermişti...

Ailelerimizi, yakınlarımızı ancak geceleri uzaklarda, parlayıp sönen kent ışıklarını izlerken anımsıyorduk. Yere düşmüş ve üst üste yığılmış yaşlı yıldızlara benzetiyorduk kent ışıklarını.

Üç yıl şafak vakti kalkıp, gece yarısına dek çalışarak kamp binasını tamamladık. En kısa boylularımızdan biri olan "Kütük" (Zakar'a böyle hitap ederdik) bir başına çimento torbasını kucaklayıp çatıya kadar çıkarabiliyordu.

Geceleri uykuda yorgunluktan altımıza işerdik.

Sekiz yaşında gittim Tuzla'ya. Tam 20 yıl oraya emek verdim. Eşim Rakel'i orada tanıdım. Birlikte büyüdük. Orada evlendik. Çocuklarımız orada doğdu... 12 Eylül'den sonra kampımızın müdürünü "Ermeni militan yetiştiriyor" suçlamasıyla içeri aldılar. Haksız bir suçlamaydı. Hiçbirimiz Ermeni militanlar olarak yetiştirilmemiştik. Başsız kalan kampın ve yetimhanenin kapanmaması için görevi bu kez ben ve oradan yetişen arkadaşlarımız üstlendik.

Ama bir gün elimize bir mahkeme kâğıdı tutuşturdular...

"Siz Azınlık kurumları yer satın alma hakkına sahip değilmisiniz! Biz zamanında size izin verirken yanlış yapmışız. Artık burası eski sahibinin olacak."

Beş yıl süren direnişimize rağmen yenildik... Ne yapalım ki karşımızda devlet vardı.

Şikâyetim var ey insanlık!...

Bizi, yarattığımız uygarlığımızdan attılar.

Orada yetişmiş bin beş yüz çocuğun alınterinin üstüne oturdular. Bizlerin çocuk emeğini gasp ettiler. Orayı tekrar yoksul çocuklar için bir yetimhane yapsalardı, kimliği ne olursa olsun, yoksul ya da özürlü çocuklar için kamp olarak kullansalardı, hakkımı helal ederdim. Ama bu şekilde emeğimi helal etmiyorum.

Ve artık bizim yarattığımız "Tuzla Yoksul Çocuk Kampı" mız, bizim "Atlantis uygarlığımız" şimdi bir harabe...

Çocuk civıltıları çekilince suyu da çekilmiş kuyunun... Bina'nın omuzları düşük.... Toprak çorak...

Ağaçlar küskün...

Benim isyanımın pike uçuşları ise, bin bir özenle yaptığı yuvası bir darbeye yok edilmiş kırlangıcınki kadar keskin...

Lakin çaresiz...

HEAR MY PLEA, BROTHERS, SISTERS!.. HRANT DINK

They put us on tow one morning, us 13 kids... A walk from Gedikpaşa to Sirkeci... A boat from there to Haydarpaşa... The train from Haydarpaşa to Tuzla Station... and an hour's walk from the station to a vast, boundless flat land edged by the lake and the sea.

Tuzla, back then, was nothing like the suburb of the rich and the bureaucrats of today... Just a finely sanded, virginal sea-side and a piece of lake reaching out to the sea... A couple of cottages on the spreading land, a spatter of fig and olive trees, and thorny blackberry bushes over ditches here and there...

And the conical relief tents we set up ourselves...

For us thirteen scrawny kids aged from 8 to 12, this was goodbye to the hot misery of summers on the concrete garden of the Gedikpaşa Orphanage...

We only remembered our families or friends at night, as we watched the twinkling city lights way out. We thought the lights looked like old stars fallen and heaped together...

We woke up at dawn for three years, and worked till midnight till we finished the camp building. The shortest of our group, "Log" (our nickname for Zakar), could grab a cementbag and haul it all the way to the roof on his own.

We were so tired, we wetted our beds at night.

I went to Tuzla when I was 8. I poured my labour in there for 20 years. I met my wife Rakel there. We grew up together. We were married at the camp. Our children were born there...After the September 12 coup, our camp manager was arrested on the claim that he was raising Armenian militants. A wrongful claim. None of us was brought up to be a militant. My friends and I, each of us old charges of the camp, rushed to fill the job to save the camp and the orphanage from shutting down.

But then, one day they handed us a paper from a court...

"We just found out that your minority institutions do not have a right to buy real estate. We should never have given you that permission back then. This place will now revert to its old owner."

We fought for five years, yet we lost... Little chance we had with the state as the contestor.

Hear my plea, brothers, sisters!..

They threw us out of the civilization we built.

They seized the fruit of the sweat of the 1500 children who grew up there. They stole our child labour. They could still have my blessing if only they had continued our place as an orphanage for poor children, a camp for the needy or challenged youngsters of whatever identity. But grabbed by a handful of villains as it is, I deny them the blessing of my labour.

And now, the Tuzla Poor Children's Camp that we created, our "Civilization Atlantis", lies in ruin...

The well dried up once the children's voices ceased... The building slumps over... The earth is parched... Trees are stulted...

And the stabs of my grievance are as sharp and as helpless as the diving flight of the swallow whose lovingly built nest was crushed with one blow...

And as helpless...

ENVANTER
İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI
VE EL KONAN MÜLKLERİ

THE INVENTORY
ISTANBUL ARMENIAN FOUNDATIONS
AND THEIR SEIZED PROPERTIES

YÖNTEME DAİR

İstanbul'daki Ermeni vakıflarının hak gaspına uğramış taşınmazlarını konu alan bir araştırma yapmak, iç içe geçmiş, çeşitli zorluklar barındıran bir iştir. Bu zorlukların bir kısmı, Türkiye'deki tüm azınlık toplumlarının yaşadığı sıkıntıların geneline, bir kısmı da özel olarak Ermenilerin bu topraklardaki zorlu varoluş yolculuğuna işaret eder. Öyle ki, bu bölümde yer alan bilgilerin ortaya koyduğu resmin bütünselliği açısından, araştırma sürecinde başvurduğumuz kaynaklar ve yaşadıklarımız, bilgilerin kendisi kadar önem taşıyor.

İçinde yaşadığımız toplumda demokratikleşmeye, şeffaflaşmaya, temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınıp herkes tarafından eşit bir şekilde yaşanmasına duyulan ihtiyaç, bu araştırma sürecinin her ânında hissedildi. Araştırma boyunca konuyla ilgili kamu kurumlarından edinilen bilgiler sınırlı ve çok genel kaldı; bunların da büyük kısmı taşınmazlar hakkında açılan davaların tutanaklarından, bir kısmı ise kamuya açık olan devlet arşivlerinden elde edildi. Bu nedenle, temel başvuru kaynaklarımız, Hrant Dink'in bu konuyla ilgili olarak gazetecilik yaşamı boyunca ulaştığı belgeler, notları ve yazıları; birçok vakfın yaşadığı problemlerle hukuk yoluyla yaşam boyu süren bir mücadele yürüten avukat Diran Bakar'ın kişisel arşivi ile Ermeni vakıflarının arşivleri oldu. Ayrıca, el konan azınlık mülklerinin iadesi ile ilgili olarak 2001 sonrasında başlayan süreçte Ermeni Patrikliği bünyesinde oluşturulan Ortak Emlak Komisyonu'nun çalışmaları da önemli bir katkı sağladı. İstanbul'un bir şehir olarak tarihini anlatan, özellikle taşınmazların doğru konumlarının belirlenmesi aşamasında kullandığımız tarihi haritalar, kitaplar ve araştırmaların yanı sıra, *Agos* gazetesinin kuruluşundan beri süren fikri takibine ve Ermenilerin şehirdeki tarihini konu alan yayınlara da her safhada danışarak yol aldık.

İstanbul'da kurulmuş ve tüzel kişiliğini Cumhuriyet döneminde sürdürebilmiş olan Ermeni vakıfları ile iletişime geçip onlara araştırmamızı tanıtmak ve araştırmaya onların da katılımlarını sağlayabilmek, bu çalışmanın başlangıcından itibaren temel uğraşlarımızdan biri oldu. Arşivlerini bu çalışma için bize açan vakıfların tüm belgeleri, taşınmazlarla ilgili olsun olmasın, tarayıcıdan geçirilip bilgisayar ortamına aktarıldı ve sınıflandırıldı. Hrant Dink ve Diran Bakar'ın arşivleri de aynı yöntemle düzenlendi ve yola çıkarken hedeflediğimiz gibi, başka araştırmalar için de kullanılabilir bir veritabanı oluşturuldu.

Bu veritabanındaki belgelerin tümü, özellikle 1913 ve 1936 beyannamelerinde listelenen ve sonrasında edinilen mülklerle ilgili, vasiyetten kira kontratına, vergi makbuzlarından tapu senetlerine kadar, ulaşılan tüm belgeler proje ekibi tarafından incelendi. Literatür araştırmalarından da gelen bilgilerle her vakfın taşınmazlarının listesi oluşturuldu ve bunlar güncel kadastro haritasında tespit edilmeye çalışıldı. Söz konusu taşınmazların halen hangi amaçla kullanıldıkları, malikleri, tapu geçmişleri, ait oldukları vakıfların mülkiyetinden hangi tarihlerde ve ne tür yargı süreçleri ile çıktıkları belirlendi. Eşzamanlı olarak, proje ekibinin ve gönüllülerin katkılarıyla, bulunan taşınmazların fotoğrafları çekilerek bir görsel arşiv oluşturuldu. Bu arşiv, taşınmazların güncel kullanım biçimlerini ve zaman içindeki değişimi görünür kıldı. Tüm bu veriler kullanılarak, görsel olarak da sorgulanabilir bir coğrafi bilgi sistemi oluşturuldu ve burada sunulan mekânsal analizler yapıldı.

Herhangi bir zamanda, herhangi bir şekilde mülkiyet sorunuyla karşılaşmış olan tüm taşınmazların bu çalışmada yer alması için çaba gösterdik. Ancak Ermeni vakıflarına ait taşınmazların hepsine ulaşmış olduğumuzu düşünmüyoruz. Mazbutaya alınan vakıflar ve mülkleri ile ilgili hemen hiç bilgi edinilemedi. Hâlâ faaliyette olan vakıfların bazılarının 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli yoktur ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden çeşitli tarihlerde alınan çevirileri arasında farklılıklar bulunmaktadır. 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlı olmayan mülklerle ilgili en önemli bilgi kaynağı olan vakıf arşivlerinin bir kısmı da kayıp ya da eksiktir. Dolayısıyla, bu çalışma Ermeni vakıflarının mülkleri ile ilgili olarak şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı araştırma olmakla birlikte, mülklerin hepsinin burada listelendiği iddiasında değildir. Tüm taşınmazların tespit edilebilmesi için resmi tapu kayıtlarının kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir. Ancak tam da bu amaçla başlatılan ve en büyük e-devlet projelerinden biri olarak lanse edilen TAKBİS (Tapu ve Kadaastro Bilgi Sistemi) projesinin günümüzde vardığı nokta, bu bilgilere ulaşmak için belirsiz bir süre daha beklemek gerektiğine işaret etmektedir. Tapu Kadaastro Genel Müdürlüğü, aralarında Milli Güvenlik Kurulu'nun da bulunduğu çeşitli kuruluşlara, Osmanlı tapu kayıtlarının Türkçeleştirilerek 'devlet arşivleri'ne devredilmesiyle birlikte aleniyet kazanmasına yol açacak olan bu projeye ilgili görüş sorması üzerine, MGK Seferberlik ve Savaş Hazırlıkları Planlama Daire Başkanı Tuğgeneral Tayyar Elmas'ın, 26 Ağustos 2005'te 'gizli' ibareli bir yazıyla verdiği yanıtta şu ifadeler yer almıştır: "Osmanlı Devleti dönemine ait söz konusu defterlerin içerdiği bilgilerin etnik ve siyasi (asılsız soykırım, Osmanlı Vakıfları mülkiyet iddiaları ve benzeri) istismara malzeme olabileceği ve ülkemizin içinde bulunduğu koşullar dikkate alındığında, kısmen ya da tamamen çoğaltılarak dağıtılmalarının, genel arşiv çalışması yapılan merkezlere devredilmemelerinin, dolayısıyla buldukları Tapu ve Kadaastro Genel

ON METHODOLOGY

Conducting a research project on the immovable properties of the Armenian foundations in Istanbul that were subjected to an usurpation of real rights involves various, intersecting difficulties. A part of these difficulties point to the general nature of the problems all the minority communities in Turkey suffer; and a further part specifically point to the Armenians' formidable journey of existence on these lands. So much so that, in terms of the integrity of the picture the information contained in this chapter presents, the sources we have consulted and the experiences we have been through during this process of research carry as much importance as the information.

Our society's need for democratization, for a more transparent state, and for basic rights and freedoms to be secured in order to be enjoyed equally by all was felt at every moment of this research process. Throughout the research process, data received from public institutions proved limited and overly general; and the great majority of the data provided was obtained from the minutes of court cases on immovable properties, and some from state archives that are open to the public. Therefore, our main sources of reference were the documents Hrant Dink assembled throughout his journalistic career on the subject, his notes and articles; the personal archive of lawyer Dikran Bakar, who carried out a lifelong legal struggle with the problems many foundations suffered and the archives of Armenian foundations. The work of the Communal Real Estate Commission, formed within the body of the Armenian Patriarchate in the process that began after 2001 regarding the return of previously expropriated minority properties also made a significant contribution to our research. In addition to the historical maps, books and academic papers on the history of Istanbul as a city which we used particularly in the determination of the accurate location of the immovable properties; we also consulted, at every stage, the archive of follow-up work carried out by the newspaper *Agos* since its foundation, and publications that focused on the history of Armenians in the city.

To contact Armenian foundations that were founded in Istanbul and managed to perpetuate their legal status (legal personality) in the period of the Republic, and to introduce our research project to them in order to ensure their participation has been one of our main targets since the beginning of this project. All the documents of foundations who opened

their archives to us for the purpose of this project have been scanned, digitalized and classified whether they were about immovable properties or not. The archives of Hrant Dink and Diran Bakar were organized according to the same method and as we had set out to do in the beginning, a database that could be used in other research projects was formed.

All the documents in this database; and especially all the documents –including will testaments, lease contracts, tax receipts and title deeds- on properties listed in the 1913 and 1936 Declarations or acquired later, that were accessed were examined by the project team. Supported by information acquired from literature research, a list of each foundation's immovable properties was made. The next step was to determine their locations on a current cadastral map. The current use, owners and deed history of these immovable properties, and the manner in which they left the ownership of the foundations they belonged to, and the related judicial process was determined. A simultaneous process carried out by the project team and volunteers aimed at forming a visual archive by taking photographs of the immovable properties that were tracked down. This archive rendered visible the current use and the change over time of these immovable properties. All this data was used to form a visually searchable geographical information system; and the spatial analyses presented here were carried out.

We have made an effort to include all immovable properties that have at any time in some way been involved in a dispute of ownership. However, we do not believe that we have accessed all the immovable properties owned by Armenian foundations. Almost no data could be found on foundations and their immovable properties that were declared defunct [*mazbut*] in by the Directorate General of Foundations. Some foundations that are still active do not possess a 1913 List of Legal Personalities; or there are differences between the translations obtained from the Directorate General of Foundations at different dates. And a part of the foundation archives, which form the most important source of information regarding properties that are not registered in the 1913 and 1936 declarations, are either lost or deficient. Therefore, despite this being the most comprehensive research carried out so far on the properties of the Armenian foundations, it does not claim to be an exhaustive list of all properties. For the determination of all immovable properties, official deed registers must be opened to public access.

However, the current stage of the TAKBİS (Land Registry and Cadastre Information System) project – initiated precisely for this reason and launched as one of the biggest e-state projects– indicates that it will be necessary to wait an indefinite period to access this information. The Directorate General of Land Registry and Cadastre asked for an (official) opinion from various official entities including

ERMENİ VAKIFLARININ ARŞİVLERİNDE, TARİHLERİ VE MÜLKLERİ HAKKINDA ÖNEMLİ BİLGİLER İÇEREN BELGELER BULUNSA DA, BİRÇOĞU TASNİF EDİLMEMİŞ, HATTA ÇÜRÜMEYE BIRAKILMIŞ DURUMDADIR. (2011)

ARMENIAN FOUNDATIONS' ARCHIVES HOLD MANY DOCUMENTS WITH IMPORTANT INFORMATION ON THEIR HISTORY AND PROPERTIES; YET MOST OF THEM REMAIN UNCLASSIFIED, AND ARE ALMOST LEFT TO DECAY. (2011)

Müdürlüğü'nde muhafaza edilmelerinin ve kullanılmasının ülke menfaatleri açısından sınırlı tutulmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.²¹ Kamuya açık bir şekilde planlanan bu proje, sonuçta, tapu ve kadastro müdürlüklerinin işlerini daha hızlı ve kolay yürütmesini sağlamak gibi bir işlevle sınırlı kalmıştır.

Bu envanterin oluşturulmasında kullanılan temel birim kadastro parselleridir. Zaman içinde çeşitli nedenlerle ortadan kalkan, güncel kadastro haritalarında yer almayan ya da başka parsellere dönüşmüş olan kimi yerler için sembolik (daire şeklinde) bir gösterim biçimi kullandık. Varlığından emin olduğumuz kimi taşınmazların konumlarını –tahmini olarak dahi– göstermek ve akıbetlerini belirlemek mümkün olmadı; bunları listelemekle yetinmek zorunda kaldık. Bazı taşınmazların ise, konumları belirlenebilse bile hikâyelerinde eksik noktalar kaldı. Bu gibi durumlarda, analizlerde, ilgili istatistiğin gerektirdiği bilgilere ulaşılabilen taşınmazlar baz alındı ve eksik kalan kısım ayrıca belirtildi. Haritalarda, parsellerin üstünde ve listede görülen taşınmaz kodlarıyla, el konan mülklerin takip edilebilmesi amaçlandı. Vakıfların yaşadığı kaybın boyutlarının görsel olarak da net bir şekilde

anlaşılabilmesi için, herhangi bir mülkiyet sorunu yaşamayan, tapuluya davakıftarafından satılarak değiştirilen taşınmazların konumları da el konan mülklerle birlikte haritalarda gösterildi. Ancak bunlar, ekte verilen listeye dahil edilmedi.

Haritalarda standart bir gösterim dili oluşturuldu. Araştırma temel olarak mülkiyetle ilgili olduğu için tapu kayıtlarının esas alındığı bir sınıflandırma kullanıldı.

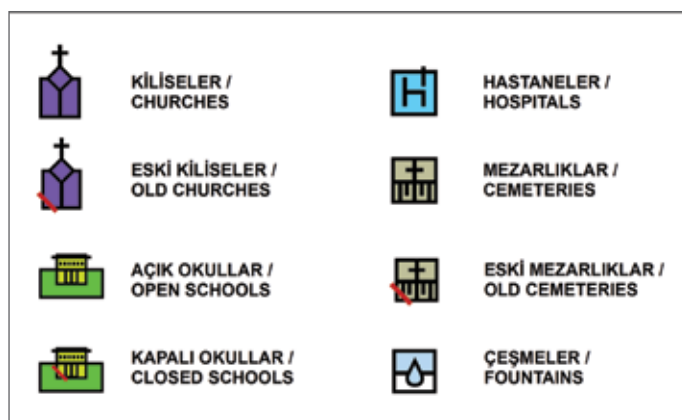
MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR

MÜLKİYETİ VAKIFTA OLAN TAŞINMAZLAR:

Cumhuriyet dönemi boyunca, kimilerinin tescil süreci bir hayli uzun olsa da, vakıf adına tapu tescili yapılabilen ve her zaman vakfın tasarrufunda olmuş olan taşınmazlar.

VAKIF TARAFINDAN SATILAN TAŞINMAZLAR:

Satılarak vakfın mülkiyetinden çıkan taşınmazlar. Bunlar arasında, satıldıktan sonra kamulaştırılanların yanı sıra, Ermeni vakıfları dışındaki vakıfların ya da kamu kurumlarının mülkiyetine geçmiş olanlar da vardır. Ancak büyük çoğunluğu şahıs mülkiyetindedir.

HARİTALARDA HAYRATLAR İÇİN KULLANILAN SEMBOLLER

SYMBOLS USED IN MAPS FOR HAYRATS [CHARITABLE PROPERTIES]

the National Security Council on this project that once translated and transferred to ‘state archives’ would make public Ottoman land registries. In his ‘secret’ response dated 26 August 2005, Brigadier General Tayyar Elmas, the Head of the National Security Council Department of Mobilisation and War Preparation Planning, stated the following: “It is our consideration that the information contained within the aforementioned books from the period of the Ottoman State may be used in ethnic and political exploitation (such as unfounded claims of genocide, claims of property regarding Ottoman Foundations etc.). In view of the conditions our nation finds it in, it has been deemed appropriate that they should not be reproduced and distributed in part or in full, that they should not be transferred to centres where general archive work is carried out, and that therefore they should be preserved at the Directorate General of Land Registry and Cadastre where they presently are and that their use is restricted for the benefit of the nation.”¹ Initially planned as open to the public, the project ended up serving the limited function of accelerating and facilitating the internal operations of land registry and cadastre directorates.

The main unit used in forming this inventory is cadastre parcels. For some locations that have disappeared for various reasons and do not feature on current cadastre maps, or that have in various ways transformed into new parcels we have used a symbolic (circular) notation. It has proven impossible to denote (and even to estimate) and determine the fate of some immovable properties whose existence we were certain of; we had to settle for only including them on lists. And with some other immovable properties, although their location was determined, some gaps remained in their stories. In such cases, the analyses were based on im-movable properties that featured the data necessary for the related statistic; and the missing part was stated separately. On the maps, the codes used on the parcels and the lists for the immovables help the reader to track confiscated properties. To make visually clear the

extent of the loss suffered by the foundations, the location of the immovable properties that did not face any ownership problem and have land deeds, or have changed hands by being sold by the foundation have also been shown on the maps alongside the confiscated properties. However, these were not included on the list provided in the appendix.

A standard display language was developed for the maps. Since the research project is mainly about ownership, a classification based on land registries was used.

IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM

IMMOVABLE ASSETS OWNED BY THE FOUNDATION:

Immovable assets for which –despite extended periods of registry processes for some– the title deed registration in the name of the foundation was successfully completed and have always remained the possession of the foundation throughout the Republican period.

IMMOVABLE ASSETS SOLD BY THE FOUNDATION:

Immovable assets that have been sold by and thus have left the ownership of the foundation. These include assets that were nationalized after the sale transaction; and also assets that passed into the ownership of foundations other than Armenian foundations, or of public bodies. However, the great majority of these assets are now under personal ownership.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN RETURNED TO THE FOUNDATION:

Immovable assets for which the title deed registration in the name of the foundation has been carried out with applications made within the scope of Temporary Article 7 of the Law of Directorates no. 5737 that came into effect in 2008 or Laws no. 4771, 4772 and 4772 that came into effect in 2003, or the decree law that came into effect in August 27, 2011, and immovable assets that foundations have retrieved through judicial process.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN CONVEYED TO THIRD PARTIES:

Immovable assets that passed into the ownership of the Treasury or the Directorate General of Foundations, and were then sold on to third parties, or assets for which their status as *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] or *nam-ı mevhum* [registered in the name of revered religious figures] was preserved during title deed registration. Many of these have, through lawsuits filed by the Treasury or the Directorate General of Foundations, been returned to their former owners (the heirs of the donor

EL KONAN TAŞINMAZLAR**MÜLKİYETİ VAKFINA GERİ DÖNEN TAŞINMAZLAR:**

2003 yılında yürürlüğe giren 4771, 4772 ve 4773 sayılı yasalar ya da 2008 yılında yürürlüğe giren 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 7. maddesi ya da 27 Ağustos 2011'de yürürlüğe giren kanun hükmünde kararname kapsamındaki başvurular ile tapuda vakıf adına tescil edilebilen taşınmazlar ve vakıfların yargı yoluyla geri aldıkları taşınmazlar.

MÜLKİYETİ ŞAHİSLARA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR:

Hazine ya da VGM'nin mülkiyetine geçerek üçüncü şahıslara satılmış ya da kadaastro esnasında nam-ı müstear veya nam-ı mevhum olan tapu kayıtları korunmuş taşınmazlar. Bunların çoğu, Hazine ya da VGM'nin açtığı davalarla eski malikine (bağışlayan ya da vasiyet edenin mirasçılara) iade edilmiş ve genellikle hemen üçüncü kişilere satılmış taşınmazlardır. Aralarında, az da olsa, hisseli parsellerde ortaklığın giderilmesi için dava yoluyla satılan ancak tapu tescili yapılamadığı için vakfa herhangi bir getirisi olmayan veya kamulaştırıldığı halde şahıslara geçmiş olan taşınmazlar da bulunmaktadır.

MÜLKİYETİ BELEDİYEYE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR:

Bu kategori esas olarak 1930'da çıkan Belediye Kanunu çerçevesindeki Mezarlıklar Nizamnamesi kapsamında belediyelere geçen mezarlıklardan ve 1926'da çıkan Su Kanunu kapsamında kamulaştırılarak belediyelerin mülkiyetine geçen çeşmeler ve su haznelerinden oluşmaktadır. Bunların dışında, kadaastro çalışmaları esnasında ya da sonrasında belediyeler tarafından el konan, ya da Hazine tarafından el konya da daha sonra belediyelere geçen taşınmazlar da bulunmaktadır.

MÜLKİYETİ HAZİNE'YE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR:

Hazine ya da VGM tarafından açılan davalarla eski malikine iade edilen ve eski malikin kayıp olması ya da ardında mirasçı bırakmadan vefat etmesi sonucunda tapuda Hazine üzerine kaydedilen taşınmazlar ile kadaastro esnasında doğrudan Hazine'ye kaydedilen taşınmazlar.

MÜLKİYETİ KAMUYA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR:

Şu anda eğitim, sağlık, yönetim merkezi gibi kentsel donatı alanları olarak kullanılan, mülkiyeti çeşitli kamu kurumlarında olan taşınmazlar ile yol gibi uygulamalar için kamulaştırılan parseller. Düşük bir oran olarak, kamu kullanımı dışında, ticaret amaçlı ya da konut olarak kullanılan taşınmazlara da rastlanmaktadır.

MÜLKİYETİ VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR:

Hazine ya da VGM tarafından açılan davalarla eski malikine iade edilen ve eski malikin kayıp ya da ardında mirasçı bırakmadan vefat etmiş olması sonucunda, tapuda

icareteynli ya da mukataalı olduğu için VGM'nin idaresinde olan ilk vakfının üzerine kaydedilen taşınmazlar. Ayrıca, mazbutaya alınan vakıfların tüm akar ve hayratları da VGM'nin mülkiyetindedir.

TAPUDA 'MALİK' HANESİ AÇIK OLAN TAŞINMAZLAR:

Devletin azınlıklarla ilgili politikasının bir sonucu olarak, kadaastro çalışmaları esnasında, kadaastro komisyonları "azınlıklara ait taşınmazlarla ilgili Dışişleri Bakanlığı'nca inceleme yapılmakta olduğundan inceleme sonuçlanana kadar söz konusu taşınmazın malik hanesinin açık bırakılması gerektiğini" belirterek azınlık vakıflarının tüm taşınmazlarının tapu kayıtlarındaki 'malik' hanesini açık bırakmıştır. Daha sonra kadaastro mahkemelerine ya da idari mahkemelere yapılan başvurular ile vakfın tasarrufunda olan bazı taşınmazların tapu tescili yapılabildi (bkz. Mülkiyeti Vakıfta Olan Taşınmazlar). Günümüzde çok az kalmış olsa da, hâlâ, tapu kayıtlarında maliki açık durumda olan taşınmazlar vardır.

MEVCUT OLMAYAN PARSELLER:

Zaman içinde kent topraklarının geçirdiği değişim sonucu bazı parseller çeşitli şekillerde ortadan kalkmıştır. Bunların büyük çoğunluğunu, yol inşa çalışmaları için yapılan kamulaştırmalar oluşturmaktadır. Kamulaştırmaların çoğu, tapu tescili yapılamamış parseller nedeniyle, ilgili vakfa bedeli ödenmeden yapılmıştır. Bazı parseller ise el koyma sonrası bölünerek ya da başka parsellerle birleşerek yeni biçimler almıştır. Bunların bir kısmı da daha sonra şahısların mülkiyetine geçmiştir. Bu kategoride, güncel kadaastro haritasında yer almayan parseller bulunmaktadır.

AKİBETİ BİLİNMEYENLER:

Konumları belirlenemediği için haritalarda gösterilemeyen, ancak eski adres bilgileri ile tabloda yer verilen mülkler. Bazı durumlarda, tahmini konumu haritalarda gösterilen ancak maliki bilinmeyen taşınmazlar da, vakıflar ve ilçeler için hazırlanan grafiklerde bu kategoride ele alındı.

or the testator) and were often immediately sold on to third parties. There are, albeit a few, among them that have been sold through lawsuits in order to dissolve partnerships in shared lots but brought no revenue to the foundation since the title deed registration could not be carried out; or some that have passed on to private owners although they were expropriated.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN CONVEYED TO MUNICIPALITIES:

This category mainly consists of cemeteries that passed into the ownership of municipalities within the scope of the Cemeteries Statute within the framework of the Municipality Law of 1930 and the fountains and reservoirs that were expropriated and also passed into the ownership of municipalities within the scope of the Water Law of 1926. In addition to these, there are immovable assets that were seized by municipalities either during or after cadastral surveys, or assets that were initially seized by the Treasury and were then passed onto municipalities.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN CONVEYED TO THE TREASURY:

Immovable assets that were returned to their former owners through lawsuits filed either by the Treasury or the Directorate General of Foundations, and assets that were registered at the deed office under the Treasury as a result of the failure to trace the former owner, or the death of the owner with no inheritor; and also the immovable assets that were directly registered under the Treasury during cadastral surveys.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY:

Immovable assets that are currently being used as public buildings such as education, health or administrative centres, the ownership of which belongs to various public institutions; and the lots that have been expropriated for road building or expansion. A lower percentage of assets in this category are not in public use and are being used for commercial reasons or as residences.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT HAVE BEEN CONVEYED TO THE DIRECTORATE GENERAL OF FOUNDATIONS:

Immovable assets that have been returned to their former owners through lawsuits filed by the Treasury or the Directorate General of Foundations which were then registered in the name of its first foundation that is under the administration of the Directorate General of Foundations because the asset is *icareteynli* or *mukataalı* at the title deed registry since the former owner cannot be traced or

has died without inheritors. In addition to this, all the *akars* [real estate properties generating income] and *hayrats* of foundations [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] that have been declared defunct [*mazbut*] are in the ownership of the Directorate General of Foundations.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE THAT DISPLAY UNASSIGNED OWNERSHIP:

As a consequence of the policy of the state regarding minorities, during cadastre work, stating that “an investigation was being carried out by the Ministry of Foreign Affairs on immovable assets belonging to minorities, and that the ‘ownership’ section on the land deed registration of the relevant immovable asset was to be left vacant until the investigation was concluded”, Cadastral Commissions left the ‘ownership’ section on land deed registrations of all immovable assets belonging to minority foundations vacant. Later, the land deed registration of some immovable assets under the ownership of foundations were successfully completed through appeals to cadastre courts or administrative tribunals (see Immovable Assets Owned By The Foundation). Although very few remain, there are still some immovable assets for which the ‘ownership’ section in land deed registries remains vacant.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE IN NON-EXISTENT PARCELS:

As a result of the changes to the landmass of the city in time some parcels disappeared in various ways. The great majority of these were the consequence of expropriations made for building roads. Many expropriations were carried out without any payment being made to the relevant foundation because of parcels for which no land deed registration could be made. Some parcels were divided or added to other parcels following confiscation, and took on new forms. Some of these, too, entered third party ownership. This category includes parcels that do not feature on the current cadastre map.

IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE OF INDETERMINATE STATUS:

Assets that cannot be displayed on the maps because their locations has not been determined. These assets are included in the charts with their old address data. In some cases, assets that have been displayed in their estimated locations on the maps but for which the ownership status remained unknown were included in this category in graphs prepared for foundations and districts.

İSTANBUL'DAKİ ERMENİ KURUMLARINA VE MÜLKLERİNE GENEL BAKIŞ

Burada öncelikle İstanbul'un mekânsal ve demografik değişimi ekseninde Ermenilerin durumu tarihsel olarak incelenecek; şehirdeki Ermeni kurumları, kiliseler, okullar, hastaneler ve mezarlıklar ele alınacaktır. Daha sonra, araştırma kapsamında ulaşılan vakıf mülklerinin mevcut durumlarından yola çıkılarak yapılan analizler sunulacaktır.

ŞEHİRİN MEKÂNSAL VE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİ EKSENİNDE ERMENİLER

Ermeni vakıflarının mülklerinin şehir içindeki konumları, Ermeni nüfusunun yoğunlaştığı yerleri de gösterir. Vakıflar, tarihsel olarak, toplumun din, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulduğundan, bu hizmetlerden yararlanacak olanların yaşadığı mekânlarda yer alır. Ermeni kurumları da hayri merkezlerinin bulunduğu mahallerde ve şehrin Ermenilerin yaşadığı başka mahallerinde, kurumlarına gelir getirmek üzere mülk edinmişlerdir.

Harita 1'de şehrin Birinci Dünya Savaşı öncesindeki yerleşim bölgeleri ve günümüzde yayıldığı alan, Ermeni kurumlarının mülkleriyle beraber gösterildi. Tarihi yerleşim alanlarının hepsinde vakıf mülkü bulunmaktadır. Eski şehrin dışında kalan tek mülk, bugünkü Çekmeköy ilçesinin sınırları içinde yer alan, eskiden sadece Ermenilerin yaşadığı ve Ermeniköy olarak adlandırılan bir orman köyünün bulunduğu yerdeki, günümüzde el konmuş durumda olan arazilerdir. Bu köyde artık hiç Ermeni kalmadı. 100 yıllık bir zaman dilimi içinde yerleşim alanlarının çok büyüdüğü, ancak Ermeni vakıf mülklerinin bu yeni yerleşim bölgelerinde hiç yer almadığı görülmektedir. Bunun nedeni, cemaat vakıflarının yeni mal edinmelerinin Cumhuriyet dönemi

YIL YEAR	ERMENİ NÜFUSU ARMENIAN POPULATION	TOPLAM NÜFUS TOTAL POPULATION
1881/1882-1893	152,399	954,267
1914	82,880	909,978
1927	53,129	794,444
1935	48,909	883,599
1945	49,952	1,078,399
1965	61,215	2,293,823
2010	50,000	13,255,685

TABLO 1. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ NÜFUSUNUN ŞEHİRİN TOPLAM NÜFUSUYLA KARŞILAŞTIRILMASI

TABLE 1. THE COMPARISON OF THE ARMENIAN POPULATION IN ISTANBUL WITH THE TOTAL POPULATION OF THE CITY

boyunca engellenmiş olmasıdır. Şehrin Ermeni nüfusunun çok azalmış olması ve vakıfların temel mülk edinme kaynağının toplumun bağışları olması da önemli bir etkidir. Bağışlanan mülk oranı, bu mülklere devlet tarafından el konduğu bilindiğinden, giderek azalmıştır. Ayrıca şehirde kalan Ermeni nüfus genellikle eski merkezlerde, bir arada yaşamayı tercih etmektedir. Dolayısıyla, yapılan az miktarda bağış da yine bu bölgelerde yapılır.

19. yüzyıldan bugüne, İstanbul'daki Ermeni nüfusunun şehrin toplam nüfusu ile karşılaştırılması açısından esas zorluk, resmi kayıtların yetersizliğidir. Çeşitli kaynaklarda hem Ermeni nüfusu için, hem de şehrin 19. yüzyıl sonundaki nüfusu için farklı sayılar verilmektedir. Burada kullanılan veriler Tablo 1'de açıklandı.² Ermeniler 19. yüzyılın sonunda İstanbul'un nüfusunun yaklaşık altıda birini oluştururken, 21. yüzyıl başında bu oran binde üçe düşmüştür. Osmanlı döneminde İstanbul'da Rum nüfusu Ermeni nüfusundan yüksekti; şehirde çok sayıda Yahudi de yaşıyordu. Bir başka deyişle heterojen bir demografik yapı söz konusuydu. Bugün ise, şehir, bu halkların 'azınlık' olduğu, dini açıdan büyük ölçüde homojen bir demografik yapı sergilemektedir.

Şehrin mekânsal ve demografik değişimi, Ermeni kurumlarının sahip oldukları ve kaybettikleri mülklerin konumlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, yaşanan büyümeden ve coğrafi yayılmadan bu kurumların hiç pay almadığı görülmektedir.

KİLİSELER, OKULLAR, HASTANELER VE MEZARLIKLAR

KİLİSELER

İstanbul'da, 48'i hâlâ kilise olarak faaliyetini sürdüren, sekizi ise yok olmuş ya da başka amaçlarla kullanılan, toplam 56 Ermeni kilisesi bulunmaktadır (bkz. Harita 2, s. 187). Bu araştırma kapsamında, şehrin Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle beraber Ermenilere tahsis edilmiş ya da Ermeniler tarafından inşa edilmiş ancak daha sonra camiye dönüştürülmüş kiliselerin tamamı değil, 18. ve 19. yüzyıllarda faaliyette geçen kiliseler ve açılışı daha önceki döneme denk düşse de halen kilise olan binalar yer alıyor.

56 kilisenin 10 tanesinin parsellerinde mülkiyet sorunu halen devam etmektedir. Mülkiyeti vakfına ait olmayan üç tanesi hâlâ kilise olarak faaliyettedir: Balıklı Surp Sarkis Ermeni Kilisesi, mezarlık alanına dahil olduğu için mülkiyeti Büyükşehir Belediyesi'ndedir; Büyükdere Surp Boğos ve Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik kiliselerinin ise tapularındaki 'malik' haneleri halen açık durumdadır.

Başka amaçlarla kullanılan, harap ya da tamamen yok olmuş durumda olan kiliseler ise şunlardır:

- Karagümrük Surp Ohan Vosgeperan Kilisesi 6 Temmuz 1900 tarihinde, okulu ile birlikte yanmıştır. Arsasına inşa edilen bina, şu anda Fatih Eram İlköğretim Okulu olarak kullanılmaktadır.

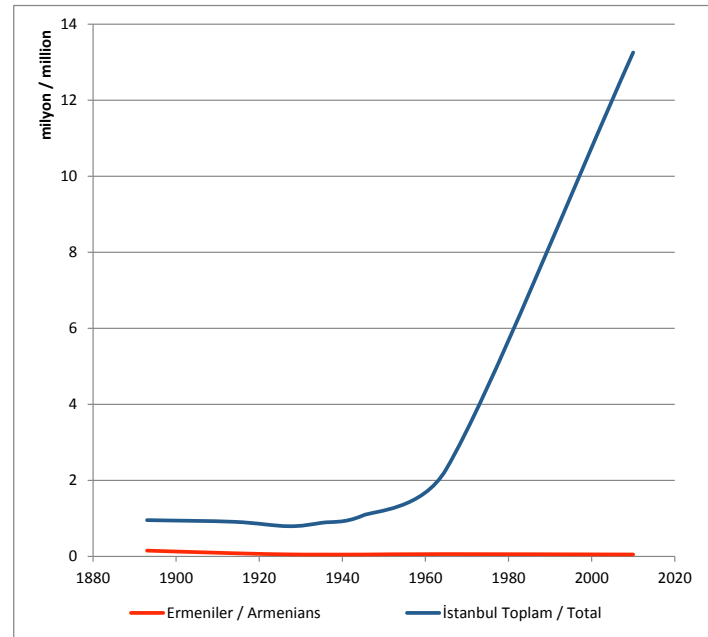
GENERAL OVERVIEW OF THE ARMENIAN INSTITUTIONS IN ISTANBUL AND THEIR PROPERTIES

In this section, first, the conditions of the Armenian community will be examined historically in view of spatial and demographic change in Istanbul and a closer look will be applied to the Armenian institutions in the city such as churches, schools, hospitals and cemeteries. Then the analyses made in the light of the current conditions of foundation properties that have been accessed within the scope of the research project will be presented.

ARMENIANS IN VIEW OF SPATIAL AND DEMOGRAPHIC CHANGE IN THE CITY

The location of Armenian foundation properties within the city also indicate the places where the Armenian population is concentrated. Since foundations were historically established in order to cater for the religious, educational and health requirements of the community, they are often established in the areas where those who will benefit from their services live. Thus, Armenian institutions acquired properties in the areas where their charitable centers were located and in other parts of the city where Armenians lived in order to generate revenue for their institutions.

Map 1 shows the settlement areas in the city before the First World War, and the area that it has spread to today, along with the locations of the properties of Armenian institutions. There are foundation properties in all the historical settlement areas. The only property outside the old city is the land on which a former forest village known as Ermeniköy where only Armenians used to live was located. This piece of land is today within the borders of the Çekmeköy Borough and has been seized. There are no Armenians left in this village today. In a 100-year time span, settlement areas have grown immensely, however, there are no Armenian foundation properties in these new settlement areas. The reason for this is an official policy that prevented community foundations from acquiring new properties in the period of the Republic. Another important factor is the greatly declined Armenian population of the city, and the fact that the donations of the community are the foundations' primary source for acquiring properties. Since it is known that the state will seize donated properties, the ratio of donated properties has dropped constantly. There is also the fact that the remaining Armenian population generally prefers to live together in the old centres. Therefore, the

GRAFIK 1. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ NÜFUSUNUN ŞEHİRİN TOPLAM NÜFUSUYLA KARŞILAŞTIRILMASI

GRAPH 1. THE COMPARISON OF THE ARMENIAN POPULATION IN ISTANBUL WITH THE TOTAL POPULATION OF THE CITY

small amount of donations that are made, again stem from these areas.

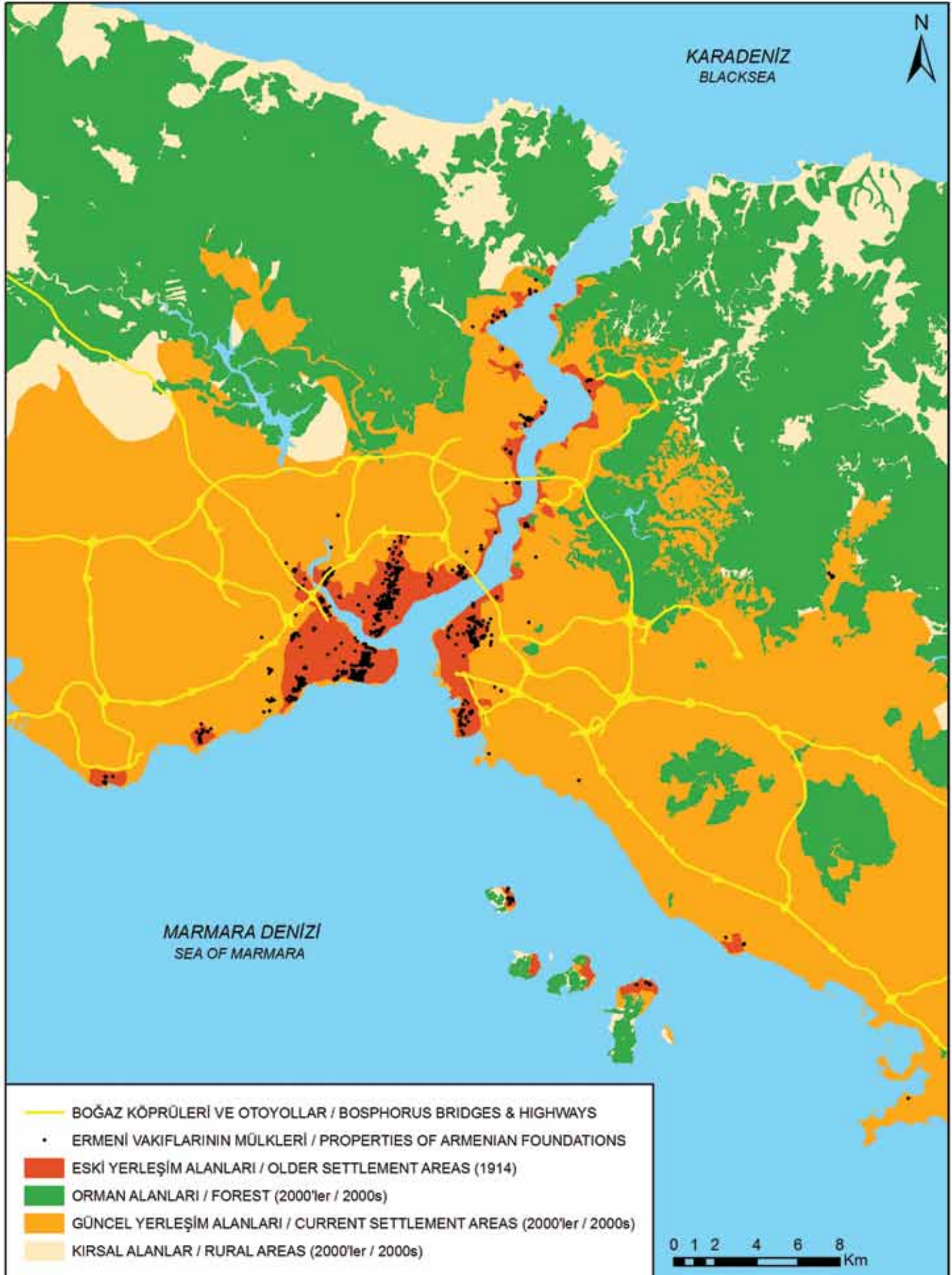
The real difficulty in comparing the Armenian population of Istanbul with the total population of the city from the 19th century to the present day, is the insufficiency of official records. Different figures are given in various sources both for the Armenian population and the total population of the city at the end of the 19th century. The data used here is displayed in Table 1.² The Armenians formed around one sixth of the total population of Istanbul at the end of the 19th century, in the early 21st century this ratio has dropped to 3 per mil (3‰). During the time of the Ottoman Empire, the Greek population of Istanbul was more than the Armenian population; and there was also a significant Jewish population. In other words, there was a heterogeneous demographic structure. Today, however, the city displays a highly homogeneous demographic structure in terms of religion and the abovementioned communities are regarded as 'minorities'.

When the spatial and demographic change of the city is taken into consideration with the locations of the properties Armenian institutions own and have lost, it is seen that these institutions have received no share from this growth and geographical expansion.

CHURCHES, SCHOOLS, HOSPITALS AND CEMETERIES

CHURCHES

In Istanbul, there are 56 Armenian churches in total, 48 of these continue to function as a church, whereas the

HARITA 1. İSTANBUL'UN KENTSEL GELİŞİMİ VE ERMENİ VAKIF MÜLKLERİNİN KONUMLARI

MAP 1. THE URBAN DEVELOPMENT OF ISTANBUL AND THE LOCATIONS OF THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS

remaining eight have either perished or are used for other purposes (see Map 2 on page 187). This project does not cover all the churches that were allocated to Armenians after the city entered Ottoman rule, or churches that were constructed by Armenians but were later transformed into mosques; but focuses on churches that were consecrated in the 18th and 19th centuries, or, even if their consecration did take place at an earlier period, continue to function as churches today.

The ownership problem continues at present for the land lots of 10 out of 56 churches. Three churches for which the foundation does not hold ownership rights are presently active as churches: The Balıklı Surp Sarkis Armenian Church, because it is part of a cemetery land lot, its ownership rights belong to the Metropolitan Municipality; whereas the 'ownership' section on the title deeds of the Büyükdere Surp Boğos and Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Churches currently remains open.

The churches that are used for different purposes, that are in a derelict state or have been completely demolished are as follows:

- The Karagümrük Surp Ohan Vosgeperan Church and its school were destroyed in a fire on 6 July 1900. The building built on their land lot is now being used as the Fatih Eram Primary School.
- The Pangaltı Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church was demolished in 1939.
- The Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church was demolished during the construction of the E-5 motorway.
- The Halicioğlu Protestant Church is in the ownership of the Beyoğlu Municipality and it has been transformed into a health centre.
- The Kandilli Surp Hovsep Armenian Catholic Church has perished.
- The Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church was destroyed in a fire on 9 May 1919. Its foundation was declared defunct [*mazbut*].
- The İstinye Surp Garabed Armenian Church was demolished in the Republican period.
- The Alemdağ Surp Nişan Armenian Church has become the 'Vakıf Mosque'.

SCHOOLS³

For Armenians, the educational life began in the cells, rooms and halls adjacent to churches or monasteries. These places, where girls and boys received a simple education, became their schools. Attempts to improve the educational standard were initiated in the 19th century. Young members of the community, returning from their studies in Europe, and especially from Paris, brought new concepts and ideas with them. As a result of this, an intense effort to implement new educational methods was inaugurated.

With the implementation of the Armenian Statute in 1860, educational affairs began to be carried out by the Education Commission. Apart from private schools, all schools in the Ottoman Empire carried out their affairs under the inspection and orientation of this commission. The Education Commission published detailed reports and lists at certain intervals on the schools within Ottoman borders to inform the public about the number of male and female students, male and female teachers, and also monthly expenditure and sources of revenue. The most comprehensive of these reports was the one published in two booklets in 1901 and 1903. The annual reports of the Armenian National Assembly also included a special section on schools and churches.

In the history of the Armenians, the church and the school form an inseparable unity. There is a school adjacent to or in the vicinity of almost every church. A series of other institutions and their buildings are also part of this unity. Activities such as poor relief, music, folklore, libraries and student associations create their own buildings or spaces.

In the 19th century, the importance attributed to education in the Armenian community increased, and parallel to this new awareness, schools were opened both in Istanbul, and in cities and towns, and even villages across Anatolia. Some of these schools provided institutional educational services, while others were private initiatives. In addition to separate girls' and boys' schools, mixed education schools were also established. The exact figure for schools in Istanbul that were opened and then closed is not known. However, in research carried out into foundation properties, some schools that were not opened in affiliation with foundations were also traced. A total of 50 schools including these were shown on Map 3. 16 of these, each one of them within the structure of an Armenian foundation, continue their educational activities today. The number of the students for the schools as of 2012-2013 school year are given in Table 2.

HOSPITALS

There are two active Armenian hospitals in Istanbul today (see Map 3 on page 188). The history of health services in the Apostolic Armenian community and that of the currently active Yedikule Surp Pırğıç Armenian Hospital is related in detail in the section titled 'A Relentless Legal Battle'. The Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital that belongs to the Catholic Armenian community is recounted under the heading of its foundation that is in the Şişli Borough.

CEMETERIES

Turkey has a multireligious social history, and there are exclusive cemeteries that belong to each religious community, and the members of each community are buried in their own

- Pangaltı Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi 1939 yılında yıkılmıştır.
- Hasköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi, E-5 karayolu inşa edilirken yıkılmıştır.
- Halıcıoğlu Protestan Kilisesi şu anda Beyoğlu Belediyesi'nin mülkiyetindedir; sağlık ocağına dönüştürülmüştür.
- Kandilli Surp Hovsep Ermeni Katolik Kilisesi yok olmuştur.
- Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi 9 Mayıs 1919'da yanarak yok olmuştur ve vakfı mazbutaya alınmıştır.
- İstinye Surp Garabed Ermeni Kilisesi, Cumhuriyet döneminde yıkılmıştır.
- Alemdağ Surp Nişan Ermeni Kilisesi, 'Vakıf Camii' olmuştur.

OKULLAR³

Ermenilerde eğitim hayatı kilise ya da manastırların bitişiğindeki hücreler, odalar ve salonlarda başlar. Kız ve erkek çocukların basit bir eğitim aldıkları bu mekânlar, onların okulları olur. Eğitim seviyesini yükseltme çabaları 19. yüzyılda başlamıştır. Avrupa'da, özellikle Paris'te eğitim görüp geri dönen gençler beraberlerinde yeni kavramlar, düşünceler getirirler. Bunun bir sonucu olarak, yeni eğitim yöntemlerinin uygulanmasına dönük, yoğun bir çalışma başlatılır.

1860'ta Ermeni Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesiyle, eğitim işleri de bu nizamname çerçevesinde oluşturulan Tedrisat Komisyonu tarafından yürütülür. Osmanlı coğrafyasındaki özel okullar hariç tüm okullar bu komisyonun denetimi ve yönlendirmesi altında faaliyet gösterir. Tedrisat Komisyonu, Osmanlı sınırları içinde yer alan okullarla ilgili olarak, belirli tarihlerde ayrıntılı raporlar ve listeler yayımlayarak, kamuoyunu kız ve erkek öğrencilerin, kadın ve erkek öğretmenlerin sayıları, aylık giderler ve gelir kaynakları konusunda bilgilendirir. Bunlar arasında en kapsamlı olanı, 1901 ve 1903'te, iki fasikül olarak yayımlanan rapordur. Ermeni Milli Meclisi'nin yıllık raporlarında da okullara ve kiliselere ilişkin özel bir bölüme yer verilir.

Ermenilerin tarihinde kilise ve okul ayrılmaz bir birliktelik oluşturur. Hemen hemen her kilisenin bitişiğinde ya da yakınında bir okul yer alır. Bu birlikteliğe bir dizi başka kurum ve yapıları da eklenir. Fakirlere yardım, müzik, folklor, kütüphane, öğrenci derneği gibi etkinlikler ve yapılar da kendi mekânlarını yaratırlar.

19. yüzyılda Ermeni toplumu içinde eğitime verilen önem giderek artmış, buna paralel olarak hem İstanbul'da, hem de Anadolu'daki şehirlerde ve kasabalarda, hatta köylerde okullar açılmıştır. Bu okulların bazıları kurumsal, bazıları da şahsi girişimler olarak eğitim hizmeti verirler. Kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı okulların yanı sıra, karma eğitim veren okullar da kurulur. İstanbul'da açılan ve daha sonra kapanan okulların sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ancak,

okul school	anasınıfı preschool	ilköğretim prim. school	lise high school	misafir öğr. guest student
Aramyan Uncuyan	50	112	-	-
Bezciyan	35	110	-	17
Bomonti	10	26	-	5
Dadyan	63	334	-	3
Esayan	45	119	136	5
Feriköy	44	195	-	13
Getronagan	-	-	208	-
Kalfayan	8	52	-	-
Karagözyan	49	123	-	3
Levon Vartuhyan	15	71	-	4
Pang. Mihitaryan	46	161	79	4
Sahakyan	65	205	155	6
Sam. Anarad	15	50	-	6
Tarkmançats	24	121	-	-
Tibrevank	-	-	71	1
Yeşilköy	68	197	-	-
TOPLAM TOTAL	547	1876	649	67

TABLO 2. 2012-2013 EĞİTİM VE ÖĞRETİM YILINDA ERMENİ OKULLARINDA OKUYAN TOPLAM 3129 ÖĞRENCİNİN OKULLARA GÖRE DAĞILIMI

TABLE 2. THE DISTRIBUTION OF 3129 STUDENTS IN ARMENIAN SCHOOLS IN THE 2012-2013 ACADEMIC YEAR

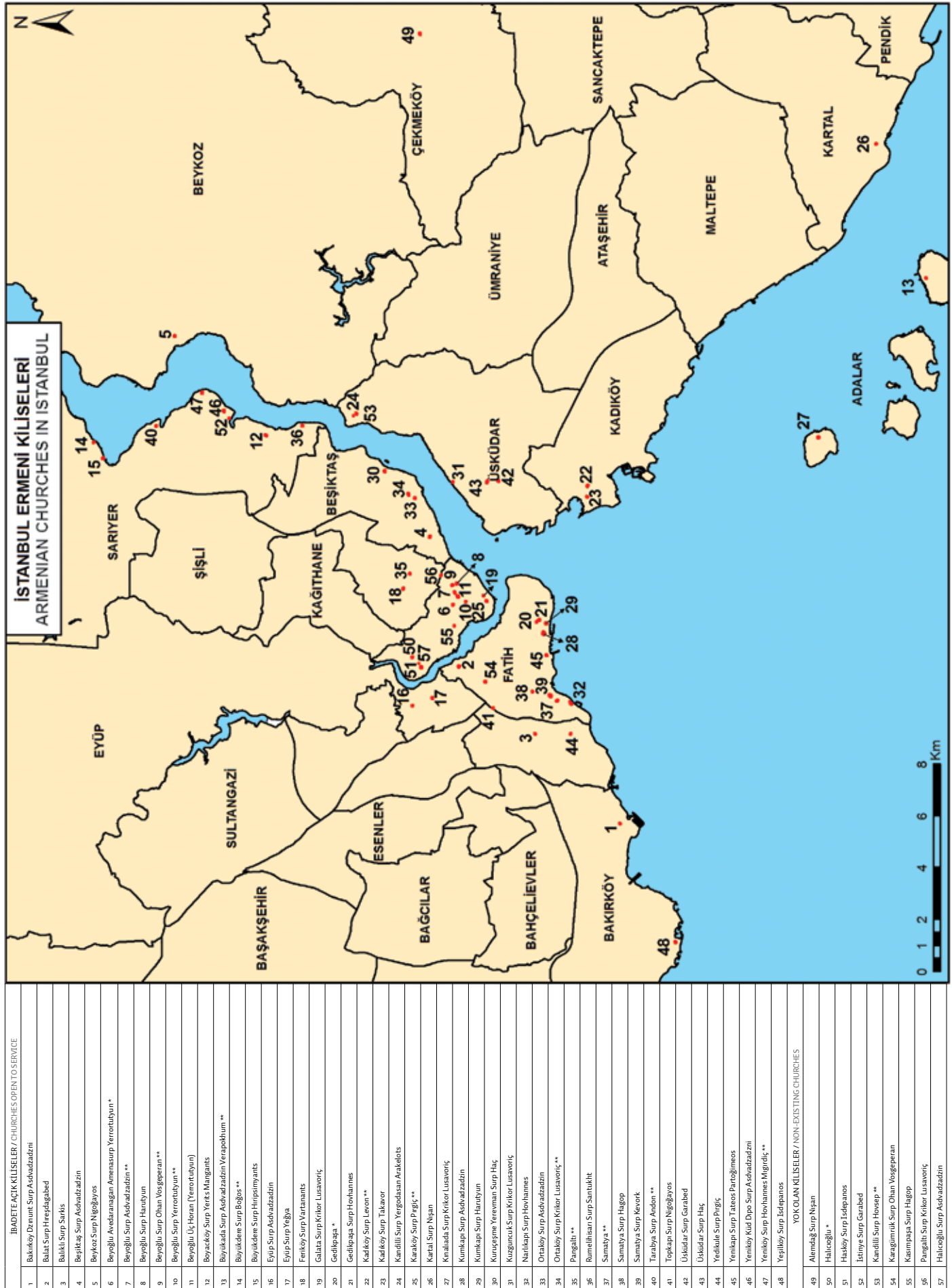
vakıf mülkleri ile ilgili araştırmalarda, vakıf olarak açılmış olmayan bazı okullar da tespit edildi. Bunlarla birlikte toplam 50 adet okul Harita 3'te gösterildi. Bu okullardan 16'sı, halen, her biri bir Ermeni vakfının bünyesinde olmak üzere, eğitim ve öğretim faaliyetini devam ettirmektedir. 2012-2013 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla bu okullardaki öğrenci sayısı Tablo 2'de verilmiştir.

HASTANELER

İstanbul'da halen iki Ermeni hastanesi faaliyetini sürdürmektedir (bkz. Harita 3, s. 188). Apostolik Ermeni toplumunda sağlık hizmetlerinin ve günümüzde faaliyette olan Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nin tarihi, 'Uzun Soluklu Bir Hukuk Mücadelesi' başlıklı bölümde ayrıntılı olarak ele alındı. Katolik Ermeni toplumunun hastanesi olan Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi ise Şişli ilçesinde yer alan vakıfıyla ilgili başlık altında anlatıldı.

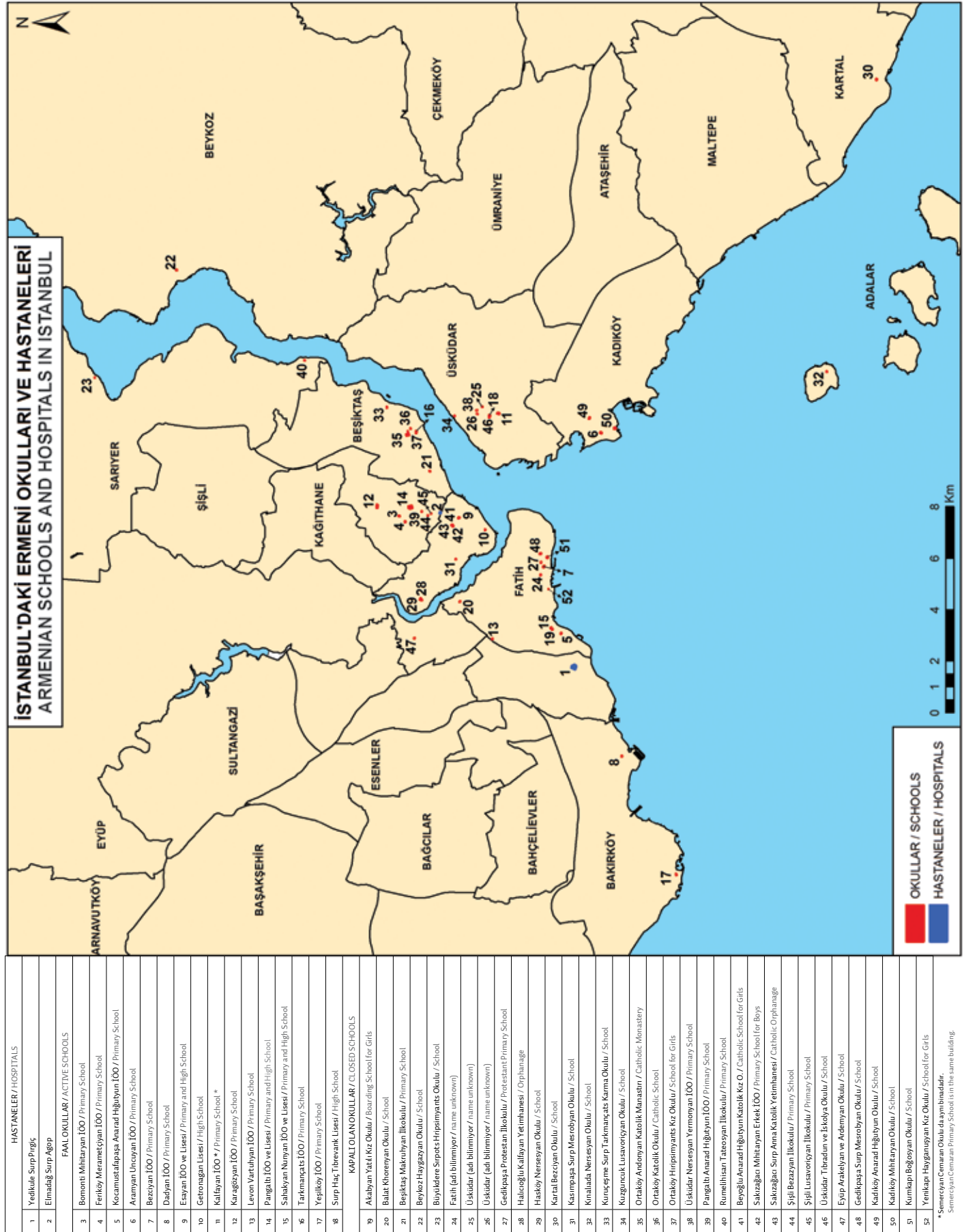
MEZARLIKLAR

Çok dinli bir toplumsal tarihi olan Türkiye'de her dini cemaate ait özel mezarlıklar bulunur ve bu cemaatlerin mensupları kendi mezarlıklarına gömülür. Müslüman olmayan cemaatlerin mezarlıkları, Osmanlı döneminde padişah fermanlarıyla tahsis edilmiştir ya da cemaat tarafından nam-ı müstear olarak satın alınmıştır.⁴ Cumhuriyet dönemine kadar mezarlıkların her türlü tasarrufu, bakımı, tescili yapılabilenler için mülkiyeti, ilgili dini cemaatin

HARITA 2. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ KİLİSELERİ

MAP 2. ARMENIAN CHURCHES IN ISTANBUL

HARITA 3. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ OKULLARI VE HASTANELERİ

MAP 3. ARMENIAN SCHOOLS AND HOSPITALS IN ISTANBUL

cemeteries. The cemeteries of non-Muslim communities were allocated with sultan's firmans in the Ottoman period, or they were purchased by the community via *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee].⁴ Until the Republican period, all affairs, maintenance and the ownership for those cemeteries that could be registered were dealt with by the foundations of the relevant religious community. However, the Law no. 1580 for Municipalities that was implemented in 1930 held municipalities responsible of cemetery services and "derelict cemeteries, cemeteries for the destitute and public cemeteries that belong to foundations [were] passed onto municipalities with all their rights and obligations." The 'Statute on Cemeteries' issued in 1931 stated that derelict cemeteries, cemeteries for the destitute and public cemeteries that belong to foundations with or without title deeds would be transferred to municipalities; and the ownership of cemeteries with title deeds or cemeteries that belonged to persons or families and cemeteries in the courtyards of mosques would not be transferred to municipalities, but licenses for burial would be issued by municipalities.

This statute was interpreted by cadastral officers in favour of municipalities, leading to some foundation cemeteries changing hands, and to some the ownership section of some cemeteries being left vacant as in the case of some other properties. This was despite the fact that the Supreme Court of Appeals, in a case it considered in 1962, ruled that the cemetery subject to lawsuit had been in the use of the church since ancient times, and that therefore it was not unattended or abandoned, and that also the expression "public cemetery that belongs to a foundation" in the law, envisaged the transfer of public cemeteries that belong to the Directorate General of Foundations to municipalities.⁵ The verdict also states that the church cemetery is in the category that is not passed onto municipalities but is held via title deed, and is among cemeteries for which the right to issue licenses for burial belongs to municipalities. Prof. Dr. İsmet Sungurbey also states in his case study on the cemetery of the Karay community, that although the municipality possessed the right to issue licences in burial activities and to supervise, the property rights of the Karay Community Foundation over the cemetery land is reserved.⁶

According to cited legislation and the commentary of the Supreme Court of Appeals, it should not have been possible to register foundation cemeteries as municipality properties. However, a new law in this field was implemented in 1961.⁷ According to this law, "immovable assets that, until the date that the Expropriation Law no. 6830 was implemented, were actually consigned to purposes considered by expropriation laws, [shall be considered] expropriated on behalf of the statutory body or institution at the date of the consignment". Reyna and Zonana state that the scope of this law does not include community cemeteries⁸, because the law alludes to situations in which land lots in private ownership are actually used by municipalities – or other public institutions – for public purposes. However, on the

basis of this new law, municipalities began to have community cemeteries registered in their names at court.

The Expropriation Law implemented in 1983 also served to protect this law. On the other hand, despite introducing highly significant provisions in favour of communities, the 'Law for the Protection of Cemeteries' no. 3998 implemented in 1994 failed to have any impact. The first and second articles of this law, stated that public cemeteries belonged to municipalities but held cemeteries of special statute that belonged to communities exempt. Although the legislation valid until then was concurrent to this position, this law states in a much clearer manner that community cemeteries belong to community foundations. The return of the ownership rights of cemeteries that had previously been seized by municipalities also became possible with this law. However, despite verdicts given by local courts in favour of foundations, decisions of reversal issued by the Supreme Court of Appeals perpetuated the unlawful circumstances of the past.⁹

Cemeteries are in the category of immovable assets the return of which is stipulated within the scope of decree law no. 651 implemented on 27 August 2011 which mentions "cemeteries and fountains registered in the 1936 Declaration and are registered in the name of public institutions."¹⁰ As stated above, the 1936 declarations of some foundations do not include cemeteries on their property lists since they were not considered as *akars* [real estate properties generating income]. It is unclear as of yet how the Council of Foundations will legislate on this eventuality. There is also the further point that some cemeteries left the ownership of the public institutions that were responsible of the protection of cemeteries, or perished altogether.

Map 4 shows all the Armenian cemeteries that have been located. From a total of 29 cemeteries, 19 belong to municipalities, 2 is under private ownership, 1 belongs to a mosque foundation and five are under foundation ownership. The 'ownership' section in the title deed register of one cemetery is vacant, and the land lot for one of the cemeteries no longer exists. The Edirnekapi, Kinalıada and Ortaköy Armenian cemeteries have been returned by the Assembly of Foundation to their foundations within the scope of the decree law dated 27 August 2011. The Yeşilköy and Ambarlıdere cemeteries have been returned as a result of lawsuits filed by their foundations, however these cemeteries have deteriorated and no longer bear the characteristics of a cemetery. There are also many cemeteries that have been invaded by Muslim cemeteries or shanty construction. Historical tombstones have been neglected, and have often been removed and used in construction.

CEMETERY AREAS THAT HAVE LOST THEIR STATUS AS CEMETERIES

The Pangaltı Surp Hagop Armenian Cemetery was divided from the 1930s on into many parcels and thus abolished. (see Beyoğlu Üç Horan Foundation)

vakıflarına aitti. 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu ile mezarlık hizmetlerinden belediyeler sorumlu tutulmuş ve “metruk ve kimsesiz mezarlıklarla vakfa ait olan umumi mezarlıklar, bilumum hukuk ve vekaibi ile belediyelere” devredilmiştir. 1931 yılında çıkan ‘Mezarlıklar Hakkındaki Nizamname’ye göre, metruk ve kimsesiz mezarlıklar ile vakfa ait tapulu, tapusuz mezarlıklar belediyelere devredilecek; tapu ile tasarruf olunan ya da şahıslara ve ailelere ait mezarlıklar ile cami avlularındaki mezarlıkların mülkiyeti belediyelere devredilmeyecek, ancak defin için ruhsat belediyeler tarafından verilecektir.

Bu nizamname, kadastro postaları tarafından belediyeler lehine yorumlanarak, cemaat mezarlıklarının bazılarının mülkiyetinin el değiştirmesine, bazılarının ise diğer mülkler gibi malik hanesinin açık bırakılmasına neden olmuştur. Halbuki, Yargıtay, 1962 yılında görüştüğü bir davada, dava konusu mezarlığın kadimden beri kilisenin kullanımında olduğunu, dolayısıyla kimsesiz ve metruk olmadığını, ayrıca kanunda geçen “vakfa ait umumi mezarlık” ifadesinin Vakıflar İdaresi’ne ait umumi mezarlıkların belediyelere intikalini öngördüğünü belirtir.⁵ Kararın devamında, kilise mezarlığının, belediyelere devredilmeyen, tapu ile tasarruf olunan, ancak ölü gömülmesi için ruhsat verme yetkisi belediyeye ait olan mezarlıklara dahil olduğu vurgulanır. Prof. Dr. İsmet Sungurbey de, Karay cemaatine ait mezarlıkla ilgili dava incelemesinde, belediyenin defin işlerinde ruhsat verme ve idari denetim yetkisi bulunmakla birlikte, Karay Cemaati Vakfı’nın mezarlık arazisi üzerindeki mülkiyet hakkının saklı olduğunu belirtir.⁶

Aktarılan mevzuata ve Yargıtay yorumuna göre, cemaatlerin mezarlıklarının belediyelere tescili mümkün olmamalıydı. Ancak 1961 yılında konuyla ilgili yeni bir kanun yürürlüğe girdi.⁷ Buna göre, “6830 sayılı İstimlak Kanunu’nun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, kamulaştırma işlerine dayanmaksızın, kamulaştırma kanunlarının göz önünde tuttuğu maksatlara fiilen tahsis edilmiş olan gayrimenkuller, ilgili amme hükmü şahsı veya müessesesi adına tahsis tarihinde kamulaştırılmış” sayılacaktı. Reyna ve Zonana, cemaat mezarlıklarının bu kanunun kapsamına girmediğini belirtirler.⁸ Çünkü kanun, özel mülkiyetteki arazilerin belediyeler –ya da başka kamu kurumları– tarafından fiilen kamusal amaçlarla kullanıldığı durumları kastetmektedir. Ancak belediyeler bu kanuna dayanarak, cemaat mezarlıklarını mahkemelerde kendi adlarına tescil ettirmeye başladılar. 1983 yılında yürürlüğe giren Kamulaştırma Kanunu da bu kanunu korur. Diğer yandan, 1994 yılında yürürlüğe giren 3998 sayılı ‘Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun’, cemaatler lehinde çok önemli hükümler getirmesine rağmen uygulamada etkili olmamıştır. Bu kanunun birinci ve ikinci maddelerinde, cemaatlere ait özel statüsü bulunan mezarlıklar hariç tutularak, umumi mezarlıkların belediyeye ait olduğu belirtilir. Aslında o vakte kadar yürürlükte olan mevzuat aynı doğrultuda olsa da, bu kanun cemaat mezarlıklarının cemaat vakıflarına ait

olduğunu çok net ve açık olarak ifade eder. Daha önce belediyelerce el konmuş olan mezarlıkların mülkiyetinin iadesi de bu kanunla mümkün hale gelir. Ancak yerel mahkemeler olumlu kararlar alsa da, uygulamada, Yargıtay’ın bozma kararları ile, geçmişteki hukuksuz durum aynen devam eder.⁹

Mezarlıklar, 27 Ağustos 2011’de yürürlüğe giren 651 sayılı kanun hükmünde kararname kapsamında, “1936 Beyannamesi’nde kayıtlı olup kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çeşmeleri...” ifadesi ile iadesi öngörülen taşınmazlardandır.¹⁰ Daha önce bahsedildiği üzere, bazı vakıfların 1936 beyannamelerinde, mezarlıklar akar olarak düşünülmedikleri için mülk listesinde yer almamıştır. Vakıflar Meclisi’nin bu durumda nasıl bir yorum yapacağı henüz belli değildir. Ayrıca bazı mezarlıklar, zamanla, mezarlıkların korunmasından sorumlu olan kamu kurumlarının mülkiyetinden çıkmış veya yok olmuşlardır.

Harita 4’te, tespit edilebilen tüm Ermeni mezarlıkları gösterildi. Toplam 29 mezarlıktan 19 tanesi belediye, ikisi şahıs, biri cami derneği, beşi vakıf mülkiyetindedir. Bir tanesinin tapu kayıtlarındaki ‘malik’ hanesi açıktır, birinin ise parseli artık mevcut değildir. Edirnekapı, Kınalıada ve Ortaköy Ermeni mezarlıkları, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında, Vakıflar Meclisi tarafından vakıflarına iade edilmiştir. Yeşilköy ve Ambarlıdere mezarlıkları, vakıflarının açtığı davalar sonucunda iade edilmiştir ancak mezarlık vasfını kaybetmiştir. Ayrıca, birçok mezarlık, Müslüman mezarlıkları ya da gecekondu tarafından işgale uğramıştır. Tarihi mezar taşları bakımsız kalmış, çoğu zaman da sökülüp inşaatlarda kullanılmıştır.

MEZARLIK VASFINI KAYBETMİŞ OLAN MEZARLIK ALANLARI

Pangaltı Surp Hagop Ermeni Mezarlığı, 1930’lardan itibaren birçok parsel bölünerek ortadan kaldırılmıştır. (bkz. Beyoğlu Üç Horan Vakfı)

Beşiktaş’ta yan yana olan Ermeni ve Müslüman mezarlıkları, 1939 yılında birleştirilerek Abbasağa Parkı’na dönüştürüldü. İlçedeki diğer mezarlık ise bölünerek yok olmuştur.

Topkapı Ermeni Mezarlığı 1948’den beri Ülker fabrikasıdır. (bkz. Topkapı Surp Nigoğayos Vakfı)

Eyüp Ermeni Mezarlığı’nın bulunduğu yere, 1959’da Üç Şehitler Camii inşa edilmiştir.

Ortaköy Ambarlıdere Mezarlığı vakfına iade edildikten sonra, 1998’de üzerine lüks konut ve alışveriş merkezi yapılmıştır.

Ortaköy’deki diğer mezarlık askeri alana dahil edilmişti. Ağustos 2012 itibarıyla, Vakıflar Meclisi, vakfına iade edilmesi yönünde karar vermiştir.

Yeşilköy Ermeni Mezarlığı yakın zamana dek halk pazarı olarak kullanılmış, daha sonra vakfına iade edilmiştir.

Kartal Ermeni Mezarlığı’nın bir kısmı Müslüman mezarlığı, kalan kısım ise yol ve meslek lisesi olarak kullanılmaktadır.

MEZARLIKLAR CEMETERIES	
1	Bağlarbaşı Surp Garabed
2	Bağlarbaşı Surp Haç
3	Bakırköy
4	Balıklı
5	Beykoz
6	Büyükdere *
7	Büyükdere
8	Edirnekapi
9	Emirgan
10	Hasköy
11	Hisarüstü
12	Kadıköy **
13	Kadıköy
14	Kandıllı
15	Kınalıada
16	Kuruçeşme
17	Kuzguncuk
18	Şişli **
19	Şişli
20	Yeniköy
ESKİ MEZARLIKLAR OLD CEMETERIES	
21	Abbasağa Parkı ***
22	Alemdağ
23	Beşiktaş
24	Eyüp
25	Kartal
26	Ortaköy Ambarlıdere
27	Ortaköy
28	Pangaltı Surp Hagop
29	Topkapı
30	Yeniköy
31	Yeşilköy

* Ermeni Apostolik ve Katolik
Armenian Apostolic and Catholic
** Katolik / Catholic
*** Ermeni ve Müslüman
Armenian and Muslim

HARİTA 4. İSTANBUL'DAKİ ERMENİ MEZARLIKLARI

MAP 4. ARMENIAN CEMETERIES IN ISTANBUL

Alemdağı Ermeni Mezarlığı'nın yeri tespit edilemediğinden güncel durumu bilinmemektedir.

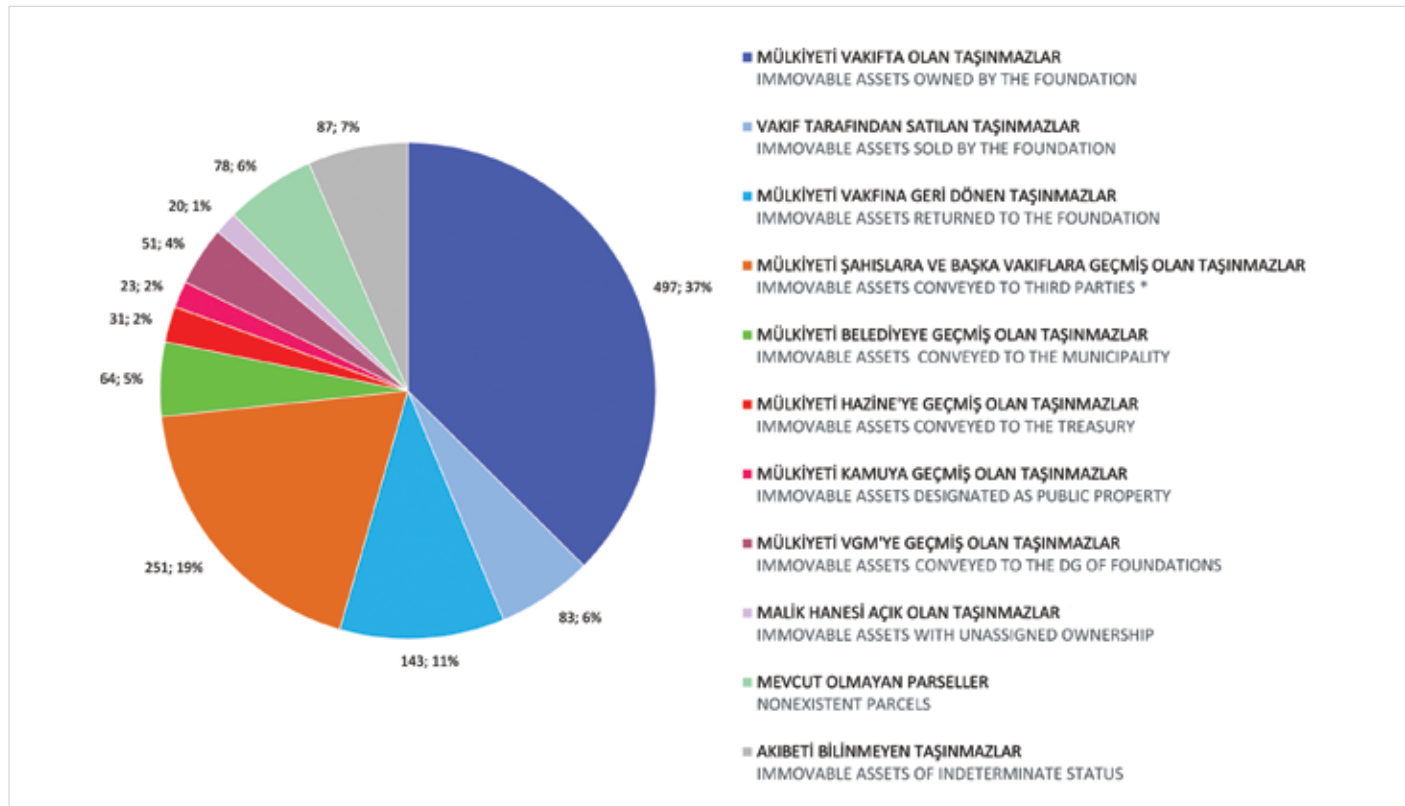
Yeniköy'deki eski mezarlık arazisinin bir kısmında gecekondular bulunmaktadır.

Kadimden beri mezarlık olan araziler, şehrin büyümesiyle birlikte iskân alanları tarafından çevrelenmiştir. Özellikle çok yoğun bir yapılaşmanın olduğu şehir merkezlerinde kalan yegâne yeşil alanlar mezarlıklardır. Bunlar şehirde yaşayanlar için çok önemli bir işlev gören, şehrin nefes almasını sağlayan arazilerdir. Cemaat vakıflarına ait mezarlıkların birçoğu, mezarlıkların korunması ile ilgili kanunlara ve ülkede genel olarak ölümlere duyulan saygıya rağmen, otopyollara, gecekondulara ya da rant odaklı yatırımlara kurban gitmiştir. Kamu kurumlarının mülkiyetinde olan mezarlıkların korunmamasının yanı sıra, Ambarlıdere Mezarlığı örneğinde görüldüğü gibi, vakfına iade edilen mezarlık arazileri lüks konut sitesine dönüşebilmektedir. 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında iadesi beklenen kimi mezarlıkların da, mezarlık vasfını kaybettiği iddiasıyla konut ve ticaret alanları olarak kullanılması gibi bir tehlike söz konusudur. Tarihi, sosyolojik ve ekolojik olarak önem taşıyan mezarlıklar, şehrin bugünü ve yarını için korunması gereken doğal ve kültürel kentsel alanlardır. Bu konuda sorumluluk, başta mezarlığın sahibi olan topluma mensup bireyler olmak üzere, tüm kentlilere aittir.

MÜLKİYET SORUNUYLA İLGİLİ GENEL İSTATİSTİKLER

Araştırma kapsamında belirlenen Ermeni vakıf mülklerinin toplam sayısı 1328'dir. Bunların yaklaşık olarak %6,5'ini vakıfların kaybettiği, konumu belirlenemeyen ya da şimdiki malikleri bilinmeyen mülkler oluşturmaktadır. Konumu belirlenebilenler, grafiklerde, tablolarda ve haritalarda bugünkü maliklerine göre sınıflandırıldı. Vakfı adına tapu tescili yapılabilen ya da vakfı tarafından satılan, yani herhangi bir mülkiyet sorunu ile karşılaşılmayan mülklerin oranı %44'tür. Çeşitli şekillerde el konan mülkler ise tüm mülklerin %50'sini oluşturmaktadır (bkz. Tablo 3 ve Grafik 2). Yeri tespit edilemediği için akıbeti ve güncel durumu bilinmeyen mülklerin de çoğunun vakıfların hukuksuz şekilde kaybettiği mülkler olduğu düşünüldüğünde bu oran %56,5'e ulaşır.

El konan mülkler içinde, şahıslara geçmiş olanlar %19 ile en büyük oranı oluşturmaktadır. Bu kategoriye başka vakıflara ve derneklere geçmiş bazı taşınmazlar da dahil edilmiştir.¹¹ Şahıslara geçenleri, yaklaşık %13 ile, kamu kurumlarına geçen mülkler izler. Artık arsa olarak mevcut olmayan mülkler de, akıbeti bilinmeyenlerle birlikte %12 gibi önemli bir paya sahiptir. 2003 yılında yürürlüğe giren 4771, 4772 ve 4773 sayılı yasalar, 2008 yılında yürürlüğe giren 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 7. maddesi kapsamındaki başvurular ile ya da 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında şu ana kadar vakıf adına tapu tescili

GRAFİK 2. İSTANBUL'DA BULUNAN ERMENİ VAKIFLARININ TAŞINMAZLARININ GÜNCEL MÜLKİYET DAĞILIMI (ADET; %)

* MÜLKİYETİ ŞAHSİ GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLARDAN BİRİ İÇİN, AİHM, BEDELİNİN İLGİLİ VAKFA ÖDENMESİ YÖNÜNDE KARAR ALMIŞTIR. BİR DİĞERİNİN BEDELİNİN ÖDENMESİ İSE, 27 AĞUSTOS 2011 TARİHLİ KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME KAPSAMINDA VAKIFLAR MECLİSİ TARAFINDAN KARARA BAĞLANMIŞTIR.

GRAPH 2. THE CURRENT OWNERSHIP DISTRIBUTION OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS' IMMOVABLE ASSETS IN ISTANBUL (NUMBER; %)

* FOR ONE OF THE IMMOVABLE ASSETS THE OWNERSHIP OF WHICH HAS PASSED INTO PRIVATE OWNERSHIP, THE EHRC HAS RULED IN FAVOUR OF FULL COMPENSATION TO BE PAID TO ITS FOUNDATION. THE PAYMENT OF COMPENSATION FOR ANOTHER ASSET WAS ORDERED BY THE COUNCIL OF FOUNDATIONS WITHIN THE SCOPE OF THE DECREE LAW DATED 27 AUGUST 2011.

The adjacent Armenian and Muslim cemeteries in Beşiktaş were incorporated and transformed into Abbasğa Park in 1939. The other cemetery was divided into pieces and demolished.

The Topkapı Armenian Cemetery is the Ülker factory since 1948. (see Topkapı Surp Nigoğayos Foundation)

The Üç Şehitler [Three Martyrs] Mosque was built in 1959 on the site of the Eyüp Armenian Cemetery.

After it was returned to its foundation, a luxury residence and shopping centre was built in 1998 on the site of the Ortaköy Ambarlıdere Cemetery.

The other cemetery in Ortaköy had been included in the military zone. In August 2012 the Council of Foundations ruled for its return to its foundation.

Until recently, the Yeşilköy Armenian Cemetery had been used as the site for an open public market, it has since been returned to its foundation.

A part of the Kartal Armenian Cemetery is being used as a Muslim cemetery, and the remaining part is used as a road and the site of a trade high-school. The current situation of Alemdağı Armenian Cemetery is unknown because its location has not been determined.

There are shanty houses on a section of the old cemetery land lot in Yeniköy.

Land lots that had been used as cemeteries since ancient times have been surrounded by settlements as the city has grown. Especially in city centres where we witness highly intensive urban development, cemeteries are often the only remaining green areas. These are land lots that carry a hugely important function for city dwellers and help the city breathe. Despite laws for the protection of cemeteries, and the general respect shown towards the dead across the country, many cemeteries that belong to community foundations have become the victims of motorway construction, shanty towns or profit-oriented investments. In addition to the failure to protect cemeteries that are under the ownership of public institutions, cemetery land lots that are returned to their foundations can also be transformed into luxury residential complexes, as in the example of the Ambarlıdere Cemetery. Some cemeteries that are expected to be returned within the scope of the decree law dated 27 August 2011 are also under the threat of being used as residential or commercial areas on the pretext that they have lost their status as cemeteries. Cemeteries carry historical, sociological and ecological importance, and they form natural and cultural urban areas that need to be protected for the present and future of the city. The responsibility belongs to all residents of the city, and first and foremost to the members of the community that owns the cemetery.

GENERAL STATISTICS ABOUT THE OWNERSHIP PROBLEM

The total number of Armenian foundation properties identified within the scope of the project is 1328. Around 6.5% of these are properties that the foundations have lost, the location of which has not been determined or the present owner of which is not known. The properties that could be located have been classified in graphs, charts and maps according to their current owners. The percentage of properties that could be title deed registered in the name of their foundation, or were sold on by their foundations, or in other words, encountered no ownership problem, is 44%. Properties that were seized in various ways form 50% of all properties (see Table 3 and Graph 2). Since the majority of properties the fate or current status of which is unknown because they could not be located were properties that the foundations lost via unlawful actions they suffered, this figure rises to 56.5%.

In the category of seized properties, those that have passed into private ownership form the greatest proportion, with 19%. Some immovable properties that have passed onto other foundations and associations have also been included in this category.¹¹ The next largest category is properties that have passed into the ownership of public institutions, with approximately 13%. Properties that no longer exist as land lots, combined with properties the fate of which is unknown, form another significant group with 12%. The proportion of immovable assets that have been title deed registered so far in the name of foundations within applications made within the scope of laws no. 4771, 4772 and 4773 that were implemented in 2003, provisional clause 7 of the Law of Foundations no. 5737 that was implemented in 2008 or the decree law dated 27 August 2011, or the immovable assets that foundations have succeeded in retrieving through judicial process is only 11%. The fact that half of these have been retrieved through judicial process reveals the falsehood of the assumption that the property ownership problems of minority institutions have been substantially solved in the last ten years via the right of application granted to foundations.

The common and established view is that the properties of minority foundations that were seized are those that were not listed on the 1936 Declaration and/or were acquired after 1936. It is true that it was made more difficult for foundations to acquire properties after 1936. However, a review of the seized properties of Armenian foundations that could be traced within the scope of this project shows that there are many instances where properties registered in the 1936 Declaration were subject to this act of extortion. 66% (490 items) of the 748 seized immovable assets were registered in the 1936 Declaration. Almost half of other immovables are either registered in the 1913 Declaration, or were acquired by foundations in the pre-Republican period. Only 17% (127 items) of the seized properties correspond to the post-1936 period.

TAŞINMAZIN DURUMU STATUS OF IMMOVABLE ASSETS		TAŞINMAZ SAYISI NUMBER OF IMMOVABLE ASSETS	ORAN RATIO (%)
MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM	MÜLKİYETİ VAKIFTA OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS OWNED BY THE FOUNDATION	497	37.42
	VAKIF TARAFINDAN SATILAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS SOLD BY THE FOUNDATION	83	6.25
	ARA TOPLAM SUB TOTAL	580	43.67
EL KONAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE	MÜLKİYETİ VAKFINA GERİ DÖNEN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS RETURNED TO THE FOUNDATION	143	10.77
	MÜLKİYETİ ŞAHİSLARA VE BAŞKA VAKIFLARA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS CONVEYED TO THIRD PARTIES *	251	18.90
	MÜLKİYETİ BELEDİYEYE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS CONVEYED TO THE MUNICIPALITY	64	4.82
	MÜLKİYETİ HAZİNE'YE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS CONVEYED TO THE TREASURY	31	2.33
	MÜLKİYETİ KAMUYA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY	23	1.73
	MÜLKİYETİ VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS CONVEYED TO THE OWNERSHIP OF THE DIRECTORATE GENERAL (DG) OF FOUNDATIONS	51	3.84
	MALİK HANESİ AÇIK OLAN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS WITH UNASSIGNED OWNERSHIP	20	1.51
	MEVCUT OLMAYAN PARSELLER NONEXISTENT PARCELS	78	5.87
	ARA TOPLAM SUB TOTAL	661	49.77
AKİBETİ BİLİNMEYEN TAŞINMAZLAR IMMOVABLE ASSETS OF INDETERMINATE STATUS	87	6.55	
TOPLAM TOTAL	1328	100	
* MÜLKİYETİ ŞAHSA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLARDAN BİRİ İÇİN, AİHM, BEDELİNİN İLGİLİ VAKFA ÖDENMESİ YÖNÜNDE KARAR ALMIŞTIR. BİR DİĞERİNİN BEDELİNİN ÖDENMESİ İSE, 27 AĞUSTOS 2011 TARİHLİ KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME KAPSAMINDA VAKIFLAR MECLİSİ TARAFINDAN KARARA BAĞLANMIŞTIR. * FOR ONE OF THE IMMOVABLE ASSETS THE OWNERSHIP OF WHICH HAS PASSED INTO PRIVATE OWNERSHIP, THE EHRC HAS RULED IN FAVOUR OF FULL COMPENSATION TO BE PAID TO ITS FOUNDATION. THE PAYMENT OF COMPENSATION FOR ANOTHER ASSET WAS ORDERED BY THE COUNCIL OF FOUNDATIONS WITHIN THE SCOPE OF THE DECREE LAW DATED 27 AUGUST 2011.			

TABLO 3. İSTANBUL'DA BULUNAN ERMENİ VAKIF TAŞINMAZLARININ MÜLKİYET DURUMLARI

TABLE 3. CURRENT OWNERSHIP STATUS OF THE IMMOVABLE ASSETS OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

yapılabilmiş olan veya vakıfların yargı yoluyla geri kazandıkları taşınmazların oranı ise sadece %11'dir. Bunların yarısının yargı yoluyla geri alınmış mülkler olması, son on yılda azınlık kurumlarının mülkiyet problemlerinin, vakıflara tanınan başvuru hakkı ile büyük oranda çözülmüş olduğu yönündeki varsayımın yanlışlığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak, azınlık vakıflarının 1936 Beyannamesi'nde yer almayan, 1936 sonrası edindiği mülklere el konduğu düşünülmemektedir. 1936 sonrasında vakıfların mülk edinmelerinin

zorlaştırıldığı doğrudur. Ancak Ermeni vakıflarının bu çalışma kapsamında tespit edilebilen mülkleri içinde el konanlar incelendiğinde, 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan mülklerin de bu gasptan kurtulamadığı görülebiliyor. El konan 748 taşınmazın %66'sı (490 adet), 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olanlardır. Diğer taşınmazların yaklaşık yarısı ise 1913 Beyannamesi'nde kayıtlıdır ya da vakfın edinme tarihi Cumhuriyet öncesi döneme denk düşmektedir. El konan mülklerin yalnızca %17'si (127 adet) 1936 sonrası dönemde edinilmiştir.

HARİTA 5. MÜLKLERİN GÖSTERİLDİĞİ HARİTALARIN İSTANBUL GENELİNDEKİ KONUMU, HARİTA İNDEKSİ

MAP 5. THE POSITION OF THE MAPS INDICATING THE LOCATION OF PROPERTIES ON A GENERAL MAP OF ISTANBUL, MAP INDEX

İLÇELERE GÖRE ERMENİ VAKIFLARI VE MÜLKLERİ

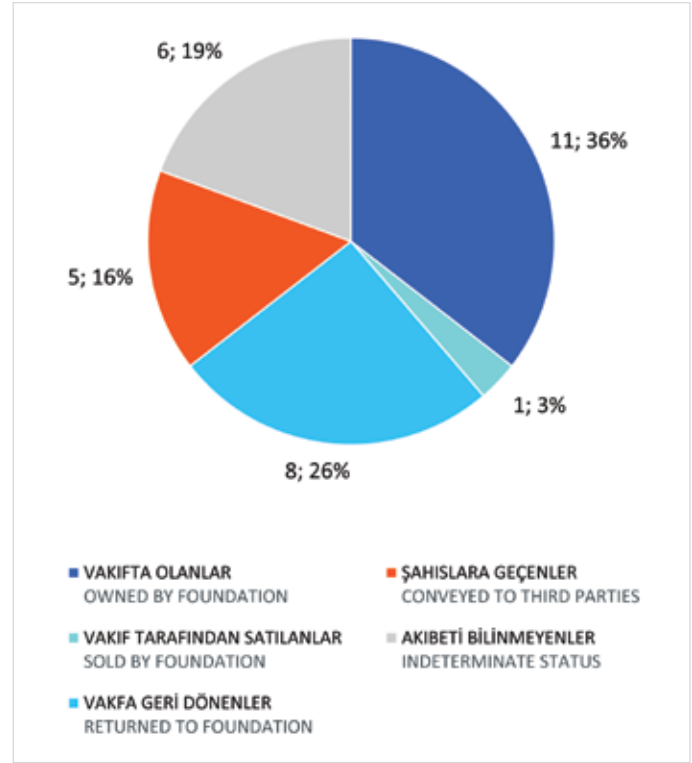
Bu bölümde, Ermeni vakıflarının, İstanbul'un 15 ilçesindeki mülkleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Araştırma kapsamına dahil edilen Ermeni vakıflarının listesi sayfa 12'de verilmiştir. Bu liste, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (VGM) listesinden yararlanılarak oluşturulmuştur ancak iki noktada farklılıklar gösterir. Birincisi, vakıf isimleri Ermenice orijinallerine sadık kalınarak yazılmıştır. Ayrıca, VGM 'Apeloğlu Andon' olarak tek vakfı muhatap alırken, burada resmen Apeloğlu Andon'a dahil edilen her vakıf ayrı bir vakıf olarak ele alınmış ve bulunduğu ilçenin başlığı altında anlatılmıştır. Sonuç olarak, bu araştırma kapsamında, Apostolik, Katolik ve Protestan olmak üzere toplam 53 vakıf, bir mazbut vakıf ve bunların mülkiyet sorunları incelenmiştir.

ADALAR

İstanbul'un güneydoğusunda, Marmara Denizi'nde bulunan Prens Adaları, dokuz ada ve iki kayalıktan oluşur. Büyükada (Prinkipo), Heybeliada (Halki), Burgazada (Antigoni), Kınalıada (Proti) ve Sedefadası (Terebintos) yerleşime açıktır. Yassıada (Plati) İstanbul Üniversitesi'nin kullanımında, Kaşıkadası (Pita) özel mülkiyettir; Sivriada (Ohia) ve Tavşanadası (Neandros) ise meskûn değildir.¹²

Prens Adaları'nın yerleşim tarihi Bizans dönemine kadar uzanır. Osmanlı egemenliğine geçtikten sonra adalardaki manastırlar boşaltılmış ve ada sakini olan Rumlar buralardan göçmüştür. Osmanlı Devleti'nin Rum Patrikhanesi'ne toprak kullanım ve mülkiyet hakkı tanınmasıyla, adalar yeniden manastırların olduğu bir bölge halini alır. Adaların kentsel olarak büyük dönüşümü 19. yüzyılda başlar. 1846'da konan düzenli vapur seferleri, nüfusun artmasının en önemli nedenlerindedir. Bizans devrinden itibaren sürgün ve manastır bölgesi olarak tanınan adaların tedavi, eğlence ve dinlenme yeri olarak da kabul görmesi bu dönemde başlar. 19. yüzyıl başlarında 1200 olan nüfus, 1865 yılında altı bine, 1900 yılında ise 12 bine ulaşır. 1890 nüfus sayımına göre, adalarda 5010 Rum Ortodoks, 2990 Müslüman, 1300 Ermeni Gregoryan (Apostolik), 903 Ermeni Katolik ve 300 Latin Katolik yaşamaktadır.¹³

Ermenilerin Kınalıada'da ve Büyükada'da birer kilisesi vardır. İstanbul'daki Ermeni kurumlarının Adalar ilçesinde yer alan 31 taşınmazının hepsi bu iki adadadır. Bu mülklerin 19'i (%70) Cumhuriyet dönemi boyunca çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. Bu orana, yeri tespit edilemeyen beş adet taşınmaz ve konumu Harita 6'da tahmini olarak

GRAFİK 3. ERMENİ VAKIFLARININ ADALAR'DAKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 3. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS ON THE PRINCES' ISLANDS (NUMBER; %)

gösterilen bir taşınmaz da dahildir. Vakıfların detaylı olarak incelendiği bölümlerde açıklandığı gibi, mülklerin bir kısmı iade edilmiştir. Adalarda yer alan Ermeni vakıf mülklerinin tapu bilgilerine göre hazırlanmış güncel mülkiyet dağılımı Grafik 3'te görülebilir.

BÜYÜKADA SURP ASDVADZADZİN VERAPOKHUM ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

Büyükada'daki Surp Asdvadzadzin Kilisesi, 2 Kasım 1856 tarihli padişah fermanıyla inşa edilmiş ve 1858 yılında, Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu gününde hayırsever Andon Ağa Apelyan tarafından açılmıştır.²⁴ Kilisenin cephesinde şu yazı yer alır: "Bu kutsal tapınak 1858'de Tanrı'ya bağlı Andon Apelyan'ın maddi yardımı ile yapılmış olup, göğe çıkan Bakire Meryem'in adı ve şanına ithaf edilmiştir."²⁵

Kilisenin yer aldığı 1400 metrekarelik arazide, rahiplerin kullanımına mahsus bir mesken ve kiliseye akar getirecek iki de ev inşa edilir (bkz. Harita 6, s. 202). 2 Ekim 1859'da ölen Andon Ağa, vasiyetnamesiyle, bu gayrimenkullerin idaresini dönemin ruhani reisine ve onun yasal olarak seçilmiş haleflerine bırakmıştır.²⁶ Dönemin hukuk kurallarına göre düzenlenen Apeloğlu Andon vakfiyesi, Katolik vakıflarının, günümüzde halen süren bir statü sorunuyla karşılaşmalarına neden olacaktır (ayrıntılar için bkz. 'Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu', s. 200).

1895 yılında yaptırılmış, 14 metre yüksekliğinde bir çan kulesi olan kilisenin sol tarafında, 1898'de geniş bir rahip meskeni inşa edilmiştir. Kilisenin sağında yer alan ve gelir getirmesi amacıyla kiraya verilen eski rahip meskeni 1962

ARMENIAN FOUNDATIONS AND THEIR ASSETS IN ISTANBUL ACCORDING TO BOROUGHES

This section features detailed information on the properties of Armenian foundations in 15 boroughs of Istanbul. The list of Armenian foundations included within the scope of the research project is presented as an appendix. Although the list of the Directorate General of Foundations was used in forming this list, it proved necessary to overrule this list in two ways. First, the names of the foundations are written on the basis of their Armenian originals. Secondly the Directorate General of Foundations treats 'Apeloğlu Andon' as a single foundation, whereas in this project we have treated every foundation included in Apeloğlu Andon as a distinct foundation, and each was examined under the heading of the borough its based in. In conclusion, a total of 53 Apostolic, Catholic and Protestant foundations and their property problems have been examined within the scope of this project.

PRINCES' ISLANDS

The Princes' Islands are a chain of nine islands and two rock formations off the southeastern coast of Istanbul in the Sea of Marmara. Büyükada (Prinkipo), Heybeliada (Halki), Burgazada (Antigoni), Kınalıada (Proti) and Sedefadası (Terebintos) are open to settlement. Yassıada (Plati) has been allocated to the use of Istanbul University, Kaşıkadası (Pita) is privately owned, whereas there is no settlement on the smaller Sivriada (Ohia) and Tavşanadası (Neandros).¹²

Settlement on the Princes' Islands goes back to the Byzantine period. After entering into Ottoman rule, the monasteries on the islands were evacuated and the Greeks settled on the islands migrated. When the Ottoman State granted the Greek Patriarchate rights of land use and property, monasteries were once again established on the islands. The great urban transformation of the islands began in the 19th century. The establishment in 1846 of a regular ferry service was among the most significant reasons for the growth in population. A destination for exile, and monasteries since the Byzantine era, the islands began in this period to gain their reputation as a place for medical treatment, entertainment and recreation. In the early 19th century the population of the islands was 1200, this rose to six thousand in 1865, and to 12 thousand in 1900. According to the 1890

census, 5010 Greek Orthodox, 2990 Muslims, 1300 Armenian Gregorians (Apostolics), 903 Armenian Catholics and 300 Latin Catholics lived on the islands.¹³

Armenians have a church each on Kınalıada and Büyüka-da. All 31 immovable assets of the Armenian institutions in Istanbul are on these two islands. 19 of these assets (70%) encountered various problems of ownership in the Republican period. Five immovable assets that could not be located, and one immovable asset the probable location of which is shown on Map 6 are included in this statistic. As stated in the sections of this research where the foundations are examined in detail, a part of these properties have been returned. The current distribution of Armenian foundation properties on the Princes' Islands prepared according to title deed data can be seen in Graph 3.

BÜYÜKADA SURP ASDVADZADZIN VERAPOKHUM ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

The Surp Asdvadzadzin Church on Büyükada was built in accordance with the firman dated 2 November 1856, and was consecrated in 1858 by philanthropist Andon Ağa Apelyan on the Assumption Feast (Assumption of the Blessed Mother Mary into Heaven).²⁴ The façade of the church features this inscription: "This holy temple was built in 1858 with the support of the Lord's follower Andon Apelyan, and is dedicated to the name and glory of the Blessed Mother Mary who was assumed to heaven."²⁵

On the 1400 squaremeter lot where the church is located, a residence reserved for the use of the priests and two houses that would bring revenue for the church were built (see Map 6 on page 202). Andon Ağa died on 2 October 1859 and in his will left the administration of these immovable properties to the spiritual leader of the period and his legally elected successors.²⁶ The charter of the Apeloğlu Andon foundation, drawn up according to the legal regulations of the period has meant that Catholic foundations face a problem of status that remains unresolved today (for details see 'Apeloğlu Andon Foundation Issue', page 201).

The church was built in 1895 and features a 14 metre tall bell tower, to its left, a spacious residence for priests was built in 1898. The old residence for priests to the right of the church that was rented out to bring revenue was demolished in 1962, and the church building was renovated in 1956 and 1985.²⁷

No properties of the Büyükada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Armenian Catholic Church Foundation have been confiscated. Title deeds of the *akars* [real estate properties generating income] and the lots of the demolished residence for priests are registered under the foundation's name.

BÜYÜKADA SURP ASDVADZADZİN VERAPOKHUM ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ (2011)

BÜYÜKADA SURP ASDVADZADZİN VERAPOKHUM ARMENIAN CATHOLIC CHURCH (2011)

yılında yıktırılmıştır, kilise binası ise 1956 ve 1985 yıllarında onarımdan geçirilmiştir.²⁷

Büyükada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı'nın el konmuş olan mülkü yoktur. Yukarıda bahsi geçen akarlarının ve yıkılan rahip evinin parselleri vakıf adına tapuludur.

KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Ermeni toplumunun Kinalıada'ya kitlesel yerleşimi 1833 yılında başlamış, 1846'da düzenli vapur seferleri konmasıyla adanın Ermeni nüfusu artmıştır. Adada bulunan Ortodoks Panayia Kilisesi ve Rum İlkokulu 1869 yılında açılmıştır. Adada Rum, Ermeni, Müslüman ve Fransız-İngiliz mezarlıkları vardır.²⁸

Temeli 1854 yılında atılan Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, 22 Eylül 1857'de ibadete açılmıştır. Kilisenin yakınında Patrikhane'nin yazlık binası ve yoksul çocukların yazları kalmaları için Gülbenkian Vakfı tarafından bağışlanan bir binada, Karagözyan Okulu'ndan Yetişenler Derneği'ne bağlı Kinalıada Çocuk Kampı yer alır. Kilise son olarak 1988 yılında onarılmıştır.²⁹ (bkz. Harita 7, s. 205)

KINALIADA ERMENİ MEZARLIĞI

Anber Hanım ve Ohannes Yazıcıoğlu tarafından bağışlanan

ve "Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi'nin batısında, yukarı doğru uzanan bir yamacın üzerinde" yer alan arsa, 1856 yılından itibaren mezarlık olarak kullanılır. 1932'de mezarlığın ortasından bir yol geçirilir. 1937 yılında, mezarlığın en üst bölümü Türk Vakfı'na bağışlanır ve Müslüman mezarlığı olarak kullanılmaya başlar. Kinalıada Ermeni Kilisesi'nin cenaze kayıtlarına göre, mezarlığa gömülen ilk kişi, 15 Ekim 1856'da Erzurumlu Saka Mikael olmuştur. Yine kayıtlara göre, 1857-1921 yılları arasında mezarlığa gömülen 350 kişinin 298'i Kinalıada'da, 52'si Büyükada'da vefat etmiştir. 1911 yılında, 200 altınlık bir masrafla mezarlık ilk kez duvarla çevrilir; 1960 yılında bu işlem tekrarlanır.³⁰ (bkz. Harita 7, s. 205)

NERSESYAN OKULU (1855-1938)

Kinalıada'da Ermeni nüfusunun artmasıyla birlikte okul ihtiyacı da kendini gösterir. 1855 yılında, adada, bir anasını ve üç ilkokul sınıfindan oluşan Nersesyan Okulu açılır (bkz. Harita 7, TK 434). Okulun ilk müdürü Şuşan Solakyan'dır. Okulun temel gelir kaynağı, cemaate ait eğlence mekânıdır. 1890-1892 yılları arasında yenilenen okul, 1894 yılında meydana gelen depremden etkilenir; kilise gibi, okul da yıkılır. Bir süre kapalı kalan okulun akarları da zarar görür. Daha sonra toplanan bağışlar ve Patrikliğin yardımıyla hem okul

KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The mass settlement of the Armenian community on Kinalıada began in 1833, and the introduction of regular ferry services triggered the increase in the Armenian population of the island. The Orthodox Panayia Church and the Greek School on the island were opened in 1869. There are Greek, Armenian, Muslim and French-English cemeteries on the island.²⁸

The foundations of the Surp Krikor Lusavoriç Church were laid in 1854, and the church was consecrated on 22 September 1857. The Kinalıada Children's Camp, affiliated with the Association of the Graduates of Karagözyan School is located in the summer building of the Patriarchate near the church and a building donated by the Gülbenkyan Foundation for poor children to stay in the summer. The church was most recently renovated in 1988.²⁹ (see Map 7 on page 205)

KINALIADA ARMENIAN CEMETERY

The plot of land located "on a hill in the west of the Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church" and donated by Anber Hanım ve Ohannes Yazıcioğlu has been used as a cemetery since 1856. In 1932, a road that passed through the cemetery was built. In 1937, the upper part of the cemetery was donated to the Turkish Foundation and has since been a Muslim cemetery. According to the funeral registers of the Kinalıada Armenian Church, the first person buried at this cemetery was Saka Mikael, who passed away on 15 October 1856. Again according to these registers, of the 350 people who died from 1857 to 1921, 298 had died on Kinalıada, and 52 on Büyükada. In 1911, at a cost of 200 gold, the cemetery was surrounded by walls for the first time; in 1960, the walls were rebuilt.³⁰ (see Map 7)

NERSESYAN SCHOOL (1855-1938)

The increase in the Armenian population on Kinalıada created the need for a school. In 1855 the Nersesyan School, including a nursery class and three primary school classes, was opened on the island (see Map 7, TK 434). The first headmaster of the school was Şuşan Solakyan. The school's main source of revenue was the entertainment venue that belonged to the community. The school was renovated in 1890-1892, and suffered damage in the earthquake of 1894; both the church and the school collapsed. The school remained close for a period of time, and the *akars* [real estate properties generating income] of the school were damaged, too. Later, with donations and the support of the Patriarchate both the school and the church, and the *akars* were renovated. There are documents revealing that not only Armenians but also Turks residing on the island studied at the Nersesyan School. It is stated in these documents that the Turkish students learned Armenian and had no difficulty in following classes.³¹

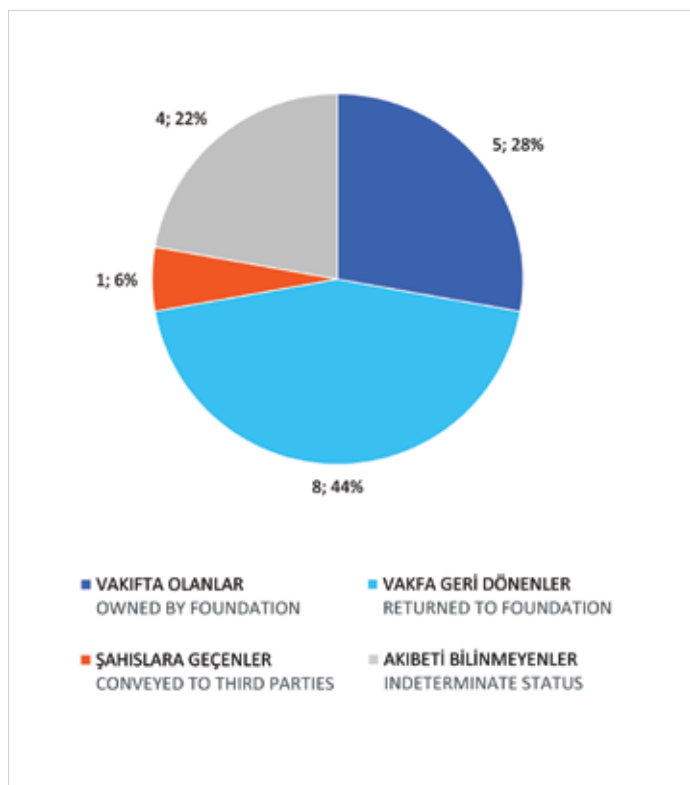
The school was renovated again in 1911. In 1917, the school had six classes where 150 students studied. The

school burned down with its surrounding buildings in 1919, prompting Dikran Kazazyan to donate "the 11-room wooden building in a garden between Saki Bey Street and Köşklü Street" to the community to be used as a school (see Map 7 on page 205). Another fire in autumn 1929 destroyed the new school building as well. The furniture of the school was rescued but the wooden building perished completely. The school was rebuilt with the support of the community, and education began once again on 18 March 1932. The dwindling Armenian population on the island meant that the student body of the school dropped to 25 in 1935, and in 1938 the school was closed due to lack of students.³²

PROPERTIES OF THE KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has 18 properties in total. 13 of these (72%) have encountered problems of ownership. 12 of the assets that faced problems are registered in the 1913 Declaration, and all of the remaining were declared in 1936. The foundation did not acquire any new assets after 1936.

22 properties were listed in the 1913 Declaration, and 26 items were listed in the 1936 Declaration. Apart from four immovable assets that are included on both declarations but could not be located; the 22 registered items with clear cadastral information correspond to 14 lots in total including the church and the cemetery that do not feature on the *akar* [real estate properties generating income] list.

GRAFİK 4. KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 4. THE PROPERTIES OF THE KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

APELOĞLU ANDON VAKFI SORUNU

1935 Vakıflar Kanunu uyarınca, Vakıflar Genel Müdürlüğü, gayrimüslim vakıflarından, kurumun adı, yöneticileri, hayratı ve mal varlıkları gibi bilgileri içeren birer 'beyanname' talep eder. '1936 Beyannamesi' olarak anılan bu belgeyi, genellikle her vakıf kendi adına, diğerlerinden bağımsız bir biçimde hazırlayıp VGM'ye sunar. Ancak, Beyoğlu'nda bulunan Ermeni Katolik Başepiskoposluğu, bu belgeyi, sekiz kiliseyi (Beyoğlu Surp Asdvadzadzin ve Surp Yerrortutyun, Kadıköy Surp Levon, Yeniköy Surp Hovhannes, Tarabya Surp Andon, Büyükdere Surp Boğos, Kandilli Surp Hovsep ve Büyükdere Surp Asdvadzadzin) 'Apeloğlu Andon Vakfı' adıyla tek bir şemsiye altında toplayarak hazırlar.¹⁴

1936 Beyannamesi'nden 1990'lı yıllara uzanan dönemde, yargı ve devlet bürokrasisinin, bu sekiz kiliseyi, genel olarak, tüzel kişiliği olan, bağımsız ve müstakil birer cemaat vakfı olarak değerlendirme eğiliminde olduğu görülür. 1949 yılında çıkarılan ve 2762 sayılı kanunda değişiklik yapan 5404 sayılı kanunla, mülhak vakıflar kapsamındaki cemaat vakıflarının, cemaat mensuplarının seçilen kişiler tarafından yönetilmesi öngörülür. Böylelikle söz konusu sekiz kilise de diğer cemaat vakıfları gibi müstakil birer vakıf olarak faaliyetlerini sürdürür ve yönetim kurulu seçimlerini gerçekleştirme olanağı bulur.¹⁵ Bu kiliseler taşınmazlarını tapuda kendi adlarına tescil ettirirler; mahkemelerde kendi adlarıyla dava açabilmeleri itibarıyla de, zımnen, tüzel kişiliğe sahip cemaat vakıfları olarak kabul edilirler. Örneğin, 1936'da verilen Apeloğlu Andon Vakfı Beyannamesinde 'kilise' olarak geçen Büyükdere Surp Boğos Ermeni Kilisesi Vakfı, 1968 yılında VGM'nin bu beyannamede belirtilen vakıfları mazbut vakıflar kapsamına alması üzerine, işlemin iptali istemiyle dava açar. Danıştay 12. Dairesi'nin işlemi hukuka aykırı bularak iptal etmesiyle, Büyükdere Surp Boğos Ermeni Kilisesi tüzel kişiliği olan bir cemaat vakfı olarak kabul edilir.¹⁶

Bu eğilim, 1990'lı yıllarda yerini devlet kurumlarının ve mahkemelerin hukuk dışı yorumlarına bırakmaya başlar. Büyükdere Surp Boğos Ermeni Kilisesi'nin 1993 yılında Hazine'ye açtığı bir davada, Sarıyer Kadastro Mahkemesi, konu hakkında danışılan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, kilisenin "tek başına [tüzel kişiliği] haiz bir vakıf olmayıp Apeloğlu Andon Vakfı'nın hayratı olduğu, bu itibarla dava konusu taşınmazın ayrı bir vakıf telakki edilerek hayratı adına tescil edilmesinin hukuken mümkün bulunmadığı" şeklindeki görüşünü de göz önünde bulundurarak, 1950 tarihli kadaströ kayıtlarında 'malik' hanesi boş bırakılmış olan arsanın (TK 939) Hazine adına tescil edilmesine karar verir.¹⁷ Kararda imzası bulunan hâkim Erdoğan Kabakçı'nın, kilisenin Türkiye'de mülk edinmesinin mümkün olmadığına ve 'mütekabiliyet' ilkesine vurgu yapmasının yanı sıra, kiliseden "Türk olmayanların meydana getirdikleri" bir tüzel kişilik olarak bahsetmesi, yargı mensuplarının, cemaat vakıflarını Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 1975'teki düzeltme kararından¹⁸ 20 yıl sonra bile 'yabancı' kuruluşlar olarak değerlendirebilecek kadar keyfi ve ırkçı bir zihniyetle hareket edebildiklerini göstermektedir.

Vakfı ilgilendiren bir davada, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin E. 1995/889 sayılı dosyasına verdiği 26 Şubat 2001 tarihli bilirkişi raporunda Apeloğlu Andon Vakfı'nın İslam hukukuna göre ve ayrı mütevellisi bulunmak üzere kurulmuş bir vakıf olduğunu; sekiz kilise adına verilen 1936 Beyannamesi'nin Apeloğlu Andon adına düzenlenmiş olmasının ise bu kiliselerin 1935'te kabul edilen Vakıflar Kanunu'yla ayrı ayrı tüzel kişiliği haiz birer vakıf olduklarının hükme bağlanmış olduğu gerçeğini değiştirmedeğini dile getirmiştir.¹⁹

Söz konusu sekiz kilisenin vakıf statüsü, Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde sınırlı da olsa birtakım olumlu adımların atıldığı 2000'li yıllarda mevzuatta yapılan bir düzenlemeyle daha da karmaşık bir hal alır. 24 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin ekinde yer alan, 161 cemaat vakfının sıralandığı 'Faaliyette Bulunan Cemaat Vakıfları' başlıklı listede, sekiz kiliseden Kandilli Surp Hovsep Kilisesi dışındakiler, yine Apeloğlu Andon Vakfı Hayratı'nın bünyesinde toplanmış olarak gösterilir.²⁰ Avukat Setrak Davuthan 2009 yılında *Agos* gazetesine verdiği bir röportajda, bunun kiliselerin bağımsızlık ve müstakillik vasfının kaybettirilmesine dair idari bir işlem olduğunu ve hukuka uygun olmadığını dile getirmiştir.²¹ Davuthan'a göre, kilise vakıflarının bu vasıflarını yitirmeleri gibi bir durumda, yedi kilisenin hepsi için Apeloğlu Andon Vakfı adı altında tek bir yönetim kurulu seçimi yapılması gündeme gelecekti. Ancak, İstanbul'un farklı semtlerinde bulunan yedi kilisenin tek bir yönetim kurulu tarafından idare edilmesi imkânsızdı. Konuyla yakından ilgilenen Setrak Davuthan ve Avukat Diran Bakar, ilgili vakıf yönetimlerini uyarırlar ve İstanbul Valiliği eliyle Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı'na resmen başvurarak söz konusu yedi Ermeni Katolik kilisesinin bağımsız birer vakıf olduğunu ve yasa çerçevesinde yayımlanan listedeki yanlışlığın giderilmesi gerektiğini belirtirler. Ancak yasal süre içerisinde, taleplerine olumlu bir yanıt alamazlar.

Yönetmeliğin yayımlanmasından kısa bir süre sonra bu yedi kilise arasında yer alan Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı'nın, tasarrufunda bulunan mülklerin tescili için, 4771 ve 4778 sayılı kanunlara dayanarak yaptığı başvuruları, VGM "kilisenin tek başına vakıf tüzel kişiliği olmadığı" gerekçesiyle reddeder. Vakfın bu işlemin iptali için 2003 yılında açtığı davada Danıştay 10. Dairesi vakfı haklı bulur ve işlemi iptal eder. Bu kararla, yönetmelikte Apeloğlu Andon Vakfı Hayratı altında toplanmış olarak gösterilen yedi kilisenin her birinin bağımsız vakıflar olduğu gerçeği kabul edilmiş olur.²² Ancak VGM'nin bu kararı 2006 yılında temyiz etmesi üzerine, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 10. Daire'nin kararını bozar.²³ Kararda Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı'nın Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflardan olmadığı ileri sürülerek, 1935 Vakıflar Kanunu kapsamında değerlendirilemeyeceği ve ayrı bir 36 beyannamesi de bulunmadığı gerekçesiyle, cemaat vakfı sayılmasına olanak bulunmadığı iddia edilir.

2002 yılında kabul edilen 4771 sayılı kanunun 4. maddesinde, 36 Beyannamesi'nin vakıflara ait malların bildiriminden ibaret olduğu ve cemaat vakıflarının mülk edinme haklarını engellemeye ya da sınırlamaya yönelik olarak yorumlanamayacağı belirtilir. Bu yasal düzenlemeden yalnızca altı yıl sonra, yargının en üst merciinin, bir cemaat kurumunun 1936 Beyannamesi'ni kendi adına vermemiş olmasını, bu kurumun vakıf statüsü taşımadığına ve dolayısıyla tüzel kişiliği bulunmadığına gerekçe olarak gösterebilmesi düşündürücüdür. Bu kararın kaldırılması için Mayıs 2009'da yapılan tashihi talebi de reddedilir. Dava Eylül 2012 itibarıyla, Danıştay 10. Dairesi'nin incelemesindedir.

THE APELOĞLU ANDON FOUNDATION ISSUE

In accordance with the 1935 Foundations Law, the Directorate General of Foundations (DGF) demands a 'declaration' from each non-Muslim foundations containing information such as the name, management, charitables and properties of the institution. This document, known as the '1936 Declaration', is usually independently prepared by each foundation and submitted to the DGF. However, the Armenian Catholic Archbishopry located in Beyoğlu prepares this document by gathering eight churches (Beyoğlu Surp Asdvadzadzin and Beyoğlu Surp Yerrortutyun, Kadıköy Surp Levon, Yeniköy Surp Hovhannes, Tarabya Surp Andon, Büyükdere Surp Boğos, Kandilli Surp Hovsep and Büyükdere Surp Asdvadzadzin) under a single umbrella with the name 'Apełoğlu Andon Foundation'.¹⁴

The period from the 1936 Declaration to 1990s saw the tendency of judicial and state bureaucracy to generally consider these eight churches as independent and separate community foundations with legal personalities. Law number 5404, which was enacted in 1949 and effectively changed law number 2762, foresees the community foundations under the 'annexed foundations' status to be managed by persons elected by community members. This way, just like other community foundations, these eight churches may continue with their activities as independent foundations and be able to carry out elections for board of directors.¹⁵

These churches register their assets in their own name; being able to file suits with their own name also means they are by implication considered community foundations with legal personalities. For instance, Surp Boğos Armenian Church Foundation in Büyükdere, which is mentioned in the 1936 Declaration of Apełoğlu Andon Foundation as a 'church', filed a suit demanding the reversal of the procedure when in 1968 the DGF designated the foundations mentioned in this document as 'seized foundations'.¹⁶

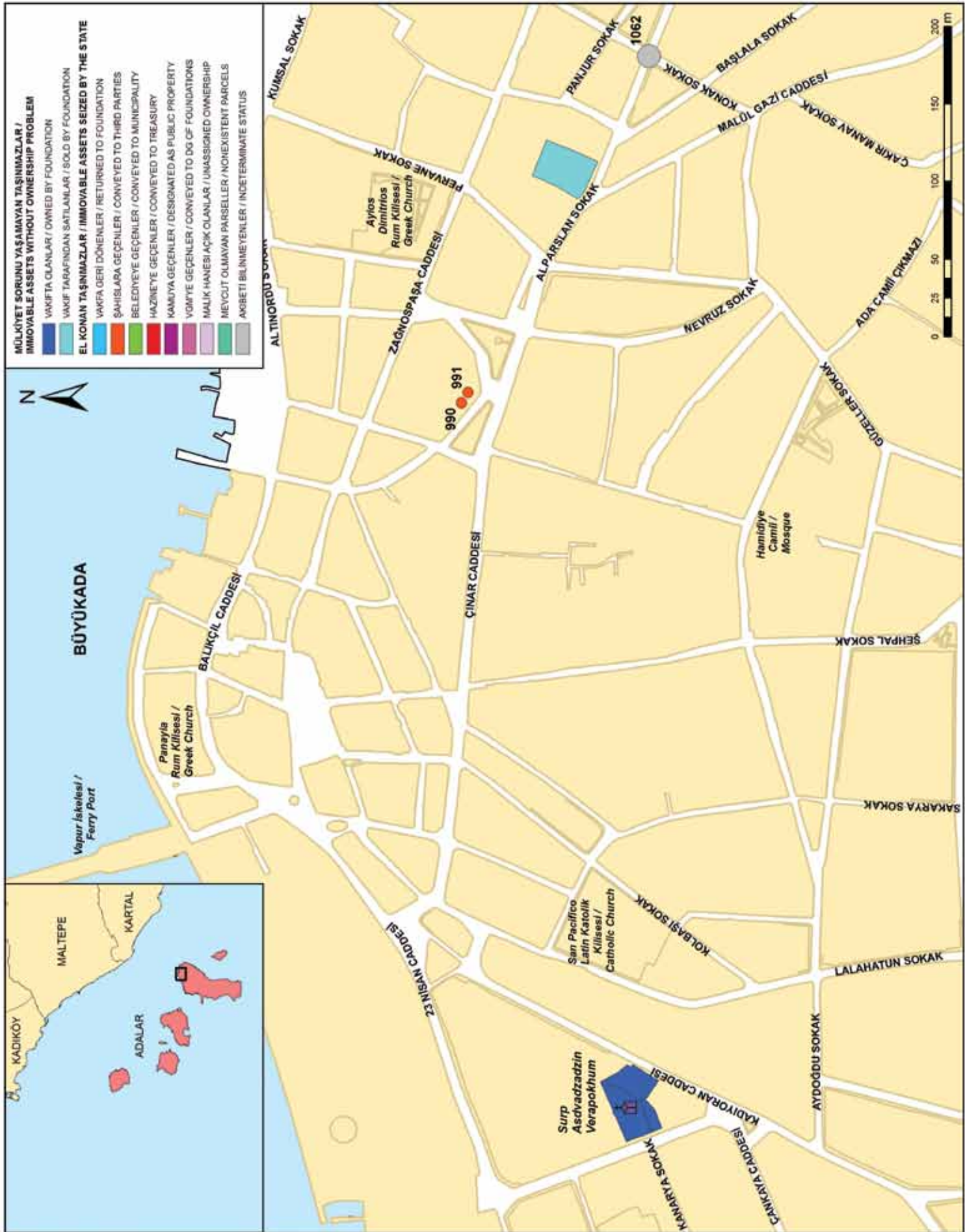
During the 1990s, this tendency led way to extrajudicial interpretations of state institutions and courts. In a case in 1993 of Surp Boğos Armenian Church versus the Treasury, the Sarıyer Cadastral Court took into consideration the opinion of the DGF, which consulted that the church is "not an independent [incorporated body] but a charitable institution under Apełoğlu Andon Foundation, and as such it is not legally possible for said asset to be considered an independent foundation and registered in the name of the charitable institution" and decided that the plot (TK 939), whose ownership was unassigned in the cadastre records dated 1950 was to be registered under the Treasury.¹⁷ The fact that Judge Erdoğan Kabakçı, whose signature is on the court's decision, not only stressed that the church cannot own property in Turkey and the law of 'reciprocity', but also talked of the church as an incorporated body "composed of non-Turks" goes to show that 20 years after the 1975 reversal decision of the 1st Judicial Office of the Supreme Court of Appeals,¹⁸ members of the judiciary can act so arbitrarily and with a racist mindset that they consider community foundations as 'foreign' institutions.

In the expert report dated February 26, 2001 and submitted to Beyoğlu 1st Court of First Instance's file numbered E. 1995/889 in a case concerning the foundation, Prof. Hüseyin Hatemi stated that the Apełoğlu Andon Foundation was established in accordance with Islamic law and as to have separate trustees, and that 1936 Declaration, submitted for the eight churches, being drawn up in the name of the Apełoğlu Andon Foundation does not change the fact that these churches are individual foundations whose separate incorporated bodies were constituted by the Foundations Law legislated in 1935.¹⁹

The foundation status of these eight churches took an even more complicated turn with an adjustment made in the legislation during the 2000s when a number of positive, albeit limited, steps were taken within the framework of the European Union accession process. The churches, except for the Kandilli Surp Hovsep Church, are also indicated as part of the Apełoğlu Andon Foundation in the list titled "Active Community Foundations" that was attached to the regulation printed in the Official Newspaper dated January 24 2003 and listed 161 community foundations.²⁰ In an interview given to *Agos* in 2009, lawyer Setrak Davuthan stated that this was an administrative procedure aimed at getting rid of the independence and self-governance of the churches and was not legal.²¹ According to Davuthan, in the case of church foundations losing said features, a single board election would have to be carried out for all of the seven churches under the name of Apełoğlu Andon Foundation. However, it would be impossible for these seven churches, every one of which is located in a different neighbourhood of Istanbul, to be managed by a single board of directors. Lawyers Setrak Davuthan and Diran Bakar, who have been watching the issue closely, alerted the administrations of concerned foundations and officially appealed to the Offices of State Ministry and Deputy Prime Minister through the Governor's Office, noting that the seven Armenian Catholic churches are independent foundations and the mistake in the published list needs to be corrected in accordance with the law. However, they could not get an affirmative answer to their demands within the statutory period.

A short while after the regulation was published, Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation, one of the seven churches, filed an application based on laws 4771 and 4778 to register the property under its disposal, which was rejected by the DGF based on "the church on its own not being a legal personality." In the case suit filed by the foundation in 2003 to reverse this decision, the Council of State ruled the foundation justified and annulled the procedure. With this decision, it came to be accepted that each of the seven churches shown as part of the Apełoğlu Andon Foundation charitables in the regulation is in fact an independent foundation.²² However, upon the DGF's appeal in 2006, the Council of State's Administrative Court Offices General Board overruled the decision of the 10th Chamber.²³ The decision claimed that the Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation is not one of the foundations established prior to the Civil Law came into effect and thus could not be considered within the 1935 Foundations Law or considered a community foundation since there was not a separate 36 Declaration.

In Article 4 of the law numbered 4771 legislated in 2002, it is indicated that the 1936 Declaration is limited to being a declaration of property belonging to foundations and cannot be interpreted as to circumvent or limit the right of community foundations to acquire property. It is thought-provoking that only six years after this legal regulation, the highest judicial authority could cite a community institution not having submitted the 1936 Declaration in its own name as a justification for ruling that the institution does not carry foundation status and thus is not a legal personality. The application made in May 2009 for rectification of this decision was also denied. As of September 2012, the case is under investigation at the Council of State's 10th Chamber.

HARİTA 6. ERMENİ VAKIFLARININ BÜYÜKADA'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 6. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN BÜYÜKADA

KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ (2011)

KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH (2011)

Today, the title deed of 12 lots belong to the foundation. The title register of 7 of these including the building of the old school on Çınar Square (TK 434), the theatre (TK 433) and the public bath (TK 436) binalarının (the others are: TK 435, TK 437, TK 438, TK 439) could only be carried out on 23 December 2003 (see Map 7 on page 205) with applications within the scope of laws no. 4771, 4772 and 4773, thus returning half of the immovable assets that had encountered problems to their genuine owners. Apart from these title-registered properties, the ownership problem of the five immovables registered in declarations continues as of August 2012. An official request was made by Priest Vahan, the administrator of the church foundation at the time, when in the 1930s the cadastral survey of the island was carried out, and the request is clearly included in the cadastre declarations.

Despite the request and the statement by the Cadastral Commission that these immovable assets were in the possession of the church, the titles of only five immovable assets were registered in the name of the church. Kinaliada Cemetery (TK 194), the history of which is related above, was registered at the deed office in the name of the foundation following the positive verdict of the Council of Foundations within the scope of the decree law dated 27 August 2011.

Data was unearthed revealing that the cemetery land was in the past greater than the land the sum total of the current Armenian and Muslim cemeteries and the foundation applied for the lot in the north of the cemetery on the basis of this data and received the title deed for this lot also.

One asset that the foundation has lost is the lot on Tekinay Street that is now under private ownership (TK 1108). This asset, listed in 23rd place in the 1936 Declaration and acquired on 8 December 1919, was registered under a *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee]. Despite the request of the church during the cadastral survey, the asset was registered under the Treasury because it was previously registered under a *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] and that this person was now untraceable. Later, it was registered under the Directorate General of Foundations because it was *icareteynli* [double-rented from] from the Şehzade Sultan Mehmet Foundation and was later sold by this institution (see Map 7 on page 205).

Information is limited on the four immovable assets that feature on both declarations presented by the church foundation but were lost at one point in time and have not been located on the current cadastral plan. The known addresses

KINALIADA NERSESYAN OKULU

KINALIADA NERSESYAN SCHOOL

ve kilise, hem de akarlar yenilenir. Nersesyan Okulu'nda yalnızca Ermenilerin değil, adada yaşayan Türklerin de öğrenim gördüğüne dair belgeler vardır. Buradaki Türk öğrencilerin Ermenice öğrendikleri ve dersleri takip etmekte zorlandıkları, mevcut belgelerde belirtilmektedir.³¹

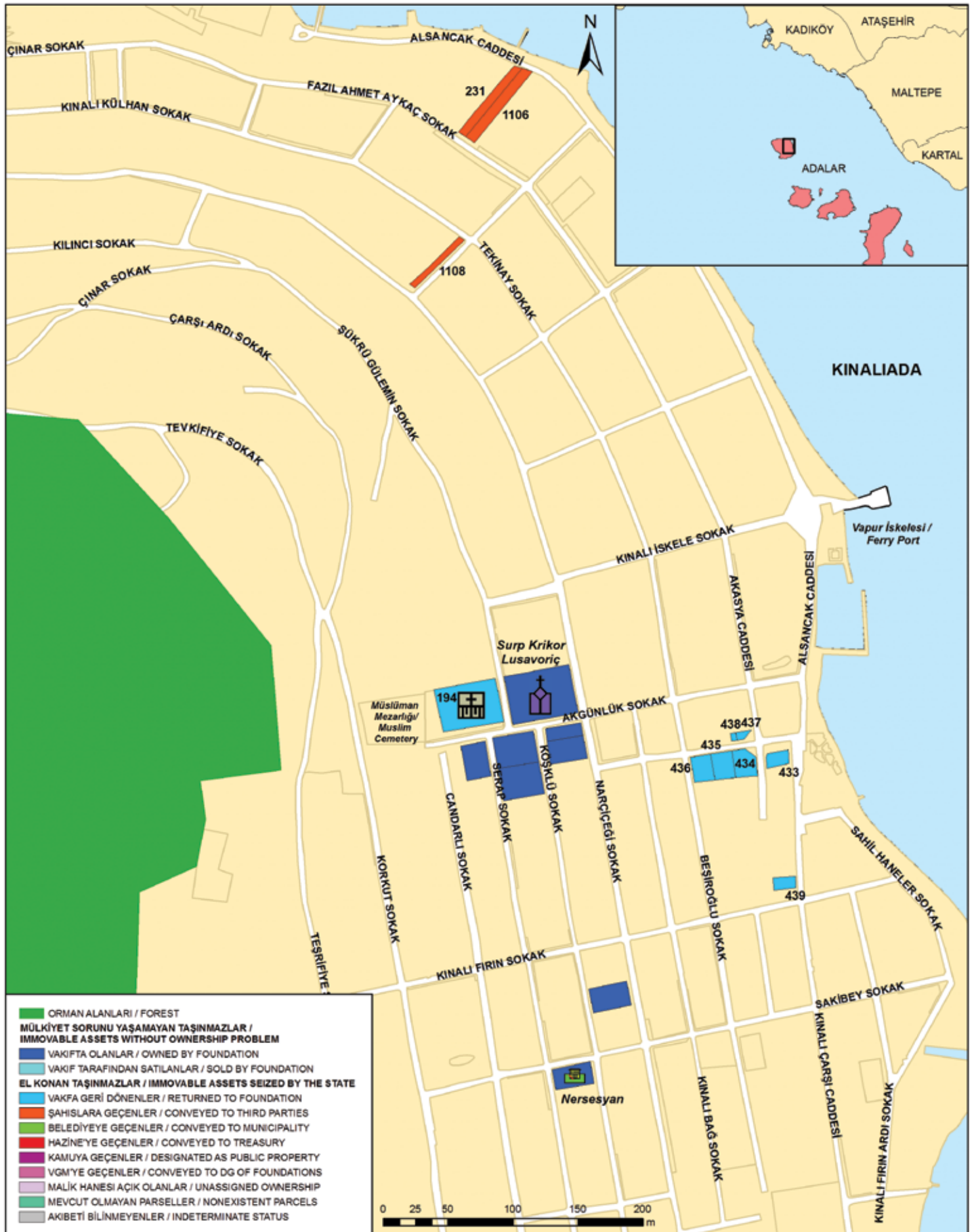
Okul binası 1911 yılında tekrar yenilenir. 1917 yılında 150 öğrencinin okuduğu altı sınıfı olduğu bilinmektedir. 1919'da çıkan bir yangında, okulun çevresindeki binalarla birlikte yanması üzerine, Dikran Kazazyan "Saki Bey Sokağı ile Köşklü Sokak arasında kalan, 11 odadan oluşan bahçeli ahşap binasını" okul olarak kullanılması için cemaate bağışlar (bkz. Harita 7, s. 205). 1929 sonbaharında çıkan yangınla yeni okul binası da yanar. Okulun eşyaları kurtarılır ancak ahşap bina tamamen yok olur. Toplumun yardımlarıyla yeniden yapılan okul binasında, 18 Mart 1932'de eğitim-öğretime yeniden başlanır. Özellikle adadaki Ermenilerin nüfusunun azalmasıyla okulun öğrenci sayısı 1935'te 25'e kadar düşer ve 1938'de, öğrenci azlığı nedeniyle okul kapatılır.³²

KINALIADA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFININ MÜLKLERİ

Vakfın toplam 18 adet mülkü vardır. Bu mülklerden 13 tanesi (%72) mülkiyet sorunu yaşamıştır. Sorun yaşayanların 12'si 1913 Beyannamesi'nde kayıtlıken, diğerlerinin hepsi 1936'da beyan edilmiştir. Vakfın 1936'dan sonra edindiği mülk yoktur.

1913 Beyannamesi'nde 22, 1936 Beyannamesi'nde ise 26 kalem mülk sıralanmıştır. Her iki beyannamede de bulunan ancak yeri tespit edilemeyen dört taşınmaz dışında kesin kadastral bilgileri olan 22 kayıt, akar sıralamasında gösterilmeyen kilise ve mezarlıkla beraber toplam 14 parsel te kabul etmektedir.

Günümüzde 12 parselin tapusu vakıf üzerindedir. Bunlardan Çınar Meydanı'nda bulunan eski okul (TK 434), tiyatro (TK 433) ve hamam (TK 436) binalarının da içinde olduğu yedi tanesinin (diğerleri: TK 435, TK 437, TK 438, TK 439) tapu tescili, 4771, 4772 ve 4773 sayılı yasalar kapsamındaki başvurularla, 23 Aralık 2003 tarihinde yapılabilmış (bkz. Harita 7, s. 205), böylece sorunlu taşınmazların yarısı gerçek sahibine dönmüştür. Bu tapulu mülkler dışında beyannamede yer alan beş adet taşınmazın mülkiyet sorunu Ağustos 2012 itibarıyla devam etmektedir. 1930'ların sonunda adanın kadastro çalışmaları yapılırken, kilise vakfının o dönemdeki yöneticisi Papaz Vahan'ın kilisenin tüm taşınmazları için talepte bulunduğu, kadastro beyannamelerinde görülebilir. Bu taleplere, ve taşınmazların kilisenin tasarrufunda olduğunun kadastro komisyonu tarafından belirtilmesine rağmen, sadece beş taşınmazın tapu tescili kilise adına yapılmıştır. Yukarıda tarihi anlatılan Kinaliada Mezarlığı (TK 194), 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'nin olumlu kararı doğrultusunda, tapuda vakfı adına

HARİTA 7. ERMENİ VAKIFLARININ KINALIADA'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 7. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN KINALIADA

tescil edilmiştir. Mezarlık alanının, geçmişte, bugünkü Ermeni ve Müslüman mezarlıklarının kapladığı alanların toplamından daha büyük olduğuna işaret eden bazı ipuçlarına rastlanmıştır. Bu ipuçlarına dayanarak mezarlığın kuzeyindeki parsel için de başvuru yapan vakıf, bu parselin tapusunu da almıştır.

Vakfın kaybettiği bir mülk, Tekinay Sokak'ta bulunan ve şimdi şahıs mülkiyetinde olan parseldir (TK 1108). 1936 Beyannamesi'nde 23. sırada bulunan ve 8 Aralık 1919 tarihinde edinilmiş olan bu mülk tapuda nam-ı müstear olarak kayıtlıydı. Kadastro sırasında kilisenin talebine rağmen, nam-ı müstear olarak görüldüğü ve kişinin gaip olduğu iddiasıyla Hazine'ye tescil edilir. Daha sonra, Şehzade Sultan Mehmet vakfından icareteynli olduğu için VGM'ye tescil edilir ve bu kurum tarafından satılır (bkz. Harita 7, s. 205).

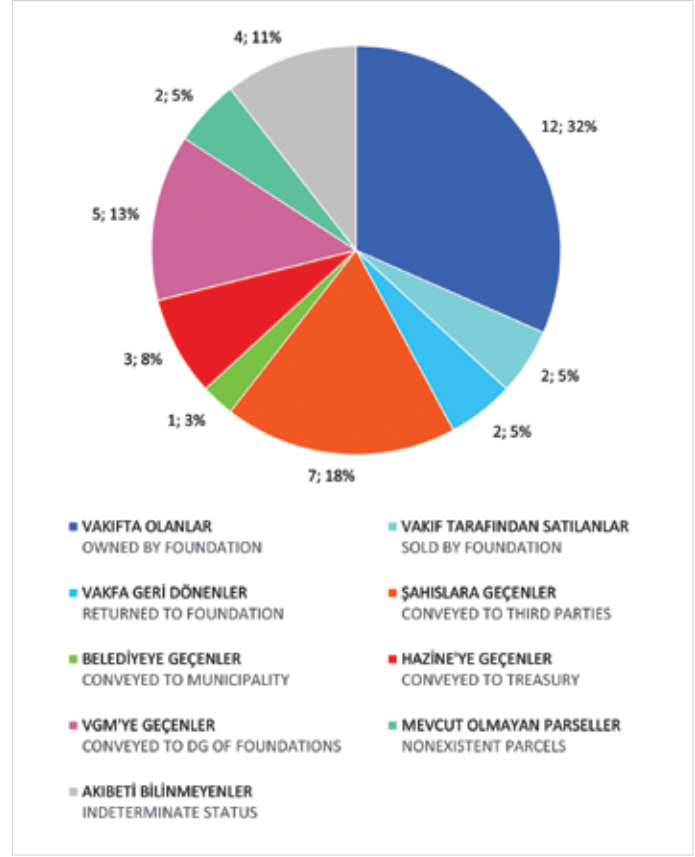
Kilise vakfının verdiği her iki beynamede de bulunan ancak zaman içinde kaybedilen ve güncel kadastro planında yerleri tespit edilemeyen dört taşınmaz hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Hepsisi de 1930'larda arsa vasfında olan bu taşınmazların bilinen adresleri şöyledir: Teşrikiye Sokak no. 6, Livarya (yeni Narççeği) Sokak no. 24, Şevkiye (yeni Çandarlı) Sokak no.18, İskele Sokak no.1-3 (beyannamelerde "iki kıta arsa" olarak geçen taşınmazlar).

BAKIRKÖY

Bakırköy ilçesinin tarihi Roma İmparatorluğu'na kadar uzanır. Bizans'ın son dönemlerinde, 'Makriköy' (Uzak Köy) olarak anılan bir balıkçı köyü olan ancak Osmanlı döneminde, 17. yüzyıl başlarında iskân bölgesi olarak yeniden önem kazanan semtin yakın zamana kadar en önemli özelliği, Rum, Ermeni, Yahudi ve Müslüman toplulukların bir arada yaşadığı bir bölge olmasıdır. II. Mahmud döneminde, bugün Ataköy'ün bulunduğu bölgede kurulan Baruthane'de çalışmak üzere, önemli sayıda Ermeni Bakırköy'e göç etmiştir. Bakırköy, günümüzde, Kurtuluş'tan sonra, İstanbul'un Ermeni nüfusu en yoğun olan ikinci bölgesidir.³³

Bakırköy ilçesinin sınırları içinde yer alan Ayastefanos'un geçmişi de Roma döneminin sonlarına uzanır. Osmanlı zamanında da küçük bir Rum köyü olarak varlığını sürdüren semt, 1852 yılında konan vapur seferleri ve 1870'te tren yolunun açılmasıyla canlanmaya başlar. Cumhuriyet dönemine kadar Rum nüfusun ağırlıkta olduğu semtin adı, 1930 yılında 'Yeşilköy' olarak değiştirilmiştir.³⁴

Bakırköy ilçesinde, biri merkezde, diğeri de Yeşilköy'de olmak üzere iki Ermeni kilisesi vardır. Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi ve Yeşilköy Surp Isdepanos'un bağlı olduğu vakıflar dışındaki bazı Ermeni vakıflarının da ilçede mülkleri vardır. İlçedeki, Ermeni vakıflarına ait toplam 38 mülkün 24'üne (%63) çeşitli şekillerde el konmuştur. Grafik 5'te Ermeni kurumlarının Bakırköy'deki mülklerinin güncel dağılımı gösterilmektedir.

GRAFİK 5. ERMENİ VAKIFLARININ BAKIRKÖY'DEKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 5. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN BAKIRKÖY (NUMBER; %)

BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

19. yüzyılda Baruthane'de ve Zeytinburnu Demir Fabrikası'nda çalışan Ermeni işçilerin, Barutçubaşı Hovhannes Dadyan'a başvurup ibadet yeri talebinde bulunması üzerine, Bakırköy'de, Rumlardan alınan eski bir manastır arsasına, 1831'de, Surp Sarkis'e ithaf edilen ahşap bir kilise inşa edilir. Daha sonra yıkılan bu kilisenin yerine kâgir olarak inşa edilen Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi Kilisesi, 7 Nisan 1844'te ibadete açılmıştır.³⁵ (bkz. Harita 8, s. 210)

Semtın Ermeni mezarlığının mülkiyeti 1868 yılında cemaate geçer.³⁶

DADYAN OKULU

Surp Asdvadzadzi Kilisesi'nin ibadete açıldığı yıl, bahçesindeki ahşap bir binada Arzrunyan Erkek Okulu da eğitim-öğretim faaliyetine başlar.³⁷ 1892'de okul için kâgir bir bina inşa edilir; 'Dadyan' adını alan okul³⁸ başlangıçta anaokulu ve ilkokul düzeyinde eğitim verirken 1895'te alınan izinle ortaokul seviyesinde eğitim vermeye başlar. 2003 yılında kapsamlı bir onarımdan geçirilen okul binasının arkasındaki sokağın adı, 2004'te, Bakırköy Belediye Meclisi'nin aldığı kararla 'Dadyan Sokak' olur. Okul, 42 öğretmen ve 397 öğrenci ile eğitim faaliyetini sürdürmektedir.³⁹ (bkz. Harita 8, s. 210)

of these immovable assets that were all described as lots in the 1930s are as follows: Teşrikiye Street no. 6, Livarya (now Narçiçeği) Street no. 24, Şevkiye (now Çandarlı) Street no.18, İskele Street no.1-3 (the immovables that are described as “two sets of lots” in the declarations).

BAKIRKÖY

The history of the borough of Bakırköy goes back to the time of the Roman Empire. A fishermen’s village referred to as ‘Makriköy’ (The Distant Village) in the late Byzantine period, regained importance in the Ottoman period in the early 17th century as a residential area. The most significant attribute of the neighbourhood until recent times was that it was a place where Greek, Armenian, Jewish and Muslim communities lived together. A significant number of Armenians migrated to Bakırköy to work at the Gunpowder Factory founded during the reign of Mahmud II in the area where Ataköy is today. Today, Bakırköy is the area with the second highest Armenian population in Istanbul after Kurtuluş.³³

The history of Ayestefanos, which is located within the borders of the Bakırköy Borough, also goes back to the time of the late Roman Empire. The neighbourhood continued to exist during the Ottoman period as a small Greek village, and began to liven up with the introduction of regular ferry services in 1852, and the opening of the suburban railway in 1870. The population of the neighbourhood was mostly Greek until the Republican period. The name of the neighbourhood was changed as ‘Yeşilköy’ in 1930.³⁴

There are two Armenian churches in the Bakırköy Borough, one in the centre, and one in Yeşilköy. In addition to the foundations with which the Bakırköy Surp Asdvadzadzin Church and Yeşilköy Surp Isdepanos Church are affiliated with, there are assets of other Armenian foundations in the borough as well. 24 out of a total of 38 assets (63%) in the borough that belonged to Armenian foundations were seized through various methods. Graph 5 shows the current distribution of the properties in Bakırköy of Armenian institutions.

BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

In the 19th century, upon the request of Armenian workers employed at the Gunpowder Factory and the Zeytinburnu Iron Factory from Gunpowder Chief Hovhannes Dadyan for a place of worship, a wooden church dedicated to Surp Sarkis was built in Bakırköy in 1831 on the lot of an old monastery purchased from the Greeks. This church was later demolished and the Surp Asdvadzadzin Church was built in its place and consecrated on 7 April 1844.³⁵ (see Map 8 on page 210)

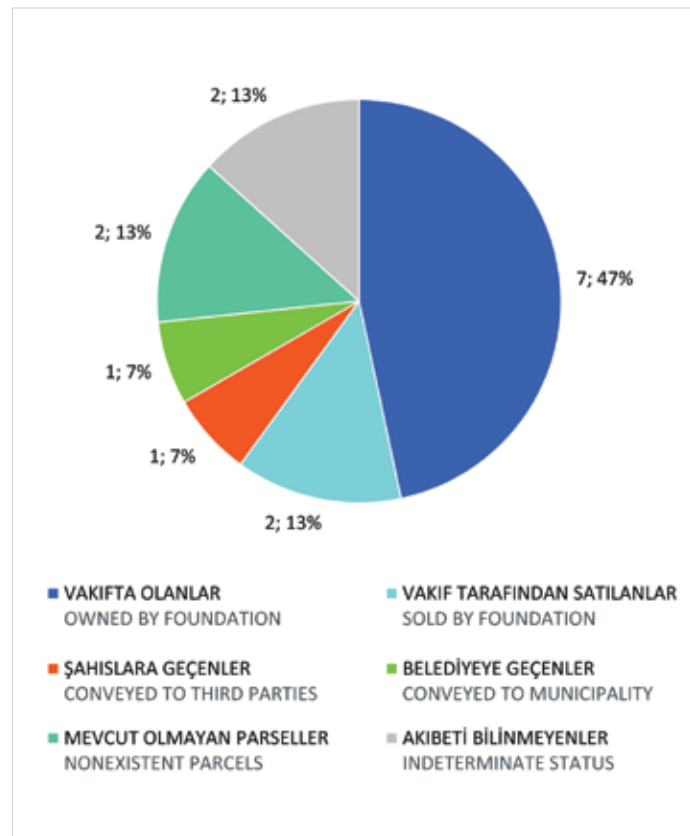
The ownership of the Armenian cemetery of the neighbourhood passed on to the community in 1868.³⁶

DADYAN SCHOOL

The Ardzrunyan School for Boys also began its educational activities the year the Surp Asdvadzadzin Church was consecrated, in a wooden building in the garden of the church.³⁷ A stone building was built for the school in 1892; and the school that was renamed ‘Dadyan’³⁸ initially provided nursery and primary school education, adding secondary education to these with a permit issued in 1895. The school went through a comprehensive renovation in 2003, and a decree issued by the Bakırköy Municipality Assembly in 2004 renamed the street behind the school ‘Dadyan Street’. The school continues its educational activities with 42 teachers and 397 students.³⁹ (see Map 8 on page 210)

PROPERTIES OF THE BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL

The *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] of the foundation are the church and the Dadyan School on the same lot on Ebuzyia Street in the centre of Bakırköy, and the cemetery adjacent to the Greek cemetery on Tayyareci Hayrettin Street. The ownership of the cemetery (TK 195) was transferred, with a lot of the other

GRAFİK 6. BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKIFININ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 6. THE PROPERTIES OF THE BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZİNİ ERMENİ KİLİSESİ (2011)

BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZİNİ ARMENIAN CHURCH (2011)

BAKIRKÖY'DEKİ DADYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (2011)

DADYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL IN BAKIRKÖY (2011)

BAKIRKÖY DZINUNT SURP ASDVADZADZİNİ ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın hayratları, Bakirköy'ün merkezindeki Ebuziya Caddesi'nde aynı parselde bulunan kilise ve Dadyan Okulu ile, Tayyareci Hayrettin Sokağı'nda, Rum mezarlığıyla komşu olan mezarlıktan oluşmaktadır. Mezarlığın mülkiyeti (TK 195), kentteki diğer bir çok mezarlık gibi, 1930 yılında çıkan Belediye Kanunu'ndaki Mezarlıklar Nizamnamesi kapsamında Belediye'ye geçmiştir (bkz. Harita 8).

Vakfın 15 adet taşınmazı bulunmaktadır. Üçü hayrat, 12'si akar olan bu taşınmazlardan altı adedi (%40) mülkiyet

sorunu yaşamıştır. Tüm taşınmazlar 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır ve vakıf 1936'dan sonra mülk edinmemiştir. Toplamda yedi mülkün tapusu vakfın üzerindedir. 2000'li yıllardaki yasal düzenlemelerle vakfa iade edilmiş olan herhangi bir mülk yoktur.

Vakfın tapulu mülkü olan iki parsel, 1984 yılında İstanbul Caddesi'nin genişletilmesi çalışmaları sırasında kamulaştırılır (TK 290 ve TK 291). Bu parseller artık mevcut değildir. Şu anda şahıs mülkiyetinde olan, Hamam Sokak'taki dükkânın arsası (TK 294) ise vakfın kaybettiği mülklere dendir (bkz. Harita 8, s. 210).

Vakfın elindeki belgelerden, kilisenin hemen kuzeyindeki Taşevler Sokak'ta, şimdi kaybedilmiş olan mülkleri olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlıca musakkafat⁴⁰ vergi kayıtlarına göre, dört ayrı ev (5, 7, 19 ve 21 numaralar) için vergi ödenmekteydi. Bunlardan birinin 26 Kasım 1919 tarihli bir tapu senedi olduğu da görülmektedir. Tapu senedinin tarihinin, vakfın kaybetmediği mülklerinin tapu tescil tarihleri ile aynı olması dikkat çekicidir. Ancak bu evlerin hangi parsellere tekbül ettiği tespit edilememiştir. Vakıf arşivindeki belgelerde, 7 ve 21 numaralı evlerin 1930 yılında satıldığı görülmektedir. Diğer evlerin akıbeti belirsizdir.

YEŞİLKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

1826 yılında, Barutçubaşı Simon Amira Dadyan (1777-1832), semtteki Ermenilerin ibadet ihtiyacı için bir kilise yaptırır. 1843 yılında ise, yine Dadyan ailesinden Barutçubaşı Boğos Bey tarafından, bugünkü Yeşilköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi inşa ettirilir ve 1846'da ibadete açılır (bkz. Harita 9, s. 211).⁴¹ 1860'ta burada bir Ermeni ilkokulu açılmış olduğu bilinmektedir. 1878 yılında, kilisenin bitişiğinde Kapamacıyan Karma İlkokulu inşa edilir ve eğitime başlar.⁴² Üç sınıflı olan bu okul 1942 yılında kapanır. 1955'te, bugünkü Özel Yeşilköy Ermeni İlköğretim Okulu'nun anasınıfı bölümü, iki sene sonra da ilkokul bölümü açılmıştır.

YEŞİLKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın, üçü hayrat (kilise, okul ve mezarlık), diğerleri ise akar vasfında olmak üzere toplam 17 mülkü vardır. Yeşilköy'de ve Beyoğlu'nda olan iki mülk dışında, bunların hepsinin tapu tescili ile ilgili çeşitli sorunlar yaşanmıştır.

'Malik'hanesi açık bırakılan kilise parselinin (TK82) tapusu, 2008 yılında vakıflara başvuru hakkı tanınmasının ardından tescil edilebilmiştir. Bir bölümü okul tarafından kullanılan bu parselin (TK 150) mülkiyeti Hazine'dedir. Parselin tamamı (TK 1166), yine aynı adada yer alan ve mülkiyeti Hazine'de olan bir parsel (TK 1167) ile mülkiyeti VGM'de olan başka bir parsel (TK 1168) için, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında yeni başvurular yapılmıştır. Bu başvurular henüz sonuçlanmamıştır. Diğer mezarlıklar gibi,

cemeteries in the city, to the Municipality within the scope of the Cemeteries Regulation of the Municipality Law issued in 1930 (see Map 8 on page 210).

The foundation has 15 immovable assets. Three of these are *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] and 12 of them are *akars* [real estate properties generating income], and six of these (40%) immovable assets have encountered ownership problems. All the immovables are registered in the 1936 Declaration and the foundation acquired no assets after 1936. In total, the title deeds of seven assets are registered under the foundation. There are no assets that have been returned to the foundation within the scope of legal arrangements made in the 2000s.

Two lots that were title registered assets of the foundation were expropriated during the expansion work of Istanbul Street in 1984 (TK 290 ve TK 291). These lots no longer exist. The now privately owned land of the shop on Hamam Street (TK 294) is a property that the foundation has lost (see Map 8).

Documents in the archives of the foundation reveal that there were assets on Taşevler Street in the immediate north of the church that have now been lost. According to musakkafat⁴⁰ tax records in Ottoman, taxes were being paid for four separate houses (no.s 5, 7, 19 and 21). One of such records is a title deed dated 26 November 1919. The date of the title deed is remarkably the same date with the registration date of the assets the foundation did not lose. However, it has not been determined to which lots these houses correspond to. Documents in the archive of the foundation show that the houses at number 7 and 21 were sold in 1930. The fate of the other houses is unclear.

YEŞİLKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

In 1826, Gunpowder Chief Simon Amira Dadyan (1777-1832) ordered the construction of a church for the Armenians in the neighbourhood. In 1843, Gunpowder Chief Boğos Bey, also a member of the Dadyan family, had the Yeşilköy Surp Isdepanos Armenian Church built and the church was consecrated in 1846 (see Map 9 on page 211).⁴¹ It is known that an Armenian school was opened here in 1860. In 1878, the Kapamacıyan Mixed Primary School was built adjacent to the church and began education.⁴² This school which had three classes was closed in 1942. In 1955 the nursery section of today's Private Yeşilköy Armenian Primary School was opened, and two years later the primary school section began education.

PROPERTIES OF THE SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

The foundation has a total of 17 assets, three of them are

YEŞİLKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ (2011)

YEŞİLKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH (2011)

YEŞİLKÖY ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (2011)

YEŞİLKÖY ARMENIAN PRIMARY SCHOOL (2011)

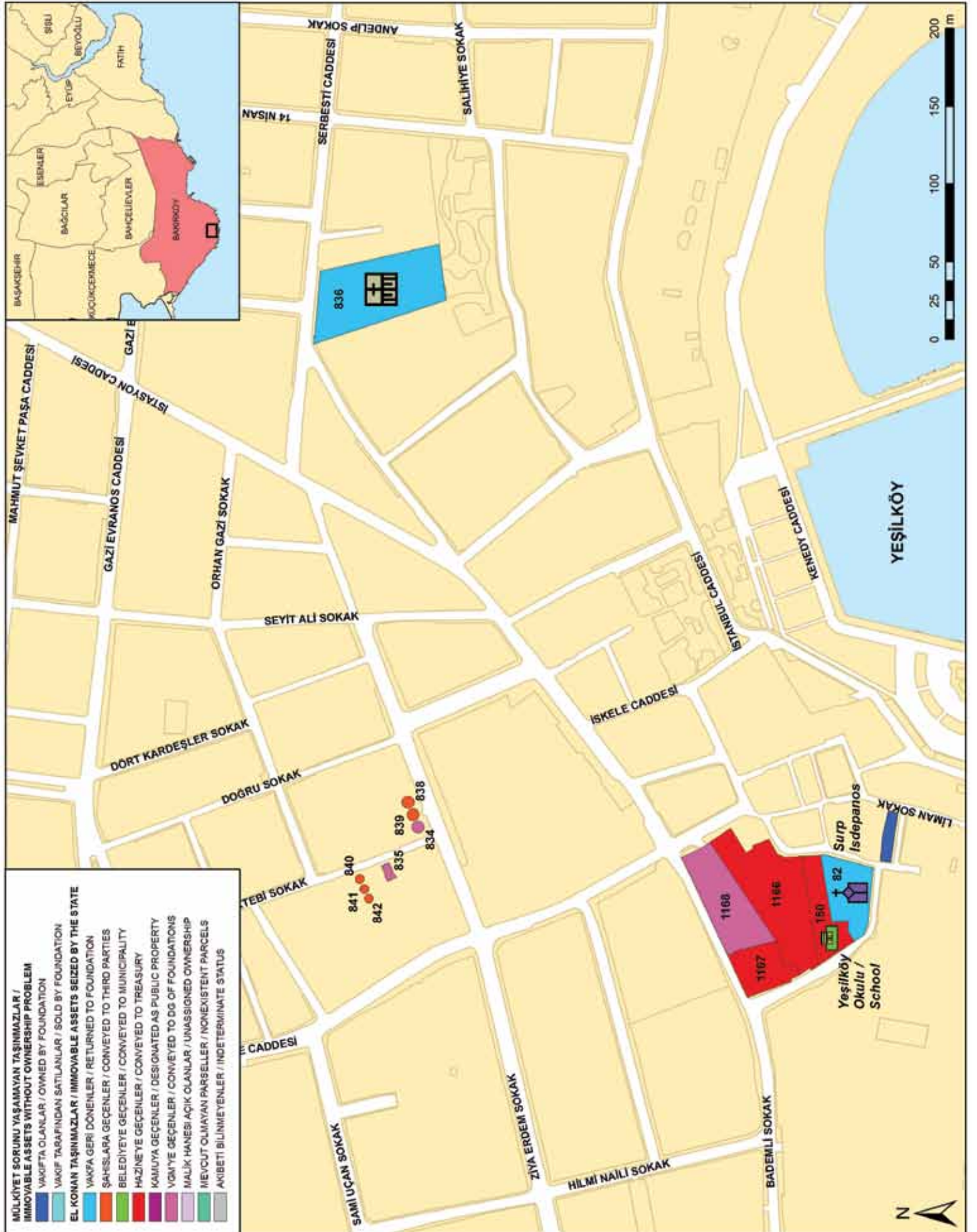
hayrats and the others are *akars*. Apart from two assets in Yeşilköy and Beyoğlu, all of these have encountered various problems regarding title deed registration.

The title deed of the church lot (TK 82) the owner section of which had been left vacant could only be registered after the right for applications was granted to foundations in 2008. The ownership of this lot (TK 150), a section of which is used by the school, belongs to the Treasury. Applications have been made within the scope of decree law dated 27 August 2011 for the entire lot (TK 1166), another lot that is on the same block and that belongs to the Treasury (TK 1167) and a further lot (TK 1168) that belongs to the Directorate General of Foundations. These application process has not concluded. The Yeşilköy Armenian Cemetery that had passed into Municipality ownership like other cemeteries and that for a long time was used as an open public market (TK 836) has been returned to its rightful owner as a result of the case filed by the foundation in 2012 (see Map 9 on page 211). The other expropriated

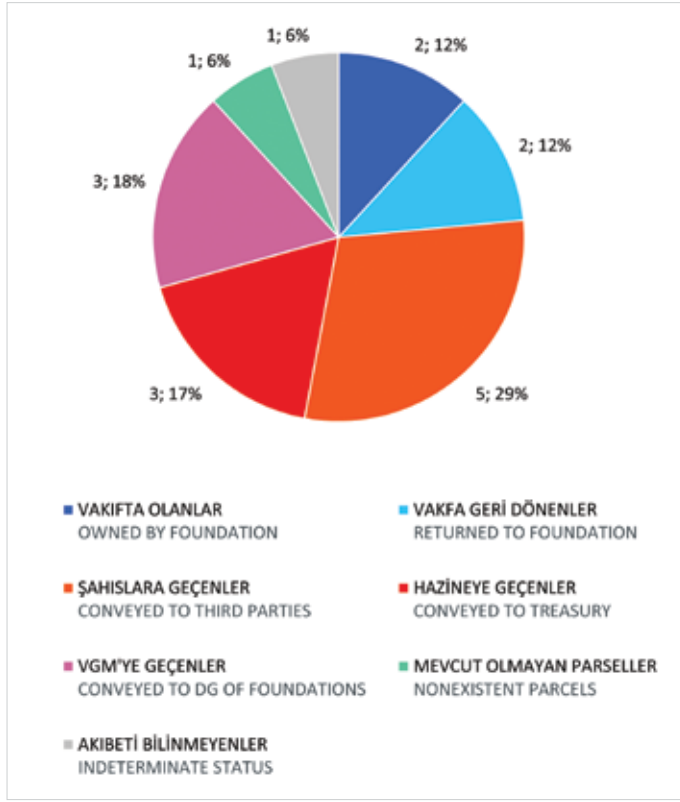
HARİTA 8. ERMENİ VAKIFLARININ BAKIRKÖY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 8. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN BAKIRKÖY

HARİTA 9. YEŞİLKÖY SURP İSDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFINİN YEŞİLKÖY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 9. THE PROPERTIES OF THE YEŞİLKÖY SURP İSDEPANOS ARMENIAN CHURCH, SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION IN YEŞİLKÖY

GRAFİK 7. YEŞİLKÖY SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET, %)

GRAPH 7. THE PROPERTIES OF THE YEŞİLKÖY SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER, %)

Belediye'nin mülkiyetine geçen ve uzun süre halk pazarı olarak kullanılan Yeşilköy Ermeni Mezarlığı (TK 836), vakfın açtığı davanın 2012 yılında sonuçlanması ile, tekrar gerçek sahibine dönmüştür (bkz. Harita 9, s. 211). Kamulaştırılan diğer mülk ise Eminönü (Fatih) ilçesi, Sarıdemir Mahallesi, Rağıp Gümüşpala Caddesi'nde bulunan bir dükkândır (TK 837). Sahil düzenlemesi nedeniyle kamulaştırılan bu parselin bedeli vakfa ödenmemiştir (bkz. Harita 31, s. 294).

Sübyan Mektebi Sokak'taki bir parselin mülkiyeti, vakıf aleyhine açılan dava sonucunda VGM'ye geçmiştir (TK 835). Vakıf, bu sokakta yan yana bulunan iki arsasını ve bir evini ise, 1967'de bağışçının mirasçılarının açtığı davanın, vakıfta olan tapunun iptal edilmesi ile sonuçlanması üzerine kaybetmiştir. Daha sonra bu mülkler birleştirilerek yeni bir parsel oluşturulmuştur (TK 840-841-842). Yeşilköy Ümraniye Bostanı Sokak'ta yan yana yer alan mülklerden ikisi de (TK 838 ve TK 839) başka parsellere dönüşmüştür. Bunların ne zaman kaybedildiği bilinmemektedir. Sübyan Mektebi Sokak ile Ümraniye Bostanı Sokak'ın kesiştiği köşede bulunan parselin numarası da değişmiştir. 1936 Beyannamesi'nde okul olarak kaydedilen bu arazinin (TK 834) mülkiyeti de Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiştir (TK 834) (bkz. Harita 9, s. 211). Vakfın kaybettiği mülklerin sonucusu, 1936 Beyannamesi'nde 'Ermeni Kilisesi Sokak no. 5' olarak yer alır. Hangi parseli tekabül ettiği tespit edilemeyen bu ev de muhtemelen üçüncü şahıslara geçmiştir.

BEŞİKTAŞ

17. yüzyılda, yoğun bir Yahudi ve Rum nüfusu olan Beşiktaş'ın yukarı kısmında az sayıda Ermeni'nin de yaşadığı ve küçük bir Ermeni kilisesi bulunduğu, ancak bu kilisenin 1759'da yıkıldığı bilinmektedir.⁴³

Beşiktaş ilçesinde hayri merkezi olan dört vakıf vardır:

- Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı
- Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı

Bu vakıfların yanı sıra Beşiktaş'ta başka Ermeni kurumlarının da mülkleri vardır. Ortaköy'deki Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi'ne ait manastıra VGM tarafından el konmuştur (bkz. 'Ortaköy'de El Konan Bir Eğitim Kurumu' başlıklı bölüm, s. 124).

İlçede, Ermeni kurumlarına ait toplam 56 taşınmaz vardır. Bunlardan 31'i (%55) çeşitli sorunlarla karşılaşarak vakıfların mülkiyetinden çıkmıştır. Yargı yoluyla ya da Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde geri alınıp vakıf adına tapu tescili yapılabilen taşınmazların sayısı 12'dir. Ağustos 2012 itibarıyla, Beşiktaş'taki 19 Ermeni mülkü halen gasp altındadır. Grafik 8'te mülklerin güncel tapu kayıtlarına göre dağılımı görülebilir.

BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Beşiktaş'ta, 1759'da yıkılan ahşap bir şapelin yerine, 1838 yılında Hassa Mimarı Garabed Amira Balyan tarafından kâğır bir bina olarak inşa edilen Surp Asdvadzadzin Kilisesi, 1987'de kapsamlı bir onarımdan geçirilmiştir ve halen ibadete açıktır. O dönemde kiliselerin kubbeli olması yasak olduğu halde, – muhtemelen, mimarı Garabed Balyan'ın nüfuzu sayesinde– kubbeli olarak inşa edilmiştir.⁴⁴ (bkz. Harita 10, s. 216)

BEŞİKTAŞ ERMENİ MEZARLIĞI

Bugün Abbasağa Parkı'nın bulunduğu bölgede, geçmişte, kiliseye ait bir mezarlık vardı. Müslüman mezarlığının hemen yanında olan Ermeni mezarlığının arazisi, 1776'da Papaz Güreğ Manuelyan tarafından satın alınmış, 1849'da Garabed Amira Balyan tarafından duvarlarla çevrilmiştir. Ermeni Patriği Harutyun Vehabedian, bu araziye istimlak etmek isteyen II. Abdülhamid'e 4 Mart 1887'de bir dilekçe sunar. Padişah, mezarlığın Ermeni toplumunun elinde kalmasına ve mevcut mezarların korunmasına ama duvarların yıkılıp arazinin bahçe haline getirilmesine ve buraya yeni ölü gömülmemesine karar verir.⁴⁵ 1930'lara kadar metruk kalan mezarlık arazisi, 1939'da İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın kararı doğrultusunda orada bulunan Müslüman mezarlığıyla birlikte istimlak edilir ve park (Abbasağa Parkı) haline getirilir (bkz. Harita 10, s. 216). İlçedeki diğer mezarlık, günümüzde

asset is a shop in the Eminönü (Fatih) Borough, Sarıdemir Neighbourhood on Ragıp Gümüşpala Street (TK 837). Compensation has not been paid for this lot that was expropriated for the reorganization of the coastal area (see Map 31 on page 294).

The ownership of a lot on Sübyan Mektebi Street (TK 835) has passed on to the Directorate General of Foundations as a result of a lawsuit filed against the foundation. The foundation also lost two lots and a house in adjacent locations on this street when the lawsuit filed in 1967 by the donator resulted in the cancellation of the title deed that was in the hands of the foundation. Later, these assets were combined to form a new lot (TK 840-841-842). Two of the adjacent properties on Yeşilköy Ümraniye Bostanı Street (TK 838 and TK 839) have also become other lots. The date of their loss is unclear. The number of the lot on the intersection of Sübyan Mektebi Street and Ümraniye Bostanı Street has also changed. The ownership of this piece of land that was registered as a school in the 1936 Declaration (TK 834) has also passed onto the Directorate General of Foundations (see Map 9). The final asset the foundation has lost is registered in the 1936 Declaration as 'Armenian Church Street no.5'. It has not been determined to which lot this house corresponded to, and the property has probably passed onto third parties.

BEŞİKTAŞ

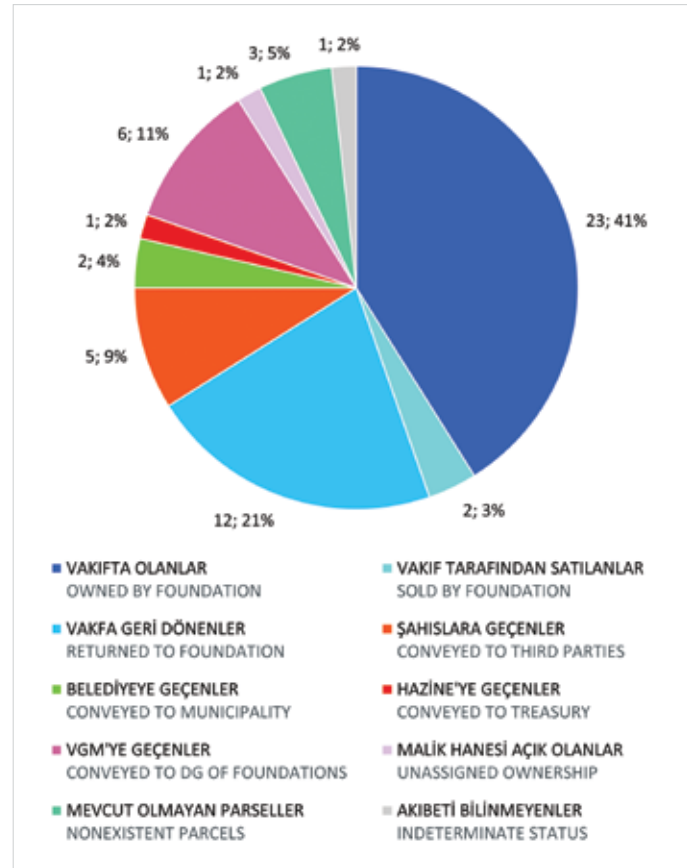
Beşiktaş had a dense Jewish and Greek population in the 17th century, and it is also known that a small number of Armenians lived in the upper part of the neighbourhood and that there existed a small Armenian church here, which was demolished in 1759.⁴³

In the Beşiktaş Borough, there are charitable centers of four foundations:

- Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation
- Ortaköy Surp Asdvadzadzin Armenian Church and School Foundation
- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation
- Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Armenian Church Foundation

In addition to the assets of the four foundations of the borough, there are also assets of other Armenian institutions. The monastery that belonged to the Andonyan Armenian Catholic Clergy Monastery and School in Ortaköy was seized by the Directorate General of Foundations (see 'An Educational Institution Seized in Ortaköy' on page 125).

There are a total of 56 immovable assets that belong to Armenian institutions in the borough. 31 of these (55%) suffered various problems and are no longer under the ownership of foundations. 12 assets have been returned

GRAFIK 8. ERMENİ VAKIFLARININ BEŞİKTAŞ'TAKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 8. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN BEŞİKTAŞ (NUMBER; %)

through judicial process or within the framework of European Union accession laws, and have been title deed registered in the name of the foundations. As of August 2012, 19 Armenian properties in Beşiktaş are still subject to extortion. The distribution of the assets according to contemporary deed records can be seen in Graph 8.

BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Surp Asdvadzadzin Church was built in 1838 in Beşiktaş, in place of a wooden chapel that was demolished in 1759 by the Imperial Architect Garabed Amira Balyan as a stone building. A comprehensive renovation took place in 1987, and the church is currently open to the public. Although domes were not allowed in church buildings during the period, the Surp Asdvadzadzin Church does feature a dome, probably thanks to the influence of its architect Garabed Balyan.⁴⁴ (see Map 10 on page 216)

BEŞİKTAŞ ARMENIAN CEMETERY

In the past there used to be a cemetery that belonged to the church where the Abbasağa Park is located today. The piece of land of the Armenian cemetery that was adjacent to the Muslim cemetery had been purchased by Priest Güreğ Manuelyan and was surrounded by walls in 1849 by Garabed Amira Balyan. On 4 March 1887, the Armenian Patriarch

GARABED BALYAN TARAFINDAN İNŞA EDİLEN BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN KİLİSESİ (2010)

BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN CHURCH CONSTRUCTED BY GARABED BALYAN (2010)

Boğaziçi Köprüsü'ne bağlanan Yıldız kavşağının ve Sait Çiftçi Dispanseri'nin olduğu yerdedi. 1950'lerde Barbaros Bulvarı yapılırken kamulaştırılarak yok edilmiştir.

MAKRUYHAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

1868'de, Sarkis Balyan, dönemin ünlü piyanistlerinden olan eşi Makruhi Balyan'ın genç yaşında vefat etmesinin ardından, kayınpederi Arakel Dadyan ile birlikte, onun adını yaşatmak için Beşiktaş'ta yaptırdığı Makruhyan Okulu, Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi bünyesinde kurulan ancak 19. yüzyılın başlarında bir yangın sonucu harap olan Tıbradun Okulu'nun yerine inşa edilmiştir.⁴⁶ (bkz. Harita 10, s. 216)

Semtteki Ermeni nüfusunun azalmasından dolayı öğrenci sayısı üçe kadar düşen okul 1983 yılında faaliyete ara verir. Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nden Arman Maraşlıyan, okulun kapatılmasının nedenini şu sözlerle açıklar: "Ya Ortaköy Tarkmançats ya da Makruhyan kapanacaktı. Tarkmançats yönetimi okulu kapatmadığı için bunu biz yaptık."⁴⁷ Beşiktaş'ta kalan öğrenciler, kilise vakfının imkânlarıyla Esayan, Karagözyan ve Kalfayan okullarına gönderilir.⁴⁸ Bir süre harap halde kalan okul binası, 2010 yılında kilise vakfı tarafından Pera Güzel Sanatlar Okulu'na kiralanmıştır. Okul olarak kullanılması planlanan binanın restorasyon çalışmaları sürmektedir.

BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın, hepsi 1936 Beynamesi'nde kayıtlı olan, toplam 22 adet mülkü vardır. Bunlardan dördü hayrat (kilise, okul ve iki mezarlık), 18'i ise akar vasfındadır; sekiz adedi (%33) mülkiyet sorunu yaşamıştır. Kilise ve bir akarın tapusu, Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla vakıflara tanınan başvurularla yararlanılarak geri alınabilmiştir. Fatih Çakmakçılar Yokuşu'nda yer alan bir dükkân ise, ortaklığın giderilmesi davası ile satılarak vakfın elinden çıkmıştır. İade edilenlerle birlikte, toplam 15 adet taşınmaz şu anda vakfın mülkiyetindedir (bkz. Grafik 9).

Vakfın Beşiktaş'taki el konan taşınmazlarından olan mezarlık (TK 350), yukarıda anlatıldığı gibi, Belediye'ye geçmiştir. Diğer mezarlığın sınırları net olarak belirlenmemiştir. Kilisenin yakınındaki bir eve (TK 337) Vakıflar Genel Müdürlüğü el koymuştur. Bu evin karşısında yer alan bir başka evin parseli ise (TK 339) günümüzde şahıs mülkiyetindedir ve başka bir parselle birleştirilmiştir (bkz. Harita 10, s. 216).

Vakfın, Fatih ilçesi sınırları dahilindeki el konan taşınmazlarından biri, Kapalıçarşı'daki Kazazlar ve Kalpakçılarbaşı sokaklarının kesiştiği noktada bulunan ve Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı ile ortaklaşa sahip olunan dükkândır (TK 344). Surp Garabed Kilisesi'nin 1936 beynamesinde 67., Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi'nin 1936 Beynamesi'nde ise 22. sırada yer alan dükkân, şu anda şahıs ve vakıf mülkiyetindedir. İki vakfın elinde de tapu olmadığından, dükkânın VGM'ye geçmiş olması ihtimal dahilindedir, ancak hangi vakfın hissesinin şahsa, hangisinin VGM'ye geçtiği bilinmemektedir. Dolayısıyla, bu dükkân 'akıbeti bilinmeyenler' kategorisinde yer almıştır. Aynı ilçede, Okçularbaşı Caddesi'nde bulunan ve (TK 993) yol genişletme nedeniyle kamulaştırılan bir başka dükkânın ise parseli mevcut değildir (bkz. Harita 30, s. 287).

ORTAKÖY SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

17. yüzyılın ikinci yarısında Eğin (Ağın, Kemaliye) ve ona bağlı Abuçeh köyünden Ermeniler İstanbul'a göç edip Ortaköy tepelerine, Taşmerdiven'e ve Yıldız eteklerine yerleşirler. Burada, Patrik Hovhannes Golod döneminde açılan –ve 1665 yılına ait bir elyazmasında adı 'Giragos' olarak geçen– ahşap kilise zamanla harap olup yıkılır. Onun yerine inşa edilip 15 Aralık 1824'te ibadete açılan Surp Asdvadzadzin Kilisesi, 1835 yılında yeniden yapılır (bkz. Harita 11, s. 217). Halen ibadete açık olan kilisenin iki tarafında bulunan şapellerden soldaki 'Surp Yerrortutyun', sağdaki ise 'Surp Isdepanos' olarak anılmaktadır.⁴⁹

ORTAKÖY ERMENİ MEZARLIKLARI

Kiliseye ait iki mezarlık vardır. Ambarlıdere mevkiinde bulunan eski mezarlık 17. yüzyılın ikinci yarısından beri kullanımdadır. Ortaköy Ambarlıdere Ermeni Mezarlığı (TK 202), 1968'de Milli Emlak tarafından, kiliseden habersiz olarak kamulaştırılır. Mezarlıkların Belediye tarafından idare edilip korunması gerekirken, burası özel mülkiyet muamelesi görür. Kamulaştırma mantığı açısından kamu yararı gözetilmesi zorunlu olmasına rağmen, mezarlık yapılaşmaya açılır. Daha sonra, vakıf 19 Şubat 1997 tarihinde Hazine'ye dava açar. 1998'de, mahkemenin vakıf lehine karar vermesi üzerine, mezarlık 16 Nisan 1999'da vakıf adına tescil edilir.⁵⁰ Harap halde olan mezarlık arazisinde, vakıf tarafından, bir inşaat şirketiyle anlaşmalı olarak, temeli 2006 yılında Patrik II. Mesrob tarafından atılan ve 'Lotus Evleri' olarak anılan lüks konut ve alışveriş merkezi inşa edilmiştir. (bkz. Harita 12, s. 222)

Harutyun Vehabedian presented a petition to Sultan Abdülhamid II who wanted to expropriate this piece of land. The Sultan decreed that the cemetery would remain as the property of the Armenian community, and that the existing graves would be preserved; however, the walls would be demolished, the piece of land would be transformed into a garden and no new burials would take place.⁴⁵ The cemetery land remained derelict until the 1930s, and in 1939, following the decree of Lütfi Kırdar, the Mayor of Istanbul, it was expropriated with the neighbouring Muslim cemetery and the park that exists today (Abbasağa Park) was built (see Map 10 on page 216). The other cemetery in this borough was located where Yıldız Crossroad, which combine to Bosphorus Bridge, and Sait Çiftçi Medical Center lie today. The land is expropriated in 1950s while Barbaros Boulevard was constructed.

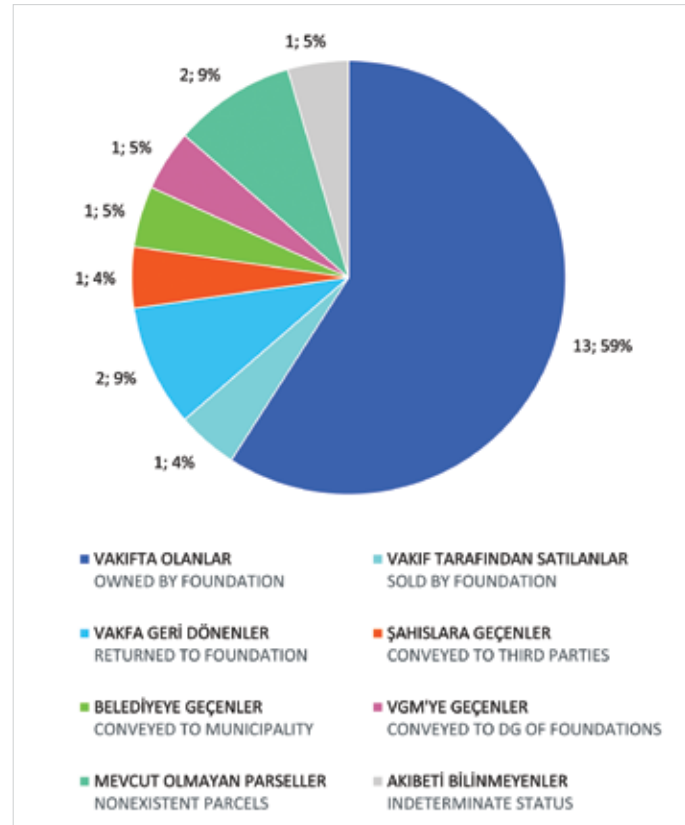
MAKRUYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

In 1868, following the death of his wife, and a renowned pianist of the age, Makruhi Balyan at a young age, built, along with his father-in-law Arakel Dadyan, the Makruhyan School in Beşiktaş in her memory. The school was built on the location of the Tibradun School, which was founded within the body of the Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Armenian Church but was destroyed in a fire in the early 19th century.⁴⁶ (see Map 10 on page 216)

The school suspended its operations in 1983 when its number of students dropped to only three as a result of the declining Armenian population in the neighbourhood. Arman Maraşlıyan of the Surp Asdvadzadzin Church explains the reasons behind the closing of the school as follows: “It was going to be either the Ortaköy Tarkmançats School, or Makruhyan. The Tarkmançats administration did not close their school, so we had to.”⁴⁷ The remaining students were sent to the Esayan, Karagözyan and Kalfayan schools with the support of the church foundation.⁴⁸ The school building remained derelict for a period, and was rented out to the Pera Fine Arts group. The building will be used as a school, and the renovation continues.

ASSETS OF THE BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has a total of 22 assets, all of which are registered in the 1936 Declaration. Four of these are *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], and 18 are *akar* [real estate properties generating income]; 8 of them (33%) have had problems related to their status as foundation assets. The title deeds of the church and one *akar* [real estate properties generating income] were retrieved via the right for application vested in foundations as part of the EU accession process. A shop on Çakmakçılar Yokuşu [Hill] in Fatih was sold in order to resolve a joint ownership issue. A total of 15 immovable assets including the returned assets are presently owned by the foundation (see Graph 9).

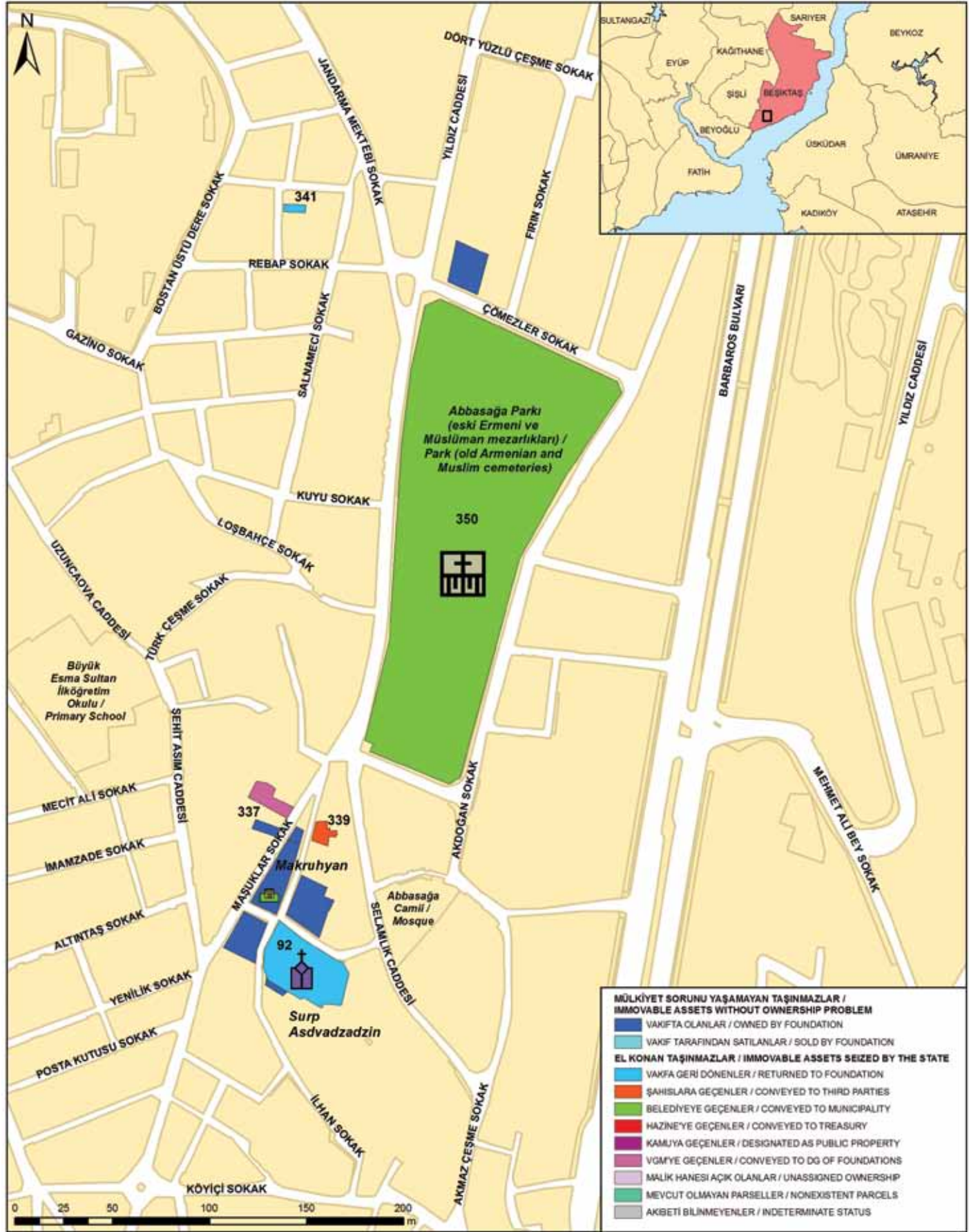

GRAFİK 9. BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 9. THE PROPERTIES OF THE BEŞİKTAŞ SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

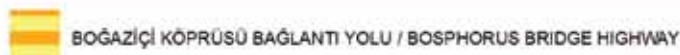
The cemetery, an immovable asset of the foundation located in Beşiktaş (TK 350) was expropriated as related above and entered the ownership of the Municipality. The borders of the other cemetery has not been determined definitely. A house close to the church (TK 337) and owned by the foundation was seized by the Directorate General of Foundations. The lot of another house (TK 339) located opposite the former is in private ownership today and its lot has been incorporated with another lot (see Map 10 on page 216).

One of the foundation's immovable assets within the borders of the Fatih Borough is the shop jointly owned with the Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation and located on the corner of the Kazazlar and Kalpakçılarbaşı streets in the Grand Bazaar (TK 344). The shop is listed in 67th place in the Surp Garabed Armenian Church's 1936 Declaration, and in 22nd place in the Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Church's 1936 Declaration; and is presently under personal and foundation ownership. Since neither foundation holds a title deed, the shop may have entered into the ownership of the Directorate General of Foundations; however, it is unclear which share belonging to which foundation has been transferred to the person, and which to the Directorate General of Foundations. Therefore, this shop has been included in the 'indeterminate status' category. The parcel lot of a shop in the same borough on Okçularbaşı Street (TK 993) that was expropriated for road widening has been cancelled (see Map 30 on page 287).

HARİTA 10. ERMENİ VAKIFLARININ BEŞİKTAŞ TAKİ MÜLKLERİ

MAP 10. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN BEŞİKTAŞ

MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM

- VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
- VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION

EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE

- VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
- ŞAHLISLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
- BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
- HAZİNE'YE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
- KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
- VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
- MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
- MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
- AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

Semtın diğer Ermeni mezarlığı (TK 846) ise Yıldız Parkı'nın yan tarafındadır (bkz. Harita 11, s. 217). Şehirdeki diğer mezarlıklar gibi, 1930 yılında Belediye'nin mülkiyetine geçirilmiş ve zaman içinde askeri alana dahil edilmiştir. 20. yüzyıl başlarında çizilmiş haritalarda, bu alanın Ermeni mezarlığı olduğu görülebilmektedir. 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında, Vakıflar Meclisi, mezarlığın ait olduğu vakfa iade edilmesine karar vermiştir.

ORTAKÖY TARKMANÇATS ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

Amira Miricanyan tarafından 1795'te kurulan ve karma eğitim verilen okulun 19. yüzyıl başlarındaki tahmini öğrenci sayısı 210'dur. Okul binası 1800 ve 1812 yıllarında onarımdan geçmiştir.⁵¹ Eğitim-öğretimin halen devam ettiği okulun mülkiyeti vakıftadır. (bkz. Harita 11, s. 217)

ORTAKÖY HİRİPSİMYANTS KIZ OKULU

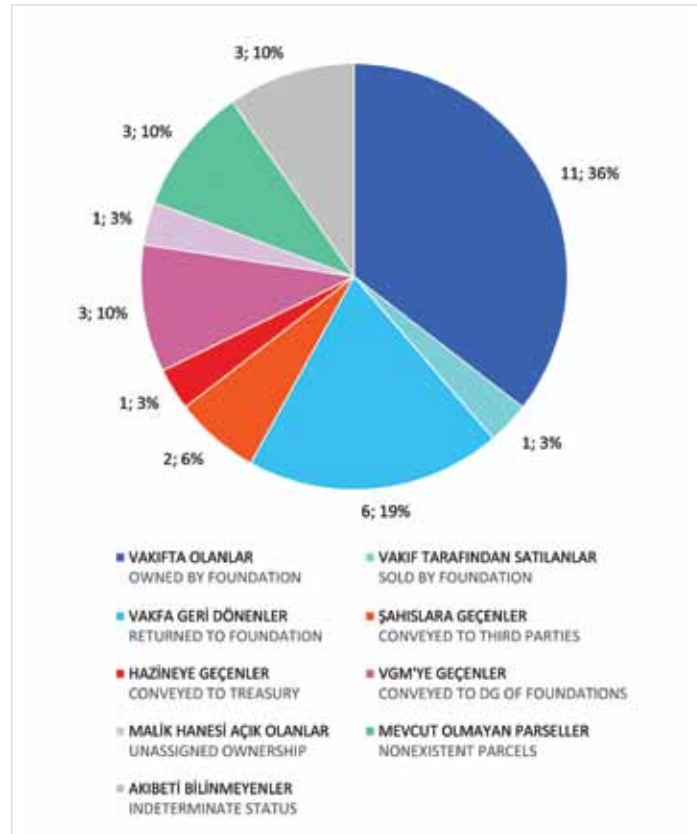
1860'ta kız öğrenciler için kurulan ve 1877'de, fakir kız çocukların eğitim gördüğü Nektaryan Okulu ile birleşen Hiripsimyants Okulu, 1906'da Tarkmançats Okulu'na katılır ve burada karma eğitim verilmeye başlanır. Okulun binası, Anadolu'dan göçen Ermeni ailelerin düzenlerini kuruncaya kadar barındıkları bir yer olarak, kamu yararına kullanılmaya devam eder. Ancak Hazine tarafından el konan eski okul binası (TK 1122) günümüzde yok olmuştur ve okulun arazisinde gecekondular bulunmaktadır. Vakıf araziyi geri almak için açtığı davayı 2012 yılı içinde kazanmıştır; tapunun alınabilmesi için Yargıtay'ın onayı beklenmektedir. (bkz. Harita 11, s. 217)

ORTAKÖY SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın hayratları (kilise, okul ve iki mezarlık) ile birlikte toplam 31 taşınmazı vardır. Bunların 19'u (%61) sorun yaşamıştır. Mülkiyeti şu anda vakıfta olan 17 taşınmazın altısı, mahkeme yoluyla veya AB uyum yasaları çerçevesindeki başvurular sonucunda iade edilmiş olan parsellerdir. Üç taşınmazın (TK 202, TK 241, TK 591) tapu tescili vakıf adına yapılmıştır. Ancak, Eylül 2012 itibarıyla, iki taşınmazın (TK 237 ve TK 1122) iade süreci henüz tamamlanmamıştır. Tapu tescili için Yargıtay'ın yerel mahkemenin kararını onaması beklenmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, mezarlığın (TK 846) iadesi ile ilgili Vakıflar Meclisi tarafından karar verilmiş ve tapu kaydı vakıf adına düzenlenmiştir. İade edilen taşınmazlar, sorunlu mülklerin %31'ini oluşturmaktadır.

Vakfın, biri Ortaköy Müezzın Sokak'ta bir arsa, diğeri ise Kapalıçarşı bölgesindeki Kolancı Han'daki bir oda olan iki akarının güncel kadastro bilgileri ve maliki tespit edilememiştir. Fatih Tayahatun Mahallesi'ndeki Kumrulu Han'da bulunan iki odanın (TK 590) malik(ler)i de bilinmemektedir. (bkz. Harita 31, s. 294)

Kamulaştırılan ve artık mevcut olmayan parseller (TK 586, TK 587, TK 588), Boğaziçi Köprüsü'nün güzergâhında yer aldıkları için kaybedilmiştir. Tarçın Sokak'taki evin (TK

GRAFİK 10. ORTAKÖY SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 10. THE PROPERTIES OF THE ORTAKÖY SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

236) mülkiyeti Hazine'ye geçmiştir. Çırağan Caddesi'ndeki dükkâna (TK 238) ve Fakirhane Sokak'taki iki eve (TK 239 ve TK 240) Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından el konmuştur. Bu iki ev Kara Mustafa Paşa Vakfı (mazbut vakıf) adına tapuludur. Fakirhane Sokak'taki arsa (TK 242) ve Dereboyu Caddesi'nde bina (TK 589), şahıs mülkiyetindeki taşınmazlardır. (bkz. Harita 11, s. 217)

ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

İstanbul Ermeni Katolik toplumunun inşa edip ibadete açtığı ilk kilise, Galata'daki Surp Pırgıç Kilisesi'dir. II. Mahmud'un 6 Ocak 1830 tarihinde verdiği irade ile Katolik Ermeniler kilise yapma hakkı elde eder ancak pratikte bu konuda çeşitli sorunlar yaşanır. Bu sorunları aşmak için, mevcut kiliseleri onarma bahanesiyle izin alınıp yeni kiliseler inşa edilir. 19. yüzyılın başlarında Ortaköy'deki Katolik nüfusunun artması üzerine, 5 Kasım 1837 tarihli fermanla, burada bir kilise inşa edilmesine izin verilir. Krikor Hekimyan tarafından bağışlanan arazide, İstanbul Ermeni Katolik toplumunun ikinci kilisesi olarak inşa edilen Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, 6 Ocak 1839 tarihinde ibadete açılmıştır.⁵² (bkz. Harita 11, s. 217)

Mimarisi Roma bazilikalarını andıran kilisede dört küçük sunak ve üstü yapılmış iki balkon vardır. Eskiden, camilerde olduğu gibi, kiliselerin merkez kısmı erkeklere, balkonlar

ORTAKÖY SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

In the second half of the 17th century Armenians from Eğin (Ağın, Kemaliye) and its Abuçeh village migrated to Istanbul and settled along the hills of Ortaköy, in Taşmerdiven and the skirts of Yıldız. The wooden church opened during the reign of Patriarch Hovhannes Golod –and referred to as ‘Giragos’ in a manuscript dated 1665– eventually grew dilapidated and collapsed. The Surp Asdvadzadzin Church was built in its place, and was consecrated on 15 December 1824. It was rebuilt in 1835 (see Map 11 on page 217). The church is currently open to the public; of the two chapels that flank the church, the chapel to its left is referred to as ‘Surp Yerrortutyun’, and the one to its right as ‘Surp Isdepanos’.⁴⁹

ORTAKÖY ARMENIAN CEMETERIES

There are two cemeteries that belong to the church. The old cemetery in the Ambarlıdere area has been used since the second half of the 17th century. The Ortaköy Ambarlıdere Armenian Cemetery (TK 202) was expropriated in 1968 by the Directorate General of National Property without informing the church beforehand. Although cemeteries are legally administered and protected by the Municipality, the expropriated cemetery was treated as private property. Although the logic of expropriation should dictate that public interest is considered, the cemetery was opened to development. Much later, on 19 February 1997, the foundation filed a lawsuit against the Treasury. In 1998, the court ruled in favour of the foundation and the cemetery was registered in the name of the foundation on 16 April 1999.⁵⁰ The foundation developed a project with a construction company to build a luxury residence and shopping centre complex called ‘Lotus Evleri’ [Lotus Homes] on the derelict cemetery grounds and the foundation was laid in 2006 by Patriarch Mesrob II. (see Map 12 on page 222)

The other Armenian cemetery in the neighbourhood (TK 846) is adjacent to the Yıldız Park (see Map 11 on page 217). As with other cemeteries in the city, it was confiscated and transferred to the ownership of the Municipality in 1930, and in time, it was included in the military zone closeby. Maps from the early 20th century clearly show this piece of land as an Armenian cemetery. Within the scope of the decree law dated 27 August 2011, the Foundations’ Assembly ruled for the return of the cemetery to the foundation.

ORTAKÖY TARKMANÇATS ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

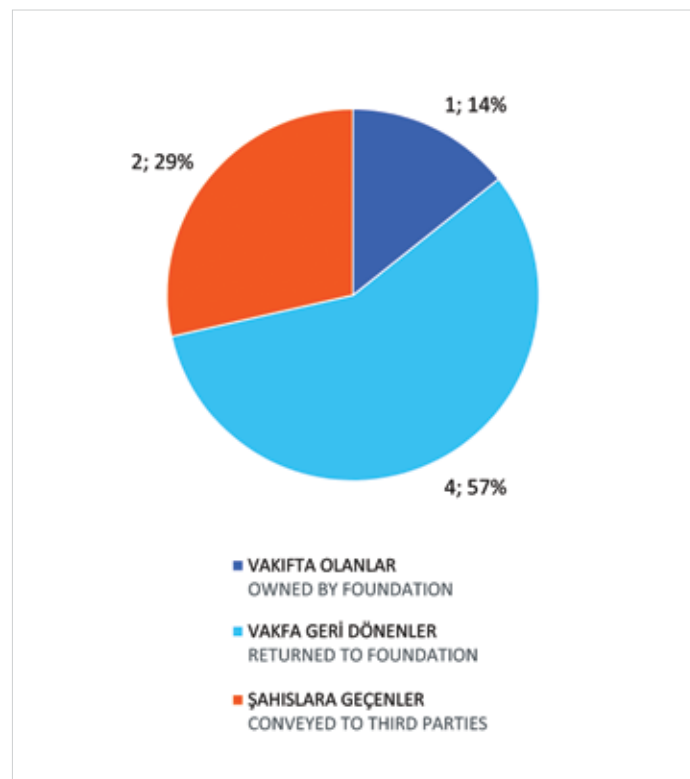
Founded by Amira Miricanyan in 1795, the school, where mixed education was given, had a student body of around 210 in the early 19th century. The school building was renovated twice in 1800 and 1812.⁵¹ The school, owned by the foundation, continues to serve as an educational institution. (see Map 11 on page 217)

ORTAKÖY HIRIPSIMYANTS GIRLS’ SCHOOL

Founded in 1860 for girls, and unified in 1877 with the Nektaryan Girls’ School for students of lesser means, the Hırıpsımyants School was then added in 1906 to the Tarkmançats School and the new school began to provide mixed education. The school building continued to be used for public good as a temporary residence for Armenian families that had migrated from Anatolia until they managed to set up their new homes. However, the old school building seized by the Treasury (TK 1122) has today been destroyed and there are shanty houses on the land of the school. The foundation won the case it filed in 2012 for the return of the land; and the foundation is waiting for confirmation of the court ruling from the Supreme Court to receive the title deed. (see Map 11 on page 217)

THE PROPERTIES OF THE ORTAKÖY SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

The foundation has 31 immovable assets in total including the *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries]. 19 of these (61%) came across problems. 6 of the 17 immovable assets presently under the foundation’s ownership are lots returned either via court ruling or after applications within the framework of the EU accession laws. The title deed registrations of three immovable assets (TK 202, TK 241, TK 591) have been made in the foundation’s name. However, as of August 2012, the return process of

GRAFIK 11. ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 11. THE PROPERTIES OF THE ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

kadınlara ayrılırdı. Bu usulden 1850'lerde vazgeçilmiş, sonra inşa edilen kiliselere balkon yapılmamıştır.⁵³

ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Çalışma kapsamında, vakfa ait yedi taşınmaz bulunduğu tespit edilmiştir. Hayratlarının (kilise ve okul) yanı sıra beş adet akarı mevcuttur. Kilise parseli dışında, bu taşınmazların hepsi mülkiyet sorunu yaşamış ve bunlardan dördü (TK 1004, TK 1005, TK 1006, TK 1007) mahkeme kararlarıyla vakfa iade edilmiştir (bkz. Harita 11, s. 217). Eski okul binasının bulunduğu parsel (TK 1026) ile Beyoğlu Taksim Yağhanesi Sokak'taki ev (TK 1027) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 11 ve Harita 14).

KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

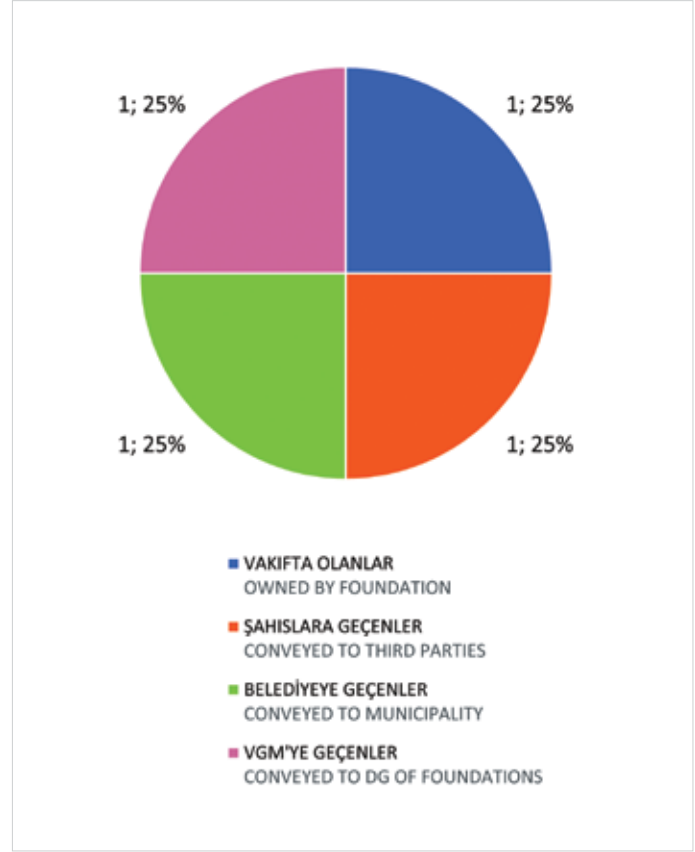
Kuruçeşme'ye Ermeni nüfusun yerleşmesi 17. yüzyıla uzanır. Kömürçyan, semtteki kilisenin 17. yüzyıla kadar 'Surp Nişan' adıyla anıldığını belirtir.⁵⁴ 18. yüzyıl sonunda Patrik Gağzıvanlı Zakarya tarafından yeniden inşa ettirilen kilise, 28 Şubat 1798'de, Surp Haç adıyla ibadete açılmıştır. Latin Kilisesi'ne bağlı rahipler, kendi kiliseleri olmadığı için, ayinlerini bir süre bu kilisede yaparlar. Patrik Isdepanos Ağavni döneminde kâgir olarak yeniden inşa edilen kilise bugünkü halini alır ve 16 Kasım 1834 tarihinde tekrar ibadete açılır (bkz. Harita 12, s. 222). Kilisenin çan kulesi 1858'de inşa edilmiştir. Gomidas Vartabed'in, 2 Mayıs 1910'da vaiz olarak atandığı bu kilisede kurduğu koro, 24 Kasım 1918'den beri 'Gomidas' adıyla anılmaktadır.⁵⁵

SURP TARKMANÇATS ERMENİ KARMA OKULU

Kuruçeşme, Arnavutköy ve Bebek civarında yaşayan Ermenilerin eğitim ihtiyacını karşılamak üzere 1835 yılında kurulan Surp Tarkmançats Okulu'nun binası 1905 yılında onarımdan geçirilmiş ve okula bir ana sınıfı eklenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda büyük zarar gören ve 1918'de onarımdan geçirilen bina, okulun Arnavutköy'e taşınmasının ardından, vakfa gelir getirmesi amacıyla kiraya verilir. 1926'da Cumhuriyet döneminin ilk erkek ve kız mezunlarını veren okul, 1928'de, Maarif Müdürlüğü'nün uygulamaya soktuğu altı yıllık öğretim programına geçer. Okul, öğrenci mevcudunun düşmesi ve maddi sıkıntılar nedeniyle, 1934'te eğitim faaliyetine son verir; okul binası ise 1974'te yıkılır.⁵⁶ (bkz. Harita 12, s. 222)

KURUÇEŞME ERMENİ MEZARLIĞI

Kuruçeşmeüstü'nde yer alan ve Surp Haç Kilisesi'yle birlikte 17. yüzyılın ilk yarısında kurulduğu düşünülen mezarlık (bkz. Harita 12, s. 222), 1930 yılında, diğer mezarlıklar gibi, Belediye'nin himayesine ve mülkiyetine verilmiştir. 1944'te, buraya yeni gömü yapılması sağlık açısından sakıncalı görülerek yasaklanır. Bugün mezarlık çok bakımsız durumdadır. Osmanlı'da uzun süre Darphane'yi yönetmiş Düzyan ailesinin mensuplarının, bu mezarlıkta yer alan ve tarihi değer

GRAFİK 12. KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 12. THE PROPERTIES OF THE KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

taşıyan mezarlarının metal kafesleri ve mermer kitabeleri talan edilmiştir.⁵⁷

KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın üç hayratı (kilise, okul, mezarlık) ve bir akarı bulunmaktaydı. Bunlardan yalnızca kilise parseli vakfın adına tapuludur. Okul parseli (TK 1169) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, mezarlık (TK 200) ise Belediye'nin mülkiyetindedir (bkz. Harita 12, s. 222). El konan akarı, 1936 sonrası edinilmiştir.

Vakfın hayratları dışındaki tek mülkü, Arnavutköy Beyaz Gül Sokak'taki dükkândır (TK 8). 1962 yılında, Ağavni adlı bir hayırsever tarafından kilise vakfına hibe edilmiştir. Ancak Vakıflar İdaresi, 11 Ağustos 1978 tarihinde İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde açtığı davayla, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun cemaat vakıflarının mal edinmeyeceğine dair kararını gerekçe göstererek, tapuda kilise vakfı adına olan kaydın iptalini ister. Mahkeme, 18 Haziran 1979'da, vakfın hibe yoluyla edindiği yegâne taşınmazın kilise adına olan tapu kaydının iptaline karar verir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi de 15 Ekim 1979 tarihli kararıyla yerel mahkemenin kararını onar. Böylece, Ağavni adlı hayırseverin hibesi iptal edilerek, mülk vakfın elinden alınır.⁵⁸ Dükkân şu anda bir şahsın üzerine kayıtlıdır. (bkz. Harita 12, s. 222)

two immovable assets (TK 237 ve TK 1122) has not been completed. The Supreme Court's confirmation of the local court's ruling is being awaited for title deed registration. As stated above, the Council of Foundations has ruled for the return of the cemetery (TK 846) and the title deed procedure has been carried out. The returned immovable assets form 31% of the problematic properties.

It proved impossible to access the current cadastral data and owners of two *akars* [real estate properties generating income] that belong to the foundation, one of them a lot in Müezzın Street, Ortaköy; the other a room in the Kolancı Commercial Building in the Grand Bazaar area. The owner(s) of two rooms (TK 590) in the Kumrulu Commercial Building in the Tayahatun Neighbourhood of Fatih could not be determined either. (see Map 31 on page 294)

The lots that were expropriated and no longer exist (TK 586, TK 587, TK 588) are lost because they are located along the trajectory of the Bosphorus Bridge. The ownership of the house on Tarçın Street (TK 236) was transferred to the Treasury. The General Directorate of Foundations seized the shop on Çırağan Street (TK 238) and two houses on Fakirhane Street (TK 239 ve TK 240). These two houses are title-registered in the name of the Kara Mustafa Pasha Foundation (*mazbut vakıf*/a foundation declared defunct). The lot on Fakirhane Street (TK 242) and the building on Dereboyu Street (TK 589) are immovable properties under private ownership. (see Map 11 on page 217)

ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORIÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

The first church built and consecrated by the Istanbul Armenian Catholic community is the Surp Pırgıç Church in Galata. Catholic Armenians acquired the right to build churches with Sultan Mahmud II's decree dated 6 January 1830; however they came across various problems in implementing this. In order to overcome these problems, often a permission was sought to renovate existing churches to build new churches. Following an increase in the Catholic population of Ortaköy in the early 19th century, a firman dated 5 November 1837 issued a permission for the building of a church in the neighbourhood. The land for the church was donated by Krikor Hekimyan; and the Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Church, the second church of the Istanbul Armenian Catholic community, was consecrated on 6 January 1839.⁵² (see Map 11 on page 217)

The architectural style of the church resembles Roman basilicas, and the church features four small altars and two balconies. In the past, as in mosques, the central space of churches would be reserved for men, and the women would be confined to the balconies. This practice was abandoned in the 1850s, therefore churches built after this date do not have balconies.⁵³

THE PROPERTIES OF THE ORTAKÖY SURP KRİKOR LUSAVORIÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

The existence of 7 immovable assets has been determined within the scope of this project. In addition to the *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] the foundation has 5 *akars* [real estate properties generating income]. Apart from the church grounds, every single one of these immovable assets came across ownership problems and four of these (TK 1004, TK 1005, TK 1006, TK 1007) have been returned to the foundation by court ruling (see Map 11 on page 217). The lot on which the old school building was located (TK 1026) and the house on Yağhanesi Street in Beyoğlu, Taksim (TK 1027) are under private ownership (see Map 11 and Map 14).

KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

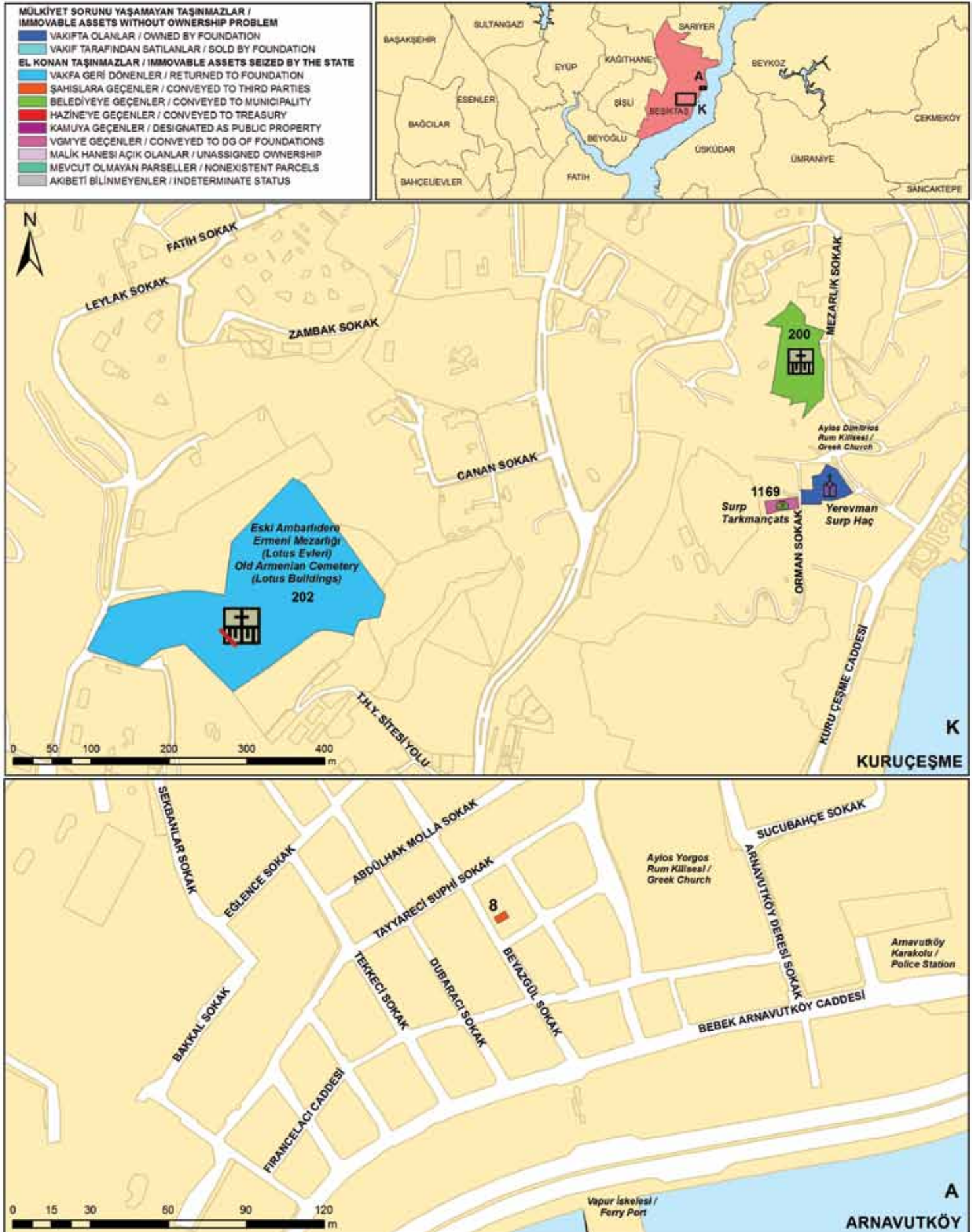
The settlement of Armenians in Kuruçeşme goes back to the 17th century. Kömürçiyen states that the church in the neighbourhood was referred to as 'Surp Nişan' until the end of the 17th century.⁵⁴ Patriarch Gağzıvanlı Zakarya ordered the rebuilding of the church in the late 18th century; and the church was consecrated on 28 February 1798 as Surp Haç. For a while, priests affiliated with the Latin Church held mass at this church because they did not have their own church. The church was rebuilt in stone during the reign of Patriarch Isdepanos Ağavni and consecrated on 16 November 1834 in its present form (see Map 12 on page 222). The bell tower of the church was built in 1858. The choir established by Gomidas Vartabed in this church where he was appointed chaplain on 2 May 1910 has been known as 'Gomidas' since 24 November 1918.⁵⁵

SURP TARKMANÇATS ARMENIAN MIXED SCHOOL

Founded in 1835 in order to cater for the educational needs of Armenians living in the Kuruçeşme, Arnavutköy and Bebek areas, the building of the Surp Tarkmançats School went through renovation in 1905 and a nursery class was added to the school. The building suffered great damage during the First World War and was repaired in 1918. When the school moved to Arnavutköy, the building was leased to generate revenues for the foundation. In 1926 the school produced its first graduates in the Republican period; and in 1928 began to implement the new six-year educational program introduced by the Directorate of Education. With dwindling student numbers and financial difficulties taking their toll, the school ended its educational activity in 1934, and the school building was demolished in 1974.⁵⁶ (see Map 12 on page 222)

KURUÇEŞME ARMENIAN CEMETERY

The cemetery is located in Kuruçeşmeüstü, and is thought to have been established, with the Surp Haç Church, in the first half of the 17th century (see Map 12 on page 222) was, in 1930, like other cemeteries, surrendered to the safeguard

HARİTA 12. ERMENİ VAKIFLARININ KURUÇEŞME VE ARNAVUTKÖY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 12. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN KURUÇEŞME AND ARNAVUTKÖY

and ownership of the Municipality. In 1944, new burials were prohibited due to health reasons. Today, the cemetery is in a neglected condition. The metal cages and marble epitaphs of artistic significance from the historical tombs of Düzyan family members many of whom had served as Royal Mint Directors during the time of the Ottoman Empire have been looted.⁵⁷

THE PROPERTIES OF THE KURUÇEŞME YEREVMAN SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation had three *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] and one *akar* [real estate properties generating income]. The title deed only of the church lot is in the name of the foundation. The school lot (TK 1169) is under the ownership of the Directorate General of Foundations, whereas the cemetery (TK 200) is under the ownership of the Municipality (see Map 12 on page 222). The *akar* [real estate properties generating income] that has been confiscated was acquired after 1936.

The only property of the foundation apart from the *hayrats* is the shop on Beyaz Gül Street in Arnavutköy (TK 8). It was donated by a philanthropist named Ağavni in 1962. However, the Administration of Foundations filed a lawsuit on 11 August 1978 at the Istanbul 10th Civil Court of First Instance on the basis of the verdict of the Supreme Court's Judicial General Assembly stating that community foundations may not acquire property, demanding the cancellation of the title deed registration in the name of the church foundation. On 18 June 1979 the court ruled for the cancellation of the title registration in the name of the church of the only immovable property the church had acquired through donation. On 15 October 1979 the Supreme Court's 1st Civil Chamber approved the verdict of the local court. Thus, the donation of the philanthropist named Ağavni was cancelled and the property was taken from the foundation.⁵⁸ The shop is presently registered under private ownership. (see Map 12 on page 222)

BEYKOZ

In the 17th century, Evliya Çelebi describes Beykoz as a town with a large harbour with 800 buildings located within vineyards and gardens. Kömürçiyen, his contemporary, mentions that Armenians lived here too alongside Turks. Today, the only Armenian church within the provincial borders is Surp Nigoğayos; the other Armenian institutions in Istanbul have no properties in this borough.⁵⁹

BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Built in 1776, the Surp Nigoğayos Church was renovated during the reign of Patriarch Isdepanos Ağavni and was reopened on 16 September 1834. Repaired in 1946, the church is presently open to the public (see TK 108).⁶⁰ The Nigoğosyan School that began education in 1813 within the body of the church foundation was re-founded in 1912 under the title

'Haygazyan Varjaran'; however it was closed in 1920 when the Armenian population in the neighbourhood declined. (see Map 13 on page 225)

There is also a cemetery that belongs to the church. Researcher Yetvart Alyanakyen writes that he saw two tombstones in the cemetery with epitaphs dated 1679 and 1691.⁶¹ Today, there are shanty houses and a mosque on a part of the cemetery (TK 271) land. (see Map 13 on page 225)

THE COURT CASE ON THE BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION BEING DECLARED DEFUNCT

In 1975, the Istanbul Directorate General of Foundations Administrative Assembly declared the Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation defunct [*mazbut*] due to the fact that it no longer presented "charitable work in the legal or actual sense". The Foundation filed a lawsuit at the Council of the State for the cancellation of the action. The defense on behalf of the foundation was carried out by Atty. Diran Bakar, who stated that the foundation's charitable work continued as a place of administration and a place for votive offerings; and added that every action carried out by the foundations' administration had to be in public interest, and yet that this action would be against the concept of public interest since it would jeopardize the community. The Council of the State cancelled the declaration as defunct [*mazbut*] verdict.⁶²

PROPERTIES OF THE BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

All seven immovable assets of the foundation were declared in 1936. All except one are also registered on the 1913 List of Legal Personalities [*Eşhas-ı Hükmîye Cetveli*]. From the *hayrats* [charitable properties], the foundation is in possession of the title deeds of the church and the school and also in possession of the title deed of one of its *akars* [real estate properties generating income]; however, three *akars* and the cemetery –57% of the assets of the foundation– have been confiscated (see Graph 13). In April 2012, the foundation administration won the lawsuit it filed against the Istanbul Metropolitan Municipality for the return of the 37,500 squaremeter land that also included the Armenian cemetery. The appeal process continues as of September 2012.

It proved impossible within the scope of this project to determine the location of a plot of land in Beyoğlu-Sütlüce registered in the foundation's 1913 and 1936 declarations. The other properties the foundation has lost are in Beykoz. One of such properties is the land that used to be the school's garden (TK 1072). Registered at the deed office nominally under a previous manager of the foundation (Fuad Surenyan), the land has passed on to his inheritors. The foundation administration has stated that the land had for a period been leased which led to the foundation being fined for undeserved gain. The plot of land adjacent to the church, described in the 1913 Declaration as the "100 zira plot of land opposite the Greek church" (TK 1071) was confiscated by the Metropolitan Municipality. (see Map 13 on page 225)

ÜZERİNDE HALEN GECEKONDULAR VE BİR CAMİNİN BULUNDUĞU, BEYKOZ SAHİLİNDEKİ ERMENİ MEZARLIĞI (2011), BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI, MEZARLIĞIN İADE EDİLMESİ İÇİN AÇTIĞI DAVAYI NİSAN 2012'DE KAZANMIŞTIR.

THE ARMENIAN CEMETERY CURRENTLY OCCUPIED BY SHANTY HOUSES AND A MOSQUE IN BEYKOZ COAST (2011), BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION WON THE COURT CASE CLAIMING BACK THE CEMETERY IN 2012.

BEYKOZ

Evlıya Çelebi, 17. yüzyılda, Beykoz'u büyük bir limanın yanında 800 haneli bağlık, bahçelik bir kasaba olarak anlatır. Çağdaşı Kömürçüyan ise, burada Türklerle birlikte Ermenilerin de yaşadığını kaydeder. Bugün, ilçe sınırları içindeki tek Ermeni kilisesi Surp Nigoğayos'tur; İstanbul'daki diğer Ermeni kurumlarının bu ilçede mülkleri yoktur.⁵⁹

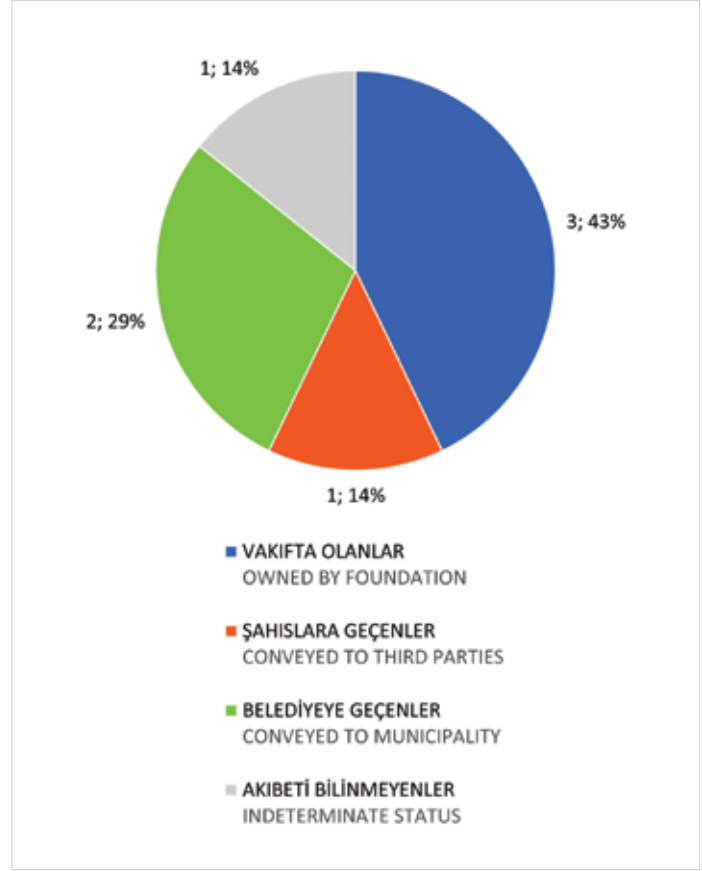
BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

1776 yılında inşa edilen Surp Nigoğayos Kilisesi, Patrik İsdepanos Ağavni döneminde onarılır ve 16 Eylül 1834'te yeniden ibadete açılır. 1946'da da onarımdan geçirilen kilise halen ibadete açıktır (TK 108).⁶⁰ Kilise vakfının bünyesinde 1813'te eğitim-öğretime başlayan Nigoğosyan Okulu, 1912'de 'Haygazyan Varjarian' adıyla tekrar kurulmuş, 1920'de ise semtteki Ermeni nüfusunun azalması nedeniyle kapatılmıştır. (bkz. Harita 13, s. 225)

Kiliseye ait bir de mezarlık vardır. Araştırmacı Yetvart Alıyanakyan, mezarlıkta 1679 ve 1691 tarihli kitabeleri olan iki mezar taşı gördüğünü yazar.⁶¹ Bugün, mezarlığın (TK 271) arazisinin bir bölümünde gecekondu ve bir cami vardır. (bkz. Harita 13, s. 225)

BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MAZBUTAYA ALINMA DAVASI

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü İdare Meclisi, 1975 yılında, Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı'nı "kanunen ve fiilen hayri hizmeti kalmamış" olduğu gerekçesiyle mazbut vakıflar içerisine alır. Vakıf, işlemin iptal edilmesi için Danıştay'da dava açar. Av. Diran Bakar'ın vakıf adına yaptığı savunmada, vakfın idare ve adak yeri olarak fiili ve hayri hizmete devam ettiği, ayrıca idarenin yapacağı her işlemin kamu yararına olması gerektiği, ama bu kararın bir cemaati zor durumda bırakacağı için kamu yararı kavramına aykırı olacağı vurgulanır. Sonuçta, mahkeme mazbutaya alma kararını iptal eder.⁶²

GRAFİK 13. BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 13. THE PROPERTIES OF THE BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın yedi adet taşınmazının hepsi 1936'da beyan edilmiştir. Bunların biri dışında hepsi 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde de vardır. Vakfın hayratlarından kilise ve okul arazisi ile bir akarının tapusu elindedir; üç akarına ve mezarlığına –yani mülklerinin %57'sine– el konmuştur (bkz. Grafik 13). Vakıf yönetimi, Ermeni mezarlığının da içinde bulunduğu 37.500 metrekarelik arazinin iade edilmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne açtığı davayı Nisan 2012'de kazanmıştır. Eylül 2012 itibarıyla temyiz süreci devam etmektedir.

Bu çalışma kapsamında, vakfın 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlı olan, Beyoğlu-Sütlüce'deki bir arsasının yerini tespit etmek mümkün olmadı. Vakfın kaybettiği diğer mülkler Beykoz'dadır. Bunlardan biri, eskiden okulun bahçesi (TK 1072) olan arazidir. Tapuda vakfın eski yöneticilerinden birinin (Fuad Surenyan) üstüne nam-ı müstear olarak kayıtlı olan arsa, mirasçılara geçmiştir. Vakıf yönetiminden alınan bilgiye göre, arsa bir dönem kiraya verilmiş ve bunun üzerine, vakıf, haksız kazanç sağladığı gerekçesiyle ceza almıştır. Yine kilisenin yakınında bulunan ve 1913 Beyannamesi'nde "Rum kilisesinin karşısındaki 100 zira arsa" olarak geçen arsaya (TK 1071) Büyükşehir Belediyesi tarafından el konmuştur. (bkz. Harita 13, s. 225)

HARİTA 13. BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN BEYKOZ'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 13. THE PROPERTIES OF THE BEYKOZ SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

BEYOĞLU

Beyoğlu, tarihsel olarak Ermenilerin de yaşadığı ve çalıştığı bir yerleşim merkezi olduğu için, ilçe sınırları içinde birçok Ermeni vakfına ait mülkler vardır. Bu bölümde, hayri merkezi Beyoğlu ilçesi olan 11 Ermeni kurumu ele alınacaktır:

- Beyoğlu Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastırı ve Mektebi Vakfı
- Beyoğlu Aynalıçeşme Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı
- Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu)
- Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Ermeni Kilisesi Vakfı
- Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı
- Halıcıoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı
- Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- Karaköy Surp Pırgiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı

Ayrıca, günümüzde mevcut olmayan Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi'nin vakfı, VGM tarafından mazbutaya alınmıştır. Bu kilise ve akarları, 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir. Beyoğlu'nda

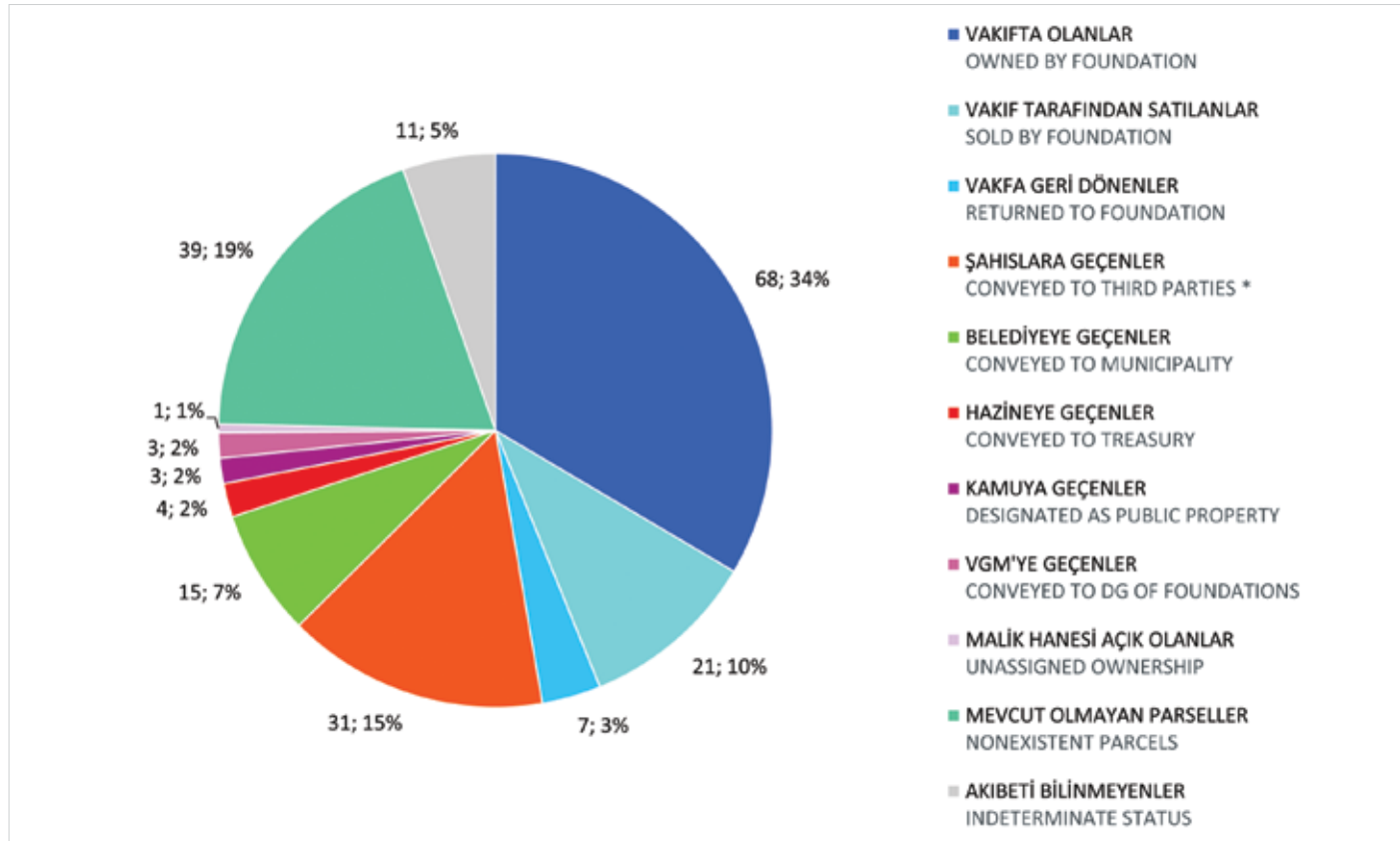
bulunan, merkezi bu ilçede olsun ya da olmasın tüm Ermeni vakıf mülkleri yaşadıkları mülkiyet sorunlarına göre incelendiğinde, bu araştırma kapsamında tespit edilebilen 203 taşınmazın %56'sına (114 adet) el konmuş olduğu görülmektedir. Mülklerin güncel tapu kayıtlarına göre dağılımı ise Grafik 14'te gösterilmiştir.

BEYOĞLU ANARAD HIÇUTYUN ERMENİ KATOLİK RAHİBELER MANASTIRI VE MEKTEBİ VAKFI

ANARAD HIÇUTYUN RAHİBELERİ BİRLİĞİ

Katolik Ermeni toplumunda kız çocukların, özellikle yoksul ailelerin kız çocuklarının kendilerini dini hayata adanmaları ve eğitimlerinin sağlanması amacıyla bir birlik kurulması, 1840'larda Ermeni Katolik Patriği Bedros IX. Hasunyan tarafından planlanmış ve Rahibe Hacı Andonyan tarafından uygulamaya konmuştur. 5 Haziran 1847'de, Ermeni Katolik Patrikliği tarafından verilen yetki doğrultusunda kurulan Anarad Hıçutyun⁶³ Rahibeleri Birliği'nin temel amacı, "Ermeni kız çocukları dini, insani ve ulusal değerlerle eğitmek"tir. Andonyan, dört rahibe ile birlikte, 9 Aralık 1847'de kendini bu amaca vakfeder.⁶⁴

Merkez binası Pera'daki Valide Çeşme Sokağı'nda inşa edilen birlik, İstanbul'da anaokulu, ilkököl ve lise düzeyinde eğitim kurumları kurduktan sonra, Doğu vilayetlerinde ve Kilikya'da 20'den fazla şehir ve köyde eğitim çalışmalarına başlar.⁶⁵

GRAFİK 14. ERMENİ VAKIFLARININ BEYOĞLU'NDAKİ MÜLKLERİ (ADET; %) (* MÜLKİYETİ ŞAHSA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLARDAN BİRİ İÇİN, AİHM, BEDELİNİN İLGİLİ VAKFA ÖDENMESİ YÖNÜNDE KARAR ALMIŞTIR.)

BEYOĞLU

Since Beyoğlu has historically been a centre of both residence and work for Armenians, there are properties that belong to many Armenian foundations within the borders of the borough. In this chapter, 11 Armenian foundations that are based in the Beyoğlu borough will be examined:

- Beyoğlu Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Nuns Monastery and School Foundation
- Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church Foundation
- Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation
- Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihiaryan School and Monastery Foundation (Bomonti Armenian Catholic Primary School)
- Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation
- Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Armenian Church Foundation
- Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation
- Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kal-fayan Orphanage Foundation

- Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church and School Foundation
- Karaköy Surp Pırgiç Armenian Catholic Church Foundation
- Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Foundation

In addition, the foundation of the Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church that no longer exists was declared defunct by the Directorate General of Foundations. This church and its *akars* [real estate properties generating income] are examined in detail in the chapter titled 'Stories of Unlawful Property Seizure'. When all Armenian foundation properties are examined in terms of their ownership problems –regardless of whether the foundation's center is based in Beyoğlu or not- it is revealed that 56 % (114 items) of the 203 immovable assets determined within the scope of this project have been confiscated. The distribution of the assets according to contemporary title deed registers is shown in Graph 14.

BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN ARMENIAN CATHOLIC NUNS' MONASTERY AND SCHOOL FOUNDATION

ANARAD HIĞUTYUN NUNS' UNION

In the 1840s Armenian Catholic Patriarch Bedros IX. Hasunyan planned the establishment of a union for the commitment of girls, and especially girls of poor families in

1843'TE AÇILAN VE 1982'DE KAPATILAN, TARLABAŞI BULVARI ÜZERİNDEKİ BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN OKULU (2011)

THE BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL ON THE TARLABAŞI BOULEVARD, OPENED IN 1843 AND CLOSED IN 1982 (2011)

HARİTA 14. ERMENİ KURUMLARININ BEYOĞLU'NUN MERKEZİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 14. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THE CENTRE OF BEYOĞLU

**MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**

VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION

VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION

EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE

VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION

ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES

BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY

HAZİNE'YE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY

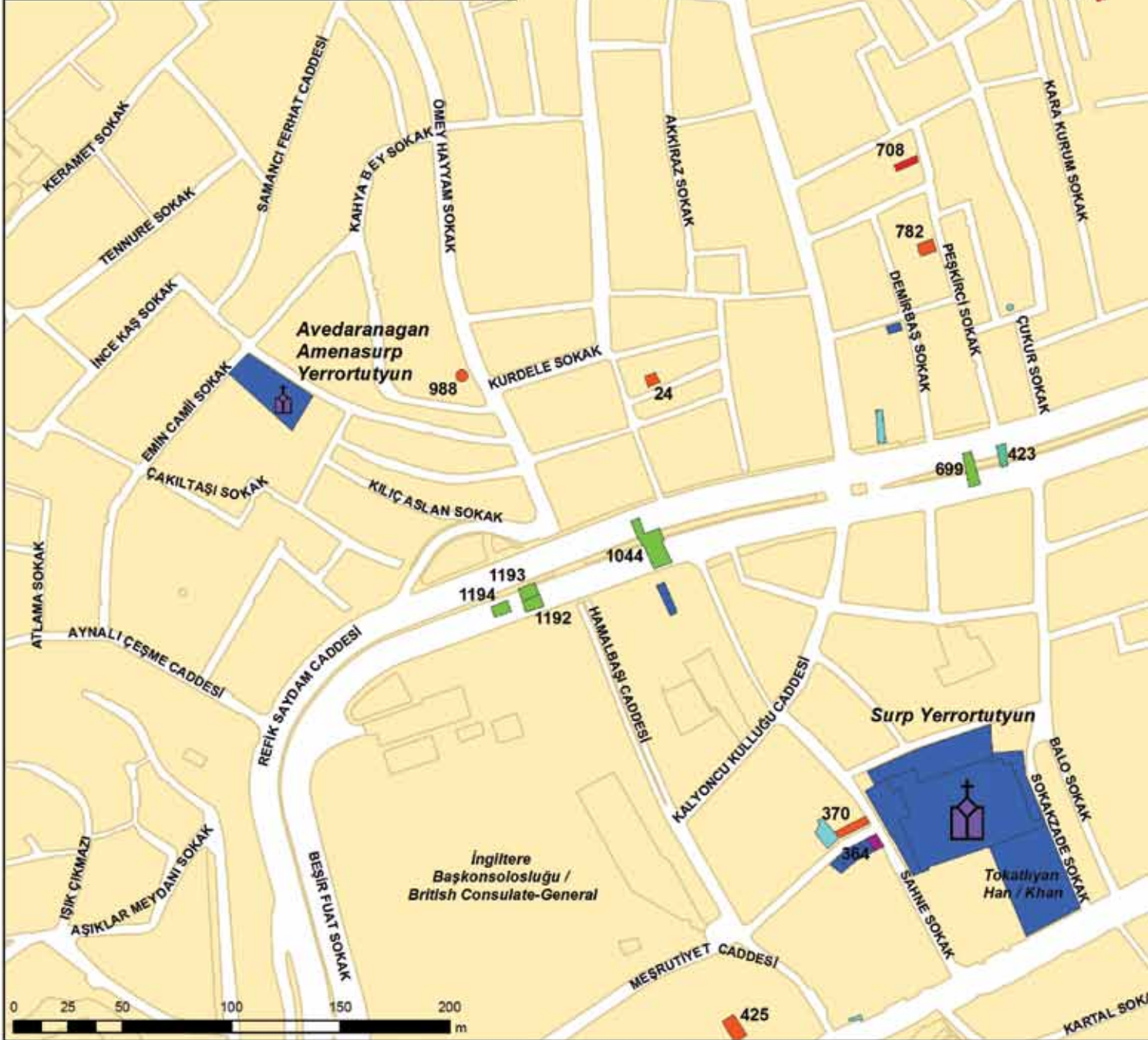
KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY

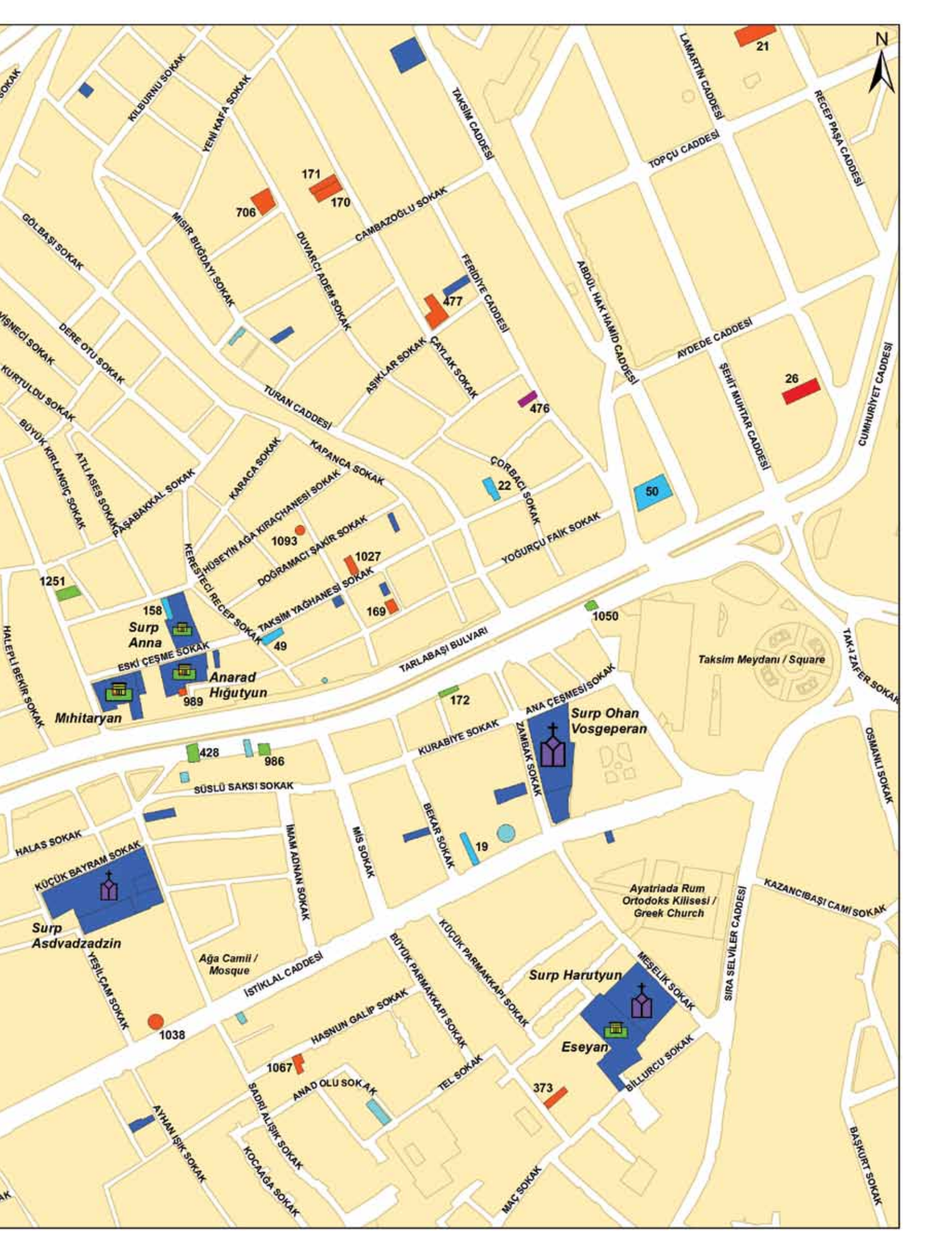
VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS

MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP

MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS

AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

21

171

170

706

477

476

26

22

50

1251

158

1093

1027

169

49

989

1050

172

428

986

19

1038

1067

373

158

158

158

158

Surp Asdvadzadin

Anarad Hıgutyun

Surp Ohan Vosgeperan

Surp Harutyun

Eseyan

Taksim Meydanı / Square

Ayatriada Rum Ortodoks Kilisesi / Greek Church

Ağa Camii / Mosque

KILBURNI SOKAK

YENİ KAFKA SOKAK

GÖLBAŞI SOKAK

MISİR BUĞDAYI SOKAK

TAKSİM CADDESİ

LAMARTİN CADDESİ

RECEP PAŞA CADDESİ

TOPÇU CADDESİ

CAMBAZOĞLU SOKAK

YIĞNECİ SOKAK

DERE OTU SOKAK

KURTULDU SOKAK

TURAN CADDESİ

FERİDİYE CADDESİ

ABDÜL HAK HAMİD CADDESİ

AYDEDE CADDESİ

ŞEHİT MUHTAR CADDESİ

CUMHURİYET CADDESİ

BÜYÜK KIRLANGIÇ SOKAK

ATLASSES SOKAK

KARACA SOKAK

KAPANCA SOKAK

HALEPLİ BEKİR SOKAK

ESKİ ÇEŞME SOKAK

KERESTECİ RECEP SOKAK

DOĞRAMACI ŞAKİR SOKAK

TAKSİM YAĞHANESİ SOKAK

YOĞURÇU FAİK SOKAK

TARLABAŞI BULVARI

TAKI ZAFER SOKAK

OSMANLI SOKAK

HALAS SOKAK

KÜÇÜK BAYRAM SOKAK

SÜSLÜ SAKSI SOKAK

KURABIYE SOKAK

ZAMBAK SOKAK

MİS SOKAK

BEKİR SOKAK

İNAM ADINAN SOKAK

İSTİKLAL CADDESİ

BÜYÜK PARMAKKAPI SOKAK

TEL SOKAK

MESELİK SOKAK

SIRA SELVİLER CADDESİ

KAZANCIBAŞI CAMİ SOKAK

YESİLÇAM SOKAK

HASNUN GALİP SOKAK

KÜÇÜK PARMAKKAPI SOKAK

BİLLURCU SOKAK

AYHAN IŞIK SOKAK

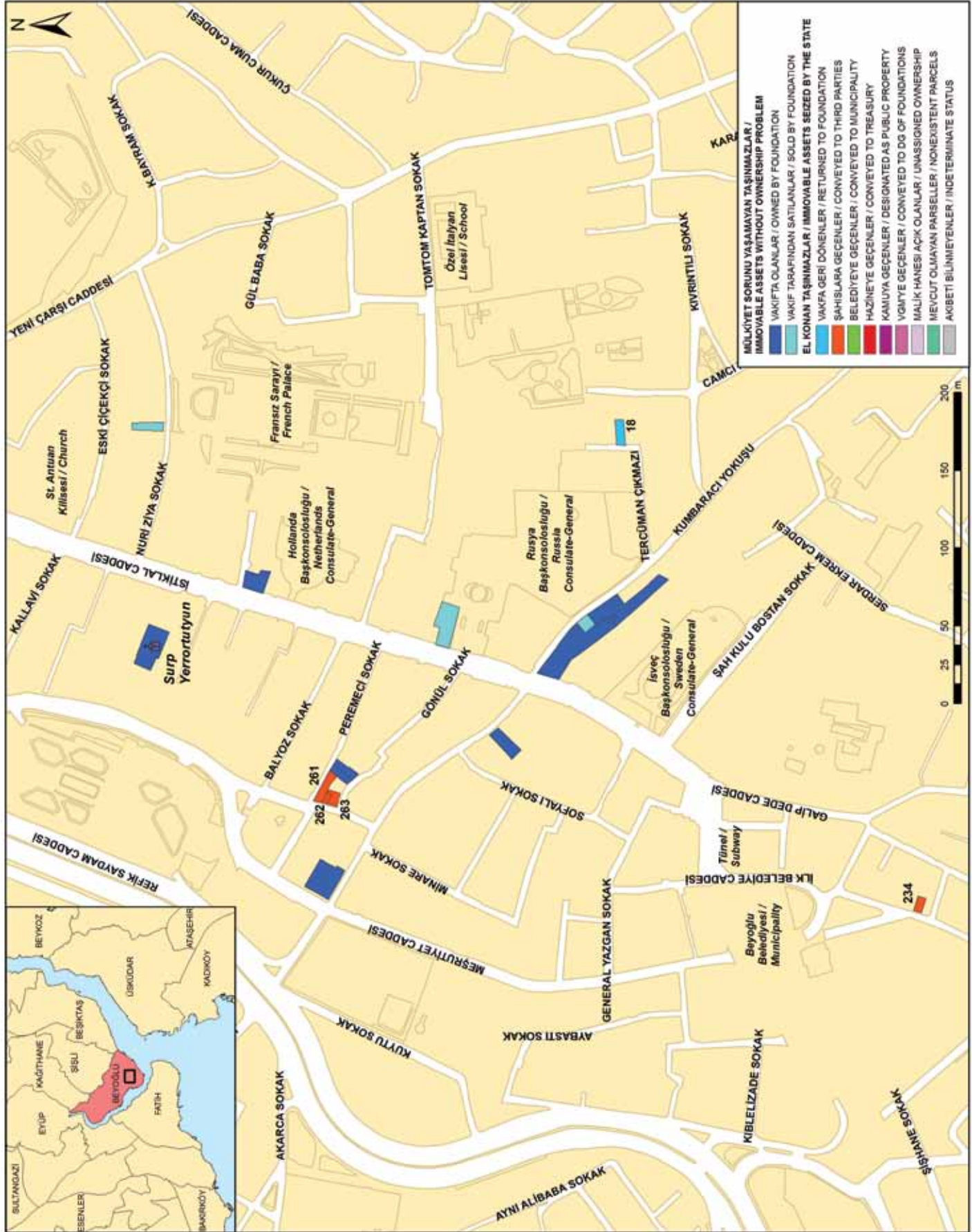
SADRI ALIŞIK SOKAK

ANA D ÖLÜ SOKAK

KOCAĞA SOKAK

MAÇ SOKAK

BAŞKURT SOKAK

HARİTA 15. ERMENİ VAKIFLARININ BEYOĞLU-TÜNEL BÖLGESİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 15. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THE BEYOĞLU-TÜNEL AREA

ÖĞRENCİ AZLIĞINDAN DOLAYI 2004 YILINDA KAPANAN PANGALTI ANARAD HIÇUTYUN ERMENİ KATOLİK OKULU'NUN KAPISI (2012)

THE ENTRANCE OF THE PANGALTI ANARAD HIÇUTYUN ARMENIAN SCHOOL WHICH WAS CLOSED DOWN DUE TO LACK OF STUDENTS IN 2004 (2012)

BEYOĞLU ANARAD HIÇUTYUN OKULU

1843'te, Pera'daki Sakızağacı Sokağı'nda, dini hizmet verecek yeni rahibeler yetiştirmek amacıyla açılan, ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitim veren bu yatılı okul, birlik tarafından daha sonra kurulacak olan eğitim kurumlarının da merkezi olur. 1896'da, okulun karşısında kurulan Surp Anna Yetimhanesi, Cumhuriyet döneminde anaokulu olarak hizmet vermeye başlar. 1961-64 yılları arasında, anaokulunda 20 öğrenci ve üç öğretmen bulunduğu bilinmektedir.⁶⁶ (bkz. Harita 14, s. 228)

Anarad Hıçutyun Okulu, Cumhuriyet döneminde de rahibeler tarafından yönetilmeye devam eder. 1967'de, Anarad Hıçutyun Vakfı'nın yönetimi rahibelerin elinden alınır. 1975'te ortaokul kapatılır; okul ilkokul düzeyinde karma eğitim vermeye başlar ve gündüzlü erkek öğrencilere de kapılarını açar. 1960-65 yılları arasında 20 öğretmenle 200 öğrenciye hizmet veren okul, maddi güçlükler ve "semtin okul için uygunsuz bir hal alması" nedeniyle 1982'de kapatılır.⁶⁷

Okul kapatıldıktan sonra, binası İstanbul Sanat Merkezi olarak faaliyet vermeye başlar. Bedri Baykam, Özkan Sun, Hülya Botasun, Erkan Özdilek, İnci Eviner, Suat Akdemir ve Engin Atlıhan gibi ressamlar binayı atölye olarak kullanırlar. 1989'da Adnan Vurdevir binayı kiralar; binada yapılan çeşitli değişiklikler sonucu, içinde yer alan kilise işlevini yitirir. Film ve klip çalışmaları yapılan bir yere dönüşen binada, duvardaki Ermenice yazılar hariç, geçmişe dair her şey silinir.⁶⁸

On yıl boyunca binanın kiracısı olan İstanbul Sanat Merkezi, Nisan 1999'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün aldığı karar üzerine binayı tahliye etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalır. Bina, eski bir okul olduğundan, VGM tarafından hayrat ilan edilir.⁶⁹ "Azınlık vakıflarına ait hayrat mülkünün kiralanamayacağını" belirten yasa maddesi uyarınca, VGM, ressamların atölyeleri, tiyatro sahnesi, İrlanda Kültür Merkezi, Irish Pub ve film platolarının olduğu binanın tahliyesine karar verir. 17 Nisan 1999'da binanın kiracıları olan sanatçılar, bir basın toplantısı düzenler ve tahliye kararını protesto ederler. Basın toplantısına katılan Avukat Diran Bakar, "tahliyenin 36 Beynamesi ile doğrudan bir ilişkisinin olmadığını, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün binanın kiralanması sürecine müdahale hakkının yasal olmadığını, kanunda böyle bir engelin bulunmadığını" dile getirir. Hrant Dink de, konu hakkındaki yazısında iki noktaya dikkat çeker: "Kiraladığınız binanın geliriyle vakıf, diğer okulumuzdaki öğrencileri okutmaktadır. O nedenle günün şartlarına uygun kira vermektен kaçınmayınız. İkinci bir ricamız ve muhakkak yapılması gereken de, şu an içinde bulunduğumuz kilisenin sanat merkezi kompleksi dışında tutularak ibadete açılmasının sağlanmasıdır."⁷⁰ Sanatçılar, dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e yazdıkları mektupta, 36 Beynamesi'nin azınlık vakıflarının mülklerini kiralamasına engel olduğunu, bu mülklerin akara çevrilmesi gerektiğini belirtir ve Bakanlar Kurulu'nun bu sorunun çözümü için devreye girmesini talep ederler. Kamuoyunun desteği ve bina sahiplerinin siyasetçilere başvurması üzerine tahliye bir süre ertelenir ancak daha sonra binanın kapatılması tehlikesiyle karşı karşıya kalan vakıf, tahliye edilmesine karar verir.⁷¹

Sanatçılar ve basın, azınlıkları hedefleyen bu karara itiraz edince siyasetçiler devreye girer ve Vakıflardan Sorumlu Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan sözlü bir talimat vererek binanın boşaltılmasına engel olur.⁷² Böylece, eski düzenin devam etmesi sağlanır. Binayı kiralayan Adnan Vurdevir, 2004'te vefat eder. AB sürecinde vakıflarla ilgili yasal değişiklikler kapsamında, azınlık vakıflarına hayratlarını kiralama hakkı tanınması üzerine, vakıf, binayı bu kez Ağaoğlu İnşaat'a kiraya verir. İnşaat firması açtığı davaları kazanınca, Temmuz 2006'da, son kiracılar Tiyatro Oyunevi ve Kum Pan Ya sahnelerini, Bedri Baykam ve İnci Eviner de atölyelerini toplayarak binayı boşaltmaya başlar.⁷³ İnşaat firmasının o günlerde başladığı restorasyon çalışması halen devam etmektedir.

SAMATYA ANARAD HIÇUTYUN OKULU

1868'de, İmrahor Tramvay (şimdiki İlyas Bey) Caddesi üzerindeki binasında kız öğrencilere, gündüzlü ve yatılı olarak ortaokul düzeyinde eğitim vermeye başlayan Samatya Anarad Hıçutyun Okulu,⁷⁴ 1922'de, halen kullanılmakta olan binasına taşınır. Bu tarihten sonra bir süre kapalı kalan okul, 2 Kasım 1926'da Maarif Vekâleti'nden ruhsatname

the Catholic Armenian community to a religious life and the provision of their education. The plan was implemented by Nun Hacı Andonyan. The Anarad Hığutyun⁶³ Nuns' Union, founded on 5 June 1847 with the privilege granted by the Armenian Catholic Patriarchate stated its fundamental aim as "the education of Armenian girls with religious, human and national values". On 9 December 1847, Andonyan, along with four other nuns, committed herself to this cause.⁶⁴

The main building of the union was built on Valide Çeşme Street in Pera; and after having established a nursery, a primary school and a high school in İstanbul, the union began educational activities in more than twenty cities and villages in the eastern provinces of the Ottoman Empire and in Cilicia.⁶⁵

BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL

This boarding school that was established in 1843, on Sakızağacı Street in Pera to train new nuns that would provide religious services and provided primary and secondary education; also became the centre of the educational institutions the union would later establish. In 1896, the Surp Anna Orphanage was founded opposite the school; and this institution began to serve as a nursery in the Republican period. From 1961 to 1964, there were 20 students and three teachers at the nursery.⁶⁶ (see Map 14 on page 228)

The Anarad Hığutyun School was administered by nuns in the Republican period too. In 1967, the administration of the Anarad Hığutyun Foundation was divested from the nuns. In 1975, the secondary school was closed; the school began to provide mixed education at primary school level and admitted male day students. The school provided education to 200 students with 20 teachers from 1960 to 1965; however the school was closed in 1982 due to financial difficulties and because the "neighbourhood had become unsuitable for a school".⁶⁷

After the school was closed, the building began to serve as the İstanbul Art Centre. Painters such as Bedri Baykam, Özkan Sun, Hülya Botasun, Erkan Özdilek, İnci Eviner, Suat Akdemir and Engin Atlıhan used the building as a studio. In 1989, Adnan Vurdevir leased the building, and the building lost its function as a church because of modifications. The building was used as a film and music video set, and everything about the past of the building was erased apart from the Armenian inscriptions on the walls.⁶⁸

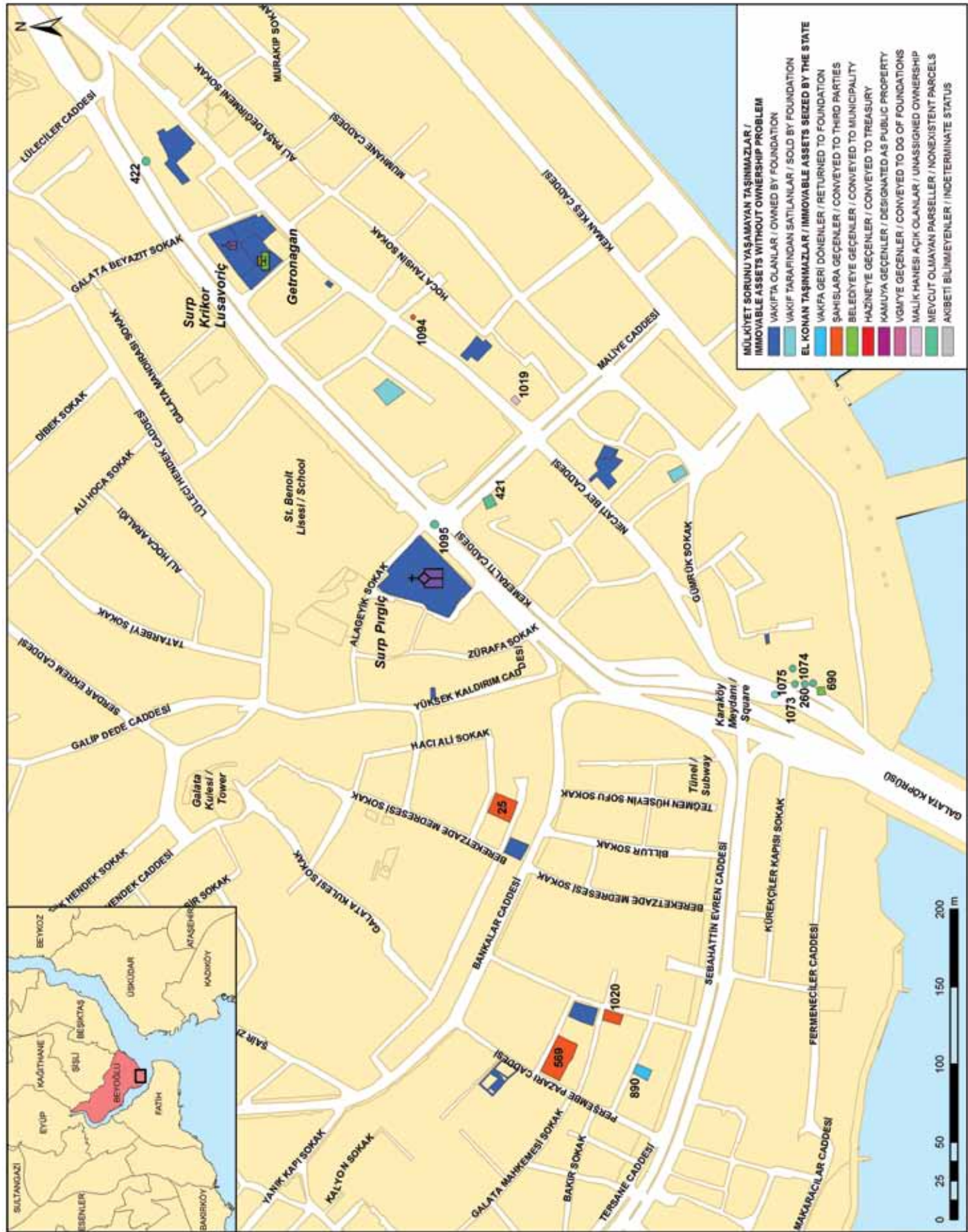
The İstanbul Art Centre, for ten years the tenant of the building, was faced with evacuation upon the decree of the Directorate General of Foundations in April 1999. The Directorate General of Foundations declared the building a *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] because it used to be a school.⁶⁹ And on the basis of the law that "*hayrat*/charitable properties that belonged to minority foundations cannot be leased" the Directorate

General of Foundations decided for the evacuation of the building that contained painters' studios, a theatre, the Irish Cultural Centre, the Irish Pub and film sets. On 17 April 1999, the artists who were tenants in the building organized a press conference and protested the decision to evacuate. Lawyer Diran Bakar took part in the press conference and stated that "the evacuation had no direct relation to the 1936 Declaration, that the intervention of the Directorate General of Foundations in the lease process of the building was not legal, and that the law did not prevent such an obstacle to the process." Hrant Dink also drew attention to two points in his article on the subject: "With revenues gained from the leased building, our foundation provides for the students studying at our other school. Therefore, do not abstain from paying rent at current levels. A second request we have, which must be fulfilled is for the church to be kept separate from the art centre complex and to be opened for worship."⁷⁰ In the letter, they wrote to Süleyman Demirel, the president at the time, the artists stated that the 1936 Declaration prevented minority foundations leasing their properties and that therefore these properties had to be converted into *akar* [real estate properties generating income] and that the Cabinet should step in for the solution of this problem. The support of the public and the application of the owners of the building to politicians delayed the evacuation, however, faced with the closure of the building, the foundation opted for evacuation.⁷¹

When the artists and the press objected to this decision politicians entered the fray and Hüsamettin Özkan, Minister of State for Foundations, issued an oral directive and prevented the evacuation of the building.⁷² Thus the old organization survived. Adnan Vurdevir, the main tenant of the building, died in 2004. When, within the scope of legal changes brought to the law of foundations as part of the EU accession process, minority foundations were given the right to lease out their *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] this time the foundation leased the building to Ağaoğlu Construction. When the construction company won the lawsuits it filed, in July 2006 the final remaining tenants, the Tiyatro Oyunevi and Kum Pan Ya theatre groups and the painters Bedri Baykam and İnci Eviner began to dismantle their stages and studios and evacuate the building.⁷³ The renovation process carried out by the construction company continues.

SAMATYA ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL

The Samatya Anarad Hığutyun School that was opened in 1868 at its building on Imrahor Tramvay (now İlyas Bey) Street with the aim of providing day and board secondary education for girls,⁷⁴ moved in 1922 to the building it continues to use today. The school remained closed for a period after the move, and after receiving a license from

HARİTA 16. ERMENİ VAKIFLARININ BEYOĞLU-KARAKÖY BÖLGESİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 16. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THE BEYOĞLU-KARAKÖY AREA

the Ministry of Education on 2 November 1926 it continued to provide primary school education. A nursery class was added in 1931, and the school continued to provide nursery and primary school education until 1960. Upon the request of parents, the secondary school section was opened within the same building in the 1960-61 educational year. In 1983, the secondary school section was closed due to a decline in student numbers. The school began providing mixed education in 1985 and in 1998, following the decree for eight years obligatory education, the school was gradually transformed into an eight-year primary school.⁷⁵ The school continues to serve as a primary school and a nursery class. (see Map 27 on page 281)

PANGALTI ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL

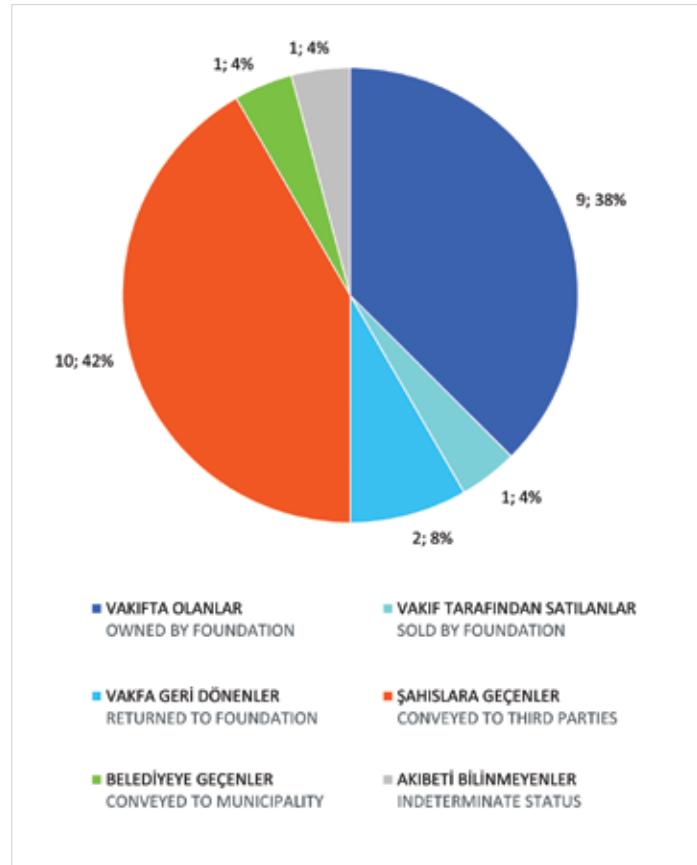
The school opened in 1903 in Pangaltı, and when the first building proved too small and insufficient, it moved to the building at number 198 on Harbiye Ölçek Street.⁷⁶ In its early years the school provided both primary and secondary education. The secondary section was closed after the 1922-23 educational year, and in 1949 a nursery class was opened. The school was renovated three times in 1949, 1956 and 1972. In 2004, the foundation administration decided to suspend educational activities to the decline in student numbers. While the school had 12 teachers and 235 students in the period from 1961 to 1964, by 1995 there were only 54 students in the primary section, and 14 students at the nursery.⁷⁷ (see Map 43 on page 331)

KADIKÖY ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL

Information is limited on the history of the school founded in 1902 on Nihal Street in Kadıköy close to the Surp Levon Armenian Catholic Church. The school is known to have 104 students in the period from 1961 to 1964, however it was closed in 1982, and a number of its students transferred to Aramyan Uncuyan, and some to state schools.⁷⁸ The title deed of the school building still belongs to the foundation, and it has been leased out to be used as a cultural centre. The building presently hosts the Nazım Hikmet Cultural Centre. (see Map 32 on page 306)

PROPERTIES OF THE BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN ARMENIAN CATHOLIC NUNS' MONASTERY AND SCHOOL FOUNDATION

A total of 24 properties of the foundation have been traced. Of the 10 assets that faced no ownership problem, one was sold by the foundation, the title deeds of the remaining belong to the foundation. Among them there are five *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] all of which are school buildings, and also two properties that are jointly owned with the Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation. 14 of the properties (58%) encountered ownership problems. 7 of them are registered in the 1913 Declaration, and six of them

GRAFİK 15. BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK RAHİBELER MANASTIR VE MEKTÉBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 15. THE PROPERTIES OF THE BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN CATHOLIC NUNS' MONASTERY AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

in the 1936 Declaration. Of these, only two houses were returned in 2004, within the framework of law no. 4778.

The returned immovables are the house on Babil Street in the Şişli Borough (TK 156) and the house on Tavla Street in the Beyoğlu Borough (TK 158) (see Map 43 and Map 14). A property declared in 1936 has not been located. Registered as the half-share of a garden on Bağdat Street in the Kadıköy Borough, this property was probably close to the other lots of the Armenian Catholic community that are now within the borders of the Şükrü Saraçoğlu Stadium. (see Map 32 on page 306)

Of the properties the foundation has lost, all have now passed into private ownership except one. A house in Beyoğlu that was expropriated when Tarlabası Boulevard was being built (TK 986) may have been released from the ownership of the foundation before this expropriation (see Map 14 on page 228). Two of the properties that are now under private ownership are the two adjacent houses on Çınar Square on Büyükada [Prinkipo] (TK 990 and TK 991). The locations on current cadastral plans of these houses have not been clearly determined, however, their probable locations have been indicated on Map 6. Five of the properties in Beyoğlu that have passed into private ownership (TK 169, TK 170, TK 171, TK 989, TK 1093) are shown on Map 14, and two of the

alınmasıyla, ilkokul düzeyinde yeniden eğitim vermeye başlarlar. 1931'de anasınıfının da eklendiği okul 1960 yılına kadar anaokulu ve ilkokul olarak eğitim faaliyetine devam eder. Velilerin talebi üzerine, 1960-61 eğitim-öğretim yılında aynı binada orta kısım açılır. 1983'te, öğrenci sayısının az olması nedeniyle ortaokul kapatılır. 1985'te karma eğitime geçen okul, 1998'de sekiz yıllık zorunlu eğitim kararının alınmasının ardından, kademeli olarak sekiz yıllık ilköğretim okuluna dönüştürülür.⁷⁵ Okul halen, anasınıfıyla birlikte, ilköğretim okulu olarak hizmet vermektedir. (bkz. Harita 27, s. 281)

PANGALTI ANARAD HIĞUTYUN OKULU

1903 yılında Pangaltı'nda açılan okul, ilk binasının küçük ve yetersiz olmasından ötürü, 1915'te Harbiye Ölçek Sokak'taki 198 numaralı binaya taşınır.⁷⁶ İlk yıllarında hem ilkokul, hem de ortaokul düzeyinde eğitim verir. 1922-23 eğitim-öğretim yılında orta kısım kapatılır, 1949'da ise ana sınıfı açılır. Okul binası 1949, 1956 ve 1972 yıllarında onarımdan geçer. 2004 yılında, vakıf yönetimi, öğrenci sayısının azlığı nedeniyle eğitim faaliyetine ara verme kararı alır. 1961-1964 yılları arasında 12 öğretmeni ve 235 öğrencisi olan okulda, 1995'te, ilkokul kısmında 54, anaokulunda 14 öğrenci okuyordu.⁷⁷ (bkz. Harita 43, s. 331)

KADIKÖY ANARAD HIĞUTYUN OKULU

1902 yılında, Kadıköy'de Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi'nin yakınında, Nihal Sokak'ta kurulan okulun tarihine dair bilgi sınırlıdır. 1961-64 yılları arasında 104 öğrencisi olduğu bilinen okul 1982'de kapatılmış, öğrencilerin bir kısmı Aramyan Uncuyan'a, bir kısmı ise diğer devlet okullarına geçmiştir.⁷⁸ Halen vakfın tapulu mülkü olan okul binası, kültür merkezi olarak kullanılmak üzere kiraya verilmiştir. Binada halen Nazım Hikmet Kültür Merkezi faaliyet göstermektedir. (bkz. Harita 32, s. 306)

BEYOĞLU ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK RAHİBELER MANASTIR VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 24 adet mülkü tespit edilmiştir. Mülkiyeti ile ilgili herhangi bir sorun yaşanmayan 10 mülkün biri vakıf tarafından satılmıştır, diğerleri tapuludur. Bunların arasında, hepsi okul binası olan beş hayratı ve Beyoğlu Surp Asdvadzadin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı ile ortak sahip olduğu iki mülk bulunmaktadır. Mülklerden 14 adedi (%58) mülkiyet sorunu yaşamıştır. Bunların yedi'si 1913 Beyannamesi'nde, 6'sı 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır. Yalnız iki ev, 4778 sayılı kanun çerçevesinde 2004 yılında iade edilmiştir.

İade edilen taşınmazlar, Şişli Babil Sokak'taki ev (TK 156) ile Beyoğlu Tavla Sokak'ta yer alan evdir (TK 158) (bkz. Harita 43 ve Harita 14). 1936'da beyan edilen bir mülkün yeri tespit edilememiştir. Kadıköy ilçesinde, Bağdat Caddesi'nde bulunan bahçenin yarı hissesi olarak kaydedilen bu mülk, muhtemelen, Ermeni Katolik toplumunun bugün Şükrü Saraçoğlu Stadı arazisinde kalan diğer arsalarının yanındadır. (bkz. Harita 32, s. 306)

Vakfın kaybettiği diğer mülklerin, biri hariç hepsi şahıs mülkiyetine geçmiştir. Beyoğlu'nda, Tarlaş Bulvarı yapılırken kamulaştırılan bir ev (TK 986), vakfın elinden bu kamulaştırmanın öncesinde çıkmış olabilir (bkz. Harita 14). Şahıslara geçen mülklerden ikisi, Büyükkada'da Çınar Meydanı'nda yan yana bulunan iki evdir (TK 990 ve TK 991). Bu evlerin güncel kadastro planındaki yerleri net bir şekilde tespit edilememiş, ancak olası konumları Harita 6'da gösterilmiştir. Beyoğlu'ndaki, şahsa geçen mülklerden beşi (TK 169, TK 170, TK 171, TK 989, TK 1093) Harita 14'te, Galata bölgesindeki ikisi (TK 569 ve TK 1094) Harita 16'da gösterilmiştir. Şişli ilçesinde, Ölçek Sokak'ta bulunan ev, vakfın kaybettiği, şahsa geçen son mülküdür (TK 987). (bkz. Harita 43, s. 331)

BEYOĞLU AYNALIÇEŞME ERMENİ PROTETAN KİLİSESİ VAKFI

Vakfa bağlı iki kilise vardı: Avedaranagan Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi ve Halicioğlu Protestan Kilisesi. Bugün bunlardan yalnızca ilki kilise olarak kullanılmaktadır. Vakfın akarı yoktur.

AVEDARANAGAN (EVANGELİST) AMENASURP YERRORTUTYUN KİLİSESİ (AYNALIÇEŞME)

Pera-Aynalıçeşme'de 1846'da ibadete açılan Protestan Ermeni Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi'nin bir süre sonra yanması üzerine, Babıali'nin 20 Mart 1861 tarihli izniyle alınan yeni arsada aynı yıl inşa edilen binada yeniden hizmet vermeye başlamıştır.⁷⁹ (bkz. Harita 14, s. 228)

HALICIOĞLU PROTETAN KİLİSESİ (HASKÖY)

Hasköy semtinde bulunan, Ermeni Protestan toplumuna ait ahşap kilise, nüfusun artması nedeniyle zamanla ihtiyacı karşılayamaz olunca, 1859'da "Halicioğlu, Abdüsselam Mahallesi'nde Ermeni mezarlığı karşısındaki bir tepenin üzerinde bulunan bir arsa üzerine" yeniden, kâgir olarak inşa edilir (bkz. Harita 17, TK 940, s. 250).⁸⁰ Birinci Dünya Savaşı sırasında Halicioğlu'ndaki Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi ve bitişindeki Nersesyan Okulu Osmanlı ordusu tarafından karargâh haline getirildiğinden, Halicioğlu Protestan Kilisesi, alt katında yer alan okul ile birlikte semtin Ermeni okulu olarak kullanılır. Nersesyan Okulu'nun öğrencilerinden 130'u ve kilisede okuyan 40 Protestan öğrenci, 1922'ye kadar, kilisenin alt katındaki toplantı salonunda eğitimlerine devam ederler.⁸¹

1970'li yılların başlarında Boğaziçi Köprüsü ve bağlantı yollarının yapımı sırasında bölgedeki birçok Ermeni kurumunun yok olmasından sonra Ermenilerin semtten bütünüyle uzaklaşmasıyla birlikte, kilise, çevreye yerleşen yoksul kişilerin barınağı haline gelir. Ardından, 1990'lı yılların ortalarında, bedeli ödenerek kamulaştırılır. Beyoğlu Belediyesi, 1990'lı yılların sonlarında, tarihi eser statüsünde olan ve SİT alanı içerisinde bulunan binayı kadın doğum ve çocuk hastanesi yapmak için Anıtlar Kurulu'ndan izin alır. Kilise binası halen hastane olarak hizmet vermektedir.⁸²

GÜNÜMÜZDE NAZİM HİKMET KÜLTÜR MERKEZİ OLARAK HİZMET VEREN ESKİ KADIKÖY ANARAD HIĞUTYUN OKULU'NUN BİNASI (2012)

FORMER KADIKÖY ANARAD HIĞUTYUN SCHOOL BUILDING, THE PRESENT-DAY NAZİM HİKMET CULTURAL CENTER (2012)

properties in Galata that have passed into private ownership (TK 569 ve TK 1094) are shown on Map 16. The house on Ölçek Street in the Şişli Borough is the last property the foundation has lost and has passed into private ownership (TK 987). (see Map 43 on page 331)

BEYOĞLU AYNALIÇEŞME ARMENIAN PROTESTANT CHURCH FOUNDATION

There were two churches affiliated with the foundation: Avedaranagan Amenasurp Yerrortutyun Church and Halicioğlu Protestant Church. Today, only the former one is in use as a church. The foundation has no *akars* [real estate properties generating income].

AVEDARANAGAN (EVANGELIST) AMENASURP YERRORTUTYUN CHURCH (AYNALIÇEŞME)

When the Protestant Armenian Amenasurp Yerrortutyun Church in Pera-Aynalıçeşme that was consecrated in 1846 burned down, the church was reopened in a new building built on the new lot purchased with the permit issued by the Sublime Porte on 20 March 1861.⁷⁹ (see Map 14 on page 228)

HALICIOĞLU PROTESTANT CHURCH (HASKÖY)

When the wooden church of the Armenian Protestant community in the Hasköy neighbourhood failed to meet the requirements of the increasing population, the church was rebuilt “on a lot on a hill opposite the Armenian cemetery in the Halicioğlu, Abdüsselam Neighbourhood” (see Map 17 on page 250, TK 940).⁸⁰ When the Surp Isdepanos Armenian Church in Halicioğlu and the adjacent Nersesyan School were transformed into quarters of the Ottoman army during the First World War, the Halicioğlu Protestant Church, alongside the school on its lower floor, was used as the Armenian school of the neighbourhood. 130 of the students of the Nersesyan School and the 40 Protestant students studying at the church continued their education at the assembly room in the lower floor of the church until 1922.⁸¹

When many of the Armenian institutions in the area perished during the construction of the Bosphorus Bridge and its access roads in the early 1970s, Armenians completely deserted the neighbourhood and the church became a shelter for the poor people settling in the area. In the mid-1990s the municipality expropriated the building in return for compensation. In the late 1990s the Beyoğlu Municipality received a permit from the Council of Monuments to transform the building that has historical monument status and is located in a protected area into a maternity and children’s hospital. The church building continues to serve as a hospital.⁸²

BEYOĞLU SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

Opened to service in 1866, the Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church was founded by donations from Bedros Bey Mısırlıyan. A philanthropist who wished to dedicate all his wealth to build a new church, a bishops’ residence and an estate for priests, Mısırlıyan’s will was realized by his sisters Lusi and Sofi Mısırlı, when he passed away in 1862.

The land plot for the church and the other buildings belonged to Boğos Amira Bilezikçi. The old wooden house on this land plot which she gave to the Patriarchate in 1838 was used as a school after some maintenance work. The school was run by ‘Frères des écoles chrétiennes’ (Christian Schools Fraternity/Union of French Priests) and was only open to Armenian students. Initially called ‘Clerical School’, the name of the school was later changed to ‘Lusavoriç’ and remained that way until its closure in 1863. The building was torn down that year. Upon Sultan’s decree of authorization issued on November 15, 1864, a church, a bishops’ residence and an estate for priests were constructed, in accordance with Mısırlıyan’s will. The church was opened to service on November 6, 1866 (see Map 14 on page 228). A fire that engulfed the Beyoğlu area in 1870 completely consumed the premises of the Patriarchate. However, the Surp Asdvadzadzin Church, except for its bell towers and lodges mostly remained unscathed. Archbishop Andon Hasun had the buildings repaired in 1880-1881. During this time, the Patriarchate relocated to the Beyoğlu Surp Yerrortutyun Church.⁸³

PROPERTIES OF THE BEYOĞLU SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

22 out of 37 immovable assets of the foundation, which account for 60 percent of its total assets, had ownership problems (see Graph 16). Except for the two seized properties, all of its properties are listed on the Apeloğlu Andon joint declaration of some Catholic churches in 1936. Those properties that don’t appear in the list had been acquired prior to 1936; the foundation didn’t acquire any properties after that date. No assets have been returned to the foundation following the new laws introduced in 2000.

BEYOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

1866'da ibadete açılan Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi, Bedros Bey Mısırlıyan'ın bağışları ile inşa edilmiştir. Bütün servetini, yeni bir kilise, bir episkopos malikânesi ve rahiplerin kalacağı bir mesken inşa ettirmek için kullanmak isteyen Mısırlıyan 1862'de vefat edince, onun bu isteğini kız kardeşleri Lusi ve Sofi Mısırlı hayata geçirir.

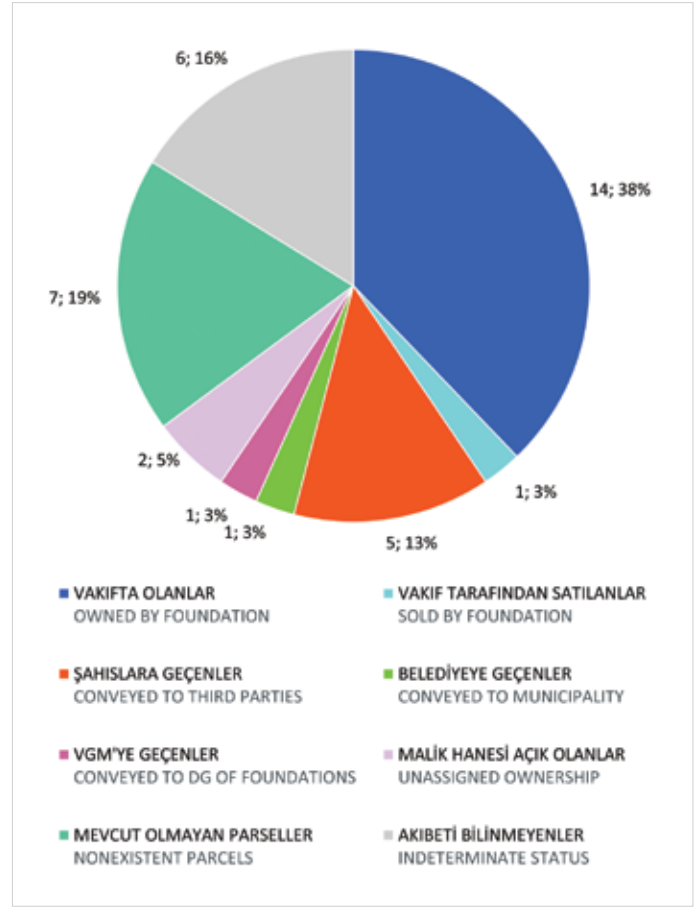
Kilise ve diğer binaların yapılacağı yerin arsası Boğos Amira Bilezikçi'ye aitti. Bilezikçi'nin 1838'de Patrikliğe hibe ettiği bu arsada bulunan eski ahşap ev, bazı onarım ve değişikliklerin ardından okul olarak kullanılmaya başlar. 'Frères des écoles chrétiennes' (Hıristiyan Okulları Kardeşleri/Fransız Rahipleri Birliği) adlı kuruluşun yönetiminde, sadece Ermeni gençlere eğitim veren 'Ruhban Okulu', daha sonra 'Lusavoriç' adını almış ve 1863 yılına kadar eğitim faaliyetine devam etmiştir. 1863'te okul binası yıkılır. 15 Kasım 1864 tarihinde alınan فرمانla, Mısırlıyan'ın vasiyeti doğrultusunda, kilise, Patrikhane binası ve rahip odaları inşa edilir. Kilise, 6 Kasım 1866'da ibadete açılır (bkz. Harita 14, s. 228). 1870'te Beyoğlu'nda çıkan büyük yangında Patrikhane binası ve müştemilatı mahvolur, fakat Surp Asdvadzadzin Kilisesi –çan kulesi ve locaları hariç– yangından etkilenmez. Binalar 1880-1881 yıllarında, Patrik Andon Hasun tarafından onartılır. Patrikhane, binalar yeniden yapılanaya kadar, faaliyetine, Beyoğlu Surp Yerrortutun Kilisesi'nin müştemilatında devam eder.⁸³

BEYOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 37 taşınmazının 22'si (%60) mülkiyet sorunu yaşamıştır (bkz. Grafik 16). El konan mülklerin ikisi dışında hepsi, 1936'da bazı Katolik kiliseleri tarafından ortak verilen Apeloğlu Andon beyannamesinde kayıtlıdır. Vakıf, bu beynamede yer almayan mülkleri 1936'dan daha erken tarihlerde edinmiş, 1936'dan sonra ise herhangi bir mülk edinmemiştir. 2000'li yıllardaki yasal düzenlemelerle vakfa iade edilen mülk olmamıştır.

Fatih ilçesinde, Kapalıçarşı ve civarındaki hanlarda bulunan bazı mülklerin şimdiki malikleri ve vakfın elinden hangi nedenlerle çıktıkları bilinmemektedir. Bu mülkler (TK 1082, TK 1083, TK 1084, TK 1085, TK 1086, TK 1087), kadastro bilgileri mevcut olmadığı için haritada sembolik bir şekilde gösterilmiştir (bkz. Harita 30 ve 31). Vakfın taşınmazlarından, Kapalıçarşı'da yer alan üç adet dükkânın (TK 1076, TK 1079, TK 1080) mülkiyeti şahıslara geçmiştir (bkz. Harita 30, s. 287). Aynı bölgede Çuhacı Han'da ve Kebapçı Han'da bulunan iki odanın (TK 1077 ve TK 1081) güncel durumu öğrenilememiştir.

Vakfın Beyoğlu ilçesindeki el konan mülklerinden, Belediye mülkiyetine geçmiş olan binası (TK 172) Tarlabası Bulvarı açılırken kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 14, s. 228). Ayrıca, Galata bölgesindeki bir binası (TK 1020) şahsa geç-

GRAFIK 16. BEYOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 16. THE PROPERTIES OF THE BEYOĞLU SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

miştir; bir dükkânının (TK 1019) tapudaki 'malik' hanesi açık durumdadır; Karaköy Meydanı yapılırken yıkılan Havyar Han'da bulunan üç han odası da (TK 1073, TK 1074, TK 1075) kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 16, s. 232).

Ortaköy'de bulunan Andonyan Manastırı'na (TK 266) VGM el koymuştur (bkz. Harita 11, s. 217).

Kadıköy'de, Şükrü Saraçoğlu Stadı'nın bulunduğu yerdeki ve stadın karşısındaki iki arsa (TK 1088 ve TK 1089) günümüzde başka parsellere dönüşmüş durumdadır (bkz. Harita 32, s. 306). Vakfın Üsküdar Çengelköy'deki arsası (TK 1090) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 50, s. 362). El konan son mülk ise Sarıyer Tarabya'da, tapuda 'malik' hanesi açık bırakılmış bir arsadır (TK 267). Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitryan Mektep ve Manastırı Vakfı'nın arşivinde bulunan kira kontratı, bu taşınmazın 1930'larda Ermeni Katolik Ruhani Önderliği'nin tasarrufunda olduğunu kanıtlar (bkz. Harita 40, s. 324).

BEYOĞLU SURP ĞAZAR ERMENİ KATOLİK MIHİTARYAN MEKTEP VE MANASTIRI VAKFI (BOMONTİ ERMENİ KATOLİK İLKÖĞRETİM OKULU)

Vakfın tarihi ve okul binasının yaşadığı sorunlarla ilgili ayrıntılı bilgi 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölümde örnek vaka

The current owners of certain properties in the Grand Bazaar and its vicinities in the Fatih area are unknown. So are the reasons as to why the foundation lost their ownership. These properties (TK 1082, TK 1083, TK 1084, TK 1085, TK 1086, TK 1087) have been denoted on the map only symbolically as there are no land registry records for them (see Map 30 and 31). Three of the Foundation's commercial properties in the Grand Bazaar (TK 1076, TK 1079, TK 1080) now belong to third parties (see Map 30 on page 287). The current ownership situation of the two offices (TK 1077 and TK 1081) in the same district in Çuhacı Han and Kebapçı Han commercial buildings are not known.

One of the foundation's seized buildings in the Beyoğlu area (TK 172) had been conveyed to the municipality, and was expropriated during the construction of the Tarlabası Avenue (see Map 14 on page 228). A building in the Galata area (TK 1020) was conveyed to third parties; a commercial property (TK 1019) has unassigned ownership at the land registry; three offices (TK 1073, TK 1074, TK 1075) in the Havyar Han commercial building that was torn down during the construction of Karaköy Square have been expropriated (see Map 16 on page 232).

Directorate General of Foundations seized the Andonyan Monastery in Ortaköy (TK 266) (see Map 11 on page 217).

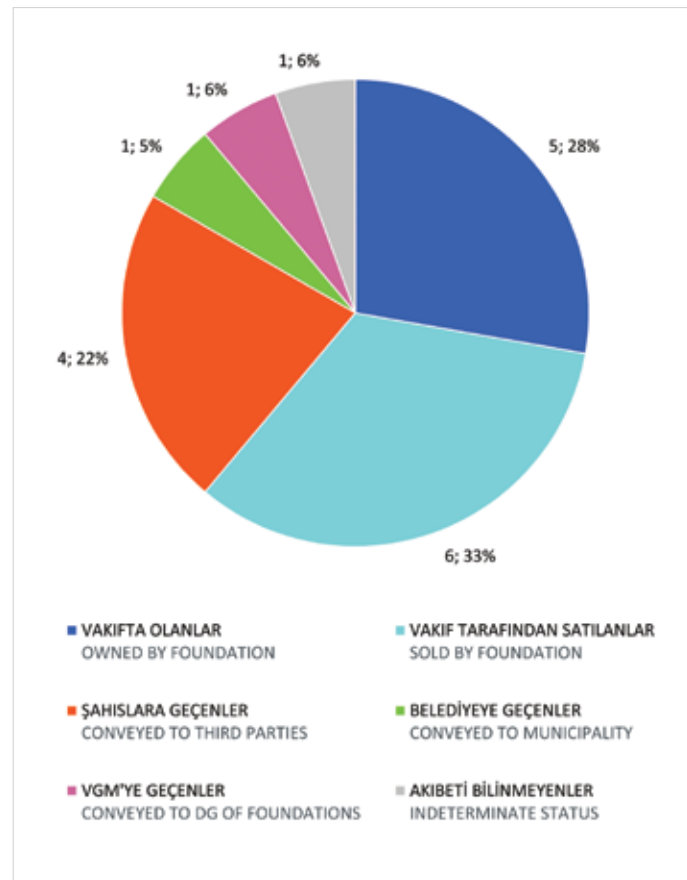
Two plots of land (TK 1088 ve TK 1089), one where the Sükrü Saraçoğlu Stadium in Kadıköy stands today, and the other across the street from the stadium, have been transformed into separate parcels (see Map 32 on page 306). Another plot of land in Çengelköy, Üsküdar (TK 1090) has been conveyed to third parties (see Map 50 on page 362). The latest seized property is a land plot in Tarabya, Sarıyer, whose ownership status is registered as unassigned (TK 267). A lease contract found in the archives of the Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitaryan School and Monastery Foundation proves that the property was under the ownership of the Armenian Catholic Spiritual Leadership in the 1930s (see Map 40 on page 324).

BEYOĞLU SURP ĞAZAR ARMENIAN CATHOLIC MIHITARYAN SCHOOL AND MONASTERY FOUNDATION (BOMONTI ARMENIAN CATHOLIC PRIMARY SCHOOL)

Detailed information about the foundation's history and a description of the problems experienced with regard to the school building it owns have been provided in the chapter titled 'Stories of Unlawful Property Seizure'. This section will only provide information pertaining to the foundation's properties.

PROPERTIES OF THE BEYOĞLU SURP ĞAZAR ARMENIAN CATHOLIC MIHITARYAN SCHOOL AND MONASTERY FOUNDATION

The Foundation had a total of 18 assets. Five of these have land registers under the name of the foundation. Six of them had been sold. Seven assets, which constitute 39 percent of the foundation's total assets, had ownership problems.

GRAFİK 17. BEYOĞLU SURP ĞAZAR ERMENİ KATOLİK MIHİTARYAN MEKTEP VE MANASTIRI VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET, %)

GRAPH 17. THE PROPERTIES OF THE BEYOĞLU SURP ĞAZAR ARMENIAN CATHOLIC MIHITARYAN SCHOOL AND MONASTERY FOUNDATION (NUMBER, %)

Two of these assets have been listed in the 1936 Declaration, others have been acquired after 1936. No assets have been returned to the foundation.

Two offices (TK 274) at the Büyük Valide Han complex in Fatih are of indeterminate status (see Map 31 on page 294). Three buildings in the Asmalımescit neighbourhood of Beyoğlu (TK 261, TK 262, TK 263) have been conveyed to third parties (see Map 15). Another plot of land (TK 1001) in Moda, Kadıköy has been conveyed to third parties (see Map 32 on page 306). The Bomonti School building in Şişli (TK 57) has been conveyed to the municipalities of Şişli and Ayaş (see Map 44 on page 341). The Directorate General of Foundations has seized a residential unit in Şişli (TK 58; see Map 44).

BEYOĞLU SURP YERRORTUTYUN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

In the second half of the 16th century, four priests under the patronage of the Austrian Empire had purchased a land plot near the St. Antoine Church in Pera, and had built a wooden church and a guest house there. Named 'Surp Yerrortutyun', the church was destroyed in a fire in 1762 but was rebuilt; in 1802 it was consecrated as the Cathedral of the Latin Community. Yet, another fire in 1831 destroyed the

olarak verilmiştir. Burada yalnızca mülkleri ile ilgili bilgiler yer alacaktır.

BEYOĞLU SURP ĞAZAR ERMENİ KATOLİK MIHİTARYAN MEKTEP VE MANASTIRI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen toplam 18 taşınmazından beşinin vakıf adına tapusu vardır; altısı satılarak vakfın elinden çıkmıştır. Tüm taşınmazlardan yedisi (%39) mülkiyet sorunu yaşamıştır; bunların ikisi 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır, diğerleri ise 1936'dan sonra edinilmiştir. Vakfa iade edilen mülk yoktur.

El konan taşınmazlardan, Fatih'teki Büyük Valide Han'da yer alan iki han odasının (TK 274) akıbeti bilinmemektedir (bkz. Harita 31, s. 294). Beyoğlu Asmalımescit Mahallesi'nde bulunan üç bina (TK 261, TK 262, TK 263) şahısların mülkiyetindedir (bkz. Harita 15, b. 229). Kadıköy Moda'da da, şahsa geçmiş bir arsa (TK 1001) bulunmaktadır (bkz. Harita 32, s. 306). Şişli ilçesinde yer alan Bomonti Okulu binasının (TK 57) mülkiyeti Şişli ve Ayaş belediyelerindedir (bkz. Harita 44, s. 341). Aynı ilçedeki bir eve (TK 58) Vakıflar Genel Müdürlüğü el koymuştur (bkz. Harita 44).

BEYOĞLU ÜÇ HORAN (YERRORTUTYUN) ERMENİ KİLİSESİ'NİN AVLUSU (2009)

THE COURTYARD OF THE BEYOĞLU ÜÇ HORAN (YERRORTUTYUN) ARMENIAN CHURCH (2009)

BEYOĞLU SURP YERRORTUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

16. yüzyılın ikinci yarısında, Avusturya İmparatorluğu'nun himayesindeki dört Katolik rahip, Pera'da Saint Antoine Kilisesi'nin alt kısmında yer alan arsayı satın alıp, burada ahşap bir kilise ve konukevi inşa ettirir. 'Surp Yerrortutyun' adını alan kilise 1762'de yanar ancak tekrar inşa edilir; 1802'de Latin toplumunun katedrali olur; 1831'de bir kez daha yanar ve 1836'da tekrar açılır. 1854 yılına kadar İstanbul Latin patrik vekillerinin merkezi olarak hizmet veren kilise, rahip meskeni ve bitişikteki iki evle birlikte, 25 Mayıs 1857'de Katolik Ermeniler tarafından satın alınır ve 30 Mayıs'ta Ermeni Katolik rahipler bu kilisedeki ilk ayinlerini düzenlerler.⁸⁴ (bkz. Harita 15, s. 229)

Vakfın tespit edilebilen akarı yoktur. Ermeni Katolik toplumunun kiliseyle beraber edinmiş olduğu evlerin akıbeti bilinmemektedir.

BEYOĞLU ÜÇ HORAN (YERRORTUTYUN) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

SURP YERRORTUTYUN ERMENİ KİLİSESİ

Kilisenin 16. yüzyıldan itibaren var olduğu tahmin edilmektedir. Pars Tuğlacı, kilisede bulunan 1843 tarihli bir el yazmasında, 921 (1503) tarihli bir senetten bahsedildiğini yazar. Padişahın mührünün olduğu, 'Üç Horan' başlıklı bu belgede, arsanın satın alındığı ve kilisenin inşasına başlandığı belirtilmektedir. 1805'te, Hacı Krikor Amira Kevorkyan 6 bin metrekarelik bir arsa alır ve kilise, bu arsa üzerinde ahşap olarak yeniden inşa edilir. 31 Mayıs 1807'de ibadete açılan kilise, 1810'da çıkan bir yangında yanar. Kilise, yerine yenisini inşa etmek için izin alınamaması nedeniyle 1835 yılına kadar harap halde kalır. Ağustos 1835'te verilen fermandan kâgir olarak yeniden inşa ettirilen kilise, Patrik Isdepanos tarafından 18 Haziran 1838 tarihinde ibadete açılır. 14 Kasım 1889 tarihli tapusu mevcut olan kilise halen ibadete açıktır.⁸⁵ (bkz. Harita 14, s. 228)

TAKSİM SURP HARUTYUN ERMENİ KİLİSESİ

Beyoğlu'nda, Esayan Kız Lisesi'nin bahçesinde bulunan Surp Harutyun Kilisesi'nin 1738'de ahşap olarak inşa edildiği tahmin edilmektedir. 1846'da onarımdan geçirilen kilise, 19. yüzyılın sonlarında Hovhannes ve Mıgırdiç Esayan kardeşler tarafından kâgir olarak yeniden yaptırılır ve 1895'te Patrik Mateos İzmirliyan tarafından açılır. Halen ibadete açık olan kilisede, Esayan kardeşlerin vasiyeti doğrultusunda, düğün ve vaftiz törenleri düzenlenmekte ancak cenaze töreni yapılmamaktadır.⁸⁶ (bkz. Harita 14, s. 228)

PANGALTI SURP HAGOP ERMENİ MEZARLIĞI

Pera semtine Ermenilerin yerleşmesi 16. yüzyılda başlamıştır. Galata Ermenileri, cenazelerini, semtte bulunan Surp

PANGALTI SURP HAGOP ERMENİ MEZARLIĞI'NIN 1930 YILINDAKİ GÖRÜNÜMÜ. MEZARLIK ARAZİSİNİN ÜZERİNDE, GÜNÜMÜZDE HYATT REGENCY, DİVAN VE HİLTON OTELLERİ İLE TRT İSTANBUL RADYOSU BİNASI BULUNUYOR.

THE PANGALTI SURP HAGOP ARMENIAN CEMETERY IN 1930, ON WHICH HYATT REGENCY, DİVAN AND HILTON HOTELS, AND THE TRT İSTANBUL RADIO BUILDING STAND TODAY.

church, but reopened in 1836. Until 1854, the church served as the center for Latin deputy patriarchs. On May 25, 1857, the church, the bishop residence, and the two annexed residences were sold to Armenian Catholic community. On May 30, Armenian Catholic priests held the inaugural mass in the church.⁸⁴ (see Map 15 on page 229)

No *akars* [real estate properties generating income] of the foundation have been identified. Status of the houses that came under the ownership of the Armenian Catholic community with the purchase of the church are unknown.

BEYOĞLU ÜÇ HORAN (YERRORTUTYUN) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

SURP YERRORTUTYUN ARMENIAN CHURCH

The church is thought to have originated in the 16th century. Pars Tuğlacı records that a manuscript dated 1843 found in church archives mentions a charter dated 1503. The document, titled 'Üç Horan' contains the Sultan's seal, mentions that the land plot had been purchased and the construction for the church building had begun. In 1805, Hacı Krikor Amira Kevorkyan bought a 6000-squaremeter land plot, and a wooden church was built on this land. On May 31, 1807, the church was opened, and on April 10, 1810, burnt down in yet another fire. The church remained in ruins until 1835 because it proved impossible to obtain a permit for renovation. With the Sultan's decree issued in August 1835, it was rebuilt, and opened to service by Patriarch Isdepanos on June 18, 1838.

The land deed of the church is dated November 14, 1889.⁸⁵ The church is still open to service. (see Map 14 on page 228)

TAKSIM SURP HARUTYUN ARMENIAN CHURCH

The Surp Harutyun Church was probably built in 1738 as a wooden structure on the plot of land where the Esayan All-Girls School stand today. After its renovation in 1846, it was rebuilt as a stone building by Hovhannes and Migirdiç Esayan brothers towards the end of the 19th century, and was opened to service in 1895 by Bishop Mateos Izmirliyan. As willed by the Esayan brothers, the church is still open for marriage and baptism ceremonies, yet not for funerals.⁸⁶ (see Map 14 on page 228)

PANGALTI SURP HAGOP ARMENIAN CEMETERY

Armenians began moving into the Pera neighbourhood in the 16th century. Armenian communities in this area buried their dead near the Surp Sarkis ve Surp Krikor Lusavoriç Churches or the open fields near the city walls. After a cholera outbreak in 1560, authorities had forbidden the burial of the dead within city limits. The plot of land that is currently across the Surp Agop Armenian Catholic Hospital was designated as a cemetery for the use of the Armenian community.⁸⁷ (TK 818, Map 43 on page 331)

This plot of land came to belong to the Armenian community through Manuk Karaseferyan from Van, chef of Suleiman the Magnificent. Upon Suleiman's invasion of Buda, Germans were plotting to poison him, and they asked Manuk for his cooperation. Manuk rejected the offer,

Sarkis ve Surp Krikor Lusavoriç kiliselerinin çevresinde ya da sur içerisindeki açık arazide defnetmişlerdir. İstanbul'da 1560'ta çıkan büyük veba salgınının yayılmaması için şehir sınırları içinde defin yapılması yasaklanır; Ermenilere de, ölülerini defnetmeleri için, bugünkü Surp Agop Ermeni Katolik Hastanesi'nin karşısında bulunan arazi tahsis edilir (TK 818, Harita 43, s. 331).⁸⁷

Bu arazi, Kanuni Sultan Süleyman'ın açtığı Vanlı Manuk Karaseferyan sayesinde Ermeni toplumunun mülkü haline gelmiştir. Anlatıya göre, Sultan Süleyman'ın Buda'yı işgal etmesi üzerine Almanlar onu zehirlemeyi planlar ve bu işi Manuk'tan isterler. Manuk bunu reddeder ve Sultan'a durumu anlatır. Sultan, komployu açığa çıkardığı için onu ödüllendirmek isteyince, Manuk, İstanbul Ermenilerine bir mezarlık tahsis edilmesini talep eder. Sultan da Pangaltı semtinde bulunan araziye Ermeni toplumuna hediye eder. Hocaköylü Mikael adlı birine ait, 1551 tarihli mezar taşında yer alan bilgiler de, mezarlığın ya 1551'de ya da biraz öncesinde açıldığına işaret etmektedir. Tuğlacı'nın aktardığına göre, Patriklik arşivinde mezarlığa ait Haziran-Temmuz 1781 tarihli tapunun bir örneği bulunmaktadır.⁸⁸

1853-1858 yılları arasında, çevresi duvarla çevrilen ve onarımdan geçirilen mezarlığın kapısına, 1856'da, Dr. Isdepan Paşa Aslanyan'ın yazdığı Ermenice bir kitabe asılır. Bu kitabe, şu an Galata'daki Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nin avlusundadır. 1865'te, İstanbul'da çıkan kolera salgınının yayılmasını engellemek amacıyla, yerleşim merkezlerine yakın mezarlıklara cenaze defnedilmesi yasaklanır; 23 Temmuz 1865 tarihinde de, Pangaltı Surp Hagop Ermeni Mezarlığı'nda cenaze defin işlemleri son bulur. Ermeniler bu tarihten sonra cenazelerini Şişli Ermeni Mezarlığı'nda defnetmeye başlarlar.⁸⁹

1872'de, Şehremaneti (Belediye), arazisini hemen yanındaki Harbiye Kışlası'na tahsis etmek için mezarlığa el koymak isteyince, Ermeni toplumu araziye kurtarmak için çeşitli girişimlerde bulunur. 22 Aralık 1872'de, Trakya bölgesindeki Ermenilerin dini lideri Tatyos Episkopos başkanlığındaki ruhaniler Sultan Abdülaziz'e başvurarak, söz konusu mezarlığın padişah fermanı ile Ermeni toplumuna tahsis edildiğini bildirirler. Bunun üzerine, Abdülaziz yeni bir fermanla, mezarlığın Ermeni toplumuna ait olduğunu tasdik eder.⁹⁰

1909'da, Belediye bu kez Pangaltı Caddesi'ni genişletmek amacıyla, mezarlığın yolun üst kısmında yer alan kısmını istimlak etmek ister, ve Ermeni toplumu buna itiraz eder. Belediye ile Ermeniler arasında yaşanan anlaşmazlık, hükümetin olaya müdahale etmesi ve Belediye'ye verilecek kısmın değerinin cemaate ödenmesine karar verilmesiyle çözülür. Ancak 11 Şubat 1909'da, İstanbul Belediye Meclisi, verilecek toprağın değeri yerine, sadece, duvar yapımı, kemiklerin ve mezar taşlarının taşınması gibi masrafları karşılamak üzere 15 bin altının bedel olarak cemaate ödenmesi yönünde bir

SURP HAGOP ERMENİ MEZARLIĞI'NIN ARAZİSİNDE BUGÜN YER ALAN YAPILAR

THE PRESENT-DAY BUILDINGS SITTING ON THE LAND OF THE FORMER PANGALTI SURP HAGOP CEMETERY

karar alır. Karara gerekçe olarak “mezarlığın kamuya ait olduğu, kamusal araziye tapuyla sahip olmanın imkânsız olduğu” belirtilir.⁹¹

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte hükümetin mezarlıklara dair politikası da değişir. İstanbul Belediyesi, 1926'da, Beyoğlu'ndaki mezarlıklara defin işlemlerini yasaklar. Daha sonra çıkarılan mezarlıklar kanunuyla, bütün mezarlıkların denetimi cemaatlerden alınıp belediyelere verilir. 1926'daki yasaklama kararının ardından, Pangaltı Ermeni Mezarlığı'nı başka bir yere nakletmeye çalışan Belediye, 1931'de Tapu İdaresi'ne başvurarak, söz konusu mezarlığın arsasının 'Sultan Bayazıt Veli Vakfı'na ait olduğunu ve metruk durumda bulunduğunu iddia ederek, 1580 sayılı mezarlıklar kanununun 167. maddesi gereğince, bütün metruk mezarlıklar gibi kendisine devredilmesini talep eder.⁹²

Bunun üzerine, Tapu Genel Müdürlüğü, Beyoğlu Üç Horan Ermeni Kilisesi'nden, mezarlığın tapu senedini ister. Cemaat Cismani Meclisi mezarlıkla ilgili belgeleri düzenleyip, Kevork Torkomyan ve Maksut Narlıyan'ı temsilci olarak Tapu Genel Müdürlüğü'ne gönderir. Torkomyan ve Narlıyan, mezarlığın Ermeni toplumunun mülkü olduğu ve metruk olmadığını, belgelerle ortaya koyarlar. Mezarlığa defin işleminin yapılmasının salgınlar dolayısıyla yasaklandığını;

denouncing the Germans to the Sultan. When the Sultan wanted to reward him for his service, Manuk asked for a plot of land to be used as a cemetery for the Armenian community. Thus, the Sultan gave the plot of land in Pangaltı to the Armenian community. The inscriptions on the grave of a man named Hocaköylü Mikael (Mikael of Hocaköy) who died in 1551 reveal that the cemetery was opened around this time. According to Tuğlacı, a copy of a land deed dated June-July 1781 is kept in the archive of the Patriarchate.⁸⁸

From 1853 to 1858, the cemetery was surrounded with walls and it went under renovation. In 1856, a plaque prepared by Dr. Isdepan Pasha was placed at its gates. This plaque is currently showcased in the courtyard of the Surp Krikor Lusavoriç Church in Galata. In order to contain a cholera outbreak in 1865, burials within the city limits were forbidden. As of July 23, 1865, burials at the Pangaltı Surp Hagop Armenian Cemetery had ceased. After this date, the Şişli Armenian Cemetery became the main site of burial.⁸⁹

When the Municipality (*Şehremaneti*) attempted to seize the plot of land where the cemetery was located with the hope of giving it to the Harbiye Barracks, the Armenian community appealed to the authorities. On December 22, 1872, Tatyos Episkopos, the leader of the Armenian community in Thrace, appealed to Sultan Abdülaziz along with other Armenian spiritual leaders, and explained that the land plot of the cemetery had been given over to the Armenian community through the Sultan's order. Abdülaziz then issued another decree, reaffirming the status of the cemetery as the property of the Armenian community.⁹⁰

In 1909, the municipality once again made a move to expropriate part of the cemetery's plot of land, this time to widen the Pangaltı Avenue, and the Armenian community rejected. With the government's intervention, the community and the municipality came to an agreement, the latter accepting to pay the cost of the expropriated land. However, on February 11, 1909, the Istanbul Municipality Council decided on paying 15,000 gold coins instead, covering the cost of only the exhumation and the construction of the wall. The rationale of the decision, the municipality said, was that "a cemetery belonged to the public, and a public place couldn't be privately owned with a deed."⁹¹

With the establishment of the Republic, the status of the cemeteries also changed. In 1926, the Istanbul Municipality suspended the permits to bury in Istanbul. The ensuing law pertaining to the administration of cemeteries ruled out the foundations' rights on burial sites, designating municipalities as the sole authority. Following the 1926 decision, the municipality tried to relocate the Pangaltı Armenian Cemetery. Five years later, the authorities appealed to the Office of the Land Registry, claiming that the plot of land where the cemetery is located had actually belonged to a foundation

PANGALTI SURP HAGOP ERmeni MEZARLIĞI'NİN ÖNÜNDE CENAZE ALAYI (1913)

FUNERAL PROCESSION IN FRONT OF THE PANGALTI SURP HAGOP ARMENIAN CEMETERY (1913)

called 'Sultan Bayazıt Veli', that it was dilapidated, and as stated in Article 167 of the cemeteries law numbered 1580, it was most appropriate for the cemetery to be handed over to the municipality.⁹²

Upon this, the Office of the Land Registry asked the Üç Horan Armenian Church to provide the deed for the cemetery. The representative council of the Armenian community, known as the *Cismani Meclis*, prepared the paperwork, appointing Kevork Torkomyan and Maksut Narlıyan as the spokespersons. Torkomyan and Narlıyan presented documents to prove that the cemetery is the property of the Armenian community and that it has not been abandoned. They explained that the burials had stopped due to the cholera outbreaks, that several documents issued after the outbreaks proved that the cemetery belongs to the community, and for those reasons the status of the cemetery was fell outside the scope of the cemeteries law. Despite the documents, the Office of the Land Registry approved the conveyance of the cemetery to the municipality. Immediately after the approval, the Istanbul Municipality seized the cemetery and levied rental incomes from the stores and parking lots used for the maintenance of the cemetery. Kevork Torkomyan and Mesrob Naroyan, the Patriarch of the

yasaktan sonraki birçok belgeden, bu mezarlığın cemaatin mülkü olduğunun anlaşıldığını ve bu nedenle söz konusu mezarlıklar kanununun kapsamına girmediğini söylerler. Belgelere rağmen, Tapu Genel Müdürlüğü, mezarlığın Belediye'ye tahsis edilmesini onaylar. Onayın ardından İstanbul Belediyesi mezarlığa el koyar ve mezarlığın akarları olan dükkân ve garajların gelirine haciz koyar. Bunun üzerine, Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Naroyan ve Kevork Torkomyan, Patriklik adına, Belediye aleyhine dava açarlar.⁹³

İstanbul 4. Hukuk Mahkemesi'nde, Belediye avukatlarının itirazları üzerine, Patrikliğin varlığı ve Patriğin cemaati temsil edip etmeyeceği konusunda tartışma çıkar. Ancak mahkeme, Belediye'nin avukatlarının itirazlarını reddeder. Bu kararda hukuki açıdan iki önemli karar alınır: "Türkiye'de hukuksal şahsiyetlere mahsus tüm haklara (taşınmaz satın alma, satma, idare ve kontrol etme) sahip bir Ermeni cemaati mevcuttur" ve "Mezarlık davasının davacısı Patrik Mesrob Naroyan, bu cemaatin hak sahibi önderidir." İstanbul Belediyesi'nin ardından, Beyoğlu'nun en merkezi yerinde bulunan 56 bin metrekarelik mezarlık arazisinin kendisine ait olduğunu iddia eden, Ayaz Paşa Vakfı gibi başka kuruluşlar da olur.⁹⁴

Mahkeme, meselenin çözümü için Mezarlıklar Müdürü, Kadastro Müdürü, İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri Müdürü (Aziz Ogan), bir tarihçi (Ahmet Refik Altınay) ve bir tapu memurundan oluşan bir 'uzman araştırmacılar heyeti' kurar. Bu heyet, 'bilimsel' bir şekilde, mezarlığın Ermenilere değil Sultan Beyazıt Vakfı'na ait olduğunu ortaya koyar. Bu raporun ardından mahkeme, Pangaltı Mezarlığı'nın mezarlık kanununa istinaden metruk mezarlık olduğuna ve Belediye'ye tahsisine karar verir. Patrikliğin yaptığı temyiz için başvurduğu Yargıtay, meseleyi derinlemesine araştırmadan, 4 Mart 1933'te şu kararı alır: "Mademki bu arazi kiliseye ait akar değil, Patriğin davacı olmaya hakkı yoktur. Tüzel kişiler kanununa göre, cemaat liderlerinin dini veya hayri kurumlara ait olan fakat akar olmayan topraklar üzerinde hiçbir hakkı yoktur." Patrikliğin bu karar üzerine Yargıtay'a yaptığı tashih-i karar başvurusu da kabul görmez. Bu arada, 3 Aralık 1933'te Sultanahmet Adliye Binası'nda çıkan yangında davaya ilişkin dosyalar yanar. Dosyaların birer kopyası Tapu Dairesi'nde ve Belediye'de mevcuttur ancak bunlar toparlanana kadar dava ertelenir. Sonuç olarak, 1 Mart 1931'de başlayan Pangaltı Mezarlığı davası 26 Kasım 1934'te tamamlanır. Mahkeme, tahsis kararına ek olarak, "Patrikhane'yi mahkeme masraflarını ve Belediye Vekili'nin 150 lira avukatlık masrafını ödemeye mahkûm eder" ve ihtiyati tedbir kararını kaldırır.⁹⁵

Bu kararın ardından, Üç Horan Kilisesi Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Hovsep Celal, bu adaletsizliğe karşı bir dava açar ve mezarlık arazisi için ihtiyati tedbir konmasını ister. Mahkeme bunu, yalnızca üzerinde bina olan bölümler için, 10 bin lira kefalet karşılığında kabul eder. Karara göre,

dava sona erene kadar bu binalar cemaatin mülkü olarak kalacaktır. Fakat Belediye davanın sonlanmasını beklemez ve "tapularını çıkarttırıp haritalarını hazırlattığı bu arsaları satmayı planlar." Dava sırasında, mahkeme mezarlık arazisinin üç yıl önceki değerinin tespiti için bir komisyon oluşturur. Arazinin değer kaybına karar verilmesi üzerine Belediye tazminat ve üç yıllık kira bedelinin ödenmesini ister. Komisyon'un üç yıllık değer kaybı için belirlediği 124 bin liraya, Belediye, satışın gecikmesinden doğan zararı da ekleyerek toplam 180 bin liralık tazminat talebinde bulunur. *Vakit* gazetesinin başyazarı Asım Us, bu tazminatın ödenmemesi için Patrikliğin araya Sabur Sami Bey'i soktuğunu ve karşılığında Patrikliğin elinde kalacak olan altı bin metrekarelik kısmın ona verildiğini söyler.⁹⁶

Üç Horan Vakfı araziyi geri almak için tekrar dava açar ama bir sonuç alamaz. Mesele, dönemin içişleri bakanının verdiği emir doğrultusunda, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ ve Beyoğlu Üç Horan Vakfı Yönetim Kurulu'ndan Arşag (Adil) Surenyan arasında bir anlaşma metni imzalanmasıyla sonuçlanır. Buna göre, 850 bin metrekarelik arazi Belediye'ye geçer, Patrikhane'ye ise altı bin metrekare arazi ve 3200 liralık mahkeme masrafı kalır. Böylece, 1939'da mezarlık arazisi tamamen istimlak edilerek Ermeni toplumunun elinden alınır. Mezarlıkta bulunan Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi yıkılır; mezar sahiplerine, mezarları nakletmeleri için belirli bir süre tanınır. Arazi ranta açılır ve günümüzdeki halini alır. Burada, günümüzde, Divan, Hilton ve Hyatt Regency otelleri ile TRT İstanbul Radyosu binası yer almaktadır. Mezar taşlarının çoğu Eminönü Meydanı'nın onarımında ve Gezi Parkı'nın merdivenlerinin yapımında kullanılmış, mezarlığa dair en ufak bir iz bırakılmamıştır.⁹⁷

SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (KHOR VİRAB) ERMENİ KİLİSESİ

Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na, Dr. Isdepan Paşa (Aslanyan), Dr. Parunag Bey (Feruhan) ve Dr. Serviçen'in (Serovpe Viçenyan) girişimleriyle inşa edilen ve Aziz Krikor Lusavoriç'e ithaf edilen ahşap kilise, mezarlığa defin işleminin yasaklanmasından beş gün sonra, 28 Temmuz 1865'te ibadete açılmıştır. Mezarlıkta 1879'da açılmış bir de şapel bulunmaktaydı. Kilise, 1909'da kapsamlı bir şekilde onarılır ancak mezarlığın istimlak edilmesinin ardından yıkılır (TK 830, Harita 43, s. 331). 1930'da kilise bünyesinde kurulan Lusavoriç Korosu ise halen Taksim Surp Harutyun Kilisesi'nde faaliyetine devam etmektedir.⁹⁸

ESAYAN ERMENİ ANAOKULU, İLKOKULU VE LİSESİ

Mıgırdiç ve Hovhannes Esayan kardeşler tarafından 1895 yılında açılan ve ortaokul seviyesinde eğitim veren okula, 1935'te lise kısmı eklenmiştir. Halen ilköğretim okulu ve lise olarak hizmet vermektedir.⁹⁹ (bkz. Harita 14, s. 228)

BEZAZYAN OKULU

1908'de Maarif Vekâleti'nden alınan izinle, Boğos Bezazyan

Armenian Community in Turkey then sued the municipality on behalf of the Patriarchate.⁹³

Arguments ensued during the trial at the 4th Civil Court in Istanbul when the municipality lawyers began questioning the Patriarchate's right to represent the Armenian community. However, the court overruled the objections, stating that "an Armenian community, with rights to purchase, sell, administer and control immovable assets, exists in Turkey," and that "the plaintiff, Patriarch Mesrob Naroyan, is the rightful representative of this community." Apart from the Istanbul Municipality, other institutions such as the Ayaz Pasha Foundation also claimed the ownership of the cemetery's 56,000 square-meter plot of land located at the heart of Beyoğlu.⁹⁴

In order to resolve the issue, the court established an "expert research commission" consisting of the following: The director of the cemeteries of the Istanbul Municipality, the head of the Cadastre and Planning, a land registry official, director of the Istanbul Asar-ı Atika Museums (Aziz Ogan), and a historian (Refik Altınay). The commission, through dubious "scientific" methods, proved that the rightful owner of the cemetery was the Sultan Beyazıt Foundation; not the Armenian community. Following this report, the court decided that the Pangaltı Cemetery is considered not in use according to the cemeteries law, and that it should be conveyed to the municipality. Having made an appeal to the Supreme Court, the Patriarchate had to make do with an unsatisfactory decision made in haste. On March 4, 1933, the Supreme Court of Appeals ruled that "if the plot of land is not an *akar* [real estate properties generating income] of the church, the Patriarch had no right to sue. According to the law pertaining to legal personalities, [minority] community leaders have no right over the plots of land that belong to the religious or philanthropic organizations, yet don't qualify as *akars* [real estate properties generating income]." The Patriarchate's appeal to the Supreme Court was rejected. Meanwhile, a fire that broke out in the Sultanahmet Court House on December 3, 1933, all documents related to the case were burnt to ashes. The Office of the Land Registry and the municipality had copies of the documents, yet the trial was postponed until the papers were collected. The Pangaltı Cemetery case, which began on March 1, 1931, and ended on November 26, 1934, resulted in "the Patriarchate paying for damages, as well as and additional 150 lira for the municipality representative's legal consultation fees." The court also withdrew the interlocutory injunction.⁹⁵

The community continued to demand justice despite the verdicts. Prof. Hovsep Celal, Head of the Board of Directors of the Üç Horan Church, filed a lawsuit to implement the interlocutory injunction. The court ruled favorably only for those parcels with buildings, and after a bail in the amount of 10,000 lira. According to the court decision, until the end of the trial, these buildings would remain as the property of

the Armenian community. However, the municipality didn't wait until the end of the trial, and was indeed "planning to sell these plots of land whose deeds it had gotten issued." During the trial, the court formed a commission to decide on the value of the plot of land three years ago. Having concluded that the property had lost value, the municipality demanded that compensation, as well as the three-year worth of rent is paid. This amount was 124 thousand lira, however the municipality also demanded an extra pay for the postponement of the sales transaction, driving the amount up to 180 thousand lira. Asım Us, editor-in-chief of the *Vakit* newspaper said that the Patriarchate asked Sabur Sami Bey to step in as mediator, and that in return for his efforts to save the Patriarchate from paying the sum, he was awarded the remaining 6,000 square-meter plot of land that remained in the possession of the Patriarchate.⁹⁶

In vain, the Üç Horan Foundation filed yet another lawsuit to get back the plot of land. As requested by the minister of interior at the time, the case was settled through an agreement between Muhittin Üstündağ, then the Mayor of Istanbul, and Arşag (Adil) Surenyan, a member of the Board of Directors of the Beyoğlu Üç Horan Foundation. According to the agreement, the municipality got a 850 thousand square-meter plot of land, and the foundation a 6000 square-meter land and the cost of lawsuit in the amount of 3200 lira. Thus, in 1939, the cemetery's plot of land was entirely expropriated. The Surp Krikor Lusavoriç Church within the cemetery was torn down, and the families of the deceased were given a certain amount of time to arrange for exhumations. Today, the Divan, Hilton and Hyatt Regency hotels and the TRT Istanbul Radyosu building are located on this plot of land. No traces of the cemetery remain today, with most of the headstones being used to build steps for the Gezi Park, as well as the maintenance of the Eminönü Square.⁹⁷

SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (KHOR VIRAB) ARMENIAN CHURCH

The wooden structure that was dedicated to Saint Krikor Lusavoriç was built thanks to the efforts of Dr. Isdepan Pasha (Aslanyan), Dr. Parunag Bey (Feruhan) and Dr. Serviçen (Serovpe Viçenyanyan). It was opened to service on July 28, 1865, five days after the burials at the cemetery were halted. Also on the premises were a chapel opened to service in 1879. Renovated in 1909, the church was torn down when the land of the cemetery was expropriated. (TK 830, Map 43 on page 331) The Lusavoriç Church choir, founded in 1930, still performs in its second home, the Taksim Surp Harutyun Church.⁹⁸

ESAYAN ARMENIAN PRE-SCHOOL, PRIMARY SCHOOL AND HIGH SCHOOL

Founded by Mıgırdiç and Hovhannes Esayan brothers in 1895 the school initially provided elementary education. In 1935, the high school section was opened.⁹⁹ The school is still active as primary and high school. (see Map 14 on page 228)

Efendi tarafından Bakırköy Sakızağacı Çıkma (Latin Kilisesi) Sokağı'nda kurulan Bezazyan Okulu, lise düzeyinde eğitim vermiştir. Semtte ikamet eden Ermenilerin okula büyük ilgi göstermesi üzerine, Bezazyan Efendi binalar kiralayıp, içinde yemekhane ve yatakhane de bulunduğu bir binalar kompleksi kurar ve burada yüksek nitelikli bir eğitim verilmesini sağlar. Okulun binası birkaç kez değiştirilir; önce Bakırköy'deki Taş Mektep'in yanındaki bina kullanılır, sonra Mazhar Paşa Konağı'na, 1914'te şimdi Maliye binası olarak kullanılan eski halkevine, 1925'te ise, daha önce İtalyan okulu olarak kullanılan binaya geçer.¹⁰⁰ 1926'da orta ve lise bölümü açılır ve böylece, Bezazyan, Bakırköy'de lise derecesinde eğitim veren tek okul olur. 1928'de Fransız Papazlar Okulu'na, daha sonra Osmanbey Şair Nigâr Sokağı'ndaki Sait Halim Paşa Yalısı'na, 1946'da yalının satılmasının ardından Katolik Ermeni topluma ait bir binaya, 1952'de, Harbiye Çayır Sokak'taki bir binaya taşınır ve üç yıl boyunca 150 öğrenciye ücretsiz eğitim imkânı sunar (bkz. Harita 43, s. 331). 1955'te Patrik Haçaduryan'ın onayıyla Üç Horan Kilisesi Vakfı Yönetim Kurulu'nun idaresine geçen okul, 1982-83 eğitim yılında eğitim faaliyetine son verir.¹⁰¹

NAREGYAN ERMENİ OKULU

Naregyan Hayırseverler Birliği tarafından kurulan okul, 1 Mayıs 1848'de, Surp Harutyun Kilisesi'nin avlusundaki binada karma eğitim veren bir okul olarak hizmete açılmıştır. Kilise çevresinde yer alan dükkânları okula akar sağlamak için satın alan birlik, Osmanlı Devleti tarafından 1860'ta kabul edilen Ermeni Nizamnamesi gereğince, okulun idaresini Üç Horan Kilisesi Yönetim Kurulu'na devretmiştir.¹⁰²

1867'de yıktırılıp yeniden inşa edilen okul binası 1870'te, büyük Beyoğlu yangınında tamamen yanar. Bunun üzerine okul o dönem halen ayakta olan Khor Virab Kilisesi'nin yanına taşınır; ardından da, 1877 yılında, Nerses Varjabedian'ın öncülüğünde ve "Tıbrotsasirats adlı hayır kuruluşlarının topladığı bağışlarla", Surp Harutyun Ermeni Kilisesi'nin yanına inşa ettirilen binaya nakledilir. 1880 yılında, okulda, dört sınıfta toplam 81 kız ve 138 erkek öğrencinin eğitim gördüğü bilinmektedir.¹⁰³

1890 yılında, Mıgırdıç ve Hovhannes Esayan kardeşler, yıkılma tehlikesi yaşayan Naregyan Okulu ve Surp Harutyun Ermeni Kilisesi binalarının onarımı için kilise yönetim kuruluna teklif götürürler. Teklifin kabul edilmesi üzerine yeniden inşa edilen okulun adı bağışçıların soyadıyla, 'Esayan' olarak değiştirilir. Ermeni toplumu içinde bu değişikliğe yönelik eleştiriler olması üzerine, okulun anasınıfı bölümüne 'Naregyan' adı verilerek sorun çözüme kavuşturulur. Naregyan Okulu, 7 Nisan 1913'te, Jak Papazyan'ın yaptığı yüksek miktardaki bağışla satın alınan, Esayan Okulu'nun yanındaki binaya geçer. Daha sonra anasınıfı Esayan İlkokulu'na devredilir ve Naregyan Okulu kapatılır. Okulun son binası, halen Üç Horan Kilisesi'nin 'Naregyan Salonu' olarak hizmet vermektedir.¹⁰⁴

ESAYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU VE LİSESİ (2012)

ESAYAN ARMENIAN PRIMARY AND HIGH SCHOOL (2012)

LUSAVORİÇYAN ERMENİ OKULU

1895'te az sayıda öğrenciyle, Harbiye Ölçek Sokak'a bulunan küçük bir binada eğitim vermeye başlayan Lusavoriçyan Okulu, bir süre yalnızca anasınıfı olarak hizmet vermiştir (bkz. Harita 43, s. 331). Okul için 1904'te satın alınan yeni binanın onarılmasının ardından, ilkököl 1., 2. ve 3. sınıf öğrencilerine de eğitim vermeye başlar. 14 Aralık 1946'da 4. ve 5. sınıfların da eklenmesiyle, okul tam teşekküllü ilkököl haline gelir. 1957'de, okula, Beyoğlu semtindeki muhtaç Ermeni çocukları da kabul edilmeye başlar. Bezazyan Okulu'nun Bakırköy'den Beyoğlu'na taşınmasıyla, Lusavoriçyan Okulu öğrenci kaybı yaşamaya başlar ve sayının çok azalması üzerine kapatılır.¹⁰⁵

BEYOĞLU ÜÇ HORAN (YERRORTUTYUN) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Yönetimlerinin yıllardır şeffaf olmayışı sebebiyle sahip olduğu mülklerin sayısı bilinmeyen vakfın, bu çalışma kapsamında tespit edebildiğimizden çok daha fazla mülkü olduğu tahmin edilmektedir. Vakfın tespit edilebilen taşınmazlarının sayısı 27'dir. Bunların dokuz tanesi (%33) mülkiyet

THE BEZAZYAN SCHOOL

The Bezazyan Private School was first opened at the Bakırköy Sakızağacı Çıkmazı (Latin Church) street, in 1908 by Boğos Bezazyan Efendi with a license from the Education Ministry, offering high school-level classes. In order to meet the demands of the Bakırköy Armenian community, Bezazyan Efendi had rented several buildings to use as dormitories and dining halls for students, providing high quality education there.

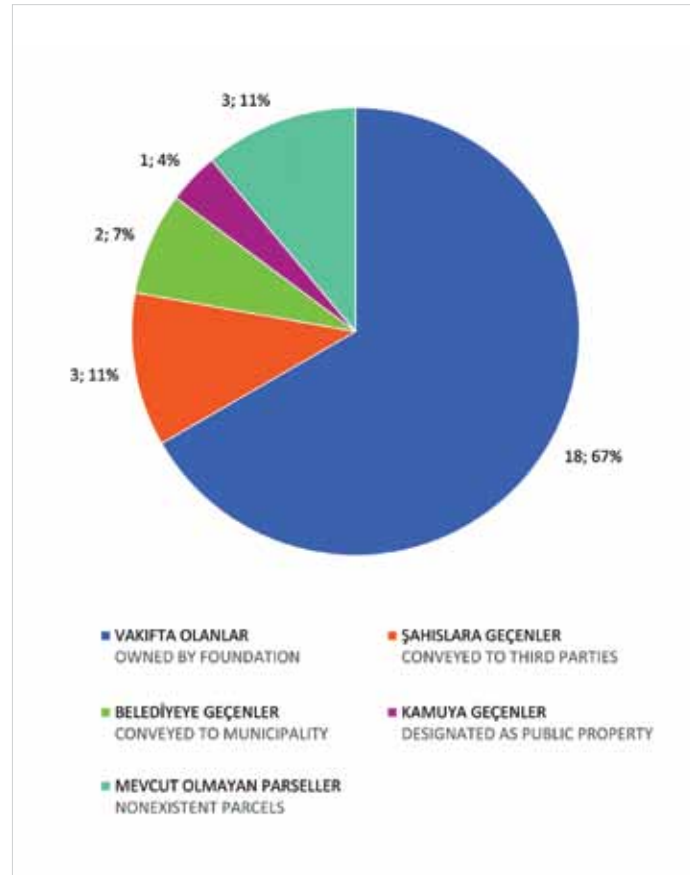
The school relocated to different buildings a couple of times. Initially, the building next to the Taş Mektep in Bakırköy was the main site. Later, it moved to the Mazhar Paşa mansion. In 1914, the Treasury building which was formerly a community center became its home. Finally, in 1925, it moved to what used to be the Italian School.¹⁰⁰ In 1926, the Bezazyan School's secondary-level classes began, making it the only high school in Bakırköy. The school first moved to the French Priests School in 1928, and later, made the Sait Halim Paşa mansion in the Şair Nigâr Street in Osmanbey its home. After the mansion was sold, the school moved to a building that was owned by the Armenian Catholic community. The school moved to its new address at Çayır Street in Harbiye in 1952, and for three consecutive years, provided full scholarship to its 150 students (see Map 43 on page 331). In 1955, with Patriarch Haçaduryan's approval, the Board of Directors of the Üç Horan Church took charge of the school's administration until 1983, when the school closed.¹⁰¹

NAREGYAN ARMENIAN SCHOOL

Founded on May 1, 1848 by the Naregyan Philanthropists Union, the co-education school was located at the courtyard of the Surp Harutyun Church. The union bought the stores in the vicinity to use them as *akars* [real estate properties generating income] for the school. In accordance with the Armenian Charter approved in 1860 by the Ottoman state, the Naregyan Philanthropists Union transferred the administration of the school to the Board of Directors of the Üç Horan (Yerrortutyun) Church.¹⁰²

Torn down and rebuilt in 1867, the school building was completely burnt down in the Beyoğlu fire in 1870. The school moved to the Khor Virab Church and remained there until 1877, when it relocated to the building next to the Surp Harutyun Armenian Church through the efforts of Nerses Varjabedian and "donations from the Tibrotsasirats charity organization." In 1880, a total of 81 female and 138 male students attended four classes at the school.¹⁰³

In 1890, Mıgırdiç Esayan and Hovhannes Esayan proposed to the church board a plan to renovate the Naregyan School and the Surp Harutyun Armenian Church. The school's was changed to 'Esayan School' to honor the brothers, which drew the ire of some members in the Armenian community. To resolve the conflict, only

GRAFİK 18. BEYOĞLU ÜÇ HORAN ERMENİ KİLİSESİ VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 18. THE PROPERTIES OF THE BEYOĞLU ÜÇ HORAN ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

the pre-school division got the name 'Naregyan'. On April 7, 1913, the Naregyan School moved to the building near the Esayan School, which was bought thanks to donations from Jak Papazyan. Later, the Esayan Primary School took charge of the pre-school, and the Naregyan School was closed. The school's most recent building, now called the 'Naregyan Hall', is still in use by the Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Church.¹⁰⁴

LUSAVORIÇYAN ARMENIAN SCHOOL

Established in 1895, the Lusavoriçyan Pre-School was located at a small building at the Harbiye Ölçek street. (see Map 43 on page 331) After a new building was purchased and renovated for the school in 1904, the school began teaching 1st, 2nd and 3rd grade classes. When 4th and 5th grades were added, the Lusavoriçyan School was transformed into a fully functioning primary school. In 1957, opened the school's doors to financially disadvantaged Armenian children living in Beyoğlu. When the Bezazyan School moved from Bakırköy to Beyoğlu, the Lusavoriçyan School began losing students, and was eventually closed.¹⁰⁵

PROPERTIES OF THE BEYOĞLU ÜÇ HORAN ARMENIAN CHURCH

As the management of this foundation has not been transparent for years the exact number of its properties,

sorunlarıyla karşılaşmıştır. Hepsi de 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan bu mülklerden vakfa iade edilen yoktur. Bilindiği kadarıyla, vakfın 1936'dan sonra edindiği herhangi bir mülk bulunmamaktadır.

Vakfın Beyoğlu ilçesindeki el konan mülklerinden İstiklal Caddesi üzerindeki bir ev (TK 1038) başka bir parselde dahil edilmiştir ve şimdi bu parselde Demirören Alışveriş Merkezi bulunmaktadır. Kilisenin çok yakınında, Balıkpazarı'nda bulunan bir dükkân (TK 370) ile Esayan Okulu'nun arkasındaki bir bina (TK 373) şu anda şahıs mülkiyetindedir. Balıkpazarı'nda yer alan bir başka dükkânın (TK 364) maliki ise kamudur (bkz. Harita 14, s. 228). Vakıf, Havyar Han'da yer alan han odasını da (TK 260), 1958'de Karaköy Meydanı düzenlenirken hanın yıkılmasıyla kaybetmiştir (bkz. Harita 16, s. 232).

Vakfın el konan diğer mülkleri Şişli ilçesindedir. Halen mezarlık olarak kullanılan Şişli Ermeni Mezarlığı (TK 196) Belediye'nin mülkiyetine geçirilmiştir (bkz. Harita 44, s. 341). Vakfın uhdesindeki diğer mezarlık alanı olan Pangaltı Surp Hagop Ermeni Mezarlığı (TK 818) ise 1930'lu yıllarda parçalanarak birçok parselde bölünmüş, mezarlık arazisinin içinde bulunan Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi de (TK 830) yok edilmiştir. Vakfın, Eskişehir Mahallesi'ndeki bir arsası (TK 1037) Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetindedir ve otopark olarak kullanılmaktadır (bkz. Harita 43, s. 331).

GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (CERCİS) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

İstanbul'da Ermeni toplumuna ait en eski kilise, Galata'daki Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'dir. Kilisenin geçmişi Bizans dönemine dayanır; tam olarak ne zaman yapıldığı konusunda ise farklı bilgiler mevcuttur. Bazı yazarlara göre 1391'de, kimilerine göre ise 1436'da, Kırım Yarımadası'ndaki Kefe şehrinden İstanbul'a gelen Koms (Gozmas) adlı biri tarafından inşa edilmiştir.¹⁰⁶

Tarihçi Kevork Pamukciyan, Surp Sarkis Kilisesi'nin yeniden inşa edilmesinin ardından konan 1799 tarihli kitabe, ilk inşa tarihinin –rakamsal karşılığı 1350 olan– ‘Bandzakeğ’ sözcüğüyle ifade edildiğini yazar. Diğer yandan, 1431 yılına ait iki kitabeğe göre, kilise 1431'de yeniden inşa edilerek Surp Krikor Lusavoriç adını almıştır. Ancak resmi kayıtlarda, ‘Sarkis’ isminin Süryanice ve Arapçadaki karşılığı olan ‘Cercis’ ismi korunmuş, kilise ilk olarak 1440'ta ‘Surp Krikor Lusavoriç’ adıyla anılmaya başlamıştır. 1731'de ve 1771'de iki kez yanan ve tekrar inşa edilen kilise, son olarak 1800 yılında ibadete açılmıştır.¹⁰⁷

Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nin Ermeni toplumu için tarihsel önemi büyüktür. Bizans döneminde İstanbul'daki Ermenilerin merkezi konumunda olan kilise, Osmanlı döneminde de, Samatya Kilisesi Ermenilere tahsis edilip orada Patriklik merkezi kurulana kadar, Anadolu'dan İstanbul'a getirilen Ermeniler için aynı işlevi görmüştür. İstanbul'daki

nüfuzlu ruhaniler bu kilisede dini ve kültürel faaliyetlerde bulunmuşlardır. Sivaslı Mihitar, 1700'de kilisenin vaizi iken, orada bir dersane açarak ilk öğrencilerini yetiştirmiştir. Bazı Ermeni Katolik ruhaniler de 1834'te Surp Pırgiç Kilisesi açılana kadar burada ayin icra etmişlerdir.¹⁰⁸

1958'de, Galata bölgesindeki yoğun imar hareketleri Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'ni de etkiler. Kemeraltı Caddesi'nin genişletilmesi nedeniyle arazisinin bir kısmı kamulaştırılan ve yıkılan kilise, bugünkü yerinde, mimar Bedros Zobyen tarafından yeniden inşa edilir ve 15 Mayıs 1966'da Patrik Şinorhk Kalustyan tarafından ibadete açılır.¹⁰⁹ (bkz. Harita 16, s. 232)

GETRONAGAN ERMENİ LİSESİ

1 Eylül 1886'da Patrik Nerses Başepiskopos Varjabedyan tarafından eğitime açılan Getronagan Lisesi, İstanbul'daki en eski Ermeni okullarındandır.

1860'lı yıllarda Ermeni okulları arasında ilkokuldan daha ileri seviyede bir eğitim kurumu yoktu. 1864'te Patrik Boğos Başepiskopos Taktakyan ve Ermeni Patrikliği Cismani Meclisi'nin kararıyla, kilisenin bitişiğinde bulunan Amena-pırgiç İlkokulu taşradan gelen Ermeni öğrenciler için merkezi okul haline getirilir. 1874'te Galata'da çıkan yangında kiliseye ait binalar ve okul zarar görür.¹¹⁰ Patrik Nerses Başepiskopos Varjabedyan, yeni okulu, Ermeni toplumunun her kesimine hitap edebilecek, Anadolu'dan gelen öğrencilere de eğitim verebilecek ve aynı zamanda Anadolu'daki diğer okullara öğretmen yetiştirebilecek bir eğitim kurumu olarak tasarlar.¹¹¹ 1876'da başlayan inşaat 1878'de tamamlanır ve okul, 1 Eylül 1886'da, erkek öğrencilere üç ve iki yıllık dönemlerde toplam beş yıllık eğitim hizmeti sunan bir kurum olarak, 22 öğretmen ve 64 öğrenciyle faaliyete başlar. ‘Getronagan’ kelimesinin Türkçe karşılığı ‘merkezi’dir. Okula, İstanbul'un her tarafından öğrencilerin gelebilecekleri bir semt olan Galata'da bulunması nedeniyle bu ad verilmiştir.¹¹²

İlkokulu Getronagan'da bitiren ünlü öykü yazarı Hagop Mintzuri, anılarında, okula kayıtlı olan öğrencilerin İmparatorluğun çok çeşitli yerlerinden geldiğini ve çoğunun “han odabaşısı, kapıcı ve hamal çocuğu” olduğunu belirtir. Bu durum, okulun kurucusu Patrik Nerses Varjabedyan'ın planının hayata geçtiğine işaret etmektedir.¹¹³ Birinci Dünya Savaşı sonrasında, okulun bir bölümü ve etrafındaki binalar, Anadolu'dan İstanbul'a gelen Ermeni sürgünlere tahsis edilir. 1936'da karma eğitim vermeye başlayan okul, 1951'de Esayan Kız Okulu'nun lise kısmının tekrar açılması üzerine yeniden erkek okulu olur. 1991-1992 eğitim yılında bir kez daha karma okula dönüştürülmüştür ve faaliyetini halen sürdürmektedir.¹¹⁴ (bkz. Harita 16, s. 232)

GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (CERCİS) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen toplam 20 taşınmazının 13'üne (%65) el konmuştur. Bu sorunlu mülklerin beşi 1936

which is guessed to be much more than what was determined in this research, is not known exactly. The foundation has 27 identified assets. Nine out of those 27 assets (33%) have had ownership problems. All of the properties have been registered at the 1936 Declaration, and none have been returned to the foundation. No properties which the foundation has acquired after 1936 been identified.

One of the seized properties in Beyoğlu, a residential building on İstiklal Avenue (TK 1038) is included to another parcel, where Demirören Mall exists today. In close proximity of the church, a commercial property (TK 370) in Balıkpazarı and a residential building behind the Esayan School (TK 373) is now privately owned. Another commercial property at Balıkpazarı (TK 364) is designated as public property (see Map 14 on page 228). The foundation had lost commercial property (an office) (TK 260) at Havyar Han building when it was taken down in 1958 during the construction of the Karaköy Square (see Map 16 on page 232).

The foundation's other seized properties are located in Şişli. The Şişli Armenian Cemetery, (TK 196), whose ownership the municipality has claimed, is still in use (see Map 44 on page 341). The Pangaltı Surp Hagop Armenian Cemetery was yet another site that was owned by the foundation. In the early 1930s, the plot of land of the cemetery (TK 818) was divided up into several parcels. The Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church (TK 830) inside the cemetery was torn down. Another plot of land the foundation owned on the Eskişehir district (TK 1037) is owned by the Istanbul Metropolitan Municipality, and is used as a parking lot (see Map 43 on page 331).

GALATA SURP KRIKOR LUSAVORIÇ (CERCIS) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The oldest Armenian site of worship in Istanbul is the Surp Krikor Lusavoriç Church in Galata. The history of the church dates back to the Byzantine times, yet the exact date of its erection is unknown. It has been built by a Genoese man named Koms (or Gozmas) who came to Istanbul from the city of Kefe in Crimea, in 1391 or in 1436 according to some other authors.¹⁰⁶

Historian Kevork Pamukciyan writes that the plaque that was placed after the Surp Sarkis Church was rebuilt in 1799 stated the actual date of its erection not in numerals but in writing; using the word 'Bandzakeğ', which means '1350' in Armenian. On the other hand, according to two plaques inscribed in 1431, the church was rebuilt that same year, and had taken the name 'Surp Krikor Lusavoriç'. However, in official documents, 'Cercis', the corresponding word for 'Sarkis' in the Syriac and Arabic languages, was preserved. Only in 1440, the church took the name 'Surp Krikor Lusavoriç'. The church was burnt down and rebuilt in 1731 and 1771, and was reopened to service lastly in 1800.¹⁰⁷

The Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church is highly important for the Armenian community from a historical

GETRONAGAN ERMENİ LİSESİ'NİN GİRİŞİ

THE ENTRANCE OF THE GETRONAGAN ARMENIAN HIGH SCHOOL

perspective. During the Byzantine times, the church was the center for the Istanbul Armenian community. Until the Patriarchate settled in the Samatya Church, Surp Krikor Lusavoriç also served the Armenians brought to Istanbul from Anatolia. Several highly-regarded clerics have held services here. Mihitar of Sivas taught his first class in the church in 1700. Until the opening of the Surp Pırgiç Church in 1834, Armenian Catholic priests held services here.¹⁰⁸

In 1958, the construction boom in the Galata area also had an impact on the church. During the construction of Kemeraltı Avenue, part of the church's plot of land was expropriated, and it was torn down. The structure was rebuilt at the same spot, and Patriarch Şinorhk Kalustyan opened it to service on May 15, 1966.¹⁰⁹ (see Map 16 on page 232)

GETRONAGAN ARMENIAN SCHOOL

Opened on September 1, 1886 by Archbishop Nerses Varjabedian, the Getronagan is one of the oldest Armenian Schools in Istanbul.

In the 1860s, most Armenian schools taught at the elementary level, and there was a shortage of secondary

GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ (2010)

GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH (2010)

Beyannamesi'nde kayıtlıdır, ikisi 1936'dan önce edinilmiştir, altı tanesi ise 1936 sonrasında vasiyet ve bağışlarla vakfa bırakılmıştır. 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemeler sonucunda vakfa iade edilen herhangi bir taşınmaz yoktur.

Vakfa 1964 yılında Mari Kantaryan tarafından vasiyet yoluyla bırakılmış olan, Kınalıada'daki iki arsa (TK 231 ve TK 1106) bugün şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 7, s. 205). Kantaryan'ın mirasçılarının açtığı davaya Hazine de müdahil olmuş ve mahkeme, eski tapu kaydının ihyasına karar vermiştir. Böylece vakıf bu iki arsayı 1975 yılında kaybetmiştir. Agop Kantaryan da, eşi ile aynı tarihte düzenlediği vasiyetnamesiyle, Bakırköy'deki bir binasını (TK 1104) Getronagan Okulu'na bırakmak istemiştir. Ancak bu taşınmaz da diğerleri gibi, mirasçılarının açtığı dava sonucunda 1975 yılında vakfın elinden çıkmıştır (bkz. Harita 8, s. 210).

Hermine ve Agop Manuel çifti, 1950 yılında ayrı ayrı düzenlenmiş olan vasiyetnameleriyle, vakfa Sarıyer Tarabya'da bir ev (TK 1097) ve Şişli'de bir apartmanın

90/100 hissesini (TK 232) bırakmışlardır. Tarabya'daki evin parselinin tapudaki 'malik' hanesi açık durumdadır, ancak ev vakfın tasarrufunda değildir (bkz. Harita 40, s. 324). Şişli'deki apartman için ise, mirasçılarının açtığı dava sonucunda vakfın tapu kaydı 1974'te iptal edilmiştir. Bu apartman 30 Aralık 1975 tarihinde, Maryam Karakaş tarafından Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı'na bağışlanmıştır (bkz. Harita 43, s. 331).

Fatih ilçesindeki bir arsası (TK 1068) şahıs mülkiyetinde (bkz. Harita 23) olan vakfın el konan diğer mülkleri Beyoğlu ilçesindedir. Bunlardan Tütüncü Çıkmazı'nda yer alan bina (TK 425), tapuda nam-ı müstear olarak Krikor Karagözyan adına kayıtlıydı. Karagözyan'ın ve mirasçılarının gerçek malikin vakıf olduğu yönündeki beyanlarına ve vakfın 1965'e kadar vergisini ödeyip kiralarnı toplamış olmasına rağmen, Hazine tarafından açılan davada nam-ı müstear kaydın korunması ve taşınmaza kayyum atanması kararı çıkar. Daha sonra taşınmazın tapusu Hazine'ye kaydedilmiş ve 2002'de üçüncü şahıslara satılmıştır. Berber Şahin Sokak'taki ev

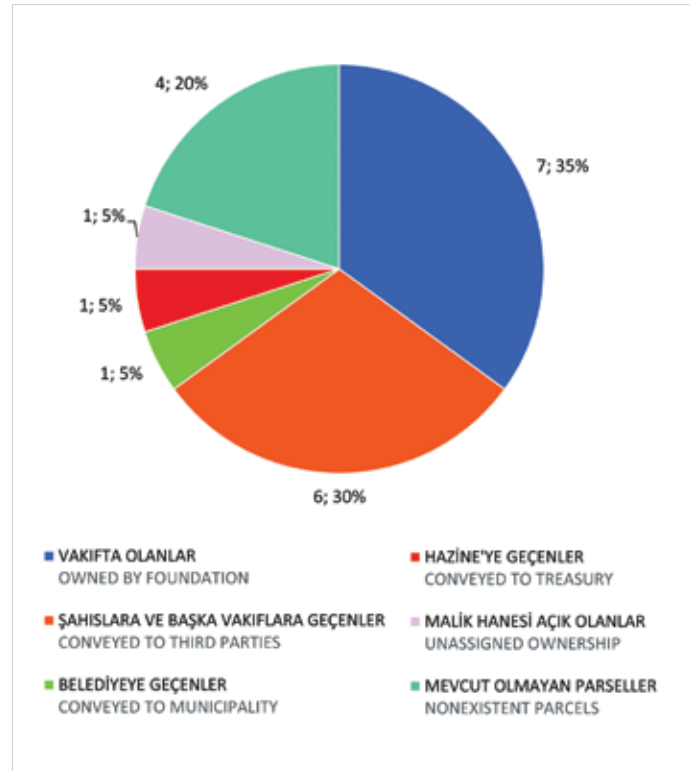
education institutions. In 1864, with the decision of Patriarch Boğos Taktakyan and the representative council of the Armenian community [*Cismani Meclis*], the Amenapirgıç Primary School near the church was turned into a central school receiving Armenian children coming to Istanbul from Anatolia. The school and other buildings that belonged to the church were damaged in a fire in 1874.¹¹⁰ Patriarch Nerses Varjabedian designed the new school as one that would respond to the needs of all sections of the Armenian community in Istanbul, while training teachers for other Armenian schools across Anatolia.¹¹¹ Construction began in 1876, and the building was completed in 1878. When the school opened on September 1, 1886 with 22 teachers on staff, its curriculum was designed to provide a 5-year education to its 64 male students. The meaning of the word 'Getronagan' is 'central'. The reason it took this name was because of Galata's central location and accessibility by all Armenian students from different districts of Istanbul.¹¹²

Hagop Mintzuri, a famous storywriter and a Getronagan alumnus, wrote that most of the students, "whose fathers worked as concierges, doormen and porters," came from different parts of the Empire. This picture points to the fact that Patriarch Nerses Varjabedian's dream was realized.¹¹³ After the First World War, part of the school and the buildings in its vicinity became shelters for Armenian exiles from Anatolia. In 1936, Getronagan became co-ed; however, with the Esayan All-Female School resuming secondary-level classes in 1951, it reverted to being an all-male institution. In 1991, the school became co-ed again, and has remained so ever since.¹¹⁴ (see Map 16 on page 232)

PROPERTIES OF THE GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (CERCİS) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

13 out of the foundation's 20 properties identified (65%), have been seized. Five of these properties which encountered ownership problems have been registered in the 1936 Declaration. Two of them were acquired prior to this date, whereas the foundation took charge of six properties through donations and inheritance. No properties have been returned to the foundation following the legislations passed in 2000.

Two plots of land (TK 231 ve TK 1106) in Kınalıada, which Mari Kantaryan left to the foundation in her will in 1964, are currently owned by third parties (see Map 7 on page 205). The Treasury also took part in a lawsuit that Kantaryan's heirs brought to court, which ruled that the old deed title was valid. Thus, the foundation lost these two plots of land in 1975. Agop Kantaryan, who wrote his will around the same time with Mari Kantaryan, stated that he wished to leave the building (TK 1104) he owned in Bakırköy to the Getronagan School. However, the property was lost in 1975 in a lawsuit which the heirs brought to the court (see Map 8 on page 210).

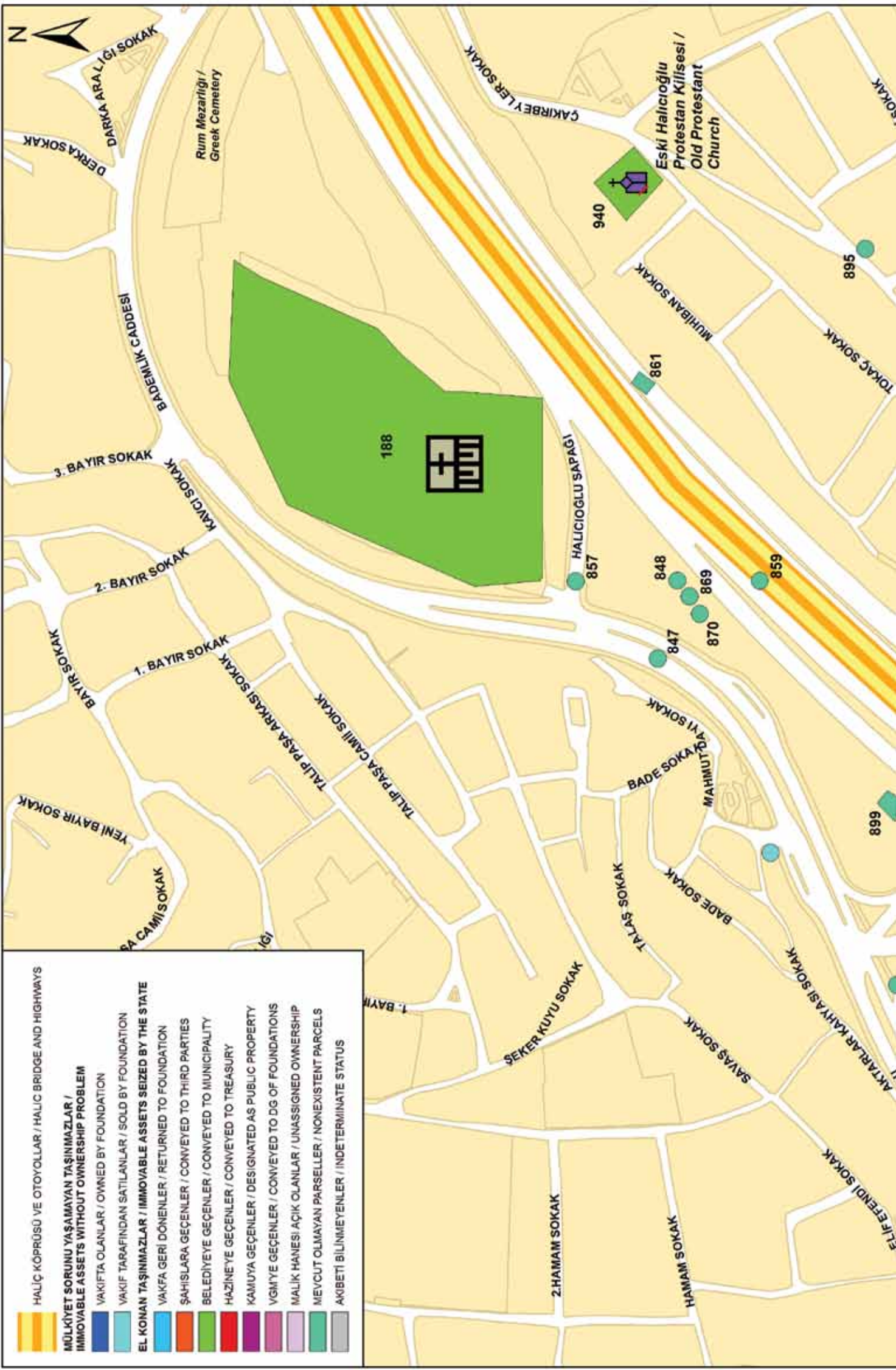

GRAFİK 19. GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (CERCİS) ERMENİ KİLİSESİ VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

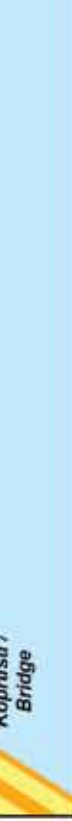
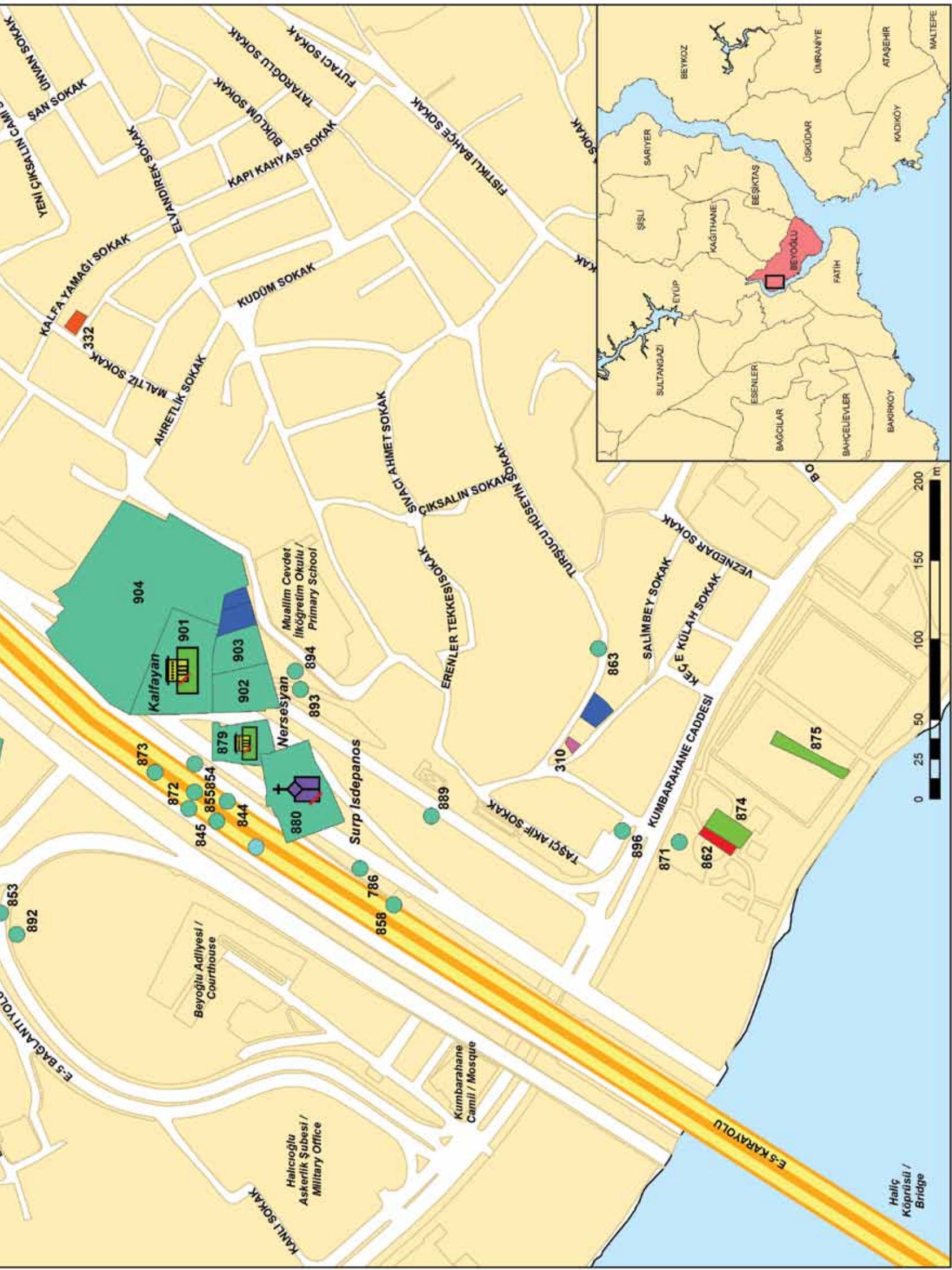
GRAPH 19. THE PROPERTIES OF THE GALATA SURP KRİKOR LUSAVORİÇ (CERCİS) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

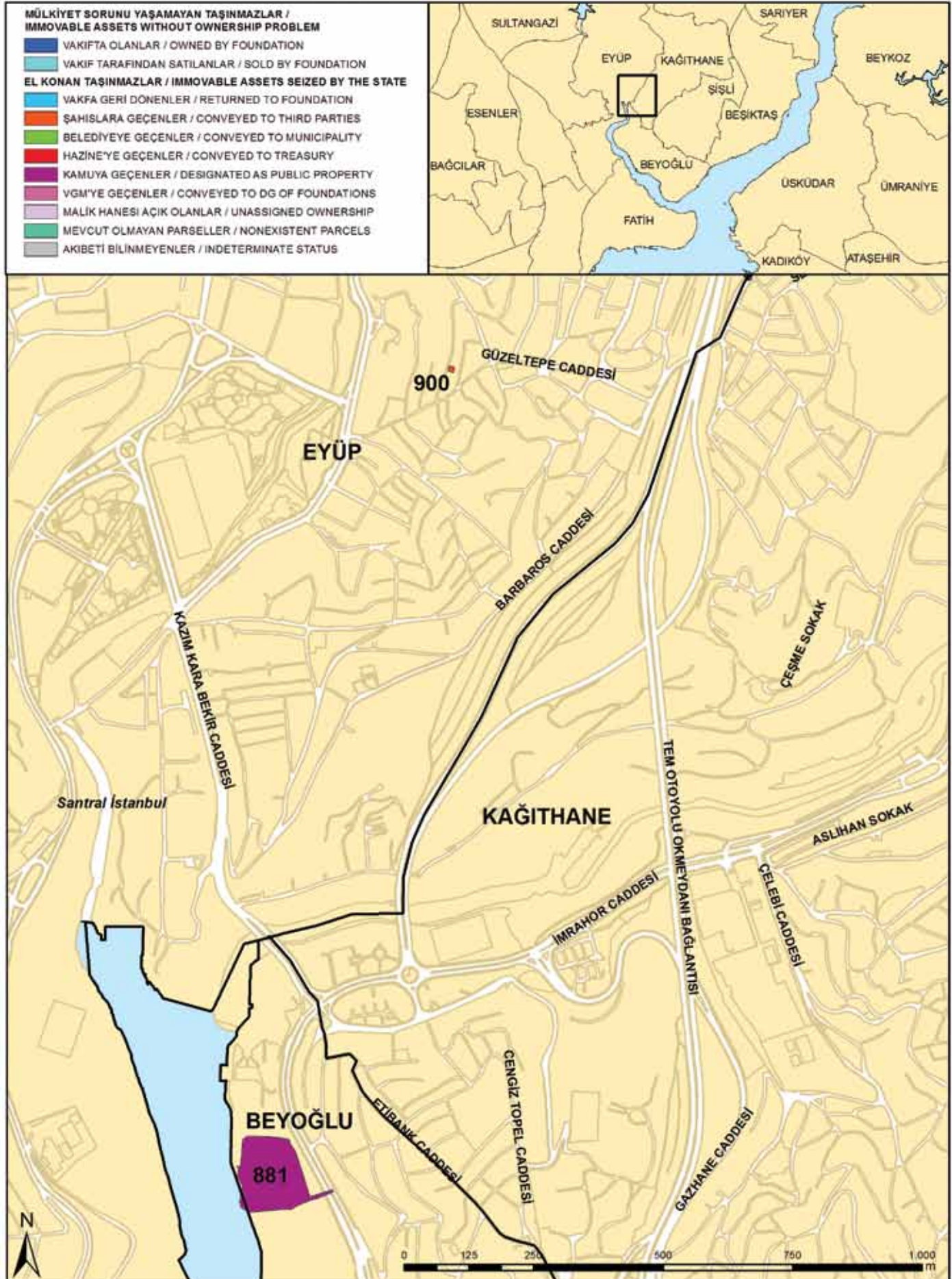
In 1950, in two separately written wills, Hermine and Agop Manuel left to the foundation a residential property in Tarabya, Sarıyer (TK 1097) and the 90 per cent shares of another residential property in Şişli (TK 232). The property in Tarabya as listed in the Land Registry records has unassigned ownership, however, it is not in the possession of the foundation (see Map 40 on page 324). The title deed of the building in Şişli was cancelled in 1974 following a lawsuit brought to court by the donor's heirs. On December 30, 1975, Maryam Karakaş donated the building to the Turkish-Armenian Minority School Teachers Aid Foundation (see Map 43 on page 331).

A plot of land in Fatih (TK 1068) is currently owned by third parties (see Map 23 on page 271). Other seized properties are in Beyoğlu. A building (TK 425) in Tütüncü Çıkmaçı was registered under the name of Krikor Karagözyan. Despite Karagözyan's insistence that the foundation is the real owner, and despite proofs of the foundation collecting rent and paying taxes for the property until 1965, the Treasury took the case to the court, which decided on appointing a trustee for the property. Later on the deed registration was changed to the Treasury and the property was sold to the third parties in 2002. The residential property on the Berber Şahin Street (TK 426) was registered under the name of the Treasury, despite papers proving that it belonged to the foundation. As of September 2012, its status remains the same. Two buildings (TK 423 and TK 428) which belonged the foundation have

	HALIÇ KÖPRÜSÜ VE OTOYOLLAR / HALIÇ BRIDGE AND HIGHWAYS
	MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM
	VAKIF OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
	VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION
	EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE
	VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
	ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
	BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
	HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
	KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
	VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
	MALİK HANESİ/AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
	MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
	AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

HARİTA 18. ERMENİ VAKIFLARININ SİLAHTARAĞA VE KARAAĞAÇ'TAKİ MÜLKLERİ

MAP 18. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN SİLAHTARAĞA AND KARAAĞAÇ

de (TK 426) nam-ı müstear olmasına ve gerçekte vakfa ait olduğunu kanıtlayan belgeler bulunmasına rağmen, kadastro çalışması sırasında Hazine adına kaydedilmiştir; Eylül 2012 itibarıyla halen aynı durumdadır. Ayrıca, vakfın iki adet binası (TK 423 ve TK 428), 1986'da Tarlabası Bulvarı açılırken Belediye tarafından kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 14, s. 228). Vakfın kaybettiği mülkler arasında, Galata bölgesindeki yol düzenlemeleri sırasında farklı tarihlerde kamulaştırılmış üç adet ev de (TK 421, TK 422, TK 1095) bulunmaktadır (bkz. Harita 16, s. 232).

HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE KALFAYAN YETİMhanESİ VAKFI

Kalfayan Yetimhanesi'nin kuruluşu, tarihi boyunca karşılaştığı zorluklar ve her şeye rağmen ayakta kalışının hikâyesi 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığından, burada yalnızca mülklerinin durumu ele alınacaktır.

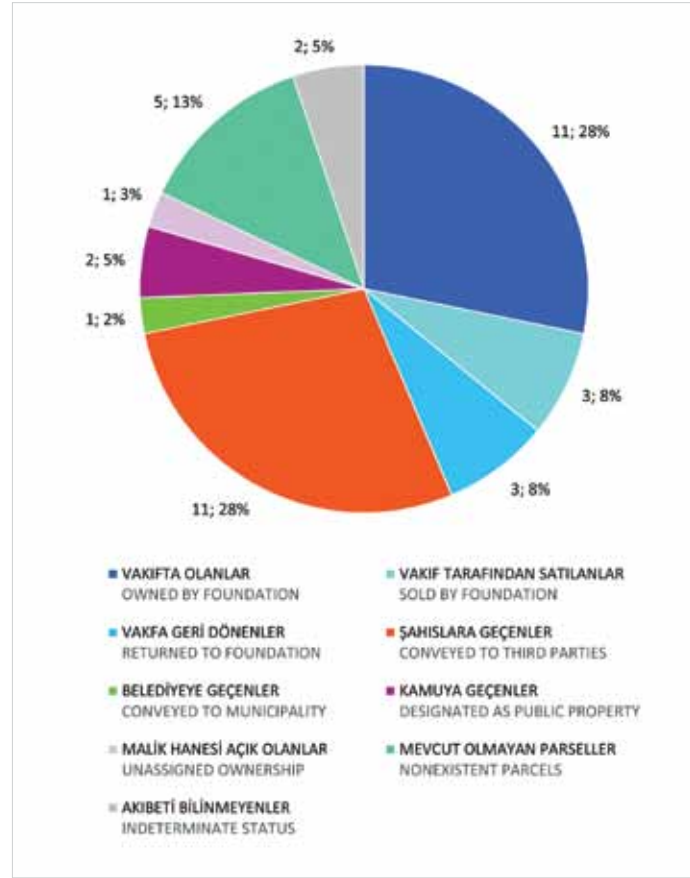
HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE KALFAYAN YETİMhanESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen 39 taşınmazından 25'i (%64) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. Günümüzde okul binası olarak kullanılan, Üsküdar'daki eski Cemaran Okulu'nun binası taşınmazların sayısına dahil edilmekle birlikte, parsellerin tapusu Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı'nın üzerindedir. Sorun yaşamış olan mülklerin yedi tanesi, 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlıdır. 2000'lerde yapılan yasal düzenlemelerle vakfa iade edilen mülklerin sayısı üçtür. Vakıf, 1936 sonrasında vasiyet ve bağışlarla 23 adet mülk edinmiştir; bunların da 15'i mülkiyet sorunu yaşamıştır.

Araştırma sırasında varlığından haberdar olunan ancak konumu belirlenemeyen iki taşınmaz mevcuttur. Bunlardan, Kartal Sağıryol'da bulunan arsa, 1913 Beyannamesi'nde kayıtlı olduğu halde 1936'da beyan edilmemiştir. Bu tarihler arasında vakfın mülkiyetinden çıktığı tahmin edilen arsanın, yetimhaneye Mısırlı Prenses Zeynep Hanım tarafından 1872 yılında bağışlanan yer olması muhtemeldir. Akıbeti bilinmeyen diğer arsa ise, vakfın arşivlerinde, Zeytinburnu-Kazlıçeşme'de, Valide Çiftliği mevkiindeki tarla olarak geçmektedir. Bu tarlanın gecekondulu sahasında kaldığı bilinmektedir.

Vakfın kaybettiği mülklerden Beyoğlu'nda olanların çoğu, Boncuk Sokak'taki eski yetimhane binası ile aynı bölgededir. Bu bina (TK 901) ve vakfın civardaki dört adet arsası (TK 899, TK 902, TK 903, TK 904) 1971'de, Haliç Köprüsü'nün yapımı sırasında kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 17, s. 250). Binanın bitişiğinde yer alan ve kamulaştırılmayıp, tapulu olarak vakfın mülkiyetinde kalan iki arsa ise, Karayolları Koruma Kuşağı'nda oldukları için, şu anda vakfa herhangi bir gelir getirmemektedir.

Fatih'te, Mercan Mahallesi Çakmakçılar Yokuşu'ndaki dükkân (TK 228), vakfa 1967 yılında bağışlanmıştır. 1976'da Hazine tarafından el konan bu taşınmaz, 2011'de vakfa

GRAFİK 20. HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VE KALFAYAN YETİMhanESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET, %)

GRAPH 20. THE PROPERTIES OF THE HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH AND KALFAYAN ORPHANAGE FOUNDATION (NUMBER %)

iade edilmiştir (bkz. Harita 31, s. 294). 1964 yılında Vahan Dikiciyan tarafından Kalfayan Yetimhanesi ve Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ne müşterek olarak vasiyet edilen, Şişli'de Cumhuriyet Caddesi'nde bulunan apartman (TK 46) için açılan dava sonucunda, 2004 yılında hisselerinin %25'i mirasçılara verilmiş, geri kalanı ise iki vakıf arasında paylaştırılmıştır (bkz. Harita 43, s. 331).

1968 yılında düzenlediği vasiyetnamesi ile, farklı ilçelerdeki üç taşınmazını Kalfayan ve Karagözyan yetimhaneleri ile Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ne müşterek olarak bırakan Vahram Garabed Madat'ın 1972'de vefat etmesinin ardından, söz konusu iki vakıf, Şişli'de aynı parselde bulunan iki dükkânın arsa payına denk gelen 30/200 hissesi (TK 233, Harita 43), Beyoğlu İlk Belediye Sokak'ta bulunan bir bina (TK 234, Harita 15, s. 229) ve Fatih Katircioğlu Sokak'taki bir han (TK 235, Harita 31, s. 294) için mahkemeye başvurarak vasiyetin gereğinin yerine getirilmesini talep eder. Bu karar beklenirken, mirasçılar tarafından 1974 tarihli Yargıtay kararı emsal gösterilerek vasiyetin iptali için açılan dava vakıfların aleyhine sonuçlanır ve mülkler el değiştirir.

1967 yılında hazırladığı vasiyetnamesiyle, Şişli Reha Yurdakul Caddesi'ndeki bir apartmanda (TK 478) bulunan dört daireden birini Karagözyan Yetimhanesi'ne, birini

been expropriated during the construction of the Tarlabası Avenue in 1986 (see Map 14). Three residential properties (TK 421, TK 422, TK 1095) were lost during road constructions in the Galata area (see Map 16).

HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH AND KALFAYAN ORPHANAGE FOUNDATION

As the history of the Kalfayan Orphanage and the obstacles it faced through the history, is provided in detail in the chapter named 'Stories of Unlawful Property Seizure', only the status of its properties will be detailed here.

PROPERTIES OF THE HALICIOĞLU SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH AND KALFAYAN ORPHANAGE FOUNDATION

The foundation has 39 identified assets. 25 out of those, which make up 64 percent of the foundation's total assets, have had ownership problems. While the building of the old Cemaran School in Üsküdar is counted among the foundation's properties, it's the Surp Garabed Armenian Church Foundation that actually holds the title deed. Seven properties with which the foundation experienced ownership troubles were listed in the 1913 and 1936 declarations. Three properties have been returned to the foundation following the new set of regulations put into effect in the 2000s. Through donations, the foundation has acquired 23 properties after 1936. 15 of those had ownership problems.

Locations of two properties have been unidentified during this research. The plot of land in Sağıryol, Kartal, has been declared in 1912, yet not in 1936, perhaps because it was lost around this time. It is likely that the property was donated to the foundation by the Egyptian princess Zeynep Hanım in 1872. Another plot of land with indeterminate status is a farm in the Valide Çiftliği district of Zeytinburnu-Kazlıçeşme, according to the documents in the foundation's archives. This plot of land most likely falls within the shantytowns in the area.

The majority of the properties the foundation has lost are in the same area with the old orphanage building on Boncuk Street. This building (TK 901) and the four land lots in the vicinity (TK 899, TK 902, TK 903, TK 904) were expropriated in 1971 during the construction of the Haliç Bridge (see Map 17 on page 250). The two land lots adjacent to the building that were not expropriated and remain in the ownership of the foundation with title deeds, generate no revenue for the foundation at present because they are located within the Highway Protection Belt.

The commercial property (TK 228) on Çakmakçılar Street of the Mercan district in Fatih was donated to the foundation in 1967. Nine years later, it was seized by the Treasury, and was returned to the foundation in 2011 (see Map 31 on page 294). 25 percent of the shares of the residential property on the Cumhuriyet Avenue in Şişli (TK 46), which was donated by

Vahan Dikiciyan in 1964 to both the Kalfayan Orphanage and the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital, was given over to the heirs in 2004 as mandated by a court verdict, and the rest is divided among the two foundations (see Map 43 on page 331).

In 1968, Vahram Garabed Madat wrote in his will that he leaves three properties in different districts of Istanbul to the Kalfayan Orphanage, the Karagözyan Orphanage and the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital. When he passed away in 1972, the two foundations went to court to claim the shares of two commercial properties (TK 233, Map 43) located on the same parcel in Şişli (30/200 share per property), a residential building on İlk Belediye Sokak in Beyoğlu (TK 234, Map 15 on page 229), and a commercial building on Kartırcıoğlu Sokak in Fatih (TK 235, Map 31 on page 294). Meanwhile, the ongoing case brought to the court by Madat's heirs against the foundations resulted in favor of the plaintiffs, with the court taking the 1974 verdict as a precedent. The properties thus changed hands.

In 1967, Ermuş Tırpan prepared his will in which he left four apartments located in a residential building (TK 478) on the Reha Yurdakul Avenue in Şişli to the foundations. According to his will, the Karagözyan and Kalfayan Orphanages would each receive one, and the Surp Haç Tıbrevank Armenian High School would get two. Despite the court approval on the will, the foundations couldn't register the donated properties at the Office of the Land Registry. In 2004, the Council of Foundations approved the applications of the two orphanages, yet Tıbrevank's application was rejected on the basis that it had status problems (see Map 44 on page 341). (For Tıbrevank's status problems, see p. 353)

Despite a court decision on the elimination of joint ownership on the properties that were donated to the Kalfayan Orphanage, its sale has been rather problematic compared to other properties. Their status has been described on Graph 20 as belonging to private owners. These properties are as follows: Four commercial properties in Fatih (TK 475, TK 905, TK 906, TK 907), two residential properties in Beyoğlu (TK 476 and TK 477), one residential property in Sarıyer (TK 1162). The orphanage owned a 55 percent stake in the property, whereas the remaining 45 percent belonged to a man who married the donor a day before she died. Despite the orphanage encountering problems with the registration of these properties for a long time, it has been able to collect rent in proportion with the stakes it owns. When the heirs of the other inheritor emerged, the properties were sold, and the joint ownership was eliminated. However, since the orphanage had no title deeds, it received profit from the sales. (For the commercial properties in Fatih, see Map 30; for two houses in Beyoğlu, see Map 14; for one house in Sarıyer, see Map 37).

Not much is known about the two properties in Üsküdar, except for the fact that one of them were on Selvilik Street (TK 472; see Map 49 on page 361) and the other on Çifte Çınar Street

Kalfayan Yetimhanesi'ne, ikisini ise Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi'ne bırakan Ermuş Tırpan'ın ölümünden sonra alınan tenfiz kararına rağmen, ilgili vakıflar dairelerini tapuda tescil ettiremezler. 2004 yılında ise Vakıflar Meclisi, vakıfların başvuruları sonucu Karagözyan ve Kalfayan yetimhanelerinin talebini kabul ederek iadeyi onaylar, ancak Tibrevank'ın başvurusu, statü sorunu olduğu gerekçesiyle reddedilir (bkz. Harita 44, s. 341). (Tibrevank'ın statü sorunu için bkz. s. 352)

Kalfayan Yetimhanesi'ne vasiyet yoluyla bırakılan, Fatih ilçesindeki dört dükkân (TK 475, TK 905, TK 906, TK 907), Beyoğlu ilçesindeki iki ev (TK 476 ve TK 477) ve Sarıyer'deki bir ev (TK 1162), *izale-i şüyyuu* (ortaklığın giderilmesi) davası ile satılmış ve böylelikle ortaklık giderilmiş olsa da, bu durum, soruna nihai bir çözüm getirmemiştir. Bu nedenle, söz konusu yedi taşınmaz Grafik 20'de şahsa geçen sorunlu mülklere dahil edilmiştir. Bu mülklerin 55/100 hissesi yetimhanenin, 45/100 hissesi ise vasiyetçi ölmeden bir gün önce onunla evlenerek mirasa ortak olan kişinin olur. Yetimhane uzun süre bu mülkleri tapuda tescil ettiremese de, hissesine düşen kira gelirlerini alabilmiştir. Daha sonra diğer hissedarın mirasçısı ortaya çıkınca, ortaklığın giderilmesi davası ile satış yapılır. Ancak, mülklerin tapuda kayıt edilememiş olması nedeniyle, yetimhane bu satıştan bir gelir elde edemez (Fatih'teki dükkânlar için bkz. Harita 30; Beyoğlu'ndaki iki ev için bkz. Harita 14; Sarıyer'deki ev için bkz. Harita 37).

Üsküdar'da, haklarında –var oldukları dışında– pek fazla bilgi olmayan iki mülk bulunuyordu. Selvilik Sokak'taki evin (TK 472) tapudaki 'malik' hanesi boştur (bkz. Harita 49, s. 361), Çifte Çınar Sokak'taki arsa (TK 1163) ise şahıs ve kamu mülkiyetindedir. Kadastro çalışması sırasında 3/12 hisse hazineye, 9/12 hisse "Simon Kızı Onnik"e tescil edilmiştir. Hazine, 10 Eylül 1953 tarihinde, 3/12 hisseyi şahsa satmıştır. Şu anda kamu mülkiyetinde olan ve tapuda nam-ı müstear olarak, 'Onnik' adına kayıtlı olan 9/12 hisse, muhtemelen, vakfın el konmuş mülküdür (bkz. Harita 46, s. 348).

Sarıyer'de bulunan diğer arsanın (TK 264) mülkiyeti Büyükköy Belediyesi'ndedir. Yaklaşık 2430 metrekarelik bir alana sahip olan bu arsaya bazı binalar yapılmıştır. Vakfın 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne yaptığı iade başvurusu, arsanın vakfa ait olup olmadığının belirlenemediği gerekçesiyle reddedilmiştir. Halbuki, yetimhane vakfı, 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan bu arsası için hazırladığı başvuru dosyasında vergi makbuzu gibi ek belgeler de sunmuştur (bkz. Harita 38, s. 322). Eyüp Silahtarağa'da bulunan dükkân (TK 900), büyük olasılıkla, 1873'te Sultan II. Abdülhamid'in yetimhaneye bağışladığı para ile alınmış olan yerdir. Tapuda 'malik' hanesi açık iken, vakıf adına sahte vekâlet çıkaran bazı kişiler bu dükkânı satmaya çalışır. Belgenin sahte olduğunun ortaya çıkması üzerine, mahkeme satışı durdurur. Ancak daha sonra, parselin yaklaşık 100 metrekarelik bir kısmı tapu tahsis belgesi ile bir şahsa verilir. Vakıf yönetimi bu taşınmazı geri

HASKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ (1913)

HASKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH (1913)

alabilmek için hukuk mücadelesine hazırlanmaktadır (bkz. Harita 18, s. 251). Yetimhanenin gasp edilen son mülkü, Fatih'teki Büyük Valide Han'da bulunan han odasıdır. 1838 yılında edinilmiş olan bu oda (TK 465) halen şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 31, s. 294).

HASKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

17. yüzyılın başlarında Eğin'den İstanbul'a göç eden ve Hasköy semtindeki Bademlik mevkiine yerleşen Ermeniler için, 1633'te, Bademlik Mezarlığı'nın karşısına Surp Isdepanos Şapeli inşa edilir. 1703'te ise, Haçadur adlı bir rahip, Bademlik'teki evinde Surp Yeğya (Aziz Yahya) şapelini ibadete açar. Surp Yeğya Şapeli, 1728/1729'da Abdüsselam Mahallesi'nde ahşap ve küçük bir kilise olarak yeniden inşa edilir ve 1804'te onarılır. 1854 ve 1904 yıllarında tamir edilen kilise binası, Birinci Dünya Savaşı'nda ordu tarafından karargâh olarak kullanılır; savaştan sonra ise soykırımdan kurtulup Anadolu'dan İstanbul'a gelen Ermeni sürgünler için barınak olur. Bir kez daha onarımdan geçirildikten sonra, 5 Eylül 1930'da tekrar ibadete açılan kilise, 1975'te Haliç Köprüsü inşa edilirken yıktırılır.¹¹⁵ (bkz. Harita 17, s. 250)

HASKÖY NERSESYAN OKULU

Hasköy Boncuk Sokak'ta bulunan Nersesyan Okulu,

HASKÖY NERSESYAN OKULU TARAFINDAN 1924 YILINDA VERİLMİŞ BİR DIPLOMA

A DIPLOMA ISSUED BY THE HASKÖY NERSESYAN SCHOOL IN 1924

(TK 1163.) The former has its ownership status unassigned in the Land Registry records, whereas the latter is privately and publicly owned. 3/12 of the assets were registered under the Treasury, and the remaining stakes under a woman identified as “Onnik, daughter of Simon.” The Treasury sold 3/12 of its stakes to a third party. It is possible that those stakes that seem to be publicly owned (9/12) are indeed the foundation’s, albeit under ‘Onnik’s name as the alias (see Map 46 on page 348).

The Metropolitan Municipality of Istanbul owns the other plot of land (TK 264) in Sarıyer. Certain buildings are erected on this land that is about 2430 square-meters. According to the decree law issued on August 27, 2011, the foundation applied to the Council of Foundations to return the property. Since it was yet unknown whether the plot of land belonged to the foundation or not, the request was turned down. However, the foundation had presented supporting documents such as tax receipts to prove that it owned the property which was also listed in the 1936 Declaration (see Map 38 on page 322). The commercial property in Silahtarağa, Eyüp (TK 900), is likely the one bought in 1873 with donations from Sultan Abdülhamid II. Even if it’s current Land Registry records shows its status is unassigned, fraudulent individuals alleging ties to the foundation have

attempted to sell the property in the past. Only when the court found out the documents presented false evidence, the sale was halted. However, a 100 square-meter area of the parcel was given to a third party by providing a certificate that legitimized usage of the land. The foundation’s board is preparing for a lawsuit to get the property back (see Map 18 on page 251). The foundation’s last seized property is an office (TK 465) in the Büyük Valide Han commercial building in Fatih. Came under the foundation’s ownership in 1838, it is not privately owned (see Map 31 on page 294).

HASKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

In 1633, the Surp Isdepanos, a chapel across from the Bademlik Cemetery was built for the Armenians who had left Eğin in the 17th century and settled in the Bademlik district of Hasköy. In 1703, another bishop named Haçadur opened his house for worship as Surp Yeğya Chapel. In 1728/1729, the chapel was rebuilt in the Abdüsselam neighbourhood as a small, wooden church, and was renovated in 1804. With an imperial decree dated November 9, 1829, the Surp Isdepanos church was built as a stone building and opened in Hasköy on July 4, 1831. After undergoing renovations in 1854 and 1904, the church was used as a military base during the First World War. After the war, the church was turned into a shelter for the Armenians who survived the genocide and came to Istanbul from Anatolia. The church, which was reopened on September 5, 1930 following another renovation, was torn down in 1975 during the construction of the Golden Horn Bridge.¹¹⁵ (see Map 17 on page 250)

THE HASKÖY NERSESYAN SCHOOL

The Nersesyan School in Boncuk Sokak, Hasköy, began serving as a co-ed institution in 1833 (see Map 17). At one point, with its 600 students, it became one of the largest Armenian educational institutions in Istanbul. In the last quarter of the 19th century, the school building was renovated and expanded. Separate floors were provided for male and female students. A fire that broke out on October 12, 1897 largely damaged the building, yet it was restored shortly. During World War I, both the church and the school were used as military bases, and about 130 students of the Nersesyan School temporarily attended classes at a Protestant school in the neighbourhood. The children of some of the Anatolian Armenians who arrived in Istanbul after the war also attended the Nersesyan School.

In the 1960s, Nersesyan became a boarding school. In those years, the Karagözyan and Kalfayan schools were struggling to meet the high demand as they were the only boarding schools in Istanbul. In 1971, during the construction of the Golden Horn Bridge, the school moved to a building near the Tibrevank School in Üsküdar, and was shut down in 1980.¹¹⁶

1833'te karma eğitim veren bir ortaokul olarak faaliyete başlamıştır (bkz. Harita 17, s. 250). Okul, bir dönem, 600 öğrencisiyle İstanbul'daki Ermenilerin en büyük eğitim kurumlarından biri haline gelir. 19. yüzyılın son çeyreğinde okul binası onarımdan geçirilip genişletilir. İki bölümden oluşan binanın bir katı kız öğrencilere, diğer katı ise erkek öğrencilere tahsis edilir. 12 Ekim 1897'de çıkan yangında okul harap olur ancak kısa sürede tamir edilerek yeniden açılır. Birinci Dünya Savaşı'nda hem kilise hem de okul Osmanlı ordusu tarafından karargâh olarak kullanılır. Bu dönemde, Nersesyan'ın öğrencilerinden 130'u semtteki Protestan okuluna gitmek zorunda kalır. Savaş sonrasında Anadolu'dan İstanbul'a gelen Ermeni ailelerden bazılarının çocukları da bu okulda eğitim alır.

1960'lı yıllarda Ermeni çocuklara yatılı eğitim imkânı sağlayan Karagözyan ve Kalfayan okullarının yoğunluğunu azaltmak için Nersesyan da yatılı sisteme geçer. Ancak Haliç Köprüsü'nün yapımı sürecinde, 1971'de okul Üsküdar'a, Tıbrevank Okulu'nun yakınlarındaki bir binaya taşınır; 1980'li yıllarda ise kapanır.¹⁶

HASKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFİNİN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen 51 taşınmazından 44'üne (%86) çeşitli şekillerde el konmuştur (bkz Grafik 21). Mülkiyet sorunlarıyla karşılaşan bu mülklerin yalnızca 6 tanesinin 1936 Beynamesi'nde kaydı yoktur; diğerleri beyan edilmiş olmalarına rağmen kaybedilmiştir. Kayıp oranının yüksek olmasının nedeni, Boğaz ve Haliç köprülerinin yapımı sırasında, E-5 otoyolunun vakfın hayratlarının ve akarlarının üstünden geçirilmiş olmasıdır. Vakfın 1936'dan sonra edindiği mülk yoktur. 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle iade edilen mülklerin sayısı üçtür. Eylül 2012 itibarıyla, bunlarla beraber, vakfın tapulu akarı olarak sadece altı taşınmazı kalmıştır.

Vakfın kaybettiği mülklerin büyük çoğunluğu (38 adet), yıkımdan önce kilisesinin ve okulunun bulunduğu Beyoğlu ilçesindedir. Sütlüce'deki mezarlığa (TK 188) Belediye tarafından el konmuştur. Kilise (TK 880) ve okul (TK 879) binaları 1971'de kamulaştırılmış ve yıkılmıştır. Aynı semtte bulunan toplam 26 adet ev, dükkân ve arsa da kamulaştırılmıştır. Sahil düzenlemesi sırasında kamulaştırılan bir dükkân (TK 862) Hazine'ye, iki arsa (TK 874 ve TK 875) ise mezarlık gibi Belediye'ye geçmiştir; diğer 23 akarın (TK 844, TK 845, TK 847, TK 848, TK 853, TK 854, TK 855, TK 857, TK 858, TK 859, TK 861, TK 863, TK 869, TK 870, TK 871, TK 872, TK 873, TK 889, TK 892, TK 893, TK 894, TK 895, TK 896) parselleri kamulaştırma sonrası ortadan kalkmıştır (bkz. Harita 17, s. 250). Aynı semtte olduğu bilinen ancak konumları tespit edilemeyen dört adet arsanın akıbeti belirlenememiştir.

Örnektepe (Karaağaç) Mahallesi'nin sahil kesimindeki, eskiden tuğla harmanı olarak kullanılan arsası (TK 881) kamu

KARAKÖY SURP PIRGIÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

KARAKÖY SURP PIRGIÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH

mülkiyetine geçirilmiştir (bkz. Harita 18, s. 251). Keçeci Piri Mahallesi'ndeki iki arsasının (TK 843 ve TK 852) başka parsellere katılarak şahsa geçmiş olduğu sanılmaktadır. Camiikebir Mahallesi'ndeki dükkânı da (TK 897) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 19, s. 258). Arapcami Mahallesi'ndeki dükkânı ise (TK 890) 2004'te vakfa iade edilmiştir (bkz. Harita 16, s. 232).

Fatih ilçesinde, vakfa ait beş adet akara el konmuştur. Bunlardan Leblebici Han'da (TK 882) ve Büyük Çukur Han'da (TK 888) bulunan birer oda, 2004 yılında vakfa iade edilmiştir. Taşçılar Sokak'taki dükkânı (TK 883) Belediye tarafından kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 31, s. 294). Kapalıçarşı içinde Sandal Bedesteni Sokak'ta bulunan dükkanın (TK 887) parseli mevcut değildir (bkz. Harita 30, s. 287). Arapzade Ahmet Sokak'taki dükkân (TK 886) ise şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 24, s. 276). Vakfın, Şişli ilçesindeki İnönü Mahallesi'nde de el konmuş bir taşınmazı bulunmaktadır. Başka bir parsel olarak şahsa geçtiği düşünülen bu arsanın (TK 891) yeri haritada sembolik olarak gösterilmiştir (bkz. Harita 43, s. 331).

KARAKÖY SURP PIRGIÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

Osmanlı topraklarında yaşayan Katolik Ermeniler, Sultan II. Mahmud'un verdiği 7 Ekim 1831 tarihli fermanla İstanbul'daki ilk kiliselerini Galata'da inşa ederler. Temeli 12 Mayıs 1832'de atılan ve 13 Ocak 1834'te ibadete açılan kilise halen faaldir.¹⁷ (bkz. Harita 16, s. 232)

Kilise ile aynı parselde, kilise vakfına gelir getiren 12 adet dükkân vardır. Bu parselin 222 metrekarelik kısmı, 9 Aralık 1958'de, Kemeraltı Caddesi'nin genişletilmesi için yapılan çalışmalara sırasında bedeli ödenerek kamulaştırılmış ve yola katılmıştır.

BEYOĞLU HOVHANNES GÜMÜŞYAN VAKFI

Hovhannes Gümüryan Vakfı, şahıs vakfı olmasına rağmen vakfiyesinde mütevellî olarak Patrikliğin tayin

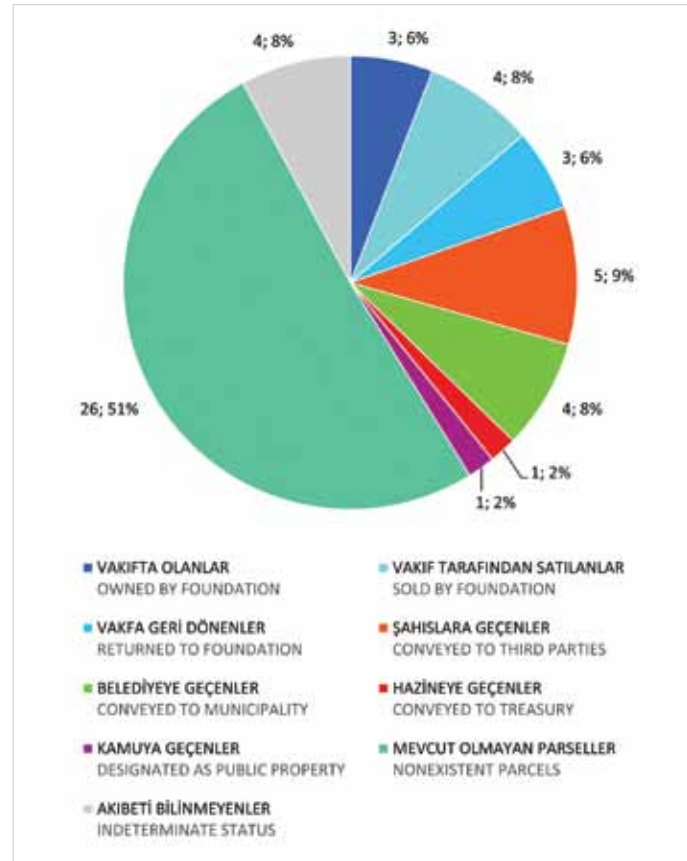
PROPERTIES OF THE HASKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

44 out of the foundation's 51 properties, which make up to 86 percent of the total assets, have been seized in various ways (see Graph 21). Only six of 44 have not been registered in 1936; others have been lost despite having been registered. What explains the high number of losses is that during the construction of Bosphorus and Golden Horn Bridges, E-5 (one of Istanbul's main highways) was designed to go through these properties. The foundation has not acquired any properties after 1936. Three properties have been returned to the foundation following the new laws initiated in the 2000s. As of September 2012, the foundation has deeds for only six *akars* [real estate properties generating income], including those that were returned.

38 of the properties the foundation has lost were located in Beyoğlu where the church and the school of the foundation had stood prior to their destruction. The cemetery in Sütluçe (TK 188) has been seized by the Municipality. The church and the school buildings (TK 880, TK 879 respectively) have been expropriated in 1971, and were eventually torn down. A total of 26 assets in the same district, consisting of plots of land, and commercial and residential buildings were expropriated. A commercial property was conveyed to the Treasury during a waterfront rehabilitation project (TK 862), two plots of land have been conveyed, like the cemetery, to the Municipality. (TK 874 and TK 875). The other 23 *akars*' [real estate properties generating income] parcels were vanished as a result of expropriation (TK 844, TK 845, TK 847, TK 848, TK 853, TK 854, TK 855, TK 857, TK 858, TK 859, TK 861, TK 863, TK 869, TK 870, TK 871, TK 872, TK 873, TK 889, TK 892, TK 893, TK 894, TK 895, TK 896) (see Map 17 on page 250). There are 4 other land lots, which are known to be in the same district. However, their exact locations or ownership situation are not determined.

A waterfront land plot (TK 881) which was used as a brickyard in the past in the Örnektepe (Karaağaç) neighbourhood of Beyoğlu has been designated as public property (see Map 18 on page 251). Two land plots in the Keçeci Piri neighbourhood (TK 843 ve TK 852) are suspected to have joined with other parcels, and conveyed to third parties. A commercial property in the Camiikebir neighbourhood (TK 897) is conveyed to third parties (see Map 19 on page 258). Another commercial property in the Arapcami neighbourhood (TK 890) was returned to the foundation in 2004 (see Map 16 on page 232).

Five of the foundation's *akars* [real estate properties generating income] in Fatih have been seized. Two offices in the Leblebici Han (TK 882) and Büyük Çukur Han (TK 888) commercial buildings have been returned to the foundation in 2004. A commercial property in Taşçılar Street (TK 883) was expropriated by the Municipality (see Map 31 on page 294). The parcel of the commercial property (TK 887)

GRAFİK 21. HASKÖY SURP ISDEPANOS ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 21. THE PROPERTIES OF THE HASKÖY SURP ISDEPANOS ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

on Sandal Bedestanı Street in Grand Bazaar does not exist anymore (see Map 30 on page 287). Another commercial property in the Arapzade Ahmet Street (TK 886) is now owned by third parties (see Map 24 on page 276). A land plot in the İnönü neighbourhood of Şişli (TK 891) is suspected to have merged with another parcel, and its whereabouts is symbolically depicted on the map (see Map 43 on page 331).

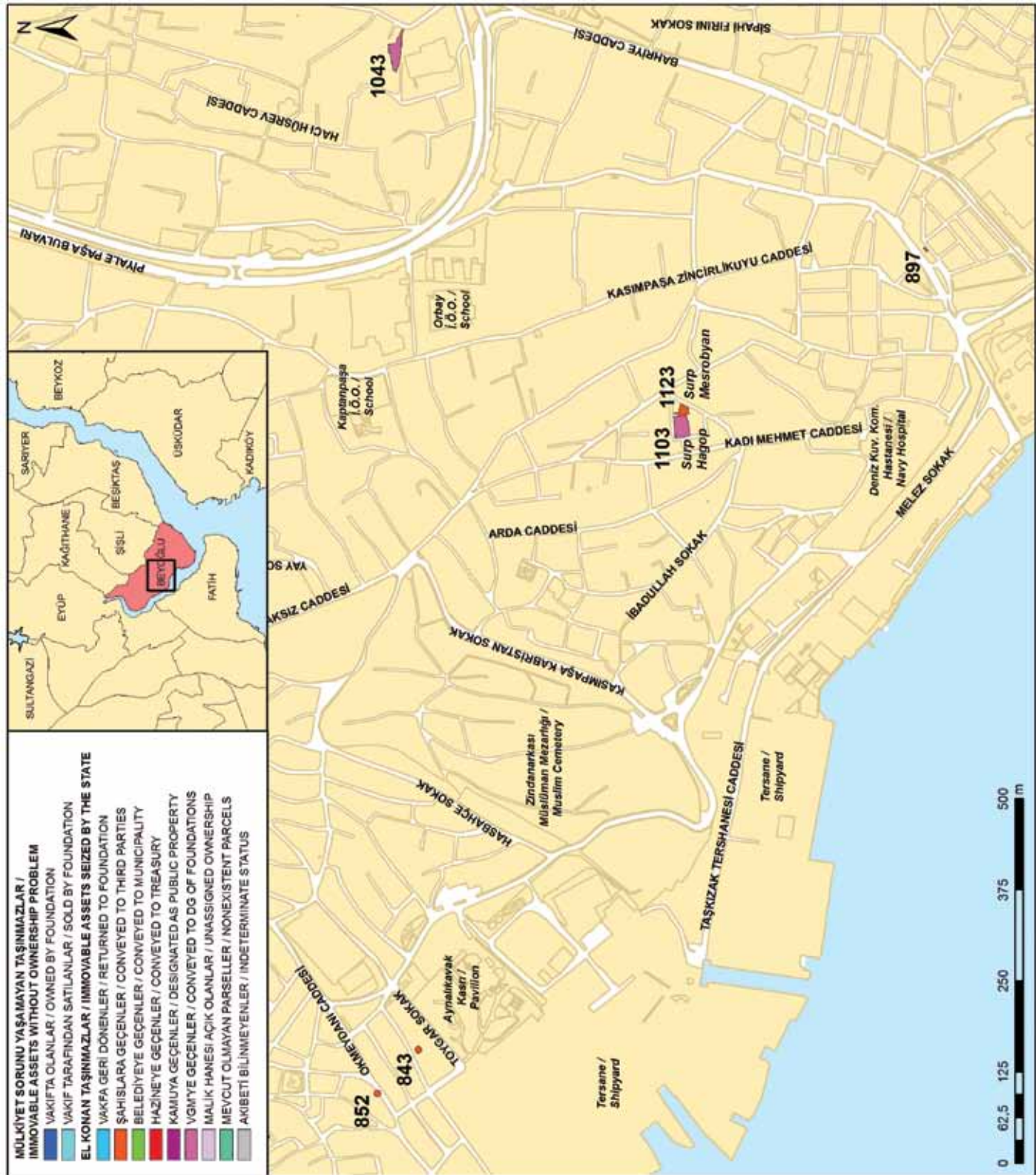
KARAKÖY SURP PIRGIÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

Catholic Armenians of the Ottoman Empire built their first church in Galata, with a decree issued by Sultan Mahmud II on October 7, 1831. This church, whose construction began on May 12, 1832 and was opened on January 13, 1834, is still in service.¹⁷⁷ (see Map 16 on page 232)

There are 12 commercial properties located on the same parcel with the church which provide revenues for the church foundation. On December 9, 1958, a 222 square-meter plot of this parcel was expropriated to widen the Kemeraltı Avenue. The cost of the plot was paid to the foundation.

BEYOĞLU HOVHANNES GÜMÜŞYAN FOUNDATION

The Hovhannes Gümüşyan Foundation is different from the others in the sense that despite being a private

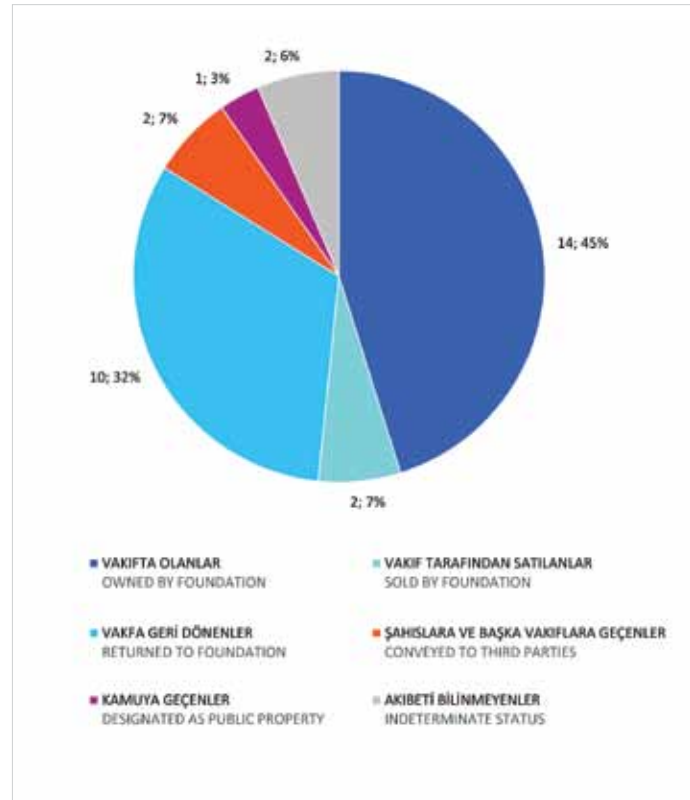
HARİTA 19. ERMENİ VAKIFLARININ BEYOĞLU'NDAKİ KEÇECİ PİRİ, CAMİİKEBİR VE KASIMPAŞA SEMTLERİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 19. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THE KEÇECİ PİRİ, CAMİİKEBİR AND KASIMPAŞA DISTRICTS OF BEYOĞLU

foundation, the Patriarchate is listed as its designated trustee in the foundation's charter. In this charter, Gümüşyan wrote that part of the rental income and money he dedicated would be used to meet the needs of the Armenian hospital in Istanbul, and part of it would be spent on publishing books about science, industry and morality for poor children. When a foundation was established in the name of Patriarch Ormanyan, the Gümüşyan Foundation had bought its properties, according to an expert report by Hüseyin Hatemi. A reference to Gümüşyan in the charter of the Ormanyan Foundation, which calls for prayers to him, demonstrates this relationship. The reason the Gümüşyan Foundation is directly linked to the Patriarchate is that it would be difficult to materialize the articles in its charter in its own capacity.

On November 6, 1967, the Directorate General of Foundations Administrative Council declared the foundation defunct [mazbut]. In response, the Hovhannes Gümüşyan Foundation applied to the 12th Chamber of the Council of the State in order to prevent the foundation from being 'fused'. On October 10, 1972, the Council of the State canceled the decision of the Directorate General of Foundations Administrative Council and the minority foundation status of the Gümüşyan Foundation was protected. The Foundation continued to face similar problems in recent years despite this ruling. decided to take the case to the court. On October 10, 1972, the 12th Chamber of the Council of State ruled against the Directorate, protecting the Gümüşyan Foundation's status as a minority foundation. Despite this ruling, the foundation experienced similar problems in the following years. On February 18, 2000, Patriarch Mesrob Mutafyan applied to the Mayor's Office to obtain permission to buy new property. This request was denied with the justification that the Patriarchate is not a legal personality. Later, the Istanbul Police Department asked the Patriarchate to hold elections for the board of the Gümüşyan Foundation. Authorities didn't accept the Patriarchate as a legitimate entity to run the organization, since it was not a legal personality. In response, the Patriarchate said that elections could not be hold, since, unlike the other foundations, Gümüşyan was a minority community foundation that had a charter. The Patriarchate lost the lawsuit, that it had initiated to get a certificate of authorization to run the foundation.¹¹⁸ Despite the rejection of this demand, the foundation continues to function today under the authority of the Patriarchate.

The foundation has four listed assets in the 1936 Declaration, and has not encountered ownership problems with these assets. Through a court decision, one of the two assets listed under the name of the "Armenian Community Patriarchate" has been registered under the Hovhannes Gümüşyan Foundation. The problem encountered was

GRAFİK 22. ERMENİ VAKIFLARININ EYÜP'TEKİ MÜLKLERİ (ADET, %)

GRAPH 22. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN EYÜP (NUMBER, %)

that the foundation was asked to pay compensation for the change of status. The foundation demanded to be exempted from paying the compensation fee by claiming that it was a *gayrisahih* foundation but the Directorate General of Foundations rejected this demand ruling that it was a *sahih* foundation.

EYÜP

Eyüp is the first neighbourhood that was founded outside the city walls after the conquest of Istanbul by the Ottomans. During the Byzantine times, the district was home to many churches and monasteries but with the Ottoman conquest of Istanbul, Eyüp acquired an Islamic identity.¹¹⁹ In the second half of the 18th century, there were only a few Armenians living in Eyüp where there were 135 Armenian households according to a yearbook from 1818. Hançer quoting Hagop Baronyan, the famous Armenian humorist, explains that in the second half of the 19th century, there were 110 Armenian families in Eyüp, and quoting Bimen Zartaryan, a researcher, that the number had dropped dramatically to a mere five or six families in mid-1940s.¹²⁰

There are two Armenian foundations based in Eyüp: the Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation, and the Eyüp Surp Yeğya Armenian Church Foundation. Besides these, other Armenian foundations own property within the district limits of Eyüp. Out of 31 assets owned by different

edilmiş olması itibarıyla diğer vakıflardan ayrılır. Gümüşyan, hazırlattığı vakfiyede, vakfettiği kira gelirleri ve paranın bir kısmıyla İstanbul'daki Ermeni hastanesinin ihtiyaçlarının karşılanmasını, bir kısmıyla da bilim, endüstri ve ahlak kitapları bastırılıp yoksul öğrencilere dağıtılmasını istemiştir. Daha sonra, dönemin Patriği Ormanyan adına ayrı bir vakıf kurulur. Hüseyin Hatemi'nin bilirkişi raporuna göre, Gümüşyan Vakfı'ndaki parayla Ormanyan Vakfı'nın taşınmazları alınmıştır. Ormanyan vakfiyesindeki "Gümüşyan'a dua oluna" ibaresi bu ilişkiyi göstermektedir. Gümüşyan Vakfı'nın İstanbul Patrikliği'ne doğrudan bağlanmasının nedeni, vakfiyesinin gereklerini yerine getirmenin zor olacağını düşünülmesidir.

6 Kasım 1967'de, VGM İdare Meclisi söz konusu vakfın mazbut vakıflar arasına alınmasına karar verir. Bunun üzerine, Hovhannes Gümüşyan Vakfı, mazbutaya alınmasına engel olmak amacıyla Danıştay 12. Daire'ye başvurur. 10 Ekim 1972'de, Danıştay, Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisi'nin kararını iptal eder ve Gümüşyan Vakfı'nın cemaat vakfı statüsü korunur. Vakıf, Danıştay'ın bu kararına rağmen, benzer sorunlarla yakın zamanda da karşılaşmıştır. Patrik Mesrob Mutafyan 18 Şubat 2000'de yeni bir gayrimenkul satın almak için İstanbul Valiliği'nden yetki talep eder ancak Patrikliği'nin tüzel kişiliği olmaması gerekçe gösterilerek bu talep reddedilir. Daha sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Patriklik'ten, Gümüşyan Vakfı'nın yönetimi için seçim yapmasını ister. Patrikliği'nin tüzel kişiliği olmadığı için vakfın idaresini üstlenmesi kabul edilmez. Ancak Patriklik, Gümüşyan Vakfı'nın, diğerlerinin aksine, vakfiyesi olan bir cemaat vakfı olduğu için farklı bir uygulamaya tabi tutulduğunu belirterek seçim yapılamayacağını iletir. Fakat Patriklik yetki belgesi alma konusunda açtığı davayı kaybeder.¹¹⁸ Bu talep reddedilmiş olmasına rağmen, vakıf Patrikliğe bağlı olarak faaliyetine devam etmektedir.

Vakfın, 1936 Beyannamesi'nde listelenen 4 adet mülkü bulunmaktadır. Bunların hiçbiri mülkiyet sorunuyla karşılaşmamıştır. 'Ermeni Milleti Patrikhanesi' adına kayıtlı olan iki mülkünden biri, dava yoluyla düzeltme yapılarak Hovhannes Gümüşyan Vakfı adına tescil edilmiştir. Bu davada karşılaşılan sorun, düzeltme işlemi esnasında vakıftan taviz bedeli istenmesi olmuştur. Vakıf, gayri sahih vakıflardan olduğunu belirterek taviz bedeli ödemesinden muaf tutulmayı talep etmiş, ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü, sahih vakıf olduğu iddiasıyla, bu talebi reddetmiştir.

EYÜP

Eyüp, İstanbul'un Osmanlı Devleti tarafından alınmasından sonra surların dışında kurulan ilk Osmanlı yerleşmesidir. Bizans döneminde birçok manastır ve kilisenin inşa edildiği yerleşmenin taşıdığı kutsal kimlik, İstanbul'un Osmanlı hâkimiyetine geçmesinin hemen ardından yapılan binalarla İslami bir niteliğe bürünür.¹¹⁹

GRAFİK 23. EYÜP SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ, ARAKELYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 23. THE PROPERTIES OF THE EYÜP SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH, THE ARAKELYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER; %)

18. yüzyılın ikinci yarısında az sayıda Ermeni'nin yaşadığı Eyüp'te, 1818 yılına ait bir salnameye göre, 135 Ermeni hanesi vardır. Hançer, Ermenice mizah edebiyatının usta kalemi Hagop Baronyan'dan, 19. yüzyılın ikinci yarısında Eyüp'te 110 Ermeni hanesi bulunduğu, araştırmacı Bimen Zartaryan'dan da 1940'lı yılların ortalarında Eyüp'te yaşayan yalnızca beş-altı Ermeni aile kaldığı bilgisini aktarır.¹²⁰

Hayri merkezi Eyüp ilçesi olan iki Ermeni vakfı bulunmaktadır: Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı ve Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi Vakfı. Bunların yanı sıra, başka Ermeni vakıflarının da ilçe sınırları içinde mülkleri vardır. İlçedeki, Ermeni vakıflarına ait toplam 31 taşınmazdan 15'i (%48) çeşitli mülkiyet sorunları ile karşılaşmıştır. (bkz. Grafik 22)

EYÜP SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ,
ARAKELYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ

'Çeşmeli Odalar Mahallesi' ya da 'Aşağı Mahalle' olarak da bilinen İslambey Mahallesi'ndeki Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin 17. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği sanılmaktadır. Daha önce kilisenin yerinde bulunan küçük ahşap kilise 1785'te kısmen yıkılsa da, kalan kısımda ayin yapılmaya devam edilir. Kilise, Kırkçeşme Türbeleri'nin inşasında

Armenian foundations in Eyüp, 15 had ownership problems. This constitutes 48 percent of the total assets owned by various Armenian institutions in Eyüp. (see Graph 22)

EYÜP SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH AND ARAKELYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH

Located in the Islambey neighbourhood, also known as the “Çeşmeli Odalar” or “Aşağı Mahalle”, the Surp Asdvadzadzin Church is believed to have been erected in the second half of the 17th century. The wooden church building that had stood at the church’s current spot was partly damaged in 1785; yet services continued in the remaining part of the building. In 1812, a wooden church building was erected to serve the workers who built the Kırkçeşme Shrines, yet, over time, it fell into decay. An inscription plaque in the church says that the Surp Asdvadzadzin Church was built by the Dadyan family in 1827, and was renovated in 1926, thanks to Bishop Simpad Kazazyan’s efforts. The church, which was restored twice in the 1840s was rebuilt as a stone structure in 1855. The last time it underwent a restoration was in 1994.¹²¹ The church is still open to service. (see Map 20 on page 262)

ARAKELYAN AND ARDEMYAN SCHOOLS

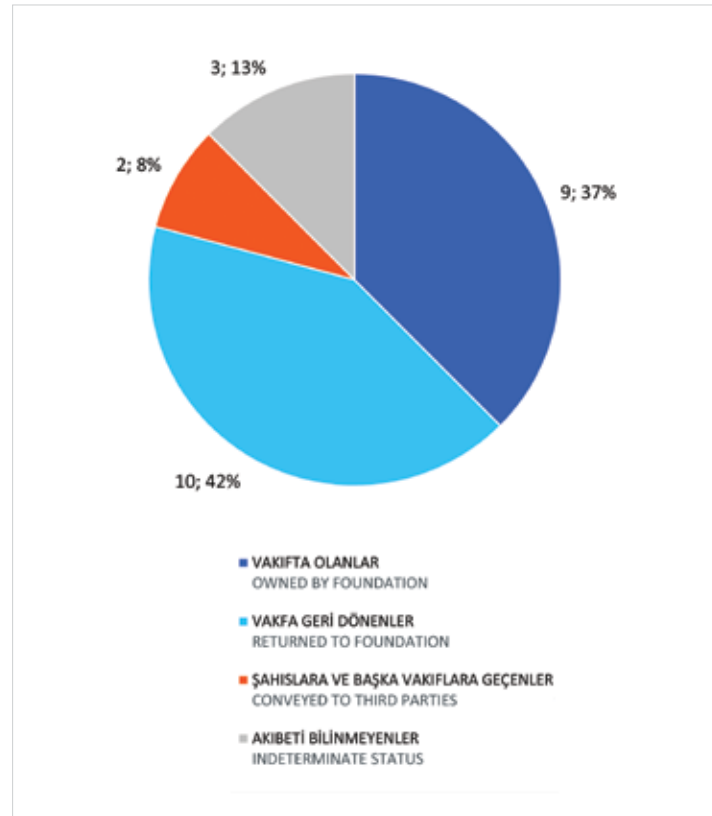
Elmon Hançer writes that in 1842, an elementary school named “Arakelyan” was established near the church, and a school named “Ardemyan” was also in the vicinity.¹²² According to a report penned on January 1, 1907 by the Education Commission of the Armenian Patriarchate, Surp Asdvadzadzin co-ed Arakelyan School and the Ardemyan Girls school which was established in 1870, were merged under the name of ‘Arakelyan and Ardemyan School’ in 1889.¹²³ However, in the 1936 Declaration, the foundation is listed as The Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, Arakelyan School and Armenian Cemetery. According to the list, the *hayrats* [charitable properties] of the foundation consist of a church, a cemetery, and a school that was torn down. This indicates that the school building was torn down before 1936. (see Map 20 on page 262)

EYÜP ARMENIAN CEMETERY

According to the foundation’s Legal Personality List from 1913, the cemetery was located in “the vicinity of Eyüp at no: 64”. Today, this area is no longer a cemetery, and in 1959, the Üç Şehitler Mosque was built here. The parcel is in the disposition of Türkiye Anıtlar Derneği (Turkish Association of Monuments) which is responsible for the mosque’s upkeep. (TK 1105, see Map 20 on page 262)

PROPERTIES OF THE EYÜP SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH, ARAKELYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

The foundation has 24 assets, all of which are listed in

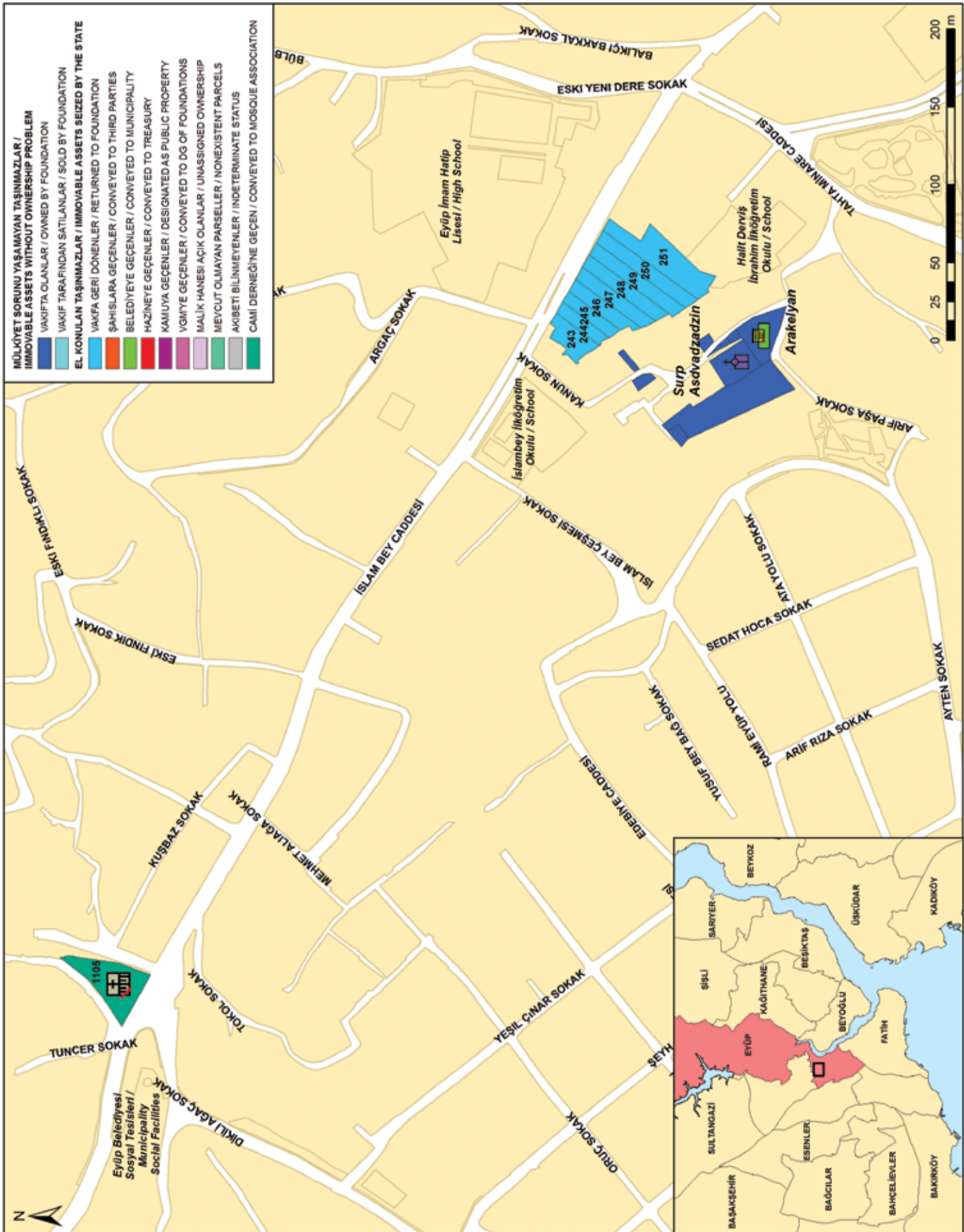

GRAFİK 23. EYÜP SURP ASDVADZADZIN ERMENİ KİLİSESİ, ARAKELYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 23. THE PROPERTIES OF THE EYÜP SURP ASDVADZADZIN ARMENIAN CHURCH, THE ARAKELYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER; %)

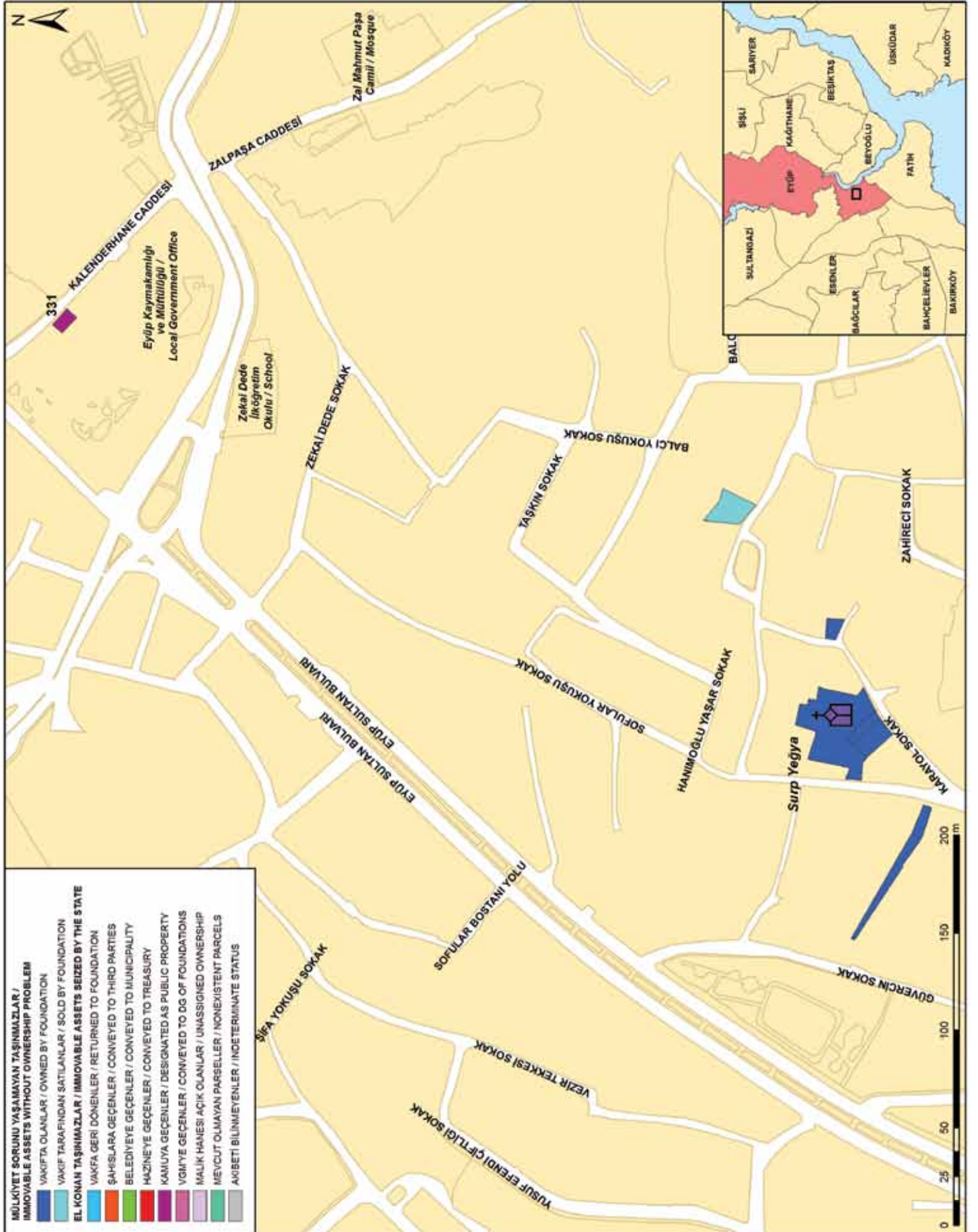
the 1936 Declaration. The foundation has not acquired any assets after this date. 15 assets had problems with their ownership status, which constitutes 62.5 percent of total assets. 10 assets (66 percent) have been taken back either through lawsuits or as a result of recent legislations. (see Graph 23)

The initiative of the Eyüp municipality to expropriate the land plots on the Islambey Avenue comes to the fore among the ownership problems encountered by the foundation. The property, the kind of which was noted to be a ‘*bostan*’ (vegetable garden) on no: 13 and no: 15 on the Islambey Avenue in the foundation’s 1913 legal personality list and in the 1936 declaration was later divided into nine separate parcels. On November 30, 1995, the Eyüp Municipality expropriated these nine parcels (TK 243, TK 244, TK 245, TK 246, TK 247, TK 248, TK 249, TK 250, TK 251) to use the land for commercial purposes and as an open-market area. These parcels were located on plot number 31, block number 191, between the 54th and 62nd parcels. The municipality’s reference for the seizure was a 1/1000 scale zoning plan to protect the Eyüp area that was approved on March 25, 1994. The foundation’s board filed a lawsuit at the Istanbul 1st Administrative Court requesting a reversal of the municipality’s move. On October 23, 1997, the court ruled in favor of the plaintiff, and the expropriation was

HARİTA 20. EYÜP SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN EYÜP-İSLAMBAY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 20. THE PROPERTIES OF THE EYÜP SURP ASDVADZADZİN ARMENIAN CHURCH FOUNDATION IN THE ISLAMBAY NEIGHBOURHOOD OF EYÜP

HARİTA 21. ERMENİ VAKIFLARININ EYÜP-NİŞANCA'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 21. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN EYÜP-NİŞANCA

çalışan Ermeni yapı ustalarının ibadet edebilmeleri için, 1812 yılında ahşap olarak yeniden yaptırılır ancak zamanla harap olur. Halen kilisede bulunan bir kitabe, Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin 1827 yılında Dadyan ailesinin desteğiyle inşa edildiğini ve 1926'da Episkopos Sımpad Kazazyan'ın girişiyle onarıldığını belgelemektedir. 1840'lı yıllarda iki kez daha onarılan kilise, 1855'te kâgir olarak yeniden inşa edilir. Kilise son olarak 1994 yılında onarımdan geçirilmiştir.¹²¹ Halen hizmet vermektedir. (bkz. Harita 20, s. 262)

ARAKELYAN VE ARDEMYAN OKULU

Elmon Haçer, 1842 yılında kilisenin hemen yanında 'Arakelyan' adında bir karma ilkokul kurulduğunu, ayrıca 'Ardemyan' adlı bir kız mektebinden söz edildiğini belirtir.¹²² İstanbul Ermeni Patrikhanesi Tedrisat Komisyonu'nun hazırladığı 1 Ocak 1907 tarihli raporda, Surp Asdvadzadzin Karma Arakelyan Okulu ile 1870'te kurulan Ardemyan Kız Okulu'nun, 1889'da 'Arakelyan ve Ardemyan Okulu' adı altında birleştirildiği kaydedilir.¹²³ Ancak 1936 Beyannamesi'nde, vakfın adı 'Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Ermeni Mezarlığı' olarak geçmektedir. Beynamede vakfın hayratının kilise, mezarlık ve yıkılmış bir okuldan ibaret olduğunun belirtilmiş olması, okulun 1936'dan önce yıkıldığına işaret eder. (bkz. Harita 20, s. 262)

EYÜP ERMENİ MEZARLIĞI

Vakfın 1913 yılına ait eşhas-ı hükmiye cetveli ve 1936 Beyannamesi'nde, mezarlığın konumuyla ilgili olarak "Eyüp civarı, 64 kapı no'lu kabristan" kaydı düşülmüştür. Günümüzde mezarlık vasfını kaybetmiş olan bu alanda (TK 1105), 1959 yılında 'Üç Şehitler' adlı cami inşa edilmiştir. Parsel şu anda, caminin bakımını üstlenen Türkiye Anıtlar Derneği'nin kullanımındadır. (bkz. Harita 20, s. 262)

EYÜP SURP ASDVADZADZİN ERMENİ KİLİSESİ, ARAKELYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın, her biri 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olmak üzere, toplam 24 taşınmazı vardır. Vakıf bu tarihten sonra mülk edinmemiştir. 24 taşınmazdan 15'i (%62,5) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır; bunların 10 tanesi (%66) dava yoluyla veya son yasal düzenlemelerle vakıf tarafından geri alınmıştır. (bkz. Grafik 23)

Vakfın yaşadığı mülkiyet sorunları arasında, İslambey Caddesi üzerinde yer alan arsa niteliğindeki taşınmazlarının 1990'lı yıllarda Eyüp Belediyesi tarafından kamulaştırılması girişimi öne çıkmaktadır. Vakfa ait 1913 eşhas-ı hükmiye cetvelinde ve 1936 Beyannamesi'nde İslambey Caddesi 13 ve 15 kapı numaralarında bulunduğu kaydedilen ve emlak cinsi 'bostan' olarak gösterilen taşınmaz, daha sonra ifraz edilerek dokuz parselde bölünmüştür. İslambey Caddesi, 31 pafta, 191 ada, 54-62 arasındaki parsellerde bulunan bu dokuz taşınmaz (TK 243, TK 244, TK 245, TK 246, TK 247, TK 248, TK 249, TK 250, TK 251), 30 Kasım 1995 tarihinde, Eyüp Belediye Başkanlığı tarafından ticaret alanı ve pazar yeri yapılmak

üzere kamulaştırılır. Bu işleme dayanak olarak, 25 Mart 1994 tarihinde onanan 1/1000 ölçekli Eyüp Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı gösterilir. Vakfın yönetim kurulu, işlemin iptali istemiyle 1996 yılında İstanbul 1. İdare Mahkemesi'ne dava açar. Davacı vakfı haklı bulan mahkeme, 23 Ekim 1997'de verdiği kararla, kamulaştırma işlemini iptal eder.¹²⁴ Karar gerekçesinde, dava konusu planın 6 Aralık 1993 tarihli ve bir üst ölçekli (1/5000) nazım imar planıyla uyumlu olmadığı, ticaret işlevinin kamu yararı içermediği, gelir getirici ve rant artırıcı özellikleri dikkate alındığında, dava konusu taşınmazlara 1/1000 ölçekli imar planı doğrultusunda getirilmeye çalışılan ticaret ve pazar yeri işlevinin kamulaştırmaya esas teşkil edemeyeceği vurgulanır. Eyüp Belediye Başkanlığı tarafından temyiz edilen karar, Danıştay 6. Dairesi tarafından 15 Haziran 1999 tarihinde onanır.¹²⁵ Böylelikle, kamulaştırma işleminin gerçekleştirildiği 1995 yılından beri dava konusu taşınmazların kirasını alamadığı için maddi kayba uğrayan vakıf, bu tarihten sonra, kira gelirlerini, taşınmazları pazar yeri olarak kiralayan Eyüp Belediyesi'nden almaya başlar. (bkz. Harita 20, s. 262)

Vakfın 2004 yılında başvuru ile tapusunu alabildiği tek mülkü (TK 383), Fatih'te Kapalıçarşı'da yer alan dükkândır (bkz. Harita 30). Böylece, Eylül 2012 itibarıyla, vakfın mülkiyet sorunu devam eden beş adet taşınmazı kalmıştır. Mezarlığın üstünde (TK 1105), yukarıda bahsedildiği gibi, Üç Şehitler Camii bulunmaktadır (bkz. Harita 20). Beyoğlu ilçesinde yer alan arsa ise (TK 936) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 14, s. 228).

Vakfın, konumları tam olarak belirlenemediği için haritalarda gösterilmeyen ve mevcut durumları bilinmeyen üç adet de evi vardı. Bunlardan ikisi Eyüp'te Çeşme Odaları ve Ermeni Odaları sokaklarında, sonuncusu Beyoğlu-Hasköy'de Kapıcı Bağ Sokak'tadır.

EYÜP SURP YEĞYA ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

SURP YEĞYA ERMENİ KİLİSESİ

Surp Yeğya Kilisesi'nin inşa tarihine dair çeşitli görüşler vardır. Bunlardan birine göre, 16. yüzyılda, Kırkçeşme suları ve suyollarının yapımında çalışan Palulu Ermeni ustalar Nişanca Mahallesi'ni kurar ve Surp Yeğya Kilisesi'ni burada inşa ederler. Bir başka kaynağa göre ise, kilise 17. yüzyılın sonunda yapılmıştır. 10 Mayıs 1766'da kapatılan, 26 Mart 1800 tarihli bir fermanla yenilenip açılan ancak zaman içinde zarar gören kilise, Bezciyan ailesinin desteğiyle yeniden yaptırılarak 30 Haziran 1832'de ibadete açılır. 1851'de kısmen onarılmış, son olarak da 1995'te restore edilmiştir.¹²⁶ Halen faal durumdadır. (bkz. Harita 21, s. 263)

BEZCİYAN İLKOKULU

1832'de kilisenin yanında inşa edilen ve karma eğitim veren ilkokula 'Bezciyan' adı verilir. Uzun süre önce kapanan okulun binasının bir bölümü kiliseye bağlı olarak sosyal amaçlar için kullanılmaktadır, bir kısmı ise konut olarak kiraya verilmiştir.¹²⁷

EYÜP'TEKİ BEZCIYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (2004)

THE BEZCIYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL IN EYÜP (2004)

cancelled.¹²⁴ In reasons of the judgement, the court emphasized that provided zoning plan was not compatible with the 1/5000 scale more comprehensive zoning plan of December 6, 1993, that commercial functions do not encapsulate public benefit and that when their income and profit generating qualities are taken into consideration, the commercial field and market place functions given to the related properties in accordance with the 1/1000 scale zoning plan cannot provide a basis for expropriation. The decision which was appealed by the Eyüp Municipality was approved by the 6th Chamber of the Council of the State on June 15, 1999.¹²⁵ Thus, the foundation which experienced financial loss since it could not receive the rents from the aforementioned properties since 1995, began to collect rent revenues from the Eyüp Municipality which rented these properties as marketplace after this date. (see Map 20 on page 262)

In 2004, the foundation received a deed for one of its commercial properties (TK 383) in the Grand Bazaar (see Map 30 on page 287). This was the only property the foundation could register at the Land Registry Office. Thus, as of September 2012, the foundation has five properties whose ownership status is problematic. The Üç Şehitler Mosque (TK 1105) stands on the cemetery, as mentioned before (see

Map 20 on page 262). The plot of land in Beyoğlu (TK 936) is owned by third parties (see Map 14 on page 228).

The foundation also owned three residential properties that are not marked on the map because their status and whereabouts are unknown. It was known that two of them were on Çeşme Odaları and Ermeni Odaları streets, and the third one was on Kapıcı Bağ Street in Beyoğlu-Hasköy.

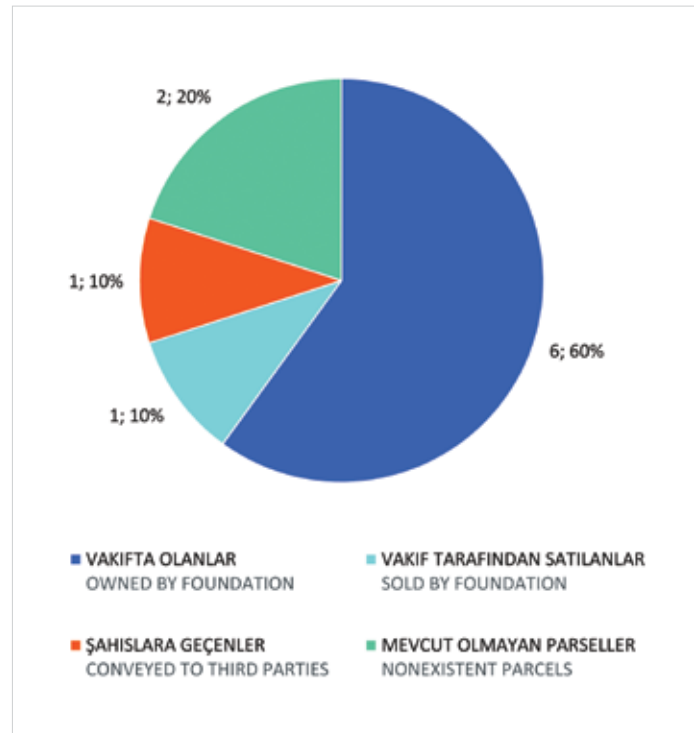
EYÜP SURP YEĞYA ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

SURP YEĞYA ARMENIAN CHURCH

There are various opinions regarding the exact date of construction of the church. According to one of them, the Armenian stonemasons who worked in the construction of Kırkçeşme aqueducts established the Nişanca neighbourhood, and erected the Surp Yeğya Church there. According to another source, the church was built in the end of the 18th century. Closed on May 10, 1766 and reopened on March 26, 1800, the church was renovated with donations from the Bezciyan family and opened to service on June 30, 1832. The church underwent a partial restoration in 1851, and the last time it was repaired was 1995.¹²⁶ It is still open to service. (see Map 21 on page 263)

BEZCIYAN PRIMARY SCHOOL

Bezciyan was opened near the church in 1832 as a co-ed institution. A section of the school building which was shut down a long while ago is used for social purposes by the church, the other part is rented out for residential purposes.¹²⁷

GRAFİK 24. EYÜP SURP YEĞYA ERMENİ KİLİSESİ VAKIFININ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 24. THE PROPERTIES OF THE EYÜP SURP YEĞYA ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

EYÜP SURP YEĞYA ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın, her biri 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olmak üzere, toplam 10 adet taşınmazı bulunmaktadır. Vakıf bu tarihten sonra mülk edinmemiştir. 10 taşınmazdan üçü mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmış, hiçbiri iade edilmemiştir. (bkz. Grafik 24)

Fatih'te Kapalıçarşı yakınlarındaki Haznedar Han'da bulunan bir han odası (TK 398), Tavuk Pazarı Sokağı'nın genişletilmesi amacıyla han yıkılırken kamulaştırılmıştır. Aynı ilçede, Nuru Osmaniye Caddesi'nde bulunan bir dükkân (TK 1091) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 30, s. 287). Vakfın Üsküdar ilçesindeki dükkânı (TK 396) ise Hâkimiyeti Millîye Caddesi'nin genişletilmesi sırasında kamulaştırılmıştır. (bkz. Harita 49, s. 361)

FATİH

Fatih ilçesinde birçok Ermeni vakfının mülkleri bulunmaktadır. Bu bölümde, hayri merkezi Fatih ilçesi olan 11 Ermeni kurumu ele alınacaktır:

- Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi, Khorenyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı

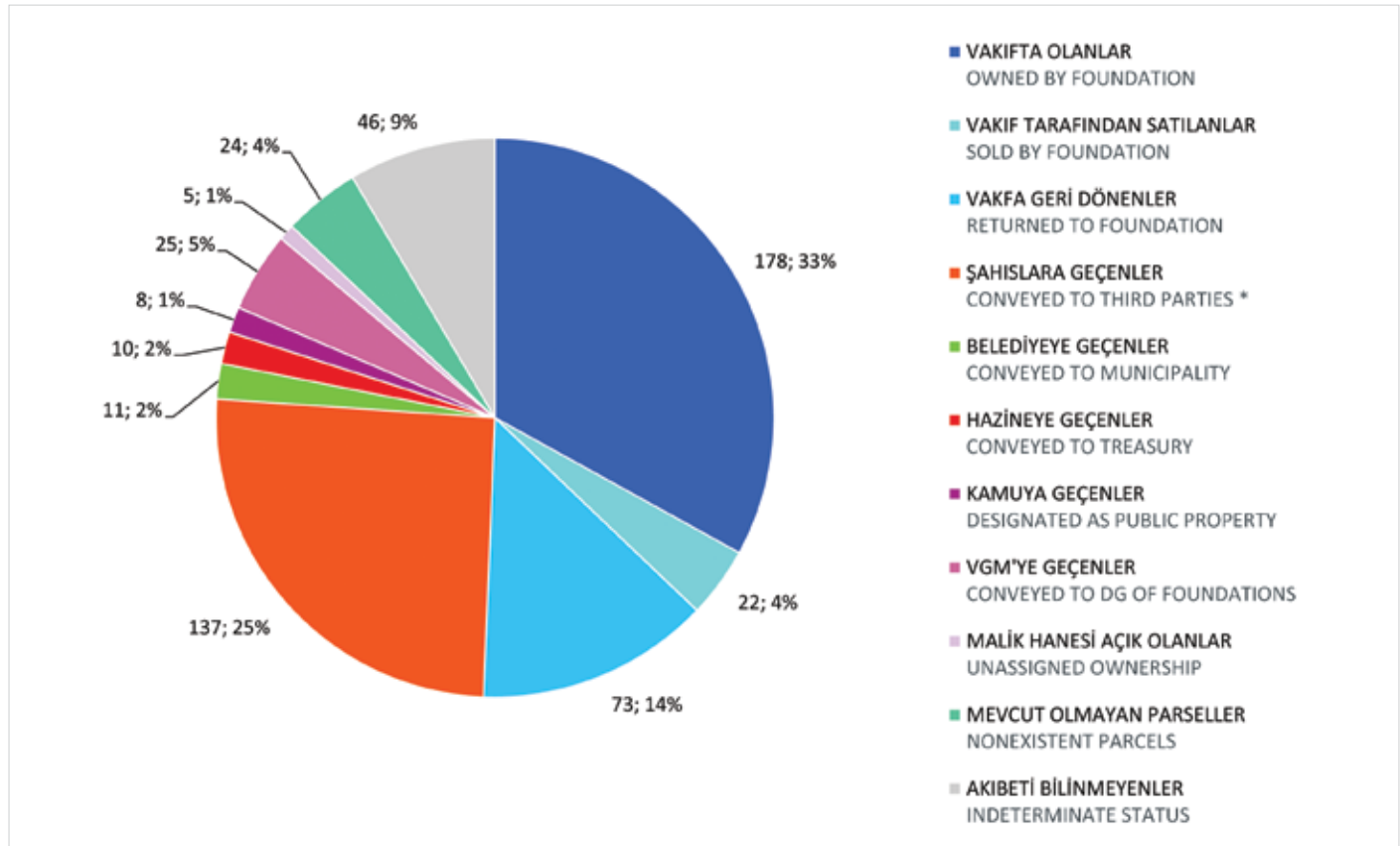
- Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi Vakfı
- Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı
- Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı
- Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi ve Hayganuşyan Okulu Vakfı

İlçede toplam 539 adet Ermeni vakıf mülkü tespit edilmiştir. Bunların 339 tanesi (%63) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 25).

BALAT SURP HİREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİ, KHORENYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

SURP HİREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİ

Balat Ayvansaray Mahallesi, Kamış Sokak'ta bulunan Surp Hireşdagabed Kilisesi, 17. yüzyıl başlarında terk edilen

GRAFİK 25. ERMENİ KURUMLARININ FATİH'TEKİ TAŞINMAZLARININ MÜLKİYET DAĞILIMI (* MÜLKİYETİ ŞAHSA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLARDAN BİRİ İÇİN, VAKIFLAR MECLİSİ, 27 AĞUSTOS 2011 TARİHLİ KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME KAPSAMINDA BEDELİNİN ÖDENMESİ KARARI VERMİŞTİR.) (ADET; %)

PROPERTIES OF THE EYÜP SURP YEĞYA ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has 10 assets, all of which are listed in the 1936 Declaration. It has not acquired any properties after this date. Three of the ten assets had disputed ownership, and none were returned to the foundation. (see Graph 24)

An office (TK 398) at the Haznedar Han commercial building near the Grand Bazaar in Fatih was expropriated when the Han was torn down for the project of widening the Tavuk Pazarı Street. (see Map 30 on page 287) A commercial property (TK 1091) in the Nuru Osmaniye Avenue is now privately owned. Another commercial property in Üsküdar (TK 396) was expropriated for the project of widening the Hâkimiyeti Milliye Avenue. (see Map 49 on page 361)

FATİH

Several Armenian foundations have properties in Fatih. This section is about the 11 Armenian institutions based in the area:

- The Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church, Khorenyan School and Cemetery Foundation
- The Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation
- The Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church Foundation
- The Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Church Foundation
- The Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation
- The Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Armenian Church Foundation
- The Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation
- The Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation
- The Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church Foundation
- The Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation
- The Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Armenian Church and Hayganuşyan School Foundation

A total of 539 assets that belong to various Armenian institutions have been identified in Fatih. 339 of them, which make up 63 per cent of the total assets, have disputed ownership. (see Graph 25).

BALAT SURP HIREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH, KHORENYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

SURP HIREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH

Located on Kamyş Street in Balat, Ayvansaray, the Surp

BALAT SURP HIREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİNİN GİRİŞİ (2012)

THE ENTRANCE OF THE BALAT SURP HIREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH (2012)

Hireşdagabed Church was established in the 17th century, in what was then called Ayia Strati Church, an abandoned Greek Orthodox place of worship. Some historians say the actual date of when the church changed hands is 1627, whereas others say it's 1635. According to the inscription plaque behind the altar, the church was renovated in 1628. During the great Balat fire in 1729, the church was largely damaged, and underwent extensive renovations. In 1831, the wooden building was torn down to erect one made of stone instead, and the construction ended in 1835.¹²⁸ The church has preserved its presence till today in its 1835 form. (see Map 22 on page 270)

KARAGÜMRÜK SURP OHAN VOSGEPERAN CHURCH

It is known that there was a school next to the Vosgeperan Church which was opened on May 7, 1829. In 1845, the small building was torn down, and a new expanded structure was built instead. This new church, also on the same site, was opened on September 16, 1848. In a large fire in 1900, both the church and the school were burnt down. Furnitures rescued from the fire were given to the Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church.¹²⁹ After the Special Provincial Administration seized the church, the Mihrimah Sultan Primary School was built in that location in 1950, and was later turned into a school for children with special educational needs in 1996 named the Fatih Eram Secondary School. (TK 995, see Map 23 on page 271)

BALAT SURP HİREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİ'NİN TASVİR EDİLDİĞİ, 1835 YILINDAN ÖNCE YAPILMIŞ BİR ÇİZİM

A PRE-1835 ILLUSTRATION OF THE BALAT SURP HİREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH

Ayia Strati Rum Ortodoks Kilisesi'nin 1627'de (bazı tarihçilere göre ise 1635'te) Ermenilere verilmesiyle kurulmuştur. Sunağın arkasındaki kitabeye göre, kilise 1628 yılında onarımdan geçmiştir. 1729'daki Balat yangınında harap hale gelen ahşap kilise binası bir kez daha onarımdan geçirilir, 1831'de ise kâgir olarak yeniden yapılmak üzere yıkılır ve 1835'te ibadete açılır.¹²⁸ Kilise, 1835'teki haliyle günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. (bkz. Harita 22, s. 270)

KARAGÜMRÜK SURP OHAN VOSGEPERAN KİLİSESİ

7 Mayıs 1829'da ibadete açılan Vosgeperan Kilisesi'nin yanında bir de okul olduğu bilinmektedir. Küçük bir bina olan ahşap kilise, Kasım 1845'te verilen bir fermanla genişletilerek yeniden yapılır ve 16 Eylül 1848'de ibadete açılır. 1900 yılında çıkan yangında kilise ve okul binaları tamamen yanar. Kilisenin kurtarılan eşyaları Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi'ne verilir.¹²⁹ İl Özel İdaresi tarafından el konan kilisenin yerinde, 1950'lerde Mihrimah Sultan İlkokulu inşa edilmiş; bu okul, 1996'da, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara hizmet veren Fatih Eram İlköğretim Okulu'na dönüştürülmüştür. (TK 995, bkz. Harita 23, s. 271)

KHORENYAN ERMENİ İLKOKULU

Khorenyan İlkokulu, 1831'de Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi'nin yanındaki taş binada eğitim-öğretime açılmıştır. İlk yıllarda 80 olan öğrenci sayısı, 1920'lerde köylerden İstanbul'a gelen yetim kız çocuklarla birlikte 550'ye yükselir. 1925'te çıkan yangının ardından, okul, faaliyetine bir süre kilisenin bahçesindeki ruhban okulunun ahşap binasında devam eder. Yanan ve boşaltılan okul binası ise şahıslara kiralanır ve tütün fabrikası olarak kullanılmaya başlar. 1990'ların sonunda, bu bina sabun fabrikası olarak kullanılmaktaydı. 'Küçük Khorenyan' olarak anılan ruhban okulu ise, 1940'larda Balat ve çevresinde yaşayan Ermenilerin başka semtlere taşınması nedeniyle öğrenci kaybetmeye başlamış, 1976-77 eğitim-öğretim yılında öğrenci sayısının dörde düşmesi sonucunda faaliyetine son vermiştir. Okulun binası bir süre kimsesiz yaşlılar için barınak olarak kullanılmış, Nisan 1994'te çıkan yangınla yok olmuştur.¹³⁰ (TK 333, bkz. Harita 22, s. 270)

EDİRNEKAPI ERMENİ MEZARLIĞI

Edirnekapi Ermeni Mezarlığı'nda bulunan mezar taşlarının en eskileri 17. yüzyıla aittir. Mezarlığın çevresinin, 1903/1904'te duvarla kapatıldığı bilinmektedir.¹³¹ (TK 203, bkz. Harita 23, s. 271)

BALAT SURP HİREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİ, KHORENYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 62 adet mülkü tespit edilmiştir. Bunların hepsi 1936'da beyan edilmiş olmasına rağmen, 52 tanesi (%84) mülkiyet problemi yaşamıştır. Vakfa yalnızca altı mülk iade edilmiştir; bu sayı, sorun yaşamış mülklerin %11'ine karşılık gelmektedir (bkz. Grafik 26).

Eyüp ilçe sınırları içinde bulunan Edirnekapi Ermeni Mezarlığı (TK 203), Vakıflar Meclisi'nin Nisan 2012'de aldığı bir kararla vakfa iade edilmiş, ancak tapu tescili, Eylül 2012 itibarıyla henüz yapılmamıştır (bkz. Harita 23, s. 271). Vakfa iade edilen diğer beş taşınmaz Fatih ilçesindedir. Kilise (TK 83) ve okul (TK 333) parsellerinin de dahil olduğu bu taşınmazlar 4771 sayılı yasa çerçevesinde 2002 yılında yapılan başvurularla tapuda tescil edilebilmiştir. Kilisenin yakınlarında bulunan üç adet dükkân da (TK 301, TK 302, TK 303) aynı şekilde vakfa iade edilmiştir (bkz. Harita 22, s. 270).

Vakfın, yerleri tespit edilemeyen 15 taşınmazının 12'si Karagümrük Surp Ohan Vosgeperan Kilisesi'nin akarlarındandır. Bu kilise yandıktan sonra, akarları ve kurtarılabilen eşyaları Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi'ne devredilmiştir. Balat Vakfı'nın verdiği 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan bu mülklere, daha o tarihte devlet tarafından el konmuş olduğu görülmektedir; beyannamede bu taşınmazların "özel idarece vaziyet edildiği" şeklinde bir not yer alır. Karagümrük Surp Ohan Vosgeperan Kilisesi'nin (TK 995)

KHORENYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

Housed in the stone building near the Surp Hireşdagabed Armenian Church, the Khorenyan School was opened in 1831. The number of students which was around 80 in the beginning, was driven up to 550 in 1920s with the orphaned girls who came to Istanbul from villages. After a fire in the school in 1925, the classes were held in the wooden building of the clerical school in the churchyard. The damaged school building was rented to third parties, and began to be used as a tobacco factory. At the end of the 1990s, the building was used as a soap factory. Known as the “Küçük Khorenyan”, the clergy school began losing students as Balat Armenians started moving out of the neighbourhood in the 1940s. When the number of students dropped to only four in the 1976-77 academic year, the school was closed. For a while, the building was used a shelter for abandoned seniors, and was entirely burnt down after a fire that broke out in April, 1994.¹³⁰ (TK 333, see Map 22 on page 270)

EDIRNEKAPI ARMENIAN CEMETERY

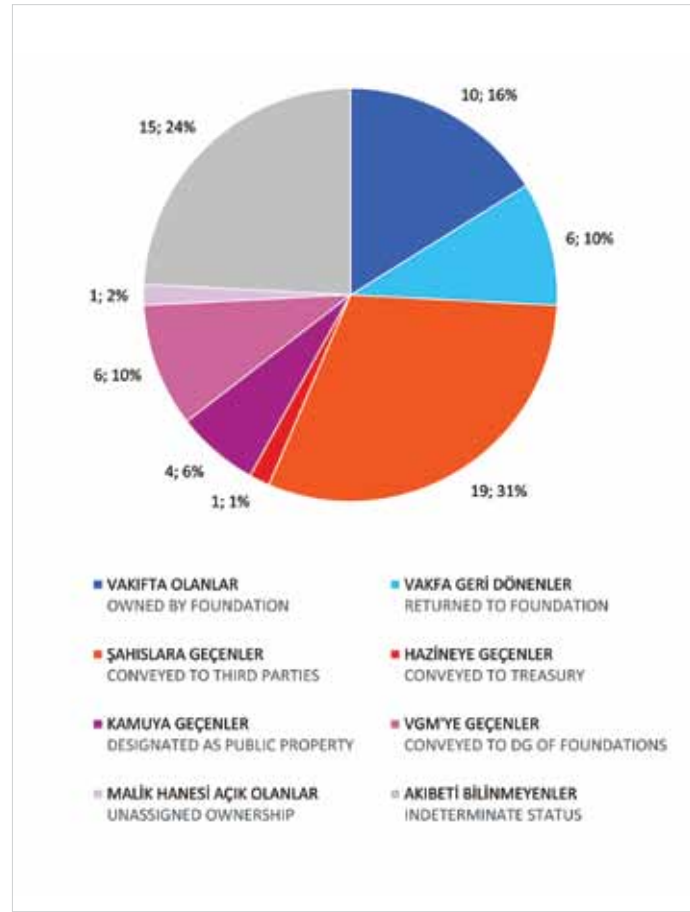
The oldest headstones found in the Edirnekapi Armenian Cemetery are from the 17th century. The church was surrounded by walls in 1903/1904.¹³¹ (TK 203, see Map 23 on page 271)

PROPERTIES OF THE BALAT SURP HIREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH, KHORENYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

The foundation has 62 properties. Despite all of them being registered in the 1936 Declaration, 52 of them, which make up 84 per cent of the total assets, have disputed ownership. Only six properties have been returned to the foundation, which makes up 11 percent of the properties with disputed ownership. (see Graph 26)

In April 2012, the Council of Foundations decided to return the Edirnekapi Armenian Cemetery (TK 203) in Eyüp to the foundation. However, as of September, 2012, it has not been registered at the Office of the Land Registry (see Map 23 on page 271). All of the five properties returned to the foundation are in Fatih. In 2002, the foundation has obtained deeds for the church (TK 83) and the school (TK 333), along with their parcels, within the framework of the law no: 4771. Three commercial properties (TK 301, TK 302, TK 303) near the church have also been returned (see Map 22 on page 270).

12 of the 15 properties with unidentified locations are the *akars* [real estate properties generating income] of the Karagümruk Surp Ohan Vosgeperan Church. After this church was burnt down, its *akars* [real estate properties generating income] and furniture that could be rescued was given to the Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church. In the Balat Foundation’s 1936 Declaration, it’s clear that these were already seized. The declaration says these properties were “confiscated by the Special Administration.” Today,

GRAFİK 26. BALAT SURP HIREŞDAGABED ERMENİ KİLİSESİ, KHORENYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 26. THE PROPERTIES OF THE BALAT SURP HIREŞDAGABED ARMENIAN CHURCH, THE KHORENYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER; %)

a school stands in where the Karagümruk Surp Ohan Vosgeperan Church (TK 995) used to be, and its parcel is public property (see Map 23 on page 271). There’s only one commercial property whose location could be identified: a shop on Yağlıkçılar Street (TK 999). The property has unassigned ownership at land registry records (see Map 30 on page 287).

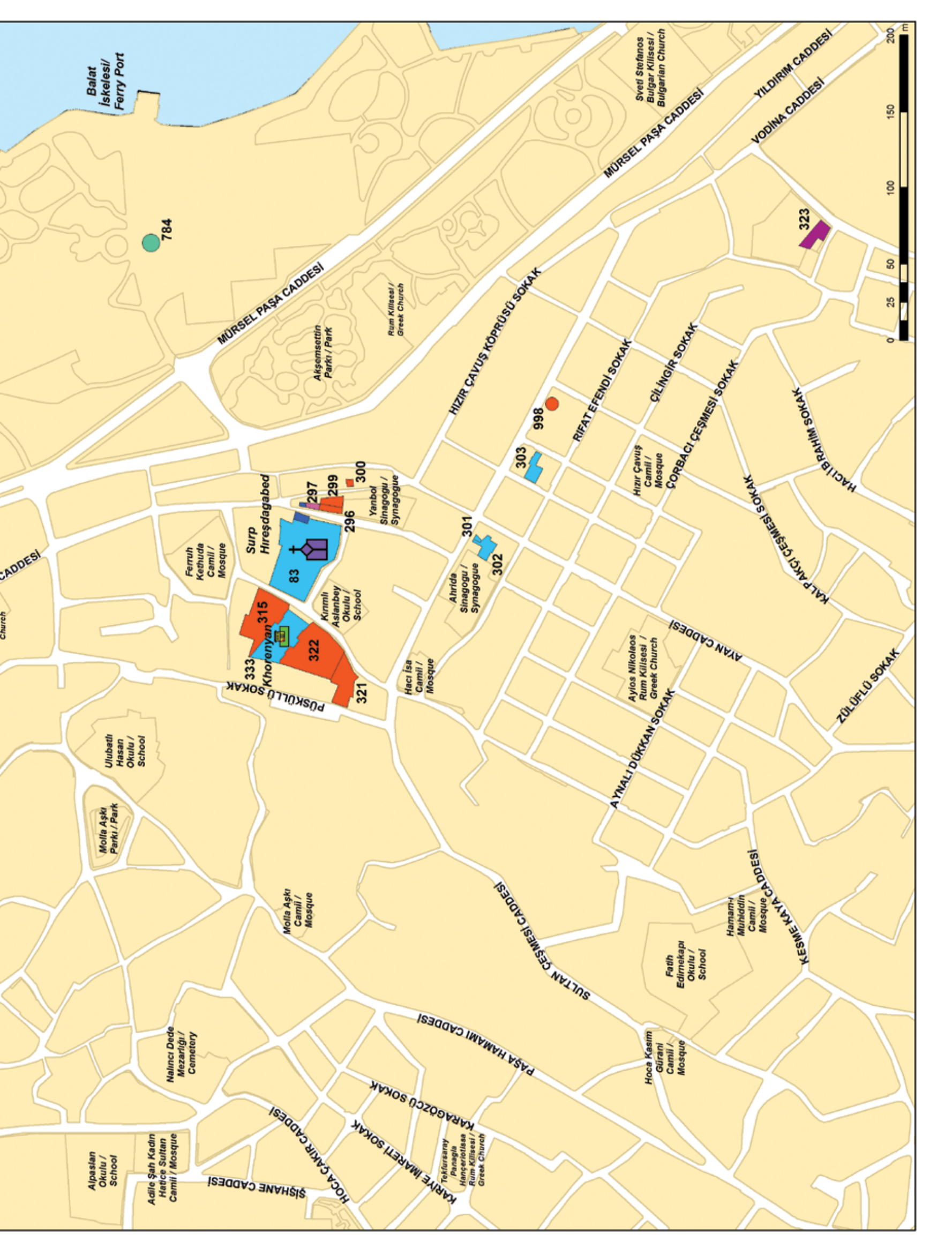
A commercial property (TK 998) in Balat was added to another parcel, and is now owned by third parties. The 1936 declaration writes that this property has also been seized by the Special Provincial Administration. It is possible that it was later sold to third parties by the Treasury. A land plot owned by the foundation on Çimen Street (TK 323) was expropriated, and joined with the parcel of the Tarık Us Secondary School (see Map 22 on page 270). The foundation also has properties in the Ayvansaray neighbourhood. Three plots near The Khorenyan School (TK 315, TK 321 ve TK 322), a commercial building near the church (TK 299) and two commercial properties (TK 296, TK 300) are owned by third parties. Another commercial building is owned by the Directorate General of Foundations. (see Map 22)

The Treasury has confiscated a residential property (TK 307) on Damataşı Street. A land plot on Albayrak Street (TK

- MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**
- VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION**
- VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION**
- EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE**
- VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION**
- ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES**
- BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY**
- HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY**
- KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY**
- VM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS**
- MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP**
- MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS**
- AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS**

Balat İskelesi / Ferry Port

784

MÜRSEL PAŞA CADESİ

Akşemsettin Parkı / Park

Rum Kilisesi / Greek Church

Sveti Stefanos Bulgar Kilisesi / Bulgarian Church

YILDIRIM CADESİ
VODINA CADESİ

323

0 25 50 100 150 200 m

HIZIR ÇAVUŞ KÖPRÜSÜ SOKAK

998

RIFAT EFENDİ SOKAK

ÇİLİNGİR SOKAK
CORBACI ÇEŞMESİ SOKAK

HACİ BRAHİM SOKAK

Surp Hireşdagabed

Ferruh Kethuda Camii / Mosque

297

299

300

Yanbol Sinagogu / Synagogue

83

Kırmızı Aslanbey Okulu / School

301

Ahrıda Sinagogu / Synagogue

302

Hacı İsa Camii / Mosque

Ayios Nikolaos Rum Kilisesi / Greek Church

AYAN CADESİ

PÜSKÜLLÜ SOKAK

333

315

322

321

Ulubatlı Hasan Okulu / School

Molla Aşkı Parkı / Park

Molla Aşkı Camii / Mosque

AYNALI DÜKKAN SOKAK

ZÜLÜFLÜ SOKAK

Nalıncı Dede Mezarlığı / Cemetery

Hacı Kasım Gürani Camii / Mosque

Hamam-ı Muhiiddin Camii / Mosque

Fatih Edirnekapi Okulu / School

Alpaslan Okulu / School

Adile Şah Kadın Hatice Sultan Camii / Mosque

ŞİŞANE CADESİ

HOCACIKIR CADESİ

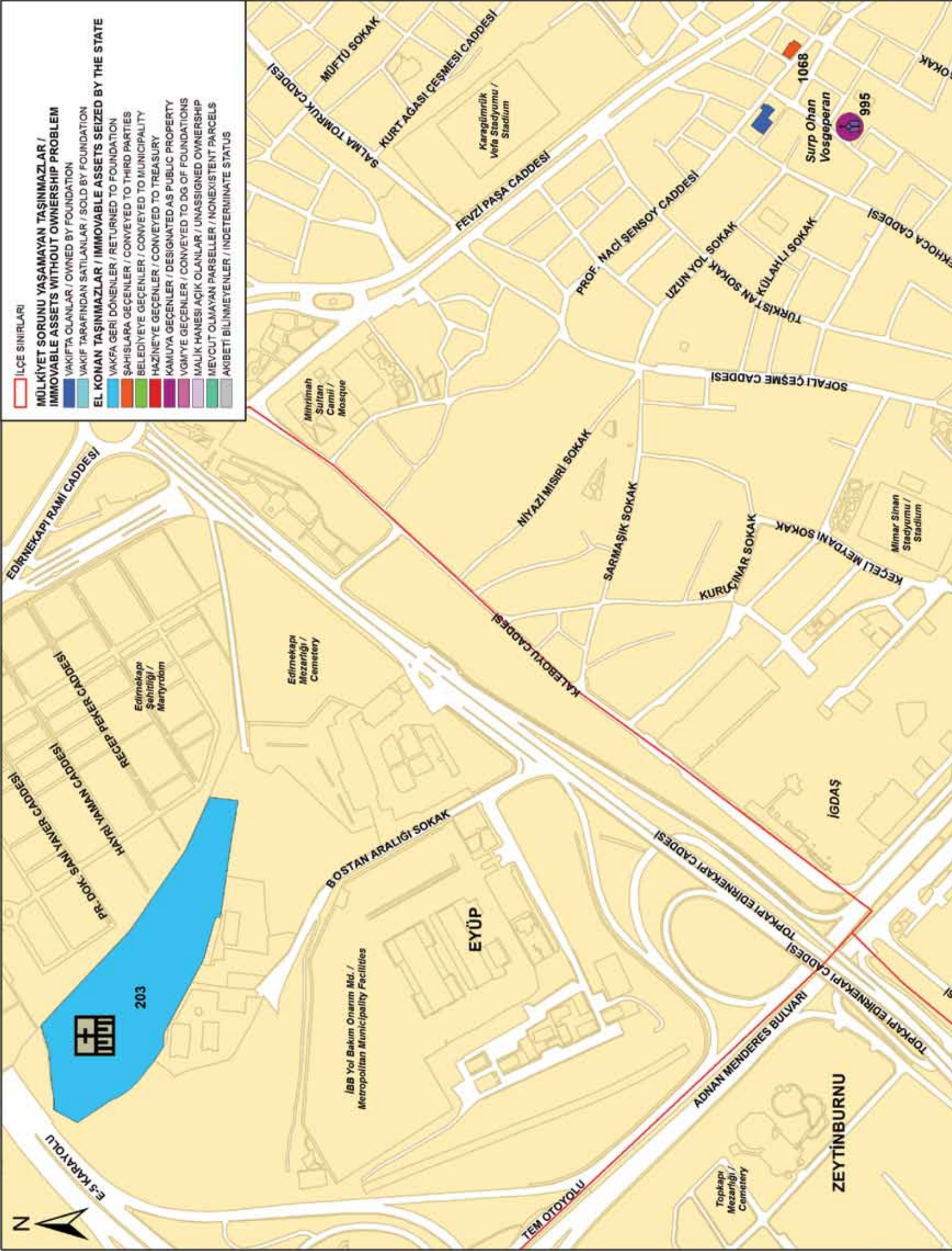
PAŞA HAMAMI CADESİ

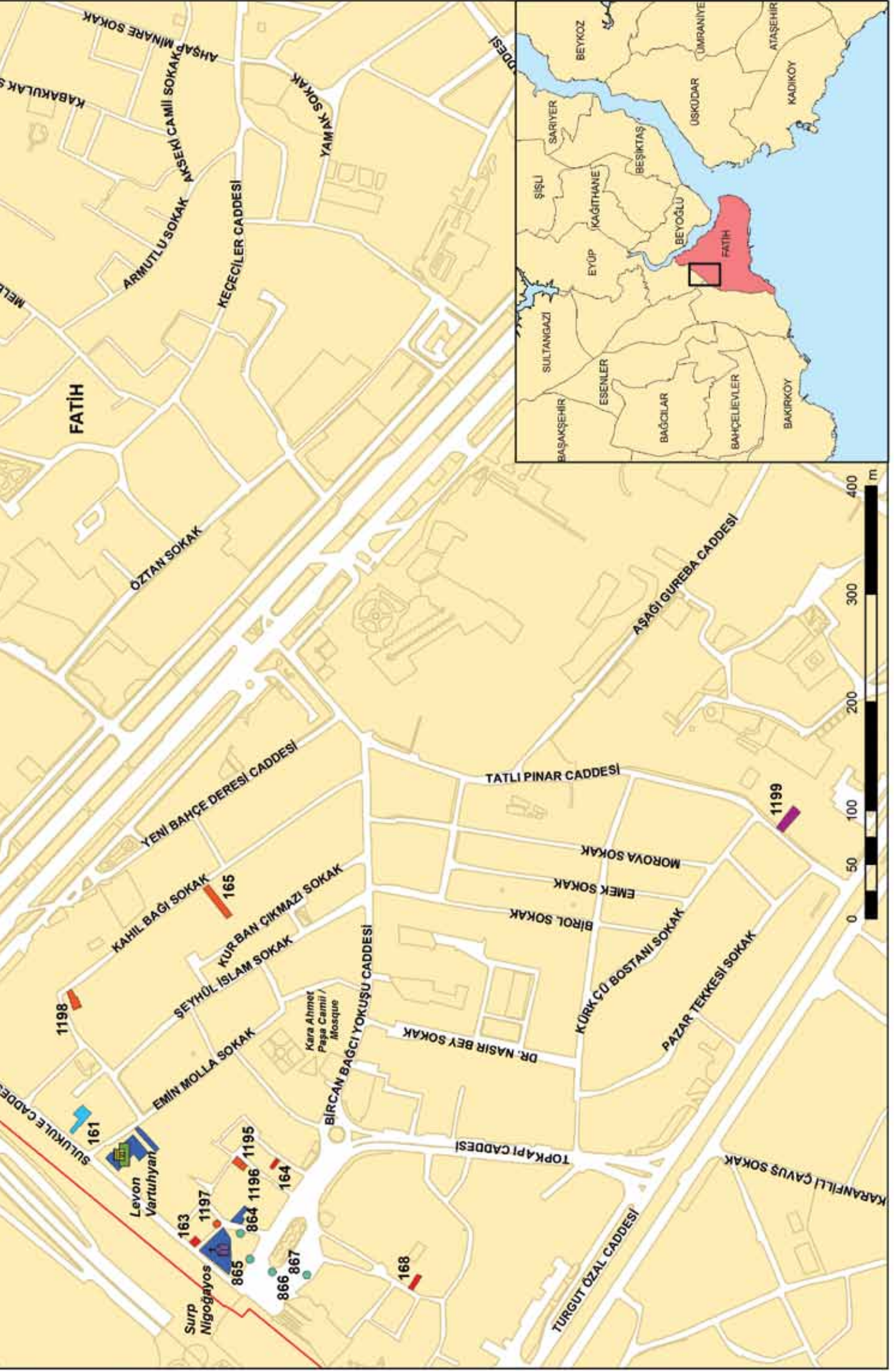
KARTE İMARETİ SOKAK

KARAGÖZCÜ SOKAK

Tekfursaray Panagya Hancıotlusa Rum Kilisesi / Greek Church

Hacı Kasım Gürani Camii / Mosque

yerinde bugün bir ilköğretim okulu bulunmaktadır ve parsel kamu mülkiyetindedir (bkz. Harita 23, s. 271). Kilisenin, yeri tespit edilebilen tek akarı ise, Kapalıçarşı yakınlarında Yağlıkçılar Sokak'taki dükkândır (TK 999). Bu taşınmazın tapudaki 'malik' hanesi açıktır (bkz. Harita 30, s. 287).

Balat'ta bulunan bir dükkân (TK 998) başka bir parsele dahil edilmiştir ve şu anda şahıs mülkiyetindedir. 1936 beyannamesinde, bu dükkâna da İl Özel İdaresi tarafından el konduğu yazar. Sonradan Hazine tarafından şahıslara satılmış olması muhtemeldir. Vakfın Çimen Sokak'taki bir arsası (TK 323) kamulaştırılarak Tarık Us İlköğretim Okulu arazisine katılmıştır (bkz. Harita 22, s. 270). Vakfın Ayvansaray Mahallesi'nde de kaybettiği taşınmazları bulunmaktadır. Khorenyan Okulu'nun hemen yanındaki üç arsa (TK 315, TK 321 ve TK 322) ile kilisenin yan tarafında yer alan bir han (TK 299) ve iki dükkân (TK 296 ve TK 300) şahıs mülkiyetinde, bir dükkân (TK 297) ise Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindedir. (bkz. Harita 22)

Vakfın Damataşı Sokak'taki bir evine (TK 307) Hazine el koymuştur. Albayrak Sokak'taki bir arsa (TK 996) ve Kundakçı Sokak'taki bir ev (TK 305) ise Vakıflar Genel

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTESTAN KİLİSESİ (2010)

GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT CHURCH (2010)

Müdürlüğü'nün gasp ettiği mülklere aittir. Aynı bölgede yer alan dört ev ve bir arsa (TK 306, TK 309, TK 325, TK 994, TK 324) şahıslara geçerek vakfın tasarrufundan çıkmıştır. (bkz. Harita 22, s. 270)

Vakfın Kapalıçarşı bölgesinde kaybettiği taşınmazlardan, Büyük Valide Han'da yer alan iki han odasına (TK 317 ve TK 318) Vakıflar Genel Müdürlüğü el koymuş (bkz. Harita 31, s. 294), Çarşı içindeki Reisoğlu Sokak'ta bulunan dükkân (TK 319) ise kamu mülkiyetine geçirilmiştir. Püsküllüler, Karamanlıoğlu ve Emirşah sokaklarındaki dükkânlar (TK 327, TK 328 ve TK 997), Yağcı Han'daki iki han odası (TK 329 ve TK 330) ve Zincirli Han'daki dükkân (TK 320) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 30, s. 287).

Vakfın gasp edilmiş olan son üç mülkü Fatih ilçesinin dışındadır. Beyoğlu-Sütlüce'de, Turşucu Hüseyin Sokak'ta yer alan ev (TK 310) Vakıflar Genel Müdürlüğü, aynı semtte Kandemir Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 332) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 17, s. 250). Eyüp-İslambey'de Kalenderhane Sokak'taki arsası (TK 331) kamu mülkiyetine geçirilmiştir ve halihazırda Eyüp Kaymakamlığı'nın ve Müftülüğü'nün bulunduğu alanın bir parçasıdır. (bkz. Harita 20, s. 262)

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTESTAN KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTESTAN KİLİSESİ

Yapımına 1830 yılında Amerikalı misyonerler tarafından başlanan kilise, ahşap bir şapel olarak 1 Temmuz 1846'da ibadete açılmıştır. 1880 yılında bugünkü kilisenin arsası satın alınır. Kilisenin inşası için 15 yıl boyunca izin çıkmayınca, mütevelli heyeti arsaya ruhsatsız olarak ahşap bir şapel yaptırır. İzin daha da gecikince bu şapel de terk edilir ve ibadetler, Eminönü Fincancılar Yokuşu'ndaki, Amerikalı misyonerlere ait Bible House binasında 1908'de yaptırılan şapelde sürdürülür. Nihayet, 6 Mayıs 1911 tarihli ruhsatla, bugünkü kilise ve sonradan taşınan okul binasının yapımına başlanır. Araya Birinci Dünya Savaşı girince, ancak 1921'de ibadete açılabilen kilise halen faaldir.¹³² (bkz. Harita 24, s. 276)

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTESTAN İLKOKULU

Gedikpaşa İncirdini Okulu (Joğvaran olarak da bilinir), Sultan V. Mehmet Reşat'ın 18 Mayıs 1811 tarihli fermanıyla açılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Maarif Vekâleti'nin, eğitim ve dini ibadetin beraber yürütülemeyeceğini duyurması üzerine, kilise ile birlikte aynı arsa üzerinde inşa edilmiş olan okul binası terk edilir ve okul, 1927 yılında, kilise vakfı tarafından kiralanarak, Kumkapı - Şakir Efendi Çeşme Sokak'taki binalardan birine taşınır. İngiliz Hayır Cemiyeti'ne ait bu binalar, 1940'ta, vakıf yöneticilerinden Arusyak Papazyan tarafından satın alınır ve vakfa hibe edilir. Binaların tapuları 16 Ekim 1946'da vakıf adına tescil edilir. Sonraki dönemde el konan okul binası 1980'lerin başında yıktırılır ve arazisi, Milli Emlak tarafından otopark olarak kullanılmaya başlar.¹³³ (bkz. Harita 24, s. 276)

996) and a residential property on Kundakçı Street (TK 305) were seized by the Directorate General of Foundations. Four residential properties and one land plot in the same area (TK 306, TK 309, TK 325, TK 994, TK 324) are now owned by third parties (see Map 22 on page 270).

The Directorate has seized two offices (TK 317 ve TK 318) located in the Büyük Valide Han commercial building in the Grand Bazaar area (see Map 31 on page 294). The commercial property (TK 319) on Reisoğlu Street inside the Grand Bazaar is now publicly owned. Three commercial properties on Püsküllüler, Karamanlıoğlu and Emirşah streets (TK 327, TK 328 ve TK 997), two offices inside the Yağcı Han commercial building (TK 329, TK 330) and one office in the Zincirli Han commercial building (TK 320) are owned by third parties (see Map 30 on page 287).

The foundation also has three properties seized outside Fatih. A residential property (TK 310) on Turşucu Hüseyin Street in Söğütözü, Beyoğlu is owned by the Directorate General of Foundations, a lot in Kandemir Street (TK 332) is owned by third parties (see Map 17 on page 250). A land plot on Kalenderhane Street in İslambey, Eyüp (TK 331) is now public property, and it is part of the field on which the Eyüp District Governorship and the Office of the (Eyüp) Mufti stand today (see Map 20 on page 262).

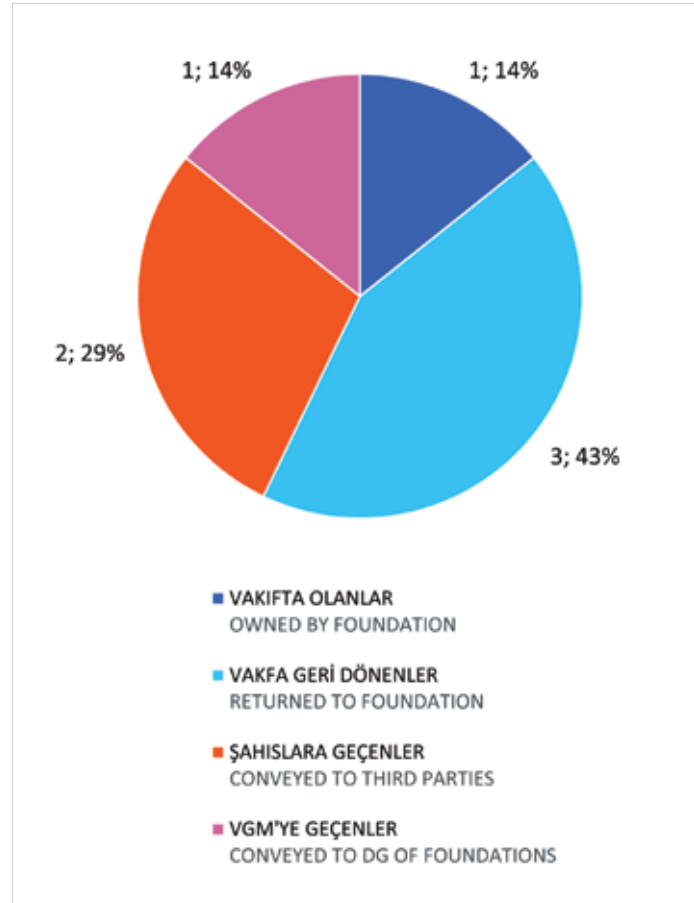
GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT CHURCH

Built by American missionaries as a wooden structure in 1830, the chapel was opened on July, 1846. In 1880, the church's current plot of land was bought. Unable to secure a construction permit for 15 years, the board of directors built a church on the plot without one. Not having a licence eventually led the church community to abandon the chapel and instead go to a chapel built in the Bible House, another church built in 1908 by American missionaries on the Fincancılar Hill in Eminönü. After obtaining a permit on May 6, 1911, construction for the church and school began. However, since the First World War broke out during that time, the church was only opened in 1921. It's still in use today.¹³² (see Map 24 on page 276)

GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT PRIMARY SCHOOL

The Gedikpaşa Incirdibi School (also known as Joğvaran) was opened with a decree from Sultan V. Mehmet Reşat on May 18, 1811. After the establishment of the Republic, the practice of having joint religious and educational institutions were disallowed. The school building, also constructed on the same plot of land with the church, thus ceased to be in use. In 1927, the school moved to a building on Şakir Efendi Çeşme Street in Kumkapı. Arusyak Papazyan, a member of the church's board of directors, bought the building in 1940 from the British Charity Society, donating it to the foundation. In the following years, the property was seized,

GRAFİK 27. GEDİKPAŞA ERMENİ PROTETAN KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 27. THE PROPERTIES OF THE GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

and eventually torn down. In the early 1980s, The Directorate General of National Real Estate (DGNRE) turned its parcel into a parking lot.¹³³ (see Map 24 on page 276)

PROPERTIES OF THE GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTESTANT CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

Out of its seven properties, the foundation has a deed for only the parcel of the church. 86 percent of its properties, including the school building, have been seized (see Graph 27). In 2009, the Council of Foundations returned three parcels to the foundation. This year, the Council decided to pay compensation for one of the confiscated parcels. As of September 2012, there has been no improvements with regard to the two remaining properties.

The story of the foundation's seized assets is a familiar one. On October 25, 1979, the Directorate General of Foundations (DGF) filed a lawsuit at the Istanbul 8th Civil Court of First Instance, requesting the repeal of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church's title deed for the school building on Şakir Efendi Çeşme Street, no: 1-3, and registering it under the name of its previous owner. On May, 1980, the court ruled favorably. And, since the British Charity Society was no longer active in Turkey, the 1st Chamber of the

GEDİKPAŞA SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ'NDE BİR PAZAR AYINI (2009)

A SUNDAY MASS IN THE GEDİKPAŞA SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH (2009)

GEDİKPAŞA ERMENİ PROTETAN KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam yedi adet taşınmazından yalnızca kilise parselinin tapusu vakıf adınadır. Okul binası da dahil olmak üzere, diğer mülkleri (%86) gasp edilmiştir.³ (bkz. Grafik 27) Üç parsel, 2009 yılında Vakıflar Meclisi tarafından vakfa iade edilmiş, 2012 yılında ise bir parselin bedelinin ödenmesi kararı çıkmıştır. Vakfın iki taşınmazı ile ilgili hak ihlali, Eylül 2012 itibarıyla sürmektedir.

Vakfın mülklerine el konurken klasikleşmiş bir yöntem kullanılmıştır. VGM, 25 Ekim 1979 tarihinde İstanbul 8. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne bir dilekçeyle başvurarak, Şakir Efendi Çeşme Sokak, 1-3 numarada bulunan okul binasının Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi adına olan tapu kaydının iptalini ve eski kaydın ihyasını talep eder. Mahkeme, Mayıs 1980'de tapu kaydının iptaline karar verir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi de binanın eski sahibi olan İngiliz Hayır Cemiyeti'nin artık Türkiye'de olmaması gerekçesiyle, taşınmazın Milli Emlak'a devredilmesini hükme bağlar. Bu işlem için vakfa herhangi bir bedel ödenmez. Arusyak Papazyan tarafından satın alınıp vakfa hibe edilen mülklerin tümü, 1979-1982 yılları arasında açılan davalar ve alınan benzer kararlarla Milli Emlak'a devredilir.¹³⁴ Tuzla Çocuk Kampı'na da 1983 yılında el konmasıyla (bkz. 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölüm, s. 150), Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı bütünüyle mülksüz ve akarsız bırakılmış olur.

2008 yılında Vakıflar Kanunu'na eklenen 7. madde kapsamında yapılan başvurular sonucu, eski okul arazisini oluşturan, Hazine'nin mülkiyetindeki üç adet parsel (TK 53, TK 54, TK 1028) vakfına iade edilmiştir. Bunların yanında bulunan ve Hazine'ye devrolduktan sonra şahıslara satılmış olan bir apartman (TK 55) için, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında, 15 Eylül 2012'de bedelinin ödenmesi kararı verilmiştir. VGM, Kumkapı'daki bu bina için, aynı bölgedeki emsalleri 1,5 milyon doların üstünde fiyatlara alıcı bulurken, 147 bin 143 TL 80 kuruş değer biçmiştir. Kilise yönetimi, binanın gerçek değerinin belirlenmesi için karara itiraz etmiştir.

Esirci Kemalettin Sokağı'ndaki ev (TK 56) VGM'nin mülkiyetindedir. Vakfın, bu evin iadesi için yaptığı birçok başvuru reddedilmiş, 2012'de yaptığı iade talebine –aynı anda yaptığı diğer başvurular sonuçlanmış olmasına rağmen– Eylül 2012 itibarıyla henüz cevap verilmemiştir (bkz. Harita 24).¹³⁵ Tuzla Çocuk Kampı'nın (TK 68) iadesi için yapılan başvuru ise reddedilmiştir (bkz. Harita 25, s. 277); vakıf, kampı geri almak için dava açmaya hazırlanmaktadır.

GEDİKPAŞA SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Fatih Şehsuvar Bey Mahallesi Sarayıçi Sokak'ta bulunan Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi 1827'de inşa edilmiş ve ibadete açılmıştır. 1849'da yanan ahşap kilise binası, Sultan Abdülaziz'in 13 Haziran 1871 tarihli fermanıyla yeniden inşa

Supreme Court of Appeals deciden on leaving the property's administration to the DGNRE. The foundation didn't receive compensation after the ruling. All of the properties bought by Arusyak Papazyan were transferred to the DGNRE through a series of lawsuits brought to the court between 1979 and 1982.¹³⁴ With the Tuzla Children's Camp seized in 1983 (See Section 'Stories of Unlawful Property Seizure' on page 151), the foundation was stripped off of all its properties.

In 2008, the foundation's applications to recollect its assets yielded some hopeful results: Within the framework of Article 7 of the Foundation's Law, three parcels (TK 53, TK 54, TK 1028) owned by the Treasury were returned to the foundation. On August 27, 2011, compensation for a residential property in Kumkapı (TK 55), which was sold to third parties after being seized by the Treasury, was paid to the foundation. However, the DGF paid 147.143 TL and 80 cents for a property in a neighbourhood where similar real estate was being sold for over USD 1.5 million. The church board said it will appeal the decision.

The residential property (TK 56) on Esirci Kemalettin Street is owned by the DGF. Numerous times, the foundation's efforts to bring the case to the court was turned down; its most recent application in 2012 has yet to be answered (see Map 24).¹³⁵ The foundation's application to the Directorate General of Foundations to reclaim the Tuzla Children's Camp (TK 68) was rejected (see Map 25 on page 277). Efforts are under way to take the case to courts again.

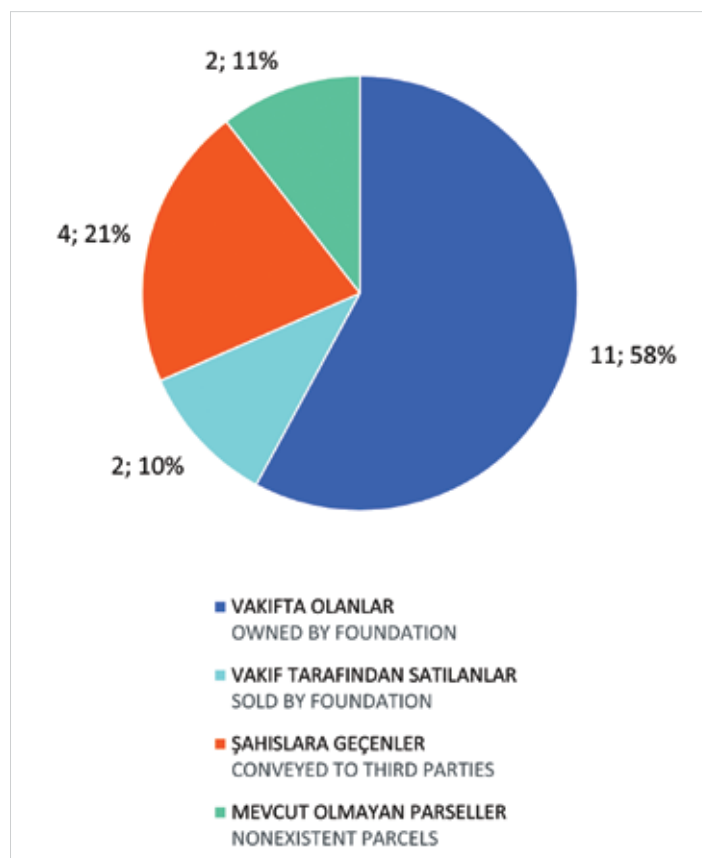
GEDIKPAŞA SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Surp Hovhannes Avedraniç Church in Şehsuvar Bey neighbourhood in Fatih was built in 1827, and was opened to service the same year. In 1849, its wooden building was burnt down, and on June 13, 1871, Sultan Abdülaziz issued a decree to rebuild the church, which reopened five years later. The last time the church building underwent a restoration in 1986. The Gedikpaşa Surp Mesrobyan School next to the church was opened in 1835 and closed in 1982 due to lack of students.¹³⁶ (see Map 24 on page 276)

PROPERTIES OF THE GEDIKPAŞA SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Of the 19 properties the foundation owns, six of them, which makes up 31.5 percent of its total assets have disputed ownership. Three of them were listed in the 1936 Declaration. No assets have been returned to the foundation in the last decade.

Four of the assets with disputed ownership are owned by third parties. These include a residential property near the church on Sarayıçi Street (TK 408), two residential properties (TK 3, TK 418) on Neviye and Cephaneci Streets, a land plot (TK 409) on Tavasi Çeşme Street behind the Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate [Mother Mary] Church. A large land plot the foundation owned on Hisardibi Street near the Cinci Square was divided into two during the construction of

GRAFİK 28. GEDIKPAŞA SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 28. THE PROPERTIES OF THE GEDIKPAŞA SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

the railway, and part of it was expropriated. Of the two parcels left for the foundation, the plot on the waterfront (TK 1165) was seized by the Treasury. The section of the parcel north of the railway (TK 1096) was eligible for title deed registry. The DGF took to the court twice in the 1940s and 1960s to seize these parcels, yet the court ruled in favor of the foundation. However, in the following years, this section of the land plot was also expropriated without compensation. Neither of the two parcels are marked on the current cadastral plan. (see Map 24 on page 276)

KOCAMUSTAFAPAŞA ANARAD HIĞUTYUN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

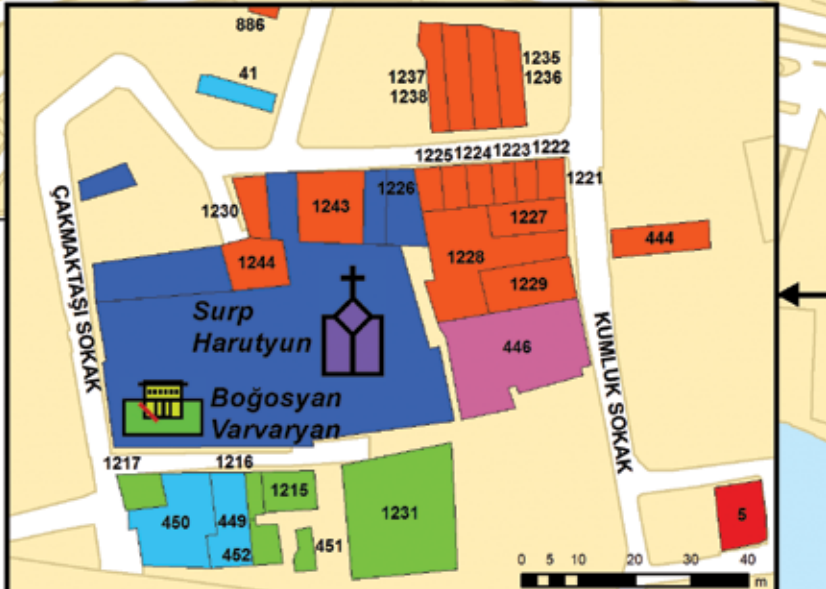
Opened to service on November 27, 1857 by Armenian Catholic Bishop Andon Hasun, construction for the Anarad Hiğutyun Church (see Map 27 on page 281) began in 1857, a year after the issuing of the imperial decree approving the project.¹³⁷ The building of the Mesrobyan School, a co-ed institution that was opened in 1845 but was later shut down, stands in the churchyard.¹³⁸ The foundation has no *akars* [real estate properties generating income].

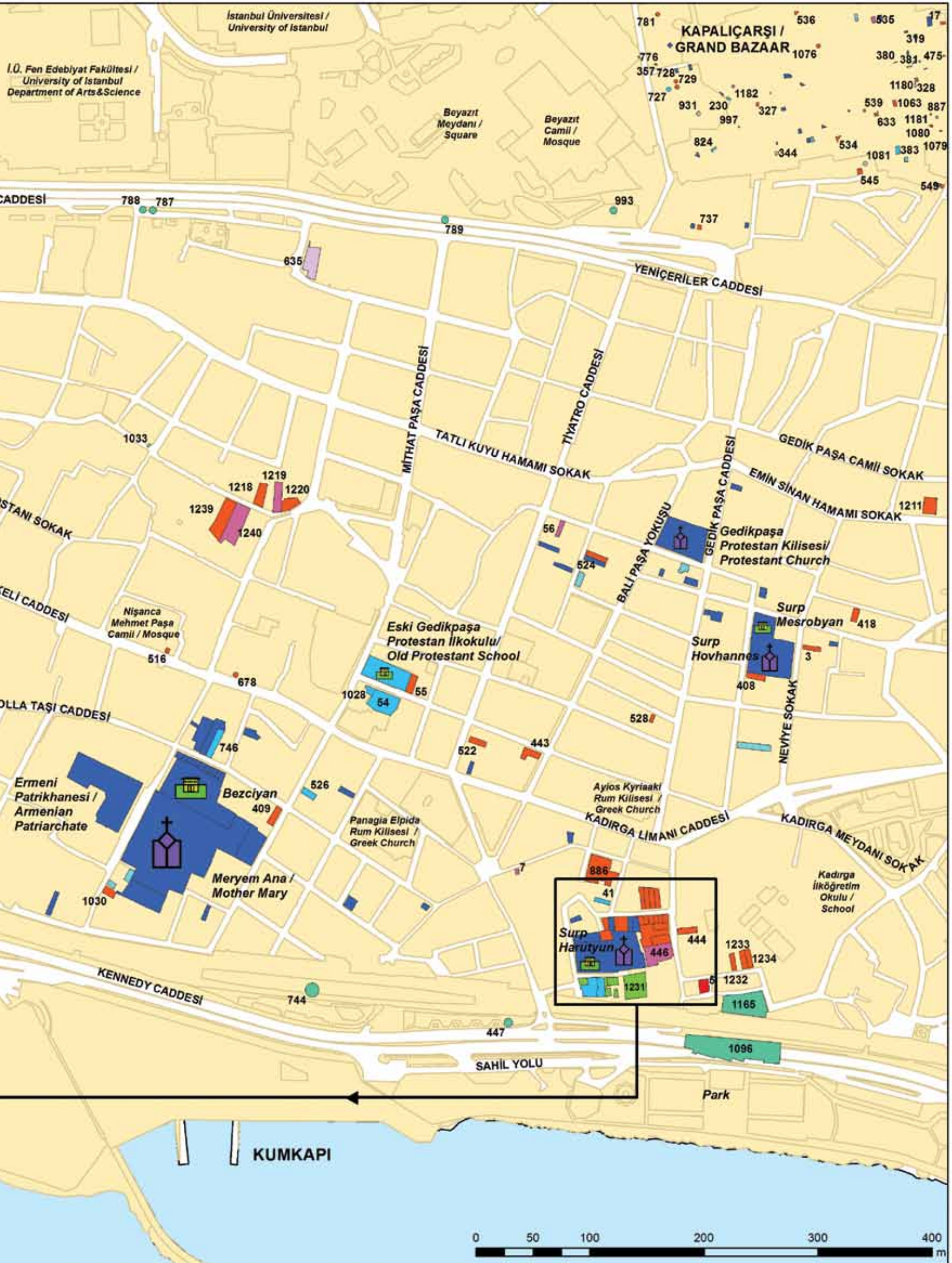
KOCAMUSTAFAPAŞA (SAMATYA) SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

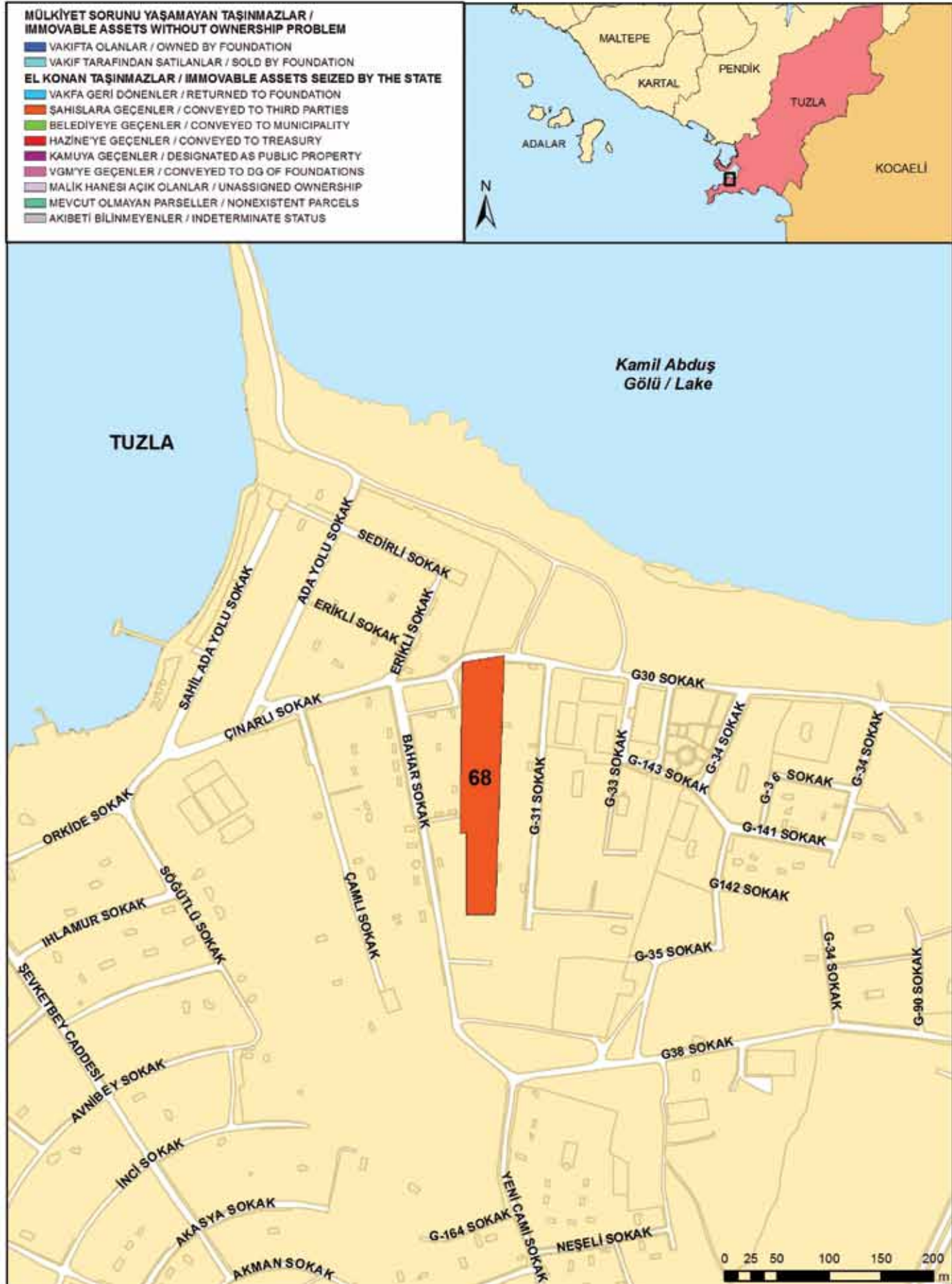
The Surp Kevork is the third largest church in Fatih, and

MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM	
■	VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
■	VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION
EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE	
■	VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
■	ŞAHLISLA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
■	BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
■	HAZİNE'YE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
■	KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
■	VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
■	MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
■	MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
■	AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

HARİTA 25. GEDİKPAŞA ERMENİ PROTETAN KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFİNİN TUZLA'DAKİ EL KONAN ÇOCUK KAMPİ

MAP 25. THE SEIZED TUZLA CHILDREN'S CAMP OF THE GEDİKPAŞA ARMENIAN PROTETAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

edilir ve 1876'da tekrar ibadete açılır. Kilise binası son olarak 1986'da onarılmış ve bugünkü halini almıştır. Kilisenin hemen yanındaki Surp Mesrobyan Okulu 1835'te açılmış, 1982'de öğrenci azlığı nedeniyle kapatılmıştır.¹³⁶ (bkz. Harita 24, s. 276)

GEDİKPAŞA SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 19 taşınmazından altı tanesi (%31,5) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. Bunların üçü 1936 Beyannamesi'nde yer alır. Son on yıl içinde yapılan yasal düzenlemelerle vakfa geri dönen mülk olmamıştır.

Sorunlu mülklerin dördü şahıs mülkiyetine geçmiştir. Sarayıçi Sokak'ta, kilisenin hemen yanında bulunan ev (TK 408), civardaki Neviye ve Cephaneci sokaklarında yer alan iki ev (TK 3 ve TK 418) ile Kumkapı Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Patriklik Kilisesi'nin arkasındaki Tavasi Çeşme Sokağı'nda bulunan bir arsa (TK 409), vakfın bu şekilde kaybettiği taşınmazlardır. Vakfın, Cinci Meydanı civarında, eski Hisardibi Sokak'ta bulunan geniş arazisi, 19. yüzyıl sonunda demiryolu hattının yapımı sırasında ikiye bölünür ve arazinin bir kısmı kamulaştırılır. Vakfın elinde kalması gereken iki parçanın sahil tarafında olan kısmına (TK 1165) da el konur ve bu kısım Hazine'ye geçirilir. Kadastro çalışması sırasında, demiryolunun kuzeyinde kalan kısmın (TK 1096) tapu tescili yapılabilir. VGM'nin, 1940'larda ve 1960'larda buraya el koymak için açtığı iki ayrı dava da vakıf lehine sonuçlanır, ancak sonraki dönemde, arazinin bu kısmı da, bedeli ödenmeden kamulaştırılır. Söz konusu iki parça arazi de güncel kadastro planında mevcut değildir. (bkz. Harita 24, s. 276)

KOCAMUSTAFAPAŞA ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

1856'da alınan fermanla 1857'de Samatya'da inşa edilen Anarad Hiğutyun Kilisesi (bkz. Harita 27, s. 281), 27 Kasım 1857'de Ermeni Katolik Patriği Andon Hasun tarafından takdis edilerek ibadete açılmıştır.¹³⁷ Kilisenin bahçesinde, 1845'te kurulan ve karma eğitim veren, ancak günümüzde mevcut olmayan Mesrobyan Okulu'nun binası bulunmaktadır.¹³⁸ Vakfın akarı yoktur.

KOCAMUSTAFAPAŞA (SAMATYA) SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

Fatih semtinin üçüncü büyük kilisesi olan Surp Kevork, İstanbul'daki en eski Ermeni kiliselerindendir. İstanbul'un Osmanlı egemenliğine geçmesinden sonra Sultan II. Mehmed tarafından Ermeni Patrikliği'ne tahsis edilmiş ve ilk Patrikhane kilisesi olmuştur. 1031'de Bizans İmparatoru III. Romanos Arkirios tarafından yaptırıldığı, Bizans'ın en görkemli kiliselerinden biri olduğu ve yanındaki manastırla birlikte 'Theotokos', 'Ayia Maria', 'Panayia', 'Peribleptos' ve 'Sulu Manastır' adlarıyla anıldığı bilinmektedir. 1490'da Ermenilere verilmesiyle birlikte kilisenin adı Surp Asvdadzadzin olarak değiştirilmiştir. Bir dönem Rumlara, ardından tekrar Ermenilere tahsis edilmesinin iki toplum arasında yarattığı

SAMATYA'DAKİ ALTİMERMER SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ (2011)

ALTİMERMER SURP HAGOP ARMENIAN CHURCH IN SAMATYA (2011)

gerginlik ve çatışmalardan ötürü, halk arasında 'Kanlı Kilise' olarak da anılır.¹³⁹

1660'ta çıkan bir yangından sonra, Patrik Hovhannes Golod tarafından, üç kilise halinde yeniden inşa ettirilir. Yeni kiliselere 'Surp Yerrortutyun', 'Surp Kevork' ve 'Surp Asdvadzadzin' adları verilir. 1866 yılındaki yangında hasar gören –ve kayıt kütükleri de yok olan– Surp Kevork Kilisesi, 1885-1887 yılları arasında kâgır olarak yeniden inşa edilerek günümüzdeki halini almış, Patrik Harutyun Vehabedian tarafından 8 Şubat 1887'de ibadete açılmıştır.¹⁴⁰ Halen faaldir. (bkz. Harita 27, s. 281)

ALTİMERMER SURP HAGOP ERMENİ KİLİSESİ

Kocamustafapaşa Altimermer'deki Surp Hagop Kilisesi'nin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair bilgi yoktur. 1839'da onarılan kilise daha sonra ahşap olarak yeniden inşa edilir ve 13 Haziran 1858'de Patrik Hagopos Seropyan tarafından ibadete açılır. Bir süre sonra harap olan bina, 1892'de, bu kez kâgır olarak inşa edilir ve kilise, 28 Aralık 1899'da Patrik Horen Aşıkyan tarafından yeniden ibadete açılır.¹⁴¹ (bkz. Harita 28, s. 284)

SAHAKYAN NUNYAN KARMA OKULU VE AKABYAN YATILI KIZ OKULU

1831'de, kilisenin yanında Nunyan-Vartukyan Yuvası ve Sahakyan Okulu kurulur. 1869'da kız öğrencilerin öğrenim görmesi için Akabyan Yatılı Kız Okulu açılır. 1915'te, hükümetin aldığı sıkıyönetim kararıyla kilise ve okullar karargâh olarak kullanılır. 1917'de, okullarda Sırp esirler barındırılır. Savaşın sona ermesiyle, Temmuz 1918'de kilise ve okullar yeniden faaliyete geçer. Soykırımdan kaçarak Anadolu'dan İstanbul'a gelen Ermeni göçmenler de Nunyan ve Sahakyan okullarının binalarına yerleşir.

1966 yılında iki tarihi okul binası birleştirilir ve okul Sahakyan Nunyan adını alır. Birinde anasını ve ilkokul, diğerinde ise ortaokul ve lise derecesinde eğitim verilir. Kurucusu İsdepan Aratan olan okul halen eğitim faaliyetine devam etmektedir (bkz. Harita 27, s. 281); Akabyan Yatılı Kız Okulu ise kapatılmıştır.¹⁴²

BALIKLI ERMENİ MEZARLIĞI İÇERİSİNDE BULUNAN SURP SARKİS ERMENİ KİLİSESİ (2012)

SURP SARKİS ARMENIAN CHURCH IN THE BALIKLI ARMENIAN CEMETERY (2012)

one of the oldest Armenian churches in Istanbul. After the Ottoman conquest of Istanbul, Sultan Mehmed II, also known as Mehmed the Conqueror, gave the building to the Armenian Patriarchate, and the Surp Kevork became the first church of the Patriarchate. The church was built by the Byzantine Emperor Romanos Arkirios III in 1031. It was one of the most grand structures during that time, and along with the monastery next to it, it was called as 'Theotokos', 'Ayia Maria', 'Panayia', 'Peribleptos' and 'Sulu Manastır'. When it was handed over to the Armenian community in 1490, its name changed to Surp Asdvadzadzin. Because of ownership tensions between the Greek and Armenian communities, Surp Asdvadzadzin is also known as 'Kanlı Kilise', or the 'bloody church.'¹³⁹

After a large fire in 1660, the church was rebuilt by Patriarch Hovhannes Golod, and three more buildings were added. These newly added churches were called Surp Yerrortutun', 'Surp Kevork' and 'Surp Asdvadzadzin'. In yet another fire in 1886, the Surp Kevork was damaged, and its records were destroyed. During 1885-1887, a stone building was erected to house the church, and was reopened to service on February 8, 1887 by Patriarch Harutyun Vehabedyan.¹⁴⁰ The church has survived until today. (see Map 27 on page 281)

ALTIMERMER SURP HAGOP ARMENIAN CHURCH

The exact date when the Surp Hagop Church in Kocamustafapaşa, Altımermer was built is unknown. After being renovated in 1839, the church was rebuilt as a wooden structure, and was reopened to service by Patriarch Hagopos Seropyan on June 13, 1858. In 1892, the church was constructed as a stone building, and was reopened to service by Patriarch Horen Aşıkyan on December 28, 1899.¹⁴¹ (see Map 28 on page 284)

SAHAKYAN NUNYAN CO-ED SCHOOL AND THE AKABYAN ALL GIRLS BOARDING SCHOOL

In 1831, The Nunyan-Vartukyan Pre-School, and The Sahakyan School were established near the church. In 1869, the all-girls Akabyan Boarding School was opened. In 1915, during the First World War, the schools and the church were

used as military bases. In 1917, Serbian war prisoners were kept in the schools. In July, 1918, after the war ended, the church and the school reopened. Armenians fleeing the violence in Anatolia were also housed in the Nunyan and Sahakyan schools.

In 1966, the two historic school buildings were merged, and took the name Sahakyan Nunyan. The former taught pre-school and elementary-level classes, whereas the latter taught secondary-level classes. Founded by Isdepan Aratan, the school is still in service (see Map 27 on page 281). The Akabyan All-Girls School was closed.¹⁴²

BALIKLI ARMENIAN CEMETERY AND THE BALIKLI SURP SARKIS ARMENIAN CHURCH

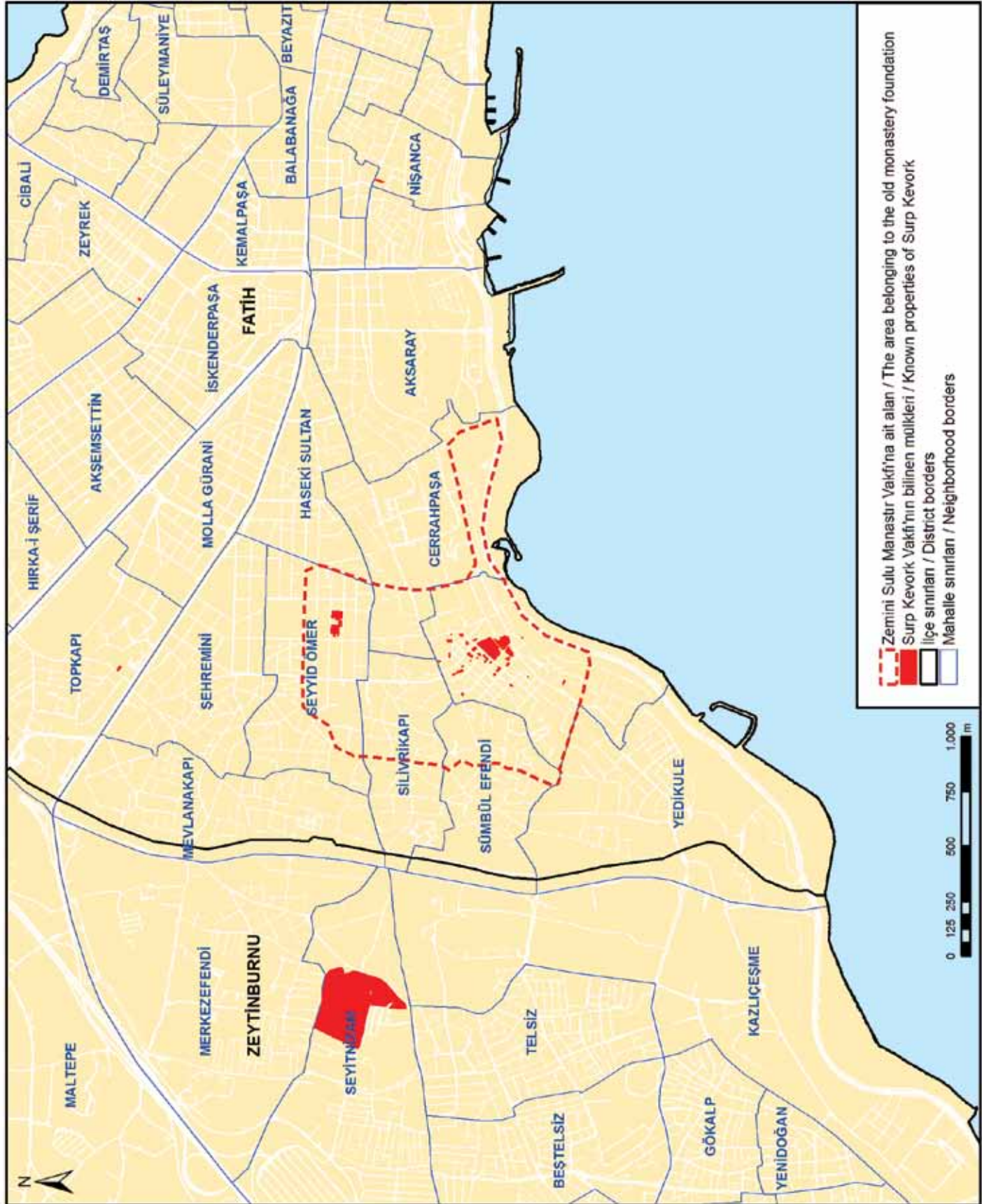
Given to the Armenian community in 1554, the Balıklı Cemetery is one of the oldest cemeteries in Istanbul. In 1903, a road divided the cemetery in two, and the two parcels received the names 'Küçük Balıklı' and 'Büyük Balıklı'. The Surp Sarkis Armenian Church is also located in the cemetery and actively used, however is owned by the Municipality.¹⁴³ (see Map 51 on page 363)

PROPERTIES OF THE KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH SCHOOL AND CEMETERY

The foundation has a total of 103 assets. 82 (80%) of them have disputed ownership. 27 were returned to the foundation through court decisions, and 5 through applications to the Council of Foundations. One of the properties the foundation had acquired after 1936 was returned to it after the case was taken to the European Court of Human Rights (TK 4).

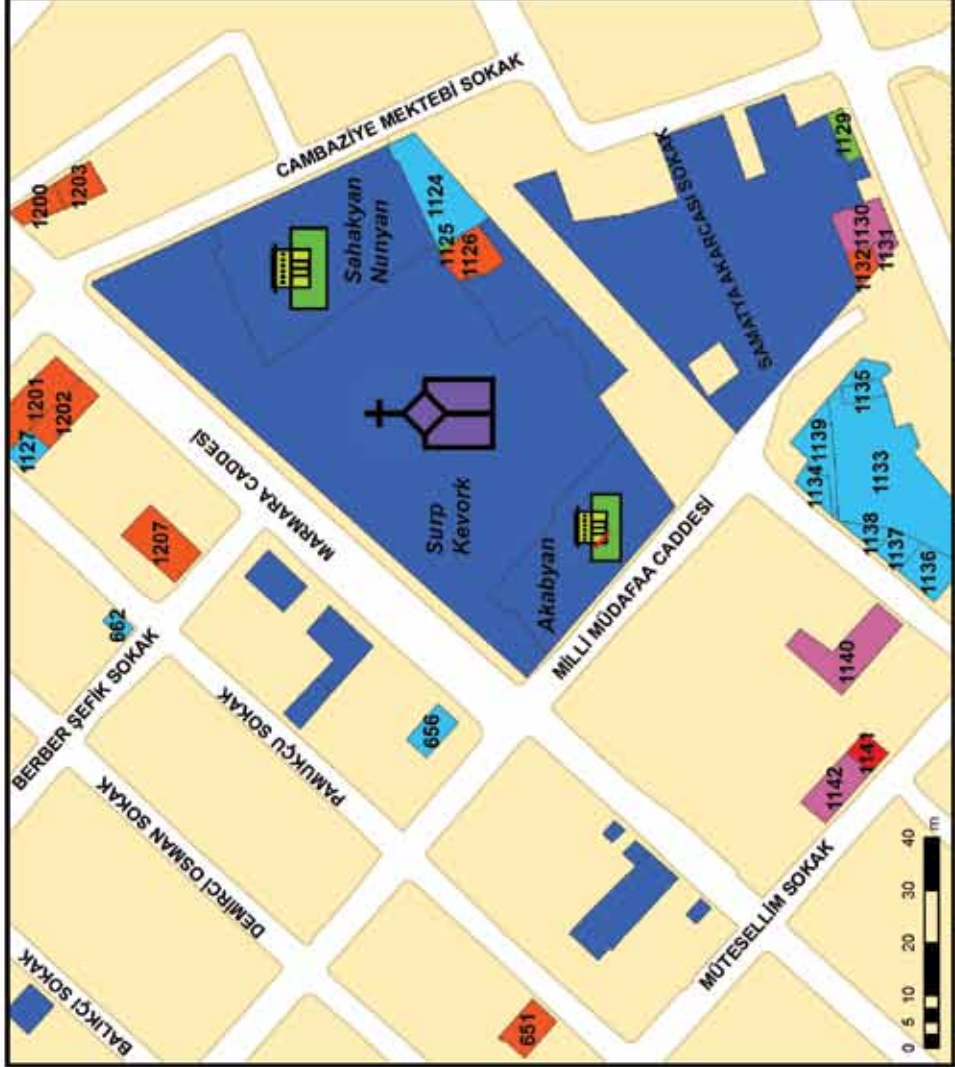
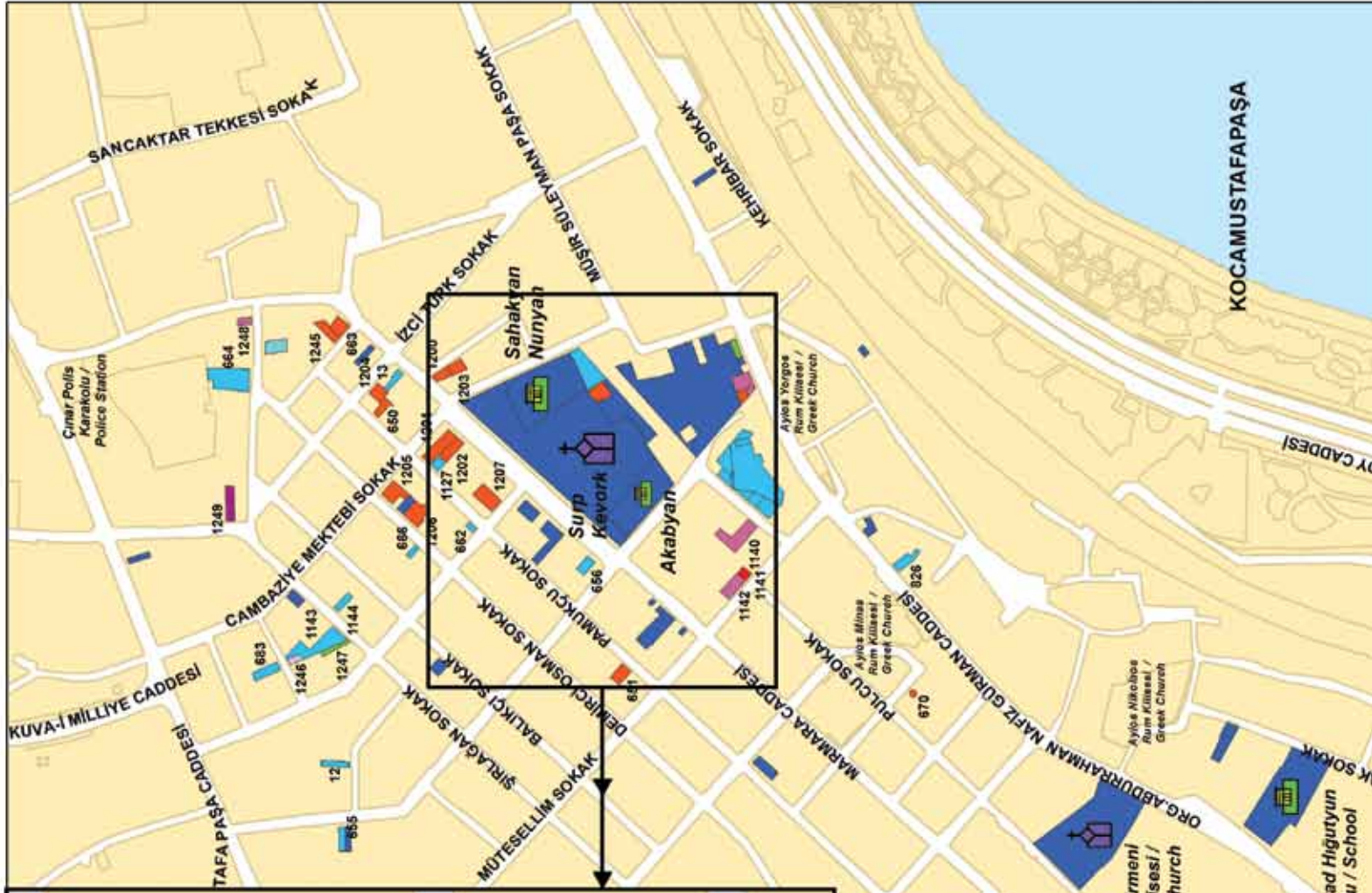
The Balıklı Armenian Cemetery in Zeytinburnu (TK 184, TK 185, TK 186) and the Balıklı Surp Sarkis Armenian Church within the cemetery (TK 187) are owned by the Municipality. (see Map 51 on page 363)

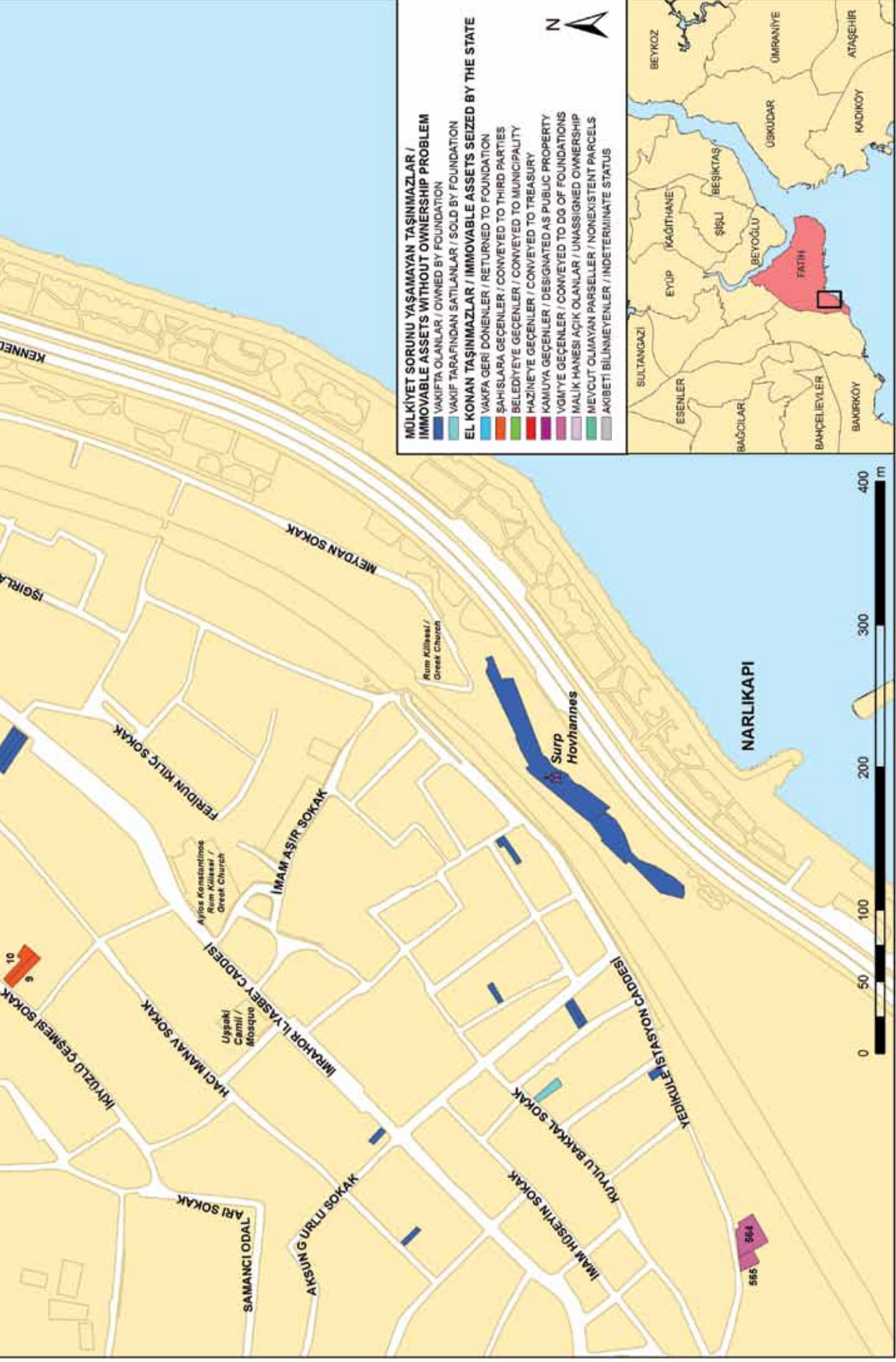
The fact that the Surp Kevork Armenian Church is the first church of the Patriarchate –and is one of the oldest Armenian religious institutions– has given way to a special status with regard to its properties. Along with this church, a large part of the Samatya neighbourhood was designated as an Armenian quarter. In a decree issued by Sultan Mehmed II, the borders of this area were delineated.¹⁴⁴ Many Anatolian Armenians brought to Istanbul were ordered to settle here. Within the framework of the rights granted by the firman to the church, the area was named 'Sulu Manastır'. The church, in turn, allocated housing to Armenians brought (by a firman) to Istanbul, and these immovable assets were registered at the Land Registry as *icaretynli* or 'rented from the Sulu Manastır Foundation'. 3280 documents were found in a chest in the church, all of which were related to these properties. These documents show that housing was provided not only to Christians but also Muslims. Eremya Çelebi Kömürçyan writes that the number of Armenian

HARİTA 26. ZEMİNİ SULU MANASTIR VAKFI'NA AİT OLAN BÖLGENİN TAHMİNİ GÖSTERİMİ

MAP 26. APPROXIMATE DEPICTION OF THE PARCEL THAT IS OWNED BY THE SULU MANASTIR FOUNDATION

KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ (2008)

KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH (2008)

BALIKLI ERMENİ MEZARLIĞI VE BALIKLI SURP SARKİS ERMENİ KİLİSESİ

1554 yılında şer'îye mahkemesi kararıyla Ermeni topluma tahsis edilen Balıklı Mezarlığı, İstanbul'un en eski mezarlıklarından biridir. 1903'te duvarlarla çevrilmiş, içinden bir yol geçirilmesiyle 'Küçük Balıklı' ve 'Büyük Balıklı' olarak ikiye ayrılmıştır. 1919'da, Büyük Balıklı 26 parsel, Küçük Balıklı ise parselsiz olarak planlanır. İçinde Surp Sarkis Ermeni Kilisesi'nin bulunduğu bu mezarlık, mülkiyeti Belediye'de olmakla birlikte, halen kullanımdadır.¹⁴³ (bkz. Harita 51, s. 363)

KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 103 taşınmazı tespit edilmiştir. Bunların 82 adedi (%80) çeşitli mülkiyet sorunları ile karşılaşmış, 27'si mahkeme kararıyla, beşi ise Vakıflar Meclisi'ne yapılan başvurularla vakfa iade edilmiştir. Mahkeme kararı ile geri dönen taşınmazlardan biri, 1936 sonrası edinilen ve AİHM'de görülen dava ile geri kazanılan bir mülktür (TK 4).

Zeytinburnu sınırları içinde yer alan, vakfa bağlı Balıklı Ermeni Mezarlığı (TK 184, TK 185, TK 186) ve mezarlık içinde bulunan Balıklı Surp Sarkis Ermeni Kilisesi (TK 187), Belediye'nin mülkiyetindeki hayratlardır. (bkz. Harita 51, s. 363)

Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin ilk Patriklik kilisesi ve

İstanbul'daki en eski Ermeni kiliselerinden olması, vakıf mülkleri ile ilgili özel bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu kilise ile beraber Samatya semtinin büyük bir bölümü de Ermenilerin yaşaması için ayrılmıştı. Sultan II. Mehmed tarafından verilen fermanla bu alanın sınırları da belirtilmiştir.¹⁴⁴ Anadolu'dan getirilen Ermenilerin çoğu bu bölgeye yerleştirilir. Fermanın kiliseye tanıdığı haklar çerçevesinde, bu alan 'Sulu Manastır' olarak vakfedilir. Böylece, kilise, İstanbul'a getirilen Ermenilere evler tahsis eder ve bu taşınmazlar tapu kayıtlarında Sulu Manastır Vakfı'ndan icareteynli olarak kaydedilir. Kilise arşivindeki bir sandıkta, bu şekilde şahıslara tahsis edilmiş mülklerle ilgili 3280 adet belge bulunmuştur. Bu belgeler, yalnızca Ermenilere değil, Müslüman ahaliye de mülk tahsisi yapıldığını göstermektedir. Eremya Çelebi Kömürciyan, 17. yüzyılda Samatya'daki Ermeni hanelerinin sayısının binden fazla olduğunu yazar.¹⁴⁵ Bu nüfus, dönemin İstanbul'una göre çok yüksek bir yerleşim yoğunluğuna işaret eder; dolayısıyla II. Mehmed'in iskân politikasının başarılı olduğu söylenebilir.

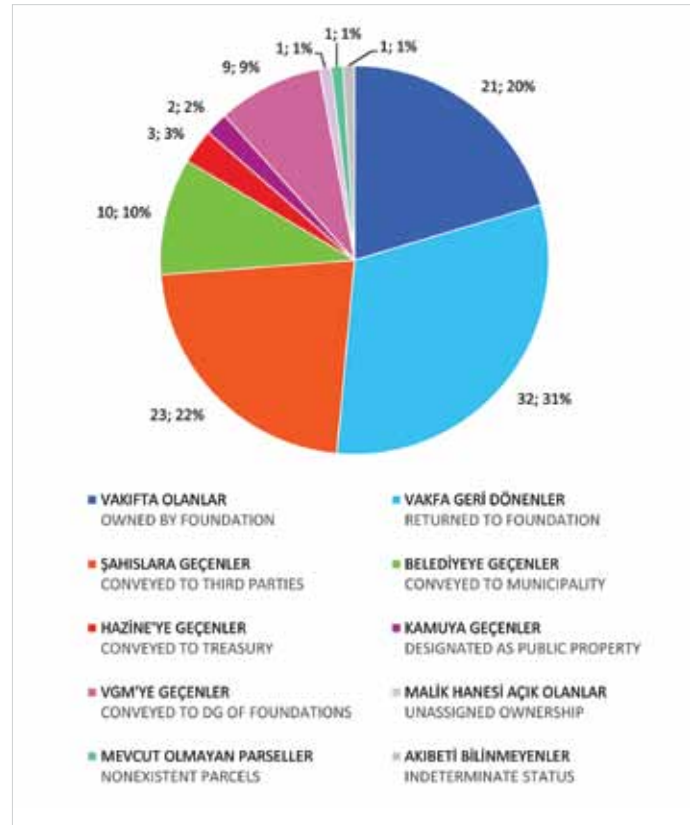
Kilise topraklarının kilise cemaatinden şahıslara tahsis edilmesi, başka vakıflarda da –daha küçük boyutlarda– zaman zaman rastlanan bir durumdur. Samatya'nın özelliği, geniş bir alanı kapsaması ve Sulu Manastır Vakfı'nın fermanla resmîyet kazanan, hanedan vakıfları ile aynı statüde bir

households in Samatya in the 17th century was more than one thousand.¹⁴⁵ The number is remarkably high when compared to the rest of Istanbul's population, proving the success of Mehmed II's settlement policies.

The case of conveyance of the church's parcel to third parties is a practice also seen in other foundations, albeit at a much smaller scale. The importance of Samatya is that it's a large plot of land, and the Sulu Manastır Foundation has gained an official status through an imperial decree, rising to the level of importance of foundations established by the imperial dynasty (see Map 26 on page 280). This very status has helped the foundation reclaim its properties. According to Ottoman law, when the rights to use a dedicated land plot is rented to third parties, the plot itself continues to be the property of the foundation. Those in charge of the land plot can sell or dedicate the land, and their successors can inherit the land. In case there are no inheritors, the rights to use the land is returned to the foundation. This rule was often in effect while minority foundations' properties were confiscated. When the Treasury or the DGF went to court for those properties which the minority foundations had received through wills or dedications, the demanded the property be returned to the foundation, because either the owner of the will or the dedicator was dead or missing, and that the foundation was ineligible to acquire property. The initial foundations here were dynastic institutions such as the Şehzade Sultan Mehmet Foundation, the Bezmialem Valide Sultan Foundation, the Sultan Beyazıt Han Foundation, all of which are also administered by the DGF. The minority foundations' properties were seized to be returned to the initial foundations that made the dedication in the first place. In the 2000s, the Surp Kevork Armenian Church went to court to reclaim from the Treasury or public institutions those parcels registered under the names of dead or missing third parties, and whose land belonged to the Sulu Manastır Foundation, the courts ruled favorably, and the properties were returned to the initial owners. The foundation has reclaimed several properties this way, and is preparing to bring more lawsuits to court. The reclaimed properties are mostly in the Kocamustafapaşa neighbourhood in the vicinity of the Surp Kevork Armenian Church, and some are located in Seyyid Ömer neighborhood. Most of them were public property, or were owned by third parties.

Those properties in the Kocamustafapaşa neighbourhood returned by court order (TK 664, TK 1124, TK 1127, TK 1133, TK 1134, TK 1135, TK 1136, TK 1137, TK 1138, TK 1139, TK 1143) have been registered as of August, 2012. Half the stakes of one property (TK 1144) is registered. The foundation is awaiting for the decision from the Supreme Court of Appeals with regard to the status of the second half (see Map 27 on page 281).

Four properties in the Altımermer district of the Seyyid Ömer neighbourhood (TK 1145, TK 1146, TK 1147, TK 1148) which

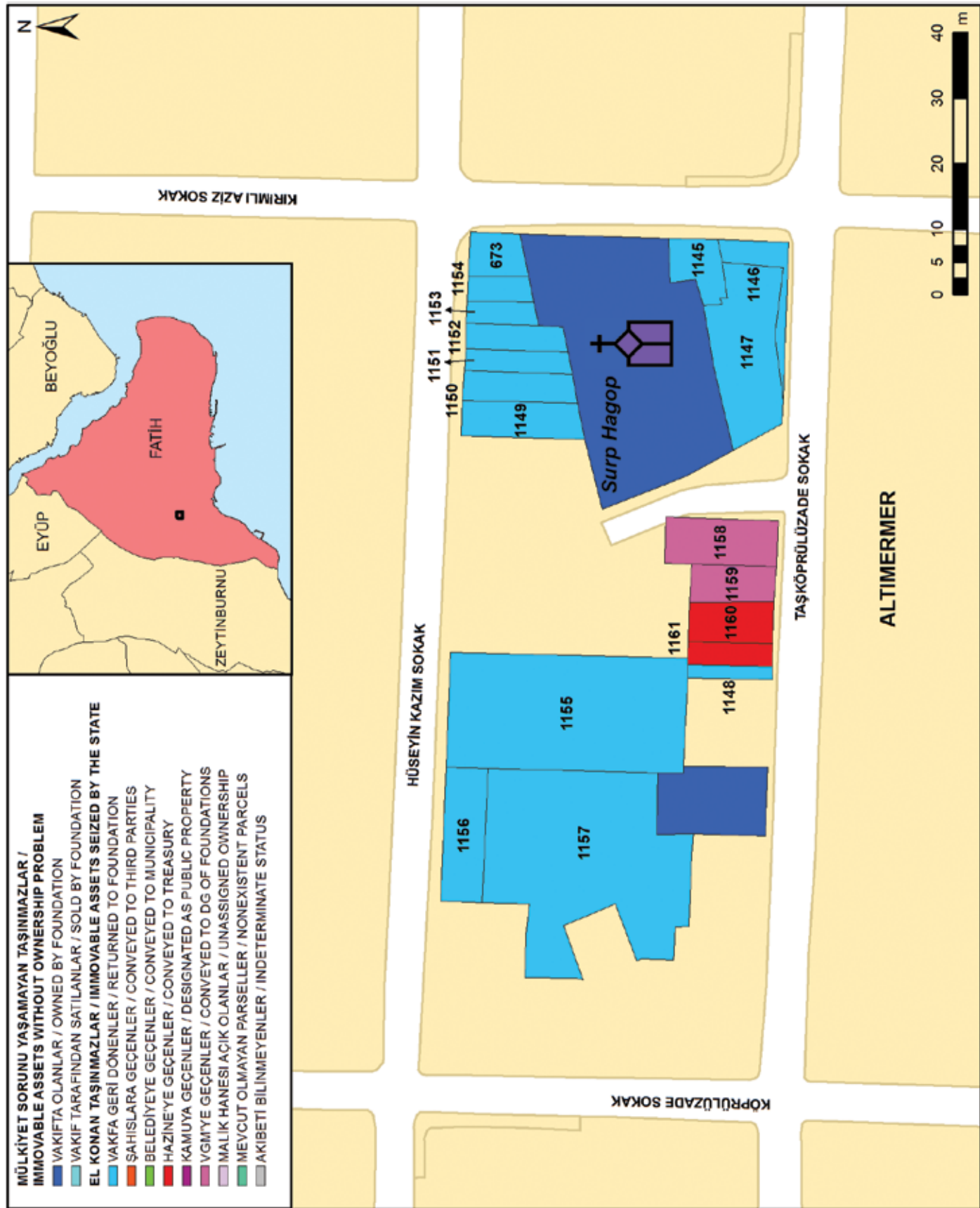
GRAFİK 29. KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 29. THE PROPERTIES OF THE KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH, SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER; %)

the court ruled to return to the foundation have been registered at the Office of the Land Registry in 2011. The Supreme Court of Appeals decided to return seven land plots (TK 673, TK 1149, TK 1150, TK 1151, TK 1152, TK 1153, TK 1154). As of September 2012, their registration process is ongoing. A local court has decided in favor of the foundation to return three land plots (TK 1155, TK 1156, TK 1157), and the approval of the Supreme Court of Appeals is awaited (see Map 28 on page 284). In his will written in 1949, Hovnan Palakaşyan left a residential building on Bilezikçi Street in Şişli (TK 4) to the foundation. Despite the ratification of the will in 1955, the foundation hasn't been able to register for a title deed. In 2008, the foundation applied to the European Court of Human Rights, which ruled in its favor. The foundation currently hold the deed for the property (see Map 44 on page 341).

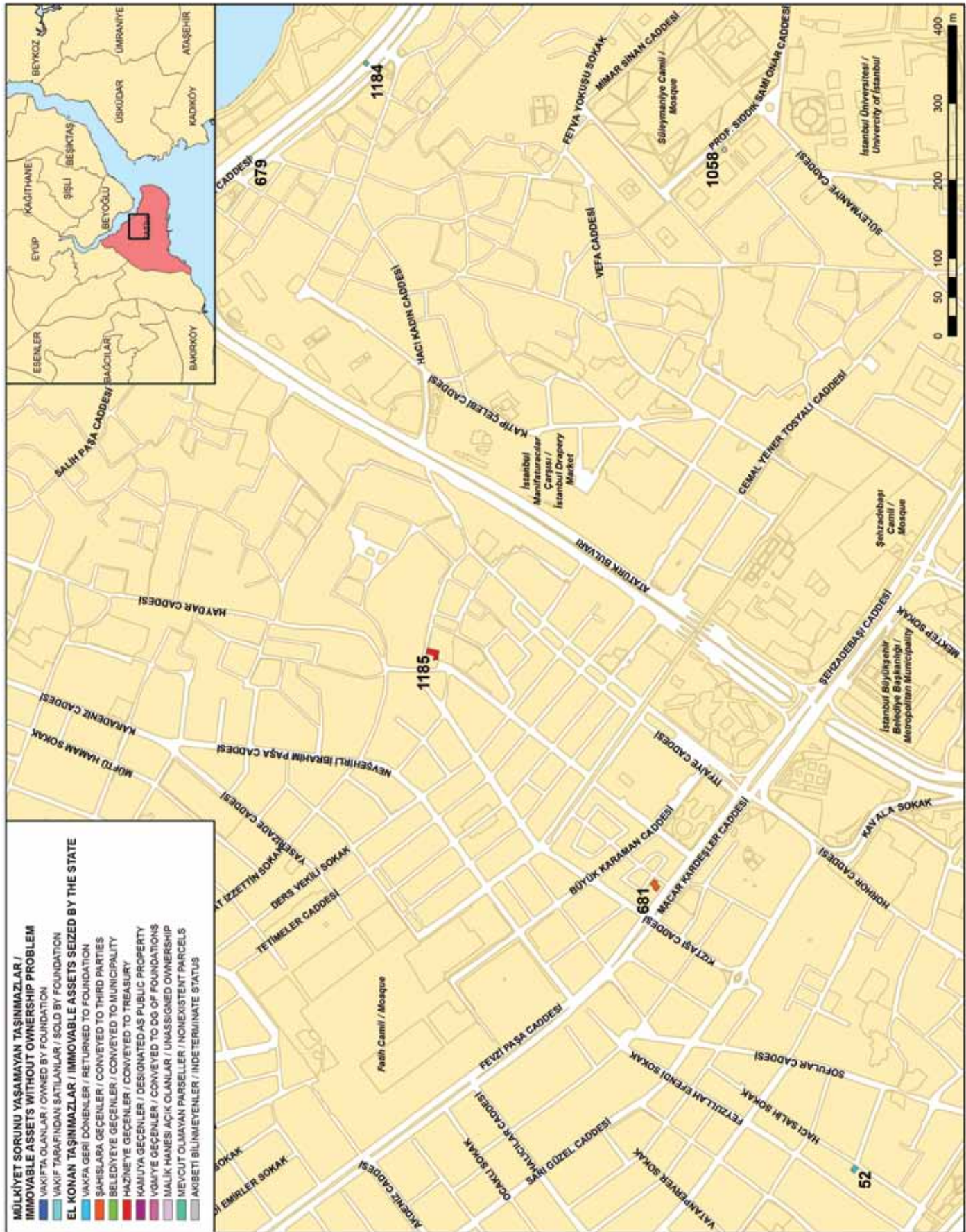
Three residential (TK 655, TK 656 ve TK 683) and two commercial properties (TK 662 ve TK 666) near the Sulu Manastır Foundation have been returned by the Council of Foundations after new regulations were put into effect in 2002 and 2004 (see Map 27 on page 281)

Within the framework of the decree law issued on August 27, 2012, the foundation will go to court to reclaim 14 parcels in the Kocamustafapaşa neighbourhood. One of these parcels (TK 1141) is owned by the Treasury, one (TK 1249) is public property, three (TK 1245, TK 1126, TK 1132) by third parties,

HARİTA 28. KOÇAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ, MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NİN SEYYİD ÖMER MAHALLESİ'NDE, 'ALTİMERMER' OLARAK BİLİLEN SEMTTEKİ MÜLKLERİ

MAP 28. THE PROPERTIES OF THE KOÇAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH, SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION IN THE 'ALTİMERMER' DISTRICT OF THE SEYYİD ÖMER NEIGHBOURHOOD

HARİTA 29. ERMENİ VAKIFLARININ FATİH İLÇESİNDE UNKAPANI VE ZEYREK ÇİVARINDAKİ MÜLKLERİ

MAP 29. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN UNKAPANI AND ZEYREK IN FATİH

KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK KİLİSESİ'NİN KARŞISINDA, SURP KEVORK ERMENİ KİLİSESİ MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFINA AİT BİR MÜLK (2008)

A PROPERTY OF THE SURP KEVORK ARMENIAN CHURCH, SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION JUXT ACROSS THE KOCAMUSTAFAPAŞA SURP KEVORK CHURCH (2008)

vakıf olarak kabul görmüş olmasıdır (bkz. Harita 26, s. 280). Bu durum, vakfın bugün birçok mülkü mahkeme kararı ile geri alabilmesinin yolunu açmıştır. Osmanlı hukukuna göre, vakfedilen bir toprak parçasının kullanım hakları şahıslara kiralandığında, mülkün zemini vakıf olmaya devam eder. Toprağı tasarruf eden şahıslar bu hakkı satabilir, bağışlayabilir veya miras bırakabilir. Bu şahıs ardında herhangi bir mirasçı bırakmadan öldüğünde ya da gaip olduğunda toprak vakfa geri döner. Bu hukuk kuralı, azınlık vakıflarının mülklerine el konması sürecinde sıklıkla kullanılmıştır. Azınlık vakıflarının bağış ya da vasiyet yoluyla edinip tapuda kayıt ettiremedikleri mülkleri için Hazine ya da VGM tarafından açılan davalarda, şahsın ölü ya da kayıp olması ve azınlık vakfının mal edinmeyeceği gerekçesiyle mülkün ilk vakfına iadesi talep edilmiştir. Buradaki ilk vakıf, genellikle, Şehzade Sultan Mehmet Vakfı, Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı, Sultan Beyazıt Han Vakfı gibi hanedan vakıflarıdır ve bunlar da VGM bünyesinde idare edilmektedir. Azınlık vakıflarının mülklerine, ait oldukları ilk vakfa iade edilmeleri suretiyle el konur. Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin, zemini Sulu Manastır Vakfı'na ait olan bölgelerde bulunan, Hazine'ye ya da kamu kurumlarına geçmiş veya kayıp şahısların adına kayıtlı olan kimi parseller için 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren açtığı davalarda, mahkemeler vakfı haklı görerek arazinin ilk vakfına iadesi kararını vermektedir. Vakfın bu şekilde geri kazandığı birçok taşınmaz bulunmaktadır; önümüzdeki dönemde başka parseller için de davalar açılacaktır. Şahıslar ya da kamu kurumları adına kayıtlı iken iade edilen bu taşınmazların çoğu Kocamustafapaşa Mahallesi'nde, Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin civarındadır; bir kısmı da Seyyid Ömer Mahallesi'nde, Surp Hagop Ermeni Kilisesi'nin yakınlarında bulunmaktadır.

Kocamustafapaşa Mahallesi'nde mahkeme kararıyla iade edilen taşınmazların (TK 664, TK 1124, TK 1127, TK 1133, TK 1134, TK 1135, TK 1136, TK 1137, TK 1138, TK 1139, TK 1143) tapu

tescili Ağustos 2012 itibarıyla tamamlanmıştır. Bir tanesinin (TK 1144) ise, yarı hissesi için tapu tescili yapılmış, diğer hisse için Yargıtay onayı beklenmektedir (bkz. Harita 27, s. 281).

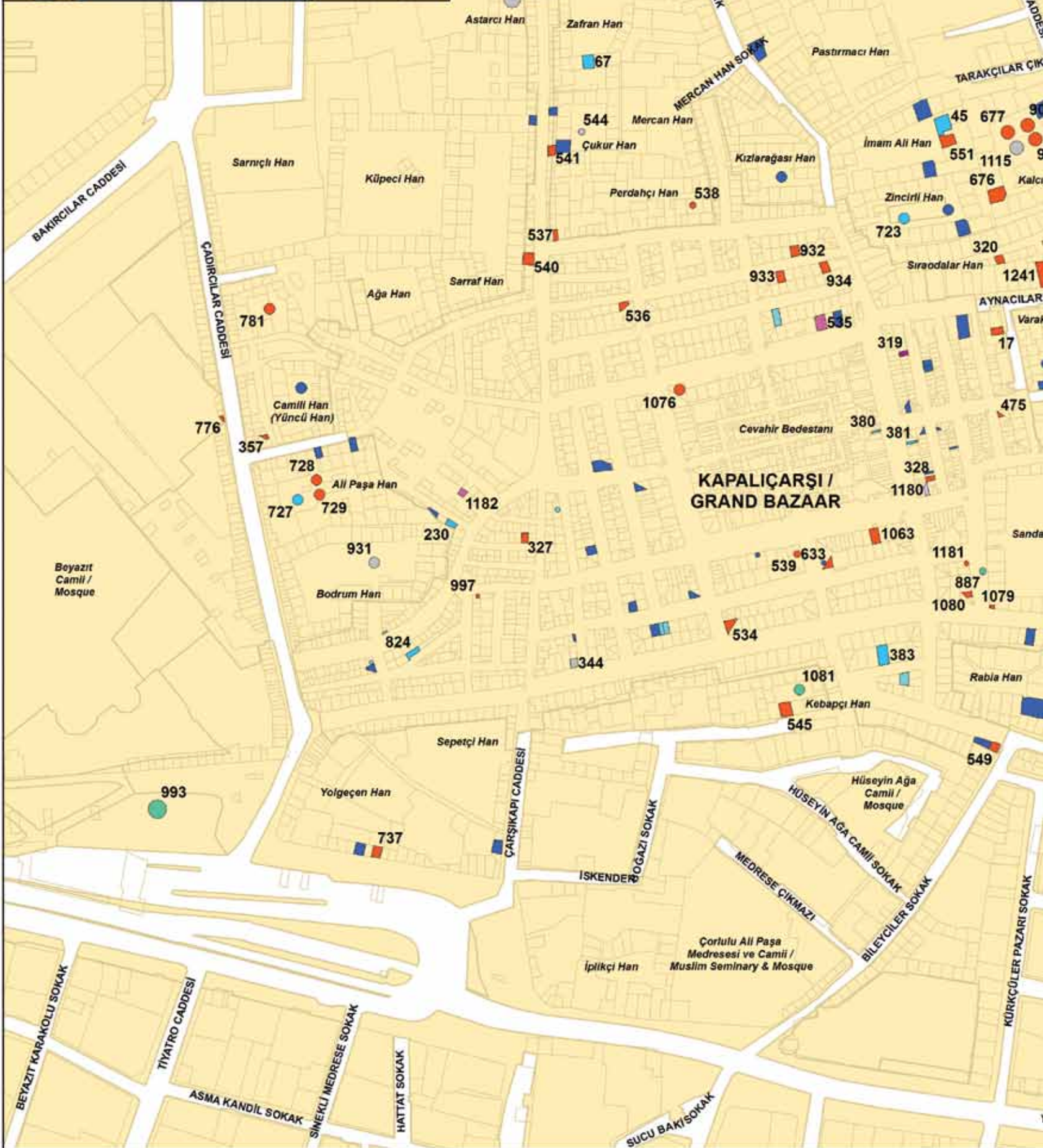
Vakfın Seyyid Ömer Mahallesi'nde, Altımermer olarak bilinen semtte bulunan ve mahkeme kararıyla iade edilen taşınmazlarından dört adet arsanın (TK 1145, TK 1146, TK 1147, TK 1148) tapu tescili 2011 yılında yapılmıştır. Yedi adet arsanın (TK 673, TK 1149, TK 1150, TK 1151, TK 1152, TK 1153, TK 1154) iade kararı Yargıtay tarafından onanmıştır; Eylül 2012 itibarıyla tapu işlemleri devam etmektedir. Üç adet arsa (TK 1155, TK 1156, TK 1157) için ise yerel mahkeme vakıf lehine karar vermiştir ve Yargıtay'dan onay beklenmektedir (bkz. Harita 28, s. 284). Şişli Bilezikçi Sokak'ta bulunan bir bina (TK 4), Hovnan Palakaşyan tarafından 1949 yılında düzenlenen vasiyetnameyle vakfa bırakılmıştır. 1955 yılında vasiyetin tenfizi kararı çıkmış olmasına rağmen tapu tescili yapılamayan taşınmaz için AİHM'e başvuran vakıf 2008 yılı sonunda davayı kazanmış ve mülkünü sahiplenebilmiştir (bkz. Harita 44, s. 341).

Sulu Manastır yakınlarındaki üç adet ev (TK 655, TK 656 ve TK 683) ve iki dükkân (TK 662 ve TK 666), 2002 ve 2004 yılları arasında yapılan yasal düzenlemelerle, Vakıflar Meclisi tarafından iade edilmiştir. (bkz. Harita 27)

Vakıf, mülkiyet sorunu devam eden taşınmazlardan, Kocamustafapaşa Mahallesi'nde yer alan 14 parsel için 27 Ağustos 2012 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında iade başvurusu yapacaktır. Hepsisi arsa vasıflı olan bu parsellerin biri (TK 1141) Hazine, biri (TK 1249) kamu, üçü (TK 1245, TK 1126, TK 1132) şahıs, üçü (TK 1125, TK 1129, TK 1247) Belediye, beşi (TK 1130, TK 1131, TK 1140, TK 1142, TK 1248) VGM'nin mülkiyetindedir. Bir parselin (TK 1246) tapudaki 'malik' hanesi açık durumdadır. Yine kilise yakınlarında bulunan altı ev (TK 1200, TK 1201, TK 1202, TK 1205, TK 1206, TK 1207) ve iki arsadan (TK 1203 ve TK 1204) oluşan sekiz parsel için, Sulu Manastır Vakfı'ndan icareteynli olmaları nedeniyle dava açılacaktır. Pamukçu Sokak'ta yer alan, şahıs mülkiyetindeki iki ev için (TK 650 ve TK 651) daha önce iade imkânı görülmemesi nedeniyle başvuru yapılmamıştır. Aynı bölgede bulunan bir dükkân (TK 670) ve parseli başka bir parselle birleştirilen bir ev (TK 663) ise şahıs mülkiyetindedir. (bkz. Harita 27, s. 281)

Seyyid Ömer Mahallesi'nde, Surp Hagop Ermeni Kilisesi'nin yakınlarında bulunan dört adet arsa için son kanun hükmünde kararname kapsamında iade başvurusu yapılacaktır. Bunlardan ikisi (TK 1160 ve TK 1161) Hazine'nin, biri (TK 1159) VGM, diğeri (TK 1158) ise şahıs ve VGM mülkiyetindedir. (bkz. Harita 28, s. 284)

Vakfın, Kumkapı civarındaki mülklerinden, Türkeli Caddesi'nde yer alan bir arsanın (TK 1164) yarı hissesi vakıf adına tapuludur, diğer yarısı ise Katip Muslihiddin Vakfı adına VGM'nin mülkiyetindedir. El konan hisse için vakfın açtığı dava Eylül 2012 itibarıyla devam etmektedir. Aynı caddedeki bir dükkân (TK 678) ise şahıs mülkiyetine geçmiştir

**MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**

■ VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION

■ VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION

EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE

■ VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION

■ ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES

■ BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY

■ HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY

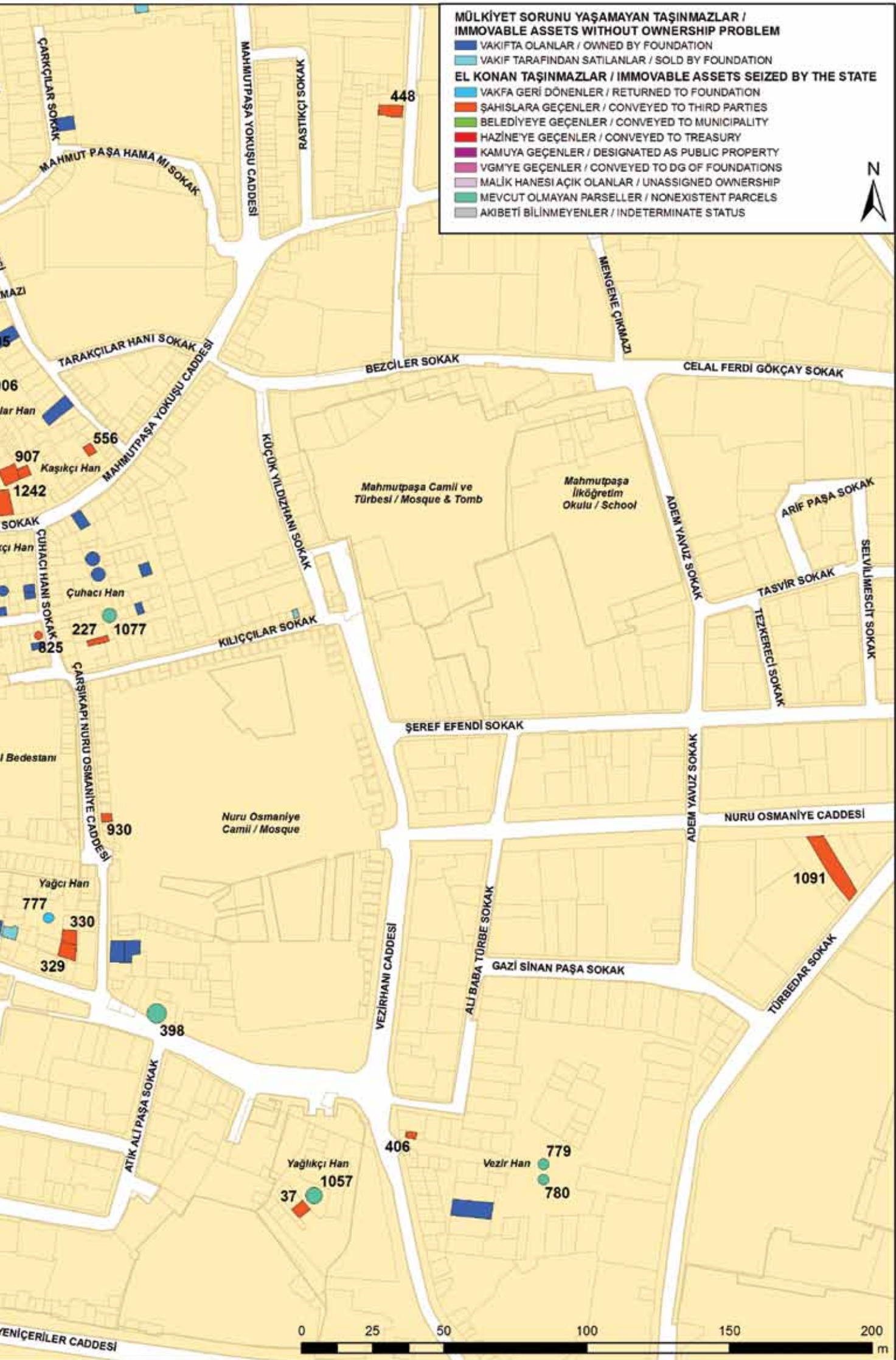
■ KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY

■ VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS

■ MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP

■ MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS

■ AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

(bkz. Harita 24, s. 276). Kapalıçarşı yakınındaki Kalcılar Han'da bulunan iki han odası da (TK 676 ve TK 677) şahıs mülkiyetine geçmiş, bunlar hakkındaki iade başvuruları ve dava talepleri reddedilmiştir (bkz. Harita 30, s. 287).

Topkapı'da da Sulu Manastır Vakfı'ndan icareteynli oldukları için vakfın iade talebiyle dava açacağı beş parsel bulunmaktadır. Arsa vasfındaki bir parsel (TK 1199) kamu mülkiyetinde ve Çapa Tıp Fakültesi'ne tahsis edilen alan içindedir. Üç adet ev (TK 1196, TK 1197, TK 1198) ve bir arsa (TK 1195) ise tapuda şahıslar adına kayıtlıdır (bkz. Harita 23, s. 271). Yavuz Sinan Mahallesi'ndeki bir dükkân (TK 679) Ragıp Gümüşpala Caddesi'nin genişletilmesi sırasında kamulaştırılmıştır; günümüzde bu taşınmazın parseli mevcut değildir. Vakfın Fatih ilçesinde el konan son mülkü olan, Zeyrek Mahallesi Dülgeroğlu Sokak'taki bir arsa (TK 681) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 29, s. 285).

Bakırköy'de VGM tarafından el konmuş olan, Cevizlik Mektebi Arkası Sokak'taki bir ev (TK 680) için 2012 yılında dava açılmıştır (bkz. Harita 8, s. 210). Beyoğlu ilçesinde Keklik Sokak'ta bulunan iki ev (TK 1192 ve TK 1193) ve bir bahçe (TK 1194), Tarlabası Bulvarı yapılırken kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 14, s. 228).

Vakfın, konumu ve güncel kadastral bilgileri belirlenemeyen bir arsasının da olduğu; 26 Mayıs 1912'de edinilen ve 1936'da beyan edilen bu arsanın Kocamustafapaşa Mahallesi'nde, Marmara Caddesi üzerinde yer aldığı bilinmektedir.

KUMKAPI MERYEM ANA (DİRATSULAR) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

1719 yılında kurulan vakfın adı, kilisede ayin sırasında ilahi okuyan muganniler için kullanılan 'diratsu' (ilahici) teriminden gelmektedir.¹⁴⁶ Bünyesinde Koğtan Korosu'nu barındıran Diratsular Vakfı'nın adı, 1913 yılında düzenlenen ve vakfa ait altı adet ticarethaneye yer verilen beyannamede, "Kumkapı'da kâin Meryem Ana Kilisesi Diratsuları" olarak geçmektedir. Vakıf, Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı'nın hayratı olan Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi'ne bağlıdır.¹⁴⁷

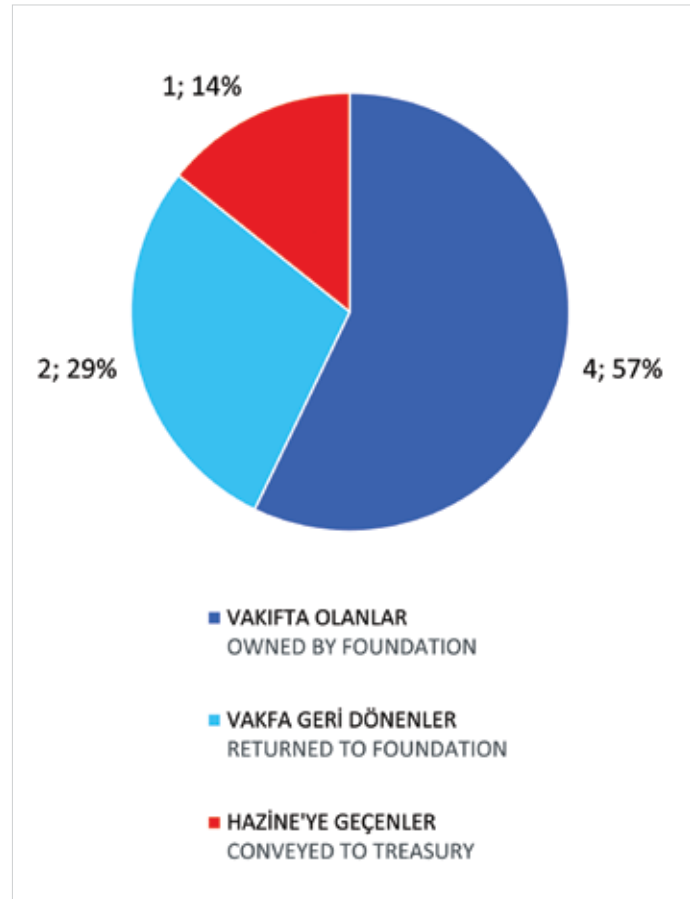
KUMKAPI MERYEM ANA (DİRATSULAR) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam yedi adet taşınmazı var. Bunların üç tanesi (%43) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. Sorunlu mülklerin ikisi 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlıdır ve mahkeme kararı ile vakfa geri dönmüştür; 1936 sonrasında edinilmiş olan diğerine ise el konmuştur. (bkz. Grafik 30)

Vakfın tüm taşınmazları Fatih ilçesindedir. Şehsuvar Bey Mahallesi'nde, Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi yakınlarındaki Kulluk Sokak'ta yer alan bir ev (TK 5), Mardiros oğlu Mihran ve Apraham kızı Maryam adına kayıtlı iken, 2 Kasım 1962 tarihinde 20 bin lira karşılığında dönemin yöneticisi Garbis Semerciyen tarafından satın alınır ve vakıf adına tapuya tescil edilir. Ancak İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü,

1936 Beyannamesi'nde yer almadığı ve sonradan edinildiği gerekçesiyle, eski kaydın ihyası talebiyle 1977 yılında bir dava açar. Mahkeme 1978'de eski kaydın ihyası yönünde karar verir. Vakfın Yargıtay'a yaptığı itiraz da reddedilir. Ev, daha sonra, eski sahibi ve mirasçıları bulunmadığı için Hazine'ye intikal eder (bkz. Harita 24, s. 276).

Kapalıçarşı içinde, Papazoğlu Sokak'ta bulunan iki dükkân ise hem 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde, hem de 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olmalarına rağmen gasp edilmiştir. Bu gasp sürecinde kullanılan yöntem klasik olsa da, hikâyede ilginç ayrıntılar yer almaktadır. Vakfın bütün taşınmazları çok eskiden edinilmiş ve tapuda kilisenin hademesinin adına, nam-ı müstear olarak kaydedilebilmiştir. İki taşınmazı ise, 1931 yılı itibarıyla tapuda 'Ermeni Cemaati'ne ait görünmektedir. 1962'de diğer mülklerin tapu kayıtları, müstear şahısların ve mirasçılarının hibe etmesi yoluyla kurum adına yapılır. Ancak kurumun adı, tapuya 'Kumkapı Meryem Ana Ermeni Kilisesi' olarak yazılır. Böylece, mülkler Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı adına kayıtlıken Diratsular Vakfı'nın tasarrufu devam eder. İki vakıf birbiriyle organik ilişki içinde olduğu için, tapu kaydı bir sorun olarak görülmez. Fakat 1984 yılının Nisan ayında, VGM, Papazoğlu Sokak'taki dükkânlardan biri (TK 380)

GRAFİK 30. KUMKAPI MERYEM ANA (DİRATSULAR) ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 30. THE PROPERTIES OF THE KUMKAPI MERYEM ANA (DIRATSULAR) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

three (TK 1125, TK 1129, TK 1247) by the Municipality, and five (TK 1130, TK 1131, TK 1140, TK 1142, TK 1248) by the DGF. The records of the Land Registry show that one parcel (TK 1246) has unassigned ownership. The foundation will go to court to reclaim the six residential properties (TK 1200, TK 1201, TK 1202, TK 1205, TK 1206, TK 1207) and two land plots (TK 1203 ve TK 1204) which are *'icareteynli'* or rented from the Sulu Manastır Foundation. For the two residential properties (TK 650 and TK 651) on Pamukçu Street, no previous applications have been made as the hope to reclaim them were dim. A commercial property (TK 670) and a residential property (TK 663) whose property has been merged with another parcel are owned by third parties. (see Map 27 on page 281)

For the four land plots near the Surp Hagop Armenian Church in Seyyid Ömer neighbourhood, the foundation is considering legal action within the framework of the recently passed decree law. Two of them (TK 1160 and TK 1161) are currently owned by the Treasury, one by the DGF (TK 1159), and one (TK 1158) by the DGF and third parties. (see Map 28 on page 284)

The foundation holds the deed for a 50 per cent share of a land plot (TK 1164) on the Türkeli Avenue in Kumkapı. The remaining share is owned by the DGF on behalf of the Katip Muslihiddin Foundation. As of September 2012, the lawsuit to reclaim the remaining share has not yet been concluded. Another commercial property on the (TK 678) same avenue is owned by third parties (see Map 24 on page 276). Two offices in the Kalcılar Han commercial building near the Grand Bazaar (TK 676 and TK 677) are owned by third parties. The court rejected the foundation's request to reclaim the properties (see Map 30 on page 287).

The Sulu Manastır Foundation will file lawsuits for five parcels in Topkapı that were rented from (*icareteynli*) the Sulu Manastır Foundation. One parcel (TK 1199) is now part of the Çapa Medical School's land, and is public property. Three residential properties (TK 1196, TK 1197, TK 1198) and a land plot (TK 1195) is owned by third parties (see Map 23 on page 271). A commercial property in Yavuz Sinan neighbourhood (TK 679) was expropriated during the construction of the Rağıp Gümüşpala Avenue. The parcel of the property no longer exists. A land plot (TK 681) on Dülgeroğlu Street in the Zeyrek neighbourhood of Fatih is owned by third parties (see Map 29 on page 285).

In 2012, the foundation filed a lawsuit for a residential property (TK 680) on Cevizlik Mektebi Arkası Street that was seized by the DGF (see Map 8 on page 210). Two residential properties (TK 1192 and TK 1193) and a farm (TK 1194) on Keklik Street in Beyoğlu were expropriated during the construction of the Tarlabası Boulevard (see Map 14 on page 228). It is also known that the foundation has a land plot on Marmara Avenue in Kocamustafapaşa. It was obtained on May 26, 1912 and was listed in the 1936 Declaration. The exact location and cadastral information is unknown.

KUMKAPI MERYEM ANA (DIRATSULAR) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Established in 1719, the name of the church comes from *diratsu*, or gospel singers of the Koğtan Choir.¹⁴⁶ In a declaration prepared in 1913, six commercial properties that belong to the foundation were listed. There, the name of the foundation was penned as 'Diratsular Mother Mary Church of Kumkapı'. The foundation is linked to the Surp Asdvadzadzin (Mother Mary) Church, a *hayrat* [charitable property] of the Kumkapı Surp Asdvadzadzin (Mother Mary) Patriarchate Church Foundation.¹⁴⁷

PROPERTIES OF THE KUMKAPI MERYEM ANA (DIRATSULAR) ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has a total of seven assets. Three of those, which make up to 43 per cent of the total assets, have disputed ownership. Two of the assets have been listed in the 1913 and 1936 declarations, and have been returned to the foundation by court order. Those properties acquired after 1936 have been seized. (see Graph 30)

All of the foundation's assets are in Fatih. A residential property (TK 5) near the Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church on Kulluk Sokak in the Şehsuvar Bey neighbourhood was registered under the name of Mihran, the son of Mardiros, and Maryam, the daughter of Apraham. Garbis Semercian, then the head of the foundation, bought that property on November 2, 1962 for 20 thousand lira, and it was registered for a title deed. However, the Istanbul branch of the DGF filed a suit in 1977, claiming that the property was not listed in the 1936 declaration, and that it should be returned to its previous owners. The court ruled favorably in 1978. When the foundation appealed, the Supreme Court rejected to reverse the decision. The property was conveyed to the Treasury as its initial owners were not identified (see Map 24 on page 276).

Two commercial properties on Papazoğlu Street in the Grand Bazaar were seized despite having been listed on the foundation's 1913 Legal Personality List, and later in the 1936 Declaration. The story of the seizure contains interesting details even if the methods are familiar. All of the foundation's properties were acquired a long time ago, and were registered with a *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee], under the name of the church's janitor. Two of its properties were registered under the 'Armenian Community' in 1931. In 1962, those registered with a *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] were conveyed to the foundation, and registered accordingly. However, the name of the institution was penned as 'the Kumkapı Mother Mary Armenian Church' in the records. Thus, while the properties were registered under the Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation, the rights of the Diratsular Foundation on the property were maintained. The two foundations didn't

KUMKAPI SURP ASDVADZADZİN PATRİKLİK KİLİSESİ'NİN ÇAN KULESİ VE ANA GİRİŞİ (2009)

THE BELFRY AND THE MAIN ENTRANCE OF THE KUMKAPI SURP ASDVADZADZİN PATRIARCHATE CHURCH (2009)

için, Kumkapi Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı'nın 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olmadığı, vakfın mal edinmesi mümkün olmadığı olduğu halde hibe yoluyla 1962'de edinildiği iddialarıyla dava açar. Buna karşılık, Kumkapi Meryem Ana Kilisesi (Diratsular) Vakfı diğer vakfa dava açarak, mülkün esasen kendi tasarruflarında, 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlı bir akar olduğunu ifade eder ve tapu kaydının düzeltilmesi talebinde bulunur. VGM'nin açtığı dava vakıf aleyhine sonuçlanıp eski kaydın ihyasına karar verilince, tapu kaydının düzeltilmesi davası düşürülür ve taşınmaz şahıs mülkiyetine geçer. Bu sırada Diratsular Vakfı diğer mülklerinin tapu kayıtlarının düzeltilmesi için de davalar açar ve bu davalar olumlu sonuçlanır; böylece diğer dört taşınmaza el konması engellenmiş olur. Ancak, Papazoğlu Sokak'taki diğer dükkân (TK 381) için açılan dava da aynı şekilde sonuçlanmasına rağmen, bu mülk, VGM'nin açtığı başka bir dava nedeniyle eski malike döner ve şahıslara geçer. Bu iki dükkân için 2002-2004 yılları arasında Vakıflar Meclisi'ne yapılan başvurular reddedilmiş, ancak açılan dava sonucunda, mahkeme kararıyla her ikisi de vakıf adına tescil edilebilmiştir. (bkz. Harita 30, s. 287)

KUMKAPI SURP ASDVADZADZİN PATRİKLİK KİLİSESİ VAKFI

İstanbul'un Osmanlı hâkimiyetine geçmesinin ardından Ermenilere tahsis edilen ve 1641 yılından itibaren Patrikhane kilisesi olan Surp Asdvadzadzin, halen mahzeninde yer alan Ayios Theodoros ayazmasından da anlaşıldığı gibi, eski bir Bizans kilisesidir. 1645, 1718 ve 1762'de çıkan yangınlarda yanan ve tekrar inşa edilen kilisenin 1826 Hocapaşa Yangını'nda bir kez daha yanması üzerine Patrikhane geçici olarak Samatya'ya nakledilir. Daha sonra II. Mahmud'dan alınan 2 Şubat 1828 tarihli fermanla, Kumkapi'daki ilk yerde, Surp Asdvadzadzin Kilisesi ile Surp Haç ve Surp Vortvots Vorodman kiliselerinden oluşan kilise kompleksi inşa edilir ve 14 Ekim 1828'de ibadete açılır. Bunlara ek olarak, ana kilisenin kuzey duvarına bitişik Surp Harutyun, Surp Haç Kilisesi'nin yanına Surp Hireşdagabed, Surp Vortvots Vorodman'ın yanına ise Surp Dzinunt adlı birer şapel inşa edilir. Surp Hireşdagabed sonradan yıktırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında kapatılan Vortvots Vorodman Kilisesi ise, yaklaşık yüz yıl aradan sonra restore edilerek, Aralık 2011'de, hem ibadethane hem de 'Patrik II. Mesrob Kültür Merkezi' olarak yeniden hizmete açılmıştır. Son olarak 1985'te kapsamlı bir onarımdan geçirilen Surp Asdvadzadzin, halen Patrikhane kilisesi olarak faaliyet göstermektedir.¹⁴⁸ (bkz. Harita 24, s. 276)

BEZCİYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

Kumkapi'da, Patrikhane kilisesinin hemen yanında yer alan Bezciyan Okulu, 1719 yılında, Patrik Hovhannes Golod tarafından kurulmuştur. 1826'daki Hocapaşa yangınında Patrikhane binası ile birlikte yanan okul binası, 1830'da, Bezciyan Kazaz Artin Amira'nın katkılarıyla yeniden inşa edilir ve okula 'Bezciyan' adı verilir. 1876'da 212, 1921'de ise 394 öğrencisi olduğu bilinen okulun günümüzdeki binası Aralık 1924'te inşa edilmiştir. 1925'te yeniden eğitim-öğretim faaliyetine başlamış olan okul halen hizmet vermektedir.¹⁴⁹ (bkz. Harita 24, s. 276)

KUMKAPI SURP ASDVADZADZİN PATRİKLİK KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 68 taşınmazından 29'u (%42,6) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 31). Bir taşınmaz dışında hepsi 1936'da beyan edilmiş olmasına rağmen el konan bu taşınmazlardan yalnızca biri Vakıflar Meclisi tarafından iade edilmiştir. Vakfın, 1936 sonrası edindiği ve tapu kaydı vakıf adına olan bir taşınmazı vardır.

Vakfın el konmuş olan mülklerinin biri dışında hepsi Fatih ilçesindedir. Kadıköy Atıfet Sokak'taki bir ev (TK 1032) şahıs mülkiyetine geçmiştir (bkz. Harita 32, s. 306). Fatih ilçesindeki taşınmazların dokuz tanesi Kapalıçarşı'dadır. Bunlardan Çukur Han'da bulunan bir han odasının (TK 544) akıbeti bilinmemektedir. Sahaflar Sokak'taki bir dükkânın (TK 535) maliki Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Çarşı içindeki diğer yedi dükkân ise (TK 534, TK 536, TK 537, TK 538, TK 539, TK 540, TK 541) tapuda şa-

KUMKAPI'DAKİ BEZCIYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (2012)

BEZCIYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL IN KUMKAPI (2012)

have any issue with the situation since they were closely linked. However, in April, 1984, the DGF sued the Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation for a commercial property on Papazoğlu Street (TK 380), claiming that it was not registered in the 1936 Declaration and that it had obtained it through a grant made in 1962. In response The Kumkapı Mother Mary Church Diratsular Foundation sued the other foundation, claiming that the property was listed in their 1913 and 1936 declarations, and asks for the registration records to be corrected accordingly. When the DGF's lawsuit resulted in favor of the foundation, the other lawsuit to correct the records was dropped, and the ownership of the property was conveyed to third parties. Applications to the Council of Foundations for the two commercial properties were denied, and only after the lawsuit they could be registered under the foundation's name (see Map 30 on page 287).

KUMKAPI SURP ASDVADZADZIN PATRIARCHATE CHURCH FOUNDATION

The Surp Asdvadzadzin Church was given to the Armenian community after the Ottoman conquest of Istanbul. The Ayios Theodoros fountain in its basement is a testament to its Byzantine heritage. Since 1641, it has been used as the church of the Patriarchate. In large fires that broke out in 1645, 1718 and 1762, the church was burnt down, and was rebuilt.

When the new building was consumed in yet another fire in 1826, the church moved to Samatya. When Sultan Mahmud II issued a decree on February 2, 1828, a church complex consisting of the Surp Asdvadzadzin Cathedral, the Surp Haç and the Surp Vortvots Vorodman Churches were built on the initial Kumkapı site, and was opened to service on October 14, 1828. In addition to these, three chapels named Surp Harutyun, Surp Hireşdagabed, and Surp Dzinunt were built next to the Surp Asdvadzadzin, Surp Haç, and Surp Vortvots Vorodman Churches respectively. Closed down during the First World War, The Vortvots Vorodman Church was reopened about a hundred years later in December 2011 after restorations. It is now also home to the Patriarch Mesrob II Cultural Center. Undergoing an extensive renovation for the last time in 1985, the Surp Asdvadzadzin is still used as the church of the Patriarchate.¹⁴⁸ (see Map 24 on page 276)

BEZCIYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

Situated near the Church of the Patriarchate in Kumkapı, The Bezciyan School was founded in 1719 by Bishop Hovhannes Golod. The great Hocapaşa fire in 1826 consumed both the school and the building of the Patriarchate. Four years later, and with contributions from Bezciyan Kazaz Artin Amira, the school was rebuilt and took the name 'Bezciyan'. In 1876, the school had 212 students. In 1921, the

1895'TE ERMENİ MİMAR HOVSEP AZNAVUR TARAFINDAN İNŞA EDİLEN VE GÜNÜMÜZDE SİRKEÇİ ADLİYESİ OLARAK KULLANILAN SANASARYAN HAN (2012)

SANASARYAN BUILDING BUILT BY THE ARMENIAN ARCHITECT HOVSEP AZNAVUR IN 1895 AND USED AS SİRKEÇİ COURTHOUSE TODAY (2012)

hıslar adına kayıtlıdır (bkz. Harita 30, s. 287). Kapalıçarşı yakınındaki Kebapçı Han'da yer alan bir dükkân (TK 545), İmam Ali Han'daki bir han odası (TK 551), Kaşıkçı Han'daki başka bir han odası (TK 556) ve Uzunçarşı Caddesi üzerindeki üç dükkân da (TK 552, TK 553, TK 554), vakfın mülkiyetini kaybettiği, şahıslara geçmiş taşınmazlardır. Ayrıca, Kürkçüler'de bulunan bir dükkân (TK 549), şahıs ve VGM mülkiyetinde, hisseli bir parseldir (bkz. Harita 30; Harita 31)

Vakfın el konan taşınmazlarının 10 adedi Kumkapı ve civarındadır (bkz. Harita 24, s. 276). Kilisenin hemen arkasında Tavasi Çeşme Sokak'ta yer alan, tapudaki 'malik' hanesi açık durumda olan bir ev (TK 526), 2004 yılında Vakıflar Meclisi tarafından vakfa iade edilmiştir. Kiliseyle aynı sokaktaki bir arsa (TK 1030), Türkeli Caddesi'ndeki başka bir arsa (TK 516), Tiyatro ve Fırın sokaklarında bulunan iki ev (TK 522 ve TK 524) ile Çadırcılar Çeşmesi Sokağı'ndaki bir arsa (TK 528) şahıs mülkiyetindedir. Şehsuvar Bey Mahallesi Arapzade Ahmet Sokak'taki bir dükkân (TK 7), Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı'nın 1936 Beynamesi'nde kayıtlı olmasına rağmen, kadastro çalışması sırasında Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı adına tescil edilir. 1981 yılında Surp Harutyun Kilisesi'ne dava açan VGM, taşınmazın bu kilisenin 1936 Beynamesi'nde yer almamasını bahane ederek tapu kaydının iptalini talep eder. Mahkeme bu talep doğrultusunda, taşınmazın VGM adına tescil edilmesine karar verir.

Laleli'deki Taşhan'da bir han odasına da (TK 531) VGM el koymuştur. Nişanca Mahallesi Asker Sokak'ta bulunan, eskiden okul olarak kullanılan ancak şimdi boş olan bir arsanın (TK 529) malik hanesi açık bırakılmış durumdadır. Daltaban Yokuşu'ndaki bir çeşme (TK 1033), Belediye'nin mülkiyetindedir. Bu çeşme, akar olmadıkları için beyan edilmeyen diğer vakıf çeşmelerinden farklı olarak, vakfın 1936 Beynamesi'nde yer alır. Laleli'de Eşbah Çeşme Sokağı'nda bulunan bir arsanın konumu tespit edilememiştir.

SANASARYAN HAN

Yakın zamana kadar Sirkeci Adliyesi olarak kullanılan Sanasaryan Han'a (TK 280) el konması süreci, mazbut vakıflar ve Patrikhane'nin tüzel kişiliğinin tanınması sorunları ile iç içe geçmiş bir hikâye anlatır.¹⁵⁰ 1895'te Ermeni mimar Hovsep Aznavur tarafından inşa edilen binayı, 1881'de Erzurum'da açılan Sanasaryan Okulu için kurulmuş olan Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Vakfı, 21 Haziran 1899'da satın alır (bkz. Harita 31, s. 294). Mıgırdıç Sanasaryan, vakfettiği mülklerin ve paranın okulda eğitim gören yoksul Ermeni çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılmasını ve gelirlerin yeni akar edilmesi için harcanmasını ve ayrıca, ayrıca, mütevellî heyetinin yokluğunda, tüm bu hizmetlerin yerine getirilmesinin sorumluluğunun Ermeni Patriği'ne ya da vekiline verilmesini şart koşar.

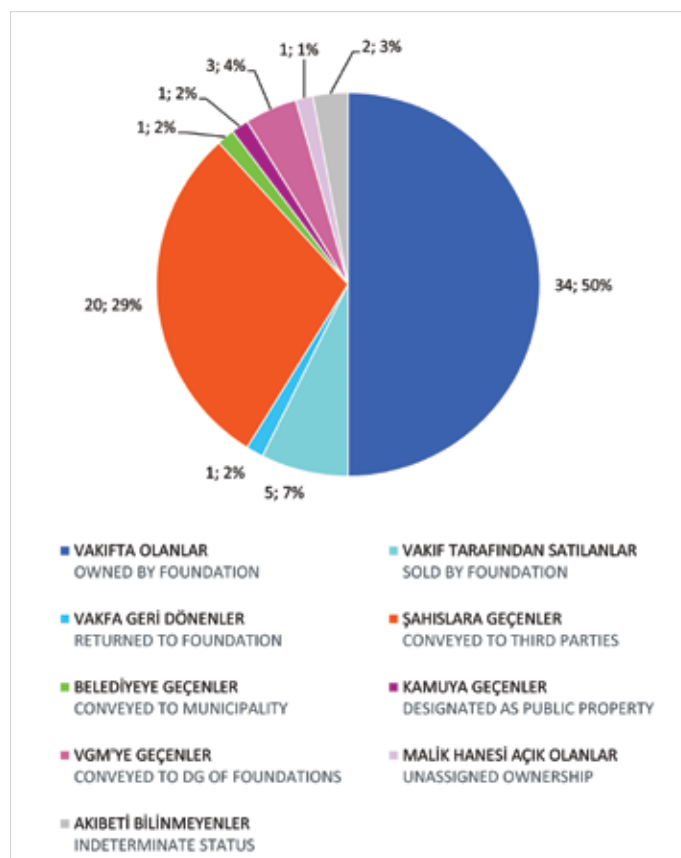
number had surged to 394. The building where the school is currently housed in was erected in December 1924. The school has been open since it resumed classes in 1925.¹⁴⁹ (see Map 24 on page 276)

PROPERTIES OF THE KUMKAPI SURP ASDVADZADZIN PATRIARCHATE CHURCH FOUNDATION

29 of the foundation's 68 assets, which make up 42.6 percent of the total assets, had disputed ownership (see Graph 31). Except for one property, all of them had been listed in the 1936 Declaration. The number of properties, which the Council of Foundations returned, is one. The foundation has one property that was acquired after 1936, and is registered under the name of the foundation.

All except one of the foundation's seized properties are located in Fatih. A residential property on Atfet Street in Kadıköy (TK 1032) is owned by third parties (see Map 32). Nine of those properties in Fatih are in the Grand Bazaar. The status of an office (TK 544) in the Çukur Han commercial building is unknown. The Directorate General of Foundations (DGF) owns a commercial property (TK 535) on Sahaflar Street. Seven commercial properties within the Grand Bazaar (TK 534, TK 536, TK 537, TK 538, TK 539, TK 540, TK 541) are registered under the name of third parties (see Map 30 on page 287). The ownership of the following properties have also been conveyed to third parties: An office (TK 545) in the Kebapçı Han commercial building near the Grand Bazaar, an office in the İmam Ali Han commercial building (TK 551), an office in the Kaşıkçı Han commercial building (TK 556), three offices on Uzunçarşı Avenue (TK 552, TK 553, TK 554). Another office in Kürkçüler (TK 549) is owned by the DGF and third parties (see Map 30, Map 31).

The foundation has 10 seized assets in Kumkapı and its vicinities (see Map 24 on page 276). A residential property (TK 526) located behind the church on Tavasi Çeşme Street had unassigned ownership in the land registry records, but it was returned to the foundation in 2004. The following properties are now owned by third parties: A land plot (TK 1030) on the same street with the church, another land plot (TK 516) on Türkeli Avenue, two residential properties (TK 522 and TK 524) on Tiyatro and Fırın Streets, a land plot on the Çadırcılar Çeşmesi Street (TK 528). A commercial property (TK 7) on the Kumkapı Şehsuvar Bey neighbourhood's Arapzade Ahmet Street was listed on the 1936 declaration of the Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation. Despite that, it was registered under the name of the Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation during the charting of cadastral plans. In 1981, the DGF sued the Surp Harutyun Church claiming that the property was not listed in the 1936 declaration of the foundation, and its deed should thus be cancelled. The Court ruled that the property shall be registered under the name of the DGF.

GRAFİK 31. KUMKAPI SURP ASDVADZADZİN PATRİKLİK KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 31. THE PROPERTIES OF THE KUMKAPI SURP ASDVADZADZIN PATRIARCHATE CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

The DGF has seized an office in Laleli (TK 531). An empty parcel on Asker Street in Nişanca that was previously used as a school (TK 529) has unassigned ownership. A fountain (TK 1033) on Daltaban Hill is owned by the municipality. This fountain, unlike others that didn't make it to the list because they didn't qualify as *akars* [real estate properties generating income], was included in the 1936 Declaration. The location of a lot in Eşbah Çeşme Street in Laleli has not been determined.

SANASARYAN HAN

The confiscation of the Sanasaryan Han commercial building (TK 280) is a tale of bureaucratic entanglements. Until recently, the building housed the Sirkeci Courthouse. The issues that eventually lead to the building's seizure are those pertaining to the status of confiscated foundations and the recognition of the legal personality of the Patriarchate.¹⁵⁰ The Sanasaryan Han was erected in 1895 by Armenian architect Hovsep Aznavur. The Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Foundation, established in Erzurum in 1881 to support the Sanasaryan School, bought the property on June 21, 1899 (see Map 31 on page 294). Mıgırdıç Sanasaryan requested that the money he dedicated would be used for the education of poor Armenian children, the revenues from the dedicated property would be used to acquire new *akars* [real estate properties generating income], and in

**MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**

■ VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION

■ VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION

EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE

■ VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION

■ ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES

■ BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY

■ HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY

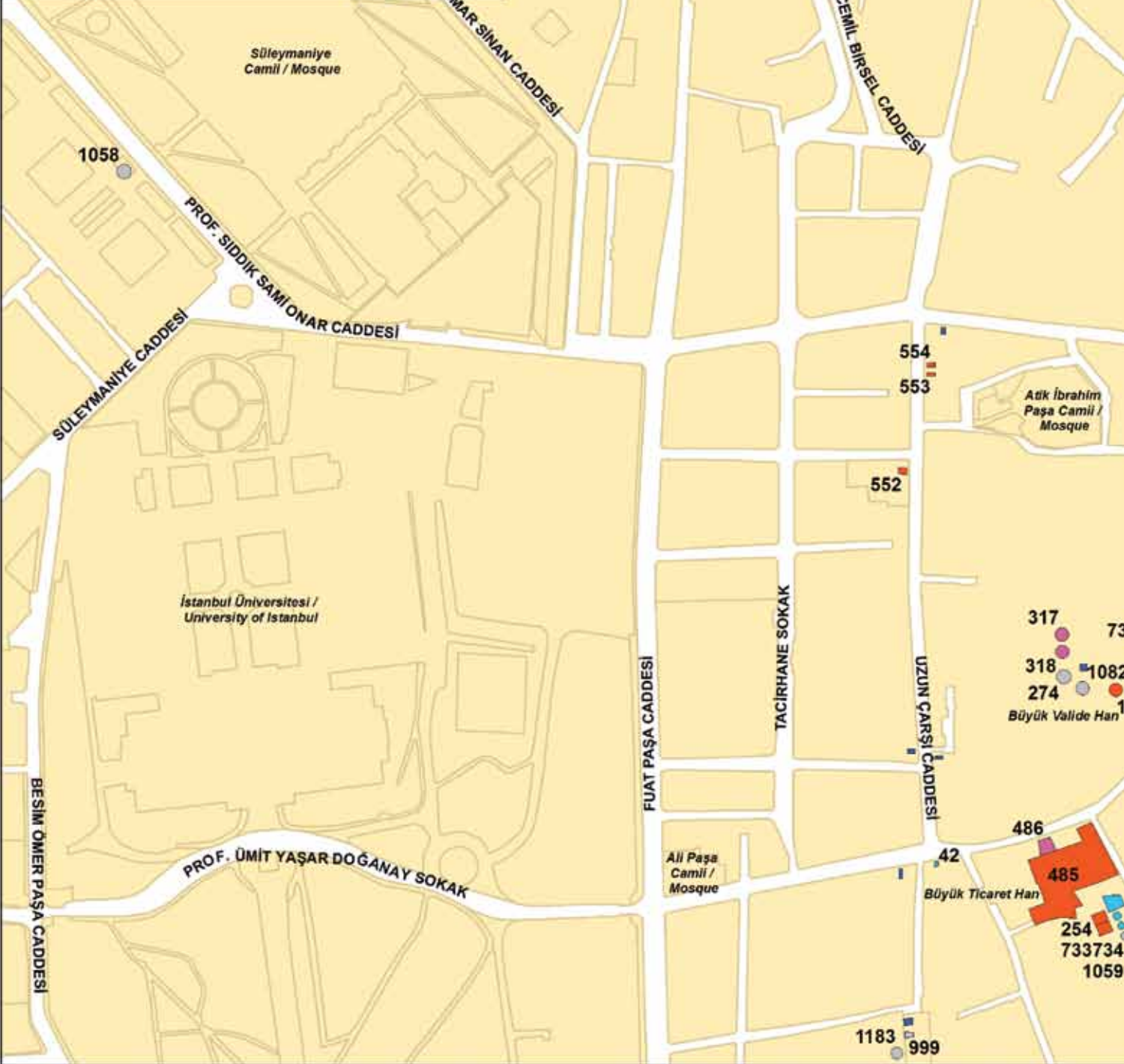
■ KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY

■ VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS

■ MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP

■ MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS

■ AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

883

Zindan Han

GALATA KÖPRÜSÜ

Vapur İskelesi /
Ferry Port

888

Eminönü
Meydanı /
Square

RAGİB GÜMÜŞ PALA CADESİ

REŞADİYE CADESİ

KENEDY CADESİ

935

Yeni
Camii /
Mosque

Güldenbayan
Selamet Hanı

15

İstanbul Ticaret Odası /
Istanbul Chamber of Commerce

Mısır Çarşısı /
Spice Bazaar

Çiçek Pazarı /
Flower Market

YALI KÖŞKÜ CADESİ

280

Sanasaryan Han

YENİ CAMİİ CADESİ

HAMDİYE CADESİ

882

Yusufyan Han

VASİF ÇINAR CADESİ

BÜYÜK POSTANE CADESİ

AŞİR EFENDİ CADESİ

Büyük Postane /
Grand Post Office

ANKARA CADESİ

1084

Sümbüllü Han

1085

1086

235

HOCA HANI SOKAK

278

Kürkçü Han

1083

590

Büyük Yeni Han

MAHMUTPAŞA YOKUŞU CADESİ

TARAKÇI CAFER SOKAK

CEMAL NADİR SOKAK

928

43

14

44

Çinli Han

39

16

823

448

SULTAN MEKTİBİ SOKAK

TÜRK OCAĞI CADESİ

İstanbul
Lisesi /
School

the absence of a board of directors, these duties would be fulfilled by the Patriarch or his deputy.

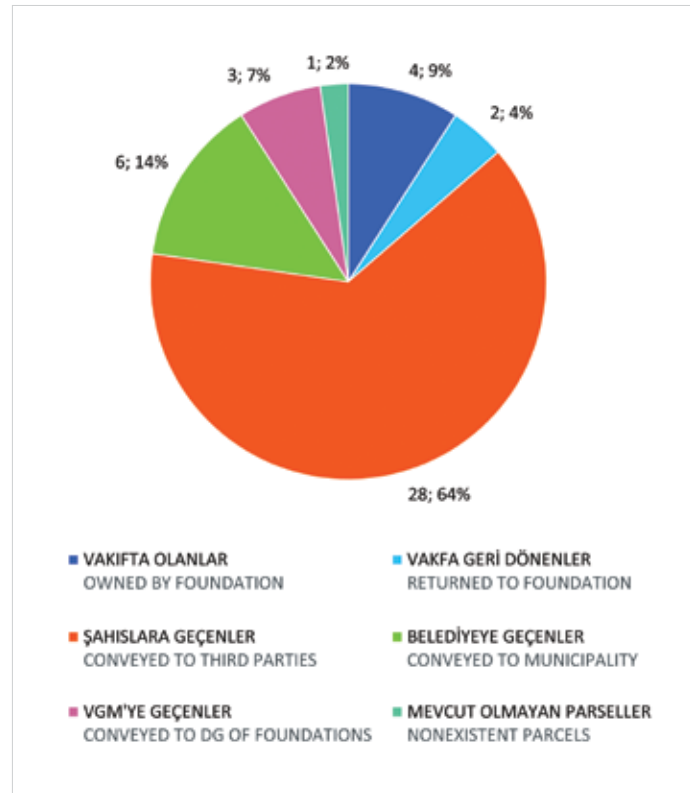
Headquartered in Istanbul, the foundation bought the Sanasaryan Han there, and more properties in Erzurum. These include nine parcels of farmland in central Erzurum, a ranch and a house with a yard in the village of Ağveren, and two parcels of farmland in the village of Gez.¹⁵¹ When the school shut down in 1915, its students were transferred to the Getronagan School in Istanbul. The school building in Erzurum is seized by the state, and the Erzurum Congress was held in that building on July 23, 1919. When the building was burnt down in 1924, a new building was erected. Erzurum Atatürk Yapı Meslek ve İnşaat Teknik Lisesi, a vocational high school, is housed there.

Used by the state during the First World War, the Patriarchate has been in charge of the Sanasaryan Han since 1920. The rental income from the building used for poor students and the upkeep of The Getronagan School was confiscated in 1928 by the Special Provincial Administration (SPA), a branch of the Istanbul Governorship. A lawsuit brought to court to challenge the practice by Patriarch Mesrob Naroyan, a trustee of the Sanasaryan, resulted in favor of the foundation in 1932. When the decision failed to get the approval of the Supreme Court of Appeals, the case was retried, this time resulting in favor of the SPA, since the Sanasaryan School was no longer open.¹⁵² Meanwhile, The Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Foundation was declared defunct [*mazbut*], or confiscated within the framework of the 1935 Foundations Law, on the basis that it did not have trustees. Later, the DGF went to court requesting that the building be registered under the name of the Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Foundation. Still registered under this name, the building was given over to the Istanbul Police Authority. It is a chilling fact that the building, which was dedicated by philanthropists for the education of poor Armenian children, is now called '*tabutluk*', or a place where coffins are kept, referring to the illegal acts of torture and coercion allegedly taking place there.

After being used as a courthouse in the 1980s, the Sanasaryan Han is currently a commercial building. The Armenian Patriarchate filed a suit in January 2012, to reclaim the building,¹⁵³ and while this case is ongoing, it filed for another suit to reclaim the right to run the Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Foundation.

KUMKAPI SURP HARUTYUN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

In 1832, a decree was issued to build a chapel for Armenians fishermen and boatmen who lived in the area between Yenikapı and Kumkapı. With support from Kazaz Artin Amira, the chapel was expanded in 1832, and a school was built near the chapel for the poor children who lived in the area. On January 18, 1855, a decree was issued for the church to

GRAFİK 32. KUMKAPI SURP HARUTYUN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 32. THE PROPERTIES OF THE KUMKAPI SURP HARUTYUN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

be rebuilt. It was reopened to service on December 14, 1855.¹⁵⁴ (see Map 24 on page 276)

BOĞOSYAN-VARVARYAN PRIMARY SCHOOL

The school was built near the church, but was closed in 1981 by the Patriarchate and the foundation's board of directors when the Armenian population in Kumkapı started to dwindle.¹⁵⁵ In 2012, the foundation said the building will be used as a hotel. (see Map 24 on page 276)

PROPERTIES OF THE KUMKAPI SURP HARUTYUN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

A total of 44 assets have been identified. Except for the church, the school parcel and three *akars* [real estate properties generating income], 40 assets had disputed ownership. This constitutes 91 percent of the total assets (see Graph 32). 12 of those disputed assets were listed in the 1936 Declaration. The foundation won back only two of these by a court ruling. Those *akars* [real estate properties generating income] that did not have disputed ownership were actually acquired in the Ottoman times, yet the foundation was able to get title deeds issued by saying they were newly acquired in the 1950s. Only three of the *akars* [real estate properties generating income] acquired after 1936 were registered at the Office of the Land Registry. One of those *akars* acquired after 1936 was seized.

Two assets (TK 449 and TK 450) reclaimed in 1998 by court order are located in the south edge of the church (see

Merkezi İstanbul'da olan vakıf, vakfiyesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda, İstanbul'daki Sanasaryan Han'ın yanı sıra, Erzurum merkezde dokuz parça tarla, Ağveren köyünde bir çiftlik ve bahçeli bir ev, Gez köyünde iki tarla satın alır.¹⁵¹ 1915'e kadar faaliyetini sürdüren Sanasaryan Okulu kapanınca, soykırımdan kurtulan bazı öğrencileri İstanbul'daki Getronagan Okulu'na geçer. Devletin el koyduğu, Erzurum'daki okulun binası, 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi'nin düzenlediği yerdir. 1924 yılında yanan binanın yerine yeni bir okul binası inşa edilir. Bu bina halen Erzurum Atatürk Yapı Meslek ve İnşaat Teknik Lisesi olarak hizmet vermektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında devlet tarafından kullanılan Sanasaryan Han, 1920 yılından itibaren Patriklik tarafından yönetilir. Yoksul çocuklar ve Getronagan Okulu için kullanılan hanın gelirleri, 1928 yılında İstanbul Valiliği'ne bağlı İdare-i Hususiye (İl Özel İdaresi) tarafından haczedilir. Sanasaryan Vakfı adına, mütevellisi Patrik Mesrob Naroyan'ın açtığı itiraz davası, 1932'de vakıf lehine sonuçlanır. Yargıtay'da bozulması üzerine tekrar görülen davada, kapanan Sanasaryan Okulu'nun yeniden açılmamış olması nedeniyle, 1937'de İdare-i Hususiye lehine karar verilir.¹⁵² Bu arada Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Vakfı, 1935'te yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu kapsamında, mütevellisi olmadığı savıyla mazbutaya alınır. Sonraki dönemde VGM, binanın mazbut Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Vakfı adına kaydedilmesi için dava açar. Tapuda halen bu vakıf adına kayıtlı olan han, 1944'te İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne tahsis edildikten sonra 'tabutluk' ismiyle anılır olmuş; yoksul Ermeni çocuklarının okuyabilmeleri için hayırseverler tarafından vakfedilen bir taşınmaz, Türkiye toplumunun hafızasına işkence mekânı olarak yerleşmiştir.

1980'li yıllarda Adliye binası olan bina, kısa süre önce tekrar han olarak kullanılmaya başlamıştır. Ermeni Patrikliği, Ocak 2012'de, hanın iadesi için mahkemeye başvurmuş¹⁵³ ve bu dava sürerken, mazbutaya alınmış olan Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Vakfı'nın idaresini geri almak için de bir dava açmıştır.

KUMKAPI SURP HARUTYUN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

Kumkapı-dışı olarak adlandırılan Yenikapı-Kumkapı arasındaki bölgede yaşayan ve ağırlıklı olarak balıkçılık ve kayıkçılıkla geçinen Ermeniler için, 1832 yılında yayımlanan fermanla, ahşap bir şapel inşa edilmiştir. Daha sonra Kazaz Artin Amira'nın girişimiyle bu şapel genişletilir ve yanına, yoksul balıkçı çocukları için bir okul yapılır. 18 Ocak 1855 tarihli fermanla kilise yeniden inşa edilerek 14 Aralık 1855 tarihinde ibadete açılır.¹⁵⁴ (bkz. Harita 24, s. 276)

BOĞOSYAN-VARVARYAN İLKOKULU

Kilisenin bitişiğindeki Boğosyan-Varvaryan İlkokulu, Kumkapı'daki Ermeni nüfusun azalmasıyla nedeniyle, 1981 yılında Patriklik ve Vakıf Yönetim Kurulu tarafından

kapatılmıştır.¹⁵⁵ Vakıf yönetimi, 2012'de, uzun zamandır boş olan okul binasının otel olarak kullanılmak üzere kiraya verileceğini duyurmuştur. (bkz. Harita 24, s. 276)

KUMKAPI SURP HARUTYUN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 44 adet taşınmazı tespit edilmiştir. Bunlardan kilise ve okul parseli ile üç adet akar herhangi bir sorun yaşamamış, 40 adet taşınmaz ise (%91) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. (bkz. Grafik 32) Mülkiyet sorunu yaşayan taşınmazlardan 12'si 1936 Beynamesi'nde kayıtlıdır; vakıf bu mülklerin yalnızca ikisini mahkeme kararı ile geri kazanmıştır. Mülkiyet sorunuyla karşılaşmamış olan akarlar ise, vakıf tarafından Osmanlı döneminde edinilmiş olmalarına rağmen, 1950'li yıllarda yeni satın alınmış gibi gösterilerek tapuda tescil edilebilmiş olanlardır. 1936 sonrasında, önceden edinmiş olduğu akarlarından yalnızca üçünü tapuda kaydettirebilen vakfın gerçekten 1936'dan sonra edindiği akarlarından ise birine el konmuştur.

Vakfın mahkeme kararıyla 1998'de geri aldığı iki taşınmaz (TK 449 ve TK 450) kilisenin güneyinde yer almaktadır. Belediye'nin mülkiyetine geçen altı adet parsel de (TK 451, TK 452, TK 1215, TK 1216, TK 1217, TK 1231) bunların yanındadır. Vakfa ait bir dükkân (TK 447), sahil düzenleme sahası içinde kaldığı için kamulaştırılmıştır; güncel kadastro planında bu taşınmaz parsel olarak mevcut değildir. Vakıf yönetimi, VGM'nin el koyduğu, kilisenin yakınlarında Kumluk Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 446) ile Saraç İshak Mahallesi'nde Kâtip Sinan Mektebi Sokak'taki iki evin (TK 1219 ve TK 1240) iade edilmesi için, Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne başvurmuştur. (bkz. Harita 24, s. 276)

Vakıf yönetimi, tapu kayıtlarında yaptığı araştırma sonucunda, şahıs mülkiyetine geçtiğini tespit ettiği, çoğunluğu Kumkapı bölgesinde yer alan 28 akarının iadesi için, Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne başvuruda bulunmuştur. Bunların 20'si (TK 444, TK 1221, TK 1222, TK 1223, TK 1224, TK 1225, TK 1226, TK 1227, TK 1228, TK 1229, TK 1230, TK 1232, TK 1233, TK 1234, TK 1235, TK 1236, TK 1237, TK 1238, TK 1243, TK 1244) kilisenin yakınlarındadır. Saraç İshak Mahallesi, Kâtip Sinan Mektebi Sokak'taki bir apartman (TK 1218) ve iki ev (TK 1220 ve TK 1239), Bali Paşa Yokuşu'ndaki bir arsa (TK 443), Kapalıçarşı yakınlarındaki Sultan Odaları Han'da bulunan bir oda (TK 448), Sıraodalar Han'daki bir oda (TK 1242) ve Aynacılar Sokak'taki bir dükkân (TK 1241) da, vakfın şahıs mülkiyetine geçmiş mülklerindenidir. (bkz. Harita 24, 30, 31)

Vakfın el konan son mülkü, Kadıköy Beyaz Leylaklı Sokak'taki bir apartmanda bulunan, 1967'de bir piyango çekilişinden kazanılmış olan bir dairedir (TK 6). Aynı yıl vakıf adına tapuda tescil edilen bu daire, İstanbul Vakıflar

NARLIKAPI SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ (2010)

NARLIKAPI SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH (2010)

Map 24 on page 276). Six parcels conveyed to the municipality (TK 451, TK 452, TK 1215, TK 1216, TK 1217, TK 1231) are located right next to these. A commercial property (TK 447) was expropriated as it fell within the borders of a waterfront rehabilitation area, and this parcel no longer exists in current cadastral plans. The foundation has applied to the Council of Foundations within the framework of the August 2011 decree law to reclaim a land plot (TK 446) on Kumluk Street, and two residential properties (TK 1219, TK 1240) on Katip Sinan Mektebi Street in Saraç İshak neighbourhood. (see Map 24)

To reclaim 28 *akars* [real estate properties generating income] in the Kumkapı area, which the foundation has identified, is conveyed to third parties, the board of directors has applied to the Council of Foundations within the framework of the August 2011 decree law. The following 20 are near the church: (TK 444, TK 1221, TK 1222, TK 1223, TK 1224, TK 1225, TK 1226, TK 1227, TK 1228, TK 1229, TK 1230, TK 1232, TK 1233, TK 1234, TK 1235, TK 1236, TK 1237, TK 1238, TK 1243, TK 1244). The following properties have also been conveyed to third parties. A building (TK 1218) and two residential properties (TK 1220 and TK 1239) on Katip Sinan Mektebi Street in Saraç İshak neighbourhood, a land plot on Bali Paşa Hill (TK 443), an office (TK 448) in Sultan Odaları Han commercial building near the Grand Bazaar, an office (TK 1242)

in Siraodalar Han commercial building, a commercial property (TK 1241) on Aynacılar Street. (see Map 24, Map 30, Map 31)

The last of the foundation's seized properties is a residential property on Kadıköy's Beyaz Leylaklı Street, won in a lottery in 1967 (TK 6). The foundation received the title deed for the property the same year. The Istanbul branch of DGF returned the property to the company that ran the lottery in 1995, after a court decision obliging the return of the property to its original owners (*eski kaydın ihyası*). The pretext was that the property was not listed in the 1936 Declaration. (see Map 32 on page 306)

NARLIKAPI SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Surp Hovhannes Armenian Church was erected in 1807 to meet the needs of the first Armenian Hospital built in Narlikapı in 1751. Hovhannes Amira Dadyan and Garabed Amira Aznavuryan led the efforts to build the church. Undergoing a renovation in 1835, the building was torn down in 1962. When a new structure was built in 1964, the church was reopened.¹⁵⁶ The church is still open to service. (see Map 27 on page 281)

PROPERTIES OF THE NARLIKAPI SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Except for two land plots all of the 21 assets of the

Bölge Müdürlüğü tarafından –1936 Beyannamesi’nde kayıtlı olmadığı bahanesiyle– 1995 yılında açılan davada verilen ‘eski kaydın ihyası’ kararı doğrultusunda, piyangoyu düzenleyen şirkete geri dönmüştür. (bkz. Harita 32, s. 306)

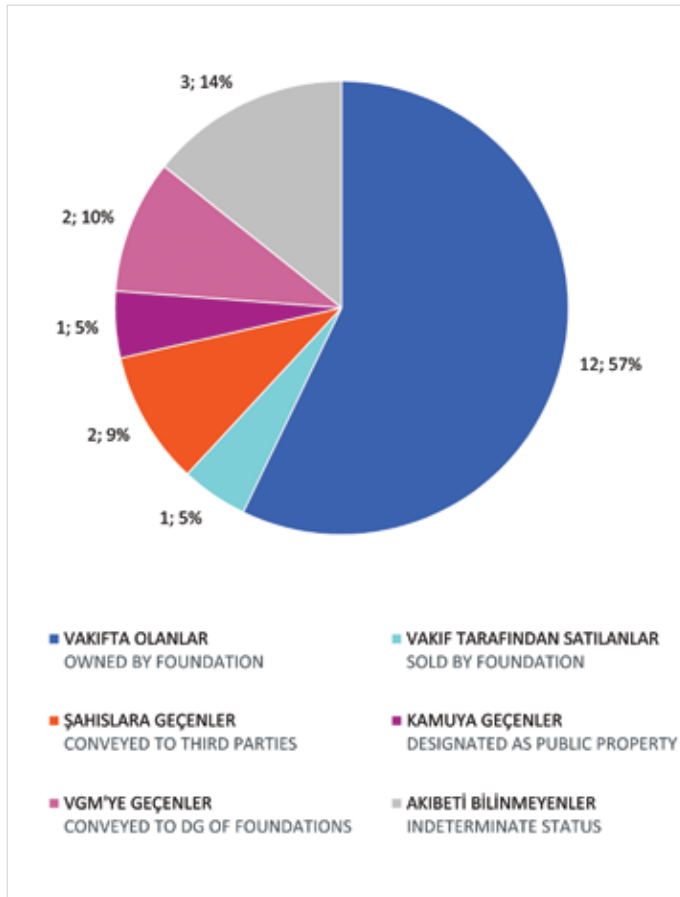
NARLIKAPI SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Bugünkü Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi’nin temelleri, Narlıkapı’da 1751’de hizmete giren, İstanbul’un ilk Ermeni hastanesinin ibadet mekânı ihtiyacını karşılamak amacıyla, Hovhannes Amira Dadyan ve Garabed Amira Aznavuryan’ın girişimiyle, 1807’de atılmıştır. 1835’te onarımdan geçirilen yapı, 1962’de yeniden inşa edilmek üzere yıktırılır ve 1964’te yeni binasında hizmet vermeye başlar.¹⁵⁶ Kilise halen ibadete açıktır. (bkz. Harita 27, s. 281)

NARLIKAPI SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI’NIN MÜLKLERİ

İki arsa dışında hepsi 1936’da beyan edilmiş olan toplam 21 adet mülkünden sekizi (%38) mülkiyet sorunuyla karşılaşmış olan vakfın, Vakıflar Meclisi’ne başvuru yoluyla ya da mahkeme kararıyla geri aldığı mülkü yoktur. (bkz. Grafik 33)

Vakfın 1936 Beyannamesi’nde kayıtlı olduğu halde kaybettiği, Yedikule Mahallesi, Çubukçu Sokak’ta bulunan iki ev

GRAFİK 33. NARLIKAPI SURP HOVHANNES ERMENİ KİLİSESİ VAKFI’NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 33. THE PROPERTIES OF THE NARLIKAPI SURP HOVHANNES ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

TOPKAPI LEVON VARTUHYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRENCİLERİ (2011)

STUDENTS OF THE TOPKAPI LEVON VARTUHYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL (2011)

ve bir arsanın konumu belirlenememiştir; dolayısıyla, bunların güncel maliki bilinmemektedir. Aynı mahallede İstasyon Caddesi’nde yer alan iki taşınmaza (TK 564 ve TK 565) VGM el koymuştur. İkiyüzlü Çeşmesi Sokak’taki iki arsa ise (TK 9 ve TK 10) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 27, s. 281). Kâtip Kasım Mahallesi, Kayıkhan Sokak’taki arsa (TK 561) ise kamu mülkiyetine geçirilmiştir (bkz. Harita 24, s. 276).

TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ, LEVON VARTUHYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

Topkapı, 17. yüzyıl sonlarında, İstanbul’da Ermeni nüfusun en yoğun olduğu mahallelerden biridir. 1818 yılına ait bir salnamede, semtte 280 Ermeni hanesinin bulunduğu kaydedilir. Ermeni tarihçi Sarkis Hovhannesyan (1740-1805), Topkapı’nın iç kısımlarında yaşayan ve elekcilikle geçinen Çingenelerin, aslen Ermeni olup, 18. yüzyıl başlarında Müslümanlığa geçtiklerini dile getirir.¹⁵⁷

TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ

Topkapı’daki Surp Nigoğayos Kilisesi’nin inşa tarihi hakkında net bir bilgi bulunmasa da, 1630 yılında hizmet verdiği bilinmektedir. Topkapı’nın karşısında, surlara çok yakın bir yerde, Türklerin ve Ermenilerin yaşadığı Tekkeci Mahallesi’nde bulunan kilise 1729 yılında yıktırılır. 1813 ve 1823 yıllarında onarıldıktan sonra, Şubat 1831 tarihli bir fermanla tekrar yıktırılır. Yeniden inşa edilip 21 Ağustos 1832’de ibadete açılan, 1894’teki depremin ardından tamir edilen kilise Birinci Dünya Savaşı’nda orduya tahsis edilir. Cumhuriyet döneminde kapsamlı bir onarım gördükten sonra, 9 Aralık 1927’de yeniden faaliyete geçen kilise halen ibadete açıktır.¹⁵⁸ (bkz. Harita 23, s. 271)

LEVON VARTUHYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi’nin idareci-leri tarafından, 1820’de, kilisenin yanından bir okul açılır. 1840’ta, bu okulun adı –kuruma maddi yardımlarda bulunan

foundation have been listed in the 1936 Declaration. Eight of them, which make up 38 percent of the declared assets, have disputed ownership. No properties have been returned to the foundation(see Graph 33).

The exact locations of the two residential properties and one land plot on Çubukçu Street in Yedikule neighbourhood could not be identified. These properties were seized even though they were listed in 1936 Declaration. Current owners of these properties are unknown. The DGF has seized two properties (TK 564 and TK 565) located on İstasyon Avenue of the same neighbourhood. Two land plots on İkiyüzlü Çeşmesi Street (TK 9, TK 10) are owned by third parties (see Map 27 on page 281). A land plot on Kayıkhanne Street in Kâtip Kasım neighbourhood is now public property (see Map 24 on page 276).

TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH, LEVON VARTUHYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

Topkapı had a large Armenian community in the late 17th century. A yearbook from 1818 wrote that 280 Armenian families lived in the district. Armenian historian Sarkis Hovhannesyanyan (1740-1805) writes that the Roma who lived in Topkapı were originally Armenians, and had converted to Islam in the early 18th century.¹⁵⁷

TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH

The exact date when the Surp Nigoğayos Church in Topkapı was built is unknown, yet records show that it was open to service in 1630. Situated in Tekkeci neighbourhood where Turks and Armenians lived together, the church was torn down in 1729. After renovations in 1813 and 1823, it was torn down one more time with firman dated in February 1831, only to be rebuilt again on August 21, 1832. When an earthquake hit the city in 1894, the building was damaged. The church was controlled by the army during the First World War. After undergoing extensive renovations in the Republican era, the church was reopened to service on December 9, 1927. The Surp Nigoğayos Church is still in use.¹⁵⁸ (see Map 23 on page 271)

LEVON VARTUHYAN ARMENIAN SECONDARY SCHOOL

The administrators of the Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church opened a school near the church in 1820. Twenty years later, the name of the school was changed to 'Levonyan' to honor one of its benefactors carrying the name. The Vartuhyan School was established as an all-girls institution in 1864. When the pre-school division was added in 1893, the institution became a full-fledged elementary school. In 1894, the two schools merged, and took the name 'Levon Vartuhyan'. Now a co-ed institution, the school is still open.¹⁵⁹ (see Map 23)

TOPKAPI (DAVUTPAŞA) ARMENIAN CEMETERY

The Topkapı Armenian Cemetery stands out amongst the seized properties of the Armenian community as an

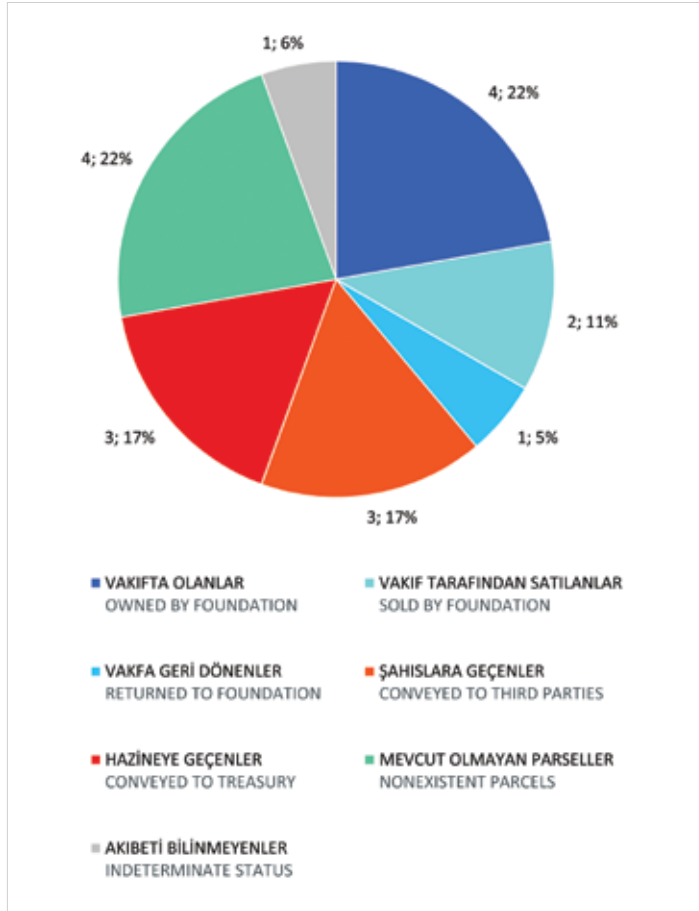
EMLÂK KAYIT FİŞİ			
- Ait olduğu müessesesi	:	Topkapı Surp Nigoğos Ermeni Kilisesi, Lev Vartuhyan okul ve mezarlığı vakfı.	
- Sıra numarası	:	Mısır Üstü	
- Kayıtlı bulunduğu nam	:	Kevork veledi Atam	
- Mülkin			
	Cinsi	Tarzı inşası	Kat adedi Çapı M. ²
Kadim mezarlık			
elyevm tarla			
- Senti meşhuru	eskisi :	Topkapı harici, Gümüştuyu	
	yenisi :		
- Mahallesi	eskisi :		
	yenisi :	Merkez ef.	
- Sokağı	eskisi :	Davutpaşa C.	
	yenisi :		
- Numarası	eskisi :		1874 tarihli def. 5
	yenisi :		26
			Tas. kayd def. No. 1 de
			No. 2 Sa.
- Tapu kayd kıymeti	:		
- Gayrisafi iradı	:		
- Yıllık getirdiği kira	:		
- Sigorta kıymeti	:		
- Mülk veya vakıf olduğu:		Sultan bayezidi velihan vakfı musakkafatın	
- Tapu kayıt vesikasının			
	Num'ı	Tarihi	Numerası
	21 R -	1855	
	Senedi sayılmış olup kopyası mevcut		
	mimarlıktaki bahsinin kontratı 4 Tex. San. 301 Tarihli k. l. ile de		
- Mülahazat :			
			İşbu mezarlığa bundan altmış sene evveline
			az defnedilmekte idi. Takriben elli sene kadar evvel, maruf Midhat paşa
			esekâ tarafından nahak yere işgal edilmiş ve mezar taşları sökülerek, tarl
			stürülmüştür.
			Elyevm burasının mezara benzer tarafı kalmamıştır. Bu mezarlığa
			XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX: Kadim Ermeni milletine ait olduğuna dair,
			gas inoicyan ve Yeremiya Kömürciyan isimli müelliflerin eserlerinde malum
			ardır.
			Tashihî kayd durumuna gelince, unamesi diğer emlak meyanında te
			di ettirilmişse diğer akaratta olduğu gibi kaydı tashih edilmemiştir.

TOPKAPI ERMENİ MEZARLIĞI'NIN MÜLKİYETİYLE İLGİLİ BİLGİLERİN DE YER ALDIĞI BİR EMLAK KAYIT FİŞİ

A PROPERTY REGISTRATION RECEIPT OF THE TOPKAPI ARMENIAN CEMETERY

immovable asset for which there is no clear information as to its location, and how it was lost. In a 1839 title deed, the owner of the property was written as "Atam, son of Kevork" and its address was stated as "outside of Topkapı, Gümüştuyu district, Merkez Efendi neighbourhood". It should be noted that the name of the owner was in fact 'nam-ı mevhum' [registered in the name of revered religious figures] due to restrictions on property ownership by foundations. The cemetery dated back to the 17th century, and the last known burial took place on April 7, 1896. Appearing in the 1913 Declaration in the 13th place the cemetery was mentioned as a hayrat [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], in the 1936 Declaration. It was located on Davutpaşa Avenue.

Documents in the foundation's archives show that after the last burial took place, the cemetery was taken over by the owners of a mansion and farm belonging to Mithat Pasha. After that, the tombstones were removed, and the cemetery was turned into a farm. On September 26, 1908, *Servet-i Fünun*, a popular newspaper in the day, wrote that

GRAFİK 34. TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 34. THE PROPERTIES OF THE TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

kişinin adına göndermeyle– ‘Levonyan’ olarak değiştirilir. 1864 yılında, kız öğrencilerin eğitimi için kurulan Vartuhyan Okulu, 1893’te alt katında anasını bölümlerinin açılmasıyla, tam zamanlı eğitim veren bir ilkokula dönüşür. 1894’te, iki okul ‘Levon Vartuhyan’ adı altında birleştirilerek karma eğitime geçer. Okul halen faaliyettedir.¹⁵⁹ (bkz. Harita 23, s. 271)

TOPKAPI (DAVUTPAŞA) ERMENİ MEZARLIĞI

Topkapı Ermeni Mezarlığı, Ermeni toplumunun el konan mülkleri arasında yeri ve nasıl kaybedildiği netleşmemiş bir taşınmaz olarak öne çıkmaktadır. Tarihi 17. yüzyıla dayanan ve 1839’da tapuya nam-ı mevhum olarak “Kevork veledi Atam” adına tescil edilen mezarlığın adresi “Topkapı dışında, Gümüşsuyu semtindeki Merkez Efendi Mahallesi”dir. Kilise arşivindeki kayıtlara göre buraya son olarak 7 Nisan 1896’da defin yapılmıştır. 1913 Beyannamesi’nde 13. sırada gösterilen ve Davutpaşa Caddesi’nde bulunan mezarlık, 1936 Beyannamesi’nde de hayrat olarak geçer.

Vakfın arşivindeki belgelerden, en son defin işi yapıldıktan sonra, mezarlığın, Mithat Paşa adına yaptırılan bir köşk ve çiftliğin sahipleri tarafından işgal edildiği, mezar taşlarının söküldüğü ve arazinin tarlaya dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, 26 Eylül 1908 tarihli *Servet-i Fünun* gazetesinde, Mithat Paşa’nın adı zikredilmeden, Topkapı civarında

bulunan Ermeni mezarlığının bir devlet görevlisi tarafından zaptedilip vatandaşlara satıldığı, gerekli incelemelerin ardından arazinin mezarlık olduğunun anlaşıldığı ve iadesi için emir verildiği aktarılır.

Mezarlık ve çevresi İstanbul’un tarihi sınırlarını belirleyen surların hemen dışında kaldığı için 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında yapılan birçok şehir haritasında yer almamıştır. Vakfın arşivinde bulunan bir krokiye göre birbirinin çaprazında bulunan mezarlık ile Mithat Paşa Çiftliği’nin yerlerinde bugün Ülker fabrikası ile Mithat Paşa sanayi sitesi vardır. (bkz. Harita 51, s. 363)

1943’te Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Şükür Saraçoğlu ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran’ın imzalarının yer aldığı bir kararnameyle Topkapı dışındaki Mithat Paşa Çiftliği’nin yaklaşık 55 bin metrekarelik arazisi imara açılır. Ülker Fabrikası’nın Davutpaşa Caddesi üzerindeki ilk fabrikasına taşınması bu tarihlere denk gelir.¹⁶⁰ Tapuda yapılan bir araştırmada, üzerinde fabrikanın yer aldığı parsellerden birinin geçmişinde Ermeni mezarlığı kaydı görülmüşse de, bu belgenin kopyasını edinmek mümkün olmamıştır. Bu durum, vakıfların mülkleriyle ilgili resmi kayıtlara ulaşma konusunda yaşadıkları zorlukların tipik bir örneğidir.

Vakıf, mezarlığın iadesi için Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde kabul edilen kararlar doğrultusunda başvuru yapar ancak başvuru, mezarlıkların belediyelere devredilmiş olduğu gerekçesiyle reddedilir.¹⁶¹ Vakıf, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararnameyle mezarlığın iadesi için yeni bir başvuruda bulunmuştur. Eylül 2012 itibarıyla başvurunun sonucu belli değildir.

TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 18 mülkünden 12’si (%66) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. (bkz. Grafik 34) Bunlardan ikisi 1913 ve 1936 beyannamelerinde kayıtlı değildir ancak yalnızca biri 1936 sonrasında edinilmiştir; Vakıflar Meclisi tarafından iade edilen tek taşınmaz da budur. Vakfın Sulukule Caddesi’nde bulunan, 1967’de vasiyet yoluyla edindiği fakat sonradan el konan bu ev (TK 161), 2011 yılında Vakıflar Meclisi tarafından vakfa iade edilmiştir. (bkz. Harita 23, s. 271)

Kilise yakınlarındaki Bayezıdağa Mektebi Sokak’ta bulunan bir dükkân (TK 163), Bayezıdağa Yağhane Sokak’taki bir ev (TK 164) ile Kalaycı Ali Sokak’taki bir arsa (TK 168) vakfın Hazine tarafından el konan taşınmazlarıdır. Aynı bölgede Kehal Bağlı Sokak’ta yer alan bir dükkân (TK 165; bkz. Harita 23) ve Kapalıçarşı’nın yanındaki Çuhacı Han’daki bir oda (TK 227; bkz. Harita 30) şahıs mülkiyetine geçmiştir. Vakfa ait mezarlık da (TK 279), yukarıda anlatıldığı gibi, şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 51, s. 363).

Vakfa ait taşınmazlardan, kilisenin hemen yanında, günümüzde otobüs duraklarının yer aldığı Topkapı Meydanı’nda bulunan bir arsa (TK 864), iki dükkân (TK 865 ve TK 866) ve bir ev (TK 867) kamulaştırılmıştır. Bu taşınmazlar

an Armenian cemetery near Topkapı was confiscated by a government worker and was sold to third parties, and that a decree was put into effect to return the sold parcels after it was understood that they belonged to a cemetery. In this piece, the name Mithat Pasha was not mentioned.

The cemetery and its vicinities fell outside Istanbul's historic city limits delineated by the ancient city walls. Thus, the site wasn't depicted on maps printed in the late 19th and early 20th centuries. According to a chart found in the foundation's archives, the cemetery lay across from the Mithat Paşa farm. Today, the Ülker factory and the Mithat Paşa industrial site are located here. (see Map 51 on page 363)

In 1943, President İsmet İnönü, Prime Minister Şükrü Saraçoğlu, and Interior Minister Hilmi Uran signed a decree to zone the 55 thousand square-meter Mithat Paşa farm for construction. The Ülker factory moved to its first building on Davutpaşa Avenue around this time.¹⁶⁰ Even though the Office of the Land Registry archives include a document proving that a parcel on which the factory is located was an Armenian cemetery, it was not possible to receive a copy of it. Foundations frequently encounter this problem while they try to access official records about their properties.

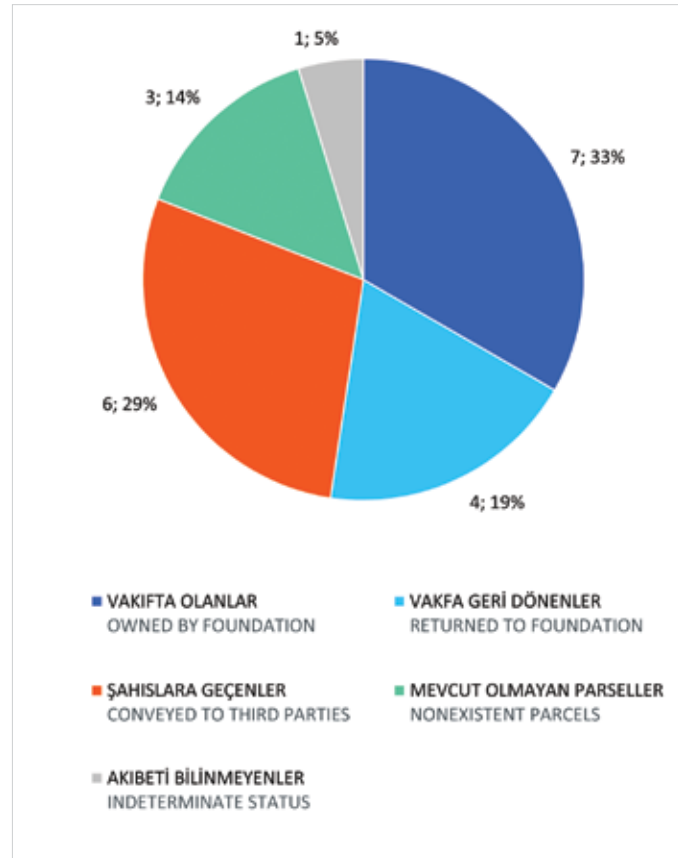
The foundation made attempts within the framework of European Union integration efforts to reclaim the cemetery. Yet, authorities denied requests, saying the cemeteries were controlled by municipalities.¹⁶¹ The foundation has filed a new application after a new decree law was issued on August 27, 2011. As of September, the foundation still awaited a decision.

PROPERTIES OF THE TOPKAPI SURP NİGOĞAYOS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

12 of the foundation's 18 assets had disputed ownership. This constitutes 66 percent on the foundation's total assets (see Graph 34). Two of these have not been registered in the 1913 and 1936 declarations, and only one was acquired after 1936. This is the only asset returned by the Council of Foundations in 2011. This residential property (TK 161), was dedicated to the foundation in 1967, and is located on Sulukule Avenue. (see Map 23 on page 271)

The following have been seized by the Treasury: A commercial property on Bayezıdağa Mektebi Street near the church (TK 163), a residential property on Bayezıdağa Yağhane Street (TK 164), a land plot on Kalaycı Ali Street (TK 168). A commercial property on Kehal Bağı Street (TK 165; see Map 23), and an office in Çuhacı Han commercial building near the Grand Bazaar (TK 227; see Map 30) have been conveyed to third parties. The cemetery (TK 279) is conveyed to third parties, as described above (see Map 51 on page 363).

A land plot (TK 864), two commercial properties (TK 865 and TK 866) and a residential property (TK 867) situated near the Topkapı Square bus stops have been expropriated. These

GRAFİK 35. YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ VE HAYGANUŞYAN OKULU VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 35. THE PROPERTIES OF THE YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH AND THE HAYGANUŞYAN SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

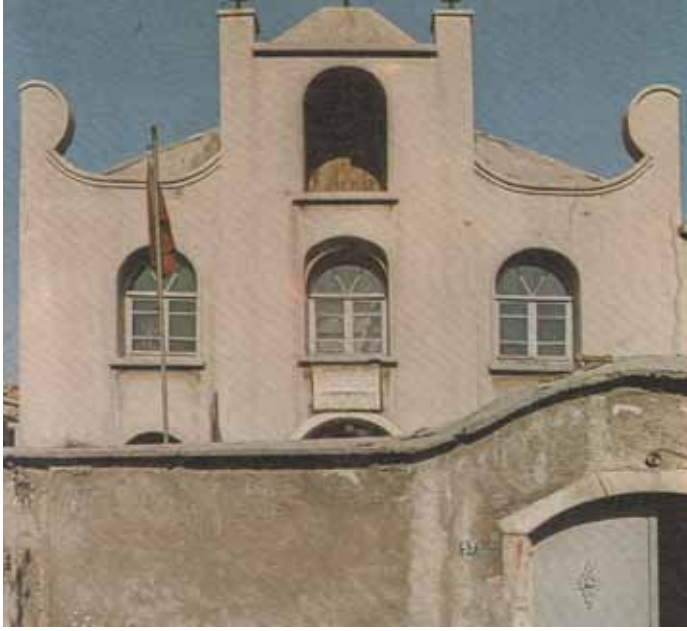
properties have not been marked on the current cadastral plans (see Map 23 on page 271). It is also highly likely that an *akar* [real estate properties generating income] of the foundation, the location of which could not be determined, is among the expropriated properties in this area.

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH AND THE HAYGANUŞYAN SCHOOL FOUNDATION

After the conquest of Istanbul by Ottoman forces, Yenikapı, a district located on the coast of Marmara, became home to the Armenian Patriarchate. Like Samatya and Kumkapı, the district had a large Armenian population, and many Anatolian Armenians worked here as artisans, masters, craftsmen and architects. According to a yearbook published in 1818, there were 400 Armenian households in Yenikapı.¹⁶²

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH

In the second half of the 17th century, there were two Armenian churches named Surp Nigoğos and Surp Sarkis in Yenikapı. The exact date when the churches were built is unknown. However, the Surp Sarkis Church, which was in use by the Armenian community in 1475 during the reign of Sultan Mehmed II was torn down in 1674 by Grand Vizier Köprülüzade Fazıl Ahmet Pasha. Like Surp Sarkis, the Surp Nigo-

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ (1985)

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH (1985)

güncel kadastro planında mevcut değildir (bkz. Harita 23, s. 271). Vakfın tam konumu tespit edilemeyen bir akarının da bu bölgede bulunan, kamulaştırılmış mülklerden olması güçlü bir ihtimaldir.

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ VE HAYGANUŞYAN OKULU VAKFI

Marmara sahilinde yer alan Yenikapı, komşu semtler Samatya ve Kumkapı ile birlikte, İstanbul'un Osmanlılar tarafından alınması ve özellikle, şehirde Ermeni Patrikliği'nin kurulmasından sonra, Anadolu'nun çeşitli yörelerinden birçok Ermeni usta, kalfa, sanatkâr, zanaatkâr ve mimarın yerleştirildiği bölgelerdendir. 1818 yılına ait bir salnamede, bu mahallede 400 Ermeni hanesinin bulunduğu kaydedilir.¹⁶²

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ

Yenikapı'da, 17. yüzyılın ikinci yarısında, Surp Nigoğos ve Surp Sarkis adlı iki Ermeni kilisesi bulunuyordu. İnşa tarihi konusunda net bir bilgi olmasa da, Sultan II. Mehmed döneminde (1475) Ermenilere ait olduğu bilinen Surp Sarkis Kilisesi 1674 yılında; Surp Nigoğos Kilisesi ise 1661'de, –Surp Sarkis Kilisesi gibi– Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın emriyle yıkılmıştır. Daha sonra, semtte kurulan ilk Ermeni kilisesi 18 Haziran 1848'de ibadete açılan Surp Tateos Partoğimeos olmuştur. Kâgir olarak inşa edilen ve 1969 yılında onarılan kilise halen faaldir.¹⁶³ (bkz. Harita 24, s. 276)

YENİKAPI ARAKELOTS VE HAYGANUŞYAN OKULLARI

Yenikapı'daki Ermeni okullarının kuruluş tarihlerine dair net bilgiler bulunmasa da, 19. yüzyıldan önce de burada Ermenilere ait eğitim kurumları olduğu tahmin edilmektedir. 1880'de, Arakelots Okulu'nda 54, Hayganuşyan Okulu'nda

ise 87 öğrenci olduğu bilinmektedir.¹⁶⁴ İstanbul Ermeni Patrikliği Tedrisat Komisyonu'nun 1 Ocak 1907 tarihli envanterinde ise, iki okula ilişkin veriler bir arada sunulmuştur: Sekizi erkek, dördü kadın, toplam 12 öğretmen; 42'si kız, 45'i erkek, toplam 87 anaokulu öğrencisi; 107'si kız, 116'sı erkek, toplam 223 ilkokul öğrencisi. Şu anda mevcut olmayan bu okulların sonraki yıllardaki durumlarına dair bilgi bulunmamaktadır. (bkz. Harita 24, s. 276)

YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ERMENİ KİLİSESİ VE HAYGANUŞYAN OKULU VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 21 adet taşınmazından 14'ü (%67) mülkiyet sorunu yaşamıştır. (bkz. Grafik 35) Bunların hepsi 1936'da beyan edilen mülklerdir. Dört adet taşınmaz (sorunlu mülklerin %28,5'i) Vakıflar Meclisi tarafından vakfa iade edilmiştir. Bunlar, Kapalıçarşı yakınındaki İmam Ali Han'da yer alan bir han odası (TK 45); çarşı içindeki Kavukçular Sokak'ta bir dükkân (TK 824); vakıf tarafından 1887'de edinilmiş, Büyük Yeni Han'da bulunan bir oda (TK 823); 1885'te vakfın tasarrufuna bırakılan ve 1930'da vasiyetçinin vefatı ile mülkiyeti vakfa geçmiş olan, Kocamustafapaşa'da Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi'ndeki evdir (TK 826). (bkz. Harita 27, 30, 31)

Vakfın sorunu devam eden mülklerinin çoğunluğu şahıs mülkiyetindedir. Kapalıçarşı yakınındaki Çuhacı Hanı Sokak'ta bulunan dükkân (TK 825) vakıf tarafından 1890'da edinilmiş olmasına ve hem 1913, hem de 1936 Beyannamesi'nde yer almasına rağmen iade edilmemiştir (bkz. Harita 30). Diğer taşınmazlar kilisenin yakınlarındadır. Bunların en önemlisi, eskiden Hayganuşyan Kız Okulu'nun bulunduğu, Alboyacılar Sokak'taki arsadır (TK 822). Vakıf tarafından 1907 yılında edinilmiş ancak okulun yanması ile boş kalmış ve başka parsellerle birleştirilmiş olan bu arsa günümüzde şahıs mülkiyetindedir. Yine Alboyacılar Sokak'ta bulunan iki arsanın (TK 829 ve TK 913), Değirmen Sokak'taki bir evin (TK 831) ve Mustafa Kemal Caddesi'ndeki bir arsanın (TK 910) da mülkiyetleri şahıslar üzerindedir (bkz. Harita 24)

Vakfın 1861 yılında edindiği, Sandık Sokak'ta bulunan üç dükkân (TK 819, TK 820, TK 821), Mustafa Kemal Caddesi'nin genişletilmesi sırasında, 1961'de kamulaştırılmıştır. Vakıf tarafından 1875'te edinilen, Çorbacıbaşı Sokak'ta yer aldığı tahmin edilen evin (TK 912) güncel kadastro bilgileri tespit edilemediğinden, akıbeti bilinmemektedir. (bkz. Harita 24)

KADIKÖY

Ermenilerin 18. yüzyılın başlarında ikamet etmeye başladıkları Kadıköy'de, 18. yüzyılın sonlarında Türklerin ve Rumların yanı sıra az sayıda Ermeni'nin yaşadığı ve Surp Asdvadzadzin adında küçük bir kiliselerinin olduğu bilinmektedir.¹⁶⁵ Kadıköy'deki Ermeni nüfusu 19. yüzyılın ikinci yarısında önemli bir artış gösterir. 1882'de yapılan nüfus sayımına göre, Kadıköy'ün 7003 olan toplam nüfusu içinde gayrimüslimlerin oranı %58'dir; bölgede 1831 Ermeni

ğos was also torn down in 1661. The Surp Tateos Partoğimeos Church was opened in the neighbourhood on June 18, 1848. This time, a stone building was erected to house the church. The last time it underwent a restoration was in 1969, and the church is still open to service.¹⁶³ (see Map 24 on page 276)

YENİKAPI ARAKELOTS AND HAYGANUŞYAN SCHOOLS

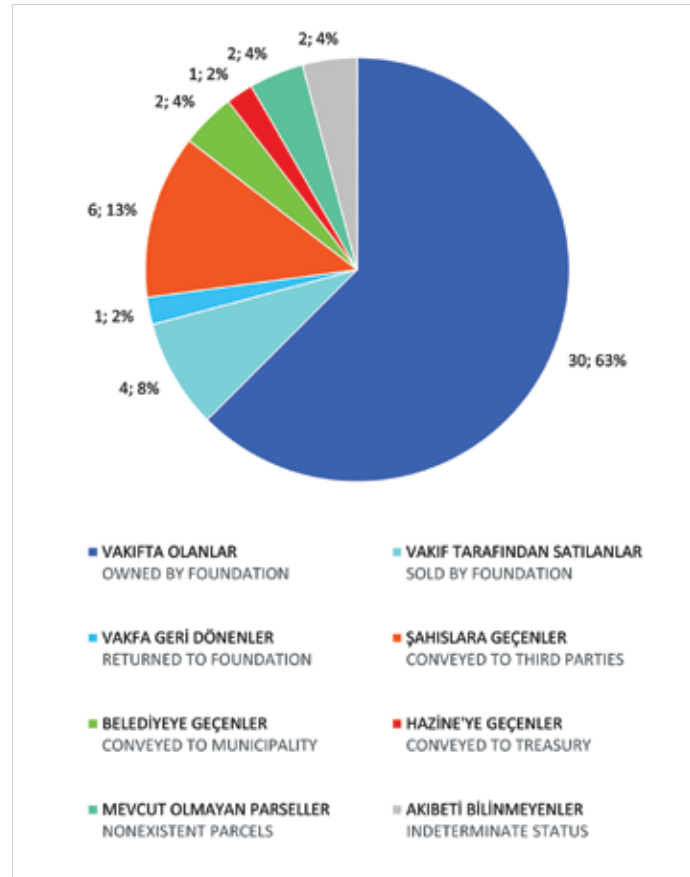
There is scarce information about when Armenian educational institutions in Yenikapı were founded. However, it is known that they served the community here even before the 19th century. In 1880, The Arakelots School had 54 students, and The Hayganuşyan School had 87.¹⁶⁴ In a report dated January 1, 1907 by the Educational Commission of the Istanbul Armenian Patriarchate, information about the two schools appears together. The schools had 12 teachers (eight male, four female), 87 pre-school students (42 girls, 45 boys), 223 elementary school students (107 girls, 116 boys). These two schools no longer exist, and there's no information available about their fate. (see Map 24)

PROPERTIES OF THE YENİKAPI SURP TATEOS PARTOĞİMEOS ARMENIAN CHURCH AND THE HAYGANUŞYAN SCHOOL FOUNDATION

14 of the 21 assets of the foundation had disputed ownership (see Graph 35). This makes up 67 percent of the total assets. All of these were listed in the 1936 Declaration. The Council of Foundations has returned four assets (28.5% of the assets with disputed ownership) to the foundation. These include an office in the Imam Ali Han commercial building near the Grand Bazaar (TK 45), a commercial property on Kavukçular Street (TK 824), an office in the Büyük Yeni Han commercial building which the foundation purchased in 1887 (TK 823), a residential property (TK 826) on Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Avenue in Kocamustafapaşa which the foundation acquired the rights to use in 1885, and later owned when the legator died in 1930. (see Maps 27, 30, 31)

Most of the foundation's disputed properties have been conveyed to third parties. A commercial property (TK 825) on Çuhacı Hanı Street near Grand Bazaar was acquired by the foundation in 1890. Despite having been listed in the 1913 and 1936 Declarations, it has not been returned to the foundation (see Map 30). Other assets are located near the church. The most important of those is the parcel of the Hayganuşyan All-Girls School on Albayaclar Street (TK 822). This parcel, acquired by the foundation in 1907, remained empty for a while after the school burnt down. It was merged with other parcels later, and is currently owned by third parties. Two land plots also on Albayaclar Street (TK 829 and TK 913), as well as a residential property (TK 831) on Değirmen Street, and another land plot on Mustafa Kemal Avenue (TK 910) are owned by third parties (see Map 24 on page 276).

Three residential properties (TK 819, TK 820, TK 821) on Sandık Sokak which the foundation acquired in 1861 were

GRAFİK 36. ERMENİ VAKIFLARININ KADIKÖY'DEKİ TAŞINMAZLARININ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 36. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN KADIKÖY (NUMBER; %)

expropriated during the construction of Mustafa Kemal Avenue in 1961. The exact location of a residential property on Çorbacıbaşı Street (TK 912) which the foundation acquired in 1875, cannot be identified. The fate of the property is unknown, and it is not marked on current cadastral maps. (see Map 24)

KADIKÖY

The Armenians began to settle in Kadıköy in the early 18th century, and it is known that a small number of Armenians lived in Kadıköy alongside Turks and Greeks at the end of the century and that they had a small church called Surp Asdvadzadzin.¹⁶⁵ The Armenian population in Kadıköy showed a significant increase in the second half of the 19th century. According to the 1882 census, the proportion of non-Muslims within a total population of 7003 was 58%; 1831 Armenians and 1822 Greeks lived in Kadıköy. According to the census of 1906-1907 the population of Armenians in Kadıköy was 4988, forming 17.75% of the total population.¹⁶⁶ Such data reveals that the number of Armenians living in Kadıköy had increased in these 25 years, but their proportion in the total population had dropped. In the Republican period, the Armenian population of the borough declined significantly, especially after the 1950s.

ARAMYAN UNCUYAN OKULU 1943-44 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI MEZUNLARI VE ÖĞRETMENLERİ. ORTA SIRADA, ORTADA, OKULUN MÜDÜRÜ, EMEKTAR EĞİTİMCİ VAHRAM BURMAYAN (1944)

GRADUATES AND TEACHERS OF THE 1943-44 ACADEMIC YEAR AT THE ARAMYAN UNCUYAN SCHOOL. SCHOOL HEADMASTER AND VETERAN TEACHER VAHRAM BURMAYAN IS IN THE MIDDLE ROW, IN THE CENTRE (1944)

ve 1822 Rum yaşar. 1906-1907 sayımına göre ise Kadıköy'deki Ermenilerin nüfusu 4988, bu sayının toplam nüfusa oranı %17,75'tir.¹⁶⁶ Bu veriler, Kadıköy'de yaşayan Ermenilerin sayısının söz konusu 25 yıl içinde bir hayli arttığını, ancak toplam nüfusa oranının düştüğünü göstermektedir. Cumhuriyet döneminde, ilçenin Ermeni nüfusu özellikle 1950'lerden sonra önemli ölçüde azalmıştır.

İlçe sınırları içinde, hayri merkezi Kadıköy olan iki kilise vakfının (Surb Takavor Ermeni Kilisesi Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı ile Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı) yanı sıra, 11 Ermeni vakfına ait toplam 48 taşınmaz bulunmaktadır. Bunların 14'ü (%29) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. (bkz. Grafik 36)

KADIKÖY SURP TAKAVOR ERMENİ KİLİSESİ, ARAMYAN UNCUYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI

Surb Asdvadzadzin Kilisesi zamanla harap olduğundan, Patrik Apraham döneminde yeniden inşa edilmiş ve 4 Temmuz 1814'te Surp Takavor Kilisesi adıyla ibadete açılmıştır. 1840'ta onarılan kilise, 1855'teki büyük Kadıköy yangınından sonra kâgir olarak yeniden yapılır ve 30 Eylül 1858'de hizmete girer.¹⁶⁷ (bkz. Harita 32, s. 306)

ARAMYAN UNCUYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

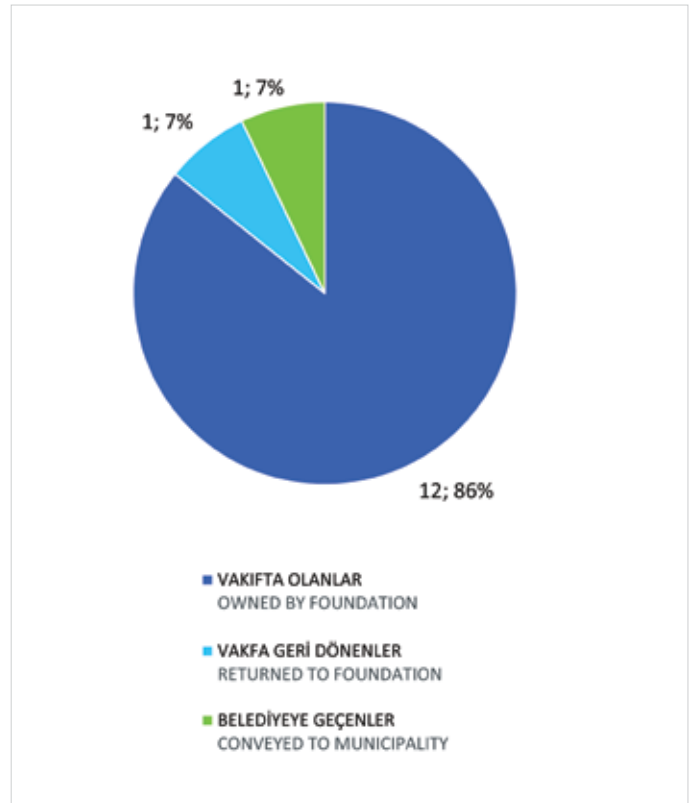
Kadıköy'deki ilk Ermeni okulu, Muvakkithane Caddesi üzerinde, günümüzde Baylan Pastanesi'nin olduğu yerde açılmıştır. Daha sonra, 1836'da –bugün adı Surp Takavor olan– Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin yanında yeni bir okul faaliyete geçer. Okul binası, 1855'teki yangında Surp Takavor Kilisesi ile birlikte hasar görür. Onların yerine inşa edilen kâgir kilise ve iki okul 1858'de hizmete açılır; o dönemde Muradyan Okulu kız, Hama-zasbyan Okulu ise erkek öğrencilere eğitim vermiştir.

Öğrenci mevcudunun artmasıyla bu okulların ihtiyacı karşılayamaması üzerine Mühürdar'da bir arsa satın alınır

ve burada inşa edilen okul, 1875'te 'Aramyan' adıyla açılır. 1912'de, Kadıköy'ün ileri gelenlerinden Matos Efendi Uncuyan adında bir hayırsever, kız kardeşi Nekdarine Uncuyan'ın anısına, okul binasının hemen arkasında yer alan bir binayı satın alır ve 'Uncuyan Kız Okulu' bu binada, 8 Haziran 1812'de hizmete girer. Birinci Dünya Savaşı sırasında askeri hastane ve göçmenler için barınak olarak kullanılan Aramyan ve Uncuyan okullarının binaları, savaştan sonra bir süre yetimhane olarak hizmet verir. Daha sonra, Uncuyan Okulu'nun binası yıktırılır ve okula gelir getirmesi için, buraya bir apartman binası yapılır. Okul, bundan sonra Aramyan Uncuyan adıyla, Aramyan Okulu'nun binasında eğitim vermeyi sürdürür. Okul bahçesinin hemen yanında bulunan anaokulu binası, bugün Aramyan Okulu'ndan Yetişenler Derneği'nin merkezi olarak kullanılmaktadır. 1957'de ortaokul düzeyinde eğitim vermeye başlayan okulun binası yıkılmaya yüz tuttuğu için yıktırılır. Yerine yapılan bina 24 Haziran 1962'de, Patrik Şınorhk Kalustyan tarafından açılır. Okul halen bu binada eğitim vermektedir.¹⁶⁸ (bkz. Harita 32, s. 306)

KADIKÖY SURP TAKAVOR ERMENİ KİLİSESİ, ARAMYAN UNCUYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 14 taşınmazından iki tanesi (%14) mülkiyet sorunu yaşamıştır (bkz. Grafik 37). İki de 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan bu mülklerden, Şişli ilçesinde Nizamiye Sokak'ta bulunan bir dükkân (TK 462), 2003 yılında Vakıflar Meclisi tarafından vakfa iade edilmiştir (bkz. Harita

GRAFİK 37. KADIKÖY SURP TAKAVOR ERMENİ KİLİSESİ, ARAMYAN UNCUYAN MEKTEBİ VE MEZARLIĞI VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 37. THE PROPERTIES OF THE KADIKÖY SURP TAKAVOR ARMENIAN CHURCH, ARAMYAN UNCUYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION (NUMBER; %)

There are a total of 48 immovable assets that belong to the two church foundations (Surp Takavor Armenian Church Aramyan Uncuyan School and Cemetery Foundation and Surp Levon Armenian Catholic Church Foundation) the charitable centre of which is in the Kadıköy borough, and to an additional 11 Armenian foundations. 14 of these (29%) have encountered property right problems. (see Graph 36)

KADIKÖY SURP TAKAVOR ARMENIAN CHURCH, ARAMYAN UNCUYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

Since the Surp Asdvadzadzin Church had fallen into a state of decay, it was rebuilt during the reign of Patriarch Apraham and was consecrated as Surp Takavor Church on 4 July 1814. Renovated in 1840, the church was rebuilt in stone after the great Kadıköy fire in 1855 and was consecrated in 30 September 1858.¹⁶⁷ (see Map 32 on page 306)

ARAMYAN UNCUYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

The first Armenian school in Kadıköy was opened on Muvakkithane Street, where the Baylan Patisserie is today. Later, in 1836, a new school was opened next to the Surp Asdvadzadzin Church –today, the Surp Takavor Church. The school building was damaged in the 1855 fire along with Surp Takavor Church. The stone church and two schools that were built in place of them opened in 1858; during that period the Muradyan School served girls, and the Hamzasbyan School boys.

Increasing student numbers meant that these schools could not meet the demand, and a land lot was purchased in Mühürdar; the school built here was named ‘Aramyan’ and opened in 1875. In 1912, a notable figure and philanthropist from Kadıköy named Matos Efendi Uncuyan, purchased the building behind the school in memory of his sister Nekdarine Uncuyan, and the ‘Uncuyan Girlschool’ opened here on 8 June 1812. The buildings of the Aramyan and Uncuyan schools were used as military hospitals and shelter for migrants during World War I, and after the war they served as orphanages for a period. Later, the building of the Uncuyan School was demolished and an apartment block was built in its place to generate revenue for the school. The school continued to provide education in the Aramyan School’s building under the Aramyan Uncuyan name. The nursery building in the school garden is today used as the center of the Aramyan School Graduates Association. The school began to provide secondary school education in 1957, however, the building showed signs of decay, therefore it was demolished and rebuilt. The new building was opened by Patriarch Şınorhk Kalustyan on 24 June 1962. The school continues to provide education in this building.¹⁶⁸ (see Map 32)

PROPERTIES OF THE KADIKÖY SURP TAKAVOR ARMENIAN CHURCH, ARAMYAN UNCUYAN SCHOOL AND CEMETERY FOUNDATION

Of the 14 immovable assets of the foundation, two (14%)

KADIKÖY SURP LEVON ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ (2012)

KADIKÖY SURP LEVON ARMENIAN CATHOLIC CHURCH (2012)

KADIKÖY SURP TAKAVOR ERMENİ KİLİSESİ (2012)

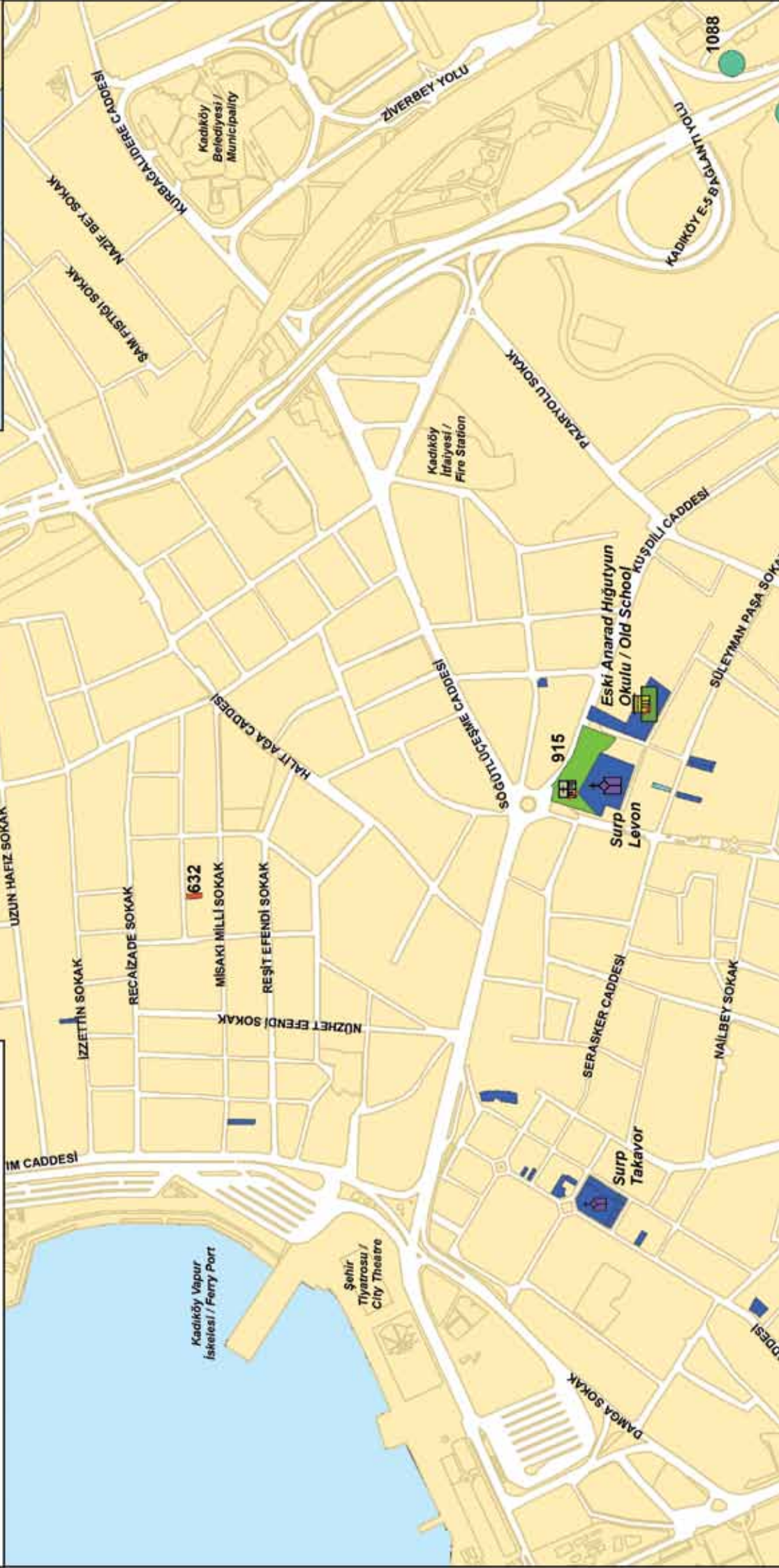
KADIKÖY SURP TAKAVOR ARMENIAN CHURCH (2012)

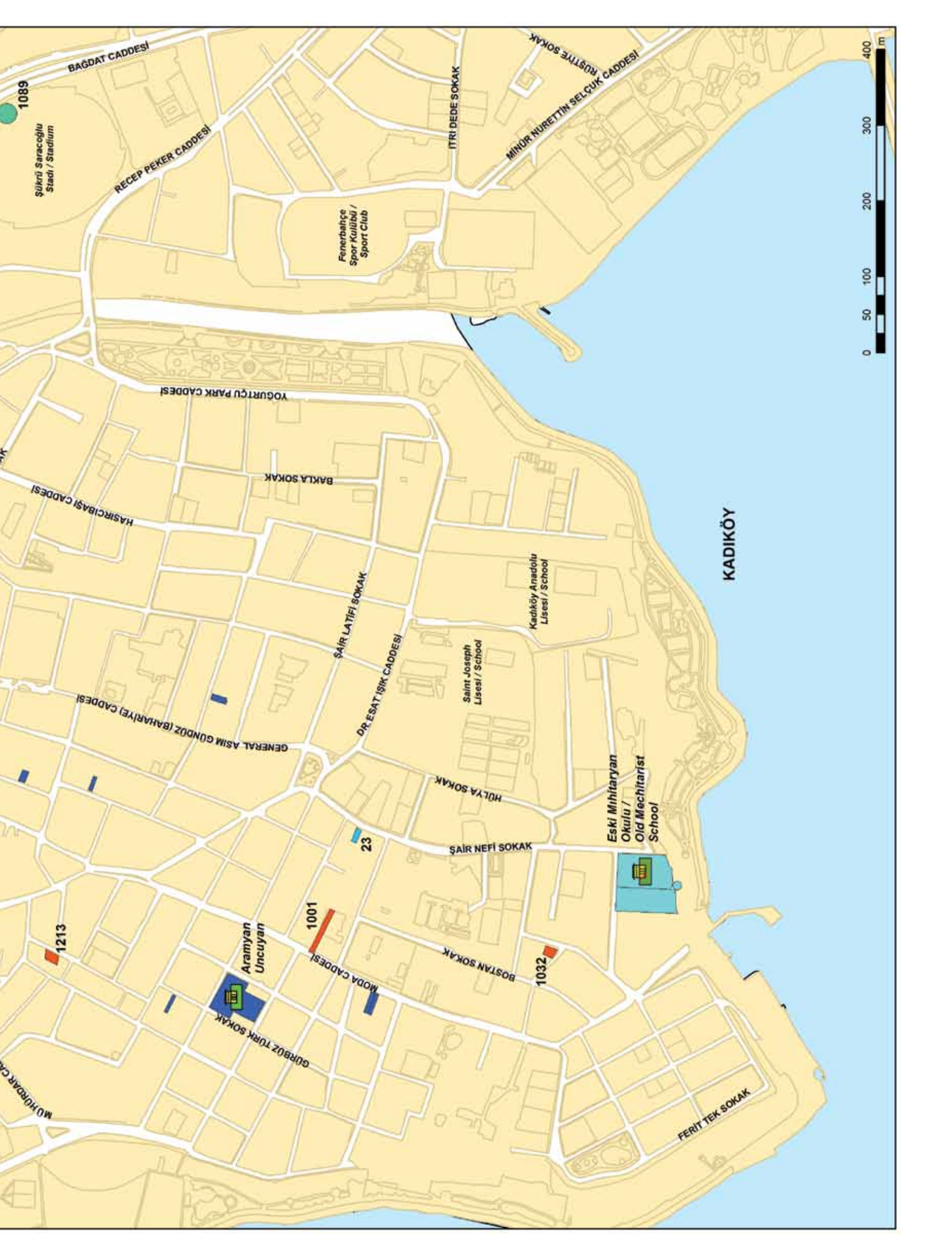
encountered ownership problems (see Graph 37). Both of these properties were registered in the 1936 declaration. One of them, a shop on Nizamiye Street in the Şişli Borough (TK 462) was returned to the foundation in 2003 by the Council of Foundations (see Map 43 on page 331). The problem related to the other immovable asset, the Kadıköy Armenian Cemetery, continues. The foundation administration has filed an application with the Council of Foundations within the scope of the decree law dated August 2011 for the return of the cemetery (TK 201) that is on Taş Ocağı Street in Hasanpaşa and is presently under the ownership of the Municipality. The outcome of the application has not been announced as of September 2012. (see Map 33 on page 307)

KADIKÖY SURP LEVON ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

Çolakyan records that in the year 1908, 150 Armenian Catholic families resided in Kadıköy, and that the population of the community was 600. The Surp Levon Church was first built as a wooden chapel in 1890, however, when it

- MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**
- VAKİFA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
 - VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION
- EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE**
- VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
 - ŞAHİSLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
 - BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
 - HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
 - KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
 - VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
 - MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
 - MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
 - AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

1089

Sükrü Saracoğlu
Stadi / Stadium

BAGDAT CADDESİ

RECEP PEKER CADDESİ

İTİRİ DEDE SOKAK

MINÖR NURETTİN SELÇUK CADDESİ

Fenerbahçe
Spor Kulübü /
Sport Club

YÖĞÜRTÇÜ PARK CADDESİ

BAKLA SOKAK

HASIRCIBASI CADDESİ

ŞAİR LATİFİ SOKAK

DR. ESAT İŞİK CADDESİ

GENERAL ASIM GÜNDÜZ (BAHARİYE) CADDESİ

Kadıköy Anadolu
Lisesi / School

Saint Joseph
Lisesi / School

HÜLYA SOKAK

Eski Mithariyan
Okulu /
Old Mechitarist
School

23

ŞAİR NEFİ SOKAK

1213

Aramyan
Uncuyan

1001

MODA CADDESİ

BOSTAN SOKAK

1032

GÖRBUZ TÜRK SOKAK

FERİT TEK SOKAK

KADIKÖY

HARİTA 33. ERMENİ VAKIFLARININ KADIKÖY'ÜN ÜÇ FARKLI BÖLGESİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 33. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THREE DIFFERENT AREAS OF KADIKÖY

43, s. 331). Sorunu halen devam eden diğer taşınmaz, Kadıköy Ermeni Mezarlığı'dır. Hasanpaşa'da Taş Ocağı Sokak'ta yer alan ve Belediye'nin mülkiyetinde olan mezarlığın (TK 201) iade edilmesi için, vakıf yönetimi, Ağustos 2011'de çıkan kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne başvuruda bulunmuştur. Eylül 2012 itibarıyla, başvurunun sonucu henüz açıklanmamıştır. (bkz. Harita 33, s. 307)

KADIKÖY SURP LEVON ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

Çolakyan, 1908 yılında Kadıköy semtinde 150 Ermeni Katolik ailenin ikamet ettiği ve toplumun 600 kişiden oluştuğu bilgisini aktarır. İlk olarak 1890 yılında ahşap bir şapel olarak inşa edilen Surp Levon Kilisesi, artan nüfusun ihtiyacını karşılayamaz hale gelince,¹⁶⁹ yerine daha büyük bir kilise binası yapılmak üzere, 14 Mayıs 1905 tarihli fermanla yıkılır. Yerine inşa edilen kâgir kilise, 1911'de ibadete açılır.¹⁷⁰

Vakfın kilisesi ve mezarlığının yanı sıra dört de akarı vardır. Bu taşınmazlardan yalnızca mezarlıkla (TK 915) ilgili mülkiyet sorunu yaşanmaktadır. Mülkiyeti Belediye'ye geçmiş ve mezarlık vasfını kaybetmiş olan alanda, bugün bir çay bahçesi bulunmaktadır. (bkz. Harita 32, s. 306)

KARTAL VE ÇEKMEKÖY

İstanbul'un Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra, daha önce olduğu gibi balıkçılık ve bahçecilik yapılan ve nüfusunun çoğunluğunu Rumların oluşturduğu küçük bir yerleşme olma özelliğini sürdüren Kartal'da 18. yüzyılda çok sayıda Ermeni'nin yaşadığı ve bunların 1776'da Surp Nişan adlı bir kilise yaptırmış oldukları bilinmektedir.¹⁷¹

Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı, geçmişte, Kartal semtinin yanı sıra, Alemdağ bölgesine ve orada bulunan Ermeni köyüne de hizmet veriyordu. Bugün Çekmeköy ilçesi sınırları içinde yer alan söz konusu bölgedeki kilise, mezarlık ve araziler, vakfın tasarrufunda ve idaresindeydi. Dolayısıyla bu mülkler de bu bölümde ele alınacaktır. Grafik 38'de görüldüğü gibi, tespit edilebilen 13 mülkün dokuzu (% 69) mülkiyet sorunu yaşamıştır.

KARTAL SURP NİŞAN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI

İlk olarak 16. yüzyılda, bir şapel olarak yapıldığı sanılan Surp Nişan Kilisesi, 1776 yılında yıkılır ve ek okul binasıyla birlikte yeniden inşa edilir. Zamanla harap olan kilise binası, 1856 yılında alınan fermanla yeniden yapılmış ve 1 Eylül 1857 tarihinde faaliyete geçmiştir.¹⁷² (bkz. Harita 34, s. 310)

KARTAL BEZCİYAN OKULU

Bezciyan Harutyun Amira, 1812'de, Hovhannes Çelebi Düzyan'ın önerisiyle, Kartal'da bir okul inşa ettirir (TK 494) ve vefat edene kadar (1834), okulun tüm masraflarını karşılar. 1834'ten sonra okulun gelirinin çok azalması üzerine Mikayel Amira Pişmişyan okula müteveli olarak atanır ve büyük maddi katkılarda bulunur. İstanbul'daki Ermeni okullarına

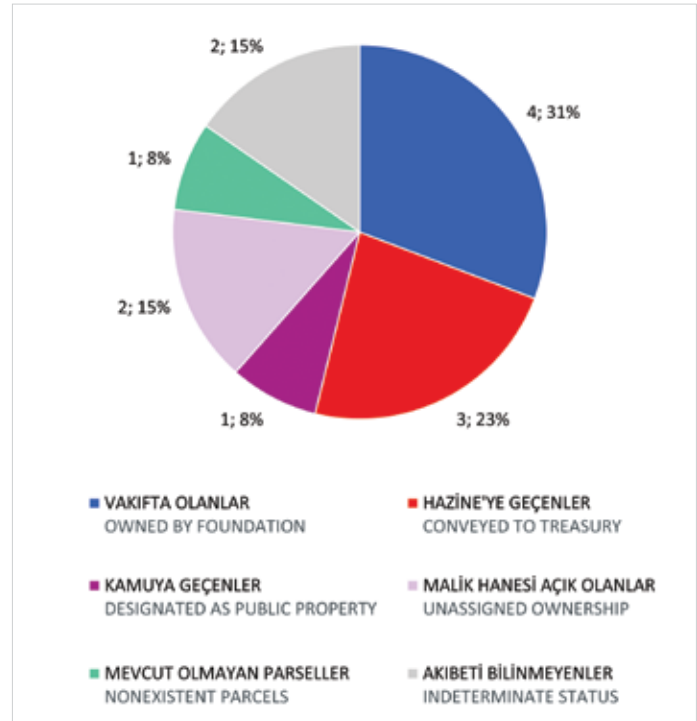
GÜNÜMÜZDE KARTAL HALK EĞİTİM MERKEZİ VE AKŞAM SANAT OKULU'NUN BULUNDUĞU ESKİ BEZCİYAN ERMENİ OKULU BİNASI (2011)

FORMER BEZCİYAN ARMENIAN SCHOOL'S BUILDING WHICH IS CURRENTLY USED AS KARTAL PUBLIC EDUCATION CENTER AND ARTS NIGHT SCHOOL (2011)

dair bir rapordan, 1876-1900 yılları arasında, Kartal Bezciyan Okulu'nun, kız ve erkek öğrenciler için iki ayrı bölümü olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷³ Okulun sonraki yılları hakkında bilgi bulunmamaktadır. (bkz. Harita 34, s. 310)

KARTAL ERMENİ MEZARLIĞI

Kuruluş tarihi hakkında net bir bilgi bulunmayan Kartal Ermeni Mezarlığı'nın (TK 1098), 18. yüzyılın ikinci yarısında var olduğu tahmin edilmektedir. 1980'de mezarlığın büyük kısmı Müslüman mezarlığına dönüştürülür; arazinin geri kalan kısmına ise bir meslek lisesi kurulur.¹⁷⁴ Bugün

GRAFİK 38. ERMENİ KURUMLARININ KARTAL VE ÇEKMEKÖY İLÇELERİNDEKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 38. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN THE KARTAL AND ÇEKMEKÖY BOROUGH (NUMBER; %)

proved insufficient for the increasing population in time,¹⁶⁹ it was demolished in accordance with the firman dated 14 May 1905, for the construction of a bigger church building. The stone church built in its place was consecrated in 1911.¹⁷⁰

In addition to the church and cemetery, the foundation also has four *akars* [real estate properties generating income]. From these assets, there has only been an ownership problem regarding the cemetery (TK 915). The ownership of the cemetery has passed onto the Municipality and it has lost its status as a cemetery; there is a teagarden on the land lot today. (see Map 32 on page 306)

KARTAL AND ÇEKMEKÖY

Kartal, preserved its identity as a small settlement where the main sources of income were fishing with a majority population of Greeks following Istanbul's conquest by the Ottoman state. It is documented that many Armenians also lived in Kartal in the 18th century and that they had a church named Surp Nişan built in 1776.¹⁷¹

In the past, the Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation served not only the Kartal neighbourhood but also the Alemdağ area and the Armenian village there. The church, cemetery and lands in the abovementioned area, that today fall within the borders of the Çekmeköy Borough, were under the use and administration of the foundation. Thus, these properties will be dealt with in this section. 9 out of 13 properties (69%) determined in the two boroughs have had ownership problems. (see Graph 38)

KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

The Surp Nişan Church is first thought to have been built in the 16th century as a chapel, this older building was demolished in 1776 and rebuilt with an additional school building. This building fell into a state of decay in time, and rebuilding began following a firman received in 1856 and was consecrated on 1 September 1857.¹⁷² (see Map 34 on page 310)

KARTAL BEZCIYAN SCHOOL

Bezciyan Harutyun Amira, on the proposal of Hovhannes Çelebi Düzyan, had a school built in Kartal in 1812, and met all the expenses of the school until her death in 1834. When the revenues of the school dropped severely after 1834, Mikayel Amira Pişmişyan was appointed trustee of the school and made great financial contributions. A report on Armenian schools in Istanbul states that there were two separate sections for girls and boys at the Kartal Bezciyan School from 1876 to 1900.¹⁷³ There is no information on the later years of the school. (see Map 34 on page 310)

KARTAL ARMENIAN CEMETERY

There is no clear record of the establishment date of

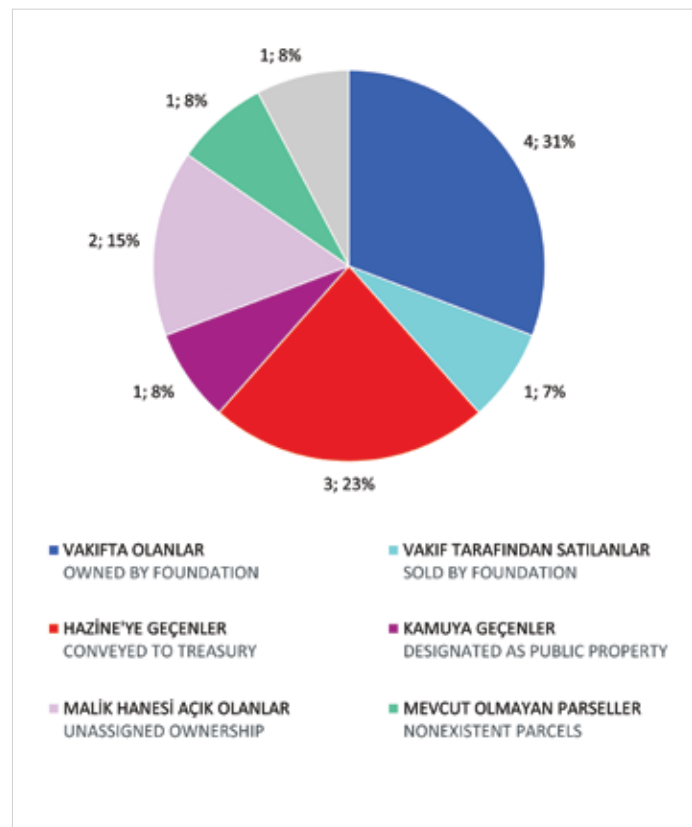
KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH (2011)

KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH (2011)

the Kartal Armenian Cemetery (TK 1098), it is thought to have existed since the second half of the 18th century. In 1980, a large section of the cemetery was transformed into a Muslim cemetery; and a vocational highschool was established on the remaining part.¹⁷⁴ It is thought that the mosque lot adjacent to the cemetery also used to belong to the cemetery in the past. (see Map 34 on page 310)

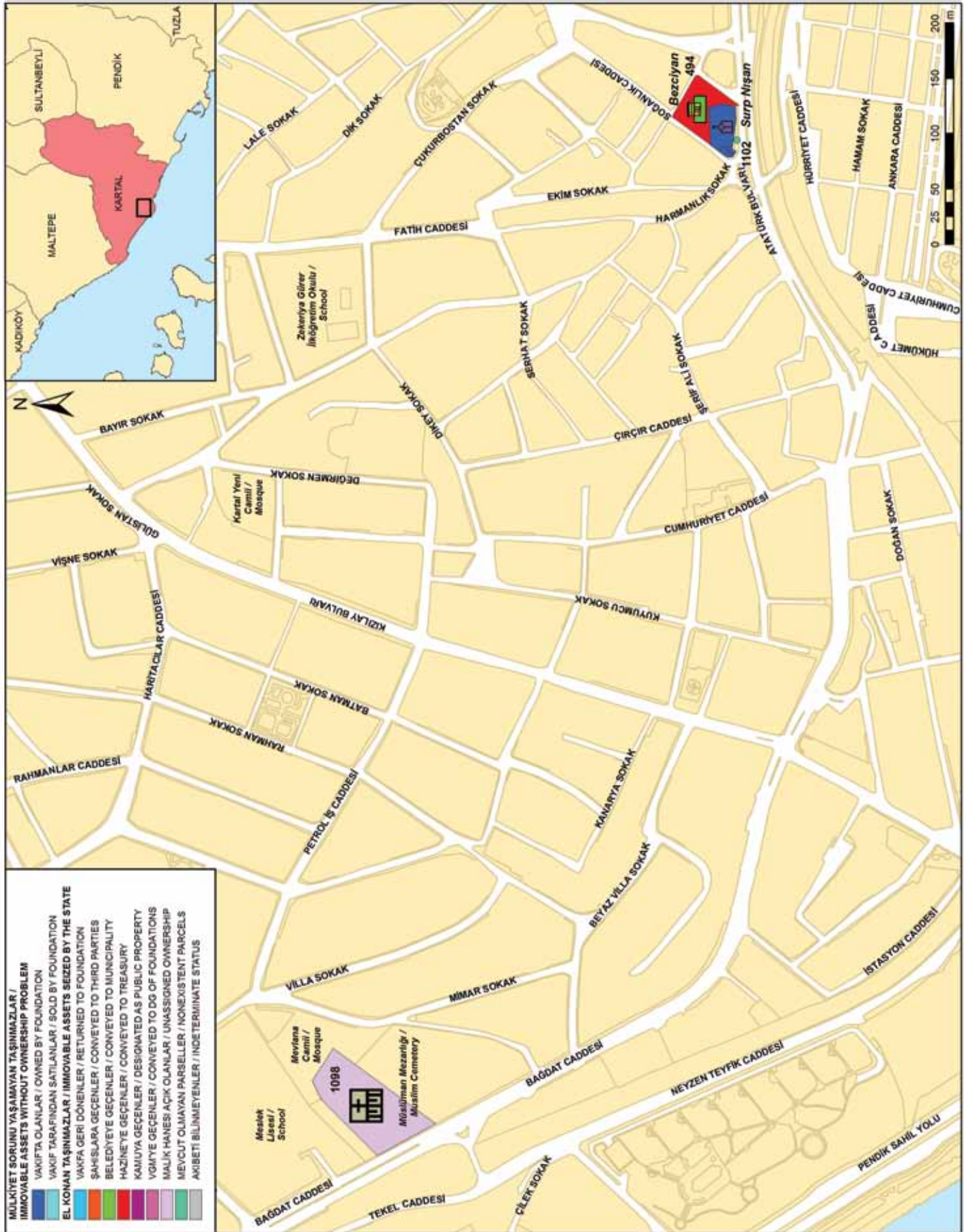
ALEMDAĞI SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH

Alemdağ is a neighbourhood that was affiliated with the

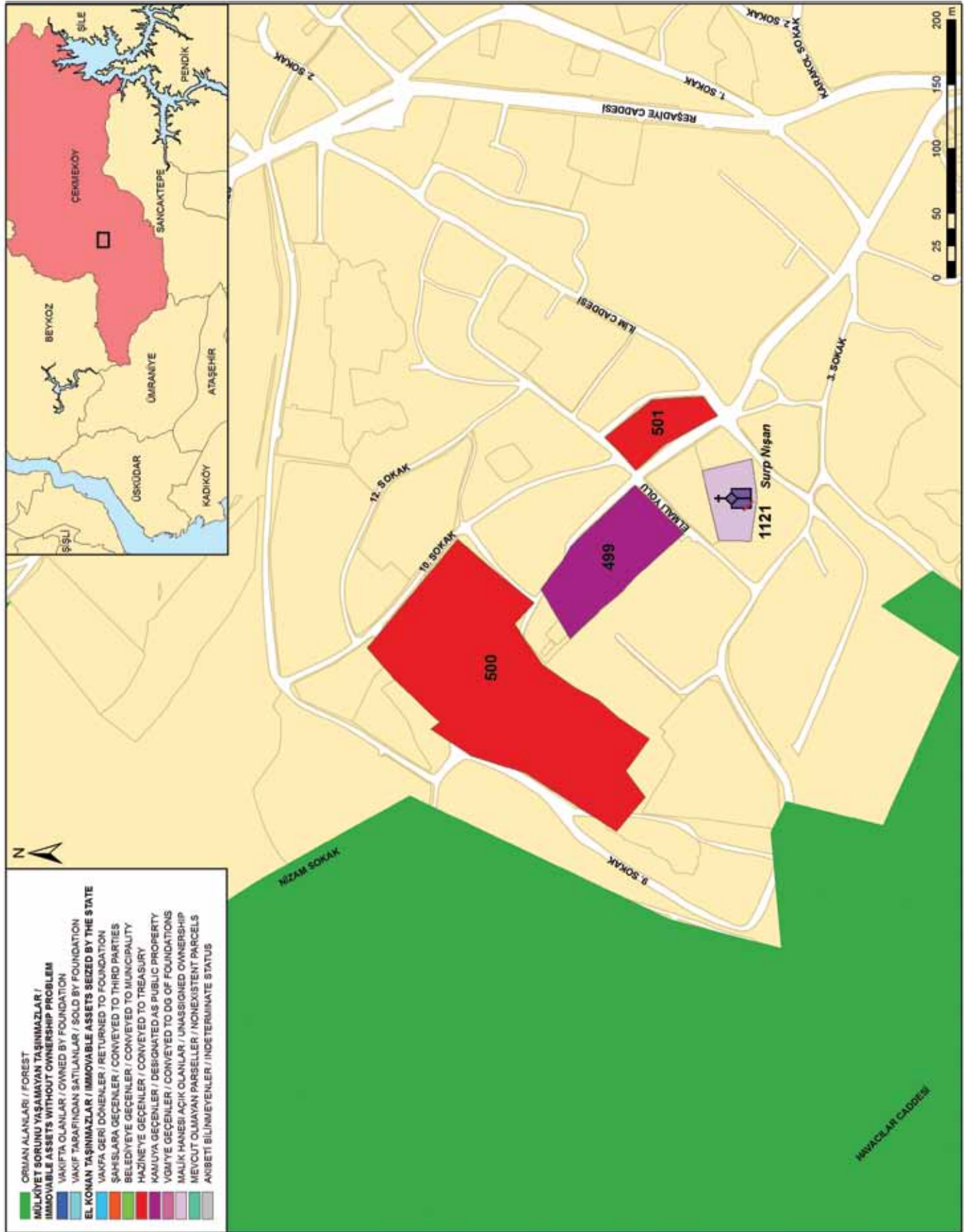
GRAFİK 39. KARTAL SURP NIŞAN ARMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 39. THE PROPERTIES OF THE KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION (NUMBER; %)

HARİTA 34. KARTAL SURP NİŞAN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFİNİN KARTAL'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 34. THE PROPERTIES OF THE KARTAL SURP NİŞAN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION IN KARTAL

HARİTA 35. KARTAL SURP NIŞAN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NİN ÇEKMEKÖY-ALEMDAĞ'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 35. THE PROPERTIES OF THE KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION IN ÇEKMEKÖY-ALEMDAĞ

mezarlığın yanında bulunan cami arazisinin de geçmişte mezarlığa dahil olduğu sanılmaktadır. (bkz. Harita 34, s. 310)

ALEMDAĞI SURP NIŞAN ERMENİ KİLİSESİ

Osmanlı döneminde Üsküdar'a, bugün ise Çekmeköy ilçesine bağlı olan Alemdağ'da, 15 Haziran 1835'te faaliyete geçen Surp Nişan Kilisesi 1838'de onarılır.¹⁷⁵ Nüfusunun çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu köy 1915'te boşaltılır ve buraya, Balkanlardan gelen muhacirler iskân edilir. Daha sonra, kilise camiye dönüştürülür. Zamanla bakımsızlıktan ve çevre halkının 'Hayırsız Cami' adıyla anıp kullanmaması nedeniyle metruk hale gelen cami 2000'li yıllarda onarılıp, Vakıf Camii adıyla ibadete açılmıştır. (TK 1121, bkz. Harita 35, s. 311)

ALEMDAĞI ERMENİ MEZARLIĞI

Alemdağ'daki mezarlığın adı, konuya ilişkin çalışmalarda yer almamaktadır. Ancak Tuğlacı, Dr. Vahram Torkomyan'ın, "Alemdağ'ndaki Surp Nişan kilisesinde papazlık görevinde bulunmuş olan Mikael adında birinin orada ölüp gömüldüğünü" belirttiğini aktarır.¹⁷⁶ Eylül 2012 itibarıyla, mezarlığın yeri tespit edilememiştir.

KARTAL SURP NIŞAN ERMENİ KİLİSESİ VE MEKTEBİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakıf, toplam 13 taşınmazından sekizi (%58) ile ilgili mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 39). Bunlardan üçü 1936 Beynamesi'nde kayıtlıdır; Çekmeköy'deki diğer beş taşınmazın da, vakfın mülkiyetine Osmanlı döneminde geçmiş olduğu bilinmektedir. Vakıf, 13 taşınmazından yalnızca birini 1936 sonrasında, vasiyet yoluyla edinmiştir. Vakfa iade edilen ya da vakfın dava yoluyla geri kazandığı taşınmaz yoktur.

Vakfın hayratları olan Bezciyan Okulu ve mezarlık, el konan taşınmazlardandır. Okul binasının bulunduğu parselde (TK 494), dört adet ev ve dört adet dükkândan oluşan akarlar da vardı. Bu parselde 1986 yılında Hazine tarafından el konmuş, mezarlık (TK 1098) arazisinin bulunduğu parselin tapusundaki 'malik' hanesi ise açık bırakılmıştır. Vakıf yönetimi, mezarlığın iadesi için Ağustos 2012'de Vakıflar Meclisi'ne başvuruda bulunmuştur ancak arazinin büyük kısmı Müslüman mezarlığına dönüştürülmüş olduğu, bir kısmında da bir devlet okulu kurulmuş olduğu için iade edilmesi olasılığı zayıf görünmektedir. Bu nedenle, vakıf, Kartal Belediyesi'nden yeni bir mezarlık alanı talep edecektir. Kilisenin hemen önünde yer alan (TK 1102) ve Atatürk Bulvarı'nın genişletilmesi sırasında kamulaştırılmış olan dükkânın ise parseli mevcut değildir. (bkz. Harita 34, s. 310)

Vakfın Çekmeköy'deki taşınmazlarının hepsi Alemdağ'dadır. Camiye dönüştürülmüş olan eski kilise parselinin (TK 1121) tapudaki 'malik' hanesi açık bırakılmıştır. Akar arazilerden ikisi (TK 500 ve TK 501) Hazine, biri de (TK 499) kamu mülkiyetindedir. (bkz. Harita 35) Mezarlığın ise akıbeti bilinmemektedir.

SARIYER

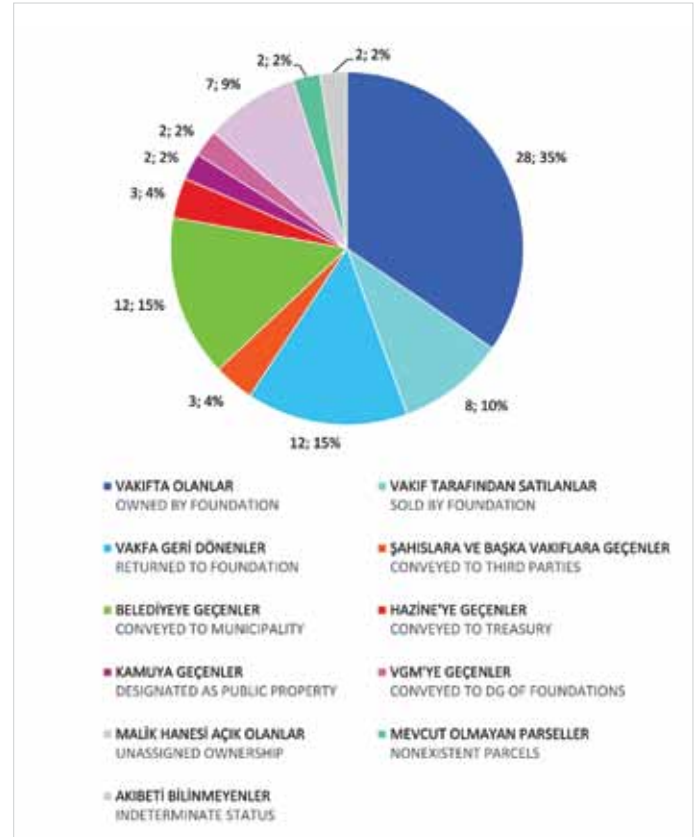
Hayri merkezi Sarıyer olan Ermeni kurumları şunlardır:

- Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı
- Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Büyükdere Surp Hırripsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı
- Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı
- Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı
- Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı

Şehirdeki diğer Ermeni vakıflarının ilçe sınırları içindeki mülkleriyle birlikte, Sarıyer'de Ermeni vakıflarına ait toplam 81 adet taşınmaz vardır. Bunlardan 45'ü (%55) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır. (bkz. Grafik 40)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

1914'te Şirket-i Hayriye tarafından yayımlanan Boğaziçi Salnamesi'nde, Boyacıköy'de 350 Rum, 50 Ermeni ve 30 Müslüman hanesi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, köyde Rum ve Ermeni kiliseleri ve okulları olduğu da yazılıdır. Surp Yerits Mangants Kilisesi, Misak Amira Misakyan tarafından, babası Eğinli Bedros Amira Misakyan'ın anısına, 1840 yılında yaptırılmıştır. Ahşap kilise daha sonra kâgir olarak yeniden inşa edilir ve 8 Eylül 1885'te ibadete açılır. Misak

GRAFİK 40. ERMENİ VAKIFLARININ SARIYER'DEKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 40. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN SARIYER (NUMBER; %)

Üsküdar Borough during the Ottoman period and is today affiliated with the Çekmeköy Borough. The Surp Nişan Church in Alemdağ was consecrated on 15 June 1835 and renovated in 1838.¹⁷⁵ The majority of Alemdağ's population was formed of Armenians until its evacuation in 1915. Migrants from the Balkans were placed here and later, the church was converted into a mosque. This mosque deteriorated in time due to lack of maintenance and disuse by the population who called it the 'Inauspicious Mosque'. It was renovated in the 2000s and reopened as the Vakıf [Foundation] Mosque. (TK 1121, see Map 35 on page 311)

ALEMDAĞI ARMENIAN CEMETERY

The name of the cemetery in Alemdağ is not recorded in studies on the subject. However Tuğlacı, quotes Dr. Vahram Torkomyan as having said, "a person named Mikael who served as a priest at the Surp Nişan church in Alemdağ was buried there".¹⁷⁶ The exact location of the cemetery has not been identified yet as of September 2012.

PROPERTIES OF THE KARTAL SURP NIŞAN ARMENIAN CHURCH AND SCHOOL FOUNDATION

The foundation has encountered problems with 8 (58%) of its 13 immovable assets (see Graph 39). Three of these are registered in the 1936 Declaration; it is also known that the five other immovable assets in Çekmeköy entered the foundation's ownership during the Ottoman period. The foundation acquired only one of its 13 immovable assets after 1936, by will. There are no immovable assets that have been returned to the foundation, or that the foundation has managed to retrieve through judicial process.

The *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] of the foundation, the Bezciyan School and the cemetery, are among the seized properties. There were also *akars* [real estate properties generating income], four houses and four shops, that belonged to the foundation on the parcel lot where the school building is located (TK 494). This parcel lot was confiscated by the Treasury in 1986, whereas the 'ownership' section of the title deed of the parcel lot where the cemetery (TK 1098) is was left vacant. The foundation administration filed an application for the return of the cemetery to the Council of Foundations in August 2012, however since the greater part of the land lot has been transformed into a Muslim cemetery and a state school has been established on another part, a return of the property seems unlikely. The foundation will therefore demand a new cemetery lot from Kartal Municipality. The parcel lot for the shop that was in front of the church (TK 1102) and was expropriated during the widening of Atatürk Boulevard no longer exists. (see Map 34 on page 310)

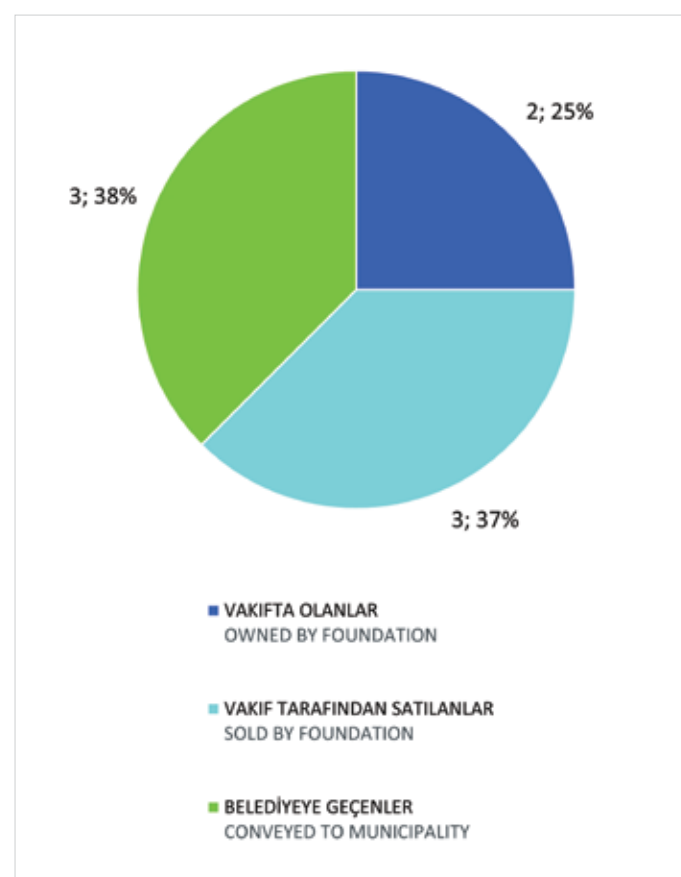
All the immovable assets of the foundation in the Çekmeköy Borough are in the Alemdağ neighbourhood.

The 'ownership' section of the old church parcel lot that has been converted into a mosque (TK 1121) has been left vacant. There are three land lots that were *akars* [real estate properties generating income] of the foundation, two of them (TK 500 ve TK 501) are in the ownership of the Treasury and one (TK 499) in public ownership. (see Map 35 on page 311) The current location and condition of the cemetery is unknown.

SARIYER

Armenian institutions with charitable centers in Sarıyer are listed below:

- Boyacaköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation
- Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation
- Büyükdere Surp Hripsimyants Armenian Church Foundation
- Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation
- Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church Foundation
- Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation

GRAFİK 41. BOYACIKÖY SURP YERITS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 41. THE PROPERTIES OF THE BOYACIKÖY SURP YERITS MANGANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ (2011)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ARMENIAN CHURCH (2011)

Amira aynı dönemde babasının anısına kilise için bir çeşme ve çeşmeye bağlı su haznesi de yaptırmıştır. 1885'te kiliseyle aynı adı taşıyan bir Ermeni okulu da açılmıştır. 1972'de Surp Yerits Mangants Kilisesi'nin çatısı altında kurulan Sayat Nova Korosu, kilise korosu olmasının yanı sıra, Ermeni halk müziğini araştırıp yorumlamaya yönelik çalışmalar da yürütmektedir. 2000'lerde restorasyondan geçen kilise halen faaldir. (bkz. Harita 36, s. 318)

Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait bir de mezarlık vardır. Emirgan'da, Zergerdan Sokak'ta bulunan mezarlık 1820 yılında kullanılmaya başlamıştır.¹⁷⁷

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın –kilise, Boyacıköy Ermeni Mezarlığı, çeşme ve çeşmenin su haznesi de dahil olmak üzere– toplam sekiz adet mülkü tespit edilmiştir. Bunlardan üçüyle (%37,5) ilgili mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 41). Sorun yaşayan mülklerden biri hem 1913 beyannamesinde hem de 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır, diğer ikisi ise iki beyannamede de yer almaz. Vakıf 1936 sonrasında mülk edinmemiştir.

Her iki beyannamede de bulunduğu halde mülkiyet sorunu yaşayan taşınmaz, Emirgan'da bulunan ve 1664 metrekarelik bir alana sahip olan Boyacıköy Ermeni

Mezarlığı'dır. Vakıf, halen Belediye adına tescilli olan mezarlığın (TK 181) iade edilmesi için, Ağustos 2011'de yürürlüğe giren kanun hükmünde kararname kapsamında iade başvurusunda bulunmuştur; Eylül 2012 itibariyle, başvurunun sonucu henüz açıklanmamıştır. (bkz. Harita 36)

Vakfın mülkiyet sorunu yaşayan diğer iki taşınmazı ise çeşme (TK 175) ve çeşmeye bağlı su haznesidir (TK 176). Çeşme ve haznesinin, hayrat olmadığı için 1913 beyannamesinde kayıtlı olmadığı düşünülebilir. Çeşme, 28 Nisan 1926'da yürürlüğe giren bir kanunla¹⁷⁸ tüm diğer çeşmeler gibi Belediye'ye geçtiğinden, 1936 Beyannamesi'nde yer almamıştır. Çeşme ve bir zamanlar kilisenin mülkiyetindeki arsaya dahil olan su haznesi, 4 Mart 1950 tarihinde bölgede yapılan kadastro çalışması neticesinde Belediye adına tescil edilmiştir. (bkz. Harita 36, s. 318)

Vakıf yönetimi, tarihi eser statüsünde bulunan çeşmenin kilise adına tescili için Anıtlar Kurulu'na ve ilgili diğer makamlara pek çok kez başvurur ancak olumlu sonuç alamaz. Bedros Amira Misakyan'ın anısına yaptırılan çeşmenin suyunun her daim akmasını ve çevrede yaşayanların Misakyan'ı anarak çeşmeden faydalanmasını arzu eden vakıf yönetimi, çeşmenin ve su haznesinin bakım ve onarımını üstlenebilmek, bu yapıları vakfın adına tescil ettirmek için on yılı aşkın bir süre mücadele

• Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdıç Armenian Catholic Church Foundation

Including the properties within borough borders of other Armenian foundations in the city, there are a total of 81 immovable assets in Sarıyer that belong to Armenian foundations. 45 of these (55%) have encountered ownership problems. (see Graph 40)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS
ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Bosphorus Yearbook published in 1914 by the Şirket-i Hayriye (The Istanbul Ferry Company) states that there were 350 Greek, 50 Armenian and 30 Muslim homes in Boyacıköy. The yearbook also states that there are Greek and Armenian churches and schools in the village. The Surp Yerits Mangants Church was built by Misak Amira Misakyan in memory of his father Eğinli Bedros Amira Misakyan in 1840. The wooden church was later rebuilt in stone and consecrated on 8 September 1885. In the same period, Misak Amira had a fountain for the church and a reservoir for the fountain built in memory of his father. In 1885, an Armenian school bearing the same name as the church was opened. In 1972, the Sayat Nova Choir was established within the body of the Surp Yerits Mangants Church. In addition to serving as a church choir, the organization also carries out studies in the research and interpretation of Armenian folk music. The church was renovated in the 2000s and is open. (see Map 36 on page 318)

There is also a cemetery that belongs to the Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation. The cemetery in Zergerdan Street, Emirgan, was established in 1820.¹⁷⁷

PROPERTIES OF THE BOYACIKÖY SURP YERİTS
MANGANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has eight identified properties in total, including the church, Boyacıköy Armenian Cemetery, the fountain and its reservoir. The foundation has encountered ownership problems regarding three (37,5%) of these properties (see Graph 41). One of the properties that has suffered problems is registered in both the 1913 and 1936 Declarations, the other two are not included in either declaration. The foundation has acquired no property after 1936.

The immovable asset that has encountered problems of ownership despite being on both declarations is the Boyacıköy Armenian Cemetery in Emirgan that lies on a 1664 square meter plot of land. The foundation has filed an application within the scope of the decree law that came into effect in August 2011 for the return of the cemetery which is presently registered under the Municipality (TK 181). As of September 2012, the verdict is yet to be announced. (see Map 36 on p. 318)

The other two immovable assets of the foundation that have encountered ownership problems are the fountain (TK

EMİRGÂN'DA BULUNAN, BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NA BAĞLI ERMENİ MEZARLIĞI (2011)

THE ARMENIAN CEMETERY IN EMİRGÂN WHICH IS OWNED BY BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (2011)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN 1950 YILINDA BELEDİYE ADINA TESCİL EDİLEN ÇEŞMESİ (2011)

BOYACIKÖY SURP YERİTS MANGANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION'S FOUNTAIN THAT WAS REGISTERED IN THE NAME OF THE MUNICIPALITY IN 1950 (2011)

BİR ZAMANLAR KİLİŞENİN MÜLKİYETİNDEKİ ARSAYA DAHİL OLAN SU HAZNESİ (2011)

RESERVOIR OF THE FOUNTAIN WHICH WAS ON THE LAND LOT THAT WAS ONCE UNDER THE OWNERSHIP OF THE CHURCH (2011)

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ (2011)

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS ARMENIAN CATHOLIC CHURCH (2011)

vermiştir. 1 Ekim 2011'de yürürlüğe giren kanun hükmünde kararname, 1936 Beyannamesi'nde adı geçen çeşmelerin ait oldukları azınlık vakıfları adına tescil edilmesini öngörse de, Boyacıköy Vakfı'na ait çeşme beyannamede yer almadığı için başvurunun olumlu sonuçlanması ihtimali zayıftır.

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

İstanbul'un Osmanlıların eline geçmesinden sonra da Rum nüfusun çoğunlukta olduğu Büyükdere semtine Ermenilerin ne zaman yerleşmeye başladıkları bilinmese de, 19. yüzyılda burada iki Ermeni kilisesinin ve Ermeni okullarının açılmış olması, en azından, bu dönemde semtin Ermeni nüfusunun arttığına işaret etmektedir. Şirket-i Hayriye'nin 1914'te yayımladığı *Boğaziçi Salnamesi*'ne göre Büyükdere'nin nüfusu, 4300 kadar Rum, 700 Müslüman, 300 Yahudi ve 180 Ermeni'den oluşuyordu.¹⁷⁹

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

Darphane müdürlerinden Boğos Amira Bilezikçi'nin

ölümünün ardından (1851) Büyükdere'deki arsası ve üstüne yaptırmış olduğu küçük ahşap kilise, vasiyeti doğrultusunda, İstanbul Ermeni Katolik Patrikliği'ne verilir. 1859'da, vakıf, kilisenin yanındaki arsayı satın alarak bahçesini genişletir. Bölgedeki Katolik Ermeni nüfusunun artmasıyla ihtiyacı karşılayamaz hale gelen küçük, ahşap kilise, çevresindeki ahşap evler ve dükkânlarla birlikte 1882 yılında yıkılır; onların yerine taştan bir kilise, rahipler için bir ev, bir okul ve dört adet ahşap ev inşa edilir. Yapım masrafı Kilikya Patrikliği'nce karşılanan kilise 1885'te ibadete açılmıştır (bkz. Harita 37, s. 319). 19. yüzyılın sonlarında yanan dört ahşap evin yerine, rahip evinin arkasında üç katlı bir bina inşa edilmiştir.¹⁸⁰

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS

ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın sahip olduğu toplam beş taşınmazın hepsinin mülkiyet sorunları vardır. Taşınmazların biri dışında tümü 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır. Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı, 1936'da Katolik Ermeni vakıflarının ortak verdiği Apeloğlu Andon Vakfı beyannamesine dahildir. Bu vakıfların yaşadığı statü sorunu nedeniyle, 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerden yararlanamayan vakfın tüm başvuruları reddedilmiştir. Vakfın kilise dışındaki akarları, kilise arazisine dahil oldukları için ortak 1936 Beyannamesi'nde ayrıca gösterilmemiştir. (Ayrıntılar için bkz. Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu, s. 200).

Günümüzde, kilise parseli (TK 100) ve yanındaki evlerin (TK 916, TK 917, TK 918) tapularındaki 'malik' haneleri açık bırakılmış durumdadır. Kilisenin biraz uzağındaki Çubukçu Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 939) ise, 19. yüzyıldan beri vakfın tasarrufunda olmasına rağmen 1913 ve 1936 beyannamesinde yer almaz. 1881-1899 yılları arasında İstanbul Ermeni Katolik Başpatriği olan İsdepanos Bedros Azaryan'ın düzenlediği vakfiyeyle vakfın tasarrufuna bırakılmış olan bu taşınmaz, tapuda nam-ı müstear olarak, kilisede görev yapan bir papazın adına kayıtlıydı. 20. yüzyılın ortalarında yapılan kadastro çalışması sırasında kiliseye ait olduğu tespit edilmesine rağmen, diğer azınlık mülkleri gibi, bu arsanın da tapuda 'malik' hanesi açık bırakılmıştır. Vakfın 1993 yılında açtığı tapu tescil davasında, arsanın Hazine adına tescil edilmesi kararı çıkmıştır. Vakfın ayrı bir 1936 Beyannamesi bulunmadığı için müstakil bir tüzel kişiliğe sahip olmadığı gerekçesine dayandırılan bu karar 1998'de Yargıtay tarafından onanarak kesinleşmiştir. (bkz. Harita 37, s. 319)

BÜYÜKDERE SURP HİRİPSİMYANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

BÜYÜKDERE SURP HİRİPSİMYANTS ERMENİ KİLİSESİ

Büyükdere'de 15 Haziran 1848'de ibadete açılan Surp Hırıpsımyants Kilisesi'nin ahşap olan ilk binasının yerine, 1886'da kâgır bir yeni bina yapılır. 28 Temmuz 1894'teki depremin ardından onarılan kiliseye 1927'de çan kulesi eklenmiştir. 1865-66'da, Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi'nin

175) and the reservoir of the fountain (TK 176). The fountain and its reservoir may not have been registered in the 1913 Declaration since they did not qualify as *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries]. Since the fountain, like all other fountains, entered into the possession of the Municipality with a law enacted on 28 April 1926¹⁷⁸, is not listed in the 1936 Declaration either. The fountain and the reservoir, which was part of the land lot that was once under the ownership of the church, were registered in the name of the Municipality following cadastral survey work carried out in the area on 4 March 1950. (see Map 36 on page 318)

The foundation administration applied many times to the Higher Council of Monuments and other related offices for the registration of the fountain that has historical monument status in the church's name with no positive outcome. The foundation administration, desiring that water flowed from the fountain built in the memory of Bedros Amira Misakyan at all times, and that people of the neighbourhood could benefit from the fountain while commemorating Misakyan, carried out a campaign for more than ten years to register these monuments in the name of the foundation. Although the decree law that came into effect on 1 October 2011 stipulated the registration of fountains listed in the 1936 Declaration in the names of foundations they belonged to, it is unlikely that the application for the fountain that belonged to the Boyacıköy Foundation will receive a positive outcome since it was not listed in the declaration.

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS CATHOLIC ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Büyükdere had a majority Greek population even after the conquest of Istanbul by the Ottomans. It is not clear when Armenians began to settle in the Büyükdere neighbourhood, however, the fact that two Armenian churches and Armenian schools were opened here in the 19th century indicate that the Armenian population was on the rise in this period. The *Bosphorus Yearbook* published in 1914 by the Şirket-i Hayriye (The Istanbul Ferry Company) states that the population of Büyükdere was composed of 4300 Greeks, 700 Muslims, 300 Jews and 180 Armenians.¹⁷⁹

BÜYÜKDERE SURP BOĞOS CATHOLIC ARMENIAN CHURCH

Following the death of the Royal Mint director Boğos Amira Bilezikçi in 1851, the small wooden church he had built in Büyükdere and the land it was located on were given to the Istanbul Armenian Catholic Patriarchate according to his will. In 1859, the foundation purchased the land lot next to the church and expanded its courtyard. As the Catholic Armenian population in the area increased, the small wooden church was no longer sufficient, and it was demolished along with the wooden houses and shops around

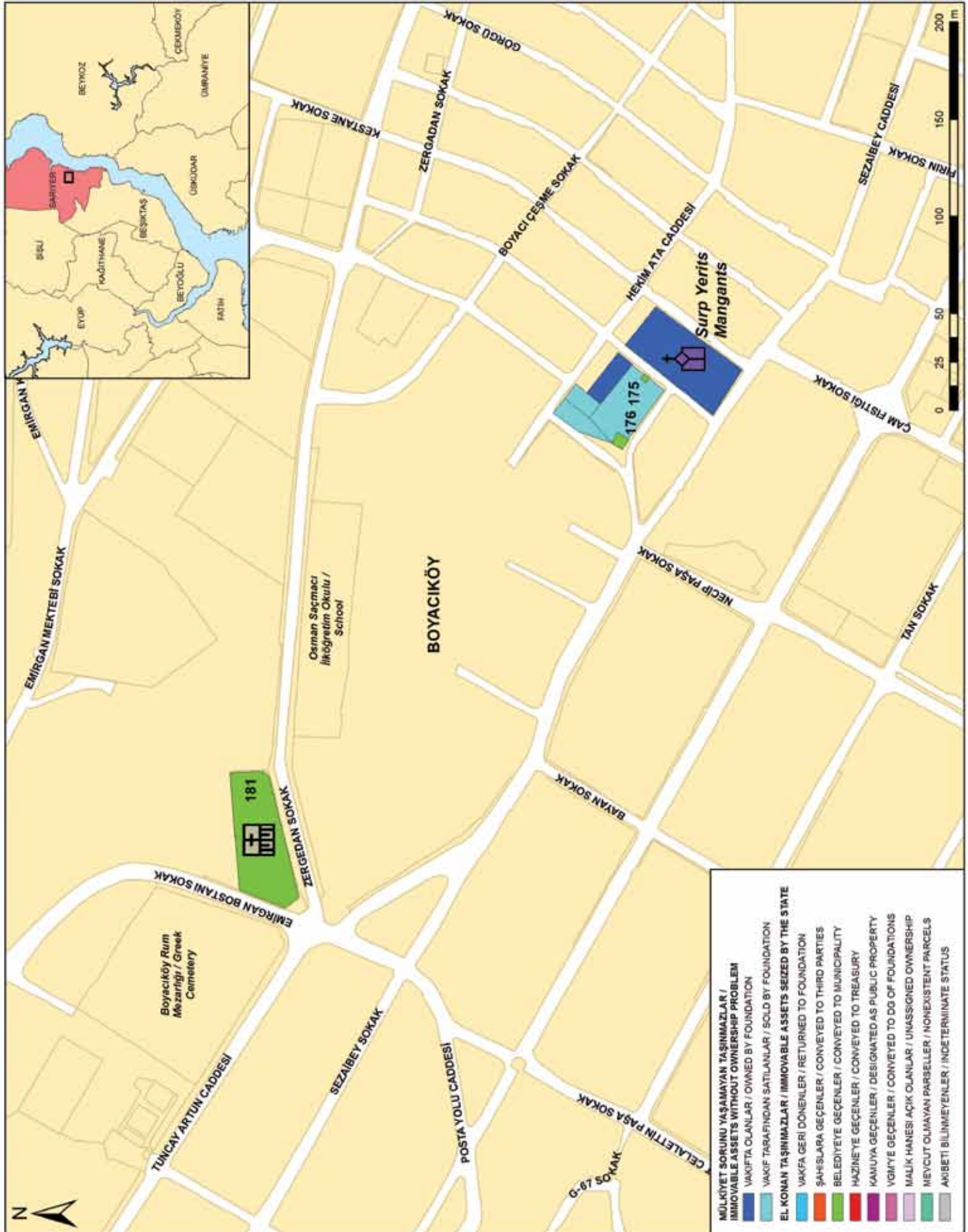
BÜYÜKDERE SURP HIRİPSİMYANTS ERMENİ KİLİSESİ'NİN ANA GİRİŞİ (2011)

MAIN ENTRANCE OF BÜYÜKDERE SURP HIRİPSİMYANTS ARMENIAN CHURCH (2011)

it in 1882; and a stone church, a residence for priests, a school and four wooden houses were built. The construction costs were met by the Patriarchate of Cilicia and the church was consecrated in 1885 (see Map 37 on page 319). A three-storey building was constructed in place of the four wooden houses that burned down at the end of the 19th century.¹⁸⁰

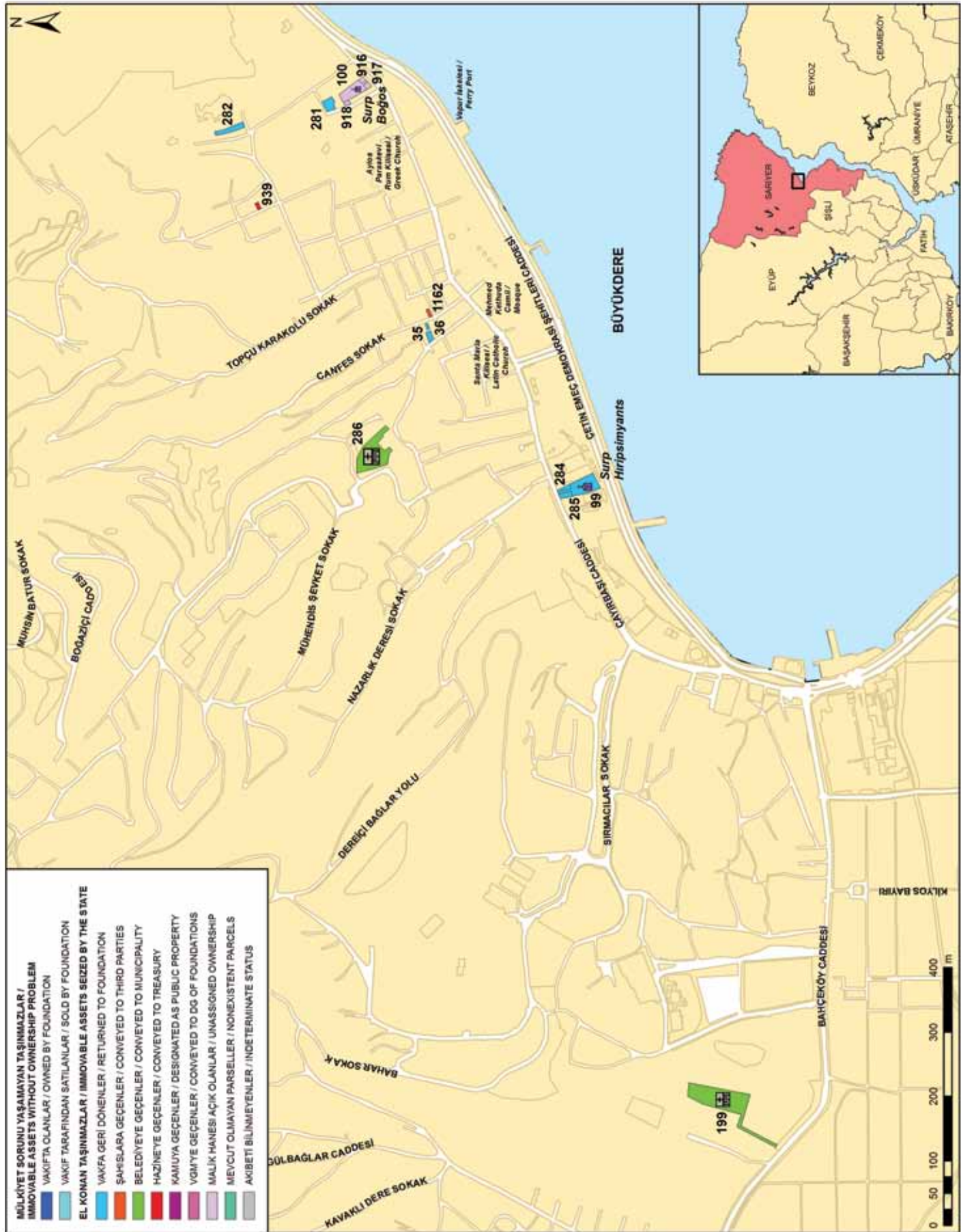
PROPERTIES OF THE BÜYÜKDERE SURP BOĞOS CATHOLIC ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

All five immovable assets that belong to the foundation have encountered ownership problems. Apart from one, all immovable assets are registered on the 1913 *Eşhas-ı Hükmîye Cetveli* (List of Legal Personalities). The Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation is part of the Apeloğlu Andon Foundation declaration presented mutually in 1936 by Catholic Armenian foundations. Because of the status problem these foundations encountered, the foundation did not benefit from legal regulations implemented in the 2000s, and all the applications of the foundation have been rejected. The *akars* [real estate properties generating income] of the

HARİTA 36. BOYACIKÖY SURP YERITS MANGANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN SARIYER-BOYACIKÖY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 36. THE PROPERTIES OF THE BOYACIKÖY SURP YERITS MANGANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION IN SARIYER-BOYACIKÖY

HARİTA 37. ERMENİ VAKIFLARININ SARIYER-BÜYÜKDERE'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 37. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN SARIYER-BÜYÜKDERE

arka tarafında yer alan, Kevork Yeramyana'ya ait iki katlı binada (TK 281) Sırpots Hırıpsımyants adlı bir Ermeni okulu açılır.¹⁸¹ (bkz. Harita 37, s. 319)

Surp Hırıpsımyants Ermeni Kilisesi Vakfı'nın hayratları arasında, biri Büyükdere Mühendis Şevket Sokak'ta, diğeri ise Kazım Karabekir Paşa Mahallesi Bahçeköy Sokak'ta olmak üzere iki Ermeni mezarlığı bulunmakta; Bahçeköy Sokak'taki mezarlık Apostolik ve Katolik Ermeniler tarafından ortak kullanılmaktadır. (bkz. Harita 37)

BÜYÜKDERE SURP HIRİPSİMYANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakıf, hepsi 1936 yılında beyan edilmiş olan toplam sekiz taşınmazından –kilise, eski okul arazisi ve mezarlıklardan oluşan hayratları da dahil olmak üzere– yedisi (%87,5) ile ilgili mülkiyet sorunları yaşamıştır. Daha önce tapularındaki 'malik' haneleri açık bırakılmış olan kilise (TK 99), eski okul binası (TK 281) ve üç adet akarla (TK 282, TK 284, TK 285) ilgili sorunlar 2004 yılında Vakıflar Meclisi kararlarıyla çözülmüş ve bunların tapu tescilleri yapılabilmektedir. Mezarlıklar (TK 199 ve TK 286) ise halen Belediye'nin mülkiyetindedir. Vakıf, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında, söz konusu iki taşınmazın iade edilmesi için Vakıflar Meclisi'ne başvuruda bulunmuştur. Eylül 2012 itibarıyla, başvurunun sonucu henüz açıklanmamıştır. (bkz. Harita 37)

RUMELİHİSARI SURP SANTUKHT ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Rumelihisarı'nda 18. yüzyılda inşa edilmiş olan Surp Santukht Kilisesi, 1816'da onarılmış ancak onarım işlemi izinsiz yapıldığı için aynı yıl içinde yıktırılmıştır. Daha sonra yeniden inşa edilen ve 29 Temmuz 1856'da ibadete açılan kilise birkaç kez yanmış ve onarımdan geçirilmiş, son olarak Temmuz 1972'deki yangında harap olmuş ve geçici bir onarımın ardından 1973'te yeniden ibadete açılmıştır.¹⁸² Halen faal durumdadır. (TK 96, bkz. Harita 39, s. 323)

TATEOSYAN İLKOKULU

Tateosyan İlkokulu'nun kuruluş tarihi bilinmemekte, ancak 1884 tarihli bir belgeden, o dönemde Rumelihisarı'nda Ermeni öğrenciler için okullar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸³ Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, özellikle soykırımdan kurtulup Anadolu'dan gelen Ermeni çocuklara hizmet veren Tateosyan Okulu, 1940'ların başında, bölgedeki Ermeni nüfusunun ve dolayısıyla öğrenci sayısının azalması nedeniyle kapanmıştır.¹⁸⁴ (TK 594, bkz. Harita 39)

HİSARÜSTÜ ERMENİ MEZARLIĞI

18. yüzyıl ortalarında kullanılmaya başladığı tahmin edilen Hisarüstü Ermeni Mezarlığı, 4757 metrekarelik bir alana sahiptir. 1967'de mezarlığın etrafı duvarlarla çevrilmiştir.¹⁸⁵ (TK 193, bkz. Harita 39)

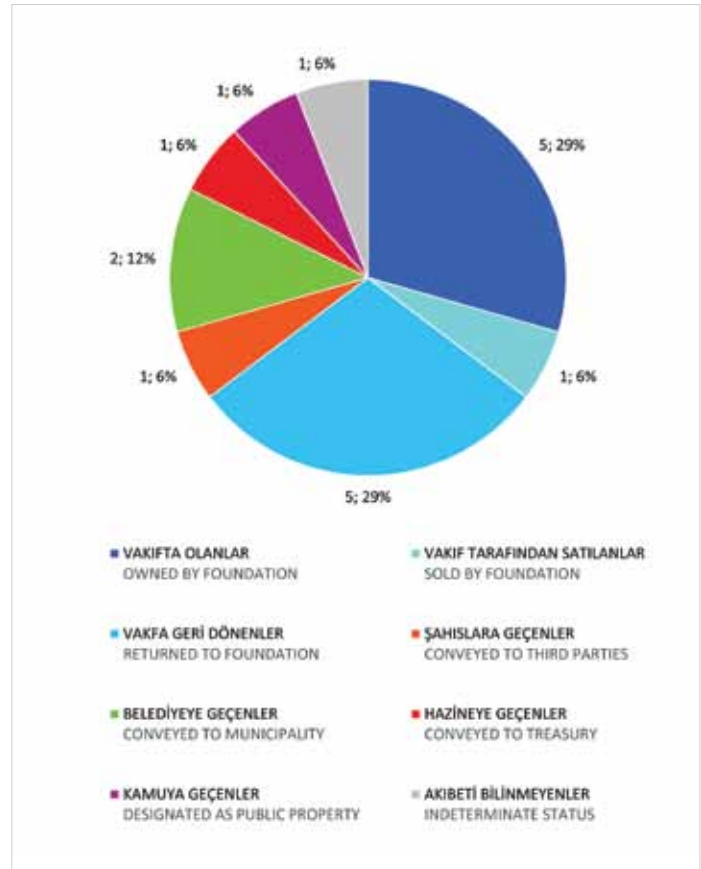

1940'LARDA KAPANAN, RUMELİHİSARI'NDAKİ TATEOSYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU'NUN BİNASI (2011)

THE BUILDING OF THE TATEOSYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL IN RUMELİHİSARI THAT WAS CLOSED IN THE 1940S (2011)

RUMELİHİSARI SURP SANTUKHT ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın –kilise, okul binası ve mezarlık da dahil olmak üzere– 17 adet mülkü tespit edilmiştir. Bunlardan 11'inin (%65) mülkiyet sorunu vardır (bkz. Grafik 42). Bu 11 mülkten sekizi 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır; beşi, 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle iade edilmiştir.

GRAFİK 42. RUMELİHİSARI SURP SANTUKHT ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET, %)

GRAPH 42. THE PROPERTIES OF THE RUMELİHİSARI SURP SANTUKHT ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER, %)

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ELİNDE BULUNAN VE BAKIMSIZLIKTAN HARAP DURUMDA OLAN, BÜYÜKDERE'DEKİ ERMENİ MEZARLIĞI (2011)

THE ARMENIAN CEMETERY IN BÜYÜKDERE WHICH IS NEGLECTED AND HAS BECOME RUN-DOWN IN THE HANDS OF THE METROPOLITAN MUNICIPALITY (2011)

foundation outside the church were not listed separately in the 1936 declaration because they were all located on the church's land lot. (For details see 'Apeoğlu Andon Foundation Issue', page 201).

Today, the 'ownership' section on the title deeds of the church parcel lot (TK 100) and the houses next to it (TK 916, TK 917, TK 918) is vacant. A land lot on Çubukçu Street (TK 939), at a small distance to the church, has been in the use of the church since the 19th century, however, it is not listed in the 1913 and 1936 Declarations. This immovable asset was transferred to the use of the foundation with a charter drawn up by Isdepanos Bedros Azaryan, the Istanbul Armenian Catholic Patriarch from 1881 to 1899, and was registered *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] at the title deed office in the name of a priest who was appointed to the church. Cadastral survey work carried out in the mid-20th century identified it as belonging to the church, however, as with other minority properties, the 'ownership' section on the title deed was left vacant. The title deed registration lawsuit filed by the foundation in 1993,

ruled for its registration in the name of the Treasury. Since the foundation does not have an exclusive 1936 declaration, the verdict was based on the fact that the foundation did not have an independent legal personality, and the verdict became absolute when it was ratified by the Supreme Court of Appeals in 1998. (see Map 37 on page 319)

BÜYÜKDERE SURP HIRIPSIMYANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

BÜYÜKDERE SURP HIRIPSIMYANTS ARMENIAN CHURCH

The Surp Hiripsimyants Church in Büyükdere was consecrated on 15 June 1848. In place of the former wooden building a new, stone building was made in 1886. The church was renovated following the 28 July 1894 earthquake, and a bell-tower was added in 1927. In 1865-66, an Armenian school named Sırpot's Hiripsimyants was opened in the two-storey building that belonged to Kevork Yeramyán and is located at the rear of the Surp Boğos Armenian Catholic Church.¹⁸¹ (TK 281, see Map 37)

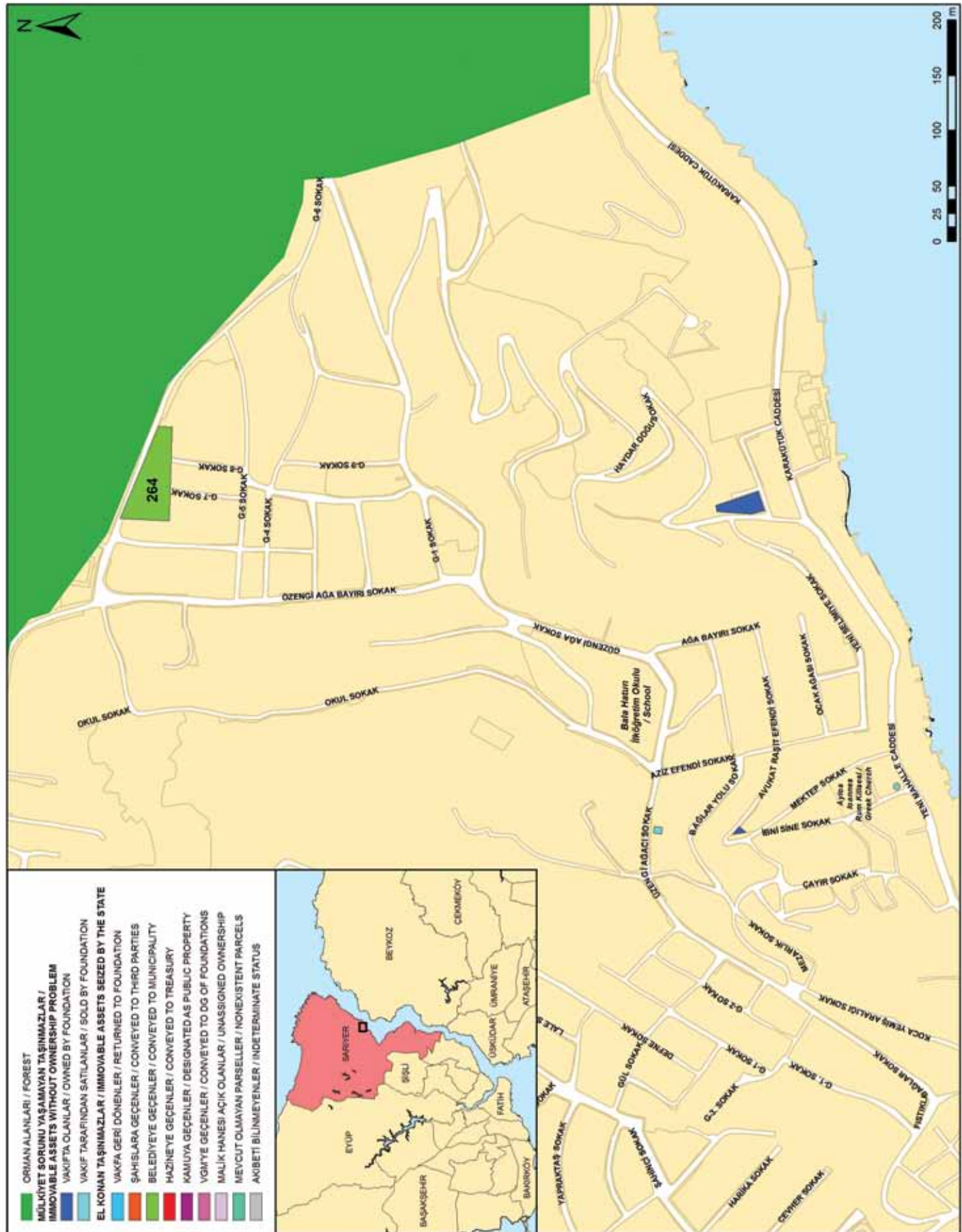
There are two Armenian cemeteries, one on Büyükdere Mühendis Şevket Street, and the other on Bahçeköy Street in the Kazım Karabekir Paşa Neighbourhood, that are among the *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] of the Surp Hiripsimyants Armenian Church Foundation; and the cemetery on Bahçeköy Street is used mutually by Apostolic and Catholic Armenians. (see Map 37)

PROPERTIES OF THE BÜYÜKDERE SURP HIRIPSIMYANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has encountered ownership problems regarding seven (87,5%) of its total of eight immovable properties –including its *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries], the church, old school land lot and cemeteries-, all of which were declared in 1936. Problems related to the church (TK 99), the old school building (TK 281) and three *akars* [real estate properties generating income] (TK 282, TK 284, TK 285) the 'ownership' section in their title deeds of which had previously been left vacant, were solved by the 2004 verdict of the Council of Foundations and their title deeds were registered. The cemeteries (TK 199 ve TK 286) are still under the ownership of the Municipality. The foundation has applied to the Council of Foundations within the scope of the decree law dated 27 August 2011 for the return of the aforementioned two immovable properties. The verdict has not been announced as of September 2012. (see Map 37)

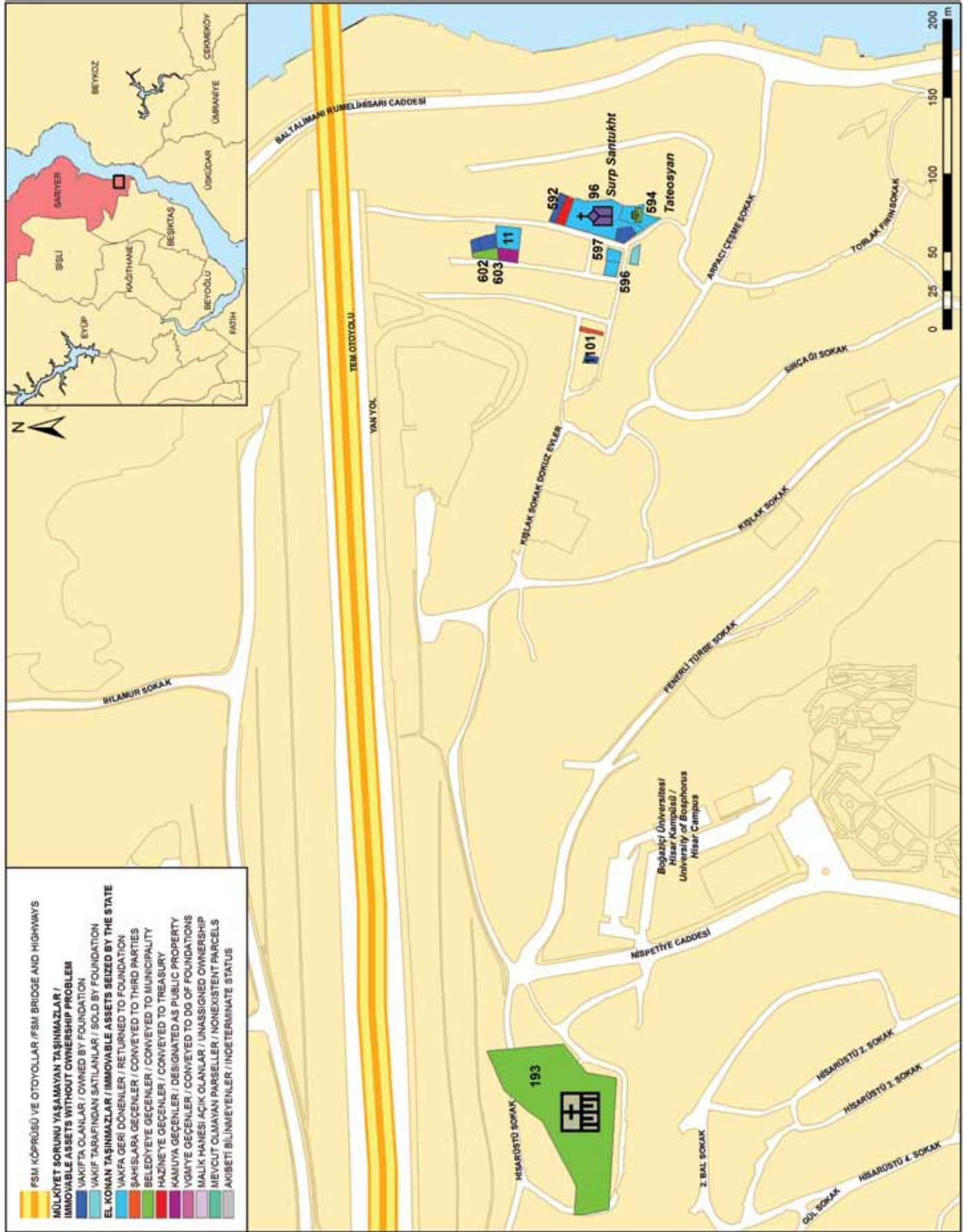
RUMELIHISARI SURP SANTUKHT ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Surp Santukht Church in Rumelihisari'nda was built in the 18th century, it was renovated in 1816, however since the renovation was carried out without permission, the

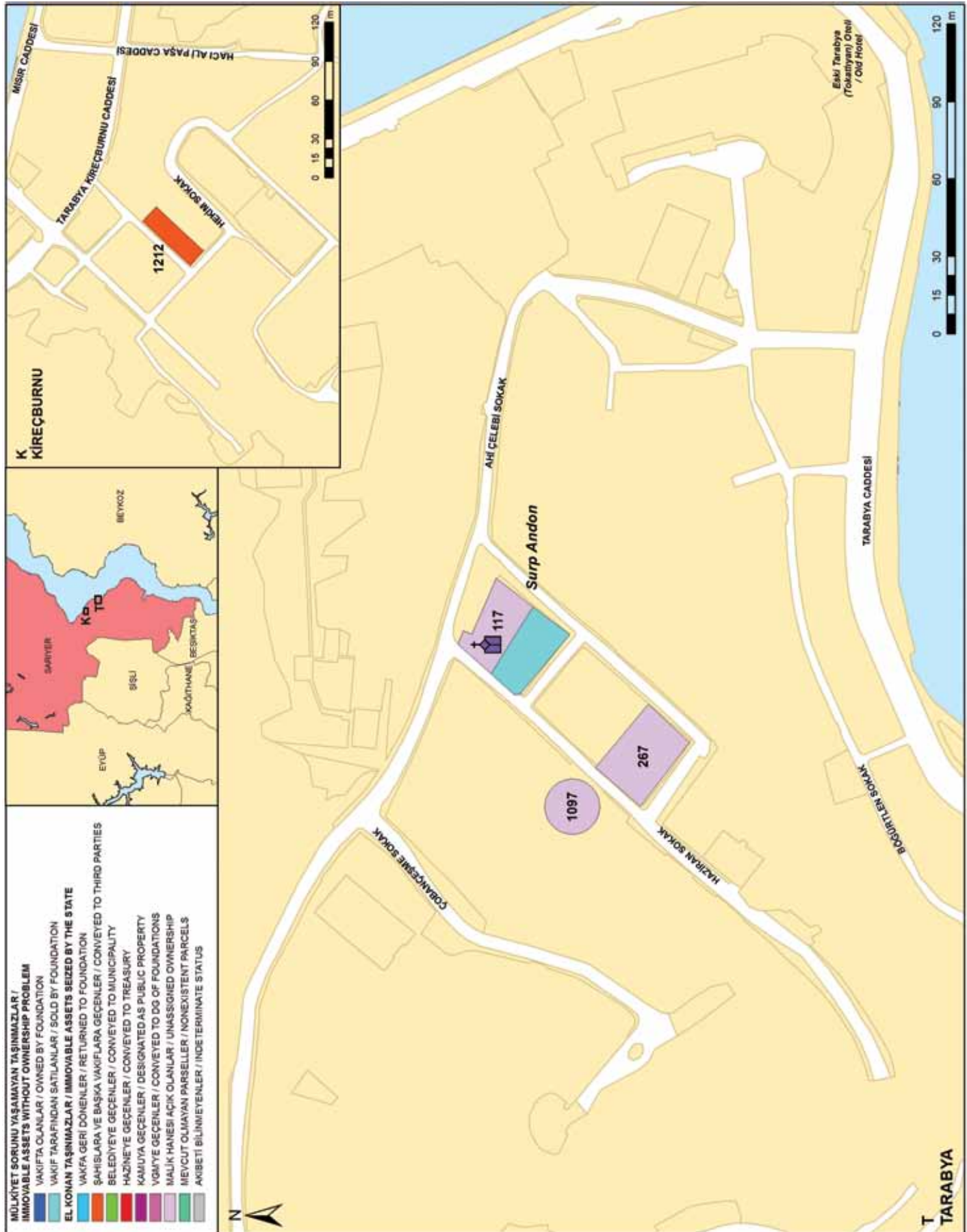
HARİTA 38. ERMENİ VAKIFLARININ SARIYER-BÜYÜKDERE, YENİ MAHALLE'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 38. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN SARIYER-BÜYÜKDERE, YENİ MAHALLE

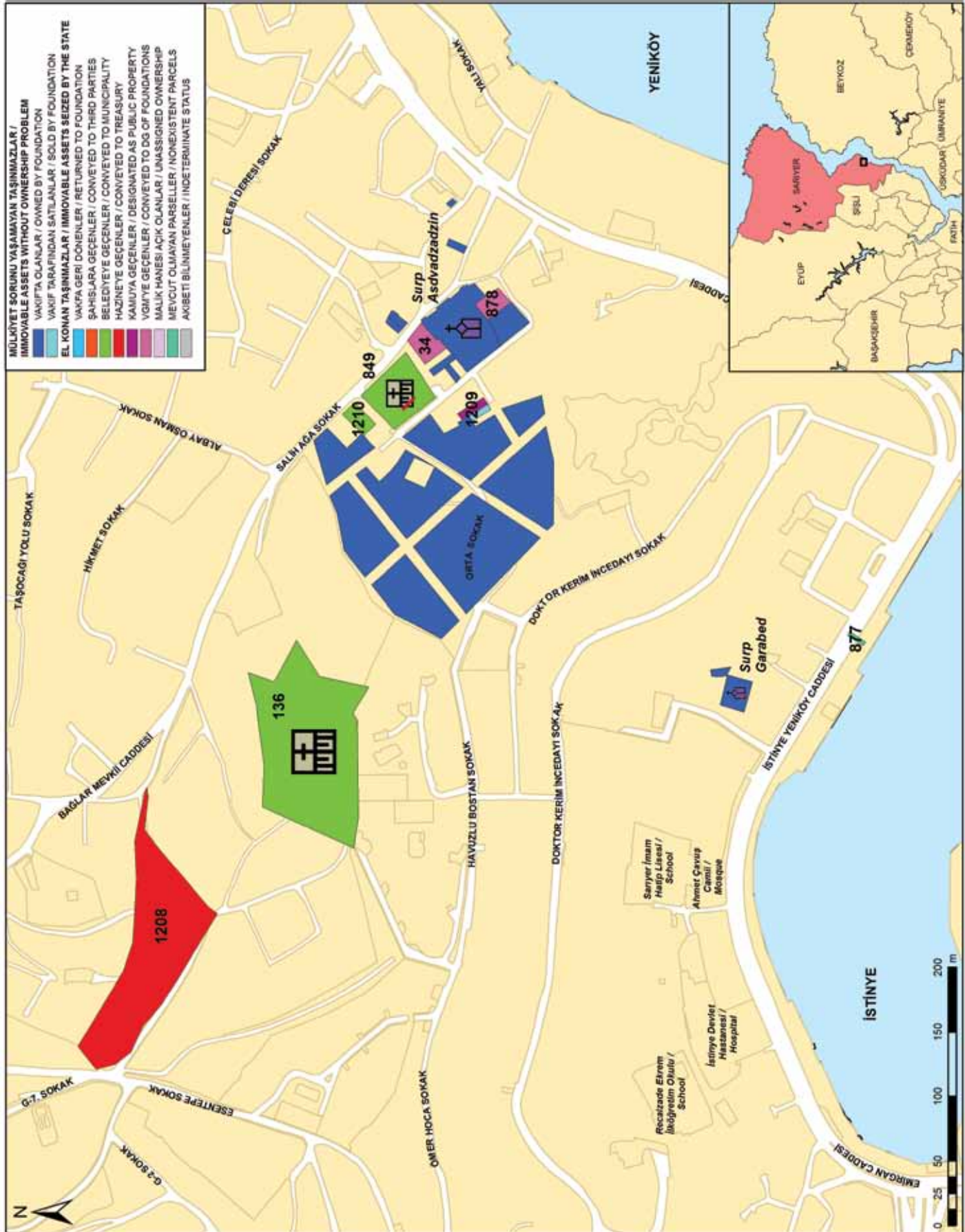
HARİTA 39. RUMELİHSARI SURP SANTUKHT ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN SARIYER-RUMELİHSARI'NDAKİ MÜLKLERİ

MAP 39. THE PROPERTIES OF THE RUMELİHSARI SURP SANTUKHT ARMENIAN CHURCH FOUNDATION IN SARIYER-RUMELİHSARI

HARİTA 40. ERMENİ VAKIFLARININ SARIYER-TARABYA'DAKİ MÜLKLERİ

MAP 40. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN SARIYER-TARABYA

HARİTA 41. YENİKÖY KÜD DİPO SURP ASDVAZDADZİNİ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN YENİKÖY VE İSTİNYE'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 41. THE PROPERTIES OF THE YENİKÖY KÜD DİPO SURP ASDVAZDADZİNİ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION IN YENİKÖY AND İSTİNYE

YENİKÖY KÜD DIPTO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ (2011)

YENİKÖY KÜD DIPTO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH (2011)

Vakfın 1936 Beyannamesi'nde akar listesinin ilk sırasında yer alan, Mezarlık Sokak'taki (yeni adıyla Kilise Sokak) arsaya ait parsel bulunmamaktadır. Bu yüzden, şu anda vakfın mülkiyetinde olmayan arsanın hangi kurum ya da kişi üzerine kayıtlı olduğu bilinmemektedir.

Tapuda 'malik' hanesi açık bırakılmış olan kilise (TK 96), eski Tataeosyan Okulu, okulun altındaki dükkân (TK 594) ve Durmuş Dede Sokak'taki bir ev (TK 597), 2003'te yapılan başvuruların ardından vakfa iade edilmiştir. Kilise Sokak'ta bulunan bir ev (TK 11) ile Durmuş Dede Sokak'taki başka bir ev de (TK 596) 2008'de yapılan başvurular neticesinde, Haziran 2010'da vakfın adına tescil edilmiştir. (bkz. Harita 39, s. 323)

27 Ağustos 2011'de yürürlüğe giren kanun hükmünde kararname öncesinde, mezarlık (TK 193) ve Kilise Sokak'ta bulunan 108,7 metrekarelik bir arsa (TK 592) için yapılan başvurular reddedilmiştir. Mezarlık, Eylül 2012 itibarıyla Belediye adına kayıtlıdır. Söz konusu arsa ise tapuda ilk olarak "Canik oğlu Mircan" adına kayıtlıyken, 6 Ağustos 1951'de "mahlûlen" (mirasçısı olmadığı için) Maliye Hazinesi adına tescil edilmiştir. Vakfa ait, Hisar Bayırı Sokak'ta bulunan bir ev de (TK 602) ilk olarak Hazine'ye geçmiş, daha sonra Belediye'ye devredilmiştir. Aynı sokaktaki bir arsa (TK 603) ise 12 Temmuz 1948'de kadaströ çalışması sırasında, nam-ı müstear olarak

"Agop kızı Malvin" adına kaydedilmiştir. Güncel kadaströ bilgilerine göre, arsa şu anda kamu mülkiyetindedir. Vakfın kaybettiği son taşınmaz olan Çeşme Sokak'taki bir evin (TK 1101) mülkiyeti şahsa aittir. (bkz. Harita 39)

TARABYA SURP ANDON ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi, 1871 yılında Andon Tıngır Yaver Paşa tarafından, satın aldığı arsa üzerinde yaptırılmış ve Aziz Antuan'a ithaf edilmiştir. 1877'de, Andon Tıngır Yaver Paşa ile dönemin ruhani reisi olan Gatoğigos Andon Bedros IX. Hasun arasında imzalanan anlaşma gereği, kilise ve bitişiğindeki iki taşınmaz Ermeni Katolik Ruhani Reisliği'nin idaresine bırakılmıştır.¹⁸⁶ (bkz. Harita 40, s. 324)

Vakfın kilise binası dışında mülkü yoktur. Kilisenin bulunduğu parselin (TK 117) tapu kaydındaki 'malik' hanesi açık bırakılmış durumdadır. Vakıf, VGM tarafından Apeloğlu Andon Vakfı (bkz. Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu s. 200) bünyesinde kabul edildiği için, 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerden yararlanamamıştır (bkz. Harita 40). Vakfın tek akarı, kadaströ çalışması esnasında Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı adına kaydedilmiş, mahkeme kararıyla tapu kaydının düzeltilmesi sonrasında 1993 yılında satılmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SALDIRIYA UĞRAYAN VE YAĞMALANAN İSTİNYE SURP HOVHANNES GARABED KİLİSESİ'NDEN GÜNÜMÜZE KALANLAR (2011)

WHAT HAS REMAINED FROM THE İSTİNYE SURP HOVHANNES GARABED CHURCH WHICH WAS ATTACKED AND LOOTED IN THE REPUBLICAN PERIOD (2011)

church was demolished in the same year. The church was then rebuilt and consecrated on 29 July 1856, it suffered damage in several fires and went through renovations, and finally ruined in a fire in July 1972 and following a temporary renovation was reopened in 1973.¹⁸² The church remains open. (TK 96, see Map 39 on page 323)

TATEOSYAN PRIMARY SCHOOL

Although the Tateosyan Primary School's date of establishment is unclear, a document dated 1884 reveals that there were schools in Rumelihisari for Armenian students.¹⁸³ In the aftermath of World War I, the Tateosyan School served Armenian children from Anatolia who had managed to survive the genocide. The school closed in the early 1940s when the Armenian population in the area and therefore the number of students declined.¹⁸⁴ (TK 594, see Map 39)

HISARÜSTÜ ARMENIAN CEMETERY

The Hisarüstü Armenian Cemetery was probably established in the mid-18th century, and covers an area of 4757 squaremeters. The cemetery was surrounded with walls in 1967.¹⁸⁵ (TK 193, see Map 39)

PROPERTIES OF THE RUMELIHISARI SURP SANTUKHT ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

17 properties of the foundation –including the church, school building and cemetery– have been identified. 11 of these (65%) have encountered ownership problems (see Graph 42). Eight of these 11 assets are registered in the 1936 Declaration; five of them were returned with legal regulations implemented in the 2000s.

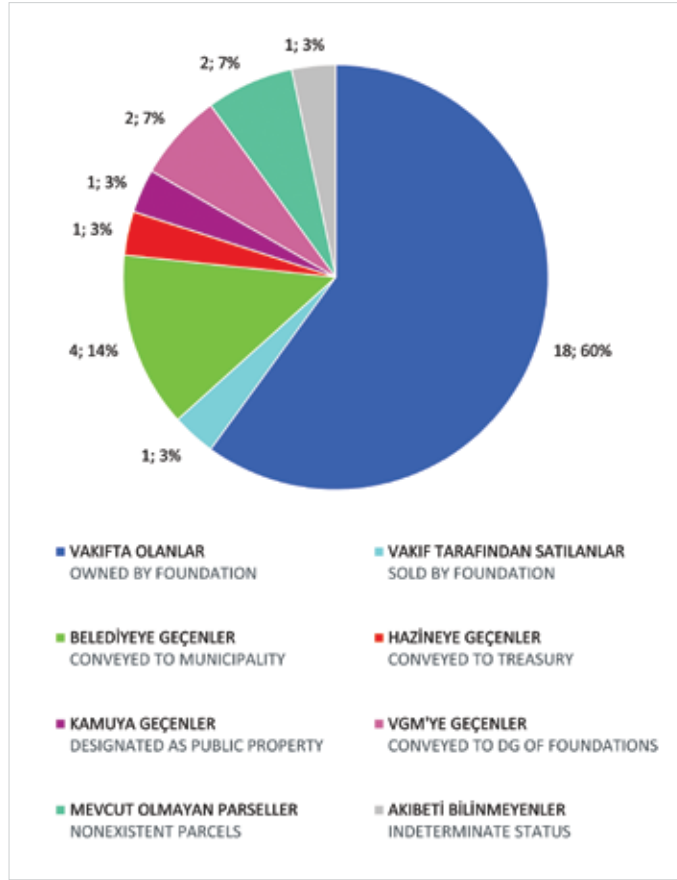
The parcel lot for the piece of land on Mezarlık Street (currently Kilise [Church] Street) listed in first place in the foundation's 1936 Declaration cannot be found. Thus, it is impossible to trace in which institution or person's name this land lot, which is no longer in the ownership of the foundation, is registered.

The church (TK 96), the old Tataeos School, the shop below the school (TK 594) and a house on Durmuş Dede Street (TK 597), the 'ownership' section of which had been left vacant at the title deed office, have been returned to the foundation following applications made in 2003. A house on Kilise Street (TK 11) and another house on Durmuş Dede Street (TK 596) were registered in the foundation's name in June 2010 following applications made in 2008. (see Map 39)

Before the implementation of the decree law dated 27 August 2011, the applications for the cemetery (TK 193) and a 108,7 squaremeter piece of land on Kilise Street (TK 592) were rejected. As of September 2012, the cemetery is registered in the name of the Municipality. As for the piece of land, it was registered at the title deed office initially under the name "Canik oğlu Mircan" [Mircan, son of Canik], and on 6 August 1951, it was registered in the name of the Treasury of the Ministry of Finance since there were no inheritors. A house on Hisar Bayırı Street (TK 602) that belonged to the foundation was first passed onto the Treasury, and then passed onto the Municipality. A piece of land on the same street (TK 603) was registered in the name of "Agop kızı Malvin" [Malvin, daughter of Agop], as *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] during cadastral survey work on 12 July 1948. According to current cadastral data, the present owner of the lot is the state. The last immovable asset the foundation lost, a house on Çeşme Street (TK 1101) is under private ownership. (see Map 39)

TARABYA SURP ANDON ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

The construction of Surp Andon Armenian Catholic Church was ordered in 1871 by Andon Tıngır Yaver Pasha on a land lot he had purchased and was dedicated to Saint Anthony. According to the agreement signed in 1877 between Andon Tıngır Yaver Pasha and the spiritual leader of the period, Gatoğigos Andon Bedros Hasun IX the church and the two adjacent immovable assets were transferred into the administration of the Armenian Catholic Spiritual Leadership.¹⁸⁶ (see Map 40 on page 324)

GRAFİK 43. YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 43. THE PROPERTIES OF THE YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Yeniköy'de 1760'ta inşa edilen Surp Asdvadzadzni Kilisesi (bkz. Harita 41), geçirdiği onarımın ardından 24 Haziran 1834 tarihinde Patrik III. Isdepanos tarafından ibadete açılmış, son olarak 1984'te onarılmıştır.¹⁸⁷ Halen faal durumdadır.

İSTİNYE SURP HOVHANNES GARABED ERMENİ KİLİSESİ

Günümüzde yok olmuş olan Surp Hovhannes Garabed Kilisesi'nin 19. yüzyılın başlarında açıldığı ve 1 Mayıs 1839 tarihli bir izinle onarımdan geçirildiği bilinmektedir. Misak Amira'nın vasiyeti doğrultusunda, 1857 yılında yeniden inşa edilen,¹⁸⁸ Cumhuriyet döneminde saldırıya uğrayan ve yağmalanan kilise binasının ne zaman yok olduğu konusunda net bir bilgi yoktur. Kilisenin yanında rahip lojmanı olarak inşa edilen ve zamanla yıkılan bir evin ve kilise parselinin tapusu vakıf adınadır. (bkz. Harita 41, s. 325)

YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın toplam 30 taşınmazı tespit edilmiştir. Bunlardan 11'i (%37) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz.

Grafik 43). Sorun yaşayanların dördü 1936 Beyannamesi'nde, biri ise 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır; diğerlerinden beşi 1936'dan önce, bir tanesi ise 1936'dan sonra edinilmiş mülklere aittir. 2000'li yıllarda yapılan düzenlemelerle ya da mahkeme yoluyla vakfa iade edilmiş herhangi bir taşınmaz yoktur.

Vakfın en eski mezarlığı (TK 849) kadastro çalışması sırasında "kadim Ermeni mezarlığı" olarak tespit edilmiş olmasına rağmen Hazine adına kaydedilmiştir ve günümüzde Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetindedir. Daha yeni olan ve yine Büyükşehir Belediyesi adına kayıtlı olan diğer mezarlığın (TK 136) önemli bir kısmı Müslüman mezarlığı olarak kullanılmaktadır. Her iki mezarlık arazisinde de bazı gecekondu inşaatları yapılmıştır. Vakfın şu an Büyükşehir Belediyesi adına kayıtlı olan diğer taşınmazı (TK 1210) kadastro çalışması sırasında Hazine adına kaydedilmiştir. Tepede, mezarlığa yakın büyük bir arsanın (TK 1208) tapu kaydı da Hazine adınadır. Vakfın el konan mülkleri arasında, hisseli olarak şahıs ve kamu mülkiyetinde kayıtlı bir arsa (TK 1209) da bulunmaktadır. Kilisenin güney cephesine komşu olan bir ev (TK 878) ise VGM adına kayıtlıdır. Vakıf, bu taşınmazlar için 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında iade talebinde bulunmuştur. Eylül 2012 itibarıyla, başvurunun sonucu henüz açıklanmamıştır. (bkz. Harita 41)

Vakfın 1936 sonrası edindiği tek taşınmaz (TK 34), kilisenin kuzey cephesine komşu olan, bahçeli, ahşap bir evdir. 1956 yılında, 308/336 hissesi kiliseye vasiyet edilen bu ev, 1964'te vakıf adına tescil edilir. Ancak VGM'nin 1996 yılında açtığı dava ile, evin kilise adına olan tapu kaydı iptal edilir ve VGM adına yapılır. Önceki iade başvuruları reddedilen vakıf, bu mülkü için de 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne başvurmuştur. (bkz. Harita 41)

Vakfın, 1956'da İstinye Caddesi'nin genişletilmesi sırasında, bedeli ödenerek kamulaştırılan arsasının (TK 877) parseli güncel kadastro haritasında mevcut değildir (bkz. Harita 41). Vakfın, kamulaştırılan iki taşınmazı daha vardır. Ayios Nikolaos Rum Kilisesi'nin yanındaki parsel (TK 876) Belediye'nin mülkiyetindedir. Yeniköy Surp Hovhannes Migirdiç Ermeni Katolik Kilisesi'nin yanında yer alan ev (TK 851) ise, Köybaşı Caddesi'nin genişletilmesi sırasında kamulaştırılmıştır ve parseli artık mevcut değildir. (bkz. Harita 42, s. 330)

YENİKÖY SURP HOVHANNES MIGIRDİÇ ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI

Yeniköy Surp Hovhannes Migirdiç Ermeni Katolik Kilisesi, Hovhannes Ağa Kuyumcuyan'ın 1845 yılında Köybaşı'nda satın aldığı geniş bir arazi üzerinde, 1848'de, Hovhannes Ağa Tıngıryan tarafından ahşap bir bina olarak inşa edilmiştir (bkz. Harita 42). Kuyumcuyan ve Tıngıryan,

The church is the only property of the foundation. The ‘ownership’ section in the title register of the parcel lot of the church (TK 117) is left vacant. Since the foundation is recognized by the Directorate General of Foundations as part of the Apeloğlu Andon Foundation (see ‘Apeloğlu Andon Foundation Issue’ on p. 201), it could not benefit from legal regulations implemented in the 2000s (see Map 40 on page 324). The only *akar* [real estate properties generating income] of the foundation was registered during cadastral survey work in the name of the Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdıç Armenian Church Foundation, and following the amendment to the title deed register via court verdict, was sold in 1993.

YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The Küd Dıpo Surp Asdvadzadzin Church built in Yeniköy in 1760 (see Map 41 on page 325) went through a renovation and was consecrated by Patriarch Isdepanos III on 24 June 1834, and was renovated most recently in 1984.¹⁸⁷ It is still active.

ISTINYE SURP HOVHANNES GARABED ARMENIAN CHURCH

The Surp Hovhannes Garabed Church that has perished, was built in the early 19th century, and went through a renovation with a permission dated 1 May 1839. In accordance with Misak Amira’s will, it was rebuilt in 1857,¹⁸⁸ and was attacked in and looted in the Republican period; however, there is no clear information as to when it closed. The title deed of a house adjacent to the church built as a priest’s lodging that has since collapsed, and that of the church parcel lot are in the name of the foundation. (see Map 41)

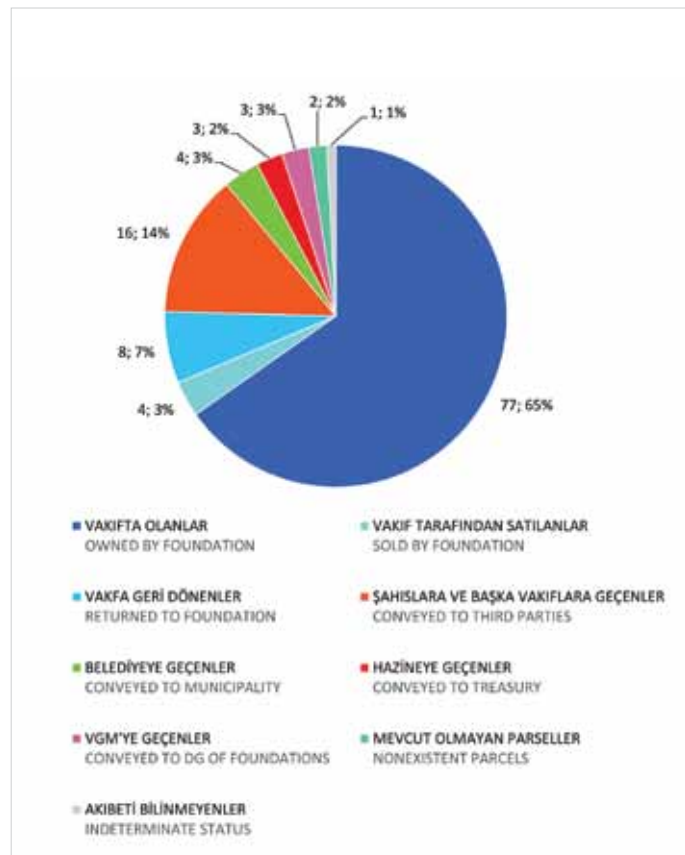
PROPERTIES OF THE YENİKÖY KÜD DIPO SURP ASDVADZADZNI ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

30 immovable assets of the foundation have been identified. 11 of these (37%) have encountered various problems of ownership status (see Graph 43). Four of the assets that have encountered problems are registered on the 1936 declaration, and one of them is registered on the 1913 List of Legal Personalities; five of the remaining assets are properties acquired before 1936, one of them is acquired after 1936. There are no immovable assets that have been returned to the foundation with legal regulations enacted in the 2000s or via judicial processes.

Although it was identified and described as an “ancient Armenian cemetery” during cadastral survey work, the oldest cemetery of the foundation (TK 849) was registered under the name of the Treasury and is today under the ownership of the Metropolitan Municipality. A significant section of the newer cemetery (TK 136) that is also registered under the ownership of the Metropolitan Municipality is used as a Muslim cemetery. Shanty houses have been built on both cemetery lots. The other immovable asset of the foundation that is registered

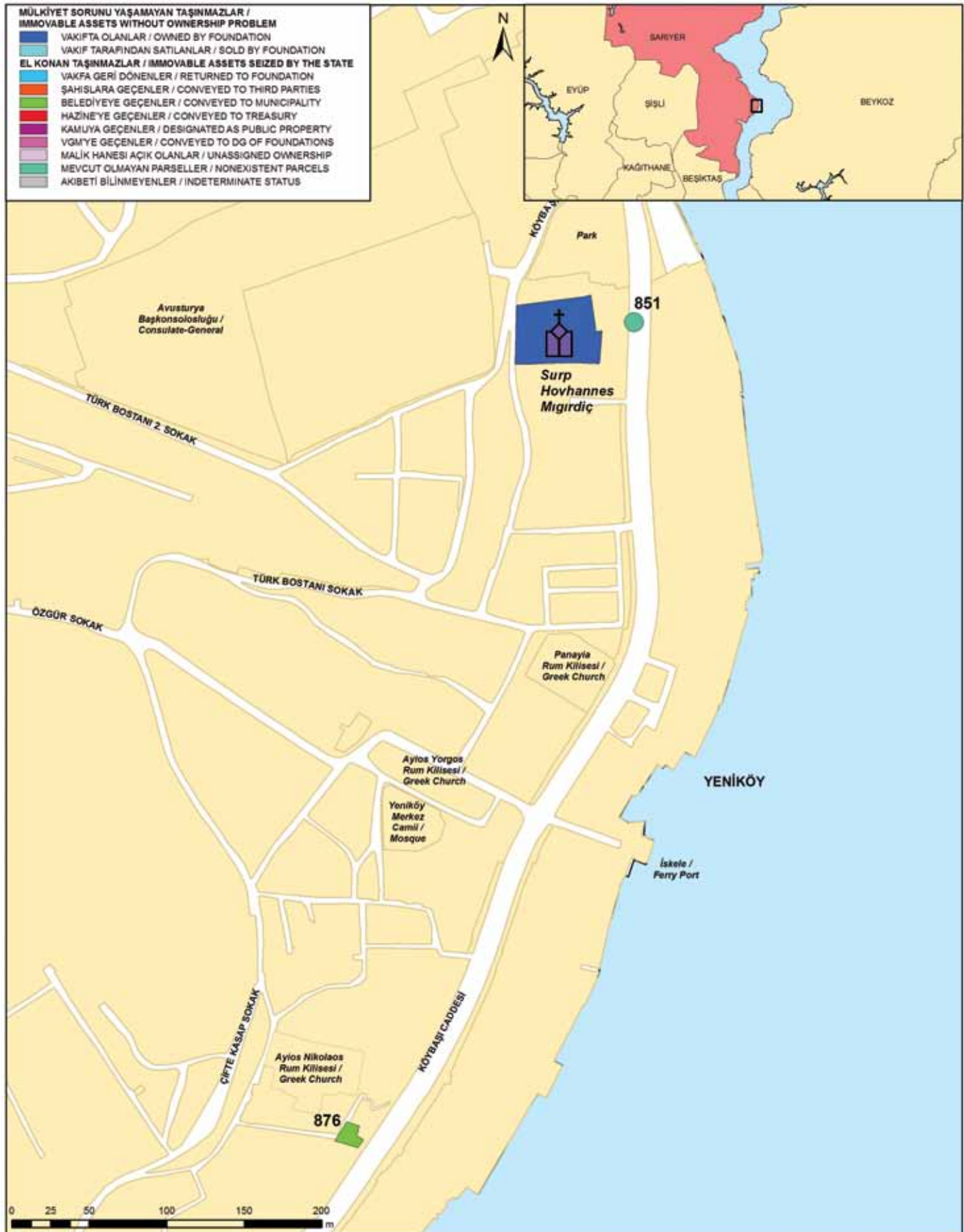
in the name of the Metropolitan Municipality (TK 1210) was registered under the name of the Treasury during cadastral survey work. The title deed register of a large piece of land on the hill and close to the cemetery (TK 1208) is also under the name of the Treasury. There is also a piece of land registered under joint private and state ownership among the seized assets of the foundation (TK 1209). A house neighbouring the southern façade of the church (TK 878) is registered under the name of the Directorate General of Foundations. The foundation has filed a demand for the return of these immovable assets within the scope of the decree law dated 27 August 2011. The verdict was not announced as of September 2012. (see Map 41)

The only immovable asset the foundation has acquired after 1936 (TK 34) is a wooden house in a garden neighbouring the northern façade of the church. This house the 308/336 shares of which were donated to the church by will in 1956, was registered in the name of the foundation in 1964. However, a lawsuit filed by the Directorate General of Foundations in 1996 resulted in the cancellation of the title deed in the name of the church, and the deed was transferred to the Directorate General of Foundations. The previous return applications of the foundation were rejected; however a new application within the scope of the decree law dated 27 August 2011 for this asset has also been made. (see Map 41)

GRAFIK 44. ERMENİ VAKIFLARININ ŞİŞLİ'DEKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

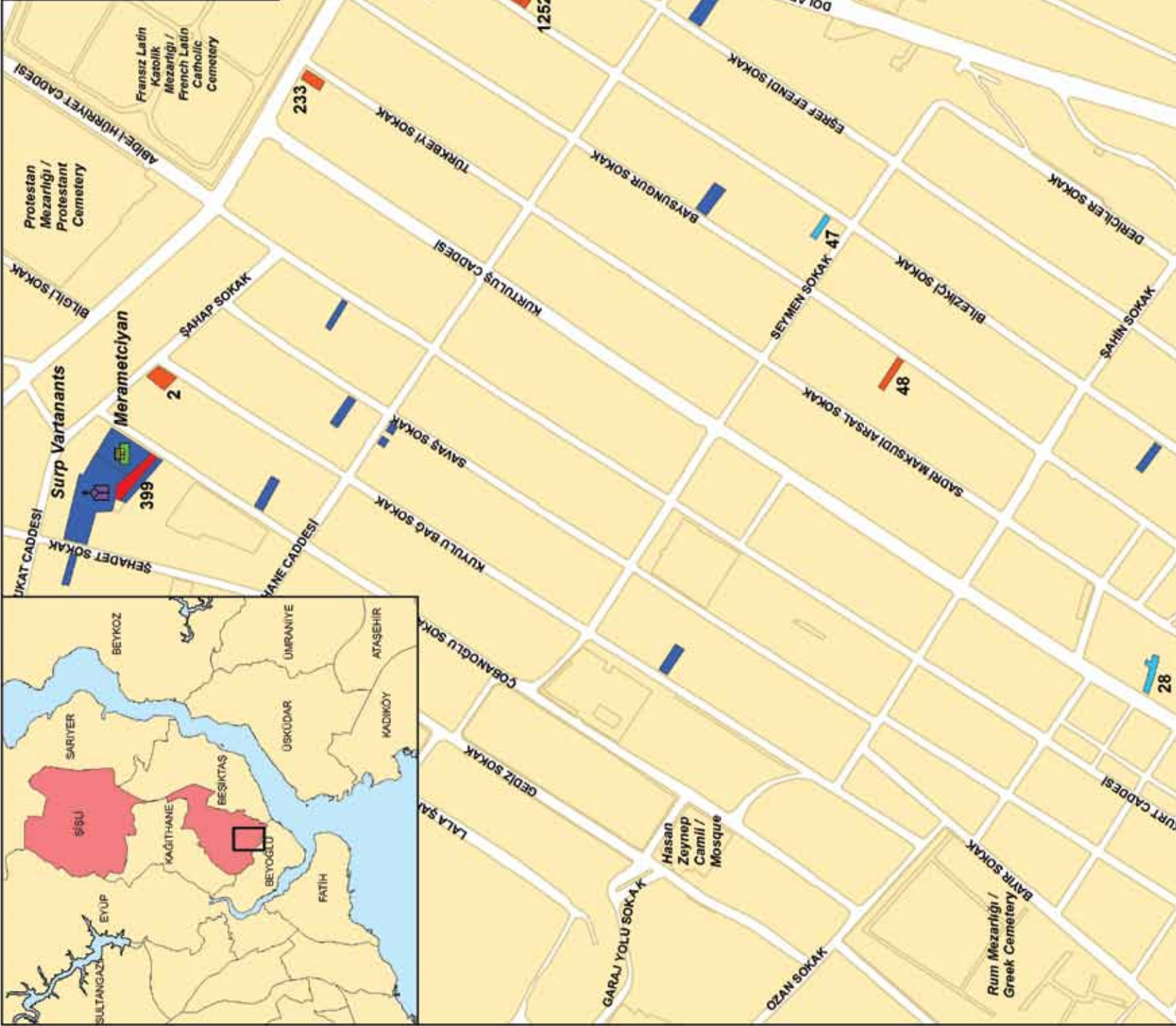
GRAPH 44. THE PROPERTIES OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ŞİŞLİ (NUMBER; %)

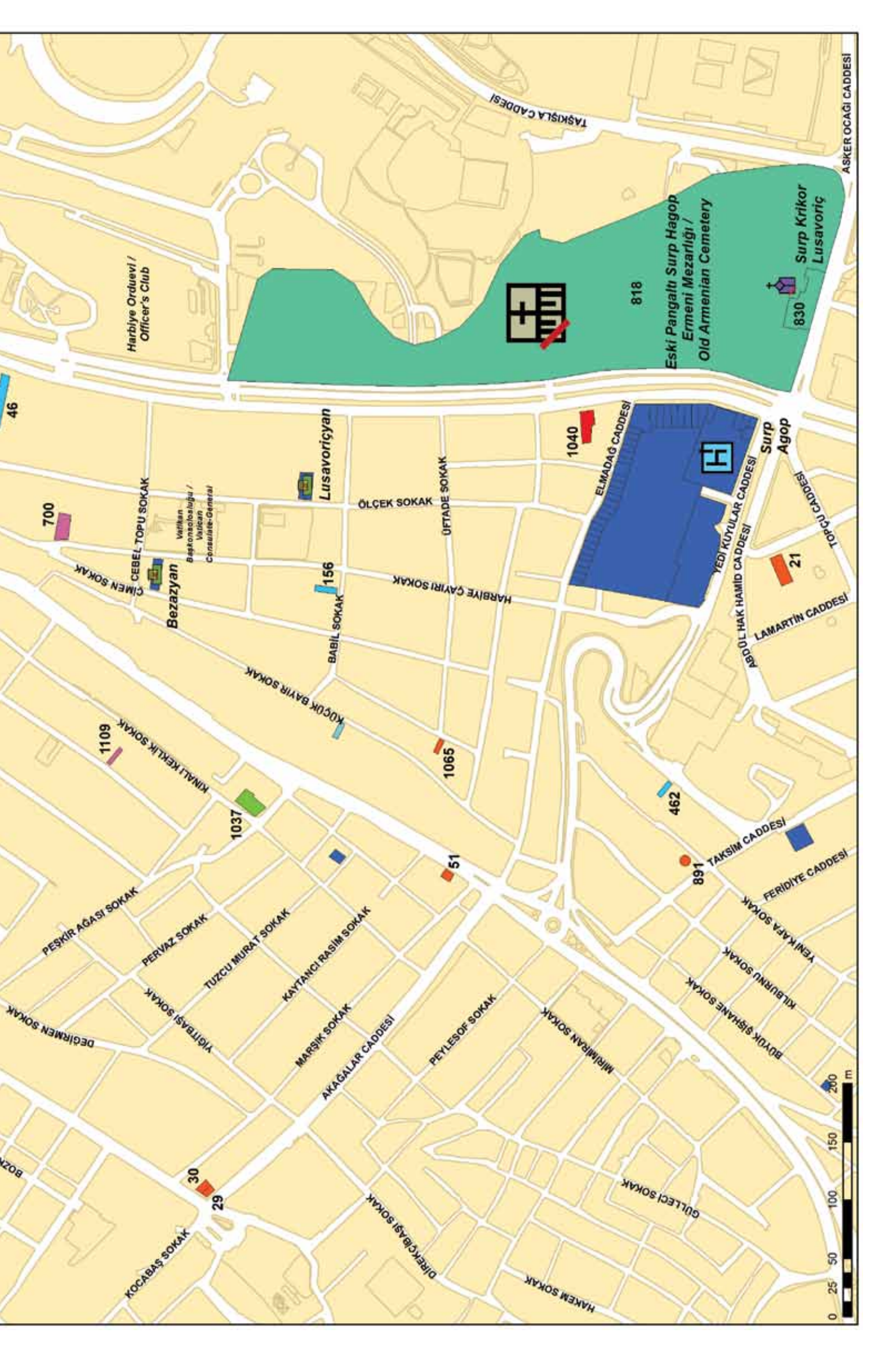

HARİTA 42. YENİKÖY KÜD DİPTO SURP ASDVAZDADZNI ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN YENİKÖY'DEKİ MÜLKLERİ

MAP 42. THE PROPERTIES OF THE YENİKÖY KÜD DİPTO SURP ASDVAZDADZNI ARMENIAN CHURCH FOUNDATION IN YENİKÖY

- MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR /
IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM
- VAKİFA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
- VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION
- EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE
- VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
- ŞAHİSLARA VE BAŞKA VAKİFLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
- BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
- HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
- KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
- VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
- MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
- MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
- AKİBETİ BİLİNMEYENLER / INDETERMINATE STATUS

Harbiye Orduevi /
Officer's Club

TAŞKİŞLA CADDESİ

ASKER OCAĞI CADDESİ

Eski Pangaltı Surp Hagop
Ermeni Mezarlığı /
Old Armenian Cemetery

Surp Krikor
Lusavoriç

818

830

46

700

Verilen
Baskonsoleliği /
Vatikan
Vatikan
Consulate-General

Bezazyan

Lusavoriçyan

ÖLÇEK SOKAK

UFTADE SOKAK

1040

ELMADAĞ CADDESİ

Surp
Agop

YEDİ KÜTÜLLAR CADDESİ

ADDU L HAK HAMİD CADDESİ

LAMARTİN CADDESİ

TOPÇU CADDESİ

21

CİMEN SOKAK

CEBEL TOPU SOKAK

BABİL SOKAK

HARBIYE ÇAVIRI SOKAK

KOÇUK BAYIR SOKAK

1109

KINALLI KEKİLİK SOKAK

1037

PESKİR AĞASI SOKAK

PERVAZ SOKAK

TUZCU MURAT SOKAK

KAYTANCI RASİM SOKAK

MARŞIK SOKAK

AKAĞALAR CADDESİ

PEYLESOF SOKAK

MİRİMRAN SOKAK

891

TAKSİM CADDESİ

FERİDİYE CADDESİ

YENİ KAFİA SOKAK

KILBURNU SOKAK

BOYUK ŞİŞANE SOKAK

DEĞİRMEN SOKAK

YIGITBAŞI SOKAK

MARŞIK SOKAK

AKAĞALAR CADDESİ

PEYLESOF SOKAK

MİRİMRAN SOKAK

891

TAKSİM CADDESİ

FERİDİYE CADDESİ

YENİ KAFİA SOKAK

KILBURNU SOKAK

BOYUK ŞİŞANE SOKAK

BOZNU

KOCABAŞ SOKAK

29

DİREKBAŞI SOKAK

PEYLESOF SOKAK

HAKEM SOKAK

GÜLLEÇİ SOKAK

0 25 50 100 150 200 m

FERİKÖY MERAMETÇİYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU'NUN BAHÇESİNDEN SURP VARTANANTS ERMENİ KİLİSESİ'NİN GÖRÜNÜMÜ (2012)

VIEW OF THE SURP VARTANANTS ARMENIAN CHURCH FROM THE GARDEN OF FERİKÖY MERAMETÇİYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL (2012)

kilisenin, kilise arazisinin ve aynı arazi üzerinde kiliseye gelir getirmek üzere inşa edilen üç adet ahşap evin idaresini, Ermeni Katolik toplumunun ruhani reisi olan Eyalet Başepiskoposu'na bırakırlar. Kuyumcuyan'ın vefatından sonra, Tıngıryan, ahşap kilisenin yanına bugünkü kâgir kilise binasını inşa eder. Yeni kilise, 24 Haziran 1866'da Başepiskopos Andon Hasun tarafından ibadete açılır.¹⁸⁹

Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdıç Ermeni Katolik Kilisesi, 1936'da Apeloğlu Andon Vakfı adına verilen ortak beyannameye dahil olan sekiz kiliseden biridir (bkz. Apeloğlu Andon Vakfı Sorunu, s. 200). Bu nedenle VGM tarafından müstakil bir vakıf olarak kabul edilmemektedir. Vakfın, yukarıda bahsedilen üç ev dışında akarı yoktur.

ŞİŞLİ

Hayri merkezi Şişli olan Ermeni kurumları şunlardır:

- Feriköy Surp Vartanants Ermeni Kilisesi Vakfı
- Pangaltı Ermeni Katolik Mihitryan Manastır ve Mektebi Vakfı

FERİKÖY MERAMETÇİYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU'NUN ARKA CEPHESİ (2012)

REAR FRONT OF THE FERİKÖY MERAMETÇİYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL (2012)

- Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı
- Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı

Diğer Ermeni vakıflarının da ilçe sınırları içindeki mülkle riyle birlikte, Şişli'de Ermeni vakıflarına ait toplam 118 adet mülk tespit edilmiştir. Bunların 37'i (%31) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 44).

FERİKÖY SURP VARTANANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

FERİKÖY SURP VARTANANTS ERMENİ KİLİSESİ

Şişli Duatepe Mahallesi Şehadet Sokak'ta bulunan Surp Vartanants Ermeni Kilisesi, 1861'de inşa edilmiş ve Nisan 1866'da resmen açılmıştır (bkz. Harita 43, s. 331). 1915'te Feriköy'deki Ermeni nüfusunun 500 hanede toplam 1645 olduğunu bilinmektedir. 1932'de kilisenin çatısı altında kurulan Vartanants Korosu bugün hâlâ ayinlere eşlik etmenin yanı sıra konserler vermektedir.¹⁹⁰

FERİKÖY MERAMETÇİYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

Feriköy Merametçiyân İlkokulu, Feriköy Sırpots Vartanants Zoravarats Kilisesi'nin yanında bulunan, Zenop Efendi Merametçiyân'ın bağışladığı arsa üzerinde ahşap olarak inşa edilmiş (bkz. Harita 43), 1912'de anaokulu ve ilkokul olarak faaliyete geçmiş, 1952'de ortaokula dönüştürülmüştür.¹⁹¹ Halen anaokulu ve ilköğretim okulu olarak hizmet veren okulun binası ve kilise, son olarak 1996'da onarılmıştır.

FERİKÖY SURP VARTANANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen mülklerinin sayısı, okul ve kilise binası dahil olmak üzere 12'dir. Bunlardan dördünün (%33,3) mülkiyet sorunu vardır (bkz. Grafik 45). Vakıf sorun yaşayan mülklerden, 1936 Beynamesi'nde kayıtlı olan üçünün iadesi için farklı tarihlerde başvurulara bulunmuş ancak bu başvurular reddedilmiştir. Sorunlu mülklerden biri ise 1936'dan sonra edinilmiştir. Vakfın, Ağustos 2011'de çıkan kanun hükmünde kararname kapsamında Vakıflar Meclisi'ne yaptığı başvurular 2012 Eylül itibarıyla henüz sonuçlanmamıştır.

Vakfın Şişli ilçesindeki el konan mülklerinden, Duatepe Mahallesi Çobanoğlu Sokak'ta bulunan Özel Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu'nun binası ve bahçesinin bir kısmı (TK 399) ile Ergenekon Mahallesi Selbaşı Sokak'taki bir ev (TK 403) Hazine adına kayıtlıdır. 1961'de vakfa bağışlanan, Duatepe Mahallesi Şahap Sokak'ta bulunan bir apartmanın (TK 2) tapusu, 1984'te açılan dava sonucunda iptal edilmiş ve bina, vasiyet bırakan kişinin mirasçılara geçmiş, ardından üçüncü kişilere satılmıştır. (bkz. Harita 43, s. 331)

Vakfın sorun yaşayan diğer mülkü ise, Fatih ilçesi Mollafenari Mahallesi'ndeki Vezir Han'da bulunan bir han odasıdır (TK 406). Bu oda önce VGM'nin mülkiyetine geçmiş, sonra da şahsa satılmıştır. (bkz. Harita 30, s. 287)

The parcel lot of the land that belonged to the foundation that was expropriated in return of payment in 1956 during the widening of İstinye Street (TK 877) does not exist on the current cadastral map (see Map 41 on page 325). Two other immovable assets of the foundation have been expropriated. The parcel lot next to the Ayios Nikolaos Greek Church (TK 876) are in the ownership of the Municipality. The house next to the Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Armenian Catholic Church (TK 851) was expropriated during the widening of Köybaşı Street and its parcel lot no longer exists (see Map 42 on page 330).

YENİKÖY SURP HOVHANNES MİGİRDİÇ ARMENIAN CATHOLIC CHURCH FOUNDATION

The Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Armenian Catholic Church was built on an expansive piece of land in Köybaşı that was purchased by Hovhannes Ağa Kuyumcuyan in 1845 by the architect Hovhannes Ağa Tingıryan in 1848'de as a wooden building (see Map 42). Kuyumcuyan and Tingıryan bequeathed the administration of the church, the church land lot and the three wooden houses built on the same piece of land to generate revenues for the church to the Provincial Archbishop who was the spiritual leader of the Armenian Catholic community. Following Kuyumcuyan's death, Tingıryan built the current stone church building next to the wooden church. The new church was consecrated on 24 June 1866 by Archbishop Andon Hasun.¹⁸⁹

The Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Armenian Catholic Church is one of eight churches that were part of the mutual declaration presented in the name of the Apeloğlu Andon Foundation in 1936 (see 'Apeloğlu Andon Foundation Issue', p. 201). Therefore it is not treated as an independent foundation by the Directorate General of Foundations. The foundation has no other *akar* [real estate properties generating income] except the three houses mentioned above.

ŞİŞLİ

Armenian institutions with charitable centres in the Şişli Borough are listed below:

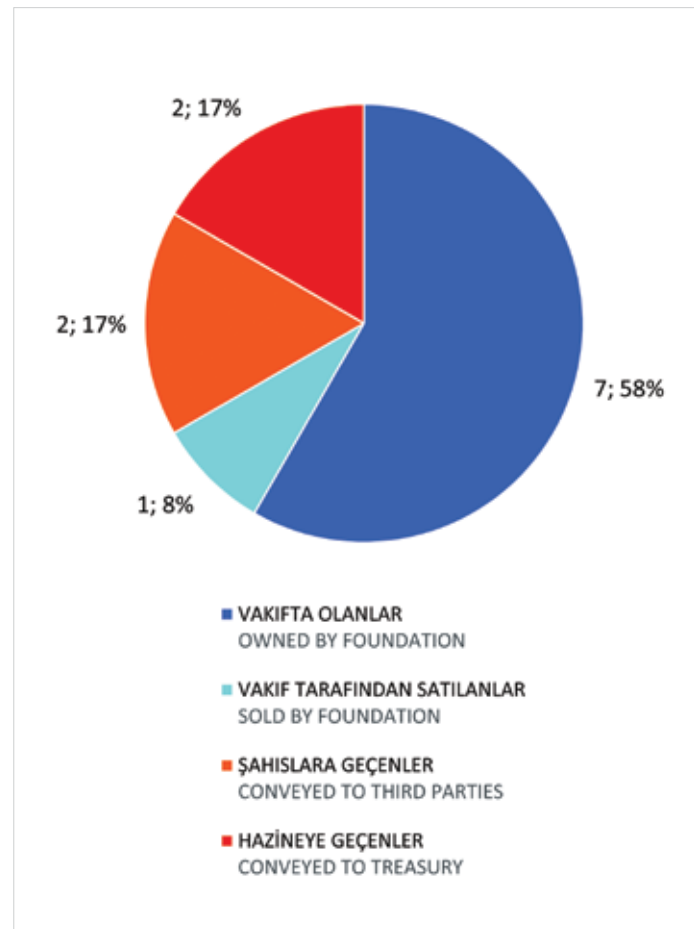
- Feriköy Surp Vartanants Armenian Church Foundation
- Pangaltı Armenian Catholic Mihitaryan Monastery and School Foundation
- Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation
- Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation

There are a total of 118 immovable properties in the Şişli Borough belonging to Armenian foundations, including properties of other Armenian foundations within the borough borders. 37 of these (31%) have encountered various problems of ownership (see Graph 44).

FERİKÖY SURP VARTANANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

FERİKÖY SURP VARTANANTS ARMENIAN CHURCH

The Surp Vartanants Armenian Church is on Şehadet

GRAFİK 45. FERİKÖY SURP VARTANANTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 45. THE PROPERTIES OF THE FERİKÖY SURP VARTANANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

Street in the Şişli Duatepe Neighbourhood, it was built in 1861 and consecrated in April 1866 (see Map 43 on page 331). The Armenian population of Feriköy in 1915 is recorded as 1645 in 500 households. The Vartanants Choir established within the body of the church in 1932 continues to accompany mass at church and also performs concerts.¹⁹⁰

FERİKÖY MERAMETÇİYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

The Feriköy Merametçiyân Primary School was built as a wooden structure on the piece of land that was donated by Zenop Efendi Merametçiyân next to the Feriköy Sırpot Vartanants Zoravarats Church (see Map 43), opened its doors in 1912 as both a nursery and primary school and was transformed into a secondary school in 1952.¹⁹¹ The school presently functions as a nursery and a primary school; the school building and the church were most recently renovated in 1996.

PROPERTIES OF THE FERİKÖY SURP VARTANANTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

12 immovable assets of the foundation, including the school and the church building, have been identified. Four of these (33,3%) have ongoing ownership problems (see

PANGALTI MIHİTARYAN ERMENİ LİSESİ'NİN BAHÇE GİRİŞİ (2012)

GATE OF THE MIHİTARYAN ARMENIAN HIGH SCHOOL (2012)

PANGALTI ERMENİ KATOLİK MIHİTARYAN MANASTIR VE MEKTEBİ VAKFI

Vakfın yaşadığı mülkiyet sorunları ya da akarlarının sayısı ile ilgili bilgi edinilmemiştir. Hayrat binaları (kilise ve okul) iki parselden oluşan bir arazi üzerindedir; bunların tapuları vakıf adına kayıtlıdır. (bkz. Harita 43, s. 331)

PANGALTI ANARAD HIĞUTYUN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ

Pangaltı'nda yer alan kilise, 1866'da, dönem itibariyle şehir merkezinden uzak, sadece rahiplerin yararlanması amacıyla küçük, ahşap bir yapı olarak inşa edilmiş ve ibadete açılmıştır. Viyana Mihitryan Birliği rahipleri tarafından yönetilmektedir. Kilise binası 1974'te onarımdan geçen kilise halen faaliyettir.¹⁹² (bkz. Harita 43)

PANGALTI MIHİTARYAN LİSESİ

Mihitryan Ermeni okulu, 1825'te, Viyana Mihitryan Birliği tarafından Beyoğlu'nda, Galatasaray ile Ağaçami arasında, birliğe ait bir arazide inşa edilen üç katlı bir binada, 60 öğrencili bir erkek lisesi olarak açılmıştır. Birlik, 1839 Beyoğlu yangınında okul binasının yanmasından sonra geçici sürelerle farklı mekânlarda kesintili de olsa eğitime devam eden okul için, 1865'te, Yukarı Pangaltı'ndaki Kalpakçıyan arazisi diye bilinen arsayı, üzerindeki binayla birlikte satın alır. 1866'da buraya

taşınan okul halen aynı yerde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (bkz. Harita 43). 1923'e kadar Mihitarist Birliği'ne bağlı rahiplerin müdürlük yaptığı okulda Ermeni olmayanlar da eğitim görebilirken, Cumhuriyet ile birlikte kurumun statüsü 'Ermeni azınlık lisesi' olarak değiştirilir. Okulun orta ve lise kısımları 1988'de karma eğitime geçmiştir.¹⁹³

ELMADAĞ SURP AGOP ERMENİ HASTANESİ VAKFI

1837'de Surp Agop Hastanesi açılmadan önce de Katolik Ermeni toplumuna ait bir hastane olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Rahipler arasındaki mektuplaşmalarda hastaneye atıflar yapıldığı görülür. "Beyoğlu'ndan Dolmabahçe'ye uzanan bayırın üst kısmında", bugünkü Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nin bulunduğu alanda yer alan hastane binası 1822'de yıkılır ve ardından, Fransız Elçiliği'nin desteğiyle Fransız Katoliklere ait hastanenin vebalılara ayrılan bölümü Katolik Ermenilere verilir.¹⁹⁴

Katolik Ermeni toplumu için bir hastane yapılması için Katolik Ermeni hayırsever dernekleri Lusavoriçyan, Surp Agop, Giğmesyan ve Surp Hovsep birleşerek Fakirler İdare Heyeti'ni kurarlar. Surp Ohan Vosgeperan Hastane ve Düşkünler Evi, Taksim'de, İstanbul Fransız Konsolosluğu'nun arkasında bulunan alanda, 50 oda kapasiteli ahşap bir bina olarak hizmete açılır. Ardından,

Graph 45). The foundation has filed numerous applications for the return of three of these that were listed in the 1936 Declaration, however all of these applications have been rejected. Only one of the properties that have encountered problems was acquired after 1936. The applications that the foundation has made to the Council of Foundations within the scope of the decree law issued in August 2011 have not been concluded as of September 2012.

From the foundation's seized properties in the Şişli borough, the building and a part of the garden of the Private Feriköy Armenian primary School on Çobanoğlu Street in the Duatepe Neighbourhood (TK 399) and a house in Selbaşı Street in the Ergenekon Neighbourhood (TK 403) are registered in the name of the Treasury. The title deed of the apartment building on Şahap Street in the Duatepe Neighbourhood (TK 2) that was donated to the foundation in 1961, was cancelled as a result of the lawsuit filed in 1984 and the ownership of the apartment building passed onto the inheritors of the donor and later sold onto third parties. (see Map 43 on page 331)

The other asset of the foundation that has encountered problems is the commercial building room in Vezir Han in the Mollafenari Neighbourhood of the Fatih Borough (TK 406). This room first passed into the ownership of the Directorate General of Foundations, and was then sold onto a private person. (see Map 30 on page 287)

PANGALTI ARMENIAN CATHOLIC MIHITARYAN MONASTERY AND SCHOOL FOUNDATION

No information was acquired on the ownership problems the foundation has encountered, or on the number of its *akars* [real estate properties generating income]. The *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] are on a piece of land composed of two parcel lots; their title deeds are registered in the name of the foundation. (see Map 43 on page 331)

PANGALTI ANARAD HIĞUTYUN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH

The church in Pangaltı was built as a small, wooden structure far from the city centre for the exclusive use of priests and consecrated in 1866. The administration of the church is carried out by the priests of the Vienna Mihitaryan Union. The church was comprehensively renovated as a stone structure in 1974 and is currently active.¹⁹² (see Map 43 on page 331)

PANGALTI MIHITARYAN HIGH-SCHOOL

The Mihitaryan Armenian School was opened in 1825 as a boys high-school with a capacity of 60 students in a three-storey building on a plot of land between Galatasaray and Ağacami in Beyoğlu that belonged to the Vienna Mihitaryan

CUMHURİYET CADDESİ'NDEN ELMADAĞ SURP AGOP HASTANESİ'NİN GÖRÜNÜMÜ (2010)

VIEW OF THE SURP AGOP HOSPITAL FROM CUMHURİYET STREET IN ELMADAĞ (2010)

TAKSİM'DE BULUNAN SURP OHAN VOSGEPERAN ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ (2011)

SURP OHAN VOSGEPERAN ARMENIAN CATHOLIC CHURCH IN TAKSİM (2011)

Union. When the school building was destroyed in the 1839 Beyoğlu Fire, the school continued providing education with intervals at different locations, until the Union purchased in 1865 the land lot in Upper Pangaltı that was known as the Kalpakçıyan lot with the building that already existed on it. The school moved here in 1866, and continues providing education in the same location today (see Map 43 on page 331). Until 1923, priests from the Mihitarist Union served as directors, and non-Armenians could also enroll at the school; however the status of the school was changed to 'Armenian minority high-school' after the founding of the Republic. The secondary and high-school sections of the school switched to mixed education in 1988.¹⁹³

ELMADAĞ SURP AGOP ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION

There is evidence showing that the Catholic Armenian community had a hospital before the Surp Agop Hospital was opened in 1837. Correspondence between priests contains reference to a hospital. The hospital building

hastanenin yanına, hastaların ve yaşlıların dini ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için, eski Ermeni Katolik patriklerinden Ohan Vosgeperan'ın adının verildiği bir şapel inşa edilir.¹⁹⁵

SURP OHAN VOSGEPERAN KİLİSESİ

Bölgede ikamet eden Katolik Ermenilerin sayısının artması ve şapelin ihtiyacı karşılayamaması üzerine, 1838'de düşkünler evinin birkaç odası yıkılır ve yerine 600-700 kişilik ahşap bir kilise inşa edilir. Mimar Garabet Tülbentçyan ve kardeşi tarafından 1863'te tekrar inşa edilerek bugünkü halini alan kilise halen faaldir.¹⁹⁶ (bkz. Harita 14, s. 228)

SURP AGOP HASTANESİ

İstanbul'da 1830'larda çıkan büyük veba salgını sırasında Ermeni Katolik toplumunda, yoksul hastaların kalabileceği bir yer arayışı başlar. Bu amaçla kurulan Fakirler İdare Heyeti, Taksim-Elmadağ'da bir arazi satın alır ve vebalılar, bu araziye kurulan çadırlarda barındırılmaya başlar. Aynı yerde bir hastane yapılması için cemaat içinde başlatılan seferberlikle, ihtiyaç olan kaynak kısa süre içinde yaratılır, inşaatlar bir yılda tamamlanır ve Surp Agop Hastanesi 1837 yılında hizmete girer.

1839'da, veba salgını atlatıldıktan sonra, Surp Ohan Vosgeperan Hastane ve Düşkünler Evi'nin hastane kısmı Surp Agop Hastanesi'ne aktarılır. Adı Surp Agop Hastane-Düşkünler Evi olarak değiştirilen hastane, yalnızca fakirleri tedavi ettiği için maddi zorluklarla karşılaşınca, ücretli olarak da hasta kabul etmeye başlar.

Vakıf yönetimi, 1953'te, yetersiz kalmaya başlayan ahşap hastane binasını modern bir şekilde yeniden inşa etmek üzere yıkar. Maddi imkânsızlıklar sebebiyle inşaatın tamamlanması on yılı bulur. 1963'te düşkünler evi kısmı açılır; 1968'de hastane, Başepiskopos Hovhannes Çolakyan tarafından takdis edilip tekrar faaliyete geçer. 1990'da kapsamlı ve yeni teknolojilere uygun şekilde yenilenen hastane, halen, 175 yıl önce kurulduğu yerde faaliyetine devam etmektedir.¹⁹⁷ (bkz. Harita 43, s. 331)

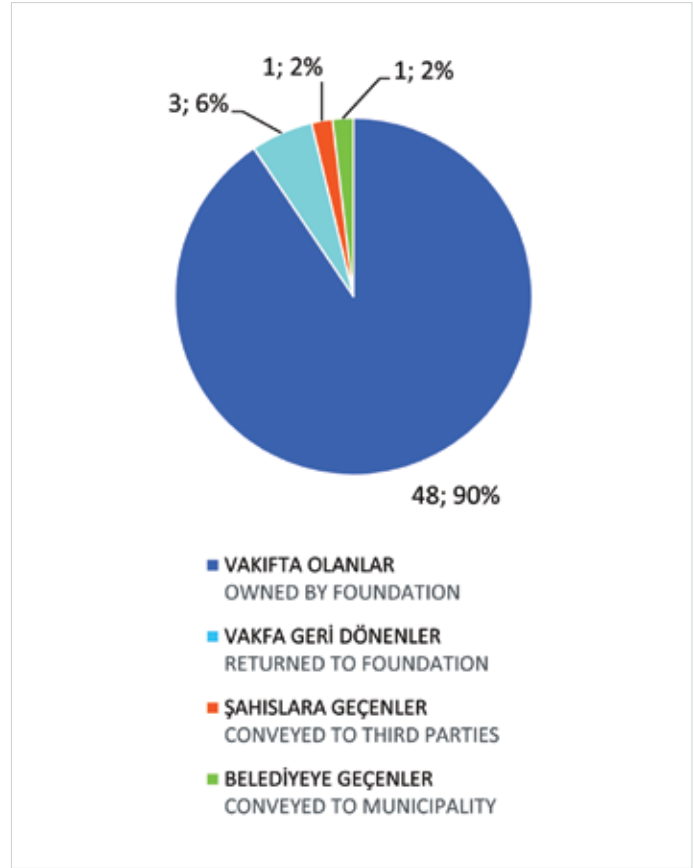
HASTANENİN GELİR KAYNAKLARI

Devlet yardımı almayan tüm cemaat kurumları gibi Surp

1865'TEN BERİ ERMENİ KATOLİK TOPLUMUNA AİT OLAN, ŞİŞLİ BÜYÜKDERE CADDESİ'NDEKİ MEZARLIK (2012)

THE CEMETERY AREA ON BÜYÜKDERE STREET IN ŞİŞLİ OWNED BY THE ARMENIAN CATHOLIC COMMUNITY SINCE 1865 (2012)

GRAFİK 46. ELMADAĞ SURP AGOP ERMENİ HASTANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 46. THE PROPERTIES OF THE ELMADAĞ SURP AGOP ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION (NUMBER; %)

Agop Hastanesi de, varlığını sürdürebilmek için sürekli olarak gelir kaynakları üretmek zorunda kalmıştır. Kurulduğu yıllarda tek gelir kaynağı, bahçesinde yer alan dut ağaçları olan hastanenin arazisine sonraki yıllarda hayırseverler tarafından inşa edilen evler ve dükkânlar hastaneye akar olarak bağışlanır. Ayrıca, kiliselere kumbaralar konarak, toplumun hastaneye bağış yapması sağlanır.

1869 ve 1883 yılları arasında, Pangaltı'nda, hastanenin önündeki caddeye 10 kâgir ev ve altı dükkân inşa edilir; bunlardan elde edilen gelirin bir kısmı ile öğrencilere burs verilir. (Bu binalar, şehrin güzelleştirilmesi projesi çerçevesinde vakıf yönetimi tarafından 1957'de yıktırılıp yeniden inşa ettirilmiştir.) Vakıf, 1905'ten itibaren Elmadağ Caddesi üzerinde 25 bina daha inşa ettirmiştir. Hastanenin akarlarına, 1907'de, bugünkü Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan Surp Agop Apartmanı ve 1911'de, Zambak Sokağı ile İstiklal Caddesi'nin kesiştiği noktada yer alan Vosgeperan Apartmanı eklenir.

Mihran Bey adlı bir hayırsever tarafından 1910'da hastaneye bağışlanan, günümüzde Fitaş Sineması'nın bulunduğu 'Moulin Rouge' binası, yıllarca akar olarak kullanıldıktan sonra 1960'ta satılır. Vakıf yönetiminin, 1911'den sonra, hastaneye gelir getirmesi amacıyla satın aldığı, Elmadağ Caddesi'nde yer alan iki katlı sıraevler,¹⁹⁸ yakın bir döneme kadar huzurevi olarak kullanılmıştır. Vakıf yönetimi, 2012 yılının başlarında, bir şirketle 'yap-ışlet-devret' modelini

“on the upper part of the hill stretching from Beyoğlu to Dolmabahçe”, where the Gümüşsuyu Military Hospital is today, was demolished in 1822 and with the support of the French Embassy, the section of the French Catholic Hospital reserved for plague patients is given to Catholic Armenians.¹⁹⁴

Catholic Armenian philanthropist associations, including Lusavoriçyan, Surp Agop, Giğmesyan and Surp Hovsep came together to form the Administrative Council for the Impoverished with the aim of building a hospital for the Catholic Armenian community. The Surp Ohan Vosgeperan Hospital and Hospice was opened to service in a wooden building with a capacity of 50 rooms in the area in Taksim behind the Istanbul French Consulate. Later, a chapel named after Ohan Vosgeperan, a former Armenian Catholic patriarch, was built next to the hospital to cater for the religious needs of the patients and the elderly.¹⁹⁵

SURP OHAN VOSGEPERAN CHURCH

When the number of Catholic Armenians residing in the area increased, the chapel no longer met the requirements of the community, thus in 1838 a few rooms of the hospice were demolished to build a wooden church with a capacity of 600-700 people. The church was rebuilt in its present state in 1863 by Garabed Tülbentçiyân and his brother is currently active.¹⁹⁶ (see Map 14 on page 228)

SURP AGOP HOSPITAL

During the great plague epidemic that broke out in Istanbul in the 1830s, a need for a place of impoverished patients to stay appeared in the Armenian Catholic community. The Administrative Council for the Impoverished was founded to deal with this issue, and a piece of land in Taksim-Elmadağ was purchased, and the sick were treated in tents erected on this plot. A campaign in the community was then inaugurated for a hospital to be built in the same location; and when the necessary funds were collected in a short period of time, the construction was completed within a year and the Surp Agop Hospital opened in 1837.

In 1839, when the plague epidemic was over, the hospital section of the Surp Ohan Vosgeperan Hospital and Hospice was added to the Surp Agop Hospital. The name of the hospital was changed as the Surp Agop Hospital-Hospice. When the hospital faced financial difficulties since it only treated the impoverished, it began to admit paying patients as well.

In 1953, when the wooden hospital building began to fall short, the foundation administration decided on the demolition of the old building to build a new modern building. The construction took ten years due to lack of funds. In 1963, the hospice opened, and in 1968 the hospital was consecrated by Archbishop Hovhannes Çolakyan. The hospital was updated with comprehensive and new technology in 1990

ELMADAĞ SURP AGOP ERMENİ HASTANESİ VAKFI'NA AİT SIRA EVLER (2012)

ROW-HOUSES OF THE ELMADAĞ SURP AGOP ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (2012)

and continues to serve in the same location it was founded 175 years ago.¹⁹⁷ (see Map 43 on page 331)

THE HOSPITAL'S SOURCES OF INCOME

Like all community institutions who do not receive state subsidy, the Surp Agop Hospital has constantly had to produce new sources of income to sustain its existence. In the years that it was founded the hospital's only source of income was the mulberry trees in its garden, but in later years houses and shops built by philanthropists on the land of the hospital were donated to the hospital as *akar* [real estate properties generating income]. Donation boxes for the hospital were placed in churches to enable the community to make donations for the hospital.

From 1869 to 1883, 10 stone houses and six shops were built on the street in Pangaltı in front of the hospital; and students were given grants with a part of the income generated from these properties. (These buildings were demolished and rebuilt in 1957 by the foundation administration within the scope of the urban renewal project.) The foundation oversaw the building of a further 25 buildings on Elmadağ Street from 1905 on. The Surp Agop Apartment Building on what is today Cumhuriyet Street was added to the *akars* [real estate properties generating income] of the hospital in 1907, and the Vosgeperan Apartment Building on the intersection of Zamba Street and İstiklal Street was added in 1911.

The 'Moulin Rouge' building, which today hosts the Fitaş moviehouse, was donated to the hospital in 1910 by a philanthropist named Mihran Bey; it was sold in 1960 after being used as an *akar* [real estate property generating income] for many years. The two-storey row-houses bought by the foundation administration after 1911 to generate revenue for the hospital,¹⁹⁸ were used as a retirement home until recently. In early 2012, the foundation administration developed a joint project with a construction company on the basis of the 'build, operate, transfer' model. Within the scope of this project entitled 'Şancity', a building complex comprising a shopping

ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ERMENİ YETİMhanESİ ÖĞRENCİLERİ DERSTE (1940'LI YILLAR)

STUDENTS OF THE ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ARMENIAN ORPHANAGE DURING A CLASS HOUR (1940S)

esas alan bir proje geliştirmiştir. 'Şancity' adı verilen bu proje kapsamında, eski Şan Tiyatrosu'nun ve sıraevlerin bulunduğu arazide bir alışveriş merkezi, bir otel ve bürolardan oluşan bir binalar kompleksi inşa edilmektedir. Vakıf tarafından kiralanılan, Kurtuluş semtindeki bir apartmana taşınmış olan huzurevi sakinlerinin, proje sonlandığında, bu kompleks içinde yer alacak olan yeni huzurevine yerleştirilmeleri öngörülmüştür.

ŞİŞLİ ERMENİ KATOLİK MEZARLIĞI

İstanbul'da yaşayan Katolik Ermeniler, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar kendi mezarlıkları olmadığı için, cenazelerini çoğunlukla Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na ya da günümüzdeki Taksim Parkı'nın yerinde bulunan Latin Mezarlığı'na defnetmişlerdir. Pangaltı Mezarlığı Ermeni Apostolik topluma ait bir mezarlık olduğu için, buraya gömülen Katolik Ermenilerin mezar taşlarına 'K' harfi yazılmıştır. 1865 yılında devletin Pangaltı Ermeni Mezarlığı'na yeni defin yapılmasını yasaklaması üzerine, Ermeni Katolik toplumu, Şişli Büyükdere Caddesi'nde kendine ait bir mezarlık alanına sahip olmuştur.¹⁹⁹ (bkz. Harita 44, s. 341)

SURP AGOP ERMENİ HASTANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın 53 taşınmazından yalnızca ikisinin (%4) mülkiyet sorunu vardır (bkz. Grafik 46). Dolayısıyla, Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı'nın en az sorunla karşılaşan Ermeni

vakfı olduğu söylenebilir. El konan iki mülkten biri, 1936 Beynamesi'nde vakfın hayratı olarak yer alan ve şu an Belediye'nin mülkiyetinde olan Şişli Ermeni Katolik Mezarlığı (TK 189); diğeri ise vakfa 1964'te bağışlanan ve halen şahıs mülkiyetinde olan, Dr. Raif Bey Sokak'taki bir apartman dairesidir (TK 1025). Bu iki taşınmazla ilgili mülkiyet sorunu, Eylül 2012 itibarıyla devam etmektedir. (bkz. Harita 44)

Vakfın 2001 yılında bir mülkünü sattıktan sonra yaşadığı sıkıntılar, azınlık vakıflarının karşılaştığı yasal sorunlara tipik bir örnek teşkil eder. VGM, satıştan sonra, söz konusu binanın arsasının 'Haremeyn-i Şerifeyn Vakfı'na ait olduğunu gerekçe göstererek, vakıf yönetiminden taviz bedeli ödemesini ister. Bu bedeli ödemek zorunda kalan vakıf, daha sonra bu ödemenin iade edilmesi talebiyle bir dava açar. Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, hazırladığı bilirkişi raporuyla, söz konusu taşınmazın Haremeyn-i Şerifeyn Vakfı ile ilgisine dair bir kanıt sunamayan idarenin hatalı bir işlem yaptığını ortaya koyar. Rapor doğrultusunda, taviz bedelinin hastaneye iadesine hükmeden yerel mahkemenin kararı Yargıtay tarafından onanınca, vakfın zarara uğraması engellenir.

ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ERMENİ YETİMhanESİ VAKFI

1890'larda Ermeni toplumunda yoksul ve yetim çocukların barınma ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak bir yetimhane ihtiyacı doğar. Yetimhanenin kurulması için ön ayak olan

mall, a hotel and business offices is being built on the land lot that formerly hosted the Şan Theatre and the row-houses. The residents of the retirement home have been temporarily transferred to Kurtuluş for the duration of the construction, and are to return when the project is finalized to the new retirement home that will be part of the complex.

ŞİŞLİ ARMENIAN CATHOLIC CEMETERY

Since they did not have their own cemetery until the second half of the 19th century, the Catholic Armenians living in Istanbul generally buried their dead either at the Pangaltı Armenian Cemetery or at the Latin Cemetery, that was where the Taksim Park is today. The Pangaltı Cemetery belongs to the Armenian Apostolic community, therefore a letter 'k' was inscribed on the tombstones of Catholic Armenians interred here. When in 1865 the state prohibited any new burials in the Pangaltı Armenian Cemetery, the Armenian Catholic community acquired a new cemetery area on Büyükdere Street in Şişli.¹⁹⁹ (see Map 44 on page 341)

PROPERTIES OF THE SURP AGOP ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION

Only two (4%) of the 53 immovable assets have encountered ownership problems (see Graph 46). Thus, it is possible to state that the Surp Agop Armenian Hospital Foundation is the Armenian Foundation that has encountered the least problems. One of the two seized assets is the Şişli Armenian Catholic Cemetery that is listed in the 1936 Declaration as a *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] of the foundation and is presently in the possession of the Municipality (TK 189); and the other is an apartment flat on Dr. Raif Bey Street that was donated to the foundation in 1964 and is privately owned today (TK 1025). The ownership problems of these two immovable assets continues as of September 2012. (see Map 44)

The difficulties the foundation experienced after selling a property in 2001, form a typical example of the legal difficulties minority foundations encounter. Following the transaction, the Directorate General of Foundations demanded that the foundation pay a concession fee (*taviz bedeli*) on the basis of the claim that the ground of the building belonged to the 'Haremeyn-i Şerifeyn Foundation'. The foundation was left no choice but to make the payment, but later filed a lawsuit for the return of the payment. The expert report prepared by Prof. Dr. Hüseyin Hatemi revealed that the administration that failed to provide evidence on the connection of the 'Haremeyn-i Şerifeyn Foundation' with the aforementioned immovable asset and thus stated that the administration had carried out a wrongful action. When the verdict of the local court that ruled for the return of the concession fee to the hospital in line with the report was ratified by the Supreme Court of Appeals, the foundation was protected from incurring losses.

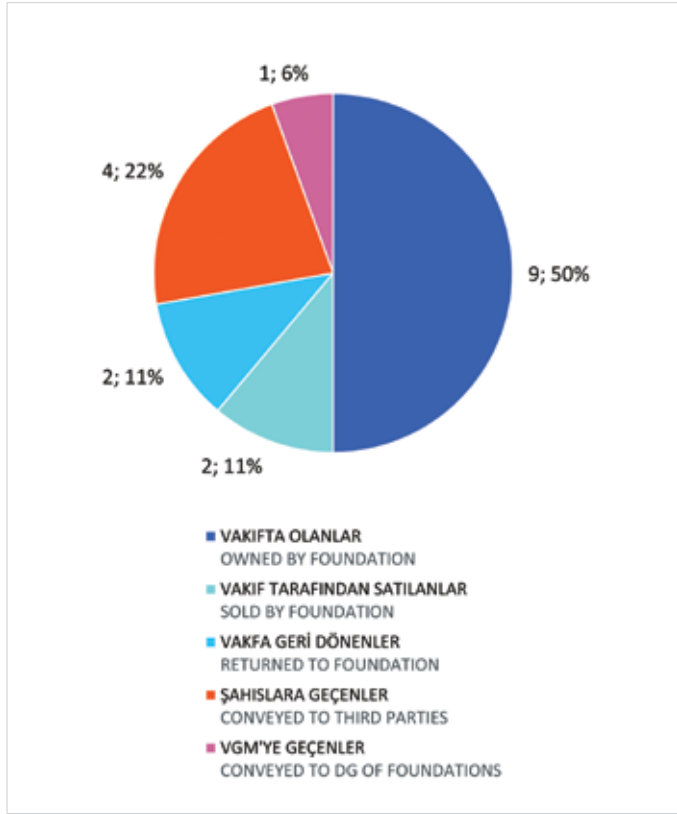
ŞİŞLİ'DEKİ KARAGÖZYAN YETİMHA NESİ VE ARKASINDA, ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ERMENİ YETİMHA NESİ VAKFI'NA AİT ARAZİDE VAKFIN YAPTIRMAKTA OLDUĞU, İŞ MERKEZLERİ, OTEL, REZİDANSLAR VE OTO PARKLARDAN OLUŞAN KOMPLEKS (2012)

KARAGÖZYAN ORPHANAGE IN ŞİŞLİ AND BEHIND, THERE IS THE COMPLEX INCLUDING BUSINESS CENTERS, A HOTEL, RESIDENCES AND CAR PARKS ON THE LAND OF THE ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ARMENIAN ORPHANAGE FOUNDATION (2012)

ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ARMENIAN ORPHANAGE FOUNDATION

In the 1890s, the need emerged in the Armenian community for an orphanage that would cater for the shelter and education needs of impoverished and orphaned children. Dikran Karagözyan instigated the establishment of the orphanage, and in his will stated his request for the founding of a business college with one third of his tangible assets. Following Karagözyan's death (1896) the authorized institutions of the Armenian community held negotiations that lasted years and finally ruled that immovable assets should be purchased with the inheritance, and an orphanage should be founded in memory of Karagözyan. This decision was implemented following the declaration of the Second Constitutional regime and the Hıdivyal Palas building on İstiklal Street was bought to generate revenue.

The Karagözyan Orphanage was opened in 1913 in Şişli, at a building purchased by the foundation, and 100 orphan students from the Surp Hagop Orphanage within the body of the Yedikule Surp Pırgıç Hospital were transferred here

GRAFİK 47. ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ERMENİ YETİMİHANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 47. THE PROPERTIES OF THE ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ARMENIAN ORPHANAGE FOUNDATION (NUMBER; %)

Dikran Karagözyan, bütün maddi varlığının üçte biri ile bir ticaret okulunun kurulmasını vasiyet eder. Karagözyan'ın ölümünün (1896) ardından Ermeni toplumunun yetkili kurumları arasında yıllar süren görüşmelerin sonunda, söz konusu mirasla taşınmazlar satın alınmasına ve Karagözyan adına bir yetimhane kurulmasına karar verilir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra hayata geçirilen bu karar doğrultusunda, gelir getirmesi için, İstiklal Caddesi'nde bulunan Hıdivyal Palas satın alınır.

Karagözyan Yetimhanesi, 1913'te Şişli'de, vakfın satın aldığı bir binada açılmış, Yedikule Surp Pırgiç Hastanesi bünyesindeki Surp Hagop Yetimhanesi'nden 100 yetim öğrenci buraya nakledilmiştir (bkz. Harita 44, s. 341). Birinci Dünya Savaşı sırasında binasına ordu tarafından el konması üzerine Yedikule Surp Pırgiç Hastanesi'ne taşınan yetimhane, 1918'de Şişli'deki binasına döner. Daha sonra, vakıf, yetimhanenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, bu binanın yanında bulunan bir araziye satın alır. Burada hem sebze yetiştirilir, hem de kurulan atölyelerde, öğrencilere dokumacılık, kunduracılık, marangozluk gibi alanlarda pratik eğitim verilir.

Kuleli Askeri Lisesi, savaş sonrasında, bir dönem Anadolu'daki kıyımlardan kurtulan yetim çocuklara ev sahipliği yapar. 'Kuleli Yetimhanesi'nin 1922'de boşaltılmasının ardından, burada bulunan 125 yetim Karagözyan Yetimhanesi'ne aktarılır. Bu dönemde, Karagözyan Yetimhanesi, beş sınıflık bir ilkokul haline getirilmiştir.

Yetimhane bünyesinde faaliyet gösteren atölyeler 1927'de devlet tarafından kapatılır; yalnızca kunduracılık atölyesi, burada mezunların çalışması şartıyla açık bırakılır. Buna rağmen, bahçede sebze ve meyve yetiştiren ve bazı ufak marangoz işleriyle uğraşan bir atölye varlığını sürdürmüştür. Bu süreçte yetimhane maddi zorluklar yaşamaya başlar. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle bu sıkıntıların yoğunlaşması üzerine, 1938'de, Üsküdar Yetimhanesi ile Karagözyan geçici bir süre için birleştirilir. İki yetimhane, faaliyetlerini iki yıl birlikte yürüterek maddi krizi aşar.²⁰⁰ Okulun yatılı bölümünün 2011'de kapatılmasıyla, İstanbul'da, ilköğretim çağındaki erkek çocukların yatılı olarak eğitim görebilecekleri son Ermeni kurumu da ortadan kalkmıştır. Karagözyan Okulu, halen gündüzlü olarak karma eğitim vermektedir.

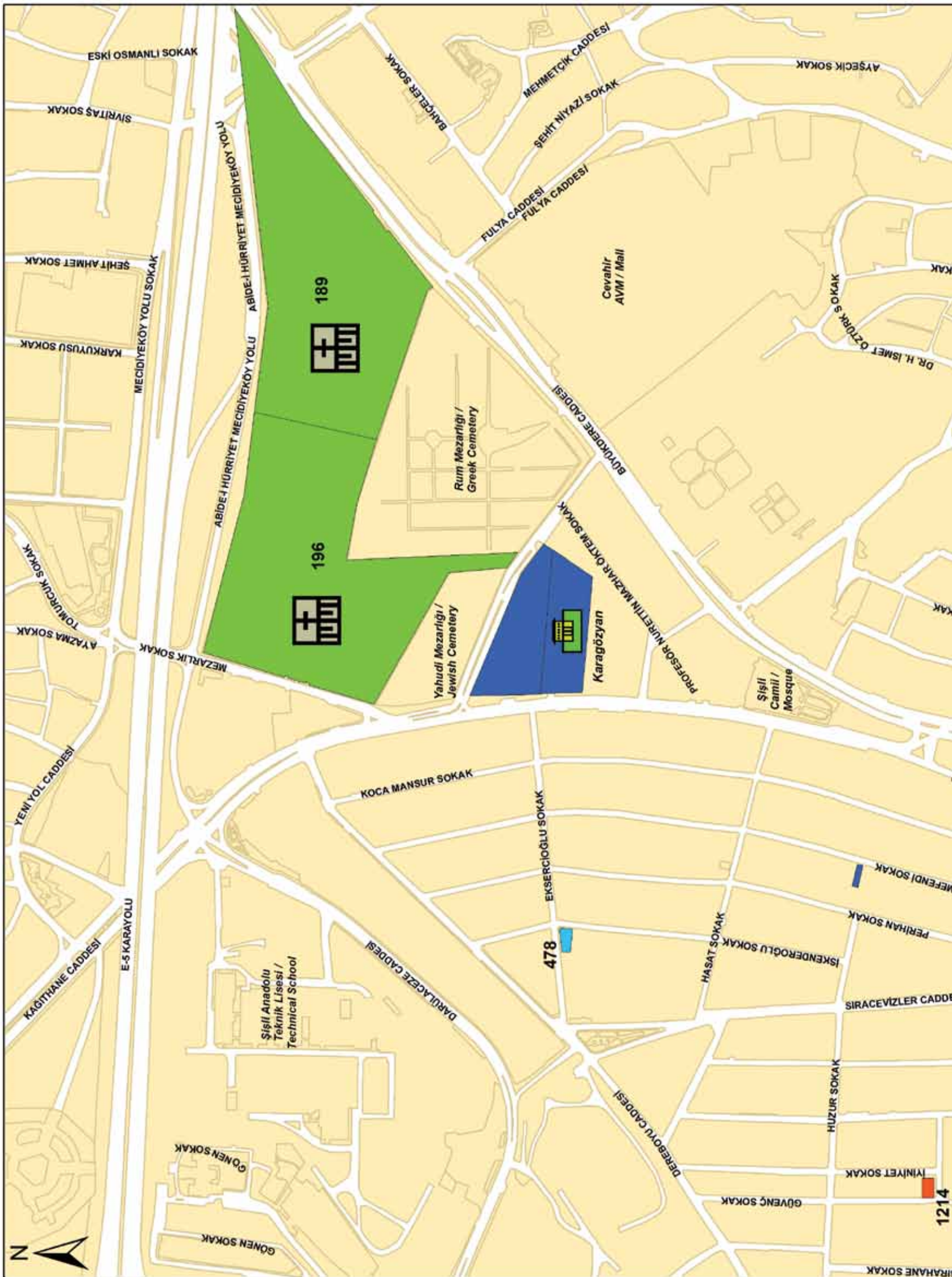
ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ERMENİ YETİMİHANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen 18 mülkünden yedisi (%39) mülkiyet sorunuyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 47). Sorunlu taşınmazların ikisi hem 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde, hem de 1936 Beyannamesi'nde kayıtlıdır; diğerlerini, vakıf, 1936 sonrasında edinmiştir. Vakıflar Meclisi, vakfın iki taşınmazını iade etmiştir.

İade edilen mülklerin ikisi de Şişli ilçesindedir. Ermuş Tırpan'ın 1967 yılında, Karagözyan ve Kalfayan yetimhaneleri ile Tibrevank Ermeni Lisesi'ne müşterek olarak vasiyet ettiği dört daireden biri olan taşınmaz (TK 478), 2004 yılında vakfa iade edilir (bkz. Harita 44, s. 341; Halicioğlu Kalfayan Yetimhanesi Vakfı, s. 252). Eşref Efendi Sokak'taki bir apartman dairesi (TK 490) ise, Herman Semerci'nin 1987 yılında düzenlediği vasiyetle vakfın olur. Bu dairenin tapusu da, ancak 2004 yılında Vakıflar Meclisi'ne yapılan başvuru sonucunda tescil edilebilir. (bkz. Harita 43, s. 331)

Vahram Garabed Madat, 1968 yılında düzenlediği vasiyetnamesi ile Şişli'de iki dükkânın 30/200 hissesi (TK 233), Beyoğlu İlk Belediye Sokak'ta bulunan bir bina (TK 234) ve Fatih Katırcıoğlu Sokak'taki bir handan (TK 235) oluşan taşınmazlarını Kalfayan ve Karagözyan yetimhaneleri ile Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ne müşterek olarak bırakmıştır. Ancak bu taşınmazların hepsi, çeşitli yollarla, vakıfların elinden alınmıştır. (Detaylar için bkz. Halicioğlu Kalfayan Yetimhanesi Vakfı ve Fatih'teki için Harita 31; Beyoğlu'ndaki için Harita 15; Şişli'dekiler için Harita 43).

Karagözyan Yetimhanesi Vakfı'nın, 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olduğu halde el konan taşınmazları Fatih ilçesindedir. Tarakçılar Caddesi'nde yer alan Büyük Ticaret Hanı (TK 485) ile bu hanın yanında, Çakmakçılar Yokuşu'nda bulunan bir dükkân (TK 486), mahkeme kararı ile Hazine'nin mülkiyetine geçmiştir. Daha sonra satılan ve şu an şahıs mülkiyetinde olan Büyük Ticaret Hanı, vakfın Gülbenkyan'ın vasiyeti ile edildiği, tarihi eser niteliğinde bir bina. Yanındaki dükkân ise Hazine'den sonra VGM'nin mülkiyetine geçmiştir. Vakıf arşivinde, her iki taşınmazın da Osmanlıca hazırlanmış kira kontratları bulunmaktadır. (bkz. Harita 31, s. 294)

ESKİ OSMANLI SOKAK

SIVRITAS SOKAK

BAHÇELER SOKAK

MEHMETÇİK CADDESİ

AYŞECİK SOKAK

ŞEHİT AHMET SOKAK

KARKUYUSU SOKAK

MECİDİYEKÖY YOLU SOKAK

ABİDE-İ HÜRRIYET MECİDİYEKÖY YOLU

189

196

FULYA CADDESİ
FULYA CADDESİ

Cevahir
AVM / Mall

DR. H. İSMET
ÖZTÜRK SOKAK

Rum Mezarlığı /
Greek Cemetery

BUYUKDERE CADDESİ

TOMURCUK SOKAK

AYAZMA SOKAK

MEZARLIK SOKAK

Yahudi Mezarlığı /
Jewish Cemetery

Karagözyan

PROFESÖR NURETTİN MAZHAR ÖKTEM SOKAK

Şişli
Camii /
Mosque

YENİ YOL CADDESİ

KOCA MANSUR SOKAK

EKSERÇİOĞLU SOKAK

478

KAĞITHANE CADDESİ

E-5 KARAYOLU

Şişli Anadolu
Teknik Lisesi /
Technical School

DARILACEZE CADDESİ

HASAT SOKAK

ISKENDEROĞLU SOKAK

MEFENDİ SOKAK

PERİHAN SOKAK

SİRACEVİZLER CADDESİ

GÖMEN SOKAK

GÖMEN SOKAK

DEREBOYU CADDESİ

GÜVENÇ SOKAK

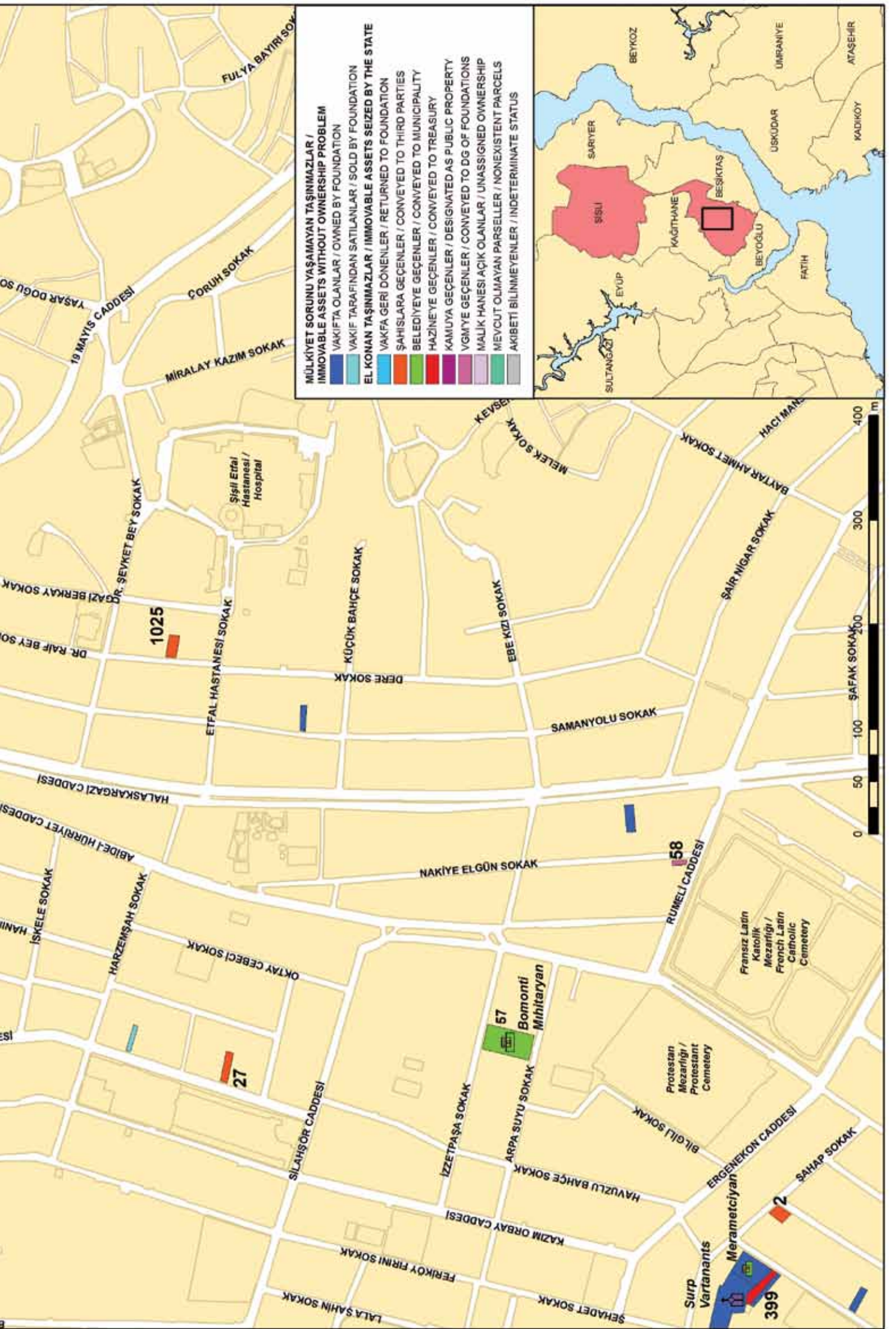
HUZUR SOKAK

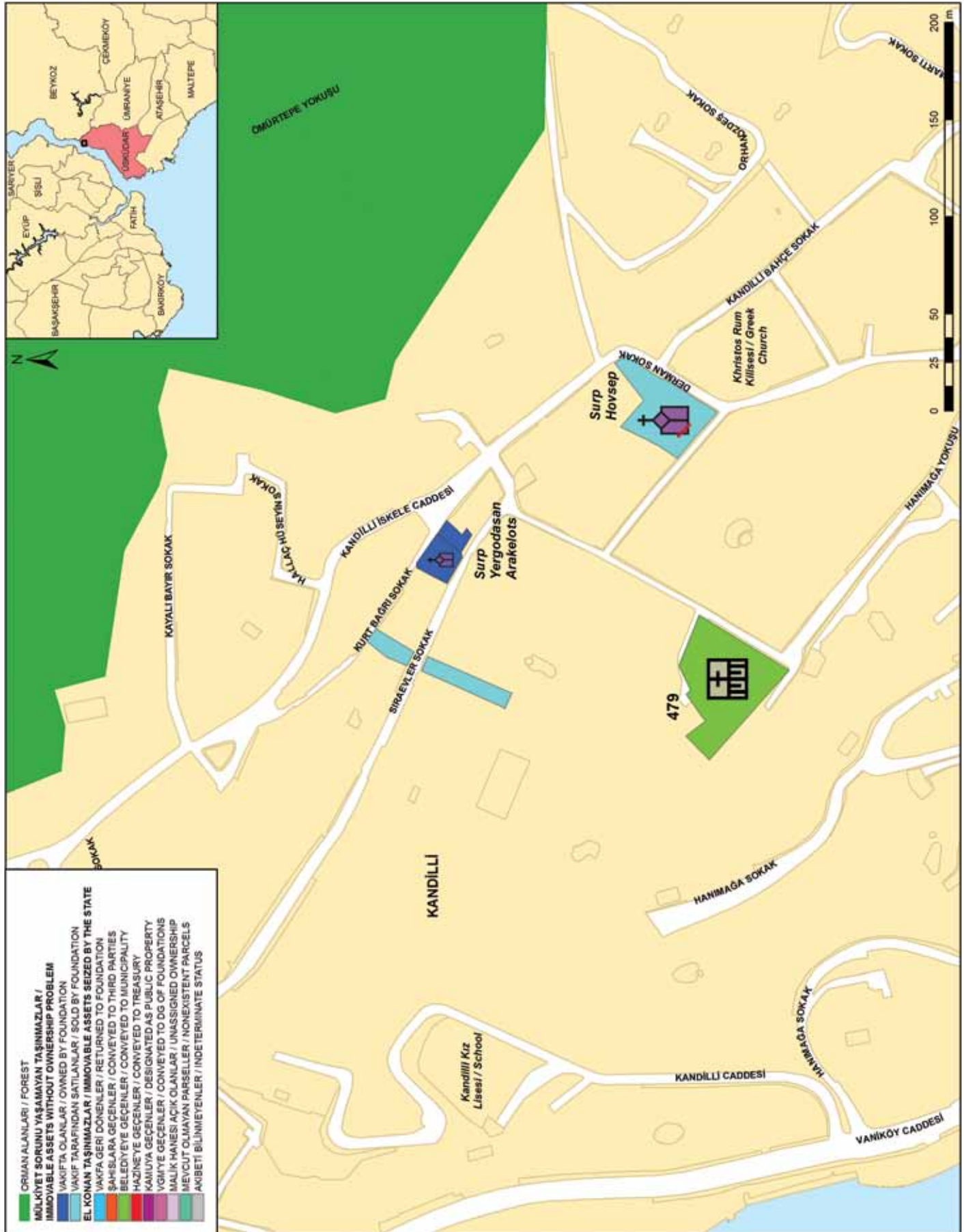
İYİNİYET SOKAK

1214

KAĞITHANE SOKAK

HARİTA 45. ERMENİ VAKIFLARININ KANDILLI'DEKİ MÜKLERİ

MAP 45. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN KANDILLI

(see Map 44 on page 341). When its building was seized by the army during World War I, the orphanage moved to the Yedikule Surp Pirgiç Hospital, returning to its building in Şişli in 1918. The foundation would later purchase a land lot adjacent to the building to cater for the needs of the orphanage. On this plot of land, vegetables were grown and in workshops students were given practical training in diverse fields such as weaving, shoemaking and carpentry.

The Kuleli Military High-School served for a period after the war as a shelter for orphan children that survived the massacres in Anatolia. Following the evacuation of the 'Kuleli Orphanage' in 1922, the 125 orphans that stayed here were transferred to the Karagözyan Orphanage. In this period, the Karagözyan Orphanage was transformed into a primary school with five classrooms.

Workshops operating within the body of the orphanage were closed by the state in 1927; only the shoemaking workshop was allowed to remain open as long as only graduates worked there. Despite the ban, a workshop that grew fruit and vegetables in the garden and attended to small carpentry work managed to sustain its existence. During this period, the orphanage began to suffer financial difficulties. When the problems became more severe under the impact of World War II, in 1938, the Üsküdar Orphanage and Karagözyan were temporarily incorporated. The two orphanages managed to overcome their financial crisis by carrying out their activities together for a period of two years.²⁰⁰ With the closing of the boarding section of the school in 2011, it meant that the last Armenian institution in Istanbul where boys at the age of primary school education could attend had now folded. The Karagözyan School continues to provide mixed education as a day-school.

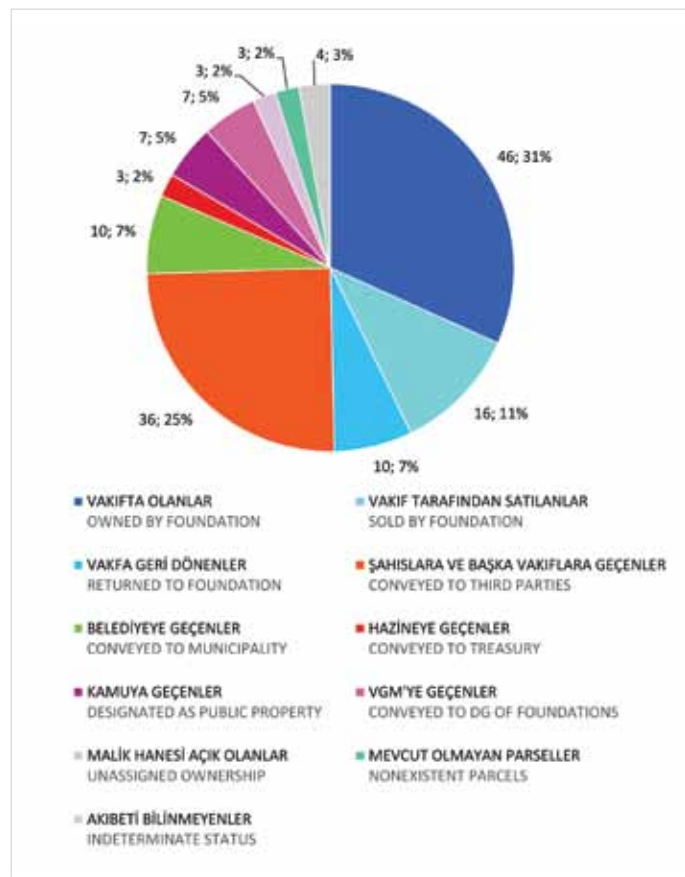
PROPERTIES OF THE ŞİŞLİ KARAGÖZYAN ARMENIAN ORPHANAGE FOUNDATION

Seven (39%) of the 18 identified assets of the foundation have encountered ownership problems (see Graph 47). Two of the immovable assets that have faced problems are registered both on the 1913 List of Legal Personalities and on the 1936 Declaration; the remaining assets were acquired by the foundation after 1936. The Council of Foundations has returned two immovable assets of the foundation.

Both of the returned assets are in the Şişli Borough. The immovable asset that was one of the four flats donated in 1967 by the will of Ermuş Tırpan jointly to the Karagözyan and Kalfayan orphanages and the Tibrevank Armenian High-School (TK 478), was returned to the foundation in 2004 (see Map 44 on page 341; for details see Halıcıoğlu Kalfayan Orphanage Foundation, p. 253). An apartment flat on Eşref Efendi Sokak (TK 490) was donated to the foundation in 1987 by the will of Herman Semerci. The title deed of this flat could only be registered in 2004 following an application to the Council of Foundations. (see Map 43 on page 331)

Vahram Garabed Madat donated, with the will he drew up in 1968, jointly to the Kalfayan and Karagözyan orphanages and the Yedikule Surp Pirgiç Armenian Hospital, immovable assets including the 30/200 shares of two shops in Şişli (TK 233), a building in İlk Belediye Street in the Beyoğlu Borough (TK 234) and a commercial building on Katırcıoğlu Street in the Fatih Borough (TK 235). However, all these assets were taken off the foundations through various methods. (for details see Halıcıoğlu Kalfayan Orphanage Foundation and for the asset in Fatih, Map 31; for the asset in Beyoğlu, Map 15; and for the assets in Şişli, Map 43).

The immovable assets of the Karagözyan Orphanage Foundation that were seized despite being registered in the 1936 Declaration are in the Fatih Borough. Büyük Ticaret Hanı [Great Commercial Building] on Tarakçılar Street (TK 485), and a shop next to this building on Çakmakçılar Hill (TK 486), passed into the ownership of the Treasury by court ruling. Büyük Ticaret Hanı, which was later sold and is now in private ownership, is a building that the foundation acquired by Gülbenkian's will and carries historical monument status. The shop next to the commercial building entered into the ownership of the Directorate General of Foundations after the Treasury. The foundation archive contains the lease agreements in Ottoman for both immovable assets. (see Map 31 on page 294)

GRAFİK 48. ERMENİ VAKIFLARININ ÜSKÜDAR'DAKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 48. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN ÜSKÜDAR (NUMBER; %)

Karagözyan Yetimhanesi'ne ait en önemli akarlardan biri olan ve eskiden sebze yetiştirilen arazi, 1997'de istimlak edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Şişli Belediyesi'nin, 1978'den beri otopark olan bu arsayı hem otopark hem de sosyal tesis olarak kullanmak için 1985 yılında yaptığı girişim imar yasası çerçevesinde engellenir. 1994'te, söz konusu arsada otoparkla birlikte Belediye'ye ait bir sabit pazar açılır ve esnafa tahsis edilir. Sonraki yıllarda Belediye'nin bu alanla ilgili girişimleri devam eder ancak vakıf yönetimi, önerilen projeler kapsamında bir ortaklığa girmek için yalnızca kat karşılığı bir anlaşma imzalayabileceğini, çünkü cemaatten bu yönde yetki aldığını belirtir. Vakıf yönetimi ile anlaşmaya varamayan Belediye, 2 Haziran 1997'de vakfa ait arazinin 6640 metrekarelik bir kısmını istimlak etme kararı alır, ancak kararın Ermeni toplumunu rahatsız etmesi ve kamuoyu tarafından protesto edilmesi üzerine istimlakten vazgeçer. Şişli Belediyesi ve vakıf yönetimi, arsanın satışı konusunda VGM ile görüşür ancak bir sonuç çıkmaz. 2000 yılında, bu kez kiracı ile vakıf yönetimi arasında anlaşmazlık çıkar. Vakıf, 30 yıla yakın bir süredir rayicin altında olan kirayı artırmayı reddeden otopark işletmecisine karşı açtığı dava, Aralık 2001'de sonuçlanır ve kiracının arsayı tahliye etmesine karar verilir. Nisan 2002'te tahliye gerçekleşir. Hükümetin AB uyum yasaları kapsamında cemaat vakıfları konusunda yaptığı değişiklikler çerçevesinde, söz konusu arazide inşaat yapma izni alabilen vakıf, buraya iş merkezleri, otel, rezidanslar ve otoparklardan oluşan büyük bir kompleks inşa ettirmektedir.²⁰¹

ÜSKÜDAR

Üsküdar'da halen faaliyet gösteren beş Ermeni kurumu vardır:

- Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi Vakfı
- Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı
- Üsküdar Surp Haç Tıbrebank Ermeni Lisesi Vakfı
- Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı
- Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı

Yukarıdaki vakıflara ek olarak Üsküdar Kandilli'de bir Katolik kilisesinin varlığı bilinmektedir. 19. yüzyılda ibadete açık olduğu bilinen Kandilli Surp Hovsep Ermeni Katolik Kilisesi'nin (bkz. Harita 45, s. 342) tarihi ve yok oluşuyla ilgili bilgiler net değildir. Türkiye Ermeni Katolik Cemaati'nin ruhani önderi Başepiskopos Hovhannes Çolakyan, Apeloğlu Andon Vakfı'nın 1936 Beynamesi'nde adı geçen sekiz Katolik kilisesinden biri olan Surp Hovsep Kilisesi'nin 1936'dan sonraki bir tarihte satılmış olduğu bilgisini vermiştir.²⁰²

Üsküdar'da Ermeni vakıflarına ait 145 taşınmaz tespit edilmiştir. Bunların 83'sü (%57) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 48). Araştırma sırasında, tarihi haritalarda Ermeni okulu olarak gösterildiği belirlenen iki okul (TK 1053 ve TK 1113), buradaki haritalar ve grafiklerde güncel maliklerine göre sınıflandırılmış, ancak mevcut

KANDİLLİ SURP YERGODASAN ARAKELOTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NA BAĞLI ERMENİ MEZARLIĞINDAN GERİYE KALANLAR (2011)

WHAT HAS REMAINED FROM THE ARMENIAN CEMETERY OF THE KANDİLLİ SURP YERGODASAN ARAKELOTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (2011)

vakıflarla ilişkileri tespit edilemediğinden, veritabanında bağımsız olarak ele alınmıştır. (bkz. Harita 46, s. 348)

KANDİLLİ SURP YERGODASAN ARAKELOTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Müslümanların yanı sıra Rumlar ve Ermenilerin de yaşadığı Kandilli'de, 22 Eylül 1846'da ibadete açılan Surp Yergodasan Arakelots (12 Havari) Ermeni Kilisesi'nin vaftiz odasının duvarındaki çiniler Kütahyalı Ermeni işçiler tarafından yapılmıştır.²⁰³ Bir dönem kiliseye bağlı bir Ermeni okulunun da faaliyet gösterdiği, ancak okulun "öğrencilerin azlığı ve muallimi olmamasından dolayı kilise mütevellilerince kapatıldığı" bilinmektedir.²⁰⁴ En son 1985'te onarılan ahşap kilise halen faaldir. (bkz. Harita 45, s. 342).

Vakfın hayratlarından biri olan ve 18. yüzyıldan beri var olduğu düşünülen Ermeni Mezarlığı, 1967 yılında duvarla çevrilmiştir.²⁰⁵

KANDİLLİ SURP YERGODASAN ARAKELOTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen ve tümü 1936 Beynamesi'nde kayıtlı olan yedi taşınmazının üçü (%43) mülkiyet sorunu yaşamıştır (bkz. Grafik 49). Biri dışında, diğerleri 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde de beyan edilmiştir. Vakfın, 1936 sonrasında edindiği ya da iade edilen herhangi bir taşınmaz yoktur.

Sorunlu mülklerden Kandilli'de Sıraevler ve Ayazma Deresi sokaklarında yer alan iki evin kadastro bilgileri ve konumu belirlenememiştir. Evlerin birine VGM'nin el koyduğu bilinmektedir. Belediye'nin mülkiyetinde olan Kandilli Ermeni Mezarlığı da, vakfın mülkiyet sorunu yaşayan taşınmazlarından (TK 479). (bkz. Harita 45, s. 342)

KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Osmanlı döneminde daha çok gayrimüslimlerin ikamet

The land lot, one of the most important *akars* [real estate properties generating income] that belonged to the Karagözyan Orphanage and used to be a vegetable plot, faced the threat of expropriation in 1997. The attempt of the Şişli Municipality in 1985 to use this lot, that had been used as a car park since 1978, as both a car park and a social facility, was prevented within the framework of the development plan law. In 1994, a permanent market was opened on this lot by the Municipality and the market was allocated to market keepers. The attempts of the Municipality concerning this lot continued in later years, however, the foundation administration stated that the community had authorized it to only allow the signing of an agreement for partnership within the proposed projects only if it was in return for a predetermined number of storeys of buildings to be developed here. The Municipality failed to reach an agreement with the foundation administration and on 2 June 1997, announced its decision to expropriate 6640 squaremeters of the land that belonged to the foundation, however the discomfort the decision caused in the Armenian community and public protests forced the Municipality to withdraw its decision. Şişli Municipality and the foundation administration met with the Directorate General of Foundations for the sale of the land, but

no agreement was reached. In 2000, a disagreement flared up between the leaseholder and the foundation administration. The lawsuit filed by the foundation against the car park management that had rejected increases to the lease fee that had remained below a current rate for 30 years concluded in December 2001 and the court ruled for the lot to be evacuated by the leaseholder. The evacuation took place in April 2002. In the framework of changes made by the government as part of the EU accession process to the legislation concerning minority foundations, the foundation succeeded in obtaining a construction permit on the lot and a large complex including business centres, a hotel, residences and car parks are currently being built on the lot.²⁰¹

ÜSKÜDAR

There are five Armenian institutions currently active in Üsküdar:

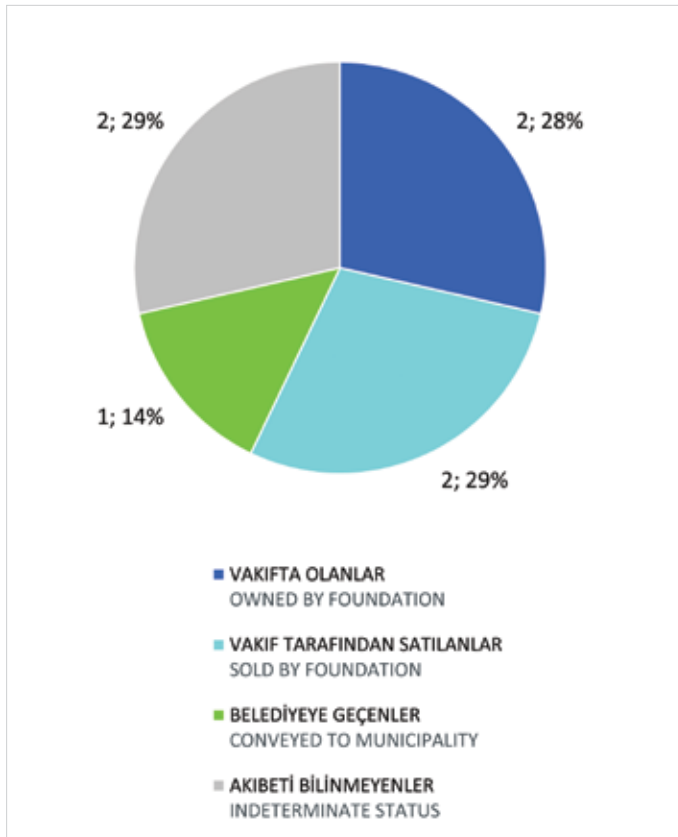
- Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Armenian Church Foundation
- Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation
- Üsküdar Surp Haç Tıbrevank Armenian High-School Foundation
- Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation
- Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation

In addition to the foundations above, another Catholic church is known to exist in Kandilli, Üsküdar. Our knowledge regarding the history and closure of the Kandilli Surp Hovsep Armenian Catholic Church, known to be open in the 19th century, is not clear. The spiritual leader of the Armenian Catholic Community in Turkey, Archbishop Hovhannes Çolakyan has provided the information that the Surp Hovsep Church, which was one of the eight Catholic churches listed in the 1936 Declaration of the Apeloğlu Andon Foundation, was sold at a date after 1936.²⁰²

145 immovable properties belonging to Armenian foundations have been identified in Üsküdar. 83 of these (57%) have encountered various problems of ownership (see Graph 48). Two schools (TK 1053 ve TK 1113) denoted as Armenian schools in historical maps examined during the research project, were classified according to their current owners in the maps and graphs used here; however, since their connection to current foundations could not be established, were treated independently in the database. (see Map 46 on page 348)

KANDILLI SURP YERGODASAN ARAKELOTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Kandilli was a neighbourhood where Greeks and Armenians as well as Muslims lived. The tiles covering the walls

GRAFİK 49. KANDİLLİ SURP YERGODASAN ARAKELOTS ERMENİ KİLİSESİ VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 49. THE PROPERTIES OF THE KANDILLI SURP YERGODASAN ARAKELOTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ; ARKADA, KUZGUNCUK CAMİİ'NİN KUBBESİ (2011)

KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH; THE DOME OF THE KUZGUNCUK MOSQUE IN THE BACK (2011)

ettiği Kuzguncuk semtinde, 20. yüzyılın başında Ermeniler nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Semtte, 1914 yılında, Kuzguncuk ve İcadiye bölgesinde 1600 Ermeni, 400 Yahudi, 250 Rum, 70 Müslüman ve dört adet 'yabancı uyruklu' hane bulunuyordu.²⁰⁶

SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ

Surp Krikor Lusavoriç, İstanbul'da, dışarıdan kubbeli tek Ermeni kilisesidir. Hassa mimarı Ohannes Amira Serveryan tarafından ahşap olarak inşa edilen ve 11 Mayıs 1835'te ibadete açılan kilise 1967'de onarımdan geçirilmiştir.²⁰⁷ Avlusunda 1910'da yaptırılan bir çeşmenin bulunduğu kilise halen faal durumdadır.

1853'te, semtin artan Ermeni nüfusunun eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kiliseyle aynı arazide bulunan bir binada Lusavoriçyan adlı bir okulun (TK 353) kurulduğu ve burada karma eğitim verildiği bilinmektedir (bkz. Harita 46, s. 348).

KUZGUNCUK ERMENİ MEZARLIĞI

Nakkaştepe Yahudi Mezarlığı'nın karşısında bulunan ve 19. yüzyılda kurulduğu bilinen Ermeni mezarlığı, Yapı Kredi Bankası'nın sosyal tesis olarak kullandığı Abdülmecid Efendi Köşkü ve Korusu ile aynı parseli paylaşmaktadır. (TK 191, bkz. Harita 46, s. 348)

KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın, tespit edilen –hayratları da dahil olmak üzere– toplam 14 taşınmazının 10'u (%71), 1936 Beyannamesi'nde yer almalarına rağmen mülkiyet sorunları ile karşılaşmıştır. Vakfın 1936 sonrası edindiği taşınmaz yoktur. Vakıflar Meclisi, iki taşınmazı vakfa iade etmiştir. Eylül 2012 itibariyle sekiz taşınmazın sorunu devam etmektedir. (bkz. Harita 50, s. 362)

KUZGUNCUK'TA 1853 YILINDA AÇILAN LUSAVORİÇYAN OKULU (2011)

LUSAVORİÇYAN SCHOOL OPENED IN KUZGUNCUK IN 1853 (2011)

Kilise ile aynı yapı adasında yer alan bir dükkân (TK 352) ve eski Lusavoriçyan Okulu'nun binası (TK 353), 2003 yılında Vakıflar Meclisi'ne yapılan başvurular sonucunda vakfa iade edilmiştir. Sorunu devam eden taşınmazlardan olan, Çamlıca Caddesi'ndeki bir arsa (TK 354) Belediye'nin mülkiyetindedir ve park olarak kullanılmaktadır. Yazmacı ve Makastar sokaklarının kesiştiği noktada yer alan bir başka arsa (TK 355), kısmen şahıs, kısmen de VGM mülkiyetindedir. (bkz. Harita 46)

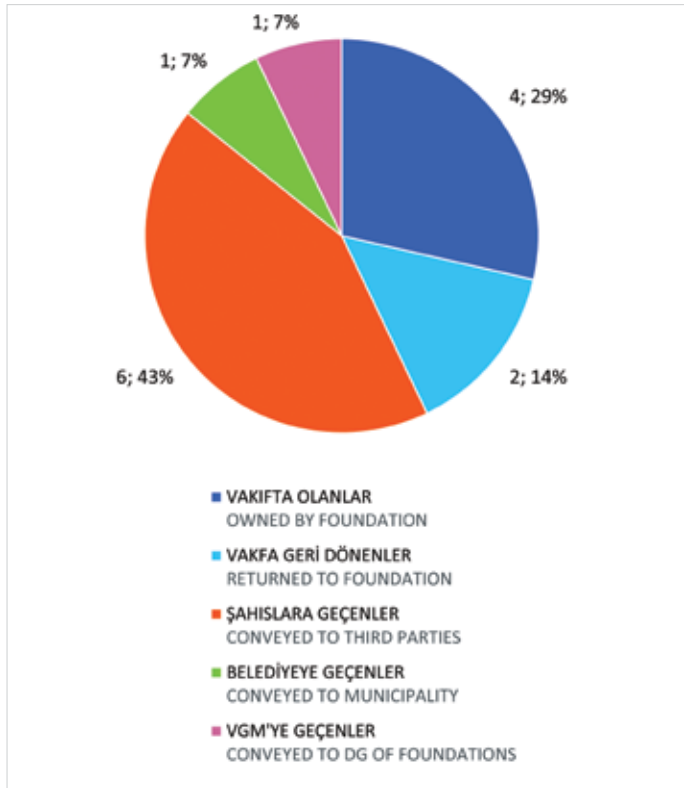
Vakfın kaybettiği diğer altı taşınmaz şahıs mülkiyetine geçmiştir. Bunların arasında, yukarıda sözü edilen mezarlık da (TK 191) vardır. Kilise ile aynı adada yer alan bir arsa (TK 1099) ve bir ev (TK 1100), Üsküdar'da Setli Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 356) (bkz. Harita 46), Fatih'te Kapalıçarşı içinde bir dükkân (TK 357) ve Laleli'de Taşhan'da bulunan bir han odası (TK 358) vakfın şahsa geçen taşınmazlarıdır. (bkz. Harita 30 ve Harita 24)

ÜSKÜDAR SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİ VAKFI

ÜSKÜDAR SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilen 20 taşınmazının 13'ü (%65) mülkiyet sorunuyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 51). Vakfın 1953 yılında kurulmuş olması ve 1936 Beyannamesi'nin olmaması gerekçe gösterilerek, satın alma, bağış ve vasiyetlerle edindiği taşınmazların çoğuna el konmuştur. Yakın zamana kadar tüzel kişiliğinin tanınmaması ve VGM'nin cemaat vakıfları listesinde yer almaması nedeniyle, vakıf, 2000'li yıllarda yapılan yasal düzenlemelerden yararlanamamıştır. (bkz. s. 352)

Vakfın, Acıbadem'de, kendi adına tapulu olmasına rağmen sorun yaşayan bir arsası (TK 1034) bulunmaktadır. Bir kısmından çevre yolunun geçirildiği, kalan kısmın ise Karayolları Koruma Kuşağı'nda kaldığı bu arsanın tapusu, vakfa bağışlandığı 1964 yılında tescil edilmiştir. 2002'de Hazine'nin

GRAFİK 50. KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET: %)

GRAPH 50. THE PROPERTIES OF THE KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN FOUNDATION (NUMBER; %)

of the baptismal chamber of the Surp Yergodasan Arakelots (12 Apostles) Armenian Church that was consecrated on 22 September 1846 were made by Armenian craftsmen from Kütahya.²⁰³ It is also known that there existed in Kandilli an Armenian school affiliated with the church, but it was later “closed by the church trustees due to a lack of students and no teachers”.²⁰⁴ The wooden church last renovated in 1885 is still active (see Map 45 on page 342).

The Armenian Cemetery, a *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] of the foundation that is thought to have existed since the 18th century, was surrounded by walls in 1967.²⁰⁵

PROPERTIES OF THE KANDILLI SURP YERGODASAN ARAKELOTS ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Three (43%) of the seven identified immovable assets of the foundation, all of which are registered in the 1936 Declaration, have encountered ownership problems (see Graph 49). Apart from one, all were also declared on the 1913 List of Legal Personalities. The foundation acquired no properties after 1936, and no properties have been returned after 1936 either.

Of two of the properties that have encountered problems, the cadastral data and location of the two houses on Sıraevler and Ayazma Deresi Street in Kandilli could not be

determined. It is known that one of the houses was seized by the Directorate General of Foundations. The Kandilli Armenian Cemetery, which is under the ownership of the Municipality, is another immovable property of the foundation that continues to have an ownership problem (TK 479). (see Map 45)

KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

In the Ottoman period, the Kuzguncuk neighbourhood was mostly populated by non-Muslims and in the early 20th century Armenians formed the majority of the population. In 1914, 1600 Armenians, 400 Jews, 250 Greeks, 70 Muslims and four ‘foreign nationality’ households existed in the Kuzguncuk and İcadiye area.²⁰⁶

SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH

Surp Krikor Lusavoriç is the only Armenian church in Istanbul that features an external dome. The wooden church was built by the Royal Architect Ohannes Amira Serveryan and was consecrated on 11 May 1835; the church was renovated in 1967.²⁰⁷ A fountain was built in its courtyard in 1910, and the church is still active today.

It is known that a school named Lusavoriçyan that provided mixed education was opened in 1853 in a building on the same land lot as the church to meet the educational needs of the increasing Armenian population (TK 353). (see Map 46 on p. 348)

KUZGUNCUK ARMENIAN CEMETERY

The Armenian cemetery, known to have been established in the 19th century and located opposite the Nakkaştepe Jewish Cemetery, shares the same parcel lot with the Abdülmecid Efendi Kiosk and Grove currently used as a recreational facility by the Yapı Kredi Bank. (TK 191, see Map 46)

PROPERTIES OF THE KUZGUNCUK SURP KRİKOR LUSAVORİÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

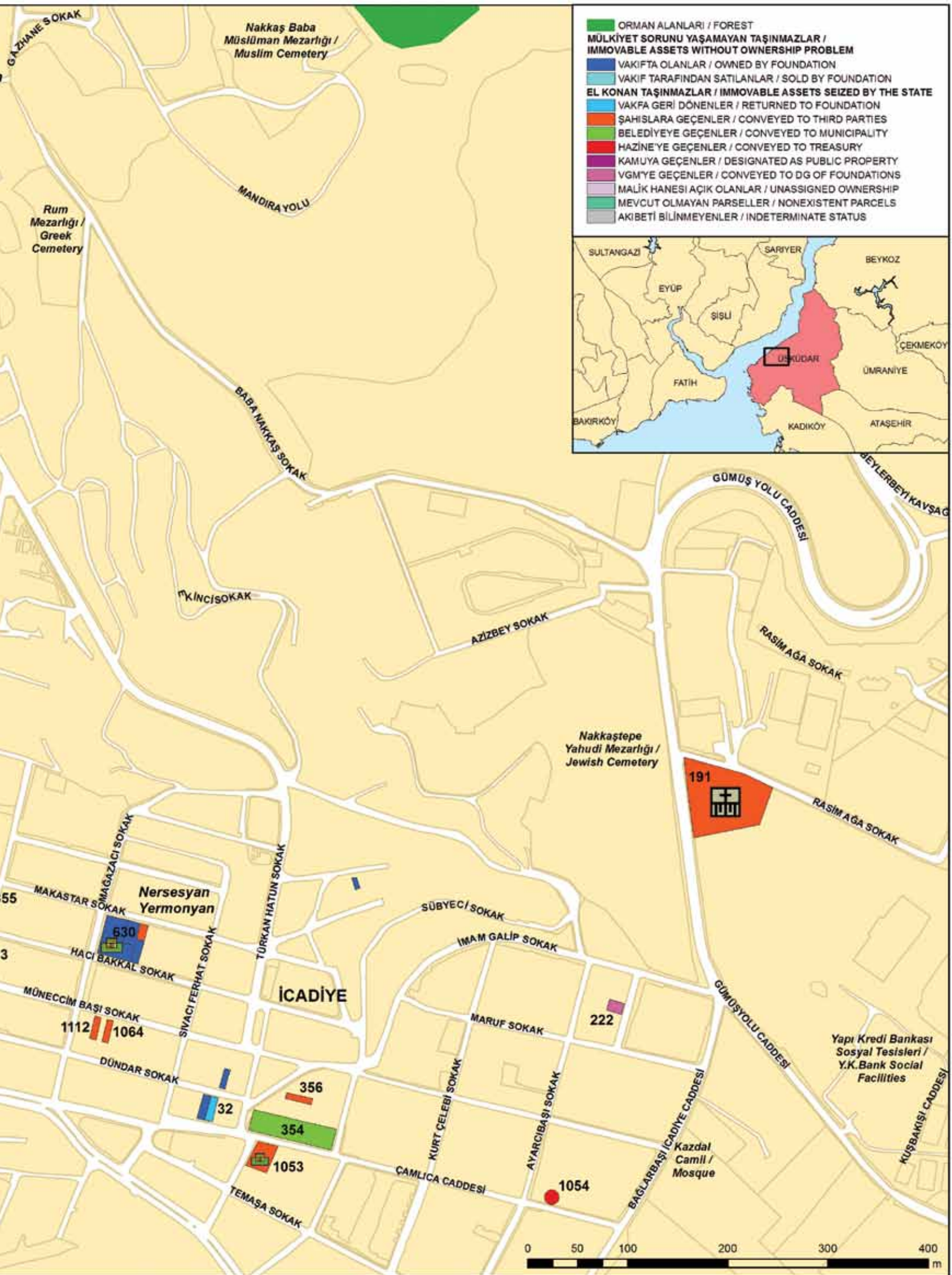
10 of the 14 total immovable properties of the foundation (71%), including its *hayrats* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] that have been identified have encountered ownership problems despite all being included in the 1936 Declaration. The foundation acquired no immovable properties after 1936. The Council of Foundations has returned two immovable properties to the foundation. The problematic status of eight immovable properties continues as of September 2012. (see Graph 50)

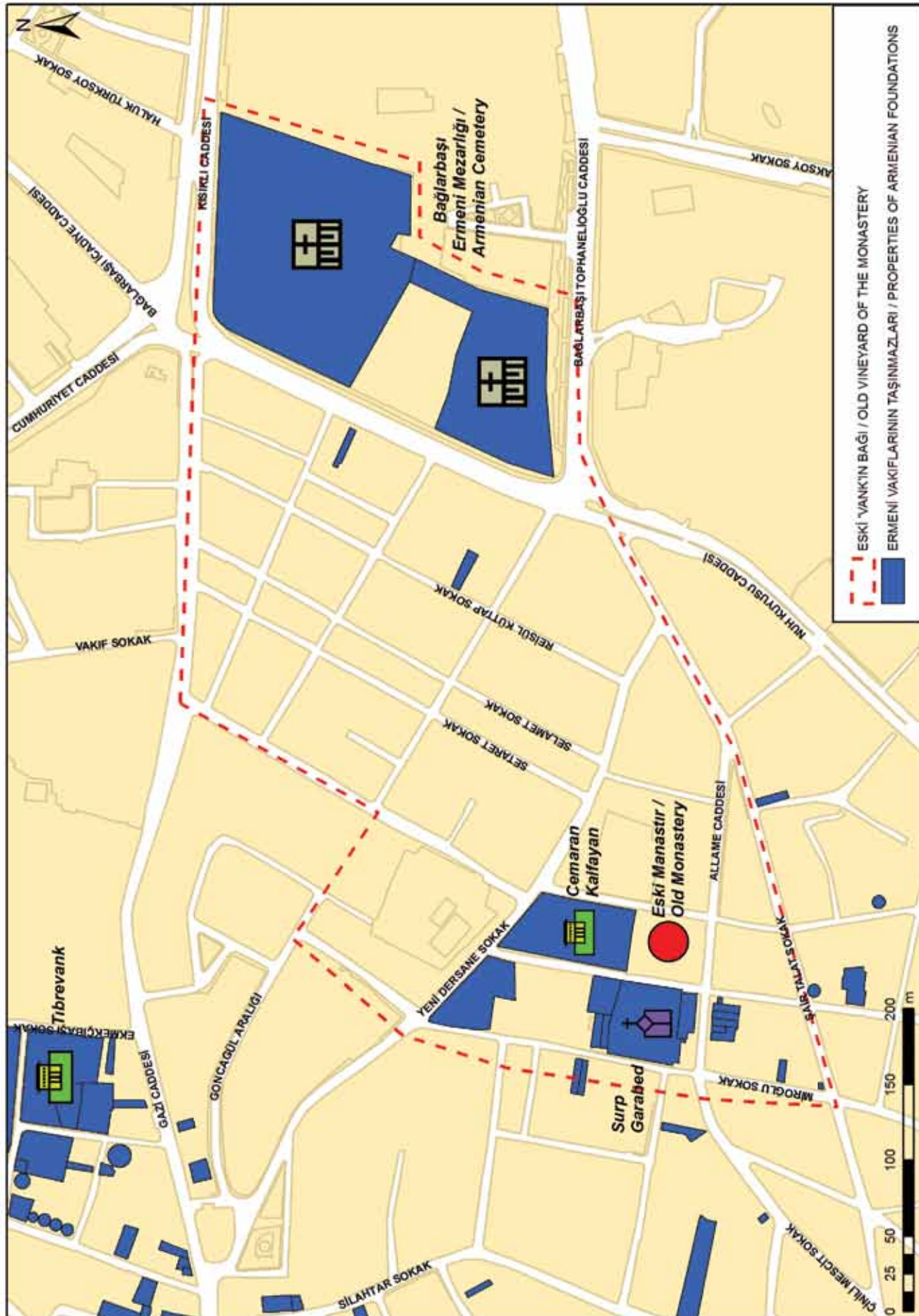
A shop on the same block as the church (TK 352) and the building of the old Lusavoriçyan School (TK 353), were returned to the foundation in 2003 after applications made to the Council of Foundations. One of the immovable properties of continuing problematic status, a land lot on Çamlıca Street (TK 354) is under the ownership of the Municipality and is being used as a park. Another lot on the intersection of

KUZGUNCUK

HARİTA 47. 'VANKIN BAĞI' OLARAK ANILAN BÖLGENİN, ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA GEÇEN SINIRLARININ TAHMİNİ GÖSTERİMİ

MAP 47. THE APPROXIMATE BORDERS AS MENTIONED IN VARIOUS SOURCES OF THE AREA REFERRED TO AS 'VANKIN BAĞI' (VINEYARD OF THE MONASTERY)

SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİNDE MEZUNİYET TÖRENİ

GRADUATION CEREMONY AT THE SURP HAÇ TİBREVANK ARMENIAN HIGH SCHOOL

el koymak için girişimde bulunduğu, parseli üzerinde Devlet Su İşleri ile Belediye'nin istimlak kararı olan arsa, tapuda hâlâ vakıf adına kayıtlıdır. Arsanın kamulaştırılan kısmı için vakfa herhangi bir ödeme yapılmamıştır. (bkz. Harita 50, s. 362)

Ermuş Tırpan, 7 Haziran 1967 tarihli vasiyetnamesiyle, Şişli Reha Yurdakul Caddesi'ndeki bir apartmanda (TK 478) bulunan dört daireden ikisini Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi'ne, birini Karagözyan Yetimhanesi'ne, birini de Kalfayan Yetimhanesi'ne bırakır. Devlet bu vasiyetnameyi yok saymış, 2004'te Vakıflar Meclisi Karagözyan ve Kalfayan yetimhanelerinin başvurusunu kabul ederken, Tibrevank'ın başvurusunu, statü sorunu olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Vakıf, tüzel kişiliğinin tanınmasının ardından, Ağustos 2012'de Vakıflar Meclisi'ne yeni bir başvuru yapmıştır. (bkz. Harita 44, s. 341)

Tibrevank'a vasiyet edilen Şişli ilçesinde Bilezikçi Sokak'ta bulunan bir apartmanın (TK 1253) 14/18 hissesi ile aynı bölgedeki Kaya Hatun Sokak'taki bir apartman dairesi (TK 1254), tapuları vakıf adına tescil edilemediğinden, mirasçılar tarafından Türk Ermeni Azınlık Okulları

1838'DE ÜSKÜDAR'DA AÇILAN CEMARAN OKULU'NUN BİNASI GÜNÜMÜZDE ÖZEL KALFAYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU OLARAK KULLANILYOR. (2011)

CEMARAN SCHOOL, OPENED IN 1838 IN ÜSKÜDAR, HOSTS KALFAYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL TODAY. (2011)

Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı'na bağışlanmıştır (bkz. Harita 44).²²⁵ Sarıyer-Kireçburnu'nda yer alan bir apartman dairesi de (TK 1212), aynı nedenle, gelirinin Feriköy Kilisesi ile Tibrevank Lisesi arasında paylaşılması şartıyla bu vakfa bağışlanmıştır. Bilezikçi Sokak'taki apartman (TK 1252) bugün şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 44)

İyiniyet Sokak'taki bir fabrika binasının bir bölümü (TK 1214) 1968'de vakfa bırakılmış ancak tapuda vakıf adına tescil ettirilememiştir. Vakıf, halen şahıs mülkiyetinde olan bu taşınmazın iadesi için, Ağustos 2012'de yeni bir başvuru yapmıştır (bkz. Harita 45, s. 342). Üsküdar Görümce Sokak'taki iki parsel üzerinde bulunan bir ev (TK 1250) 1968'de vakfa bağışlanmıştır. Şu anda özel bir şirketin mülkiyetinde olan bu parseller birleştirilerek yeni bir parsel dönüşmüştür (bkz. Harita 48). Fatih'te Eminsınan Hamamı Sokak'ta yer alan (TK 1211) ve yine 1968'de vakfa bırakılmış olan ancak sonra şahıs mülkiyetine geçmiş olan ev için de Vakıflar Meclisi'ne başvuru yapılmıştır (bkz. Harita 24, s. 276).

Vakfın Kadıköy Sivastopol Sokak'taki apartman dairesi (TK 1213) bugün şahıs mülkiyetindedir. Fenerbahçe'de bir apartmanda bulunan altı adet apartman dairesi (TK 687), 1970'te vakfa bırakılmıştır. 1984'te sonuçlanan bir davanın ardından Hazine'ye geçen bu dairelerin bulunduğu apartmanın yerine yeni bir apartman inşa edilmiştir. Vakıf, halen Hazine'de kayıtlı olan hisselerinin iade edilmesi için Ağustos 2012'de Vakıflar Meclisi'ne başvurmuştur. (bkz. Harita 32, s. 306)

Vakfa 1970'te bırakılan, Beyoğlu Sakızağacı Caddesi'ndeki bir apartman (TK 1251) şu anda Beyoğlu Belediyesi'nin mülkiyetindedir. Hazine'nin bu taşınmazı almak için 1988'de açtığı dava 1990 yılında sonuçlanmış, vakfın tapu tescilinin iptal edilmesine ve tapunun Hazine'ye verilmesine karar verilmiştir. Vakıf, son olarak, 2007 yılında Belediye'nin mülkiyetine geçen bu taşınmaz için de Vakıflar Meclisi'ne başvuruda bulunmuştur. (bkz. Harita 14, s. 228)

Vakfın 1964'te hazırlanmış bir vasiyetle edindiği, Üsküdar'daki bir evin yarı hissesinden oluşan bir taşınmazı daha vardır, ancak evin yeri tespit edilememiştir.

ÜSKÜDAR SURP GARABED ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

Üsküdar Murat Reis Mahallesi'ndeki, İstanbul'un en eski Ermeni kiliselerinden olan Surp Garabed Kilisesi'nin inşa tarihi net olmasa da, en azından 1555 yılından beri varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Başta Mihrimah Sultan Camii olmak üzere birçok kamu binasının inşaatında ter döken, çoğunlukla Muş ya da Van'dan göç etmiş Ermeni işçiler için padişah fermanıyla ahşap, küçük bir mabet olarak yapılmıştır. Birçok yangından sonra yeniden yapılan ve en son 1888'de, büyük Yenimahalle yangınının ardından kâgir olarak inşa edilen kilise halen faaldir.²²⁶ (bkz. Harita 48, s. 360)

CEMARAN OKULU

1838'de Surp Garabed Kilisesi'nin bünyesinde eğitime

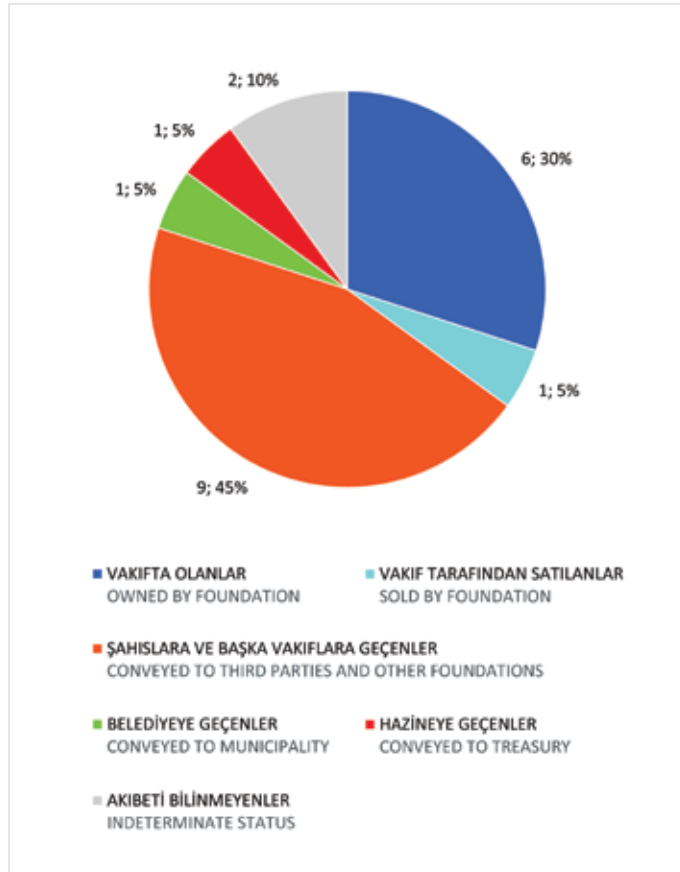
Yazmacı and Makastar streets (TK 355) is under both private ownership and the ownership of the Directorate General of Foundations. (see Map 46 on page 348)

The other six immovable properties, that the foundation has lost, have passed into private ownership. The above-mentioned cemetery (TK 191) is also among these. A piece of land (TK 1099) and a house (TK 1100) on the same lot as the church, a piece of land on Setli Street in Üsküdar (TK 356) (see Map 46 on page 348), a shop in the Grand Bazaar in Fatih (TK 357) and a room in the Taşhan commercial building in Laleli (TK 358) are the immovable properties of the foundation that have passed into private ownership. (see Map 30 and Map 24)

ÜSKÜDAR SURP HAÇ TİBREVANK ARMENIAN HIGH-SCHOOL FOUNDATION

PROPERTIES OF THE ÜSKÜDAR SURP HAÇ TİBREVANK ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

13 of the 20 immovable assets of the foundation have encountered ownership problems (65%) (see Graph 51). The majority of the immovable assets the foundation had purchased or acquired through donations or by will have been seized on the pretext that it was established in 1953 and therefore does not possess a 1936 Declaration. The foundation could not benefit from legal regulations

GRAFİK 51. ÜSKÜDAR SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİ VAKFINİN MÜLKLERİ (ADET: %)

GRAPH 51. THE PROPERTIES OF THE SURP HAÇ TİBREVANK ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER: %)

introduced in the 2000s since its legal personality had not been recognized until recently and it was not included on the community foundations list of the Directorate General of Foundations. (see p. 353)

The foundation has a piece of land in Acıbadem that has encountered problems although the title deed is registered in the foundation's name (TK 1034). The ring road passes through a section of this land, and the remaining part is within the Protected Band of the Highway System, its title deed was registered in 1964 when it was donated to the foundation. The Treasury made an attempt in 2002 to seize this piece of land, and the Public Waterworks Association and the Municipality have issued an expropriation decree for the parcel of the land, however, it is still registered in the foundation's name at the land registry. No payment has been made to the foundation for the expropriated part of the land. (see Map 50 on page 362)

Ermuş Tırpan, devised by his will dated 7 June 1967, of his four apartment flats in an apartment building on Reha Yurdakul Street in Şişli (TK 478), two to the Surp Haç Tıbrevank Armenian High-School, one to the Karagözyan Orphanage, and one to the Kalfayan Orphanage. The state completely disregarded this will, and in 2004, the Council of Foundations accepted the applications of the Karagözyan and Kalfayan orphanages, but rejected Tıbrevank's application stating that there was a problem of statute. Following the recognition of its legal personality, the foundation made a new application to the Council of Foundations in August 2012. (see Map 44 on page 341)

The 14/18 shares of an apartment on Bilezikçi Street in the Şişli Borough (TK 1253) that was devised by will to Tıbrevank and an apartment flat on Kaya Hatun Street in the same area (TK 1254) were donated to the Turkish Armenian Minority School Teachers Benevolent Foundation by the heirs because the title deeds could not be registered in the name of the foundation (see Map 44).²²⁵ An apartment flat in Sarıyer-Kireçburnu (TK 1212) was donated to the same foundation for the same reason on the condition that its revenues be shared between Feriköy Church and Tıbrevank High-School. An apartment on Bilezikçi Street (TK 1252) is in private ownership today. (see Map 44)

A part of a factory building on İyiniyet Street (TK 1214) was bequeathed to the foundation in 1968, however it could not be registered in the name of the foundation. The foundation has filed a new application in August 2012 for the return of this immovable asset, which is currently in private ownership (see Map 45 on p. 342). A house on two parcel lots in Görümce Street in Üsküdar (TK 1250) was also donated to the foundation in 1968. These parcel lots, currently in the ownership of a private company have been combined to form a new parcel lot (see Map 48 on p. 360). An application has also been made to the Council of Foundations for a house

SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİ VAKFI: TARİHÇE VE STATÜ SORUNLARI

Üsküdar'da Surp Haç Kilisesi bünyesinde 1678'de dini eğitim vermek üzere açılan, 1718'de Patrik IX. Hovhannes Golod tarafından derslik olarak yeniden düzenlenen ve 1770'lerde genişletilerek ruhban okuluna dönüştürülen Surp Haç Okulu (eski adıyla 'Tıbradun ve İskolya' yani 'ruhban evi ve okulu') Cumhuriyet'in ilk dönemlerine kadar hizmet verir.²⁰⁸ 1932 yılında kapatılan okulun yerine, 1953'te, dönemin patriği Başepiskopos Karekin Haçaduryan'ın girişimiyle, Apostolik Ermeni toplumu için din adamı yetiştirmek üzere 'Surp Haç Ermeni Ruhban Okulu' adı ile bir başka okul açılır.²⁰⁹ Bu okul için kurulan Surp Haç Tibrevank Ermeni Ruhban Okulu Vakfı 1954'te hizmet vermeye başlar.²¹⁰ Surp Haç Ermeni Kilisesi'nin karşısında ve kısmen Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı'na ait olan eski okul binasında faaliyet göstermeye başlayan okul, halen, daha sonra büyütülen bu binada eğitim vermeye devam etmektedir.

Surp Haç Tibrevank Ermeni Ruhban Okulu Vakfı, 1960 yılına kadar, Ermeni toplumuna ait diğer genel vakıflar gibi, 'Ermeni Malları Müşterek İdare Komitesi' ve Patriklik tarafından yönetilir. Adı geçen komitenin lağvedildiği²¹¹ 1960 yılından sonra ise, idare, yönetici seçimlerini İstanbul genelinde yapan diğer beş vakıfta olduğu gibi, seçilmiş kurullara geçer. Yüksek düzeyde eğitim veren bir ruhban okulu olarak açılan Tibrevank, 1967'de İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından, öğrenci eksikliği nedeniyle "tam faaliyet göstermediği" gerekçesiyle kapatılır.²¹² Ardından, 1969'da, "ruhban okulları"nın laik sistemle çelişik olduğunu ileri süren Millî Eğitim Bakanlığı'nın baskısıyla 'Özel Surp Haç Ermeni Lisesi' adını alarak azınlık okulu statüsüne geçer ve eğitime lise düzeyinde devam eder.²¹³

Okul vakfının yönetim kurulu seçimleri 1965 yılından itibaren her dört yılda bir yenilediği ve İstanbul Valiliği tarafından onaylandığı halde, Valilik, 1985 yılında seçilen yöneticilere belge vermez. Oysa aynı kurumun imzasını taşıyan, 1965 yılına ait bir yazıda, Surp Haç Ermeni Ruhban Okulu Vakfı'nın idaresi için yapılan seçimin usulüne uygun şekilde gerçekleştirildiği belirtilmiştir.²¹⁴ 1985 yılından sonra, vakıf temsilcileri öngörülen tarihlere seçim yapabilmek için yetkili makama başvurduklarında, Surp Haç Ermeni Lisesi Vakfı ile ilgili çalışmaların devam ettiği, bu yüzden ikinci bir tebliğe kadar seçimlere izin verilemeyeceği yanıtıyla karşılaşırlar. Bu hukuk dışı fiili durum, vakfın yıllarca yöneticisiz kalması sonucunu doğurur.²¹⁵ Bu süre zarfında kesintisiz olarak eğitim veren ancak vakıf statüsü tanınmayan ve varlığını özel okul statüsünde sürdüren okula, Millî Eğitim Bakanlığı öğretmen ve müdür yardımcısı göndermeye devam eder.²¹⁶

Öte yandan, Millî Eğitim Bakanlığı, vakıf temsilcilerinin, 1999 yılında, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu uyarınca, okula, ölmüş olan kurucu temsilcisinin yerine yeni bir kurucu temsilcisinin atanması için yaptıkları başvuruya verdiği cevapta, "ülke güvenliği açısından azınlık faaliyetlerinin kontrolü ile görevli" Azınlık Tali Komisyonu'nun bir kararını dayanak alarak, Surp Haç Ermeni Lisesi Vakfı'nın o tarihe kadar "sehven" (yanlışlıkla) azınlık vakfı olarak işlem gördüğünü, okul binası da dahil olmak üzere, adına tescilli bütün taşınmazlarla ilgili olarak Maliye Bakanlığı'nca dava açılması ve yönetim boşluğunun doldurulması için kayyum tayin edilmesi gerektiğini ileri sürer.²¹⁷ Oysa okul vakfının ruhsata bağlandığı 1954 yılından sonra edindiği taşınmazlar, Tapu Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca kendi adına tescil edilmiş, İstanbul Valiliği de bu tapu kayıtlarında devleti temsil etmek suretiyle vakfın tüzel kişiliğe sahip olup taşınmaz mal edinebileceğini açıkça belgelemiştir.²¹⁸

VGM, 4 Mayıs 1999 tarihli ve 8590 sayılı yazısında, "Surp Haç Ermeni Lisesi'nin idarecilerinin, yetkili kuruluşları yanıltmak suretiyle, okulu bir vakıf gibi göstererek Ermeni vatandaşlardan vasiyet ve bağış yoluyla taşınmaz mal iktisap ettiği" iddiasında bulunur.²¹⁹ Başbakanlık ise 22 Temmuz 1999 tarihli ve 23695 sayılı yazısında söz konusu taşınmazların fiili ve hukuki durumlarının tespit edilerek tapu iptali ve tescil davası açılması amacıyla konunun İstanbul Defterdarlığı Millî Emlak Denetmenleri Bürosu Başkanlığı tarafından incelenmesini ister. Başkanlık, 2001/27 numaralı raporunda, okul vakfının yasal mirasçısı bulunan taşınmazlarının tapularının iptal edilip mirasçılar adına tescil edilmesi, diğer taşınmazlarının ise tapularının iptal edilip Hazine adına tescil edilmesi için dava açılması gerektiği değerlendirmesinde bulunur. Hazine, söz konusu tapu iptal davasını 26 Şubat 2003 tarihinde Üsküdar 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde 2003/39 dosya numarasıyla açar.²²⁰ Dava halen karara bağlanmamıştır.

Okul vakfının yaşadığı bu sorunların yanı sıra, 24 Ocak 2003 tarihli bir yönetmeliğin ekinde yer alan, "Faaliyette Bulunan Cemaat Vakıfları" adı altında 161 cemaat vakfının adının yazılı olduğu bir listede, Surp Haç Ermeni Lisesi Vakfı'na yer verilmez. Bunun üzerine, vakıf, Ocak 2003'te, adının listeye eklenmesi için VGM'nin bağlı olduğu Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığı'na başvurur. Ancak yasal süre içerisinde dilekçeye cevap verilmemesiyle, başvuru reddedilmiş olur. Bu arada vakıf temsilcilerinin, vakfın tasarrufunda bulunan ancak tapuda tescil edilmemiş olan taşınmazların tescili için İstanbul Vakıflar Bölge Başmüdürlüğü'ne yaptıkları başvurular da, 24 Ocak 2003 tarihli yönetmeliğin ekinde yer alan listede vakfın adının yer almaması gerekçesiyle değerlendirmeye alınmaz.²²¹

Okul vakfı temsilcileri, vakfın neredeyse 30 yıldır belirsiz olan yasal statüsünü açıklığa kavuşturmak, bu kapsamda tasarruflarında bulunan taşınmazları kendi adlarına tescil ettirebilmek ve 1985 yılından beri engellenen vakıf yöneticiliği seçimlerinin yapılabilmesini sağlamak için 2003 yılında Danıştay nezdinde dava açar. Danıştay 10. Dairesi, 15 Kasım 2005 tarihli kararında Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı'nın bir cemaat vakfı olarak kurulduğunu ve halen aynı statüde olduğunu hükme bağlar.²²² Ancak VGM'nin Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na yaptığı temyiz başvurusu sonucunda, Genel Kurul, 2011 yılının Mart ayında verdiği kararla, 10. Daire'nin kararını bozar. Genel Kurul, 25'e 4 oy çoğunluğuyla aldığı kararın gerekçesinde Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği 1926 yılından önce kurulmadığı gibi, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 44. maddesi uyarınca verilen beyannamesi de bulunmadığı için cemaat vakfı sayılmasına olanak bulunmayan davacı hakkında cemaat vakıflarına ilişkin mevzuat hükümlerinin zaman içerisinde uygulanmış olmasının davacıya cemaat vakfı statüsü, dolayısıyla vakıf tüzel kişiliği kazandırmayacağı görüşünü dile getirir.²²³ Gayrimüslim vakıflarının karşılaştıkları sorunların Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan hukuki düzenlemelerle bir nebze olsun giderilebildiği 2000'li yıllarda, bu karar, Türkiye'deki üst yargı kurumlarının, "kazanılmış hakların geri alınmayacağı" güvence altına alan temel hukuk ilkesini hiçe sayarak evrensel demokrasi standartlarının ne kadar gerisinde kalabildiğini göstermiştir.

Okul vakfı temsilcilerinin, 27 Ağustos 2011'de yürürlüğe giren 651 sayılı kanun hükmünde kararname ile 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na eklenen geçici 11. madde uyarınca, vakfın tasarrufunda bulunan bazı taşınmazların tescili için yaptıkları başvuruları değerlendiren Vakıflar Meclisi, 18 Nisan 2012 tarihinde verdiği kararla, okul vakfının vakıf statüsünü tanınması üzerine, Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı, nihayet cemaat vakfı olarak tescil edilir.²²⁴ Hazine'nin, Surp Haç Ermeni Lisesi'nin açıldığı 1953 yılından sonra "okul idarecilerinin, yetkili kuruluşları yanıltmak suretiyle, okulu bir vakıf gibi göstererek Ermeni vatandaşlardan vasiyet ve bağış yoluyla taşınmaz mal iktisap ettiği" iddiasıyla 2003 yılında vakıf aleyhinde açtığı ve halen sonuçlanmamış olan tapu iptal davasının ise bu tescil kararından sonra düşmesi beklenmektedir.

SURP HAÇ TIBREVANK ARMENIAN HIGH-SCHOOL FOUNDATION: HISTORY AND PROBLEMS OF STATUS

The Surp Haç School, that was opened in 1678 in Üsküdar to provide religious education within the body of the Surp Haç Church, was reorganized in 1718 by Patriarch Hovhannes Golod IX in a classroom-structure and was in 1770 expanded and transformed into a seminary (or, with its former name ‘Tibradun and İskolya’, meaning ‘clergy home and seminary’) continued to serve until the early years of the Republic.²⁰⁸ The school was closed in 1932, and in 1953, on the initiative of the patriarch of the period, Archbishop Karekin Haçaduryan, a new school under the name ‘Surp Haç Armenian Seminary’ was opened to train clergymen for the Apostolic Armenian community.²⁰⁹ The Surp Haç Tibrevank Armenian Seminary Foundation, established for this seminary, began to operate in 1954.²¹⁰ The school that began to provide education at the old school building opposite the Surp Haç Armenian Church that is partly owned by the Surp Haç Armenian Church Foundation, continues its activities at this building that has been expanded since. (see Map 48)

The Surp Haç Tibrevank Armenian Seminary Foundation was, until 1960, like other general foundations that belong to the Armenian community, administered by the ‘Armenian Properties Communal Administration Committee’ and the Patriarchate. Following the abolishment of this committee in 1960²¹¹ the administration passed on to elected commissions like the other five foundations that carried out their administrative elections on an Istanbul-wide basis. The school that was opened as a high-ranking seminary, was closed in 1969 by the Istanbul National Education Directorate on the basis that it “did not operate fully” due to lack of students.²¹² Later, in 1969, following pressure from the Ministry of National Education that the existence of “seminaries” contradicted the secular system, it was reinstated in a minority school status under the title ‘Private Surp Haç Armenian High-School’ and continued providing education as a high-school.²¹³

Although the administrative board elections of the school foundation were renewed every four years from 1965 on, and were approved by the Istanbul Governorship, the Governor’s Office did not issue documents to administrators elected in 1985. This was despite the fact that an official document from 1965 bearing the signature of the same institution states that the election for the administration of the Surp Haç Armenian Seminary Foundation were carried out in accordance with regulations.²¹⁴ When in 1985, representatives of the foundation applied to the relevant authority to carry out elections at the planned dates, they received a response stating that work related to the Surp Haç Armenian High-School Foundation was continuing, and that no permit would be issued until further notification. This unlawful, actual state meant that for many years the foundation remained without administrators.²¹⁵ The school continued to provide education without interruption during this period, however its status as a foundation was not recognized and it sustained its existence in private school status, and the Ministry of National Education continued to appoint teachers and deputy headmasters to the school.²¹⁶

On the other hand, in response to an application made in 1999 by foundation representatives for the appointment of a new founder representative in place of the deceased former founder representative according to the Law no. 625 on Private Educational Institutions, the Ministry of National Education claimed, on the basis of a decree by the Minorities Auxiliary Commission “tasked with the control of minority activities in view of national security”, that the Surp Haç Armenian High-School Foundation had, until that date, “erroneously” operated as a minority foundation, and that it was necessary for the Ministry of Finance to file a lawsuit regarding all the immovable assets registered in the name of the foundation including the school building and that an external administrator should be appointed to tackle the administrative vacuum.²¹⁷ In fact, the immovable assets the school foundation had acquired after 1954 when it had been committed to a license, had been registered in its name according to Article 2 of the Deed Law, and the Istanbul Governorship, representing the state, clearly documented that the foundation had legal personality status and was authorized to acquire immovable assets.²¹⁸

The Directorate General of Foundations, in the official document no. 8590 dated 4 May 1999 claimed that the, “administrators of the Surp Haç Armenian High-School, had deceived public authorities and had thus acquired immovable assets through inheritance and donation from Armenian citizens by presenting the school as a foundation”.²¹⁹ The Prime Minister’s Office, on the other hand, in the official document no. 23695 dated 22 July 1999 requested the identification of the actual and legal status of the aforementioned immovable assets and the examination of the issue by the Istanbul Revenue Office National Estate Supervisors Office Presidency in view of the filing of a lawsuit for the cancellation and registration of the title deed. In its report no. 2001/27, the Presidency ruled that a lawsuit should be filed with a view for the cancellation of the title deeds of the immovable assets of the school foundation that had legal heirs, for their registration in the names of the heirs, and the cancellation of the title deeds of other immovable assets and their registration in the name of the Treasury. The Treasury filed the related title deed cancellation lawsuit on 26 February 2003 at the Üsküdar 5th Civil Court of First Instance with the file number 2003/39.²²⁰ The case continues.

In addition to these problems encountered by the school administration, the Surp Haç Armenian High-School Foundation was not included on a list of 161 community foundation titled “Active Community Foundations” appended to a statute dated 24 January 2003. This led to the foundation applying in January 2003 to the Deputy Prime Ministry and State Ministry the Directorate General of Foundations was affiliated with, for its name to be included in the list. However, since the petition did not receive a response within the legal deadline, the application was rejected. On the other hand, applications by foundation representatives to the Istanbul Foundations Regional Directorate for the registration of immovable assets that were in the use of the foundation but not registered in its name, were not taken into consideration because the name of the foundation was not on the list appended to the statute dated 24 January 2003.²²¹

The representatives of the school foundation filed a lawsuit in 2003 at the Council of State to clarify the legal status of the foundation that was now unclear for almost 30 years, to register the immovable assets in their use under their own name and to enable the elections for foundation administration that had been prevented since 1985. The 10th Chamber of the Council of State ruled, in its verdict dated 15 November 2005, that the Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation had been established as a community foundation and that it currently retained its status.²²² However, upon the appeal of the Directorate General of Foundations to the Council of State General Assembly of Chambers of Administrative Cases, the General Assembly voiced the opinion in the justification of the verdict it ruled with a majority of 25 to 4 that the plaintiff was not founded before 1926, when the Civil Code came into effect, and did not possess a declaration issued within the scope of Provisional Article 44 of the Foundations Law no.2762 and therefore could not be considered a community foundation; and that the fact that legal provisions related to community foundations had been applied to the plaintiff did not entitle the plaintiff to community foundation status, and therefore legal personality as a foundation.²²³ This verdict, which came in the 2000s when the problems encountered by non-Muslim foundations had been dispelled to a certain extent with legal regulations carried out as part of the European Union accession process, showed how the upper echelons of the judicial system of Turkey lagged behind universal standards of democracy by completely ignoring the main principle of law ensuring that “vested rights cannot be abrogated by retrospective legislation”.

Assessing the application by the representatives of the school foundation in accordance with the decree law no. 651 that came into effect on 27 August 2011 and provisional Article 11 appended to the Foundations Law no. 5737, for the registration of a number of immovable assets in the use of the foundation, the Council of Foundations, in its verdict dated 18 April 2012, recognized the foundation status of the school foundation and the Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation was finally registered as a community foundation.²²⁴ The lawsuit filed in 2003 by the Treasury against the foundation with the claim that after the Surp Haç Armenian High-School was opened in 1953 “the administrators of the Surp Haç Armenian High-School had deceived public authorities and had thus acquired immovable assets through inheritance and donation from Armenian citizens by presenting the school as a foundation” for the case of which still continues is now expected to be dismissed after the verdict for the registration.

16. YÜZYILDAN BERİ VARLIĞINI SÜRDÜREN ÜSKÜDAR SURP GARABED ERMENİ KİLİSESİ (2010)

ÜSKÜDAR SURP GARABED ARMENIAN CHURCH EXISTING SINCE THE 16TH CENTURY (2010)

açılan Cemaran, şehrin ilk Ermeni eğitim kurumlarından (bkz. Harita 48, s. 360). Yerinde, bugün, Halıoğlu'ndaki eski binasını kaybeden Özel Kalfayan Ermeni İlköğretim Okulu faaliyet göstermektedir (bu kaybın öyküsü için bkz. El Koyma Hikâyeleri s. 108). Binanın hemen yanında, 1727-1736 arasında Kudüs rahipleri için yaptırılan, yok olduğu halde ismen varlığını uzun zaman sürdüren bir manastır da bulunmaktaydı. Kiliseden Bağlarbaşı Ermeni mezarlığına kadar uzanan mahalle, Osmanlı döneminde 'Vankın (manastır) Bağ'ı olarak anılırdı.²²⁷ Bu nedenle, kilisenin kullanımındaki toprakların burada tespit edilebilenden daha geniş bir alana yayılması ihtimali yüksektir. (bkz. Harita 47, s. 349)

ÜSKÜDAR SURP GARABED ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen –kilise, okul ve mezarlıkla birlikte– toplam 50 taşınmazı vardır (bkz. Grafik 52). Vakıf, mülkiyet sorunu yaşayan 25 mülkünden (%50) yalnızca birini 1936 sonrası edinmiştir; diğerlerinin hepsi ya 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde ya da 1936 Beyannamesi'nde, bazıları ise her ikisinde birden kayıtlıdır. Vakfın, mülklerinin iade edilmesi için 2000'li yıllarda yaptığı tüm başvurular reddedilmiştir.

Vakfın el konan taşınmazlarının 17'si Üsküdar'dadır; bunların 11 adedi 1936 Beyannamesi'nde yer alır. Osmanlı

dönemine ait tapu kayıtlarında, sahibi Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı olarak görünen Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'nın kuzey yarısı (TK 197) Surp Haç Kilisesi'nin, güney yarısı (TK 198) Surp Garabed Kilisesi'nin kullanımındadır ancak 1936'da yalnızca Surp Haç Kilisesi Vakfı'nın beyannamesinde yer alır. Mezarlık, şu anda, birçok diğer mezarlık gibi Belediye'nin mülkiyetindedir. (bkz. Harita 48, s. 360)

Vakfın 1936 sonrasında edindiği, İcadiye Mahallesi'nde Murat Mehmet Özen Sokak'ta bulunan bahçeli ahşap ev (TK 222) mahkeme yoluyla VGM'nin mülkiyetine geçmiştir. Tapu kayıtlarında, mazbut bir vakıf olan 'Karabet Kalfa Vakfı'na ait görünen evin iade edilmesi için bugüne dek birçok başvuruda bulunulmuş ancak olumlu sonuç alınamamıştır. (bkz. Harita 46, s. 348)

Vakfın 1936'da beyan edilmeyen bir başka mülkü ise Selim Mahallesi Aşçıhanı Sokak'taki bir arsadır (TK 225). 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde yer alan bu mülke 1957 yılında, kadastro çalışması sırasında VGM tarafından el konduğu bilinmektedir. VGM adına olan tapu tescilinin iptali için açılan dava vakıf lehine sonuçlansa da, 1960'larda yaşanan birçok benzer durumda olduğu gibi, mülk vakıf adına tescil edilememiştir. (bkz. Harita 48, s. 360)

on Eminsınan Hamamı Street in the Fatih Borough (TK 1211) that was also bequeathed to the foundation in 1968 but later passed into private ownership (see Map 24 on page 276).

An apartment flat on Sivastopol Street in Kadıköy (TK 1213) that belongs to the foundation is in private ownership today. Six apartment flats of an apartment building in Fenerbahçe (TK 687) were bequeathed to the foundation in 1970. A new apartment building has been built in place of this apartment after the flats were passed onto the Treasury with a lawsuit that ended in 1984. The foundation applied to the Council of Foundations in August 2012 for the return of its shares currently registered with the Treasury. (see Map 32 on page 306)

An apartment on Sakızağacı Street in Beyoğlu that was bequeathed to the foundation in 1970 (TK 1251) is presently under the ownership of the Beyoğlu Municipality. The lawsuit filed by the Treasury in 1988 to purchase this immovable asset was concluded in 1990, and the court ruled for the cancellation of the foundation's title deed registration and the transfer of the title deed to the Treasury. The foundation has most recently filed an application to the Council of Foundations in 2007 for this immovable asset that has passed into the ownership of the Municipality. (see Map 14 on p. 228)

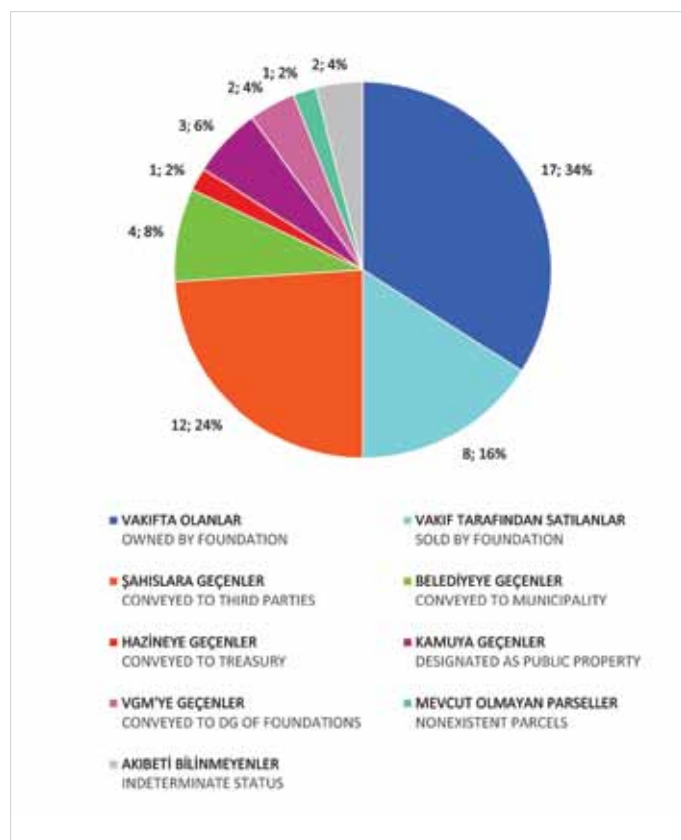
The foundation has another immovable asset, the half-share of a house in Üsküdar acquired via a will prepared in 1964, however, it was not possible to determine the location of the house.

ÜSKÜDAR SURP GARABED ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Although the construction date of the Surp Garabed Church, one of the oldest Armenian churches in Istanbul, which is located in the Murat Reis Neighbourhood in Üsküdar, is not clear, it is known that it has existed at least since the year 1555. The church was constructed as a wooden, small temple upon the firman of the sultan for Armenian workers the majority of which had migrated from Muş or Van to work in the construction of many public buildings, the Mihrimah Sultan Mosque first and foremost among them. The church has been rebuilt several times following fires, and the current church was built in stone following the great Yenimahalle Fire in 1888, and is still active today.²²⁶

CEMARAN SCHOOL

Cemaran, opened in 1838 within the body of the Surp Garabed Church, is one of the first Armenian educational institutions in Istanbul. (see Map 48 on page 360) Today, in its former location, is the Private Kalfayan Armenian Primary School, that lost its former building in Halıcıoğlu (for the story of this lost see the chapter called 'Stories of Unlawful Property Seizure' p. 109). In close proximity to the building, there was

GRAFİK 52. ÜSKÜDAR SURP GARABED ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NİN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 52. THE PROPERTIES OF THE ÜSKÜDAR SURP GARABED ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

a monastery that had been built from 1727 to 1736 for priests of Jerusalem, which continued to be referred to long after it was demolished. The neighbourhood that stretched from the church to the Bağlarbaşı Armenian Cemetery used to be referred to as the 'Vankın Bağ' (Monastery Vineyard) during the Ottoman period.²²⁷ Therefore, it is highly likely that the lands of the church expand over a much broader area than that which was identified here. (see Map 47 on page 349)

PROPERTIES OF THE ÜSKÜDAR SURP GARABED ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has a total of 50 immovable assets – including the church, school and cemetery– that have been identified (see Graph 52). The foundation acquired only one of its 25 properties that encountered ownership problems (50%) after 1936; all the other properties are registered on either the 1913 List of Legal Personalities or on the 1936 Declaration, and some are included on both. All the applications the foundation made in the 2000s for the return of its properties were rejected.

17 of the foundation's seized immovable assets are in Üsküdar; 11 of them are listed on the 1936 Declaration. The owner of the Bağlarbaşı Armenian Cemetery is recorded in Ottoman title registers as the Üsküdar Surp Haç Armenian

ÜSKÜDAR SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ'NDE BİR AYIN (2010)

MASS AT THE ÜSKÜDAR SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH (2010)

1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlı olduğu halde 1936'da beyan edilmeyen ve vakfın tasarrufundan nasıl çıktığıyla ilgili fazla bilgi olmayan üç taşınmaz daha bulunmaktadır. Allame Caddesi'ndeki bir dükkân (TK 1110), şu anda Belediye'nin mülkiyetindedir (bkz. Harita 48, s. 360). Üsküdar'ın merkezinde, Karacaoğlan (eski adıyla Demirci) Sokak'ta yer alan başka bir dükkân (TK 1111), Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde "çilingir dükkânı" olarak geçmektedir ve bugün, tapuda şahıs adına kayıtlıdır (bkz. Harita 49, s. 361). İcadiye'de, Müneccimbaşı (eski adıyla Saatçi Simbos) Sokak'ta bulunan bir evin (TK 1112) parseli şahsa geçmiş ve başka bir parselle birleştirilmiştir (bkz. Harita 46, s. 348).

1936 Beyannamesi'nde, Selamiali Mahallesi Cinali (eski adıyla Tospatoğlu) Sokak'ta "bir masura su" ve "su haznesi" olarak iki kalemde kaydedilen ve eski haritalarda da çeşme olarak görülen taşınmazın 1926 tarihli Su Kanunu kapsamında kamulaştırılarak Belediye'nin mülkiyetine geçtiği belirlenmiştir (TK 1069). Çeşmenin hemen yanında bulunan, 1936 Beyannamesi'nde yazdığına göre yanarak yıkılmış olan bir ev (TK 1070) ile bitişindeki arsanın, şu anda şahıs mülkiyetinde olan mevcut parselin tamamını kapsayıp kapsamadığı konusunda kesin bir bilgiye ulaşılamadığından, haritada sembolik bir gösterim tercih edilmiştir. (bkz. Harita 48, s. 360)

Vakfın Valide-i Atik Mahallesi Eski Toptaşı Caddesi'nde bulunan ve halen şahıs mülkiyetinde olan arsasının (TK 223) 1936 Beyannamesi'nde yer aldığı, çok eskiden beri vakfın kullanımında olduğu ve tapuda "Garabetoğlu Zakar" adına, nam-ı müstear olarak kayıtlı olduğu bilinmektedir (bkz. Harita 49, s. 361). Bu arsanın kilise adına tescil edilmesi için vakfın yaptığı birçok girişim başarısız olmuş, 2000'li yıllarda yapılan yasal değişiklikler kapsamındaki başvurular da reddedilmiştir. Aynı haritada görülen dükkân (TK 927) ise güncel kadastral haritada mevcut değildir. Kilise tarafından kiraya verilmek suretiyle tasarruf edilen bu dükkân, yol düzenleme çalışmaları sırasında kamulaştırılmış, ancak bundan önce vakıf adına tescil edilemediğinden bedeli ödenmemiştir.

Valide-i Atik Mahallesi, Şair Talat Sokak'ta bulunan Belediye mülkiyetindeki arsa (TK 221), 1966'da vakfın tasarrufundan çıkmıştır. Vakfın, Şair Talat Sokak'ta yer alan, Hazine'nin mülkiyetindeki bir dükkânı (TK 220) geri alabilmek için Vakıflar Meclisi'ne yaptığı başvuru reddedilmiş, 1960'lı yıllarda giriştiği hukuk mücadelesi de sonuç vermemiştir. Allame Caddesi'ndeki dükkânların (TK 224 ve TK 920) malikleri şahıslardır. Aynı yapı adasında, Miroğlu Sokak'ta bulunan arsa (TK 925) ise kamu mülkiyetindedir. Kamu mülkiyetindeki bir diğer mülk (TK 919), 1936 Beyannamesi'nde sekizinci sırada yer alan arsadır. Arsa zamanla iki ayrı parsel bölünmüş, kiliseyle komşu olan kısım vakfın tapulu mülkü iken, diğer kısım kamu mülkiyetine geçmiştir. (bkz. Harita 48, s. 360)

Vakfın en büyük kayıplarından biri, Büyük Çamlıca'da Kısıklı Mahallesi, Çamlıca Deresi ve Hilal sokaklarına cephesi bulunan 10 dönümlük arazidir (TK 219). Arazinin 1 Kasım 1837 tarihli hücceti olmasına rağmen, kadastro tespiti yapılırken, tapudaki 'malik' hanesi açık bırakılmıştır. Daha sonra, yapı adasındaki diğer parsellerin maliklerinin açtığı itiraz davasında, adanın tümü için inceleme yapılmış ve Kadastro Komisyonu'nun 30 Kasım 1956 tarihli kararında bu arazinin, "Karabet (Garabed) veledi Krikor" adına kayıtlı, kiliseye ait bir akar olduğu belirlenmiştir. Bazı kayıtlarda ise "Karabet veledi Zakar" adı geçmektedir. Kararda ayrıca, bu arazinin Surp Garabed Kilisesi'nin manevi şahsiyeti adına tescil edilmesi gerektiği de belirtilmiş olmasına rağmen, arazi, 22 Temmuz 1960'ta şahıs adına tescil edilmiştir. Vakfın Tapu Müdürlüğü'ne yaptığı talebe verilen cevapta açık olarak yazılmadığından, bu şahsın "Karabet veledi Krikor" ya da "Karabet veledi Zakar" olup olmadığı netlik kazanmamıştır. (bkz. Harita 50, s. 362)

Surp Garabed Kilisesi Vakfı'nın Fatih'te sekiz adet sorunlu mülkü vardır ve bunların hepsi 1936 Beyannamesi'nde yer alır. Nuru Osmaniye Caddesi'ndeki dükkân (TK 930), Bodrum Han'da bulunan han odası (TK 931) ve Kapalıçarşı içindeki Terlikçiler Sokak'ta yer alan dükkânların hepsi (TK 932, TK 933, TK 934) şu anda şahıs mülkiyetindedir. Yine Kapalıçarşı içindeki Kazazlar ve Kalpakçılarbaşı sokaklarının kesiştiği noktada yer alan dükkân (TK 344), hisseli bir parseldir ve diğer hisse Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı'nındır. Hem Surp Garabed Kilisesi Vakfı'nın, hem de Beşiktaş Vakfı'nın 1936 Beyannamesi'nde yer alan dükkân, bugün iki vakfın da tasarrufunda değildir. Dükkân şu anda –muhtemelen nam-ı müstear– bir 'şahıs' ve –muhtemelen VGM bünyesinde olan– bir başka vakfın mülkiyetindedir (bkz. Harita 30, s. 287). Tayahatun Mahallesi Tarakçılar Caddesi'nde yer alan dükkân (TK 928), şahıs mülkiyetinde olan ve iadesi için yapılan başvuru reddedilen bir başka taşınmazdır. Fatih'teki son taşınmaz (TK 935) ise, 1936 Beyannamesi'nde "Bohçacı Hanı adıyla maruf hanın 48 hissesi" olarak kaydedilmiş, daha sonra Yeni Cami Meydanı ve çevresinin istimlakı sırasında kamulaştırılmış olan bir dükkândır. (bkz. Harita 31, s. 294)

Church Foundation; today its northern half (TK 197) is used by the Surp Haç Church, and the southern half (TK 198) by the Surp Garabed Church, however it is listed only on the Surp Haç Church Foundation's 1936 Declaration. The cemetery is at present, like many other cemeteries, under the ownership of the Municipality. (see Map 48 on page 360)

The wooden house in a garden on Murat Mehmet Özen Street in the İcadiye Neighbourhood that was acquired by the foundation after 1936 (TK 222) passed into the ownership of the Directorate General of Foundations as a result of a lawsuit. Many applications have been made for the return of the house that appears to belong to the defunct 'Karabet Kalfa Foundation' in the title registrar, however, there has been no favourable outcome as of yet. (see Map 46 on p. 348)

Another property of the foundation that was not declared in 1936, is a piece of land on Aşçıhanı Street in the Selamiali Neighbourhood (TK 225). It is known that this property, which is included on the 1913 List of Legal Personalities, was seized in 1957 by the Directorate General of Foundations during cadastral survey work. Although the lawsuit filed for the cancellation of the title deed registration in the name of the Directorate General of Foundations concluded in favour of the foundation, as in many other cases that took place in the 1960s, the property could not be registered in the foundation's name. (see Map 48 on page 360)

There are a further three immovable assets that were registered on the 1913 List of Legal Personalities but were not declared in 1936, for which little information exists as to how they left the use of the foundation. A shop on Allame Street (TK 110), is now under the ownership of the Municipality (see Map 48). Another shop on Karacaoğlan (formerly Demirci) Street in the centre of Üsküdar (TK 111) is referred to as a "locksmith's shop" in the List of Legal Personalities and is registered under private ownership today (see Map 49). The parcel lot of a house in İcadiye, on Müneccimbaşı (formerly Saatçi Simbos) Street (TK 112) passed into private ownership and was combined with another parcel lot. (see Map 46 on page 348)

It has been determined that the immovable asset, registered in the 1936 Declaration as two items, "a water fountain" and "a reservoir" on Selamiali Mahallesi Cinali (formerly Tospatoğlu) Street, which also appears as a fountain in old maps, was expropriated within the scope of the Law on Water Supplies that came into effect in 1926 and passed into the ownership of the Municipality (TK 1069). Precise information could not be unearthed regarding whether a house (TK 1070) next to the fountain that, according to 1936 Declaration, was destroyed in a fire, and the land lot adjacent to it, covered the whole of the current parcel lot which is in private ownership, and therefore a symbolic representation has been preferred in the map. (see Map 48 on page 360)

It is documented that the land lot of the foundation on Eski Toptaşı Street in the Valide-i Atik Neighbourhood which

1871'DE ÜSKÜDAR-İCADIYE'DE KURULAN VE 2000 YILINDA ÖĞRENCİ AZLIĞINDAN DOLAYI KAPATILAN NERSESYAN YERMONYAN ARMENİ İLKÖĞRETİM OKULU (2011)

NERSESYAN YERMONYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL IN ÜSKÜDAR-İCADIYE, OPENED IN 1871 AND CLOSED IN 2000 DUE TO LACK OF STUDENTS (2011)

is currently under private ownership (TK 223) was included in the 1936 Declaration, that it was in the foundation's use since ancient times and that it is registered under the name "Garabetoğlu Zakar" as a *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] at the deed office (see Map 49 on page 361). Many attempts by the foundation to have this land lot registered in the name of the church have failed, and applications within the scope of the legal regulations enforced in the 2000s were also rejected. The shop visible in the same map (TK 927) is not included in the current cadastral map. This shop used to be leased out by the church as a source of revenue before it was expropriated during road work, however, no compensation was paid since the foundation could not register it in its name before that date.

The land lot on Şair Talat Street in the Valide-i Atik Neighbourhood which is in the ownership of the Municipality (TK 221) left the possession of the foundation in 1966. The application the foundation made to the Council of Foundations to retrieve a shop on Şair Talat Street that was in the ownership of the Treasury was rejected, and the legal struggle it initiated in the 1960s also failed. The current owners of the shops on Allame Street (TK 224 and TK 920) are persons. Another asset on the same block (TK 925) is under public ownership. Another asset under public ownership (TK 919) is the land lot listed in eighth place in the 1936 Declaration. In time, the land was divided into two parcel lots, and while the lot adjacent to the church remained the registered property of the foundation, the other passed into public ownership. (see Map 48 on page 360)

One of the greatest losses of the foundation is the 10-dunam (10 thousand squaremeters) land in Büyük Çamlıca facing the Çamlıca Deresi and Hilal streets in the Kısıklı Neighbourhood (TK 219). Although the land has a judicial entitlement dated 1 November 1837, the 'ownership' section in the title deed was left vacant during cadastral survey.

ÜSKÜDAR SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI

1676'da Papaz Apraham tarafından inşa edilen Surp Haç Şapeli, 1685'te kiliseye dönüştürülmüştür. Çeşitli kereler onarılan ve yeniden yapılan kilise binası, 1830'da kâgir olarak inşa edilerek bugünkü haline kavuşmuştur.²²⁸ Halen ibadete açıktır. (bkz. Harita 48, s. 360)

NERSESYAN YERMONYAN ERMENİ İLKÖĞRETİM OKULU

1871'de İcadiye'de, Arakel Taşçıyan'ın girişimi ve Krikor Nersesyan'ın desteğiyle, Taşçıyan'ın ölen kızı Yermone'nin anısına kurulan karma okul, Cumhuriyet döneminde Özel Nersesyan Yermonyana Ermeni İlköğretim ve Anaokulu olarak eğitim vermeye devam etmiştir. Okul binası, MEB'in verdiği izinle 1972'de Gülbenkyan Vakfı tarafından onarılmıştır.²²⁹ Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı'na bağlı olarak hizmet veren okul, öğrenci azlığından dolayı 2000 yılında kapatılmıştır. Parselleri Kuzguncuk ve Gedikpaşa Ermeni kiliselerine ait olan okul binasının, bu kilise vakıflarının Kalfayan Yetimhanesi Vakfı ile yapmış olduğu anlaşma kapsamında, Kalfayan Okulu öğrencileri için yatakhane olarak kullanılması planlanmaktadır. (bkz. Harita 46, s. 348)

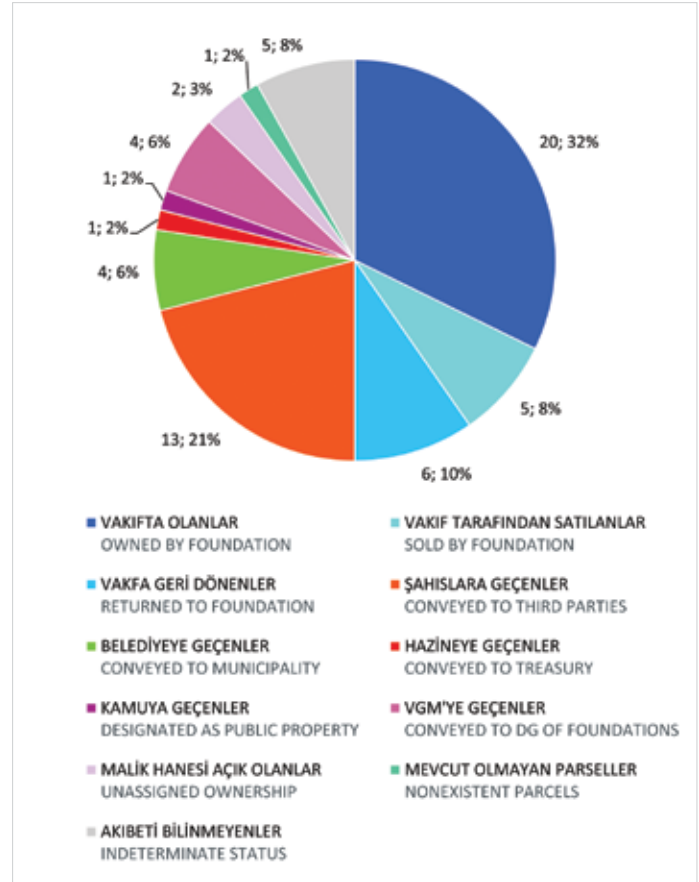
ÜSKÜDAR SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Vakfın tespit edilebilen, –kilise, okullar, mezarlık ve çeşme de dahil olmak üzere– 64 mülkü vardır. Bunlardan 37'si (%61) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 53); içlerinden yalnızca ikisi 1936'da beyan edilmemiştir. Vakıflar Meclisi, 2004'te altı taşınmazı vakfa iade etmiştir.

Vakfın el konan taşınmazlarının çoğu Üsküdar ilçesinde, iade edilen taşınmazların hepsi Selamiali Mahallesi'ndedir. Babacan Sokak'ta (TK 625, bkz. Harita 46) ve Meyilli Sokak'ta (TK 639) birer ev, Üzümkızı Sokak'taki iki (TK 620 ve TK 621), Kozanoğlu Sokak'ta (TK 638) ve Demircioğlu Sokak'ta (TK 608) birer arsa bulunmaktadır. (bkz. Harita 48, s. 360)

Vakfın, Eylül 2012 itibarıyla mülkiyet sorunu devam eden 31 taşınmazı vardır. Hayrat vasfındaki iki taşınmaz da bunların içindedir. Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'nın kuzey kısmı (TK 197) Surp Haç Ermeni Kilisesi'nin, güney kısmı ise Surp Garabed Ermeni Kilisesi'nin kullanımındadır. Vakıf, Belediye'nin mülkiyetinde olan mezarlığın tamamı için 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında iade başvurusu yapmıştır. Kilisenin güneyinde yer alan bir çeşme ve su haznesi de (TK 646) Belediye'nin mülkiyetindedir. (bkz. Harita 48)

Mezarlığın kuzeyinde, Bağlarbaşı İcadiye Caddesi'nde bulunan bir arsa (TK 647) şahıs mülkiyetine geçmiştir. 1973 yılında yapılmış bir kira kontratı olması, arsanın daha sonra vakfın tasarrufundan çıktığına işaret etmektedir. Gazi Caddesi'nde yer alan bir arsa (TK 607) ile üç dükkân (TK 629, TK 1114 ve TK 1116), Kozanoğlu Sokak'taki iki arsa (TK 612 ve TK 622), Üzümkızı Sokak'taki bir dükkân (TK 619), Silahtar Bahçesi ve Doğramacı Mehmet (eski adı Keresteci Manuel)

GRAFİK 53. ÜSKÜDAR SURP HAÇ ERMENİ KİLİSESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 53. THE PROPERTIES OF THE ÜSKÜDAR SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION (NUMBER; %)

sokaklarında bulunan birer arsa (TK 1117 ve TK 1119) tapuda şahıslar adına kayıtlıdır. (bkz. Harita 48)

Vakfa ait, Silahtar Bahçesi Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 1118) kamu mülkiyetine geçmiştir. Demircioğlu Sokak'taki bir arsa (TK 609) ve Bakkal Adem Sokak'taki bir ev (TK 623) ise şu anda Belediye'nin mülkiyetindedir. Kilisenin hemen yanındaki bir arsa (TK 613), Üzümkızı Sokak'taki başka bir arsa (TK 626) ile Surp Haç Tıbrevank Ermeni Lisesi'nin bahçesi olan bir parsel (TK 606) ise halen VGM'nin mülkiyetindedir. Okul bahçesi için VGM'ye kira ödenmektedir. (bkz. Harita 48)

Vakfın, güncel kadastro haritasında mevcut olmayan ve tapuda 'malik' hanesi açık bırakılmış olan bir evinin (TK 614) bulunduğu parsel, yanındaki üç parsel ile birleştirilmiş ve buraya bir bina inşa edilmiştir. Birleştirme öncesinde söz konusu üç parselin kilise ile aynı yapı adasında yer alması ve bunların da 'malik' hanelerinin açık olması, hepsinin vakıfla ilişkisi olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak bu konuda kanıt teşkil edebilecek bir veri olmadığından, haritada yalnızca evin bulunduğu parsel işaretlenmiştir (bkz. Harita 48). Tapu kayıtlarında 'malik' hanesi hâlâ açık görülmesine rağmen üzerinde bir bina inşa edilmiş olan Topal Osman Sokak'taki (eski adı Topal Oskiyan) bir arsa da (TK 643), vakfın el konan taşınmazlarındandır. (bkz. Harita 48)

Later, in the lawsuit of objection filed by owners of the other parcel lots on the block, an investigation was carried out for the entire block, and the verdict of the Cadastral Commission dated 30 November 1956 determined that this land was an *akar* [real estate properties generating income] that belonged to the church and registered under the name “Karabet veledi Krikor [Krikor, son of Karabet]”. Some records also state “Karabet veledi Zakar [Zakar, son of Karabet]”. Although the verdict stated that it was necessary for this land to be registered in the spiritual name of the Surp Garabed Church, it was registered on 22 July 1960 in a person’s name. The response to the request filed by the foundation at the Land Directorate does not make it clear whether the person under whose name the asset is registered is “Karabet veledi Krikor [Krikor, son of Karabet]” or “Karabet veledi Zakar [Zakar, son of Karabet]”. (see Map 50 on page 362)

The Surp Garabed Church Foundation has eight assets in Fatih that have encountered problems, all of which were listed in the 1936 Declaration. The shop on Nuru Osmaniye Street (TK 930), the commercial building room in Bodrum Han (TK 931) and all the shops on Terlikçiler Street in the Grand Bazaar (TK 932, TK 933, TK 934) are currently under private ownership. The shop at the intersection of Kazazlar and Kalpakçılarbaşı streets again in the Grand Bazaar (TK 344) is a shared parcel and the other share belongs to the Beşiktaş Surp Asdvadzadin Armenian Church Foundation. The shop is included on the 1936 Declarations of both the Surp Garabed Church Foundation and the Beşiktaş Foundation, yet it is not in the use of either foundation today. The shop is currently under the ownership of a ‘person’ –probably *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee]– and another foundation –which is probably within the body of the Directorate General of Foundations (see Map 30 on page 287). The shop on Tarakçılar Street in the Tayahatun Neighbourhood (TK 928), is another asset which is under private ownership for which the application for its return has been rejected. The final immovable asset in Fatih (TK 935) was registered in the 1936 Declaration as “the 48 shares of the commercial building known as Bohçacı Hanı”, and is a shop that was expropriated during the transformation of the Yeni Cami Square and its surroundings. (see Map 31 on page 294)

ÜSKÜDAR SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

Built by Priest Apraham in 1676, the Surp Haç Chapel was transformed into a church in 1685. Renovated and rebuilt many times, the church building was finally built in stone in its present state in 1830.²²⁸ The church is still active. (see Map 48 on page 360)

NERSESYAN YERMONYAN ARMENIAN PRIMARY SCHOOL

The mixed school, founded in 1871 in İcadiye, with the initiative of Arakel Taşçıyan and the support of Krikor

Nersesyan’ın in memory of Yermone, Taşçıyan’s deceased daughter, continued to provide education in the Republican period as the Private Nersesyan Yermonyanyan Armenian Primary and Nursery School. The school building was renovated in 1972 by the Gülbenkyan Foundation with the permission of the Ministry of National Education.²²⁹ The school, affiliated with the Surp Haç Armenian Church Foundation, was closed in 2000 due to lack of students. The school building, the parcels of which belong to the Kuzguncuk and Gedikpaşa Armenian churches, is planned to be used as a dormitory for the students of the Kalfayan School within the scope of the agreement made between these church foundations and the Kalfayan Orphanage Foundation. (see Map 46 on p. 348)

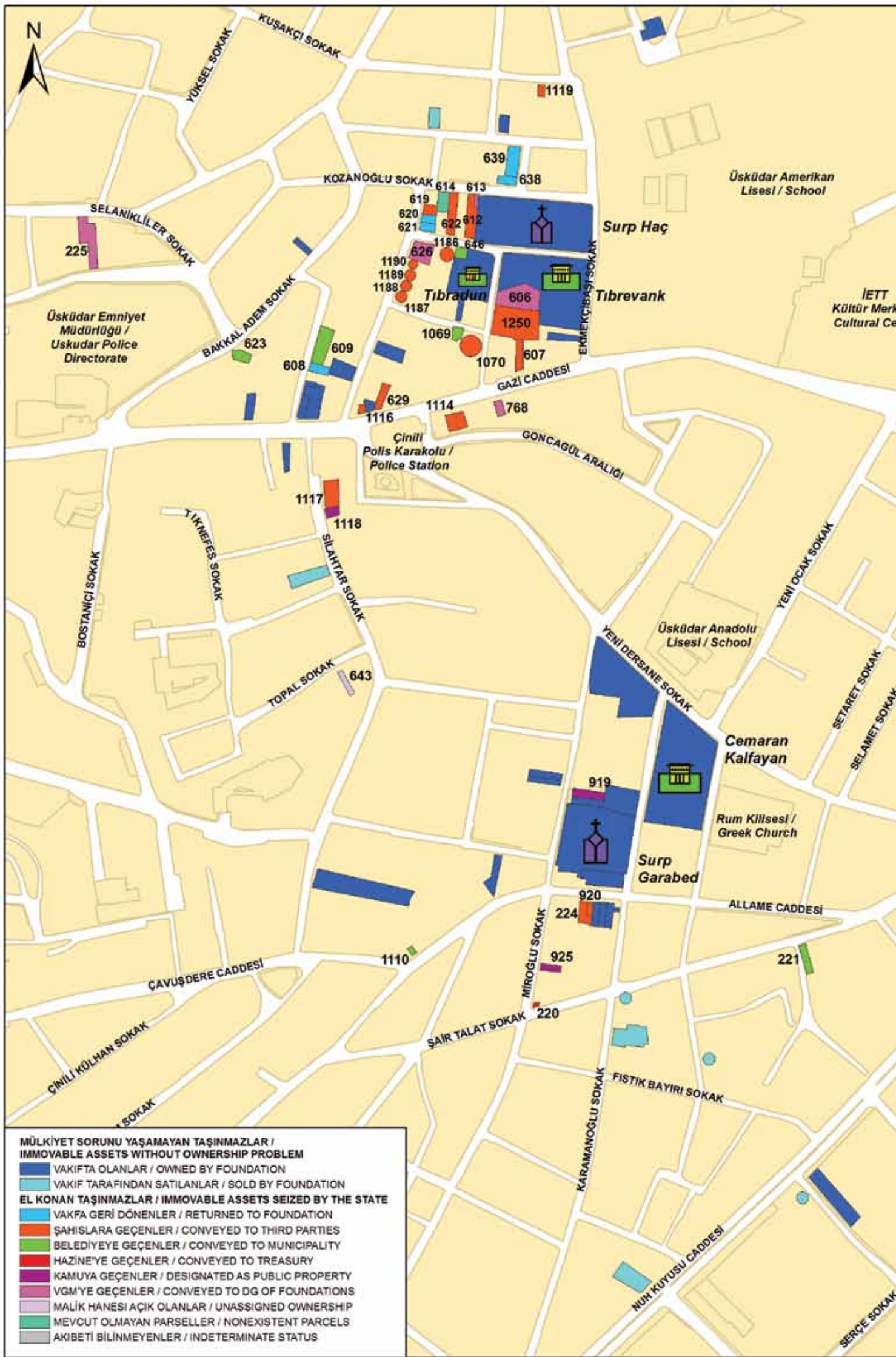
PROPERTIES OF THE ÜSKÜDAR SURP HAÇ ARMENIAN CHURCH FOUNDATION

The foundation has a total of 64 assets –including the church, schools, cemetery and the fountain– that have been identified. 37 of these (61%) have encountered various ownership problems (see Graph 53); only two of these were not declared in 1936. The Council of Foundations returned six immovable assets to the foundation in 2004.

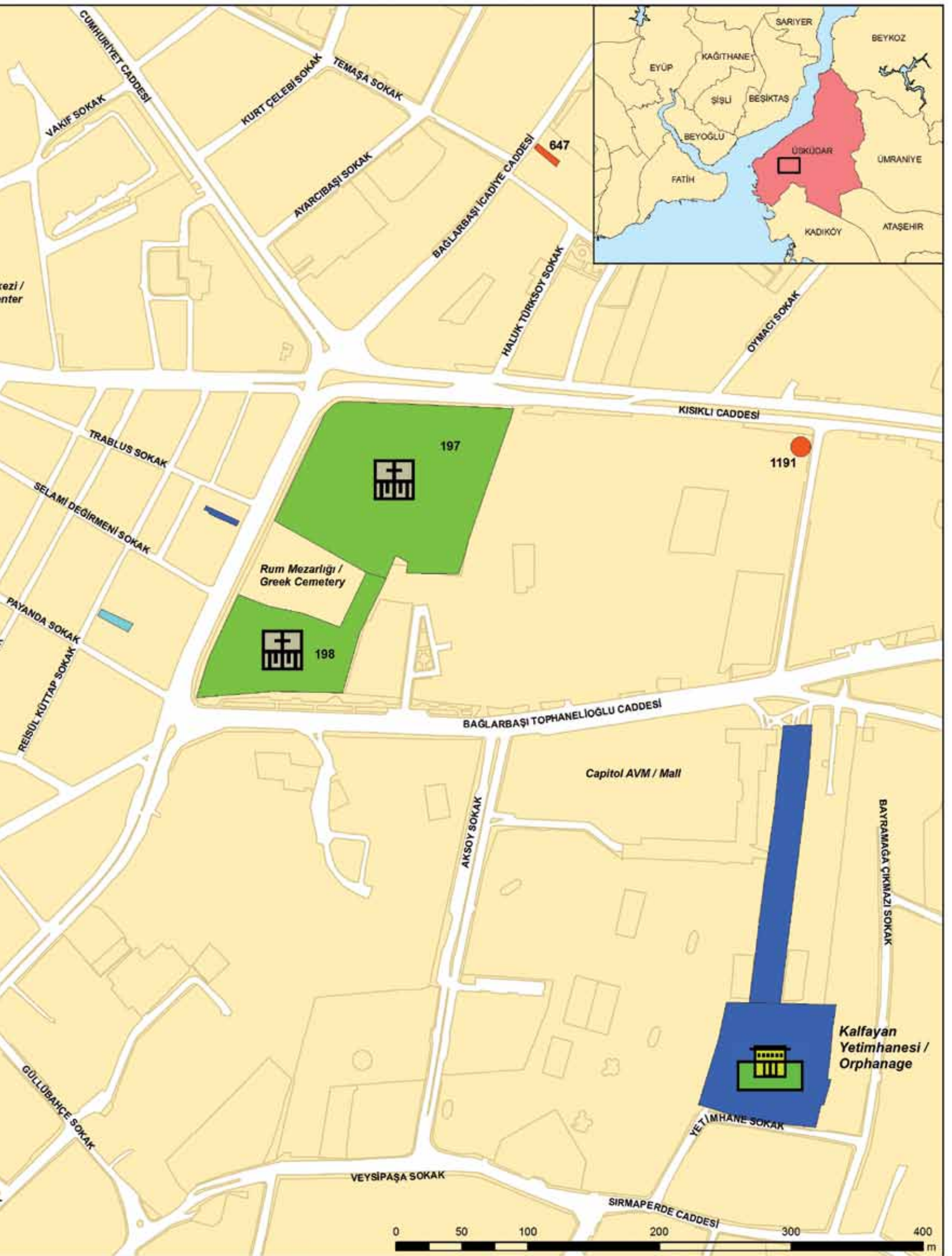
The majority of the immovable assets of the foundation that were seized are in the Üsküdar Borough, and all the returned immovable assets are in the Selamiali Neighbourhood. There are a house each on Babacan Street (TK 625, see Map 46) and Meyilli Street (TK 639), two land lots on Üzümkızı Street (TK 620 ve TK 621), and one each on Kozanoğlu Street (TK 638) and Demircioğlu Street (TK 608). (see Map 48)

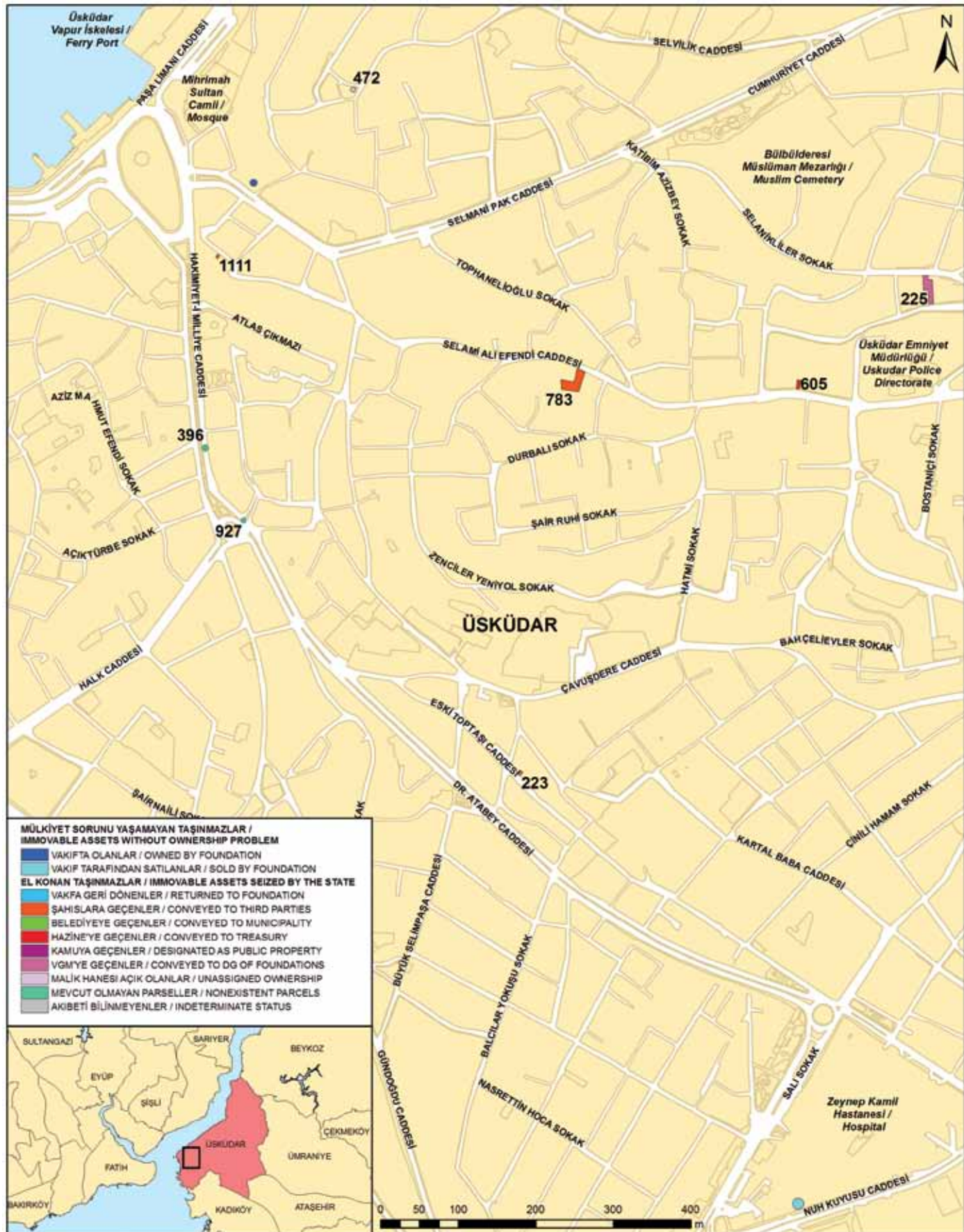
As of September 2012, 31 immovable assets of the foundation have continuing ownership problems. This figure includes two immovable assets in the *hayrat* [charitable properties such as schools, churches, cemeteries] category. The northern part of the Bağlarbaşı Armenian Cemetery (TK 197) is in the use of the Surp Haç Armenian Church, and the southern part is in the use of the Surp Garabed Armenian Church. The foundation has made an application for the return of the whole of the cemetery which is currently under the ownership of the Municipality within the scope of the decree law dated 27 August 2011. A fountain and reservoir in the south of the church (TK 646) are also under the ownership of the Municipality. (see Map 48)

A land lot to the north of the cemetery on İcadiye Street in Bağlarbaşı (TK 647) has passed into private ownership. A lease contract drawn up in 1973 indicates that the land lot left the possession of the foundation after this date. A land lot (TK 607) and three shops (TK 629, TK 1114 and TK 1116) on Gazi Street, two land lots on Kozanoğlu Street (TK 612 ve TK 622), a shop on Üzümkızı Street (TK 619), one land lot each on Silahtar Bahçesi and Doğramacı Mehmet (formerly Keresteci Manuel) streets (TK 1117 and TK 1119) are registered under private ownership at the land office. (see Map 48)

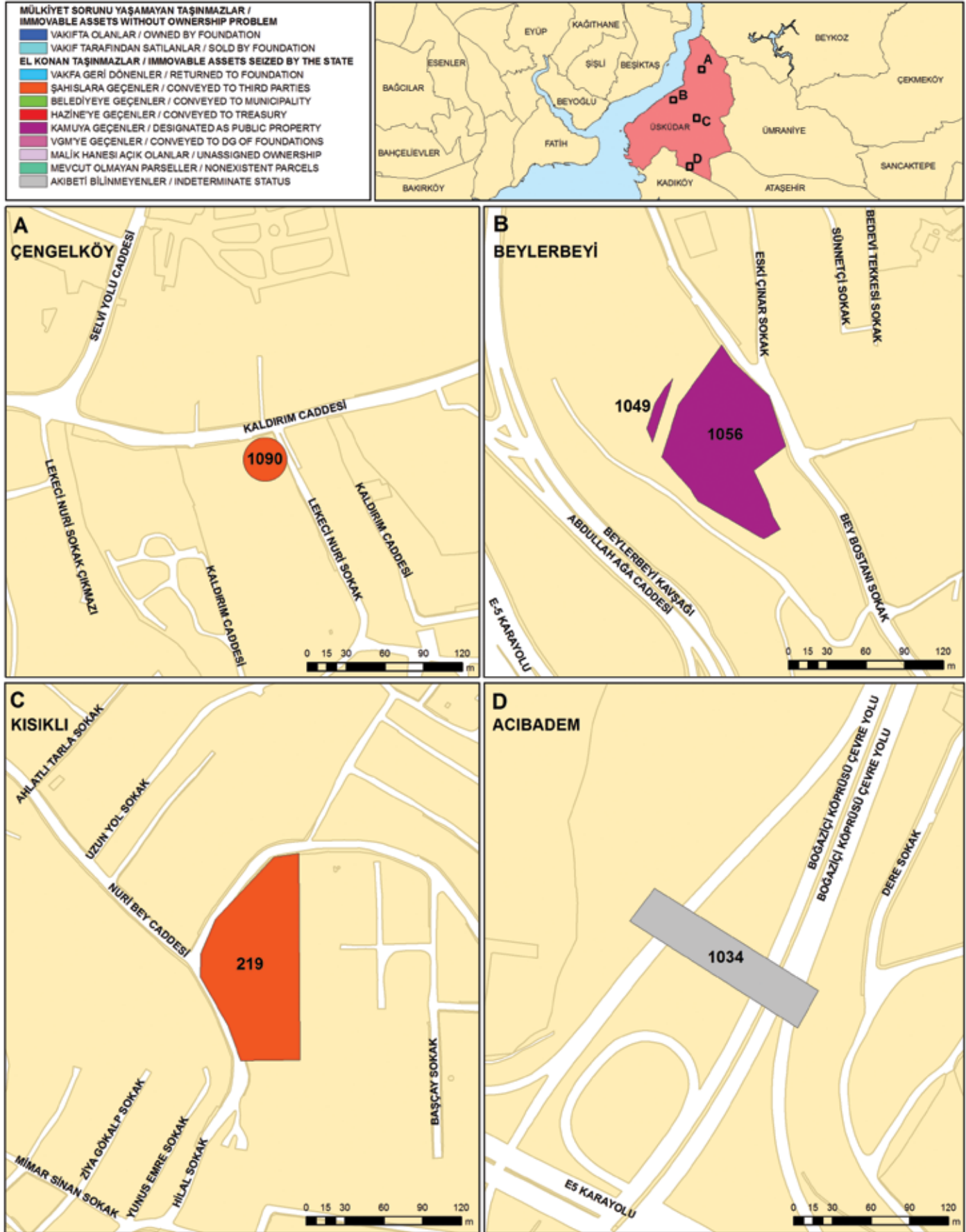
- MÜLKİYET SORUNU YAŞAMAYAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS WITHOUT OWNERSHIP PROBLEM**
- VAKIFTA OLANLAR / OWNED BY FOUNDATION
 - VAKIF TARAFINDAN SATILANLAR / SOLD BY FOUNDATION
- EL KONAN TAŞINMAZLAR / IMMOVABLE ASSETS SEIZED BY THE STATE**
- VAKFA GERİ DÖNENLER / RETURNED TO FOUNDATION
 - ŞAHLARA GEÇENLER / CONVEYED TO THIRD PARTIES
 - BELEDİYEYE GEÇENLER / CONVEYED TO MUNICIPALITY
 - HAZİNEYE GEÇENLER / CONVEYED TO TREASURY
 - KAMUYA GEÇENLER / DESIGNATED AS PUBLIC PROPERTY
 - VGM'YE GEÇENLER / CONVEYED TO DG OF FOUNDATIONS
 - MALİK HANESİ AÇIK OLANLAR / UNASSIGNED OWNERSHIP
 - MEVCUT OLMAYAN PARSELLER / NONEXISTENT PARCELS
 - AKİBETİ BİLİNMİYENLER / INDETERMINATE STATUS

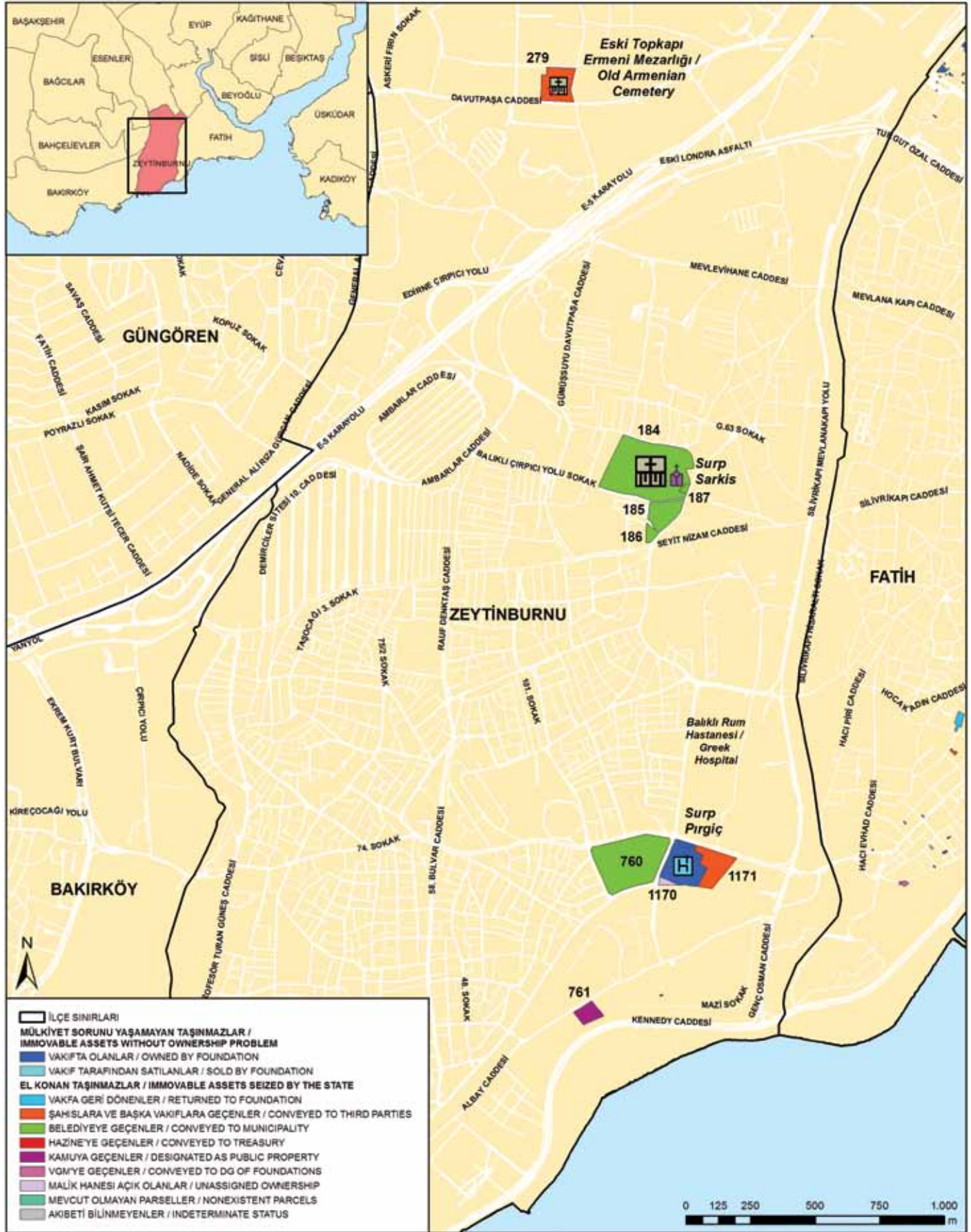
HARİTA 49. ERMENİ VAKIFLARININ ÜSKÜDAR MERKEZDEKİ MÜLKLERİ

MAP 49. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN CENTRAL ÜSKÜDAR

HARİTA 50. ERMENİ VAKIFLARININ ÜSKÜDAR'IN DÖRT FARKLI BÖLGESİNDEKİ MÜLKLERİ

MAP 50. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN FOUR DIFFERENT AREAS IN ÜSKÜDAR

HARİTA 51. ERMENİ VAKIFLARININ ZEYTİNBURNU'NDAKİ MÜLKLERİ

MAP 51. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN ZEYTİNBURNU

İcadiye Makastar Sokak'taki bir arsa (TK 630) şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 46, s. 348). Selamiali Efendi Caddesi üstünde bulunan başka bir arsa (TK 605), tapuda Hazine adına kayıtlıdır ve şu anda Üsküdar Emniyet Müdürlüğü'nün otoparkının bir kısmını oluşturmaktadır. (bkz. Harita 49, s. 361)

Şişli Dericiler (eski adıyla Dabaghane) Sokak'ta bulunan bir ev (TK 1109) VGM'nin mülkiyetine geçmiştir (bkz. Harita 43, s. 331). Kadıköy Feritbey Sokak'taki bir bina (TK 632), dönemin Ermeni Patriği Mağakya Ormanyan'ın 25 Eylül 1907 tarihinde düzenlediği vakfiye ile Surp Haç Kilisesi'nin akarı olarak vakfedilmiştir. 1944'te Kadastro Komisyonu'nun kararı ile 'Ermeni Patriği Makakya²³⁰ Vakfı' adına tescil edilmiştir. 1970'lerde düzenlenen muhtelif kira kontratları, binanın uzun süre Surp Haç Kilisesi'nin tasarrufunda olduğunu göstermektedir. Bina günümüzde şahıs mülkiyetindedir ve vakfın, 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname yürürlüğe girmeden önce yaptığı iade başvuruları reddedilmiştir. (bkz. Harita 32, s. 306)

Fatih ilçesinde, Kapalıçarşı'da bulunan bir dükkân (TK 633) hisseli bir taşınmaz olup, şahıs ve VGM mülkiyetindedir. Çarşının yakınındaki Kalcılar Han'da yer alan bir han odasının (TK 1115) güncel maliki öğrenilememiştir (bkz. Harita 30, s. 287). Mimar Kemalettin Mahallesi'nde, Sekbanbaşı Sokak'taki bir dükkânın (TK 635) bulunduğu parselin tapudaki 'malik' hanesi açık bırakılmıştır. (bkz. Harita 24, s. 276)

Vakfın, güncel kadastral bilgileri tespit edilemeyen altı taşınmazından ikisini satmış olduğu bilinmektedir. Diğer dört taşınmaz, Üsküdar'da, kilisenin yakınlarında olduğu tahmin edilen bir sarnıç, Fatih'te Kapalıçarşı-Cevahir Bedesteni'nde bir dükkân, Ölü Çıkmaz Hanı'nda bir han odası ve Kocamustafapaşa'da bir dükkândır.

ZEYTİNBURNU

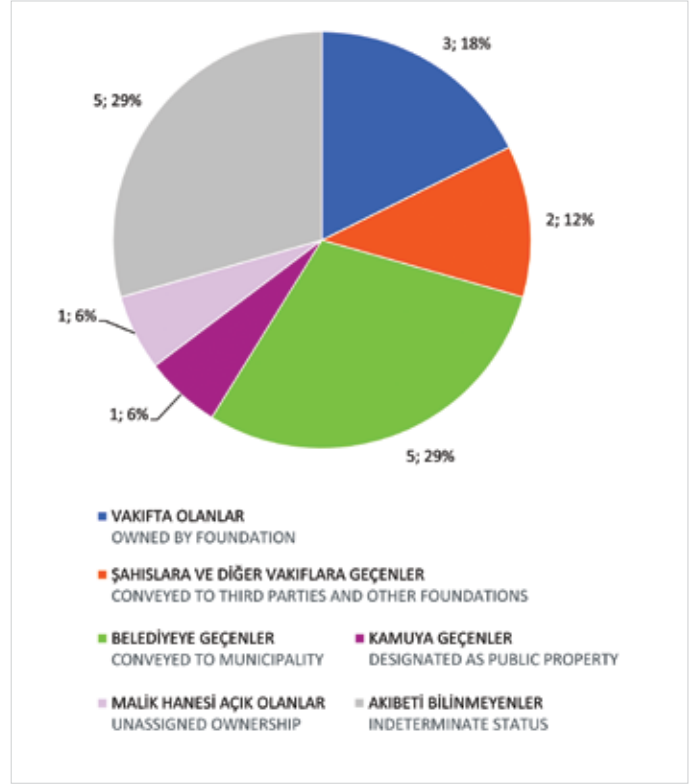
Ermeni vakıflarının Zeytinburnu'nda bulunan 17 taşınmazının 13'ü (%76) mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 54). İlçede başka vakıfların mülkleri yer alsa da, hayri merkezi Zeytinburnu olan tek Ermeni vakfı Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'dır.

YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ VAKFI

Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nin tarihi, el konan bir mülkünün incelendiği 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığından (bkz. s. 132), burada yalnızca mülkleri ele alınacaktır.

YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi, üstlendiği tarihsel sorumlulukla, Türkiye Ermeni toplumunun en önemli vakıflardan biri olmuştur. En çok akara sahip olan vakfın 1936 Beyannamesi'nde 144 akar sıralanmıştır. Cumhuriyet döneminde, azınlık vakıflarının yeni mal edinmesinin engellenmesi, hastanenin önemli kaynaklarından olan bağış ve vasiyetlerin azalmasına neden olmuştur.

GRAFİK 54. ERMENİ VAKIFLARININ ZEYTİNBURNU'NDAKİ MÜLKLERİ (ADET; %)

GRAPH 54. THE PROPERTIES OF THE ARMENIAN FOUNDATIONS IN ZEYTİNBURNU (NUMBER; %)

Vakfın, 13'ü İstanbul dışında olmak üzere, toplam 257 taşınmazından 130'u (%51) çeşitli mülkiyet sorunlarıyla karşılaşmıştır (bkz. Grafik 55). Vakfa iade edilerek ya da bedeli ödenerek mülkiyet sorunu çözülen taşınmazların sayısı 35'tir. Sorunlu mülklerin büyük çoğunluğu 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde ya da 1936 Beyannamesi'nde yer alır. Bu çalışma kapsamında, el konan 44 taşınmazın 1936 sonrası edinildiği tespit edilmiştir.

Vakfın, yargı yoluyla geri alabildiği veya bedelini tahsil edebildiği taşınmazlarının sayısı 14'tür. Bunlardan dördü, AİHM'de sonuca bağlanan davalardır. Beyoğlu İstiklal Caddesi üzerinde bulunan İGS binası (TK 19), Ermeni kurumlarının hak arama mücadelesinde AİHM'e başvurularak sürdürülen ilk dava oluşu nedeniyle, bu çalışmada örnek dosya olarak seçilmiş ve konu, 'El Koyma Hikâyeleri' adlı bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Beyoğlu Fırın Sokak'ta yer alan bir ev (TK 22), Mariça Takfur tarafından 1954'te hastaneye bağışlanmıştır. Hazine, 1999'da, vakfın tapulu mülkü olan bu taşınmaz için açtığı davada, mahkeme, evin, 1936 Beyannamesi'nde yer almadığı gerekçesiyle tapuda eski maliki adına tescil edilmesine karar vermiştir. 2001'de Yargıtay'ın bu kararı onamasının ardından iç hukuk yollarının tükenmesi üzerine, vakıf 2002'de AİHM'e başvurmuştur. Buradaki dava devam ederken, Hazine yeni bir dava açarak, bağışçı Mariça Takfur'un mirasçısı olmadığı gerekçesiyle, taşınmazı 2006'da kendi adına tescil ettirmiştir. 2007'de,

A land lot on Silahtar Bahçesi Street that belongs to the foundation (TK 1118) has passed into public ownership. A land lot on Demircioğlu Street (TK 609) and a house on Bakkal Adem Street (TK 623) are currently under the ownership of the Municipality. A land lot adjacent to the church (TK 613), another lot on Üzümkızı Street (TK 626) and a parcel lot which is the courtyard of the Surp Haç Tibrevank Armenian High-School (TK 606) are currently under the ownership of the Directorate General of Foundations. Rent is paid to the Directorate General of Foundations for the school courtyard. (see Map 48 on p. 360)

The parcel lot on which a house of the foundation that does not exist on the current cadastral map and the 'ownership' section of its title deed has been left vacant at the land office (TK 614) has been combined with three other parcel lots and a building has been constructed here. The fact that the aforementioned three parcel lots were located on the same block as the church before they were combined and that the 'ownership' section of their title deeds is vacant, increases the possibility that they are all related to the foundation. However, since there is no data that serves as evidence on this matter, only the parcel lot on which the house is built has been marked in the map (see Map 48). A land lot on Topal Osman Street (formerly Topal Oskıyan) on which a building has been constructed despite the fact that the 'ownership' section of its title deed still appears vacant (TK 643) is also among the seized immovable assets of the foundation. (see Map 48).

A land lot on Makastar Street in İcadiye (TK 630) is under private ownership (see Map 46). Another land lot on Selamiali Efendi Street (TK 605), is registered in the name of the Treasury at the land office and presently forms a part of the car park of the Üsküdar Police Department. (see Map 49 on p. 361)

A house on Dericiler (formerly Dabaghane) Street in Şişli (TK 1109) has passed into the ownership of the Directorate General of Foundations (see Map 43 on page 331). A building on Feritbey Street in Kadıköy (TK 632), was endowed with a charter drawn up on 25 September 1907 by the contemporary Armenian Patriarch Mağakya Ormanyan as an *akar* [real estate properties generating income] of the Surp Haç Church. In 1944, with the verdict of the Cadastral Commission, it was registered in the name of the 'Armenian Patriarch Mağakya²³⁰ Foundation'. Various lease contracts drawn up in the 1970s reveal that the building was in the use of the Surp Haç Church for a long time. The building is today under private ownership and the applications made by the foundation for the return of the asset within the scope of the decree law dated 27 August 2011 have been rejected. (see Map 32 on page 306)

A shop in the Grand Bazaar in the Fatih Borough (TK 633) is a shared immovable asset, and is under private and Directorate General of Foundations ownership. The current owner of a commercial building in the Kalcılar Han close to the Grand Bazaar (TK 1115) could not be traced (see Map 30 on page 287).

The 'ownership' section of the title deed at the land office of the parcel lot of a shop in the Mimar Kemalettin Neighbourhood on Sekbanbaşı Street (TK 635) has been left vacant. (see Map 24 on page 276)

It is known that the foundation has sold two of its six immovable assets the current cadastral data of which could not be determined. The other four immovable assets are a cistern thought to be in the vicinity of the church in Üsküdar, a shop in the Cevahir Bedesteni section of the Grand Bazaar in the Fatih Borough, a commercial building room in the Ölü Çıkmaz Hanı and a shop in Kocamustafapaşa.

ZEYTINBURNU

13 of the 17 immovable assets in Zeytinburnu (76%) of Armenian institutions have encountered ownership problems (see Graph 54). Other foundations have assets in the borough, however the only Armenian foundation that has its charitable center in Zeytinburnu is the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation.

YEDİKULE SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION

Since the history of the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital is related in detail in the previous section titled 'Stories of Unlawful Property Seizure' (see page 133), where the case of one of its seized assets is examined, only the assets of the foundation will be dealt with here.

PROPERTIES OF THE YEDİKULE SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION

The Surp Pırgıç Armenian Hospital has been one of the most important foundations of the Armenian community of Turkey because of the historical responsibility it has shouldered. It is the foundation with the highest number of *akars* [real estate properties generating income], listing 144 *akars* in its 1936 Declaration. The prevention in the Republican period of minority foundations acquiring new properties resulted in a decrease in donations and specific devises that were among the most significant sources of income for the hospital.

130 (51%) of the foundation's total of 257 immovable assets, 13 of which are outside Istanbul, have encountered various ownership problems (see Graph 55). The number of immovable assets the ownership problem of which has been solved either by being returned to the foundation or through the payment of compensation is 35. The great majority of the properties that have encountered problems are included on the 1913 List of Legal Personalities or the 1936 Declaration. This research project has revealed that 44 of the seized immovable assets were acquired after 1936.

The foundation has retrieved by legal recourse or received compensation for 14 of its immovable assets. 4 of these are cases that were concluded at the ECHR. The IGS building on İstiklal Street in Beyoğlu (TK 19), was chosen as an exemplary

YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ'NİN BAHÇESİNDEKİ SURP HAGOP ŞAPELİ (2010)

THE SURP HAGOP CHAPEL IN THE GARDEN OF THE YEDİKULE SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL (2010)

tarafının dostane çözümde anlaşmaları sonucunda, AİHM, taşınmazın vakfa iade edilmesine ve mahkeme masraflarının devlet tarafından karşılanmasına hükmetmiştir. Böylece, 2008'de, taşınmazın tapusu hastane adına tescil edilebilmiştir. (bkz. Harita 14, s. 228)

Kadıköy'de, Caferağa Mahallesi Şair Nefi Sokak'ta bulunan bir ev (TK 23), 1967'de hastaneye vasiyet edilmiştir. Bu taşınmaz, Valilik'ten gerekli izin belgesi alınamadığından tapuda tescil edilememesine rağmen, 25 yıl boyunca hastanenin tasarrufunda kalır. 1992'de Hazine, yine 1936 Beyannamesi'ni bahane ederek vasiyetin iptal edilmesi için dava açar. 1999'da, yerel mahkemenin, taşınmazın Hazine adına tescil edilmesi yönündeki kararı, Yargıtay'ın onamasıyla kesinleşir. Vakıf aynı yıl içinde AİHM'e başvurur. AİHM süreci devam ederken Vakıflar Meclisi'ne yapılan iade başvurusu da reddedilir. 2007'de, yine dostane çözüm yoluyla, devlet taşınmazı iade etmeyi kabul eder ve taşınmaz nihayet vakıf adına tescil edilebilir. (bkz. Harita 32, s. 306)

Vakıf, 1962'de hastaneye bağışlanan ancak sonrasında devlet tarafından el konan, Beyoğlu Kocatepe Mahallesi, Recep Paşa Sokak'taki bir apartman dairesi (TK 21) için de AİHM'e başvurmuş ve bu taşınmazın bedelini devletten almıştır. 1998'de Hazine'nin önceki davalardaki gerekçeleri kullanarak başlattığı el koyma süreci, 2001'de Yargıtay onayı ile tamamlanır. Taşınmazın, bağışlayanın mirasçıları adına tescil edilmesi üzerine, vakıf 2002'de AİHM'e başvurur. Bu sırada, taşınmaz, mirasçıların açtığı izale-i şüyu (ortaklığın

giderilmesi) davası ile, 2007'de 426.000 Euro bedelle üçüncü bir şahsa satılır. AİHM sürecinde, hükümet dostane çözümü kabul ederek 176.630 TL ödeme yapmayı teklif eder. 2008'de AİHM, davacı vakfı, mülkiyet hakkının ihlal edildiği konusunda haklı görür ve –taşınmaz üçüncü kişiye satıldığı için tapu kaydının yenilenmesi mümkün olmadığından– davalı Türkiye Cumhuriyeti'nin davacıya 275.000 Euro ödemesine karar verir (bkz. Harita 14, s. 228). AİHM'de görülen bu davaların hepsinde dostane çözüme gidildiğinden, taşınmazlara el konduğu dönemde, vakfın kira gelirlerinden yoksun kalması nedeniyle uğradığı maddi kayıplar telafi edilmemiştir.

Vakıfların 1936 beyannamelerinin her birini 'vakfiye' olarak kabul eden devlet, beyannamelerde bu yönde bir niyetin belirtilmiş olmamasını gerekçe göstererek, azınlık vakıflarının yeni mal edinmesini engellemiştir. Ancak, Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'nın 1936 Beyannamesi'nde, diğer Ermeni vakıflarının beyannamelerinden farklı olarak, yeni mülkler edineceği belirtilmiş olmasına rağmen, hastanenin mülklerine el konmuştur. Vakfın avukatları, konuyla ilgili tüm davalarda, 1936'da verilen beyannamenin vakfiye değil mal bildirim mahiyetinde olduğunu, hatta bu bildirimde vakfın ileride yeni mal edinme niyetinin de yer aldığını vurgulamıştır. Devletin el koymaya dayanak oluşturmak için ürettiği gerekçe bu şekilde boşa çıksa da, sonuç değişmemiştir.

Vakfın yargı yoluyla geri aldığı diğer taşınmazların, ikisi dışında hepsi 1936'da beyan edilmiştir. 1969'da hastaneye

file in this project because it was the first case in the Armenian institutions' struggle for rights that was continued by applying to the ECHR, and is examined in detail in the section 'Stories of Unlawful Property Seizure'. A house on Fırın Street in Beyoğlu (TK 22), was donated to the hospital by Mariça Takfur in 1954. In a lawsuit filed in 1999 by the Treasury for this immovable asset that was a registered property of the foundation, the court ruled that the house should be registered at the land office in the name of its previous owner because it was not included in the 1936 Declaration. The Supreme Court of Appeals' ratification of this verdict in 2001 meant the exhaustion of domestic remedies and the foundation applied to the ECHR in 2001. As the case continued at the ECHR, the Treasury filed another lawsuit registered the immovable asset in its own name in 2006 on the basis that donor Mariça Takfur had no heirs. In 2007, following the agreement of the parties on a friendly settlement, the ECHR ruled for the return of the immovable asset to the foundation and the court expenses to be met by the state. Thus, the title deed of the immovable asset was registered in the name of the hospital in 2008. (see Map 14 on p. 228)

A house on Şair Nefi Street in the Caferağa Neighbourhood (TK 23) was bequeathed to the hospital in 1967. Although this immovable asset could not be registered at the land office because a permission could not be received from the Governorship, it remained in the use of the hospital for 25 years. In 1992, the Treasury filed a lawsuit for the cancellation of the will again on the pretext of the 1936 Declaration. In 1999, the verdict of a domestic court ruling for the registration of the immovable asset in the name of the Treasury became final with the ratification of the Supreme Court of Appeals. The foundation applied to the ECHR the same year. As the ECHR process continued, the application for the return of the asset made to the Council of Foundations was also rejected. In 2007, again through a friendly settlement, the state accepted to return the immovable asset and the immovable asset was finally registered in the name of the foundation. (see Map 32 on p. 306)

The foundation also applied to the ECHR for an apartment flat on Recep Paşa Street in the Kocatepe Neighbourhood of Beyoğlu that was donated to the hospital in 1962 but was later seized by the state (TK 21) and succeeded in receiving full compensation for this immovable asset from the state. The seizure process initiated by the Treasury in 1998 using the same arguments as previous lawsuits concluded with the ratification of the Supreme Court of Appeals in 2001. When the immovable asset was registered in the name of the heirs of the donor, the foundation applied to the ECHR in 2002. In the meantime, the immovable asset was sold to a third party in 2007 for 426.000 Euros with an *izale-i şüyyuu* (action for partition) lawsuit filed by the heirs. During the ECHR process, the government accepted a friendly settlement and offered a payment of 176.630 TL. In 2008, the ECHR ruled in favour of the foundation's claim that its ownership rights had been bre-

ached and –since the title registration could not be renewed since the immovable asset had been sold to a third party– ruled for the Republic of Turkey to make a payment of 275.000 Euro to the claimant (see Map 14 on page 228). Since a friendly settlement was reached in all these cases that were given to the ECHR, the material losses of the foundation that accrued in lease income during the time that the immovable assets had remained under seizure could not be retrieved.

Treating the 1936 Declarations of the foundations as 'foundation charters', the state prevented minority foundations from acquiring new properties on the grounds that no such intention was stated in these declarations. However, although the 1936 Declaration of the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, in contrast to the declarations of other Armenian foundations, does include a statement indicating that it will acquire new properties, still the properties of the hospital were seized. In all lawsuits related to the subject, the lawyers of the foundation have highlighted the fact that the declaration presented in 1963 was not a charter but a declaration of properties, and that even this declaration indicated the intention of the foundation to acquire new properties in the future. Despite the collapse of the state's fabricated basis for its seizure of the immovable assets of the foundation, the outcome did not change.

The foundation retrieved its other immovable assets through recourse to judicial process, too. Apart from two, all these properties had been declared in 1936. A house in İcadıye in the Üsküdar Borough (TK 32) was seized via the method mentioned above, by first ensuring the cancellation of the will, and then the registration of the title deed in the name of the former owner. The lawsuit filed by the foundation concluded in 2012 and the immovable asset was returned to its real owner (see Map 46 on page 348). A lawsuit opened for an apartment in Şişli (TK 46) that had in 1964 been bequeathed jointly to the Kalfayan Orphanage and the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital concluded in 2004 with a ruling that ordered that 25% of the shares of the immovable assets to be given to the heirs, and the remaining shares to be divided between the two foundations (see Map 43 on page 331).

The other immovable assets of the foundation are in the Fatih Borough. A house on Değirmen Street in the Aksaray Neighbourhood (TK 229) and a land lot on Molla Taşı Street in the Muhsine Hatun Neighbourhood (TK 746) are shown on Map 24; and a commercial building room each in Ali Paşa Han (TK 727), Yağcı Han (TK 777) and Yarım Taşhan (TK 230) in the Grand Bazaar are shown on Map 30. A commercial building room each in Büyük Yeni Han (TK 39) and Kürkçü Han (TK 278) in the Tayahatun Neighbourhood are shown on Map 31. One of the two commercial building rooms in Büyük Valide Han shown on the same map and declared in the same row in the 1936 Declaration (TK 732) has been returned through a court ruling, the other (TK 1051) is still under private ownership.

vasiyet edilen Üsküdar İcadiye'deki bir eve (TK 32), yukarıda bahsedilen yöntemle, önce vasiyetin iptalini, sonra tapunun eski malik adına kaydedilmesi sağlanarak el konmuştur. Vakfın açtığı dava, 2012'de sonuçlanmış ve taşınmaz, gerçek sahibine geri dönmüştür (bkz. Harita 46, s. 348). 1964'te Kalfayan Yetimhanesi ve Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ne müşterek olarak vasiyet edilen Şişli'deki bir apartman (TK 46) için açılan dava sonucunda, 2004 yılında, bu taşınmazın hisselerinin %25'i mirasçılara verilmiş, geri kalanı ise iki vakıf arasında paylaştırılmıştır (bkz. Harita 43, s. 331).

Vakfın Fatih ilçesindeki taşınmazlarından, Aksaray Mahallesi Değirmen Sokak'taki bir ev (TK 229) ile Muhsine Hatun Mahallesi Molla Taşı Caddesi'ndeki bir arsa (TK 746) Harita 24'te; Kapalıçarşı Ali Paşa Han'da (TK 727), Yağcı Han'da (TK 777) ve Yarım Taşhan'da (TK 230) birer oda Harita 30'da yer almaktadır. Tayahatun Mahallesi'ndeki Büyük Yeni Han'da (TK 39) ve Kürkçü Han'da (TK 278) bulunan birer oda Harita 31'de gösterilmiştir. Aynı haritadaki Büyük Valide Han'da bulunan ve 1936 Beyannamesi'nde aynı sırada bildirilen iki han odasından biri (TK 732) mahkeme kararıyla iade edilmiştir, diğeri ise (TK 1051) hâlâ şahıs mülkiyetindedir.

Son 10 yılda yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde Vakıflar Meclisi'ne yapılan başvurularla vakfa iade edilen taşınmazların sayısı 21'dir. Bunların altısı 1936'da beyan edilmiş, diğerleri 1936 sonrasında edinilmiştir. 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olanlardan, Kapalıçarşı yakınlarındaki Zincirli Han'da bulunan oda (TK 723, Harita 30, s. 287) ile İskenderpaşa Mahallesi'nde Hacı Salih Sokak'taki arsa (TK 52, Harita 29, s. 285) 4771 sayılı yasa gereğince; Kocamustafapaşa Mahallesi Bayraklar Sokak'taki arsanın dörtte üç hissesi (TK 12, Harita 27, s. 281) ise 2008'de, 5737 sayılı yasa gereğince vakfa iade edilmiştir. Aynı mahallede ve haritada bulunan bir fabrika binası (TK 33) ve Kapalıçarşı yakınlarındaki Zafran Han'da bir oda (TK 67, Harita 30) 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında, Vakıflar Meclisi'nin Haziran 2012'de aldığı kararla vakfa geri verilmiştir. Aynı kapsamda, Zeytinburnu'nda hastanenin karşısında bulunan ve el konmuş olan büyük bostan arazisinin (TK 760) VGM'nin mülkiyetindeki 4632 metrekarelik bölümünü oluşturan 11 ve 12 numaralı parseller vakfa iade edilmiştir. Ancak, toplamda 48.431 metrekare olan bu arazinin geri kalan kısmının mülkiyeti Büyükşehir Belediyesi'ndedir ve üzerinde spor ve ticaret tesisleri bulunmaktadır. (bkz. Harita 51, s. 363)

Vakfın 1936 sonrasında vasiyet ve bağışlarla edindiği, el konan mülklerinden 15'i, Vakıflar Meclisi tarafından iade edilmiştir. Bunlardan, Fatih Şehsuvar Bey Mahallesi Düğün Sokak'taki bir ev (TK 41, Harita 24, s. 276) ve Tayahatun Mahallesi Mercan Sokak'taki bir dükkân (TK 42, Harita 31, s. 294), 4771 sayılı yasa kapsamında, 2004'te, tapuları vakıf adına tescil edilmiş taşınmazlardır.

Diğer taşınmazların hepsi, 5737 sayılı kanuna göre 2008'de vakfa iade edilmiştir. Fatih'te, Hobyar Mahallesi Arpacılar

Sokak'ta bulunan ve vakfa Kalust Gülbenkyan tarafından 1958'de vasiyet edilen Selamet Han'a (TK 15), VGM 1994'te el koymuştur. 1946'da vasiyet yoluyla vakfa bırakılmış, Tarakçılar Caddesi'ndeki Çinili Han'da yer alan üç han odasından biri (TK 43) Hazine'nin, diğer ikisi (TK 44 ve TK 254) VGM'nin mülkiyetindeyken vakfa iade edilmiştir (bkz. Harita 31). Vakfa 1966'da vasiyet yoluyla bırakılmış ancak tapuda eski maliki adına olan kaydının yenilenmesiyle vakfın elinden çıkmış olan, Sancaktar Hayrettin Mahallesi Marmara Caddesi'ndeki bir ev (TK 13, Harita 27, s. 281); 1967'de hastaneye bağışlanmış ancak daha sonra Hazine tarafından el konmuş olan, Beyoğlu Tercüman Çıkmaçı'nda bir apartman (TK 18, Harita 15, s. 229); 1955'te vakfa bırakılmış ama tapu kaydı eski malikinde kalmış olan, Taksim Yağhanesi Sokak'ta bulunan bir apartman (TK 49); 1971'de hastaneye vasiyet yoluyla bırakılmış, vasiyetin uygulanmasına yönelik mahkeme kararına rağmen tapuda vakıf adına tescil edilememiş olan, Taksim Caddesi ile Abdülhak Hamit Caddesi arasındaki bir apartman dairesi de (TK 50, Harita 14, s. 228) iade edilmiştir.

1963'te hastaneye bağışlanmış ancak Hazine tarafından 1978'de el konmuş olan, Şişli Kurtuluş Caddesi'ndeki bir apartman dairesi (TK 28, Harita 43, s. 331); 1968'de hastaneye bırakılmış fakat tapuda vakıf adına kayıt edilememiş olan, Bilezikçi Sokak'taki bir ev (TK 47, Harita 43) ve Sarıyer Büyükdere'de bulunan, Hazine'ye geçmiş iki mülk de (TK 35 ve TK36, Harita 37, s. 319), el konmuşken iade edilen taşınmazlardır. Vakfın iade edilen son mülkü Üsküdar'dadır. Mıgırdiç ve Öjeni Azak çifti, İcadiye Hamam Sokak'taki evlerini (TK 31) 1946 ve 1960'da ayrı ayrı düzenledikleri vasiyetnamelerle hastaneye bırakırlar. 1975'te başlayan el koyma süreci, evin 1994'te Hazine adına tescil edilmesiyle tamamlanır. Vakıflar Meclisi, bu mülkü 2008'de vakfa iade eder. (bkz. Harita 46, s. 348)

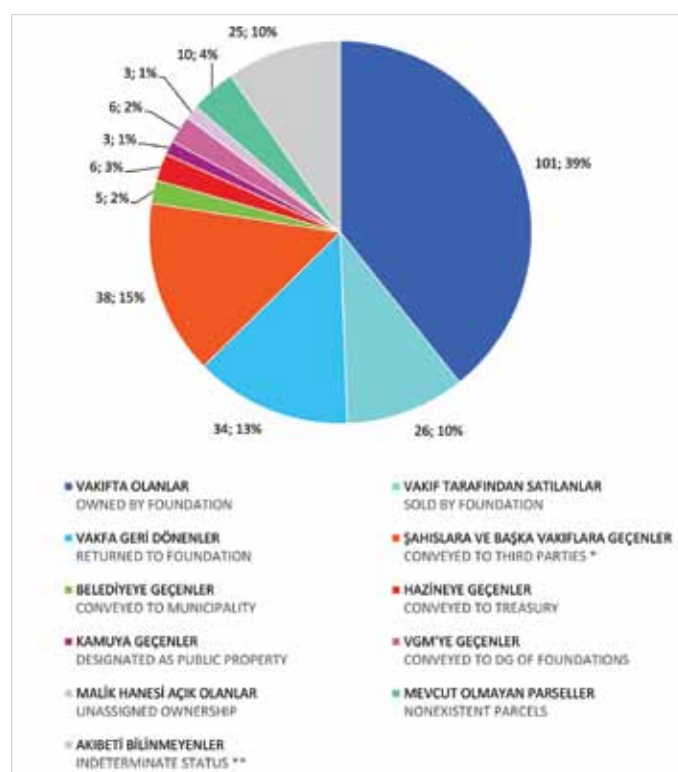
Eylül 2012 itibarıyla, vakfın mülkiyet sorunu devam eden 95 mülkü vardır. Zeytinburnu'nda, hastane arazisinin hemen yanında bulunan ve bir Rum vakfı adına tescilli olan parselin 14 bin metrekarelik kısmı (TK 1171) hastaneye aittir. Tapudaki yanlışlığın düzeltilmesi için vakfın açtığı dava devam etmektedir. (bkz. Harita 51, s. 363)

Tapu kaydı halen Hazine üzerinde olan taşınmazlardan, Üsküdar-İcadiye'de, Çamlıca Caddesi'nde bulunan bir arsanın yarı hissesine (TK 1054), 1936'da beyan edilmesine rağmen el konmuştur (bkz. Harita 46, s. 348). Beyoğlu Peşkirici Sokak'taki bir ev de (TK 708), 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olduğu halde, şu anda Hazine'nin mülkiyetindedir. Lamartin Caddesi'ndeki bir binada yer alan ve tapuda hastane adına kaydedilmeleri, elde edilecek gelirin ise yarısının hastanenin olması, diğer yarısının da Karagözyan ve Kalfayan yetimhaneleri ile Tibrevank Ermeni Lisesi arasında paylaşılması kaydıyla, 1962'de hastaneye bağışlanmış olan bir daire, depo ve dükkân da Hazine'nin elindedir (TK 26, Harita 14, s. 228). 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlı olan, Fatih-Zeyrek'teki bir dükkâna (TK 1185, Harita 29, s. 285) ve 1936 sonrasında vasiyet

The number of immovable assets that have been returned to the foundation with applications made to the Council of Foundations within the framework of legal regulations introduced within the last decade are 21. 6 of these were declared in 1936, the others were acquired after 1936. From those registered on the 1936 Declaration, the commercial building room in Zincirli Han close to the Grand Bazaar (TK 723, Map 30 on p. 287) and the land lot on Hacı Salih Street in the İskenderpaşa Neighbourhood (TK 52, Map 29 on p. 285) were returned to the foundation in accordance with Law no.4771; and the three quarter shares of the land lot on Bayraklar Street in the Kocamustafapaşa Neighbourhood (TK 12, Map 27 on p. 281) returned to the foundation in 2008 in accordance with Law no.5737. A factory building in the same neighbourhood and shown on the same map (TK 33) and a commercial building room in Zafran Han close to the Grand Bazaar (TK 67, Map 30 on p. 287) were returned to the foundation with the verdict of the Council of Foundations issued in June 2012 within the scope of the decree law dated 27 August 2011. Within the same scope, parcel lots no. 11 and 12 that form a 4632 square-meter part of the large agricultural land opposite the hospital in Zeytinburnu (TK 760) that had been seized and were under the ownership of the Directorate General of Foundations have been returned. However, the ownership of the remaining part of this land which spreads across 48,431 squaremeter belongs to the Metropolitan Municipality and sports and commercial facilities have been built on it. (see Map 51 on p. 363)

15 of the properties the foundation acquired after 1936 through devise or donations that were seized have been returned by the Council of Foundations. From these, a house on Düzgün Street in the Şehsuvar Bey Neighbourhood of the Fatih Borough (TK 41, Map 24 on p. 276) and a shop on Mercan Street in the Tayahatun Neighbourhood (TK 42, Map 31 on p. 294), are immovable properties the title deeds of which have been registered in the name of the foundation within the scope of Law no.4771.

All the other returned immovable assets were returned in 2008 in accordance with Law no.5737. Selamet Han, a commercial building on Arpacılar Street in the Hobyar Neighbourhood of the Fatih Borough that had been bequeathed to the foundation in 1958 by Kalust Gülbenkyan (TK 15) was seized by the Directorate General of Foundations in 1994. Of the three commercial building rooms in Çinili Han on Tarakçılar Street that had been bequeathed to the foundation in 1946, one (TK 43) was in the ownership of the Treasury, and the other two (TK 44 and TK 254) in the ownership of the Directorate General of Foundations when they were returned to the foundation (see Map 31 on p. 294). A house on Marmara Street in the Sancaktar Hayrettin Neighbourhood that had been bequeathed to the foundation in 1966 but had been seized from the foundation when the title deed register at the land office that was in the name of its previous owner was renewed (TK 13, Map 27 on p. 281); an apartment building in the Tercüman

GRAFİK 55. YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ VAKFI'NIN MÜLKLERİ (ADET; %) (* MÜLKİYETİ ŞAHSA GEÇMİŞ OLAN TAŞINMAZLARDAN BİRİ İÇİN, AİHM, BEDELİNİN İLGİLİ VAKFA ÖDENMESİ YÖNÜNDE KARAR ALMIŞTIR. AYRICA BU KATEGORİDEKİ MÜLKLERDEN BİRİNİN TAPUSU BİR RUM VAKFINA KAYITLIDIR. ** BU KATEGORİDE İSTANBUL DIŞINDAKİ İLLERDE BULUNAN 13 TAŞINMAZ DA YER ALMAKTADIR.)

GRAPH 55. THE PROPERTIES OF THE YEDİKULE SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL FOUNDATION (NUMBER; %) (* FOR ONE OF THE IMMOVABLE PROPERTIES, THE OWNERSHIP OF WHICH THAT HAS PASSED ONTO THIRD PARTIES THE ECHR HAS RULED FOR THE PAYMENT OF FULL COMPENSATION TO THE RELATED FOUNDATION. IN ADDITION, THE TITLE DEED OF ONE IMMOVABLE ASSET IN THIS CATEGORY IS REGISTERED UNDER THE NAME OF A GREEK FOUNDATION. ** THIS CATEGORY ALSO INCLUDES THE 13 IMMOVABLE PROPERTIES IN CITIES OTHER THAN ISTANBUL.)

Cul-de-sac in Beyoğlu that was donated to the hospital in 1967 but was later seized by the Treasury (TK 18, Map 15 on p. 229); an apartment building in Taksim Yağhanesi Street bequeathed to the foundation in 1955 of which the title registration belonged to the previous owner (TK 49); and an apartment flat between Taksim and Abdülhak Hamit Streets that was bequeathed to the foundation by will in 1971, and could not be registered in the name of the foundation despite a court verdict for the implementation of the will (TK 50, Map 14 on p. 228) have been returned.

An apartment flat on Kurtuluş Street in Şişli that was donated in 1963 to the hospital but was seized by the Treasury in 1978 (TK 28, Map 43 on p. 331); a wooden house on Bilezikçi Street that was bequeathed to the hospital in 1968 but could not be registered in the name of the foundation at the land office (TK 47, Map 43) and two properties in Sarıyer Büyükdere that had passed into the ownership of the Treasury (TK 35 and TK36, Map 37 on p. 319), are among the seized immovable properties that have been returned. The final property of the foundation that has been returned is in Üsküdar. The Mıgırdıç and Öjeni Azak couple, bequeathed their house on İcadiye Hamam Street

SOLDA, YEDİKULE SURP PIRGIÇ ERMENİ HASTANESİ'NİN ANA GİRİŞİ; SAĞDA, HAZİRAN 2012'DE HASTANE VAKFINA İADE EDİLEN ALANDA BULUNAN ÇAY BAHÇESİ VE OTOPARKIN GİRİŞİ (2011)

THE MAIN ENTRANCE OF THE YEDİKULE SURP PIRGIÇ ARMENIAN HOSPITAL ON THE LEFT; THE ENTRANCES OF THE TEA GARDEN AND THE PARKING LOT ON THE RIGHT, WHICH ARE ON THE LAND THAT HAS BEEN RETURNED TO THE HOSPITAL FOUNDATION IN JUNE 2012 (2011)

yoluyla hastaneye bırakılmış, Tayahatun Mahallesi Büyük Yeni Han'da bulunan bir han odasının yarı hissesine Hazine tarafından el konmuştur (TK 16, bkz. Harita 31, s. 294). Vakfın Hazine mülkiyetinde olan son mülkü, Şişli'de Cumhuriyet Caddesi'nde yer alan bir apartmandır (TK 1040). Zaruhi Gümüşyan, sahibi olduğu bu apartmanın 5/6 hissesini, 1967'de hastaneye bağışlamıştır. Aynı tarihte düzenlediği vasiyetnamesiyle, kalan 1/6 hissenin de ölümünden sonra hastanenin olmasını istemiştir. Şu anda 5/6 hisse Hazine, 1/6 hisse eski malik adına kayıtlıdır (bkz. Harita 43, s. 331).

Hastanenin VGM tarafından el konan altı mülkünden üçü 1936'da, biri ise 1913'te beyan edilmiştir. Şişli'de Harbiye Çayırı Sokak'ta yer alan ev (TK 700) tapuda Levon Papazyan adına nam-ı müstear olarak kayıtlıken, 1991'de VGM adına tescil edilmiştir (bkz. Harita 43). Bakırköy Ömer Naci Sokak'taki bir arsa (TK 40), tapu kayıtlarında İsa Mesih adına nam-ı mevhum olarak tescilli iken, 1986'da sonuçlanan dava ile VGM'nin mülkiyetine geçmiştir (bkz. Harita 8, s. 210). Üsküdar Gazi Caddesi'ndeki bir ev (TK 768), 1937'de, kadastro çalışması esnasında, VGM'nin mülkiyetindeki bir mazbut vakıf adına tescil edilmiş, hastanenin açtığı itiraz davası reddedilmiştir (bkz. Harita 48, s. 360). Fatih'te Kapalıçarşı içindeki Gelincik Sokak'ta yer alan bir dükkânın 1/3 hissesi (TK 1182), 1913 Eşhas-ı Hükmi-ye Cetveli'nde kayıtlıdır ancak şu an VGM'nin mülkiyetindedir (bkz. Harita 30, s. 287). Vakfın 1936 sonrası edindiği ve halen VGM'nin mülkiyetinde olan iki taşınmazdan biri, Fatih Tarakçılar Caddesi'ndeki Çinili Han'da bulunan bir

dükkânın yarı hissesidir (TK 14). Vakfın, 1944'te vasiyet yoluyla kendisine bırakılmış olan bu taşınmazı geri almak için açtığı dava Eylül 2012 itibarıyla sürmektedir (bkz. Harita 31, s. 294). Diğer taşınmaz ise, 1985'te hastaneye vasiyet edilmiş olan, Beyoğlu İplikçi Sokak'taki bir arsının 2/32 hissesidir (TK 1043, Harita 19, s. 258).

Vakfın üç taşınmazı da kamu mülkiyetine geçmiştir. Kazlıçeşme'de Demirhane Caddesi'ndeki bir fabrika arsasının (TK 761) 748,92 metrekarelik bölümü 2004'te, kalan kısmı ise daha sonra Zeytinburnu Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 51, s. 363). Beylerbeyi'nde bulunan iki arsa (TK 1049 ve TK 1056) ise, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından, 1986'da, E-5 karayolunun bağlantı yolları güzergâhında kalması nedeniyle kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 50, s. 362).

Vakfın taşınmazlarından beşi, belediyelerin mülkiyetine geçmiştir. Bunlardan hastanenin karşısındaki bostan arazisinin (TK 760) bir bölümü vakfa iade edilmiştir. Ancak, arazinin büyük kısmı için sorun halen devam etmektedir (bkz. Harita 51, s. 363). Diğer taşınmazların hepsi Beyoğlu ilçesindedir. Bunlardan üçü (TK 699, TK 1044 ve TK 1050), 1985-87 arasında Tarlaşu Bulvarı'nın inşaatı sırasında kamulaştırılmıştır (bkz. Harita 14, s. 228). Karaköy'de Necatibey Caddesi üzerinde bulunan bir dükkânın yarı hissesi (TK 690) 1958'de Karaköy Meydanı düzenlenirken istimlak edilmiştir. Kesin olmamakla birlikte, bu dükkânda Beyoğlu Üç Horan Kilisesi'nin de hissesi olabilir (bkz. Harita 16, s. 232).

(TK 31) in wills prepared separately in 1946 and 1960 to the hospital. The seizure process that began in 1975, concluded in 1994 with the registration of the house in the name of the Treasury. The Council of Foundations returned this property to the foundation in 2008. (see Map 46 on page 348)

As of September 2012, the ownership status problem of 95 properties of the foundation continues. A 14 thousand-squaremeter part of the parcel lot in Zeytinburnu, next to the hospital land, which is registered under the name of a Greek foundation (TK 1171) belongs to the hospital. The lawsuit filed by the foundation for the correction of the mistake at the land office continues. (see Map 51 on page 363)

From the immovable assets the title registration is still in the name of the Treasury, the half-share of a land lot on Çamlıca Street in İcadiye, Üsküdar (TK 1054) was seized although it was declared in 1936 (see Map 46). A house on Peşkirici Street in the Beyoğlu Borough (TK 708) is also currently in the ownership of the Treasury, despite being registered in the 1936 Declaration. An apartment flat, a warehouse and a shop in a building on Lamartin Street, that were donated in 1962 to the hospital on the condition that they would be registered in the name of the hospital at the land register, and that half of the revenue generated would belong to the hospital and the other half would be shared between the Karagözyan and Kalfayan orphanages and the Tibrevank Armenian High-School, are also in the ownership of the Treasury (TK 26, Map 14 on p. 228). The Treasury has also seized a shop in Fatih-Zeyrek that is registered in the 1913 List of Legal Personalities (TK 1185, Map 29 on p. 285) and the half-share of a commercial building room in the Büyük Yeni Han in the Tayahatun Neighbourhood that was bequeathed to the hospital in 1936 (TK 16, see Map 31 on p. 294). The final property of the foundation that is in the ownership of the Treasury, is an apartment building on Cumhuriyet Street in the Şişli Borough (TK 1040). Zaruhi Gümüşyan, donated the 5/6 shares of this apartment building he owned to the hospital in 1967. In his will prepared the same year, he also stated that the remaining 1/6 share should also pass onto the hospital after his death. At present, the 5/6 shares are registered in the name of the Treasury, and the 1/6 share is registered in the name of the previous owner (see Map 43 on p. 331).

Of the six properties of the hospital that were seized by the Directorate General of Foundations, three were declared in 1936, and one was declared in 1913. The house on Harbiye Çayırı Street in the Şişli Borough (TK 700) that was registered as *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] in the title register as Levon Papazyan, was registered in 1991 in the name of the Directorate General of Foundations (see Map 43). A land lot on Bakırköy Ömer Naci Street (TK 40), that was registered as *nam-ı mevhum* in the title register in the name of Jesus Christ, passed into the ownership of the Directorate General of Foundations following a lawsuit that concluded in 1986 (see Map 8 on p. 210). A house on Gazi Street

in Üsküdar (TK 768), was registered in 1937 in the name of a defunct foundation in the ownership of the Directorate General of Foundations 1937, and the objection lodged by the foundation was rejected (see Map 48 on p. 360). The 1/3 share of a shop on Gelincik Street in the Grand Bazaar in the Fatih Borough (TK 1182) is registered in the 1913 List of Legal Personalities but is currently under the ownership of the Directorate General of Foundations (see Map 30 on p. 287). One of the two immovable assets the foundation acquired after 1936 and are still under the ownership of the Directorate General of Foundations, is the half-share of a shop in Çinili Han on Tarakçılar Street in the Fatih Borough (TK 14). The lawsuit filed by the foundation for the retrieval of this immovable asset that was bequeathed to it in 1944 by will continues as of Septemebr 2012 (see Map 31 on p. 294). The other immovable asset is the 2/32 share of a land lot in İplikçi Street in Beyoğlu that was bequeathed to the hospital in 1985 (TK 1043, Map 19 on p. 258).

Three immovable assets of the foundation have passed into public ownership. A 748,92 squaremetre part of a factory lot on Demirhane Street in Kazlıçeşme (TK 761) was expropriated in 2004, and the remaining part was later expropriated by the Zeytinburnu Municipality (see Map 51 on p. 363). Two land lots in Beylerbeyi (TK 1049 and TK 1056) were expropriated in 1986 by the General Directorate of Highways because they were within the trajectory of the access roads of the E-5 motorway (see Map 50 on p. 362).

Five of the immovable assets of the foundation have passed into the ownership of municipalities. From these, a part of the orchard land opposite the hospital (TK 760) was returned to the foundation as mentioned above. However, the problem continues for the greater part of the land (see Map 51). All other immovable assets are in the Beyoğlu Borough. Three of these (TK 699, TK 1044 and TK 1050) were expropriated in 1985-87 during the construction of Tarlabası Boulevard (see Map 14). The half-share of a shop on Necatibey Street in Karaköy (TK 690) was expropriated in 1958 during the construction of Karaköy Square. It has also been suggested that the Beyoğlu Üç Horan Church has shares in this shop (see Map 16 on p. 232).

The parcel lots of 10 immovable assets of the foundation, all except one of which were declared in 1936, are not featured on the current cadastral map. One of these, a land lot on Bademlik Street in the Beyoğlu Borough (TK 786) has disappeared because it became part of the Haliç Bridge Ring Road trajectory. However, since it was passed into the ownership of the Treasury before it became a part of the ring road, no expropriation compensation was paid to the foundation (see Map 17 on p. 250). The other immovable assets are in the Fatih Borough. Three shops (TK 787, TK 788, TK 789) were expropriated during the widening work of the Ordu Street. Three adjacent houses on Acemdağı Street in the Muhsine Hatun Neighbourhood (TK 744) were demolished during coastal area reorganization work (see Map 24 on p. 276). The third floor of Vezir Han,

Vakfın, biri dışında hepsi 1936'da beyan edilmiş olan 10 adet taşınmazının parseli, güncel kadastro haritasında mevcut değildir. Bunlardan Beyoğlu ilçesinde Bademlik Sokak'ta bulunan bir arsa (TK 786), Haliç Köprüsü Çevreyolu güzergâhında kaldığı için yok olmuştur. Ancak, daha çevre yoluna katılmadan önce Hazine mülkiyetine geçirildiğinden, vakfa istimlak bedeli ödenmemiştir (bkz. Harita 17, s. 250). Diğer taşınmazlar Fatih'tedir. Üç adet dükkân (TK 787, TK 788, TK 789) Ordu Caddesi'nin genişletilmesi sırasında kamulaştırılmıştır. Muhsine Hatun Mahallesi Acemdağı Sokak'ta yan yana bulunan üç adet kâgır ev (TK 744), sahil düzenlemesi yapılırken yıkılmıştır (bkz. Harita 24, s. 276). Kapalıçarşı yakınlarındaki Vezir Han'ın, hastaneye ait iki odasının (TK 779 ve TK 780) bulunduğu üçüncü katı 1894 depreminde yıkılmış, daha sonra hanın ilk iki katı onarılmış, ancak üçüncü kat tekrar inşa edilmemiştir; söz konusu odaların kadastro tespitinin yapılmadığı bilinmektedir. Tavuk Pazarı'ndaki Yağlıkçı Han'da bulunan (TK 1057), ancak hanın yıkılmasıyla yok olan odanın tapu kaydı mevcut değildir (bkz. Harita 30, s. 287). Ayvansaray'da Vapur İskelesi Sokağı'ndaki altında üç dükkânı olan bir ev (TK 784), sahil düzenlemesi yapılırken istimlak edilmiştir (bkz. Harita 22). Yavuz Sinan Mahallesi'nde bulunan ve 1936'da beyan edilmese de 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlı olan bir dükkân (TK 1184), Ragıp Gümüşpala Caddesi'nin inşaatı sırasında yıkılmıştır (bkz. Harita 29, s. 285).

Vakfın, tapuda 'malik' hanesi açık bırakılmış olan üç taşınmazı kalmıştır. Bunlardan hastane arazisine dahil olan bir parsel için (TK 1170), 27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname kapsamında iade başvurusu yapılmıştır (bkz. Harita 51, s. 250). Kapalıçarşı'daki Keseciler Sokak'ta bulunan bir dükkân (TK 1180), 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır (bkz. Harita 30, s. 287). Üsküdar Arapzade Sokak'taki bir arsa (TK 1052) 1936'da beyan edilmiştir. Bu arsa, şu anda park olarak kullanılan parselin bir kısmını oluşturmaktadır (bkz. Harita 46, s. 348).

Vakfın günümüzde şahıs mülkiyetinde olan 38 taşınmazı bulunmaktadır. Bunlardan biri, yukarıda anlatıldığı gibi, AİHM kararıyla, bedeli devlet tarafından vakfa ödenen taşınmazdır (TK 21). Şişli ilçesinde bulunan taşınmazlar, 1936 sonrasında vasiyet ve bağışlarla vakfın olmuştur. Mıgırdıç ve Öjeni Azak'ın vasiyetinde yer alan, Sıracevizler Caddesi'ndeki bir bina (TK 27, Harita 44, s. 341), Hazine'ye geçtikten sonra şahıslara satılmıştır. Kişmo Dinçtosun'un 1963'te hastaneye bağışladığı mülklerden olan iki daire (TK 29 ve TK 30), Hazine tarafından 1977'de el konmuş ve sonrasında satılmıştır. 1962'de hastaneye vasiyet edilen ev (TK 51) tapuda eski malikinin üzerinde görüldüğü halde vakfın tasarrufundadır. Bu dört taşınmaz için hastanenin açtığı davalar Eylül 2012 itibariyle devam etmektedir. Vahram Garabed Madat'ın vasiyeti ile üç vakfa (Kalfayan, Karagözyan ve Yedikule) müşterek olarak bıraktığı dükkân (TK 233), Veronik Devletyan'ın

1947'de (TK 48) ve Eftik Manyas'ın 1962'de (TK 1065) vasiyet yoluyla hastaneye bıraktığı birer ev tapuda halen eski malikleri ya da mirasçıları adına kayıtlıdır. (bkz. Harita 43, s. 331)

Beyoğlu'nda şahsa geçmiş mülklerden, 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan bir apartman ile bir evin yarı hissesi (TK 706 ve TK 782) kadastro çalışması sırasında Hazine'ye kaydedilmiş ve sonra satılmıştır. Vasiyetle vakfa bırakılan iki bina (TK 24 ve TK 1067) yargı yoluyla mirasçılara geçmiştir (bkz. Harita 14). Vahram Garabed Madat'ın vasiyetine dahil olan ve Kalfayan, Karagözyan ve Yedikule vakıflarına müşterek bırakılan bina da (TK 234, Harita 15, s. 229) aynı durumdadır. Karaköy'de bulunan ve yine vasiyetle hastaneye bırakılmış olan bir hanın (TK 25, Harita 16, s. 232) mülkiyeti 1989'da hastaneden alınıp vârislere verilmiştir.

Fatih ilçesinde şahsa geçen mülklerden yalnızca üçü, vakfın 1936 sonrasında edindiği taşınmazlardandır. Vahram Garabed Madat'ın üç Ermeni vakfına bıraktığı taşınmazlardan olan bir han (TK 235, Harita 31, s. 294) ile Eftik Manyas'ın 1962'de düzenlediği vasiyete dahil olan Kapalıçarşı'daki dükkânın 29/128 hissesi (TK 1063, Harita 30, s. 287) vasiyetin iptali davaları ile vakfın mülkiyetinden çıkmıştır. Kapalıçarşı'da 1964'te hastaneye bırakılan başka bir dükkân (TK 17, Harita 30) 1978'de açılan davayla Hazine'ye geçmiş, sonra satılmıştır. Fatih'teki diğer taşınmazlar, ya 1913 ya da 1936 Beyannamesi'nde yer alır. Tarakçılar Caddesi'ndeki Çinili Han'da bulunan iki han odası (TK 733 ve TK 734) 1957'de Hazine adına tescil edilmiş ve üçüncü şahıslara satılmıştır. Büyük Valide Han'daki bir oda (TK 1051) ise, 1936 Beyannamesi'nde aynı sırada kayıtlı olan komşu oda mahkeme tarafından vakfa iade edilmiş olmasına rağmen, şahıs mülkiyetindedir (bkz. Harita 31, s. 294). Tavuk Pazarı'ndaki bir dükkân (TK 37) ve Ali Paşa Han'da bulunan iki han odası (TK 728 ve TK 729) için vakfın açtığı davalar Eylül 2012 itibariyle devam etmektedir. Kapalıçarşı içindeki Camili (Yüncü) Han'da yer alan bir oda (TK 781) ve Sandal Bedesteni Sokak'taki bir dükkân da (TK 1181) şahıslara geçmiştir. Çadircılar Sokak'ta bulunan bir dükkâna (TK 776) Hazine tarafından el konmuş, Yeniçeriler Caddesi'ndeki bir dükkân (TK 737) ise VGM tarafından 1957'de satılmıştır (bkz. Harita 30).

Vakfın Kadıköy'de Turşucudere Sokak'ta bulunan arsası (TK 1055), şahıs mülkiyetindeki başka bir parsel dahil edilmiş durumdadır (bkz. Harita 33). Üsküdar ilçesinde şahıs mülkiyetinde olan mülklerden, Surp Haç Ermeni Kilisesi yakınlarında bulunan Üzümkızı (eski Meyhaneler) Sokak'taki dört ev (TK 1187, TK 1188, TK 1189, TK 1190), Selamsız Mektebi Sokak'taki bir ev (TK 1186) ve Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı yakınlarında Kısıklı Caddesi üzerinde yer alan başka bir ev (TK 1191), 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır (bkz. Harita 48). 1936 Beyannamesi'nde kayıtlı olan, Selamiali Efendi Caddesi'ndeki ev (TK 783) 1951'de tapuda kayıtlı olduğu nam-ı müstear mirasçıları tarafından satılmıştır (bkz. Harita 49, s. 361). İcadiye Arapzade Sokak'ta yer alan ve 1936'da beyan edilen ev (TK 767), kadastro çalışması sırasında hükmen

a commercial building close to the Grand Bazaar, two rooms of which belonged to the hospital (TK 779 ve TK 780) collapsed in the 1894 earthquake, the other two floors were later renovated, however the third floor was never rebuilt; it is known that a cadastral identification of these rooms was carried out. The title registration of a commercial building room in Yağlıkçı Han in the Tavuk Pazarı [Chicken Market] (TK 1057), that perished when the building was demolished does not exist (see Map 30 on p. 287). A house with three shops on its entrance level on Vapur İskelesi Street in Ayvansaray (TK 784) was expropriated during coastal area reorganization (see Map 22 on p. 270). A shop in the Yavuz Sinan Neighbourhood that was not declared in 1936 but is registered on the 1913 List of Legal Personalities (TK 1184) was demolished during the construction of Ragıp Gümüşpala Street (see Map 29 on p. 285).

Three immovable assets of the foundation remain of which the 'ownership' section in the title deed was left vacant. An application for the return of one of these, a parcel lot which is part of the hospital land (TK 1170), has been filed within the scope of the decree law dated 27 August 2011 (see Map 51 on p. 363). A shop on Keseciler Street in the Grand Bazaar (TK 1180) is registered in the 1913 List of Legal Personalities (see Map 30 on p. 287). A land lot on Arapzade Street in Üsküdar (TK 1052) was declared in 1936. This land forms part of the parcel lot that is currently being used as a park (see Map 46 on p. 248).

38 immovable assets of the foundation are currently under private ownership. One of these is, as related above, the immovable asset for which full compensation was paid for by the state following the ECHR verdict (TK 21). Immovable assets in the Şişli Borough came into the possession of the foundation through devise and donations after 1936. A building on Sıracevizler Street which is part of Mıgırđıç and Öjeni Azak's will (TK 27, Map 44 on p. 341), was first passed onto the Treasury and then sold to private persons. Two apartment flats, from the group of properties donated to the hospital by Kişmo Dinçtosun in 1963 (TK 29 and TK 30), were seized by the Treasury in 1977 and then sold. The house bequeathed to the hospital in 1962 (TK 51) is in the use of the foundation despite being registered in the name of its former owner at the land office. Lawsuits filed by the hospital for these four immovable assets continue as of September 2012. The shop jointly bequeathed to three foundations (Kalfayan, Karagözyan and Yedikule) by Vahram Garabed Madat's will (TK 233), and a house each bequeathed by will by Veronik Devletyan in 1947 (TK 48) and by Eftik Manyas in 1962 (TK 1065) are still registered either in the name of their previous owners or their heirs. (See Map 43 on p. 331)

From the properties in the Beyoğlu Borough that have passed into private ownership an apartment building

registered in the 1936 Declaration and the half-share of a house (TK 706 and TK 782) were registered in the name of the Treasury during cadastral survey work and then sold. Two buildings that were bequeathed to the foundation (TK 24 and TK 1067) passed onto heirs through judicial recourse (see Map 14 on p. 228). The building that was part of Vahram Garabed Madat's will and was jointly bequeathed to the Kalfayan, Karagözyan and Yedikule foundations (TK 234, Map 15 on p. 229) is in the same situation. The ownership of a commercial building in Karaköy (TK 25, Map 16 on p. 232) that was also bequeathed to the hospital by will was taken from the hospital in 1989 and given to the heirs.

Only three of the properties in the Fatih Borough that have passed into private ownership are immovable assets acquired by the foundation after 1936. One commercial building, from the group of immovable assets bequeathed by Vahram Garabed Madat to three Armenian foundations (TK 235, Map 31 on p. 294) and the 29/128 shares of the shop in the Grand Bazaar that was part of the will prepared by Eftik Manyas in 1962 (TK 1063, Map 30 on p. 287) were released from the ownership of the foundation through annulment of will lawsuits. Another shop in the Grand Bazaar that was bequeathed to the hospital in 1964 (TK 17, Map 30) passed into the ownership of the Treasury in 1978, and was later sold on. The other immovable assets in Fatih are included either on the 1913 or the 1936 Declaration. Two commercial building rooms in the Çinili Han on Tarakçılar Street (TK 733 and TK 734) were registered in the name of the Treasury in 1957 and sold onto third parties. A commercial building room in Büyük Valide Han (TK 1051), despite a neighbouring room registered in the same row in the 1936 Declaration having been returned to the foundation, is still in private ownership (see Map 31). Lawsuits filed for a shop in the Tavuk Pazarı [Chicken Market] (TK 37) and two commercial building rooms in the Ali Paşa Han (TK 728 ve TK 729) continue as of September 2012. A commercial building room in the Camili (Yüncü) Han in the Grand Bazaar (TK 781) and a shop on Sandal Bedesteni Street (TK 1181) have also passed into private ownership. A shop on Çadircılar Street (TK 776) was seized by the Treasury, another shop on Yeniçeriler Street (TK 737) was sold by the Directorate General of Foundations in 1957 (see Map 30).

The land lot of the foundation on Turşucudere Street in Kadıköy (TK 1055) has been incorporated into another parcel lot in private ownership (see. Map 33 on p. 307). From seized foundation properties currently in private ownership in the Üsküdar Borough, four houses on Üzümkızı (formerly Meyhaneler) Street close to the Surp Haç Armenian Church (TK 1187, TK 1188, TK 1189, TK 1190), a house on Selamsız Mektebi Street (TK 1186) and another house on Kısıklı Street close to the Bağlarbaşı Armenian Cemetery (TK 1191) are registered in the 1913 List of Legal Personalities (see Map 48 on p. 360).

Hazine adına tescil edilmiş, daha sonra 1969'da Belediye'nin mülkiyetine geçmiş ve 1995'te şahıslara satılmıştır. Aynı bölgede bulunan ve iki beyannamede de kayıtlı olmayan, Münir Erteğün (eski adıyla Selvili Köşk) ve Müneccimbaşı sokaklarındaki evler (TK 1061 ve TK 1064), Hazine'nin açtığı davalar sonucunda mirasçılara geçmiştir (bkz. Harita 46, s. 348).

Vakfın, akıbeti ve şimdiki maliki bilinmeyen taşınmazlarının bazılarının tahmini konumları haritalarda gösterilmiştir. Fatih'te, Kapalıçarşı yakınlarındaki Astarıcı Han'da yer aldığı bilinen han odası (TK 1183), 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır (bkz. Harita 30, s. 287). 1936 Beynamesi'nde, Tarakçılar Caddesi'ndeki Çinili Han'da bulunan bir odanın (TK 1059) numarası ve hangi katta olduğu belirtilmemiştir. Yine beyannamede "Tiryaki Han, üst kat, saray dükkânı" olarak geçen taşınmaz (TK 1058), muhtemelen, Süleymaniye Camii'nin önündeki Prof. Sıddık Sami Onar Caddesi üzerindedir. Bu alan eski haritalarda 'Tiryakiler Çarşısı' olarak adlandırılmaktadır (bkz. Harita 31, s. 294). Büyükkada'da Alparslan (eski adıyla Bahçivanoğlu) Sokak'ta yer alan evin (TK 1062) kadastro bilgileri ve güncel durumu tespit edilememiştir (bkz. Harita 6, s. 202).

Vakfın, Zeytinburnu'nda, 1905 tarihli Osmanlı tapu senedi bulunan, hem 1913 hem de 1936 beyannamelerinde bulunan ve Cumhuriyet döneminde yapılan kadastro çalışmalarında üç parsel olarak vakıf adına tescil edilmiş olan tarım arazileri ('Raufpaşa' ve 'Valide' çiftlikleri), Kazlıçeşme semtinin yoğun göç aldığı 1950'li yıllarda gecekondularla

dolar. Bu arazilere, 1970'li yıllarda başlatılan bir 'yasal' süreçle el konmuştur. 23 Ekim 1979 tarihli Yargıtay kararıyla bu araziler VGM adına tescil edilir. 1980'li yıllarda şehrin tüm gecekondular bölgelelerinde yapılan ıslah imar planları çerçevesinde, Hazine'ye ya da vakıflara ait geniş araziler küçük parsellere bölünür ve buralardaki gecekondulara tapu tahsis belgeleri verilir. Söz konusu araziler de VGM'den Zeytinburnu Belediyesi'ne geçirilerek parçalanır ve şahıslara satılır. Bu sırada kadastro bilgileri de değiştiği için, günümüzde hangi parsellerin hastaneye ait arazilere denk düştüğü tespit edilememiştir.

1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlı olan beş taşınmaz daha vardır ancak bunlarla ilgili bilgiler sınırlıdır. Kapalıçarşı'da üç dükkânın, Bostancı ve Kınalıada'da bulunan iki arsının konumları belirlenememiştir.

Vakfın İstanbul dışında bulunan 13 adet taşınmazı Grafik 55'e dahil edilmiş, ancak İstanbul'daki vakıf mülklerine odaklanan bu araştırma kapsamında sunulan diğer istatistiklerin dışında tutulmuştur. Bursa'ya bağlı Pazarköy'de (yeni adıyla Orhangazi) bulunan dört adet bağ ve bahçe, yalnızca 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli'nde kayıtlıdır. Diğer taşınmazlar 1936'da da beyan edilmiştir. Adapazarı'nda 'Ermeni Subaşı' mevkiindeki bir tarla ve bir bahçe, Bursa-Gemlik'teki bir kıta zeytinlik, Bayburt-Everek (yeni adıyla Örence) köyündeki üç tarla ve Çanakkale-Ayvacık'a bağlı Narlı köyündeki iki zeytinlik için, vakfın idare mahkemelerinde açtığı davalar Eylül 2012 itibarıyla devam etmektedir.

The house on Selamiali Efendi Street which is registered in the 1936 Declaration (TK 783) was sold in 1951 by its *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] heirs, in the name of which it was registered (see Map 49 on p. 361). A house on İcadiye Arapzade Street that was declared in 1936 (TK 767) was registered during cadastral survey work in the name of the Treasury by default, it later passed into the ownership of the Municipality in 1969 and was sold to private persons in 1995. Two houses in the same area on Münir Erteğün (formerly Selvili Köşk) and Müneccimbaşı Streets, that were not registered in either declaration (TK 1061 ve TK 1064) passed onto heirs as a result of lawsuits filed by the Treasury (see Map 46 on p. 348).

The estimated locations of some of the immovable assets of the foundation, the fate and current owner of which is unknown, are shown on the maps. A commercial building room in the Astarıcı Han close to the Grand Bazaar in the Fatih Borough (TK 1183) is registered on the 1913 List of Legal Personalities (see Map 30 on p. 287). The 1936 Declaration does not state the number or floor of a commercial building room in the Çinili Han on Tarakçılar Street (TK 1059). The immovable asset that is referred to as “a saddler’s shop on the top floor of Tiryaki Han” also in the 1936 Declaration (TK 1058), is probably on Prof. Sıddık Sami Onar Street that passes along the front of the Süleymaniye Mosque. This area is described as the ‘Tiryakiler Çarşısı [Market of Addicts]’ in old maps (see Map 31 on p. 294). The cadastral data and current situation of the house on Alparslan (formerly Bahçivanoğlu) Street on Büyükkada (TK 1062) could not be determined (see Map 6 on p. 202).

The agricultural lands in Zeytinburnu of the foundation, that have an Ottoman title deed dated 1905, are also listed on both the 1913 and 1936 declarations, and were registered in the name of the foundation as three parcel lots in cadastral survey work carried out in the Republican period (the ‘Raufpaşa’ and ‘Valide’ farms) were filled with shanty settlements in

the 1950s when the Kazlıçeşme neighbourhood received wave after wave of migration. These lands were seized with a ‘legal’ process that was inaugurated in the 1970s. The verdict of the Supreme Court of Appeals dated 23 October 1979 ruled for the registration of these lands in the name of the Directorate General of Foundations. In the 1980s, within the framework of corrective zoning plans carried out in all the shanty-town areas of the city, wide pieces of land that belonged to the Treasury or the foundations were divided into smaller parcels and shanty houses here were given title deed allocation documents. The abovementioned lands of the foundation were also transferred from the Directorate General of Foundations to the Zeytinburnu Municipality, divided and sold on to private persons. Since the cadastral information also changed during this process, it has been impossible to determine which current parcels correspond to the lands belonging to the hospital.

There are five more immovable assets that are registered on the 1913 List of Legal Personalities, however, only limited information is available regarding these. The locations of three shops in the Grand Bazaar, and of two land lots in Bostancı and Kınalıada could not be determined.

The 13 immovable assets of the foundation were included in Graph 55, however, they were not included in the other statistics presented within the scope of this research project which focuses on foundation properties in Istanbul. Lawsuits filed by the foundation for the four vineyards and gardens in Pazarköy (today Orhangazi) connected to Bursa are only registered on the 1913 List of Legal Personalities. The other immovable assets were declared in 1936. A field and a garden in the ‘Ermeni Subaşı’ area of Adapazarı, an olive plantation in the Gemlik Borough of Bursa, three fields in the Everek village (today Örence) of Bayburt and two olive plantations in the Narlı village connected to the Ayvacık Borough of Çanakkale at regional civil courts continue as of September 2012.

SONUÇ

TESPİTLER VE ÖNERİLER

CONCLUSION
ANALYSIS AND PROPOSALS

TESPİTLER VE ÖNERİLER

Bu çalışma sürerken, 1 Ekim 2011'de, gayrimüslim vakıflarının çeşitli şahıs ya da kurumlarca, çeşitli şekillerde el konmuş olan mallarının vakıflara iade edilmesini öngören bir yönetmelik yürürlüğe girdi. 27 Ağustos 2011'de çıkan 651 sayılı kanun hükmünde kararnamenin uygulanmasına ilişkin bu yönetmelik, Cumhuriyet tarihi boyunca bu konuda yürütülen ayrımcı uygulamaların izlerini ortadan kaldırmaya dönük kayda değer bir adım olmakla birlikte, mülklerin yaklaşık olarak %10'unun iadesini sağlamaktadır.

Mülklerle ilgili sorunlar toplu olarak ele alındığında, halen çözüm bekleyen bazı noktalar öne çıkmaktadır. Bunlar arasında, ispat sorumluluğunun vakıflara yüklenmesi, arşivlere erişimde karşılaşılan zorluklar, üçüncü şahıslara geçmiş olan mülklerle ilgili adım atılmaması, Patrikhane'nin tüzel kişiliğinin tanınmaması, 'mazbut vakıflar' sorunu ve Türkiye'deki azınlık toplumlarına ilişkin genel zihniyet sayılabilir.

Vakıf yönetimlerinin pek çoğu, devlet kurumlarına ait arşivlerde kendi vakıflarıyla ilgili belgelere ulaşmakta çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Vakıfların el konmuş mülklerine dair kadastro ve tapu kayıtları gibi bilgiler devlet kurumlarının elinde olmasına rağmen, taşınmazların kendilerine ait olduğunu ve/veya nerede yer aldığını ispat etme sorumluluğunun vakıflara yani mağdura yüklenmesi, üstelik bu yükümlülüğü yerine getirmesi için sınırlı süreler verilmesi, kabul edilemeyecek bir uygulamadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) ve Tapu Kadastro arşivlerinin, kamu yararına çalışan bu kurumlara açılması ve tüm devlet kurumlarının, ellerindeki bilgiler ışığında yapacakları çalışmalarla vakıflara yardımcı olmaları gerekmektedir. Vakıf yöneticilerinin, söz konusu mülklerin vakfa ait olduğunu yetkili kurumlara ispat edebilmek için, zaten o kurumların elinde bulunan belgeleri toplamak zorunda olması, ironik bir durum oluşturmaktadır. Mülklerin iade edilmesi veya mağduriyetin tazminatla giderilmesi konusunda karar mercii Vakıflar Meclisi olduğu için, VGM, davalı vakıflar karşısında hem sanık, hem de hâkim pozisyonundadır. Onlarca yıldır süren hak ihlallerinin çözümü açısından kilit öneme sahip belgelerin arşivlerden çıkarılmasını sağlayacak ve bu belgeleri değerlendirerek resmin bütününe ortaya koyacak, tarafsız bir iddia makamına ihtiyaç vardır.

Arşivlerin açılması, sadece mülklerin asıl sahiplerine iadesi için değil, Türkiye'nin gayrimüslimlere yönelik politikaları üzerine yapılacak bilimsel araştırmalar için de önemlidir ve şeffaflığın gereğidir. Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkeleri, arşiv bilgilerinin ilgililere ve topluma açılmasını zorunlu kılar. Bu bilgilere isteyen herkesin ulaşabilmesi için gereken koşulların yaratılmasında kamu yararı olduğu aşikârdır.

Bir diğer önemli sorun ise, bilgi ve belge toplama yükümlülüğünü yerine getirmeye çalışan vakıf yöneticilerinin arşivlerde karşı karşıya kaldıkları yaklaşımdır. Bazı hükümet yetkilileri, özellikle son kanun hükmünde kararnameyle birlikte, vakıf yöneticilerine arşivlerdeki belgelere ulaşmalarında kolaylık sağlanacağı yönünde demeçler verseler de, vakıflar bu konuda halen ciddi zorluklar yaşamaktadır. Pek çok vakıf yöneticisi, tapu daireleri gibi bazı devlet kurumlarında, halen, ancak 'geleneksel' yöntemlerle belge edinilebildiğini dile getirmektedir. Gayrimüslimlere ilişkin yaygın toplumsal önyargılar ve zihniyet değişmediği sürece, siyasetçilerin ve üst düzey bürokratların 'eşit vatandaşlık' vurgusu taşıyan söylemlerinin somut bir karşılık bulması imkânsızdır. Öte yandan, devlet kurumlarındaki ayrımcı uygulamalar, sorunlarını dile getirmekte ve hak arayışında bulunmakta zorlanan azınlık toplumlarının daha da içe kapanmasına neden olmaktadır.

Azınlık vakıflarına ait taşınmazların mülkiyetinin üçüncü şahıslara veya kurumlara geçmiş olması da önemli sorunlardan biridir. Araştırma kapsamında tespit ettiğimiz, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının el konan taşınmazlarının yaklaşık olarak %19'u bu durumdadır. Bu kategorideki mülklerle ilgili olarak atılmış olumlu bir adım yoktur. Devletin, haksız olarak el koyduğu bu mülklerden bazılarını daha önce bunları vakfa satmış olan kişilere bedelsiz olarak iade etmesi, kamusal dengenin bozulmasına neden olmuştur. Kitapta ele alınan Tuzla Çocuk Kampı'nın hikâyesi, bu açıdan tipik bir örnek teşkil etmektedir. Üçüncü şahısların mülkiyetine geçen taşınmazların ait oldukları azınlık vakıflarına iade edilmesi veya bunlar için tazminat ödenmesi gerekmektedir. Devlet, bu meselenin çözümü için, ilgili vakıfların, üçüncü şahıslara/kurumlara geçen her mülküyle ilgili dava açmasını önermektedir. Ancak, devletin, kendi politikaları nedeniyle ortaya çıkmış bir sorunu, yüzlerce mülk için tek tek davayla çözümlenmesini beklemesi, işi çözümsüzlüğe itmekle eşdeğerdir. Binlerce insanı ilgilendiren bu hak ihlalinin telafisi için, üçüncü şahıs veya kurumlara geçen mülklerle ilgili sorun acilen çözüme kavuşturulmalıdır. Bu, kamu yararının zorunlu kıldığı bir durumdur ve hukuk devleti ilkeleri gereğidir. Öte yandan, vakıflara ait 'hayratlar' ile 'akarlar' arasında bir ayrıma gidilmesi de, haksızlıkların hakkaniyetli bir şekilde telafi edilmesi açısından önem taşımaktadır. El konan ve üçüncü şahıslara geçen ev, arsa gibi akarlar için bedel biçilebilmekteyken, aynı şey, kilise, manastır, okul gibi, belirli bir amaca hizmet eden mülkler yani hayratlar için mümkün değildir. Üçüncü şahısların mülkiyetine geçen hayratların kamulaştırılıp asıl sahipleri olan vakıflara iade edilmesi, olası çözüm yollarından biridir. Tuzla Çocuk Kampı gibi hayratların, kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde veya benzer amaçlarla tekrar faaliyete geçmesi, sorunun yarattığı manevi yaralara bir nebze merhem olacaktır.

27 Ağustos 2011 tarihli kanun hükmünde kararname, üçüncü şahısların mülkiyetine geçen taşınmazlardan, önce devlet tarafından el konup sonra satılmış olanlar için, ilgili vakıflara tazminat olarak bu taşınmazların rayiç bedelinin ödenmesini öngörmüştür. Bunlar, tespit edebildiğimiz mülkler içerisinde, üçüncü şahıslara geçen %19'luk dilimin yaklaşık olarak %10'unu yani sorun yaşayan tüm mülklerin %1,9'unu oluşturmaktadır.

ANALYSIS AND PROPOSALS

As work on this project continued, on 1 October 2011, a regulation was passed that stipulated the return of properties of non-Muslim foundations that had been confiscated by various persons or institutions, and via various methods. Although this new regulation, which is in relation to the implementation of decree law no.651 dated 27 August 2011, forms a significant step forward in removing the marks of discriminatory policies carried out in this context throughout the history of the Republic, it enables the return of only around 10% of the confiscated properties.

When problems regarding the seized properties are viewed collectively, a number of issues stand out that still await a solution. These include the burden of proof still being placed on the foundations, the difficulties encountered in accessing public archives, no steps being taken regarding properties that were conveyed to third parties, the refusal to recognize the legal personality of the Patriarchate, the problem of 'defunct foundations' and the general mindset regarding minority communities in Turkey.

Many foundation administrators face numerous difficulties in accessing documents related to their own foundations in state institution archives. Placing on the foundations, in other words, the aggrieved party itself, the burden of proving their ownership of the confiscated immovable assets and/or their locations, despite the fact that cadastral and deed records of such properties reside in the possession of state institutions, and furthermore, specifying limited time frames to discharge this duty constitutes an unacceptable practice. The archives of the Directorate General of Foundations and the Land Registry Cadastre must be opened to these institutions which work in the public interest, and all state institutions must facilitate the work of foundations by carrying out research based on the information they hold. Foundation administrators are put in a position where in order to prove to public institutions that the properties in question belong to the foundation they have to procure documents that are already in the hands of those institutions. This is absurd. Since it is the Council of Foundations who has the final word in relation to the return of properties or the payment of compensation to redress grievances, the Directorate General of Foundations ends up occupying the position of both culprit and adjudicator. An impartial prosecutor is required to secure the release from archives of documents that carry key importance in resolving the infringement of rights that has been going on for decades, and to assess these documents to obtain a full and complete picture.

The opening of the archives is important not only for the return of properties to their real owners, but also for scientific research projects to be carried out regarding Turkey's policies aimed at non-Muslims, and is a requirement of transparency. Principles of equity, impartiality and openness are requirements of a democratic and transparent administration and necessitate the opening of

the archives to researchers and society at large. It is clearly in the public interest to establish the necessary conditions that would enable everyone to access this information.

Another important problem is the treatment foundation administrators face in the archives when they try to fulfil their responsibility of gathering data and documents. Some government officials, especially following the most recent decree law, have made statements that all the convenience will be provided to foundation administrators in accessing documents in the archives, however, foundations are still coming across serious difficulties in this respect. Many foundation administrators have declared that in certain state institutions like land registries, it has only been possible to acquire documents through 'traditional' methods. As long as the widespread social prejudices and mindset regarding non-Muslims remains, it is impossible for the words of politicians and high-level bureaucrats emphasizing 'equal citizenship' to have any concrete effect. On the other hand, discriminatory practices in state institutions result in minority communities withdrawing into themselves even more, and they already have difficulty in voicing their problems and carrying out a struggle for their rights.

Another significant problem is that the ownership of some immovable assets belonging to minority foundations has passed into the hands of third party persons or institutions. 19% of the seized immovable assets of Armenian foundations in Istanbul identified within the scope of this research project are in this category. No positive step has been taken regarding these properties as of yet. A number of these properties that were unlawfully appropriated by the state were handed back free of cost to the persons that had sold them to the foundations in the first place. This was an act that disrupted the equilibrium of civil society. The story of the Tuzla Children's Camp, presented in this book, constitutes a typical example. Immovable assets that have passed into the ownership of third parties must be returned to the minority foundations they belong to, or compensation must be paid. In order to resolve this matter, the state proposes that foundations file lawsuits for every asset that has passed into the ownership of third party persons/institutions. However, for the state to expect a problem that emerged because of its own policies to be solved by filing an individual lawsuit for each of the hundreds of properties, forms the equivalent of creating a deadlock. To make up for an abuse of rights that concerns thousands of people, the problem related to properties that have passed into the ownership of third party persons or institutions must urgently be solved. This is a situation necessitated by public interest, and is also required by the principles of a state of law. On the other hand, a distinction between the 'hayrats' [charitable properties] and the *akars* [real estate properties generating income] belonging to foundations is important in order to provide a fair redressal of injustices. Though it is possible to determine a compensation fee for *akars* such as houses or pieces of land that have been confiscated or have passed into the ownership of third party persons, the same process cannot be applied to properties, or *hayrats*, such as churches, monasteries and schools that serve a specific purpose. A possible solution is the re-appropriation of *hayrats* that have passed into the ownership of third parties, and returning them to their genuine owners –the foundations. The use of *hayrats* like the Tuzla Children's Camp for purposes suitable or similar to their original purpose of establishment would also provide some solace to soothe the spiritual wounds inflicted by the problem.

Üstelik, belirlenen bedeller, haksız uygulamalar nedeniyle geçmişte uğranan zararları ve mahrum kalınan getirileri tazmin etmediği gibi, genellikle, taşınmazların gerçek değerini yansıtmamaktadır. Bu çalışma yayına hazırlanırken, Vakıflar Meclisi'nin Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı'na ait bir taşınmaz hakkında verdiği karar şu ana kadar verilmiş tek tazminat ödeme kararıdır; biçtiği bedel ise, beklentinin çok altında kalmış ve büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.¹

Azınlık vakıflarının mülkiyet sorunları tartışılırken, bürokratların ve zaman içinde devletin söylemini içselleştiren vakıf yöneticilerinin çeşitli açıklamaları, 1936 Beyannamesi'ni, sorunun çözümünde bir anahtar olarak algıladıklarını göstermektedir. Oysa, bu çalışmada ortaya koyduğumuz gibi, vakıflara ait mülklerden 1936 Beyannamesi'ne kayıtlı olanların neredeyse yarısıyla ilgili mülkiyet sorunu bulunmaktadır. Çıkarığımız envanterin omurgasını, vakıfların 1935 Vakıflar Kanunu kapsamında Türkiye Cumhuriyeti devletine verdikleri mal beyannameleri oluşturmaktadır. Ancak vakıfların, 1913'te çıkan bir kanun hükmünde kararname uyarınca Osmanlı Devleti'ne sundukları mülk listeleri ve arşivlerindeki diğer belgeler, bu meseleyi ve çözümünü 1936 Beyannamesi'yle sınırlandırmanın yanlış olacağına işaret etmektedir: Vakıfların el konan mülklerinin %17'si, 1936 yılından sonra edinmiş oldukları mülklerdir, %66'sı ise 1936 beyannamelerinde kayıtlıdır. Geri kalanların büyük çoğunluğu ise ya vakfın 1913 beyannamesinde kayıtlıdır, ya da Cumhuriyet öncesi dönemde mülkiyetine geçmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı döneminden beri varlıklarını sürdüren ve mülk edinen azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarına 1936 Beyannamesi odaklı çözüm aramak, önceki ve sonraki süreçleri yok saymak, sorunun tarihsel boyutunu göz ardı etmek olacaktır. Yaşanan sorunun gerçek boyutunu ortaya koyabilmek için, 1936 ve sonrası kadar 1936 öncesinde yaşananlar da hesaba katılmalı; fermanlar, 1913 ve 1936 beyannameleri, tapu, vergi kayıtları, kira kontratları gibi arşiv belgeleri bütüncül bir perspektifle ele alınmalıdır. Bu alana dair yasal düzenlemeler ve uygulamalarda, Cumhuriyet'in öncesi ile sonrası arasında idari bir devamlılık gözlenmektedir. Bu devamlılığın getirdiği sorumluluğun üstlenilmesi ve hak ihlallerinin bu anlayışla telafi edilmesi gerekmektedir.

Devletin azınlık politikalarıyla ilgili en temel sorunlardan biri, söz konusu toplulukların ruhani önderliklerinin tüzel kişiliklerinin tanınmamasıdır. Ermeniler özelinde, Patrikliğin tüzel kişiliğinin olmaması, mülk edinmesine engel teşkil etmektedir. Osmanlı döneminde, Ermeniler, toplumun ihtiyaçları için kullanılacak bazı mülkleri Patrikliğin üzerine kaydettirmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminde, İstanbul Ermenileri Patrikliği mülk edinemediği gibi, daha önce edinmiş olduğu taşınmazları da kendi adına tekrar tescil ettirememiştir.

Henüz çözülmemiş sorunlar arasında mazbutaya alınmış vakıfların önemli bir yeri vardır. İstanbul'da ve özellikle

Anadolu'da gayrimüslim nüfusun azaldığı veya yok olduğu bölgelerdeki azınlık vakıfları ve mülklerinin çoğu tasfiye kanunlarıyla el değiştirmiş, bazıları da, Müslüman vakıflarının da pek çoğunu etkileyen 1935 Vakıflar Kanunu kapsamında, hizmet edeceği nüfus kalmadığı ve amacını artık yerine getiremediği gerekçesiyle 'mazbut vakıf' statüsüne alınmıştır. Bu vakıflara ait taşınmazlar VGM'nin tasarrufuna geçmiştir. Hem İstanbul'daki, hem de Anadolu'daki, mazbutaya alınmış azınlık vakıfları hakkında büyük bir bilgi eksikliği vardır. VGM, mazbut vakıfların isimlerini ve bu vakıflara ait taşınmazların akıbetlerini kamuoyuyla paylaşmalı; yeni hukuki düzenlemelerle, bu vakıfların en azından hayratlarının geleceğe bir değer olarak aktarılması sağlanmalıdır.

Azınlık vakıflarının sorunları mülkiyetle sınırlı olmadığı gibi, çözümünde de sadece devlete değil, azınlık toplumlarına da görev düşmektedir. Çalışmamızın odaklandığı Ermeni toplumunun, sivilleşme ve şeffaflaşma yolunda kat etmesi gereken uzun bir yol vardır. Ermeni vakıfları, karşılaştıkları sorunları çözmeye çalışırken, birer sivil toplum örgütü olduklarının bilinciyle hareket edebilmeli ve bu yönde kapasitelerini geliştirmelidir. Dini karakterin ön planda olduğu hiyerarşik bir yapılanma, vakıf yönetimlerinin bağımsız karar verebilme özelliklerine zarar vermektedir. Ermeni vakıfları, birer idari birim olarak Ermeni toplumunun sivilleşmesi sürecinde itici güç olarak faaliyetlerini sürdürmelidir. Bu yolda, vakıf seçimlerinin katılımcılığı sağlayan yeni bir yönetmelikle yapılması, vakıfların yıllık mali raporlarını, yönetim kurulu kararlarını internet sitelerinde topluma paylaşması, aklı ilk gelen adımlardır. Vakıflarla ilgili karar süreçlerinin tüm Ermeni toplumunun katılımına daha açık hale gelmesi, yeni projelerin katılımcı bir anlayışla ihtiyaçlara göre belirlenmesi ve bu kurumların yarınlara taşınması, Türkiye'de Ermeni kültürünün devamlılığı açısından önemli bir güvence oluşturacaktır.

Son olarak, meselenin yukarıda sayılanlardan çok daha önemli bir boyutu, devletin azınlıklarla ilgili yaklaşımına ve genel zihniyete ilişkindir. Azınlık vakıflarıyla ilgili değişikliklerin bir lütuf veya ayrıcalık olarak değil 'hak' olarak görülmesi, tarihsel haksızlıklarla yüzleşen bir söylem geliştirilmesi ve bunun hem topluma, hem de bürokrasiye aktarılması gerekmektedir. Avrupa Birliği reformları kapsamında Vakıflar Kanunu'nda son yıllarda yapılan iyileştirmelere rağmen, ayrımcı zihniyet çeşitli vesilelerle kendini göstermektedir. Haziran 2012'de Yargıtay'ın, Mor Gabriel Manastırı arazisini tüm belge ve bilgilere rağmen Hazine'ye devretmeye karar vermesi buna önemli bir örnektir.² Türkiye'nin, yurttışı olan azınlıkları artık birer iç tehdit olarak görmeye bir son vermesi, onlara bakışta 'güvenlik' perspektifini bir kenara koyarak, hak, hukuk ve adalet temelli yeni bir yaklaşımı benimsemesi, demokratikleşme açısından çok önemli bir kazanım olacaktır.

The decree law dated 27 August 2011 stipulates that for immovable assets that have passed into the hands of third parties, in the event that these assets were originally seized by the state and subsequently sold on, then the current market value of these immovable assets would be paid as compensation to the related foundations. Immovable assets that have passed into the ownership of third parties constitute 19% of all the assets we identified, and the group we described above form around 10% of such properties, or in other words, 1,9% of all properties. Besides, the values that have been set [by the courts] not only fail to compensate for the losses incurred in the past because of unjust practices or revenues the foundations were deprived of, but they often do not reflect the real value of the immovable assets either. The verdict issued by the Council of Foundations regarding an immovable asset that belongs to the Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation is the only ruling for the payment of compensation; and the sum considered by the court is way below expectations and created a great disappointment.¹

When the property ownership problems of minority foundations are discussed, various statements of bureaucrats and some foundation administrators that have internalized the discourse of the state reveal that they perceive the 1936 Declaration as key in solving the problem. However, as this study demonstrates, there is an ownership problem regarding almost half of the foundation properties that are registered in the 1936 Declaration. The property declarations submitted by foundations to the state offices of the Republic of Turkey within the scope of the 1935 Foundations Law forms the backbone of the inventory we have produced. Yet the property lists presented by foundations to the Ottoman State in accordance with the decree law dated 1913 and other archival documents indicate that it would be wrong to restrict the issue and its solution to the 1936 Declaration: 17% of the confiscated properties of foundations are properties acquired after 1936, whereas 66% are registered in the 1936 Declarations. The great majority of the remaining properties are either registered in the 1913 Declaration of the foundation, or passed into the ownership of the foundation before the founding of the Republic. Therefore, to seek a solution based on the 1936 Declaration for the property ownership problems of foundations that have continued to exist and acquire properties since the Ottoman period would be to disregard processes that took place both before and after the declaration, and mean turning a blind eye to the historical aspect of the problem. To present the real dimensions of the problem, pre-1936 events must be considered as well as the events of 1936 and after; and royal *firman*s, the declarations of 1913 and 1936, archival documents such as land registry and tax records, and lease contracts must be treated within the scope of an integrated approach. An administrative continuity is seen to exist between pre- and post-Republican legal regulations and practices in this field. The responsibility this continuity entails must be accepted, and infringements of rights must be compensated for within this perspective.

One of the main problems regarding the state's policies in relation to minorities is the refusal to recognize the legal personalities of the spiritual leaderships of these communities. In the context of the Armenian community, the fact that the Patriarchate does not have a legal personality prevents it from acquiring property. In the Ottoman period, Armenians had certain properties that were used for the needs of the community registered in the name of the Patriarchate. However, during the Republican period, not only could the Patriarchate of Istanbul Armenians no

longer acquire property, but it was also not allowed to re-register immovable assets it had previously acquired in its name.

The foundations declared defunct [*mazbut*] constitute an important part of the problems that have not been dealt with yet. In Istanbul, and particularly those parts of Anatolia where the non-Muslim population declined or completely disappeared, the ownership of many of the minority foundations and their properties changed hands with the implementation of liquidation laws, and some, within the scope of the 1935 Foundations Law that simultaneously had an impact on many Muslim foundations, were declared to be 'defunct foundations,' on the pretext that they could no longer fulfil their purpose. The immovable assets belonging to these foundations were assigned to the Directorate General of Foundations. There is a great lack of information regarding minority foundations declared defunct both in Istanbul and in Anatolia. The Directorate General of Foundations should share with the public the names of foundations declared defunct and the fate of the immovable assets that belong to these foundations; and new legal regulations must be introduced for these foundations to be able to offer at least their *hayrats* as resources for the future.

The problems of minority foundations are not restricted to property issues, and their solution is a task that befalls not only the state but minority communities, too. The Armenian community, the focus of our research, has a long road to traverse in terms of becoming a more civilian-oriented and transparent society. As Armenian foundations try to solve the problems they encounter, they should be able to act with the awareness that they are civil society organizations, and develop their capacities in this direction. A hierarchical structure in which the religious character of the community is in the foreground impairs the independent decision making capability of foundation administrations. As administrative units, Armenian foundations should carry out their activities as the driving force in the Armenian community's process of becoming more civil in nature. The introduction of new legislation for foundation elections that will enable participation, the publication of annual financial reports and administrative board decisions on websites to inform the community are the first steps that come to mind. The opening of all decision making processes regarding foundations to the entire Armenian community, the determination of new projects with a participatory approach, and in accordance with the needs of the community will provide an important assurance in terms of the continuity of Armenian culture in Turkey.

Ultimately, the aspect of the issue that is much more significant than anything that has been said above is related to the approach and general mindset of the state regarding minorities. It is necessary to see changes made regarding minority foundations not as a favour or a privilege, but a 'right'; a discourse confronting historical injustices must be developed, and this must be disseminated in both society and bureaucracy. Despite improvements made to the Foundations Law within the scope of European Union reforms, the discriminatory attitude continues to reveal itself at various instances. An important recent example was the verdict of the Supreme Court of Appeals to transfer the land of the Mor Gabriel monastery to the Treasury despite all the documents and information showing that it is the property of the Assyrian.² It will constitute a significant gain towards its democratization when Turkey finally quits regarding minority community members that are its citizens as potential internal threats, puts aside the 'security' perspective it treats them with, and adopts a new approach on the basis of civil rights, law and justice.

APPENDICES

EL KONAN MÜLKLER TABLOSU*

TABLE OF SEIZED PROPERTIES*

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
195	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Kartaltepe	Tayyareci Hayrettin	25	936	53	mezarlık cemetery	belediye municipality	8
290	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Cevizlik	İstanbul	12	73	2	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	8
291	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Cevizlik	İstanbul	12	73	6	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	8
294	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Cevizlik	Hamam	10	46	10	dükkan shop	şahıs person	8
	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Zeytinlik	Taşevler	15	82		ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Bakırköy Surp Asdvadzadzin	Bakırköy	Zeytinlik	Taşevler	15	82		ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
83	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Kamış	479	2669	9	kilise church	vakif foundation	22
203	Balat Surp Hireşdagabed	Eyüp	Topçular	Bayrampaşa	69	162	6	mezarlık cemetery	vakif foundation	23
296	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Düriye	479	2632	41	dükkan shop	şahıs person	22
297	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Düriye	479	2632	42	dükkan shop	vakif - VGM foundation - DGF	22
299	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Lapçinliler	479	2632	6	han comm. bldg.	şahıs person	22
300	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Lapçinliler	517	2858	28	dükkan shop	şahıs person	22
301	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Kürkçü Çeşmesi	296	2356	20	dükkan shop	vakif foundation	22
302	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Kürkçü Çeşmesi	296	2356	19	dükkan shop	vakif foundation	22
303	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Balat	Burçak	275	2343	5	dükkan shop	vakif foundation	22
305	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Kundakçı	519	2877	16	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	22
306	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Eğrikapı Fırını	519	2878	13	ev house	şahıs person	22
307	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Damataşı	518	2873	8	ev house	Hazine Treasury	22
309	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Sebil	478	2645	7	ev house	şahıs person	22
310	Balat Surp Hireşdagabed	Beyoğlu	Piripaşa	T. Hüseyin, Halicioğlu Yağh.		2955	3	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	17
315	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Hacı İsa Mektebi	479	2636	3	bahçe garden	şahıs person	22
317	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	vakif - VGM foundation - DGF	31
318	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	vakif - VGM foundation - DGF	31
319	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Reisoğlu	5	2741	33	dükkan shop	kamu public	30
320	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Tayahatun	Tıgçılar (Zincirli Han)	160	2746	15	dükkan shop	şahıs person	30
321	Balat Surp Hireşdagabed	Fatih	Ayvansaray	Hacı İsa Mektebi	479	2636	6	arsa land lot	şahıs person	22

*Ait olduğu vakfa iade edilmiş ya da bedeli ödenmiş olan mülkler kahverengiyle işaretlenmiştir

*Properties that have been returned to the foundation they belong to, or compensation for which has been paid, have been marked in brown

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
92	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Sinanpaşa	İlhan	18	307	1	kilise church	vakif foundation	10
337	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Türkali	Maşuklar	29	318	44	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	10
339	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Cihannuma	İlhan	52	288	26	ev house	şahıs person	10
341	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Abbasağa	Orta Oyuncu	44	354	14	arsa land lot	vakif foundation	10
344	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kazazlar ve Kalpakçılarbaşı	8	2725	26	dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
350	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Cihannuma	Yıldız	53	275	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	10
993	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt	Okçularbaşı				dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	30
	Beşiktaş Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Yıldız	Barbaros				mezarlık cemetery	namevcut parcel non-existing parcel	
271	Beykoz Surp Nigoğayos	Beykoz	Gümüşsuyu	İncirköy-Beykoz	49	636	2	mezarlık cemetery	belediye non-existing parcel	13
1071	Beykoz Surp Nigoğayos	Beykoz	Merkez	Panayır	53	368	13	arsa land lot	belediye municipality	13
1072	Beykoz Surp Nigoğayos	Beykoz	Merkez	Mehmet Yavuz	56	354	36	arsa land lot	şahıs person	13
	Beykoz Surp Nigoğayos	Beyoğlu	Hasköy Söğütözü	Yenimahalle				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
156	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Şişli	İnönü	Babil	55	617	3	ev house	vakif foundation	43
158	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Tavla	8	387	31	ev house	vakif foundation	14
169	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Altınbakkal	8	394	1	bina building	şahıs person	14
170	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Kocatepe	Çaylak	46	530	61	bina building	şahıs person	14
171	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Kocatepe	Çaylak	46	530	50	bina building	şahıs person	14
569	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Arapcami	Çeşme ve Perşembe Pazarı	171	1111	5	dükkan shop	şahıs person	16
986	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Pire Mehmet	6	353	1	ev house	belediye municipality	14
987	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Şişli	Ergenekon	Ölçek (Cedidiye)	56	628	157	ev house	şahıs person	43
989	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Dernek (Cehennem)	8	386	9	ev house	şahıs person	14
990	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Adalar	Büyükkada Maden	Çınar Meydanı	20	76		ev house	şahıs person	6
991	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Adalar	Büyükkada Maden	Çınar Meydanı	14	39		ev house	şahıs person	6
1093	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Cevza (Ceviz)	8	389	13	dükkan shop	şahıs person	14
1094	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Necatibey	122	86	28	dükkan shop	şahıs person	16
	Beyoğlu Anarad Hiğutyun	Kadıköy	Zühtüpaşa	Bağdat				bahçe garden	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
940	Beyoğlu Aynalıçeşme	Beyoğlu	Halıcıoğlu	Tokaç	114	2948	5	kilise church	belediye municipality	17
266	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Çevirmeci (Pişmişoğlu)	35	615	95	okul school	vakif - VGM foundation - DGF	11
172	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Hacı Ahmet	10	400	9	bina building	belediye municipality	14
267	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Sarıyer	Tarabya	Haziran	75	1080	7	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	40
1019	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Necatibey	122	86	5	dükkan shop	'malik' hanesi açık unassigned owner	16
1020	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Arapcami	Keresteci Fazıl	171	1112	14	bina building	şahıs person	16

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1073	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Havyar Han	123	94		dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	16
1074	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Havyar Han	123	94		dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	16
1075	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Havyar Han	123	94		dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	16
1076	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Sahaflar	7	2764	72	dükkan shop	şahıs person	30
1077	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mollafenari	Çuhacı Han	28	325		han odası office	namevcut parcel non-existing parcel	30
1079	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kalpakistanlarbaşı	5	2734	13	dükkan shop	şahıs person	30
1080	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Sandal Bedesteni	5	2733	16	dükkan shop	şahıs person	30
1081	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mollafenari	Kebapçı Han	8	254		han odası office	namevcut parcel non-existing parcel	30
1082	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1083	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Tayahatun	Kürkçü Han	87	258		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1084	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Sümbüllü Han	201	339		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1085	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Sümbüllü Han	201	339		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1086	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Sümbüllü Han	201	339		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1087	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Kemalpaşa	Taşhan	188	913		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	24
1088	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Kadıköy	Zühtüpaşa	Bağdat	152	578		arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	32
1089	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Kadıköy	Zühtüpaşa	Bağdat	97	551		arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	32
1090	Beyoğlu Surp Asdvadzadzin	Üsküdar	Çengelköy	Kaldırım	149	876	34	arsa land lot	şahıs person	50
196	Beyoğlu Üç Horan	Şişli	Merkez	Abide-i Hürriyet	157	1044	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	44
260	Beyoğlu Üç Horan	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Necatibey (Havyar Han)	123	94	60	han odası office	namevcut parcel non-existing parcel	16
364	Beyoğlu Üç Horan	Beyoğlu	Hüseyinağa	Sahne	4	331	27	dükkan shop	kamu public	14
370	Beyoğlu Üç Horan	Beyoğlu	Hüseyinağa	Duduodaları	4	330	1	dükkan shop	şahıs person	14
373	Beyoğlu Üç Horan	Beyoğlu	Katip Mustafa Çelebi	Çukurlu Çeşme	20	460	12	bina building	şahıs person	14
818	Beyoğlu Üç Horan	Şişli	Harbiye	Cumhuriyet				mezarlık cemetery	namevcut parcel non-existing parcel	43
830	Beyoğlu Üç Horan	Şişli	Harbiye	Asker Ocağı				kilise church	namevcut parcel non-existing parcel	43
1037	Beyoğlu Üç Horan	Şişli	Eskişehir	Kınalı Keklik	209	1386	18	arsa land lot	belediye municipality	43
1038	Beyoğlu Üç Horan	Beyoğlu	Hüseyinağa	İstiklal	5	346	3	ev house	şahıs person	14
57	Bomonti Mihitryan	Şişli	Cumhuriyet	İzzetpaşa ve Arpasuyu	143	998	11	okul school	belediye municipality	44
58	Bomonti Mihitryan	Şişli	Cumhuriyet	Kırağı	141	1001	1	ev house	vakıf - VGM foundation - DGF	44
261	Bomonti Mihitryan	Beyoğlu	Asmalımescit	Oteller (Eski Mezarlık)	1	314	8	bina building	şahıs person	15
262	Bomonti Mihitryan	Beyoğlu	Asmalımescit	Oteller (Eski Mezarlık)	1	314	7	bina building	şahıs person	15
263	Bomonti Mihitryan	Beyoğlu	Asmalımescit	Oteller (Eski Mezarlık)	1	314	6	bina building	şahıs person	15
274	Bomonti Mihitryan	Fatih	Mercan	Çakmakçılar Yokuşu	201	339		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1001	Bomonti Mihitaryan	Kadıköy	Caferağa	Moda	33	118	40	arsa land lot	şahıs person	32
175	Boyacıköy Surp Yerits Mangants	Sarıyer	Emirgan	Yaver Selahattin	35	135	5	çeşme fountain	belediye municipality	36
176	Boyacıköy Surp Yerits Mangants	Sarıyer	Emirgan	Kantaşı	35	135	7	çeşme fountain	belediye municipality	36
181	Boyacıköy Surp Yerits Mangants	Sarıyer	Emirgan	Zergerdan	42	140	2	mezarlık cemetery	belediye municipality	36
100	Büyükdere Surp Boğos	Sarıyer	Büyükdere	Piyasa	83	602	5	kilise church	'malik' hanesi açık unassigned owner	37
916	Büyükdere Surp Boğos	Sarıyer	Büyükdere	Piyasa	83	602	6	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	37
917	Büyükdere Surp Boğos	Sarıyer	Büyükdere	Piyasa	83	602	7	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	37
918	Büyükdere Surp Boğos	Sarıyer	Büyükdere	Sefaret	83	602	10	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	37
939	Büyükdere Surp Boğos	Sarıyer	Büyükdere	Çubukçu	82	611	16	arsa land lot	Hazine Treasury	37
99	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Çayırbaşı	93	542	11	kilise church	vakıf foundation	37
199	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Kazım Karabekir Paşa	Bahçeköy	98	538	7	mezarlık cemetery	belediye municipality	37
281	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Fırın	83	602	1	okul school	vakıf foundation	37
282	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Selvi	104	605	149	arsa land lot	vakıf foundation	37
284	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Çayırbaşı	93	542	32	bina building	vakıf foundation	37
285	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Çayırbaşı	93	542	33	ev house	vakıf foundation	37
286	Büyükdere Surp Hırpsımyants	Sarıyer	Büyükdere	Mühendis Şevket	87	651	7	mezarlık cemetery	belediye municipality	37
189	Elmadağ Surp Agop	Şişli	Merkez	Büyükdere	157	1044	2	mezarlık cemetery	belediye municipality	44
1025	Elmadağ Surp Agop	Şişli	19 Mayıs	Dr. Raif Bey	128	951	25	daire apartment	şahıs person	44
243	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	54	arsa land lot	vakıf foundation	20
244	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	55	arsa land lot	vakıf foundation	20
245	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	56	arsa land lot	vakıf foundation	20
246	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	57	arsa land lot	vakıf foundation	20
247	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	58	arsa land lot	vakıf foundation	20
248	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	59	arsa land lot	vakıf foundation	20
249	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	60	arsa land lot	vakıf foundation	20
250	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	61	arsa land lot	vakıf foundation	20
251	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	31	191	62	arsa land lot	vakıf foundation	20
383	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kürkçüler	8	2720	3	dükkan shop	vakıf foundation	30
936	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Bostan	Tevfik Efendi	96	792		arsa land lot	şahıs person	14
1105	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	İslambey	58	323	1	mezarlık cemetery	vakıf foundation	20
	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Hasköy	Kapıcı Bağ				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	Çeşme odaları				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
	Eyüp Surp Asdvadzadzin	Eyüp	İslambey	Ermeni Odaları				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
396	Eyüp Surp Yeğya	Üsküdar	Mimar Sinan	Hâkimiyeti Milliye	31	239		dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	49
398	Eyüp Surp Yeğya	Fatih	Mollafenari	Tavuk Pazarı (Haznedar Han)				han odası office	namevcut parsel non-existing parcel	30
1091	Eyüp Surp Yeğya	Fatih	Mollafenari	Nuru Osmaniye	34	294	6	bina building	şahıs person	30
2	Feriköy Surp Vartanants	Şişli	Duatepe	Şahap	201	1247	6	apartman apt. building	şahıs person	43
399	Feriköy Surp Vartanants	Şişli	Duatepe	Çobanoğlu	201	1248	18	bahçe garden	Hazine Treasury	43
403	Feriköy Surp Vartanants	Şişli	Ergenekon	Selbaşı	57	638	1	ev house	Hazine Treasury	43
406	Feriköy Surp Vartanants	Fatih	Mollafenari	Vezir Han	34	296	83	han odası office	şahıs person	30
231	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Alsancak	11	67	8	arsa land lot	şahıs person	7
232	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Şişli	Halaskargazi	Zafer	63	679	5	apartman apt. building	vakif foundation	43
421	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Müeyyedzade	Maliye	113	106	23	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	16
422	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Hacımimi	Kemeraltı (Hurma)	115	127		ev house	namevcut parsel non-existing parcel	16
423	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Hüseyinağa	Tarlabaşı	4	337	24	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	14
425	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Asmalımescit	Tütüncü Çıkmazı	3	315	47	ev house	şahıs person	14
426	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Çukur	Berber Şahin	7	375	21	ev house	Hazine Treasury	14
428	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Tarlabaşı	6	351	1	bina building	belediye municipality	14
1068	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Fatih	Hırka-i Şerif	Prof. Naci Şensoy	378	1585	13	arsa land lot	şahıs person	23
1095	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Müeyyedzade	Kemeraltı ve Yeni Zengin	113	106	16	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	16
1097	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Sarıyer	Tarabya	Haziran	75	1079		arsa land lot	'malik' hanesi açık unassigned owner	40
1104	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Bakırköy	Yeni Mahalle	10 Temmuz	3	1082	53	bina building	şahıs person	8
1106	Galata Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Alsancak	11	67	24	arsa land lot	şahıs person	7
53	Gedikpaşa Protestan	Fatih	Saraç İshak	Şakir Efendi Çeşmesi	112	699	17	okul school	vakif foundation	24
54	Gedikpaşa Protestan	Fatih	Saraç İshak	Şakir Efendi Çeşmesi	112	700	23	ev house	vakif foundation	24
55	Gedikpaşa Protestan	Fatih	Saraç İshak	Şakir Efendi Çeşmesi	112	699	16	apartman apt. building	şahıs person	24
56	Gedikpaşa Protestan	Fatih	Mimar Hayrettin	Esirci Kemalettin	77	191	26	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	24
68	Gedikpaşa Protestan	Tuzla	Postane	Çınarlı	1	0	6181	kamp camp	şahıs person	25
1028	Gedikpaşa Protestan	Fatih	Saraç İshak	Şakir Efendi Çeşmesi	112	700	22	arsa land lot	vakif foundation	24
3	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Eminsinan	Neviye	75	169	15	ev house	şahıs person	24
408	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Şehsuvar Bey	Sarayıçi	75	170	9	ev house	şahıs person	24
409	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Muhsine Hatun	Tavasi Çeşme	114	727	34	arsa land lot	şahıs person	24
418	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Eminsinan	Cephaneci	81	216	17	bina building	şahıs person	24
1096	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Şehsuvar Bey	Hisardibi-Cinci Meydanı	74	158	16	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	24

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1165	Gedikpaşa Surp Hovhannes	Fatih	Şehsuvar Bey	Hisardibi-Cinci Meydanı	74	161	8	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	24
46	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Şişli	Ergenekon	Cumhuriyet	56	628	131	apartman apt. building	vakif foundation	43
228	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Çakmakçılar Yokuşu	201	339	51	dükkan shop	vakif foundation	31
233	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Şişli	Bozkurt	Ergenekon ve Türkbeyi	215	1291	4	dükkan shop	şahıs person	43
234	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Şahkulu	İlk Belediye	39	290	6	bina building	şahıs person	15
235	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Sururi	Katircioğlu	29	309	5	han comm. bldg.	şahıs person	31
264	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeni Mahalle	Bağlaryolu	102	747	2	arsa land lot	belediye municipality	38
465	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	şahıs person	31
472	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Üsküdar	Sultantepe	Selvilik	104	523	5	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	49
475	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Hakkaklar	5	2737	12	dükkan shop	şahıs person	30
476	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Feridiye	9	418	24	ev house	kamu public	14
477	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Kocatepe	Çaylak	47	527	35	ev house	şahıs person	14
478	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Şişli	Merkez	Reha Yurdakul	158	1033	51	daire apartment	vakif foundation	44
899	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Sütlüce	Kırk Merdiven	114	1855	32	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
900	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Eyüp	Güzeltepe	Eser		369	12	dükkan shop	şahıs person	18
901	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Halicioğlu	Boncuk	113	1852	7	okul school	namevcut parsel non-existing parcel	17
902	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Halicioğlu	Peştemalçı		1852	6	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
903	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Halicioğlu	Peştemalçı		1852	5	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
904	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Beyoğlu	Halicioğlu	Peştemalçı	113	1852	2	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
905	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630		han odası office	şahıs person	30
906	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630		han odası office	şahıs person	30
907	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630	58	han odası office	şahıs person	30
1162	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Sarıyer	Büyükdere	Mektep (Topçu Karakolu)	84	565	13	ev house	şahıs person	37
1163	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Üsküdar	İcadiye	Çifte Çınar	117	642	1	arsa land lot	kamu public	46
	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Kartal		Sağır Yol				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Halicioğlu Surp Asdvadzadzin	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Valide Çiftliği				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
188	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik	114	1769	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	17
843	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Keçeci Piri	Aynalıkavak	268	214	8	arsa land lot	şahıs person	19
844	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Bademlik	293	1879	11	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
845	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Bademlik	293	1879	23	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
847	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik	293	1865	20	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
848	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik	114	1858	3	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
852	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Keçeci Piri	Okmeydanı		201	7	arsa land lot	şahıs person	19
853	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Beylikçi		1899	28	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
854	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Cezayirlioğlu			4	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
855	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Cezayirlioğlu			5	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
857	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik		1865	14	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
858	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Bademlik		1883		arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
859	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik			8	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
861	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Dere Karşısı	114	1776	10	ev house	namevcut parcel non-existing parcel	17
862	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Piripaşa	İskele	272	1591	27	dükkan shop	Hazine Treasury	17
863	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Turşucu Hüseyin		1843	30	ev house	namevcut parcel non-existing parcel	17
869	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Sandalcı	114	1858	2	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
870	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik	114	1858	1	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
871	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Piripaşa	İskele	294	1890	4	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	17
872	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik		1879	4	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
873	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik		1879	42	arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
874	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Piripaşa	İskele	272	1591	29	arsa land lot	belediye municipality	17
875	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Piripaşa	İskele	272	1591	34	arsa land lot	belediye municipality	17
879	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Kurt Dede				okul school	namevcut parcel non-existing parcel	17
880	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Cezayirlioğlu				kilise church	namevcut parcel non-existing parcel	17
881	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Örnektepe	Kağıthane İmrahor	296	1915	4	arsa land lot	kamu public	18
882	Hasköy Surp Isdepanos	Fatih	Rüstempaşa	Leblebici Han	91	394	73	han odası office	vakıf foundation	31
883	Hasköy Surp Isdepanos	Fatih	Rüstempaşa	Taşçılar	126	387	131	dükkan shop	belediye municipality	31
886	Hasköy Surp Isdepanos	Fatih	Şehsuvar Bey	Arapzade Ahmet	51	179	56	dükkan shop	şahıs person	24
887	Hasköy Surp Isdepanos	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Sandal Bedesteni			49	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	30
888	Hasköy Surp Isdepanos	Fatih	Rüstempaşa	Büyük Çukur Han	126	430		han odası office	vakıf foundation	31
889	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Abdüselam		1889	6	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	17
890	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Arapcami	Ömerağa	171	1113	18	dükkan shop	vakıf foundation	16
891	Hasköy Surp Isdepanos	Şişli	İnönü	Kuzukulağı	52	538		arsa land lot	şahıs person	43
892	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce	Beylikçi				ev house	namevcut parcel non-existing parcel	17
893	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Peştemalcı				ev house	namevcut parcel non-existing parcel	17
894	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Peştemalcı				arsa land lot	namevcut parcel non-existing parcel	17
895	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halicioğlu	Maltiz				ev house	namevcut parcel non-existing parcel	17

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO	
896	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Halıcioğlu	Kumbarahane				ev house	namevcut parsel non-existing parcel	17	
897	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Camiikebir	Sıra Berberler	164	1076	13	dükkan shop	şahıs person	19	
	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Hasköy Abdüsselam	Papazkeorg		181	29	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Hasköy Abdüsselam	Tosun		1848	5	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Sütlüce (Mahmutağa)	Kahvecikeleş			28	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Hasköy Surp Isdepanos	Beyoğlu	Hasköy Abdüsselam	Papazkeorg				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
915	Kadıköy Surp Levon	Kadıköy	Osman Ağa	Kuşdili	12	44	7	mezarlık cemetery	belediye municipality	32	
201	Kadıköy Surp Levon	Kadıköy	Hasanpaşa	Taş Ocağı	134	499	5	mezarlık cemetery	belediye municipality	33	
462	Kadıköy Surp Takavor	Şişli	İnönü	Nizamiye	52	535	19	dükkan shop	vakıf foundation	43	
	Kandilli Surp Yergodasan	Üsküdar	Kandilli	Sıraevler				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	48	
	Kandilli Surp Yergodasan	Üsküdar	Kandilli	Ayazma Deresi				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	48	
479	Kandilli Surp Yergodasan	Üsküdar	Kandilli	Hanımağa Yokuşu	175	934	19	mezarlık cemetery	belediye municipality	45	
494	Kartal Surp Nişan	Kartal	Karlıktepe	Soğanlık	48	588	1	okul school	Hazine Treasury	34	
499	Kartal Surp Nişan	Çekmeköy	Alemdağ		6	0	300	arsa land lot	kamu public	35	
500	Kartal Surp Nişan	Çekmeköy	Alemdağ		6	0	306	arsa land lot	Hazine Treasury	35	
501	Kartal Surp Nişan	Çekmeköy	Alemdağ		6	0	332	arsa land lot	Hazine Treasury	35	
1098	Kartal Surp Nişan	Kartal	Petrol İş	Bağdat	160	1676	13	mezarlık cemetery	'malik' hanesi açık unassigned owner	34	
1102	Kartal Surp Nişan	Kartal	Karlıktepe	Atatürk	48	588	3	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	34	
1121	Kartal Surp Nişan	Çekmeköy	Alemdağ Merkez	Elmalı Yolu			0	291	kilise church	'malik' hanesi açık unassigned owner	35
	Kartal Surp Nişan	Çekmeköy	Alemdağ					mezarlık cemetery	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
988	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kalyoncu Kulluğu	Ömer Hayyam (Şerbethane)	19	445	1	arsa land lot	şahıs person	14	
1103	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit	183	1412	1	kilise church	vakıf - VGM foundation - DGF	19	
1123	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Kürkçü Şahin	183	1412	8	okul school	şahıs person	19	
	Kasımpaşa Surp Hagop	Şişli	Tatavla					arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Bakırköy	Zeytinlik					arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit (Kilise)		1412		ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit (Kilise)		2404	33	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit (Kilise)		1412	12	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit (Kilise)		1412	10	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
	Kasımpaşa Surp Hagop	Beyoğlu	Kadı Mehmet Efendi	Muit (Kilise)		1412	6	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status		
194	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Akgünlük	17	52	1-2	mezarlık cemetery	vakıf foundation	7	
433	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çarşı	4	4	9	bina building	vakıf foundation	7	

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
434	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çınarlı Köşk	4	4	8	bina building	vakif foundation	7
435	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çınarlı Köşk	4	4	7	bina building	vakif foundation	7
436	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çınarlı Köşk	4	4	6	bina building	vakif foundation	7
437	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çınarlı Köşk	4	9	2	ev house	vakif foundation	7
438	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çınarlı Köşk	4	9	1	ev house	vakif foundation	7
439	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Çarşı	4	4	24	bina building	vakif foundation	7
1108	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Tekinay (Zeytinlik)	11	69	1	arsa land lot	şahıs person	7
	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Teşrikiye				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Livadya				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	Şevkiye				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç	Adalar	Kınalıada	İskele				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
4	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Şişli	Bozkurt	Bilezikçi	215	1293	10	bina building	vakif foundation	43
184	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Zeytinburnu	Seyitnizam	Balıklı Seyitnizam Yolu	510	2979	4	mezarlık cemetery	belediye municipality	51
185	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Zeytinburnu	Seyitnizam	Balıklı Seyitnizam Yolu	511	2978	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	51
186	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Zeytinburnu	Seyitnizam	Balıklı Seyitnizam Yolu	511	2980	5	mezarlık cemetery	belediye municipality	51
187	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Zeytinburnu	Seyitnizam	Balıklı Seyitnizam Yolu	510	2979	4	kilise church	belediye municipality	51
650	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Pamukçu	289	952	5	ev house	şahıs person	27
651	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Pamukçu	310	1205	14	ev house	şahıs person	27
655	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Milli Müdafaa	311	1195	34	ev house	vakif foundation	27
656	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Marmara	301	1202	18	ev house	vakif foundation	27
662	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Berber Şefik	301	1185	1	dükkan shop	vakif foundation	27
663	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Kader	288	542	31	ev house	şahıs person	27
664	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Emirler Çeşmesi	288	479	61	daire apartment	vakif foundation	27
666	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Demirci Osman	301	1186	23	dükkan shop	vakif foundation	27
670	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Bestekar Hakkı	321	1215	6	dükkan shop	şahıs person	27
673	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Kırımlı Aziz	411	1737	18	arsa land lot	vakif foundation	28
676	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630	50	han odası office	şahıs person	30
677	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630		han odası office	şahıs person	30
678	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Saraç İshak	Türkeli				dükkan shop	şahıs person	24
679	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Yavuz Sinan	Ragıp Gümüşpala	150	544	53	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	29
680	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Bakırköy	Yeni Mahalle	Cevizlik Mektebi Arkası	4	40	8	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	8
681	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Zeyrek	Dülgeroğlu	230	2173	76	arsa land lot	şahıs person	29

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
683	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Kokulu Karanfil	312	1189	4	ev house	vakıf foundation	27
1124	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Cambaziye Mektebi	309	1203	5	bina building	vakıf foundation	27
1125	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1203	6	arsa land lot	belediye municipality	27
1126	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1203	7	arsa land lot	şahıs person	27
1127	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Pamukçu	301	1184	9	arsa land lot	vakıf foundation	27
1129	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Org. A. Nafiz Gürman	309	1183	2	arsa land lot	belediye municipality	27
1130	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Org. A. Nafiz Gürman	309	1183	5	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	27
1131	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Org. A. Nafiz Gürman	309	1183	12	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	27
1132	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Milli Müdafaa	309	1183	13	arsa land lot	şahıs person	27
1133	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Milli Müdafaa	309	1182	2	arsa land lot	vakıf foundation	27
1134	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1182	3	arsa land lot	vakıf foundation	27
1135	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Milli Müdafaa	309	1182	5	arsa land lot	vakıf foundation	27
1136	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1182	19	arsa land lot	vakıf foundation	27
1137	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1182	20	arsa land lot	vakıf foundation	27
1138	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1182	21	arsa land lot	vakıf foundation	27
1139	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Milli Müdafaa	309	1182	22	arsa land lot	vakıf foundation	27
1140	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Akarca Çeşmesi	309	1214	4	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	27
1141	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Mütesellim	309	1214	11	arsa land lot	Hazine Treasury	27
1142	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Mütesellim	309	1214	12	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	27
1143	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Şırlağan	312	1188	17	arsa land lot	vakıf foundation	27
1144	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Şırlağan	301	1187	8	arsa land lot	vakıf foundation	27
1145	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Kırımlı Aziz	411	1737	20	arsa land lot	vakıf foundation	28
1146	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Kırımlı Aziz	411	1737	21	arsa land lot	vakıf foundation	28
1147	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	22	arsa land lot	vakıf foundation	28
1148	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	28	arsa land lot	vakıf foundation	28
1149	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	12	arsa land lot	vakıf foundation	28
1150	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	13	arsa land lot	vakıf foundation	28
1151	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	14	arsa land lot	vakıf foundation	28
1152	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	15	arsa land lot	vakıf foundation	28
1153	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	16	arsa land lot	vakıf foundation	28
1154	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	17	arsa land lot	vakıf foundation	28
1155	Kocamustafapaşa Sürp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	7	arsa land lot	vakıf foundation	28

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1156	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	6	arsa land lot	vakif foundation	28
1157	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Hüseyin Kazım	411	1737	41	arsa land lot	vakif foundation	28
1158	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	24	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	28
1159	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	25	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	28
1160	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	26	arsa land lot	Hazine Treasury	28
1161	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Seyyid Ömer	Taşköprülüzade	411	1737	27	arsa land lot	Hazine Treasury	28
1164	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Nişanca	Türkeli	196	1178	25	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	24
1192	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Beyoğlu	Kamerhatun	Keklik	16	429	7	ev house	belediye municipality	14
1193	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Beyoğlu	Kamerhatun	Keklik	16	429	8	ev house	belediye municipality	14
1194	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Beyoğlu	Kamerhatun	Keklik	14	428	28	bahçe garden	belediye municipality	14
1195	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Topkapı	Hoşgör	430	1860	7	arsa land lot	şahıs person	23
1196	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Topkapı	Hoşgör	430	1860	8	ev house	şahıs person	23
1197	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Topkapı	Bayezidağa Mektebi	430	1858	11	ev house	şahıs person	23
1198	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Topkapı	Hoşgör	429	1902	9	ev house	şahıs person	23
1199	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Topkapı	Tatlı Pınar	423	1848	45	arsa land lot	kamu public	23
1200	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Marmara	289	844	7	ev house	şahıs person	27
1201	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Marmara	301	1184	11	ev house	şahıs person	27
1202	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Marmara	301	1184	10	ev house	şahıs person	27
1203	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	İnebey	289	844	8	arsa land lot	şahıs person	27
1204	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	İzcitürk	289	952	19	arsa land lot	şahıs person	27
1205	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Demirci Osman, Cambaziye Mek.	301	1185	26	ev house	şahıs person	27
1206	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Demirci Osman	301	1185	28	ev house	şahıs person	27
1207	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Demirci Osman	301	1184	18	ev house	şahıs person	27
1245	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Kader	288	542	2	arsa land lot	şahıs person	27
1246	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Kokulu Karanfil	312	1188	19	ev house	'malik' hanesi açık unassigned owner	27
1247	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Şırlağan	312	1188	20	ev house	belediye municipality	27
1248	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Emirler Çeşmesi	288	479	2	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	27
1249	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	İzcitürk	288	479	22	arsa land lot	kamu public	27
	Kocamustafapaşa Surp Kevork	Fatih	Kocamustafapaşa	Marmara	310			arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
5	Kumkapı Meryem Ana (Diratsular)	Fatih	Şehsuvar Bey	Kulluk	74	742	1	ev house	Hazine Treasury	24
380	Kumkapı Meryem Ana (Diratsular)	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Papazoğlu	7	2769	68	dükkan shop	vakif foundation	30
381	Kumkapı Meryem Ana (Diratsular)	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Papazoğlu	5	2740	41	dükkan shop	vakif foundation	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
7	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Şehsuvar Bey	Arapzade Ahmet	51	179	24	dükkan shop	vakif - VGM foundation - DGF	24
280	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Hobyar	Mimar Kemalettin	70	969	5	han comm. bldg.	kamu public	31
516	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Nişanca	Türkeli	115	737	3	arsa land lot	şahıs person	24
522	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mimar Hayrettin	Tiyatro	76	188	19	ev house	şahıs person	24
524	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mimar Hayrettin	Fırın	77	196	12	ev house	şahıs person	24
526	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Muhsine Hatun	Tavasi Çeşme	114	725	11	ev house	vakif foundation	24
528	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mimar Hayrettin	Çadırcılar Çeşmesi	76	174	38	arsa land lot	şahıs person	24
529	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Nişanca	Asya	196	1179	17	okul school	'malik' hanesi açık unassigned owner	24
531	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Kemalpaşa	Taşhan	188	913		han odası office	vakif - VGM foundation - DGF	24
534	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Takkeçiler	8	2722	36	dükkan shop	şahıs person	30
535	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Sahaflar	7	2761	5	dükkan shop	vakif - VGM foundation - DGF	30
536	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Terlikçiler	6	2757	23	dükkan shop	şahıs person	30
537	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Perdahçılar	6	2748	20	dükkan shop	şahıs person	30
538	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Perdahçı Han	6	2748	118	dükkan shop	şahıs person	30
539	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kolancılar	8	2730	41	dükkan shop	şahıs person	30
540	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Yağlıkçılar	141	2812	79	dükkan shop	şahıs person	30
541	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Yağlıkçılar	6	2748	58	dükkan shop	şahıs person	30
544	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Çukur Han	6	2748		han odası office	akibeti bilinmiyor indeterminate status	30
545	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mollafenari	Kebapçı Han	8	254	188	dükkan shop	şahıs person	30
549	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mollafenari	Kürkçüler	8	483	1	dükkan shop	şahıs person	30
551	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Tayahatun	Tiğcılar (İmam Ali Han)	160	630	74	han odası office	şahıs person	30
552	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mercan	Uzunçarşı	88	743	14	dükkan shop	şahıs person	31
553	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mercan	Uzunçarşı	84	349	11	dükkan shop	şahıs person	31
554	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Mercan	Uzunçarşı	84	349	13	dükkan shop	şahıs person	31
556	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Tayahatun	Kaşıkcı Han	160	630	5	han odası office	şahıs person	30
1030	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Muhsine Hatun	Sevgi	114	727	5	arsa land lot	şahıs person	24
1032	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Kadıköy	Caferağa	Atıfet	37	121	18	ev house	şahıs person	32
1033	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Nişanca	Daltaban Yokuşu	117	2104	1	çeşme fountain	belediye municipality	24
	Kumkapı Patriklik Kilisesi	Fatih	Laleli	Eşbah Çeşme				arsa land lot	akibeti bilinmiyor indeterminate status	
6	Kumkapı Surp Harutyun	Kadıköy	Acıbadem	Beyaz Leylaklı	154	987	74	daire apartment	şahıs person	33
443	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Mimar Hayrettin	Bali Paşa Yokuşu	76	188	47	arsa land lot	şahıs person	24
444	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kumluk	74	163	16	arsa land lot	şahıs person	24
446	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kumluk	51	181	26	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	24

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
447	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Küçük Deniz	51	709	1	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	24
448	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Tayahatun	Sultan Mektebi	136	315	77	han odası office	şahıs person	31
449	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	183	3	ev house	vakif foundation	24
450	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Çakmaktaşı	51	183	4	dükkan shop	vakif foundation	24
451	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	183	1	arsa land lot	belediye municipality	24
452	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	183	2	arsa land lot	belediye municipality	24
1215	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	183	6	arsa land lot	belediye municipality	24
1216	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	183	7	arsa land lot	belediye municipality	24
1217	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Çakmaktaşı (e. Kürkçübaşı)	51	183	5	arsa land lot	belediye municipality	24
1218	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Saraç İshak	Katip Sinan Mektebi	111	732	30	apartman apt. building	şahıs person	24
1219	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Saraç İshak	Katip Sinan Mektebi	111	732	7	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	24
1220	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Saraç İshak	Katip Sinan Mektebi	111	732	6	ev house	şahıs person	24
1221	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş ve Kumluk	51	181	23	ev house	şahıs person	24
1222	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	22	ev house	şahıs person	24
1223	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	21	ev house	şahıs person	24
1224	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	20	ev house	şahıs person	24
1225	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	30	ev house	şahıs person	24
1226	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	19	ev house	şahıs person	24
1227	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kumluk	51	181	31	arsa land lot	şahıs person	24
1228	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kumluk	51	181	35	arsa land lot	şahıs person	24
1229	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kumluk	51	181	33	ev house	şahıs person	24
1230	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	15	ev house	şahıs person	24
1231	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Kürkçübaşı Mektebi	51	182	4	arsa land lot	belediye municipality	24
1232	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Işın (e. Kumluk)	74	163	5	ev house	şahıs person	24
1233	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Işın (e. Kumluk)	74	163	45	ev house	şahıs person	24
1234	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Işın (e. Kumluk)	74	163	43	ev house	şahıs person	24
1235	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	180	22	ev house	şahıs person	24
1236	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	180	23	ev house	şahıs person	24
1237	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	180	24	ev house	şahıs person	24
1238	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	180	25	ev house	şahıs person	24
1239	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Saraç İshak	Katip Sinan Mektebi	115	735	30	ev house	şahıs person	24
1240	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Saraç İshak	Katip Sinan Mektebi	115	735	31	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	24
1241	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Tayahatun	Aynaclar	160	2746	3	dükkan shop	şahıs person	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1242	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Tayahatun	Tığcılar (Zincirli Han)	160	2746	85	han comm. bldg.	şahıs person	30
1244	Kumkapı Surp Harutyun	Fatih	Şehsuvar Bey	Behram Çavuş	51	181	14	ev house	şahıs person	24
8	Kuruçeşme Yerevman S. Haç	Beşiktaş	Arnavutköy	Beyaz Gül	71	120	5	dükkan shop	şahıs person	12
200	Kuruçeşme Yerevman S. Haç	Beşiktaş	Kuruçeşme	Avize Çıkması	9	372	3	mezarlık cemetery	belediye municipality	12
1169	Kuruçeşme Yerevman S. Haç	Beşiktaş	Kuruçeşme	Orman	12	1212	18	okul school	vakıf - VGM foundation - DGF	12
191	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	Kuzguncuk	Gümüşyolu	217	1327	108	mezarlık cemetery	şahıs person	46
352	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	Kuzguncuk	Üryanizade	111	584	21	dükkan shop	vakıf foundation	46
353	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	Kuzguncuk	Yeniğün	111	584	6	okul school	vakıf foundation	46
354	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	İcadiye	Çamlıca	118	613	13	arsa land lot	belediye municipality	46
355	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	İcadiye	Yazmacı ve Makastar	117	642	11	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	46
356	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	İcadiye	Setli	118	613	18	arsa land lot	şahıs person	46
357	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Tığcılar	141	644	21	dükkan shop	şahıs person	30
358	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Fatih	Kemalpaşa	Taşhan	188	913	56	han odası office	şahıs person	24
1099	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	Kuzguncuk	Üryanizade	111	584	20	arsa land lot	şahıs person	46
1100	Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç	Üsküdar	Kuzguncuk	Üryanizade	111	584	19	ev house	şahıs person	46
9	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	İkiyüzlü Çeşmesi	329	1072	12	arsa land lot	şahıs person	27
10	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	İkiyüzlü Çeşmesi	329	1072	13	arsa land lot	şahıs person	27
561	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Katip Kasım	Kayıkhane	144	782	12	arsa land lot	kamu public	24
564	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	İstasyon	326	1165	16	ev house	vakıf - VGM foundation - DGF	27
565	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	İstasyon	326	1165	15	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	27
	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	Eski Çubukçu		1253	6 veya 4	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	Eski Çubukçu				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Narlıkapı Surp Hovhannes	Fatih	Yedikule	Çubukçu				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
202	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Ambarlıdere	41	52	41	mezarlık cemetery	vakıf foundation	11
236	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Tarçın	31	226	16	ev house	Hazine Treasury	11
237	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Çevirmeci (Pişmişoğlu)	33	199	11	ev house	vakıf foundation	11
238	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Yıldız	Çırağan	30	196	6	dükkan shop	vakıf - VGM foundation - DGF	11
239	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Fakirhane	23	44	37	ev house	vakıf - VGM foundation - DGF	11
240	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Fakirhane	23	44	38	ev house	vakıf - VGM foundation - DGF	11
241	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Aladoğan	33	199	14	arsa land lot	vakıf foundation	11
242	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Fakirhane	23	75	1	arsa land lot	şahıs person	11
585	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Osmanzade	30	217	5	bina building	'malik' hanesi açık unassigned owner	11

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
586	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Gürcüoğlu	25	72	27	bina building	namevcut parsel non-existing parcel	11
587	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Gürcüoğlu	23	76	3	bina building	namevcut parsel non-existing parcel	11
588	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Gürcüoğlu	23	76	1	bina building	namevcut parsel non-existing parcel	11
589	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Dereboyu	31	186	25	bina building	şahıs person	11
590	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Fatih	Tayahatun	Sandalyeciler	87	260		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
591	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Cibinlik	33	220	21	arsa land lot	vakıf foundation	11
846	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Palanga	42	639	35	mezarlık cemetery	vakıf foundation	11
1122	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Mecidiye	Hasret	33	221	14	okul school	vakıf foundation	11
	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Beşiktaş	Ortaköy	Müezzin				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Ortaköy Surp Asdvadzadzin	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kolancı Han				han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
1004	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beşiktaş	Mecidiye	Dereboyu	35	614	54	ev house	vakıf foundation	11
1005	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beşiktaş	Mecidiye	Müverrih Sadettin	32	206	24	arsa land lot	vakıf foundation	11
1006	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beşiktaş	Ortaköy	Dereboyu	22	43	1	ev house	vakıf foundation	11
1007	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beşiktaş	Mecidiye	Müverrih Sadettin	32	206	25	bina building	vakıf foundation	11
1026	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beşiktaş	Ortaköy	Gültekin	22	43	2	okul school	şahıs person	11
1027	Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Taksim Yağhanesi	8	392	12	ev house	şahıs person	14
11	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Kilise	4	65	3	ev house	vakıf foundation	39
96	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Durmuş Dede	4	74	25	kilise church	vakıf foundation	39
193	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Hisarüstü	7	20	2	mezarlık cemetery	belediye municipality	39
592	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Kilise	4	74	26	arsa land lot	Hazine Treasury	39
594	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Durmuş Dede	4	74	24	okul school	vakıf foundation	39
596	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Durmuş Dede	4	66	4	ev house	vakıf foundation	39
597	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Durmuş Dede	4	66	3	ev house	vakıf foundation	39
602	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Hisar Bayırı	4	65	15	ev house	belediye municipality	39
603	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Hisar Bayırı	4	65	14	arsa land lot	kamu public	39
1101	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	Kışlak (Eski Çeşme)	4	49	14	ev house	şahıs person	39
	Rumelihisarı Surp Santukht	Sarıyer	Rumelihisarı	eski Mezarlık yeni Kilise				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
233	Şişli Karagözyan	Şişli	Bozkurt	Ergenekon ve Türkbeyi	215	1291	4	dükkan shop	şahıs person	43
234	Şişli Karagözyan	Beyoğlu	Şahkulu	İlk Belediye	39	290	6	bina building	şahıs person	15
235	Şişli Karagözyan	Fatih	Sururi	Katırcıoğlu	29	309	5	han comm. bldg.	şahıs person	31
478	Şişli Karagözyan	Şişli	Merkez	Reha Yurdakul	158	1033	51	daire apartment	vakıf foundation	44
485	Şişli Karagözyan	Fatih	Tayahatun	Tarакçılar (B. Ticaret Hanı)	160	630	265	han comm. bldg.	şahıs person	31

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
486	Şişli Karagözyan	Fatih	Tayahatun	Çakmakçılar Yokuşu	160	630	194	dükkan shop	vakif - VGM foundation - DGF	31
490	Şişli Karagözyan	Şişli	Bozkurt	Eşrefefendi	216	1294	17	daire apartment	vakif foundation	43
117	Tarabya Surp Andon	Sarıyer	Tarabya	Haziran	76	403	2	kilise church	'malik' hanesi açık unassigned owner	40
161	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Fatmasultan	Sulukule	430	1863	31	ev house	vakif foundation	23
163	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Fatmasultan	Bayezidağa Mektebi	430	1858	1	dükkan shop	Hazine Treasury	23
164	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Fatmasultan	Bayezidağa Yağhane	430	1929	3	ev house	Hazine Treasury	23
165	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Fatmasultan	Kehal Bağ	429	1902	27	arsa land lot	şahıs person	23
168	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Topkapı	Kalaycı Ali	382	1565	24	arsa land lot	Hazine Treasury	23
227	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Mollafenari	Çuhacı Han	28	325	28	dükkan shop	şahıs person	30
279	Topkapı Surp Nigoğayos	Zeytinburnu	Maltepe	Davutpaşa	491	2919	11	mezarlık cemetery	şahıs person	51
864	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Topkapı	Fedai (Bayezidağa F.)	430	1856	2	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	23
865	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Topkapı	Topkapı (Aksaray)	430	1856		dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	23
866	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Topkapı	Topkapı (Aksaray)				dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	23
867	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Topkapı	Şerbethane				ev house	namevcut parsel non-existing parcel	23
	Topkapı Surp Nigoğayos	Fatih	Fatmasultan	Sulukule				dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
198	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Altunizade	Nuh Kuyusu	199	8	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	48
219	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Kısıklı	Çamlıca Deresi	159	798	23	arsa land lot	şahıs person	50
220	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Şair Talat	64	172	29	dükkan shop	Hazine Treasury	48
221	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Şair Talat	43	183	64	arsa land lot	belediye municipality	48
222	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	İcadiye	Murat Mehmet Özen	120	603	6	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	46
223	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Eski Toptaşı	40	231	53	arsa land lot	şahıs person	48
224	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Allame	64	172	5	dükkan shop	şahıs person	48
225	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Selamiali	Aşçıhanı	67	138	7	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	48
344	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kazazlar ve Kalpakçılarbaşı	8	2725	26	dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
919	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar		Vasiyet	64	166	17	arsa land lot	kamu public	48
920	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Allame	64	172	6	dükkan shop	şahıs person	48
925	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Valide-i Atik	Miroğlu	64	172	33	arsa land lot	kamu public	48
927	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Mimar Sinan	Toptaşı	31	239	46	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	49
928	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar	87	260	4	dükkan shop	şahıs person	31
930	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Mollafenari	Çarşıkapı Nuru Osmaniye	28	299	74	dükkan shop	şahıs person	30
931	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Bodrum Han	156	2792	28	han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
932	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Terlikçiler	6	2753	6	dükkan shop	şahıs person	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
933	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Terlikçiler	6	2754	16	dükkan shop	şahıs person	30
934	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Terlikçiler	6	2754	21	dükkan shop	şahıs person	30
935	Üsküdar Surp Garabed	Fatih	Rüstempaşa	Yeni Cami Meydanı	65	383	9	dükkan shop	kamu public	31
1069	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Selamiali	Cinali	56	156	4	çeşme fountain	belediye municipality	48
1070	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Selamiali	Cinali	56	156	34	arsa land lot	şahıs person	48
1110	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Murat Reis	Allame	65	182	32	dükkan shop	belediye municipality	48
1111	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	Mimar Sinan	Karacaoğlan (Demirci)	35	445	5	dükkan shop	şahıs person	49
1112	Üsküdar Surp Garabed	Üsküdar	İcadiye	Müneccimbaşı	118	627	31	ev house	şahıs person	46
197	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Altunizade	Nuh Kuyusu	199	8	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	48
605	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Selamiali Efendi	67	130	25	arsa land lot	Hazine Treasury	48
606	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Görümce	56	154	18	bahçe garden	vakıf - VGM foundation - DGF	48
607	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Gazi	56	154	13	arsa land lot	şahıs person	48
608	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Demircioğlu	56	157	31	arsa land lot	vakıf foundation	48
609	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Demircioğlu	56	157	32	arsa land lot	belediye municipality	48
612	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Kozanoğlu	56	152	5	arsa land lot	şahıs person	48
613	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Kozanoğlu	56	152	6	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	48
614	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Kozanoğlu	56	152	2	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	48
619	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı	56	152	12	dükkan shop	şahıs person	48
620	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı	56	152	11	arsa land lot	vakıf foundation	48
621	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı	56	152	10	arsa land lot	vakıf foundation	48
622	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Kozanoğlu	56	152	3	arsa land lot	şahıs person	48
623	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Bakkal Adem	56	128	28	ev house	belediye municipality	48
625	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Babacan	58	1210	67	arsa land lot	vakıf foundation	46
626	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı	56	155	1	arsa land lot	vakıf - VGM foundation - DGF	48
629	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Gazi	56	156	16	dükkan shop	şahıs person	48
630	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	İcadiye	Makastar	118	629	2	arsa land lot	şahıs person	46
632	Üsküdar Surp Haç	Kadıköy	Rasimpaşa	Feritbey	49	182	28	ev house	şahıs person	32
633	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Terzibaşı	8	2731	12	dükkan shop	şahıs person	30
635	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Mimar Kemalettin	Sekbanbaşı	116	2363	27	dükkan shop	'malik' hanesi açık unassigned owner	24
638	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Kozanoğlu	56	150	8	arsa land lot	vakıf foundation	48
639	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Meyilli	56	150	7	ev house	vakıf foundation	48
643	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Murat Reis	Topal	60	2638		arsa land lot	'malik' hanesi açık unassigned owner	48

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
646	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Selamsız Mektebi	56	155	3	çeşme fountain	belediye municipality	48
647	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Altunizade	Bağlarbaşı İcadiye	200	1	28	arsa land lot	şahıs person	48
1109	Üsküdar Surp Haç	Şişli	Eskişehir	Dericiler (Dabaghane)	219	1317	55	ev house	vakıf - VGM foundation - DGF	43
1114	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Murat Reis	Gazi (Selamsız)	48	489	28	dükkan shop	şahıs person	48
1115	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Tayahatun	Kalcılar Han	160	630		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
1116	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Gazi	56	156	18	dükkan shop	şahıs person	48
1117	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Murat Reis	Silahtar Bahçesi	48	125	63	arsa land lot	şahıs person	48
1118	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Murat Reis	Silahtar Bahçesi	48	125	62	arsa land lot	kamu public	48
1119	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Doğramacı Mehmet	56	147	5	arsa land lot	şahıs person	48
	Üsküdar Surp Haç	Üsküdar	Selamiali	Selamsız Mektebi	56	155	2	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	48
	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Şerifağa				dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Beyazıt	Uzunçarşı				dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Üsküdar Surp Haç	Fatih	Kocamustafapaşa	Büyük Kuleli	313			dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
478	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Şişli	Merkez	Reha Yurdakul	158	1033	51	daire apartment	vakıf foundation	44
687	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Kadıköy	Fenerbahçe	Fener Kalamış	91	279	5	daire apartment	Hazine Treasury	33
1034	Surp Haç Tibrevank	Üsküdar	Acıbadem	Çevreyolu	74	1116	29	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	50
1211	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Fatih	Eminsinan	Eminsinan Hamamı	81	210	3	ev house	şahıs person	24
1212	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Sarıyer	Kireçburnu	Direkli	79	486	12	daire apartment	vakıf foundation	
1213	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Kadıköy	Caferağa	Sivastopol	27	143	12	daire apartment	şahıs person	32
1214	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Şişli	Merkez	İyinyet	167	1547	36	fabrika factory	şahıs person	44
1250	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Üsküdar	Selamiali	Görümce	56	154	20	ev house	şahıs person	48
1251	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Beyoğlu	Bülbül	Sakızağacı	42	594	4	apartman apt. building	belediye municipality	14
1252	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Şişli	Bozkurt	Bilezikçi	216	1294	59	apartman apt. building	şahıs person	43
1253	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Şişli	Bozkurt	Bilezikçi	216	1294	60	apartman apt. building	vakıf foundation	43
1254	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Şişli	Ergenekon	Kaya Hatun		638	72	daire apartment	vakıf foundation	43
	Üsküdar Surp Haç Tibrevank	Üsküdar	Çarşı		1	3729	1	ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	48
12	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Kocamustafapaşa	Bayraktar	312	1196	8	arsa land lot	vakıf foundation	27
13	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Sancaktar Hayrettin	Marmara	289	952	10	ev house	vakıf foundation	27
14	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630	201	dükkan shop	vakıf - VGM foundation - DGF	31
15	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Hobyar	Arpacılar (Selamet Han)	19	412	3	han comm. bldg.	vakıf foundation	31
16	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Büyük Yeni Han	87	259		han odası office	Hazine Treasury	31
17	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Varakçılar	5	2744	25	dükkan shop	şahıs person	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
18	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Tomtom	Tercüman Çıkmazı	35	325	44	ev house	vakif foundation	15
19	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	İstiklal	10	404	9	bina building	vakif foundation	14
21	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Kocatepe	Recep Paşa	49	523	17	daire apartment	şahıs person	14
22	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Fırın	9	419	5	bina building	vakif foundation	14
23	Yedikule Surp Pırgiç	Kadıköy	Caferağa	Şair Nefi	33	118	32	ev house	vakif foundation	32
24	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Kalyoncu Kulluğu	Kurdele	17	441	8	bina building	şahıs person	14
25	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Bereketzade	Banker	106	169	2	han comm. bldg.	şahıs person	16
26	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Kocatepe	Lamartin	11	408	17	daire apartment	Hazine Treasury	14
27	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Merkez	Sıracevizler	151	1022	10	bina building	şahıs person	44
28	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Eskişehir	Kurtuluş	211	1319	55	daire apartment	vakif foundation	43
29	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Eskişehir	Kurtuluş	212	1342	17	işyeri office	şahıs person	43
30	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Eskişehir	Kurtuluş	212	1342	18	işyeri office	şahıs person	43
31	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	İcadiye	Hamam	121	591	29	ev house	vakif foundation	46
32	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	İcadiye	Çamlıca	118	624	6	ev house	vakif foundation	46
33	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Abdi Çelebi	Merhaba	322	2385	71	fabrika factory	vakif foundation	27
35	Yedikule Surp Pırgiç	Sarıyer	Büyükdere	Canfes	84	561	6	bina building	vakif foundation	37
36	Yedikule Surp Pırgiç	Sarıyer	Büyükdere	Cami	84	561	13	apartman apt. building	vakif foundation	37
37	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Mollafenari	Tavuk Pazarı (Yağlıkçı Han)	38	274	59	dükkan shop	şahıs person	30
39	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Büyük Yeni Han	87	259		han odası office	vakif foundation	31
40	Yedikule Surp Pırgiç	Bakırköy	Zeytinlik	Ömer Naci	14	85	11	apartman apt. building	vakif - VGM foundation - DGF	8
41	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Şehsuvar Bey	Düzgün	51	179	48	ev house	vakif foundation	24
42	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Mercan	6	246	5	dükkan shop	vakif foundation	31
43	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630		han odası office	vakif foundation	31
44	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630		han odası office	vakif foundation	31
46	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Ergenekon	Cumhuriyet	56	628	131	apartman apt. building	vakif foundation	43
47	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Bozkurt	Bilezikçi	214	1298	38	ev house	vakif foundation	43
48	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Bozkurt	Baysungur	213	1302	13	ev house	şahıs person	43
49	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Taksim Yağhanesi	8	393	14	apartman apt. building	vakif foundation	14
50	Yedikule Surp Pırgiç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Taksim ve Abdülhak Hamit	8	411	3	daire apartment	vakif foundation	14
51	Yedikule Surp Pırgiç	Şişli	Eskişehir	Dolapdere	209	1346	3	ev house	şahıs person	43
52	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	İskenderpaşa	Hacı Salih	436	2006	8	arsa land lot	vakif foundation	29
67	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Beyazıt	Zafran Han	6	2748	75	han odası office	vakif foundation	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
229	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Aksaray	Değirmen	209	830	20	ev house	vakif foundation	24
230	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Yarım Taşhan	156	2792	117	dükkan shop	vakif foundation	30
233	Yedikule Surp Pırgıç	Şişli	Bozkurt	Ergenekon ve Türkbeyi	215	1291	4	dükkan shop	şahıs person	43
234	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Şahkulu	İlk Belediye	39	290	6	bina building	şahıs person	15
235	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Sururi	Katircioğlu	29	309	5	han comm. bldg.	şahıs person	31
254	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630	203	han odası office	vakif foundation	31
278	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Çarkçılar (Kürkçü Han)	87	258		han odası office	vakif foundation	31
690	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Kemankeş Karamustafa Paşa	Necatibey	123	94	21	dükkan shop	belediye municipality	16
699	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Hüseyinağa	Tarlabaşı	4	337	20	ev house	belediye municipality	14
700	Yedikule Surp Pırgıç	Şişli	Ergenekon	Harbiye Çayırı	56	629	17	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	43
706	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Bülbül	Duvarcı Adem	44	569	26	apartman apt. building	şahıs person	14
708	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Çukur	Peşkirici	7	368	24	ev house	Hazine Treasury	14
723	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Zincirli Han	160	2746		han odası office	vakif foundation	30
727	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Ali Paşa Han	156	640		han odası office	vakif foundation	30
728	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Ali Paşa Han	156	640		han odası office	şahıs person	30
729	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Ali Paşa Han	156	640		han odası office	şahıs person	30
732	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	vakif foundation	31
733	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630	206	han odası office	şahıs person	31
734	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630	207	han odası office	şahıs person	31
737	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt	Yeniçeriler	133	255	15	dükkan shop	şahıs person	30
744	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Muhsine Hatun	Acemdağı	113	714		ev house	namevcut parsel non-existing parcel	24
746	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Muhsine Hatun	Molla Taşı	114	729	4	arsa land lot	vakif foundation	24
760	Yedikule Surp Pırgıç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Prof. Muammer Aksoy	394	1617	1	arsa land lot	belediye municipality	51
761	Yedikule Surp Pırgıç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Demirhane	87	758	6	fabrika factory	kamu public	51
767	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	İcadiye	Arapzade	116	647	28	ev house	şahıs person	46
768	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Murat Reis	Gazi	48	489	8	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	48
776	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Çadırcılar	109	612	63	dükkan shop	şahıs person	30
777	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Yağcı Han	8	2718		han odası office	vakif foundation	30
779	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Vezir Han	34	296		han odası office	namevcut parsel non-existing parcel	30
780	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Vezir Han	34	296		han odası office	namevcut parsel non-existing parcel	30
781	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Camili Han (Yüncü Han)	141	641		han odası office	şahıs person	30
782	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Çukur	Peşkirici	7	366	18	ev house	şahıs person	14
783	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Mimar Sinan	Selamiali Efendi	53	247	16	ev house	şahıs person	49

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
784	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Ayvansaray	Vapur İşkelesi	517	2864	1	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	22
786	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Sütlüce	Bademlik	293	1882	18	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	17
787	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Mimar Kemalettin	Ordu	135	625	49	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	24
788	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Mimar Kemalettin	Ordu	135	625	16	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	24
789	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt	Ordu	116	672	19	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	24
1040	Yedikule Surp Pırgıç	Şişli	İnönü	Cumhuriyet	53	597	20	apartman apt. building	Hazine Treasury	43
1043	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	İstiklal	İplikçi	226	1612	26	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	19
1044	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Kamerhatun	Tarlabası ve Eczacıbaşı	15	427	12	bina building	belediye municipality	14
1049	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Beylerbeyi	Beybostanı	123	685	15	arsa land lot	kamu public	50
1050	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Şehit Muhtar	Ana Çeşmesi	10	412	6	ev house	belediye municipality	14
1051	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Mercan	Büyük Valide Han	201	339		han odası office	şahıs person	31
1052	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	İcadiye	Arapzade	107	1311	46	arsa land lot	'malik' hanesi açık unassigned owner	46
1054	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	İcadiye	Çamlıca				arsa land lot	Hazine Treasury	46
1055	Yedikule Surp Pırgıç	Kadıköy	Bostancı	Turşucudere	167	650	13	arsa land lot	şahıs person	33
1056	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Beylerbeyi	Beybostanı	123	685	14	arsa land lot	kamu public	50
1057	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Mollafenari	Tavuk Pazarı (Yağlıkçı Han)	38	274		han odası office	namevcut parsel non-existing parcel	30
1058	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Süleymaniye	Prof. Sıddık Sami Onar	97			dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	29
1059	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Tayahatun	Tarakçılar (Çinili Han)	160	630		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	31
1061	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Sultantepe	Münir Erteğün (Selvili Köşk)	107	514	28	ev house	şahıs person	46
1062	Yedikule Surp Pırgıç	Adalar	Büyükkada Maden	Alparlan (Bahçivanoğlu)				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	6
1063	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Keseciler	8	2731	28	dükkan shop	şahıs person	30
1064	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	İcadiye	Müneccimbaşı	118	627	27	ev house	şahıs person	46
1065	Yedikule Surp Pırgıç	Şişli	İnönü	Akkarga	54	605	59	ev house	şahıs person	43
1067	Yedikule Surp Pırgıç	Beyoğlu	Katip Mustafa Çelebi	Hasnun Galip	23	469	25	ev house	şahıs person	14
1170	Yedikule Surp Pırgıç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Zakırpaşa	393	1630	8	arsa land lot	'malik' hanesi açık unassigned owner	51
1171	Yedikule Surp Pırgıç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Prof. Muammer Aksoy	393	1630	2	arsa land lot	vakif foundation	51
1180	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Keseciler	5	2740	4	dükkan shop	'malik' hanesi açık unassigned owner	30
1182	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Gelincik	141	2797	4	dükkan shop	vakif - VGM foundation - DGF	30
1183	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Astarcı Han	141	2812		han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
1184	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Yavuz Sinan	Ragıp Gümüşpala	150	544		dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	29
1185	Yedikule Surp Pırgıç	Fatih	Zeyrek	Zeyrek	245	1944	5	dükkan shop	Hazine Treasury	29
1186	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Selamiali	Selamsız Mektebi	56	155	16	ev house	şahıs person	48
1187	Yedikule Surp Pırgıç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı (Meyhaneler)	56	155	19	ev house	şahıs person	48

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
1188	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı (Meyhaneler)	56	155	19	ev house	şahıs person	48
1189	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı (Meyhaneler)	56	155	19	ev house	şahıs person	48
1190	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	Selamiali	Üzümkızı (Meyhaneler)	56	155	15	ev house	şahıs person	48
1191	Yedikule Surp Pırgiç	Üsküdar	Altunizade	Kısıklı -Tophanelioğlu	199	8	9	ev house	şahıs person	48
	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kalpakistanlar (Saksılı Han)				han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Batyazarı Rüstempaşa C.				dükkan shop	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
	Yedikule Surp Pırgiç	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Puntçular Han				han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	30
	Yedikule Surp Pırgiç	Kadıköy	Bostancı İçerenköy					arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Adalar	Kınalıada Cedidiye	Yayla				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Kirişçi Çayır	394	1665	1	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Sultan Mehmet	394	1667	1	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Zeytinburnu	Kazlıçeşme	Valide Çiftliği servi tarla	394	1666	1	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Adapazarı Merkez	Ermeni Subaşı	Taşçıkan yer				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bursa Gemlik	Benli Kariyesi	Eskiköy mevkii				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bayburt Merkez	Gereverek Kariyesi	Silon				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Adapazarı Merkez	Ermeni Subaşı	Ermeni Subaşı				bahçe garden	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bayburt Merkez	Gereverek Kariyesi	Egergeri				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bayburt Merkez	Gereverek Kariyesi	Silavorn				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Çanakkale Ayvacık	Narlı Kariyesi	Sahilde				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Çanakkale Ayvacık	Narlı Kariyesi	Kocatarla				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	İzmir Merkez	Osmaniye cadde	Selvi Han				han odası office	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bursa Orhangazi	Pazarköy	Cihanköy				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bursa Orhangazi	Pazarköy	Karaçukur				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bursa Orhangazi	Pazarköy	Karaçukur				arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
	Yedikule Surp Pırgiç	Bursa Orhangazi	Pazarköy	Kariye derununda				bahçe garden	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
45	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Tayahatun	Tığcılar (İmam Ali Han)	160	630	75	han odası office	vakıf foundation	30
819	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Katip Kasım	Sandık	148	823	11	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	24
820	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Katip Kasım	Sandık	148	823	12	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	24
821	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Katip Kasım	Sandık	148	823	13	dükkan shop	namevcut parcel non-existing parcel	24
822	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Katip Kasım	Alboyacılar	209	834	12	arsa land lot	şahıs person	24
823	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Tayahatun	Büyük Yeni Han	87	259		han odası office	vakıf foundation	31
824	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Kavukçular	156	2791	41	dükkan shop	vakıf foundation	30
825	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Beyazıt (Kapalıçarşı)	Çuhacı Hanı (Saatçılar)	5	2735	11	dükkan shop	şahıs person	30

TAŞINMAZ KODU PROPERTY CODE	VAKIF FOUNDATION	İLÇE DISTRICT	MAHALLE NEIGHBOURHOOD	SOKAK STREET	PAFTA MAP SECTION	ADA BLOCK	PARSEL PARCEL	CİNSİ TYPE	ŞİMDİKİ MALİKİ PRESENT OWNER	HARİTA NO MAP NO
826	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Kocamustafapaşa	Org. A. Nafiz Gürman	313	1216	10	ev house	vakif foundation	27
829	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Aksaray	Alboyacılar	208	838	53	arsa land lot	şahıs person	24
831	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Aksaray	Değirmen	209	836	15	ev house	şahıs person	24
910	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Aksaray (İnebey)	İmirahor Hamamı	261	847	24	arsa land lot	şahıs person	24
912	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Aksaray	Çorbacıbaşı				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	24
913	Yenikapı S.Tateos Partoğimeos	Fatih	Aksaray	Alboyacılar	209	834	15	arsa land lot	şahıs person	24
34	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Kapalı Bakkal	56	231	1	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	41
136	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Kasap Çayırı	56	372	45	mezarlık cemetery	belediye municipality	41
849	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Salihağa	56	361	1	mezarlık cemetery	belediye municipality	41
851	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Köybaşı	68	337	7	ev house	namevcut parsel non-existing parcel	42
876	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Köybaşı	65	297	2	dükkan shop	belediye municipality	42
877	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	İstinye	İstinye (Mahmut Çavuş)	55	240	7	arsa land lot	namevcut parsel non-existing parcel	41
878	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Değirmen	56	231	5	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	41
1208	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Esentepe	58	372	16	arsa land lot	Hazine Treasury	41
1209	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Suyolcu	56	357	7	arsa land lot	kamu public	41
1210	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	Yeniköy	Kapalı Bakkal	56	362	4	arsa land lot	belediye municipality	41
	Yeniköy Sürp Asdvadzadzin	Sarıyer	İstinye	Mahmut Çavuş		370	4	arsa land lot	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
82	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	İnci Çiçeği	43	375	8	kilise church	vakif foundation	9
150	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	İnci Çiçeği	43	375	3	okul school	Hazine Treasury	9
834	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Ümraniye Bostanı	26	388	15	bina building	vakif - VGM foundation - DGF	9
835	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Sübyan Mektebi	26	391	24	ev house	vakif - VGM foundation - DGF	9
836	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Serbesti	37	351	6	mezarlık cemetery	vakif foundation	9
837	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Fatih	Sarıdemir	Ragıp Gümüşpala	93	358	14	dükkan shop	namevcut parsel non-existing parcel	31
838	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Ümraniye Bostanı	26	388	13	ev house	şahıs person	9
839	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Ümraniye Bostanı	26	388	14	arsa land lot	şahıs person	9
840	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Sübyan Mektebi	26	391	20	ev house	şahıs person	9
841	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Sübyan Mektebi	26	391	19	arsa land lot	şahıs person	9
842	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Sübyan Mektebi	26	391	21	arsa land lot	şahıs person	9
1166	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	İnci Çiçeği	43	375	3	arsa land lot	Hazine Treasury	9
1167	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	İnci Çiçeği	43	375	1	arsa land lot	Hazine Treasury	9
1168	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Bademli	43	375	2	arsa land lot	vakif - VGM foundation - DGF	9
	Yeşilköy Sürp Isdepanos	Bakırköy	Yeşilköy	Ermeni Kilise				ev house	akıbeti bilinmiyor indeterminate status	
1053	Diğer Other	Üsküdar	İcadiye	Çamlıca	118	612	1	okul school	şahıs person	46
1113	Diğer Other	Üsküdar	İcadiye	Yazmacı	117	641	25	okul school	kamu public	46

KRONOLOJİ

GAYRİMÜSLİM VAKIFLARA DAİR HUKUKİ DÜZENLEMELER

1913, 1 Mart (16 Şubat 1328): ‘Tüzel kişilerin gayrimenkullerinin kullanımına dair kanun hükmünde kararname’ yürürlüğe girdi. Kararnameyle, mülklerini kendi adlarına tescil ettirme hakkı verilen Osmanlı cemaat ve hayır kurumları, sahip oldukları mülklerin listelerini içeren cetveller hazırlayıp tapu dairelerine sundular.

1913, 24 Eylül: 1913 Kararnamesi’nde mülklerin tescili için verilen süre altı ay uzatıldı.

1914, 10 Mart: Tescil süresi bir kez daha altı aylığına uzatıldı.

1915, 27 Mayıs: ‘Savaş zamanında hükümet uygulamalarına karşı gelenler için askeri açıdan alınacak tedbirlere dair kanun hükmünde kararname’ yürürlüğe girdi. ‘Tehcir Kanunu’ olarak da bilinen bu kanun kapsamında orduya ‘sevk ve iskân’, yani tehcir yetkisi verildi. Metninde ‘Ermeni’ sözcüğü geçmese de, Ermenilerin sürgününde bu kanun uygulandı.

1915, 10 Haziran: ‘Savaş ve olağanüstü siyasi durum dolayısıyla başka yerlere gönderilecek Ermenilerin mal ve arazisinin idaresine dair yönetmelik’ çıkarıldı.

1915, 26 Eylül: ‘Başka mahallere nakledilen kişilerin terk edilmiş malları, borçları ve alacaklarına dair kanun hükmünde kararname’ yürürlüğe girdi. İlk ‘emval-i metruke’ (terk edilmiş mallar) kanunudur.

1915, 8 Kasım: 26 Eylül 1915 tarihli emval-i metruke kanununun uygulama biçimini düzenleyen yönetmelik çıkarıldı.

1920, 8 Ocak: ‘Başka mahallere nakledilmiş olan kişilerin 26 Eylül 1915 tarihli kararname gereğince tasfiyeye tâbi tutulan mallarına dair kararname’ yürürlüğe girdi. İstanbul hükümeti tarafından hazırlanan bu kararnameyle, emval-i metruke kanunu kapsamında el konan mülklerin iadesi ön-görölmüştür.

1922, 14 Eylül: 8 Ocak 1920 tarihli kararname Ankara hükümeti tarafından reddedildi.

1923, 30 Ocak: Türkiye ile Yunanistan arasında Nüfus Mübadelesi Protokolü imzalandı. Bu kapsamda, Türkiye’deki Rum Ortodoks nüfus ile Yunanistan’daki Müslüman nüfus yerlerinden edildi. İstanbul’da yaşayan Rumlar ve Batı Trakya’da yaşayan Müslümanlar bu uygulamanın dışında bırakıldı.

1923, 15 Nisan: 26 Eylül 1915 tarihli emval-i metruke kanununun bazı maddeleri değiştirildi. Böylece, Ankara hükümeti, İttihat Terakki hükümetinin çıkarmış olduğu kanunu yeniden yürürlüğe sokmuş oldu.

1923, 24 Temmuz: TBMM hükümeti heyetiyle İtilaf Devletleri arasında, azınlık hakları konusunda düzenlemeler de içeren Lozan Antlaşması imzalandı.

1926, 17 Şubat: Medeni Kanun kabul edildi.

1934, 22 Aralık: 2644 sayılı Tapu Kanunu yürürlüğe girdi.

1935, 13 Haziran: 2762 sayılı Vakıflar Kanunu kabul edildi.

1936: Cemaat vakıfları, 1935’te çıkan Vakıflar Kanunu uyarınca kendilerinden talep edilen mal beyannamelerini Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne sundu. ‘36 Beynamesi’ olarak bilinen bu mal bildirim belgeleri, 1960’lı yıllardan itibaren, devlet tarafından vakıf senedi olarak değerlendirilmiştir.

1938, 14 Temmuz: Vakıflar Kanunu’nda yapılan değişikliklerle, cemaat vakıflarının kendi seçtikleri heyetler tarafından yönetilmeleri engellenerek, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce atanan mütevelliler tarafından idare edildikleri ‘tek mütevellî dönemi’ başlatıldı.

1942, 2 Aralık: Yargıtay, vakıfların ‘nam-ı müstear’ ya da ‘nam-ı mevhum’ adına kaydedilen taşınmazlarını, ancak kayıt sahibinin onayıyla kendi adlarına tescil ettirebileceklerine karar verdi. Bu gerekçeyle, vakıfların kendi adlarına kayıtlı olmayan taşınmazların gasp edilmesinin önü açılmış oldu.

1949, 4 Haziran: 5404 sayılı kanun uyarınca Vakıflar Kanunu’nda yapılan değişikliklerle tek mütevellî dönemi sona erdirilerek, cemaat vakıflarının, eskiden olduğu gibi, kendi yönetim kurullarını seçmeleri sağlandı.

1956, 2 Temmuz: TBMM’nin aldığı ‘tefsir kararı’yla, Yargıtay’ın 2 Aralık 1942 tarihli kararı kaldırıldı. Böylelikle, nam-ı müstear ya da nam-ı mevhum adına kaydedilen taşınmazların vakıf adına tapu tescilinin yapılabilmesi için kayıt sahibinin onayının istenmesi uygulaması son buldu.

1960’lı yılların ortaları: Vakıflar Genel Müdürlüğü, cemaat vakıflarından, tasarruflarında bulunan taşınmazlara yasal olarak sahip olduklarını kanıtlamaları için vakıf senetlerini sunmalarını istedi. Müdürlük böylece (cemaat vakıflarının vakıf senetleri olmadığı için), 36 beyannamelerini vakıf senedi olarak değerlendirme uygulamasını başlatmış oldu.

1967, 25 Ekim: İçişleri Bakanlığı, İstanbul Valiliği’ne, oradan da İstanbul Tapu Grup Sicil Müdürlüğü’ne gönderdiği ‘çok gizli’ ibareli bir yazıda, Ermeni vakıflarının, vasiyet yoluyla kendilerine hibe edilen taşınmazları, tüzel kişilikleri bulunmadıkları gerekçesiyle kabul etmeye yetkili olmadıklarını dile getirdi ve gereğinin yerine getirilmesini istedi.

1967, 24 Temmuz: Medeni Kanun’a eklenen bir hükümlerle, cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla yeni vakıf kurulması yasaklandı.

1971, 6 Temmuz: Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, oybirliğiyle, vakıf senetleri bulunmayan cemaat vakıflarının 1936 beyannamelerinin vakıf senedi olarak kabul edilmesini onayladı. Böylece, beyannamelerinde bağış

CHRONOLOGY

LEGAL REGULATIONS ABOUT NON-MUSLIM FOUNDATIONS

1913, 1 March (16 February 1328): The 'Decree Law on Legal Personalities' Use of Immovable Property' enters into force. The decree law gives Ottoman community and charitable institutions the right to register their properties in their own name and therefore they prepared lists of the assets they owned and presented them to title deed offices.

1913, 24 September: The deadline for the registration of properties according to the 1913 Decree is extended for six months.

1914, 10 March: The registration period is extended for a further six months.

1915, 27 May: 'Decree Law for military measures to be taken against those who resist government implementations during war time' enters into force. Also known as the 'Forced Migration Law', it gives the army the right to 'deport and resettle', or in other words, the right to forced migration. Although the text did not include the word 'Armenian', it was this law that was used in the exile of the Armenians.

1915, 10 June: 'Statute on the administration of the properties and lands of Armenians that are to be sent elsewhere because of the war and the extraordinary political situation' is issued.

1915, 26 September: 'Decree Law on the properties, debts owed and receivable of people who have been transported to other locations' enters into force. It is the first law on emval-i metruke (abandoned properties).

1915, 8 Kasım: A statute organizing the method of implementation of the Law on abandoned properties dated 26 September 1915 is issued.

1920, 8 January: 'Decree Law on the properties of people that have been transported to other locations that have been subjected to liquidation in accordance with the decree law dated 26 September 1915' enters into force. This Decree Law was prepared by the Istanbul government and aims for the return of properties seized within the scope of the Law on abandoned properties.

1922, 14 September: The Decree Law dated 8 January 1920 is rejected by the Ankara Government.

1923, 30 January: 'Convention and Protocol Concerning the Exchange of Greek and Turkish Populations' is signed between Turkey and Greece. Within the scope of the agreement, the Greek Orthodox population in Turkey

and the Muslim population in Greece are to be displaced. Greeks living in Istanbul and Muslims living in Western Thrace are exempted from this implementation.

1923, 15 April: Some articles of the Law on Abandoned Properties dated 26 September 1915 are changed. Thus, the Ankara Government reimplements the law issued by the İttihat ve Terakki [Union and Progress] Government.

1923, 24 July: The Treaty of Lausanne is signed between the representative mission of the Grand National Assembly of Turkey Government and the Entente Powers. The treaty also contains regulations concerning minority rights.

1926, 17 February: The Civil Law comes into effect.

1934, 22 December: The Deed Law no.2644 comes into effect.

1935, 13 June: The Foundations Law no.2762 comes into effect.

1936: Community foundations present to the Directorate General of Foundations the property declarations demanded from them in accordance with the Foundations Law that came into effect in 1935. These property declaration documents, also known as '36 Declarations' were treated as foundation charters by the state from the 1960s on.

1938, 14 July: An amendment to the Foundations Law prevented community foundations from being administered by self-elected boards, and the 'single trustee period' during which foundations were administered by trustees appointed by the Directorate General of Foundations began.

1942, 2 December: The Supreme Court rules that immovable assets registered on behalf of *nam-ı müstear* (in the name of a person acting on behalf of the trustee) or *nam-ı mevhum* (in the name of revered religious figures, such as Jesus Christ, the Mother Mary, or saints) could only be registered in the name of foundations with the approval of the former registrant. This verdict makes possible the extortion of the immovable assets of foundations that were not registered in their own name.

1949, 4 June: An amendment made to the Foundation Laws in accordance with Law no. 5404, ends the single trustee period and enables community foundations to elect their own administrative boards like before.

1956, 2 July: The 'explanatory decree' of the Grand National Assembly of Turkey annuls the Supreme Court of Appeals' verdict dated 2 December 1942. Thus, the practice of demanding the approval of the former registrant for the title deed registration in the name of the foundation of immovable assets registered on behalf of *nam-ı müstear* [registered on the name of someone other than the trustee] or *nam-ı mevhum* [registered in the name of revered religious figures] comes to an end.

The mid-1960s: The Directorate General of Foundations demands from community foundations to present their

kabul edebileceklerine dair açıklık bulunmayan cemaat vakıflarının doğrudan ya da vasiyet yoluyla gayrimenkul edinemeyecekleri hükme bağlandı. Aynı kararda, cemaat vakıfları ve Müslüman olmayan cemaat mensupları için 'yabancı' tanımlaması kullanıldı.

1974, 8 Mayıs: Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 1971'de verdiği karar Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından onandı ve emsal içtihat haline geldi. Kararı izleyen 25 yıllık süreçte art arda açılan davalarla cemaat vakıflarının 1936 yılından itibaren edindikleri taşınmazların büyük çoğunluğu ellerinden alındı.

1988, 27 Eylül: 15 Nisan 1923 tarihli emval-i metruke kanunu yürürlükten kaldırıldı.

2002, 9 Ağustos: 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda bazı değişiklikler yapan 4771 sayılı kanunu ile, cemaat vakıflarının, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulu'nun izniyle taşınmaz mal edinebilmeleri hükme bağlandı. Bu vakıfların tasarrufları altında bulunduğu belgelerle belirlenen taşınmazların, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakif adına tescil edilmesi öngörüldü.

2002, 4 Ekim: 4771 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik yürürlüğe girdi.

2003, 11 Ocak: 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda bazı değişiklikler yapıldı ve cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri, Bakanlar Kurulu yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iznine bağlandı.

2003, 24 Ocak: 4 Ekim 2002 tarihli yönetmeliği yürürlükten kaldıran yeni bir yönetmelik yayımlandı. Buna göre, cemaat vakıflarının mülk edinme ve tasarruf etme başvurularının, gerektiğinde ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarının görüşü alınarak karara bağlanması öngörüldü.

2003, 19 Temmuz: 4928 sayılı kanun ile cemaat vakıflarının

mülk edinme ve tasarruf etme başvurularının süresi 18 ay uzatıldı.

2006, 29 Kasım: 5555 sayılı Vakıflar Kanunu tasarısı, dönemin cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından, tamamı cemaat vakıflarını ilgilendiren dokuz madde nedeniyle veto edildi.

2007, 9 Ocak: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, cemaat vakıflarının el konan mülklerini ilgilendiren davalarda verdiği ilk kararda, Türkiye devletinin, Fener Rum Lisesi Vakfı'nın mülkiyet hakkını ihlal ettiğini hükme bağladı. 1936 Beyannamesi uygulamasının hukuk dışı olduğunu tescil eden bu karar, AİHM'e intikal eden benzer davalar açısından emsal oluşturdu.

2007, 14 Aralık: Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'nın, Hazine tarafından el konan mülklerinden, Beyoğlu'ndaki eski İGS binası ve Kadıköy'deki bir bina için AİHM'e yaptığı başvuru, Türkiye'nin aleyhine sonuçlandı. AİHM, dostane çözüm koşulu olarak hükümetin vakfa 2 milyon Euro tazminat ödemesini önerdi. Hükümetin, mülkleri vakfa iade etmeyi tercih etmesiyle, Türkiye devleti, ilk kez bir cemaat vakfının el konan mülklerini geri vermiş oldu.

2008, 27 Şubat: Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Vakıflar Yasası'nı onayladı. Kanunun geçici 7. maddesi ile, cemaat vakıflarının el konan mülklerinin bir kısmının iade edilmesi öngörüldü.

2010, 17 Haziran: Muhalefet partileri CHP ve MHP'nin kanunun iptali için yaptıkları başvuru Anayasa Mahkemesi tarafından reddedildi.

2011, 27 Ağustos: 651 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 17. maddesiyle yeni Vakıflar Kanunu'na eklenen geçici 11. madde ile, cemaat vakıflarının el konan mülklerinin yine sınırlı bir kısmının iadesi ve zararların tazmini öngörüldü.

2011, 1 Ekim: 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 11. maddesinin uygulanmasına ilişkin yönetmelik yayımlandı.

foundation charters in order to prove that they legally own the immovable assets in their use. Thus, the Directorate begins to treat the 36 declarations as foundation charters (since community foundations did not have foundation charters).

1967, 25 October: The Interior Minister sends a ‘highly confidential’ classified dispatch first to the Istanbul Governor’s Office, and then to the Istanbul Land Registry Office, stating that Armenian foundations are not authorized to admit immovable assets donated to them by will because they did not have legal personality status, and demands procedures to be applied accordingly.

1967, 24 July: A provision added to the Civil Law prohibits the establishment of new foundations to support community members.

1971, 6 July: The 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals unanimously approves the use of 1936 declarations as foundation charters for community foundations that did not have foundation charters. Thus it is decreed that community foundations in the declarations of which there is no clarity that they will accept donations cannot acquire immovable assets either directly or through donations made by will. The same decree uses the term ‘foreigner’ for community foundations and non-Muslim community members.

1974, 8 May: The verdict of the 2nd Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals is ratified by the Judicial General Assembly of the Supreme Court of Appeals and became a model case. In the 25-year process that followed the verdict, consequent cases serve to seize the great majority of immovable assets community foundations had acquired after 1936.

1988, 27 September: The Abandoned Properties Law dated 15 April 1923 is rescinded.

2002, 9 August: Law no.4771 introduces changes to the Foundations Law no.2762, enabling community foundations to acquire immovable assets subject to the permission of the Cabinet regardless of whether they have foundation charters or not. The changes also aim for the registration of immovable assets documented as belonging to these foundations in the name of the foundation within an application period of six months from the implementation date of the law.

2002, 4 October: Legislation for the implementation of Law no.4771 comes into effect.

2003, 11 January: Further changes are made to the

Foundations Law no.2762, making the permission not of the Cabinet but the Directorate General of Foundations necessary for the acquisition of immovable assets by community foundations.

2003, 24 January: New legislation annulling the legislation dated 4 October 2002 is introduced. According to this, applications of community foundations to acquire and use property are to be settled by receiving opinion from relevant ministries and public bodies and institutions.

2003, 19 July: The application period for community foundations to acquire or use property within the scope of Law no.4928 is extended for 18 months.

2006, 29 November: The draft Foundations Law no.5555 is vetoed by President Ahmet Necdet Sezer because of nine articles, all concerning community foundations.

2007, 9 January: In its first verdict in cases regarding seized properties of community foundations, the European Court of Human Rights rules that the state of Turkey has breached the property right of the Fener Greek High-School Foundation. This verdict recorded that the implementation of the 1936 Declaration was unlawful, and serves as a model for similar cases that are transferred to the ECHR.

2007, 14 December: The application to the ECHR of the Yedikule Surp Pırgiç Armenian Hospital Foundation for two properties seized by the Treasury –the old İGS building in Beyoğlu and a building in Kadıköy- concludes with a verdict against Turkey. The ECHR offers the payment of 2 million Euros to be made by the government to the foundation as a condition for an amicable resolution. The government prefers to return the properties to the foundation, making this the first instance where the state of Turkey returns a property previously seized from a foundation.

2008, 27 February: President Abdullah Gül ratifies the Foundations Law. Provisional Clause 7 of the Law aims to return a part of seized foundation properties.

2010, 17 June: The application of the opposition parties CHP (Republican People’s Party) and MHP (Nationalist Movement Party) for the repeal of the law is rejected by the Constitutional Court.

2011, 27 August: Article 17 of Decree Law no. 651 and Provisional Clause 11 appended to the new Foundations Law again aim for the return of a limited part of seized foundation properties and compensation for their losses.

2011, 1 October: Statute on the application of Provisional Clause 11 of the Foundations Law no. 5737 is issued.

VAKIF TERİMLERİ

akar: Gelir getiren mülk (ev, dükkân, tarla, bağ, bostan vb).

akarat-ı mevkufe: Vakfedilmiş, gelir getiren mallar.

akarat-ı vakfiyye: Vakfedilmiş malların getirdiği, vakfın amacına uygun olarak kullanılan gelirler.

arazi-i mevkufe: Vakfedilmiş arazi.

avarız vakıf: Gelirleri bir köy veya mahalle halkının gereksinimleri için harcanmak üzere kurulmuş vakıf.

ayn-ı mevkuf: Vakfedilen mal.

cihet-i asliyye: Vakfın başlıca amacını teşkil eden hizmet; cihet-i zaruriye.

cihet-i feriiyye: Vakfın amacı açısından ikinci derecede olan, zorunlu olmayan hizmet; cihet-i gayr-i zaruriye.

Defter-i Hakani Emaneti: Devletin mal, mülk ve arazi işleriyle uğraşan dairesi, tapu ve kadastro.

ecrimisil: Bir malın kullanılmasından doğan yararın para ile değerlendirilmesi; işgal tazminatı; bir gayrimenkulü haksız bir şekilde kullanan kişinin, malike ödeyeceği tazminat.

emval-i metruke: Terk edilmiş mallar. 1915 ve sonrasında öldürülenlerin ve sürgüne gönderilenlerin geride bıraktıkları taşınır ve taşınmaz bütün malları tanımlar.

eşhas-ı hükmiye: Tüzel kişiler.

Evkaf Nezareti: Osmanlı Devleti'nde vakıflardan sorumlu bakanlık.

ferağ: Bir mülkün tasarruf, sahip olma hakkını başkasına terk etme; miri veya vakıf arazinin yararlanma hakkını satma.

galle-i vakf: Vakfın geliri; vakfa gelir sağlamak üzere tahsis edilen her türlü malın doğal ve hukuki semereleri (vakfın akarlarından gelen kiralar, vakfa ait parayla yapılan ticaretten elde edilen kâr, vakfa ait bahçelerde üretilen sebze ve meyveler vb.)

gayrisahih vakıf: Padişah, ya da onun izni ile başkaları tarafından yapılan ve konusu Hazine'ye ait gelirler veya arazi sahibinin elde edeceği ürünler olan vakıf çeşidi. Gayrisahih vakıflarda, vakfedilen taşınmaz malın çıplak mülkiyeti devlete ait olmaz, vakfedende kalır.

gedik: Belirli bir zanaat ya da ticareti yapabilmek için devlet tarafından verilen izin ya da ayrıcalık; söz konusu iş için bir akara konan araç gereç.

gedik-i mevkûf: Mutasarrıfı tarafından vakfedilen veya bir vakfa tahvil edilen gedik.

gedik mülkü: Gediğin, üzerinde bulunduğu akar.

hayrat: Herkesin yararlanması için yapılan ve vakfedilen, çeşme, ibadethane, okul, kütüphane gibi yerler.

hükmi şahsiyet: Tüzel kişilik (çoğul, 'eşhas-ı hükmiye').

icare-i vahide: Bir vakfın akarının, yöneticileri tarafından, geçici bir süreyle ve bedeli karşılığında kiraya verilmesi.

icâreteynli vakıf: Vakıflar, kendilerine ait arsa veya araziler üzerinde bulunan, kullanılmayacak durumdaki bina ya da taşınmazları peşin ödemeyle kiraya verip tamir ettirdikten sonra, aynı kişiye yıllık ödeme karşılığında kiralayabilir. Bu tür vakıflara icareteynli vakıf denir.

ihya: Diriltmek, yeniden hayata kavuşturmak, şenlendirmek.

imaret: Yoksullara yemek dağıtmak amacıyla kurulmuş hayır kurumu, imarethane.

irsâd-ı vakf: Mülkiyeti Hazine'ye ait olan bir mülkün getirilerinin, Hazine'den alacağı olan kişilere tahsis edilmesi.

izale-i şüyu: Bir mülk üzerindeki ortaklığın giderilmesi.

kayyum: Gerçek hak sahibinin ehliyetsizliği, haklarını kullanamaması gibi nedenlerle, onun yerine, kanuni temsilci olarak, bir malı yönetmesi veya bir işi görmesi için atanan kimse.

kurbet kasdı: 'Kurbet'in kelime anlamı Tanrı'ya yakınlıktır; Osmanlı vakıf sistemine göre, vakıf kuran ya da mülkünü vakfeden kişinin, bunu Tanrı'ya yakınlaşma amacı yani 'kurbet kastı'yla yapması gerekiyordu.

mahall-i sadaka: Sadaka alabilecek durumda olan kimse.

mahall-i vakf: Vakfedilen mal.

mahlul: Mirasçısı bulunmayan kişiden devlete kalan (mülk).

mazbut vakıf: Doğrudan devlet tarafından yönetilen ve temsil edilen vakıf. (Mazbut vakıflar, Osmanlı döneminde Evkaf Nezareti, Cumhuriyet döneminde ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmiş ve temsil edilmiştir.)

mazbutaya alınma: Zapt edilme, devlet denetimine geçme.

menkul: Bir mahalden başka bir mahalle nakledilmesi mümkün olan mal, taşınır mal.

mevkuf: Vakfedilen mal.

meşrûnun-leh: Vâkıf tarafından, vakfın menfaatlerinin şart ve tahsis edildiği amaç ya da kişi; 'mevkûf-un aleyh'.

Örneğin, bir mülk, gelirlerinin bir okulun yetim öğrencileri için harcanması şartıyla vakfedilmişse, bu öğrenciler ‘meşrûtu-leh’tir.

mukataalı vakıf: ‘Mukataa’, bir arazinin belirli bir ücret karşılığında kiraya verilmesidir. Çeşitli nedenlerle işletemedikleri arazilerini yıllık kira bedeli karşılığında devreden vakıflar, ‘mukataalı vakıf’ olarak adlandırılır. Araziyi devralan kişi buraya ağaç dikebilir, bina inşa edebilir ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunabilir. Bu durumda, yalnızca arazi vakfın mülkiyetindedir; üzerine yapılanlar ise araziyi devralmış olan kişiye aittir.

mutasarrıf: Tasarruf eden; kullanma hakkı ve salahiyetini elinde bulunduran.

muvaqqat kanun: Kanun hükmünde kararname.

muvaazaa: Danışıklı işlem; tarafların, üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, gerçek iradelerine uymayan ve aralarında hüküm ve sonuç doğurmayan bir görünüş yaratmak konusunda anlaşmaları.

müktesep hak: Kazanılmış hak; önceden yürürlükte bulunan hükümlere göre bir kimsenin edinmiş olduğu, sonradan çıkartılan hükümlerle ya da onun iradesi dışında elinden alınamayacak hak.

mülhak vakıf: Mütevellileri tarafından yönetilen ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenen vakıf.

müsakkafat-ı ve müstagalat-ı vakfiyye: Hayır kurumlarına gelir getiren vakıf malları. Bunlardan, kiraya verilen, han, dükkân gibi, üstü dam ya da çatı ile örtülü olan yerler ‘müsakkafat-ı vakfiyye’; gelir getiren diğer mallar ise ‘müstagalat-ı vakfiyye’ olarak adlandırılır. Örneğin, yoksulların kullanımı için vakfedilmiş olan bir hamam, ‘müessesat-ı hayriyye’ dendir, yani bir hayır kurumudur. Buna karşılık, geliriyle bir caminin masrafları karşılanan bir hamam ‘müstagalatı vakfiyye’ dendir.

müstesna vakıf: Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün denetiminde olmayan, doğrudan doğruya mütevelliler tarafından yönetilen vakıf.

müteveli: Bir vakfın yönetiminin verildiği kimse.

nam-ı mevhum ve nam-ı müstear: Osmanlı Devleti’nde, 1913 yılında çıkan kanun hükmünde kararnameye kadar, gayrimüslimlere ait kurumlar, sahip oldukları mülkleri tüzel kişiler olarak kendi adlarına tescil ettiremedikleri için, çoğu zaman, hayatta olmayan din büyüklerinin üzerine (örneğin ‘Hovagim kızı Meryem’ adına), ‘nam-ı mevhum’ olarak, ya da güvenilir kişilerin üzerine (örneğin kilisenin papazının adına), ‘nam-ı müstear’ olarak kaydettirmişlerdir.

rakabe: Devredilmesi a da devralınması mümkün olan şeyin kendisi, çıplak mülkiyet.

sahih vakıf: Vakfedilen taşınmazın çıplak mülkiyetinin ve ondan doğan kullanma ve yararlanma haklarının vakıf tüzel kişiliğine ait olduğu vakıf; vakf-ı sahih.

tasarruf: Bir şeyden yararlanabilme ve o şey üzerinde hukuki ve eylemsel işlemleri yapabilme kudreti; harcamada bulunma.

taviz bedeli: Bir vakfın, mukataalı ve icareteynli taşınmazlarını ‘vakıf mal’ olmaktan çıkarıp özgürce kullanılabilmek için Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ödemesi gereken tutar.

temessük: Borç senedi; senet.

temettü: Kâr ve kazanç. Vakıf akarlarının kirası ve ürünlerinin satılması ile elde edilen ve dışarıya borç verilen vakıf gelirlerinin faizinden elde edilen kâr ve menfaat.

tenfiz: Bir hükmü yerine getirme, uygulama, infaz etme; bir başka ülkede alınmış mahkeme kararının ülke içinde icra edilebilmesi için tanınması.

tescil: Sicile geçirme; tapu kütüğündeki taşınmaz mala ait sayfaya, o taşınmaz üzerindeki aynı hakların yazılması.

tevlîyet: Vakfın işlerini yönetmek, velayet.

vâkıf: Vakfeden ya da vakıf kuran kişi.

vakf: Bir malı ya da mülkü, satılmaması kaydıyla bir hayır işine bağışlama, bırakma.

vakfiye: Bir vakfın şartlarının ve vakfeden kişinin isteklerinin belirtildiği resmi belge.

zilyet: Sahibi kendisi olsun olmasın, bir malı fiilen elinde bulunduran, kullanmakta olan kişi.

zilyetlik: Bir mal üzerindeki fiili tasarruf biçiminde ortaya çıkan hâkimiyet.

zürri vakıf: Toplum için herhangi bir hayır şartı olmayan, gelirinin tamamı, vakfeden kişinin ya da kurucusunun ailesine ve soyundan gelenlere tahsis edilmiş olan vakıf.

NOTLAR

İMPARATORLUK'TAN CUMHURİYET'E

- 1 Ahmet İşeri, "Vakıflar (Medeni Kanun'dan Önceki ve Sonraki Vakıf Nevî'leri ve Hukuki Mahiyetleri)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt XXI, sayı 1-4, 1964, s. 199; Hüseyin Hatemi, *Medenî Hukuk Tüzelkişileri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1979, s. 649; Ömer Hilmi Efendi, *İthaf-ül ahlaflı Ahkam-il Evkaf*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1977, s. 13.
- 2 Nazif Öztürk, *Azınlık Vakıfları*, Altınküre, Ankara, 2003, s. 14; Ömer Hilmi Efendi, *agy*, s. 15; Ahmet İşeri, *agy*, s. 207.
- 3 Hüseyin Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1969, s. 119, 121; Yuda Reyna ve Ester Moreno Zonana, *Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003, s. 39; Öztürk, *agy*, s. 115; Akgündüz, *agy*, s. 239-240.
- 4 Ömer Hilmi Efendi, *agy*, s. 20; Dilek Kurban ve Kezban Hatemi, *Bir 'Yabancı'laşırma Hikâyesi: Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2009, s. 10; Hüseyin Hatemi, "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, s. 246-247; Öztürk, *agy*, s. 115-116; Reyna ve Zonana, *agy*, s. 39-40.
- 5 Hüseyin Hatemi, "Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler", Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan (Armağan Yayın Kurulu: Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, Hasan Erman) içinde, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004, s. 803.
- 6 Ata Sakmar, "Cemaat Vakıflarıyla İlgili Hukuki Düzenlemeler", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu, 15-17 Aralık 2003* içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, s. 113.
- 7 Alexandar Fotić, II. Selim zamanında Şeyhülislam Ebussuud'un fetvalarıyla özellikle Balkanlarda (Alacahisar-Krusevac Sancağı örneğinde) manastır ve kiliselere ait mülklere el konduğunu, örneklerle belirtiyor. Ayrıntılı bilgi için bkz. Alexandar Fotić, "The Official Explanations for the Confiscation and Sale of Monasteries (Churches) and Their Estates at the Time of Selim II", *Turcica*, sayı XXVI, 1994, s. 33-54.
- 8 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 9.
- 9 Diran Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları", İbrahim Ö. Kaboğlu (der.), *Ulusal, Ulusallüstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması* içinde, İstanbul Barosu, İstanbul, 2002, s. 263. Ancak, az sayıda da olsa, İslami kurallara uygun olarak bir vakfiye ile kurulmuş ve şeri mahkemede tescil edilmiş vakıflar da mevcuttur (Bakar, *agy*, s. 263).
- 10 Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi*, s. 49-51, 66.
- 11 Midhat Sertoğlu, "Osmanlı Devleti Zamanında Kurulan Vakıflarda 'Mektubiyet' Meselesi ve Bunun Hukuki Durumu", *Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı*, sayı XII, 1981-1982, s. 717.
- 12 Nuray Ekşi, *Yargıtay, Danıştay ve AİHM Kararları Işığında Cemaat Vakıflarının Mülkiyet Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s. 12-13.
- 13 Ekşi, *agy*, s. 29; Diran Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), Suat Ballar (der.), *Eski Vakıfların Günümüze Ulaşan Uygulamaları, Sorunları ve Çözümleri Semineri, 7-8 Aralık* içinde, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 7-8.
- 14 Patrikhane Arşivi, Kınalıada Dosyası, 1 Zilhicce 1270 (25 Ağustos 1854), aktaran Pars Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, s. 346.
- 15 Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye

- 16 Diran Bakar Arşivi.
- 17 Diran Bakar Arşivi. Fermanla, dört yüz yirmi ziralık bir alan üzerine kâğıt olarak inşa edilecek yeni binanın otuz zira uzunluğunda, on dört zira eninde, yirmi iki zira yüksekliğinde olacağı belirtilmiştir ('Zira', 75 cm ile 90 cm arasında bir uzunluk birimidir).
- 18 Diran Bakar Arşivi.
- 19 Diran Bakar Arşivi.
- 20 Setrak Davuthan, tebliğ (başlık belirtilmemiş), *Cemaat Vakıfları, Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* içinde, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 13.
- 21 Davuthan, *agy*, s. 13; Reyna ve Zonana, *agy*, s. 41; Bakar, *agy*, s. 264; Hatemi, "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış", s. 251.
- 22 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 41.
- 23 Ebül'ula Mardin, *Toprak Hukuku Dersleri*, Stad Matbaası, İstanbul, 1947, s. 43.
- 24 Ekşi, *agy*, s. 45.
- 25 Kararnamenin tümü için bkz. *Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate*, Selanik Matbaası, İstanbul, 1329, s. 32-34.
- 26 *Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate*, s. 29-30.
- 27 *agy*, s. 30.
- 28 *agy*, s. 33.
- 29 Mardin, *agy*, s. 46-48; Ekşi, *agy*, s. 49-50.
- 30 11 Eylül 1329 (24 Eylül 1913) tarihli ilk uzatma süresi için Rum Patrikhanesi'nin dilekçe ile yaptığı başvuru dikkate alınır. Patrikhane, defterleri hazırlamak için sürenin yetersiz olduğundan ve tapu dairesine defterlerin sunulmasından dolayı tasarruflarındaki mülklerin kaydedilmesinde sorun yaşadığını belirtir (BOA, İ.MMS 170/1331/L-30). Bu dosyada, sürenin altı ay uzatılmasını sağlayan kanun layihasının tam metni de vardır.
- 31 Sungurbey, *agy*, s. 388.
- 32 Bakar, *agy*, s. 9; Ekşi, *agy*, s. 51
- 33 Sungurbey, *agy*, s. 355.
- 34 Hatemi, *agy*, s. 76; Ekşi, *agy*, s. 36.
- 35 M. Akif Aydın'dan aktaran Ekşi, *agy*, s. 36.
- 36 Altuğ İmamoğlu, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri*, Yazıt Yayınları, Ankara, 2006, s. 58.
- 37 "Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesinin tefsirine lüzum ve mahal olmadığına dair", *Resmî Gazete*, karar no 1972, sayı 9354, 10 Temmuz 1956.
- 38 Necla Giritlioğlu, tebliğ (başlık belirtilmemiş), *Cemaat Vakıfları Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* içinde, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 29; İsmet Sungurbey, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları*, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2001, s. 349. Cemaat vakıfların tüzel kişiliklerine dair tartışmaların genel bir dökümü için bkz. Ekşi, *agy*, s. 36-43.
- 39 'Emval-i metruke' terimini ilk olarak İttihat Terakki hükümeti kullanır. İsimlendirmenin kendisi bile, hükümetin, zorla yerlerinden edilen Ermenilerin geride bırakmak zorunda kaldıkları mallara yaklaşımını değerlendirmek açısından fikir vericidir. 26 Eylül 1915 tarihli muvakkat kanun Meclis'e sunulduğunda bu isimlendirmeye dair de bir tartışma olur. Ayan Meclisi Başkanı Ahmet Rıza, kanuna ilişkin itirazlarını şu şekilde dile getirir: "Kanunun bahsettiği emvali de 'Emval-i Metruke' diye tavsif etmek de kanuni bir şey değildir. Çünkü, bu emvalin sahibi olan Ermeniler, mallarını isteyerek terk etmemişler, onlar yerlerinde teb'ed edilmiş, zorla, cebir ile çıkarılmış. Hükümet, onların mallarını, memurları vasıtasıyla sattırıyor." (MMAZ, devre 3, sene 2, cilt 1, 13 Aralık 1915, s. 133-136) Ermenilerin mallarını kendi rızalarıyla terk ettikleri yönündeki anlayışın dayatıldığını göstermesi açısından, Ahmet Rıza'nın işaret ettiği nokta önemlidir.
- 40 Emvali metrukeye dair yayımlanmış mevzuatlar için bkz. *Millî Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat*, Maliye Vekaleti Millî Emlak Müdürlüğü [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937 ve Salahaddin Kardeş, "'Tehcir' ve Emvali Metruke Mevzuatı", Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2008. Emval-i metrukeye dair analizler için ise bkz. Nevzat Onaran, *Emval-i Metruke Olayı: Osmanlı'da ve Cumhuriyette Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi*, Belge Yayınları, İstanbul, 2010 ve Uğur Ü. Üngör ve Mehmet Polatel, *Confiscation and Destruction: The Young Turk Seizure of Armenian Property*, Continuum, Londra ve New York, 2011.

- 41 *Düstur*, ikinci tertip, cilt 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, s. 609.
- 42 BOA, Meclis-i Vükela Mazbatası 198/163, 17 Mayıs 1331 (30 Mayıs 1915).
- 43 Genelkurmay Askeri Tarih ve Staratejik Etüd Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Aralık 1982, s. 147-153.
- 44 *agy*, s. 147-53.
- 45 *Takvim-i Vakayi*, no: 2303, 14 Eylül 1331 (27 Eylül 1915) ve ayrıca bkz. *Düstur*, ikinci tertip, cilt 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, s. 737-740.
- 46 *Takvim-i Vakayi*, no: 2343, 28 Teşrinievvel 1331 (10 Kasım 1915) ve ayrıca bkz. *Düstur*, ikinci tertip, cilt 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, s. 775-788.
- 47 *Düstur*, ikinci tertip, cilt 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, s. 775-778.
- 48 *Takvim-i Vakayi*, no: 3747, 12 Kanunusani 1336 (12 Ocak 1920) ve ayrıca bkz. *Düstur*, ikinci tertip, cilt 11, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928, s. 553-561.
- 49 TBMM *Kavanin Mecmuası*, birinci intihab devresi, cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1341, s. 482.
- 50 TBMM *Kavanin Mecmuası*, birinci intihab devresi, cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1341, s. 388-389. İttihat Terakki Hükümeti'nin çıkardığı ilk yasanın ikinci maddesine de TBMM tarafından şu şekilde bir ekleme yapılır: "Geçerli evrak ve diğer belgeler dayanan bir sözleşme olmaksızın gereksiz şekilde işgal edilen gayrimenkul emval-i metruke komisyon kararlarıyla on beş gün zarfında en büyük mülkiye memuru tarafından tahliyet ettirilir."
- 51 17 Temmuz 1927 tarihinde yeni bir kararname yayımlanır ve bazı maddeler değiştirilir. Birinci ve ikinci madde yerine; Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği tarihten önce, 26 Eylül 1915 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunlar gereğince emval-i metruke sayılan gayrimenkuller için emval-i metruke muamelesine devam edileceği belirtilir. Kararnamelerin orijinaleri için bkz. *Milli Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat*, Maliye Vekaleti Milli Emlak Müdürlüğü [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937, s. 173-174.
- 52 *Resmi Gazete*, kanun no 3488, sayı 19983, 8 Kasım 1988.
- 53 T.C. Başbakanlık Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı, *Genelge*, 2001/7, sayı B.02.0.0014/3.00-0694, 29 Haziran 2001.
- 54 Hovhannes J. Tcholakian, *L'église arménienne catholique en Turquie*, İstanbul, 1998, s. 7-17; Günay Göksu Özdoğan, Fusun Üstel, Karın Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 178-180.
- 55 Sungurbey, *agy*, s. 432.
- 56 Hasan Güneri, "Azınlık Vakıflarının İncelenmesi", *Vakıflar Dergisi*, sayı 10, 1973, s. 87-88.
- 57 Güneri, *agy*, s. 91.
- 58 Sungurbey, *agy*, s. 433-435; Güneri, *agy*, s. 94.
- 59 *Resmi Gazete*, kanun no 2644, sayı 2892, 29 Kanunuevvel 1934.
- 60 Layihada beşinci madde olarak yer alır, yasada ise üçüncü madde olarak düzenlenmiştir. Sungurbey, *agy*, s. 436.
- 61 *Zabit Ceridesi*, devre 4, cilt 25, içtima 4, S. sayısı 61, s. 1.
- 62 Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'nin Bakırköy 1. Kadastro Mahkemesi'nin 2010/2 esas sayılı dosyası için hazırlanmış olduğu 12 Mart 2012 tarihli hukuki mütalaadan yararlanılmıştır.
- 63 *agy*.
- 64 İstanbul Dominiken Rahipleri Cemiyeti'nin sahip olduğu taşınmazın hikâyesi için, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi tarafından Bakırköy 1. Kadastro Mahkemesi'nin 2010/2 Esas sayılı dosyası için hazırlanmış olan, 12 Mart 2012 tarihli hukuki mütalaadan yararlanılmıştır.
- 65 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 61.
- 66 Bu bölümde Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümlerinin Seha L. Meray tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiş hallerine yer verilmiştir. Bkz. Seha L. Meray (çev.), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.
- 67 Bunlara örnek olarak maarif komisyonu, manastırlar komisyonu, mahkeme komisyonu ve mali komisyon gösterilebilir. Bkz. Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları", s. 264; Diran Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), s. 8.
- 68 Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları", s. 264.
- 69 Bakar, *agy*, s. 265.
- 70 Bkz. Reyna ve Zonana, *agy*, s. 230-231 ve Günay Göksu Özdoğan ve Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 65.
- 71 Özdoğan ve Kılıçdağı, *agy*, s. 74.
- 72 *agy*.
- 73 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 231.
- 74 Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 02.02.2000 tarih ve E. 99/4190 K. 2000/263 sayılı bu kararında, İstanbul 15. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 17 Şubat 1972 tarihli ve 1965/22 - 1972/2 sayılı kararına atıfta bulunur.
- 75 Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, E. 1957/5777 K. 1957/9569 sayılı bu kararında, İzmir 2. Asliye Hukuk Hâkimliği'nin 14 Nisan 1950 tarihli ve E. 1949/323 K. 1950/319 sayılı kararına atıfta bulunur.
- 76 Edirne 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 22 Aralık 1998 tarihli ve E. 1998/469 K. 1998/715 sayılı kararı; Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 21 Haziran 1999 tarih ve E. 99/6508 K. 6647 sayılı kararı.
- 77 Fener Rum Patrikliği v. Türkiye (Başvuru no. 14340/05) Karar (Hakkaniyete Uygun Tatmin), Strazburg, 15 Haziran 2010.
- 78 İlyas Koç ve Gürkan Tuzlu, "Yetimhanenin tapusu Patrikhane'ye teslim edildi", *Zaman*, 30 Kasım 2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1058702&title=rum-yetimhanesinin-tapusu-patrikhaneye-teslim-edildi> (son erişim tarihi: 10 Eylül 2012).
- 79 Özdoğan ve Kılıçdağı, *agy*, s. 75.
- 80 *Resmi Ceride*, kanun no 864, sayı 402, 19 Haziran 1926.
- 81 *Resmi Gazete*, kanun no 2762, sayı 3027, 13 Haziran 1935.
- 82 Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), s. 10.
- 83 Emre Öktem, "Türkiye'deki Gayri Müslim cemaatlerin durumu", <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=703> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012).
- 84 Güneri, *agy*, s. 99. 12 Haziran 1932 tarihinde Evkaf Umum Müdürlüğü (Vakıflar Genel Müdürlüğü) tarafından hazırlanan başka bir yasa tasarisinin gerekçesinde de azınlık vakıflarına devlet tarafından el konulması gerektiği savunulmuştur. Gerekçede şöyle denmiştir: "Bu kanunun meriyete vazı ile beraber şimdiye kadar Devlet teşekkülleri ile hiç de alâkadar olmamış birçok vakıflar ve bu meyanda akalliyet vakıflarında da Devlet murakabesi teessüs edecek demektir." Bkz. Bilsay Kuruç, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası*, 2. Cilt, 1933-1935. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 580, 1993, s. 605. (<http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/163.pdf>)
- 85 Güneri, *agy*, s. 99.
- 86 Kurban ve Hatemi, *agy*; 12. Ekşi, *agy*, s. 30.
- 87 Güneri, *agy*, s. 99.
- 88 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 174-175.
- 89 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 28.
- 90 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 176.
- 91 Bkz. 'Konsensus: Kayıp vakfiyeler bulundu!' ve '1936 Beyannamesi' uygulamaları ve bir el koyma dönemi' başlıklı bölümler.
- 92 Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi.
- 93 Örneğin bkz. Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi, Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı, Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Bezciyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın 1936 beyannameleri.
- 94 Apeloğlu Andon Vakfı kapsamında değerlendirilen sekiz kilise vakfının yaşadığı statü ve mülkiyet sorunları 'Apeloğlu Andon Vakfı' başlıklı bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.
- 95 Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları", s. 268.
- 96 Bu karar Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı'na vakfedilmiş olduğu halde muvazaalı olarak Bardik Gülbenkyan adına tapuda tescil edilmiş olan taşınmaza ilişkindir. Dava konusu taşınmaza, tapuda malik olarak görünen Gülbenkyan'ın firarı olduğu ileri sürülerek Milli Emlak tarafından el konulmuştur. Hastane vakfının taşınmazın iadesi ve tapu kaydının tashihi için açtığı davada Yargıtay söz konusu içtihatı birleştirme kararını almıştır (Ekşi, *agy*, s. 62).
- 97 Giritlioğlu, *agy*, s. 30.
- 98 Davuthan, *agy*, s. 15.
- 99 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 87.
- 100 Güneri, *agy*, s. 100.

- 101 İşeri, *agy*, s. 256.
- 102 Bakar, *agy*, s. 267.
- 103 5404 sayılı kanun un gerekçesinde şöyle denmektedir: “Azınlık vakıfları öteden beri mensup oldukları cemaatler tarafından seçilen heyetler marifetiyle yönetilemekte iken 2762 sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca cemaatlerce yönetilen vakıflardan sayılarak yönetimleri bu kanunun hükümlerine tabi tutulmuş ve sonradan 3513 sayılı kanunla bunların tek mütevellî usulüyle yönetimleri kabul edilmiş ise de her iki yolun –kuruluş ve güdümleri öteki vakıflara benzemediği yönle– bunların bünyelerinin özelliklerine uygun olmadığı görülmesine ve örneğin, gelir kaynaklarının bir kısmı olan tepsi, mum, kutular, vaftiz, düğün, nikâh, cenaze ve öteki gibi bağışların özelliklerine ve aynı zamanda mütevellîlerin azilleri halinde vakıflara bağlı okul, kilise, yetimhane, ayazma (pınar veya çeşme), mezarlık gibi hayratın güç yönetimlerine, vakıflar teşkilatının elverişli bulunmamasından dolayı anılan vakıfların kendileri tarafından yönetimi uygun görüldüğünden bu maksadın sağlanması için, Vakıflar Kanunu’nun 3513 sayılı kanunla değiştirilen 1. maddesinin tadili için ilişik tasarı hazırlanmıştır. Ancak, bu vakıfların seçilecek şahıs ve heyetlere idare edilmeleri keyfiyeti, bunların devletin nezareti dışında kalacaklarını mutazammın bulunmayacağı cihetle, lüzum görüldüğü takdirde ilgili makamlar ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenecekleri metinde ifade olunmuştur.”
- 104 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 82.
- 105 İşeri, geliri masraflarını karşılayamayan ya da karşılamaya ancak yeten vakıflardan kontrol hakkı adı altında %5 oranında bir para alınmasının doğru olmadığını dile getirirken, aynı zamanda toplum içinde cemaat vakıflarının büyük servetlere sahip oldukları yönündeki yaygın kanaati de karşı çıkmaktadır (İşeri, *agy*, s. 257).
- 106 Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), s. 10.
- 107 “Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesinin tefsirine lüzum ve mahal olmadığına dair”, *Resmi Gazete*, karar no 1972, sayı 9354, 10 Temmuz 1956.
- 108 Giritlioğlu, *agy*, s. 30-31.
- 109 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 7/41 K. 100 sayılı ve 23 Ekim 1963 tarihli karar.
- 110 Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, E. 5481, K. 5502 sayılı ve 21 Aralık 1964 tarihli karar.
- 111 Danıştay 12. Dairesi, E. 1969/337, K. 1970/391 sayılı ve 2 Mart 1970 tarihli karar.
- 112 Ekşi, *agy*, s. 26-28.
- 113 5 Haziran 1950 tarihli Kadastro Komisyonu İnceleme Kararı (Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadadzin Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi).
- 114 Azınlıkların özünde yabancı olarak algılanmasının nispeten yakın dönemdeki bir tezahürüne, 2001 yılında hazırlanan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı’nda da rastlamak mümkündür. Tasarının 9. maddesinin 5. fıkrasında cemaat vakıflarının taşınmaz edinmeleri ve taşınmazları üzerinde her türlü tasarrufla bulunmalarına ilişkin kararın Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı’nın uygun görüşü alınarak verilmesi öngörülmüştür.
- 115 Diran Bakar Arşivi.
- 116 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 14.
- 117 Ekşi, *agy*, s. 64.
- 118 Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E.4449, K. 4399 sayılı ve 6 Temmuz 1971 tarihli karar.
- 119 Diran Bakar Arşivi.
- 120 Nazif Öztürk, *Azınlık Vakıfları*, s. 148.
- 121 Mustafa Alkan, “Azınlık Vakıfları (Tarihi Arkapları, Hukuki Yapısı ve İç Analizi)”, *Akademik Bakış*, cilt 2, sayı 4, 2009, s. 100.
- 122 Bu hüküm davanın intikal ettiği Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 1974’te verdiği onama kararında daha güncel sözcükler kullanılarak şu şekilde yinelenmiştir: “Görülüyor ki, Türk olmayanların meydana getirdikleri Tüzel Kişiliklerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. Çünkü, Tüzel Kişiler, Gerçek Kişilere oranla daha güçlü oldukları için, bunların taşınmaz mal edinmelerinin kısıtlanmamış olması halinde, devletin çeşitli tehlikelerle karşılaşacağı ve türlü sakıncalar doğabileceği açıktır. Bu nedenle de karşılıklı olmak şartıyla yabancı Gerçek Kişilerin Türkiye’de satın alma veya miras yolu ile taşınmaz mal edinmeleri mümkün kılınmış olduğu halde, Tüzel Kişiler bundan yoksun bırakılmışlardır.” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1971/2-820, K. 1974/505 sayılı ve 8 Mayıs 1974 tarihli karar).
- 123 Özdoğan ve Kılıçdağı, *agy*, s. 94-95.
- 124 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 14.
- 125 Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), s. 13-14; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1971/2-820 K. 1974/505 sayılı ve 8 Mayıs 1974 tarihli karar.
- 126 Diran Bakar Arşivi.
- 127 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1971/2-820 K. 1974/505 sayılı ve 8 Mayıs 1974 tarihli karar.
- 128 Baskın Oran, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 85.
- 129 Ekşi, *agy*, s. 121; Diran Bakar Arşivi.
- 130 Bakar, “Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları”, s. 269.
- 131 Etyen Mahçupyan, “Türkiye’de Gayrimüslim cemaatlerin sorunları ve vandaş olamama durumu üzerine”, 2004. s. 5. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/7cb74c6c-4191-4bd0-a786-bd05d1e1ec4/EMahcupyanYorum17062004.pdf> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 132 Oran, *agy*, s. 84.
- 133 “Türk Kanunu Medenisinin Birinci Kitabının İkinci Babı Üçüncü Faslına Değiştirilmesi, Bu Kanuna Bazı Madde ve Fıkralar Eklenmesi, Bazı Vakıfların Vergi Muafiyetinden Faydalandırılması Hakkında Kanun”, *Resmi Gazete*, kanun no. 903, sayı 12655, 24 Temmuz 1967.
- 134 *Resmi Gazete*, kanun no 4721, sayı 24607, 8 Aralık 2001.
- 135 Güneri, *agy*, s. 98. Karşıt bir görüş için bkz. Ahmet İşeri, *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis)*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1968, s. 48.
- 136 Yargıtay 14. Hukuk Dairesi: 1412-2581 sayılı ve 7 Nisan 1981 tarihli karar.
- 137 Murat Bebiroğlu, “Sorunlarımız: Cemaat vakıfları”, 2003. <http://www.hyertert.com/yaziz.asp?Id=127&DilId=1> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 138 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 12.
- 139 Oran, *agy*, s. 84.
- 140 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 28, 34.
- 141 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 91, 183.
- 142 *agy*, s. 186-187.
- 143 Elçin Macar, “Patrik Konstantinos’un Sınırdışı Edilmesi”, *Tarih ve Toplum*, sayı 155, 1996, s. 22.
- 144 Bakar, tebliğ (başlığı belirtilmemiş), s. 15; Bakar, “Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları”, s. 270.
- 145 Berran Tözer, “Yetimhaneden vergi istediler”, *Hürriyet*, 29 Eylül 1998. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/29/69284.asp> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 146 Bakar, tebliğ (başlık belirtilmemiş), s. 15.
- 147 Günay Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karın Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 232.
- 148 *Resmi Gazete*, kanun no 4771, sayı 24841, 9 Ağustos 2002.
- 149 Oran, *agy*, s. 105.
- 150 Özdoğan ve Kılıçdağı, *agy*, s. 95.
- 151 “Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, sayı 24896, 4 Ekim 2002.
- 152 Yuda Reyna, “Cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ve tasarruflarına ait yönetmelik”, 2002. <http://www.hyertert.com/yaziz.asp?Id=109&DilId=1> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 153 Bu maddeye göre cemaat vakıflarından istenen belgeler şunlardır:
- a) Taşınmaz malın nevi, beyanlar ve şerhler hanesini kapsayan tapu kaydı, imar durumu ve açık adresi, halihazırda ne amaçla kullanıldığı, hangi amaç için iktisap edilmek istendiği,
- b) Vakfın malî durumunu gösteren son üç yıla ait bilançolar, gelir-gider tabloları,
- c) Vakıf yönetimi tarafından alınmış gerekçeli karar,
- d) Taşınmaz malın durumuna ilişkin Vakıf Gayrimenkul Ekspertiz Değerlendirme A.Ş., T.C. Ziraat Bankası, Ticaret ve Sanayi Odası, Mimarlar Odasından alınmış ve birden fazla eksper tarafından düzenlenmiş

- ekspertiz raporu,
- e) Taşınmaz malın hangi faaliyet alanı ihtiyacı için kullanılacağına ilişkin belirlendiği ve bu alanla ilgili kamu kurum veya kuruluşlarından alınmış uygun görüş belgesi.
- 154 Oran, *agy*, s. 106.
- 155 *agy*.
- 156 “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”, *Resmî Gazete*, kanun no 4778, sayı 24990, 11 Ocak 2003.
- 157 “Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik”, *Resmî Gazete*, sayı 25003, 24 Ocak 2003.
- 158 Oran, *agy*, s. 106.
- 159 Öktem, *agy*.
- 160 7 Aralık 1962 tarihinde bir başbakanlık talimatı ile “ülkedeki azınlıkların yurt güvenliği bakımından kontrolü amacıyla” kurulan, gayrimüslim vatandaşlarla ilgili her türlü bürokratik ve istihbari işlerden sorumlu olan ‘Azınlık Tali Komisyonu’nun adı, 5 Ocak 2004’te Avrupa birliği uyum çalışmaları kapsamında ‘Azınlık Sorunlarını Değerlendirme Kurulu’ olarak değiştirilmiştir.
- 161 Oran, *agy*, s. 107
- 162 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 142-143.
- 163 T.C. Cumhurbaşkanlığı, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına”, sayı B.01.0.KKB.01-18/A-10-2006-830, 29 Kasım 2006, s. 15.
- 164 Özdoğan ve Kılıçdağı, *agy*, s. 97-98.
- 165 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 29.
- 166 Kurban ve Hatemi (*agy*, s. 30), bu bağlamda altı farklı yolla el konmuş taşınmaz belirlemiştir:
- 1) Cemaat vakfı adına kayıtlı olup mahkeme kararıyla tapu kaydının iptal edilmesi suretiyle yeniden eski malik adına kaydedilmiş olan taşınmazlar;
 - 2) Cemaat vakfı adına kayıtlı olup mahkeme kararıyla tapu kaydının iptal edilmesi suretiyle yeniden eski malik adına kaydedilmiş olan, ancak eski malikin de gaip olması nedeniyle on yıl kayyum tarafından idare edildikten sonra Hazine veya VGM adına kaydedilmiş olan taşınmazlar;
 - 3) Cemaat vakfı adına kayıtlı olup mahkeme kararıyla tapu kaydının iptal edilmesi suretiyle Hazine adına kaydedilmiş olan taşınmazlar;
 - 4) Cemaat vakfı adına kayıtlı olup mahkeme kararıyla tapu kaydının iptal edilmesi suretiyle VGM adına kaydedilmiş olan taşınmazlar;
 - 5) Vasiyetnameyle cemaat vakıflarına vasiyet edilmiş olup mahkeme kararıyla vasiyetlerinin iptaline karar verilen taşınmazlar;
 - 6) Cemaat vakıflarının elinden alınıp üçüncü kişiler adına tescil edilen taşınmazlar.
- 167 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 31.
- 168 “Vakıflar: Yaklaşık 200 iade yapılacak”, *Radikal*, 30 Ağustos 2011. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1061768&Date=01.09.2011&CategoryID=77> (son erişim tarihi: 20 Mayıs 2012)
- 169 651 sayılı kanun Hükümünde Kararname, *Resmî Gazete*, sayı 28038, 27 Ağustos 2011.
- 170 “5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun Geçici 11’inci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, *Resmî Gazete*, sayı 2807, 11 Ekim 2011.
- 171 Setrak Davuthan, “Siyasi irade 651 sayılı kanun hükmünde kararnameye tam anlamıyla yansımış mıdır?”, 2012. <http://hyetert.blogspot.com/2012/05/siyasi-irade-651-sayl-kanun-hukmunde.html> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 172 *agy*.
- 173 *agy*.
- 174 “Baskın Oran: Bu bir ‘tek maddelik devrim’ olmaktan uzak”, 2011. <http://www.durde.org/2011/09/baskin-oran-bu-bir-%E2%80%99tek-maddelik-devrim%E2%80%99-olmaktan-uzak/> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012). Tuzla Çocuk Kampı ve Bomonti Mihitaryan İlkokulu’nun yaşadığı mülkiyet sorunlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ‘El Koyma Hikayeleri’ bölümü.
- 175 Davuthan, *agy*.
- 176 Oran, *agy*.
- 177 “5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun Geçici 11’inci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, *Resmî Gazete*, sayı 28071, 1 Ekim 2011.
- 178 Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı v. Türkiye (Başvuru No. 34478/97), Strazburg, 9 Ocak 2007.
- 179 Kurban ve Hatemi, *agy*, s. 32.
- 180 Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı v. Türkiye, 14 Aralık 2007 (Dostane Çözüm).
- 181 Fener Rum Patrikliği v. Türkiye (Başvuru No. 14340/05), Strazburg, 8 Temmuz 2008.
- 182 Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı v. Türkiye (No. 2) (Başvuru No. 36165/02), Strazburg, 16 Aralık 2008.
- 183 Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Yönetim Kurulu v. Türkiye (Başvuru No. 1480/03), Strazburg, 16 Aralık 2008.
- 184 Mark Mazower, *Karanlık Kıta: Avrupa’nın 20. Yüzyılı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2003, s. 43.
- 185 Batı Trakya’nın tarihi hakkında bkz. Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991; Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2005.
- 186 Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2005, s. 49.
- 187 Panikos Panayi, *Outsiders: A History of European Minorities*, Hambledon, London, 1999, s. 51.
- 188 Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, s. 62.
- 189 *agy*, s. 62-63
- 190 ‘Yunanistan’daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma’ adını taşıyan bu antlaşma, Milletler Cemiyeti sistemi içerisinde, “toprakları genişleten ülkelere azınlıkları koruma konusunda” zikredilen ülkeler tarafından kabul ettirilen antlaşmalardan biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oran, *agy*, s. 72-75.
- 191 Ayrıntılı bilgi için bkz. Baskın Oran, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İhtihat, Uygulama*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005. Lozan konferansı ve tutanakları için bkz. Seha L. Meray (çev.), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 1993.
- 192 Ayşe Nühket Adıyeke, *Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: ‘Cemaat-ı İslamiyeler’*, 1913-1998, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2001, s. 24.
- 193 Ayşe Nühket Adıyeke, 22 Mart 1916 tarihli Karaferye (Selanik) Cemaat-ı İslamiye İdaresi nizamnamesini örnek göstererek bu duruma işaret eder. Cemaat-ı İslamiye heyetlerinin, müftünün başkanlığındaki on iki kişiden oluşması, seçimle iş başına gelmesi ve vakıflar ile okulların bunların denetiminde olmasına dair hükümler, Karaferye nizamnamesinde mevcuttur (Adıyeke, *agy*, s. 27-28). Bu hükümlerden bazıları daha sonra 1920’de çıkarılan kanunda da yer almıştır.
- 194 Kanunun Türkçe çevirisi Gümülcine (Komotini) Müftülüğü Genel Sekreterliği’nden temin edilmiştir.
- 195 Adıyeke, *agy*, s. 28.
- 196 Günümüzde Cemaat-ı İslamiye idareleri daha çok şehir merkezindeki vakıfları kapsamaktadır. Bunun dışında, köylerde yer alan vakıflar doğrudan müftülüğün belirlediği mütevelliler aracılığıyla yönetilmektedir ve doğrudan müftülüğe bağlıdır.
- 197 Bazı durumlarda, cemaat idareleri, vakıfların yönetiminde titiz davranışları için bazılarını komisyon aracılığıyla değil doğrudan yönetmiştir (Adıyeke, *agy*, s. 45). Maarif komisyonları ise Müslüman okulların eğitim, program ve diğer ihtiyaçlarından (“eğitim ile ilgili olarak vakıfların gelirlerini toplamak, cemaatin okullarının her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılamak, öğretmenlerin maaşlarını ödemek ve öğrencilerin eğitiminin devamı adına her türlü soruna çözüm getirmek”) sorumluydular (Adıyeke, *agy*, s. 51).
- 198 Adıyeke, *agy*, s. 58.
- 199 Berrin Yapar, *Yunanistan’daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeağaç, Dime-toka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, İstanbul, 2007, s. 32. Günümüzde Gazi Evrenos İmareti, Yunanistan tarafından müze olarak kullanılıyor.

- 200 Dimostenis Yagcioglu, *From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict*, yayımlanmamış Ph.D. tezi, Conflict Analysis and Resolution Bölümü, George Mason Üniversitesi, 2004, s. 17.
- 201 Ulf Brunnbauer, "The Perception of Muslims in Bulgaria and Greece: Between the 'Self' and the 'Other,'" *Journal of Muslim Minority Affairs*, vol. 21, no. 1, 2001, s. 39.
- 202 Diğer görevler ise cemaatin genel çıkarlarını korumak, okulları yöneterek öğretmen temin etmek, kamu mallarını korumak ve hukuki meselelerde cemaate yardımcı olmaktır (Adıyeke, *agy*, s. 67).
- 203 Prof. Tayyib Gökbilgin, "Gümlüncine'de Mevcud Türk Eserleri Hakkında"ki makalesinde camiiin 1936'da yıkıldığını yazar. Bugün bu alanda minare ve Şeyh Hacı Süleyman Efendi'nin mezarı bulunur (Yapar, *agy*, s. 199).
- 204 2 Aralık 2011 tarihinde Gümlüncine Cemaat-ı İslamiye İdaresi yetkilileriyle yapılan görüşme.
- 205 Yagcioglu, *agy*, s. 18.
- 206 "Ülkedeki Müslümanların muvakkat baş-müftü ve müftülerle, Müslüman Cemaatleri Emvalinin İdaresine dair 24 Haziran - 3 Temmuz 1920 tarihli 2345 sayılı kanunun 12. maddesinin Batı Trakya'da icra ve tatbiki hk." 29 Temmuz 1949'da resmi gazetede yayımlanmıştır (İradenin Türkçe çevirisi Gümlüncine Müftülüğü Genel Sekreterliği'nden temin edilmiştir.)
- 207 Adıyeke, *agy*, s. 35.
- 208 "Muvakkat Baş-müftü ve Müftülerle ülke dahilindeki Müslümanlara ve Müslüman cemaatlerinin emlakının idaresine dair 2545/1920 sayılı kanunun 12. maddesinin icra ve tatbikine dair, 29.7.1949 tarihli Kral İradesinin 2. ve 12. maddelerinin değiştirilmesi ve tamamlanması hakkında." (İradenin Türkçe çevirisi Gümlüncine Müftülüğü Genel Sekreterliği'nden temin edilmiştir.)
- 209 Cunta dönemine kadar, 22 Ocak 1950, 25 Ekim 1953, 2 Haziran 1957, 16 Temmuz 1961 ve 23 Ekim 1964 tarihlerinde olmak üzere, toplam beş seçim yapılmış ve bunların son ikisine devlet tarafından müdahale edilmiştir. 1961 seçimlerinde adaylar tek listeye alınmış, 1964'te ise bazı idareciler seçimle değil atamayla göreve gelmiştir (Adıyeke, *agy*, s. 36).
- 210 Thomas W. Gallant, *Modern Greece*, Arnold ve Oxford University Press, Londra ve New York, 2001, s. 197-199.
- 211 Chousein, *agy*, s. 74.
- 212 Cunta döneminin Batı Trakya'daki azınlıklara etkisi için bkz. Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, vol.11, no.1, 1999; Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991; Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2005.
- 213 Adıyeke, *agy*, s. 36-37.
- 214 Bu dönemde vakıflara baskının yanında eğitim alanında da ayrımcılık süreci başlamıştır. Azınlık okullarında ders verenleri eğitmek amacıyla Selanik Özel Pedagoji Akademisi kurulur ve bu akademi mezunu olmayan öğretmenlerin azınlık okullarında ders vermesi yasaklanır. Cuntanın amacı azınlık eğitim sistemini Helenleştirmektir (Ronald Meinardus, "Muslims: Turks, Pomaks and Gypsies", Richard Clogg (der.), *Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society* içinde, Hurst & Company, Londra, 2002, s. 90).
- 215 Adıyeke, *agy*, s. 36.
- 216 Adıyeke, *agy*, s. 37.
- 217 Sözü geçen rapor, Batı Trakya'ya araştırma için gidildiğinde, Cemaat-ı İslamiye İdaresi ile 2 Aralık 2011 tarihinde yapılan görüşme sırasında temin edilmiştir.
- 218 2 Aralık 2011 tarihinde Gümlüncine Cemaat-ı İslamiye İdaresi yetkilileriyle yapılan görüşme.
- 219 1 Aralık 2011 tarihinde İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresi yetkilileriyle yapılan görüşme.
- 220 Abdurrahim Dede, *Rumeli'nde Bırakılanlar: Batı Trakya Türkleri*, Otağ Matbaası, İstanbul, 1975, s. 147; Yapar, *agy*, s. 203.
- 221 Yapar, *agy*, s. 204.
- 222 Dede, *agy*, s. 145.
- 223 Caminin mimari olarak incelenmesi ve kitabesi hakkında Berrin Yapar, *Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeoğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümlüncine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)*, s. 206 ve ayrıca bkz. Dede, *agy*, s. 127-131.

- 224 2 Aralık 2011 tarihinde yapılan görüşme.
- 225 1 Aralık 2011 tarihinde İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresi yetkilileriyle yapılan görüşme.
- 226 2 Aralık 2011 tarihinde Gümlüncine Cemaat-ı İslamiye İdaresi yetkilileriyle yapılan görüşme.
- 227 Gallant, *agy*, s. 202-203.
- 228 Adıyeke, *agy*, s. 33.
- 229 Oran, *agy*, s. 272.
- 230 Adıyeke, *agy*, s. 33.
- 231 Oran, *agy*, s. 273; Adıyeke, *agy*, s. 33.
- 232 Oran, *agy*, s. 274.
- 233 Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, vol. 11, no. 1, 1999, s. 22.
- 234 Adıyeke, *agy*, s. 70.
- 235 Adıyeke, *agy*, s. 38.
- 236 Oran, *agy*, s. 274-276; Adıyeke, *agy*, s. 34.
- 237 Adıyeke, *agy*, s. 34.
- 238 Meinardus, *agy*, s. 91.
- 239 Meinardus, *agy*, s. 92.
- 240 Dilek Kurban ve Konstantinos Tsitselikis, *Bir Mütekabiliyet Hikâyesi: Yunanistan ve Türkiye'de Azınlık Vakıfları*, TESEV, İstanbul, [KEMO, Selanik], 2010, s. 14-15.
- 241 Kurban ve Tsitselikis, *agy*, s. 15-16.
- 242 *agy*, s. 15, 26.
- 243 *agy*, s. 20.

EL KOYMA HİKÂYELERİ

- 1 Fahrünnisa Ensari Kara, "Sütlüce", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, s. 117; "Haliç", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 501.
- 2 Pars Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, s. 85.
- 3 P. G. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956, s. 78, 152.
- 4 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 1, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2004, s. 513.
- 5 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 322.
- 6 Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 2, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2004, s. 256; 364; 391; 416; 417; 764.
- 7 Kara, "Sütlüce", s. 117; "Haliç", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 501.
- 8 Turgut Cansever, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s. 344.
- 9 Bu bölümde yer alan bilgiler, Avukat Diran Bakar'ın ve Kalfayan Yetimhanesi'nin arşivlerindeki belgeler ve yetimhanenin eski ve yeni yöneticileriyle yapılan görüşmelerden derlenmiştir.
- 10 Vakfın o dönemki yöneticilerinden Garbis Uğurluyan ve şimdiki yönetim kurulu başkanı Daniel Antikacıoğlu ile Nisan 2012'de yapılan görüşmelerden.
- 11 Hasan Pulur, "Amerika'da Türk Dostu Ermeni", *Milliyet*, 27 Mayıs 1972; Burhan Felek, "Kolonel Hayık", *Milliyet*, 29 Mayıs 1972.
- 12 Vakıf Yönetim Kurulu Başkanı Daniel Antikacıoğlu ile 9 Mart 2012 tarihinde yapılan görüşme.
- 13 *A Brief Account of the Mechitarist Society founded on the Island of S. Lazar, Armenian Academy*, Venedik, 1835, s. 27-40.
- 14 Venedik ve Viyana Mihitarist toplulukları uzun süren müzakereler ve çalışmaların ardından 10-21 Temmuz 2000 tarihleri arasında Venedik St. Lazar Manastırı'nda bütün üyelerin katılımıyla bir toplantı düzenlediler. Toplantının sonucunda, iki yapının, merkezi bir komitenin yönetimi altında birleştirilmesi yönünde karar alınır. Böylece, Mihitaryan Birliği'nin ana merkezi Venedik'teki St. Lazar Manastırı olur; Viyana ise ana manastır olarak

- göreve devam eder ("Mechitarist Fathers' Monastic Order", http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page_id=43, son erişim tarihi: 10 Temmuz 2012).
- 15 Mihitaristlerin Ermeni dili, eğitim ve kültür alanındaki faaliyetleri konusunda bkz. Boğos Levon Zekiyian, *Ermeniler ve Modernite: Gelenek ve Yenileşme / Özgüllük ve Evrensellik Arasında Ermeni Kimliği*, çev. Altuğ Yılmaz, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- 16 Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 287-1850*, cilt 1, s. 453-454; 570-576.
- 17 Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1850-1890*, cilt 2, s. 335; 731; 779-780.
- 18 BOA, ŞD 92/5454, 12 Temmuz 1888.
- 19 BOA, DH.İUM 71/3-3, 9 Mayıs 1915.
- 20 Agos, "36 Beyannamesi kurbanları: Bomonti Mihitryan Okulu", 6 Ağustos 1999, s. 2.
- 21 agy.
- 22 agy.
- 23 Vakfın o dönemde okul için ödediği aylık kira 400 milyon TL, geçmiş dönemde ait 'borçlar' ise toplam 2,5 milyar TL'dir.
- 24 Agos, "Okula tahliye, eşyalar sokakta", 5 Şubat 1999, s. 1, 11-12.
- 25 Pakrat Estukyan ile Haziran 2012'de yapılan görüşme.
- 26 Agos, "Şimdilik geçici çözüm", 12 Şubat 1999, s. 1.
- 27 Agos, "Okul gerçek sahiplerinde", 6 Ağustos 1999, s. 1.
- 28 Rita Nurnur ve Talar Köseoğlu ile Mayıs 2012'de yapılan görüşmeler.
- 29 Rita Nurnur ile Mayıs 2012'de yapılan görüşme.
- 30 agy.
- 31 Erhan İşözen, "Ortaköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 141-143.
- 32 vank (Erm.): manastır
- 33 Araştırmacı-yazar ve koleksiyoncu Garo Kürkman ile 13 Haziran 2012'de yapılan görüşme.
- 34 Nalan Bülbüller, *Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Manastır Mektebi Kuruma Sorunları*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2010, s. 226.
- 35 zira: Osmanlı döneminde kullanılan bir ölçü birimi (1 zira= 0,57416 m²).
- 36 Vakıflara ait taşınmazların 'nam-ı müstear' ve 'nam-ı mevhum' adına kaydedilmesi uygulaması, '1913 Tarihli Kanun Hükmünde Kararname ve Vakıf Mülklerinin Tapuda Tescili' başlıklı bölümde ayrıntılı biçimde incelenmiştir.
- 37 Bülbüller, agy, s. 63.
- 38 Türkiye Ermeni Katolik Cemaati'nin ruhani reisi Başepiskopos Hovhannes Çolakyan ile 19 Ekim 2011'de yapılan görüşme.
- 39 Apeloğlu Andon Vakfı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. s. 200.
- 40 Bülbüller, agy, s. 222.
- 41 Beyoğlu Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı Arşivi.
- 42 İstanbul 15. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin E. 972/401, K. 974/26 sayılı ve 12 Nisan 1974 tarihli kararı.
- 43 Bülbüller, agy, s. 234.
- 44 Beyoğlu Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı Arşivi.
- 45 16 Temmuz 2005 tasdik tarihli, 1/5000 ölçekli Beşiktaş-Dikilitaş-Balmumcu Nazım İmar Planı ve 09 Ağustos 2007 tasdik tarihli 1/1000 ölçekli Beşiktaş-Dikilitaş-Balmumcu Uygulama İmar Planı.
- 46 Bülbüller, agy, s. 234.
- 47 Bülbüller, agy, s. 236.
- 48 Haziran 2012'de, bu çalışma kapsamında yapılmak istenen gezide binaya ve bahçeye girmek mümkün olmadı. Görevlendirilen bekiye içeri kimseyi sokmaması ve kiralayan şirket hakkında kimseye bilgi vermemesi yönünde talimat verildiği anlaşılıyordu.
- 49 Amira: Arapça reis ya da komutan anlamına gelen 'emir' kelimesinden gelir. Osmanlı'da bankerler ve resmi devlet görevlilerinden meydana gelen nüfuzlu kesimleri ya da Ermeni ileri gelenlerini belirtmek için kullanılan unvan.
- 50 Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001, s. 450.
- 51 agy, s. 451-452.
- 52 Rober Koptaş, "Bir Başka Gözle Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nin İlk Yılları", *Toplumsal Tarih*, sayı 148, Nisan 2006, s. 34.
- 53 Yarman, agy, s. 452. Rober Koptaş, hastanenin Yedikule'de kurulma nedenlerine "yaramazlar ve akıl hastaları"nın bu hastanelere konarak dışarıda yaşayan "sağlıklı insanlar"ın korunmasının amaçlandığını ekler. Konu hakkında ayrıntılı bir analiz için bkz. Rober Koptaş, "Bir Başka Gözle Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nin İlk Yılları", *Toplumsal Tarih*, sayı 148, Nisan 2006.
- 54 Kevork Pamukciyan, "Yedikule Ermeni Hastanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 460.
- 55 Varujan Köseyan, "Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihçesine Kısa Bir Bakış", *Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnamelerinde İlan ve Reklamlar* içinde, Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Özel Koleksiyonu, İstanbul, 1999, s. 3; Rober Koptaş, agy, s. 35. Beyoğlu Hastanesi'nin binası, bakımsızlık kaynaklı olarak uzun süre yıkık haldeyken onarılarak okul olarak hizmet verilmesi sağlanır. 1895'te bina tamamen yıkılır ve yerine Esayan Okulu ile Surp Harutyun Kilisesi inşa edilir. Narlıkapı Hastanesi'nin bulunduğu yapı ise, Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi adıyla bugüne dek faaliyetini sürdürmüştür (Yarman, agy, s. 450).
- 56 Ayrıntılı bilgi için bkz. Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001.
- 57 Köseyan, agy, s. 4.
- 58 Yarman, agy, s. 602.
- 59 "430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu", *Resmi Gazete*, sayı 63, 6 Mart 1924.
- 60 Şahin, agy, s.66.
- 61 "2219 sayılı Hususî Hastaneler Kanunu", *Resmi Gazete*, sayı 2625, 5 Haziran 1933.
- 62 Burak Şahin, *Charity and Old Agy Care: The Non-Muslim Community Hospitals in İstanbul*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 63-64.
- 63 Nuran Yıldırım, "Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi", *Osmanlı'dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi* içinde, Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2012, s. 15.
- 64 Hüccet örnekleri için bkz. Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001.
- 65 İstanbul Valiliği'nin verdiği 255-87 sayılı belge (Diran Bakar Arşivi).
- 66 Beyoğlu 1. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 1993/1129 E. 1993/704 K. No'lu vareset ilamı (Diran Bakar Arşivi).
- 67 İstanbul 8. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 1955/45 E. 1955/80 K. No'lu kararı ile Yervant Miaseryan'ın mirasçı olduğu belgelenir.
- 68 1994/635 E. 1996/580 K. sayılı ilamı.
- 69 Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 1997/590 E. 1997/1275 K. sayılı ve 3 Şubat 1997 tarihli ilamı.
- 70 Beyoğlu 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 1998/96 K. sayılı ve 24 Şubat 1998 tarihli kararı.
- 71 Vakfın avukatları Diran Bakar ve Setrak Davuthan tarafından 2 Temmuz 2004 tarihinde T.C. hükümetinin iddialarına cevaben Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 3. Daire Başkanlığı'na sunulan dilekçe (Diran Bakar Arşivi).
- 72 Vakıf eski yöneticilerinden Melkon Karaköse ile 25 Nisan 2012 tarihinde yapılan görüşme.
- 73 "Kasımpaşa", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 480.
- 74 Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s. 33-34.
- 75 Bir rivayete göre, Cezayirli Kaptan Hasan Paşa aslen Tekirdağlı bir Ermeni'dir; gençken Cezayir'e götürülmüş, orada gösterdiği başarılar nedeniyle kaptan paşalığa, ardından vezirliğe yükselmiştir (İnciyan, *ibid.*, s. 79-81).
- 76 Binanın inşaatı 1869 yılında tamamlanmıştır (Kevork Pamukciyan, *Zamanlar, Mekânlar, İnsanlar*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 126).
- 77 BOA, İ.HR 114/5570, 9 Ekim 1854.

- 78 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 83.
- 79 Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 181.
- 80 BOA, İ.HR 114/5570, 9 Ekim 1854; ayrıca bkz. BOA, C.BH 34/1601, 22 Ekim 1854.
- 81 Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, s. 181; Tuğlacı, *agy*, s. 83.
- 82 Murat Bebiroğlu, *Yeni Vakıflar Yönetmeliğine göre cemaat vakıfları seçimleri*, 29 Kasım 2008. <http://www.hyetert.com/yazi3.asp?Id=363&DilId=1> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)
- 83 Murat Bebiroğlu, *agy*.
- 84 Bu bilgi, VGM Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'nin, Hrant Dink Vakfı tarafından yapılan bilgi edinme başvurusuna 28 Mayıs 2012 tarihinde verdiği yanıtta yer almaktadır.
- 85 Hovhannes Der Garabedian, *Gırtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [Türkiye Ermenileri Arasında Eğitim Hareketi, 1600-1900], Kahire, 1983, s.137-138; Hagop Baronyan, *Azkayin Çoçer yev Bıduyd mı Bolso Tağerun Meç* [Milli Kodamanlar ve İstanbul Mahallelerinde Bir Gezi], Aramyan Öğrenci Derneği Yayını, İstanbul, 1962, s. 269-272.

ENVANTER: İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI VE EL KONAN MÜLKLERİ

- 1 “Tapu arşivlerini ‘sınırlı’ kullanın”, *Hürriyet*, 19 Eylül 2006. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5109117.asp?m=1&gid=78&srld=3333&oid=3> (son erişim tarihi: 16 Haziran 2012)
- 2 Tabloda verilen, 1881/1882-1893 ve 1914 yıllarına ait nüfus istatistikleri, Osmanlı resmi nüfus sayımlarının verileridir. Bu verilere göre, 1880’li yıllarda İstanbul’un Ermeni nüfusu 150 bin iken, Pamukciyan bu sayının 250 bine yakın, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ise 150 bin olduğunu savunur. Dönemin İstanbul Ermeni Patriği Mağakya Ormanyan da, 1912’de şehirde 161 bin Ermeni’nin yaşadığını yazar. Bkz. Kemal Karpat, *Ottoman Population 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1985, s. 122-149, 170-189; Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, s. 9-10; Osman Köker (der.), *Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu’ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye’de Ermeniler*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 66; Fuat Dündar, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar*, Doz Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 58-60, 91-96, 160-184; 215-223.
- 3 Ermenilerin eğitim hayatı konusundaki temel kaynaklar, Hovhannes Der Garabedian’ın *Gırtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [Türkiye Ermenileri Arasında Eğitim Hareketi, 1600-1900] (Kahire, 1983) adlı kitabı ile tarihçi ve biyograf Arşag Alboyacıyan’ın elyazmalarıdır. Bu elyazmalarında hem İstanbul’daki, hem de İstanbul dışındaki Ermenilerin tarihi hakkında önemli bilgiler mevcuttur. Ayrıca bkz. *Intarstag Oratsuyts Surp Pirgiç Azkayin Hivantanotsi* [Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Salnamesi, İstanbul, 1883-1950 (belli aralıklarla)] ve Teotig, *Amenun Daretsuytsi* [Herkesin Yıllığı, İstanbul, 1907-1923; Viyana, 1925; Venedik, 1926; Paris, 1927-1929]
- 4 Yuda Reyna ve Ester Moreno Zonana, *Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2003, s. 159.
- 5 Yargıtay 7. Hukuk Dairesi’nin 10 Nisan 1962 tarihli ve 2775 E. 3567 K. sayılı kararı (Reyna ve Zonana, *agy*, s. 160).
- 6 Prof. Dr. İsmet Sungurbey, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları*, Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 374.
- 7 5 Ocak 1961 tarihli ve 221 sayılı “Amme Hükmi Şahısları Veya Müesseseleri Tarafından Fiilen Amme Hizmetlerine Tahsis Edilmiş Gayrimenkuller Hakkında Kanun”.
- 8 Reyna ve Zonana, *agy*, s. 163.
- 9 Örneğin, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi’nin Sütlüce Yahudi Mezarlığı ile ilgili 2 Şubat 2000 tarihli ve 99/4190E ve 00/263K sayılı kararı.
- 10 “Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”, *Resmi Gazete*, sayı 28038, 27 Ağustos 2011.
- 11 Altı adet olan bu taşınmazların dördü Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı’na, biri cami derneğine, biri de Rum vakfına geçmiştir.

- 12 “Adalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, cilt 1, s. 66.
- 13 *agy*, s. 68-69.
- 14 Hrant Kasparyan, “Akla hayale gelmedik taleplerle karşılaşılıyor” (Sentrak Davuthan ile söyleşi), *Agos*, 17 Nisan 2009, s. 20.
- 15 Kasparyan, *agy*.
- 16 Danıştay 12. Dairesi’nin 22 Haziran 1970 tarihli ve E.1969/2347, K.1970/1361 sayılı kararı.
- 17 Sarıyer Kadastro Mahkemesi’nin 19 Ocak 1996 tarihli ve E. 1994/5 ve K. 1996/3 sayılı kararı.
- 18 Yargıtay 1. Hukuk Dairesi’nin 11 Aralık 1975 tarihli ve E. 975/11168 ve K. 975/12352 sayılı kararı. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 1936 Beyannamesi uygulamasının önünü açan ve içtihat haline gelen 1974 tarihli kararna atıfta bulunan kararda şu ifade yer alır: “Davalı mülhak vakfın Türk vatandaşları tarafından kurulmuş olmasına karşın onama kararında ‘yabancıların Türkiye’de taşınmaz mal edinmelerini yasaklayan yasalardan söz edilmesi bir yanlıgı sonucudur. [Bu nedenle o tümcenin] düzeltme yoluyla ilamdan çıkarılmasına, bunun dışında (...) düzeltme isteğinin reddine ...”
- 19 Luiz Bakar Arşivi.
- 20 4771 ve 4778 sayılı kanunların uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlenmiş olan bu konu yönetmelik, 27 Eylül 2008 tarih ve 27010 sayılı *Resmi Gazete*’de yayımlanan ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’na dayanılarak hazırlanan Vakıflar Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Öte yandan, mevzuatta, faal durumdaki cemaat vakıflarının isimlerini listeleyen başka bir düzenleme halen yapılmamıştır.
- 21 Kasparyan, *agy*.
- 22 Kasparyan, *agy*.
- 23 Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu’nun 4 Aralık 2008 tarihli ve E. 2006/1219, K. 2008/2216 sayılı kararı.
- 24 Hovhannes J. Tcholakian, *L’église arménienne catholique en Turquie*, İstanbul, 1998, s. 49-50; Zakarya Mildanoğlu ve Alin Pontioğlu, “Ermeniler ve Yapı Sanatı”, Filiz Özdem (der.), *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul*, cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 288; Pars Tuğlacı, *İstanbul’da Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, s. 293.
- 25 Tcholakian, *agy*, s. 49.
- 26 Tcholakian, *agy*, s. 50.
- 27 Tcholakian, *agy*, s. 50-51.
- 28 Nejat Gülen, “Kınalıada”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, s. 561-562.
- 29 Mildanoğlu ve Pontioğlu, *agy*, s. 283; Tuğlacı, *agy*, s. 172-173.
- 30 Tuğlacı, *agy*, s. 236.
- 31 Belinda Karaca, “Bir Zamanlar Okuldu: Adaların Eğitim Ocağıydı”, *Agos*, 7 Şubat 1997.
- 32 Karaca, *agy*.
- 33 “Bakırköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 555-556.
- 34 Haluk Karlık, “Yeşilköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, s. 510.
- 35 Mildanoğlu ve Pontioğlu, *agy*, s. 251; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 118.
- 36 “Bakırköy”, *agy*, s. 556.
- 37 Tuğlacı, *agy*, s. 118.
- 38 Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, Aras Yayınları, İstanbul, 2002, s. 169.
- 39 “Özel Dadyan Ermeni İlköğretim Okulu Tarihçesi”. <http://www.dadyan.k12.tr/index.php/2012-02-04-18-53-03/tarihce> (son erişim tarihi: 25 Mayıs 2012)
- 40 *musakkafat*: Ev, han, dükkân gibi, üstü kapalı (damla örtülü) yerler.
- 41 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 152.
- 42 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004, cilt 2, s. 154, 521.
- 43 Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 1988, s. 39; P. G. İnciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, İstanbul Matbaası, 1956, s. 96.
- 44 Mildanoğlu ve Pontioğlu, *agy*, s. 269; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 108.

- 45 agy, s. 214-215.
- 46 Lerna Asurluoğlu, "Bir zamanlar okuldu: Piyanist Makruhyan'ın adını taşıyordu", *Agos*, 30 Ağustos 1996, s. 3; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 108; Büyükkarcı, *İstanbul Ermeni Okulları*, Yelken Yayınları, Konya, 2003, s. 50-51.
- 47 Aktaran Asurluoğlu, agy.
- 48 Asurluoğlu, agy; Büyükkarcı, agy, s. 50-51.
- 49 Mildanoğlu ve Pontioğlu, agy, s. 269; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 103-104.
- 50 "Ortaköy Mezarlığı nereye kayboldu?", *Agos*, 19 Temmuz 1996, s. 1, 7; "Ortaköy Mezarlığı kilisenin", *Agos*, 18 Haziran 1999, s. 1, 7.
- 51 Büyükkarcı, agy, s. 62.
- 52 Tcholakian, agy, İstanbul, 1998, s. 31-32.
- 53 agy, s. 33.
- 54 Kömürçyan'ın *İstanbul Tarihi* adlı kitabından aktaran: "Tapu 200 yılda geldi", *Agos*, 12 Temmuz 1996, s. 1, 7.
- 55 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 131-133; Mildanoğlu ve Pontioğlu, agy, s. 267; "Tapu 200 yılda geldi", *Agos*, 12 Temmuz 1996, s. 1, 7.
- 56 "Bir zamanlar okuldu: Çağdaş eğitimin sembolüydü", *Agos*, 26 Eylül 1972, s. 3.
- 57 Tuğlacı, agy, s. 216.
- 58 "36 Beyannamesi kurbanları: Kuruçeşme Kilisesi'nin evi (1962-1979)", *Agos*, 28 Mayıs 1999, s. 2.
- 59 Kömürçyan, agy, s. 46; İnciciyan, agy, s. 101.
- 60 Tuğlacı, agy, s. 178; Mildanoğlu ve Pontioğlu, agy, s. 267.
- 61 Tuğlacı, agy, s. 214.
- 62 Diran Bakar Arşivi; "Luiz Bakar, Beykoz Mucizesi", *Agos*, 18 Ekim 1996, s. 1.
- 63 Türkçedeki bire bir karşılığı 'lekesiz gebelik' olan 'Anarad Hıçutyun', Merzem Ana için kullanılan bir isimdir.
- 64 "Congregation of Armenian Catholic Sisters of Immaculate Conception". http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page_id=41 (son erişim tarihi: 20 Temmuz 2012)
- 65 agy.
- 66 Talin Sarraf, "Bir zamanlar okuldu: O şimdi sanat evi", *Agos*, 1 Kasım 1996, s. 3.
- 67 Sarraf, agy.
- 68 Sarraf, agy.
- 69 "Sanatçıların yenilgisi", *Hürriyet*, 31 Ocak 2000. <http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072> (son erişim tarihi: 12 Temmuz 2012)
- 70 "İSM tahliyesine protesto", *Agos*, 23 Nisan 1999.
- 71 "İSM tahliyesi başladı", *Agos*, 28 Ocak 2000.
- 72 "Sanatçıların yenilgisi", *Hürriyet*, 31 Ocak 2000. <http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072> (son erişim tarihi: 12 Temmuz 2012)
- 73 "Sanat Tarla başı'nı terk ediyor", *Radikal*, 13 Temmuz 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192771> (son erişim tarihi: 12 Temmuz 2012); "İSM Sanata Veda Etti", *Agos*, 14 Temmuz 2006.
- 74 Büyükkarcı, agy, s. 41-42; "Özel Anarad Hıçutyun Ermeni İlköğretim Okulu Tarihçe". <http://www.anarathigutyun.kiz.tr/tarihce.html> (son erişim tarihi: 27 Temmuz 2012)
- 75 agy.
- 76 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 3, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2004, s. 680.
- 77 Büyükkarcı, agy, s. 53-56.
- 78 Lerna Asurluoğlu, "Bir Zamanlar Okuldu: 'Baskılara Dayanamadı'", *Agos*, 15 Kasım 1996.
- 79 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 317.
- 80 agy, s. 322.
- 81 "Halicioğlu Protestan Kilisesi Hastane Oluyor", *Agos*, 6 Haziran 1997, s. 1, 7.
- 82 "Kilise Hastane Olacak", 18 Nisan 1997, *Agos*, s. 1, 7.
- 83 Tcholakian, *L'église arménienne catholique en Turquie*, 1998, s. 67-71; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 291-292.
- 84 Papa Vekili Mussabini ile Ermeni Katolik toplumunun ruhani reisi Andon Hasun ve Avusturya Elçisi Baron Prokesch Osten arasında yapılan satış anlaşmasında, Avusturya İmparatorluğu'nu simgeleyen armanın kilise kapısında kalması şartı yer alır (Tcholakian, agy, s. 37-39).
- 85 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 196-200; Mildanoğlu ve Pontioğlu, agy, s. 269.
- 86 Tuğlacı, agy, s. 135; Mildanoğlu ve Pontioğlu, agy, s. 269.
- 87 Armaveni Miroğlu, "Pangaltı Ermeni Mezarlığı (Surp Hagop Mezarlığı)", <http://www.hyertert.com/yaziz.asp?Id=323&DilId=1> (*Toplumsal Tarih* 187, s. 34-39); Tuğlacı, agy, s. 217.
- 88 Miroğlu, agy; Tamar Nalcı ve Emre Can Dağlıoğlu, "Bir gasp hikâyesi", *Agos*, 26 Ağustos 2011, s. 10; Tuğlacı, agy, s. 217.
- 89 Miroğlu, agy; Nalcı ve Dağlıoğlu, agy, s. 10; Tuğlacı, agy, s. 218, 222.
- 90 Miroğlu, agy.
- 91 Miroğlu, agy.
- 92 Miroğlu, agy.
- 93 Miroğlu, agy.
- 94 Miroğlu, agy.
- 95 Miroğlu, agy; Nalcı ve Dağlıoğlu, agy, s. 11.
- 96 Sabur Sami Bey, daha sonra bu araziyi kızının üstüne tapuya tescil ettirir, Milli Reasürans İdaresi adına satışa çıkarır ve 60 bin lira bedelle satar. Asım Us'tan aktaran: Nalcı ve Dağlıoğlu, agy, s. 11.
- 97 Nalcı ve Dağlıoğlu, agy, s. 11.
- 98 Tuğlacı, agy, s. 87-88.
- 99 Büyükkarcı, agy, s. 37. Ayrıca bkz. <http://www.esayan.com>
- 100 Avedis Arzuman, "Bir vefasızlık örneği", *Agos*, 7 Şubat 1997, s. 1, 7.
- 101 Arzuman, agy; Büyükkarcı, agy, s. 32.
- 102 Avedis Arzuman, "Bir zamanlar okuldu: Bir 'Naregyan' vardı", *Agos*, 28 Ağustos 1998, s. 3.
- 103 agy.
- 104 agy.
- 105 Sevan Ataoğlu, "Bir zamanlar okuldu: Kapısında ağacı, bina hâlâ ayakta", *Agos*, 5 Eylül 1997, s. 3; Büyükkarcı, agy, s. 50.
- 106 İnciciyan, agy, s. 84; Kömürçyan, agy, s. 36, 220-222.
- 107 Pamukçyan, *İstanbul Yazıları*, s. 3, 143; Tuğlacı, agy, s. 164-165.
- 108 Kömürçyan, agy, s. 221-222.
- 109 Tuğlacı, agy, s. 165.
- 110 Pamukçyan, agy, s. 200.
- 111 Silva Kuyumcuyan, "Getronagan Ermeni Lisesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 395.
- 112 Pamukçyan, agy, s. 200-201; Kuyumcuyan, agy, s. 395.
- 113 Hagop Mintzuri, *İstanbul Anıları 1897-1940*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993, s. 81.
- 114 Kuyumcuyan, agy, s. 395.
- 115 Tuğlacı, *İstanbul'da Ermeni Kiliseleri*, s. 85-87.
- 116 Talin Sarraf, "Bir zamanlar okuldu: Haliç Köprüsüne kurban gitti", *Agos*, 10 Ocak 1997, s. 3.
- 117 Tcholakian, agy, s. 26-27
- 118 Diran Bakar Arşivi.
- 119 "Eyüp", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 245; Elmon Hançer, "Eyüp Ermeni Kiliseleri", İrfan Çalışan (der.) *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 7-9 Mayıs 2004*, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 288-297. (<http://ekitap.eyup.bel.tr:9600/sempozyum/eyup01.o8/30.elmon.pdf>)
- 120 Pamukçyan, *İstanbul Yazıları*, s. 30; İnciciyan, agy, s. 76, 150-151; Hançer, agy, s. 288-291.
- 121 Hançer, agy, s. 293-295; Tuğlacı, agy, s. 116.
- 122 Hançer, agy, s. 293.
- 123 "İstanbul Ermeni Patrikhanesi Tedrisat Komisyonu 1 Ocak 1907 tarihli envanter", Ermenice aslından çeviren: Zakarya Mildanoğlu, 2012.
- 124 İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin E. 1996/180 K. 1997/1070 sayılı kararı.
- 125 Danıştay 6. Dairesi'nin E. 1998/882 K. 1999/1465 sayılı kararı.
- 126 Hançer, agy, s. 291; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 190

- 127 Hañçer, *agy*, s. 291.
- 128 Vağarşag Seropyan, “Hireşdagabed (Surp) Kilisesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 90.
- 129 Tuğlacı, *agy*, s. 84-85.
- 130 Belinda Karaca, “Bir zamanlar okuldu: Şimdi sabun fabrikası”, *Agos*, 16 Ağustos 1996, s. 3.
- 131 Tuğlacı, *agy*, s. 233.
- 132 Tuğlacı, *agy*, s. 320-321.
- 133 “36 Beyannamesi kurbanları: Gedikpaşa Ermeni Protestan İlkokulu (1928-1980)”, *Agos*, 16 Nisan 1999, s. 2.
- 134 *agy*.
- 135 “Vakıflar Genel Müdürlüğü Dalga Geçiyor”, *Agos*, 21 Eylül 2012. <http://www.Agos.com.tr/haber.php?seo=vakiflar-genel-mudurlugu-dalga-geciyor&haberid=2602> (son erişim tarihi: 24 Eylül 2012)
- 136 Tuğlacı, *agy*, s. 141.
- 137 Katolik Ermenilerin, bu kilise ibadete açılmadan önce, 1830’ların sonlarında bölgede inşa edilen küçük bir şapeli kullandığı bilinmektedir. Tcholakian, *agy*, s. 43-44.
- 138 Tcholakian, *agy*, s. 45.
- 139 Tuğlacı, *agy*, s. 153-157.
- 140 *agy*, s. 159-160.
- 141 Tuğlacı, *agy*, s. 134-135.
- 142 Büyükkarcı, *agy*, s. 57; Tuğlacı, *agy*, s. 160.
- 143 Tuğlacı, *agy*, s. 231-232.
- 144 Söz konusu ferman kayıptır, ancak sonraki dönemde başka belgelerde bu fermana atıf yapıldığından, birçok kaynakta fermanla ve içeriğiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Fatih Sultan Mehmed tarafından Sulu Manastır Vakfı’na verilen bölge, bu bilgilerden yararlanılarak harita üstünde gösterilmeye çalışılmıştır (bkz. Harita 26).
- 145 Kömürçiyen, *agy*, s. 3.
- 146 Vakfın eski yöneticilerinden Bercuhi Zurikyan, koronun vakıfla ilişkisi konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: “Diğer kiliselerin de koroları var ancak bunların hiçbirinin vakfı yok. Koğtan Korosu, Kumkapı Meryem Ana Patriklik Kilisesi’nin korosudur. Bizim mallarımız olduğu için vakıf statüsündeyiz.” (“Dirasular Vakfı’nın 20 Yıldan Beri Değişmeyen Yöneticisi: Bercuhi Zurikyan”, *Agos*, 20 Haziran 2008, s. 5.)
- 147 Günay Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 237.
- 148 Tuğlacı, *agy*, s. 96-103.
- 149 Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, s. 196-197; Büyükkarcı, *agy*, s. 32.
- 150 Mazbut vakıflar için bkz. ‘Lozan’dan Bugüne Azınlık Vakıfları’ bölümü; Patrikhane’nin tüzel kişiliği için bkz. ‘Patrikliğin yasal statü sorunu’, s. 52.
- 151 Bu bilgiler, A. Nurhan Becidyan’ın “Vakıflar Genel Müdürü Sansaryan Han konusunu çarpıtıyor” başlıklı yazısına (<http://hyetert.blogspot.com/2012/01/vakflar-genel-muduru-sansaryan-han.html>) ek olarak bulunduğu ancak künye bilgisi mevcut olmayan bir kitaptan alınmıştır. Bkz. <http://xa.yimg.com/kq/groups/1107592/2110358842/name/Sanasaryan%20Galvazner.pdf>
- 152 Hovhannes Şahnazar, *Sanasaryan Vasiyeti Davası*, yayımlanmamış hukuki rapor, 1939, Ermenice aslından çeviren: Şake Büyüksimkeşyan, 2009.
- 153 “Sanasaryan için hukuk mücadelesi başladı”, *Agos*, 20 Ocak 2012, s. 7.
- 154 Tuğlacı, *agy*, s. 137.
- 155 Lerna Asurluoğlu, “Bir zamanlar okuldu: Boğosyan Varvaryan, Harap bir depo”, *Agos*, 9 Ağustos 1996, s. 3; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 1, s. 191.
- 156 Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgış Ermeni Hastanesi Tarihi*, s. 450-451; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 1, s. 450; Vağarşag Seropyan, “Hovhannes (Surp) Kilisesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 89.
- 157 Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, s. 5, 30; İnciciyan, *agy*, s. 120.
- 158 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 176-177; İnciciyan, *agy*, s. 120, 133.
- 159 Büyükkarcı, *agy*, s. 47-48.
- 160 20 Kasım 1943 tarihli ve 5561 sayılı *Resmi Gazete*.
- 161 T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar Meclisi’nin B.02.1.VGM. 0.05.00.00/823 sayılı ve 722 karar no’lu kararı (Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Arşivi).
- 162 Pamukciyan, *agy*, s. 4-5, 12, 30.
- 163 Kömürçiyen, *agy*, s. 8, 85; Tuğlacı, *agy*, s. 93-94, 187.
- 164 Hovhannes Der Garabedian, *Gırtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [Türkiye Ermenileri Arasında Eğitim Hareketi, 1600-1900], Kahire, 1983, s. 118-119, 130-131.
- 165 Kömürçiyen, *agy*, s. 285-286.
- 166 M. Rifat Akbulut, “Kadıköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 335-336.
- 167 Kömürçiyen, *agy*, s. 285-286; Tuğlacı, *agy*, s. 185.
- 168 “Özel Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu”. <http://www.aramyanuncuyan.k12.tr/tarihce.php> (son erişim tarihi: 23 Ağustos 2012)
- 169 Tcholakian, *agy*, s. 91.
- 170 Tuğlacı, *agy*, s. 305.
- 171 Murat Belge, *İstanbul Gezi Rehberi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 375; Tuğlacı, *agy*, s. 179.
- 172 Rozerin Doğan, *Kanatları Ada Süslü Kartal*, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010, s. 86; Tuğlacı, *agy*, s. 179.
- 173 Der Garabedian, *agy*, s. 130-131.
- 174 Tuğlacı, *agy*, s. 216. Sözü edilen okul, halen, ‘Şehit Öğretmen Hüseyin Ağırman Anadolu Teknik, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi’ olarak eğitim vermeye devam etmektedir.
- 175 Tuğlacı, *agy*, s. 91-92.
- 176 Tuğlacı, *agy*, s. 213.
- 177 Tuğlacı, *agy*, s. 195, 316; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 1, s. 500, cilt 2, s. 658.
- 178 “831 sayılı Sular Hakkında Kanun”, *Resmi Ceride*, sayı 368, 10 Mayıs 1926.
- 179 Çiğdem Aysu, “Büyükdere”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 359-361.
- 180 Tcholakian, *agy*, s. 85-86.
- 181 Tuğlacı, *agy*, s. 151; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 2, s. 249.
- 182 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 66; Vağarşag Seropyan, “Santukhd (Surp) Kilisesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6, s. 456.
- 183 BOA, Y.PRK.AZJ. 10/56, 19 Temmuz 1885. Belgede, Baltalimanı’nda, Mısır Hıdivliği’ne ait bir bahçede, “Rumelihisarı Ermeni Mektepleri” yararına bir eğlence düzenlendiği belirtilmektedir.
- 184 Lerna Asurluoğlu, “Hisar’ın eğitim ocağı 55 yıl önce söndü”, *Agos*, 13 Eylül 1996, s. 3.
- 185 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 238.
- 186 Tcholakian, *agy*, s. 79.
- 187 Tuğlacı, *agy*, s. 114.
- 188 Tuğlacı, *agy*, s. 84.
- 189 Tcholakian, *agy*, s. 61.
- 190 Tuğlacı, *agy*, s. 188.
- 191 “Özel Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu Tarihiçesi”. <http://www.feio.k12.tr/ayrinti.php?&m=106> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)
- 192 Tcholakian, *agy*, s. 75-76; Tuğlacı, *agy*, s. 290.
- 193 “Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi Tarihiçesi”. <http://www.pangaltilisesi.k12.tr/webac.asp?referans=35> (son erişim tarihi: 3 Eylül 2012)
- 194 Başepiskopos Hovhannes Çolakyan, *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü*, İstanbul, 2004, s. 7-8.
- 195 *agy*, s. 9-10.
- 196 Tcholakian, *agy*, s. 55-58.
- 197 Çolakyan, *agy*, s. 11-17, 41-73.
- 198 *agy*, s. 18-25.
- 199 Tuğlacı, *agy*, s. 307.
- 200 Sarkis Seropyan, “Tarihi bir kurumumuz: Karagözyan”, *Agos*, 27 Haziran 1997, s. 8.
- 201 “Karagözyan arsasına istimlak”, *Agos*, 13 Haziran 1997, s. 1, 9;

- “Başlangıçtan bugüne istimlak olayı”, *Agos*, 13 Haziran 1997, s. 1, 9; “... ve istimlak kaldırıldı”, *Agos*, 18 Temmuz 1997, s. 1; “Gülây Atığ Ankara’da çözüm arıyor”, *Agos*, 25 Temmuz 1997, s. 1, 7; “Sonuçsuz tahliye davası”, *Agos*, 22 Aralık 2000, s. 1; “Karagözyan başardı”, *Agos*, 14 Aralık 2001, s. 1; “Nihayet tahliye edildi”, *Agos*, 5 Nisan 2002, s. 1, 11; “İşte Karagözyan mucizesi”, *Agos*, 20 Mayıs 2005, s. 1, 12.
- 202 Başepiskopos Hovhannes Çolakyan ile 19 Ekim 2011’de yapılan görüşme.
- 203 “Kandilli”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, s. 408-409; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt1, s. 466; Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 194.
- 204 BOA, MF. MKT. 372/17, 21 Ekim 1897.
- 205 Tuğlacı, *agy*, s. 235.
- 206 Nur Akın, “Kuzguncuk”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, s. 146.
- 207 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 169-170.
- 208 Günay Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karın Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 238.
- 209 Diran Bakar Arşivi.
- 210 Özdoğan vd, s. 238.
- 211 Ermeni toplumuna ait kurumlardan vakıf statüsünde olan Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi, Getronagan Ermeni Lisesi ve Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi, Surp Haç Ermeni Lisesi, Kalfayan Yetimhanesi ve Karagözyan Yetimhanesi’nin hayratı, mahalli kilise vakıflarından farklı olarak tüm İstanbul’a yayılmıştır ve Ermeni toplumunun tamamına hizmet etmektedir. Ermeni Malları Müşterek İdare Komitesi’nin, 27 Mayıs 1960 ihtilalinin ardından lağvedilmesinden sonra, söz konusu vakıfların ortak olarak yönetilmesi mümkün olmamıştır. Günümüzde bu vakıfların her birinin ayrı yöneticileri olmakla birlikte, yönetici seçimleri, mahalli kilise vakıf seçimlerinden farklı olarak, dört yılda bir toplu halde İstanbul genelinde yapılmaktadır. 1981 itibarıyla Surp Haç Ermeni Lisesi Vakfı’nın VGM nezdinde yaşadığı sorunlar nedeniyle, ‘Beş Vakıf Seçimleri’ olarak adlandırılan seçimler, bir eksikle, ‘Dört Vakıf Seçimleri’ne dönüşmüştür (Özdoğan vd, s. 238).
- 212 M.E.B.’in 26 Temmuz 1967 tarihli ve 420-3-3517 sayılı emri.
- 213 Diran Bakar Arşivi.
- 214 İstanbul Valiliği’nin 14 Eylül 1965 tarihli ve 965/395-4 U.S. 10202 sayılı yazısı.
- 215 Günay Göksu Özdoğan ve Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 96.
- 216 Sahag Güryan, “Danıştay, Azınlık Tali Komisyonu’nu aratmıyor”, *Agos*, 25 Mart 2011, s. 7.
- 217 Diran Bakar Arşivi.
- 218 Özdoğan vd, s. 238.
- 219 Bu iddia, Hazine’nin 2003 yılında Üsküdar 5. Asliye Hukuk Mahkemesi’nde HHH2003/39 dosya numarasıyla açtığı davanın dilekçesinde aynen tekrarlanır.
- 220 Diran Bakar Arşivi.
- 221 İstanbul Vakıflar Bölge Başmüdürlüğü’nün 3 Nisan 2004 tarihinde verdiği yanıt (Diran Bakar Arşivi).
- 222 Danıştay 10. Dairesi’nin 15 Kasım 2005 tarihli ve E. 2003/2272 K. 2005/6741 sayılı kararı. Kurban ve Hatemi’nin kararlar ilgili şu yorumları da dikkate değerdir: “Danıştay 10. Daire’nin kararı vakıf lehine olsa da, devletin gayrimüslim algısına dair ilginç saptamalar barındırmaktadır. Mahkemenin Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı’nın bir cemaat vakfı olduğunu tespit ederken dayandığı idari belge ve uygulamalar arasında, Genelkurmay Başkanlığı 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı’nın ‘vakfın yönetim kurulu seçimi yapmasında bir sakınca bulunmadığı’na dair 9 Nisan 1973 tarihli yazısı da bulunmaktadır. Gerçekten de, Türkiye’nin güvenliğini sağlamakla yükümlü ordusunun, cemaat vakıflarına yönelik reform yasalarını oldukça yakından takip ettiği ve uygulamaya dair yürütmeye bazı ‘önerilerde’ bulunduğu anlaşılabilir.” (Dilek Kurban ve Kezban Hatemi, *Bir ‘Yabancılaştırma Hikâyesi: Türkiye’de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu*, İstanbul, TESEV, 2010, s. 25.)
- 223 Murat Bebiroğlu, “Surp Haç Tibrevank’ın bitmeyen çilesi”, 24 Mayıs 2011. <http://hyetert.blogspot.com/2011/05/surp-hac-tbrevankn-bitmeyen-cilesi.html> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)
- 224 “Ermeni Kilisesi’ne vakıf statüsü”, CNN Türk, 18 Nisan 2012. <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/04/18/ermeni.kilisesine.vakif.statu-su/657766.o/> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)
- 225 Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı, aynı adı taşıyan derneğin gayrimenkul bağışı kabul edememesi nedeniyle 1965 yılında kurulmuştur. Cemaat vakıflarının mal edinmelerinin mümkün olmaması nedeniyle, bu tarihten itibaren, Ermeni toplumundan bu vakfa bağışta bulunanlar olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.teaov.org/tr/main.php>
- 226 Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, s. 121-126.
- 227 Tuğlacı, *agy*, s.123.
- 228 Tuğlacı, *agy*, s. 128-129.
- 229 Büyükkarcı, *agy*, s. 52-53.
- 230 Doğrusu ‘Mağakya’ olan isim, tapu senesinde bu şekilde geçmektedir.

SONUÇ: TESPİTLER VE ÖNERİLER

- 1 “Milyon liralık binaya kat parası”, *Agos*, 29 Eylül 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=milyon-liralik-binaya-kat-parasi&haberid=2747> (son erişim tarihi: 5 Ekim 2012)
- 2 Baskın Oran, “Mor Gabriel dosyasından kaybolan evrak”, *Radikal*, 24 Haziran 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1092244> (son erişim tarihi: 5 Ekim 2012)

NOTES

FROM EMPIRE TO REPUBLIC

- 1 Ahmet İşeri, "Vakıflar (Medeni Kanun'dan Önceki ve Sonraki Vakıf Nev'ileri ve Hukuki Mahiyetleri)" [Foundations: Kinds of Foundation and their Legal Properties Before and After the Civil Code], *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, volume XXI, no 1-4, 1964, p. 199; Hüseyin Hatemi, *Medenî Hukuk Tüzelkişileri* [Legal Persons in Civil Code], İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979, p. 649; Ömer Hilmi Efendi, *İthaf-ül ahlafî Ahkam-il Evkaf*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1977, p. 13.
- 2 Nazif Öztürk, *Azınlık Vakıfları* [Minority Foundations], Altınküre, Ankara, 2003, p. 14; Ömer Hilmi Efendi, *ibid*, p. 15; Ahmet İşeri, *ibid*, p. 207.
- 3 Hüseyin Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi* [The Procedure of Establishing Foundations in Former and Current Turkish Law], İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1969, pp. 119, 121; Yuda Reyna ve Ester Moreno Zonana, *Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları* [Non-Muslim Foundations After the Last Legal Amendments], Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003, p. 39; Öztürk, *ibid*, p. 115; Akgündüz, *ibid*, pp. 239-240.
- 4 Ömer Hilmi Efendi, *ibid*, p. 20; Dilek Kurban and Kezban Hatemi, *Bir 'Yabancı'laştırma Hikâyesi: Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu* [The Story of an Alien(ation): Real Estate Ownership Problems of Minority Foundations and Communities in Turkey], TESEV Publications, İstanbul, 2009, p. 10; Hüseyin Hatemi, "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış" [An Overview of Legal Personalities in the Civil Code] in *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* [The International Symposium on Foundations at the 80th Anniversary of the Republic 15-17 December 2003], Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, pp. 246-247; Öztürk, *ibid*, pp. 115-116; Reyna and Zonana, *ibid*, pp. 39-40.
- 5 Hüseyin Hatemi, "Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler" [Thoughts on Minority Foundations] in Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan [A Gift for Prof. Dr. Ergun Özsunay], Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004, p. 803.
- 6 Ata Sakmar, "Cemaat Vakıflarıyla İlgili Hukuki Düzenlemeler" [Legal Regulations Concerning Minority Foundations] in *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* [The International Symposium on Foundations at the 80th Anniversary of the Republic 15-17 December 2003], Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004, p. 113.
- 7 Alexandar Fotić demonstrates with examples that during the reign of Sultan Selim II, properties belonging to monasteries and churches were confiscated based on fatwas of the Seyhulislam, the highest religious authority in the Ottoman Empire. For more information, see Alexandar Fotić, "The Official Explanations for the Confiscation and Sale of Monasteries (Churches) and Their Estates at the time of Selim II", *Turcica*, no XXVI, 1994, pp. 33-54.
- 8 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 9.
- 9 Diran Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları" [Examples of Discrimination in Implementation and the Problems of Minority Foundations] in İbrahim Ö. Kaboğlu (ed.), *Ulusal, Uluslararası ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması* [Minority Rights in National, Supranational and International Law: The United Nations, European Union, European Council and the Treaty of Lausanne], İstanbul Bar Association, İstanbul, 2002, p. 263. However, a few foundations were established with a *vakfiye*, according to Islamic law and registered in Shari'a courts (Bakar, *ibid*, p. 263).
- 10 Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi* [The Procedure of Establishing Foundations in Former and Current Turkish Law], pp. 49-51; 66.
- 11 Midhat Sertoğlu, "Osmanlı Devleti Zamanında Kurulan Vakıflarda 'Mektubiyet' Meselesi ve Bunun Hukuki Durumu" [The Issue of 'Mektubiyet' in Foundations Established During the Ottoman Reign and Its Legal Status], *Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı* [The Journal of the History Institute: Special Issue in Memory of Prof. Tayyip Gökbilgin], no XII, 1981-1982, p. 717.
- 12 Nuray Ekşi, *Yargıtay, Danıştay ve AİHM Kararları Işığında Cemaat Vakıflarının Mülkiyet Sorunları* [The Property Problems of non-Muslim Foundations in Light of the Court of Appeals, Council of State and ECHR Decisions], Beta Yayınları, İstanbul, 2011, pp. 12-13.
- 13 Ekşi, *ibid*, p. 29; Diran Bakar, paper (untitled) in Suat Ballar (ed.), *Eski Vakıfların Günümüze Ulaşan Uygulamaları, Sorunları ve Çözümleri Semineri*, 7-8 Aralık [The Seminar on the Implementation, Problems and Solutions Concerning Old Foundations that Survived, 7-8 December], Boğaziçi University, İstanbul, 2001, pp. 7-8.
- 14 Archives of the Patriarchate, Kınalıada Dossier, 1 Zilhicce 1270 (August 25, 1854), conveyed by Pars Tuğlacı, *Armenian Churches of İstanbul*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., 1991, p. 346.
- 15 Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi* [The Institution of the Foundations within the Framework of the Turkish Renewal History], Turkish Directorate of Religious Affairs Foundation, Ankara, 1995, p. 327. The Foundations, Courthouse and Sects Supervision was responsible with the oversight of the work during the construction and opening to service of the buildings (Öztürk, *ibid*, p. 328).
- 16 Diran Bakar Archives.
- 17 Diran Bakar Archives. In the edict, it is set out that the new building, to be constructed out of stone on an area of 420 ziras would be 30 ziras in length, 14 ziras in width and 22 ziras in height. ('Zira' is a measurement of length between 75 and 90 centimeters).
- 18 Diran Bakar Archives.
- 19 Diran Bakar Archives.
- 20 *Muvazaa* is the name given to prearranged acts where both parties come to an agreement to fool a third party. The agreement conflicts with the true will of the parties but does not result in a ruling or consequence. For instance, a person who wants to donate a property to a loved one but conceals the donation by making it look as if a sales agreement had been reached, a donation that is made to look like sale to keep a property exempt from a will, or sham sales to protect properties from confiscation are examples of acts of *muavazaa*. (translator's note)
- 21 Setrak Davuthan, paper (untitled) in *Cemaat Vakıfları, Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* [Non-Muslim Foundations, Their Problems today, and Solution Proposals], İstanbul Bar Association Human Rights Center Publications, İstanbul, 2002, p. 13.
- 22 Davuthan, *ibid*, p. 13; Reyna and Zonana, *ibid*, p. 41; Bakar, *ibid*, p. 264; Hatemi, "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış" [A General Overview of Legal Personalities in the Civil Code], p. 251.
- 23 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 41.
- 24 Ebül'ula Mardin, *Toprak Hukuku Dersleri* [Lessons on Land Law], Stad Matbaası, İstanbul, 1947, p. 43.
- 25 *Düstur* is one of the state's official publications. Its collections are organized into five orders. The laws, preambles, bylaws, regulations, precedents and decisions are published in *Düsturs*. (translator's note)
- 26 Ekşi, *ibid*, p. 45.
- 27 For the entire decree see *Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate* [Provisional Laws on the Statement of Properties], Selanik Matbaası, İstanbul, 1329, pp. 32-34.
- 28 *Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate*, pp. 29-30.
- 29 *ibid*, p. 30.
- 30 *ibid*, p. 33.
- 31 Mardin, *ibid*, pp. 46-48; Ekşi, *ibid*, pp. 49-50.
- 32 For the first period of extension dated 11 September 1329 (24 Eylül 1913), the petition application of the Greek Orthodox Patriarchate is taken into account. The Patriarchate expresses the problems it experienced due to the lack of sufficient time to prepare the statements and the difficulties of registering properties in its possession because the books were not presented to the title deed offices. (BOA, İ.MMS 170/1331/L-30). The dossier also includes the explanation of the law which enabled a six month extension.

- 33 Sungurbey, *ibid*, p. 388.
- 34 Bakar, *ibid*, p. 9; Ekşi, *ibid*, p. 51.
- 35 Under the Ottoman reign, individuals had to be authorized to open shop and engage in trade. Limits were imposed on the numbers of traders and artisans and 'gedik' was the name given to the equipment necessary to carry out trade activities. (Translator's note)
- 36 Sungurbey, *ibid*, p. 355.
- 37 Hatemi, *ibid*, p. 76; Ekşi, *ibid*, p. 36.
- 38 Conveying from M. Akif Aydın, Ekşi, *ibid*, p. 36.
- 39 Altuğ İmamoğlu, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri* [Minority Foundations and the Property Acquisition of Foreigners], Yazıt Yayınları, Ankara, 2006, p. 58.
- 40 "Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesinin tefsirine lüzum ve mahal olmadığına dair" [That there is no place or necessity to interpret article 44 of the Law on Foundations], *Official Gazette*, decision 1972, number 9354, Temmuz 10, 1956.
- 41 Necla Giritlioğlu, paper (untitled) in *Cemaat Vakıfları Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* [Current Problems of non-Muslim Foundations and Solution Proposals], Istanbul Bar Association Human Rights Center Publications, Istanbul, 2002, p. 29; İsmet Sungurbey, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları* [The New Problems of Old Foundations], Maltepe University, Istanbul, 2001, p. 349. For a documentation of the debates regarding the legal personalities of the non-Muslim foundations, see Ekşi, *ibid*, pp. 36-43.
- 42 The term 'abandoned properties' is first used by the Union and Progress government. Even the naming itself says a lot about the government's approach to the properties left behind by forcefully displaced Armenians. When the temporary law dated 26 September 1915 is presented to the parliament, a discussion on the name ensues. President of the Notables' Assembly Ahmet Rıza voices his objections to the law as follows: "Terminating the property that is the subject of the law as abandoned properties is not legal. Because the Armenians who own these properties did not abandon them in free will, they have been exiled forcefully and with compulsion. The government is selling their property through its servants." (*MMAZ*, period 3, year 2, volume 1, December 13, 1915, pp. 133-136) Ahmet Rıza's point is crucial in demonstrating that the perception that Armenians left their property out of their own volition was being imposed.
- 43 For legislation on abandoned properties see *Milli Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat* [Legislation Involving the Treatment of National Property], The Trusteeship of the Treasury, Office of National Property [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937 and Salahaddin Kardeş, "Tehcir" ve Emvali Metruke Mevzuatı ["Deportation" and the Legislation on Abandoned Properties], Department of Treasury Directorate of Strategy Development, Ankara, 2008. For analyses on abandoned properties see Nevzat Onaran, *Emval-i Metruke Olayı: Osmanlı'da ve Cumhuriyette Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi* [The Issue of Abandoned Properties: The Turkification of the Armenian and Greek Orthodox Properties in the Ottoman and Republican Period], Belge Yayınları, Istanbul, 2010 and Uğur Ü. Üngör and Mehmet Polatel, *Confiscation and Destruction: The Young Turk Seizure of Armenian Property*, Continuum, Londra and New York, 2011.
- 44 *Düstur*, second set, volume 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, p. 609
- 45 The money would be deposited at the subdivision of treasury that was responsible with taking in and handing out money.
- 46 BOA, Cabinet decision, 198/163, May 17, 1331 (May 30, 1915).
- 47 Chief of Staff Directorate of Military History and Strategic Studies, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi* [Journal of Military History Documents], December 1982, pp. 147-153.
- 48 *ibid*, pp. 147-53.
- 49 *Takvim-i Vakayi* [Chronicle of Events, the Ottoman official gazette], no: 2303, September 14, 1331 (September 27, 1915) and also see *Düstur*, second set, volume 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, pp. 737-740.
- 50 These are "müsakkafat" and "müstagallat" foundations which generate income for charitable institutions. Müsakkafat includes buildings with a roof, whereas müstagallat also includes foundation properties that generate income, such as wheat. Such foundations rent out the donated property and collect the rent amount, spending it for the purpose to which the foundation is dedicated, and thereby fulfilling its aim. However, this manner of renting was spent on the repair of both type of foundations as well as charitable institutions, and hence could not be correctly managed.
- Due to fires, and earthquakes most foundations were completely or partially destroyed or damaged. These short term rents fell short of covering a reconstruction of the destroyed foundations. As a result, the foundations began to be managed through temporary periods of rent, for which the whole rent would be collected at the start. The law concerns itself with this particular management of *müsakkafat* and *müstagallat* foundations (İşeri, *ibid*, pp. 211-214).
- 51 *Takvim-i Vakayi* [Chronicle of Events, the Ottoman official gazette], no: 2343, October 28, 1331 (November 10, 1915) and also see *Düstur*, second set, volume 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, pp. 775-788.
- 52 *Düstur*, second set, volume 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336, p. 775-778.
- 53 *Takvim-i Vakayi* [Chronicle of Events, the Ottoman official gazette], no: 3747, January 12, 1336 (January 12, 1920) and also see *Düstur*, second set, volume 11, Evkaf Matbaası, Istanbul, 1928, pp. 553-561.
- 54 *TBMM Kavanin Mecmuası* [Turkish Grand National Assembly Journal of Laws], first election period, volume 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1341, p. 482.
- 55 *TBMM Kavanin Mecmuası* [Turkish Grand National Assembly Journal of Laws], first election period, volume 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1341, pp. 388-389. The Turkish Grand National Assembly makes the following addendum to the second article of the first law adopted by the Union and Progress Government: "The immovable abandoned properties that are needlessly occupied without valid papers and other documents are evacuated by the most senior civil servant within fifteen days."
- 56 A new decree is published on 17 July 1927 and some articles are amended. Instead of the first and second articles, it is stated that for properties considered as abandoned within the framework of laws dated 26 September 1915 and 15 April 1339, the legal treatment as abandoned properties would continue. For the original decrees see *Milli Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat* [Legislation Involving the Treatment of National Property], Maliye Vekaleti Milli Emlak Müdürlüğü [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937, pp. 173-174.
- 57 *Official Gazette*, law no 3488, number 19983, November 8, 1988.
- 58 Republic of Turkey Office of the Prime Minister Directorate General of Title Deeds and Cadastre Directorate of Foreign Affairs, *Memorandum*, 2001/7, no B.02.o.0014/3.00-0694, June 29, 2001.
- 59 Hovhannes J. Tcholakian, *L'église arménienne catholique en Turquie*, Istanbul, 1998, pp. 7-17; Günay Göksoy Özdoğan, Füsün Üstel, Karın Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Istanbul, 2009, pp. 178-180.
- 60 Sungurbey, *ibid*, p. 432.
- 61 Hasan Güneri, "Azınlık Vakıflarının İncelenmesi" [The Analysis of Minority Foundations], *Vakıflar Dergisi* [Journal of Foundations], number 10, 1973, pp. 87-88.
- 62 Güneri, *ibid*, p. 91.
- 63 Sungurbey, *ibid*, pp. 433-435; Güneri, *ibid*, p. 94.
- 64 *Official Gazette*, law no 2644, no 2892, 29 Kanunuevvel 1934.
- 65 Fifth article in the statement; included as article 3 in the legislation (Sungurbey, *ibid*, p. 436).
- 66 *TBMM Zabıt Ceridesi* [The Minutes Book of the Turkish Grand National Assembly], period 4, volume 25, session 4, S. number 61, p. 1.
- 67 The legal opinion prepared by Prof. Dr. Hüseyin Hatemi for Bakırköy 1st Cadastro Court's dossier no 2012/2 has been consulted.
- 68 *ibid*.
- 69 The story of the immovable property belonging to Istanbul Dominican Priests' Society has been based on the legal opinion prepared by Prof. Dr. Hüseyin Hatemi for Bakırköy 1st Cadastro Court's dossier no 2012/2.
- 70 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 61.
- 71 This section includes the relevant provisions of the Treaty of Lausanne that have been translated into contemporary Turkish by Seha L. Meray. See Seha L. Meray (translator), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler* [Lausanne Peace Conference: Records, Documents], Yapı Kredi Yayınları, Istanbul, 1993.
- 72 Examples include the educational commission, the commission of monasteries, the legal commission and the financial commission. See Bakar, *ibid*, 2002, p. 264; Diran Bakar, paper (untitled), p. 8.
- 73 Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının

- Sorunları” [Examples of Discrimination in Practice and the Problems of Minority Foundations], p. 264.
- 74 Bakar, *ibid*, p. 265.
- 75 See Reyna and Zonana, *ibid*, pp. 230-231 and Günay Göksu Özdoğan and Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri* [Listening to the Armenians of Turkey: Problems, Demands and Proposals for Solutions], TESEV Publications, Istanbul, 2011, p. 65.
- 76 Özdoğan and Kılıçdağı, *ibid*, p. 74.
- 77 *ibid*.
- 78 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 231.
- 79 In this verdict no. E. 99/4190 K. 2000/263 dated February 2, 2000 the 17th Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals, refers to the verdict no. 1965/22 - 1972/2 dated February 17, 1972 of the Istanbul 15th Civil Court of First Instance.
- 80 In this verdict no. E. 1957/5777 K. 1957/9569 the 7th Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals, refers to the verdict no. E. 1949/323 K. 1950/319 dated April 14, 1950 of the İzmir 2nd Civil Court of First Instance.
- 81 The verdict of the Edirne 1st Civil Court of First Instance dated December 22, 1998 no. E. 1998/469 K. 1998/715; and the verdict of the 1st Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals dated June 21, 1999 no. E. 99/6508 K. 6647.
- 82 Fener Greek Patriarchate v. Turkey (Application no. 14340/05) Verdict (Just Satisfaction), Strasbourg, June 15, 2010.
- 83 İlyas Koç and Gürkan Tuzlu, “Yetimhanenin tapusu Patrikhane’ye teslim edildi” [Title deed of orphanage handed over to Patriarchate], *Zaman*, November 30, 2010. <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1058702&title=rum-yetimhanesinin-tapusu-patrikhane-teslim-edildi> (last accessed on September 10, 2012)
- 84 Özdoğan and Kılıçdağı, *ibid*, p. 75.
- 85 *Official Gazette*, law no 864, no 402, June 19, 1926.
- 86 *Official Gazette*, law no 2762, no 3027, June 13, 1935.
- 87 Bakar, paper (untitled), p. 10.
- 88 Emre Öktem, “Türkiye’deki Gayri Müslim cemaatlerin durumu” [The State of non-Muslim Foundations in Turkey]. <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=703> (last accessed on June 17, 2012)
- 89 Güneri, *ibid*, p. 99. The reasoning for another draft law prepared by the Directorate General of Foundations on 12 June 1932 defended that minority foundations should be taken over by the state. The reasoning reads as follows: “With the entry of this law into enforcement, many foundations that have not been related to state institutions and in this space minority foundations too will be controlled by the state.” See Bilsay Kuruç, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası* [Turkish Political Economy with Documents], vol. 2, 1933-1935. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 580, 1993, p. 605. <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/163.pdf>
- 90 Güneri, *ibid*, p. 99.
- 91 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 12; Ekşi, *ibid*, p. 30.
- 92 Güneri, *ibid*, p. 99.
- 93 Reyna and Zonana, *ibid*, pp. 174-175.
- 94 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 28.
- 95 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 176.
- 96 See sections ‘Consensus: The Lost Trusts are Found!’ and ‘1936 Declaration’ practices and a period of Confiscations’.
- 97 Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation Archives.
- 98 For instance, see the 1936 declarations of Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation, Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation, Arakelyan School and Cemetery Foundation, Kartal Surp Nişan Armenian Church and Bezciyan School and Cemetery Foundation.
- 99 The status and property issues of the eight church foundations that are evaluated within the scope of the Apeloğlu Andon Foundation are analyzed in detail under the heading ‘Apeloğlu Andon Foundation’.
- 100 Bakar, “Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları” [Examples of Discrimination in Implementation and the Problems of Minority Foundations], p. 268.
- 101 This decision concerns the immovable property that was dedicated to the Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, but registered under the name Bardik Gülbenkyan in the title deed. The immovable was confiscated by the National Property, with the claim that Gülbenkyan was a fugitive. In the complaint filed by the hospital foundation for the return and title deed registration of the immovable, the Court of Appeals decided to combine the said precedent (Ekşi, *ibid*, p. 62).
- 102 Giritlioğlu, *ibid*, p. 30.
- 103 Davuthan, *ibid*, p. 15.
- 104 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 87.
- 105 Güneri, *ibid*, p. 100.
- 106 İşeri, *ibid*, p. 256.
- 107 During the 1940s, non-muslim citizens were recruited into the army even if they had already done their military service, but they were not given arms or uniforms, and were used in forced labor for public works. (translator’s note)
- 108 Bakar, *ibid*, p. 267.
- 109 The reasoning of Law no 5404 reads as follows: “While minority foundations had always been managed through the committees chosen by the community to which they belong, Law no 2762 on Foundations has grouped them under foundations managed by the community and subjected them to the provisions of this law. While their management with a single trustee was later accepted with Law no. 3513, due to both factors – that their establishment and management are unlike other foundations – it is observed that their make-up is especially unsuitable. For instance, trays, candles, boxes, christenings, weddings, marriage ceremonies, funerals and other donations that make up a part of their income as well as the difficulties of managing schools, churches, orphanages, fountains, cemeteries and other charitable properties in the dismissal of trustees, the self-government of the foundations are deemed appropriate. To enable that, the annexed draft has been prepared for the amendment of Article 1 of the Law on Foundations which was changed with Law no 3513. However, the fact that these foundations will be managed by elected persons and committees does not contain the implication that they will fall outside the monitoring of the state. Therefore, if seen necessary they will be investigated by the relevant authorities and the Directorate General of Foundations.”
- 110 Reyna and Zonana, *ibid*, p. 82.
- 111 İşeri says that while it is wrong to collect an amount of 5 percent from foundations, whose income does not compensate for their expenses or barely does, under the rubric of control right, she also refutes the widespread belief that minority foundations possess great fortunes (İşeri, *ibid*, p. 257).
- 112 Bakar, paper (untitled), p. 10.
- 113 “Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesinin tefsirine lüzum ve mahal olmadığına dair” [That there is no place or necessity to interpret article 44 of the Law on Foundations], *Official Gazette*, decision no 1972, no 9354, July 10, 1956.
- 114 Giritlioğlu, *ibid*, pp. 30-31.
- 115 Court of Appeals Legal Council, decision no E. 7/41 K. 100 and dated October 23, 1963.
- 116 Court of Appeals 8th Chamber, decision no E. 5481, K. 5502 and dated December 21, 1964.
- 117 Council of State 12th Chamber, decision no E. 1969/337, K. 1970/391 and dated March 2, 1970.
- 118 Ekşi, *ibid*, pp. 26-28.
- 119 Cadastral Commission’s June 5, 1950 investigation decision (The archives of Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation).
- 120 A relatively recent manifestation of the perception of minorities as fundamentally foreigners is present in the 2001 Draft Law Amending the Decree law on the Organization and Duties of the Directorate General of Foundations. Paragraph 5 of the 9th Article of the draft foresees that the decisions concerning the immovable property acquisition and income generation of the non-muslim foundations should be given by the Directorate General of Foundations after the appropriate opinion of the Ministries of Foreign Affairs and Interior are consulted.
- 121 Diran Bakar Archives.
- 122 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 14.
- 123 Ekşi, *ibid*, p. 64.
- 124 Court of Appeals 2nd Chamber, decision no E.4449, K. 4399 and dated July 6, 1971.
- 125 Diran Bakar Archives.

- 126 Öztürk, *Minority Foundations*, p. 148.
- 127 Mustafa Alkan, "Azınlık Vakıfları (Tarihsel Arka planı, Hukuki Yapısı ve İç Analizi)" [Minority Foundations: Historical Backgrounds, Juridical Status and Internal Analysis], *Akademik Bakış* [Academic Perspective], volume 2, no 4, 2009, p. 100.
- 128 This ruling was repeated in the ratifying decision of the Court of Appeals Legal Council on 1974, which is worded as follows: "It is seen that the legal personalities formed by non-Turkish persons are prohibited from acquiring property. Since legal personalities are stronger than private persons, if their property acquisition was not restricted the state could be faced with various dangers and multiple drawbacks can arise. Therefore, with the condition of reciprocity foreign private persons have been granted the right to acquire immovable properties through purchase or bequeathals in Turkey, however, legal personalities have been deprived of the same right." Court of Appeals Legal Council, decision no E. 1971/2-820, K. 1974/505 and dated May 8, 1974.
- 129 Özdoğan and Kılıçdağı, *ibid*, pp. 94-95.
- 130 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 14.
- 131 Bakar, paper (untitled), pp. 13-14; Court of Appeals Legal Council, decision no E. 1971/2-820, K. 1974/505 and dated May 8, 1974.
- 132 Diran Bakar Archives.
- 133 Court of Appeals Legal Council, decision no E. 1971/2-820, K. 1974/505 and dated May 8, 1974.
- 134 Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama* [Minorities in Turkey: Concepts, Theory, Lausanne, Domestic Legislation, Precedents, Implementation], İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, p. 85.
- 135 Ekşi, *ibid*, p. 121; Diran Bakar Archives.
- 136 Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları" [Examples of Discrimination in Implementation and the Problems of Minority Foundations], p. 269.
- 137 Etyen Mahcupyan, "Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Sorunları ve Vatandaş Olamama Durumu Üzerine" [On the Problems of non-Muslim Communities in Turkey and the State of non being a full citizen], 2004, p. 5. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/7cb74c6c-4191-4bdo-a786-bdo5d1e1ec4/EMahcupyanYorum17062004.pdf> (last accessed on June 17, 2012)
- 138 Oran, *ibid*, p. 84.
- 139 "Türk Kanunu Medenisinin Birinci Kitabının İkinci Babı Üçüncü Faslına Değiştirilmesi, Bu Kanuna Bazı Madde ve Fıkralar Eklenmesi, Bazı Vakıfların Vergi Muafiyetinden Faydalandırılması Hakkında Kanun" [Law on Changing the First Book, Second Section and Third Article of the Turkish Civil Code, the Addition of Certain Articles and Paragraphs to the Law and the Benefiting of Some Foundations from Tax Exemption], *Official Gazette*, law no 903, no 12655, July 24, 1967.
- 140 *Official Gazette*, law no 4721, no 24607, December 8, 2001.
- 141 Güneri, *ibid*, p. 98. For a contradictory opinion see Ahmet İşeri, *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis)* [Foundations in the Turkish Civil Code], unpublished graduate thesis, Ankara University Department of Law, Ankara, 1968, p. 48.
- 142 14th Legal Chamber of the Court of Appeals, Council of State 12th Chamber, decision no 1412-2581, and dated April 7, 1981.
- 143 Murat Bebiroğlu, "Sorunlarımız: Cemaat vakıfları" [Our problem: the Community Foundations], 2003. <http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=127&DilId=1> (last accessed on June 17, 2012)
- 144 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 12.
- 145 Oran, *ibid*, p. 84.
- 146 Kurban and Hatemi, *ibid*, pp. 28, 34.
- 147 Reyna and Zonana, *ibid*, pp. 91, 183.
- 148 *ibid*, pp. 186-7.
- 149 Elçin Macar, "Patrik Konstantinos'un Sınırdışı Edilmesi" [The Deportation of Patriarch Konstantinos], *Tarih ve Toplum* [History and Society], no 155, 1996, p. 228.
- 150 Bakar, paper (untitled), p. 15; Bakar, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları" [Examples of Discrimination in Implementation and the Problems of Minority Foundations], p. 270.
- 151 Berran Tözer, "Yetimhaneden vergi istediler" [They wanted to tax the orphanage], *Hürriyet Daily Newspaper*, 29 September 1998. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/29/69284.asp> (last accessed on June 17, 2012)
- 152 Bakar, paper (untitled), p. 15.
- 153 Günay Göksoy Özdoğan, Füsün Üstel, Karın Karakaşlı and Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* [Armenians in Turkey: Community-Individual-Citizen], İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, p. 232.
- 154 *Official Gazette*, law no 4771, no 24841, August 9, 2002.
- 155 Oran, *ibid*, p. 105.
- 156 Özdoğan and Kılıçdağı, *ibid*, p. 95.
- 157 "Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik" [Regulation Concerning the Property Acquisition of non-Muslim Foundations, Their Ability to Generate Income through the Properties and the Registration of these Properties under the Foundations' Names], *Official Gazette*, no 24896, October 4, 2002.
- 158 Yuda Reyna, "Cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ve tasarruflarına ait yönetmelik" [Regulation on the property acquisition and income generation of non-Muslim foundations], 2002. <http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=109&DilId=1> (last accessed on June 17, 2012)
- 159 This article sets out the following as the documents required from the non-Muslim foundations:
- Title deed registration containing the kind, declarations and caveats section, the current status of construction and the street address, the purpose for which it is currently used, the reason for the acquisition demand,
 - Last three years of book-keeping, income and spending statements demonstrating the financial status of the foundation,
 - The reasoned decision taken by the foundation management,
 - The expert report on the status of the immovable property obtained from Foundation Properties Expert Evaluation Inc., TR Ziraat Bank, Trade and Industry Chamber, and the Chamber of Architects and prepared by multiple experts,
 - The appropriate opinion document explaining the needs area for which the immovable will be used and obtained from the relevant public institutions and offices..
- 160 Oran, *ibid*, p. 106.
- 161 *ibid*.
- 162 "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" [The Law Making Amendments to Various Laws], *Official Gazette*, law no 4778, no 24990, January 11, 2003.
- 163 "Cemaat Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik" [Regulation Concerning the Property Acquisition of non-Muslim Foundations, Their Ability to Generate Income through the Properties and the Registration of these Properties under the Foundations' Names], *Official Gazette*, sayı 25003, January 24, 2003.
- 164 Oran, *ibid*, p. 106.
- 165 Öktem, *ibid*.
- 166 Oran, *ibid*, p. 107. With a prime ministerial decree on 7 December 1962, the name of the "Minorities Secondary Commission," which was established to "control the minorities in the country for the security of the nation," and which was responsible for all bureaucratic and intelligence affairs, was renamed as "The Commission Evaluating Minority Issues," within the scope of Europeanization efforts.
- 167 Reyna and Zonana, *ibid*, pp. 142-143.
- 168 Republic of Turkey Office of the Presidency, "To the Presidency of the Turkish Grand National Assembly," no: B.01.o.KKB.01-18/A-10-2006-830, November 29, 2006, p. 15.
- 169 Özdoğan and Kılıçdağı, *ibid*, pp. 97-98.
- 170 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 29.
- 171 Kurban and Hatemi (*ibid*, p. 30), six different categories of confiscated immovables have been diagnosed within this context:
- 1) Immovables that were registered to a non-Muslim foundation and re-registered to their previous owners in accordance with a court order canceling the registry record;
 - 2) immovables that were registered to a non-Muslim foundation, re-registered to their previous owners in accordance with a court order canceling the registry record, managed by a receiver for ten years since the previous owner could not be reached, and finally registered to the

- Treasury or the Directorate General for Foundations;
- 3) immovables that were registered to a non-Muslim foundation and re-registered to the Treasury in accordance with a court order canceling the registry record;
- 4) immovables that were registered to a non-Muslim foundation and were re-registered to the DGF in accordance with a court order canceling the registry record;
- 5) immovables that were bequeathed to a non-Muslim foundation under a will that was later cancelled by court order; and
- 6) immovables that were taken away from a non-Muslim foundation and registered to third parties.
- 172 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 31.
- 173 “Vakıflar: Yaklaşık 200 iade yapılacak”, [The Foundations: Around 200 returns will be made], *Radikal Daily Newspaper*, August 30, 2011. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1061768&Date=01.09.2011&CategoryID=77> (last accessed on May 20, 2012)
- 174 “Decree law no 651”, *Official Gazette*, no 28038, August 27, 2011.
- 175 “5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun Geçici 11’inci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” [Regulation on the Implementation of Law no. 5737 on Foundation’s Provisional Article 11], *Official Gazette*, no 28071, October 11, 2011.
- 176 Setrak Davuthan, “Siyasi irade 651 sayılı kanun hükmünde kararnameye tam anlamıyla yansımış mıdır?” [Is the decree law no. 651 fully reflective of the political will?], 2012. <http://hyetert.blogspot.com/2012/05/siyasi-irade-651-sayl-kanun-hukmunde.html> (last accessed on June 17, 2012)
- 177 *ibid*.
- 178 *ibid*.
- 179 “Baskın Oran: This is far from a ‘one provision revolution’,” 2011. <http://www.durde.org/2011/09/baskin-oran-bubir-%E2%80%98maddelik-evrim%E2%80%99-olmaktan-uzak/> (last accessed on June 17, 2012) For detailed information on property problems experienced by the Tuzla Childrens’ Camp and the Bomonti Mihitryan Primary School, see the chapter titled ‘Stories of Unlawful Property Seizure’.
- 180 Davuthan, *ibid*.
- 181 Oran, *ibid*.
- 182 “5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun Geçici 11’inci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” [Regulation on the Implementation of Law no. 5737 on Foundation’s Provisional Article 11], *Official Gazette*, no 28071, October 11, 2011.
- 183 Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı v. Turkey (Dossier No. 34478/97), Strasbourg, January 9, 2007.
- 184 Kurban and Hatemi, *ibid*, p. 32.
- 185 Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı v. Turkey, December 14, 2007 (Friendly Settlement).
- 186 Fener Rum Patrikliği v. Turkey (Dossier No. 14340/05), Strasbourg, July 8, 2008.
- 187 Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı v. Turkey (No. 2) (Dossier No. 36165/02), Strasbourg, December 16, 2008.
- 188 Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Yönetim Kurulu v. Turkey (Dossier No. 1480/03), Strasbourg, December 16, 2008.
- 189 Mark Mazower, *Karanlık Kıta: Avrupa’nın 20. Yüzyılı* [Dark Continent: Europe’s Twentieth Century], Istanbul Bilgi Üniversitesi, Istanbul, 2003, p. 43.
- 190 For the history of Western Thrace see Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu* [The Issue of Western Thrace in Turkish-Greek Relations], Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991; Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, unpublished graduate thesis, ODTÜ International Relations Department, Ankara, 2005.
- 191 Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, unpublished graduate thesis, ODTÜ International Relations Department, Ankara, 2005, p. 49.
- 192 Panikos Panayi, *Outsiders: A History of European Minorities*, Hambleton, London, 1999, p. 51.
- 193 Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu* [The Issue of Western Thrace in Turkish-Greek Relations], p. 62.
- 194 *ibid*, pp. 62-63.
- 195 The name of the Treaty is “Treaty on the Protection of Minorities in Greece.” It is one of the Treaties that were enforced by the said countries on the “protection of minorities by countries that expanded their land” within the millet communities system. For more detailed information, see Oran, *ibid*, pp. 72-75.
- 196 For more information see Baskın Oran, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama* [Minorities in Turkey: Concepts, Theory, Lausanne, Domestic Legislation, Precedents, Implementation], İletişim Yayınları, Istanbul, 2005. For the Lausanne Conference and records see Seha L. Meray (translator), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler* [Lausanne Peace Conference: Records, Documents], Yapı Kredi Yayınları, Istanbul, 1993.
- 197 Ayşe Nühket Adıyeke, *Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: ‘Cemaat-ı İslamiyeler’, 1913-1998*, [Muslim Community Organizations within Greece: ‘Islamic Communities’, 1913-1998], Ankara Üniversitesi, Ankara, 2001, p. 24.
- 198 Nühket Adıyeke draws attention to this state of affairs through the example of the 22 March 1916 regulation of the Salonica Muslim Community Administration. The regulation includes provisions such as the formation of 12 people Muslim Community commissions under the presidency of the mufti, their election, and the monitoring of foundations and schools by these commissions. (Adıyeke, *ibid*, pp. 27-28). Some of these provisions became a part of the 1920 law.
- 199 The Turkish version of the law has been obtained from the Gümülcine (Komotini) Mufti’s General Secretariat.
- 200 Adıyeke, *ibid*, p. 28.
- 201 The Muslim Community Administrations of today mostly comprise urban foundations. The foundations in villages are managed by trustees chosen directly by the office of the mufti and are under the authority of the mufti’s office.
- 202 In certain situations, the community administrations have been more sensitive in the running of foundations and directly manage the foundations, rather than through a commission. (Adıyeke, *ibid*, p. 45). This was due to the responsibility of the educational commissions concerning the education, program and other needs of Muslim schools: “Collecting foundation income for educational purposes, meeting all financial needs of community schools, paying teachers’ wages and solving all problems concerning the continued education of students.” (Adıyeke, *ibid*, p. 51).
- 203 Adıyeke, *ibid*, p. 58.
- 204 Berrin Yapar, *Yunanistan’daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeoğaç, Diemetoka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)* [Inscriptions in Turkish Vestiges in Greece – Alexandroupolis, Didymoteicho, Xanthi, Komotini, Salonica, Kavala, Yenice-Karasu], unpublished graduate thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, Traditional Turkish Arts Department Old Script Program, Istanbul, 2007, p. 32. The Gazi Evrenos Soup Kitchen is currently used as a museum by the government of Greece.
- 205 Dimostenis Yagcioglu, *From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict*, unpublished PhD thesis, Conflict Analysis and Resolution Department, George Mason University, 2004, p. 17.
- 206 Ulf Brunnbauer, “The Perception of Muslims in Bulgaria and Greece: Between the ‘Self’ and the ‘Other’,” *Journal of Muslim Minority Affairs*, vol. 21, no. 1, 2001, p. 39.
- 207 The other responsibilities are protecting the interests of the community, managing schools and supplying teachers, protecting public property and helping the community in legal matters. (Adıyeke, *ibid*, p. 67).
- 208 In his article “On the Existing Turkish Monuments in Komotini,” Prof. Tayyib Gökbilgin writes that the mosque was demolished in 1936. Today, a minaret and the grave of Shaiykh Hacı Süleyman Efendi are in the same area (Yapar, *ibid*, p. 199).
- 209 Meeting held with the Gümülcine (Komotini) Muslim Community Administration on 2 December 2011.
- 210 Yagcioglu, *ibid*, p. 18.
- 211 “On the implementation and monitoring of article 12 of law no. 2345 on election of Muftis and the Head-mufti and the Exemplary Management of the Properties Belonging to the Muslim Community dated 24 June-3 July 1920.” Published in the [Greece] *Official Gazette* on July 29, 1949. The Turkish version of the regulation was obtained from the Komotini Mufti’s General Secretariat.

- 212 Adıyeke, *ibid*, p. 35.
- 213 “On the implementation and monitoring of article 12 of law no. 2545/1920 on the interim head-mufti and the management of properties belonging to the Muslims and the Muslim community, regarding the change and completion of articles 2 and 12 of the King’s Decree dated July 29, 1949.” The Turkish version of the decree was obtained from Komotini Mufti’s General Secretariat..
- 214 A total of five elections are held until the junta period. The other elections are held on October 25, 1953, June 2, 1957, July 16, 1961 and October 23, 1964. However, these elections take place through various interventions. The first intervention takes place in 1961 and the candidates are placed on a single list. The last elections in 1964 includes multiple appointments, taking place in the manner of semi-elections and semi-assignments (Adıyeke, *ibid*, p. 36).
- 215 Thomas W. Gallant, *Modern Greece*, Arnold and Oxford University Press, London and New York, 2001, pp. 197-199.
- 216 Chousein, *ibid*, p. 74.
- 217 For the impact of the junta period on minorities in Western Thrace see Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, vol.11, no.1, 1999; Baskin Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu* [The Issue of Western Thrace in Turkish-Greek Relations], Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991; Ali Chousein, *Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace*, unpublished graduate thesis, ODTÜ International Relations Department, Ankara, 2005.
- 218 Adıyeke, *ibid*, pp. 36-37.
- 219 In this period, discrimination in education began alongside pressure on foundations. The Salonica Special Pedagogical Academy was established to train those teaching classes in minority schools, and teachers who were not graduates of the academy were forbidden from teaching in minority schools. The aim of the junta was to Hellenize the education system (Ronald Meinardus, “Muslims: Turks, Pomaks and Gypsies” in Richard Clogg (ed.), *Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society*, Hurst & Company, London, 2002, p. 90).
- 220 Adıyeke, *ibid*, p. 36.
- 221 Adıyeke, *ibid*, p. 37.
- 222 The said report was obtained during the meeting held with the Muslim Community Administration on December 2, 2011, which took place as part of the field research trip to Western Thrace.
- 223 Meeting held with the Komotini Muslim Community Administration on December 2, 2011.
- 224 Meeting held with the İskeçe (Xanthi) Muslim Community Administration on December 1, 2011.
- 225 Abdurrahim Dede, *Rumeli’nde Bırakılanlar: Batı Trakya Türkleri* [The Ones Left in Rumelia: The Turks of Western Thrace], Otağ Matbaası, İstanbul, 1975, p. 147; Yapar, *ibid*, p. 203
- 226 Yapar, *ibid*, p. 204.
- 227 Dede, *ibid*, p. 145.
- 228 On the architectural investigation of the mosque and its inscription Yapar, *ibid*, p. 206 and also see Dede, *ibid*, pp. 127-131.
- 229 A meeting held on December 2, 2011, which has been left anonymous based on the request of the interviewee.
- 230 Meeting held with the Xanthi Muslim Community Administration on December 1, 2011
- 231 Meeting held with the Komotini Muslim Community Administration on December 2, 2011.
- 232 Gallant, *ibid*, pp. 202-203.
- 233 Adıyeke, *ibid*, p. 33.
- 234 Oran, *ibid*, p. 272.
- 235 Adıyeke, *ibid*, p. 33.
- 236 Oran, *ibid*, p. 273; Adıyeke, *ibid*, p. 33.
- 237 Oran, *ibid*, p. 274.
- 238 Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, vol. 11, no. 1, 1999, p. 22.
- 239 Adıyeke, *ibid*, p. 70.
- 240 *ibid*, p. 38.
- 241 Oran, *ibid*, pp. 274-276; Adıyeke, *ibid*, p. 34.

- 242 Adıyeke, *ibid*, p. 34.
- 243 Meinardus, *ibid*, p. 91.
- 244 *ibid*, p. 92.
- 245 Dilek Kurban and Konstantinos Tsitselikis, *Bir Müteakabiliyet Hikayesi: Yunanistan ve Türkiye’de Azınlık Vakıfları* [A Tale of Reciprocity: Minority Foundations in Greece and Turkey], TESEV Publications, İstanbul; [KEMO, Thessaloniki], 2010, pp. 14-15.
- 246 *ibid*, pp. 15-16.
- 247 *ibid*, pp. 15, 26.
- 248 *ibid*, p. 20.

STORIES OF UNLAWFUL PROPERTY SEIZURE

- Fahrünnisa Ensari Kara, “Sütlüce”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, p. 117; “Haliç”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, p. 501.
- Pars Tuğlacı, *Armenian Churches of İstanbul*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, p. 85.
- P.Ğ. İnciyan, *XVIII. Asırda İstanbul* [İstanbul in the 18th Century], İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956, pp. 78, 152.
- Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 1, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2004, p. 513.
- Tuğlacı, *Armenian Churches of İstanbul*, p. 322.
- Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 2, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2004, pp. 256; 364; 391; 416; 417; 764.
- Kara, “Sütlüce”, p. 117; “Haliç”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 3, p. 501.
- Turgut Cansever, *İstanbul’u Anlamak* [Understanding İstanbul], Timaş Yayın, İstanbul, 2008, p. 344.
- All the information in this section comes from the archives of Diran Bakar and the Kalfayan Orphanage, as well as interviews with current and former directors of the orphanage.
- Minutes from the meeting on April 2012 with Garbis Uğurluyan, one of the former directors of the foundation, and Daniel Antikacıoğlu, the current head of the board of directors.
- Hasan Pulur, “Amerika’da Türk Dostu Ermeni”, *Milliyet*, 27 May 1972; Burhan Felek, “Kolonel Hayık”, *Milliyet*, May 29, 1972.
- From the meeting with Daniel Antikacıoğlu, head of the foundation’s board of directors, held on March 9, 2012.
- A Brief Account of the Mechitaristic Society founded on the Island of S. Lazzaro*, Armenian Academy, Venice, 1835, pp. 27-40.
- After extended negotiations and efforts, the Venice and Vienna branches of the Mechitarist order came together at a meeting at the St. Lazzaro Monastery between July 10-21, 2000. At this conference, members of the order decided to unite the two branches under the administration of a central committee. As a result, the St. Lazzaro monastery in Venice became the congregation’s headquarters, and the monastery in Vienna continued to serve as the main monastery (“Mechitarist Fathers’ Monastic Order”, <http://www.armeniancatholic.org/inside.php>, last accessed on July 10, 2012).
- For more on the works of the Mechitarists on Armenian language, education and culture, see Boghos Levon Zekıyan, *The Armenian Way to Modernity: Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality*, Supernova, Venice, 1997.
- Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History 287-1850], volume 1, pp. 453-454; 570-576. The information is also based on personal communication with Boghos Levon Zekıyan on July 25, 2012.
- Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History 287-1850], volume 2, pp. 335; 731; 779-780.
- BOA, İ.ŞD 92/5454, July 12, 1888.
- BOA, DH.İUM 71/3-3, May 9, 1915.

- 20 *Agos*, “36 Beyannameyi kurbanları: Bomonti Mihitryan Okulu” [Victims of the 36 Declaration: The Bomonti Mechitarist School], August 6, 1999, p. 2.
- 21 *ibid.*
- 22 *ibid.*
- 23 The foundation paid 400 million liras for rent at the time. Total amount of rent “arrears” was 2,5 billion liras.
- 24 *Agos*, “Okula tahliye, eşyalar sokakta” [School evacuated, furniture piled up in the street], February 5, 1999, pp. 1, 11-12.
- 25 Interview with Pakrat Estukyan in June 2012.
- 26 *Agos*, “Şimdilik geçici çözüm” [Temporary solution for now], February 12, 1999, p. 1.
- 27 *Agos*, “Okul gerçek sahiplerinde” [School now in hands of rightful owners], August 6, 1999, p. 1.
- 28 Interviews with Rita Nurnur and Talar Köseoğlu in May 2012.
- 29 Interview with Rita Nurnur in May 2012.
- 30 Interview with Rita Nurnur in July 2012.
- 31 Erhan İşözen, “Ortaköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 141-143.
- 32 *vank* (Armenian): Monastery.
- 33 Interview with researcher-writer and collector Garo Kürkman on June 13, 2012.
- 34 Nalan Bülbüller, *Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Manastır Mektebi Koruma Sorunları* [Preservation Challenges for the Andonyan Armenian Catholic Clergy Monastery School], published dissertation, Kadir Has University Graduate School of Science and Engineering the Preservation of Cultural Heritage Master Program, İstanbul, 2010, p. 226.
- 35 *zira*: A unit of measurement in the Ottoman Empire (1 zira=0,57416 m²).
- 36 For more information on the registration of foundation properties as ‘nam-ı müstear’ and ‘nam-ı mevhum’, see “1913 Decree Law and the Registration of Foundation Properties at the Land Registry.”
- 37 Bülbüller, *ibid.*, p. 63.
- 38 Interview with Archbishop Hovhannes Çolakyan, head of the Turkish Armenian Catholic Community, on October 19, 2011.
- 39 For detailed information on the Apeloğlu Andon Foundation, see p. 201.
- 40 Bülbüller, *ibid.*, p. 222.
- 41 Archives of Beyoğlu Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Sisters’ Monastery and School Foundation.
- 42 İstanbul 15th Civil Court of First Instance Decision no E. 972/401, K. 974/26, dated April 12, 1974.
- 43 Bülbüller, *ibid.*, p. 234.
- 44 Archives of Beyoğlu Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Sisters’ Monastery and School Foundation.
- 45 1/5000 scale Beşiktaş-Dikilitaş-Balmumcu Land Use Plan dated July 16, 2005 and 1/1000 scale Beşiktaş-Dikilitaş-Balmumcu Tentative Zoning Plan dated August 9, 2007.
- 46 Bülbüller, *ibid.*, p. 234.
- 47 Bülbüller, *ibid.*, p. 236.
- 48 In June, 2012, working for this project, we have not been able to enter the building, nor the garden surrounding it. It was understood that the guard at the door was under orders to not let anyone inside, and not provide any information about the company.
- 49 Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and the History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2001, p. 450.
- 50 *ibid.*, pp. 451-452.
- 51 Amira: Derived from the Arabic word emir; means leader or commander. Also a title in the Ottoman Empire used to describe influential people such as bankers or state officials, as well as leading members of the Armenian community.
- 52 Rober Koptaş, “Bir Başka Gözle Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi’nin İlk Yılları” [Early Years of the Surp Pırgıç Armenian Hospital Through Different Lenses], *Toplumsal Tarih*, number 148, April 2006, p. 34.
- 53 Yarman, *ibid.*, p. 452. Rober Koptaş adds that another reason why the hospital was going to be built in Yedikule is that “useless and mentally ill ones” would be kept at these hospitals, to protect “healthy people.” For a detailed analysis, see Rober Koptaş, “Bir Başka Gözle Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi’nin İlk Yılları” [Early Years of the Surp Pırgıç Armenian Hospital Through Different Lenses], *Toplumsal Tarih*, number 148, April 2006.
- 54 Kevork Pamukciyan, “Yedikule Ermeni Hastanesi” [Yedikule Armenian Hospital], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, p. 460.
- 55 Varujan Köseyan, “Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihçesine Kısa Bir Bakış” [A Brief History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital] in *Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnamelerinde İlan ve Reklamlar*, Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation Private Collection, İstanbul, 1999, p. 3; Rober Koptaş, *ibid.*, p. 35. The dilapidated Beyoğlu Hospital was repaired and turned into a school. In 1895, this building was levelled; the Esayan School and the Surp Harutyun Church were built on the same spot. The Narlıkapı Hospital building is still in use today; it’s the home of Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church (Yarman, *ibid.*, p.450).
- 56 For detailed information, see Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and the History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2001.
- 57 Köseyan, *ibid.*, p. 4.
- 58 Yarman, *ibid.*, p. 602.
- 59 “430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu” [Unification of Education Law numbered 430], *Resmî Gazete* [Official Gazette], number 63, March 6, 1924.
- 60 Şahin, *ibid.*, p. 66.
- 61 “2219 sayılı Hususî Hastaneler Kanunu” [Private Hospitals Law numbered 2219], *Resmî Gazete* [Official Gazette], number 2625, June 5, 1933.
- 62 Burak Şahin, *Charity and Old Age Care: The Non-Muslim Community Hospitals in İstanbul*, published dissertation, The Bogazici University Atatürk Institute for Modern Turkish History, İstanbul, 2009, pp. 63-64.
- 63 Nuran Yıldırım, “Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi” [Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital] in *Osmanlı’dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi* [A 180 Year-Old Story: Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2012, p. 15.
- 64 For sample deed documents, see Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and the History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2001.
- 65 Document numbered 255-87 provided by the İstanbul Governorship (Diran Bakar Archives).
- 66 Beyoğlu 1st Lower Civil Court, 1993/1129 E. 1993/704 K. Certificate of Inheritance (Diran Bakar Archives).
- 67 Through İstanbul 8th Civil Court of First Instance decision numbered 1955/45 E. 1955/80 K., Yervant Miaseryan’s status as inheritor was proven.
- 68 Decision numbered 1994/635 E. 1996/580 K. of the Beyoğlu 1st Lower Civil Court.
- 69 The 2nd Chamber of the Supreme Court of Appeals decision made on March 2, 1997, numbered 1997/590 E. 1997/1275 K.
- 70 Beyoğlu 2nd Civil Court of First Instance decision made on February 24, 1998, numbered 1998/96 K.
- 71 Petition presented by foundation lawyers Diran Bakar ve Setrak Davuthan to the 3rd Chamber of the ECHR on July 2, 2004, in response to the claims by the Republic of Turkey (Diran Bakar Archives).
- 72 Interview with Melkon Karaköse, former director of the foundation, conducted on April 25, 2012.
- 73 “Kasımpaşa”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 4, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, p. 480.
- 74 Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul* [History of İstanbul: İstanbul in th XVII. Century], Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, pp. 33-34.
- 75 According to legend, The Algerian Captain Hasan Pasha was an Armenian from Tekirdağ, and was sent to Algeria when he was young. His success there helped him rise through the ranks: Hasan Pasha became a captain pasha, and then a vizier (İnciyan, *ibid.*, pp. 79-81).

- 76 The building was completed in 1869 (Kevork Pamukciyan, *Zamanlar, Mekânlar, İnsanlar* [Times, Places, People], Aras Yayıncılık, İstanbul, 2003, p. 126).
- 77 BOA, İ.HR 114/5570, October 9, 1854.
- 78 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 83.
- 79 Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları* [Istanbul Writings], Aras Yayıncılık, İstanbul, 2002, p. 181.
- 80 BOA, İ.HR 114-5570, October 9, 1854; also see BOA, C.BH 34/1601, October 22, 1854.
- 81 Pamukciyan, *ibid.*, p. 181; Tuğlacı, *ibid.*, p. 83.
- 82 Murat Bebiroğlu, “Yeni Vakıflar Yönetmeliğine göre cemaat vakıfları seçimleri” [Elections at community foundations according to the new regulation regarding foundations], November 29, 2008. <http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=363&DiIId=1> (last accessed on June 17, 2012)
- 83 Murat Bebiroğlu, *ibid.*
- 84 This information is provided in the response dated May 28, 2012 of the DGF Press and Public Relations Consultancy to the official inquiry made by the Hrant Dink Foundation.
- 85 Hovhannes Der Garabedian, *Girtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [Educational Movements of Armenians in Turkey, 1600-1900], Cairo, 1983, pp. 137-138; Hagop Baronyan, *Azkayin Çoçer yev Bıduyd mı Bolso Tağerun Meç* [National Bigwigs and A Tour of Istanbul Neighbourhoods], Aramyan Öğrenci Derneği Yayını, İstanbul, 1962, pp. 269-272.

THE INVENTORY: ISTANBUL ARMENIAN FOUNDATIONS AND THEIR SEIZED PROPERTIES

- 1 “Tapu arşivlerini ‘sınırlı’ kullanın” [Make only ‘limited’ use of land registry archives], *Hürriyet*, September 19, 2006.
- 2 Population statistics of 1881/1882-1893 and 1914 presented in the table are official Ottoman population census data, according to which, Armenian population of İstanbul in the 1880’s was 150,000. Pamukciyan, on the other hand, argues that 250,000 Armenians lived in İstanbul in the 1880’s, and that this figure went down to 150,000 before World War I. Mağakya Ormanyan, the İstanbul Armenian Patriarch of the period, states that the Armenian population of the city in 1912 was 161,000. See Kemal Karpat, *Ottoman Population 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1985, pp. 122-149, 170-189; Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları* [Istanbul Writings], pp. 9-10; Osman Köker (ed.), *Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu’ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye’de Ermeniler* [Armenians in Turkey 100 Years Ago with the Postcards from the Collection of Orlando Carlo Calumeno], Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008, p. 66; Fuat Dünder, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar* [Minorities in the Population Censuses in Turkey], Doz Yayıncılık, İstanbul, 1999, pp. 58-60, 91-96, 160-184; 215-223.
- 3 The main resources regarding the educational life of the Armenians are Hovhannes Der Garabedian’s book titled *Girtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [Educational Movements of Armenians in Turkey, 1600-1900] (Cairo, 1983) and the manuscripts of historian and biographer Arşag Alboyacıyan. These manuscripts feature significant information on the history of Armenians living in İstanbul and other parts of Turkey. See also *Intarstag Oratsuyts Surp Pırgiç Azkayin Hivantanotsi* [Surp Pırgiç Armenian Hospital Yearbook, İstanbul, 1883-1950 (with certain intervals)] and Teotig, *Amenun Daretsuytsi* [Everyone’s Yearbook, İstanbul, 1907-1923; Vienna, 1925; Venice, 1926; Paris, 1927-1929]
- 4 Yuda Reyna and Ester Moreno Zonana, *Cemaat Vakıfları* [Community Foundations], Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003, p. 159.
- 5 Verdict of the 7th Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals dated April 10, 1962 and no. 2775 E. 3567 K. (Reyna and Zonana, *ibid.*, p. 160).
- 6 Prof. Dr. İsmet Sungurbey, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları* [The New Problems of Old Foundations], Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, p. 374.
- 7 ‘Law on Immovable Properties Actually Consigned to Public Services by Statutory Bodies or Institutions’ no. 221 and dated January 5, 1961.
- 8 Reyna and Zonana, *ibid.*, p. 163.
- 9 For example, verdict no. 99/4190E and 00/263K dated February 2, 2000 of the 17th Civil Chamber of the Supreme Court of Appeals on the Sütluçe Jewish Cemetery.
- 10 “Decree Law on the Organization and Tasks of the Ministry of Food, Agriculture and Stockbreeding and Decree Law on Changes to Certain Decree Laws”, *Official Gazette*, no. 28038, August 27, 2011.
- 11 There are six immovable assets of this nature. Four assets passed onto the Turkish Armenian Minority School Teachers Cooperation Foundation, one asset passed onto a mosque association, and one to a Greek foundation.
- 12 “Adalar” [“Princes’ Islands”], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı [Turkey Economic and Social History Foundation], İstanbul, 1993, vol. 1, p. 66.
- 13 *ibid.*, pp. 68-69.
- 14 Hrant Kasparyan, “Akla Hayale Gelmedik Taleplerle Karşılaşıyoruz” (Setrak Davuthan ile söyleşi) [We Come Across Some Incredible Demands] (interview with Setrak Davuthan), *Ağos*, 17 Nisan 2009, p. 20.
- 15 Kasparyan, *ibid.*
- 16 Council of State 12th Chamber verdict dated June 22, 1970 no. 1969/2347, K.1970/1361.
- 17 Verdict of the Sarıyer Cadastral Court dated January 19, 1996 no.E. 1994/5 and K. 1996/3.
- 18 Verdict of the Supreme Court of Appeals 1st Civil Chamber dated 11.12.1975 no E. 975/11168 and K. 975/12352. This verdict, which refers to the verdict dated 1974 of the Supreme Court of Appeals Civil Commission that enabled the type of implementation based on the 1936 Declaration and served as a case law, features the following statement: “Despite the fact that the appellant foundation was established by Turkish citizens, an error is made in the ratification verdict in mentioning laws that prohibit aliens to acquire immovable assets in Turkey. Therefore the decision has been made to remove that sentence from the court verdict via correction, and other than this (...) to reject the request for correction...”
- 19 Luiz Bakar Archives.
- 20 This regulation that regulated the methods and principles regarding the implementation of laws no. 4771 and 4778 was repealed with the Foundations’ Code drawn up on the basis of the Foundations Law no.5737 published in the Official Gazette dated September 27, 2008 no.27010. On the other hand, a new regulation listing active community foundations has not been made or introduced as of yet.
- 21 Kasparyan, *ibid.*
- 22 Kasparyan, *ibid.*
- 23 Verdict of the Plenary Session of Administrative Law Divisions of the Council of the State dated December 4, 2008 no. E:2006/1219, K: 2008/2216.
- 24 Hovhannes J. Tcholakian, *L’église arménienne catholique en Turquie*, İstanbul, 1998, pp. 49-50; Zakarya Mildanoğlu and Alin Pontioğlu, “Ermeniler ve Yapı Sanatı [Armenians and the Art of Building]”, Filiz Özdem (ed.), *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul* [Istanbul, the Sultan of Land and Sea], volume I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, p. 288; Pars Tuğlacı, *Armenian Churches of İstanbul*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, p. 293.
- 25 Tcholakian, *ibid.*, p. 49.
- 26 Tcholakian, *ibid.*, p. 50.
- 27 Tcholakian, *ibid.*, pp. 50-51.
- 28 Nejat Gülen, “Kınalıada”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, pp. 561-562.
- 29 Mildanoğlu ve Pontioğlu, *ibid.*, p. 283; Tuğlacı, *ibid.*, pp. 172-173.
- 30 Tuğlacı, *ibid.*, p. 236.
- 31 Belinda Karaca, “Bir zamanlar okuldu: Adaların eğitim ocağıydı [Once it was a school: The educational hearth of the Princes’ Islands]”, *Ağos*, February 7, 1997.
- 32 Karaca, *ibid.*
- 33 “Bakırköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 1, pp. 555-556.
- 34 “Yeşilköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 7, p. 510.
- 35 Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid.*, p. 251; Tuğlacı, *Armenian Churches of İstanbul*, p. 118.

- 36 “Bakırköy”, *ibid*, p. 556.
- 37 Tuğlacı, *ibid*, p. 118.
- 38 Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları* [Istanbul Writings], Istanbul, Aras Yayınları, 2002, p. 169.
- 39 “Özel Dadyan Ermeni İlköğretim Okulu Tarihçesi” [History of the Private Dadyan Armenian Primary School]. <http://www.dadyan.k12.tr/index.php/2012-02-04-18-53-03/tarihce> (last accessed on May 25, 2012)
- 40 *musakkafat*: Covered (roofed) buildings such as residences, commercial buildings and shops.
- 41 Tuğlacı, *ibid*, p. 152.
- 42 Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 2, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, Istanbul, 2004, pp. 154, 521.
- 43 Eremya Çelebi Kömürçiyân, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul* [History of Istanbul: Istanbul in the 17th Century], Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, Istanbul, 1988, p. 39; P. Ğ. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul* [Istanbul in the 18th Century], Istanbul Matbaası, 1956, p. 96.
- 44 Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid*, p. 269; Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 108.
- 45 *ibid*, pp. 214-215.
- 46 Lerna Asurluoğlu, “Bir zamanlar okuldu: Pianist Makruhyân’ın adını taşıyordu” [Once it was a school bearing Pianist Makruhyân’s name], *Agos*, August 30, 1996, p. 3; Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 108; Büyükkarcı, *İstanbul Ermeni Okulları* [Armenian Schools of Istanbul], Yelken Yayınları, Konya, 2003, pp. 50-51.
- 47 Cited by Asurluoğlu, *ibid*.
- 48 Asurluoğlu, *ibid*; Büyükkarcı, *ibid*, pp. 50-51.
- 49 Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid*, p. 269; Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 103-104.
- 50 “Ortaköy Mezarlığı nereye kayboldu?” [Where did the Ortaköy Cemetery disappear to?], *Agos*, July 19, 1996, p. 1, 7; “Ortaköy Mezarlığı kilisenin” [Ortaköy Cemetery returned to the church], *Agos*, June 18, 1999, pp.1, 7.
- 51 Büyükkarcı, *ibid*, p. 62.
- 52 Tcholakian, *ibid*, pp. 31-32.
- 53 *ibid*, p. 33.
- 54 Cited from Kömürçiyân’s *History of Istanbul* in “Tapu 200 yılda geldi” [Title deed issued after 200 years], *Agos*, July 12, 1996, pp. 1, 7.
- 55 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 131-133; Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid*, p. 267; “Tapu 200 yılda geldi” [Title deed issued after 200 years], *Agos*, July 12, 1996, pp. 1, 7.
- 56 “Bir zamanlar okuldu: Çağdaş eğitimin sembolüydü” [Once it was a school: The symbol of modern education], *Agos*, September 26, 1972, p. 3.
- 57 Tuğlacı, *ibid*, p. 216.
- 58 “36 Beyanamesi kurbanları: Kuruçeşme Kilisesi’nin evi (1962-1979)” [Victims of the 36 Declaration: The house of the Kuruçeşme Church], *Agos*, May 28, 1999, p. 2.
- 59 Kömürçiyân, *ibid*, p. 46; İnciciyan, *ibid*, p. 101.
- 60 Tuğlacı, *ibid*, p. 178; Mildanoğlu ve Pontioğlu, *ibid*, p. 267.
- 61 Tuğlacı, *ibid*, p. 214.
- 62 Diran Bakar Archives; “Luiz Bakar, Beykoz mucizesi” [Luiz Bakar, the Beykoz miracle], *Agos*, October 18, 1996, p. 1.
- 63 ‘Anarad Hıçutyun’, or ‘Immaculate Conception’, the Mother Mary.
- 64 “Congregation of Armenian Catholic Sisters of Immaculate Conception.” http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page_id=41 (last accessed on July 20, 2012)
- 65 *ibid*.
- 66 Talin Sarraf, “Bir zamanlar okuldu: O şimdi sanat evi” [Once it was a school: Now an art centre], *Agos*, November 1, 1996, p. 3.
- 67 Sarraf, *ibid*.
- 68 Sarraf, *ibid*.
- 69 “Sanatçıların yenilgisi” [The defeat of the artists], *Hürriyet*, January 31, 2000. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072> (last accessed on July 12, 2012)
- 70 “İSM tahliyesine protesto” [Protest against the evacuation of the Istanbul Art Centre], *Agos*, April 23, 1999.
- 71 “İSM tahliyesi başladı” [Evacuation of the Istanbul Art Centre begins], *Agos*, January 28, 2000.
- 72 “Sanatçıların yenilgisi” [The defeat of the artists], *Hürriyet*, January 31, 2000. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072> (last accessed on July 12, 2012)
- 73 “Sanat Tarlabası’nı terk ediyor” [Artists deserting Tarlabası], *Radikal*, July 13, 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192771> (last accessed on July 12, 2012); “İSM sanata veda etti” [Istanbul Art Centre bids farewell to art], *Agos*, July 14, 2006.
- 74 Büyükkarcı, *ibid*, p. 41-42; “Özel Anarad Hıçutyun Ermeni İlköğretim Okulu Tarihçe” [History of the Private Anarad Hıçutyun Armenian Primary School]. <http://www.anarathigutyun.k12.tr/tarihce.html> (last accessed on July 27, 2012)
- 75 *ibid*.
- 76 Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 3, p. 680.
- 77 Büyükkarcı, *ibid*, pp. 53-56.
- 78 Lerna Asurluoğlu, “Bir zamanlar okuldu: ‘Baskılara dayanamadı’” [Once it was a school: ‘Could not withstand the pressure’], *Agos*, November 15, 1996.
- 79 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 317.
- 80 *ibid*, p. 322.
- 81 “Halicioğlu Protestan Kilisesi hastane oluyor” [Halicioğlu Protestant Church to be hospital], *Agos*, June 6, 1997, pp. 1, 7.
- 82 “Kilise hastane olacak” [Church shall become hospital], April 18, 1997, *Agos*, pp. 1, 7.
- 83 Tcholakian, *ibid*, pp. 67-71; Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 291-292.
- 84 Andon Hasun, leader of the Catholic Armenians at the time, came to a sales agreement with Deputy Bishop Mussabini and the Austrian ambassador Baron Prokesch Osten. One of the conditions of this agreement was that the coat of arms symbolizing the Austrian Empire would remain on the gates of the church. See Tcholakian, *ibid*, pp. 37-39.
- 85 Tuğlacı, *ibid*, pp. 196-200; Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid*, p. 269.
- 86 Tuğlacı, *ibid*, p. 135; Mildanoğlu and Pontioğlu, *ibid*, p. 269.
- 87 Armaveni Miroğlu, “Pangaltı Ermeni Mezarlığı (Surp Hagop Mezarlığı)” [Pangaltı Armenian (Surp Hagop) Cemetery], <http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=323&DiId=1> (*Toplumsal Tarih* 187, pp. 34-39); Tuğlacı, *ibid*, p. 217.
- 88 Miroğlu, *ibid*; Tamar Nalcı and Emre Can Dağlıoğlu, “Bir gasp hikâyesi” [Story of a seizure], *Agos*, August 26, 2011, p. 10; Tuğlacı, *ibid*, p. 217.
- 89 Miroğlu, *ibid*; Nalcı and Dağlıoğlu, *ibid*, p. 10; Tuğlacı, *ibid*, pp. 218, 222.
- 90 Miroğlu, *ibid*.
- 91 Miroğlu, *ibid*.
- 92 Miroğlu, *ibid*.
- 93 Miroğlu, *ibid*.
- 94 Miroğlu, *ibid*.
- 95 Miroğlu, *ibid*; Nalcı and Dağlıoğlu, *ibid*, p. 11.
- 96 Sabur Sami Bey later issued a title deed under his daughter’s name for this plot of land, and sold it for 60,000 lira on behalf of the *Millî Reasürans İdaresi* [National Insurance Administration]. See Nalcı and Dağlıoğlu, *ibid*, p. 11.
- 97 Nalcı and Dağlıoğlu, *ibid*, p. 11.
- 98 Tuğlacı, *ibid*, pp. 87-88.
- 99 Büyükkarcı, *ibid*, p. 37. For further information see <http://www.esayan.com>
- 100 Avedis Arzuman, “Bir vefasızlık örneği” [A case of insincerity], *Agos*, February 7, 1997, pp. 1, 7.
- 101 Arzuman, *ibid*; Büyükkarcı, *ibid*, p. 32.
- 102 Avedis Arzuman, “Bir zamanlar okuldu: Bir ‘Naregyan’ vardı” [Once it was a school: There was a ‘Naregyan’], *Agos*, August 28, 1998, p. 3.
- 103 *ibid*.

- 104 *ibid.*
- 105 Sevan Ataoğlu, “Bir zamanlar okuldu: Kapisında ağacı, bina hâlâ ayakta” [Once it was a school: The building still stands, with a tree next to its door], *Agos*, September 5, 1997, p. 3; Büyükkarcı, *ibid.*, p. 50.
- 106 İnciciyan, *ibid.*, p. 84; Kömürçiyani, *ibid.*, pp. 36, 220-222.
- 107 Pamukciyan, *İstanbul Yazıları* [Istanbul Writings], pp. 3, 143; Tuğlacı, *ibid.*, pp. 164-165.
- 108 Kömürçiyani, *ibid.*, pp. 221-222.
- 109 Tuğlacı, *ibid.*, p. 165.
- 110 Pamukciyan, *ibid.*, p. 200.
- 111 Silva Kuyumcuyan, “Getronagan Ermeni Lisesi” [Getronagan Armenian High School], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [The Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 3, p. 395.
- 112 Pamukciyan, *ibid.*, pp. 200-201; Kuyumcuyan, *ibid.*, p. 395.
- 113 Hagop Mintzuri, *İstanbul Anıları 1897-1940* [Istanbul Memories 1897-1940], Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993, p. 81.
- 114 Kuyumcuyan, *ibid.*, p. 395.
- 115 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 85-87.
- 116 Talin Sarraf, “Bir zamanlar okuldu: Haliç Köprüsüne kurban gitti” [Once it was a school: A victim of the Golden Horn Bridge], *Agos*, January 10, 1997.
- 117 Tcholakian, *ibid.*, pp. 26-27.
- 118 Diran Bakar Archives.
- 119 “Eyüp”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], v. 3, p. 245; Elmon Hançer, “Eyüp Ermeni Kilisel-eri” [Armenian Churches in Eyüp] in İrfan Çalışan (ed.) *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu 7-9 Mayıs, Tebliğler* [8th Symposium on Eyüp Sultan’s History, Culture and Art, May 7-9, 2004, proceedings], Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004, pp. 288-297. http://ekitap.eyup.bel.tr:9600/sempozyum/eyup01.08/30_elmon.pdf
- 120 Pamukciyan, *ibid.*, p. 30; İnciciyan, *ibid.*, pp. 76, 150-151; Hançer, *ibid.*, pp. 288-291.
- 121 Hançer, *ibid.*, pp. 293-295; Tuğlacı, *ibid.*, p. 116.
- 122 Hançer, *ibid.*, p. 293.
- 123 Inventory prepared by the Istanbul Armenian Patriarchate Education Commission dated January 1, 1907, translated from the Armenian by Zarkarya Mildanoğlu, 2012.
- 124 Decision of Istanbul 1st Administrative Court E. 1996/180 K. 1997/1070
- 125 The 6th Chamber of the Supreme Court of Appeals decision E. 1998/882 K. 1999/1465
- 126 Hançer, *ibid.*, p. 291; Tuğlacı, *ibid.*, p. 190.
- 127 Hançer, *ibid.*, p. 291.
- 128 Vağarşag Seropyan, “Hireşdagabed (Surp) Kilisesi” [Hireşdagabed (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [The Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, p. 90.
- 129 Tuğlacı, *ibid.*, pp. 84-85.
- 130 Belinda Karaca, “Bir zamanlar okuldu: Şimdi sabun fabrikası” [Once it was a school: Now a soap factory], *Agos*, August 16, 1996, p. 3.
- 131 Tuğlacı, *ibid.*, p. 233.
- 132 Tuğlacı, *ibid.*, pp. 320-321.
- 133 “36 Beyannamesi kurbanları: Gedikpaşa Ermeni Protestan İlkokulu (1928-1980)” [Victims of the ‘36 Declaration: The Gedikpaşa Armenian Protestant Primary School], *Agos*, April 16, 1999, p. 2.
- 134 *ibid.*
- 135 “Vakıflar Genel Müdürlüğü dalga geçiyor” [The Directorate of Foundations is joking], *Agos*, September 21, 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=vakiflar-genel-mudurlugu-dalga-geciyor&haberid=2602> (last accessed on 24 September 2012).
- 136 Tuğlacı, *ibid.*, p. 141.
- 137 Catholic Armenians used a small chapel built toward the end of the 1830s before this church was erected (Tcholakian, *ibid.*, p. 43-44).
- 138 Tcholakian, *ibid.*, p. 45.
- 139 Tuğlacı, *ibid.*, pp. 153-157.
- 140 *ibid.*, p. 159-160.
- 141 *ibid.*, p. 134-135.
- 142 Büyükkarcı, *ibid.*, p. 57; Tuğlacı, *ibid.*, p. 160.
- 143 Tuğlacı, *ibid.*, p. 231-232.
- 144 This decree has not survived until today. However, several documents have referred to the decree later on. Based on these documents, the area that was designated as the property of the Sulu Manastir Foundation by Mehmet the Conqueror was depicted (see Map 26).
- 145 Kömürçiyani, *ibid.*, p. 3.
- 146 About the choir’s relation to the foundation, Beruhi Zurikyan, one of the foundation’s former directors, said the following: “Other churches also have choirs, but none of them have foundations. The Koğtan Choir is the choir of The Kumkapı Mother Mary Patriarchate Church. Because we have property, we hold the status of a foundation.” See “Dirasular Vakfı’nın 20 yılda değişmeyen yöneticisi Beruhi Zurikyan” [Beruhi Zurikyan, director of the Dirasular Foundation for 20 years], *Agos*, June 20, 2008, p. 5.
- 147 Günay Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı and Ferhat Kentel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* [Armenians in Turkey: Community-Individual-Citizen], İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, p. 237.
- 148 Tuğlacı, *ibid.*, pp. 96-103.
- 149 Pamukciyan, *ibid.*, pp. 196-197; Büyükkarcı, *ibid.*, p. 32.
- 150 For *mazbut* foundations, see chapter titled ‘Minority foundations from the Treaty of Lausanne to date’; for the Patriarchate’s legal personality see ‘The problem regarding the legal status of the Patriarchate’, p. 53.
- 151 This information comes from a book mentioned in A. Nurhan Becidyan’s article titled “Vakıflar Genel Müdürlüğü Sanasaryan Han konusunu çarpıttıyor” [The Directorate General of Foundations is misrepresenting the Sanasaryan Han case], <http://hyetert.blogspot.com/2012/01/vakflar-genel-muduru-sansaryan-han.html>. No further information is provided about the book. (<http://xa.yimg.com/kq/groups/1107592/2110358842name/Sanasaryan%20Galvadzner.pdf>)
- 152 Hovhannes Şahnazar, Sanasaryan Vasiyeti Davası [Sanasaryan’s Will] yayımlanmamış hukuki rapor (published legal report) 1939, translated from the Armenian by Şake Büyüksimkeşyan, 2009.
- 153 “Sanasaryan için hukuk mücadelesi başladı” [Legal battle for Sanasaryan Launched], *Agos*, January 20, 2012, p. 7.
- 154 Tuğlacı, *ibid.*, p. 137.
- 155 Lerna Asurluoğlu, “Bir zamanlar okuldu: Boğosyan Varvanyan, harap bir depo” [Once it was a school: The Boğosyan Varvanyan School, a derelict depot], *Agos*, August 9, 1996, p. 3; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 1, p. 191.
- 156 Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgic Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and History of the Surp Pirgic Armenian Hospital], pp. 450-451; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 1, p. 450; Vağarşag Seropyan, “Hovhannes (Surp) Kilisesi” [Hovhannes (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, p. 89.
- 157 Pamukciyan, *ibid.*, pp. 5, 30; İnciciyan, *ibid.*, p. 120.
- 158 Tuğlacı, *ibid.*, pp. 176-177; İnciciyan, *ibid.*, pp. 120, 133.
- 159 Büyükkarcı, *ibid.*, pp. 47-48.
- 160 The *Official Gazette* dated November 20, 1943 numbered 5561.
- 161 Decision of the Directorate of Foundations Council of Foundations numbered B.02.1.VGM.0.05.00.00/823 and decision no: 722 (Archives of the Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, The Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation).
- 162 Pamukciyan, *ibid.*, pp. 4-5, 12, 30.
- 163 Kömürçiyani, *ibid.*, pp. 8, 85; Tuğlacı, *ibid.*, pp. 93-94, 187.
- 164 Hovhannes Der Garabedian, *Girtagan Şarjumu Turkahayots Meğ*, 1600-1900 [Education Movement in the Turkish Armenian Community 1600-1900], Cairo, 1983, pp. 118-119, 130-131.
- 165 Kömürçiyani, *ibid.*, pp. 285-286.
- 166 M. Rifat Akbulut, “Kadıköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, pp. 335-336.
- 167 Kömürçiyani, *ibid.*, 285-286; Tuğlacı, *ibid.*, p. 185.
- 168 “Özel Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu” [Private Aramyan

- Uncuyan Armenian Primary School]. <http://www.aramyanuncuyan.k12.tr/tarihce.php> (last accessed on August 23, 2012)
- 169 Tcholakian, *ibid*, p. 91.
- 170 Tuğlacı, *ibid*, p. 305.
- 171 Murat Belge, *İstanbul Gezi Rehberi* [Istanbul Tour Guide], İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, p. 375; Tuğlacı, *ibid*, p. 179.
- 172 Rozerin Doğan, *Kanatları Ada Süslü Kartal* [Kartal (lit. 'Eagle') with Islands Embellished with Wings], Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010, p. 86; Tuğlacı, *ibid*, p. 179.
- 173 Der Garabedian, *ibid*, pp. 130-131.
- 174 Tuğlacı, *ibid*, p. 216. The abovementioned school continues to provide education as the, 'Şehit Öğretmen Hüseyin Ağırman Anadolu Teknik, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi' [Martyr Teacher Hüseyin Ağırman Anatolian Technical, Technical High-School and Industrial High-School].
- 175 Tuğlacı, *ibid*, pp. 91-92.
- 176 Tuğlacı, *ibid*, p. 213.
- 177 Tuğlacı, *ibid*, p. 195, 316; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians in History], volume 1, p. 500, volume 2, p. 658.
- 178 "Law no.831 on Water Supplies", *Resmi Ceride* [Official Gazette], number 368, May 10, 1926.
- 179 Çiğdem Aysu, "Büyükdere", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 2, pp. 359-361.
- 180 Tcholakian, *ibid*, pp. 85-86.
- 181 Tuğlacı, *ibid*, p. 151; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians in History], volume 2, p. 249.
- 182 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 66; Vağarşag Seropyan, "Santukhd (Surp) Kilisesi" [Santukhd (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 6, p. 456.
- 183 BOA, Y..PRK.AZ]. 10/56, July 19, 1885. The document states that an event was organized for the benefit of "Rumelihsarı Armenian Schools" in the garden that belong to the Egypt Khedivate in Baltalimanı.
- 184 Lerna Asurluoğlu, "Hisar'ın eğitim ocağı 55 yıl önce söndü" [The educational hearth of Hisar was extinguished 55 years ago], *Agos*, September 13, 1996, p. 3.
- 185 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 238.
- 186 Tcholakian, *ibid*, p. 79.
- 187 Tuğlacı, *ibid*, p. 114.
- 188 Tuğlacı, *ibid*, p. 84.
- 189 Tcholakian, *ibid*, p. 61.
- 190 Tuğlacı, *ibid*, p. 188.
- 191 "Özel Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu Tarihçesi" [History of the Private Feriköy Armenian Primary School]. <http://www.feio.k12.tr/ayrinti.php?&m=106> (last accessed on August 22, 2012)
- 192 Tcholakian, *ibid*, p. 75-76; Tuğlacı, *ibid*, p. 290.
- 193 "Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi Tarihçesi" [History of the Private Pangaltı Armenian Primary School and High-School]. <http://www.pangaltilisesi.k12.tr/webac.asp?referans=35> (last accessed on September 3, 2012)
- 194 Archbishop Hovhannes Çolakyian, *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü* [Past and Present of Our Historical Surp Agop Hospital], İstanbul, 2004, pp. 7-8.
- 195 *ibid*, pp. 9-10.
- 196 Tcholakian, *ibid*, pp. 55-58.
- 197 Çolakyian, *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü* [Past and Present of Our Historical Surp Agop Hospital], pp. 11-17, 41-73.
- 198 *ibid*, pp. 18-25.
- 199 Tuğlacı, *ibid*, p. 307.
- 200 Sarkis Seropyan, "Tarihi bir kurumumuz: Karagözyan" [A historical institution of ours: Karagözyan], *Agos*, June 27, 1997, p. 8.
- 201 "Karagözyan arsasına istimlak" [Karagözyan land expropriated], *Agos*, June 13, 1997, p. 1, 9; "Başlangıçtan bugüne istimlak olayı" [Expropriation from past to present], *Agos*, June 13, 1997, pp. 1, 9; "...ve istimlak kaldırıldı" [...expropriation order lifted], *Agos*, July 18, 1997, p. 1; "Gülay Atığ Ankara'da çözüm arıyor" [Gülay Atığ seeks solution in Ankara], *Agos*, July 25, 1997, pp. 1, 7; "Sonuçsuz tahliye davası" [Inconclusive evacuation case], *Agos*, December 22, 2000, p. 1; "Karagözyan başardı" [Karagözyan victorious], *Agos*, December 14, 2001, p. 1; "Nihayet tahliye edildi" [Finally evacuated], *Agos*, April 5, 2002, p. 1, 11; "İşte Karagözyan mucizesi" [The Karagözyan miracle], *Agos*, May 20, 2005, pp. 1, 12.
- 202 Interview conducted with Archbishop Hovhannes Çolakyian on October 19, 2011.
- 203 "Kandilli", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul Past to Present], volume 4, pp. 408-409; Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 1, p. 466; Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, p. 194.
- 204 BOA, MF. MKT. 372/17, October 21, 1897.
- 205 Tuğlacı, *ibid*, p. 235.
- 206 Nur Akın, "Kuzguncuk", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 5, p. 146.
- 207 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 169-170.
- 208 Günay Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karın Karakaşlı and Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* [Armenians in Turkey: Community-Individual-Citizen], İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, p. 238.
- 209 Diran Bakar Archives.
- 210 Özdoğan et al, p. 238.
- 211 The *hayrat* [charitable properties] of the Surp Pırgıç Armenian Hospital, Getronagan Armenian High-School and Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church, Surp Haç Armenian High-School, Kalfayan Orphanage and Karagözyan Orphanage, institutions of the Armenian community that carry foundation status, are different from neighbourhood church foundations in that they are spread out across the entire city of İstanbul and serve the entire Armenian community. Following the abolishment of the Armenian Properties Communal Administration Committee in the aftermath of the May 27, 1960 military coup, it became impossible to administer these foundations communally. Today, although each foundation has its independent administrators, their administrative elections are carried out every four years on an İstanbul-wide basis and together, unlike the elections of neighbourhood church foundations. Because of the problems the Surp Haç Armenian High-School Foundation has encountered since 1981 in its relations with the Directorate General of Foundations, these elections, referred to as the 'Five Foundation Elections' have become, with one absentee, the 'Four Foundation Elections'. (Özdoğan et al, p. 238.)
- 212 Directive no. 420-3-3517 of the Ministry of National Education dated July 26, 1967.
- 213 Diran Bakar Archives.
- 214 Official statement no. 965/395-4 U.S. 10202 dated September 14, 1965 of the İstanbul Governorship.
- 215 Günay Göksu Özdoğan and Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duyamak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri* [Listening to the Armenians in Turkey: Problems, Demands and Proposals for Solutions], TESEV Yayınları, İstanbul, 2011, p. 96.
- 216 Sahag Güryan, "Danıştay, Azınlık Tali Komisyonu'nu aratmıyor" [The Council of the State no better than the Minorities Auxiliary Commission], *Agos*, March 25, 2011, p. 7.
- 217 Diran Bakar Archives.
- 218 Özdoğan et al, p. 238.
- 219 This claim was repeated verbatim in the petition of the lawsuit filed by the Treasury at the Üsküdar 5th Court of First Instance in 2003 with file number HHH2003/39.
- 220 Diran Bakar Archives.
- 221 The act of the İstanbul Foundations Regional Head-Directorate dated April 3, 2004 (Diran Bakar Archives).
- 222 Verdict no. E. 2003/2272 K. 2005/6741 dated November 15, 2005 of the Council of the State 10th Chamber. The comments of Kurban and Hatemi regarding the verdict are worth mentioning: "Although the verdict of the Council of the State 10th Chamber is in favour of the foundation, it contains striking views revealing the state's perception of non-Muslims. Among the administrative documents and implementations the court grounds its verdict on when ruling that the Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation is a community foundation, we find an official document dated April 9, 1973 of the Department of Chief of Staff 1st Army and Martial Law Command Headquarters stating that 'no inconvenience has

been detected in the foundation carrying out an administrative council election'. It is thus revealed that the army of Turkey, responsible of providing the security of the country, closely follows reform laws regarding community foundations and makes 'recommendations' regarding their implementation." (Dilek Kurban and Kezban Hatemi, *Bir 'Yabancı'laştırma Hikâyesi: Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu* [A Story of 'Alien'ation: The Foundation and Immovable Asset Problem of Non-Muslim Communities in Turkey], Istanbul, TESEV, 2010, p. 25.)

- 223 Murat Bebiroğlu, "Surp Haç Tibrevank'ın bitmeyen çilesi" [The never-ending ordeal of Surp Haç Tibrevank], May 24, 2011. <http://hyetert.blogspot.com/2011/05/surp-hac-tbrevankn-bitmeyen-cilesi.html> (last accessed on August 22, 2012)
- 224 "Ermeni Kilisesi'ne vakıf statüsü" [Foundation status to Armenian church] *CNN Türk*, April 18, 2012. <http://www.cnntrk.com/2012/turkiye/04/18/ermeni.kilisesine.vakif.statusu/657766.o/> (last accessed on August 22, 2012)
- 225 The Turkish Armenian Minority School Teachers Benevolent Foundation was founded in 1965 because the association of the same name could not accept immovable assets as donations. Since community foundations could not acquire property, some members of the Armenian community did, from this date on, make donations to this foundation. For detailed information see <http://www.teaov.org/tr/main.php>
- 226 Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, pp. 121-126.
- 227 Tuğlacı, *ibid*, p.123.
- 228 Tuğlacı, *ibid*, pp. 128-129.
- 229 Büyükkarcı, *ibid*, pp. 52-53.
- 230 The correct form of the name is 'Mağakya', however, this is how it is spelt in the title deed.

CONCLUSION: EVALUATIONS AND SUGGESTIONS

- 1 "Milyon liralık binaya kat parası" [Compensation worth a single flat for a building worth millions], *Agos*, September 29, 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=milyon-liralik-binaya-kat-parasi&haberid=2747> (last accessed on October 5, 2012)
- 2 Baskın Oran, "Mor Gabriel dosyasından kaybolan evrak [The lost document in the Mor Gabriel file]", *Radikal*, 24 June 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1092244> (last accessed on October 5, 2012)

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

- Agos Gazetesi Arşivi
 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı Arşivi
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul
 Cevdet Bahriye (C. BH)
 Dahiliye İdare-i Umumiye Belgeleri (DH.İ.UM)
 Dahiliye Mektubi Kalemî (BOA/DH. MKT)
 Haritalar (HRT.h)
 İradeler Hariciye (İ.HR)
 İrade Şurayı Devlet (İ. ŞD)
 Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF. MKT)
 Meclis-i Vükela Mazbataları
 Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Jurnaller (Y.PRK.AZJ)
 Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
 Beyoğlu Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı Arşivi Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu) Arşivi
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Arşivi
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
 Diran Bakar Arşivi
 Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı Arşivi
 Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
 Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı Arşivi
 Halicioğlu Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı Arşivi
 Hrant Dink Vakfı Arşivi
 Karaköy Surp Pırgiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Arşivi
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
 Kocamustafapaşa Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Arşivi
 Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı Arşivi
 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi

Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Arşivi

Resmi Ceride

Resmi Gazete

Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı Arşivi

Takvim-i Vakayi

Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi

Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi

Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi

BASILİ BİRİNCİL KAYNAKLAR

Dağdelen, İrfan (yay. haz.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007.

— *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*, cilt 1-3, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2006, 2007.

Düstur, ikinci tertip, cilt 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336.

Düstur, ikinci tertip, cilt 11, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.

Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate, Selanik Matbaası, İstanbul, 1329.

Kardeş, Salahaddin, “*Tehcir*” ve *Emvali Metruke Mevzuatı*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2008.

Meclis-i Ayan Zabıt Cerideleri

Meray, Seha L. (çev.), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Milli Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat, Maliye Vekâleti Milli Emlak Müdürlüğü [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937.

Pervititch, Jacques, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2000.

TBMM Kavanin Mecmuası, birinci intihab devresi, cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1341.

TBMM Zabıt Cerideleri

İKİNCİL KAYNAKLAR

A Brief Account of the Mechitaristic Society founded on the Island of S. Lazaro, Armenian Academy, Venice, 1835.

“Adalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 1, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, s. 66-73.

Adıyeke, Ayşe Nükhet, *Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: ‘Cemaat-İ İslamiyeler’*, 1913-1998, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2001.

- Akbulut, M. Rifat, "Kadıköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 329-339.
- Akın, Nur, "Kuzguncuk", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 145-146.
- Artan, Tülay, "Boyacıköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 316.
- Aysu, Çiğdem "Büyükdere", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 359-361.
- Bakar, Diran, "Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları", İbrahim Ö. Kaboğlu (der.), *Ulusal, Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması* içinde, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2002.
- tebliğ (başlık belirtilmemiş), Suat Ballar (der.), *Eski Vakıfların Günümüze Ulaşan Uygulamaları, Sorunları ve Çözümleri Semineri*, 7-8 Aralık içinde, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2001.
- "Bakırköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 1, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, s. 555-557.
- Baronyan, Hagop, *Azkayın Çoçer yev Bıduyd mı Bolso Tağerun Meç* [Milli Kodamanlar ve İstanbul Mahallelerinde Bir Gezi], Aramyan Öğrenci Derneği Yayını, İstanbul, 1962.
- Baytar, Lora, "Galata Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi ve Ortaçağ Ermeni Mimarlığı ile İlişkisi", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2005.
- Belge, Murat, *İstanbul Gezi Rehberi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Brunnbauer, Ulf, "The Perception of Muslims in Bulgaria and Greece: Between the 'Self' and the 'Other'", *Journal of Muslim Minority Affairs*, cilt 21, sayı 1, 2001.
- Bülbüller, Nalan, "Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Manastır Mektebi Koruma Sorunları", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2010.
- Büyükkarcı, Süleyman, *İstanbul Ermeni Okulları*, Yelken Yayınları, Konya, 2003.
- Cansever, Turgut, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- Chousein, Ali, "Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2005.
- Çolakyan, Hovhannes, *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü*, İstanbul, 2004.
- Davuthan, Setrak, tebliğ (başlık belirtilmemiş), *Cemaat Vakıfları, Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* içinde, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Dede, Abdurrahim, *Rumeli'nde Bırakılanlar: Batı Trakya Türkleri*, Otağ Matbaası, İstanbul, 1975.
- Doğan, Rozerin, *Kanatları Ada Süslü Kartal*, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010.
- Dündar, Fuat, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar*, Doz Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Eksi, Nuray, *Yargıtay, Danıştay ve AİHM Kararları Işığında Cemaat Vakıflarının Mülkiyet Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Fotic, Alexandar, "The Official Explanations for the Confiscation and Sale of Monasteries (Churches) and Their Estates at the Time of Selim II", *Turcica*, cilt XXVI, 1994, s. 33-54.
- Gallant, Thomas W., *Modern Greece*, Arnold ve Oxford University Press, Londra ve New York, 2001.
- Garabedian, Hovhannes Der, *Gırtagan Sarjumu Turkahayots Meç, 1600-1900* [Türkiye Ermenileri Arasında Eğitim Hareketi, 1600-1900], Kahire, 1983.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Aralık 1982, s. 147-53.
- Giritlioğlu, Necla, tebliğ (başlık belirtilmemiş), *Cemaat Vakıfları Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* içinde, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Gülen, Nejat, "Kınalıada", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 560-562.
- Güneri, Hasan, "Azınlık Vakıflarının İncelenmesi", *Vakıflar Dergisi*, sayı 10, 1973.
- "Haliç", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, s. 501-508.
- Hançer, Elmon, "Eyüp Ermeni Kiliseleri", İrfan Çalışan (der.) *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 7-9 Mayıs 2004* içinde Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 164-175. http://ekitap.eyup.bel.tr:9600/sempozyum/eyup01_08/30.elmon.pdf
- Hatemi, Hüseyin, "Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler", *Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan* (Armağan Yayın Kurulu: Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, Hasan Erman) içinde, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004.
- "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004
- *Medenî Hukuk Tüzelkişileri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1979.

— *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1969.

Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, cilt 11, sayı 1, 1999.

İmamoglu, Altuğ, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri*, Yazıt Yayınları, Ankara, 2006.

İnciciyan, P. Ğ., *XVIII. Asırda İstanbul*, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1956.

İşeri, Ahmet, "Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis)", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1968.

— "Vakıflar (Medeni Kanun'dan Önceki ve Sonraki Vakıf Nevi'leri ve Hukuki Mahiyetleri)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt XXI, sayı 1-4, 1964.

İşözen, Erhan, "Ortaköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, s. 141-143.

Kara, Fahrünnisa Ensari, "Eyüp", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 245-250.

— "Sütlüce", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993, 1994, s. 117-119.

Karlık, Haluk, "Yeşilköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 510-512.

Karpat, Kemal, *Ottoman Population 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1985.

Kévorkian, Raymond H. ve Paul B. Paboudjian, *Les Arméniens dans l'Empire Ottoman a la veille du génocide*, d'Art et d'Histoire ARHIS, Paris, 1992.

Koptaş, Rober, "Bir Başka Gözle Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nin İlk Yılları", *Toplumsal Tarih*, sayı 148, Nisan 2006.

Köker, Osman (der.), *Orlanda Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Kömürçüyan, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Köseyan, Varujan, "Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihçesine Kısa Bir Bakış", *Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnamelerinde İlan ve Reklamlar*, içinde Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Özel Koleksiyonu, İstanbul, 1999.

Kurban, Dilek ve Konstantinos Tsitselikis, *Bir Mütakabiliyet Hikayesi: Yunanistan ve Türkiye'de Azınlık Vakıfları*, TESEV, İstanbul; [KEMO: Selanik], 2010.

Kurban, Dilek ve Kezban Hatemi, *Bir 'Yabancı'laştırma Hikâyesi: Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu*, TESEV, İstanbul, 2009.

Kuruç, Bilsay, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası*, 2. Cilt, 1933-1935, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 580, Ankara, 1993.

Macar, Elçin, "Patrik Konstantinos'un Sınırdışı Edilmesi", *Tarih ve Toplum*, sayı 155, 1996.

Mardin, Ebül'ula, *Toprak Hukuku Dersleri*, Stad Matbaası, İstanbul, 1947.

Mazower, Mark, *Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2003.

Meinardus, Ronald, "Muslims: Turks, Pomaks and Gypsies", Richard Clogg (der.), *Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society* içinde, Hurst & Company, Londra, 2002.

Mildanoğlu, Zakarya ve Alin Pontioğlu, "Ermeniler ve Yapı Sanatı", Filiz Özdem (der.), *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul*, cilt I içinde, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

Onaran, Nevzat, *Emval-i Metruke Olayı: Osmanlı'da ve Cumhuriyette Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi*, Belge Yayınları, İstanbul, 2010.

Oran, Baskın, *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama, İletişim Yayınları*, İstanbul, 2005.

— *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

Osmanlı'dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi, Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

Ömer Hilmi Efendi, *İthaf-ül ahlaf fi Ahkam-il Evkaf*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1977.

Özdoğan, Günay Göksu, Füsun Üstel, Karin Karakaşlı ve Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Özdoğan, Günay Göksu ve Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011.

Öztürk, Nazif, *Azınlık Vakıfları*, Altinküre, Ankara, 2003.

— *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1995.

Pamukçiyen, Kevork, *Zamanlar, Mekânlar, İnsanlar (Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar - III)*, Aras Yayıncılık, 2003.

— *İstanbul Yazıları (Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar - I)*, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2002.

— "Yedikule Ermeni Hastanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 460.

Panayi, Panikos, *Outsiders: A History of European Minorities*, Hambledon Publication, London, 1999.

Reyna, Yuda ve Ester Moreno Zonana, *Son Yasal*

Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003.

Sakmar, Ata, "Cemaat Vakıflarıyla İlgili Hukuki Düzenlemeler", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004.

Seropyan, Vağarşag, "Santukhd (Surp) Kilisesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 456.

— "Krikor Lusavoriç (Surp) Kilisesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 106-108.

— "Hıreşdagabed (Surp) Kilisesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, s. 90-91.

— "Hovhannes (Surp) Kilisesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, 1994, 89-90.

Sertoğlu, Midhat, "Osmanlı Devleti Zamanında Kurulan Vakıflarda 'Mektubiyet' Meselesi ve Bunun Hukuki Durumu", *Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı*, sayı XII, 1981-1982.

Sungurbey, İsmet, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları*, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2001.

Şahin, Burak, "Charity and Old Agy Care: The Non-Muslim Community Hospitals in İstanbul", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Şahnazar, Hovhannes, *Sanasaryan Vasiyeti Davası*, Hukuki Rapor, 1939, Ermenice aslından çeviren: Şake Büyüksimkeşyan, 2009.

Tcholakian, Hovhannes J., *L'église arménienne catholique en Turquie*, İstanbul, 1998.

Tuğlacı, Pars, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 287-1850*, cilt 1, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1850-1890*, cilt 2, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1890-1923*, cilt 3, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 1991.

Tuzla Ermeni Çocuk Kampı: Bir El Koyma Öyküsü, İHD İnsan Hakları İçin Basın Yayın Organizasyon İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2000.

Üngör, Uğur Ü. ve Mehmet Polatel, *Confiscation and Destruction: The Young Seizure of Armenian Property*, Continuum, Londra ve New York, 2011.

Yagcioglu, Dimostenis, "From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems

Analysis of a Triadic Ethnic Conflict", yayımlanmamış doktora tezi, Conflict Analysis and Resolution Bölümü, George Mason Üniversitesi, 2004.

Yapar, Berrin, "Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeâğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, İstanbul, 2007.

Yarman, Arsen, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001.

Yıldırım, Nuran, "Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi", *Osmanlı'dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi*, içinde Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

Zekiyan, Boğos Levon, *Ermeniler ve Modernite: Gelenek ve Yenileşme / Özgüllük ve Evrensellik Arasında Ermeni Kimliği*, çev. Altuğ Yılmaz, Aras Yayıncılık, İstanbul, 2001.

GAZETE YAZILARI VE HABERLER

"36 Beyannamesi kurbanları: Bomonti Mihitryan Okulu", *Ağos*, 6 Ağustos 1999, s. 2.

"36 Beyannamesi kurbanları: Gedikpaşa Ermeni Protestan İlkokulu (1928-1980)", *Ağos*, 16 Nisan 1999, s. 2.

"36 Beyannamesi kurbanları: Kuruçeşme Kilisesi'nin evi (1962-1979)", *Ağos*, 28 Mayıs 1999, s. 2.

"...ve istimlak kaldırıldı", *Ağos*, 18 Temmuz 1997, s. 1.

Arzuman, Avedis, "Bir zamanlar okuldu: Bir vefasızlık örneği", *Ağos*, 7 Şubat 1997, s. 1, 7.

Asurluoğlu, Lerna, "Bir Zamanlar Okuldu: 'Baskılara Dayanamadı'", *Ağos*, 15 Kasım 1996, s. 3.

— "Bir zamanlar okuldu: Boğosyan Varvryan, harap bir depo", *Ağos*, 9 Ağustos 1996, s. 3

— "Bir zamanlar okuldu: Piyanist Makruhyan'ın adını taşıyordu", *Ağos*, 30 Ağustos 1996, s. 3.

— "Hisar'ın eğitim ocağı 55 yıl önce söndü", *Ağos*, 13 Eylül 1996, s. 3.

Ataoğlu, Sevan, "Bir zamanlar okuldu: Kapısında ağacı, bina hâlâ ayakta", *Ağos*, 5 Eylül 1997, s. 3.

"Başlangıçtan bugüne istimlak olayı", *Ağos*, 13 Haziran 1997, s. 1, 9.

"Bir zamanlar okuldu: Çağdaş eğitimin sembolüydü", *Ağos*, 26 Eylül 1972, s. 3.

"Dirasular Vakfı'nın 20 yıldan beri değişmeyen yöneticisi: Beruhi Zurikyan", *Ağos*, 20 Haziran 2008, s. 5.

Felek, Burhan, "Kolonel Hayık", *Milliyet*, 29 Mayıs 1972.

"Gülay Atıg Ankara'da çözüm arıyor", *Ağos*, 25 Temmuz 1997, s. 1, 7.

Güryan, Sahag, “Danıştay, Azınlık Tali Komisyonu’nu aratmıyor”, *Agos*, 25 Mart 2011, s. 7.

“Halicioğlu Protestan Kilisesi hastane oluyor”, *Agos*, 6 Haziran 1997, s. 1, 7.

“İSM sanata veda etti”, *Agos*, 14 Temmuz 2006, s. 3.

“İSM tahliyesi başladı”, *Agos*, 28 Ocak 2000, s. 1, 11.

“İSM tahliyesine protesto”, *Agos*, 23 Nisan 1999, s. 1, 11.

“İşte Karagözyan mucizesi”, *Agos*, 20 Mayıs 2005, s. 1, 12.

Karaca, Belinda, “Bir zamanlar okuldu: Adaların eğitim ocağıydı”, *Agos*, 7 Şubat 1997, s. 3.

— “Bir zamanlar okuldu: Şimdi sabun fabrikası”, *Agos*, 16 Ağustos 1996, s. 3.

“Karagözyan arsasına istimlak”, *Agos*, 13 Haziran 1997, s. 1, 9.

“Karagözyan başardı”, *Agos*, 14 Aralık 2001, s. 1.

“Kilise hastane olacak”, 18 Nisan 1997, *Agos*, s. 1, 7.

“Luiz Bakar, Beykoz mucizesi”, *Agos*, 18 Ekim 1996, s. 1.

“Nihayet tahliye edildi”, *Agos*, 5 Nisan 2002, s. 1, 11.

“Okul gerçek sahiplerinde”, *Agos*, 6 Ağustos 1999, s. 3.

“Okula tahliye, eşyalar sokakta”, *Agos*, 5 Şubat 1999, s. 1, 11.

“Ortaköy Mezarlığı kilisenin”, *Agos*, 18 Haziran 1999, s. 1, 7.

“Ortaköy Mezarlığı nereye kayboldu?”, *Agos*, 19 Temmuz 1996, s. 1, 7.

Pulur, Hasan, “Amerika’da Türk dostu Ermeni”, *Milliyet*, 27 Mayıs 1972.

“Sanasaryan için hukuk mücadelesi başladı”, *Agos*, 20 Ocak 2012, s. 7.

“Sanat Tarlabası’nı terk ediyor”, *Radikal*, 13 Temmuz 2006. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192771> (son erişim tarihi: 12 Temmuz 2012)

“Sanatçıların Yenilgisi”, *Hürriyet*, 31 Ocak 2000. <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072> (son erişim tarihi: 12 Temmuz 2012)

Sarra, Talin “Bir zamanlar okuldu: Haliç Köprüsüne kurban gitti”, *Agos*, 10 Ocak 1997, s. 3.

— “Bir zamanlar okuldu: O şimdi sanat evi”, *Agos*, 1 Kasım 1996, s. 3.

Seropyan, Sarkis, “Tarihi bir kurumumuz: Karagözyan”, *Agos*, 27 Haziran 1997, s. 8.

“Sonuçsuz tahliye davası”, *Agos*, 22 Aralık 2000, s. 1.

“Şimdilik geçici çözüm”, *Agos*, 12 Şubat 1999, s. 1.

“Tapu 200 yılda geldi”, *Agos*, 12 Temmuz 1996, s. 1, 7.

Tözer, Berran, “Yetimhaneden vergi istediler”, *Hürriyet*, 29 Eylül 1998. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/29/69284.asp> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

İNTERNET KAYNAKLARI

“Baskın Oran: Bu bir ‘tek maddelik devrim’ olmaktan uzak”, 2011. <http://www.durde.org/2011/09/baskin-oran-bu-bir-%E2%80%99tek-maddelik-devrim%E2%80%99-olmaktan-uzak/> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

Bebiroğlu, Murat, “Yeni Vakıflar Yönetmeliğine göre cemaat vakıfları seçimleri”, 29 Kasım 2008. <http://www.hyertert.com/yaziz.asp?Id=363&DilId=1> (son erişim tarihi: 20 Ağustos 2012)

— “Sorunlarımız: cemaat vakıfları”, 2003. <http://www.hyertert.com/yaziz.asp?Id=127&DilId=1> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

— “Surp Haç Tıbrevank’ın Bitmeyen Çilesi”, 24 Mayıs 2011. <http://hyertert.blogspot.com/2011/05/surp-hac-tbrevankn-bitmeyen-cilesi.html> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)

Becidyan, A. Nurhan, “Vakıflar Genel Müdürü Sansaryan Han konusunu çarpıtıyor.” <http://hyertert.blogspot.com/2012/01/vakflar-genel-muduru-sansaryan-han.html> (son erişim tarihi: 25 Temmuz 2012)

“Congregation of Armenian Catholic Sisters of Immaculate Conception”. <http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page.id=41> (son erişim tarihi: 20 Temmuz 2012)

Davuthan, Setrak, “Siyasi irade 651 sayılı kanun hükmünde kararnameye tam anlamıyla yansımış mıdır?”, 18 Mayıs 2012. <http://hyertert.blogspot.com/2012/05/siyasi-irade-651-sayl-kanun-hukmunde.html> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

“Ermeni Kilisesi’ne Vakıf Statüsü”, *CNN Türk*, 18 Nisan 2012. <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/04/18/ermeni.kilisesine.vakif.statusu/657766.o/> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)

Koç, İlyas ve Gürkan Tuzlu, “Yetimhanenin tapusu Patrikhane’ye teslim edildi”, *Zaman*, 30 Kasım 2010. <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1058-702&title=rum-yetimhanesinin-tapusu-patrikhaneye-teslim-edildi> (son erişim tarihi: 25 Ağustos 2012)

Mahcupyan, Etyen, “Türkiye’de Gayrimüslim cemaatlerin sorunları ve vatandaş olamama durumu üzerine”, 2004, s. 5. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/7cb74c6c-4191-4bd0-a786-bd05d11e1ec4/EMahcupyanYorum17062004.pdf> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

“Mechitarist Fathers’ Monastic Order.” <http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page.id=43> (son erişim tarihi: 10 Temmuz 2012)

Öktem, Emre, “Türkiye’deki Gayri Müslim cemaatlerin durumu”. <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=703> (son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

“Özel Anarad Hıgutyun Ermeni İlköğretim Okulu tarihçe”.
<http://www.anarathigutyun.k12.tr/tarihce.html>

(son erişim tarihi: 27 Temmuz 2012)

“Özel Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu”.
<http://www.aramyanuncuyan.k12.tr/tarihce.php> (son erişim tarihi: 23 Ağustos 2012)

“Özel Dadyan Ermeni İlköğretim Okulu tarihçesi”. <http://www.dadyan.k12.tr/index.php/2012-02-04-18-53-03/tarihce>
(son erişim tarihi: 25 Mayıs 2012)

“Özel Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu tarihçesi”. <http://www.feio.k12.tr/ayrinti.php?&m=106> (son erişim tarihi: 22 Ağustos 2012)

“Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi tarihçesi”.
<http://www.pangaltilisesi.k12.tr/webac.asp?referans=35>
(son erişim tarihi: 3 Eylül 2012)

Reyna, Yuda, “Cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ve tasarruflarına ait yönetmelik”, 2 Kasım 2002.
<http://www.hyetert.com/yazi3.asp?Id=109&DiId=1>
(son erişim tarihi: 17 Haziran 2012)

“Vakıflar Genel Müdürlüğü dalga geçiyor”, *Agos*, 21 Eylül 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=vakiflar-genel-mudurlugu-dalga-geciyor&haberid=2602> (son erişim tarihi: 24 Eylül 2012)

“Vakıflar: Yaklaşık 200 iade yapılacak”, *Radikal*, 30 Ağustos 2011. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1061768&Date=01.09.2011&CategoryID=77> (son erişim tarihi: 20 Mayıs 2012)

SÖZLÜKLER

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 21. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.

T. C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, “Vakıf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”.

<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=30>

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 5. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

BIBLIOGRAPHY

PRIMARY SOURCES

Agos Weekly Archives
 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzi Armenian Church and School Foundation Archives
 Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation Archives
 Beyoğlu Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Nuns' Monastery and School Foundation Archives
 Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitaryan School and Monastery Foundation Archives (Bomonti Armenian Catholic Primary School)
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation Archives
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation Archives
 Diran Bakar Archives
 Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation Archives
 Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation Archives
 Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation Archives
 Halıcıoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation Archives
 Hrant Dink Foundation Archives
 Karaköy Surp Pırgiç Armenian Catholic Church Foundation Archives
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation Archives
 Kocamustafapaşa Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Church Foundation Archives
 Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation Archives
 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation Archives
 Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation Archives
 Prime Ministry's Ottoman Archive (BOA), Istanbul
 Cevdet Bahriye (C. BH)

Dahiliye İdare-i Umumiye Belgeleri (DH.İ.UM)
 Dahiliye Mektubi Kalemi (BOA/DH. MKT)
 Haritalar (HRT.h)
 İradeler Hariciye (İ.HR)
 İrade Şurayı Devlet (İ. ŞD)
 Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF. MKT)
 Meclis-i Vükela Mazbataları
 Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Journaller (Y.PRK.AZJ)
Resmi Ceride [official gazette]
Resmi Gazete [official gazette]
 Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation Archives
Takvim-i Vakayi ['Chronicle of Events', the Ottoman official gazette]
 Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation Archives
 Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation Archives
 Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Armenian Church Foundation Archives

PUBLISHED PRIMARY SOURCES

Dağdelen, İrfan (ed.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları* [Istanbul Insurance Maps of Charles Edouard Goad], İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007.
 — *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* [German Blue Maps: 1913-1914: Istanbul Maps before World War I], volume 1-3, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2006, 2007.
Düstur, second set, volume 7, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1336.
Düstur, second set, volume 11, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.
Emvali Gayrimenkuleye Mütedair Kavanini Muvakkate [Provisional Laws on the Statement of Properties], Selanik Matbaası, İstanbul, 1329.
 Kardeş, Salahaddin, "Tehcir" ve *Emvali Metruke Mevzuatı* ["Deportation" and the Legislation on Abandoned Properties], Department of Treasury Directorate of Strategy Development, Ankara, 2008.
Meclis-i Ayan Zabıt Cerideleri [Notable Assembly Minutes Book]
 Meray, Seha L. (translator), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler* [Lausanne Peace Conference: Records, Documents], Yapı Kredi Publications, İstanbul, 1993.

Milli Emlak Muamelelerine Müteallik Mevzuat [Legislation Involving the Treatment of National Property], Maliye Vekaleti Milli Emlak Müdürlüğü [Başvekalet Matbaası], Ankara, 1937.

Pervititch, Jacques, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul* [Istanbul in the Insurance Maps of Jacques Pervititch], History Foundation, Istanbul, 2000.

TBMM Kavanin Mecmuası [Grand National Assembly of Turkey Journal of Laws], first election period, volume 1, Grand National Assembly of Turkey Printing House, Ankara, 1341.

TBMM Zabıt Cerideleri [The Minutes Book of the Grand National Assembly of Turkey]

SECONDARY SOURCES

A Brief Account of the Mechitaristic Society founded on the Island of S. Lazaro, Armenian Academy, Venice, 1835.

“Adalar” [“Princes’ Islands”], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 1, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, pp. 66-73.

Adıyeke, Ayşe Nükhet, Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: ‘Cemaat-ı İslamiyeler’, 1913-1998, [Muslim Community Organizations within Greece: ‘Islamic Communities’, 1913-1998], Ankara Üniversitesi, Ankara, 2001.

Akbulut, M. Rifat, “Kadıköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 329-339.

Akın, Nur, “Kuzguncuk”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 5, pp. 145-146.

Artan, Tülay, “Boyacıköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, p. 316.

Aysu, Çiğdem, “Büyükdere”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 2, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 359-361.

Bakar, Diran, “Uygulamadan Ayrımcılık Örnekleri ve Azınlık Vakıflarının Sorunları” [Examples of Discrimination in Implementation and the Problems of Minority Foundations] in İbrahim Ö. Kaboğlu (ed.), *Ulusal, Ulusüstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması* [Minority Rights in National, Supranational and International Law: The United Nations, European Union, European Council and the Treaty of Lausanne], Istanbul Bar Association Publications, İstanbul, 2002.

— paper (untitled) in Suat Ballar (ed.), *Eski Vakıfların Günümüze Ulaşan Uygulamaları, Sorunları ve Çözümleri Semineri*, 7-8 Aralık [The Seminar on the Implementation, Problems and Solutions Concerning Old Foundations that Survived, 7-8 December], Boğaziçi University, İstanbul, 2001.

“Bakırköy”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 1, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, pp. 555-557.

Baronyan, Hagop, *Azkayin Chochoer yev Bıduyd mı Bolso Tağrun Mech* [National Big Shots and a Trip in the Neighbourhoods of İstanbul], Aramyan Öğrenci Derneği Yayını, İstanbul, 1962.

Baytar, Lora, “Galata Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi ve Ortaçağ Ermeni Mimarlığı ile İlişkisi” [Galata Surp Krikor Lusavoriç Church and its Relation to the Armenian Architecture in the Middle Ages], unpublished master thesis, İstanbul Technical University Institute of Social Sciences Art History Graduate Program, İstanbul, 2005.

Belge, Murat, *İstanbul Gezi Rehberi* [Istanbul Tour Guide], İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Brunnbauer, Ulf, “The Perception of Muslims in Bulgaria and Greece: Between the ‘Self’ and the ‘Other’,” *Journal of Muslim Minority Affairs*, volume 21, no. 1, 2001, pp. 39-61.

Bülbüller, Nalan, “Andonyan Ermeni Katolik Ruhban Manastır Mektebi Koruma Sorunları” [Preservation Challenges for the Andonyan Armenian Catholic Clergy Monastery School], unpublished master thesis, Kadir Has University Graduate School of Science and Engineering the Preservation of Cultural Heritage Master Program, İstanbul, 2010.

Büyükkarcı, Süleyman, *İstanbul Ermeni Okulları* [Armenian Schools of İstanbul], Yelken Yayınları, Konya, 2003.

Cansever, Turgut, *İstanbul’u Anlamak* [Understanding İstanbul], Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.

Chousein, Ali, “Continuities and Changes in the Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace”, unpublished graduate thesis, METU International Relations Department, Ankara, 2005.

Çolakyan, Archbishop Hovhannes, *Tarihi Surp Agop Hastanemizin Dünü ve Bugünü* [Past and Present of Our Historical Surp Agop Hospital], İstanbul, 2004.

Davuthan, Setrak, paper (untitled) in *Cemaat Vakıfları, Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* [Non-Muslim Foundations, Their Current Problems, and Solution Proposals], İstanbul Bar Association Human Rights Center Publications, İstanbul, 2002.

Dede, Abdurrahim, *Rumeli’nde Bırakılanlar: Batı Trakya Türkleri* [The Ones Left in Rumelia: The Turks of Western Thrace], Otağ Printing House, İstanbul, 1975.

- Doğan, Rozerin, *Kanatları Ada Süslü Kartal* [Kartal (lit. 'Eagle') with Islands Embellished with Wings], Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010.
- Dündar, Fuat, *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar* [Minorities in Turkey's Censuses], Doz Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Ekşi, Nuray, *Yargıtay, Danıştay ve AİHM Kararları Işığında Cemaat Vakıflarının Mülkiyet Sorunları* [The Property Problems of non-Muslim Foundations in Light of the Court of Appeals, Council of State and ECHR Decisions], Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Fotic, Alexandar, "The Official Explanations for the Confiscation and Sale of Monasteries (Churches) and Their Estates at the Time of Selim II", *Turcica*, volume XXVI, 1994, pp. 33-54.
- Gallant, Thomas W., *Modern Greece*, Arnold and Oxford University Press, London and New York, 2001.
- Garabedian, Hovhannes Der, *Girtagan Sarjumu Turkahayots Meç*, 1600-1900 [The Educational Movement Among Armenians in Turkey, 1600-1900], Cairo, 1983.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı [Chief of Staff Directorate of Military History and Strategic Studies], *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi* [Journal of Military History Documents], December 1982, pp. 147-153.
- Giritlioğlu, Necla, paper (untitled) in *Cemaat Vakıfları Bugünkü Sorunları ve Çözüm Önerileri* [Current Problems of non-Muslim Foundations and Solution Proposals], İstanbul Bar Association Human Rights Center Publications, İstanbul, 2002.
- Gülen, Nejat, "Kınalıada", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, pp. 560-562.
- Güneri, Hasan, "Azınlık Vakıflarının İncelenmesi" [The Analysis of Minority Foundations], *Vakıflar Dergisi* [Journal of Foundations], number 10, 1973, pp. 79-108.
- "Haliç", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, pp. 501-508.
- Hançer, Elmon, "Eyüp Ermeni Kiliseleri" [Armenian Churches in Eyüp], İrfan Çalışan (ed.), *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler 7-9 May 2004* [8th Symposium on Eyüp Sultan's History, Culture and Art, May 7-9 proceedings], Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004. http://ekitap.eyup.bel.tr:9600/sempozyum/eyup01_08/30_elmon.pdf
- Hatemi, Hüseyin, "Cemaat Vakıfları Konusunda Düşünceler" [Thoughts on Minority Foundations] in *Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan* [A Gift for Prof. Dr. Ergun Özsunay], Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004.
- "Medeni Hukuk Tüzel Kişilerine Genel Bakış" [An Overview of Legal Personalities in the Civil Code] in *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* [The International Symposium on Foundations at the 80th Anniversary of the Republic 15-17 December 2003], Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004.
- *Medenî Hukuk Tüzelkişileri* [Legal Persons in Civil Code], İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1979.
- *Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi* [The Procedure of Establishing Foundations in Former and Current Turkish Law], İstanbul University, İstanbul, 1969.
- Human Rights Watch, *Greece: The Turks of Western Thrace*, volume 11, number 1, 1999.
- İmamoğlu, Altuğ, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri* [Minority Foundations and the Property Acquisition of Aliens], Yazıt Yayınları, Ankara, 2006.
- İnciciyan, P. Ğ., *XVIII. Asırda İstanbul* [İstanbul in the 18th Century], İstanbul Matbaası, 1956.
- İşeri, Ahmet, "Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf (Tesis)" [Foundations (Establishments) in the Turkish Civil Code], unpublished graduate thesis, Ankara University Department of Law, 1968.
- "Vakıflar (Medeni Kanun'dan Önceki ve Sonraki Vakıf Nevi'leri ve Hukuki Mahiyetleri)" [Foundations: Kinds of Foundations and their Legal Properties Before and After the Civil Code], *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, volume XXI, number 1-4, 1964.
- İşözen, Erhan, "Ortaköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1994, pp. 141-143.
- Kara, Fahrünnisa Ensari, "Eyüp", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 245-250.
- "Sütlüce", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993, 1994, pp. 117-119.
- Karlık, Haluk, "Yeşilköy", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of İstanbul from Past to Present], volume 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 510-512.
- Karpat, Kemal, *Ottoman Population 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1985.
- Kévorkian, Raymond H. and Paul B. Paboudjian, *Les Arméniens dans l'Empire Ottoman à la veille du génocide*, d'Art et d'Histoire ARHIS, Paris, 1992.

- Koptaş, Rober, “Bir Başka Gözle Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi’nin İlk Yılları” [Early Years of the Surp Pırgiç Armenian Hospital Through Different Lenses], *Toplumsal Tarih* [Journal of Social History], number 148, April 2006.
- Köker, Osman (ed.), *Orlanda Carlo Calumeno Koleksiyonu’ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye’de Ermeniler* [Armenians in Turkey 100 Years Ago with the Postcards from the Collection of Orlanda Carlo Calumeno], Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Kömürciyan, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul* [History of Istanbul: Istanbul in the 17th Century], Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 1988.
- Köseyan, Varujan, “Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihçesine Kısa Bir Bakış” [A Brief History of the Surp Pırgiç Armenian Hospital] in *Ermeni Hastanesi 1900-1910 Salnamelerinde İlan ve Reklamlar* [Announcements and Advertisements in the Yearbooks of the Armenian Hospital 1900-1910], Surp Pırgiç Armenian Hospital Foundation Private Collection, İstanbul, 1999.
- Kurban, Dilek and Konstantinos Tsitselikis, *Bir Mütakabiliyet Hikayesi: Yunanistan ve Türkiye’de Azınlık Vakıfları* [A Tale of Reciprocity: Minority Foundations in Greece and Turkey], TESEV Publications, İstanbul; [KEMO, Thessaloniki], 2010.
- Kurban, Dilek and Kezban Hatemi, *Bir ‘Yabancı’laşırma Hikâyesi: Türkiye’de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu* [The Story of an Alien(ation): Real Estate Ownership Problems of Minority Foundations and Communities in Turkey], TESEV Publications, İstanbul, 2009.
- Kuruç, Bilsay, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası* [Turkish Political Economy with Documents], 2. volume, 1933-1935. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 580, 1993.
- Macar, Elçin, “Patrik Konstantinos’un Sınırdışı Edilmesi” [The Deportation of Patriarch Konstantinos], *Tarih ve Toplum*, number 155, 1996.
- Mardin, Ebül’ula, *Toprak Hukuku Dersleri* [Lessons on Land Law], Stad Matbaası, İstanbul, 1947.
- Mazower, Mark, *Karanlık Kıta: Avrupa’nın 20. Yüzyılı* [Dark Continent: Europe’s Twentieth Century], İstanbul Bilgi University, İstanbul, 2003.
- Meinardus, Ronald, “Muslims: Turks, Pomaks and Gypsies” in Richard Clogg (ed.), *Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society*, Hurst & Company, London, 2002.
- Mildanoğlu, Zakarya and Alin Pontioğlu, “Ermeniler ve Yapı Sanatı” [Armenians and the Art of Building], Filiz Özdem (ed.), *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul* [Istanbul, the Sultan of Land and Sea], volume I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Onaran, Nevzat, *Emval-i Metruke Olayı: Osmanlı’da ve Cumhuriyette Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi* [The Issue of Abandoned Properties: The Turkification of the Armenian and Greek Orthodox Properties in the Ottoman and Republican Period], Belge Yayınları, İstanbul, 2010.
- Oran, Baskın, *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama* [Minorities in Turkey: Concepts, Theory, Lausanne, Domestic Legislation, Precedents, Implementation], İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu* [The Issue of Western Thrace in Turkish-Greek Relations], Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- Osmanlı’dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi* [A 180 Year-Old Story: Surp Pırgiç Armenian Hospital], Surp Pırgiç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2012.
- Ömer Hilmi Efendi, *İthaf-ül ahlafî Ahkam-il Evkaf* [Laws Relating to Foundations], Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1977.
- Özdoğan, Günay Göksu and Ohannes Kılıçdağı, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri* [Hearing Turkey’s Armenians: Issues, Demands and Policy Recommendations], TESEV Publications, İstanbul, 2011.
- Özdoğan, Günay Göksu, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı and Ferhat Kentel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* [Armenians in Turkey: Community-Individual-Citizen], İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Öztürk, Nazif, *Azınlık Vakıfları* [Minority Foundations], Altinküre, Ankara, 2003.
- *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi* [The Institution of the Foundations within the Framework of the Turkish Renewal History], Turkish Directorate of Religious Affairs Foundation, Ankara, 1995.
- Pamukciyan, Kevork, *Zamanlar, Mekânlar, İnsanlar* (Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar - III) [Times, Places, People (Contributions to History from Armenian Resources)], Aras Yayıncılık, 2003.
- *İstanbul Yazıları* (Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar - I) [Writings on Istanbul (Contributions to History from Armenian Resources)], İstanbul, Aras Yayınları, 2002.
- “Yedikule Ermeni Hastanesi” [Yedikule Armenian Hospital], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.
- Panayi, Panikos, *Outsiders: A History of European Minorities*, Hambledon Publication, London, 1999.
- Reyna, Yuda and Ester Moreno Zonana, “Son Yasal Düzenlemelere Göre Cemaat Vakıfları” [Non-Muslim Foundations After the Last Legal Regulations], Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003.

Sakmar, Ata, “Cemaat Vakıflarıyla İlgili Hukuki Düzenlemeler” [Legal Regulations Concerning Minority Foundations] in *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 15-17 Aralık 2003* [The International Symposium on Foundations at the 80th Anniversary of the Republic 15-17 December 2003], Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004.

Seropyan, Vağarşag, “Santukhd (Surp) Kilisesi” [Santukhd (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, p. 456.

— “Krikor Lusavoriç (Surp) Kilisesi” [Krikor Lusavoriç (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 5, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 106-108.

— “Hireşdagabed (Surp) Kilisesi” [Hireşdagabed (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 90-91.

— “Hovhannes (Surp) Kilisesi” [Hovhannes (Surp) Church], *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* [Encyclopaedia of Istanbul from Past to Present], volume 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994, pp. 89-90.

Sertoğlu, Midhat, “Osmanlı Devleti Zamanında Kurulan Vakıflarda ‘Mektubiyet’ Meselesi ve Bunun Hukuki Durumu” [The Issue of ‘Mektubiyet’ in Foundations Established During the Ottoman Reign and Its Legal Status], *Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı* [The Journal of the History Institute: Special Issue in Memory of Prof. Tayyip Gökbilgin], no XII, 1981-1982.

Sungurbey, İsmet, *Eski Vakıfların Yeni Sorunları* [The New Problems of Old Foundations], Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2001.

Şahin, Burak, “Charity and Old Age Care: The Non-Muslim Community Hospitals in Istanbul”, unpublished dissertation, The Bogazici University Atatürk Institute for Modern Turkish History, İstanbul, 2009.

Şahnazar, Hovhannes, *Sanasaryan Vasiyeti Davası* [The Case of Sanasaryan’s Will] yayımlanmamış hukuki rapor (unpublished legal report), 1939, translated from the Armenian by Şake Büyüksimkeşyan, 2009.é

Tcholakian, Hovhannes J., *L’église arménienne catholique en Turquie* [The Armenian Catholic Church in Turkey], İstanbul, 1998.

Tuğlacı, Pars, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1850-1890* [Western Armenians Throughout History 1850-1890], volume 1, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1850-1890* [Western Armenians Throughout History 1850-1890], volume 2, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1890-1923* [Western Armenians Throughout History 1850-1890], volume 3, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2004.

— *İstanbul Ermeni Kiliseleri* [Armenian Churches of İstanbul], Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 1991.

Tuzla Ermeni Çocuk Kampı: Bir El Koyma Öyküsü [Armenian Children’s Camp of Tuzla: A Story of Seizure], İHD İnsan Hakları İçin Basın Yayın Organizasyon İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2000.

Üngör, Uğur Ü. ve Mehmet Polatel, *Confiscation and Destruction: The Young Turk Seizure of Armenian Property*, Continuum, London and New York, 2011.

Yagcioglu, Dimostenis, “From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict”, unpublished dissertation, Conflict Analysis and Resolution Department, George Mason University, 2004.

Yapar, Berrin, “Yunanistan’daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)” [Inscriptions in Turkish Vestiges in Greece – Alexandroupolis, Didymoteicho, Xanthi, Komotini, Salonica, Kavala, Yenice-Karasu], unpublished graduate thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, Traditional Turkish Arts Department Old Script Program, İstanbul, 2007.

Yarman, Arsen, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2001.

Yıldırım, Nuran, “Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi” [Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital], in *Osmanlı’dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi* [A 180 Year-Old Story: Surp Pırgıç Armenian Hospital], Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation, İstanbul, 2012.

Zekiyan, Boghos Levon, *The Armenian Way to Modernity: Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality*, Supernova, Venice, 1997.

NEWSPAPER ARTICLES AND STORIES

“36 Beyannameesi kurbanları: Bomonti Mihitryan Okulu” [Victims of the ‘36 Declaration: The Bomonti Mechitarist School], *Agos*, August 6, 1999, p. 2.

“36 Beyannameesi kurbanları: Gedikpaşa Ermeni Protestan İlkokulu (1928-1980)” [Victims of the ‘36 Declaration: The Gedikpaşa Armenian Protestant Primary School (1928-1980)], *Agos*, April 16, 1999, p. 2.

“36 Beyannameesi kurbanları: Kuruçeşme Kilisesi’nin evi

(1962-1979)" [Victims of the '36 Declaration: The house of the Kuruçeşme Church], *Agos*, May 28, 1999, p. 2.

"...ve istimlak kaldırıldı" [...and the expropriation order lifted], *Agos*, July 18, 1997, p. 1.

Arzuman, Avedis, "Bir vefasızlık örneği" [A case of insincerity], *Agos*, February 7, 1997, pp. 1, 7.

— "Bir zamanlar okuldu: Bir 'Naregyan' vardı" [Once it was a school: There was a 'Naregyan'], *Agos*, August 28, 1998, p. 3.

Asurluoğlu, Lerna, "Bir zamanlar okuldu: 'Baskılara dayanamadı'" [Once it was a school: 'It could not withstand the pressure'], *Agos*, November 15, 1996, p. 3.

— "Bir zamanlar okuldu: Boğosyan Varvryan, harap bir depo" [Once it was a school: The Boğosyan Varvryan, a derelict depot], *Agos*, August 9, 1996, p. 3.

— "Bir zamanlar okuldu: Piyanist Makruhyan'ın adını taşıyordu" [Once it was a school: Bearing Pianist Makruhyan's name], *Agos*, August 30, 1996, p. 3.

— "Hisar'ın eğitim ocağı 55 yıl önce söndü" [The educational hearth of Hisar was extinguished 55 years ago], *Agos*, September 13, 1996, p. 3.

Ataoğlu, Sevan, "Bir zamanlar okuldu: Kapısında ağacı, bina hâlâ ayakta" [Once it was a school: The building still stands with a tree next to its door], *Agos*, 5 Eylül 1997, p. 3.

"Başlangıçtan bugüne istimlak olayı" [Expropriation from past to present], *Agos*, June 13, 1997, pp. 1, 9.

"Bir zamanlar okuldu: Çağdaş eğitimin sembolüydü" [Once it was a school: The symbol of modern education], *Agos*, September 26, 1972, p. 3.

"Dirasular Vakfı'nın 20 yıldan beri değişmeyen yöneticisi: Beruhi Zurikyan" [Beruhi Zurikyan, director of the Dirasular Foundation for 20 years], *Agos*, June 20, 2008, p. 5.

Felek, Burhan, "Kolonel Hayık" [Colonel Hayık], *Milliyet*, May 29, 1972.

"Gülây Atığ Ankara'da çözüm arıyor" [Gülây Atığ seeks solution in Ankara], *Agos*, July 25, 1997, pp. 1, 7.

Güryan, Sahag, "Danıştay, Azınlık Tali Komisyonu'nu aratmıyor" [The Council of the State no better than the Minorities Auxiliary Commission], *Agos*, March 25, 2011, p. 7.

"Halicioğlu Protestan Kilisesi hastane oluyor" [Halicioğlu Protestant Church to be hospital], *Agos*, June 6, 1997, pp. 1, 7.

"İSM sanata veda etti" [Istanbul Art Centre bids farewell to art], *Agos*, July 14, 2006, p. 3.

"İSM tahliyesi başladı" [Evacuation of the Istanbul Art Centre begins], *Agos*, January 28, 2000, pp. 1, 11.

"İSM tahliyesine protesto" [Protest against the evacuation of the Istanbul Art Centre], *Agos*, April 23, 1999, pp. 1, 11.

"İşte Karagözyan mucizesi" [The Karagözyan miracle],

Agos, May 20, 2005, pp. 1, 12.

Karaca, Belinda, "Bir Zamanlar Okuldu: Adaların Eğitim Ocağıydı" [Once it was a school: The educational hearth of the Princes' Islands], *Agos*, February 7, 1997, p. 3.

— "Bir Zamanlar Okuldu: Şimdi Sabun Fabrikası" [Once it was a school: Now a soap factory], *Agos*, August 16, 1996, p. 3.

"Karagözyan arsasına istimlak" [Karagözyan land expropriated], *Agos*, June 13, 1997, p. 1, 9.

"Karagözyan başardı" [Karagözyan victorious], *Agos*, December 14, 2001, p. 1.

"Kilise hastane olacak" [Church will become hospital], April 18, 1997, *Agos*, pp. 1, 7.

"Luiz Bakar, Beykoz mucizesi" [Luiz Bakar, the Beykoz miracle], *Agos*, October 18, 1996, p. 1.

"Nihayet tahliye edildi" [Finally evacuated], *Agos*, April 5, 2002, p. 1, 11.

"Okul gerçek sahiplerinde" [School now in the hands of rightful owners], *Agos*, August 6, 1999, p. 1.

"Okula tahliye, eşyalar sokakta" [School evacuated, furniture piled up in the street], *Agos*, February 5, 1999, pp. 1, 11, 12.

"Ortaköy Mezarlığı kilisenin" [Ortaköy Cemetery returned to the church], *Agos*, June 18, 1999, pp. 1, 7.

"Ortaköy Mezarlığı nereye kayboldu? [Where did the Ortaköy Cemetery disappear To?], *Agos*, July 19, 1996, pp. 1, 7.

Pulur, Hasan, "Amerika'da Türk dostu Ermeni" [A Turcophile Armenian in America], *Milliyet*, May 27, 1972.

"Sanasaryan için hukuk mücadelesi başladı" [Legal battle for Sanasaryan launched], *Agos*, January 20, 2012, p. 7.

"Sanat Tarlabası'nı terk ediyor" [Art is deserting Tarlabası], *Radikal*, July 13, 2006. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192771> (last accessed on July 12, 2012)

"Sanatçıların yenilgisi" [The defeat of the artists], *Hürriyet*, January 31, 2000. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-130072>. (last accessed on July 12, 2012)

Sarraf, Talin, "Bir zamanlar okuldu: Haliç Köprüsüne kurban gitti", (Once it was a school: A victim of the golden horn bridge), *Agos*, January 10, 1997.

— "Bir zamanlar okuldu: O şimdi sanat evi" [Once it was a school: Now an art centre], *Agos*, November 1, 1996, p. 3.

Seropyan, Sarkis, "Tarihi bir kurumumuz: Karagözyan" [A historical institution of ours: Karagözyan], *Agos*, June 27, 1997, p. 8.

Sonuçsuz tahliye davası" [Inconclusive evacuation case], *Agos*, 22 December 2000, p. 1.

"Şimdilik geçici çözüm" [Temporary solution for now], *Agos*, February 12, 1999, p. 1.

“Tapu 200 yılda geldi” [Title deed issued after 200 years], *Agos*, July 12, 1996, pp. 1, 7.

Tözer, Berran, “Yetimhaneden vergi istediler” [They wanted to tax the orphanage], *Hürriyet Daily Newspaper*, 29 September 1998.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/29/69284.asp>
(last accessed on June 17, 2012)

ONLINE SOURCES

“Baskın Oran: Bu bir ‘tek maddelik devrim’ olmaktan uzak” [Baskın Oran: This is far from a ‘one provision revolution’], 2011.

<http://www.durde.org/2011/09/baskin-oran-bu-bir-%E2%80%98tek-maddelik-devrim%E2%80%99-olmaktan-uzak/> (last accessed on June 17, 2012)

Bebiroğlu, Murat, “Yeni Vakıflar Yönetmeliğine göre cemaat vakıfları seçimleri” [Elections at community foundations according to the new Regulation Regarding Foundations], November 29, 2008.

<http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=363&DilId=1>
(last accessed on August 20, 2012)

— “Sorunlarımız: Cemaat vakıfları” [Our problems: the community foundations], 2003.

<http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=127&DilId=1>
(last accessed on June 17, 2012)

— “Surp Haç Tıbrebank’ın bitmeyen çilesi” [The neverending ordeal of Surp Haç Tıbrebank], 24 May 2011. <http://hyetert.blogspot.com/2011/05/surp-hac-tbrevankn-bitmeyen-cilesi.html> (last accessed on August 22, 2012)

Becidyan, A. Nurhan, “Vakıflar Genel Müdürü Sansaryan Han konusunu çarpıtıyor” [The Directorate General of Foundations is misrepresenting The Sansaryan Han case]. <http://hyetert.blogspot.com/2012/01/vakflar-genel-muduru-sansaryan-han.html> (last accessed on July 25, 2012)

“Congregation of Armenian Catholic Sisters of Immaculate Conception”. http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page_id=41 (last accessed on July 20, 2012)

Davuthan, Setrak, “Siyasi irade 651 sayılı kanun hükmünde kararnameye tam anlamıyla yansımış mıdır?” [Is the Decree law no. 651 fully reflective of the political will?], May 18, 2012.

<http://hyetert.blogspot.com/2012/05/siyasi-irade-651-sayli-kanun-hukmunde.html> (last accessed on June 17, 2012)

“Ermeni Kilisesi’ne vakıf statüsü” [Foundation status to Armenian Church], *CNN Türk*, 18 April 2012.

<http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/04/18/ermeni.kilisesine.vakif.statusu/657766.o/> (last accessed on August 22, 2012)

Koç, İlyas and Gürkan Tuzlu, “Yetimhanenin tapusu Patrikhane’ye teslim edildi” [Title deed of orphanage handed over to Patriarchate], *Zaman*, 30 November 2010. <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1058702&title=rum-yetimhanesinin-tapusu-patrikhaneye-teslim-edildi> (last accessed on August 25, 2012)

Mahcupyan, Etyen, “Türkiye’de Gayrimüslim cemaatlerin sorunları ve vatandaş olamama durumu üzerine” [On the problems of non-Muslim communities in Turkey and the state of non being a full citizen], 2004, p. 5. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/7cb74c6c-4191-4bdo-a786-bdo5d11e1ec4/EMahcupyanYorum17062004.pdf> (last accessed on June 17, 2012)

“Mechitarist Fathers’ Monastic Order”. http://www.armeniancatholic.org/inside.php?lang=en&page_id=43 (last accessed on July 10, 2012)

Öktem, Emre, “Türkiye’deki Gayri Müslim cemaatlerin durumu” [The state of non-Muslim foundations in Turkey]. <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=703> (last accessed on June 17, 2012)

“Özel Anarad Hıgutyun Ermeni İlköğretim Okulu tarihçe” [History of the Private Anarad Hıgutyun Armenian Primary School]. <http://www.anarathigutyun.k12.tr/tarihce.html> (last accessed on July 27, 2012)

“Özel Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu” [Private Aramyan Uncuyan Armenian Primary School]. <http://www.aramyanuncuyan.k12.tr/tarihce.php> (last accessed on August 23, 2012)

“Özel Dadyan Ermeni İlköğretim Okulu tarihçesi” [History of the Private Dadyan Armenian Primary School]. <http://www.dadyan.k12.tr/index.php/2012-02-04-18-53-03/tarihce> (last accessed on May 25, 2012)

“Özel Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu tarihçesi” [History of the Private Feriköy Armenian Primary School]. <http://www.feio.k12.tr/ayrinti.php?&m=106> (last accessed on August 22, 2012)

“Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi tarihçesi” [History of the Private Pangaltı Armenian Primary School and High-School]. <http://www.pangaltilisesi.k12.tr/webac.asp?referans=35> (last accessed on September 3, 2012)

Reyna, Yuda, “Cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmeleri ve tasarruflarına ait yönetmelik” [Regulation on the property acquisition and income generation of non-Muslim foundations], November 2, 2002. <http://www.hyetert.com/yaziz.asp?Id=109&DilId=1> (last accessed on June 17, 2012)

“Vakıflar Genel Müdürlüğü dalga geçiyor” [The Directorate General of Foundations is joking], *Agos*, September 21, 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=vakiflar-genel-mudurlugu-dalga-geciyor&haberid=2602> (last accessed on September 24, 2012)

“Vakıflar: Yaklaşık 200 iade yapılacak”, [The Foundations: Around 200 returns will be made], *Radikal Daily Newspaper*, 30 August 2011. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1061768&Date=01.09.2011&CategoryID=77> (last accessed on May 20, 2012)

DICTIONARIES

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* [Ottoman-Turkish Encyclopaedic Dictionary], 21st edition, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.

Republic of Turkey Directorate General of Foundations, “Dictionary of Foundational Terms”. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=99>

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü* [Law Dictionary], 5th edition, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

GÖRSEL MALZEME KAYNAKLARI

- s. 28 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 1, Pars Yayın Tic. ve Ltd. Şti., İstanbul, 2004, s. 598.
- s. 29 Osman Köker (der.), *Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 75.
- s. 30 Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı Arşivi
- s. 31 Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
- s. 32 Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı Arşivi
- s. 33, 35 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 3, s. 119, 170.
- s. 36 Diran Bakar Arşivi
- s. 37 Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
- s. 40 BOA, HRT.h 668, 12 Ağustos 1923
- s. 48 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı Arşivi
- s. 54 Diran Bakar Arşivi
- s. 55 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı Arşivi
- s. 56-61 Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi Vakfı Arşivi
- s. 66 Raymond H. Kévorkian ve Paul B. Paboudjian, *Les Arméniens dans l'Empire Ottoman à la veille du génocide*, d'Art et d'Histoire ARHIS, Paris, 1992, s. 8.
- s. 70 Agos Gazetesi Arşivi
- s. 74 çizim: Sarkis Paçacı, Agos, 7 Ağustos 2009
- s. 80 Agos, 23 Ekim 2009
- s. 83 Raymond H. Kévorkian ve Paul B. Paboudjian, 1992, s. 103.
- s. 84 Esri Coğrafi Bilgi Sistemi, Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps)
- s. 87-89 fotoğraflar: Mehmet Polatel (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 92 "Gazi Evrenos", *Wikipedia*. (http://en.wikipedia.org/wiki/File:20120105_exterior_Imaret_Komotini_Western_Thrace_Greece_1.jpg)
- s. 94 "Komotini - Rodopi - Greece", *Flickr*. fotoğraf: Nicolas Vavatsiklis (<http://www.flickr.com/photos/vavatsiklis/2818190843/>)
- s. 97 Berrin Yapar, "Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedağaç, Dimetoka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, İstanbul, 2007, s. 207.
- s. 103 fotoğraf: Georgios Giannopoulos (<http://eggs-in-art-en.blogspot.com/2007/01/19-apr-2005-school-class-of-muslim.html>)
- s. 104 fotoğraf: Mehmet Polatel (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 108 Kalfayan Yetimhanesi Vakfı Arşivi
- s. 109 Diran Bakar Arşivi
- s. 112 İrfan Dağdelen (yay. haz.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*, cilt 3, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007, pafta K13 ve pafta L13.
- s. 113 Diran Bakar Arşivi
- s. 114 Esri Coğrafi Bilgi Sistemi, Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps)
- s. 115, 117 Hagop Çınar ve Berç Erziyan (yay. haz.), *Harüramya Hişadagaran Kalfayan Dan: 1866-1966* [Kalfayan Evi Yüzüncü Yıl Hatırası: 1866-1966], Oya Matbaası, İstanbul, 1966, s. 145, 129.
- s. 118 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 2, s. 779.
- s. 119 Raymond H. Kévorkian ve Paul B. Paboudjian, 1992, s. 77.
- s. 120 İrfan Dağdelen (yay. haz.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007, pafta 63.

- s. 121 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 3, s. 180.
- s. 122 Agos Gazetesi Arşivi
- s. 123 Jacques Pervititch, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2000, s. 112, pafta 57A.
- s. 124-25 Garo Kürkman Arşivi
- s. 126 İrfan Dağdelen (yay. haz.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*, 2006, pafta C14-1.
- s. 127 Jacques Pervititch, 2000, s. 48, pafta 2.
- s. 128-29 Garo Kürkman Arşivi
- s. 130-31 fotoğraflar: Erhan Arık (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 132 Agos Gazetesi Arşivi
- s. 133 Arsen Yarman, *Osmanlı'da Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, S. Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul, 2001, s. 481.
- s. 134 fotoğraf: Altuğ Yılmaz (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 135 Arsen Yarman, 2001, s. 560.
- s. 136 Arsen Yarman, 2001, s. 481.
- s. 136 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri*, cilt 3, s. 568 (Öjeni Dındes).
- s. 137 *Osmanlı'dan Bugüne 180 Yıllık Bir Öykü: Surp Pırgıç Hastanesi*, S. Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 47.
- s. 138-39 Arsen Yarman, 2001, s. 481, 603.
- s. 140 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 3, s. 568.
- s. 141 İrfan Dağdelen (yay. haz.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, 2007, pafta 40.
- s. 144 BOA, İ.HR 114/5570, 9 Ekim 1854
- s. 145 Pars Tuğlacı, *İstanbul Ermeni Kiliseleri*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 1991, s. 83 (Surp Hagop Kilisesi).
- s. 145 Hrant Dink Vakfı Arşivi
- s. 146 İrfan Dağdelen (yay. haz.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*, cilt 2, pafta İ11-2.
- s. 147 Jacques Pervititch, 2000, s. 87, pafta 18.
- s. 149 fotoğraflar: Zakarya Mildanoğlu
- s. 150-71 Hrant Dink Vakfı Arşivi
- s. 178 Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı Arşivi
- s. 198, 203 fotoğraflar: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 204 Makruhi B. Hagopyan, "Nersesyan Ermeni Okulu", *Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Dergisi*, sayı 723-724, Ocak – Şubat 2010.
- s. 208-9 fotoğraflar: Aras Margosyan (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 214 fotoğraf: Zakarya Mildanoğlu
- s. 224 fotoğraf: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 227 fotoğraf: Sarkis Güreh (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 230 fotoğraf: Erhan Arık (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 235 fotoğraf: Şahan Nuhoğlu (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 238 Agos Gazetesi Arşivi
- s. 239 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 1, s. 185.
- s. 240 Esri Coğrafi Bilgi Sistemi, Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps)
- s. 241 Zakarya Mildanoğlu Arşivi
- s. 244 fotoğraf: Uygur Gültekin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 247 Getronagan Lisesi Arşivi
- s. 248 fotoğraf: Sarkis Güreh (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 254 Pars Tuğlacı, 1991, s. 85.
- s. 255 Pars Tuğlacı, 2004, cilt 1, s. 583.
- s. 256 Karaköy Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı Arşivi
- s. 260, 265 fotoğraflar: Elmon Hançer
- s. 267 fotoğraf: Emre Ertani (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 268 Pars Tuğlacı, 1991, s. 144.

- s. 272 fotoğraf: Semra Yeşil
- s. 274 fotoğraf: Sarkis Güreh (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 278-90 fotoğraflar: Zakarya Mildanoğlu
- s. 291, 292 fotoğraflar: Sarkis Güreh (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 297 fotoğraf: Zakarya Mildanoğlu
- s. 298 fotoğraf: Vartan Estukyan (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 299 Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Arşivi
- s. 302 Pars Tuğlacı, 1991, s. 187.
- s. 304 Vahram Burmayan (yay. haz.), *Harüramyä Huşamadyan Aramyän Uncuyan Varjarani: 1873-1973* [Aramyan Uncuyan Okulu 100. Yıl Anı Kitabı: 1873-1973], s. 149.
- s. 305 fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 308 fotoğraf: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 309, 314 fotoğraflar: Zakarya Mildanoğlu
- s. 315-27 fotoğraflar: Mine Kasapoğlu (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 332 fotoğraflar: Uygur Gültekin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 334-35 fotoğraflar: Zakarya Mildanoğlu
- s. 336 fotoğraf: Uygur Gültekin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 337 fotoğraf: Sarkis Güreh (Agos Gazetesi Arşivi)
- s. 338 Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı Arşivi
- s. 339 fotoğraf: Uygur Gültekin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 344-46 fotoğraflar: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 350 Agos Gazetesi Arşivi
- s. 350 fotoğraf: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 354-56 fotoğraflar: Zakarya Mildanoğlu
- s. 357 fotoğraf: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Vakfı Arşivi)
- s. 366 fotoğraf: Zakarya Mildanoğlu
- s. 370 Yandex arama motoru ve bilgi portalı, 'Sokak Panoramları' (<http://www.yandex.com.tr>)

VISUAL MATERIAL SOURCES

- p. 28 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 1, Pars Yayın Tic. ve Ltd. Şti., İstanbul, 2004, p. 598.
- p. 29 Osman Köker (ed.), *Orlanda Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler* [Armenians in Turkey 100 Years Ago with the Postcards from the Collection of Orlanda Carlo Calumeno], Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008, p. 75.
- p. 30 Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation Archives
- p. 31 Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation Archives
- p. 32 Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation Archives
- p. 33, 35 Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri* [Western Armenians Throughout History], volume 3, pp. 119, 170.
- p. 36 Diran Bakar Archives
- p. 37 Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation Archives
- p. 40 BOA, HRT.h 668, August 12, 1923.
- p. 48 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzni Armenian Church and School Foundation Archives
- p. 54 Diran Bakar Archives
- p. 55 Bakırköy Surp Dzinunt Asdvadzadzni Armenian Church and School Foundation Archives
- pp. 56-61 Yeniköy Küd Dipo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation Archives
- p. 66 Raymond H. Kévorkian and Paul B. Paboudjian, *Les Arméniens dans l'Empire Ottoman à la veille du génocide*, d'Art et d'Histoire ARHIS, Paris, 1992, p. 8.
- p. 70 Agos Weekly Archives
- p. 74 drawing: Sarkis Paçacı, *Agos*, August 7, 2009.
- p. 80 *Agos*, October 23, 2009.
- p. 83 Raymond H. Kévorkian and Paul B. Paboudjian, 1992, p. 103.
- p. 84 Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps) via Esri Geographic Information Systems
- p. 87-89 photos: Mehmet Polatel (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 92 "Gazi Evrenos", *Wikipedia*. (http://en.wikipedia.org/wiki/File:20120105_exterior.Imaret.Komotini.Western.Thrace.Greece.1.jpg)
- p. 94 "Komotini - Rodopi - Greece", *Flickr*. photo: Nicolas Vavatsiklis (<http://www.flickr.com/photos/vavatsiklis/2818190843/>)
- p. 97 Berrin Yapar, "Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeagaç, Dimetoka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)" [Inscriptions in Turkish Vestiges in Greece – Alexandroupolis, Didymoteicho, Xanthi, Komotini, Salonica, Kavala, Yenice-Karasu], unpublished graduate thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, Traditional Turkish Arts Department Old Script Program, İstanbul, 2007, p. 207.
- p. 103 photo: Georgios Giannopoulos (<http://eggs-in-art-en.blogspot.com/2007/01/19-apr-2005-school-class-of-muslim.html>)
- p. 104 photo: Mehmet Polatel (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 108 Kalfayan Orphanage Foundation Archives
- p. 109 Diran Bakar Archives
- p. 112 İrfan Dağdelen (ed.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* [German Blue Maps: 1913-1914: İstanbul Maps before World War I], volume 3, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007, map section K13 and map section L13.
- p. 113 Diran Bakar Archives
- p. 114 Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps) via Esri Geographic Information Systems
- pp. 115, 117 Hagop Çınar and Berç Erziyan (ed.), *Harüramyâ Hışadagaran Kalfayan Dan: 1866-1966* [Memorial for the Centenary of the Kalfayan House: 1866-1966], Oya Matbaası, İstanbul, 1966, pp. 145, 129.
- p. 118 Pars Tuğlacı, 2004, vol. 2, p. 779.

- p. 119 Raymond H. Kévorkian and Paul B. Paboudjian, 1992, p. 77.
- p. 120 İrfan Dağdelen (ed.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları* [Istanbul Insurance Maps of Charles Edouard Goad], İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2007, map section 63.
- p. 121 Pars Tuğlacı, 2004, vol. 3, p. 180.
- p. 122 Agos Weekly Archives
- p. 123 Jacques Pervititch, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul* [Istanbul in the Insurance Maps of Jacques Pervititch], Tarih Vakfı, İstanbul, 2000, p. 112, map section 57A.
- pp.124-25 Garo Kürkman Archives
- p. 126 İrfan Dağdelen (ed.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* [German Blue Maps: 1913-1914: Istanbul Maps before World War I], volume 1, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul, 2006, map section C14-1.
- p. 127 Jacques Pervititch, 2000, p. 48, map section 2.
- pp. 128-29 Garo Kürkman Archives
- pp. 130-31 photos: Erhan Arık (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 132 Agos Weekly Archives
- p. 133 Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi* [Armenians in Ottoman Health Services and the History of the Surp Pırgıç Armenian Hospital], S. Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, p. 481.
- p. 134 photo: Altuğ Yılmaz (Hrant Dink Foundation Archives)
- pp. 135, 136 Arsen Yarman, 2001, pp. 560, 481.
- p. 136 Pars Tuğlacı, 2004, vol. 3, p. 568 (Öjeni Dindes).
- p. 137 *A 180 Year-Old Story: Surp Pırgıç Armenian Hospital*, S. Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, p. 47.
- p. 138, 139 Arsen Yarman, 2001, pp. 481, 603.
- p. 140 Pars Tuğlacı, 2004, volume 3, p. 568.
- p. 141 İrfan Dağdelen (ed.), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları* [Istanbul Insurance Maps of Charles Edouard Goad], 2007, map section 40.
- p. 144 BOA, İ. HR 114/5570, 9 OCTOBER 1854
- p. 145 Pars Tuğlacı, *Armenian Churches of Istanbul*, Pars Yayın ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 1991, p. 83 (Surp Hagop Church).
- p. 145 Hrant Dink Foundation Archives
- p. 146 İrfan Dağdelen (ed.), *Alman Mavileri: 1913-1914: I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* [German Blue Maps: 1913-1914: Istanbul Maps before World War I], volume 2, 2006, map section İ11-2.
- p. 147 Jacques Pervititch, 2000, p. 87, map section 18.
- p. 149 photos: Zakarya Mildanoğlu
- p. 150-71 Hrant Dink Foundation Archives
- p. 178 Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation Archives
- pp. 198, 203 photos: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 204 Makruhi B. Hagopyan, "Nersesyan Ermeni Okulu" [Nersesyan Armenian School], *Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Dergisi* [Journal of Surp Pırgıç Armenian Hospital], number 723-724, January-February 2010.
- pp. 208-9 photos: Aras Margosyan (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 214 photo: Zakarya Mildanoğlu
- p. 224 photo: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 227 photo: Sarkis Güreh (Agos Weekly Archives)
- p. 230 photo: Erhan Arık (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 235 photo: Şahan Nuhoğlu (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 238 Agos Weekly Archives
- p. 239 Pars Tuğlacı, 2004, volume 1, p. 185.
- p. 240 Bing Maps Basemap System (www.bing.com/maps) via Esri Geographic Information Systems
- p. 241 Zakarya Mildanoğlu Archives
- p. 244 photo: Uygur Gültekin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 247 Getronagan High School Archives

- p. 248 photo: Sarkis Güreh (Agos Weekly Archives)
- p. 254 Pars Tuğlacı, 1991, p. 85.
- p. 255 Pars Tuğlacı, 2004, volume 1, 2004, p. 583.
- p. 256 Karaköy Surp Pırgiç Armenian Catholic Church Foundation Archives
- pp. 260, 265 photos: Elmon Hançer
- p. 267 photo: Emre Ertani (Agos Weekly Archives)
- p. 268 Pars Tuğlacı, 1991, p. 144.
- p. 272 photo: Semra Yeşil
- p. 274 photo: Sarkis Güreh (Agos Weekly Archives)
- pp. 278-90 photos: Zakarya Mildanoğlu
- pp. 291, 292 photos: Sarkis Güreh (Agos Weekly Archives)
- p. 297 photo: Zakarya Mildanoğlu
- p. 298 photo: Vartan Estukyan (Agos Weekly Archives)
- p. 299 Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation Archive
- p. 302 Pars Tuğlacı, 1991, p. 187.
- p. 304 Vahram Burmuyan (ed.), *Hariouramya Houshamadyan Aramyan Ounjian Varjarani: 1873-1973* [Memorial Book for the Centenary of the Aramyan Ounjian School: 1873-1973], p. 149.
- p. 305 photos: Şahan Nuhoğlu (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 308 photo: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- pp. 309, 314 photos: Zakarya Mildanoğlu
- pp. 315-27 photos: Mine Kasapoğlu (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 332 photos: Uygur Gültekin (Hrant Dink Foundation Archives)
- pp. 334-35 photos: Zakarya Mildanoğlu
- p. 336 photo: Uygur Gültekin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 337 photo: Sarkis Güreh (Agos Weekly Archives)
- p. 338 Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation Archive
- p. 339 photo: Uygur Gültekin (Hrant Dink Foundation Archives)
- pp. 344-46 photos: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 350 Agos Weekly Archives
- p. 350 photo: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- pp. 354-56 photos: Zakarya Mildanoğlu
- p. 357 photo: Fatma Deniz Şahin (Hrant Dink Foundation Archives)
- p. 366 photo: Zakarya Mildanoğlu
- p. 370 Yandex search engine and information portal, 'Street Panoramas'

TEŞEKKÜRLER THANKS

Bu araştırmada yanımızda olan ve katkılarını bizden esirgemeyen tüm dostlarımıza teşekkür ederiz.

We would like to express our gratitude to all our friends who have been with us and did not withhold their contribution in this research.

PROJE DANIŞMA KURULU PROJECT ADVISORY BOARD

Prof. Arzu Öztürkmen
Dr. Avedis Demir
Av. Fethiye Çetin
Av. Luiz Bakar
Müh. Nazar Binatlı
Av. Sebu Aslangil
Av. Setrak Davuthan
Özlem Dalkıran
Prof. Turgut Tarhanlı

Afşin Yurdakul
Ahmet Kara
Alen Dursun
Alper Şen
Ararat Şekeryan
Aras Margosyan
Aren Dadinçlı
Aret Karabulut
Arif Yaman
Arman Atınız
Arsen Yarman
Artin Canbaharoğlu
Ayşegül Kantarcı
Ayşegül Şahinkaya
Barış Dikilitaş
Bernard Sarıbay
Bernar Terziyan
Burcu Becermen
Can Memiş
Danyel Antikacioğlu
Dença Kartun
Deniz Pekkiyıcı
Dilek Kurban
Elçin Macar

Eleonora Piroddi
Eren Aytuğ
Erge Yeksan
Erhan Arık
Faik Karadayı
Fatma Deniz Şahin
Florian Prommegger
Garbis Uğurluyan
Garen Aram Kapril
Garo Kürkman
Greguar Akan
Hosrof Köletavitoğlu
Başepiskopos Hovhannes Çolakyan
Hüseyin Hatemi
İlhan Ahmet
Jaklin Bakar
Kostas Kiracopulos
Kostas Tsitselikis
Kristina Moravkova
Laki Vingas
Leda Mermer
Levon Şadyan
Lidya Mete
Markar Esayan

Melisa Akan
Melkon Karaköse
Meriç Özgüneş
Mine Kasapoğlu
Monik Ergan
Murat Cano
Murat Gözoğlu
Murat Güvenç
Mustafa İmamoğlu
Mustafa Mustafa
Nazaret Özshakyan
Nazife Kosukoğlu
Ohannes Kılıçdağı
Oral Çalışlar
Orlando Carlo Calumeno
Osman Kavala
Osman Köker
Özlem Zingil
Pakrat Estukyan
Pınar Sağlav
Rita Nurnur
Rober Koptaş
Sait Susin
Samim Akgönül

Saner Şen
Sarkis Seropyan
Sevan Şeşetyan
Silva Kuyumcuyan
Siran Surki
Şahan Nuhoğlu
Şahin Gezer
Şuşan Muradyan
Tabita Toparlak
Talar Köseoğlu
Başrahip Tatul Anuşyan
Tatyos Bebek
Teni Elbe
Tuba Çandar
Tuğçe Kayaal
Uygar Gültekin
Vangelis Kechriotis
Varujan Bulğan
Yeşim Arı
Yonca Köksal
Yücel Terzibaşoğlu
Yvonne Schulze-Ardey
Zakarya Mildanoğlu
Ziya Ahmet Michael Dikbaş

Agos
Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü
Cezayir Toplantı Salonu
Hollanda Konsoloslugu
IFEA - Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü
İkiNokta Bilişim Teknolojileri A.Ş.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İstanbul Ermeni Patrikliği
İşlem Şirketler Grubu (Coğrafi Bilgi Sistemi)
Kapasite Geliştirme Derneği (KAGED)
Kınalıada Çocuk Kampı (Karagözyan)
Sabancı Üniversitesi Karaköy İletişim Merkezi
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM)
Tarih Vakfı
Türkiye Ermeni Katolik Ruhani Önderliği
VADİP - Vakıflararası Dayanışma ve İletişim Platformu

Beyoğlu Aynalıçeşme Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
Feriköy Surp Vartanants Ermeni Kilisesi Vakfı
Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı
Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı
Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı

Arşivlerini kullanımımıza açan ve dijital ortama aktarılması için Hrant Dink Vakfı'na sunan vakıflar:

Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı (kısmen)
Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı (kısmen)
Beyoğlu Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı
Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mıhitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu)
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı
Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı
Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı
Karaköy Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı
Kocamustafapaşa Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı (kısmen)
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı (kısmen)
Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı

Agos
Boğaziçi University Department of History
Cezayir Meeting Hall
Consulate of Netherlands
IFEA - French Anatolian Research Institute
İkiNokta Bilişim Teknolojileri A.Ş.
Istanbul Metropolitan Municipality
Istanbul Armenian Patriarchate
İşlem Şirketler Grubu (Geographic Information Systems)
Capacity Development Association
Kınalıada Children's Camp (Karagözyan)
Sabancı University Karaköy Communication Center
Association of Civil Society Development Center
The Economic and Social History Foundation of Turkey
Turkey Armenian Catholic Spiritual Leadership
VADİP - Inter-Foundation Solidarity and Dialogue Platform

Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church Foundation
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Armenian Catholic Church Foundation
Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, Arakelyan School and Cemetery Foundation
Feriköy Surp Vartanants Armenian Church Foundation
Kadıköy Surp Levon Armenian Catholic Church Foundation
Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation
Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation
Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation
Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation
Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation

The foundations which opened their archives for the use of the Hrant Dink Foundation and for digitalization:

Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Armenian Church and School Foundation (partially)
Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation (partially)
Beyoğlu Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Nuns' Monastery and School Foundation
Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mıhitaryan School and Monastery Foundation (Bomonti Armenian Catholic Primary School)
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation
Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation
Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation
Karaköy Surp Pırgıç Armenian Catholic Church Foundation
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation
Kocamustafapaşa Anarad Hıgutyun Armenian Catholic Church Foundation
Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation (partially)
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation
Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation (partially)
Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation
Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation

DİZİN

- 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Yunanistan) 98
6-7 Eylül 94
10 Temmuz Sokak (Bakırköy) 389
12 Eylül 1980 Darbesi 172
19 Mayıs Mahallesi (Şişli) 46, 134, 388
1912 Kararnamesi bkz. 1913
1913 (1912) Kararnamesi 34, 38, 42, 44, 46, 54, 60, 124, 136, 408
1913 Beyannamesi bkz. 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli
1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli 176, 224, 264, 288, 316, 317, 328, 340, 344, 354, 356, 364, 368, 370, 372, 374
1919 Yangını 147
1924 Anayasası 60, 62
1936 Beyannamesi 34, 54, 56, 64, 68, 70, 72, 76, 78, 80, 82, 104, 110, 112, 120, 128, 136, 190, 194, 200, 204, 206, 208, 212, 214, 230, 234, 238, 246, 254, 256, 260, 264, 266, 268, 272, 278, 288, 290, 292, 296, 298, 300, 302, 304, 312, 314, 316, 320, 326, 328, 332, 338, 340, 344, 346, 354, 356, 364, 366, 368, 372, 374, 380, 408, 410
36 Beyannamesi bkz. 1936 Beyannamesi
864 sayılı Kanun-u Medeni'nin Sureti Meriyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun 48
- A**
AB bkz. Avrupa Birliği
Abbasğa (Mahallesi/Parkı) 190, 212, 386
ABD 134
Abdi Çelebi 403
Abdülaziz (Sultan) 46, 47, 108, 240, 241, 274, 275
Abdülhak Hamit Caddesi 368, 403
Abdülhamid II. (Sultan) 30, 46, 47, 94, 108, 109, 111, 119, 120, 124, 125, 146, 149, 212, 215, 254, 255
Abdülmecid Efendi Köşkü 346
Abdüsselam Mahallesi (Hasköy) 234, 235, 254, 391, 392
Abide-i Hürriyet 387
Acemdağı (Sokak) 372, 404
Acet, Ahmet 74
Acıbadem 346, 351, 396, 402
Açık Köprü 96
Adalar 196, 386, 389, 392, 393, 405, 406
Adalet Bakanlığı (Adliye Vekâleti) 48
Adapazarı 374, 375, 406
Adıyeke 95, 96
Adliye Vekâleti bkz. Adalet Bakanlığı
Ağın bkz. Eğin
Ağos 22, 23, 80, 176, 177, 200, 201
Ağacami 334, 335
Ağaçlı Çeşme 385
Ağaoğlu İnşaat 230
Ağavni (bir hayırsever) 220
ahkâm-ı şahsiye 48
Ahmet, Sadık (Dr.) 100, 101
AİHM bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS bkz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
aile vakıfları 28
Akabyan Yatılı Kız Okulu 278
akar 34, 36, 46, 54-56, 62, 84, 90, 148, 180, 190, 196, 199, 204, 208, 214, 215, 223, 231, 242-244, 290, 292, 296, 301, 312, 326, 329, 333, 336, 337, 356, 359, 364, 365, 378
akarât-ı mevkufe 412
akarât-ı vakfiyye 412
Akarca Çeşmesi 394
Akdemir, Suat 230, 231
Akgünlük 392
Akkarga 405
Aksaray 367, 368, 400, 404, 407
Aksoy, Muammer (Prof.) 404, 405
Aladoğan 398
Albaylar Cuntası 94
Albayrak Sokak 272, 273, 385
Alboyacılar Sokak 302, 303, 406, 407
Alemdağ 18, 185, 186, 308, 309, 311-313, 392
Alemdağı Ermeni Mezarlığı 185, 186, 192, 312
Ali Bey 96
Ali Paşa Han 368, 372, 404
Alibeyköy 110
Alkan, Mustafa 64, 65
Allame Caddesi 356, 357, 400, 401
Alman 146, 442, 448
Alman Mavileri 112, 126, 146
Alparıslan (Bahçıvanoğlu) Sokak 374, 405
Alsancak 389
Altımermer 17, 278, 279, 283, 284, 286
Altımermer Surp Hagop Ermeni Kilisesi 278
Altınay, Ahmet Refik 242
Altınbakkal 386
Altunzade 110, 116, 117, 400-402, 406
Alyanakyan, Yetvart 223, 224
Ambarlıdere 214, 398
Ambarlıdere Mezarlığı 190-192, 214
Amenapırgiç İlkokulu bkz. Galata Amenapırgiç İlkokulu
Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi bkz. Beyoğlu Amenasurp Yerrortutyun Protestan Ermeni Kilisesi
Amerikalı 272
Amerikan Yakın Doğu Heyeti ve Misyoner Şirketleri 46
Amira(lar) 132, 133, 144, 208, 212, 218, 236, 238, 239, 290, 293, 295-299, 308, 309, 312, 314-317, 328, 329, 346, 347
Ana Çeşmesi Sokak 405
Anadolu 86, 126, 128, 134, 144, 150, 186, 218, 246, 254, 256, 278, 282, 302, 320, 340, 380
Anarad Hıgutyun Rahibeleri Birliği 226
Anarad Hıgutyun Vakfı bkz. Beyoğlu Anarad Hıgutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı
Anayasa 52, 62, 64, 68, 70, 74, 76, 98, 410
Anayasa Mahkemesi 76, 410
Anber (Hanım) 198, 199
Andonyan (Rahibe Hacı) 226
Andonyan Birliği 124
Andonyan Mektebi bkz. Ortaköy Andonyan Ermeni Katolik Manastır ve Mektebi
Anıtlar Kurulu 234, 314
Ankara 42, 43, 70, 71, 112, 113, 115, 121, 122, 408, 409
Ankara hükümeti 42, 408
Antigoni 196, 197
Antuan (Aziz) 326
Apeloğlu Andon Vakfı 15, 56, 126-129, 196, 197, 200, 201, 235, 236, 316, 317, 321, 326, 329, 332, 333, 344, 345
Apelyan, Andon (Ağa) 196, 197
Apostolik Ermeni Patrikliği bkz. Ermeni Patrikliği (İstanbul)
Apraham (Papaz) 358
Apraham (Patrik) 304
Arakelots Okulu bkz. Yenikapı Arakelots Okulu
Aramyan Okulu'ndan Yetişenler Derneği 304
Aramyan Uncuyan Okulu bkz. Kadıköy Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu
Arapcami (Mahallesi) 256, 257, 386, 391
Arapzade (Sokak) (Üsküdar) 256, 257, 292, 293, 372, 373, 375, 391, 396, 404, 405
Arapzade Ahmet (Sokak) (Fatih) 256, 257, 292, 293, 372, 391, 396
Aratan, İsdepan 278, 279
Arazi Kanunnamesi (1858) 46
arazi-i mevkufe 412
Ardemyan Kız Okulu bkz. Eyüp Arakelyan ve Ardemyan Okulları
Ardzivyan, Apraham (Monsenyör) 44
Ardzrunyan Erkek Okulu bkz. Bakırköy Ardzrunyan Erkek Okulu
Arnavutköy 220, 221-223, 398
Arpacılar Sokak 368, 402
Arpasuyu 387
Arseven, Nejat 72
Arzumanyan, Garabed 132, 133
asimilasyon 90
Asker Ocağı (Şişli) 387
Asker Sokak (Fatih) 292
Aslanyan, İsdepan (Paşa) 240, 242
Asmalimescit (Mahallesi) 237, 238, 387, 389
Astarıcı Han 374, 375, 405
Asya 396
Aşağı Mahalle (İslambey Mahallesi, Çeşmeli Odalar Mahallesi) 260, 261
Aşçıhanı (Sokak) 354, 357, 400
Aşıkyan, Horen (Patrik) 278

- Atabeyli, Hüsamettin 112, 113
 Ataköy 206, 207
 Atatürk 295, 296, 312, 313, 392
 Atatürk Bulvarı 312
 Atıfet Sokak (Kadıköy) 290, 293, 396
 Atik Mustafa Paşa (Ayvansaray) 385
 Atina 86, 88, 94, 96, 102
 Atina Antlaşması (1913) 86, 88
 Atlıhan, Engin 230, 231
 Avize Çıkmazı 398
 Avrupa 24, 46, 52, 58, 68, 70, 72, 74, 76, 80, 82, 100, 102, 104, 108, 138, 140, 186, 200, 212, 214, 300, 352, 380, 410
 Avrupa Birliği (AB) 24, 68, 72, 74, 76, 80, 102, 104, 140, 200, 212, 214, 218, 230, 300, 344, 352, 380, 412
 Avrupa Birliği Genel Sekreterliği 72
 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 52, 76, 80, 82, 102, 104, 138, 140, 142, 194, 226, 282, 286, 364, 366, 369, 372, 410, 412
 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 68, 70, 72, 138
 Avrupa Komisyonu 52
 Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 52, 100
 Avusturya ([-Macaristan] İmparatorluğu) 44, 118, 238
 Aya Dimitri b kz. Aya Dimitri, Aya Tanaş ve Aya Lefter Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı
 Aya Dimitri, Aya Tanaş ve Aya Lefter Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı 60, 61
 Aya Lefter b kz. Aya Dimitri, Aya Tanaş ve Aya Lefter Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı
 Aya Paraskevi Rum Kilisesi 108
 Aya Tanaş b kz. Aya Dimitri, Aya Tanaş ve Aya Lefter Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı
 Ayasofya-yı Kebir Vakfı 80
 Ayastefanos 206
 Ayaş (Belediyesi) 121-123, 237, 238
 Ayaşlı, Emine (Tevfika) 119-122
 Ayaz Paşa Vakfı 242
 ayazma 58, 108, 290, 340, 347, 392
 Ayazma Deresi 344, 347, 392
 Aydın, M. Akif 38, 39
 Ayia Maria b kz. Sulu Manastır
 Ayia Strati Rum Ortodoks Kilisesi 266
 Ayios Fokas Manastırı 124
 Ayios Nikolaos Rum Kilisesi 328
 Ayios Theodoros 290, 291
 Aynacılar (Sokak) 296, 297, 397
 Aynalıçesme 12, 226, 227, 234, 235, 386
 Aynalıkavak 390
 ayn-ı mevkuf 412
 Ayvacık 374, 375, 406
 Ayvansaray (Mahallesi) 266, 267, 269, 272, 372, 373, 384, 385, 405
 Azak, Mıgırdiç 368, 372
 Azak, Öjeni 368, 372
 Azaryan, İsdepanos Bedros 35, 316, 321
 Azınlık Tali Komisyonu 352
 Aznavur, Hovsep 292, 293
 Aznavuryan, Garabed (Amira) 297, 298
B
 Babacan (Sokak) 358, 359, 401
 Babialı 234
 Babil (Sokak) 233, 234, 386
 Bademli 407
 Bademlik (Sokak) 254, 255, 371, 372, 390, 391, 405
 Bademlik Mezarlığı 254
 Bağdat 233, 234, 386, 387, 392
 Bağdat Caddesi 234
 bağış 60, 64, 76, 78, 182, 286, 336, 346, 352, 364, 408, 413
 Bağlarbaşı 354, 355, 357, 358, 359, 372, 373, 402
 Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı 354, 358, 372
 Bağlaryolu 390
 Bahçeköy (Sokak) 320, 321, 388
 Bahriye Nezareti 144
 Bakanlar Kurulu 38, 46, 50, 70, 72, 74, 230, 410
 Bakar, Diran 22, 23, 66, 135, 136, 176, 177, 200, 201, 223, 224, 230, 231
 Bakırköy 2. Mıntıka Tapu Sicil Muhafızlığı 46
 Bakırköy 46, 47, 148, 149, 206-208, 210, 244, 245, 248, 249, 288, 370, 371, 384, 389, 392, 393, 403, 407
 Bakırköy Ardzrunyan Erkek Okulu 206
 Bakırköy Belediye Meclisi 206
 Bakırköy Dadyan Okulu 206, 208
 Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi 206, 208, 384
 Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı 206, 208
 Bakkal Adem (Sokak) 358, 365, 401
 Balat (Tahta Minare) 385
 Balat 108, 109, 266-269, 272, 384, 385
 Balat Khorenyan Ermeni İlkokulu 187, 268, 272
 Balat Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi 187, 266-269, 290, 291, 384, 385
 Balat Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi, Khorenyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 12, 266, 268, 384, 385
 Balıkcı, Özcan 46, 47
 Balıklı (Küçük) 279, 282
 Balıklı b kz. Balıklı Ermeni Mezarlığı
 Balıklı Ermeni Mezarlığı 64-67, 69, 70, 139, 140, 182, 185, 279, 282, 279, 393
 Balıklı Rum Hastanesi (Vakfı) 64, 66, 70, 140
 Balıklı Surp Sarkis Ermeni Kilisesi 182, 185, 206, 207, 238, 239, 246, 247, 279, 282, 302, 303
 Balıkpazarı 246, 247
 Bali Paşa Yokuşu 296, 396
 Balkan Savaşları 34, 86
 Balkanlar 86
 Balyan 124, 125, 132, 133, 144, 145, 212-215
 Balyan, Garabed (Amira) 132, 133, 212-214
 Balyan, Makruhi 214, 215
 Balyan, Sarkis 144, 145, 214
 Bandzakeğ 246
 Barbaros (Bulvarı) 214, 215, 386
 Baronyan, Hagop 259, 260
 Baruthane 206
 Başbakanlık 70, 74, 116, 144, 352
 Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü 144
 Batı Trakya 10, 24, 70, 72, 84, 86, 88, 90, 96, 98, 100, 140, 408
 Batyazarı Rüstempaşa Caddesi 406
 Bayburt 374, 375, 406
 Bayezıdağa Mektebi 300, 301, 395, 400
 Bayezıdağa Yağhane Sokak 300
 Baykal, Deniz 75, 76
 Baykam, Bedri 230, 231
 Baylan Pastanesi 304
 Bayraklar Sokak 368
 Bayraktar 402
 Bayrampaşa 384
 Baysungur 403
 Bebek 220, 221
 Behram Çavuş 397, 398
 Belediye Kanunu 180, 190, 208
 Belediye Kariyesi 406
 Berber Şahin (Sokak) 248, 249, 389
 Berber Şefik 393
 Bereketzade 403
 Beşiktaş 70, 124, 125, 190, 193, 212-216, 356, 359, 386, 398, 399
 Beşiktaş Makruhyan Ermeni İlköğretim Okulu 70, 188, 214
 Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 187, 212, 214
 Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı 212, 214, 356, 384, 386
 Beşiktaş Vakfı b kz. Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı
 Beyaz Gül (Sokak) 220, 223, 398
 Beyaz Leylaklı (Sokak) 296, 297, 396
 Beyazıt 124, 125, 242, 243, 283, 286, 384-391, 395, 396, 398-406
 Beybostanı 405
 Beykoz 28, 146, 147, 223, 224, 225, 386
 Beykoz Haygazyan Okulu 223, 224
 Beykoz Nigoğosyan Okulu 224
 Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi 28, 146, 187, 224
 Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı 224, 225, 386
 Beylerbeyi 370, 371, 405
 Beylikçi 391
 Beyoğlu (Pangaltı) Anarad Hığutyun Kilisesi 334, 386
 Beyoğlu Amenasurp Yerrortutyun Protestan Ermeni Kilisesi b kz. Beyoğlu Aynalıçesme Avedaranagan (Evangelist) Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi
 Beyoğlu Anarad Hığutyun Ermeni Katolik Okulu 188, 226, 227, 230, 233, 386
 Beyoğlu Anarad Hığutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı 226, 230, 233, 234, 386
 Beyoğlu Anarad Hığutyun Okulu b kz. Beyoğlu Anarad Hığutyun Ermeni Katolik Okulu
 Beyoğlu Aynalıçesme Avedaranagan (Evangelist) Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi 234
 Beyoğlu Aynalıçesme Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı 12, 226, 234
 Beyoğlu Belediyesi 186, 234, 350
 Beyoğlu Hastanesi 132, 419
 Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı 32, 226, 256, 260
 Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi 36, 39, 126, 129, 187, 200, 226, 227, 233, 234, 236, 386, 387
 Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu) 12, 38, 120, 226, 236, 238
 Beyoğlu Surp Ğazar Mihitaryan Mektep ve Manastırı b kz. Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı
 Beyoğlu Surp Harutyun Kilisesi 132
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni (Ortodoks) Kilisesi b kz. Beyoğlu Üç Horan Ermeni Kilisesi Vakfı
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi 187, 236
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 15, 226, 238

- Beyoğlu Tapu Sicil Müdürlüğü 134
 Beyoğlu Üç Horan Ermeni Kilisesi 38, 190, 193, 226, 238, 239, 227, 240-245, 370, 371, 387
 Beyoğlu Üç Horan (Surp Yerrortutyun) Ermeni Kilisesi Vakfı 187, 190, 226, 238, 242, 244
 Bezazyan Okulu 242, 244
 Bezazyan, Boğos Efendi 242, 244, 245
 Bezciyan (İlkokulu) bkz. Kumkapı Bezciyan Ermeni İlköğretim Okulu
 Bezciyan Ermeni Okulu bkz. Kumkapı Bezciyan Ermeni İlköğretim Okulu
 Bezciyan, Harutyun (Amira) 132, 133
 Bezciyan, Kazaz Artin/Harutyun Amira 132, 133, 290, 293, 295, 296, 308, 309
 Bezciyanlar 124
 Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı 46, 286
 Bidayet Mahkemesi 102
 Bilezikçi (Sokak) 235, 236, 283, 286, 316, 317, 350, 351, 368, 369, 393, 402, 403
 Bilezikçi, Boğos Amira 235, 236, 316, 317
 Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 22
 Bilgin, Fuat 138
 Bingazi 144
 Birinci Dünya Savaşı 38, 44, 82, 84, 90, 108, 110, 118, 120, 124, 134, 182, 220, 234, 246, 254, 256, 272, 290, 296, 298, 304, 320
 Bizans 108, 124, 196, 206, 246, 260, 278, 290
 Bodrum Han 356, 359, 400
 Boğaz 110, 256
 Boğaziçi Köprüsü 24, 110, 212, 218, 234
 Boğaziçi Salnamesi 312, 316
 Boğaçı Hanı 356, 359
 Bomonti 24, 25, 81, 118-120, 122, 123, 186, 226, 227, 236-238, 387, 388
 Bomonti Ermeni Katolik İlkokulu 120
 Bomonti Mihitryan (İlkokulu) bkz. Bomonti Mihitryan Ermeni Katolik İlköğretim Okulu
 Bomonti Mihitryan Ermeni Katolik İlköğretim Okulu 24, 25, 80, 81, 118, 122, 123, 188, 226, 236, 238, 387, 388
 Bomonti Mihitryan Ermeni Katolik İlköğretim Okulu 24, 80, 122, 188, 387, 388
 Bomonti Okulu bkz. Bomonti Mihitryan Ermeni Katolik İlköğretim Okulu
 Boncuk (Sokak) 108-111, 113, 252-254, 255, 390
 Bostan 388
 Bostancı 374, 375, 405, 406
 Botasun, Hülya 230, 231
 Boyacıköy 56, 57, 312-318, 388
 Boyacıköy Ermeni Mezarlığı 314
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi 56, 187, 314
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi 56, 57, 187, 312-315, 318, 388
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 312-314, 316, 318, 388
 Bozcaada 85, 86
 Bozkurt 390, 393, 399, 400, 402-404
 Britanya 46, 86
 Buda 239, 240
 Bulgaristan 86, 88, 90, 96
 Burçak 384
 Burgazada 196, 197
 Burmayan, Vahram 304
 Bursa 374, 375, 406
 Bükreş (Antlaşması) 86
 Bülbül 402, 404
 Büyük Balıklı 279, 282
 Büyük Britanya 46
 Büyük Çamlıca 356, 357
 Büyük Çukur Han 256, 257, 391
 Büyük Kuleli 402
 Büyük Ticaret Hanı 340, 343, 399
 Büyük Valide Han 237, 238, 254, 255, 272, 273, 368, 369, 372, 373, 384, 387, 390, 404, 405
 Büyük Yeni Han 302, 303, 367, 368, 370, 371, 402, 403, 406
 Büyükkada 30, 33, 38, 39, 55, 56, 82, 83, 196-202, 233, 234, 374, 375, 386, 405
 Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi 38, 187, 196-198, 200
 Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 196, 198
 Büyükdere 30, 33, 36, 39, 55, 56, 182, 185, 200, 201, 312, 313, 316, 317, 319, 320-322, 338, 339, 368, 369, 388, 390, 403
 Büyükdere 319, 322
 Büyükdere Caddesi 338
 Büyükdere Surp Boğos (Ermeni) Kilisesi bkz. Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi
 Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi 30, 36, 39, 55, 56, 182, 185, 187, 200, 201, 312, 313, 316, 317, 388
 Büyükdere Surp Boğos Katolik Ermeni Kilisesi Vakfı 200, 312, 316, 388
 Büyükdere Surp Hiripsimyants Ermeni Kilisesi 187, 316, 320
 Büyükdere Surp Hiripsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı 312, 316, 320, 388
C
 Cadde-i Kebir (Beyoğlu) 83
 Caferağa (Mahallesi) 366, 367, 388, 396, 402, 403
 Cambaziye Mektebi 394, 395
 Camiikebir (Mahallesi) 17, 256-258, 392
 Camili Han (Yüncü Han) 372, 373, 404
 Canfes 403
 Cano, Murat 70, 71
 Cansever, Turgut 110, 111
 Cebrail 34
 cebrî icra 138
 Celal Bayar Ortaokulu ve Lisesi 103
 Celal, Hovsep (Prof.) 242
 Cemaat Cismani Meclisi 240
 Cemaat Genel Meclisi 44
 Cemaat Vakıflarına İlişkin Kanun Tasarısı 74
 Cemaat-ı İslamiye Heyetleri/ İdareleri 88, 90, 92, 94
 Cemaat-ı İslamiye İdaresi (Gümülüne) 96
 Cemiyetler Kanunu 38
 Cephanece 275, 278, 389
 Cercis 226, 227, 246, 247, 249
 Cevahir Bedesteni 364, 365
 Cevizlik 288, 289, 384, 393
 Cevizlik Mektebi Arkası (Sokak) 288, 289, 393
 Cevza (Ceviz) 386
 Cezayirlioğlu 391
 CHP 75, 76, 410, 411
 Cibinlik 399
 Cihanköy 406
 Cihannuma 386
 cihet-i asliyye 412
 cihet-i feriyeye 412
 cihet-i zaruriye 412
 Cinali (Tospatoğlu) Sokak 356, 357, 401
 Cinci Meydanı 278, 389, 390
 Cismani Meclis (Ermeni Patrikliği) 246
 Cumhuriyet Caddesi 252, 336, 370
Ç
 Çadircılar (Sokak) 292, 293, 372, 373, 396, 404
 Çadircılar Çeşmesi (Sokağı) 292, 293, 396
 Çakır, Erol 122, 123
 Çakmakçılar Yokuşu 214, 215, 252, 340, 387, 390, 400
 Çakmaktaşı (Kürkçübaşı) 397
 Çamlıca 346, 351, 356, 357, 359, 368, 371, 398, 400, 403, 405, 407
 Çamlıca Caddesi 346, 368
 Çamlıca Deresi 356, 359, 400
 Çanakkale 374, 375, 406
 Çandarlı (Şevkiye) Sokak 206, 207, 393
 Çapa Tıp Fakültesi 288
 Çarkçılar (Kürkçü Han) 404
 Çarşıkapı 400
 Çatal 385
 Çayır Sokak 244
 Çayırbaşı 388
 Çaylak 386, 390
 Çekmeköy 11, 18, 182, 183, 308, 309, 311-313, 392
 Çengelköy 236, 237, 387
 Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 72
 Çeşme Odaları Sokak 264, 388
 Çeşme Sokak 140, 226, 272, 278, 292, 326
 Çeşmeli Odalar Mahallesi 260
 Çevirmeci (Pişmişoğlu) Sokak 124, 386, 398
 Çevreyolu 372, 402
 Çınar Meydanı 204, 234, 386
 Çınarlı (Köşk) 389, 393
 Çırağan (Caddesi) 218, 221, 398
 Çifte Çınar (Sokak) 254, 255, 390
 Çimen (Sokak) 269, 272, 385
 Çinili Han 368-375, 402-405
 Çobanoğlu (Sokak) 332, 335, 389
 Çolakyan, Hovhannes (Başepiskopos) 126, 127, 308, 309, 336, 337, 344
 Çorbacıbaşı (Sokak) 302, 303, 407
 Çubukçu (Sokak) 298, 299, 316, 321, 388, 398
 Çuhacı Han 236, 237, 300, 301, 387, 400
 Çuhacı Hanı Sokak 302, 406
 Çukur (Han) 256, 257, 290, 293, 389, 391, 396, 404
 Çukurlu Çeşme 387
 Çukuryan, Hagopos (Rahip) 44
 Çürüklük 144, 145
D
 Dadyan Okulu bkz. Bakırköy Dadyan Okulu
 Dadyan Sokak 206
 Dadyan(lar) 124, 186, 206-209, 214, 215, 261, 264, 297, 298
 Dadyan, Arakel 214, 215
 Dadyan, Boğos Bey (Barutçubaşı) 208
 Dadyan, Hovhannes (Barutçubaşı) 206, 297, 298
 Dadyan, Simon (Barutçubaşı) 208
 Daltaban Yokuşu 292, 396
 Damataşı (Sokak) 272, 273, 384, 385
 Daniştay 50, 60-62, 72, 112, 116, 200, 224, 260, 264, 352
 Darphane 220, 316
 Davuthan, Setrak 78-80, 135-137, 200, 201

- Davutpaşa (Caddesi) 36, 39, 56, 57, 299, 300, 301, 400
- Dede, Abdurrahim 96
- Dedeğaç 85, 86, 90, 93, 94, 100
- Defterdarlık 46
- Defter-i Hakani (Emaneti) 36, 37, 64, 412
- Değirmen (Sokak) 302, 303, 367, 368, 404, 407
- Demirci Osman 393, 395
- Demircioğlu (Sokak) 358, 359, 365, 401
- Demirel, Süleyman 230, 231
- Demirhane (Caddesi) 370, 371, 404
- Demirören Alışveriş Merkezi 246
- Denizci, Kemal 66
- Dere Karşısı 391
- Dereboyu (Caddesi) 218, 221, 399
- Dericiler (Dabaghane) Sokak 364, 402
- Dernek (Cehennem) 386
- Devletyan, Veronik 372, 373
- Dışişleri Bakanlığı 62, 70, 72, 74, 126, 140, 180
- Dikiciyan, Vahan 62, 252, 253
- Dimetoka 90, 93-95, 100, 101
- Diñtosun, Kişmo 372, 373
- Dink, Hrant 22, 23, 172, 173, 176, 177, 230, 231
- Dink, Rakel 172, 173
- Diratsular Vakfı bkz. Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi Vakfı
- Direkli 402
- Divan Oteli 239, 242
- Divanhane 144, 145
- Doğramacı Mehmet (Sokak) 358, 365, 402
- Doğu Makedonya 102
- Dolapdere 403
- Dolmabahçe 334, 337
- Donabed (Donik) Amira 144, 147
- Donik Amira bkz. Donabed Amira
- Dr. Raif Bey (Sokak) 338, 339, 388
- Duatepe (Mahallesi) 332, 333, 335, 389
- Duduodaları 387
- Durmaz, Sait 154, 168
- Durmuş Dede (Sokak) 326, 327, 399
- Duvarcı Adem 404
- Dülgeroğlu (Sokak) 288, 289, 393
- Düriye 384
- Düzgün Sokak 368
- Düzyan, Hovhannes (Çelebi) 308, 309
- E**
- Ebuziya Caddesi 208
- ecrimisil 121, 122, 412
- Eczacıbaşı 405
- Edirne 52, 53
- Edirne Musevi cemaati 52
- Edirnekapı 189, 190, 268
- Edirnekapı Ermeni Mezarlığı 268
- Egergeri 406
- Eğün (Ağın) 108, 109, 214, 219, 254, 255
- Eğrikapı Fırını 384
- Ekşi, Nuray 30, 31
- Eliza (Istapan kızı) 124
- Elmadağ (Caddesi) 13, 185, 186, 332, 334, 336, 337, 388
- Elmadağ Surp Agop Ermeni Katolik Hastanesi 32, 38, 62, 188, 240, 332, 334-336
- Elmadağ Surp Agop Ermeni Katolik Hastanesi Vakfı 62, 332, 334, 337, 338, 388
- Elmalı Yolu 392
- Elmas, Tayyar (Tuğgeneral) 176
- Eminönü 18, 212, 213, 242, 243, 272, 273
- Eminönü Meydanı 242
- Eminsınan Hamamı (Sokak) 350, 355, 389, 402
- Emirgan 314, 315, 388
- Emirler Çeşmesi 393, 395
- Emirşah 272, 273, 385
- Emniyet Müdürlüğü (İstanbul) 52, 62, 260, 296
- emval-i metruke 38, 41, 42, 44, 408-410, 412
- Ergenekon (Mahallesi/Caddesi) 332, 335, 386, 389, 390, 399, 402-404
- Erivan bkz. Yerevan
- Ermeni Katolik Andonyan Ruhban Tarikatı bkz. Andonyan Birliği
- Ermeni Katolik Episkoposlar Konferansı 44
- Ermeni Katolik Mihitarist Rahipleri Cemiyeti 120
- Ermeni Katolik Surp Asdvadzadzin Vakfı bkz. Ermeni Katolik Başepiskoposluğu
- Ermeni Malları Müşterek İdare Komitesi 352
- Ermeni Milli Meclisi 186
- Ermeni Nizamnamesi 52, 134, 186, 244
- Ermeni Odaları 264, 265, 389
- Ermeni Patrikhanesi Tedrisat Komisyonu 264, 302, 421
- Ermeni Patrikliği İdare heyeti 48, 55
- Ermeni toplumu 9, 22, 110, 146, 186, 240, 244, 246, 334, 352
- Ermeniköy 182, 183
- Erzincan 108, 109
- Erzurum 198, 292, 293, 295, 296
- Erzurum Atatürk Yapı Meslek ve İnşaat Teknik Lisesi 295, 296
- Erzurum Kongresi 296
- Esayan Ermeni Anaokulu, İlkokulu ve Lisesi 132, 133, 186, 214, 215, 238, 239, 242-247, 249
- Esayan Kız Lisesi bkz. Esayan Ermeni Anaokulu, İlkokulu ve Lisesi
- Esayan, Hovhannes 238, 239
- Esayan, Mıgırdıç 238, 239
- Esentepe 407
- Eser 390
- Esirci Kemalettin Sokağı 274, 389
- Eski Çubukçu 398
- Eski İskeçe 87, 96
- Eski Toptaşı (Caddesi) 356, 357, 400
- Eskiköy mevkii 406
- Eskişehir (Mahallesi) 246, 247, 387, 402, 403
- Eşbah Çeşme (Sokağı) 292, 293, 396
- Eşhas-ı Hükmiye (Cetveli) 38, 39, 56, 144, 147-149, 176, 223, 224, 264, 288, 316, 317, 328, 340, 344, 354, 356, 364, 368, 370, 372, 374
- Eşhas-ı Hükmiyenin Emval-i Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanun-i Muvakkat 34, 35
- Eşrefefendi 400
- Everek 374, 375
- Eviner, İnci 230, 231
- Evkaf (Vakıflar) Hazinesi 42
- Evkaf İdaresi/Nezaret 56, 412
- Evliya Çelebi 108, 109, 144, 145, 223, 224
- Evren, Kenan 70, 71
- Evros 99, 100
- Eyüp 36, 38, 39, 110, 111, 146, 147, 190, 193, 254, 255, 259-269, 272, 273, 384, 385, 388-390
- Eyüp Arakelyan ve Ardemyan Okulları 260, 261, 264
- Eyüp Belediyesi 264
- Eyüp Ermeni Mezarlığı 190, 264
- Eyüp Kaymakamlığı 272
- Eyüp Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı 264
- Eyüp Sultan (Camii) 110
- Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 187, 260, 264
- Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi 146, 187, 264
- Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi Vakfı 260, 264-266, 389
- F**
- Fakirhane (Sokak) 218, 221, 398
- Fakirler İdare Heyeti 334, 336
- Fatih 182, 185, 212-215, 218, 221, 236-238, 248, 249, 252-257, 264, 266-269, 272-275, 278, 279, 285, 288-290, 293, 332, 335, 340,
- 343, 346, 350, 351, 355, 356, 359, 364, 365, 367-375, 384-391, 393-407
- Fatih Eram İlköğretim Okulu 182, 268
- Fatmasultan 400
- Fazıl Ahmet Paşa (Köprülüzade) 302
- Fedai (Bayezıdağa Fırını) 400
- Fener Rum Lisesi Vakfı 82, 410
- Fener Rum Patrikhanesi 82
- Fenerbahçe 350, 355, 402
- Feridiye 390
- Feriköy 186, 332, 333, 335, 350, 351, 389
- Feriköy Merametçiyen Ermeni İlköğretim Okulu 332
- Feriköy Sırpots Vartanants Zoravarats Kilisesi 187, 332, 333
- Feriköy Surp Vartanants Ermeni Kilisesi Vakfı 332, 333, 389
- Feriköy Ermeni İlköğretim Okulu 332
- Feritbey (Sokak) 364, 365, 401
- Feruhan, Parunag (Dr., Bey) 242, 243
- Fırın (Sokak) 292, 293, 364, 367, 388, 396, 403
- Filipu Caddesi 96
- Fincancılar Yokuşu 272
- Fitaş Sineması 62, 336
- Florakis, Kharilaos 99, 100
- Fransa 44, 46, 86
- Fransız 46, 198, 236, 244, 334
- Fransız Papazlar Okulu 244
- Fransız Rahipler Birliği 236
- Frères des écoles chrétiennes 235, 236
- G**
- Gakis 95, 96
- Galata 108, 109, 119, 120, 144-147, 218, 221, 226, 227, 234-238, 240, 241, 246, 247, 249, 252, 253, 256, 257, 389
- Galata Amenapırgiç İlkokulu 246
- Galata Mahkemesi 144
- Galata Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi 187, 246, 248
- Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı 13, 226, 240, 246, 248, 249, 389
- Galatasaray 29, 334, 335
- galle-i vakf 412
- Garabed (Aziz) 34
- Garabed (veledi Zakar) bkz. Zakar (Garabet oğlu)
- Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi 86
- gayrisahih vakıf 412
- Gazi (Selamsız) 402
- Gazi Caddesi 358, 370

- Gazi Evrenos İmaretı 90, 92
gedik 38, 39, 412, 425
gedik mülkü 412
gedik-i mevkûf 412
Gedikpaşa 116, 117, 150-153, 159, 168, 172, 173, 266, 267, 272-275, 277, 278, 358, 359, 380, 381, 389, 390
Gedikpaşa Ermeni Protestan (İncirdibi) İlkokulu 150-152, 188, 272
Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi 150, 168, 187
Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı 13, 17, 168, 266, 272-274, 277, 380, 389
Gedikpaşa İncirdibi Okulu bkz. Gedikpaşa Ermeni Protestan (İncirdibi) İlkokulu
Gedikpaşa Mesrobyan Okulu 188, 278
Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi 187, 274, 278
Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı 116, 266, 274, 275, 389, 390
Gedikpaşa Yetimhanesi 172
Gelincik (Sokak) Sokak 370, 371, 405
Gemlik 374, 375, 406
Gereverek Kariyesi 406
Getronagan Ermeni Lisesi bkz. Karaköy Getronagan Ermeni Lisesi
Getronagan Varçutyun (Merkezi İdare) 146, 147
Gezi Parkı 242
Gıĝmesyan 334, 337
Giragos 214, 219
Girit 86
Giritlioĝlu, Necla 38, 39, 58, 59
Goad, Charles 120, 141
Gomidas (Vartabed) 220, 221
Göceoĝlu Agop Efendi 124, 127
Gökay, Fahrettin Kerim 146, 147
Gökçeeda 85, 86
Görümce (Sokak) 350, 351, 401, 402
Gül, Abdullah 75, 76, 410, 411
Gülbenkyan ailesi 132
Gülbenkyan Vakfı 198, 358
Gültekin 399, 456
Gümölcine 86, 90, 92-96, 98, 100, 102, 103
Gümölcine Müftölüĝü 102
Gümölcine Vakıflar İdaresi 102
Gümüşsuyu 299, 300, 334, 337, 386
Gümüşsuyu Askeri Hastanesi 334
Gümüşyan Vakfı bkz. Beyoĝlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı
Gümüşyan, Ohannes 32, 33
Gümüşyan, Sarkis 32, 33
Gümüşyan, Zaruhi 370, 371
Gümüşyolu 398
Güney Makedonya 86
Gürcüoĝlu 399
Güzcelce Kasım Paşa 144
H
Hacı Ahmet 386
Hacı Emin Aĝa 95, 96, 104
Hacı İsa Mektebi 384, 385
Hacı Salih (Sokak) 368, 369, 403
Hacımimi 389
Haçadur 254, 255
Haçaduryan, Karekin (Patrik) 244, 352
Hagop Aĝa 146, 147
Hahambaşı(lık) 36, 52
Hahambaşılık Nizamnamesi 52
Hâkimiyeti Milliye (Caddesi) 266, 267, 389
Hakkaklar 390
Hakkı (Bestekar) 393
Halaskargazi 389
Halicioĝlu 24, 25, 108-114, 185, 186, 226, 227, 234, 235, 252, 253, 340, 343-355, 384-386, 390-392
Halicioĝlu Ermeni Protestan Kilisesi 110, 186, 234
Halicioĝlu Kalfayan Yetimhanesi Vakfı bkz. Halicioĝlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı
Halicioĝlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 226, 390
Halicioĝlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı 226, 340, 390
Halicioĝlu Yaĝhanesi 384
Haliç 108, 110, 144, 145, 252-254, 256, 371, 372
Haliç Köprüsü 110, 252, 254, 256, 372
Haliç Tersanesi 144
Halkı 196, 197
Hamam Kahvehanesi 96
Hamam Sokak 208, 368
Hamzasbyan Okulu 304
Hamzasbyan Okulu bkz. Kadıköy Hamzasbyan Okulu
Han Tarlaları 102
Hançer, Elmon 259-261, 264
Hanımaĝa Yokuşu 392
Harbiye 233, 234, 240, 241, 244, 245, 370, 371, 387, 404
Harbiye Çayırı (Sokak) 370, 371, 404
Harbiye Kışlası 240
Haremeyn-i Şerifeyn Vakfı 338
Harilau Triakupi Caddesi 96
Hasan Kalfa 157
Hasan Paşa (Cezayirli Kaptan) 144
Hasanpaşa 305, 308, 392
Hasköy 13, 108-113, 185, 186, 226, 227, 234, 235, 254-257, 264, 265, 386, 388, 390-392
Hasköy Nersesyan Okulu 108, 110, 254, 255
Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi 108, 110, 186, 187, 226, 234, 254, 256, 257
Hasköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı 112, 226, 254, 256, 257, 390, 391
Hasnun Galip 405
Hasret 399
Hasun(yan), Andon Bedros IX. 44, 45, 235, 236, 275, 278, 326, 332, 333
Hatemi, Hüseyin 20, 21, 31, 73, 201, 259, 339
Hatemi, Kezban 69, 77
Havyar Han 236, 237, 246, 247, 387
Haydarpaşa Caddesi 30
Hayganuşyan (Kız) Okulu bkz. Yenikapı Hayganuşyan (Kız) Okulu
Haygazyan Okulu bkz. Beykoz Haygazyan Okulu
Hayırsız Cami 312
hayrat 24, 46, 47, 55, 56, 58, 76, 80, 90, 116, 148, 208, 214, 215, 219, 221, 230, 231, 289, 299, 300, 314, 339, 347, 359, 378, 412
Hazine-i Hassa Nazırlığı 124
Haznedar Han 266, 267, 389
Hekimyan, Krikor 218, 221
Helsinki Zirvesi 72
Heybeliada 196, 197
Heyet-i Umumiye 42, 43
Hıdivyal Palas 339, 340
Hırıpsimyants Okulu bkz. Ortaköy Hırıpsimyants Okulu
Hırka-i Şerif 385, 389
Hilal 356, 359
Hilton Oteli 239
Hisar Bayırı (Sokak) 326, 327, 399
Hisardibi Sokak 275, 278
Hisarüstü 320, 327, 399
Hisarüstü Ermeni Mezarlığı 320
Hobyar (Mahallesi) 368, 369, 396, 402
Hocapaşa Yangını 290
Hoşgör 395
Hovhannes Gümüşyan Vakfı bkz. Beyoĝlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı
Hovhannes IX. (Golod, Patrik) 214, 278, 290, 352
Hovhannesyan, Sarkis 298, 299
Hrant Dink Vakfı 22
Hurma 389
Hüseyin Kazım (Sokak) 394, 395
Hüseyinaĝa 387, 389, 404
Hyatt Regency Oteli 239
II. Meşrutiyet 29, 34, 340
I
Irish Pub 230, 231
İsdepanos III. (Patrik, Aĝavni) 132, 220, 224, 238, 328
Işın (Kumluk) 397
İ
İbrahim Paşa ve Sultan Beyazıt Vakfı 124
İcadiye 115-117, 346, 354, 356-359, 364-368, 371, 372, 375, 390, 398, 400-407
icare-i vahide 412
icareteynli müsakkafat-ı vakfiyye 42
icâreteynli vakıf 412
İçerenköy 406
İçişleri Bakanlığı 52, 62, 72, 408
İGS (İstanbul Giyim Sanayi) Binası/Davası 82, 132, 134, 136, 141, 142, 364, 410
İkinci Dünya Savaşı 58, 90, 96, 340
İkiyüzlü Çeşmesi (Sokak) 298, 299, 398
İlhan (Sokak) 386
İlk Belediye (Sokak) 252, 253, 340, 343, 390, 399, 404
İmam Ali Han 292, 293, 302, 396, 406
İmrahor 391
İmrahor Tramvay (İlyas Bey) Caddesi 230
İnci Çiçeği 407
İncil 28, 30, 144
İncirdibi 150
İncirköy 386
İngiliz 46, 198, 272, 274
İngiliz Hayır Cemiyeti 272, 274
İngiltere 46
İnönü Mahallesi 256, 386, 391, 392, 405
İnönü, İsmet 46, 47, 300
İnsan Hakları Derneği İrkçılık ve Ayrımcılıĝa Karşı Komisyon 169
İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi 150
İplikçi (Sokak) 370, 371, 405
İrlanda Kültür Merkezi 230
irsâd-ı vakf 412
İsa Mesih 34, 370
iskân 192, 206, 282, 312, 408
İskeçe 86-89, 93, 94, 96, 97, 100, 104
İskeçe Azınlık İlkokulu 88, 89
İskeçe Belediye Meclisi 96
İskeçe Cemaat-ı İslamiye İdaresi 96, 418
İskeçe Tabakhane Camii 97
İskele (Sokak) 206, 207, 391, 393
İskenderiye 134
İskenderpaşa (Mahallesi) 368, 369, 403

İskolya 352, 353
 İslâm Cemaatlerine ait Evkaf Varidatının Sureti İdaresine Dair Kanun 88
 İslam hukuku 28, 30, 38
 İslambey (Caddesi/Mahallesi) 17, 146, 147, 260, 262, 264, 272, 385, 388, 389
 İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 128, 130
 İstanbul Antlaşması 86
 İstanbul Belediye Meclisi 240
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi 110, 182, 224, 240, 242, 246, 254, 328, 368
 İstanbul Caddesi 208
 İstanbul Defterdarlığı 134, 352
 İstanbul Dominiken Rahipleri Cemiyeti 46
 İstanbul Giyim Sanayi b kz. İGS
 İstanbul hükümeti 42, 408
 İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü 110, 352
 İstanbul Tapu Grup Sicil Müdürlüğü 62, 408
 İstanbul Üniversitesi 196, 414
 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 414
 İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü 140, 224, 288
 İstanbul Valiliği 46, 52, 112, 116, 134, 136, 140, 200, 260, 296, 352, 366, 408
 İstasyon (Caddesi) 298, 299, 398
 İstiklal Caddesi 83, 134, 135, 246, 336, 339, 340, 364, 387, 403, 405
 İstimlak (Kanunu) 110, 114, 190
 İstinye (Caddesi) 18, 186, 325, 328, 333, 407
 İstinye Surp Garabed Ermeni Kilisesi b kz. İstinye Surp Hovhannes Garabed Ermeni Kilisesi
 İstinye Surp Hovhannes Garabed Ermeni Kilisesi 186, 328
 İsviçre Hukuku 48
 İsviçre(li) 48, 50
 İtalya(n/nca) 46, 86, 129, 244
 İtilaf Devletleri 408
 İttihat Terakki 42, 408
 İttihatçı 42
 İyiniyet (Sokak) 350, 351, 402
 izale-i şüyuu 254, 366, 367
 İzci Türk 395
 İzmir 2. Asliye Hukuk Hâkimliği 52
 İzmir 52, 53, 406
 İzmirliyan, Mateos (Patrik) 238
 İzzetpaşa 387
 J
 Japonya 86
 Joğvaran b kz. Gedikpaşa İncirdibi Protestan Okulu

K

Kabakçı, Erdoğan 200, 201
 kadastro 38, 44, 57, 58, 60-62, 70, 126, 176, 178, 180, 190, 200, 204, 206, 218, 234, 236, 242, 252, 278, 292, 296, 302, 314, 316, 326, 328, 344, 354, 356, 358, 370, 372, 374, 378, 412
 Kadastro Komisyonu 62, 126, 356, 364
 Kader 393, 395
 Kadı Mehmed Efendi (Mahallesi) 144, 392
 Kadıköy 30, 33, 36, 39, 55, 56, 64, 65, 82, 83, 119, 120, 136, 200, 201, 233, 234, 236-238, 290, 293, 296, 297, 302-305, 307-309, 350, 355, 364-366, 372, 373, 386-388, 392, 396, 401-403, 405, 406, 410
 Kadıköy Anarad Hıgutyun Okulu 234, 235
 Kadıköy Aramyan Uncuyan Ermeni İlköğretim Okulu 186, 187, 234, 304
 Kadıköy Asliye 1. Hukuk Mahkemesi 64, 136
 Kadıköy Ermeni Mezarlığı 308
 Kadıköy Mihitryan Okulu 120, 121
 Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi 36, 39, 55, 56, 200, 201, 233, 234, 304, 305, 308, 309, 392
 Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 304, 308,
 Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi 187, 304, 392
 Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 304, 305, 392
 Kağıthane 391
 Kahire 134
 Kahvecikeleş 392
 Kalamış 402
 Kalaycı Ali (Sokak) 300, 301, 400
 Kalcılar Han 288, 289, 364, 365, 390, 393, 402
 Kaldırım 387
 Kalenderhane (Sokak) 272, 273, 385
 Kalfayan (Kız Yetimhanesi) 24, 25, 62, 63, 108-113, 115-117, 146, 147, 186, 214, 215, 226, 227, 252-256, 340, 343, 350, 351, 354, 355, 358, 359, 367, 368, 371-373
 Kalfayan Ermeni İlköğretim Okulu b kz. Kalfayan (Kız Yetimhanesi)
 Kalfayan Ermeni Kız Yetimhanesi Vakfı b kz. Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı
 Kalfayan İlköğretim Okulu b kz. Kalfayan (Kız Yetimhanesi)
 Kalfayan Vakfı b kz. Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı

Kalfayan Yetimhanesi b kz. Kalfayan (Kız Yetimhanesi)
 Kalfayan, Sırpuhi Nişan (Rahibe) 108, 109
 Kalpakçılar (Saksılı Han) 406
 Kalpakçılarbaşı 214, 215, 356, 359, 386, 387, 400
 Kalpakçıyan arazisi 334
 Kalustyan, Şınorhk (Patrik) 246, 304
 Kalyoncu Kulluğu 392, 403
 Kalyoncular Kışlası 144, 145
 Kamerhatun 148, 395, 405
 Kamış 266, 267, 384
 Kandemir (Sokak) 272, 273, 385
 Kandilli 55, 56, 146, 147, 185, 186, 200, 201, 342, 344, 345, 347, 392
 Kandilli Surp Hovsep Ermeni Katolik Kilisesi 56, 186, 187, 200, 201
 Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi 146, 147, 187, 344
 Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi Vakfı 344, 345, 392
 Kanlı Kilise 278, 279
 Kantaryan, Agop 248, 249
 Kantaryan, Mari 248, 249
 Kantaşı 388
 Kanuni Sultan Süleyman 144, 240
 Kanun-u Medeni b kz. Medeni Kanun
 Kapalı Bakkal 407
 Kapalı Köprü 96
 Kapalıçarşı 108, 214, 218, 236, 256, 264, 266, 272, 288, 290, 292, 296, 300, 302, 346, 356, 364, 368, 370, 372, 374, 384-388, 390, 391, 395, 396, 398-402, 404-406
 Kapamacıyan İlkokulu b kz. Yeşilköy Kapamacıyan Karma İlkokulu
 Kapıcı Bağ (Sokak) 264, 265, 388
 Kara Mustafa Paşa Vakfı 218
 Karaağaç 17, 108, 109, 251, 256, 257
 Karabet Kalfa Vakfı 354
 Karabulut 385
 Karacaoğlan (Demirci) Sokak 356, 401
 Karaçukur 406
 Karagözyan Okulu'ndan Yetişenler Derneği 198
 Karagözyan Yetimhanesi b kz. Şişli Karagözyan Yetimhanesi
 Karagözyan, Dikran 338, 339
 Karagözyan, Krikor 248, 249
 Karagümrük (Atik Ali Paşa) 385
 Karagümrük 146, 149, 182, 185, 267, 268, 269, 272, 385
 Karagümrük Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi 182, 268, 272

Karakaş, Maryam 248, 249
 Karaköse, Melkon 142, 143
 Karaköy 232
 Karaköy 38, 39, 140, 226, 227, 232, 236, 237, 246, 247, 256, 257, 370-373
 Karaköy Getronagan Ermeni Lisesi 146, 147, 186, 246-249, 295, 296
 Karaköy Meydanı 236, 246, 370
 Karaköy Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi 38, 187, 256
 Karaköy Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 226, 256
 Karamanlioğlu 272, 273, 385
 Karamanlis, Konstantin 98
 Karaseferyan, Manuk 239, 240
 Karay Cemaati Vakfı 190
 Karayolları 110, 116, 370
 Karayolları Koruma Kuşağı 252, 346
 Kargılı Sarıca 95, 96
 Kariye 406
 Karlıktepe 392
 karşılıklılık 72, 84, 86, 90, 94
 Kartal 108, 109, 168, 190, 193, 252, 253, 308-313, 390, 392
 Kartal Belediyesi 312
 Kartal Bezciyan Okulu 308
 Kartal Ermeni Mezarlığı 190, 308
 Kartal Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu 308
 Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi 185-187, 220, 221, 308-313, 392
 Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı 308, 392
 Kartaltepe 384
 Kasap Çayırı 407
 Kasımpaşa 24, 25, 144-149, 185, 186, 226, 227, 258, 392
 Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi 24, 25, 144-149, 185-187, 226, 278, 286
 Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi Vakfı 24, 144, 148, 226, 227, 392
 Kasımpaşa Surp Mesrobyan Okulu 146, 148, 149
 Kasımpaşa Vakfı b kz. Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi Vakfı
 Kaşıkadası 196, 197
 Kaşıkçı Han 292, 293, 396
 Katircioğlu (Sokak) 252, 253, 340, 343, 390, 399, 404
 Katip Kasım (Mahallesi) 398, 406
 Katip Muslihiddin Vakfı 286
 Katip Sinan Mektebi (Sokak) 296, 297, 397
 Katolik Ermeni Başepiskoposluğu (Patrikliği, Ruhani Önderliği) 36, 44, 56, 200, 226, 236, 278, 316, 326
 Katolik Rahipler Birliği 118
 Katolik Ruhani Kurulu 120

- Kavala 85, 86
 Kavukçular (Sokak) 302, 303, 406
 Kaya Hatun (Sokak) 350, 351, 402
 Kayıkhane (Sokak) 298, 299, 398
 Kayseri 32, 33
 kayyum 58, 248, 352, 412
 Kazazlar 214, 215, 356, 359, 386, 400
 Kazazyan, Dikran 199, 204
 Kazazyan, Sımpad (Episkopos) 264
 Kazım Karabekir Paşa (Mahallesi) 320, 321, 388
 Kazlıçeşme 132, 133, 252, 253, 370, 371, 374, 375, 390, 404-406
 Kebapçı Han 236, 237, 292, 293, 387, 396
 Keçeci Piri (Mahallesi) 17, 256-258, 390, 391
 Kefe 246, 247
 Kehal Bağı (Sokak) 300, 301, 400
 Keklik (Sokak) 288, 289, 387, 395
 Kemalîye 108, 109, 214, 219
 Kemalpaşa 387, 396, 398
 Kemankeş Karamustafa Paşa 386, 387, 404
 Kemeraltı (Caddesi) 110, 111, 246, 247, 256, 257, 389
 Keresteci Fazıl 386
 Keseciler (Sokak) 372, 373, 405
 Kevork (veledi Atam) 300
 Kevorkyan, Krikor (Amira, Hacı) 238, 239
 Khor Virab Kilisesi 244
 Khorenyan (Küçük) 268, 269
 Khorenyan İlkokulu bkz. Balat Khorenyan Ermeni İlkokulu
 Kıbrıs 66, 92, 94, 98
 Kılıçdağı, Ohannes 52, 53
 Kınalı Keklik 387
 Kınalıada 30, 31, 116, 117, 132, 133, 189, 190, 196-199, 203-205, 248, 249, 374, 375, 389, 392, 393, 406
 Kınalıada Çocuk Kampı 198
 Kınalıada Ermeni Kilisesi bkz. Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi
 Kınalıada Ermeni Mezarlığı 198, 204
 Kınalıada Nersesyan İlkokulu 188, 198, 204
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi 187, 198, 204
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı 198, 199, 204, 392, 393
 Kınalıada/Cedidiye 406
 Kırağı 387
 Kırdar, Lütfi 212, 215
 Kırım Yarımadası 246
 Kırımlı Aziz 393, 394
 Kırk Merdiven 390
 Kırkçeşme (Türbeleri) 260, 261, 264, 265
 Kısıklı (Caddesi/Mahallesi) 356, 359, 372, 373, 400, 406
 Kışlak (Çeşme) 399
 Kızılay 172
 Kilikya 44, 226, 316
 Kilikya Ermeni Katolik Gatoğigosluğu 44
 Kilikya Gatoğigosluğu 44, 316
 Kilise Sokak 326
 Kireçburnu 350, 351, 402
 Kirişçi Çayır 406
 Kirkor (Karabet veledi) 356, 359
 KKE 97, 98
 Kocamustafapaşa (Mahallesi) 266, 267, 275, 278, 279, 282-284, 286, 288, 289, 302, 303, 364, 365, 368, 369, 393-395, 402, 407
 Kocamustafapaşa (Samatya) Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 82, 266, 278, 282, 283, 284, 393-395
 Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 266, 278
 Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Okulu 188
 Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Kilisesi 278
 Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi (Sulumanastır) 82, 187, 266, 267, 275, 278-280, 282, 283, 286, 289
 Kocatarla 406
 Kocatepe (Mahallesi) 366, 367, 386, 390, 403
 Koğtan Korosu 288
 Kokulu Karanfil 394, 395
 Kolancı Han 218, 399
 Kolancılar 396
 Komotini 85, 86, 93, 95, 97, 99, 101, 103
 Koms 246, 247
 Kopenhag Paketi 74
 Koruma Kurulu 130
 Kozanoğlu (Sokak) 358, 359, 401
 Kömürçiyen, Eremya Çelebi 144, 145, 220-224, 282
 Köşklü Sokak 204
 Köybaşı (Caddesi) 328, 333, 407
 Krikor Lusavoriç (Aziz) 242
 Kudüs 32, 354
 Kulaklıoğlu Sohtalar Vakfı 95, 96
 Kuleli Askeri Lisesi 340
 Kuleli Yetimhanesi 340
 Kulluk Sokak 288, 289
 Kumbarahane 392
 Kumkapı 146, 147, 266, 267, 272-275, 286, 288-293, 295-297, 301, 302, 395-398
 Kumkapı Bezciyan Ermeni İlköğretim Okulu 132, 133, 186, 264, 265, 290, 291, 293, 308, 309, 312, 313
 Kumkapı Boğosyan-Varvryan İlkokulu 296
 Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi 266, 267
 Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi Vakfı 266, 288, 290, 395
 Kumkapı Surp Asdvadzadzin (Patriklik) Ermeni Kilisesi 187, 274, 289, 290
 Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı 266, 274, 288, 290, 292, 293, 396
 Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi 187, 132, 238, 242, 244, 266, 267, 288, 289, 292, 293, 295, 296
 Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı 266, 292, 295, 296, 396-398
 Kumluk (Sokak) 296, 297, 396, 397
 Kumluk bkz. Işın
 Kumrulu Han 218
 Kundakçı (Sokak) 272, 273, 384, 385
 Kurban, Dilek 68, 69, 77, 78
 kurbet kasdı 28, 29, 412
 Kurdele 403
 Kurt Dede 391
 Kurtuluş (Caddesi) 148, 149, 206, 207, 338, 339, 368, 369, 403
 Kuruçeşme 212, 213, 220-223, 398
 Kuruçeşme Ermeni Mezarlığı 220
 Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Ermeni Kilisesi 187, 220
 Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı 212, 220, 222, 298
 Kuşçubaşı, Eşref 85, 86
 Kuşdili 392
 Kuyumcuyan, Hovhannes (Ağa) 328, 333
 Kuzey Deniz Saha Komutanlığı 144
 Kuzguncuk Ermeni Mezarlığı 346
 Kuzguncuk Lusavoriçyan Ermeni Okulu 188, 346
 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi 116, 187, 344, 345
 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı 116, 344, 346, 347, 298
 Kuzukulağı 391
 Kürkcü Çeşmesi 384
 Kürkcü Han 367, 368, 387, 404
 Kürkcü Şahin 392
 Kürkcübaşı bkz. Çakmaktaşı
 Kürkcübaşı Mektebi 397
 Kürkcüler 292, 293, 388, 396
 Kütahyalı 344
 Kütüklü Tekkesi 96
 L
 Laleli 292, 293, 346, 351, 396
 Lamartin (Caddesi) 368, 371, 403
 Lapçinliler 384
 Latin (Katolik) 44, 45, 108, 109, 119, 120, 196, 197, 220, 221, 237-239, 244, 245, 338, 339
 Latin Kilisesi 120, 220, 244
 Latin Mezarlığı 338
 Latin Patriklik vekili (İstanbul) 44
 Leblebici Han 256, 257, 391
 Leblebicioğlu Bostanı 132
 Leeman, Hans 49, 50
 Levon Vartuhyan İlköğretim Okulu bkz. Topkapı Levon Vartuhyan Ermeni İlköğretim Okulu
 Levonyan 299, 300
 Livarya (Livadya) bkz. Narçiçeği Sokak
 Lotus Evleri 214, 219
 Lozan Antlaşması 42, 46, 48, 50, 52, 58, 62, 64, 68, 70, 72, 74, 76, 86, 88, 90, 138, 140, 408
 Lozan Barış Konferansı 46
 Lraper 52, 53
 Lusavoriçyan Ermeni Okulu bkz. Kuzguncuk Lusavoriçyan Ermeni Okulu ve Şişli Lusavoriçyan Ermeni Okulu
 Lübnan 44, 124
 M
 Maarif (Müdürlüğü/Vekaleti) 90, 220, 230, 242, 272
 Madat, Vahram Garabed 252, 340, 343, 372, 373
 Maden (Büyükkada) 386, 405
 mahall-i sadaka 412
 mahall-i vakf 28, 29, 412
 Mağçupyan, Etyen 67, 68
 mahlul 412
 Mahmud I. 132
 Mahmud II. 44, 132, 206, 256
 Mahmut Çavuş 407
 Mahmutağa (Sütlüce) 392
 Makastar 346, 351, 364, 365, 398, 401
 Makedonya 86, 102, 389
 Makriköy 148, 149, 206, 207
 Makruhyan Okulu bkz. Beşiktaş Makruhyan Ermeni İlköğretim Okulu
 Maliye (ve Gümrük) Bakanlığı 42, 78, 80, 102, 124, 126, 128, 134, 244, 326, 352, 389
 Maliye Hazinesi 42, 126, 128, 326
 Maltepe 400
 Maltiz 391
 Manuelyan, Güreğ (Papaz) 212
 Manyas, Eftik 372, 373
 Maraşlıyan, Arman 214, 215
 Marmara Caddesi 288, 368, 393, 395, 402
 Marmara Denizi 196, 302

- Maşuklar 386
mazbut vakıf 38, 48, 50, 80, 146, 200, 218, 221, 224, 260, 292, 370, 378, 380, 412
mazbutaya alınma 148, 224, 413
Mazhar Paşa Konağı 244
Mazower, Mark 82, 83, 417, 428
Mecidiye (Mahallesi) 124, 125, 386, 398, 399
Meclis 34, 38, 82, 241, 249
Meclis-i Mebusan 34
Meclis-i Vükela 38
Medeni Kanun 48, 50, 64, 68, 70, 72, 74, 138, 200, 352, 408
Mehmed Emin Molla Efendi 144
Mehmed II. (Sultan) 278, 282, 302
Mehmet Reşat V. (Sultan) 272, 273
Mehmet Yavuz 386
Mektep (Topçu Karakolu) 390
Melkonyan, Isdepanos 118, 119
Merametçyan Ermeni İlköğretim Okulu bkz. Feriköy Merametçyan Ermeni İlköğretim Okulu
Merametçyan, Zenop 146, 149, 332, 333
Mercan (Mahallesi/Sokak) 252, 253, 368, 369, 384, 387, 390, 396, 403-405
Merhaba 403
Meriç Nehri 86
Merkez Efendi Mahallesi 300
Merkezi İdaresi 146
Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu 196
Mesrobyan Okulu (Kocamustafapaşa) 278
meşrütunleh 413
Metaxas diktatörlüğü 90
mevkuf 28, 29, 412, 413
mevkufunaleyh 28, 29
Meyilli Sokak 358, 359, 401
Mezarlık Sokak 326
Mezarlıklar Hakkındaki Nizamname 180, 190, 208
Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun 190
MGK bkz. Milli Güvenlik Kurulu
MHP 75, 76, 410, 411
Mihitar (Abbahayr, Sivaslı) 118, 246
Mihitaryan İlkokulu (Kadıköy) 120, 121
Mihitaryan Katolik Rahipler Birliği 118
Mintzuri, Hagop 246, 249
Mısır 144
Mısırlı, Lusi 236
Mısırlı, Sofi 236
Mısırlıyan, Bedros (Bey) 235, 236
Miaseryan, Yervant 136, 137
Mihran (Bey) 336, 337
Mihran (Mardiros oğlu) 288
Mihrimah Sultan İlkokulu 268
Mikael (Hocaköylü) 240, 241
Mikael (Saka) 198
Mildanoğlu, Zakarya 128, 129
Milli Eğitim Bakanlığı 110, 134, 352
Milli Emlak 46, 68, 140, 142, 214, 272, 274, 352
Milli Güvenlik Kurulu (MGK) 74, 176
Milli Müdafaa 393, 394
Milliyetçi Cephe 116
Miltaş 121-123
Mimar Hayrettin 389, 396
Mimar Kemalettin (Mahallesi) 364, 365, 396, 401, 405
Mimar Sinan 389, 400, 401, 404
Mircan (Canik oğlu) 326, 327
Miricanyan, Şınorhk (Amira) 132, 218
Miroğlu (Sokak) 356, 400
Misakyan, Bedros (Amira) 312, 314, 315, 317
Misakyan, Misak (Amira) 144, 147, 312, 315, 328, 329
Mithat Paşa (Çiftliği) 88, 300, 301
Mithat Paşa sanayi sitesi 300
Mitsotakis, Konstantin 100
Moda 118
Molla Taşı Caddesi 367, 368, 404
Mollafenari (Mahallesi) 332, 335, 387, 389, 396, 400, 403, 405
Mor Gabriel Manastırı 380
Mora Yarımadası 118
Moulin Rouge 336, 337
mufarakat 42
Muganni Heyeti 28
Muhsine Hatun (Mahallesi) 367, 368, 372, 373, 389, 396, 404
Muit (Kilise) 392
mukataalı vakıf 413
Mulenruj 61, 62, 63
Muradyan Okulu 304
Murat Mehmet Özen (Sokak) 354, 357, 400
Murat Reis Mahallesi 350, 400-402, 404
musakkafat 208, 209
Musevi 28, 52, 60
Musevi Cemiyeti İzmir Hahambaşılığı 52
Mustafa Kemal Caddesi 302
Muş 350, 355
Mutafyan, Mesrob II. (Patrik) 214, 260, 290
mutasarıf 413
muvakkat kanun 34, 413
Muvakkithane Caddesi 304
muvazaa 32, 33, 35, 413
Mübadele (Antlaşması/ Sözleşmesi) 86
mübadil 42
müessesat-ı hayriye 28, 29
Müeyyedzade 389
Müezzin Sokak (Ortaköy) 218, 221, 399
Müftüler ve Baş Müftü İntihabı 88
Mühendis Şevket (Sokak) 320, 321, 388
Mühürdar 304, 305
müktesep hak 413
mülhak vakıf 48, 50, 58, 72, 76, 200, 413
Müneccimbaşı (Saatçi Simbos) Sokak 356, 357, 374, 375, 401, 405
Münir Ertegün (Selvili Köşk) 374, 405
müsakkafat-ı vakfiyye 413
Müslüman Azınlığın Vakıfları ve Onların Mal Varlıklarının Yönetim ve İşletilmesi 98
Müslüman azınlık 10, 86, 88, 98, 102, 103
Müslüman cemaat vakıfları 24, 84, 102
Müslüman Cemaatleri Emlalinin İdaresi 92
müstagallat-ı vakfiyye 42, 413
müstesna vakıf 413
mütegayyib eşhas 38, 42, 43
mütekabiliyet 24, 70, 72, 76, 84, 100, 102, 104, 140, 200
Mütesellim 394
Müverrih Sadettin 399
N
Nakkaştepe 346, 347
Nakkaştepe Yahudi Mezarlığı 346
nam-ı mevhum 32, 34, 35, 37, 38, 44, 46, 58, 70, 80, 124, 127, 179, 180, 299, 300, 370, 371, 408, 409, 413
nam-ı müstear 32, 34, 35, 36, 38, 44-46, 58, 60, 70, 76, 78, 80, 110, 179, 180, 186, 189, 203, 206, 224, 248, 252, 254, 288, 289, 316, 321, 326, 327, 356, 357, 359, 370-372, 375, 408, 409, 413
Narççeği (Livarya, Livadya) Sokak 206, 393
Naregyan Hayırseverler Birliği 244
Naregyan Okulu 244
Naregyan Salonu 244
Narlı Kariyesi 406
Narlıkapı 132, 133, 266, 267, 297-299, 398, 419, 430
Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi 266, 267, 297, 298, 299, 398
Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı 14, 266, 298, 398
Narlıyan, Maksut bkz. Naroyan, Mesrob (Patrik)
Naroyan, Mesrob (Patrik) 240-242, 296
NATO 70, 71
Nazım Hikmet Kültür Merkezi 234, 235
Neandros 196, 197
Necatibey (Caddesi) 370, 371, 386, 387, 404
Nektaryan (Okulu) 124, 125, 218, 219
Nersesyan Yermonyan Okulu bkz. Üsküdar Nersesyan Yermonyan Ermeni İlköğretim Okulu
Nersesyan, Krikor 358, 359
Neuilly Antlaşması (1919) 86
Neviye 275, 278, 389
Nihal Sokak 234
Nimfea 102, 103
Nişanca (Mahallesi) 17, 146, 147, 263-265, 292, 293, 395, 396
Nizamiye (Sokak) 304, 305, 392
Noradunkyan, Hagop 144, 146, 147
Nuh Kuyusu 400, 401
Nunyan 278, 279
Nurican, Andon (Rahip) 44
Nuru Osmaniye (Caddesi) 266, 267, 356, 359, 389, 400
Nüfus Mübadelesi Protokolü 408
O
Odyan, Boğos 132, 133
Ogan, Aziz 242
Ohia 196, 197
Okçularbaşı (Caddesi) 214, 215, 386
Okmeydanı 391
Onnik 254, 255
Oran, Baskın 68, 69
Ordu Caddesi 372
Org. Abdurrahman Nafiz Gürman (Caddesi) 302, 303, 394, 407
Orhangazi 374, 375, 406
Orman 398
Ormanlar Mülkiyetinden Sorumlu Kurul 102
Ormanyan Vakfı 260
Ormanyan, Mağakya I (İstanbul Ermeni Patriği) 30, 32, 33, 259, 260, 364, 365
Orta Oyuncu 386
Ortak Emlak Komisyonu 22, 176
Ortaköy 24, 25, 38, 39, 124, 125, 189, 190, 193, 212-215, 218-221, 236-398, 399
Ortaköy Ambarlıdere Ermeni Mezarlığı 190, 214
Ortaköy Andonyan Ermeni Katolik Manastır ve Mektebi 24, 124, 125, 127-131, 212, 236
Ortaköy Hırpsimiyants Kız Okulu 124, 188, 218
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 187, 212-214, 218
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı 212, 214, 218, 398, 399

- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi 38, 39, 187, 212, 213, 218-221
- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 1212, 218-220, 399
- Ortaköy Tarkmançats Ermeni İlköğretim Okulu 124, 125, 186, 214, 215, 218-221
- Ortodoks 44, 60, 196, 198, 268, 408
- Osman Ağa Mahallesi 30, 392
- Osmanbey 4, 244, 245
- Osmaniye 406
- Osmanlı Devleti/İmparatorluğu 28, 30, 44, 46, 82, 84, 86, 124, 176, 196, 244, 260, 380, 412-413
- Osmanlı ordusu 234, 256
- Osmanlıca 36, 145, 208, 340
- Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) 84
- Osmanzade 398
- Ö**
- Ölçek (Cedidiye) 386
- Ölçek Sokak 234, 244
- Ölü Çıkmaz Hanı 364, 365
- Ömer Hayyam (Şerbethane) 392
- Ömer Naci (Sokak) 370, 371, 403
- Ömerağa 391
- Örence 374, 375
- Örnektepe (Karaağaç) Mahallesi 256, 257, 391
- Özdeş, Orhan 62, 63
- Özdilek, Erkan 230, 231
- Özdoğan, Günay Göksu 52, 53
- Özel Hastaneler Kanunu 134
- Özel Öğretim Kurumları Kanunu 352
- Özkan, Hüsamettin 230
- Öztürk, Nazif 30, 31, 64, 65
- P**
- Paçacı, Sarkis 74
- Palakaşyan, Hovnan 283, 286
- Palanga 399
- Pallium 44, 45
- Pamukciyan, Kevork 144, 147, 246, 247
- Pamukçu 286, 289, 393, 394
- Panayır 386
- Panayia 198, 199, 278, 279
- Pangaltı 30, 38, 39, 185, 186, 189, 190, 233, 234, 238-243, 246, 247, 332-339
- Pangaltı Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Kilisesi 334
- Pangaltı Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Okulu 230, 234
- Pangaltı Caddesi 240
- Pangaltı Mihitaryan Ermeni Katolik Lisesi 38, 186, 188, 332, 334
- Pangaltı Mihitaryan Ermeni Katolik Manastır ve Mektebi Vakfı 332, 334
- Pangaltı Mihitaryan Manastır ve Mektebi 38
- Pangaltı Surp Hagop Ermeni Mezarlığı 190, 191, 238-242, 246, 338
- Pangaltı Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi 186
- Papalık 44
- Papandreu, Andreas 100
- Papazkeorg 392
- Papazoğlu (Sokak) 288-291, 395
- Papazyan, Arusyak 272-275
- Papazyan, Jak 244, 245
- Papazyan, Levon 370, 371
- Parharia 102, 103
- Paris 185, 186, 420, 431, 444, 450
- Patrik II. Mesrob Kültür Merkezi 290
- Paul I 92
- Pazarköy 374, 375, 406
- Pazaryeri Camii 96
- Pera 119, 120, 214, 215, 226, 230, 231, 234, 235, 237-239
- Pera Güzel Sanatlar Okulu 214
- Perdahçı(lar) Han 396
- Peribleptos 278, 279
- Perşembe Pazarı 386
- Pervititch, Jacques 123, 127, 147
- Peşkirici (Sokak) 368, 371, 404
- Peştemalcı 390, 391
- Petrol İş 392
- Pire Mehmet 386
- Piripaşa 384, 391
- Pişmişoğlu Sokak 124, 126
- Pişmişyan, Mikayel (Amira) 308, 309
- Pita 196, 197
- Pius VIII. (Papa) 44
- Piyasa 388
- Plati 196, 197
- Pontus 99, 100, 102, 103
- Pontus Rumları 102
- Portakal Yokuşu 124
- Portakal, Mikael (Paşa) 124
- Portakalyanlar 124
- Poşpoş (Vosvosis) Çayı 96
- Prens Adaları 196
- Prinkipo 196, 197, 233
- Prof. Sıddık Sami Onar (Caddesi) 374, 375, 405
- Proti 196, 197
- Puntçular Han 406
- Püsküllüler 272, 273, 385
- R**
- Ragıp Gümüşpala (Caddesi) 212, 213, 288, 289, 372, 373, 393, 405, 407
- rakabe 413
- Rami 110, 111
- Rasimpaşa 401
- rayiç değeri 78
- Recep Paşa (Sokak) 366, 367, 403
- Reha Yurdakul (Caddesi) 252, 253, 350, 351, 390, 399, 402
- Reisoğlu (Sokak) 272, 273, 384
- Resmi Gazete 72, 74, 200, 414
- Reyna 189, 190, 414
- Rodop 90, 100, 102
- Rodop Vilayeti Maliye Şubesi 102
- Rogers, Bernard 70
- Roma 44, 145, 206, 218, 299
- Roma İmparatorluğu 206
- Roman Han 140
- Roman, Öjeni (Dındes) 134-139, 142, 143
- Romanos III. Arkirios (Bizans İmparatoru) 278
- Rum Milleti Nizamnamesi 52
- Rum Ortodoks Panayia Kilisesi ve Rum İlkokulu 198
- Rum Patrikhanesi/Patrikliği 52, 196, 414
- Rum(lar) 44, 48, 50, 52, 60, 64-67, 70, 82, 86, 90, 108, 124, 139, 140, 144, 182, 196, 198, 206, 208, 212, 224, 268, 304, 312, 316, 328, 344, 346, 368, 408, 410
- Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi 187, 320
- Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı 312, 320, 323, 399
- Rumelihisarı Tateosyan Ermeni İlköğretim Okulu 320
- Rumelihisarı Tateosyan İlkokulu 188, 320
- Rüstempaşa 391, 401, 406
- S**
- Saatçi Simbos bkz. Müneccimbaşı
- Sabri Molla Hüseyin 102, 103
- Sabur Sami Bey 242, 243
- Sağırıyol 252, 253, 390
- Sağnak, Hadi 62, 63
- Sahaflar (Sokak) 290, 293, 387, 396
- Sahakyan-Nunyan Karma Okulu ve Akabyan Yatılı Kız Okulu 186, 278, 279
- sahih vakıf 260, 413
- Sahil düzenlemesi 212, 256
- Sahne 387
- Saint Antoine Kilisesi 238
- Saint George Latin Kilisesi 120
- Sait Çiftçi Dispanseri 214
- Sait Halim Paşa Yalısı 244
- Sakızağacı (Caddesi, Çıkmazı, Sokağı) 46, 47, 119, 120, 128, 129, 230, 231, 244, 245, 350, 355, 402
- Saki Bey Sokağı 204
- Salihaga 407
- Samatya 82, 83, 230, 231, 246, 247, 278, 279, 282, 283, 290, 291, 301, 302
- Samatya Anarad Hıçutyun Okulu bkz. Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun Okulu
- Samatya bkz. Kocamustafapaşa
- Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi bkz. Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi
- Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı bkz. Kocamustafapaşa (Samatya) Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- San Lazarro Adası 118
- San Stefano Antlaşması 86
- Sanasaryan Han 292, 293, 295, 296, 433
- Sanasaryan Mıgırdıç Ağa Vakfı 292, 296
- Sanasaryan, Mıgırdıç 292, 295
- Sancaktar Hayrettin (Mahallesi) 368, 369, 402
- Sandal Bedesteni (Sokak) 256, 372, 373, 387, 391
- Sandalcı 391
- Sandalyeciler 399
- Sandık (Sokak) 302, 303, 406
- Saraç İshak 296, 297, 389, 393, 397
- Saraçoğlu, Şükrü 300
- Sarayıcı (Sokak) 274, 275, 278, 389
- Sarıdemir (Mahallesi) 212, 213, 407
- Sarıgül, Mustafa 122, 123
- Sarıyer 56, 57, 60, 61, 200, 201, 236, 237, 248, 249, 253-255, 312, 313, 315, 318, 319, 322-324, 350, 351, 368, 369, 386, 388-390, 399, 400, 402, 403, 407
- Sayat Nova Korosu 314
- Sebil 384
- Sedefadası 196, 197
- Sefaret 388
- Sekbanbaşı (Sokak) 364, 365, 401
- Selamet Han 368, 369, 402
- Selamiali (Efendi Caddesi) 30, 354, 356-359, 364, 365, 372, 373, 400-406
- Selamiali Mahallesi 30, 354, 356, 357, 358
- Selamsız 19, 146, 147, 372, 373, 402, 405
- Selamsız Mektebi (Sokak) 372, 373, 402, 405
- Selanik 86, 102
- Selbaşı (Sokak) 332, 335, 389
- Selvi (Han) 388, 406
- Selvili Köşk bkz. Münir Erteğün
- Selvilik (Sokak) 254, 255, 390
- Semerci, Herman 340, 343
- Semerciyar, Garbis 288, 289
- Serbesti 407

- Serdar Camii Vakfı 96
- Seropyan, Hagopos (Patrik) 278
- Sertoğlu, Mithat 30, 31
- Serveryan, Ohannes (Hovhannes) (Amira) 132, 133, 346, 347
- Serviçen, Dr. (Serovpe Viçenyanyan) 242, 243
- Servili Camii 90
- Setli (Sokak) 346, 351, 398
- Sevgi 396
- Sevr Antlaşması 76, 86, 88
- Seyitnizam 393
- Seyyid Ömer (Mahallesi) 17, 283, 284, 286, 289, 393, 394, 395
- Sezer, Ahmet Necdet 76, 410
- Sıra Berberler 392
- Sıracevizler (Caddesi) 372, 373, 403
- Sıraevler 344, 347, 392
- Sıraodalar Han 296, 297
- Sırp 278
- Sırpots Hırıpsimiyants 320, 321
- Silahtar 108, 109, 358, 365, 402
- Silahtar Bahçesi (Sokak) 358, 365, 402
- Silahtarağa 17, 251, 254, 255
- Silavorn 406
- Silon 406
- Simavon 385
- Simon Kalfa Apartmanı 124
- Sinanpaşa 386
- Sintagma Meydanı 94
- Sirkeci 172, 173, 292, 293
- Sitil Çizgi İnşaat Turizm ve Tekstil A.Ş. 142, 143
- Sivastopol Sokak 350, 355, 402
- Sivriada 196, 197
- Soğanlık 392
- Sohtalar Vakfı 96
- Solakyan, Şuşan 198, 199
- soykırım 38, 44, 176
- Su Kanunu 180, 356
- Sultan Bayazıt Veli Vakfı 128, 240
- Sultan Beyazıt Han Vakfı 286
- Sultan Odaları Han 296, 297
- Sultanahmet 125, 242
- Sultanahmet Meydanı 125
- Sultantepe 390, 405
- Sulu Manastır bkz. Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi
- Sulukule (Caddesi) 300, 301, 400
- Sun, Özkan 230, 231
- Sungurbey, İsmet (Prof. Dr.) 38, 39, 64, 138, 139, 189, 190
- Surenyan, Arşag (Adil) 242
- Surenyan, Fuad 224
- Surp Agop Apartmanı 336
- Surp Agop Düşkünler Evi bkz. Elmadağ Surp Agop Ermeni Katolik Hastanesi
- Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı Elmadağ Surp Agop Ermeni Katolik Hastanesi
- Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Surp Andon Kilisesi
- Surp Anna Katolik Yetimhanesi 123, 230
- Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi bkz. Beşiktaş, Beyoğlu, Büyükkada, Eyüp, Halıcıoğlu, Kumkapı, Ortaköy Surp Asdvadzadzin Kiliseleri
- Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi (Beşiktaş) bkz. Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi
- Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi (Eyüp) bkz. Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi
- Surp Asdvadzadzin Karma Arakelyan Okulu 264
- Surp Asdvadzadzin Katedrali 290
- Surp Asdvadzadzin Kilisesi (Bakırköy) bkz. Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi
- Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Dzinunt 290, 291
- Surp Eçmiadzin Kilisesi Manastırı 32
- Surp Garabed Kilisesi bkz. Üsküdar Surp Garabed Kilisesi
- Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitarist Rahipleri Cemiyeti bkz. Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihiteryan Mektep ve Manastırı Vakfı
- Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitarist Rahipleri Cemiyeti bkz. Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihiteryan Mektep ve Manastırı Vakfı
- Surp Haç Ermeni Lisesi bkz. Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi
- Surp Haç Ermeni Ruhban Okulu bkz. Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi
- Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi 146, 147, 186, 253, 254, 256, 257, 340, 343-346, 350-353, 358, 365, 402
- Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı 15, 344, 346, 351, 352
- Surp Haç Tibrevank Ermeni Ruhban Okulu Vakfı bkz. Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı
- Surp Haç Tibrevank Ruhban Mektebi bkz. Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi
- Surp Hagop Ermeni Kilisesi bkz. Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi
- Surp Hagop Şapeli (Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi içinde) 366
- Surp Hagop Yetimhanesi (Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi içinde) 137, 138, 340
- Surp Harutyun Ermeni Kilisesi bkz. Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi
- Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı bkz. Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi bkz. Balat Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi
- Surp Hıreşdagabed Şapeli (Kumkapı) 290
- Surp Hırıpsimiyants Ermeni Kilisesi Vakfı bkz. Büyükdere Surp Hırıpsimiyants Ermeni Kilisesi Vakfı
- Surp Hırıpsimiyants Kilisesi bkz. Büyükdere Surp Hırıpsimiyants Ermeni Kilisesi
- Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi bkz. Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi
- Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi bkz. Gedikpaşa ve Narlıkapı kiliseleri
- Surp Hovhannes Garabed Kilisesi bkz. İstinye Surp Hovhannes Garabed Ermeni Kilisesi
- Surp Hovsep bkz. Kandilli Surp Hovsep Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi bkz. Hasköy ve Yeşilköy kiliseleri
- Surp Kevork Ermeni Kilisesi bkz. Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi
- Surp Krikor Lusavoriç (Khor Virab) Ermeni Kilisesi 242
- Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi bkz. Galata, Kınalıada, Kuzguncuk kiliseleri
- Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı bkz. Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı
- Surp Nişan bkz. Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi
- Surp Nişan Ermeni Kilisesi (Alemdağı) 186, 312
- Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi bkz. Beykoz, Topkapı kiliseleri
- Surp Ohan Vosgeperan Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Taksim Surp Ohan Vosgeperan Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Ohan Vosgeperan Ermeni Kilisesi bkz. Karagümruk Surp Ohan Vosgeperan Kilisesi
- Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi bkz. Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi
- Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi bkz. Karaköy Surp Pırgıç Ermeni Katolik Kilisesi
- Surp Santukht Kilisesi bkz. Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi
- Surp Sarkis Ermeni Kilisesi bkz. Balıklı Surp Sarkis Ermeni Kilisesi
- Surp Takavor Ermeni Kilisesi Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı bkz. Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı
- Surp Takavor Ermeni Kilisesi bkz. Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi
- Surp Tateos Partoğimeos Kilisesi bkz. Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi
- Surp Vartanants Ermeni Kilisesi bkz. Feriköy Sırpots Vartanants Zoravarats Kilisesi
- Surp Vortvots Vorodman Kilisesi 290, 291
- Surp Yeğya Ermeni Kilisesi bkz. Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi
- Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi bkz. Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi
- Surp Yerrortutyun Kilisesi bkz. Beyoğlu (Ortodoks, Katolik, Protestan) kiliseleri
- Sururi 390, 399, 404
- Suyolcu 407
- Sübyan Mektebi (Sokak) 212, 213, 407
- Süleyman (Sultan) 144, 240
- Süleyman Askeri 85, 86
- Süleymaniye Camii 374
- Süleymaniye Mahallesi 405
- Sümbüllü Han 387
- Süryanice 246
- Sütlüce 108-111, 115, 223, 224, 256, 257, 272, 273, 386, 390-392, 405
- Ş
- Şahap Sokak 332, 335, 389
- Şahkulu 390, 399, 404
- Şair Nefi Sokak 366, 403
- Şair Nigâr Sokağı 244
- Şair Talat (Sokak) 356, 357, 400
- Şakir Efendi Çeşme(sı) (Sokak) 272, 274, 389
- Şan Tiyatrosu 338
- Şancity 338, 339
- Şehadet Sokak 332
- Şehit Muhtar 386, 389, 390, 399, 403, 405

- Şehremaneti 240, 241
 Şehsuvar Bey Mahallesi) 274, 275, 288, 289, 292, 293, 368, 369, 389-391, 395-398, 403
 Şehzade Sultan Mehmet Vakfı 206, 286
 Şener, Esat 66
 Şensoy, Naci (Prof.) 389
 Şerbethane (Sokak) 148, 149, 392, 400
 Şerifağa 402
 Şevket Hamdi 95, 96
 Şevkiye bkz. Çandarlı Sokak
 Şırlağan 394, 395
 Şirket-i Hayriye 312, 315, 316, 317
 Şişli 82, 83, 116, 117, 119-123, 139, 140, 146, 147, 185, 186, 233-235, 237, 238, 240, 241, 246-249, 252, 253, 256, 257, 283, 286, 304, 305, 329, 332, 333, 335, 338-340, 343-345, 350, 351, 364, 365, 367-373, 386-393, 399, 400, 402-405
 Şişli Belediyesi 122, 344
 Şişli Ermeni Katolik Mezarlığı 338
 Şişli Ermeni Mezarlığı 146, 240, 246
 Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi 116, 117, 146, 186, 188, 214, 252, 254, 256, 332, 333, 338, 340, 344, 350
 Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı 116, 332, 338, 340, 399, 400
 Şişli Lusavoriçyan Ermeni Okulu 188, 244
 Şükrü Saraçoğlu Stadı 234, 236
- T**
 Tabakhane (Debbağhâne) Camii 96
 TAKBİS bkz. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
 Takfur, Mariça 364, 367
 Takkeçiler 396
 Taksim 220, 221, 238, 242, 243, 334, 336-339, 368, 369, 399, 403
 Taksim Caddesi 368
 Taksim Parkı 338
 Taksim Surp Harutyun Ermeni Kilisesi 238, 242
 Taksim Yağhanesi Sokak 220, 368, 369, 399, 403
 Taktakyan, Boğos (Başepiskopos, Patrik) 108, 246
 Takvim-i Vakayi 34, 415, 425, 442, 448
 Takyeci Mahallesi 36
 Tanzimat dönemi 52
 Tapu İdaresi 144, 148, 240
 Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü 176, 240, 242
 Tapu Kanunu 46, 66, 352, 408
 Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) 176, 177
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı 42, 415
 Tarabya 36, 39, 55, 56, 182, 185, 200, 201, 236, 237, 248, 249, 312, 315, 324, 326, 327, 386, 389, 400
 Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi 15, 36, 39, 55, 56, 182, 185, 187, 200, 201, 312, 315, 326, 327, 400
 Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 15, 312, 326
 Tarakçılar (Caddesi) 340, 343, 356, 359, 368-375, 399, 400, 402-405
 Tarçın Sokak 218
 Tarık Us İlköğretim Okulu 272
 Tarkmançats Okulu bkz. Ortaköy Tarkmançats Ermeni İlköğretim Okulu
 Tarlabası (Bulvarı) 227, 233, 234, 236, 237, 252, 253, 288, 289, 370, 371, 389, 404, 405
 Tasfiye Kanunları 38
 Taş Mektep 244, 245
 Taş Ocağı (Sokak) 305, 308, 392
 Taşçıkan yer 406
 Taşçılar (Sokak) 256, 257, 391
 Taşçıyan, Arakel 358, 359
 Taşevler (Sokak) 208, 209, 384
 Taşhan 292, 346, 351, 367, 368, 387, 396, 398, 404
 Taşköprülüzade 394, 395
 Taşmerdiven 214, 219
 Tatlavla 148, 149, 392
 Tatlı Pınar 395
 Tatyos (Episkopos) 240, 241
 Tavasi Çeşme Sokak 278, 292, 293, 389, 396
 Tavla Sokak 234
 Tavşanadası 196, 197
 Tavuk Pazarı Sokağı 266
 Tayahatun (Mahallesi) 218, 221, 356, 359, 368-371, 384, 387, 390, 393, 396-400, 402-406
 Tayyar Elmas 176, 179
 Tayyareci Hayrettin (Sokağı) 208, 384
 TBMM 38, 46, 60, 62, 76, 408
 Tedrisat Komisyonu 186, 264, 302, 421
 Tehcir Kanunu 408
 tek mütevellî dönemi 408
 Tekinay (Zeytinlik) Sokak 206, 393
 Tekkeci Mahallesi 298
 temessük 413
 tenfiz 254, 413
 Tercüman Çıkmazı 368, 403
 Terebintos 196, 197
 Terlikçiler (Sokak) 356, 359, 396, 400, 401
 Tersane-i Amire 144, 145, 147
- Terzibaşı 401
 Teşrihiye (Sokak) 206, 207, 393
 Tefvik Efendi 388
 Tefvik Kut İlkokulu 153
 Tevhid-i Tedrisat Kanunu 134, 419, 430
 tevliyet 413
 Tevrat 28
 Theotokos 278, 279
 Tıbradun bkz. Makruhyan Okulu
 Tıbradun ve Iskolya Okulu 188, 352
 Tıbrotsasirats 244, 245
 Tığcılar 384, 396, 398, 406
 Tıngır, Andon Yaver Paşa 326
 Tıngıryan, Hovhannes (Ağa) 328, 333
 Tırpan, Ermuş 253, 254, 340, 343, 350, 351
 Ticaret Kanunu 38
 Tiryakiler Çarşısı 374, 375
 Tiyatro 230, 231, 292, 293, 396
 Tokaç 386
 Tokatlıyan Oteli 83
 Tomtom 403
 Topal 358, 365, 401
 Topal Oskıyan Sokak bkz. Topal Osman Sokak
 Topal Osman Sokak (Topal Oskıyan) 358
 Topçular 384
 Tophanelioğlu 406
 Topkapı (Davutpaşa) Ermeni Mezarlığı 190, 299, 300
 Topkapı 36, 37, 39, 56, 57, 190, 193, 266, 267, 288, 289, 298-301, 395, 400
 Topkapı Levon Vartuhyan Ermeni İlköğretim Okulu 56, 57, 186, 266, 267, 298-300
 Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi 56, 57, 187, 190, 193, 266, 267, 298-300, 400
 Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 56, 190, 266, 298, 300
 Toptaşı 356, 357, 400
 Torkomyan, Kevork 240, 242
 Torkomyan, Vahram (Dr.) 312, 313
 Tosun 392
 Trakya 24, 70, 72, 84, 86, 88, 90, 96, 98, 100, 102, 140, 240, 408
 Trieste 118, 119
 TRT İstanbul Radyosu 239, 242
 Tuğlacı, Pars 144, 147, 238-241, 312, 313
 Tuna 88
 Tuncel, Fethi 74
 Turşucu Hüseyin (Sokak) 272, 273, 384, 391
- Turşucudere (Sokak) 372, 373, 405
 Tuzla (Ermeni Çocuk Kampı) 24, 25, 81, 150, 151, 154, 155, 157, 159, 164, 172, 173, 274, 275, 277, 378, 389
 Tülbentçiyân, Garabet 336, 337
 Tünel 229
 Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı 248, 350, 420, 423
 Türk Medeni Kanunu 48, 68, 136, 138
 Türk Silahlı Kuvvetleri 98
 Türkali 386
 Türkbeyi 390, 399, 404
 Türkelî (Caddesi) 286, 289, 292, 293, 393, 395, 396
 Türkiye Anıtlar Derneği 261, 264
 Tütüncü Çıkmazı 248, 249, 389
 Tüzel Kişilerin Gayrimenkullerinin Kullanımına Dair Kanun Hükmünde Kararname 34, 136
 tüzel kişilik 24, 36, 38, 46, 56, 60, 62, 64, 66, 82, 88, 100, 104, 126, 128, 136, 144, 145, 148, 200, 260, 316, 352
- U**
 Uluslararası İstanbul Sözleşmesi (1881) 88
 Ulusu, Bülent 70
 Uncuyan (Kız) Okulu bkz. Kadıköy Aramyan Uncuyan İlköğretim Okulu
 Uncuyan, Matos Efendi 304, 305
 Uncuyan, Nekdarine 304, 305
 Unkapanı 285
 Uran, Hilmi 300
 Us, Asım 242, 243
 Uzak Köy 206
 Uzunçarşı (Caddesi) 292, 293, 396, 402
- Ü**
 Üç Horan Kilisesi bkz. Beyoğlu Üç Horan Ermeni Kilisesi
 Üç Şehitler 190, 193, 261, 264, 265
 Üç Şehitler Camii 190, 264
 Ülker 190, 193, 300, 301
 Ümraniye Bostanı (Sokak) 212, 213, 407
 Üryanizade 398
 Üsküdar 30, 33, 81, 82, 110-113, 115-117, 146, 147, 214, 215, 236, 237, 252-254, 256, 257, 266, 267, 312, 313, 340, 343-346, 350-359, 361, 362, 364, 365, 367, 368, 370-373, 387, 389, 390, 392, 398, 400-407
 Üsküdar Cemaran (Okulu) 116, 117, 252, 253, 350, 354, 355
 Üsküdar Nersesyan Yermonyân Ermeni İlköğretim Okulu 116, 117, 188, 198, 357-359

- Üsküdar Semerciyan Cemaran İlköğretim Okulu 116, 117
- Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi 187, 214, 215, 252, 344, 345, 350, 354-356, 400, 401
- Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı 214, 252, 344, 350, 354, 355
- Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi 30, 81, 82, 212, 220, 290, 344, 352, 354, 357-359, 372, 401, 402
- Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı 15, 82, 212, 220, 344, 352, 354, 358
- Üstündağ, Muhittin 242
- Üzümkızı (Meyhaneler) Sokak 358, 359, 365, 372, 373, 401, 405, 406
- V**
- Vahan (Papaz) 204
- vakfiye 28-31, 33, 38, 39, 42, 44, 45, 55, 57, 58, 63-67, 135-137, 364, 366, 413
- Vakıf Camii 186, 312
- Vakıflar Bankası 72
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü 72, 126, 140, 298
- Vakıflar Kanunu 48, 50, 54-56, 58, 60, 62, 64, 68, 72, 74, 76, 100, 104, 134, 138, 142, 180, 192, 200, 274, 296, 352, 380, 408, 410
- Vakıflar Meclisi 82, 146, 190, 204, 218, 254, 260, 268, 274, 282, 286, 290, 292, 296, 298, 300, 302, 304, 308, 312, 320, 328, 332, 340, 346, 350, 352, 356, 358, 366, 368, 378, 380
- Vakit gazetesi 242
- Valide Çeşme Sokağı 226
- Valide Çiftliği 252, 253, 390, 406
- Valide-i Atik (Mahallesi) 356, 357, 400
- Van 350, 355
- Vankın (manastır) Bağı 19, 349, 354
- Vapur İskelesi Sokağı 124, 125, 372, 373, 405
- Varakçılar 402
- Varjabetyan, Nerses (Patrik) 108, 109, 244-246
- Varlık Vergisi 58
- Vartanants Korosu 332
- vasiyet 60, 62, 64, 66, 68, 72, 76, 78, 134, 136, 142, 180, 248, 252, 254, 286, 300, 312, 328, 332, 340, 350, 352, 366, 368, 370, 372, 408
- Vatan 110, 111
- Vehabedian, Harutyun (Patrik) 212, 278
- Venedik 52, 118, 418, 420, 429
- Venedik Komisyonu 52
- Venedik Mihitryan Birliği 118
- Venizelos 90, 93
- Versay Antlaşması 82
- Vezir Han 332, 335, 372, 373, 389, 404
- VGM İdare Meclisi bkz. Vakıflar Meclisi
- Viyana 118
- Viyana Mihitryan Birliği 118, 334
- Vodina 385
- Vortvots Vorodman Kilisesi 290, 291
- Vosgeperan Apartmanı 336
- Vurdevir, Adnan 230, 231
- X**
- Xanthi 85, 86, 93, 95, 97, 101
- Y**
- Yabancı Uyrukluların Taşınmaz Kullanımı Hakkındaki Kanun 46
- Yağcı Han 272, 273, 367, 368, 385, 404
- Yağlıkçı Han 372, 373, 403, 405
- Yağlıkçılar (Sokak) 269, 272, 385, 396
- Yahudi Hahambaşılığı 52
- Yahudi Karaim topluluğu 108
- Yahudi(ler) 48, 50, 52, 108, 124, 144, 206, 212, 316, 346
- Yanikköy 102-105
- Yanikköy Camii Vakfı 102
- Yapı Kredi Bankası 346
- Yargıtay 52, 58, 60, 62, 64, 66, 68, 72, 78, 112, 120, 136, 138, 140, 142, 169, 190, 200, 218, 220, 242, 252, 274, 286, 288, 296, 316, 338, 364, 366, 374, 380, 408
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 60, 62, 66, 68, 72, 78, 112, 142, 220, 410
- Yarım Taşhan 367, 368, 404
- Yassıada 196, 197
- Yatakhane 171
- Yaver Selahattin 388
- Yavuz Sinan (Mahallesi) 288, 289, 372, 373, 393, 405
- Yayla 406
- Yazicioğlu, Ohannes 198, 199
- Yazmacı 346, 351, 398, 407
- Yedikule 32, 33, 55, 56, 62-65, 67, 68, 82, 83, 132-135, 142, 143, 185, 186, 252, 253, 298, 299, 340, 343, 364-369, 372, 373, 398, 402-406, 410, 411
- Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi 32, 33, 55, 56, 62-65, 68, 82, 83, 132, 134-137, 140, 142, 143, 185-188, 252, 253, 340, 343, 364-369, 402-406, 410, 411
- Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı 15, 56, 62, 64, 68, 82, 134, 142, 364, 366, 410
- Yedikule Surp Pırgıç Hastanesi Yetimhanesi 134
- Yedikule Surp Pırgıç Kilisesi 38, 134, 218, 246
- Yeni Cami 94
- Yeni Cami Meydanı 356, 401
- Yeni Mahalle 18, 322, 389, 390, 393
- Yeni Zengin 389
- Yeniçeriler (Caddesi) 372, 373, 404
- Yeniğün 398
- Yenikapı 15, 54, 266, 267, 295, 296, 301-303, 406, 407
- Yenikapı Arakelots Okulu 302
- Yenikapı Arakelots ve Hayganuşyan Okulları 302
- Yenikapı Hayganuşyan (Kız) Okulu 54, 266, 301, 302
- Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi 54, 266, 267, 301, 302, 406, 407
- Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi ve Hayganuşyan Okulu Vakfı 54, 266, 302
- Yeniköy 36, 37, 39, 55, 56, 60-63, 192, 193, 200, 201, 312, 315, 325, 326, 328-330, 332, 333, 407
- Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi 60, 61
- Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı 15, 62, 18, 312, 325, 328, 330
- Yeniköy Surp Asdvadzadzin bkz. Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı
- Yeniköy Surp Hovhannes Ermeni Katolik Kilisesi 36
- Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi 200, 312, 315, 326, 328, 329, 332, 333
- Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı 15, 312, 326, 328
- Yeramyran, Kevork 320, 321
- Yerevan (Erivan) 32, 33
- Yermone 358, 359
- Yeşilköy Ermeni İlköğretim Okulu 208, 209
- Yeşilköy Ermeni Mezarlığı 190, 212
- Yeşilköy Kapamacıyan Karma İlkokulu 208
- Yeşilköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi 187, 206-209, 212, 407
- Yeşilköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı 15, 16, 208, 211
- Yeşilköy Ümraniye Bostanı Sokak 212
- Yıldız (Parkı) 214, 215, 218, 219, 386, 398
- Yirmi Kura Askerlik 58
- Yunan 70, 98, 100, 140
- Yunan Komünist Partisi 98
- Yunanistan 24, 66, 70, 72, 76, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96-98, 100, 102, 104, 408
- Z**
- Zafer 389
- Zafran Han 368, 369, 403
- Zakarya (Patrik, Gağzıvanlı) 220
- Zakirpaşa 405
- Zambak Sokağı 336
- Zartaryan, Bimen 259, 260
- Zengin, Ali 70, 140, 141
- Zergerdan (Sokak) 314, 315, 388
- Zeynep (Hanım, Mısırlı Prenses) 108, 252
- Zeyrek (Mahallesi) 285, 288, 289, 368, 371, 393, 405
- Zeytinburnu 206, 207, 252, 253, 279, 282, 363-365, 368-371, 374, 375, 390, 393, 400, 404-406
- Zeytinburnu Belediyesi 370, 374
- Zeytinburnu Demir Fabrikası 206
- Zeytinlik 384, 392, 393, 403
- zilyet(lik) 413
- Zincirli Han 272, 273, 368, 369, 384, 398, 404
- Zobyan, Bedros 246
- Zolotas, Xenophon 99, 100
- Zonana 189, 190, 414
- Zühtüpaşa 386, 387
- zürri vakıf 413

INDEX

- 12 September 173
 1912 Decree Law see 1913 List of Legal Personalities
 1913 Declaration 37, 193, 199, 223, 233, 299, 317, 381
 1913 Decree Law 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 51, 61, 127, 409, 430
 1913 Eşhas-ı Hükmiye Cetveli see 1913 List of Legal Personalities
 1913 List of Legal Personalities 177, 223, 317, 329, 343, 347, 355, 357, 365, 371, 373, 375
 1915 38, 40-43, 110, 111, 112, 119, 120, 139, 234, 278, 279, 295, 296, 312, 313, 332, 333, 391, 408, 409, 412, 414, 415, 419, 425, 430
 1924 Constitution 59, 63
 1936 Declaration 9, 21, 54, 55, 57, 63, 65, 67, 69, 71, 77, 79, 81, 105, 113, 119, 129, 135, 137, 177, 189, 193, 199, 201, 203, 209, 213, 215, 231, 233, 237, 247, 249, 253, 255, 259, 261, 267, 269, 275, 289, 291, 293, 295, 297, 299, 301, 303, 305, 313, 315, 317, 321, 327, 329, 335, 339, 343, 345, 347, 351, 355, 357, 359, 365, 367, 369, 371, 373, 375, 381, 411
 36 Declaration see 1936 Declaration
 6-7 September 95
- A**
 Abbahayr, Mihitar (bishop) 119
 Abbasağa (Park) 190, 191, 193, 212, 213, 215, 386
 Abdurrahim Dede 96, 97, 418, 429, 458
 Abdülaziz (Sultan) 46, 47, 108, 109, 240, 241, 275, 278
 Abdülaziz 46, 47, 108, 109, 240, 241, 275, 278
 Abdülhak Hamit Street 367, 369
 Abdülhamid II (Sultan) 109, 111, 119, 125, 149, 215, 255
 Abdülhamid II 109, 111, 119, 125, 149, 215, 255
 Abdülmecid Efendi Kiosk 347
 Abdüsselam (neighbourhood) 234, 235, 254, 255, 391, 392, 458, 463
 Abuçeh village 219
 Acemdağı Street 373
 Acet, Ahmet 73
 Acıbadem 346, 351, 396, 402
 Adapazarı 375, 406
 Adıyeke, Ayşe Nükhet 95
 Agın 214, 219
 Ağacami 334, 335
 Ağaoğlu Construction 231
 Ağavni (a philanthropist) 223
 Ağavni, Isdepanos (Patriarch) 133, 221, 223, 239, 329
 Ağveren village 295
 Ahmet, Sadık 101
 Akabyan All Girls Boarding School 188, 279
 akars 23, 25, 37, 39, 47, 55, 57, 63, 77, 85, 91, 149, 181, 189, 197, 199, 209, 221, 223, 227, 235, 239, 243, 245, 257, 269, 275, 293, 295, 297, 309, 313, 321, 335, 337, 345, 365, 379
 Aksaray 367, 368, 400, 404, 407
 Albayrak (Street) 272, 273, 385
 Alboyacılar (Street) 302, 303, 406, 407
 Alemdağ 185, 186, 187, 191, 308, 309, 311-313, 392
 Alemdağ Surp Nişan Armenian Church (Alemdağ) 185, 187, 309
 Alemdağı Armenian Cemetery 191, 193, 313
 Alexandria 133
 Alexandroupoli 85, 93
 Ali Bey 95
 Ali Paşa Han 367, 368, 372, 373, 404
 Alibeyköy 110, 111, 458
 Allame (Street) 356, 357, 400, 401
 Alparslan (formerly Bahçivanoğlu) Street 375
 Altimermer Surp Hagop Armenian Church 187, 279, 283, 284, 286
 Altınay, Refik 243
 Altunzade 110, 111, 113, 115-117, 400-402, 406
 Alyanakyan, Yetvart 223, 224
 Ambarlıdere 398
 Ambarlıdere cemeteries (Ortaköy) 189-193, 214, 219
 Amenapirgiç Primary School 249
 American 47, 273
 Amira 132, 133, 144, 147, 208, 209, 212, 213, 218, 219, 235, 236, 238-290, 293, 295-299, 308, 309, 312, 314-317, 328, 329, 346, 347
 Anatolia 85, 135, 145, 150, 185, 219, 247, 249, 255, 279, 301, 327, 343, 381
 Anber Hanım 198, 199, 458
 Andon Tıngır Yaver Pasha 327, 329
 Andonyan Armenian Catholic Monastery and School 25, 125, 127, 129, 131, 213, 237
 Andonyan Union 125
 Ankara 42, 43, 70, 71, 112, 113, 115, 121, 122, 408, 409
 Ankara Government 43, 409
 Antigoni see Burgazada
 Apeloğlu Andon Foundation (Issue) 127, 129, 197, 201, 317, 321, 329, 333, 345
 Apelyan, Andon 197
 Apostolic 12, 25, 45, 125, 133, 185, 191, 197, 321, 339, 353
 Apraham (Patriarch) 305
 Apraham (Priest) 359
 Arabic 247
 Aramyan School Graduates Association 305
 Aramyan Uncuyan Armenian Primary School 186, 188, 233, 304, 305
 Arapcami 256, 257, 386, 391
 Arapzade Ahmet (Street) 256, 257, 292, 293, 391, 396
 Arapzade Street 373, 375
 Aratan, Isdepan 279
 Ardzivyan, Apraham (Catholicos) 45
 Ardzrunyan School 207
 Armenian Catholic Patriarchate 39, 231, 237, 317, 329
 Armenian Church Street 213
 Armenian National Assembly 185
 Armenian Patriarchate 23, 33, 37, 39, 45, 48, 53, 55, 66, 147, 177, 261, 279, 295, 301, 303
 Arnavutköy 16, 220-223, 398
 Arpacılar Street 369
 Arseven, Nejat 73
 Arzumanyan, Garabed 133
 Arzumanyan, Ohannes Amira 133
 Asadur, son of Gabriel 35
 Asar-ı Atika Museums 243
 Asian 154
 Asker Street 293
 Aslanyan, Dr. Isdepan Pasha 243
 Asmalimescit 237, 238, 387, 389
 Association of the Graduates of Karagözyan School 199
 Astarci Han 374, 375, 405
 Aşağı Mahalle 261
 Aşçıhanı (Street) 354, 357, 400
 Aşıkyan, Horen (Patriarch) 279
 Atabeyli, Hüsamettin 113
 Ataköy 207
 Atatürk 295, 313, 392
 Atatürk Boulevard 313
 Athens 85, 87, 91, 93, 97, 103
 Atıfet (Street) 290, 293, 396, 459, 464
 Atlıhan, Engin 231
 Austrian Empire 45, 119, 237
 Aya Dimitri 61
 Aya Lefter 61
 Aya Paraskevi Greek Church 109
 Aya Tanas 61
 Ayasofya-ı Kebir Foundation 79
 Ayaş 121-123, 237, 238
 Ayaşlı, Emine Tevfika 119, 120, 121, 122
 Ayaz Pasha Foundation 243
 Ayazma Deresi (Street) 344, 347, 392
 Aydın, M. Akif 39
 Ayestefanos 207
 Ayia Maria 278, 279
 Ayia Strati Church 267
 Ayios Fokas Monastery 125
 Ayios Nikolaos Greek Church 333
 Ayios Theodoros 291
 Ayios Theodoros fountain 291
 Aynacılar (Street) 296, 297, 397
 Aynalıçeşme 12, 226, 227, 234, 235, 386
 Ayvacık 375, 406
 Ayvansaray 267-269, 272, 372, 373, 384, 385, 405
 Azak, Hürriyet 123
 Azak, Öjeni 368, 371, 373
 Azaryan, Isdepanos Bedros 316, 321
 Aznavur, Hovsep 293
 Aznavuryan, Garabed Amira 297

B

- Babacan Street 359
 Babil Street 233
 Bademlik (Street) 254, 255, 371, 372, 390, 391, 405
 Bademlik Cemetery 255
 Bağdat (Street) 233, 234, 386, 387, 392
 Bağlarbaşı Armenian Cemetery 191, 355, 357, 359, 373
 Bahais 69
 Bahçeköy (Street) 320, 321, 388
 Bakar, Diran 9, 22, 23, 66, 135, 136, 176, 177, 200, 201, 223, 224, 230, 231
 Bakar, Fuat 231
 Bakırköy 46, 47, 148, 149, 187, 191, 206-208, 210, 244, 245, 248, 249, 288, 370, 371, 384, 389, 392, 393, 403, 407
 Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi Armenian Church 187, 207
 Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzi Armenian Church and School Foundation 207, 384
 Bakırköy Sakızağacı Çıkmazı 244, 245
 Bakkal Adem (Street) 358, 365, 401
 Balat 108, 109, 187, 188, 266-272, 384-385
 Balat Khorenyan School 188, 267, 269
 Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church 187, 267, 269
 Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church, Khorenyan School and Cemetery Foundation 267, 269, 384, 385
 Balıkçı, Özcan 46, 47, 466, 467
 Balıklı 64-67, 69, 70, 139, 140, 182, 185, 187, 191, 279, 282, 393
 Balıklı Armenian Cemetery 191, 279
 Balıklı Greek Orthodox Hospital see Balıklı Rum Hospital
 Balıklı Rum Hospital 65, 67, 69, 139
 Balıklı Rum Hospital Foundation 65, 67
 Balıklı Surp Sarkis Armenian Church 185, 187, 279, 301
 Balıkpazarı 246, 247
 Bali Paşa Hill 297
 Balkan Wars 35, 85, 87
 Balkans 313
 Balyan 124, 125, 132, 133, 144, 145, 212, 213, 214, 215
 Balyan, Garabed 133, 213
 Balyan, Makruhi 215
 Balyan, Sarkis 145, 214
 Bandzakeğ 246, 247
 Barbaros (Boulevard) 215, 386
 Baronyan, Hagop 259, 260
 Bayazit Veli (Sultan) 240, 241, 469
 Bayezıdağa Mektebi Street 301
 Bayezıdağa Yağhane Street 301
 Baykal, Deniz 75
 Baykam, Bedri 231
 Bayraklar Street 369
 Bebek 221
 Bengehzi 145
 Berber Şahin Street 249
 Beşiktaş 70, 124, 125, 187, 188, 190, 191, 193, 212-216, 356, 359, 386, 398, 399
 Beşiktaş Armenian Cemetery 191, 213
 Beşiktaş Surp Asdvadzadzi Armenian Church 187, 213-215
 Beşiktaş Surp Asdvadzadzi Armenian Church Foundation 12, 213, 215, 356, 359, 386
 Beyaz Gül Street 223
 Beyaz Leylaklı Street 297
 Beykoz 28, 146, 147, 187, 188, 191, 223-225, 386
 Beykoz Haygazyan Varjarian 188, 223, 224
 Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church 187, 223
 Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation 223-225, 386
 Beyoğlu 15, 17, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 55, 56, 69, 70, 82, 83, 120, 126, 129, 132-141, 144, 145, 148, 149, 185-187, 190, 193, 200, 201, 208, 209, 220, 221, 223, 224, 226-229, 232-240, 242-258, 264, 265, 272, 273, 288, 289, 334, 335, 337, 340, 343, 350, 355, 364, 366-373, 384-392, 395, 399, 402-405, 410, 411
 Beyoğlu Anarad Hiğutyun Armenian Catholic Nuns Monastery and School Foundation 227, 231, 386, 233
 Beyoğlu Anarad Hiğutyun School 188, 227, 231
 Beyoğlu Avedaranagan (Evangelist) Amenasurp Yerrortutyun Church (Aynalıçeşme) 187, 235
 Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church Foundation 12, 226, 227, 235, 386
 Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church see Beyoğlu Avedaranagan Amenasurp Yerrortutyun Church
 Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Foundation 12, 33, 227, 259
 Beyoğlu Surp Asdvadzadzi Armenian Catholic Church 39, 129, 187, 201, 227, 233, 235, 236
 Beyoğlu Surp Asdvadzadzi Armenian Catholic Church Foundation 15, 36, 39, 126, 129, 201, 227, 233, 235, 236, 387
 Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitryan School and Monastery Foundation (Bomonti Armenian Catholic Primary School) 12, 39, 227, 237
 Beyoğlu Surp Harutyun Church 133, 187, 239, 243, 245
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation 15, 39, 201, 227, 237
 Beyoğlu Surp Yerrortutyun Catholic Church 39, 187, 235, 237
 Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Armenian Church Foundation 12, 193, 227, 239, 241, 243, 245, 371, 387
 Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Church 187, 238, 239, 241, 245
 Bezazyan School 188, 245
 Bezazyan, Boğos Efendi 245
 Bezciyan family 125, 265
 Bezciyan Primary School 133, 186, 188, 265, 290, 291, 309, 313
 Bezciyan, Harutyun Amira 133, 309
 Bezciyan, Kazaz Artin Amira 133, 290, 293, 295, 296
 Bezmialem Valide Sultan Foundation 283
 Bible House 272, 273
 Bidayet Court 101
 Bilezikçi Street 283, 351, 369
 Bilezikçi, Boğos Amira 235, 317
 Bilgin, Fuat 139
 Bodrum Han 356, 359, 400
 Boğacı Hanı 358, 359, 460
 Bomonti 24, 25, 80, 81, 118-120, 122, 123, 186, 188, 226, 227, 236-238, 387, 388
 Bomonti Mihitryan (Mechitarist) School 24, 25, 80, 81, 118, 122, 123, 186, 188, 237, 387, 388
 Boncuk Street 108-111, 252, 253, 255, 256
 Bosphorus 25, 111, 125, 215, 221, 235, 257, 315, 317
 Bosphorus Bridge 25, 111, 215, 221, 235
 Bostancı 374, 375, 405, 406
 Botasun, Hülya 231
 Boyacıköy 12, 18, 56, 57, 187, 312-318, 388
 Boyacıköy Armenian Cemetery (Emirgan) 191, 315
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church 187, 314, 315
 Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation 12, 18, 57, 313, 315, 317, 318, 388
 Bozcaada 85
 Britain 47, 87
 British 47
 British Charity Society 273, 275
 Bulgaria(n) 85, 91, 93, 95
 Burgazada 197
 Bursa 375, 406
 Büyük Balıklı 279, 282
 Büyük Çamlıca 356, 357
 Büyük Çukur Han 256, 257, 391
 Büyük Ticaret Hanı [Great Commercial Building] 343
 Büyük Valide Han 237, 238, 254, 255, 272, 273, 368, 369, 372, 373, 387, 390, 404, 405
 Büyük Yeni Han 302, 303, 367, 368, 370, 371, 402, 403, 406
 Büyükkada 15, 16, 30, 33, 38, 39, 55, 56, 82, 83, 187, 196-202, 233, 234, 374, 375, 386, 405
 Büyükkada Surp Asdvadzadzi Verapokhum Armenian Catholic Church Foundation 15, 197, 201
 Büyükkada Surp Asdvadzadzi Verapokhum Church 39, 55, 187, 197, 198, 201
 Büyükdere (Street) 13, 15, 18, 30, 33, 36, 39, 55, 56, 182, 185, 187, 188, 191, 200, 201, 312, 313, 316, 317, 319-322, 338, 339, 368, 369, 388, 390, 403
 Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church 33, 39, 55, 187, 201, 313, 317, 321
 Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation 15, 313, 201, 317, 388
 Büyükdere Surp Hiripsimyants Armenian Church 187, 321
 Büyükdere Surp Hiripsimyants Armenian Church Foundation 13, 313, 321, 388
 Byzantine 109, 125, 197, 207, 247, 259, 279, 291

C

- Cabinet of Ministers 41, 47, 51, 71, 73
 Cadastral Commission 63, 127, 129, 359, 365
 Cadastral Court 201, 431
 Caferağa Neighbourhood 367
 Cairo 133
 Camiikebir neighbourhood 257
 Camili (Yüncü) Han 372, 373
 Cano, Murat 71
 Cansever, Turgut 110, 111
 Cathedral of the Latin Community 237

- Catholic 21, 25, 30, 33, 35, 39, 45, 55, 119, 125, 127, 129, 185, 187, 188, 191, 197, 201, 213, 219, 221, 227, 231, 233, 235-237, 239, 245, 247, 257, 267, 275, 305, 309, 313, 315, 317, 321, 327, 329, 333, 337, 339, 345
- Celal, Hovsep 243
- Cemaran School see Üsküdar Semerciyen Cemaran Primary School
- Cemeteries Regulation of the Municipality Law 209
- Cevahir Bedesteni 364, 365
- Cevizlik Mektebi Arkası Street 289
- charitable properties (or institutions) 23, 25, 29, 35, 37, 41, 43, 47, 49, 51, 55, 57, 59, 63, 71, 77, 81, 87, 91, 99, 181, 207, 209, 215, 219, 221, 223, 231, 233, 261, 299, 313, 317, 321, 335, 339, 347, 359, 379, 409
- Chief Rabbinate 37, 53
- CHP 75
- Christian Schools Fraternity / Union of French Priests 235
- Cilicia 45, 231, 317
- Cilician Catholicos 45
- Cinali (formerly Tospatoğlu) Street 357
- Cinci Square 275
- Cismani Meclis 241, 249
- Civil Code 21, 43, 49, 51, 65, 67, 69, 71, 73, 137, 139, 353
- Civilization Atlantis 173
- Commission on Forestry Properties 103
- Communal Real Estate Commission 177
- concession fee 339
- Congregation of the Mechitarist [Mihitarian] Catholic Priests 119
- Constitution 63, 65, 69, 71, 73, 75
- Constitutional Court 75, 411
- Copenhagen Criteria 73
- Council of Europe 53, 101
- Council of Foundations 189, 193, 203, 221, 253, 255, 266, 269, 273, 279, 283, 291, 293, 297, 301, 303, 305, 313, 321, 335, 343, 347, 351, 353, 355, 357, 359, 367, 369, 371, 379, 381
- Council of Monuments 235, 317
- Council of State 61, 63, 71, 113, 115, 117, 201, 259, 353
- Court of First Instance 53, 65, 119, 121, 129, 139, 141, 201, 223, 273, 353, 426, 430, 434
- Crete 85
- Crimea 247
- Cumhuriyet Avenue 253, 337, 371
- Cyprus 67, 93, 95, 97
- Çadircılar Street 373
- Çakır, Erol 123
- Çakmakçılar Street 253
- Çakmakçılar Yokuşu 214, 215, 252, 340, 387, 390, 400
- Çamlıca Deresi 356, 359, 400
- Çamlıca Street 351, 371
- Çanakkale 375, 406
- Çandarlı Street 207
- Çapa Medical School 289
- Çayır Street 245
- Çekmeköy 11, 18, 182, 183, 308, 309, 311-313, 392
- Çengelköy 236, 237, 387, 460
- Çeşme Odaları 264, 265
- Çeşme Street 231, 273, 275, 293, 327
- Çeşmeli Odalar 260, 261
- Çevirmeci Street 125
- Çınar Square 203, 233
- Çırağan Street 221
- Çifte Çınar Street 255
- Çimen Street 269, 272, 460
- Çinili Han 368-375, 402-405
- Çobanoğlu Street 335
- Çolakyan, Hovhannes 126, 127, 308, 309, 336, 337, 344
- Çorbacıbaşı Street 303
- Çubukçu Street 299, 321
- Çuhacı Han 236, 237, 300, 301, 303, 387, 400
- Çukuryan, Hagopos 45
- Çürüklük neighbourhood 145
- D**
- Dadyan School 186, 188, 207, 208
- Dadyan Street 207
- Dadyan, Arakel 215
- Dadyan, Boğos Bey 209
- Dadyan, Hovhannes Amira 207, 297
- Dadyan, Simon Amira 208, 209
- Daltaban Hill 293
- Damataşı Street 273
- Danube Province 91
- Davuthan, Setrak 78, 135-137, 200, 201
- Davutpaşa Avenue 39, 57, 299, 301
- Decree Law on Legal Personalities 35, 137, 409
- Dedeğaç 85, 86, 90, 93, 94, 100
- deed of trust 129, 135, 137
- defunct 10, 12, 25, 41, 49, 51, 59, 79, 81, 113, 149, 177, 181, 185, 221, 223, 227, 259, 295, 357, 371, 379, 381
- Değirmen Street 303, 367
- Demircioğlu Street 359, 365
- Demirel, Süleyman 231
- Demirhane Street 371
- Demirören Mall 247
- Democrat Party 21
- Denizci, Kemal 67
- Department of Property Records 37
- deportation 41, 43
- Dereboyu Street 221
- Dericiler (formerly Dabaghane) Street 365
- Devletyan, Veronik 373
- DGF see Directorate General of Foundations
- DGNRE 273, 275
- Didymoteicho 93
- Dikiciyan, Vahan 62, 253
- Dimetoka 90, 93-95, 100, 101
- Dink, Hrant 23, 173, 177, 231
- Dink, Rakel 173
- diratsu 289
- Directorate General of Foundations 2, 21, 25, 41, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 113, 115, 119, 125, 129, 131, 135, 141, 149, 154, 168, 177, 179, 181, 189, 197, 201, 203, 209, 213, 215, 223, 227, 231, 237, 259, 269, 273, 275, 291, 293, 295, 297, 299, 329, 333, 335, 339, 345, 347, 351, 353, 357, 359, 365, 369, 371, 373, 375, 379, 381, 384-389, 392-398, 400-405, 407, 409, 411
- Directorate General of Land Registry and Cadastral Department of Foreign Affairs 43
- Directorate General of National Property 143, 219
- Directorate General of National Real Estate 273
- Directorate General of State Archives 145
- Directorate of Education 221
- Divan 240, 242, 243
- Divanhane 144, 145
- Dolmabahçe 334, 337
- Donabed (Donik Amira) 144, 147
- Dr. Raif Bey Street 339
- Duatepe Neighbourhood 333, 335
- Durmaz, Sait 154, 168
- Durmuş Dede Street 327
- Dülgeroğlu Street 289
- Düzgün Street 369
- Düzyan family 223
- Düzyan, Hovhannes Çelebi 309
- E**
- E-5 highway 111
- Eastern Macedonia-Thrace Regional General Secretariat 103
- Ebuzyia Street 207
- ECHR see European Court of Human Rights
- Edirne 53
- Edirnekapi Armenian Cemetery 189-191, 269
- Education Commission 90, 185, 261
- Education Commission of the Armenian Patriarchate 261
- Egypt 109, 145
- Eğın 108, 109, 214, 219, 254, 255
- Ekşi, Nuray 31
- Elmadağ 13, 185, 186, 188, 332-334, 336-338, 388
- Elmadağ Street 337
- Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital 13, 32, 39, 185, 188, 333, 239, 337
- Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation 61, 185, 333, 336, 337, 339, 388
- Elmas, Tayyar 176, 179
- Eminönü 18, 212, 213, 242, 243, 272, 273
- Eminönü Square 243
- Emirgan 191, 314, 315, 388
- emval-i metruke* 38, 41, 42, 44, 408-410, 412
- Entente Powers 85, 409
- Ergenekon Neighbourhood 335
- Ermeni Subaşı district 375, 406
- Ermeniköy 183
- Erzincan 109
- Erzurum 293, 295
- Erzurum Atatürk Yapı Meslek ve İnşaat Teknik Lisesi 295
- Erzurum Congress 295
- Esayan Armenian School 133, 186, 188, 239, 243, 245, 247, 249
- Esayan, Hovhannes 239, 243, 2245
- Esayan, Mıgırdıç 239, 243, 245
- Esirci Kemal Street 275
- Eski Toptaşı Street 357
- Eskişehir 246, 247, 387, 402, 403
- Eşbah Çeşme Street 293
- Eşhas-ı Hükmiye Cetveli see List of Legal Personalities
- Eşref Efendi Sokak 340, 343
- EU see European Union
- Europe 53, 59, 83, 101, 109, 185
- European Commission 53
- European Convention on Human Rights 69
- European Court of Human Rights 53, 69, 71, 75, 80, 81, 83, 103, 105, 139, 141, 143, 226, 279, 283, 367, 369, 373, 411
- European Union 21, 25, 69, 71, 73, 75, 79, 103, 105, 141, 201, 213, 215, 219, 231, 301, 345, 353, 381
- Evangelist 12, 234
- Eviner, İnci 231
- Evliya Çelebi 109, 145, 224
- Evren, Kenan 71
- Evros province 99

- Expository Statute (1956) 63
 Expropriation Law 189
 Eyüp 11, 13, 17, 36, 38, 39, 110, 111, 146, 147, 187, 190, 191, 193, 254, 255, 259-269, 272, 273, 384, 385, 388-390
 Eyüp Arakelyan and Ardemyan School 187, 261
 Eyüp Armenian Cemetery 191, 193, 261
 Eyüp Sultan 111
 Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church 39, 147, 187, 259, 261
 Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, Arakelyan School and Cemetery Foundation 17, 261, 388, 389
 Eyüp Surp Yeğya Armenian Church 147, 187, 265, 267
 Eyüp Surp Yeğya Armenian Church Foundation 13, 261, 265, 267, 389
- F**
 Fakirhane Street 221
 family foundations 29
 Fatih 11, 17, 18, 182, 185, 188, 212-215, 218, 221, 236-238, 248, 249, 252-257, 264, 266-275, 278, 279, 285, 288-290, 293, 332, 335, 340, 343, 346, 350, 351, 355, 356, 359, 364, 365, 367-375, 384-391, 393-407
 Fatih Eram School 185, 269
 Fener Greek Orthodox Highschool Foundation 81, 411
 Fenerbahçe 350, 355, 402
 Feriköy Surp Vartanants Armenian Church 187, 333, 351
 Feriköy 13, 186-188, 332, 333, 335, 350, 351, 389
 Feriköy Merametçiyen Armenian Primary School 188, 332, 333
 Feriköy Sirpots Vartanants Zoravarats Church 333
 Feriköy Surp Vartanants Armenian Church 187, 332, 333
 Feriköy Surp Vartanants Armenian Church Foundation 13, 333, 389
 Feriköy Armenian Primary School 335
 Feritbey Street 365
 Feruhan, Dr. Parunag Bey 243
 Fırın Street 367
 Filipu Street 95
 Fincancılar Hill 273
 First Degree Natural Protection Area 131
 First World War see World War I
 Fitaş 61, 62, 336, 337
 Florakis, Kharilaos 99
 Forced Migration Law 409
 Foundations Law (1935) 21, 55, 201, 295, 381
 France 45, 47, 85, 87
 French 47, 199, 235, 245, 337
 French Catholic Hospital 337
 French Embassy 337
 French Priests School 245
- G**
 Gakis (governer) 95
 Galata 13, 108, 109, 119, 120, 144-147, 187, 218, 221, 226, 227, 234-237, 240, 241, 246, 247, 249, 252, 253, 256, 257, 389
 Galata Court 147
 Galata Saint George Latin Church 119
 Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church 147, 187, 239, 241, 247, 248
 Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation 13, 227, 247, 249, 389
 Galatasaray 29, 334, 335
 Gazi Evrenos Soup Kitchen 93
 Gazi Street 359, 371
 Gedikpaşa 13, 17, 116, 117, 150, 151, 168, 172, 173, 187, 188, 266, 267, 272-275, 277, 278, 358, 359, 380, 381, 389, 390
 Gedikpaşa Armenian Protestant Church 150, 151, 168, 267, 273, 277
 Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation 13, 17, 168, 267, 273, 277, 381
 Gedikpaşa Incirdibi Protestant Primary School 150, 173, 273
 Gedikpaşa Mesrobyan School 188, 275
 Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church 187, 267, 274, 275
 Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church Foundation 13, 117, 267, 275, 389, 390
 Gelincik Street 371
 Gemlik 375, 406
 genocide 41, 45, 179, 255, 327
 German Blue Maps 147
 Getronagan Armenian School 147, 186, 188, 247, 249, 295
 Getronagan Varçutyun 147
 Gez village 295
 Gezi Park 243
 Gıgmesyan 337
 Giritlioğlu, Necla 39, 59
 Golden Horn 109, 111, 255, 257
 Golod, Hovhannes (Patriarch) 214, 219, 278, 279, 290, 291, 352, 353
 Gomidas Vartabed 220, 221
 Gozmas 246
 Göceoğlu, Agop Efendi 124, 127, 129
 Gökay, Fahrettin Kerim (major) 147
 Gökçeada 85, 86, 462
 Görümce Street 351
 Grand Bazaar 18, 109, 215, 221, 237, 257, 265, 267, 273, 289, 293, 297, 301, 303, 351, 359, 365, 367, 369, 371, 373, 375
 Grand National Assembly of Turkey 39, 47, 59, 409
 Great Britain 47, 87
 Greece 25, 67, 71, 73, 75, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 99, 101, 103, 104, 105, 409
 Greek Communist Party (KKE) 97
 Greek Patriarchate 53, 197
 Gunpowder Factory 207
 Gül, Abdullah 75, 411
 Gülbenkian 133, 199, 340, 345, 359, 369
 Gülbenkian Foundation 199, 359
 Gülbenkian, Kalust 369
 Gümlüçine see Komotini
 Gümüşsuyu district 299
 Gümüşsuyu Military Hospital 337
 Gümüşyan, Sarkis 33
 Gümüşyan, Zaruhi 370, 371, 472
 Güzelce Kasım Pasha 145
- H**
 Hacı Emin Ağa 95, 96
 Hacı Salih Street 369
 Haçadur (bishop) 255
 Haçaduryan, Karekin (Patriarch) 245, 353
 Hâkimiyeti Milliye Avenue 267
 Halicioğlu 13, 24, 25, 108-111, 185-188, 226, 227, 234, 235, 252, 253, 340, 343, 354, 355, 384-386, 390-392
 Halicioğlu Protestant Church (Hasköy) 185, 187, 235
 Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation 13, 111, 113, 115, 117, 227, 252, 253, 343, 390
 Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Chapel 111, 113
 Haliç Bridge 253, 371
 Haliç Shipyard 145
 Halki 21, 197
 Hamam Coffee House 95
 Hamam Street 209, 371
 Hamdi, Şevket 95
 Hançer, Elmon 259-261, 264
 Harbiye 233, 241, 244, 371, 387, 404
 Harbiye Çayırı Street 371
 Haremeyn-i Şerifeyn Foundation 339
 Harilaou Trikoupis Street 95
 Hasan Kalfa 157, 471
 Hasan Pasha (Algerian Captain) 145
 Hasanpaşa 305, 308, 392
 Hasköy 13, 108-113, 185-188, 191, 226, 227, 234, 235, 254-257, 264, 265, 386, 388, 390-392
 Hasköy Armenian Cemetery 109, 191
 Hasköy Nersesyan School 109, 111, 188, 255
 Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church 109, 111, 113, 185, 187, 235, 254, 255, 257
 Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church and School Foundation 227, 255, 257, 390-392
 Hasun, Andon 44, 45, 227, 235, 236, 275, 278, 329, 332, 333
 Hatemi, Hüseyin 20, 21, 31, 73, 201, 259, 339
 Hatemi, Kezban 69, 77
 Havyar Han 236, 237, 246, 247, 387, 463, 467
 Haydarpaşa 30, 33, 172, 173, 463, 467
 Hayganuşyan Varjaran see Yenikapı Hayganuşyan School
 hayrat(s) 23-25, 46, 47, 55-59, 63, 71, 76, 77, 80, 81, 90, 91, 116, 181, 148, 207-209, 214, 215, 219, 221, 223, 231, 233, 261, 289, 299, 300, 313, 314, 317, 321, 335, 339, 347, 359, 379, 381, 412
 Haznedar Han 266, 267, 389
 Hekimyan, Krikor 221
 Heybeliada 21, 197
 Hıdivyal Palas 339
 Highway Protection Belt 253
 Hilton 240, 242, 243
 Hisar Bayırı Street 327
 Hisardibi Street 275, 278, 463
 Hisarüstü Armenian Cemetery 191, 327
 Hobyar Neighbourhood 369
 Hovagim 34-36, 125, 413
 Hovhannesyan, Sarkis 299
 Hyatt Regency 242, 243
- I**
 Ibrahim Pasha Foundation 125
 İcadiye (Street, Neighbourhood) 19, 115-117, 346, 354, 356-359, 364, 365, 367, 368, 371, 374, 375, 390, 398, 400-405, 407
 icareli 124, 125
 icareteynli 42, 180, 181, 203, 206, 279, 282, 286, 288, 289, 412, 413
 IGS building 10, 82, 83, 132, 134-136, 141, 142, 364, 410, 411
 İkiyüzlü Çeşmesi Street 299
 İlk Belediye Street 253, 340, 343
 İlyas Bey 231
 İmam Ali Han 293, 303, 396, 406
 İmbros 85
 Imperial Palace 133

- Inauspicious Mosque 313
 INED 111
 İnönü neighbourhood 257
 İnönü, İsmet 47, 301
 Interior Ministry and the Security Directorate General 53
 International Treaty of Istanbul 91
 Iplikçi Street 371
 Irish Cultural Centre 231
 Irish Pub 231
 İsdepan Pasha 241, 243
 İskeçe see Xanthi
 İskele Street 207
 Iskenderpaşa Neighbourhood 369
 Iskolya 352, 353, 463
 İslam Bey neighbourhood 39
 İslambey (Avenue) 17, 146, 147, 260-262, 264, 272, 385, 388, 389
 Islamic law 29, 31, 39, 101, 201
 Istanbul Art Centre 231
 Istanbul Chamber of the Directorate of Law 129
 Istanbul French Consulate 337
 Istanbul Giyim Sanayi 135
 Istanbul government 409
 Istanbul Governor's Office 411
 Istanbul Governorship 47, 113, 135, 137, 141, 295, 353
 Istanbul Land Registry Office 63, 411
 Istanbul Municipality 111, 223, 241, 243, 247
 Istanbul National Education Directorate 111, 353
 Istanbul Police 259, 295
 Istanbul Regional Directorate of Foundations 139
 Istanbul Street 209
 Istanbul Treaty 85
 Istanbul University 9, 197
 İstasyon Avenue 299
 İstiklal Street 25, 61, 83, 135, 247, 337, 339
 İstinye Street 333
 İstinye Surp Garabed Church see İstinye Surp Hovhannes Garabed Church
 İstinye Surp Hovhannes Garabed Armenian Church 185, 187, 329
 Italian 47, 245
 Italian School 245
 İyinyet Street 351
 İzmir 53, 406
 İzmirliyan, Mateos 239
- J**
 Japan 87
 Jerusalem 33, 355
 Jesus Christ 371
 Jewish 31, 49, 53, 61, 109, 125, 183, 207, 213, 347
- Joğvaran see Gedikpaşa Incirdibi Protestant School
 junta 93, 95, 97
 Justice and Development Party 21
- K**
 Kabakçı, Erdoğan 201
 Kadı Mehmed Efendi neighbourhood 145
 Kadıköy 11, 13, 15, 18, 30, 33, 36, 39, 55, 56, 64, 65, 82, 83, 119, 120, 136, 187, 191, 200, 201, 233, 234, 236-290, 293, 296, 297, 302-309, 350, 355, 364-366, 372, 373, 386-388, 392, 396, 401-403, 405, 406, 410, 411
 Kadıköy Anarad Hığutyun School 188, 233, 235
 Kadıköy Armenian Cemetery 191, 305
 Kadıköy Mihitaryan School 120, 121
 Kadıköy Surp Levon Armenian Catholic Church 39, 55, 187, 233, 305, 309
 Kadıköy Surp Levon Armenian Catholic Church Foundation 15, 39, 55, 201, 305, 392
 Kadıköy Surp Takavor Armenian Church 187, 305
 Kadıköy Surp Takavor Armenian Church, Aramyan Uncuyan School and Cemetery Foundation 13, 304, 305, 392
 Kalaycı Ali Street 301
 Kalcılar Han 288, 289, 364, 365, 390, 393, 402
 Kalfayan 10, 13, 24, 25, 62, 63, 108-113, 115-117, 146, 147, 186, 188, 214, 215, 226, 227, 252-256, 340, 343, 350, 351, 354, 355, 358, 359, 367, 368, 370-373
 Kalfayan Foundation see Halıcıoĝlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation
 Kalfayan Primary School (Orphanage) 63, 109, 111, 113, 117, 147, 186, 188, 227, 252, 253, 343, 351, 355, 359, 367
 Kalfayan, Sırpuhi Nişan 108, 109
 Kalpakçıyan 335
 Kalustyan, Şınorhk (Patriarch) 247, 305
 Kalyoncular Kışlası 144, 145
 Kamerhatun District 149
 Kamyş Street 267
 Kandemir Street 273
 Kandilli 13, 19, 55, 56, 146, 147, 185-187, 191, 200, 201, 342, 344, 345, 347, 392
 Kandilli Armenian Cemetery 347
 Kandilli Surp Hovsep Armenian Catholic Church 55, 185, 187, 201, 345
- Kandilli Surp Yergodasan Arakelots (12 Apostles) Armenian Church 187, 347
 Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Armenian Church Foundation 13, 344, 345, 347, 392
 Kanlı Kilise 279
 Kantaryan, Agop 248, 249
 Kantaryan, Mari 249
 Kapamacıyan Mixed Primary School 209
 Kara Mustafa Pasha Foundation 221
 Karaağaç 17, 109, 251, 257
 Karabet Kalfa Foundation 357
 Karacaoĝlan (formerly Demirci) Street 357
 Karagözyan 14, 116, 117, 146, 147, 186, 188, 198, 199, 214, 215, 248, 249, 252-256, 332, 333, 338-340, 343-345, 350, 351, 370-373, 399, 400
 Karagözyan School see Şişli Karagözyan School
 Karagözyan, Dikran 339, 340, 461
 Karagözyan, Krikor 249
 Karagümrük 146, 149, 182, 185, 187, 267-269, 272, 385
 Karaim Jewish community 109
 Karakaş, Maryam 249
 Karaköse, Melkon 143
 Karaköy Square 237, 247, 371
 Karaköy Surp Pırgıç Armenian Catholic Church Foundation 13, 227, 257
 Karaköy Surp Pırgıç Church 39, 187, 256
 Karamanlıoĝlu 273, 385
 Karamanlis, Konstantinos 97
 Karaseferyan, Manuk 239
 Karay Community Foundation 189
 Kargılı Sarıca 95
 Kartal 11, 13, 18, 108, 109, 168, 187-191, 193, 252, 253, 308-313, 390, 392
 Kartal Armenian Cemetery 191, 193, 309
 Kartal Bezciyan School 188, 309
 Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation 13, 18, 309, 310, 311, 313, 392
 Kartal Surp Nişan Church 187, 309
 Kasımpaşa 10, 15, 17, 24, 25, 144-149, 185-188, 226, 227, 258, 392
 Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church 25, 144-146, 149, 185, 187, 279
 Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church Foundation 15, 25, 145, 147, 149, 227, 392
 Kasımpaşa Surp Mesrobyan School 148, 149, 188
 Kaşıkadası 197
- Kaşıkçı Han 293, 396
 Katircioĝlu Street 253, 343
 Kâtip Kasım neighbourhood 299
 Katip Muslihiddin Foundation 289
 Katip Sinan Mektebi Street 297
 Kavala 85
 Kavukçular Street 303
 Kaya Hatun Street 351
 Kayıkhanne Street 299
 Kayseri 33
 Kazazlar 215, 356, 359, 386, 400
 Kazazyan, Dikran 199, 204, 461
 Kazazyan, Simpaz 261
 Kazım Karabekir Paşa Neighbourhood 321
 Kazlıçeşme 133, 253, 371, 375, 390, 404-406
 Kebapçı Han 237, 293, 387, 396
 Keçeci Piri neighbourhood 257
 Kefe 247
 Kehal Baĝı Street 301
 Kemaliye 108, 109, 214, 219, 465
 Kemeraltı (Avenue) 111, 247, 257, 389
 Keseciler Street 373
 Kevorkyan, Hacı Krikor Amira 239
 Khor Virab Church 245
 Khorenyan School see Balat Khorenyan School
 Kılıçdaĝı, Ohannes 53
 Kınalıada 13, 16, 30, 31, 116, 117, 132, 133, 187-191, 196-199, 203-205, 248, 249, 374, 375, 389, 392, 393, 406
 Kınalıada Armenian Cemetery 189, 191, 199, 203
 Kınalıada Children's Camp 117, 199
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church 31, 187, 197, 199, 203
 Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation 13, 199
 Kırdar, Lütfi (major of Istanbul) 215
 Kırkçeşme aqueducts 265
 Kırkçeşme Shrines 261
 Kısıklı Neighbourhood 359
 Kısıklı Street 373
 Kilise Street 327
 Kireçburnu 350, 351, 402
 Kişmo Dinçtosun 372, 373
 Kocamustafapaşa 14, 17, 188, 266, 267, 275, 278, 279, 282-284, 286, 288, 289, 302, 303, 364, 365, 368, 369, 393-395, 402, 407
 Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Armenian Catholic Church Foundation 14, 267
 Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Church 275
 Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church 83, 187, 279, 282, 283

- Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation 14, 17, 83, 267, 279, 283, 284, 286, 393-395
- Kocatepe Neighbourhood 367
- Koğtan Choir 289, 433
- Kolancı Commercial Building 221
- Komotini 85, 93, 95, 97, 99, 101, 103
- Koms see Gozmas
- Kozanoğlu Street 359
- Kömürçiyen, Eremya Çelebi 145, 221, 223, 283
- Köprülüzade Fazıl Ahmet Pasha 303
- Köşklü Street 199
- Köybaşı (Street) 328, 333, 407
- Krikor, son of Karabet 359
- Kulaklıoğlu district 95
- Kuleli Military High-School 343
- Kuleli Orphanage 343
- Kulluk Street 288, 289
- Kum Pan Ya theatre 231
- Kumkapı 14, 17, 146, 147, 187, 266, 267, 272-275, 278, 286, 288-293, 295-297, 301, 302, 395-398
- Kumkapı Armenian Patriarchate 147
- Kumkapı Boğosyan-Varvanyan Primary School 188, 295
- Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Armenian Church 266, 267, 289
- Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Armenian Church Foundation 14, 267, 288, 289, 395
- Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate [Mother Mary] Church 187, 275, 289, 290, 291
- Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation 14, 267, 275, 289, 291, 293, 396
- Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church 14, 187, 267, 289, 291, 293, 295
- Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation 14, 267, 293, 295, 396, 397, 398
- Kumluk Street 297
- Kumrulu Commercial Building 221
- Kundakçı Street 273
- Kurban, Dilek 69, 77
- Kurtuluş (Street) 19, 148, 149, 206, 207, 338, 339, 368, 369, 403
- Kuruçeşme 14, 16, 187, 188, 191, 212, 213, 220-223, 398
- Kuruçeşme Armenian Cemetery 191, 221
- Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Armenian Church 187, 221
- Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Armenian Church Foundation 14, 213, 220-223, 398
- Kuşçubaşı, Eşref 85
- Kuyumcuyan, Hovhannes Ağa 333
- Kuzguncuk 14, 19, 116, 117, 187, 188, 191, 344-347, 358, 359, 398
- Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church 117, 187, 346, 347
- Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation 14, 345, 347, 398
- Kürkçü Han 367, 368, 387, 404
- Kürkçüler 292, 293, 388, 396
- Kütahya 347
- Kütüklü Tekke 95
- L**
- Laleli 292, 293, 346, 351, 396
- Lamartin Street 371
- Land Directorate 359
- Land Registry and Cadastre Information System 177
- Land Registry Office 33, 63, 135, 265, 411
- Latin 44, 45, 108, 109, 119, 120, 196, 197, 220, 221, 237-239, 244, 245, 338, 339
- Latin Catholics 197
- Latin Cemetery 339
- Latin Church 45, 119, 221, 245
- Lausanne Peace Conference 47
- Law for the Protection of Cemeteries 189
- Law on Abandoned Properties 409
- Law on Aliens' Use of Immovable Properties 47
- Law on Foundations 49, 51, 55, 59, 63, 65, 73, 101
- Law on the Exemplary Enforcement and Form of Implementation of the Civil Code 49
- Law on Title Deeds 47
- Law on Water Supplies 357
- Lebanon 45
- Leblebici Han 256, 257, 391
- Leblebicioğlu farm 133
- Leeman, Hans 49
- Legal Personality List (Eşhas-ı Hükmiye) see List of Legal Personalities
- Levon Vartuhyan Armenian School 186, 188, 298, 299
- Levonyan 299
- List of Legal Personalities 57, 147, 149, 177, 223, 261, 289, 317, 329, 343, 347, 355, 357, 365, 371, 373, 375
- Livarya 207
- Lotus Homes (Evleri) 219
- Lusavoriçyan Armenian School (Kuzguncuk) 188, 346, 347
- Lusavoriçyan Armenian School (Şişli-Harbiye) 188, 245
- M**
- Macedonia 85, 103
- Madat, Vahram Garabed 253, 373
- Mağcupyan, Etyen 67
- Mahmud I (Sultan) 133
- Mahmud II (Sultan) 45, 133, 221, 257, 291
- Makriköy 149, 207
- Makruhyan Armenian Primary School (Beşiktaş) 188, 215
- Malvin, daughter of Agop 327
- Manuel, Agop 249
- Manuel, Hermine 249
- Manuelyan, Güreğ 213
- Manyas, Eftik 373
- Maraşlıyan, Arman 215
- Mariça Takfur 364, 367
- Maritsa River 85
- Marmara 197, 289, 301, 369, 393, 395, 402
- Marmara Avenue 289, 369
- Maryam, the daughter of Apraham 289
- Mazhar Paşa 244, 245
- Mazower, Mark 83
- Mechitarist 119, 123
- Mecidiye district 125, 386, 398, 399
- Mehmed II (Sultan) 279, 303
- Mehmet Emin Molla Efendi 145
- Mehmet Reşat V. (Sultan) 273
- Melkonyan, Isdepanos 119
- Merametçiyan, Zenop Bey 149, 333
- Mercan district 253, 369
- Merkez Efendi neighbourhood 299
- Meryem, daughter of Ovakim [Hovagim] 125
- Mesrobyan School (Kocamustafapaşa) 275
- Metropolitan Municipality 185, 223, 227, 247, 255, 329, 369
- Metropolitan Municipality of Istanbul 255
- Meyilli Street 359
- Mezarlık Street 327
- MHP 75
- Mihitar of Sivas 247
- Mihitarist Union 335
- Mihitaryan 9, 10, 12, 14, 24, 25, 38, 39, 80, 81, 118-123, 186, 188, 226, 227, 236-238, 332-335, 387, 388
- Mintzuri, Hagop 246, 249
- Mısırlı, Lusi 235
- Mısırlı, Sofi 235
- Mısırlıyan, Bedros Bey 235
- Miaseryan, Yervant 136, 137
- Mihran Bey 337
- Mihrimah Sultan Mosque 355
- Mihrimah Sultan Primary School 267
- Mikael of Hacaköy 241
- Mildanoğlu, Zakarya 128, 129
- millet 45, 53, 111
- Miltaş 121, 122, 123
- Mimar Kemalettin Neighbourhood 365
- Ministry of Education 111, 135, 233
- Ministry of Finance 79, 81, 135, 327, 353
- Ministry of Foreign Affairs 63, 69, 73, 181
- Ministry of Interior 63, 73
- Ministry of Justice 49
- Ministry of National Education 353, 359
- Minorities Auxiliary Commission 73, 353
- Mircan, son of Canik 327
- Miracyan, Şınorhk Amira 218, 219, 132, 133
- Misakyan, Bedros Amira 312, 314, 315, 317
- Misakyan, Misak Amira 144, 147, 312, 314, 315, 328, 329
- Mithat Pasha 91, 301
- Mitsotakis, Konstantin 99, 101
- Moda 119, 120, 237, 238, 388
- Molla Taşı Street 367
- Mollafenari Neighbourhood 335
- Morea (Peloponnese Peninsula) 119
- mosques 40, 69, 85, 91, 97, 145, 185, 189, 221
- Moulin Rouge 337
- Mufti 91, 97, 101, 103, 273
- Muhsine Hatun Neighbourhood 367, 373
- mukataalı 125, 181, 413
- Mulenruj 61-63
- Municipality 111, 121, 123, 181, 185, 207, 209, 215, 219, 223, 227, 235, 241, 243, 247, 255, 257, 261, 265, 279, 289, 305, 309, 313, 317, 321, 327, 329, 333, 339, 345, 347, 351, 355, 357, 359, 365, 369, 371, 375
- Municipality Law of 1930 181
- Muradyan School 305
- Murat Mehmet Özen Street 357
- Murat Reis Neighbourhood 355
- Muslim 9, 10, 21, 23, 25, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 85, 87, 89, 90, 91, 93, 95, 97, 99, 105, 135, 137, 145, 189, 191, 193, 199, 201, 203, 207, 213, 215, 309, 313, 315, 329, 353, 379, 381, 409, 411
- Muslim cemetery 93, 193, 199, 213, 215, 309, 313, 329
- Muslim Community Administrations 87, 90, 91, 93
- Muslim Community Associations 91, 95

- Muslim foundations 25, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 49, 51, 55, 57, 59, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 85, 93, 95, 97, 105, 137, 201, 353, 379, 381
- Mustafa Kemal Avenue 303
- Muş 350, 355
- Mutafyan, Mesrob (Patriarch) 259
- muvafakat 58, 125
- Muvakkithane Street 305
- Müezzin Street 221
- Mühendis Şevket Street 321
- Mühürdar Neighbourhood 305
- Müneccimbaşı (formerly Saatçi Simbos) Street 357
- Münir Ertegün (formerly Selvili Köşk) Street 375
- N**
- Nafiz Gürman Avenue 303
- Nakkaştepe Jewish Cemetery 347
- nam-ı mevhum 32, 34, 35, 37, 38, 44, 46, 47, 58, 70, 80, 124, 127, 179, 180, 299, 300, 370, 371, 408, 409, 413
- nam-ı müstear 32, 34-36, 38, 44-47, 58, 60, 70, 76, 78, 80, 110, 179, 180, 186, 189, 203, 206, 224, 248, 252, 254, 288, 289, 316, 321, 326, 327, 356, 357, 359, 370, 371, 374, 375, 408, 409, 413
- Narçiçeği 206, 207
- Naregyan School 245
- Narlı village 375
- Narlıkapı 14, 132, 133, 187, 266, 267, 297-299, 398
- Narlıkapı Hospital 133
- Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church 133, 187, 297
- Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church Foundation 14, 267, 297, 298, 398
- Narlıyan, Maksut 241
- Naroyan, Mesrob (Patriarch) 241, 243, 295
- National Education Directorate 111, 115, 353
- National Estate 67, 353
- National Security Council 73, 179
- Nationalist Front 117
- Nationalist Movement Party 411
- NATO 71
- Navy Ministry 145
- Nazım Hikmet Cultural Centre 233
- Nazis 93
- Neandros 197
- Necatibey Street 371
- Nektaryan School (Ortaköy) 125, 219
- Nersesyan School (Hasköy) 109, 111, 117, 188, 235, 255
- Nersesyan School (Kınalıada) 188, 199, 204
- Nersesyan Yermony Armenian Primary and Nursery School 359
- Nersesyan Yermony Primary School (Üsküdar) 117, 188, 357, 359
- Nersesyan, Krikor 359
- Neviye 275, 278, 389
- Nigoğosyan School see Haygazyan School
- Nihal Street 233
- Nimfea 103
- Nişanca 17, 146, 147, 263, 264, 265, 292, 293, 395, 396
- Nizamiye Street 305
- Noradunkyan, Hagop 144, 147
- North Sea Area Command 145
- Nun Hacı Andonyan 231
- Nunyan-Vartukyan Pre-School 279
- Nurican, Andon 45
- Nurnur, Rita 123
- Nuru Osmaniye Avenue 267, 359
- O**
- Odyan, Boğos 133
- Office of the Land Registry 147, 149, 241, 243, 253, 269, 283, 297, 301
- Office of the Mayor 115, 135
- Office of the Mufti 91, 97, 101
- Ohannes Efendi 32, 33
- Ohia 197
- Okçularbaşı Street 215
- Onnik, daughter of Simon 255
- Oran, Baskın 69
- Ordu 111, 373, 405
- Orhangazi 374, 375, 406
- Ormanyan Foundation 259
- Ormanyan, Mağakya (Patriarch) 30, 33, 259, 364, 365
- Ortaköy 10, 14, 16, 24, 25, 38, 39, 124, 125, 187-193, 212-215, 218-221, 236, 237, 398, 399
- Ortaköy Armenian Cemeteries 191, 193, 219
- Ortaköy Hiripsimyants School 125, 188, 219, 320, 321
- Ortaköy Surp Asdvadzadzin Armenian Church 187
- Ortaköy Surp Asdvadzadzin Armenian Church and School Foundation 14, 213, 218, 219, 398, 399
- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation 14, 213, 221, 399
- Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Church 39, 187, 221
- Ortaköy Tarkmançats Primary School 125, 186, 188, 215, 219
- Osman Aga neighbourhood 33
- Osmanbey 4, 244, 245
- Ottoman 21, 23, 29, 31, 33, 35-37, 39, 41, 45, 47, 49, 53, 57, 59, 83, 85, 87, 91, 93, 97, 99, 103, 105, 109, 119, 125, 127, 129, 135, 137, 145, 179, 183, 185, 189, 197, 207, 209, 223, 231, 235, 245, 257, 259, 279, 283, 291, 295, 301, 309, 313, 345, 347, 355, 357, 375, 381, 409
- Ottoman Empire (State) 29, 31, 33, 41, 45, 47, 57, 83, 85, 93, 109, 127, 183, 185, 197, 223, 231, 257, 381
- Ölçek Street 233, 235, 245
- Ölü Çıkmaç Hanı 364, 365
- Ömer Naci Street 371
- Örnektepe 256, 257, 391
- Özdeş, Orhan 63
- Özdilek, Erkan 231
- Özdoğan, Günay Göksoy 53
- Özkan, Hüsamettin 231
- Öztürk, Nazif 31, 65
- P**
- Palakaşyan, Hovnan 283, 286
- Pamukciyan, Kevork 144, 147, 247
- Pamukçu Street 289
- Panayia Church 199, 279
- Pangaltı 14, 19, 30, 233, 335
- Pangaltı 9, 14, 19, 30, 38, 39, 185-191, 233, 234, 238-243, 246, 247, 332-339
- Pangaltı Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Church 187, 335
- Pangaltı Anarad Hıçutyun School 188, 230, 233
- Pangaltı Armenian Catholic Mihitryan Monastery and School Foundation 14, 39, 333, 335
- Pangaltı Avenue 241
- Pangaltı Mihitryan High-School 9, 39, 186, 188, 334, 335
- Pangaltı Surp Agop Armenian Cemetery see Pangaltı Surp Hagop Armenian Cemetery
- Pangaltı Surp Hagop Armenian Cemetery 189, 239, 241, 243, 247, 339
- Pangaltı Surp Krikor Lusavoriç (Khor Virab) Armenian Church 185, 187, 243, 247
- Papandreou, Andreas 99
- Papazoğlu Street 289, 291
- Papazyan, Arusyak 273, 275
- Papazyan, Jak 245
- Papazyan, Levon 371
- Parharia 103
- Paris 185
- Patriarch 31, 33, 35, 45, 53, 109, 133, 213, 219, 221, 223, 227, 239, 241, 243, 245, 247, 249, 259, 279, 291, 295, 305, 321, 329, 353, 365
- Patriarch Mesrob II Cultural Center 291
- Patriarchate 14, 23, 33, 37, 39, 45, 48, 53, 55, 66, 83, 147, 149, 177, 197, 199, 231, 235, 241, 243, 247, 259, 261, 267, 275, 279, 289, 291, 293, 295, 301, 303, 317, 353, 379, 381
- Patriarchate of Cilicia 317
- Paul I 92, 93, 472
- Pazarköy 375, 406
- Pazaryeri Mosque 95, 97
- Pera 119, 120, 214, 215, 226, 230, 231, 234, 235, 237, 238, 239
- Pera Fine Arts group 215
- Peribleptos 278, 279, 468
- Pervititch map 127, 147
- Peşkirici Street 371
- Pişmişoğlu Street 125, 127
- Pişmişyan, Mikayel Amira 309
- Pita 197
- Plati 197
- Pontus 99, 103
- Pope Pius VIII 45
- Population Exchange Treaty 85
- Portakal Hill 125
- Portakal Pasha, Mikael 125
- Portakalyans 125
- Poşpoş (Vosvosis) river 95
- Princes Islands 197
- Princess Zeynep of Egypt 109
- Prinkipo 196, 197, 233
- Private Hospitals Law 135
- Prof. Siddik Sami Onar Street 375
- Protestant 12, 13, 17, 25, 109, 111, 150, 151, 168, 185, 187, 188, 197, 227, 235, 255, 267, 273, 277, 381
- Proti 197
- Public Waterworks Association 351
- Püsküllülük 273, 385
- R**
- Ragıp Gümüşpala (Street) Avenue 213, 289, 373
- Rami 111
- RDH see Regional Directorate of Highways
- Recep Paşa Street 367
- Regional Directorate of Highways 111, 115
- Reha Yurdakul (Avenue, Street) 253, 351
- Republican People's Party (CHP) 75
- Reyna, Yuda 190
- Rhodope 93, 99, 101
- Rogers, Bernard 71
- Roma 44, 145, 206, 218, 299
- Roman basilicas 221
- Roman Empire 207

- Roman, Öjeni (Dindes) 134-139, 142-143
- Romanos Arkirios III 279
- Royal Mint 223, 317
- Rumelihisarı 14, 18, 187, 188, 312, 315, 320, 323, 327, 399
- Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation 14, 18, 313, 320, 321, 323, 327, 399
- Rumelihisarı Surp Santukht Church 187, 321
- Rumelihisarı Tateosyan Primary School see Tateosyan Primary School
- Russo-Turkish war (1877-1878) 85
- S**
- Sabri Molla Hüseyin 103
- Sabur Sami Bey 243
- Sağır Yol 253, 390
- Sağnak, Hadi 62, 63
- Sahaflar Street 293
- Sahakyan-Nunyan Armenian School 186, 188, 279
- Sait Çiftçi Medical Center 215
- Sait Halim Paşa 244, 245
- Saka Mikael 198, 199
- Sakızağacı (Street) 46, 47, 119, 120, 128, 129, 188, 230, 231, 244, 245, 350, 355, 402
- Saki Bey Street 199
- Samatya 82, 83, 187, 230, 231, 246, 247, 278, 279, 282, 283, 290, 291, 301, 302
- Samatya Anarad Hıçutyun School see Kocamustafapaşa Anarad Hıçutyun School
- Samatya Surp Hagop Armenian Church see Altimermer Surp Hagop Church
- Samatya Surp Kevork Armenian Church Foundation see Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church Foundation
- Samatya Surp Kevork Armenian Church see Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church
- San Lazzaro 119
- Sanasaryan Han 293, 296
- Sanasaryan Mıgırdiç Ağa Foundation 293, 295
- Sanasaryan School 293, 295
- Sanasaryan, Mıgırdiç 292, 295
- Sancaktar Hayrettin Neighbourhood 369
- Sandal Bedestanı (Bedesteni) Street 257, 373
- Sandık Street 302, 303
- Saraç İshak neighbourhood 297
- Sarayıci Street 274, 275, 278
- Sarıdemir Neighbourhood 213
- Sarıgül, Mustafa 123
- Sarıyer 18, 56, 57, 60, 61, 200, 201, 236, 237, 248, 249, 253, 254, 255, 312, 313, 315, 318, 319, 322-324, 350, 351, 368, 369, 386, 388-390, 399, 400, 402, 403, 407
- Sayat Nova Choir 315
- Second Constitutional 35, 339
- Sedefadası 196, 197
- Sekbanbaşı Street 365
- Selamet Han 368, 369, 402
- Selamiali Efendi Street 33, 365, 373
- Selamiali Neighbourhood 357, 359
- Selamsız 19, 146, 147, 372, 373, 402, 405
- Selamsız Mektebi Street 373
- Selbaşı Street 335
- Selvilik Street 255
- Semerci, Herman 340, 343
- Semerciyan, Garbis 289
- Seropyan, Hagopos (Patriarch) 279
- Sertoğlu, Mithat 31
- Serveryan, Ohannes (Hovhannes) Amira 133, 347
- Servet-i Fünun 300, 301
- Setli Street 351
- Serviçen, Dr. (Seropve Viçenyan) 243
- Seyyid Ömer neighborhood 283
- Sezer, Ahmet Necdet 75, 411
- Sharia courts 29
- Sıracevizler Street 373
- Sıraevler 344, 347, 392
- Sıraodalar Han 296, 297
- Silahtar 108, 109, 358, 365, 402
- Silahtar Bahçesi (Street) 358, 365, 402
- Silahtarağa 17, 251, 254, 255
- Simon Kalfa Building 125
- Single Trustee Period 59
- Sirkeci 172, 173, 292, 293
- Sirkeci Courthouse 293
- Sitil Çizgi İnşaat Turizm ve Tekstil A.Ş. 142, 143
- Sivastopol Street 355
- Sivriada 196, 197, 469
- Sohtalar Foundation 95
- Solakyan, Şuşan 199
- St. Antoine Church 237
- state archives 23, 31, 57, 177, 179
- Statute on Cemeteries 189
- Stories of Unlawful Property Seizure 227, 237, 253, 275, 355, 365, 367
- Suat Akdemir 230, 231
- Sublime Porte 235
- Suleiman (Sultan) 145
- Suleiman the Magnificent 145, 239
- Sultan Beyazıt (Han) Foundation 125, 243, 283
- Sultan Beyazıt Veli Hazretleri Foundation 125
- Sultanahmet Court House 243
- Sulu Manastır Foundation 17, 279, 280, 283, 289
- Sulukule Avenue 301
- Sun, Özkan 231
- Sungurbey, İsmet 39, 65, 139, 190
- Sungurbey, İsmet 64, 139, 189
- Supreme Court 53, 113, 121, 137, 139, 141, 143, 169, 189, 201, 219, 221, 223, 243, 275, 283, 289, 295, 321, 339, 367, 375, 381, 409, 411
- Surenyan Fuad 223
- Surenyan, Arşag (Adil) 243
- Surp Ağop Apartment Building 337
- Surp Ağop Hospital see Elmadağ Surp Ağop Hospital
- Surp Anna Orphanage 231
- Surp Arakelots Church (Kandilli) 147
- Surp Asdvadzadzin Church (Kadıköy) see Kadıköy Surp Takavor Church
- Surp Echmiadzin Church Monastery 33
- Surp Ğazar Armenian Catholic Mechitarist Priests Association 119
- Surp Harutyun Armenian Church (Beyoğlu, Taksim) 133, 187, 239, 243, 245
- Surp Harutyun Armenian Church (Kumkapı)
- Surp Isdepanos (Ortaköy) 219
- Surp Ohan Vosgeperan Church (Beyoğlu) 187, 335, 337
- Surp Ohan Vosgeperan Church (Karagümrük) 149, 185, 187, 267, 269
- Surp Ohan Vosgeperan Hospital and Hospice 337
- Surp Pırgiç Armenian Hospital 15, 33, 63, 65, 83, 135, 143, 147, 185, 253, 343, 365, 367, 369, 411
- Surp Pırgiç Church (Galata) 221
- Surp Pırgiç Church (Karaköy) 39
- Surp Pırgiç Church (Yedikule) 134, 187, 366 see Surp Hagop Chapel
- Surp Sarkis (Galata) see Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church
- Surp Sarkis 207
- Surp Tarkmançats Armenian Mixed School (Kuruçeşme) 188, 221
- Surp Yeğya Chapel (Bademlik) 255
- Surp Yergodasan Arakelots Church see Kandilli Surp Yergodasan Arakelots
- Surp Yerrortutyun (Ortaköy) 219
- Sübyan Mektebi Street 213
- Süleyman Askeri 85, 86
- Süleymaniye Mosque 375
- Sütlüce 17, 108-111, 115, 223, 224, 256, 257, 272, 273, 386, 390-392, 405
- Switzerland 49
- synagogue 23, 29, 37, 40, 51
- Syntagma Square 93
- Syriac 247
- Şahap Street 335
- Şair Nef'i Street 367
- Şair Nigâr Street 245
- Şair Talat Street 357
- Şakir Efendi Çeşme Street 273
- Şan Theatre 339
- Şancity 338, 339
- Şehadet Street 333
- Şehremaneti 240, 241
- Şehsuvar Bey neighbourhood 275, 289, 293, 369
- Şehzade Sultan Mehmet Foundation 203, 283
- Şener, Esat 67
- Şerbethane Street 149
- Şevkiye 206, 207, 393
- Şirket-i Hayriye (The Istanbul Ferry Company) 315, 317
- Şişli 14, 19, 82, 83, 116, 117, 119-123, 139, 140, 146, 147, 185, 186, 188, 191, 233-235, 237, 238, 240, 241, 246-249, 252, 253, 256, 257, 283, 286, 304, 305, 329, 332, 333, 335, 338-340, 343-345, 350, 351, 364, 365, 367-373, 386-393, 399-400, 402-405
- Şişli Armenian Cemetery 147, 241, 247, 339
- Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation 14, 117, 333, 339, 343, 373, 399, 400
- Şişli Karagözyan School (Orphanage) 117, 186, 188, 199, 215, 253, 255, 339, 343, 345, 351, 371
- Şişli Municipality 123, 345
- Şükrü Saraçoğlu (Stadium) 233, 237, 301
- T**
- Tabakhane Mosque 97
- TAKBİS 177
- Taksim 220, 221, 238, 242, 243, 336-339, 368, 369, 399, 403
- Taksim Park 339
- Taksim Surp Harutyun Church see Beyoğlu Surp Harutyun Church
- Taksim Yağhanesi Street 369
- Taktakyan, Boğos (Patriarch) 109, 249
- Takvim-i Vakâyi 34
- Takyeci Neighbourhood 39
- Tanzimat 52, 53, 470

- Tarabya 15, 18, 36, 39, 55, 56, 182, 185, 187, 200, 201, 236, 237, 248, 249, 312, 315, 324, 326, 327, 386, 389, 400
- Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church 39, 55, 185, 187, 201, 315, 327
- Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church Foundation 15, 201, 313, 315, 327, 400
- Tarakçılar Street 343, 359, 369, 371, 373, 375
- Tarçın Street 221
- Tarık Us Secondary School 269
- Tarlabası Boulevard 233, 237, 253, 289, 371
- Taş Mektep 244, 245
- Taş Ocağı Street 305
- Taşçılar Street 257
- Taşçıyan, Arakel 359
- Taşevler Street 209
- Taşhan 292, 346, 351, 367, 368, 387, 396, 398, 404
- Taşmerdiven 214, 219
- Tatavla 148, 149, 392
- Tateosyan Primary School 188, 320, 327
- Tatyos Episkopos 240, 241
- Tavasi Çeşme Street 275, 293
- Tavla Street 233
- Tavşanadası 196, 197
- Tavuk Pazarı (Street) 266, 267, 372, 373, 389, 403, 405
- Tayahatun Neighbourhood 221, 359, 369, 371
- Tayyareci Hayrettin Street 207
- Tekinay Street 203
- Tekkeci neighbourhood 299
- Tenedos 85
- Tercüman Cul-de-sac 369
- Terebintos 196, 197
- Terlikçiler Street 359
- Tersane-i Amire 144, 145, 147
- Teşrihiye Street 207
- Theological School of Halki/Heybeliada 21
- Theotokos 279
- Thessaloniki 103
- Three Martyrs 193
- Tıbradun and Iskolya School 188, 353
- Tıbradun see Makruhyan School
- Tıbrebank High-School see Üsküdar Surp Haç Tibrevank High-School
- Tıbrotsasirats 244, 245
- Tingiryan, Hovhannes Ağa 333
- Tırpan, Ermuş 253, 254, 340, 343, 350, 351
- Tiryaki Han 374, 375
- Tiryakiler Çarşısı 374, 375
- Tiyatro Oyunevi 230, 231
- Topal Osman Street (formerly Topal Oskiyan) 365
- Topkapı (Davutpaşa) Armenian Cemetery 37, 191, 193, 299, 301
- Topkapı 17, 37, 39, 281, 289, 299, 301, 395, 400
- Topkapı Square 301
- Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church 187, 193, 299
- Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation 14, 57, 193, 267, 299, 300, 301, 400
- Torkomyan, Kevork 240-242
- Torkomyan, Vahram 312, 313
- Treasury 2, 41, 45, 47, 59, 63, 65, 67, 71, 77, 79, 81, 101, 129, 137, 139, 141, 143, 179, 181, 201, 203, 209, 219, 221, 245, 249, 253, 255, 257, 269, 273, 275, 283, 289, 301, 313, 321, 327, 329, 335, 343, 345, 351, 353, 355, 357, 365, 367, 369, 371, 373, 375, 381, 384, 388, 389, 391, 392, 394, 395, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 407, 411
- Treaty of Athens 85, 87, 91
- Treaty of Athens 85, 91
- Treaty of Bucharest 85
- Treaty of Lausanne 10, 21, 43, 47, 49, 51, 53, 59, 63, 65, 69, 71, 73, 75, 85, 87, 89, 91, 93, 139, 141, 409
- Treaty of Neuilly-sur-Seine of 1919 85
- Treaty of San Stefano 85
- Treaty of Sèvres 75, 87
- Trieste 118, 119, 470
- TRT İstanbul Radyosu 243
- Tuğlacı, Pars 147, 239, 241, 313
- Turkish Association of Monuments 261
- Turkish Civil Code 49, 69, 137, 139
- Turkish constitutional law 69
- Turkish-Armenian Minority School Teachers Aid Foundation 249
- Turşucu Hüseyin Street 273
- Turşucudere Street 373
- Tuzla 17, 24, 25, 80, 81, 150, 151, 154, 157, 168, 172, 173, 274, 275, 277, 378, 379, 389
- Tuzla Children's Camp 25, 81, 168, 173, 275, 379
- Tülbentçiyân, Garabet 336, 337
- Türkeli Avenue 289, 293
- Tütüncü Çıkmazı 248, 249, 389
- U**
- Ulus, Bülent 71
- Uncuyan, Matos Efendi 305
- Uncuyan, Nekdarine 305
- Uran, Hilmi 301
- Us, Asım 243
- USA 133
- Uzunçarşı Avenue 293
- Üç Şehitler Mosque 261, 265
- Ülker factory 193, 301
- Ümraniye Bostanı Street 213
- Üsküdar 19, 33, 111, 113, 115, 147, 188, 237, 253, 267, 313, 343, 345, 350, 351, 353, 355-362, 364, 365, 367, 368, 370-373, 387, 389, 390, 392, 398, 400-407
- Üsküdar Orphanage 343
- Üsküdar Police Department 365
- Üsküdar Semerciyan Cemaran Primary School 117, 188, 253, 350, 355
- Üsküdar Surp Garabed Armenian Church 187, 354, 355
- Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation 14, 215, 253, 345, 355, 359, 400, 401
- Üsküdar Surp Haç Armenian Church (Chapel) 33, 187, 356, 359
- Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation 15, 81, 345, 355, 357, 358-359, 401-402
- Üsküdar Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation 15, 345, 351, 353, 402
- Üsküdar Surp Haç Tibrevank High-School 147, 186, 188, 253, 255, 343, 345, 350, 351, 353, 365, 371
- Üstündağ, Muhittin 243
- Üzümkızı (formerly Meyhaneler) Street 359, 365, 373
- V**
- Vahan (Priest) 203
- vakfiye 28, 29, 30, 31, 33, 38, 39, 42, 44, 45, 55, 58, 63-66, 135-137, 364, 366, 413
- Vakıf Mosque 185
- Vakit newspaper 243
- Valide Çeşme Street 231
- Valide Çiftliği district 253
- Valide-i Atik Neighbourhood 357
- Van 239, 355
- Vankın Bağı (Monastery Vineyard) 355
- Vapur İskelesi Street 125, 373
- vaqf 29
- Varjabedian, Nerses (Patriarch) 109, 245, 247, 249
- Vartanants Choir 333
- Vartuhyan School see Levon Vartuhyan School
- Vatan Boulevard 111
- Vehabedian, Harutyun (Patriarch) 212, 213, 215, 279
- Venice 53, 119
- Venizelos, Eleftherios 93
- Versailles Treaty 83
- Vezer Han 335, 373, 389, 404
- Vienna 119
- Vienna Mihitryan Union 335
- Vosgeperan Apartment Building 337
- Vurdevir, Adnan 231
- W**
- Water Law of 1926 181
- Wealth Levy Tax 59
- Western Thrace 25, 69, 73, 85, 89, 91, 93, 97, 99, 101, 141, 409
- World War I 21, 41, 45, 83, 85, 93, 109, 111, 119, 127, 135, 183, 235, 249, 255, 279, 291, 295, 305, 327, 343
- World War II 59, 93, 95, 343
- X**
- Xanthi 85, 87, 89, 93, 95, 97, 101
- Y**
- Yağcı Han 273, 367, 385, 404
- Yağhanesi Street 221, 369
- Yağlıkcı Han 373, 403, 405
- Yağlıkcılar Street 269
- Yanikköy 103, 105
- Yanikköy Mosque Foundation 103
- Yapı Kredi Bank 347
- Yarım Taşhan Street 367, 404
- Yassıada 197
- Yavuz Sinan neighbourhood 289, 373
- Yazıcıoğlu, Ohannes 199
- Yazmacı Street 351, 398, 407
- Yedikule 133, 299, 398
- Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital 33, 63, 132, 133, 135-137, 147, 185, 188, 253, 339, 343, 365, 367, 370
- Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation 15, 55, 63, 65, 83, 135, 137, 140, 143, 365, 367, 369, 373, 402-406, 411
- Yeni Cami Square 359
- Yeniçeriler Street 373
- Yeniçeşme Armenian quarter 145
- Yenikapı 15, 54, 187, 266, 267, 295, 296, 301-303, 406, 407
- Yenikapı Arakelots School 188, 267, 303
- Yenikapı Hayganuşyan School 15, 54, 188, 267, 301, 303
- Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Armenian Church 187, 301, 302, 303
- Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Armenian Church and Hayganuşyan School Foundation 15, 267, 301, 406, 407
- Yeniköy 15, 18, 36, 37, 39, 55, 56, 60-63, 187, 191-193, 200, 201, 312, 315, 325, 326, 328-330, 332, 333, 407

- Yeniköy Küd Dıpo Surp
Asdvadzadzni Armenian
Church Foundation 15, 18, 63,
313, 315, 325, 326, 328, 329, 407
- Yeniköy Küd Dıpo Surp
Asdvadzadzni Church 187, 326,
329
- Yeniköy Surp Hovhannes (Mıgırdıç)
Armenian Catholic Church 39,
55, 187, 201, 315, 333
- Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdıç
Armenian Catholic Church
Foundation 15, 201, 315, 329,
333
- Yenimahalle Fire 355
- Yeramyas, Kevork 321
- Yerevan 33
- Yermone (the daughter of Arakel
Taşçıyan) 359
- Yeşilköy 15, 16, 186-191, 193, 206-
209, 211-213, 407
- Yeşilköy Armenian Cemetery 189,
191, 193, 209
- Yeşilköy Armenian Primary School
186, 188, 209
- Yeşilköy Surp Isdepanos Armenian
Church 187, 207, 209, 211
- Yeşilköy Surp Isdepanos Armenian
Church, School and Cemetery
Foundation 15, 16, 209, 212, 407
- Yıldız 219, 386, 398
- Yıldız Crosroad 215
- Yıldız Park 219

Z

- Zafran Han 368, 369, 403
- Zakar (Kütük, nickname) 173
- Zakar, Garabetoğlu 357
- Zakar, offspring of Garabed 35,
357, 359
- Zakarya, Gağzıvanlı 221
- Zamba Street 337
- Zartaryan, Bimen 259
- Zengin, Ali 70, 141
- Zergerdan Street 315
- Zeyrek neighbourhood 18, 285, 289,
370, 371, 393, 405
- Zeytinburnu 11, 19, 253, 279, 363-
365, 369, 371, 375, 390, 393,
400, 404-406
- Zeytinburnu Iron Factory 207
- Zeytinburnu Municipality 371, 375
- Zincirli Han 273, 369, 384, 398, 404
- Zindanarkası 145
- Zolotas, Xenophon (Prime
Minister) 99
- Zonana, Ester Moreno 189, 190

